

Institutul
Național al
Patrimoniului
Ministerul Culturii

UNIVERSITATEA
LUCIAN BLAGA
— DIN SIBIU —

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2020

CRONICA CERCETĂRILOR
ARHEOLOGICE
DIN ROMÂNIA
2021

CAMPANIA 2020

Volum editat de către:

Institutul Național al Patrimoniului
în parteneriat cu
Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
și **Centrul de Cercetare a Patrimoniului și Istoriei Socio-Culturale**

București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4,
cod 040157 tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24
fax: +0211 336 99.04; +4021 336.50.69
www.patrimoniu.gov.ro

Volum editat cu consultarea Comisiei Naționale de Arheologie

Colegiul științific:

prof.dr. Ionel Căndea, membru corespondent al Academiei Române
conf.dr. Vasile Cotiugă
prof.dr. Florin Drașovean
conf.dr. Ioan Carol Opreș
prof.dr. habil Ioan Marian Țiplic

Colegiul de redacție:

Redactor responsabil: conf.dr. Ioan Carol Opreș

Redactori: prof.dr. habil. Ioan Marian Țiplic
conf.dr. Silviu Istrate Purece
lect.dr. Anamaria Tudorie

Secretar de redacție: Ruxandra Șerban
Grafică, machetare, tehnoredactare: Ruxandra Șerban

Copyright © autorii textelor, INP
Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2020: www.patrimoniu.ro

Coperta I: Săpături la portalul de nord al Bisericii fortificate din Agnita, jud. Sibiu. Foto Ioan Marian Țiplic
Coperta IV: Urnă din necropola de incinerare Păuca, jud. Sibiu. Foto Ioan Marian Țiplic

ISSN 2343 – 919X

MINISTERUL CULTURII

**INSTITUTUL NAȚIONAL
AL PATRIMONIULUI**

**COMISIA NAȚIONALĂ DE
ARHEOLOGIE**

**UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” DIN SIBIU
CENTRUL DE CERCETARE A PATRIMONIULUI
ȘI ISTORIEI SOCIO-CULTURALE**

CRONICA CERCETĂRIILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2020

**a LV-a SESIUNE NAȚIONALĂ
DE RAPOARTE ARHEOLOGICE**

29 - 31 OCTOMBRIE 2021

Cuprins

Cuvânt înainte	7
Lista abrevierilor	6
Lista rapoartelor de cercetare arheologică sistematică	12
Rapoarte de cercetare arheologică sistematică	15
Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă	354
Rapoarte de cercetare arheologică preventivă	356
Lista rapoartelor de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren	550
Rapoarte de cercetare arheologică de diagnostic și evaluări de teren	551
Lista rapoartelor de cercetare arheologică nepublicate în volumul precedent	590
Rapoarte de cercetare arheologică nepublicate în volumul precedent	591
Lista rapoartelor de cercetare arheologică la închiderea ediției	616
Rapoarte de cercetare arheologică nepublicate în volumul precedent	617
Necrolog	636

Cuvânt înainte

Printr-un efort comun al instituțiilor muzeale, universităților, institutelor de cercetare, al Comisiei Naționale de Arheologie și al Ministerului Culturii, cercetarea arheologică și măsurile de protejare a patrimoniului cultural și-au continuat cursul, chiar și în condiții de pandemie.

În acest an, partenerul nostru în organizarea Sesiunii Naționale de Rapoarte Arheologice este Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, instituție care și-a asumat misiunea de educare a studenților în domeniul protejării patrimoniului cultural prin programe de master și licență, cu rezultate foarte bune.

Cercetarea propriu-zisă, analiza științifică și aparatul administrativ au funcționat în parametri normali, în acest context nefavorabil tuturor. În acest sens, stau mărturie numeroasele cercetări arheologice preventive în cadrul proiectelor de infrastructură, cercetările arheologice desfășurate la monumente istorice în cadrul proiectelor de restaurare, evaluările de teren necesare documentațiilor de urbanism, care au depășit nivelul anilor anteriori afectați de pandemie.

De asemenea, continuitatea Programului Național de Finanțare a Cercetărilor Sistemate și a Programului Național Limes reprezintă angajamentul Ministerului Culturii, al instituțiilor muzeale și de cercetare, de a continua măsurile de promovare, punere în valoare și cercetare a patrimoniului arheologic.

Ministerul Culturii a reușit anul acesta să promoveze o propunere legislativă importantă prin modificarea și completarea Ordonanței Guvernului nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național.

Modificarea legislativă reduce semnificativ birocrăția, unificând autorizațiile de cercetare existente într-una singură, de cercetare arheologică, care poate fi emisă pentru mai multe etape. De asemenea actul normativ permite funcționarea biroului executiv al Comisiei facilitând astfel analiza subiectelor între ședințele de plen ale Comisiei, fapt care degreveză plenul Comisiei de o parte din volumul documentațiilor și face posibilă emiterea actelor administrative într-un timp mai scurt. Aceste deziderate vor fi puse în aplicare prin modificarea actelor normative subsecvente.

Ministerul Culturii are în vedere continuarea procesului de modificare a cadrului legislativ în senul îmbunătățirii și simplificării procedurilor de acordare a autorizațiilor, de analizare a documentațiilor în cadrul Comisiei Naționale de Arheologie, actualizarea Codului deontologic al arheologilor și modificarea Regulamentului de funcționare al Comisiei Naționale de Arheologie.

Facem pași importanți în domeniul digitalizării serviciilor publice dedicate patrimoniului cultural. În acest sens, Ministerul Culturii are în stadiu de testare două platforme digitale pentru administrarea patrimoniului cultural: Sistemul informatic pentru patrimoniu cultural imobil (SIPCI) și Culturalia.ro. Ambele platforme sunt instrumente care propun digitalizarea serviciilor publice oferite de Ministerul Culturii și instituțiile din domeniul culturii, atât pentru patrimoniul imobil cât și pentru bunurile culturale mobile.

Cu aceste gânduri optimiste, prin intermediul publicației Cronicii Cercetărilor Arheologice, doresc să adresez arheologilor și cercetătorilor, mulțumiri pentru dedicarea lor în privința protejării și promovării patrimoniului cultural național și mult succes la Sesiunea Națională de Rapoarte Arheologice 2021 !

BOGDAN GHEORGHIU
MINISTRUL CULTURII

Lista abrevierilor

APPAT	Asociația pentru Promovarea Patrimoniului Arheologic din Transilvania
BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CICE Iași	Centrul de Istorie și Civilizație Europeană - Iași
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CMJ Bistrița	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
CMJ Neamț	Complexul Muzeal Județean Neamț, Piatra-Neamț
CMNM Iași	Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași
CNADNR	Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA
CNMA Sibiu	Complexul Național Muzeal “Astra” Sibiu
CNMCD Târgoviște	Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” ,Târgoviște
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
DC Alba	Direcția pentru Cultură a județului Alba
DC Harghita	Direcția pentru Cultură a județului Harghita
DC Hunedoara	Direcția pentru Cultură a județului Hunedoara
FIB	Facultatea de Istorie București
GeoEcoMar	Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină
IA Iași	Institutul de Arheologie Iași
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IAIA Cluj	Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice “Francisc Rainer” București
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
INFIN București	Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară “Horia Hulubei”, București
INP	Institutul Național al Patrimoniului, București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, București
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romaneștiului Caracal
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznyás Márton” Gheorghieni
M Sebeș	Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia
MB Suceava	Muzeul Bucovinei Suceava
MCIN	Ministerul Culturii și Identității Naționale
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvinilor”, Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
MCG Oltenița	Muzeul Civilizației Gumelnița, Oltenița
MDJ Călărași	Muzeul Dunării de Jos, Călărași
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MI Galați	Muzeul de Istorie Galați
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
MJ Argeș	Muzeul Județean Argeș
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Județean Buzău

MJ Ialomița	Muzeul Județean Ialomița
MJ Mureș	Muzeul Județean Mureș
MJ Satu Mare	Muzeul Județean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Județean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Județean Vâlcea
MJERG Caransebeș	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță - Caransebeș
MJI Brașov	Muzeul Județean de Istorie Brașov
MJIA Maramureș	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
MJIA Prahova	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Zalău
MM București	Muzeul Municipiului București
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
MNCR	Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Național de Istorie a României
MNIT	Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
MNUAI	Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
U București	Universitatea din București
UAIC Iași	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
UAUIM București	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București
UBB Cluj	Universitatea „Babeș - Bolyai”, Cluj-Napoca
UCDC București	Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
UDJ Galați	Universitatea Dunării de Jos Galați
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
UO Constanța	Universitatea „Ovidius” Constanța
UPM Târgu Mureș	Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș
USH București	Universitatea „Șpiru Haret” București
USM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
UV Târgoviște	Universitatea „Valahia” Târgoviște
UV Timișoara	Universitatea de Vest Timișoara

Lista rapoartelor cercetărilor arheologice sistematice

1. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Sector C</i>	15
2. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3</i>	16
3. Alba Iulia, jud. Alba [<i>Palatul Principilor Transilvaniei</i>] <i>Punct: str. Militari, nr. 4</i>	19
4. Alba Iulia, jud. Alba <i>Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]</i> <i>Punct: Str. Munteniei nr. 15-17</i>	23
5. Alba Iulia, jud. Alba <i>Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]</i> <i>Punct: Str. Munteniei nr. 15-17. Documentarea fotogrammetrică georeferențiată a săpăturilor arheologice sistematice de la Palatul Guvernatorului</i>	35
6. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara <i>Punct: Cetățuie</i>	42
7. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj [<i>Praetorium</i>] <i>Punct: Castrul roman auxiliar (Grădiște)</i>	44
8. Brusturi, com. Creaca, jud. Sălaj [<i>Tetrapylon - principia</i>] <i>Punct: Castrul roman auxiliar (la Ruine)</i>	50
9. Budureasca, com. Călugăreni, jud. Prahova <i>Punct: Budureasca 11</i>	54
10. Câmpulung, jud. Argeș <i>Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76</i>	60
11. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș <i>Punct: Castrul roman de la Câmpulung „Jidova”</i>	68
12. Covasna, jud. Covasna <i>Punct: Cetatea Zânelor</i>	77
13. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița <i>Punct: Piscul Crăsani</i>	79
14. Crivina, județul Timiș <i>Punct: Leopoldsberg</i>	83
15. Dunăreni, com. Aliman, jud. Constanța [<i>Sacidava</i>] <i>Punct: Dealul Muzait</i>	84
16. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița <i>Punct: „Hulă”</i>	86
17. Giurgeni, jud. Ialomița <i>Punct: Orașul de Floci</i>	91
18. Grădiștea de Munte, Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara <i>Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia</i>	94
19. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași <i>Punct: Măgura Gumelnița (Măgura Calomfirescu)</i>	99
20. Iaz, com. Obreja, jud. Caraș-Severin <i>Punct: Traianu</i>	103
21. Ighiu, com. Ighiu, jud. Alba <i>Punct: Castrul roman auxiliar (Dealul Măgulici)</i>	107

22. Igrîș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș <i>Punct: Mănăstirea Egres</i>	114
23. Isaccea, jud. Tulcea [<i>Noviodunum</i>] <i>Punct: Cetate</i>	122
24. Istria, jud. Constanța [<i>Histria</i>] <i>Punct: Sector Acropolă Centru-Sud</i>	149
25. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj <i>Punct: Dealul Cămnin</i>	152
26. Jac, com. Creaca jud. Sălaj [<i>Porolissum</i>] <i>Punct: Pometul Jacului</i>	153
27. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea <i>Punct: [Orgame / Argamum]</i>	161
28. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea <i>Punct: Taraschina</i>	168
29. Mangalia, jud. Constanța <i>Punct: Necropola tumulară - Movila Documaci</i>	183
30. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita <i>Punct: Abri 122/1200</i>	190
31. Mintia, com. Vețel, jud. Hunedoara <i>Punct: [Micia]</i>	193
32. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea <i>Punct: Trecere bac</i>	206
33. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba <i>Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza</i>	208
34. Ocnîța, jud. Vâlcea <i>Punct: situl dacic Buridava - Dealul Cosota</i>	211
35. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța <i>Punct: Capul Dealului</i>	219
36. Orăștie, jud. Hunedoara <i>Punct: Centrul vechi; Str. N. Iorga; Str. N. Bălcescu; Str. G. Coșbuc; Str. O. Goga; Str. Cetății; Str. Stadionului; Str. Dacilor</i>	220
37. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj <i>Punct: str. Gouț nr. 767</i>	224
38. Pojejena, loc. Pojejena sârbească, jud. Caraș-Severin <i>Punct: castrul roman, vicus militar</i>	225
39. Răducănen, jud. Iași [<i>Isaia</i>] <i>Punct: Balta Popii</i>	230
40. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. <i>Punct: La Vie</i>	235
41. Râșnov, jud. Brașov [<i>Cumidava</i>] <i>Punct: Grădiște, Erdenburg</i>	239
42. Reșca, comuna Dobrosloveni, jud. Olt [<i>Romula</i>] <i>Punct: Sector Fortificația centrală</i>	240
43. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț <i>Punct: Țarina Veche/La Humărie</i>	248
44. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba <i>Punct: Darvaș</i>	255
45. Sântana, jud. Arad <i>Punct: Cetatea Veche</i>	258

46. Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara <i>Punct: Dealu Țapului</i>	260
47. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea <i>Punct: [(L)lbida]</i>	261
48. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași <i>Punct: Malu Roșu</i>	268
49. Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș <i>Punct: Grămurada de la Jupani</i>	272
50. Șoimești, com. Ceptura, jud. Prahova <i>Punct: Dealul Merez/La Merez</i>	274
51. Târgoviște, jud. Dâmbovița <i>Punct: Curtea Domnească din Târgoviște</i>	278
52. Tilișca, com. Tilișca, jud. Sibiu <i>Punct: Dealul Cățănaș</i>	286
53. Topalu, jud. Constanța <i>Punct: Cetatea Capidava</i>	287
54. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț <i>Punct: la Nord-Vest de sat</i>	302
55. Tulcea, jud. Tulcea [Aegyssus] <i>Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)</i>	306
56. Turda Nouă, Mun. Turda, jud. Cluj <i>Punct: Biserica reformată Turda Nouă</i>	312
57. Turda, jud. Cluj <i>[Potaissa - Castrul legiunii a V-a Macedonica / Canabae]</i> <i>Punct: Dealul Cetății</i>	317
58. Urlați, jud. Prahova <i>Punct: „La Câmp”/„La Islaz”</i>	323
59. Valea Doamnei, mun. Piatra Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Poiana Cireșului</i>	324
60. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș <i>Punct: „Vărzărie”</i>	330
61. Vărădia, jud. Caraș-Severin <i>Punct: Castrul roman de la Vărădia „Pustă”</i>	333
62. Vlădeni, jud. Ialomița <i>Punct: Popina Blagodeasca</i>	333
63. Voinești, com. Lerești, jud. Argeș <i>Punct: Malul lui Cocoș – Măilătoaia</i>	343

1. Adamclisi, jud. Constanța

[Tropaeum Traiani]

Punct: Sector C (cartierul de S)

Tip sit: 11 (locuire civilă), 112 (așezare fortificată), 113 (așezare fortificată), 122 (cetate).

Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie), 322 (epoca romană târzie), 34 (epocă romano-bizantină)

Autorizație nr. 128/ 03.09.2020

Cod RAN: 60892.08

Colectiv: dr. Gabriel Mircea Talmațchi (IAB/MINAC, responsabilul științific al șantierului și responsabil sector cartier de sud), dr. Constantin Șova, dr. Marius Lascu, drd. Cristian Cealera.

Perioada desfășurării cercetării: 4.09 - 2.10.2020

Finanțarea săpăturilor arheologice a aparținut în exclusivitate Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Scopul îl reprezintă identificarea de noi date privind planimetria acestui cartier și reliefaarea unor noi detalii constructive și arhitecturale ale clădirii de tip *domus*. O parte din activități au fost dedicate finalizării cercetării unor complexe descoperite în cursul campaniei din 2018 și a înregistrării tuturor datelor de interes arheologic.

Pentru atingerea obiectivelor propuse au fost deschise două noi secțiuni S 25 și S 26 poziționate perpendicular vest-est pe axul clădiri amintite de tip *domus* descoperite în campanii anterioare. Inițial cu dimensiunile de 15 x 3 m, ele au fost extinse cu alți trei metri pe lungime, parțial pe vest și parțial pe est, pentru surprinderea unor complexe arheologice apărute pe parcursul cercetărilor.

Cele două noi secțiuni ne-au relevat alte câteva noi camere ale clădirii în zona de nord, inclusiv o serie de ziduri intermediare care au creat separații suplimentare interioare. Acestea din urmă sunt realizate din bucăți de piatră de dimensiuni mijlocii legate cu pământ. De asemenea, în tehnica *opus mixtum* specifică secolului al IV-lea, am identificat aleatoriu între bucățile de piatră mai multe cărămizi așezate pe un nivel orizontal succesiv. Sunt păstrate din structura lor originală aproximativ 5 sau 6 asize. Tot pe latura de nord este posibil să fi identificat și zidul magistral de nord al edificiului care ar închide pe această latură suprafața locuibilă, până în prezent fiind descoperite zidurile de delimitare spre exterior de pe laturile de vest, sud și est. Reținem și prezența a trei fusuri de coloane și a două baze de capitelluri refoșite în structura unor ziduri despărțitoare ca *spolia*. Nu în ultimul rând, în cele două secțiuni au fost descoperite nu mai puțin de șapte chiupuri/dolia de mari dimensiuni folosite pentru păstrarea cerealelor în sezoanele reci. Acestea au dimensiuni variabile în diametrul maxim de cca. 1,05/1,20 m, al gurii la exterior de 0,60 m iar la interior de 0,38 m. În capătul de vest al secțiunii S 26 a fost descoperit un dalaj de interior realizat din bucăți de piatră frumos făcute și dispuse ordonat. Respectivul dalaj corespunde podelei uneia dintre camerele existente în colțul de nord-vest din edificiu.

Pe latura de vest au fost înlăturați trei martori cu dimensiunile de 10 x 3 m până la o adâncime de 1/1,10 m.

Din punct de vedere arhitectural au fost evidențiate mai multe elemente de structura clădirii. Astfel, amintim pentru început un al doilea coridor al clădirii, dispus perpendicular pe cel principal care lega *atrium*-ul central cu partea de nord a clădirii. Acesta este dispus pe direcția est-vest, având o lungime de 9,60 m și o lățime variabilă de 1,20/1,40 m (diferența este dată de existența unui prag care asigura intrarea pe o laterală, într-o cameră dispusă spre sud). La locul de intersecție cu holul central intrarea este de doar 0,80 m în lățime. Coridorul se termină brusc spre zidul de vest principal al clădirii, dar el delimitează intrarea în două camere aflate pe laturile sale de nord și de sud, de la care s-au păstrat două praguri (late de 1,20 m). Dincolo de S26 au fost deschise și supuse cercetării mai multe spații reduse ca întindere unde a fost descoperit un chiup întreg de la care momentan a fost reperată doar partea superioară integrală. Întrucât acesta a apărut spre perioada de final a cercetărilor nu a fost scos la lumină, rămânând ca în campania de anul viitor să fie săpat și golit spre verificare.

Pe latura de vest a fost înlăturat un alt martor lung de aproximativ 14 m și lat de 2 m. Acesta ne-a reliefat imaginea de interior și exterior a zidului magistral exterior principal de vest, păstrat pe 6 sau 7 asize, surprins acum pe o lungime totală de 21 m. Pe partea decopertată au fost reperate trei posibile intrări în clădire, dintre care cel puțin una este blocată de un zid paralel care se lipește de cel magistral, realizat fără fundații, probabil către sfârșitul secolului VI p.Chr. De asemenea, doar una dintre intrări mai păstrează două trepte spre interior. În mod clar aceasta din urmă dublează, închide respectiva ieșire și întărește pe cel de vest care a suferit o înclinare accentuată către aceeași direcție geografică. Acesta din urmă, din cauza greutateii sale și legilor gravitației în contextul coborârii naturale a terenului în pantă spre sud a fost probabil în antichitate în pericol de prăbușire. Intervenția anticilor a salvat situația sa, dar a creat și un blocaj dorit de ultimii locuitori ai clădirii în ceea ce privește accesul spre clădirile din zonă dinspre *domus*. În apropierea incintei de vest a clădirii a mai fost descoperit un alt chiup cu diametrul maxim de 1,30 m. Zidul magistral de vest prezintă în componență blocuri de dimensiuni mijlocii și mici de piatră legate cu pământ, întrerupt de niveluri succesive, dispuse pe orizontală, de cărămizi în tehnica *opus mixtum*.

De asemenea, s-au efectuat cercetări și spre zona de sud a clădirii de tip *domus*. Intenția primară a constat în dorința finalizării unei gropi descoperită cu aproximativ un deceniu în urmă, care a rămas din cauze obiective neterminată. În interiorul acesteia au fost descoperite numeroase fragmente ceramice și resturi de piese metalice (aplice, ine, proiectile de praștie, fusaiole etc.) specifice secolelor V-VI p.Chr. și mai ales X-XI p.Chr. Spațiul respectiv pare să fi aparținut unui bordei medieval timpuriu care ulterior a fost dărâmat și transformat în groapă de gunoi. Cu prilejul acestor săpături a fost descoperită în martorul prezent în S 10 și latura de sud a edificiului tip *domus* pe o lungime de aproximativ 17 m. Această latură este bine păstrată pe 6-7 asize, fiind realizată din blocuri mari și mijlocii foarte bine corelate și legate cu pământ. De asemenea, în trei compartimente au fost găsite lăcașele

(trei) ale unor foste bârne de lemn folosite pentru a prelua din presiunea unor eventuale evenimente telurice. Pe partea interioară a acestuia, la aproximativ 2 m de capătul de est al fostei secțiuni S11, a fost descoperit un tezaur monetar compus din 61 de monede de bronz din tipul folles care se datează în secolele X-XI p.Chr. (ultima piesă fiind datată în jurul anilor 1046-1048 p.Chr.). Acest tezaur a fost depus probabil în contextul situației tulbure din provincie în contextul repetatelor atacuri pecenege. Cele 61 de monede erau acoperite cu un fund de castron ceramic, care acoperea - „sigila” - ca un capac lotul monetar. Și fundul de castron este datat în jurul mijlocului secolului XI p.Chr., perioadă în jurul căreia a fost îngropat tezaurul monetar. De asemenea, tot pe partea interioară a zidului de sud, în S 11, în camera dinspre vest, au fost descoperite alte trei chiupuri de dimensiuni maxime variabile de 1,00 și 1,30 m pentru păstrarea cerealelor. În total, în aria clădirii cercetate în cursul săpăturilor arheologice din această campanie, au fost descoperite nu mai puțin de 13 astfel de vase de tip *dolium*.

În suprafețele cercetate în cursul campaniei din anul 2020 au fost descoperite numeroase obiecte arheologice fragmentare și întregi. Ele sunt atât piese de vestimentație civile și militare (aplice, fibule, verigi, inele, brățări, catarame, butoane de casete romane etc.), cât și câteva zeci de monede izolate de bronz și argint (din secolele IV-VI p.Chr., X-XI p.Chr., otomane și moderne). De asemenea, a fost descoperit un bogat material ceramic, sub formă fragmentară de amfore, ulcioare, opaițe, castroane, farfurii etc. Nu în ultimul rând reținem și un lot bogat de fragmente de sticlă, cele mai multe provenind de la picioare de pahare din epocă romano-bizantină, respectiv fragmente de geam de la edificiul monumental. [Gabriel Mircea Talmăchi]

2. Adamclisi, jud. Constanța

[*Tropaeum Traiani*]

Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3

Cod RAN: 60892

Autorizație nr. 46/03.05.2019

Colectiv: Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni) – responsabil sector; Filica Drăghici (B.C.U. București)

Strada AV3, axă de circulație nord-sud, amplasată în sectorul A din cetatea *Tropaeum Traiani* (fig. 1), permitea în antichitatea târzie fluidizarea traficului uman și comercial spre nordul orașului și defluirea acestuia spre strazile adiacente, ABV IV și ABV II, ce încadrează la sud și nord bazilica episcopală (vezi și F. Scurtu, Al. Barnea, *Geofizica în arheologie, aplicații în România, planșe*). Traseul străzii s-a conturat în urma excavațiilor efectuate în anii precedenți, când nou deschisele secțiuni S 11 și S 13 au prefigurat intrarea spre această nouă tramă stradală. Aceasta are lățimea de 4 m și este delimitată la vest de edificiul A 11 și la est de edificiul A 9 (fig. 2). În primii metri este pavată cu lespezi mari de calcar (1,20 x 0,30 m), păstrate până la intrarea în primul edificiu. Cercetările desfășurate în anii următori au evidențiat atât strada cât și clădirile limitrofe. Pavajul sus menționat stă pe un nivel de substrucție brun, tasat cu piatră. Pe traseul străzii au fost identificate trei socluri cu bazele de coloană aferente (fig. 3). Cercetările de anul acesta, de mică amploare, au permis degajarea celui de-al treilea postament, tamburul cilindric superior al acestuia fiind refolosit, ca și în cazul celorlalte două, în structura pavajului străzii de secol VI p.Chr. Postamentele au dimensiunile de 0,60 x 0,60 m, plintele 0,50 x 0,50 m, tamburele cilindrice de bază 0,48 x 0,48 m, iar tamburele cilindrice superioare 0,44 x 0,44 m. Cum am precizat în trecut, postamente și baze de coloane cu dimensiuni identice întâlnim în cetate pe ambele axe de circulație principale, *via principalis* și *cardo*. Distanța dintre acestea este însă dublă (2,70 m) față de cea dintre soclurile identificate pe strada AV 3. Probabil, instalarea edificiului A 9 dezafectează acest portic, anterior străzii de secol VI p.Chr.

De asemenea a fost degajat zidul încăperii A 9d (încăpere dezafectată într-o anumită fază) și a fost cercetat pragul de calcar din fața intrării în curtea exterioară a edificiului A 9. Este o amenajare rudimentară, probabil de sfârșit de secol VI p.Chr. În structura zidului în care este integrat pragul găsim blocuri de calcar nefasonate, fragmente de coloană, etc (fig. 4), aspect ce amintește de „*zidurile barbare*” din perioada de dinainte de căderea orașului. Pe prag au fost identificate două fragmente de opaițe. [Mihai Severus Ionescu].

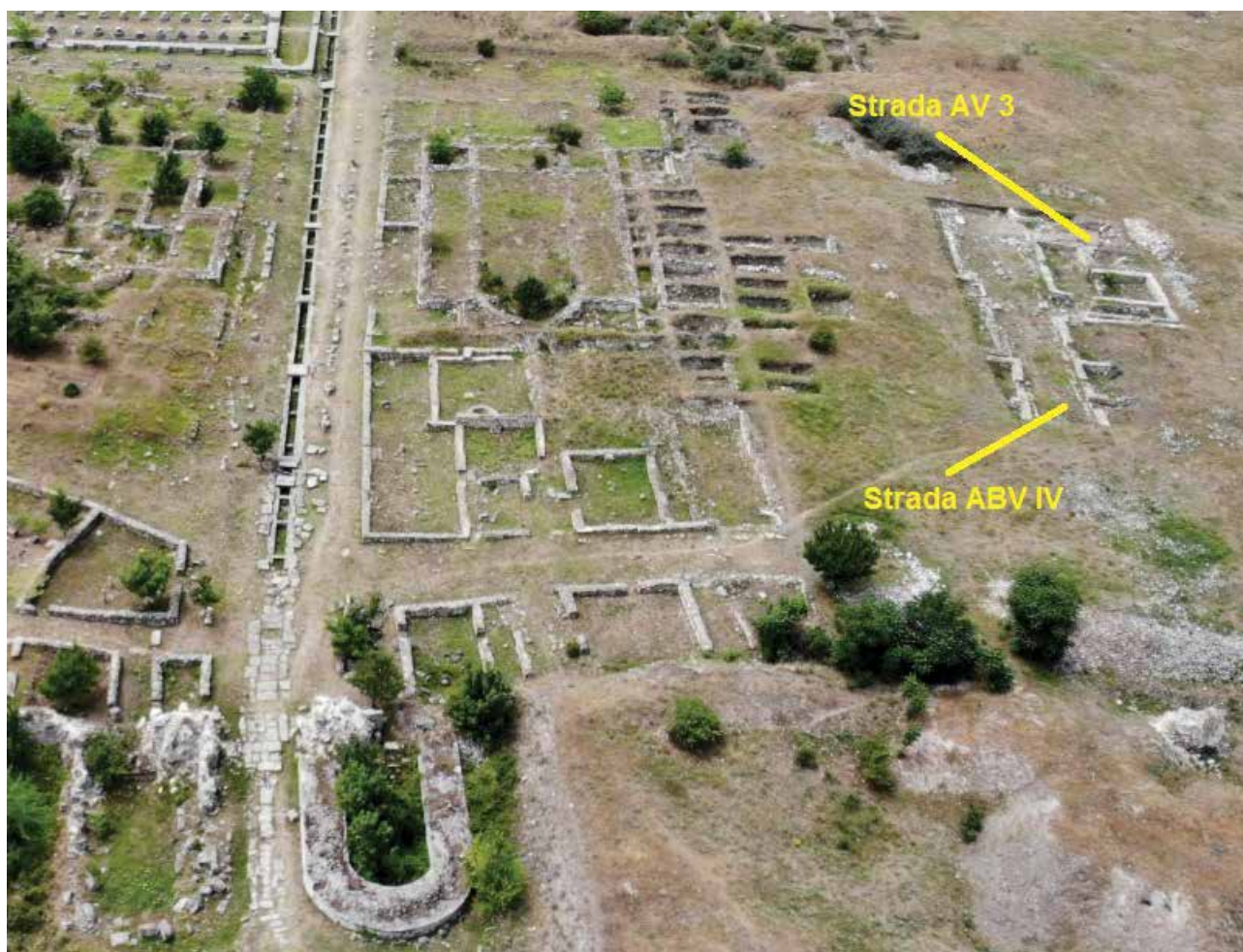

Fig. 1. Sector A, Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3, fotografie aeriană 2019

Fig. 2. Strada AV 3, plan general.

Fig. 3. Postamente pentru baze de coloană (portic).

Fig. 4: Prag și fragment din zidul încăperii A 95.

3. Alba Iulia, jud. Alba

[Palatul Principilor Transilvaniei]

Punct: str. Militari, nr. 4

Tip sit: 123 (castel/palat); 113 (așezare urbană); 11 (locuire civilă); 121 (castru); 125 (fortificație)

Cod RAN: 115780.02 (castrul legionar)

Autorizații nr. 100/02.03.2020 și nr. 372/08.08.2020.

Colectiv: Felix-Florin Marcu (arheolog responsabil), Zsolt Csók, George Cristian Cupcea, Alpár Dobos, Cosmin Gabriel Onofrei, Oana Toda (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj Napoca), Dorottya Nyulas (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca).

Ansamblul arhitectural denumit actualmente „Palatul Principilor” este compus din corpuri de clădiri dispuse în jurul a două curți rectangulare, situate la vest de palatul Arhiepiscopiei Romano-Catolice și la est de fosta monetărie, aliniate de-a lungul zidului de incintă a castrului legionar de la *Apulum*. După o serie amplă de cercetări preliminare istorice, arheologice, geotehnice, geofizice, și de parament (2014–2017), corpul E al complexului a intrat în reabilitare, iar în colțul nord-estic al curții estice au fost proiectate clădiri tehnice, impunându-se o amplă intervenție arheologică preventivă.

Suprafața cercetată, denumită convențional S1 (21 m și 7,50 m), ocupă întregul areal de proiectare și a fost amplasată paralel cu corpurile E și B (Fig. 1). După identificarea în jumătatea de vest a S1 a unei construcții masive, săpătura s-a derulat exhaustiv doar în jumătatea de est a suprafeței, iar proiectul de construcție a fost modificat. Zona de cercetare s-a restrâns la circa 10 x 7,5 m, adâncimea cea mai mare a săpăturii fiind de +241,17 m (5,30 m față de nivelul de călcare actual, înregistrat între +246,20–244,79 m – MN 1975). Au fost documentate acumulări stratigrafice complexe, recuperându-se datele a 367 de contexte arheologice (înregistrate prin metoda „single context recording”) corespunzătoare locuirilor succesive, care cu puține întreruperi se întind din secolul II p. Chr. până în perioada contemporană.

Principalele rezultate ale cercetării

În jumătatea de vest, sub un nivel de demolare încadrabil secolelor XVII–XVIII, s-au conturat depuneri târzii, amenajări și zidării ale unei clădiri. Din analiza primară a zidurilor și amenajărilor interioare târzii s-a reconstituit o planimetrie rezultată din multiple etape constructive, cu recompartimentări și schimbări de funcționalitate a unor spații în faza târzie de utilizare. Până la ora actuală, s-au identificat șapte (posibil opt) compartimentări la nord și sud de un zid situat aproximativ pe axa mediană est-vest a S1 (Fig. 2–3). Zidurile perimetrice de nord și sud au fost în mare parte în afara zonei cercetate. Suprafața cercetată a clădirii este de 10,60 x 7,50 m (80 m²). În general, camerele fuseseră pavate cu cărămidă, pentru ca în unele podeaua să fie refăcută cu lut bătut. Patru instalații de foc sub forma unor vetre primitive țin, parese, doar de fazele târzii de folosire. Edificiul a fost utilizat cu siguranță în secolul XVII și a integrat zidării mai vechi. Materiale acumulate pe nivelurile de funcționare ale clădirii

se datează în secolele XVI–XVII, mai puțin XVIII, ceea ce susține încadrarea demantelării în prima parte a secolului XVIII. Un presupus nucleu constructiv anterior secolului XVII, ar putea fi identificat după desfacerea nivelurilor de călcare și sondarea fundațiilor. O ipoteză de lucru vizează o conexiune între un șanț de scoatere a zidului de la est de clădire și o zidărie demantelată (presupus medievală; vizibilă în **coridorul** subsolului) din sondajul E3/2016, sugerând o extensie înspre est a unui nucleu timpuriu sau anterior clădirii.

Ansamblul de încăperi a funcționat concomitent cu un șanț de apărare din extrema de est a suprafeței cercetate din care s-a identificat doar o latură escarpată cu piatră (adâncime: 3,75 m, suprafața cercetată 7,50 x 4 m). Prezența două etape de funcționare, cărora li s-a intercalat implantarea, încă neexplicată, pe bermă a unei construcții friabile, semicirculare, din zidărie seacă. Săparea șanțului datează cel mai devreme de la finalul secolului XVI sau începutul secolului XVII, iar astuparea cel târziu la începutul celui următor. Analiza comparativă a planurilor cetății din 1711 (M. Visconti) și 1736 (K. von Weiss) confirmă prelungirea corpului E al palatului înspre est, demolarea aripii de secol XVII (clădirea cercetată) și renunțarea (ante 1736) la șanțul de apărare înregistrat în 1711.

Urmele locuirii medievale târzii s-au identificat pe bermă șanțului prin: depuneri, gropi cu diferite dimensiuni și funcționalitate nedeterminată (menajere?), vetre pentru foc și două cuptoare adâncite cu utilizare redusă în timp. În cazul unui cuptor este suspectată și existența unei camere de alimentare, el având în plan o formă de pară (lungime 2,20 m, lățime cameră ardere 1,04 m) și pereți din piatră și *tegulae* legate cu lut (înălțime 0,76 m). Urmele de prelucrare a aliajelor pe bază de cupru (zgură), observate în poziție secundară în contexte târzii, corespund unor activități încadrabile cronologic Evului Mediu tardiv (secolele XIV?–XV). Un complex de mari dimensiuni, se adâncea în straturile arpadiene și străbătea oblic aproape toată lățimea S1. Cele două umpluturi ale sale conțineau cantități mari de zgură, fiind contextele de origine ale fragmentelor respective. Săpătura a ratat șansa de a identifica instalațiile asociate activității de prelucrare, dar zona e dominată de multiple amenajări pentru foc, care poate ar trebui corelate prezenței unui atelier.

Perioadei arpadiene târzii îi corespund depuneri, urme ale unor vetre de foc și urmele a două posibile construcții de suprafață, dintre care, cea mai evidentă a utilizat cărămizi nearse din lut și mai prezenta amprenta unui perete din lemn (lățime 35–40 cm; lungime surprinsă 3,10 m) în jurul căreia s-a păstrat o podea din lut reparată cu prundiș. Toate acestea se concentrău în apropierea profilului nordic, la vest de șanțul de apărare.

Intervalul secolelor X–XI este reprezentat de o locuință adâncită (-1,4 m) de dimensiuni mari care a putut fi cercetată parțial (6,3 x 5,8 m). Locuința (Fig. 4) a avut o formă dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, acoperișul fiind sprijinit pe stâlpi, cu urme identificate atât în interiorul cât și în exteriorul acesteia. Au fost identificate două faze de utilizare, fiecare urmată de umpluturi succesive. Nivelul de călcare al fazei a II-a a constatat dintr-un strat subțire de lut

compact. În această fază locuința a fost prevăzută cu o vatră adâncită. Podeaua din faza I a fost mult mai compactă, fiind realizată din lut bătătorit amestecat cu pietriș și pigmenți de mortar.

Un hiatus de locuire pare să fi avut loc, în acest punct, între secolele V–VI și începutul mileniului al II-lea. Epoca migrațiilor este reprezentată de o locuință adâncită, a cărei jumătate estică a fost distrusă în totalitate de șanțul de apărare din epoca modernă timpurie, restul fiind suprapus de locuința din secolele X–XI. Locuința a avut o formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite (suprafața cercetată: 3,2 × 1,8 m; adâncime maximă: 1,15 m), acoperișul fiind sprijinit pe stâlpi, după cum arată cele trei gropi identificate pe latura vestică. Pe baza materialului ceramic locuința se datează în epoca gepidică (sec. V–VI). Rafinarea datărilor bazate pe studiul ceramicii ar putea indica și o locuire post-romană mai timpurie, semnalată vag de către un singur context.

Structurile legate de epoca romană au fost distruse într-o proporție semnificativă de intervențiile ulterioare. Au fost identificate urmele din faza de piatră ale unei barăci militare (?) (cu două subfaze aferente acestei etape). Anterior ridicării clădirii din piatră, aproximativ pe același amplasament, cu aceleași proporții și aceeași orientare, a funcționat o clădire din lemn cu multiple subfaze. Pentru ambele etape constructive s-au identificat elemente majore: un drum secundar al castrului orientat nord–sud și rigole (cu reamenajări succesive), probabil *via quintana*, porticul și interiorul clădirii cu compartimentări. În a doua etapă a fazei de piatră porticul (Fig. 5) a fost mărginit de coloane din calcar. Elementele unei asemenea coloane (soclu, bază și fus) s-au păstrat în stratul de dărâmătură. În această fază clădirea a avut o podea din cărămidă, iar pereții de compartimentare au fost construiți din cărămizi de lut nearse. Zidul perimetral, orientat N–S și construit din piatră de carieră și mortar, a fost distrus în mare parte de locuința medievală timpurie până la nivelul fundației. Intrarea care a funcționat în prima etapă a fazei de piatră a fost obturată în cea de a doua etapă. În interiorul clădirii, faza de lemn se caracterizează prin niveluri de călcare succesive din lut (cu mai multe reparații), iar în exterior porticul a fost sprijinit pe stâlpi de lemn. Inventarul recuperat este unul specific mediului militar, cu piese de armament, de joc, sau echipament militar. Din analiza primară a materialului, arheologic reiese și o posibilă modificare a funcționalității spațiului cercetat, de la mai multe activități cotidiene prezente în perioada timpurie (prepararea și consumarea mâncărilor) la alte tipuri de activități în perioada mai târzie (activități religioase, de divertisment și consumarea mai ales a băuturilor).

Bibliografie:

- G. Bounegru, A. A. Rusu, O. Toda, D. Bogdan, I. Burnichioiu, *Palatul principilor, str. Militari, nr. 4*. În: CCA. Campania 2015, 117–118.
I. Burnichioiu, *Incintele estice ale Palatului Principilor din Alba Iulia. Cercetări de parament din anii 2014–2017*, AUA Hist., 21/2 (2017), 97–138.
A. Kovács, *Gyulafehérvár, Site of the Transylvanian Princely*

Court in the 16th Century. În: *Studies in the History of Early Modern Transylvania*, New York 2011, 319–358.

A. Kovács, *Gábor Bethlen and the Construction of the New Seat of the Transylvanian Principedom, Hungarian Historical Review*, 2/4 (2013), 880–900.

A. A. Rusu, *Cetatea Alba Iulia în secolele XI–XV. Cercetări vechi și noi*, Ephemeris Napocensis, IV (1994), 331–351.

Abstract

The rescue excavation was carried out between May and August 2020 in the north-eastern corner of the Princely Palace's eastern courtyard in the fortress of Alba Iulia, determined by the restoration project of the palace's wing E. The area was investigated with a trench (S1) of 21 x 7.5 m.

In the western half of the trench an assemblage of rooms was discovered, oriented N–S, which can be interpreted as the eastern wing of the palace, during the Early Modern period. On the eastern edge of the excavated area a large and deep defensive ditch was identified which was contemporary with the aforementioned structure. Both were decommissioned at the beginning of the 18th century at the latest, as it is attested by the archaeological material and the cartographic sources (both features appear on Visconti's map from 1711, but are not consistent with the map of K. von Weiss from 1736, which shows that the eastern courtyard was extended towards east).

The historical periods preceding the palace could be investigated only in the area between the two mentioned features. In the Late Middle Ages (14th–15th centuries) traces of large-scale bronze working could be observed. In the Árpád Age the area served for residential purposes, suggested by at least one ground-level building. The 10th–11th centuries are represented by a large sunken dwelling with two phases of use, while a much smaller one belongs to the Gepidic period (5th–6th centuries).

During the Roman Age, traces of a building, most probably a military barrack with two major phases, were identified. In the stone and the timber phase (which can further be divided in sub-phases) the orientation (N–S), the dimensions and the main components (portico, inner structure) were almost the same. On the eastern side of the building the remains of a road (probably *via quintana*) with a ditch presenting traces of multiple repairs were identified.

Fig. 1. S1 amplasament în cadrul curții de est a Palatului Principilor Transilvaniei din Alba Iulia.

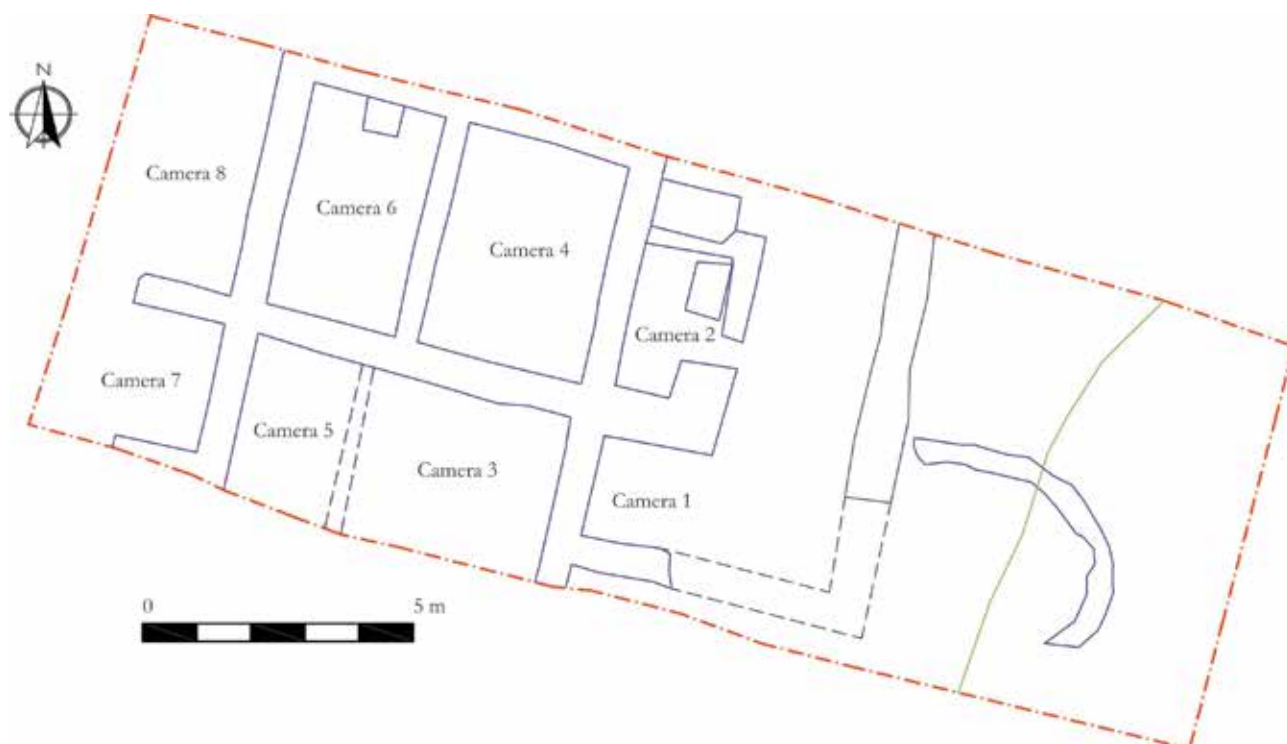
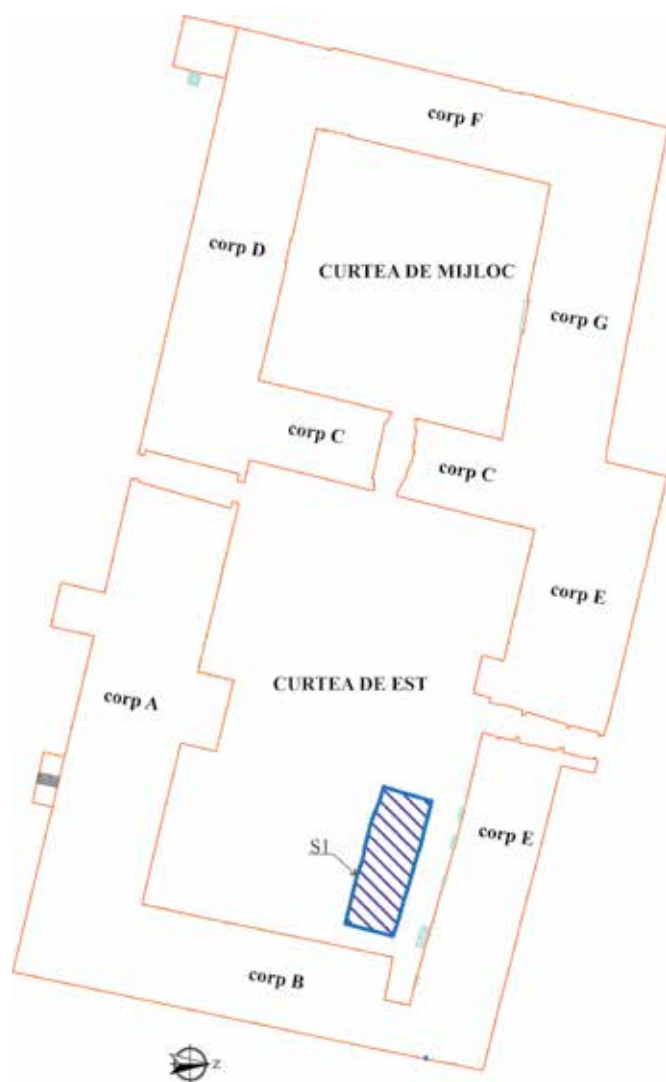

Fig. 2. S1, planimetria principalelor descoperiri moderne timpurii. Legendă: roșu-limita săpăturii, albastru-ziduri; negru-șanț de scoatere zid și posibil traseu reconstituit; verde-limită conturare a șanțului de apărare.

Fig. 3. S1, vedere de ansamblu asupra cădirii moderne timpurii (dinspre nord).

Fig. 4. S1, jumătatea de est, groapa locuinței din secolele X-XI.

Fig. 5. Ultima fază de funcționare a portului clădirii romane din piatră (de la stânga la dreapta: rigolă colmatată a drumului, soclu coloană, nivel călcare și zidul perimetral al presupusei barăci).

4. Alba Iulia, jud. Alba

Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]

Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

Tip sit: aşezare urbană

Încadrare cronologică: 153 – epoca bronzului târziu; 163 – Hallstatt timpuriu; 321 – Epoca romană timpurie; 43 – Epoca medievală 5 – Epoca modernă

Cod RAN: 1026.12; **Cod LMI:** AB-I-m-00001.02

Autorizație nr. 105/06.05/2019

Colectiv: Viorica Rusu-Bolindeț (MNIT), responsabil științific, Constantin Ioan Inel, Radu Ion Ota, George Valentin Bounegru, Ilie Alexandru Lascu, Dan George Anghel (MNUAI), Matei Drâmbărean (DJPCN Alba), membri în colectiv; Călin Șuteu (SC Gigapixel SRL), drd. Florin-Ovidiu Botiș (UBB), drd. Iulia-Alexandra Iliescu, Anca Maria Constantin (UB), MA Claudiu-Mihai Hancheș, MA Radu-Florin Turuș (masteranzi ai Universității „1 Decembrie 1918” Alba Iulia)

Total finanțare: 37500 lei.

Perioada desfășurării cercetării: 2-29 octombrie 2020

Obiectivele cercetării: În campania anului 2020, săpăturile arheologice s-au desfășurat în cele două secțiuni aflate în curs de cercetare pe latura sudică a complexului – SXIX/14 și SXX/16 – în vederea dezvelirii elementelor constructive ale Clădirii romane II identificate în campaniile anterioare (pl. I). Pentru a avea o imagine mai coerentă a interiorului acestei construcții din ultima fază de locuire romană a sitului, am demontat martorul dintre secțiunile menționate (Pl. II-III). Totodată, au fost continuate cercetările interdisciplinare pe laturile de sud și de est ale sitului (fotogrammetrie, ERT, DEM, 3D modelling), precum și scanarea 3D a obiectelor descoperite în *praetorium consularis*, în vederea pregătirii monografiei arheologice, a valorificării istorico-arheologice și a popularizării sitului.

Rezultate:

Începuturile campaniei 2020 au presupus îndreptarea profilelor – îndeosebi a profilului E al secțiunii SXX/16, care a trebuit extins cu cca 40 cm, datorită prăbușirii în zonă a unor gropi de gunoaie moderne/contemporane (pl. II/1).

Obiectivul major al campaniei 2020 l-a constituit însă demontarea martorului dintre secțiunile SXIX/14 și SXX/16, pentru a obține o imagine cât mai coerentă a Clădirii romane II, ale cărei părți constructive au fost identificate pe suprafața celor două secțiuni în curs de cercetare – SXIX/14 și SXX/16. Martorul în discuție, având 12 m lungime, aproximativ 1,50 m lățime și înălțimea de 1,90 m, a fost îndepărtat sistematic (pl. II/2; III), fiind descoperite foarte multe materiale arheologice în contextele cunoscute din săpăturile efectuate în campaniile anterioare.

Întrucât secțiunile SXIX și SXX au fost unificate prin demontarea martorului, vom recurge la prezentarea vestigiilor descoperite pe contexte:

Clădirea romană II este mult mai bine pusă în evidență de săpătura în suprafață, neobturată de prezența martorului menționat. Astfel, compartimentările sale (camelele W1 și W2), precum și continuarea liniei zidului Z25,

care se intersectează cu zidul perimetral Z21 (pl. IV-V) sunt mult mai clar conturate și vor putea fi mai ușor dezvelite.

În primul rând, ni s-a confirmat ipoteza privind continuarea spre S a zidului perimetral S al clădirii – *zidul* Z21. Acesta a fost dezvelit în carourile 3-5 ale secțiunii SXIX/14, pe toată lățimea ei, confirmându-ne astfel dimensiunile impresionate ale acestei clădiri, din care un segment al aceluiași zid, de 4,50 m lungime, fusese descoperit deja în secțiunea SXVIII/07 (pl. I/1)¹. Continuarea lui în secțiunea SXX/16 nu era sigură – el intra sub martorul dintre secțiuni, dar nu apăruse în secțiunea menționată. Porțiunea de 0,88 m de sub martor a fost dezvelită, însă dincolo de acesta, spre SE, zidul a fost demantelat, posibil de o groapă antică (sau modernă?) (Cx 106), care pornește din caroul 6 al fostei secțiuni SXX/16, din colțul SV, continuă în zona martorului dintre secțiuni și afectează și o porțiune de 1,30 m din zidul Z25 (pl. V/1-2). Faptul că zidul Z21 continua spre SE, în afara gropii de scoatere menționate, ne-a fost confirmat de dezvelirea unei mici porțiuni a lui, de 0,74 x 0,55 m, aflată chiar în zona profilului S al secțiunii SXX/16, sub structura modernă Cx 14; în jurul său, spre E, au fost descoperite multă tencuială și fragmente de mortar. Partea dezvelită sub martorul demontat este într-adevăr afectată de intervențiile ulterioare, elevația lui fiind scoasă, dar sunt păstrate pe toată lățimea lui, de 0,65 m, pietrele de calcar prinse cu mortar care marcau începutul temeliei (pl. IV/2; V/1). Prin urmare, zidul Z21 are latura internă bine păstrată (pl. V/1), având $L_p = 5,92$ m (din cei 8,89 m, cât ar fi măsurat dacă era păstrat integral). Latura externă în schimb este mult mai afectată de distrugerile ulterioare, având $L_p = 5,43$ m (din 7,30 m), elevația lui fiind scoasă pe o porțiune 0,88 m îndeosebi în zona din apropierea fostului martor; linia zidului se conturează însă clar și restul temeliei pare să nu fie distrus.

Demontarea martorului dintre secțiunile SXIX/14 și SXX/16 au permis și observarea mai clară a compartimentărilor Clădirii romane II. Astfel, în cazul *camerei* W1, aflată în colțul SE, delimitată la S și E de zidurile Z24 și Z25, respectiv de zidul Z26 spre V, suprafața nedistrusă de intervențiile ulterioare, 7,25 mp, a rămas aceeași, fără a descoperi deocamdată *in situ* podeaua aferentă nivelului ei de călcare, ci numai stratul de dărâmătură al acesteia (Cx 24") (pl. VI/1)².

Camerei W2 în schimb i s-au definit mai bine elementele constructive – zidul Z25, care continua sub martorul stratigrafic și care se intersecta cu Z21 în secțiunea SXIX/14, a fost dezvelit în totalitate (pl. V; VI/1). Din păcate, așa cum menționam mai sus, o parte a zidului în discuție a fost distrusă de o groapă (Cx 106), însă linia sa internă este vizibilă. Și în această cameră, de dimensiuni mult mai mari decât precedentă, nivelul de călcare încă nu a fost găsit, deocamdată fiind încă în stratul ei de dărâmătură (Cx 24"), foarte abundent în ceea ce privește materialele arheologice găsite (vezi mai jos descrierea lor).

Prin urmare, cercetările arheologice efectuate în campania anului 2020 au adus un plus de informație în ceea ce privește Clădirea romană II. Ea continuă prin zidul său perimetral sudic (Z21) atât spre SV (unde cercetarea

¹ Vezi descrierea părții descoperite a Clădirii romane II din secțiunea SXVIII/07 la Rusu-Bolindeț *et alii* 2008, 70-71; Rusu-Bolindeț *et alii* 2010, 31.

² Pentru detalii legate de camera W1 vezi Rusu-Bolindeț *et alii* 2020, 20-21, pl. II, VI-IX.

nu mai poate fi continuată, fiind la limita rezervației arheologice), cât și spre NE (aici e posibil să se mai poată dezveli o parte a lui). Este paralelă cu Clădirea romană I – descoperită în campaniile precedente în SXVIII/07. Din aceasta din urmă se va mai putea descoperi o parte a zidului perimetral N la demontarea matorului dintre SXVIII/07 și SXIX/14. Cele două clădiri de mari dimensiuni descoperite în această zonă ilustrează monumentalitatea construcțiilor care făceau parte din complexul reprezentat de *praetorium consularis* de la Apulum în perioada Severică.

Materialele arheologice descoperite au fost numeroase și aparțin unor epoci diferite. Astfel, pentru nivelul corespunzător secolelor XVIII-XIX s-au descoperit fragmente ceramice diferite (veselă, material tegular, pipe) (pl. VII/1-2), împreună cu câteva monede din bronz, dintre care lizibil este un kreutzer din vremea împăratului Franz Josef, datat în 1861 (pl. VII/3), sticlărie, oase de animale etc.

Dintr-un nivel medieval târziu, datat în secolele XVI-XVII, reprezentat de un pavaj aparținând unei curți în care a existat o construcție sprijinită pe stâlpi din lemn (Cx 7)³ s-au descoperit fragmente de cahle (cu mica sau smălțuite) (pl. VII/7), nitul din bronz în formă de migdală cu care se fixau la capătul mânerului plăselele unui cuțit, posibil importat din Germania⁴ (pl. VII/4), o cataramă din bronz de formă trapezoidală de mici dimensiuni⁵ (pl. VII/5), precum și una dintre verigile circulare în pereche prin care se petrec șnururi pentru prinderea veșmintelor⁶ (pl. VII/6).

Materialul de epocă romană este foarte bogat și variat, fiind descoperite toate categoriile de artefacte: material ceramic, osteologic, numismatic, piese din sticlă, metal etc. Dintre acestea, materialul ceramic este cel mai numeros, remarcându-se prin varietatea categoriilor (ceramică de masă, de bucătărie, de transport și stocat) și a tipurilor ceramice. Ceramica de masă este de bună calitate și este reprezentată în principal de imitații locale după vasele de tip terra sigillata; printre tipurile atestate menționăm farfuriile Drag. 18/31 (pl. VIII/1), platourile Drag. 39 (pl. VIII/2), cupele Drag. 33 (Pl. VIII/3) și bolurile de mici dimensiuni, de tip Drag. 32/40 (pl. VIII/4). Din cadrul ceramicii de uz comun se evidențiază cantitatea relativ ridicată de *mortaria* (pl. VIII/5-6), precum și câteva fragmente de amfore de origine egeeană aparținând tipului Kapitän II (pl. VIII/7-8).

Alte artefacte de epocă romană sunt reprezentate de o serie de lămpi aparținând tipurilor Loeschcke VIII

(pl. IX/1) și Loeschcke X (pl. IX/2), un fragment ceramic care păstrează parțial trăsăturile faciale ale unei figuri antropomorfe (posibil un tânăr), și care cel mai probabil este un decor aplicat (pl. IX/3), precum și o fibulă din bronz cu genunchi, tipul Cociș 19a61a (Jobst 12A), păstrată integral (pl. IX/4). Piesele descoperite și îndeosebi fibula cu genunchi, varianta târzie, datată începând cu deceniul al 7-lea al secolului al II-lea și în primele două decenii ale secolului al III-lea p. Chr.⁷, ne confirmă perioada de locuire a ultimei faze a Clădirii romane II din perioada severică până la abandonarea provinciei.

Și în această campanie a fost descoperită o cantitate mare de material constructiv (țigle, olane, cărămizi, *pilae* de *hypocaustum*), fiind inventariate și introduse în baza de date un număr de 65 exemplare ștampilate, la care se adaugă alte 10 piese care prezintă diferite amprente umane, de animale, păsări ori urme de la *caliga*. Dintr-un total de 65 ștampile (pl. IX/5.1), 39 sunt simple, fiind descoperite o serie de tipuri deja atestate ale *legio XIII Gemina*⁸, la care se adaugă variante noi. Acestea sunt completate de 16 ștampile cu antroponime, purtând numele unor *immunes*, care se găseau în fruntea cărămidărilor legiunii XIII Gemina în calitate de *magistri figlinarum* precum *Aelius Bassus*⁹, *Aurelius Caius*¹⁰, *Aurelius Cono(n)*¹¹, *Aurelius Godes*¹², *Flavius Vitalis*¹³ ori *Lucretius Aquila*¹⁴. Mult mai rare sunt materialele constructive care păstrează ștampile ale gărzii guvernatorului: o ștampilă fragmentară a trupei de pedestrași, *pedites singulares*¹⁵ și o alta, păstrată tot fragmentar, cu numele generic al formației de luptă în care era organizată garda guvernatorului, *numerus singularium*¹⁶. În final, 8 ștampile au fost imposibil de determinat, din cauza stării mult prea fragmentare de conservare. Din punctul de vedere al tipului de material pe care au fost aplicate ștampilele (pl. IX/5.2), aproape jumătate este reprezentat de țigle (30 piese din totalul de 65), fiind urmate de cărămizi (22 exemplare) și olane (10); acestora li se adaugă 3 piese neidentificabile din cauza stării de conservare.

Cercetările arheologice viitoare vor avea ca obiectiv major descoperirea Clădirii romane II și a fazelor anterioare de locuire romană, continuarea cercetărilor interdisciplinare, prelucrarea și valorificarea științifică a rezultatelor săpăturilor efectuate. Conservarea și punerea în valoare a vestigiilor dezvelite din Palatul guvernatorului, ca monument unic în peisajul urban al Apulum-ului și al provinciei Dacia, este de asemenea scopul major al demersurilor noastre.

³ Contextul în discuție a fost descoperit pe suprafața secțiunii SXIX/14, în campaniile anilor 2016-2017 – vezi Rusu-Bolindeț *et alii* 2018, 13, pl. III a-b.

⁴ Identificarea pieselor speciale și indicațiile bibliografice ne-au fost oferite cu generozitate de colega Oana Toda, căreia îi mulțumim și pe această cale. Exemplare similare de cuțite sau de nituri în formă de migdală aparținând unor cuțite de import au mai fost descoperite pe sit, în zona de nord-est a suprafeței excavate, în „Casa Mezerzius” – vezi Rusu, Rusu-Bolindeț 2007, 89-90, pl. 7b sau în săpăturile de la Catedrala romano-catolică și Palatul episcopal de la Alba Iulia – vezi Marcu Istrate 2009, 41, cat. nr. 146 și 147. Pentru alte analogii vezi mai recent Purdea 2018, *passim*.

⁵ Pentru o posibilă încadrare tipologică, apropiată de tipul Krabath 1 (Krabath 2001) vezi <https://finds.org.uk/database/artefacts/record/id/732743>.

⁶ Pentru analogii vezi Rusu, Marta 2002, 160, pl. LIX.b.

⁷ Cociș 2004, 94-95. Analogii ale piesei descoperite – vezi pe siturile de la Napoca (Cociș 2004, 193, catalog nr. 998, pl. LXVII); Micăsasa (Cociș 2004, 194, catalog nr. 1011, pl. LXVII); Mică (Cociș 2004, 194, catalog nr. 1022, pl. LXVII) etc.

⁸ IDR III/6: 16, 55, 77, 74, 100 etc.

⁹ IDR III/6, 115.

¹⁰ IDR III/6, 140.

¹¹ IDR III/6, 148.

¹² IDR III/6, 159.

¹³ IDR III/6, 192.

¹⁴ IDR III/6, 227a.

¹⁵ IDR III/6, 282.

¹⁶ IDR III/6, 271.

Bibliografie:

S. Cociș, *Fibulele din Dacia romană / The Brooches from Roman Dacia*, Bibliotheca Ephemeris Napocensis 3, Cluj-Napoca, 2004.

S. Krabath, *Die hoch- und spätmittelalterlichen Buntmetallfunde nördlich der Alpen. Eine archäologisch-kunsthistorische Untersuchung zu ihrer Herstellungstechnik, funktionalen und zeitlichen Bestimmung*, Rahden/Westfalen 2001.

D. Marcu Istrate, *Catedrala romano-catolică și palatul episcopal din Alba Iulia. Arheologie și Istorie. Catalog de expoziție*, Alba Iulia, 2009.

Cl. Purdea, *Cuțite medievale descoperite la Așația Bizere (jud. Arad)*, Terra Sebus, 10, 2018, 75-110.

A. A. Rusu, D. Marta, *Catalogul pieselor*. În: A. A. Rusu (coord.), *Cetatea Oradea. Monografie arheologică. Vol. I. Zona palatului episcopal*, Oradea, 2002.

V. Rusu-Bolindeț, C. Inel, V.-A. Lăzărescu, A. L. Ignat, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*. În: CCA. Campania 2008, București, 2009, p. 69-71.

V. Rusu-Bolindeț, R. Varga, M. Drîmbărean, C. I. Inel, T. Muntean, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*. În: CCA. Campania 2009, București-Sibiu, 2010, p. 13-16.

V. Rusu-Bolindeț, R. Ota, G.V. Bounegru, C. I. Inel, I. Al. Lascu, M. Drîmbărean, D. Ștefan, C. Șuteu, F.-O. Botiș, S.-A. Manolescu, D. Szabo, R.-F. Turuș, I.-F. Florea, R. Bobăilă, A. R. Pușan, C.-C. Galdău-Săliștean, R. Al. David, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*. În: CCA. Campania 2017, București, 2018, p. 13-15, pl. I-XII.

V. Rusu-Bolindeț, R. I. Ota, G. V. Bounegru, I. Al. Lascu, M. Drîmbărean, C. Șuteu, F.-O. Botiș, I.-Al. Iliescu, R.-F. Turuș, R. Bobăilă, R. Al. David, C.-M. Hanceș, R. M. Ungur, *Alba Iulia, jud. Alba [Apulum]. Punct: str. Munteniei nr. 15-17 – Sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii*. În: CCA. Campania 2019, București, 2020, p. 20-29.

A. A. Rusu, V. Rusu-Bolindeț, *„Casa Mezertius” de la Alba Iulia (Arhitectură, unele piese arheologice, identificare și context istoric)*, Arheologia Medievală, VI, 2007, p. 81-110.

Surse electronice

<https://finds.org.uk/database/artefacts/record/id/732743>.

Abstract

During the 2020 campaign, the archaeological excavations were carried out in two of the trenches located in the southern part of the complex – SXIX/14 and SXX/16 – to unearth the constructive elements pertaining to Roman building II that was identified in the previous campaigns (pl. I). For a clearer view of this building's planimetry, it was excavated the stratigraphic baulk between the two sections (Pl. II-III). As a result, the structures belonging to this building – the walls (Z24, Z25 and Z26) delimiting the rooms W1 and W2 (pl. IV), but also the southern enclosure wall (Z21) (pl. V/1-2) – were better observed to be investigated in the

following campaigns. Both the stratigraphic baulk and the trenches lead to the discovery of numerous archaeological materials of Modern (Pl. VII/1-3), Late Medieval (16th – 17th centuries) (pl. VII/4-7) and especially Roman period (the end of the 2nd century – the first three quarters of the 3rd century AD) (pl. VIII-IX).

Moreover, in this period were continued the interdisciplinary research on the southern and eastern sides of the site (photogrammetry, ERT, DEM, 3D modelling) (see below), as well as the 3D scanning of the objects discovered within the *praetorium consularis*; all the data was processed and added to the site's database to be used for the future archaeological monograph and the site's valorisation.

Illustration list:

Pl. I.1. Orthophotomap of trenches SXVIII/07, SXIX/16 and SXX/16; 2. the digital elevation model (DEM) of the trenches (made by Călin Șuteu).

Pl. II. Trenches SXIX/14 and SXX/16 at the beginning of the 2020 campaign: 1. profiles straightening; the removal of the baulk between the trenches (general views from North).

Pl.III. Trenches SXIX/14 and SXX/16: 1-2. the removal of the baulk between the trenches (general views from East and North).

Pl. IV. Trenches SXIX/14 and SXX/16: 1-2. General views with the constructive structures of the Roman Building II (photos from North-East and South-East).

Pl. V. The enclosure southern wall (Z21) of Roman Building II: 1. general view (photo from South-East); 2. detail (photo from North-West).

Pl. VI. The partition of Roman Building II: 1-2. details of the rooms W1 and W2 (photos from East and North-West).

Pl. VII. Modern archaeological artefacts: 1-2. 19th century pipes; 3. bronze coin dated from 1861. Late medieval archaeological artefacts (16th and 17th centuries): 4. the bronze rivet of a knife; 5. bronze miniature strap loop; 6. circular ring made for cords which tied the clothing; 7. fragmentary tiles.

Pl. VIII. Roman period artefacts. Fine ware, *terra sigillata* imitations: 1. Drag. 18/31 plate; 2. Drag. 39 platter; 3. Drag. 33 cup; 4. Drag. 32/40 bowl. Common ware: 5-6. *mortaria*; 7-8. Kapitän II type amphorae.

Pl. IX. 1. Roman period artefacts: 1-2. clay lamps, Loeschcke VIII and X types; 3. fragmentary decorative piece; 4. bronze knee brooch; 5. graphics containing the account of the stamped building material; 5.1. attested stamp types; 5.2. types of stamped materials.

Pl. I. 1. Ortotofoplan al secțiunilor SXVIII/07, SXIX/14 și SXX/16; 2. modelul digital al elevației secțiunilor SXIX/14 și SXX/16 (autor Călin Șuteu).

Pl. II. Secțiunile SXIX/14 și SXX/16 la începutul campaniei 2020: 1. îndreptarea profilelor; 2. demontarea marilor
dintre secțiuni (imagini de ansamblu dinspre N).

Pl. III. Secțiunile SXIX/14 și SXX/16: 1-2. demontarea matorului dintre secțiuni (imagini de ansamblu dinspre E și N).

Pl. IV. Secțiunile SXIX/14 și SXX/16: 1-2. imagini de ansamblu cu elementele constructive ale Clădirii romane II (vedere dinspre N-E și S-E).

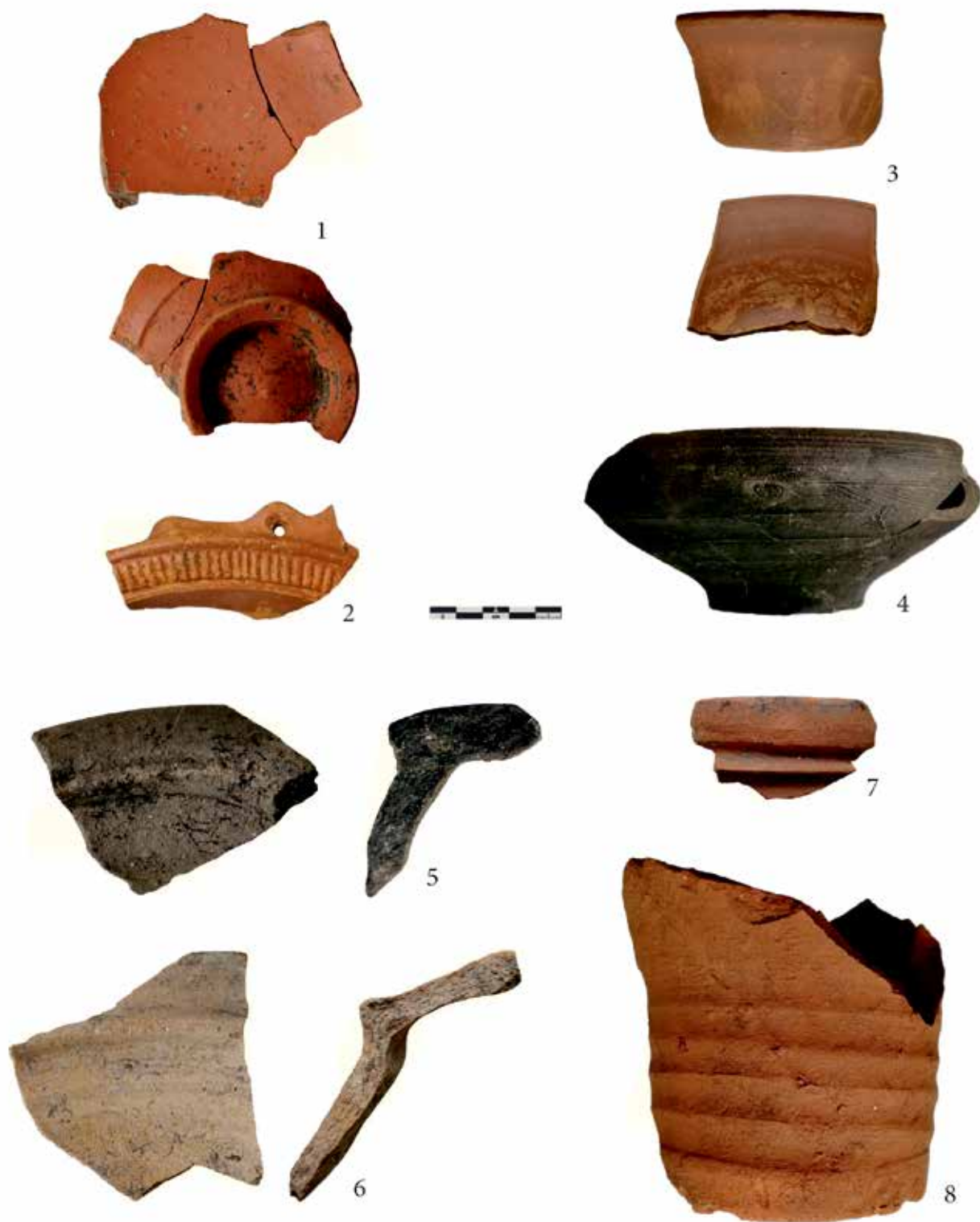
Pl. V. Zidul perimetral S (Z21) al Clădirii romane II: 1. ansamblu (imagine dinspre S-E);
2. detaliu (imagine dinspre N-V).

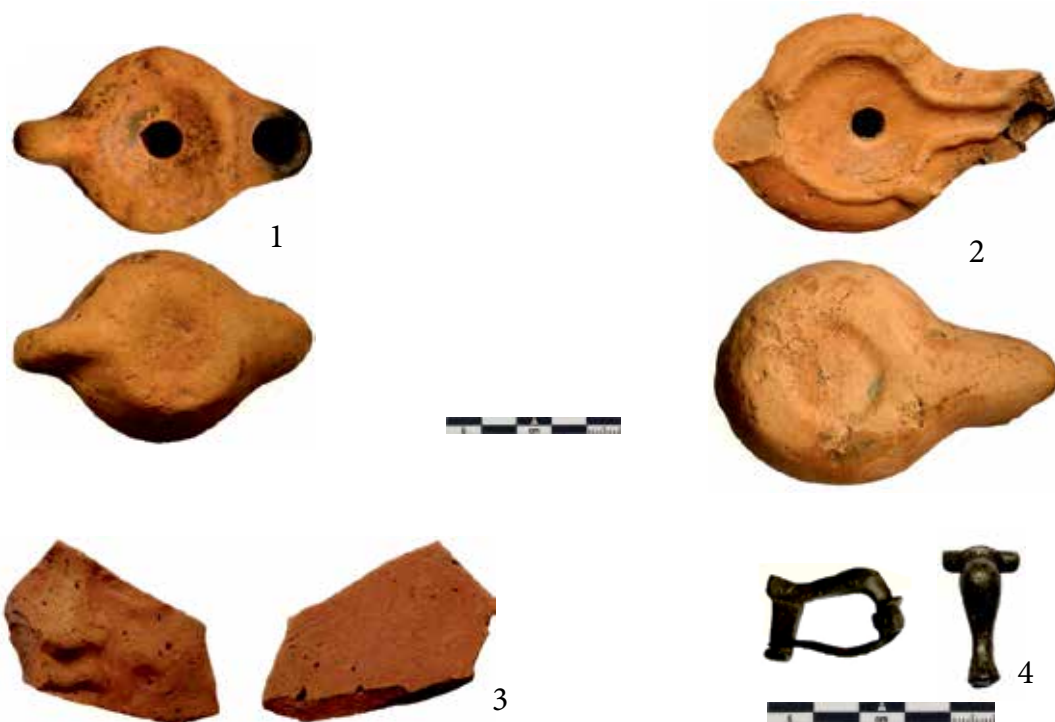
Pl. VI. Compartimentarea Clădirii romane II: 1-2. detalii ale camerelor W1 și W2 (imagini dinspre E și NV).

Pl. VII. Materiale arheologice moderne: 1-2. pipe de secol XIX; 3. monedă din bronz, datată în 1861; materiale arheologice de epocă medievală târzie (secolele XVI-XVII): 4. nitul din bronz al mânerului unui cuțit; 5. cataramă miniaturală din bronz; 6. verigă circulară pentru șnururi cu care se prindeau veșmintele; 7. fragmente de cahle.

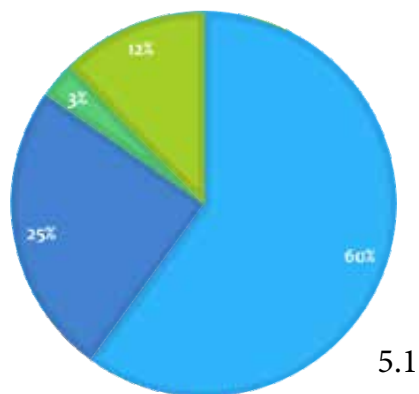

Pl. VIII. Artefacte de epocă romană. Ceramică fină, imitații ale formelor terra sigillata: 1. farfurie Drag. 18/31; 2. platou Drag. 39; 3. cupă Drag. 33; 4. bol Drag. 32/40. Ceramică comună: 5-6. mortaria; 7-8. amfore Kapitan II.

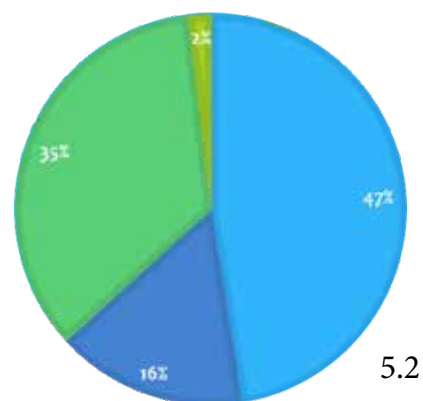
TIPURI DE ȘTAMPILE

- Legio XIII Gemina
- Legio XIII Gemina + antroponime
- Pedites singulares/Numerus singularium
- Neidentificate

TIPURI DE MATERIALE

- Țigle
- Olane
- Cărămizi
- Neidentificate

Pl. IX. 1. Artefacte de epocă romană: 1-2. opaițe din lut, tipurile Loeschcke VIII și X; 3. fragment de decor aplicat; 4. fibulă cu genunchi din bronz; 5. grafice cu evidența materialului tegular ștampilat: 5.1. tipurile de ștampile atestate; 5.2. tipurile de materiale pe care au fost aplicate ștampilele.

5. Alba Iulia, jud. Alba

Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii [Apulum]

Punct: Str. Munteniei nr. 15-17

Cod RAN: 1026.12; **Cod LMI:** AB-I-m-00001.02

Colectiv: Călin Șuteu, SC Gigapixel SRL

Documentarea fotogrammetrică georeferențiată a săpăturilor arheologice sistematice de la Palatul Guvernatorului

Domeniul fotografiei computaționale, eminate digitală, precum și cel al procesării computerizate, conlucrează în prezent în crearea unor soluții de redare tri-dimensională cât mai complexă a suprafețelor și texturilor obiectelor de patrimoniu, dar și a monumentelor și siturilor arheologice, aducând un important aport documentării de specialitate. Fotogrammetria este adeseori definită ca o ramură a topografiei care se ocupă cu studierea principiilor, metodelor și procedeele de determinare a formei și a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogrammelor/fotografiilor. Documentația fotogrammetrică pe situl de la *Apulum* - Palatul Guvernatorului (campania 2020) a fost realizată și în acest an prin două mijloace: aeriană și de la mică altitudine (CRP, de proximitate) [Fig. 01].

Pentru documentare fotogrammetrică aeriană a fost utilizat un sistem UAV DJI Mavic PRO, programat prin software pentru o acoperire fotogrammetrică optimă, camera fotografică având o focală echivalentă de 28 mm, cu o rezoluție de 12 Mp. La sol au fost dispuse 6 ținte fotogrammetrice ale căror coordonate au fost culese în sistem Stereo70, cu ajutorul unității GPS RTK de precizie centimetrică Leica GG04. Datele au fost procesate cu ajutorul soluției software Agisoft Metashape v. 1.6.2. Etapele de procesare sunt: extragerea norului de puncte (7.37 milioane de puncte), crearea suprafeței mesh solide și aplicarea texturii aferente. Odată georeferențiat setul de date în coordonate Stereo70, au putut fi extrase principalele produse fotogrammetrice, orthofotomozaicul, modelul digital al elevației, redarea lor complexă și analiza spațială fiind realizată cu ajutorul aplicației Global Mapper v.22.

Documentarea fotogrammetrică de proximitate (CRP) s-a realizat cu ajutorul unei camere DSLR de mare rezoluție, Nikon D810 (36.2 Mp), echipată cu un obiectiv fix cu focala de 28 mm, pe trepid. Georeferențierea s-a realizat folosind câte 10 ținte fotogrammetrice codificate (12 bits) pentru unitatea de cercetare rezultată din demontarea matorului stratigrafic dintre secțiunile SXIX/14 și SXX/16, ale căror coordonate au fost culese cu același sistem GPS RTK Leica GG04. Pentru suprafața astfel reunită [Fig. 02] au fost necesare 394 de perspective individuale [Fig. 03a], ce au permis extragerea unui nor dens de 40.04 milioane de puncte (40.044.681), cu o acoperire la sol (GSD) extraordinară de 0.591 mm/pixel. Modelul 3D rezultat din documentarea de proximitate a fost realizat folosind doar punctele cu un grad de confidență ridicat [Fig. 03b], norul dens de puncte fiind folosit la crearea unui mesh de mare rezoluție [Fig. 03c], pe care a fost apoi aplicată textura [Fig. 03d]. Rezoluția modelului digital al elevației (DEM) [Fig.

04] este și ea extraordinară, de 2.36 mm/pixel! Produsele extrase au asociate erori totale de maxim 2 cm, în limitele sistemului GPS RTK folosit.

Produsele cele mai utile analizei arheologice sunt ortofotomozaicurile georeferențiate, realizate atât pentru cele patru profile verticale [Fig. 06-07], cât și pentru grund [Fig. 08]. Împreună cu datele furnizate de modelul digital al elevației, aceste produse vor sta la baza tranziției spre o documentare digitală (în coordonate naționale) a structurilor identificate, cu o precizie mult mai mare și cu o economie de timp considerabilă [Fig. 09].

O altă activitate interdisciplinară realizată în campania 2020 a fost scanarea 3D unui set de 20 de artefacte descoperite în acest sit. Digitizarea artefactelor descoperite în situl de la *Apulum* – Palatul Guvernatorului și aflate în colecțiile Muzeului Național al Unirii Alba Iulia s-a realizat prin metoda luminii structurate, folosind scanner-ul Artec SpaceSpider. Precizia acestui sistem este remarcabilă, de 0.01 mm, acest dispozitiv fiind încadrat în categoria sistemelor metrologice industriale [Fig. 10]. Colecția poate fi accesată pe pagina muzeului, prin intermediul platformei Sketchfab, <https://sketchfab.com/MNUAI/collections/palatul-guvernatorului-apulum>.

Abstract

The 2020 archaeological campaign benefited also from a detailed 3D photogrammetric documentation, from UAV (context) and close range (details). The products generated were georeferenced and consisted mainly in highly detailed orthophotomosaics for the site and excavation unit (ground plan and profiles) as well as digital elevation models, all in very high resolution, under 1 cm/pixel. A series of 20 artifacts were also digitized in 3D, using a structured light metrological grade industrial scanner (0.05 mm resolution), the resulting 3D models being published on the MNUAI virtual museum.

Illustration list:

Fig. 1. Aerial view of the archaeological site, at the end of the 2020 campaign.

Fig. 2. The cadastral context for the archaeological site, using Stereo70 coordinatesystem, with the main changes upon the previous SXIX/14 and SXX/16 trenches, now unified by the dismantling of the stratigraphical baulk.

Fig. 3. Close-range photogrammetric processing: a) used photos and their positioning within coordinates; b) analysis of confidence degree for the dense point cloud; c) 3D solid mesh model created using the dense point cloud; d) textured 3D model.

Fig. 4. The Stereo70 georeferenced digital elevation model for the entire site, with detailed data for area SXIX-SXX.

Fig. 5. Stereo70 georeferenced orthophotomosaic for the archaeological site area, with detail on area SXIX-SXX.

Fig. 6. The use of photogrammetric products in documenting the archaeological research: high resolution: orthophotomosaics for the eastern and southern profiles.

Fig. 7. The use of photogrammetric products in documenting the archaeological research: high resolution orthopho-

tomosaics for the western and northern profiles.

Fig. 8. The use of photogrammetric products in documenting the archaeological research: high resolution orthophotomosaic of the ground plan.

Fig. 9. A detailed view with the DEM for wall Z24, including generated isolines at 0.25 m.

Fig. 10. A representative example with the results of 3D scanning and the use of the resulted model in creating archaeological drawings for artefacts recovered on the site: a) the detailed 3D mesh model, including sectioning on given axes (XZ); b) orthographic perspectives with the 3D textured model; c) aspects from the scanning process, using the Artec SpaceSpider.

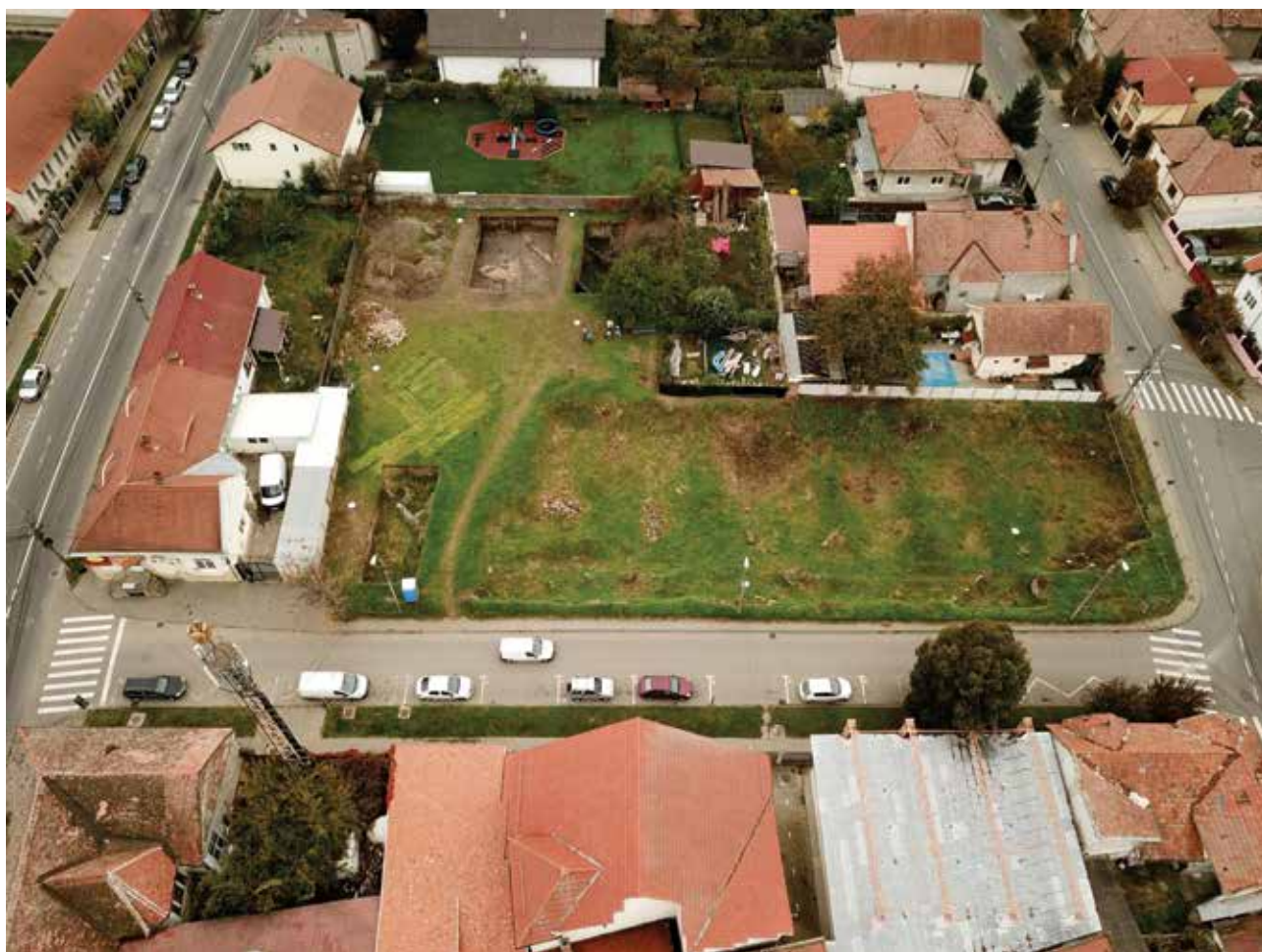

Fig. 1. Perspectivă aeriană cu rezervația arheologică reprezentată de Palatul Guvernatorului și suprafețele aflate în cercetare, la finalul campaniei 2020.

Fig. 2. Contextul cadastral al zonei rezervației arheologice în coordonate Stereo70, cu principalele modificări aduse suprafeței cercetate - unificarea celor două unități de cercetare, SXIX/14 și SXX/16, prin înlăturarea matorului stratigrafic.

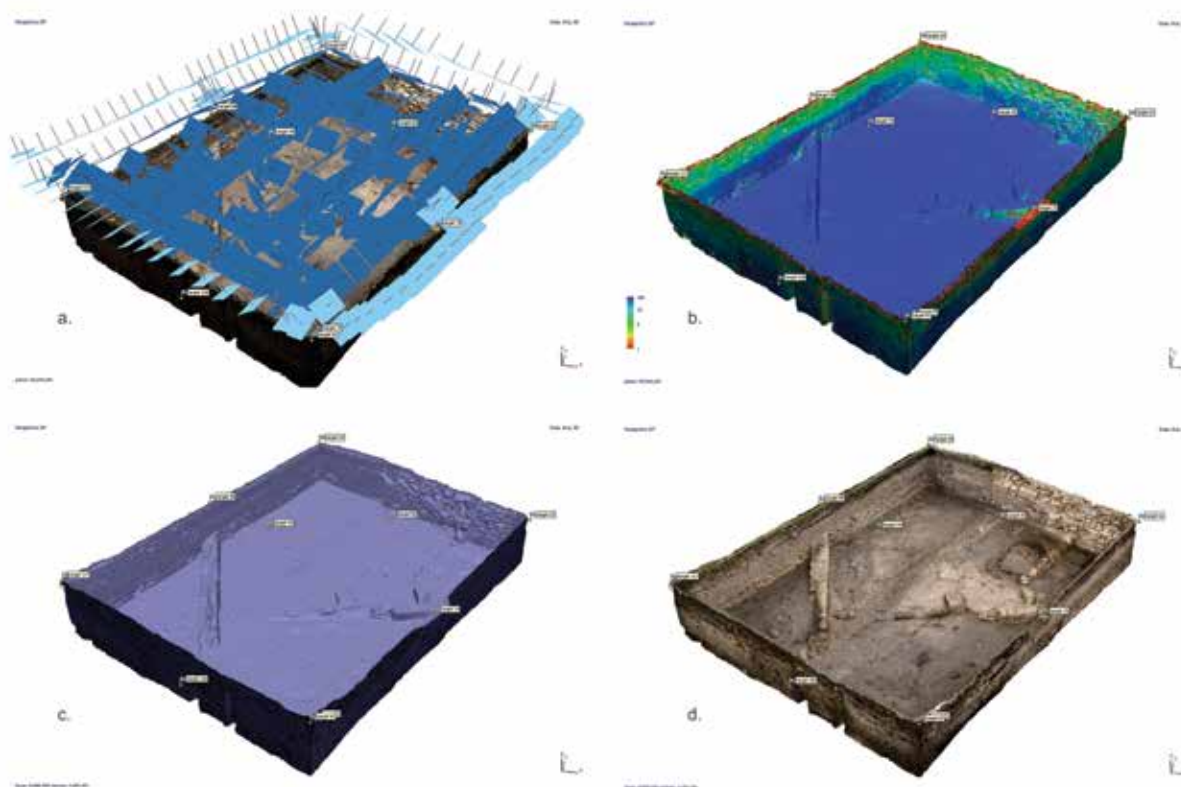

Fig. 3. Procesarea fotogrammetrică pentru documentarea de proximitate: a) fotografiile utilizate și poziționarea lor în coordonate; b) analiza gradului de confidență a norului dens de puncte; c) modelul 3D mesh solid realizat în baza norului de puncte dens; d) modelul 3D texturat.

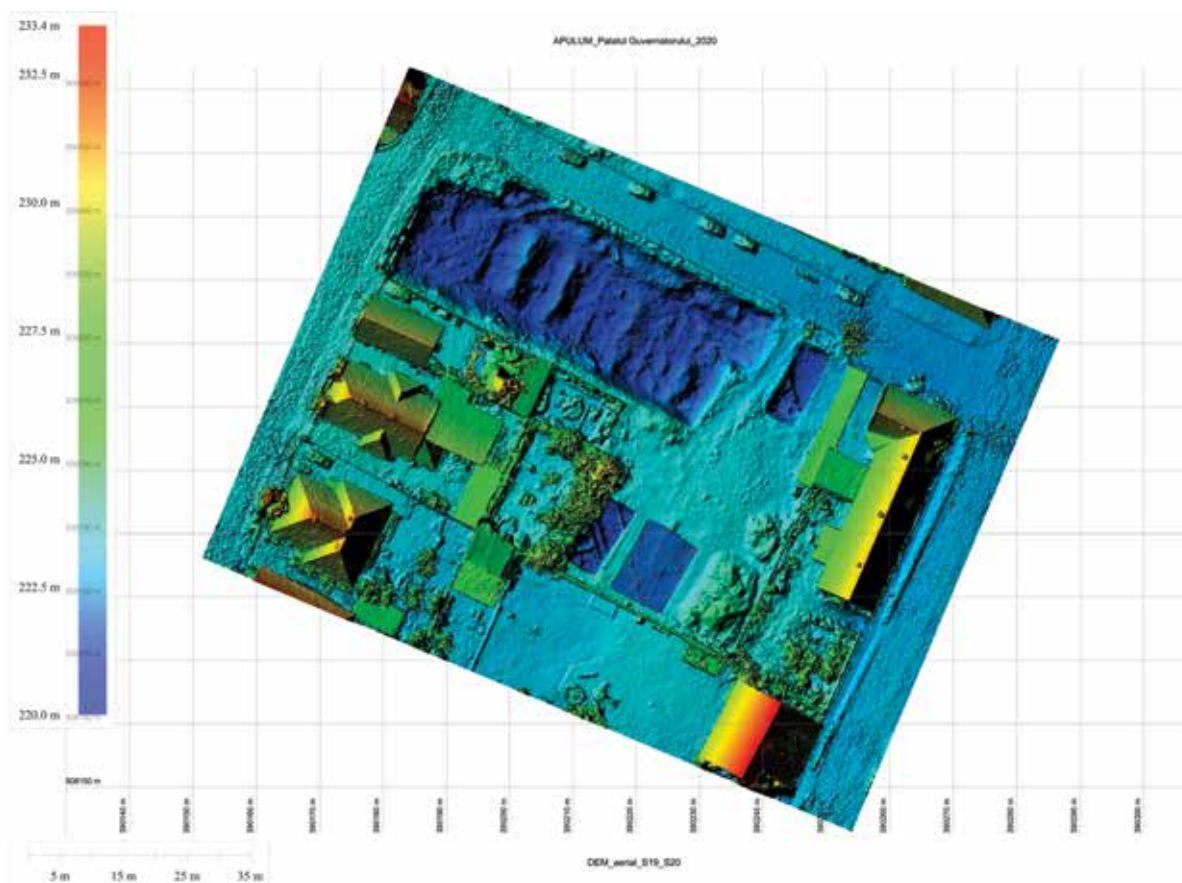

Fig. 4. Modelul digital al elevației (DEM), georeferențiat în sistem național Stereo70, pentru întreaga suprafață a rezervației arheologice, cu zonă detaliată pe suprafața SXIX/14 - SXX/16.

Fig. 5. Orthofotomozaic, georeferențiat în sistem național Stereo70, pentru întreaga suprafață a rezervației arheologice, cu zonă detaliată pe suprafața SXIX/14 - SXX/16.

Fig. 6. Utilizarea produselor fotogrammetrice în documentarea cercetării arheologice: orthofotomozaicuri de mare rezoluție, pentru profilele de est și de sud.

Fig. 7. Utilizarea produselor fotogrammetrice în documentarea cercetării arheologice: orthofotomozaicuri de mare rezoluție, pentru profilele de vest și de nord.

Fig. 8. Utilizarea produselor fotogrammetrice în documentarea cercetării arheologice: orthofotomozaic de mare rezoluție pentru planul general.

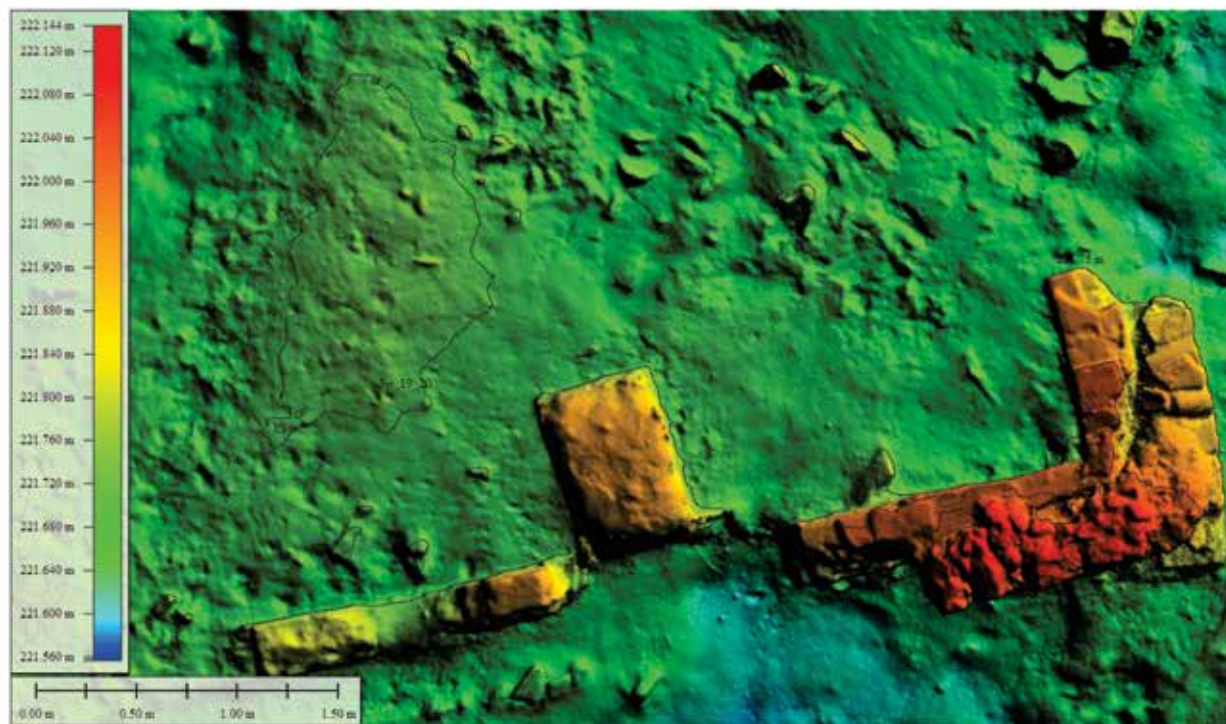

Fig. 9. Imagine de detaliu cu modelul digital al elevației pentru zidul Z24, inclusiv cu curbe de nivelment la 0.25 m.

Fig. 10. Un exemplu reprezentativ cu rezultatele scanării 3D și utilizarea modelului mesh în realizarea ilustrației arheologice a unor artefacte descoperite pe sit: a) modelul mesh 3D de detaliu, inclusiv cu secționări de axe (XZ); b) perspective ortografice cu modelul 3D texturat; aspecte din procesul de scanare, folosind scanner-ul Artec SpaceSpider.

6. Ardeu, com. Balșa, jud. Hunedoara

Punct: [Cetățuie]

Tip sit: locuire (1), locuire civilă (11), cetate (122)

Încadrare cronologică: preistorie (1), eneolitic târziu (143), epoca bronzului (15), epoca bronzului timpuriu (151), epoca bronzului mijlociu (152), epoca bronzului târziu (153), Hallstatt (16), Hallstatt timpuriu (161), Latène târziu (213), epoca post romană (33), epoca medievală (43), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)

Cod RAN: 87870.01

Autorizație nr. 28 /05.05.2020

Colectiv: Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – responsabil științific al șantierului; Mihai Cristian Căstăian (Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) - responsabil de sector, Dorel Micle (Universitatea de Vest – Timișoara) – responsabil de sector, Adrian Cătălin Căsălean - Muzeul Civilizației Dacice și Romane – Deva) – membru în colectiv, Ionuț Socol – membru în colectiv, Andreea Drăgan, invitat

Total finanțare: 4 000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 01.08.- 27.09.2020

Cercetările arheologice la Ardeu, în anul 2020 s-au desfășurat pe parcursul lunii august.

Pentru campania din anul 2020 ne-am propus continuarea documentării spre est a profilului transversal peste mamelonul pe care a fost construit, în epoca Regatului Dac, cel mai impozant edificiu cunoscut până în prezent pe platoul superior al dealului "Cetățuie" de la Ardeu. Este vorba de așa-zisul "turn-locuință" reprezentând „palatul nobilului”. Amplasamentul acestei clădiri a fost identificat printr-un sondaj de verificare în timpul campaniei de cercetări din anul 2002. Dar cercetarea sa sistematică a debutat în anul 2013 și a continuat până în prezent. Prin suprafețele de cercetare cu dimensiunile de 5x 5 m au fost identificate colțul nord-vestic și cel nord-estic al edificiului. Zidurile au fost construite din blocuri masive de calcar, cu două paramente și emplecton iar prezența butiselor precum și alte elemente de arhitectură trădează tehnica de construcție elenistică. Emplectonul este realizat din piatră spartă (atât rocă locală, cât și spărtură de rocă de felul celei din care sunt realizate blocurile de calcar) și puțin pământ.

Prin extinderea cercetării sistematice a acestui edificiu ne-am propus să înregistrăm grafic și fotografic un profil transversal, pe axa est-vest a acestei clădiri și să conservăm primar elementele de arhitectură identificate.

În timpul campaniei din anul 2019 a fost trasată o unitate de cercetare cu dimensiunile de 5 x 5 m notată Sp9. Utilizând resursele avute la dispoziție în anul 2020 am extins cercetarea pe o parte a acestui areal, anume pe o arie cu dimensiunile de 2 x 5 m, în partea sud-estică a suprafeței. Practic, s-a urmărit extinderea profilului transversal al mamelonului care domină întreaga suprafață, spre est. Cu acest prilej a fost completat profilul transversal, documentația desenată întregind datele privind acest sector al șantierului. În același timp a fost investigată și o suprafață cu dimensiunile de 2 x 4 m, amplasată în zona cea mai înaltă a mamelonului, cu scopul întregirii profilului stratigrafic.

Unitatea de cercetare a fost denumită: T1 (Fig. 1).

Cercetarea sectorului din Sp9 s-a desfășurat în exteriorul turnului-locuință unde a fost identificat zidul de incintă al fortificației dacice, peste care s-a prăbușit, în urma unui incendiu, elevația din bârne de lemn a palatului. Ulterior, o comunitate umană care a locuit platoul dealului în secolele III-IV d.Chr. a amenajat, folosind suprafața păstrată a zidului, o clădire al cărui final s-a datorat unui alt incendiu (Fig. 2).

Resursele avute la dispoziție ne-au permis numai cercetarea paramentului interior al zidului fortificației, unitatea de cercetare fiind conservată pentru a fi continuată cercetarea în anul 2021. Materialele descoperite sunt diverse, fiind constituite de fragmente ale unor recipiente din ceramică, dar și un fragment de vas din sticlă. Nu lipsesc nici materiale de construcție (cuie, piroane, scoabe) din fier, și puține obiecte din bronz. Un fragment de brățară din sticlă, specifică celei de a doua jumătăți a secolului al II-lea î.Chr. și începutului secolului I î.Chr. constituie o dovadă a primelor prezențe umane în cea de a doua epocă a fierului la Ardeu. Acest artefact fragmentar se adaugă unei fibule din bronz cu placă emailată¹ și unei cataramă de centură din fier², descoperite în alte campanii și care se datează în același interval cronologic.

Și în acest sector am identificat blocuri căzute din paramentul zidului turnului, bârne arse și bucăți de lipitură arsă provenind de pe pereții din lemn ai construcției.

În cazul secțiunii T1, succesiunea stratigrafică a relevat poziția: în interiorul paramentului interior al zidului de piatră cu emplecton, de pe latura nord-vestică a turnului de piatră. În acest loc extracția blocurilor de piatră de către localnici, la începutul secolului XX a determinat distrugerea parțială a edificiului. Cea ce a rămas, din elementele de arhitectură, este reprezentat prin emplecton, care parțial s-a scurs în cavitățile rămase după extragerea blocurilor. Materialele arheologice descoperite sunt relativ puține și sunt constituite din fragmente ceramice și lipitură de perete arsă.

În timpul cercetărilor ne-am bucurat de vizita colegilor: Senica Țurcanu, Vitalie Bârcă, Adriana Ardeu și Aurel Rustoiu.

La cercetări au participat și studenții: Diandra-Natalia Pall-Both, Marina Musteață, Bogdan Lăpușan, Andrei Loza, Silviu Băluță, Ioana Ferencz și Victor Hegeduş, precum și Sandra Becsi, Florin Cazan, Diana Ferencz, Vlad Török, Adela Moldovan, Ciprian Șerb și Marius Peptan.

Abstract

In the 2020 field campaign the research objectives assigned were to continue the documentation of the tower dwelling's transversal profile (West-East). Our investigations were targeted on the eastern slope and on the highest place inside this building. The researches brought a series of important new features for the knowledge of the enclosure wall, and also for its relation with the aristocratic dwelling - the so-called "tower-dwelling".

¹ Ferencz 2012.

² Ferencz, Roman 2019.

Bibliografie:

I. V. Ferencz, *Late Iron Age brooch which enamelled plaque from Ardeu*, în Marisia 32/2012, p. 79-84.

I. V. Ferencz, C. C. Roman, *A Late Iron Age belt buckle from Ardeu*, în Marisia 1, S.N., Tg. Mureș 2019, p. 43-48.

Explanation of the figures:

Fig. 1. Research units investigated in the 2020 campaign and the situation of the identified architectural elements (Photo from the drone I. Socol 2020, graphic processing I. V. Ferencz).

Fig. 2. Stratigraphic sequence on the southern profile of the surface (Photo I. V. Ferencz).

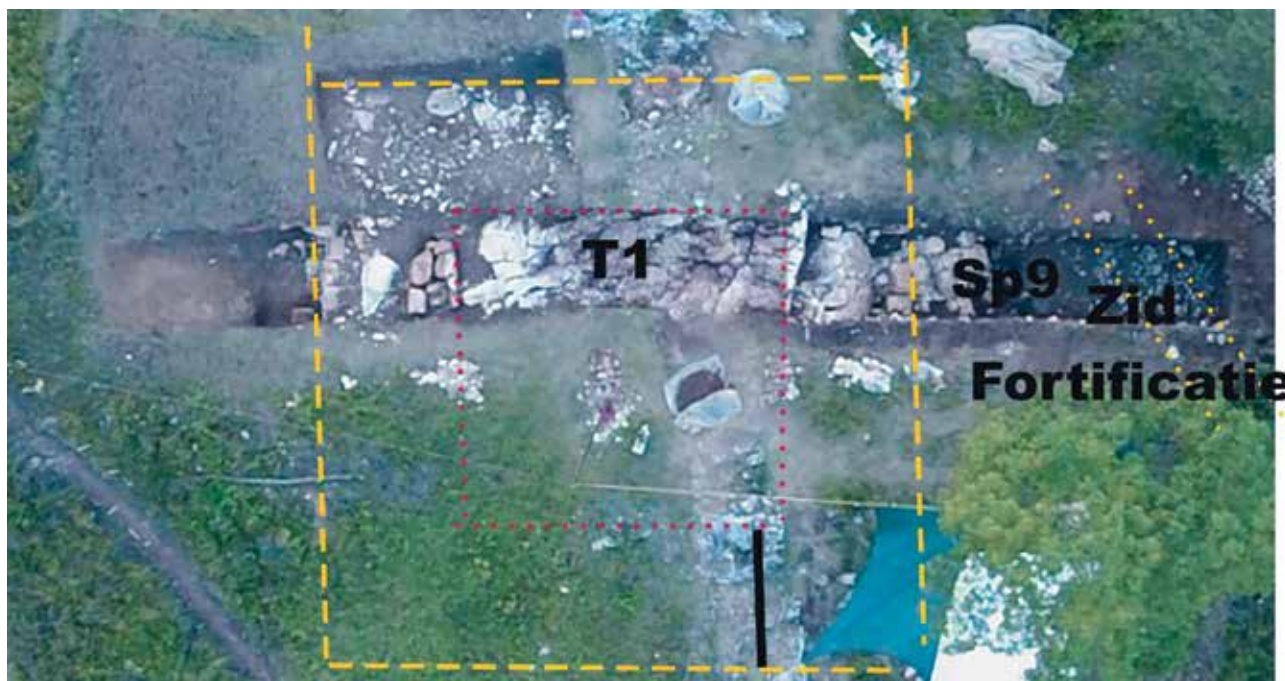

Fig. 1. Unitățile de cercetare investigate în campania din anul 2020 și situația elementelor de arhitectură identificate.
Foto din dronă I. Socol 2020, prelucrare grafică I. V. Ferencz.

Fig. 2. Secvență stratigrafică pe profilul sudic al suprafeței. Foto I. V. Ferencz.

7. Bologa, com. Poieni, jud. Cluj [*Praetorium*] **Punct: Castrul roman auxiliar (Grădiște)**

Tipuri sit: castru

Încadrare cronologică: romană, perioada: 106-271 p.Chr.

Cod RAN: 59069.01; **Cod LMI:** CJ-I-s-A-06975.

Autorizație nr. 104/06.06.2020.

Colectiv: Felix Marcu (responsabil științific), George Cupcea, Ioniță Petiș, Bajusz Mátyás, Denisa Murzea, Marisa Tivadar, Ștefania Dogărel și studenții masteranzi Ciprian Ciobanu și Tudor Urea.

Finanțare MC: 50.000 lei.¹

Perioada desfășurării cercetării: aug.-sept. 2020

Cercetările din acest an au continuat în zona centrală a castrului, mai precis în *praetorium* (Img. 1), unde au reînceput cercetările din 2012. Obiectivul acestei campanii a fost dezvelirea laturii de V a pretoriului, pe o secțiune cât mai amplă. În special colțul de NV al clădirii a fost de interes, pentru a putea stabili planul și extinderea clădirii de piatră.

În acest scop, a fost trasată o suprafață de 13 (E-V)/6 (N-S) m, pe locul unde ne așteptam să găsim colțul de NV al clădirii, extinsă spre E până la limita suprafeței cercetate în 2017 și 2019. Ulterior, suprafața a fost extinsă pe întreaga lățime, cu 2 m spre S.

Cel mai semnificativ rezultat a fost identificarea a două faze de lemn, parțial suprapuse, dar în principiu intercalate, identificate prin șanțurile de scoatere a pereților, umplute cu material distinct, și diferențiate din punct de vedere al umpluturilor și relațiilor stratigrafice între contextele arheologice (Fig. 5).

Fazele de construcție

Faza I de lemn (Fig. 1 – în hașura galbe-verzui)

Identificată pe solul antic virgin, se definește de șanțurile de scoatere ale pereților cu următoarele numere: 185, 189, 198, 194, 204, 219, 220, 221, 222, 223.

Șanțurile pereților 194, 189 și 198 prezintă proiecții semicirculare laterale, considerate de noi gropi de stâlp (199, 191, 192, 193, 201, 202). În unele dintre acestea, pe fund au fost surprinse și urmele stâlpilor, rectangulari, cu latura de 15-20 cm. Adâncimea surprinsă de noi este semnificativă – 50-70 cm. (Img. 2)

Pereții 198 și 204 sunt suprapuși aproape complet de pereți din a doua fază de lemn (186, respectiv 205), iar peretele 219 este suprapus complet de Z21 din faza de piatră.

Umplutura șanțurilor prezintă straturi succesive de lut galben și cenușiu-închis, compactate bine în vederea reimplantării unor pereți ulteriori.

Planimetria generală a fazei este regulată, prezintă mai multe compartimentări, dar, deocamdată nu ne putem pronunța asupra destinației clădirii, deși, cel mai probabil,

trebuie să ne fi aflat tot în *latus praetorii*, dacă nu chiar în *praetorium*. Nivelul de călcare al acestei faze este lutul galben compact numit 196.

Faza II de lemn (Fig. 1 – în hașura orange)

Identificată pe nivelul de călcare 187, parțial suprapunând unii pereți aparținând fazei anterioare sau tăindu-i pe alții, dar cu umplutură radical distinctă, identică cu stratul 112'. Pereții au următoarele numere: 186, 188, 190, 205, 218. (Img. 3)

Apare după dezafectarea fazei I de lemn, posibil la momentul aducerii celei de-a doua trupe în castrul de la Bologa (cca. 130 p.Chr.), și se identifică după nivelarea 187 (pământ cenușiu untos), așezată peste tot, după umplerea șanțurilor fazei I.

Șanțurile pereților aparținând acestei faze sunt mai superficiale, surprinși de noi doar pe adâncimi de 30-40 cm.

Peretele 205, care îl suprapune pe 204, va fi suprapus, la rândul său de Z10.

Umplutura șanțurilor este un lut amestecat, cu inserții de tencuială brun roșiatică, identică cu stratul 112'.

Planimetria generală este regulată, prezintă câteva încăperi și una mai mare spre V, dar din nou, o atribuire clară a clădirii este prematură. Acestei faze îi corespunde un nivel de substrucție al drumului *via principalis*, Cx217, surprins numai la N de Z10, respectiv Cx205 (Fig. 6).

Dezafectarea fazei II de lemn a produs stratul masiv de luturi amestecate cu tencuială și alt fel de moloz, numit de noi 112' (identic cu 112/2019!), care a servit ca amenajare, mai precis o ridicare semnificativă a nivelului de călcare (grosimea maximă este 60 cm!), în vederea fazei de piatră.

Faza de piatră (Fig. 2)

Este definită de zidurile perimetrice ale pretoriului, de N – Z10 și de V – Z21, precum și de rigola/canalul 208. Este puternic distrusă de locuirea târzie, care a dezafectat inclusiv elevațiile celor două ziduri. Latura de V a pretoriului este distrusă complet însă și de spoliile de piatră de la începutul sec. XX.

Z10 a fost identificat pe întreaga lățime a suprafeței, însă într-o stare foarte precară. Prezintă elevație numai pe un sector de aprox. 2 m de la profilul de E și în colțul pe care îl face cu Z21. În rest, elevația a fost îndepărtată complet, rămânând numai 1-2 asize de piatră de carieră de mari dimensiuni, fără liant, aruncate direct în șanțul de fundare, săpat în lutul 112'.

Z21 a fost surprins pe o lungime de maxim 5 m, N-S, prezentând elevație numai pe colțul pe care îl face cu Z10. După cca. 5 m, se pierde complet în groapa de spoliere modernă.

208 este o rigolă/canal, orientată E-V, surprinsă aproximativ pe întreagă lățime a suprafeței extinse, în apropiere și suprapusă de profilul de S. Pare să dreneze apa dinspre curtea pretoriului înspre o rigolă exterioară, eventual la V de Z21. (Fig. 3) Pare să fi fost alcătuită dintr-un jgheab sau chiar conductă de lemn din care ni s-au păstrat câteva mici fragmente, așezat pe un pat de nisip compactat și poate ușor lipit cu var. Pe alocuri i-am putut surprinde și capacul, din același material, de aceea considerăm că este vorba despre o conductă. Un strat de nisip galben care

¹ Colectivul de cercetare dorește să mulțumească Băncii Transilvania, SC Mobile Distribution SRL și Primăriei comunei Poieni, care, prin intermediul Asociației MVSEVM TRANSILVANIAE, au contribuit material la desfășurarea cercetărilor în cursul campaniei 2020.

apare deasupra canalului presupunem că este colmatarea acestuia, surprins pe aproape întreg profilul de S, ceea ce ne poate indica traseul original al canalului și limita curții interioare a pretoriului.

Presupunem că aparține fazei de piatră fiindcă este tăiat în 112'.

În rest, alte structuri ale fazei de piatră au fost distruse de locuirea ulterioară, târzie, care a coborât cu distrugerea până sub nivelul de călcare al acesteia. Doar o urmă slabă a podelei Cx4 (din anii precedenți), din *opus signinum*, a fost surprinsă pe profilul de E și ușor spre V.

Faza târzie (Fig. 4)

A fost surprinsă răspândită pe întreaga suprafață cercetată, fără însă a prezenta vreo urmă de structură regulată. Am putut surprinde mai multe șanțuri care par a fi mai degrabă rigole decât fundații de pereți, pe orientările cardinale, însă fără a putea articula un plan (Cx135, 170, 167, 173, 176 – Fig. 2 și Fig. 5).

În partea de E a suprafeței a fost identificată o zonă industrială, printr-o succesiune de cel puțin trei cuptoare de retopire a metalelor în vederea refolosirii (Cx154, 154' și 154'', 175). Materialele arheologice descoperite în zonă sunt relevante din acest punct de vedere: abundență de piese de metal (bronz, fier, argint), atât utilitare, de vestimentație, cât și de armament, probabil adunate în vederea retopirii, precum și mai multe fragmente de creuzete ceramice. În privința cuptoarelor, au fost surprinse doar cenușarele acestora, prezentând urme serioase de topire a bronzului și zgură de fier.

În partea de V a suprafeței, terenul prezintă o declivitate, unde am surprins o groapă masivă, plină de pământ negru afânat, cu foarte mult material special metalic, folosită probabil tot pentru adunarea pieselor ce urmau a fi retopite (Cx172).

În partea de S a suprafeței, canalul 208 este tăiat complet de 4 gropi succesive care pleacă de sus și sunt umplute cu moloz provenind de la demolarea fazei de piatră (similar cu contextul 3). Pe fundul acestora au fost surprinse inclusiv urma unor stâlpi, cu diametrul de aprox. 20 cm. Probabil că acest canal a servit drept talpă pentru vreun perete din material ușor, aparținând acestei ultime faze.

Această locuire târzie se instalează la un moment când deja pretoriul a fost dezafectat, având în vedere că molozul în care au fost instalate cuptoarele (Cx136) trece peste mai mult de jumătate din lățimea lui Z10, după cum se poate observa pe profilul de E.

Concluzii

După rezultatele campaniei din 2020, mai ales după evoluția stratigrafiei pe direcția N-S a jumătății de V a pretoriului, putem presupune că faza principală de piatră este semnificativ afectată de locuirea și reutilizarea târzie a zonei, dacă nu chiar distrusă în totalitate de spolierea modernă. Cert este că, oricât de puternică distrugerea, fazele de lemn par a fi intacte, ceea ce ne oferă o perspectivă asupra evoluției cercetării. În orice caz, dacă se confirmă aceste prognoze sumbre, avem speranța că vom încheia suprafața ocupată de *praetorium*, ajungând la colțul său de SV, adică în suprafața cercetată în toamna anului 2018.

Abstract

The campaign of 2020 had as main purpose the precise identification of the praetorium Western edge, more precisely, of its NW corner. The generous research surface (75 sqm) revealed precisely this layout detail (the corner of Z10 and Z21), but also a massive level of destruction of the main Roman phase, in the purpose of reuse of the ruins. Nevertheless, two timber phases, beautifully coserved, were exhaustively researched, partially overlapped, but well differentiated stratigraphically.

Img. 1. Fotografie aeriană verticală a castrului de la Bologa (13.09.2020)

Img. 2. Fotografie aeriană verticală a planimetriei fazelor de lemn, parțial scoase.

Img. 3. Fotogrammetrie ilustrând suprapunerea stratigrafică a celor două faze de lemn.

Fig. 1. Planul celor două faze de lemn (faza I - hașura galbe-verzui, faza II – hașura orange).

Bologa - Castru - Praetorium, colțul nord-vestic, detaliu saut sudic

16.09.2020

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
528.900	528.702	528.708	528.675	528.663	528.896	528.946	528.774	528.573	528.674	528.696	528.715	528.647	528.706	528.709

A - Pt ID 2165
E: 338053.204
N: 600633.860
h: 528.574

B - Pt ID 2287
E: 338060.190
N: 600634.500
h: 528.476

Bologna - Castrum - Praetorium, colțul nord-vestic grund 04.08.2020

48

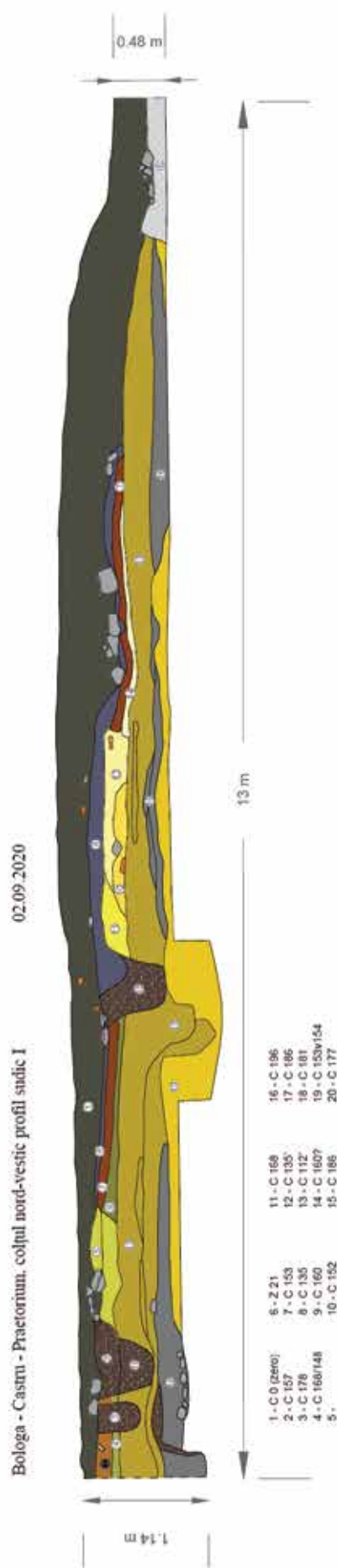

Fig. 5. Profilul S al suprafeței inițiale.

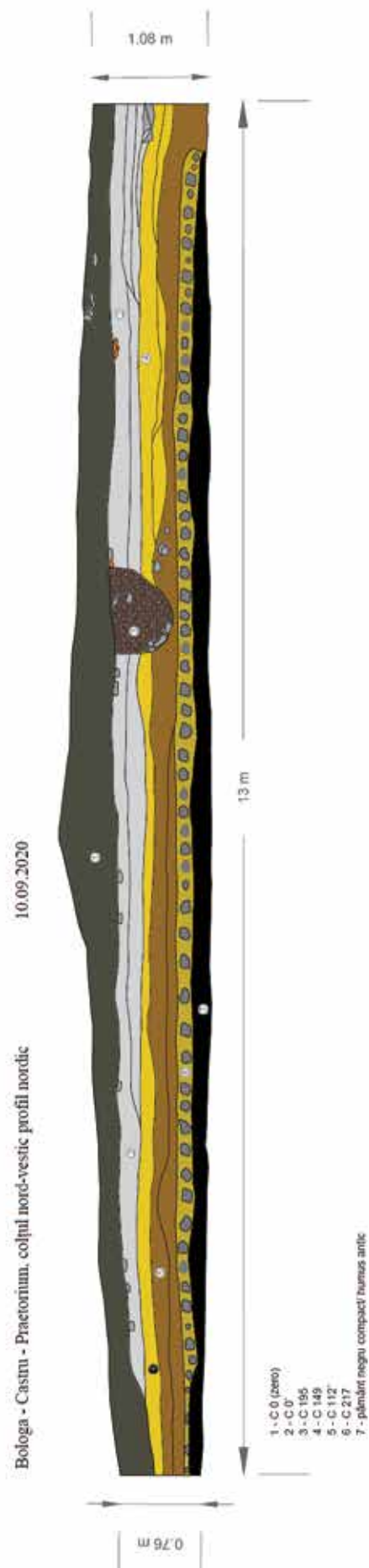

Fig. 6. Profilul N al suprafeței cercetate.

8. Brusturi, com. Creaca, jud. Sălaj

[*Tetrapylon* – principia]

Punct: Castrul roman auxiliar (la Ruine)

Tipuri sit: castru

Încadrare cronologică: romană; perioada: 106-271 p.Chr.

Cod RAN: 140716.01; Cod LMI: SJ-I-s-A-04859.

Autorizație nr. 100/06.05.2020

Colectiv: George Cupcea (MNIT Cluj – responsabil științific), Felix Marcu, Ioniță Petiș, Denisa Murzea, Marisa Tivadar (MNIT Cluj), Dan Deac, Horațiu Cocîș (MJIA Zalău) și studenții: Ciprian Ciobanu, Răzvan Postoș, David Ștefan Toth, Alina Ioana Piticar.

Perioada desfășurării cercetării: septembrie 2020.

Castrul de la Brusturi se află în valea Agrijului, plasat oarecum central, iar, zona de interes pentru cercetarea noastră se situează exact în centru, în fața principiei, acolo unde cercetările magnetometrice au identificat o structură de tip *tetrapylon* (Img. 1).

După modelul folosit în campania din august 2019, am decis deschiderea unei suprafețe în spațiul dintre S1/2018 și S3A-B/2019, de data aceasta însă fără un martor între cele două părți ale suprafeței, cu scopul de a identifica clar intrarea în *principia* și relația sa cu structura *tetrapylon*. După sistemul de numerotare a suprafețelor de cercetare în cadrul proiectului, suprafața a primit numele de S2A-B/2020 și are dimensiunile de 15 x 5 m pe orientare N-S. (Fig. 1)

Structuri zidite

Având în vedere că am încercat să apropiem cât mai mult suprafața cercetată anul acesta de profilul estic al S1/2018, lăsând un martor de numai 50 cm, ne așteptam să identificăm cel puțin jumătate din baza de SV a *tetrapylon*-ului, numită în 2018 **Z1 = Cx8**, precum și cea mai mare parte a fundației bazei de NV, ale cărei firave urme au fost surprinse în profilul estic al mai sus menționatei secțiuni. De asemenea, în același registru, speram să surprindem continuarea lui Z2/2018 înspre E, precum și colțul pe care acesta ar trebui să-l facă spre S, pentru a determina intrarea în *principia*, prin analogie cu situația de pe latura de E, identificată în 2019.

Din fericire, am reușit să obținem aceste rezultate, după cum urmează (Fig. 2):

Cx69 (= Cx8/2018), jumătatea de E a bazei de SV a *tetrapylon*-ului. Din punct de vedere structural, nu se deosebește cu nimic față de ce am identificat în urmă cu 2 ani, cu mențiunea că am reușit mai precis evidențierea blocurilor de gresie care stăteau imediat pe fundație, și care, probabil formau acel soclu identificat încă din 2018.

Cx72, fundația bazei de NV a *tetrapylon*-ului. Structural, este identic cu urma sa identificată în profilul de E al S1/2018, și cu **Cx50/2019**. Spre deosebire de toate celelalte baze identificate, aceasta prezintă un appendix, sub forma fundației unui zid scurt și firav, numit **Cx73**, cu orientare E-V, care pare să se țeasă cu Cx72. Tehnica este, de asemenea, identică, doar calibrul pietrelor din construcție pare să fie mai mic. Din punct de vedere al

funcționalității, nu am reușit să tragem o concluzie viabilă (contrafort, extindere bază în vederea amplasării unui monument, îngustare intenționată a culoarului de trecere etc.). În plus, în cercetările din 2019, nu am reușit să-i găsim vreun pandant, legat de **Cx55**.

În privința intrării în *principia*, continuarea lui **Z2/2018**, adică a zidului de incintă al clădirii, de pe latura sa de N, a fost identificată sub martorul lăsat între S1/2018 și S2A-B/2020. În aceste condiții, ieșind foarte puțin din profilul vestic al S2A-B, a fost identificat **Cx75**, practic fața de E a zidului orientat N-S, care făcea colț cu Z2/2018 și delimita astfel culoarul de intrare în *principia*. Trebuie menționat totuși, că inițial, la curățarea ultimului strat de țigle prăbușite, am presupus că acest colț se află la aprox. 2 m mai înspre E, din cauza evidențierii unui **Cx65**, conturat ca o urmă firavă a unui zid din blocuri de gresie, orientat N-S. Cu toate acestea, la o curățare mai profundă, acest context a dispărut, lăsând în urmă doar urma unui singur bloc de gresie, **Cx77**, care ar fi putut să definească la un moment ulterior o eventuală îngustare a intrării. (Fig. 3)

În aceste condiții, putem trage câteva concluzii preliminare în privința distribuției spațiale a structurilor zidite, în faza principală romană, adică în momentul funcționării *tetrapylon*-ului. În primul rând, trebuie remarcat că, în această fază, culoarul de intrare în *principia* are aceeași lățime ca acela de trecere printre bazele *tetrapylon*-ului, pe direcția E-V – aprox. 7,50 m. Aceasta presupune o aliniere perfectă a celor două colțuri care determină intrarea în *principia* cu bazele *tetrapylon*-ului, un lucru ușor de observat și de pe planul general. Astfel, intrarea în *principia* este definită de **Z2** și **Cx75**, la V și prin **Cx34** și **Cx35** la E. Ea are lățimea de 7,50 m, tot atât cam cât măsoară și distanța E-V dintre bazele *tetrapylon*-ului. Curios, distanța pe axa de N-S dintre bazele structurii, este semnificativ mai mică, aprox. 4,20-4,30 m, ceea ce nu înseamnă automat că și culoarul de trecere era cu 3 m mai îngust sau că *via principalis* este cu 3 m mai îngustă decât *via praetoria* (!). Analizând planul fotogrammetric general, observăm ușor că bazele dinspre *principia* ale *tetrapylon*-ului servesc pur și simplu ca pilon central pentru a separa cele două jumătăți ale viei *principalis*, care, ar avea astfel o lățime de aprox. 9,50 m.

Aceste rezultate nu sunt cu totul surprinzătoare. Căutând referințe ale lățimii drumurilor principale ale castrului în literatura de specialitate, am constatat că distanța dintre cele două turnuri ale porții *praetoria* este 10,10 m¹ (!), iar cea dintre cele două turnuri ale porții *principalis sinistra* este aprox. 10 m². Prin urmare, această indentitate în lățimea celor două drumuri principale ale castrului a fost stabilită încă de la cercetarea porților. Concluzia vine oarecum ciudat, în sensul că deasupra viei *praetoria*, a cărei lățime se îngustează evident, dar nu remarcabil înspre *principia*, structura nu are nevoie de două bolți pentru a o traversa, ci numai de una.

Faze de construcție și alte amenajări

Cel mai recent nivel arheologic surprins de noi este, ca în anii precedenți, dărâmătura acoperișului structurilor din zonă. Stratul, aparent unitar de fragmente tegulare,

¹ Matei/Bajusz 1997, 42.

² Matei/Bajusz 1997, 38.

este răspândit pe aproape întreaga suprafață, mai puțin în extremitatea sa nordică, însă, datorită mai multor indicii, printre care ar fi semnificativ cel al dimensiunii individuale a fragmentelor, am reușit să facem o distincție și în interiorul său. Prin urmare:

Cx62 (= Cx12/2018 = Cx30/2019) este primul context cu material arheologic relevat (țigle, piatră de construcție), foarte deranjat de plug, identificat și în 2018 și 2019. Se extinde pe toată suprafața. La nivelul acestui strat încep să se contureze primele urme ale zidurilor clădirii *principia* (Cx65).

Cx63 (= Cx2/2018 = Cx30+30'/2019) este stratul (patul) de *tegulae* (inclusiv material tegular stampilat) din exteriorul principiei, provenind probabil de la acoperișul *tetrapylon*-ului (posibil și al apei de nord a acoperișului principiei).

Cx64 este stratul (patul) de *tegulae* (inclusiv material tegular stampilat) căzut în interiorul principiei, provenind probabil de la acoperișul acestei laturi a clădirii. Remarcabil în acest caz este că acest context este mărginit spre E de Cx65/77, acesta fiind motivul pentru care inițial am crezut că este și limita de V a intrării în *principia*. De altfel, acest lucru nu este exclus, având în vedere starea deplorabilă în care s-au păstrat structurile zidite în această zonă, însă putem vorbi și despre o îngustare ulterioară a spațiului.

Ca nivel de călcare, credem că a fost identificat unul corespunzând fazei principale, definit prin **Cx78** și **Cx79**, sub forma unui strat de *opus signinum* și substrucția acestuia, identificate în cadrul intrării, respectiv în fața intrării în *principia*. Interesant este că, înspre V, Cx78 este mărginit de mai sus menționatul Cx65/77, ceea ce ne indică apartenența la aceeași fază de construcție. În plus, între cele două contexte, care prezintă același nivel, se desfășoară altele două, **Cx76**, care pare a fi urma unui prag de intrare în *principia* și **Cx81**, o posibilă substrucție de trotuar/portic, sub forma unui nivel de nisip amestecat cu pietriș.

Aproximativ de la jumătatea intervalului dintre Cx69 și Cx72, stratul de țigle prăbușit dispare treptat și lasă locul unei alte dărâmături, de această dată probabil a elevației bazelor *tetrapylon*-ului, definită prin **Cx71**.

La acest moment al stadiului cercetării, nu se pot spune mai multe despre fazele de construcție sau alte elemente cronologice remarcabile. Materialul arheologic este sărac, format în cea mai mare parte din material tegular (rareori șampilat), ceramic (cu predominanță comun) și câteva elemente de material special.

La fel ca S3A-B/2019, suprafața nu a fost acoperită cu pământ în totalitate, ci doar protejată cu material geotextil și un strat de nisip, urmând ca în 2021, în condiții mai bune de lucru și finanțare să redezvelim întreaga suprafața cercetată în primii trei ani, pentru a putea avansa cu cercetarea și a lămuri o cronologie mai exactă a zonei.

Abstract

During the research campaign of 2020, we uncovered a surface on the western edge of the zone, between S1/2018 and S3A-B/2019. The results revealed the two western bases of the tetrapylon and established precisely the wideness of the entrance in the principia.

Img. 1. Fotografie aeriană dinspre N a castrului de la Brusturi.

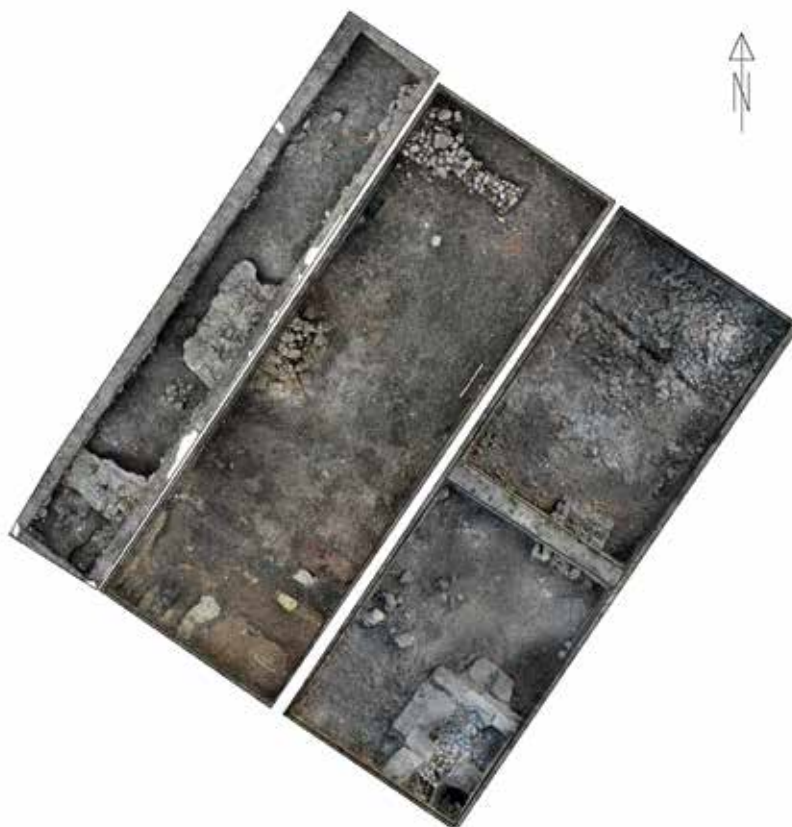

Fig. 1. Planul fotogrammetric al zonei cercetate a tetrapylon-ului (2018-2020).

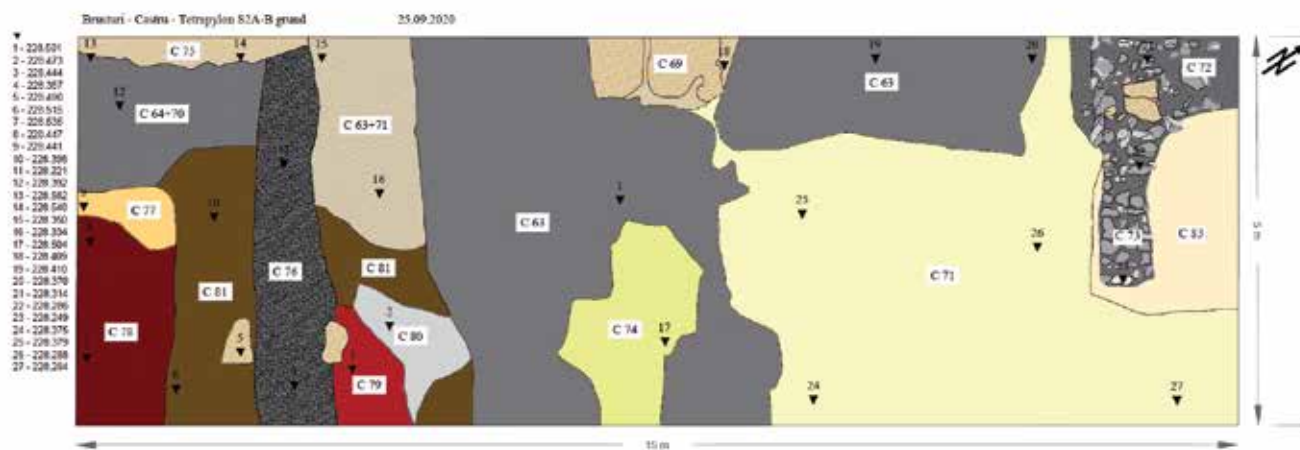

Fig. 2. Desen de plan al S2A-B/2020 – faza cea mai recentă.

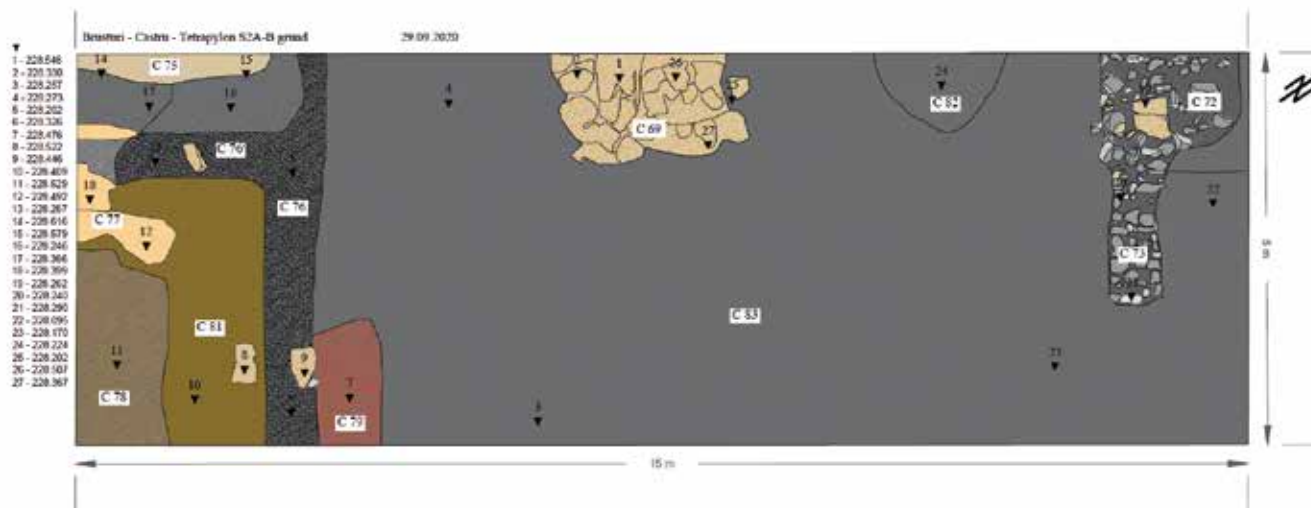

Fig. 3. Desen de plan al S2A-B/2020 – faza principală.

9. Budureasca, com. Călugăreni, jud. Prahova

Punct: Budureasca 11

tip sit: 1 locuire, 11 locuire civilă, 111 aşezare deschisă, 14 amenajare/construcţie

Epoca: 4 epoca medievală, 432 epoca medievală târzie

Cod RAN: 133321.17

Autorizaţie nr. 384/31.08.2020

Colectiv: dr. Bogdan Ciupercă – responsabil ştiinţific, Cătălin Dîscă, dr. Tudor Hila (Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova, Ploieşti), dr. Adrian Nicolae Ionescu (Bucureşti); Bianca Profiran (masterand Facultatea de Istorie a Universităţii Bucureşti)

Perioada desfăşurării cercetării: septembrie 2020

În anul 2020 colectivul şantierului arheologic Budureasca şi-a propus realizarea unei evaluări de teren intruzive în punctul Budureasca 11, situate în partea de nord a Văii Budureasca pe teritoriul comunei Călugăreni, în graniţă cu teritoriul comunei Vadu Săpat. În zonă există un fenomen accentuat de eroziune a solului, în malul pârâului Budureasca se observau urme care puteau aparţine unor cuptoare de redus minereul de fier sau cuptoare de var. Obiectivele acestei cercetări a fost determinarea stratigrafiei sitului precum şi realizarea unei evaluări necesare pentru planificarea unei viitoare cercetări arheologice sistematice preventive în acest sit.

În primul faza s-a realizat o taluzare a suprafeţei unde exista ruptura terasei pe care se află situl pentru a realiza un profil stratigrafic şi a determina elementele structurii care se observa în această alunecare a terasei cauzată de pârâul Budureasca care în timpul ploilor abundente sau la topirea zăpezilor „se umflă” rupând din maluri. Astfel, a fost identificat un cuptor de produs var, care a fost cercetat în regim de salvare deoarece exista pericolul iminent al unei noi alunecări şi al distrugerii complete a cuptorului.

Cuptorul identificat era amenajat în panta estică a văii Budureasca, fiind vizibil parţial în secţiune în urma alunecării (planşa I/1), iar în urma taluzării malului rupt, în profilul stratigrafic obţinut sa putut observa structura constructivă a acestuia cu principalele elemente. Acesta este cea dea doua instalaţie de acest tip identificată şi cercetată în Valea Budureasca. Un prim cuptor pentru producerea pietrei de var a fost cercetat în anul 2006 în punctual Budureasca 6 – „Brăneşti”. Şi în cazul acestui cuptor amplasarea era pe malul stâng al pârâului Budureasca. Prezenţa acestor cuptoare de var în Valea Budureasca, mai ales în partea de nord a acesteia poate fi pusă în legătură cu marea cantitate de materie primă reprezentată de o mare cantitate de pietre de dimensiuni foarte variate, purtate la vale de către torenţii care apar în Valea Budureasca (planşa I/2).

Pentru identificarea în plan a cuptorului a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 2,50 x 2,70 m. Grosimea stratului vegetal a fost de aproximativ 0,50 m; sub acesta se afla un strat nisipos, galben-cenuşiu, fără materiale arheologice, provenit în urma alunecărilor/scurgerilor de teren pe panta văii. Partea superioară a cuptorului a fost surprinsă în plan la adâncimea de aproximativ 0,65 – 1,12 m de la nivelul actual de călcare

(diferenţa este dată de panta abruptă a văii, înspre pârâu adâncimea de la nivelul actual de călcare fiind mai mica, iar înspre deal – mai mare). La conturare forma acestuia este semi-ovală (partea cuptorului dinspre pârâul Budureasca a fost distrusă de alunecările de teren). Diametrul la conturare era de aproximativ 3,2 m (planşa II/2). Pe marginile cuptorului s-a observat un strat de 0,12 – 0,15 m de lipitură din pământ bine arsă. Din acest punct de vedere, cuptorul se încadrează tipologic în categoria cuptoarelor nezdite, doar lipite (Maier 2008, p. 69, 71). Bucăţi mari de lipitură, desprinse, au fost găsite în umplutura cuptorului. Exterior cuptorului, pe toată lungime lipiturii, s-a putut observa un strat de steril arheologic puternic afectat termic (cu grosimea de 0,14 - 0,15 m) datorat răsuflării laterale în timpul arderii (cf. Maier 2008, p. 76).

În partea centrală a complexului, la aproximativ 0,15 m de la nivelul de conturare, s-a identificat o concentraţie masivă de pietre de râu de dimensiuni medii şi mari (dimensiunile pietrelor cresc odată cu apropierea de camera de combustie). Această concentraţie a fost interpretată ca o şarja de piatră de var care nu a apucat să fie arsă (planşa III/1). La 0,75 m adâncime de la nivelul de conturare se poate observa în profil, în partea sudică a cuptorului (spre vale / gura cuptorului) o parte din *pomnorilpomnol* (sau *tălpile camniţei*, cf. Maier 2008, p. 69), pe care este aşezată (*clădită*) piatra de var pentru ars (planşa II/1). Pomnorul, păstrat parţial, avea grosimea de 0,10 - 0,12 m. Blocurile de piatră de mari dimensiuni chiar de deasupra lui (care de altfel îl şi distrug, pătrunzând în camera de combustie) pot face parte dintr-o amenajare legată de întărirea pomnorului. Diametrul maxim al cuptorului la pragul pomnorului este de 2,95 m (planşa III/2).

La adâncimea de 1,40 m de la nivelul de conturare a fost identificată gura de acces către camera de combustie. Acesta a fost distrusă (împreună cu pomnorul) de către blocuri mari de piatră, ce au pătruns în interiorul ei (planşa II/2). Gura cuptorului a fost săpată în peretele pantei, cu gura îndreptată spre sud (spre avalul pârâului). Deschiderea ei pe înălţime este de cca. 0,36 m. Diametrul cuptorului în dreptul gurii este de 2,5 m. În dreptul gurii cuptorului, până în camera de combustie propriu-zisă, se afla o cantitate mare de var, rezultată probabil de la o şarjă anterioară.

La adâncimea de 1,6 - 1,44 m de la conturare se observă un strat puternic vitrifiat (de 0,14 – 0,20 m grosime) sub care se afla un strat compact de arsură. Aceasta trebuie pusă în legătură cu vatra cuptorului; diametrul vetrei fiind de aproximativ 1,2 m (planşa IV/1). Adâncimea maximă a gropii cuptorului este de 1,76 - 1,78 m (de la nivelul de conturare) (planşa IV/2).

Din punct de vedere al inventarului arheologic în interiorul cuptorului (printre bucăţile prăbuşite din lipitura gropii), a fost găsit un singur fragment ceramic, de mici dimensiuni, atipic şi fragmente de oase de animale. În lipsa unor elemente clare de datare, într-o fază preliminară, datăm cuptorul în perioadă medievală târzie. Această datare este bazată pe existenţă în Valea Budureasca, în secolele XVI – XVII a două sate, primul în punctual Budureasca 8

„La Siliște” și al doilea în punctual Budureasca 6 „Brănești”. Pentru perioada modernă și până în zilele noastre nu este atestată printre ocupațiile locuitorilor din zonă producerea (arderea) varului.

De asemenea, s-a continuat proiectul privind analiza chimică și mineralogică a materialelor ceramice descoperite pe Valea Budureasca. Analizarea structurii și compoziției acestor materiale ceramice este necesară pentru identificarea surselor de proveniență, materiilor prime utilizate și tehnologiei de realizare a acestora (tipuri de cuptoare, temperaturi de ardere etc.). Materialele ceramice au fost analizat la microscop sub formă de secțiuni subțiri. Pentru fiecare fragment ceramic a fost realizată o fișă individuală unde se urmărește în special textura și omogenitatea pastei, ca și natura, frecvența și dimensiunea incluziunilor.

Un alt palier al investigațiilor pluridisciplinare realizate în Valea Budureasca este continuarea investigațiilor privind fauna din acest areal (analize osteologice). Analizarea materialului osteologic descoperit în cercetările arheologice sistematice din situl Budureasca 4 „Puțul Tătarului” sunt necesare pentru identificarea comportamentului alimentar al comunităților care au locuit în Valea Budureasca, precum și a tipurilor de animale sălbatice care trăiau în acest areal.

Bibliografie:

Radu Octavian Maier, Meșteșugul tradițional al vărăritului la români. Ed. Etnologică, București, 2008;

Victor Teodorescu, Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei, SCIV, 15, 1964, 4, p. 485-503;

Victor Teodorescu, O nouă cultură arheologică recent precizată în țara noastră: cultura Ipotești-Cândești (sec. V-VII e.n.), Sesiunea de comunicări științifice a muzeelor de istorie, decembrie 1964, vol. 2, București, 1971, p. 104-130;

Victor Teodorescu, Vasile I. Dupoi, Marinela Peneș, Dan Lichiardopol, Gheorghe Panait, Stațiunea arheologică de la Budureasca, jud. Prahova (complexele daco-romane și străromânești), MCA, 1993, p. 365-388;

Andrei Măgureanu, Bogdan Ciupercă, The 6th-8th Centuries metalurgical activity from Budureasca Valley. The Moulds, Acta Musei Napocensis, 2007, p. 291-318;

Victor Teodorescu, Studii și cercetări arheologice în Muntenia, Ploiești, 2009;

Bogdan Ciupercă, Andrei Măgureanu, Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V-VII descoperite în spațiul extra-carpatic, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, 1, 2009, p. 149-158;

Bogdan Ciupercă, Câteva puncte de vedere privind activitățile meșteșugărești și spațiile de „producție” între Carpați și Dunăre în secolele VIII-X, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, 3, 2011, p. 223-232;

Bogdan Ciupercă, Observații asupra unor topoare de luptă din colecțiile Muzeului Județean de istorie și Arheologie Prahova, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, 6, 2014, p. 143-150.

1

2

*Planșa I. Budureasca 11 / 2020: 1 - ruptura dinspre pârau realizată în urma alunecării de teren;
2 - Valea Budureasca în dreptul cuptorului de ars piatră de var.*

1

2

Planșa II. Budureasca 11 / 2020: 1 profilul cuptorului după curățare; 2 - planul cuptorului la conturare.

1

2

Planșa III. Budureasca 11 / 2020: 1 - partea superioară a „șarjei” pregătită pentru ardere;
2 - bolovani de mari dimensiuni, deasupra pomnului.

1

2

Planșa IV. Budureasca 11 / 2020: 1 - vatra cuptorului; 2 - cuptorul după golire.

10. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: Str. Negru Vodă, nr. 76

Tip sit: așezare urbană (113), necropolă tumulară (212)

Încadrare cronologică: Hallstatt (16), Hallstatt târziu (163), epoca romană (32), epoca medievală (43), epoca medievală târzie (432), epoca modernă (5)

Cod RAN: 13506.37

Autorizație nr. 48/05.05.2020

Colectiv: Venera Rădulescu (Muzeul Județean Argeș) – responsabil științific, Marius Păduraru (Muzeul Județean Argeș), Ion Dumitrescu (Muzeul Județean Argeș), Andi Ioan Pițigoi (Muzeul Județean Argeș), Mădălina Moise (colaborator MJA).

Total finanțare: 25000 lei (Muzeul Județean Argeș).

Perioada desfășurării cercetării: 13.07. – 17.08.2020

În anul 2020 cercetarea arheologică desfășurată în curtea locuinței familiilor Rădulescu și Costache a avut drept scop investigarea vestigiilor din prima epocă a fierului (tumuli, cultura Ferigile), precum și a complexelor medievale din secolele XIV-XVII.

Au fost executate următoarele secțiuni arheologice: S IV (6 x 2 m) și S V (6 x 2 m), orientate NV-SE, perpendiculare pe zidul nordic (calcan) al locuinței C. Sitaru. Aceste secțiuni sunt paralele cu S II (6 x 2 m) și S III (6 x 2 m), cercetate în anul precedent (2019) și au avut ca scop sondarea terenului rămas necercetat din proximitatea acestora. Secțiunile au fost caroiate din doi în doi metri, începând dinspre nord. Au mai fost executate: caseta D (6 x 2 m), la vest de S IV, și caseta C (2 x 1,5 m), perpendiculară pe zidul sudic al locuinței Rădulescu/Costache, la cca 1 m de intrarea în pivniță.

În această etapă a cercetării s-a urmărit verificarea datelor cu privire la stratigrafia sectorului. Un aspect deosebit de important al campaniei arheologice din acest an a fost descoperirea în S IV, în martorul S IV-S III, precum și în S V (Fig. 1), la adâncimea de cca -1,00 m, a unui nivel compact de bolovani care apăruse din campania precedentă și care acum s-a dovedit a aparține mantalei unor tumuli din prima epocă a fierului (grupul Ferigile). Din acest nivel au fost recuperate fragmente ceramice, resturi de oase calcinate, zgură.

La fel de importantă pentru marcarea continuității de viață în zonă este descoperirea în S V a unor fragmente ceramice din sec. IV, precum și a unor fragmente ceramice ce pot aparține sec. XII-XIII, acestea din urmă prezentând decor incizat cu pieptenele, respectiv cu roțița, compus din registre din câte cinci linii în val, paralele, încadrând două șiruri de mici impresiuni. Fragmente asemănătoare au fost descoperite, în aceeași zonă, și în anul 2019.

Campania arheologică din anul 2020 se remarcă, de asemenea, prin descoperirile de epocă medievală. În S IV și caseta C, între adâncimile de -0,45 m și -0,70 m a fost surprins un nivel de pământ galben lutos cu mult pigment de cărbune care corespunde unor complexe din secolele XIV și XV. În caseta D, la -0,26 cm, a fost dezvelit un cuptor menajer (Fig. 2 – a), păstrat în bune condiții.

Cuptorul menajer avea vatra de formă circulară realizată din cărămizi legate cu lut măsurând în diametru 0,94 m. În jurul vetrei a apărut o structură realizată din bolovani cu lățimea de 0,40 m. Cuptorul (vatra și structura de bolovani din jurul acesteia) avea diametrul de 1,60 m. Acest aspect a fost clarificat în momentul secționării vetrei (Fig. 2 – b, c). La secționarea cuptorului s-a observat că vatra avea o crustă cu grosimea de aproximativ 5 cm, sub aceasta găsindu-se un strat de pământ curat (lut) puternic ars, de culoare cărămizie. Totodată, s-a putut constata că pentru amenajarea cuptorului a fost întins un strat de pământ nisipos, structura de bolovani care înconjură vatra și vatra propriu-zisă fiind amenajate peste această bază. Tot cu ocazia secționării cuptorului s-a observat că gura de alimentare a acestuia era orientată spre nord. De asemenea, s-a constatat că vatra suprapune un nivel arheologic. În partea de sud-vest a amenajării cuptorului, în peretele lui, a fost găsită o oală cu o toartă (Fig. 3) având decorul realizat din humă albă. Forma vasului este specifică secolelor XVI-XVII, descoperirea fiind relevantă pentru încadrarea cronologică a complexului.

În apropierea acestei vetre, în caseta D și în S IV au fost relevate urmele unei locuințe medievale realizate din lemn și pământ. Stratigrafic, aceasta corespunde nivelului timpuriu de locuire, structurile ei fiind amenajate direct pe mantaua de pietre a tumulului hallstattian. Forma locuinței nu a putut fi stabilită, dărâmăturile structurii fiind vizibile pe o suprafață de cca. 4 m x 3 m. Un strat de lut galben marca nivelul podelei locuinței. De asemenea, în martorul dintre S IV și caseta D, carourile 2-3, a fost observată o zonă cu lut ars măsurând 1,30 m în lungime și cca. 1 m lățime. Ea ar putea proveni de la urmele unei instalații de încălzit, sau de la un perete prăbușit (Fig. 4).

Relevantă pentru cronologia locuinței a fost descoperirea în nivelul de lut galben bătut și cu pigment de cărbuni, a unor piesele de metal (lame de cuțit, piteni, vârf de săgeată, cuie, scoabe, piroane), a unei monede, ducată de la Radu I (cca 1377-1383), în S IV, c. 2, - 0,70 m). Prin urmare, putem spune că locuința de lemn și pământ a funcționat către sfârșitul secolului XIV și începutul sec. al XV-lea. De altfel, și fragmentele ceramice descoperite în suprafața locuinței converg spre aceeași datare (farfurii cu fund inelar, smălțuite, și decor sgraffito, probabil de import) (Fig. 5).

În capătul de nord-est al S IV, la adâncimea de -0,73 m, a apărut o groapă (nr. 7) de formă ovală, jumătate din ea intrând în profilul nordic al martorului dintre S IV și S III, cu un diametru de 1,80 m și adâncimea de la conturare de -0,40 m, ce conținea foarte mult cărbune ars depus mai ales pe pereți și pe fund. În secțiune s-a observat că groapa avea formă de căldare, pe pereții ei și pe fund fiind sesizată prezența un strat gros de cărbune cu grosimea de 5 până la 12 cm. Umplutura gropii era constituită dintr-un strat de pământ cenușiu cu pigmenti de cărbune. Groapa, căpăcită cu un strat subțire de lut și tăia mantaua de pietre a tumulului. În umplutura acesteia au fost reperate fragmente ceramice, majoritatea de la oale-borcan, cu guler, specifice sec. XIV. Deasupra gropii, în martorul dintre S IV și S III, în caroul 1, la - 0,65 m, a apărut un fragment de cahlă-placă, smălțuită, de culoare verde. Piesa, inedită ca iconografie în

literatura de specialitate, redă un personaj pedestru, văzut frontal. După costumația personajului, cahla poate fi datată în sec. al XV-lea. Cahla a apărut pe același nivel cu locuința de lemn și pământ.

Tot în profilul estic al S IV, la adâncimea de -0,40 m, s-a conturat o groapă circulară în plan (groapa nr. 8) cu diametrul de 0,80 m și adâncimea de la conturare de -0,50 m. (Fig. 6) În umplutura ei au apărut mai multe fragmente ceramice, unele având smalt galben, precum și un mic fragment de cahla pentru coronament având decor floral. Cahla și materialul ceramic permit datarea complexului în sec. XVIII. De altfel, pe profil s-a observat că groapa tăia un nivel constituit din pământ de culoare gri compact și un alt nivel de pământ cu cenușă, lut galben, cărbune și fragmente ceramice. Fundul ei străpungea mantaua tumulului hallstattian.

În capătul sudic al S IV, la -0,20 m a apărut o groapă umplută cu lut galben (groapa nr. 4). Aceasta avea forma circulară în plan, cu diametrul de 1,30 m și adâncimea de la conturare de -0,30 cm. În profil avea formă de căldare. Complexul reprezintă o groapă modernă.

Tot o groapă modernă s-a conturat în martorul dintre S III și S IV (groapa nr. 6). Ea a apărut la adâncimea de -0,25 m sub nivelul de pavaj modern constituit din pietriș, avea formă circulară în plan, cu diametrul de 80 cm și secțiunea relativ tronconică. În adâncime măsura -0,40 cm. În umplutură conținea cărămizi moderne și pietre¹.

Locuirea medievală se suprapune peste o necropolă hallstattiană aparținând grupului Ferigile. Relevantă pentru atribuirea cronologică a complexelor aparținând acestei perioade a fost situația surprinsă în S IV. Pe toată suprafața secțiunii, la adâncimea de -0,80 / -0,90 m a fost surprins un nivel compact de bolovani de râu. Secționarea structurii a arătat că ea se compunea din mai multe rânduri de bolovani puși în două până la patru straturi (Fig. 7). În colțul de sud-est al S IV, în proximitatea locuinței Sitaru, în profilul estic, au apărut mai multe fragmente ceramice specifice grupului Ferigile, prinse între bolovani. La demontarea martorului (Fig. 8) s-a observat că fragmentele ceramice erau dispersate pe o suprafață de cca. 60/60 cm. Între fragmente s-a aflat și un castron. Dispunerea lor și oasele calcinate din acest complex indica prezența unui mormânt de incinerare denumit M1 (Fig. 9) amplasat la adâncimea de -0,94 m. Alte două morminte au fost reperate în partea de nord a S IV; M2 situat la adâncimea de -0,72 m - 0,82 m și M3, apărut la adâncimea de - 0,75 m, prezentând puține fragmente ceramice și oase calcinate. Precizăm că și în campaniile precedente, pe traiectul secțiunilor II și III, tot la adâncimea de -0,80 / -0,90 m au apărut bolovani, de asemenea în strat compact, dar la momentul respectiv nu

am putut preciza rostul lor².

În baza cercetărilor din anul 2020 apare clar că structura din pietre compactă de pe traseele S II - S IV, și din caseta D face parte din mantaua unui tumul. Aceasta a fost spartă în unele locuri, după cum am arătat mai sus, de complexe medievale și moderne.

Parte din mantaua unui tumul a fost identificată și în capătul sudic al S V.

În caseta C cercetarea arheologică a fost îngreunată de prezența a două conducte de canalizare din ciment, montate la începutul secolului XX, la introducerea cărora nivelurile arheologice au fost deranjate și distruse (Fig. 10). Totuși, deschiderea acestei casete ne-a prilejuit descoperirea în pământul amestecat, la adâncimea de -1,08 m, a chatonului unui inel, de tip placă circulară, specific secolului al XIV-lea.

Concluzii

Cercetările din campania aferentă anului 2020 de la Câmpulung, str. Negru Vodă, nr. 76, dovedesc că ne aflăm într-un sit pluristratificat, cu necropola hallstattiană, suprapusă de locuirea medievală care apare destul de consistentă, în acest caz complexe identificate având o cronologie databilă din sec. XIV până în sec. XX.

În timpul cercetărilor au fost recuperate monede din sec. XIV-XV, emisiuni Țara Românească și Ungaria, dar și moderne, din Regatul României, obiecte de metal, de uz casnic și meșteșugăresc (lame de cuțit, paletă, ac de undiță), piese de armament și echipament militar (vârfuri de săgeată, obiecte de harnășament, piteni), obiecte de podoabă (inel fragmentar), materiale de construcții (cuie, piroane, scoabe, cărămizi) și o foarte mare cantitate de ceramică, parțial surprinsă *in situ* (oale cu toartă, oale borcan, căni, pahare, urcioare, boluri, străchini, farfurii smălțuite și cu decor *sgraffito*, cahle placă, cahle-borcan).

A fost recuperată și o mare cantitate de oase ce proveneau de la păsări și animale domestice (bovine, ovicaprine, porcine, cabaline), pești, și, probabil, de la animale vâdate. Acest material a fost înaintat pentru studiu colegului Adrian Mestecăneanu de la Muzeul Județean Argeș, urmând a constitui un capitol aparte în micromonografia pe care o vom dedica sitului, deoarece prezintă o importanță specială, cu aspect inedit, privind economia, agricultura și alimentația în zonă, în epoca medievală.

Cercetarea în Caseta D nu a putut fi finalizată, aceasta fiind protejată și conservată pentru continuarea studiului în anul viitor. De asemenea, vor fi reluate cercetările din S II/2019 și S III/2019, în jumătatea sudică, pentru completarea datelor privind complexe funerare din prima epocă a fierului. În acest sens, în colectivul de șantier a fost cooptat colegul Dragoș Măndescu de la Muzeul Județean Argeș.

Restaurarea în laboratoarele de specialitate precum și prelucrarea științifică a întregului material descoperit va aduce contribuții deosebite de importante privind istoria Câmpulungului - în ceea ce privesc viața economico-socială, comerțul, aspectele politico-militare, viața cultural-

¹ În campaniile 2017-2020, în situl arheologic din Câmpulung, str. Negru Vodă, nr. 76, au fost identificate un număr de opt gropi menajere / de var după cum urmează: groapa nr. 1 (Caseta B), groapa nr. 2 (în S I și martorul dintre S I și caseta A), groapa nr. 3 (în S II și S III, reprezentând o groapă de var), groapa nr. 4 (în S IV și caseta D), groapa nr. 5 (o groapă de stâlp, în caseta D), groapa nr. 6 (în martorul dintre S III și S IV), groapa VII (în S IV și martorul dintre S IV și S III), groapa nr. 8 (în S IV și parțial în martorul dintre S III și S IV): vezi *Cronica Cercetărilor Arheologice din România - campania - campania 2018*, p. 40-43, *Cronica Cercetărilor Arheologice din România - campania 2019*, p. 82-85.

² Vezi *Cronica Cercetărilor Arheologice din România - campania 2019*, p. 82-83.

spirituală – cea mai veche aşezare urbană din Țara Românească și a doua capitală a acestui stat medieval românesc.

Dată fiind importanța lor, pentru restaurarea mone-delor medievale am încheiat un parteneriat cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București.

Un număr de cinci probe medievale (lemn, os, și fragmente vegetale din Cx. 7, S IV) și două din M1 al tumulului cercetat în această campanie au fost expediate pentru datări radiocarbon la Poznan Radiocarbon Laboratory.

Résumé

En 2020, les fouilles archéologiques effectuées sur la propriété des familles Rădulescu et Costache ont eu comme but l'investigation des vestiges du Premier Âge du Fer (des tumuli, culture Ferigile), ainsi que des complexes médiévaux du XIVème au XVIIème siècle.

Nous avons exécuté les tranchées archéologiques:

S IV (6 x 2 m) et S V (6 x 2 m), orientées NW-SE, perpendiculaire au mur nord de la maison C. Sitaru. Les deux tranchées sont parallèles à S II (6 x 2 m) et S III (6 x 2 m) fouillées dans l'année précédente (2019). Les tranchées ont été quadrillées tous les deux mètres, en partant du nord. On a également réalisé: cassette D (6 x 2 m), à l'ouest de S IV, et cassette C (2 x 1,5 m), perpendiculaire au mur sud de la maison Rădulescu / Costache, à environ 1 m de l'entrée de la cave.

Les recherches de la campagne 2020 de Câmpulung, rue Negru Vodă, no. 76, prouvent que nous nous trouvons dans un site pluri-stratifié, avec une nécropole du Premier Âge du Fer superposé par l'habitation médiévale qui apparaît assez consistante, dans ce cas-ci les complexes identifiés ayant une chronologie datable du XIVème jusqu'au XXème siècle.

Fig. 1. Mantaua din bolovani de râu a tumulului, surprinsă în capătul sudic al S V.

Fig. 2. – a. Cuptorul menajer surprins în caseta D.

Fig. 2. – b. Secțiune prin cuptorul menajer surprins în caseta D.

Fig. 2. – c. Caseta D după degajarea cuptorului menajer.

Fig. 3. Oală cu toartă descoperită în peretele cuptorului menajer (sec. XVI-XVII).

Fig. 4. Zona cu lut ars dintre S IV și caseta D.

Fig. 5. Fragmente ceramice de farfurii descoperite în suprafața locuinței din caseta D și S IV (sec. XIV-XV).

Fig. 6. Gropile nr. 7 și nr. 8 vizibile pe profilul estic al S IV.

Fig. 7. Profilul estic al S IV cu mantaua tumulului și gropile nr. 7 și nr. 8.

Fig. 8. Vedere de ansamblu cu S IV (după secționarea mantalei tumulului) și caseta D.

Fig. 9. Mormântul de incinerare M1 specific grupului Ferigile.

Fig. 10. Caseta C.

11. Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș

Punct: Castrul roman de la Câmpulung „Jidova”

Tip sit: castru roman

Cod RAN: 13506.02

Autorizație nr. 49/04.05.2020

Colectiv: Constantin C. Petolescu – responsabil șantier (IAB), Florian Matei-Popescu (IAB), Ion Dumitrescu, Andi Ioan-Pițigoi (MJA)

Total finanțare: 23000 lei (MJA)

Perioada desfășurării cercetării: 10.08 - 9.09.2020

Cercetările arheologice efectuate la Câmpulung – „Jidova”, în campania 2020, au vizat spațiul dintre zidul estic al pretoriului și *agger*. În anul 2015, în acest spațiu a fost trasată suprafața Sp. II. Ea a fost intercalată între: zidul estic al pretoriului – la Vest; traseul secțiunii K (trasată de Emilian Popescu la nord de *porta principalis sinistra*¹) – la Sud; limita nordică a clădirii pretoriului – la Nord și *via sagularis* - la Est. Pe lățime, am urmărit ca în suprafața noastră să surprindem și o porțiune din *via sagularis*. Astfel, a rezultat o suprafață de 34 m x 7 m, pe care am împărțit-o în carouri de 2 x 2, numerotate după modelul tablei de șah, cu cifre pe axa nord-sud (numerotarea s-a făcut pornind de la sud spre nord) și cu litere pe axa vest-est.

Suprafața a intersectat secțiunile I, H și D, trasate de Emilian Popescu și Eugenia Popescu, relativ, paralel cu *via principalis* și dispuse în teren astfel: SI, la jumătatea distanței dintre turnul nordic de la *porta principalis sinistra* și turnul de curtină; SH perpendicular pe turnul de curtină și SD la aproximativ 4 m nord față de SH (fig. 1).

În proiectarea suprafeței Sp. II, în 2015, am avut în vedere două situații: 1) dispunerea pretoriului în raport cu *via principalis* apare oarecum neobișnuită, nu se aliniază perfect la aceasta, la fel în raport cu *via quintana*, pe care se pare că o suprapune; 2) între latura estică a clădirii pretoriului și zidul de incintă al castrului rămăsese necercetat un spațiu cu o lățime de aproximativ 14 m. Desigur, în cazul aceste situații o parte din acest spațiu trebuie să fi fost ocupat de *agger* și drumul de la baza sa (*via sagularis*), prin urmare, între zidul pretoriului și drum rămânea o zonă cu o lățime de aproximativ 4-5 m, suficientă astfel încât să permită amplasarea unei clădiri.

În campaniile 2015-2017, în jumătatea sudică a suprafeței (la sud de secțiunea H), a fost identificat traseul unui canal. El mărginea spre vest *via sagularis*, avea o deschidere de 0,55 - 0,60 m, adâncimea de 0,25 m și umplutura constituită din fragmente de țigle, cărămizi, bolovani și ceramică. Traseul său era paralel cu zidul estic al pretoriului, față de care se află la 5 - 5,20 m. Pe anumite porțiuni, marginile canalului erau consolidate cu țigle, olane și cărămizi fragmentare. Acest lucru a fost bine observat în porțiunea cuprinsă în carourile 1C-3C, către limita sudică a suprafeței, unde pe marginea canalului au fost așezate

olanele și țigle de acoperiș.

Între *praetorium* și traseul canalului, tot în partea de sud a suprafeței, au fost identificate trei gropi de stâlpi, două marcând un perete transversal, iar un al treilea stâlp făcea parte dintr-un perete longitudinal (orientat pe direcție nord-sud). Ele indică, desigur, prezența unei clădiri cu structură din lemn².

În jumătatea de nord a suprafeței, în campaniile 2016-2018, au fost identificate mai multe încăperi, unele dintre ele cu hipocaust. O primă încăpere a fost identificată imediat la sud de traseul secțiunii H (carourile 9A, 9B, 10A și 10B). Are formă rectangulară, podeaua din *opus signinum* și măsurând la interior 3,60 m x 2,16 m. Pereții ei au fost scoși, amprenta lor fiind marcată de un șanț care închide pe toate laturile substructia de bolovani a podelei. Șanțul avea o lățime de 0,50 - 0,60 m, cu umplutura constituită din pământ negru. La exterior, încăperea măsoară 4,40 x 3 m. Între latura estică a încăperii și canalul care mărginea *via sagularis* a fost lăsat un spațiu cu lățimea de 0,60 m. Limita vestică a substructiei podelei încăperii se află la 0,50 m față de pretoriu. Dată fiind această situație, nu s-a putut aprecia raportul cronologic dintre clădirea pretoriului și încăpere.

În suprafața dintre această încăpere și traseul secțiunii D (carourile 11-13) a fost surprins un nivel de nivel de dărâmătură compus din bolovani, cărămizi și țigle, cu urme de arsură. Pe acest nivel s-a aflat o monedă de la Gordian al III-lea, un *antoninianus* emis în anul 235 p. Chr.

În campania 2019, imediat la nord de traseul secțiunii D, în partea de vest a Sp. II, a apărut un rest de podea, păstrat pe o întindere de 1,60 x 0,67 m, realizată din mortar, cu fragmente de cărămidă pisată în compoziție, de culoare rozaceea. Ea intra în profilul vestic al suprafeței. Substructia este realizată din pietriș și bolovani de dimensiuni medii. La nord și est de zona cu pietriș (substructia podelei), au fost identificate mai multe șiruri de pile de hipocaust. Ele erau grupate astfel: la nord de zona cu pietriș, cinci șiruri, orientate relativ vest-est, și alte șapte rânduri cu orientare nord-sud la est de zona cu pietriș. Între cele șapte rânduri de pile de hipocaust și zona cu pietriș a apărut amprenta unui șanț cu lățimea de 0,50 - 0,60 m (vezi *infra*).

La sud șiruri de pile orientate pe direcții nord-sud, tot în campania 2019, a apărut un canal cu pereții amenajați din cărămizi. Totodată, trasarea unei secțiuni de control cu lungimea de 6 m și lățimea de 1,50 m, orientată nord-sud, paralelă cu limita estică a Sp. II, a arătat că încăperile cu hipocaust au fost împinse către zidul de incintă, în *agger*, suprapunând sau desființând *via sagularis*³.

În campania 2020, cu scopul de a stabili planimetria și funcționalitatea încăperilor identificate la est de pretoriu, precum și raportul cronologic dintre aceste încăperi, clădirea pretoriului și elementele sistemului defensiv al castrului, la nord de traseul secțiunii H, suprafața a fost extinsă spre

¹ Emilian Popescu, Eugenia Popescu, *Raport preliminar asupra săpăturilor efectuate în anii 1962 - 1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidova)*, MCA, 9, 1970, p. 251-263.

² Constantin Petolescu, Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, Andi-Ioan Pițigoi, *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung „Jidova”*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2017, București, 2018*, p. 26.

³ Constantin Petolescu, Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, Andi-Ioan Pițigoi, *Câmpulung, cartier Pescăreasa, jud. Argeș, Punct: Castrul roman Câmpulung „Jidova”*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2019, București, 2020*, p. 78.

est cu încă 3 m. Această porțiune corespunde carourilor 13D-17D și 13E-17E (fig. 2-3).

În prima fază, a fost demontat martorul dintre secțiunea de control și limita estică a Sp. II. De asemenea, s-au degajat și carourile 13D-13E și 14D-14E. Precizăm că pe mare parte din suprafața carourilor 14D și 14E se află traseul secțiunii D.

După degajarea stratului vegetal, de o parte și de alta a traseului secțiunii D, a apărut un strat de pământ de culoare gri amestecat cu mortar, fragmente cărămizi și alte materiale moderne, foarte afânat, cu o grosime de 0,40 m, desigur rezultate din săparea secțiunii. Sub depunerea modernă și nivelul vegetal, pe toată zona extinsă a suprafeței Sp. II, a fost sesizat un nivel de pământ de culoare gri-negricios, cu fragmente de cărămizi și bolovani de mari dimensiuni. Depunerea avea o grosime de 0,20-0,40 m. Bolovanii provin, desigur, din zidul de incintă, care s-a scurs pe suprafața *agger*-ului. Sub acest nivel de dărâmtură, este prezent un strat de pământ cleios amestecat cu mult pietriș de culoare galbenă, fără materiale arheologice cu grosimea de 0,70-1,00 m, constituind de fapt *agger*-ul (fig. 4).

La 2,50 m sud, față de limita nordică a suprafeței Sp. II, *agger*-ul a fost tăiat de un zid realizat din cărămizi, cu grosimea de 0,85 m. Zidul a apărut la adâncimea de 0,90 m, dar un nivel de dărâmtură fusese deja observat de la adâncime de 0,40 m. Totodată, capătul vestic al zidului de cărămidă fusese observat în campania 2019, pe traseul secțiunii de control.

În porțiunea dintre zid și limita nordică a secțiunii D a apărut un nivel de dărâmtură, conținând fragmente de mortar, fragmente de tuburi de lut, mici fragmente din podeaua realizată din mortar și fragmente de cărămidă pisată.

Forma arcuită a zidului indică prezența în această zonă a clădirii a unei abside. Observație a fost confirmată în momentul degajării unei părți din cantitatea de dărâmtură, la adâncimea de 1,30 m conturându-se limita sudică a absidei.

Zidul absidei se află parțial în profilul estic al suprafeței, fiind realizat din cărămizi cu dimensiuni de 0,40/43 x 0,28 x 0,07 m. În porțiunea de sud a zidului absidei au fost observate și unele cărămizi măsurând 0,53 x 0,30 x 0,065 m. Zidul este mai gros în partea de nord, unde atinge 0,85 cm, și mai subțire în partea de sud, având o lățime de 0,75-0,80 m.

Absida are o deschidere de 2,50 m. În interiorul ei au apărut cinci șiruri de pile de hipocaust; patru dintre ele dispuse pe direcție vest-est și al cincilea lipit de zidul ei. Bazele pilelor au fost realizate din cărămizi întregi cu dimensiuni 0,40/0,42 x 0,28 x 0,065/0,07 m, mai rar din jumătăți de cărămizi. Pilele propriu-zise erau realizate din cărămizi cubice cu latura de 0,16 m. Dintr-o pilă s-au păstrat una până la trei cărămizi.

Un rând de cărămizi, puse pe lat, lipite una de alta, delimitează spre vest încăperea absidei. Cărămizile erau dispuse pe trei asize. Primul șir de pile din interiorul absidei este lipit de acest rând de cărămizi. De asemenea, la distanța de 10-20 cm vest de același rând de cărămizi este dispus un șir de pile orientat nord-sud. (fig. 5). Tot în

această zonă, unde a apărut rândul de cărămizi, deasupra lui, în nivelul de dărâmtură, au fost găsite mai multe tuburi de hipocaust cu formă paralelipipedică care se aplicau pe perete, fragmente din podeaua realizată din mortar și mai multe cărămizi care alcătuiau *suspensura* (măsurau 0,52/0,54 x 0,52/0,54 x 0,06 m). La 0,40 cm vest de rândul de cărămizi, tot în nivelul de dărâmtură, s-a aflat un fragment din marginea podelei de mortar care izola podeaua de cărămizi (fig. 6a).

Un alt element sesizat este faptul că rândul de cărămizi are o orientare paralelă cu a șirurilor de pile de la vest de el. Având în vedere aceste observații considerăm că rândul de cărămizi ar putea marca o compartimentare

Extinderea spre est a suprafeței a permis identificarea laturii estice a încăperilor cu hipocaust. Astfel pe profilul nordic al suprafeței, la 2,00 m față de limita ei estică a fost observat șanțul din care a fost scos zidul. El are o lățime de 0,60 - 0,70 cm. Totodată, s-a observat că acest șanț taie *agger*-ul, situație constată și în plan, amprenta sa fiind surprinsă la adâncimea de 1,20 m. Umplutura șanțului era constituită din pământ de culoare gri-cenușie, cu pietricele, fragmente de cărămizi și mici fragmente mortar. Ea se diferențiază clar de structura *agger*-ului constituită din pământ galben.

La sud de absidă, zona a fost mult deranjată de săparea secțiunii D, de aceea cu scopul de identifica eventuale structuri păstrate, am degajat în totalitate umplutura ei. La vest de canalul amenajat din cărămidă, secțiunea fusese adâncită, cu 0,50-0,60 m pe porțiune cu lungimea de 2,50 m (vest-est) și pe lățime de 1,30 m (nord-sud). Secțiunea D avea o lățime totală de 3 m.

Degajarea umpluturii secțiunii ne-a permis să facem unele constatări. În primul rând, pe profilul de sud al secțiunii erau vizibili mai mulți bolovani de mari dimensiuni, rezultați probabil din *via sagularis* dezafectată/nivelată la momentul construirii încăperilor de la est de pretoriu. Apoi, pe profilul nordic, s-a observat că pilele de hipocaust erau așezate pe un strat de pietriș compact, ușor roșiatic, situație determinată de expunerea continuă la foc. Pe același profil a fost observat și șanțul orientat relativ nord-sud, care delimitează spre est zona cu nisip și pietriș care marca substructia podelei de *opus signinum*. În profil, șanțul avea o lățime de 0,50 m, fundul și pereții dreupți, umplutura lui era compusă din pământ de culoare cenușie, afânat, pigmentat cu cărbune și mici fragmente de mortar. În plan, acest șanț era dispus relativ paralel cu zidul estic al pretoriului, față de care se află la 4,40 m, și avea o lungime de 3,30 m. El era tăiat în partea de sud de secțiunea D, iar în capătul său nordic, pe lățimea sa, se afla o cărămidă întreagă. Între acest șanț și rândul de cărămizi, care delimitează la vest absida, sunt intercalate șapte rânduri de pile de hipocaust, orientate nord-sud. Primul șir este marcat de o cărămidă aflată la 0,20 m față de traseul șanțului. Al doilea șir se află la 0,60/0,75 m față de traseul șanțului. Al treilea șir, compus din șase pile, se află la 0,35/0,40 m față de al doilea șir. Șirurile al treilea și al patrulea sunt dispuse la 0,50 m unul față de altul și se află în continuarea canalului cu pereți de cărămizi. Șirul al patrulea este compus din șapte pile; pornind din partea de sud, între prima pilă și

capătul canalului este intercalată o cărămidă cu lungimea de 0,43 cm. Șirul al cincilea se află la 0,35/0,40 m față de șirul al patrulea și se compune din opt pile; prima dintre pile este lipită de o structură din cărămizi orientată vest-est de care sunt lipiți pereții canalului. La 0,35/0,40 m se află al șaselea rând, el este incomplet, fiind compus din șase pile. Al șaptelea șir de pile se află la 0,15 m - 0,30 m față de rândul al șaselea și la 0,15 m - 0,20 m față de rândul de cărămizi care delimita la vest absida. Rândul al șaptelea de pile se compunea din 9 pile, fiind probabil complet. Bazele pilelor din rândurile șase și șapte erau aproape lipite între ele (fig. 5).

Disponerea celor șapte șiruri de pile descrie spațiul unei încăperi. Peretele vestic al încăperii este marcat de șanțul aflat la vest de șirurile de pile. El reprezintă amprenta unui perete scos cu lățimea de 0,50-0,60 m. În partea de est, limita încăperii poate fi dată de rândul de cărămizi care închide spre vest absida. Distanța dintre șanțul care marca peretele vestic al încăperii și rândul de cărămizi este de 3,40 m. O altă limită a încăperii ar putea fi dată de spațiul rămas liber la nord de zona în care sunt grupate cele șapte șiruri de pile. La nord de acest spațiu, cu lățimea de 0,90 m, se află alte patru șiruri de pile dispuse pe direcție vest-est. Prezența unui perete despărțitor între cele două zone cu pile a fost presupusă și pe baza altor observații. Astfel, în profilul estic al suprafeței, în campania 2019, s-a constatat că nivelul de dărâmtură compus din tencuială, tuburi, fragmente de podea este întrerup de un șanț în zona unde pilele sunt absente. Acest șanț, rezultat probabil în urma scoaterii zidului, a fost sesizat și momentul punerii în evidență a nivelului de distrugere, întrerupând acest nivel.

Limita sudică a încăperii o constituie limita șirurilor pilelor de hipocaust și de o structură din cărămizi aflată la sud de șirurile de pile de hipocaust. Ea se află în capătul nordic al canalului cu pereți de cărămidă. În lățime, structura din cărămizi măsoară 0,55/0,60 cm, avea o orientare relativ vest-est și s-a păstrat pe o lungime de 1,70 m. Capătul ei vestic și șanțul în care a fost implantată se distingeau în profilul de est al porțiunii adâncite a secțiunii D (fig. 6b). La est de canal, structura s-a păstrat pe o lungime de 0,65 m, iar cărămizile erau dispuse pe patru asize. La sud de structura din cărămizi pilele par a fi absente. Dată fiind această situație, structura de cărămizi ar putea reprezenta un rest de perete. Între structura de cărămizi și limita nordică a încăperii este o distanță de 3,80 m. Prin urmare, încăperea, în care sunt grupate cele șapte șiruri de pile, măsoară la interior circa 3,80 m, pe direcție nord-sud, și circa 3,40 m, pe direcție vest-est.

Canalul de la sud de structura de cărămizi era probabil legat funcțional de încăperea descrisă anterior. Elocvent în acest sens este faptul că structura de cărămizi, care marchează limita sudică a încăperii, a fost amenajată ținând seamă de prezența canalului, la fel și dispunerea pilelor din rândurile al treilea și al patrulea din interiorul încăperii.

Canalul a fost degajat în totalitate în campania 2019, cercetarea din anul 2020 aducând doar unele date complementare⁴. El a apărut în carourile 13C-14C, fiind

orientat nord-sud și având o lungime de 2,60 m și lățimea la interior de 0,55 m. La exterior, canalul măsoară 1,40 m în lățime. Pereții săi erau realizați din cărămizi, care aveau o lățime de 0,28-0,30 cm, dimensiuni ce corespund cu lățimea unei cărămizi. Starea de conservare a pereților canalului erau prost conservăți, în general, păstrându-se numai baza lor, compusă din una până la două asize. Numai între structura de cărămizi (peretele sudic al încăperii) și prima pilă din șirul al patrulea de pile, peretele canalului s-a păstrat până la înălțimea 0,35 m. Lățimea canalului este egală cu lățimea a două cărămizi. De altfel, pe fundul canalului, în punctul în care structura de cărămizi era întreruptă au fost puse două cărămizi pe lung, una lipită de alta. Pe fundul canalului a fost observat un strat de mortar alb. În campania precedentă, tot pe fundul canalului a apărut o depunere compusă dintr-un sediment de culoare gri-albicios, având o consistență nisipoasă.

Canalul intră sub podeaua încăperii cu încă 0,40 cm, capătul său fiind lipit de o pilă de hipocaust. El trece prin amenajarea de cărămizi, în fapt, peretele sudic al încăperii. Față de acest perete, canalul iese în afara cu 1,80-1,85 m. În capătul sudic al canalului fost observată o peliculă de mortar alb-gălbui. Ea nu depășește lățimea canalului. În fața gurii canalului a fost observată o alveolă relativ ovală, cu diametrul de 0,90 m, în care a apărut o depunere compusă din pământ de culoare neagră, cu mult cărbune în compoziție. Tot în zona gurii canalului, de peretele său estic, era lipit un rest de zid cu lungimea de 0,75 m și lățimea de 0,60 m. El era orientat vest-est, prin urmare, paralel cu peretele sudic al încăperii. Prima asiză a zidului era realizată din piatră de calcar nefasonată, iar a doua asiză, foarte prost conservată, din cărămizi. Din păcate zona de la nord de acest zid a fost puternic bulversată de săparea secțiunea D.

Între zidul pretoriului și la vest de încăperea descrisă, după cum am subliniat, în campania 2019 apăruse un rest de podea de *opus signinum*. Prezența unui strat de pietriș întins relativ omogen pe suprafața din jurul podelei indica faptul că în această zonă se afla o încăperea. Pentru a clarifica situația ei, nivelul de pietriș a fost îndepărtat și s-a demontat martorul dintre zidul estic al pretoriului și limita vestică a suprafeței, în care era prinsă podeaua de *opus signinum*. S-a constatat, astfel, că stratul de pietriș avea o grosime de 15 cm, bine tasat, iar sub el se afla un strat subțire de nisip. Totodată, curățarea atentă a restului de podea și realizarea unui profil au arătat că placa podelei este realizată din trei straturi: un strat (cel inferior) constituit din mortar mai având în compoziție var și cărămidă pisată mărunt; un al doilea strat compus din mortar și bolovani și un al treilea strat, relativ gros, compus din mortar cu cărămidă pisată. „Placa” avea o grosime maximă de 28 cm. Substrucția ei a fost realizată din pietriș, între ele fiind întins un strat lut nisipos. Față de zidul pretoriului, restul de podea se afla la 10-15 cm. În consecință, limita vestică a încăperii ar putea fi dată de zidul estic al pretoriului, iar limita vestică, de șanțul care marchează peretele vestic al încăperii cu pile de hipocaust. La nord, limita este dată de șirurile de pile aflate. Limita sudică a încăperii nu poate fi precizată, deoarece porțiune a fost afectată de săparea

⁴ Ibidem.

secțiunii D. Cert este că ea nu depășea limita sudică a traseului secțiunii, aici, fiind prezent un strat de pământ de culoare brună.

La sud de traseu secțiunii D a fost surprinsă amprenta unui șanț de scurgere (canal), orientat NV-SE (fig. 7). Umplutura sa era constituită dintr-un pământ de culoare neagră, cu lut ars, cărămizi fragmentare și cărbuni. El a fost observat mai bine, în profilul martorului intermediar din caroul 11. Astfel, s-a constatat că el avea profilul în V, cu deschiderea la gură de 0,50 m și 0,25 m în adâncime. Traseul său este întrerupt de secțiunea H. Având în vedere orientarea sa, probabil deversarea se făcea în canalul care mărginea *via sagularis*.

La nord de încăperea cu podeaua de *opus signinum* și camera cu hipocaust mărginită la est de absidă se dezvoltă probabil alte două încăperi cu hipocaust. Limita lor pare a fi mai împinsă mai spre nord față de zidul nordic al pretoriului.

În condițiile date, clădirea pretoriului apare mult mai amplă. Încăperile care se dezvoltă la est de pretoriu reprezintă, probabil, o extindere a acestei clădiri. În sprijinul afirmației ne bazăm pe faptul că zidurile pretoriului (planul relevat de cercetările din 1985-1988) sunt de piatră, în timp ce, la unele dintre încăperile cu hipocaust, ele sunt din cărămidă. În privința raportului cronologic dintre încăperile de la est de pretoriu și elementele sistemului defensiv al castrului, după cum am arătat, în momentul construirii lor, zidurile au intrat în *agger*, ceea ce ar demonstra că sunt extinderi puțin mai târzii, decât momentul construirii pretoriului și al ridicării *agger*-ului și zidului de incintă.

Materialul arheologic descoperit în campania 2020 a fost în general sărac. Între piesele deosebite, enumerăm un obrăzar de coif apărut în nivelul de dărâmtură dintre pilele de hipocaust și mai multe fragmente de sticlă de geam. Acestea au fost găsite tot în nivelul de dărâmtură, între pilele de hipocaust, în partea de nord a suprafeței, carourile 17C-17D, la adâncimea de 1,40 m.

Resumée

Les fouilles archéologiques programmées à Câmpulung - „Jidova” en 2020 ont permis d'établir la planimétrie d'une partie des pièces situées à l'est du prétoire et leur rapport chronologique avec les éléments du système défensif du camp.

Depuis 2015, nous avons ouvert une surface de 34 x 7 m (Sp. II) dans la zone située entre la maison du commandant (*praetorium*) et le rempart du camp. Dans la moitié nord de cette surface, les excavations ont mis au jour des structures indiquant la présence des plusieurs pièces, certaines ayant hypocauste. En 2020, dans le but d'observer la limite Est de ces pièces, nous avons étendu la surface avec 3 mètres vers le rempart. A cette occasion, nous avons observé que les murs des pièces coupaient le rempart du camp. Il est également à noter que dans la zone où se situe la construction des pièces, l'aménagement de la *via sagularis* a été complètement démantelé ou nivelé.

Quant au plan des pièces groupées à l'est du prétoire, il est devenu relativement clair dans le cas de

trois. Ainsi, à côté du mur est du prétoire, il y avait une pièce avec le plancher en *opus signinum*. A l'est de celle-ci, se trouvait une autre pièce de 3,80 m de longueur et 3,40 m de largeur. A l'intérieur de cette pièce, sept ranges des pilettes d'hypocauste, orientées sur la direction nord-sud, ont été identifiées. Au sud de la pièce, se développait un canal avec les parois en briques ayant 2,60 m de long par 1,30 m de large et l'ouverture de 0,55 m. Le tracé du canal est orienté nord-sud et son extrémité nord passe sous le plancher de la pièce. Une abside fermait vers l'est la série de pièces. Elle était également dotée de l'hypocauste.

Une autre série de pièces se développe au nord de celles décrites ci-dessus. Par conséquent, grâce aux nouvelles fouilles archéologiques, le plan du prétoire paraît plus ample et les pièces groupées à l'est de sa limite constituent le résultat d'un agrandissement du bâtiment.

Liste des figures:

Fig. 1. Plan de fouilles archéologiques et la position de l'aire Sp. II.

Fig. 2. Sp. II: la surface investiguée en 2020 (les carrés 12-17) – plan.

Fig. 3. Sp. II: la surface investiguée en 2020 (les carrés 12-17) – photographie du plan.

Fig. 4. Profil Est de la surface Sp. II.

Fig. 5. Pièce dotée d'hypocauste et d'une abside.

Fig. 6a. Le reste d'un panneau de la planche trouvée à l'intérieur de la pièce dotée d'hypocauste.

Fig. 6b. Structure en briques (le reste d'un paroi) relevé sur le profil de la tranchée D.

Fig. 7. Profil de la rigole identifiée au sud de la tranchée D.

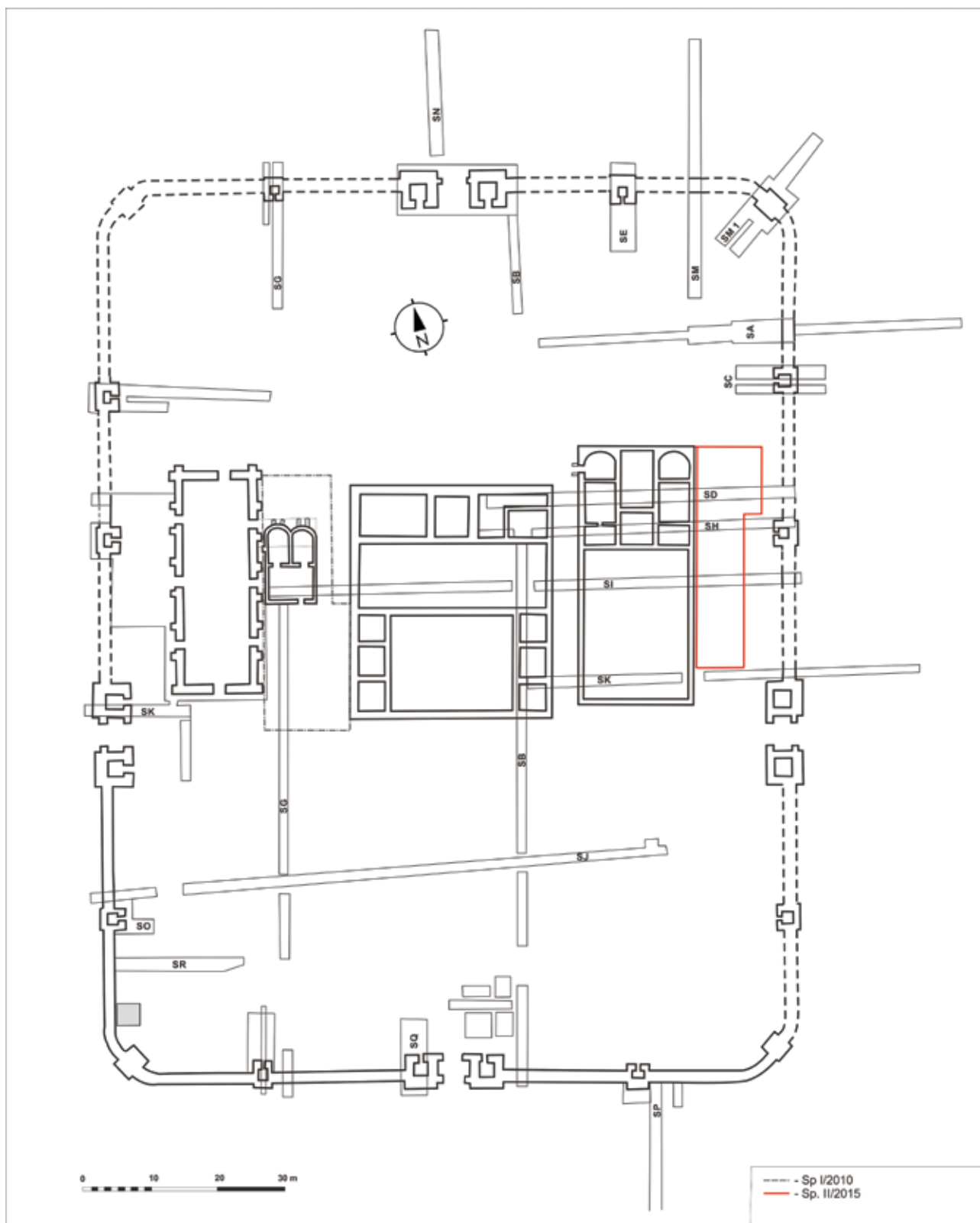

Fig. 1. Planul general al cercetărilor arheologice cu amplasarea Sp. II.

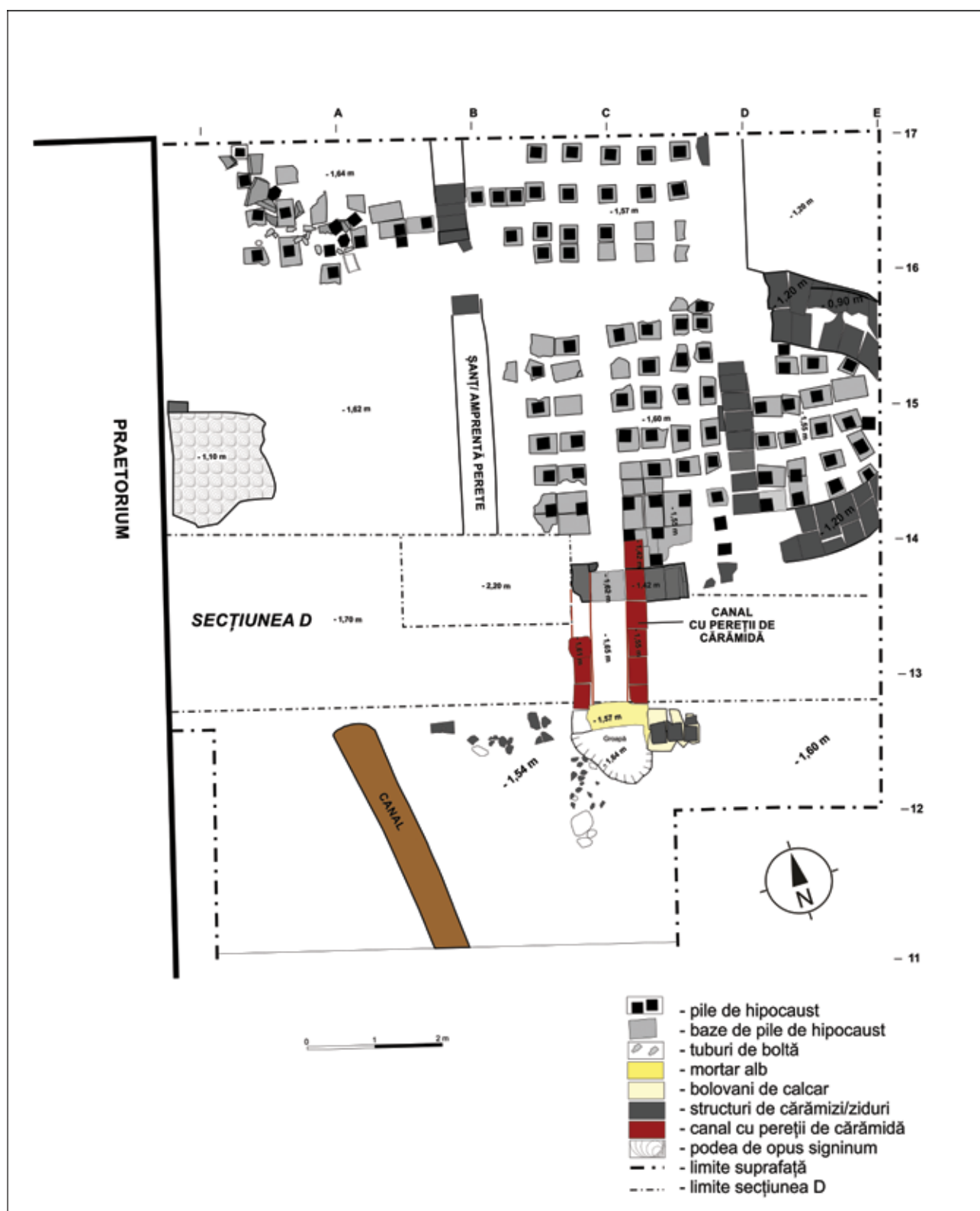

Fig. 2. Sp. II: zona cercetată arheologic în campania 2020 (carourile 12-17) – plan.

Fig. 3. Sp. II: zona cercetată arheologic în campania 2020 (carourile 12-17) – fotografie de plan.

Fig. 4. Profilul estic al Sp. II.

Fig. 5. Încăperea cu hipocaust și absida aflată la est de ea.

Fig. 6a. Rest de podea găsit în interiorul încăperii cu hipocaust.

Fig. 6b. Structura de cărămizi (rest de perete) surprinsă în profilul secțiunii D.

Fig. 7. Canalului de scurgere de la sud de traseul secțiunii D – profil.

12. Covasna, jud. Covasna

Punct: Cetatea Zânelor

Cod RAN: 63535.01

Cod LMI: CV-I-s-A-13058

Autorizația nr. 102/06.05.2020

Colectiv: Paul Pupeză (MNIT) - responsabil științific, Viorica Crișan, Valeriu Sîrbu, Virgil Apostol (IAPV), Cătălin Cristescu, Oana Tutilă (MCDR), Daniel Cioată (MJM), Dan Buzea, Dan Ștefan (MNCR)

Finanțare MC: 15.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: iulie-august; noiembrie 2020

Situl arheologic *Covasna - Cetatea Zânelor* este situat la periferia orașului Covasna, pe Dealul Cetății. Cele mai numeroase descoperiri din sit aparțin epocii dacice, dar s-au găsit și materiale din epoca bronzului, prima epocă a fierului sau din Evul Mediu.

Suprafața amenajată de către daci pe Dealul Cetății este de circa 30.000 m² incluzând aici o acropolă și cel puțin șase terase (numerotate convențional cu cifre romane, de la I la VI). Terasele antropogene au fost susținute și apărate de circa 700 m de ziduri din piatră sumară fasonată, ce aveau în partea superioară o palisadă de lemn. Pe traseul zidului, la intersecția dintre Terasa a II-a și Terasa a III-a s-a descoperit un bastion patrulater.

Cercetările arheologice s-au concentrat în ultimele campanii în zona bastionului și a zidului de curtină de pe Terasa a II-a. Aici s-au descoperit două edificii orientate aproximativ E-V ce aveau acoperișul susținut de trei rânduri de stâlpi din lemn (în **SPF I**, deschisă în 2016, și **SPF II**, deschisă în 2018). Funcționalitatea edificiilor cu șiruri de stâlpi nu este pe deplin stabilită, dat fiind faptul că nu au fost în întregime conturate iar materialul care le aparține se află în studiu. Poate fi vorba despre temple, de tipul celor cu alinamente de coloane, dar nu poate fi exclusă și o altă funcționalitate. Din motive logistice, în anul 2020 cercetarea nu a continuat în această zonă, dar aceasta va fi reluată în campania din anul 2021.

În campania din anul 2020 s-a deschis un nou sector de cercetare, pe Terasa a III-a. În zona vestică a Terasei a III-a se afla probabil poarta de intrare în cetate, poziționată în apropierea șei de legătura cu înălțimile din vecinătate (singura zonă ușor accesibilă în sit). În apropiere se află Terasa a IV-a, de dimensiuni relativ mici, a cărei utilitate este necunoscută. Totodată, la suprafață se observau dalele masive de piatră care **păreau** a face parte dintr-un drum.

Obiectivul principal al cercetării pentru anul 2020 a fost acela de a identifica funcționalitatea dalelor masive de piatră. S-au trasat două casete, C I și C II, de 5 x 4 m, și o suprafață, SPF I, de 9 x 9 m. Suprafața casetelor a fost restricționată de prezența în zonă a singurului adăpost funcțional din sit (care nu poate fi demontat). S-a înlăturat stratul vegetal și s-a ajuns cu adâncirea în toate unitățile de săpătură până la cca. - 0,30 m, într-un nivel de pământ maroniu-gălbui (ultimul nivel dacic).

Dalele masive de piatră au fost surprinse mai ales în C II și SPF I. Unele au dimensiuni relativ mari (0,80 x 0,50 m) fiind aplatizate cel puțin pe o parte. Așa cum arată acum

situația stratigrafică, cel mai probabil aceste dale de piatră au fost așezate pe stratul vegetal și nu au nici o legătură cu nivelul de cultură antic de dedesubt. Ca urmare, cele cca. 10 dale de piatră de la suprafață, înșiruite pe circa 12 m, au făcut parte dintr-o amenajare contemporană, cel mai probabil din timpul înlăturării copacilor căzuți după furtuna din 1996 (anterior cercetărilor arheologice).

Dalele masive provin dintr-o aglomerare de piatră identificată în SPF I. Pietrele, unele de foarte mari dimensiuni (1,30 m x 0,90 m), sunt amplasate mai ales pe panta dinspre Terasa a III-a spre Terasa a II-a. Cel mai probabil pietrele sunt căzute pe o direcție aproximativ est-vest. În acest stadiu al cercetării nu se poate preciza dacă pietrele provin dintr-un complex arheologic (amplasat la marginea Terasei a III-a sau pe Terasa a II-a) sau fac parte din prăbușirea naturală a stâncii (aflată foarte aproape de suprafață).

În stratul maroniu-gălbui în care s-a ajuns cu adâncire nu s-au identificat complexe arheologice sigure. Materialul descoperit a constat aproape exclusiv din fragmente ceramice dacice la care se adaugă o râșniță fragmentară din tuf vulcanic.

La finalul campaniei, casele au fost acoperite cu pământ. În toate unitățile de săpătură deschise în 2020 cercetarea va continua și în anul următor.

Abstract

The archaeological excavations at Covasna – *Cetatea Zânelor (Fairy Fortress)* in 2020 were conducted on the 3rd terrace, in the area where the entrance gate in the fortress was probably located. We discovered approx. 10 massive stone slabs, possibly part of a modern road and not of an ancient one.

Bibliografie:

Crișan V., Sîrbu V., Popescu C., *Covasna - Cetatea Zânelor. Un munte fortificat de daci*, în *** *Noi descoperiri arheologice în sud-estul Transilvaniei*, Covasna, 2003, p. 51-72.

Crișan V., *Cetatea Zânelor de la Covasna*, în *** *Dacii din Curbura Carpaților*, Sfântu Gheorghe, 2009, p. 59-85.

Crișan V., Sîrbu V., *Covasna - Fairies Fortress. A Carpathian Mountain Fortified by Dacians*, în Pop H., Băjenaru I. (ed.), *Identități culturale locale și regionale*. Studii de arheologie și antropologie istorică, Cluj-Napoca, 2010, p. 265-285.

Crișan V., Sîrbu V., Pupeză P., *Covasna – Cetatea Zânelor. Un centru de putere dacic din Carpații Orientali*, Brăila, 2016.

M. Mărgineanu Cârstoiu, V. Apostol, *La fortification dace la Cité des Fées (Covasna). Analyse des structures construites*, în *Caietele ARA*, 10, 2019, p. 89-140.

Pl. Covasna - Cetatea Zânelor (aspecte din campania anului 2020).

13. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița**Punct: Piscul Crăsani****Cod RAN:** 92934.01**Autorizație nr.** 123/06.05.2020

Colectiv: Valeriu Sîrbu (IAB), responsabil științific de șantier, Florin Vlad (MJ Ialomița), responsabil de sector pentru epocile neo-eneolitică și de tranziție, Ioan Cernău (MJ Ialomița), responsabil de sector pentru epoca fierului, Cătălina Cernea (MJ Ialomița), membru în colectiv.

Cercetările arheologice din campania 2020 au avut ca obiectiv cercetarea zonei de la periferia sudică a așezării, cu accent pe întinderea, evoluția și amploarea locuirii sitului de aici.

În acest scop au fost trasate două secțiuni: SXXVI de 20 x 2 m, cu două casete aferente (cas A, de 4 x 2 m, respectiv B, de 2 x 2 m), și SXXVII, de 10 x 2 m, precum și trei sondaje: S1 și S2, de 2 x 2 m, respectiv S3, de 2 x 3 m. În total, au fost identificate și cercetate 12 complexe arheologice de epocă getică, toate poziționate în SXXVI, cu mențiunea că zona menajeră C144 a fost cercetată, de asemenea, în S1 și S3.

Vom prezenta, pe scurt, complexele arheologice cercetate în această campanie.

Complexul 142 - groapă cu pereții verticali, cu un diametru de 1,45 m la adâncimea de -0,60 m și de 1,40 m la -1,10 m. El a fost observat în caroul 3 al SXXVI, de la adâncimea de -0,50 m, dar s-a conturat clar la -0,60 m. Umplutura gropii era formată dintr-un sediment nisipos, omogen, cu rari constituenți antropici în compoziție. Fragmentele ceramice descoperite provin de la vase locale, precum fructiere, vase bitronconice, borcane etc. Se datează în sec. II-I a.Chr.

Complexul 144 - zonă menajeră observată, parțial, în carourile 10, 9 și sud-vestul caroului 8. Grosimea stratului de deșeuri variază de la 50 cm, în carourile 10 și 9, la câțiva centimetri în estul caroului 8. Ea acoperea o suprafață foarte mare, aceasta fiind observată atât în sondajul 3, aflat la 2 m vest de SXXVI, cât și în sondajul 2, aflat la 8 m vest de SXXVI. Deși în campania anului 2020 am cercetat doar o mică parte a zonei menajere, aceasta a oferit un material arheologic deosebit de bogat și variat. Vasele ceramice proveneau, în cea mai mare parte, de la vase locale specifice sec. II - I a.Chr., dar și de la vase de import, precum amfore sau skyphoi. În urma analizei stratigrafiei C144 pare să fi fost depus într-o alveolă naturală.

Complexul 146 - șanț pentru delimitare sau drenaj, identificat pe întreaga lungime a SXXVI, precum și în sondajele 1 și 3. Lățimea șanțului este relativ constantă, la partea superioară aceasta variând între 1,90 m și 2,10 m, iar la partea inferioară între 0,30 m și 0,60 m. Adâncimea de -1,20 m este relativ constantă pe întreaga lungime, de 40 m, cercetată. Panta taluzului este relativ constantă pe ambele laturi și are aproximativ 55°. Șanțul nu beneficia de val sau palisadă, însă taluzul nordic este cu câțiva centimetri mai înalt, fapt datorat pantei naturale a terasei. Aceasta situație a făcut ca în baza șanțului să existe o serie de acumulări aluvionare. Umplutura este omogenă și fără

materiale arheologice, ceea ce implică, foarte probabil o umplere antropică rapidă. Șanțul este orientat pe direcția est-vest și se află la 48 m sud de cel de al doilea șanț, de apărare, de perioadă getică. Ca și în cazul celui de al doilea șanț, presupunem că umplerea C146 se datorează extinderii așezării civile. Pe baza contextului stratigrafic, șanțul se datează sec. II a.Chr.

Complexul 147 - groapă observată în nordul casei B a SXXVI, ce continuă în malul vestic al casei B. Din cauza arăturii foarte profunde (-0,40 m) nu am putut identifica nivelul de la care a fost săpată groapa, însă aceasta se adâncește până la -1,25 m, rezultând o adâncime păstrată de 0,90 m. Groapa a fost are pereții verticali și un diametru, păstrat, de 1,10 m. Umplutura gropii era formată dintr-un sediment nisipos de culoare brună-cenușie, cu aspect relativ omogen, cu numeroși constituenți antropici în compoziție. Materialul ceramic era format, majoritar, din fragmente provenite de la vase locale: picior de fructieră, fragmente de cană, de vase bitronconice și borcane etc. Se remarcă două fragmente provenite de la un vas bitronconic cu decor în relief (coarne de berbec stilizate). C147 este posterior șanțului C144 și - pe baza materialului arheologic - se datează în sec. II-I a.Chr.

Complexul 148 - groapă getică de formă aproape globulară, identificată în sudul casei B a SXXVI, ce se continuă, în foarte mică proporție, în malul vestic al casei. Între -(0,50-1,00) m avea un diametru de 1,20 m, iar la -1,60 m diametrul creștea la 1,50 m, iar baza gropii se reducea la 1,30 m. Umplutura era formată dintr-un sediment nisipos de culoare brună-cenușie, cu aspect relativ omogen, cu numeroși constituenți antropici în compoziție: ceramică, oase de mamifere și pasări, fragmente mici de lipitură arsă. Majoritatea vaselor ceramice este reprezentată de fragmente de la tipuri locale: strecurători, borcane, fructiere etc.

Complexul 149 - groapă aproape ovală în care s-a identificat un schelet de copil, databil în a doua jumătate a sec. II a. Chr., pe baza poziției stratigrafice, deoarece n-avea inventar¹. Din toate caracteristicile depunerii rezultă că nu este o înmormântare obișnuită, ci este o îngropare ce intră în categoria „oseminte umane în contexte nefunerare” din așezări².

Complexul 150 - groapă de mici dimensiuni, descoperită în caseta A a secțiunii XXVI; cea mai mare parte complexului a fost afectată de complexul posterior C143, suprafața rămasă reprezentând aproximativ 30% din total. Diametrul gropii la -0,70 m era de 0,80 m. Umplutura era formată dintr-un sediment nisipos de culoare cenușie, cu aspect omogen, cu numeroși constituenți antropici în compoziție: oase de mamifere, fragmente ceramice, fragmente milimetrice de cărbune etc. Fragmentele ceramice provin, preponderent, de la vase locale. De remarcat prezența unui vas bitronconic cu gât înalt, întregibil. Pe baza materialului arheologic și a informațiilor stratigrafice se datează în sec. II-I a.Chr.

Complexul 151 - groapă descoperită în caseta A a secțiunii XXVI; cercetat doar parțial, deoarece jumătatea

¹ Complexul va fi publicat separat, atunci când se va finaliza și analiza antropologică

² Descoperiri de acest fel s-au mai făcut la Piscul Crăsani (Sîrbu 1993, p. 91)

vestică a acestuia continua în profilul casetei A, iar zona nord-estică era afectată de complexul posterior C143. Fragmentele ceramice provin, preponderent, de la vase locale: borcane, cești, fructiere, dar și de la vase de import, precum amforele. Pe baza materialului arheologic și a informațiilor stratigrafice se datează în sec. II-I a.Chr.

Complexul 152 - groapă de mari dimensiuni, cercetată parțial în campania 2020; ea este anterioară zonei menajere C144 și posterioară șanțului C146. Dată fiind dimensiunea sa, C152 surprinde prin cantitatea relativ mică de material arheologic, acesta regăsindu-se, preponderent, la baza gropii. Între - (0,90 - 1,15) m groapa are pereții evazați, iar între - (1,15 - 1,70) m aceștia sunt verticali.

Observații finale. Cercetările s-au desfășurat la periferia sudică a așezării geto-dacice, unde stratul arheologic, deși avea o grosime de 0,30 - 0,90 m, era relativ sărac în vestigii. Cu toate acestea, cele 12 complexe cercetate, toate de epocă getică, au oferit un inventar relativ bogat și diversificat, în special zona menajeră C144. Între piesele mai deosebite menționăm un creuzet întreg, un vas bitronconic, alte câteva vase locale de sec. II-I, întregi sau întregibile, fragmente de boluri getice cu decor în relief și de amfore elenistice târzii, de skyphoi sau kantharoi, care, alături de celelalte tipuri de vase getice, atestă că locuirea din această zonă poate fi datată în a doua jumătate a sec. II-prima jumătate a sec. I a.Chr.

Este de evidențiat descoperirea celui de al treilea șanț al așezării, care, fără a avea un rol defensiv, ca în cazul celorlalte două, prin dimensiunile lui considerabile, împreună cu modul îngrijit de realizare (lățime, adâncime și panta taluzurilor constante de-a lungul său) sunt indicatori ai importanței avute în cadrul așezării. De asemenea, abandonul unei astfel de structuri presupune modificări majore a spațiului de locuit, ceea ce ar putea indica o extindere a locuirii civile spre sud.

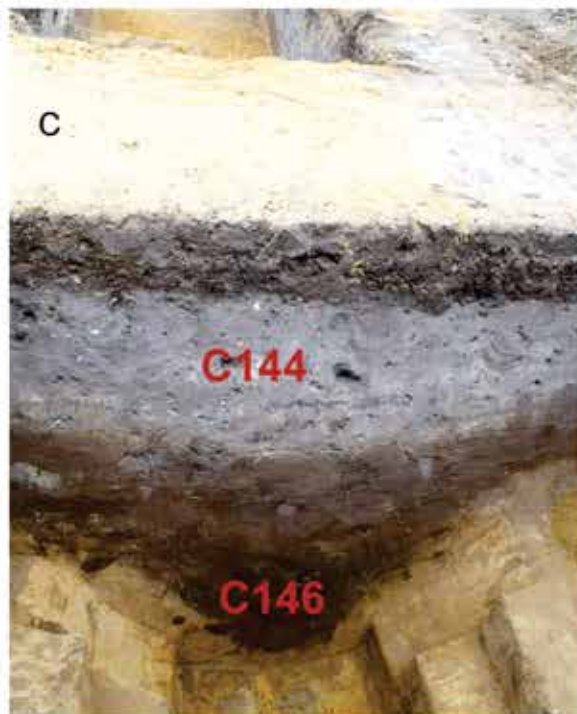
Abstract

The archaeological campaign was carried out in the southern periphery of the Geto-Dacian settlement, where the archaeological layer, although 0.30-0.90 m thick, was relatively poor in archaeological finds. However, the 12 complexes investigated dated from the Getic period, providing a relatively rich and diverse inventory. Among the finds one should mention a whole crucible, a bitronconic bowl, some other local vessels, complete or fragmentary, fragments of Getic bowls with relief decoration and of late Hellenistic amphorae, skyphoi and kantharoi. Those import vessels, along with the other types of local Getic ones, help dating the habitation in this area to the second half of the IInd - first half of the Ist century BC.

It is worth noting the discovery of the third ditch, without defensive role, as was the case of the other two. Its considerable dimensions, and also the way it was made, are indicators of the importance of the settlement. Furthermore, the abandonment of such a structure involved major changes of the living space, leading to an expansion of civilian habitation to the south.

Bibliografie:

- I. Andrieșescu, *Piscul Crăsani*, ARMSI, III, Cultura Națională, București, 1924;
- N. Conovici, *Șantierul arheologic Piscul Crăsani - 1978, Raport preliminar*, A XIII-a Sesiune Națională de Rapoarte, Oradea, 1979, Materiale, Oradea, 1979, p. 143-145;
- N. Conovici, *Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscul Crăsani*, SCIVA, 32, 4, 1981, p. 571-579;
- N. Conovici, *Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani*, Thraco-Dacica, VIII, 1987, p. 92-99;
- N. Conovici, *Obiecte pentru cult și magie descoperite la Piscul Crăsani*, Pontica, XXVII, 1994, p. 61-83; M. Neagu et alii, CCAR 2012, p. 48-50; CCAR 2013, p. 50-52; 2015, p. 60-62; 2016, p. 31-32; 2017, p. 50-52; 2019, p. 113-116 ;
- V. Sîrbu, *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Editura Porto-Franco, Brăila-Galați, 1993;
- V. Sîrbu, M. Constantin, *Geto-Dacian Materials from Piscul Crăsani (Crăsanii de Jos, com. Balaciu, Ialomița County). Bogdan And Alexandru Ștefan Collection*, Istros XVIII, 2012, p. 77-112;
- V. Sîrbu, I. Cernău, C. Cernea, M. Neagu, Fl. Vlad, D. Ștefan, M.-M. Ștefan, S. Stanc, *Cercetările arheologice de la Crăsanii de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică*, Istros XX, 2014, p. 207-257;
- S. M. Stanc, Alex. Cabat, D. Malaxa, V. Sîrbu, L. Bejenaru, *Evaluation of the Animal Resources Used in the Geto-Dacian Fortress at Piscul Crăsani (Ialomița County), II-I Centuries BC: New Archaeozoological Data*, Istros, XXIV, 2018 (2019), p. 201-217;
- V. Sîrbu, N. Conovici, I. Cernău, *Sacred area in the Dacian dava from Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani (Ialomița County)*, p. 179-207. In: (Eds. V. Sîrbu, A. Pețan) *Temples and Cult Places from the Second Iron Age in Europe*, Proceedings of The 2nd International Colloquium "Iron Age Sanctuaries and Cult Places at the Thracians and their Neighbors", Alun (jud. Hunedoara), 7th -9th May 2019, Editura Dacica, Alun 2020.

Crăsanii de Jos-Piscul Crăsanii

PI. 1. fig.a Secțiunea XXVI;
fig.b Sondajul 1;
fig.c Sondajul 3.

Crăsanii de Jos-Piscul Crăsanii

Pl. 2. **fig.a,** fructieră (C142); **fig.b,** ceașcă (C143); **fig.c,** vas bitronconic (C144); **fig.d,** borcan (C144); **fig.e,** cupă cu picior (C145); **fig.f,** picior de vas (C147); **fig.g,** strecurătoare (C148); **fig.h,** borcan (C152); **fig.i,** vas bitronconic (C150); **fig.j,** amforă (C151).

14. Crivina, jud. Timiș

Punct: Leopoldsberg

Autorizație nr. 111/06.05.2020

Cod RAN: 157914.01

Colectiv: Andrei Georgescu, Dragoș Diaconescu, Adrian C. Ardelean, Adriana Sărășan, Dan L. Ciobotaru, Iulian Leonti, Victor Bunoiu, Ionela Slejiuc

Din perspectiva unor potențiale locuiri datând din cea de-a doua vârstă a fierului, zona înconjurătoare cetății medievale a Jdioarei (com. Criciova, jud. Timiș) este îndeosebi cunoscută pentru descoperirea a două tezaure monetare. Primul, cel de la Criciova, descoperit la începutul secolului al XX-lea a fost compus din aproximativ 80-100 de imitații după tetradrahmele emise de Filip al II-lea¹. Cel de-al doilea, constă într-un tezaur de denari republicani romani, descoperit întâmplător în anul 1973, la marginea satului Jdioara². Toponimia locului părea de asemenea să sugereze existența unor posibile monumente antice sau preistorice, denumirea de „Sydovar” fiind atestată încă de la începutul secolului al XIV-lea³. Sydovar sau Jidovar (Jdioara) își are rădăcina în cuvântul slav „jidov”, care înseamnă uriaș⁴ și este adesea întâlnită în locații cu ruine antice sau preistorice (Jadani, Jidovin, Židovar).

Pornind de la aceste premise, am presupus că denumirea medievală a cetății trebuie pusă în legătură cu existența unor ruine mai vechi vizibile în momentul fondării acesteia. Studiind imaginile satelitare și hărțile topografice, am putut identifica un astfel de loc la aproximativ 200 m nord de cetatea medievală, unde se contura un promontoriu lung de aproximativ 700 m, înconjurat în trei părți de pâraul Nădrag. Accesul în acest loc se poate face doar dinspre drumul forestier ce leagă Jdioara de Nădrag. În primăvara anului 2019 a fost demarată o campanie de cercetări non-invazive, menite să stabilească potențialul arheologic al zonei, precum și parametrii de pornire al unor posibile viitoare cercetări. Astfel, au fost identificate (până în prezent) două terase cu urme certe de locuire. Acestea se află în extremitatea vestică a promontoriului, fiind amplasate la o diferență de altitudine de aproximativ 10 m una față de cealaltă. La pătrunderea pe Terasa I a drumului de acces cruțat în stâncă, a fost identificat un posibil turn, amplasat pe latura nordică a șei de acces. Materialul arheologic recoltat la suprafață a constatat îndeosebi din fragmente ceramice datând din prima epocă fierului și de la sfârșitul celei de-a doua vârste a fierului. Pe lângă acestea, a mai fost descoperit un denar roman din argint, emis în timpul lui Augustus (cca. 18 î.Hr.).

Măsurătorile geofizice s-au concentrat îndeosebi pe Terasa I, unde au relevat mai multe structuri rectangulare, dar și un posibil șanț defensiv pe latura sud-vestică a platoului.

Tot cu această ocazie a fost realizat un model numeric al terenului pentru a înțelege mai bine topografia

zonei. Utilizând datele obținute, au fost identificate alte două terase propice locuirii, ce urmează a fi investigate în viitor. Totodată, a putut fi observată o continuare către est a drumului de acces către așezare. Acest drum nu figurează pe niciuna dintre hărțile militare austriece, existând astfel posibilitatea ca el să fie contemporan uneia dintre așezările identificate în punctul „Leopoldsberg”.

Cunoscând datele de mai sus, în anul 2020 s-a decis demararea unui proiect de cercetare sistematică a sitului. Cercetarea s-a realizat din două perspective. Un prim obiectiv a fost investigarea prin săpătură arheologică a posibilului șanț defensiv existent pe latura de sud-vestică a Terasa I. Totodată, prin această secțiune s-a dorit și identificarea mai clară a fazelor de locuire a terasei.

Un al doilea obiectiv a fost continuarea măsurătorilor non-invazive, realizându-se noi măsurători magnetometrice. De asemenea, s-au realizat mai multe profile de rezistivitate electrică a materialelor (E.R.T.) pe suprafața ce urma a fi cercetată prin săpătură arheologică. Pe lângă acestea, s-au realizat astfel de profile și prin turnul reperat la intrarea în prima terasă, precum și prin alte anomalii cu posibil caracter antropic. De asemenea, s-a mai realizat și o scanare LiDAR a turnului.

Cercetarea arheologică invazivă s-a realizat prin executarea unei secțiuni de 10 x 2 m, pe marginea de sud-vest a Terasa I, ce a avut ca obiectiv secționarea unui posibil șanț de apărare. Rezultatele obținute au ilustrat o imagine mult mai complexă a sitului decât ne-am așteptat. Astfel, primul nivel identificat (1001) a reprezentat un strat de pământ de culoare brună, având o consistență moale, cu un conținut bogat de fragmente ceramice de dimensiuni mici, care prezentau urme puternice de rulaj. Sub acest nivel, în carourile A-C, dispuse spre interiorul terasei, au fost identificate urmele unei structuri ce avea fundație de piatră (1005) și pereți din lut, incendiați prăbușiți în interiorul clădirii (1003). Întreg materialul ceramic descoperit în interiorul clădirii a fost ars la roșu, sugerând un posibil incendiu care a dus la distrugerea clădirii. Tot în acest context a fost descoperit și un mic vas întreg, având forma unui borcan, lucrat cu mâna, fapt ce poate indica o „sigilare” *in situ* a interiorului clădirii, în momentul distrugerii acesteia. Datorită faptului că structura a fost surprinsă doar parțial în această secțiune, s-a decis amânarea săpării ei pentru campaniile viitoare când se va realiza dezvelirea completă a clădirii. Astfel, cercetarea a fost continuată în carourile C-E pe o lățime de 1 m, pentru a obține un profil stratigrafic al zonei. La adâncimea de 0,20 m, în caroul E, aflat deja pe panta terasei, a fost descoperită o aglomerare din pietre de râu de dimensiuni mici și medii (1002). Sub aceasta, au mai fost identificate pietre de mai mari dimensiuni, concentrate în același mod. În carourile C-D, în zona limitrofă clădirii menționate anterior, au fost identificate trei niveluri de amenajare a terasei. Nivelul 1013 reprezintă stratul de amenajare aferent clădirii delimitată de contextele 1003 și 1005. Acesta avea o culoare cenușie închisă, și conținea numeroase fragmente ceramice de factură fină sau grosieră, lucrate atât manual cât și la roata olarului. Dintre acestea, se remarcă prezența fragmentelor de așa-zisă „fructieră dacică”, dar și două cățui întregibile. Principalele tipuri de decor întâlnite sunt brăiele alveolate,

¹ Medeleț 1994, 258–259.

² Moga 1975.

³ Țicu 1998, 209.

⁴ Loșonți 2000, 177.

dispușe în diferite moduri, butoni cu impresiuni sau incizii în formă de cruce, decor „cu mătușă” dispus în valuri sau în șiruri orizontale. Acestea sunt întâlnite îndeosebi pe vasele de tip borcan lucrate manual. Sub nivelul 1015 a fost identificat altă fază de amenajare (1014). Aceasta a constat dintr-un strat compact, de culoare brun-cenușie. Materialul arheologic identificat în acest nivel este similar cu cel din stratul anterior, sugerând faptul că amenajările succesive ale terasei au fost realizate într-un interval scurt de timp. Totodată, în acest nivel au fost identificate în poziție secundară și fragmente ceramice aparținând primei vârste a fierului.

Cel mai vechi nivel de amenajare a fost identificat la aproximativ 1 m adâncime față de nivelul actual de călcare și constant într-o lentilă de pământ copt de culoare galbenă-portocalie (1015). În această lentilă au fost descoperite mai multe fragmente dintr-un vas de dimensiuni mari, lucrat la roata olarului, decorat cu ștampile în formă de rozete. Vasul pare să fi fost ars secundar, având o culoare similară solului în care a fost descoperit. Acesta face parte din categoria vaselor de mari dimensiuni, însă forma exactă a sa este greu de stabilit datorită lipsei unei bune părți din el. Astfel de decoruri apar pe vase de mari dimensiuni, îndeosebi în spațiul extra-carpatic, în secolele IV-III a.Chr.⁵, dar și pe chiupuri din faza clasică a epocii dacice⁶.

Pe lângă materialul ceramic, au fost descoperite și o serie de obiecte din fier constând în cuie, două călcâie de lance, un brăzdar de plug, lame de cuțit sau piese de harnașament. Majoritatea dintre acestea au fost descoperite în cel mai târziu nivel de amenajare al terasei.

În concluzie, prima campanie de cercetări sistematice din situl de la Crivina - *Leopoldsberg* a dus la identificarea a trei niveluri de amenajare a laturii sud-vestice a Teraselor I. Ultimele două niveluri pot fi atribuite cu certitudine fazei clasice a perioadei dacice, în timp ce primul nivel ar putea aparține unui orizont cronologic mai timpuriu. Din cauza perioadei scurte de desfășurare a cercetărilor, nu s-a putut atinge sterilul arheologic, astfel încât o parte din ideile afirmate în acest material pot fi considerate doar ipoteze de lucru.

Abstract:

The archaeological site from Crivina - "Leopoldsberg" was identified in the spring of 2019. The area is well known in literature for the discovery of two coin hoards dated to the Late Iron Age. However no other archaeological structures from this period were discovered until now. The non-invasive investigations from 2019 revealed two terraces, where pottery fragments dated to the end of the Early Iron Age and to classical Dacian period were found. Besides pottery, a silver coin, dating from the time of Augustus (around year 18 BC) was also discovered. The geophysical investigations revealed several rectangular structures on the main terrace.

Using the data obtained in the 2019, we begun an archaeological excavation in the fall of 2020. The trench

measured 10 x 2 m and aimed at investigating a possible defensive ditch on the south-western edge of the main terrace. Excavations revealed at least three phases of habitation in this area. Two of these phases can be dated to the classical period of the Dacian horizon, while the earliest might belong to an earlier cultural phase.

Bibliografie:

- I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania*, București, 1969.
D. Loșonți, *Toponime românești care descriu forme de relief*, Cluj-Napoca, 2000.
F. Medeleț, Contribuții la repertoriul numismatic al Banatului. Epoca Latene, secolul IV în.d.Chr.-106, *Analele Banatului* S.N. 3, 1994, 239-308.
M. Moga, Un tezaur de monede republicane romane descoperit la Jdioara, *Tibiscus* 4, 1975, 75-90.
E. Moscalu, *Ceramica Traco-Getică*, București, 1983.
D. Țicu, *Banatul montan în evul mediu*, Biblioteca Historica et Archaeologica Banatica XIX, 1998.

15. Dunăreni, com. Aliman, jud. Constanța [Sacidava]

Punct: dealul Muzait

Tip sit: 112 (așezare fortificată)

Încadrare cronologică: 32 (epoca romană), 34 (epoca romano-bizantină)

Cod RAN: 61032.02

Autorizație nr. 124/21.05.2020

Colectiv: dr. Colesniuc Sorin Marcel (responsabil științific), Clienta Traian (responsabil de sector), Potârniche Tiberiu, Mototolea Constantin-Aurel (responsabil de sector), Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; dr. Stanc Simina Margareta (arheozoolog), Facultatea de Biologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași

Perioada desfășurării cercetării: 12-31.10.2020

Cercetările arheologice efectuate la Sacidava până în anul 1979 au evidențiat, pe laturile de est și de vest, existența a două turnuri de poartă. În 2014 a fost reluată cercetarea sitului, iar în campaniile arheologice din perioada 2014 - 2019 au fost deschise două secțiuni S1 (26 x 2 m) și S2 (34 x 2 m), spre vest de poarta de

⁵ Moscalu 1983, Pl. LXVII; Pl. LXIX-1, 2, 4.

⁶ Crișan 1969, Pl. LXXXIV-1.

est, cu orientare nord-sud și paralele între ele. Au apărut mai multe resturi de locuințe, datând din diferite perioade istorice: spre capătul nordic al secțiunii S1 (carourile 1-3), de sub un strat de dărâmtură, amestecat cu multă cenușă a fost dezvelită parțial podeaua unei locuințe, amenajată cu fragmente de materiale tegulare și lut galben; în sectorul corespunzător carourilor 6-7, sub un strat de dărâmtură au fost descoperite resturile unei alte podele; la limita carourilor 8 și 9, au fost dezvelite resturile unei alte locuințe, respectiv părți din podeaua acesteia de pe care au fost recuperate pe lângă fragmente de amfore globulare decorate cu striuri vălurite și amfore decorate „cu coaste”, fragmente de amfore târzii de tipul celor cu formă cilindrică, cu pereții groși, decorate cu caneluri adânci, cu circulație mai ales în sec. VI p.Chr.; în sectorul corespunzător carourilor 4-6, au fost parțial cercetate resturile unei locuințe medievale timpurii, amenajată simplu, cu ziduri lucrate din pietre de mărime mică sau medie în amestec cu bucăți de cărămizi, țigle și olane, totul având ca liant lutul și podea de pământ, întărită cu fragmente de țigle.

În secțiunea S2 au fost identificate 9 complexe, între care se remarcă 2 locuințe romane târzii, o groapă utilizată pentru producerea liantului de construcție (mortar de var), un segment de drum ce corespunde, după toate probabilitățile, axei de acces dinspre est, precum și parte din zidurile perimetrale a unei clădiri de dimensiuni considerabile. În stadiul actual al cercetărilor, considerăm faptul că, din punct de vedere cronologic, toate complexele identificate se încadrează pe parcursul secolului al VI-lea p.Chr. și, mai exact, în a doua jumătate a acestuia. Acest detaliu este confirmat și de descoperirea, în stratul arheologic, a patru monede (*hemifolles*) databile în timpul lui Justin II, precum și de fragmentele ceramice recuperate. Cât privește edificiul plasat la sud de drumul de acces, menționăm faptul că au fost identificate cel puțin două faze constructive, precum și o demantelare masivă în faza finală. În interiorul acestei construcții au fost identificate resturile unui canal realizat din piatră și mortar hidrofug, peste care s-a prăbușit acoperișul de țigle și olane. Menționăm faptul că pe profilul stratigrafic dinspre est a fost identificată amprenta unei demantelări masive, proeminentă spre latura sudică a secțiunii. Aici a fost descoperită și o bază de coloană masivă, în poziție secundară, ce reprezintă un argument pentru monumentalitatea construcției.

În campania arheologică din anul 2020 s-a continuat cercetarea în secțiunea S1, în capătul de nord al acesteia fiind identificat colțul unei construcții de mari dimensiuni, a cărei cercetare urmează a se finaliza pe parcursul viitoarelor campanii. De asemenea, a fost deschisă o nouă secțiune S3, orientată est-vest, dispusă perpendicular pe S2, având dimensiunile de 20 x 2 m. Scopul acestei noi secțiuni a fost acela de a se verifica traseul construcției recent descoperite în partea de nord a S1. În egală măsură, secțiunea S3 a urmărit verificarea și documentarea traseului zidului de incintă pe latura de est a fortificației.

În urma cercetării arheologice efectuate în secțiunea S3, la adâncimea de 0,45 - 0,60 m a fost identificat un strat gros de mortar friabil, împrăștiat uniform, care acoperă cel puțin două complexe; unul dintre acestea este lucrat din piatră și cărămizi legate cu mortar, în tehnica *opus mixtum*,

fiind vizibile încă două dintre asizele de cărămidă și patru asize de piatră. Distrugerea finală a fortificației precum și a complexelor recent descoperite a generat cantități mari de dărâmtură. Cercetarea acestora precum și a stratului de mortar identificat reprezintă principalele obiective pentru campania din anul 2021. Deopotrivă, identificarea traseului incintei în proximitatea porții de est rămâne un obiectiv primordial.

Materialul ceramic descoperit este fragmentar și redus numeric. Se evidențiază câteva castroane produse în ateliere africane, precum și o serie de opaițe, de factură dunăreană. Toate materialele au fost predate către laboratorul zonal de restaurare în vederea curățării și restaurării. În majoritatea cazurilor fragmentele ceramice descoperite prezintă depuneri masive de calcar și ușoare urme de rulaj, aspecte ce ar proba ipoteza că acestea au fost descoperite în poziție secundară, fiind scurse dinspre panta superioară.

Materialul osteologic recuperat este predat, de asemenea, spre analiză. Totodată, materialul osteologic recuperat în campaniile trecute a fost parțial analizat, fiind identificate specii domestice (vacă, oaie, porc, capră, câine) și sălbatice (cerb, căprior, mistreț), dar și diferite specii de pește (somon), utilizate preponderent în alimentație.

În campania anului 2021 ne propunem epuizarea cercetării în S1 și continuarea săpăturii în S3, pentru a suprinde toate detaliile complexelor identificate până în prezent și, eventual, descoperirea unor complexe noi. De asemenea, ne propunem, în limita timpului și fondurilor alocate, deschiderea unor noi secțiuni între S3 și poarta de est, pentru a surprinde traseul incintei și pentru a verifica topografia acestui sector precum și stabilirea relației dintre edificiile identificate și poarta.

Abstract:

During the archeological seasons 2014 to 2019, two sections S1 (26 x 2 m) and S2 (34 x 2 m) were opened and investigated. Their location was to the west of the east gate, with a North-South orientation and had a parallel distribution. Several elements of buildings dating from the 4th to 6th centuries AD were identified, on that occasion. During the 2020 excavation season, the research continued in trench S1. At its northern end could be observed the corner of a large building, whose research will be completed during the future campaigns. A new trench S3, perpendicular to S2 (oriented East-West and measuring 14 x 2 m), was also excavated, aiming to check the orientation, dimensions and other features of the new architectural object discovered in the northern part of S1. It also aimed checking the existence of the enclosure wall of the fort, on its east side. In trench S3 an evenly spread, thick layer of mortar has been identified, covering at least two of the identified complexes. The research of this layer and the complexes it overlapped is set for the next seasons, starting with the 2021 campaign. The finds are diverse: pottery and glass, osteological fragments and coins.

16. Geangoești, com. Dragomirești, jud. Dâmbovița

Punct: „Hulă”

Tip de sit: 117 (tell)

Încadrare cronologică: 143 (eneolitic târziu)

Cod RAN: 67434.01

Autorizația nr. 76/05.05.2020

Colectiv: Ana Ilie - responsabil șantier, Ovidiu Cîrstina, Bogdan Ilie - Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, Alexandra Iordache, studentă Univ. „Al. I. Cuza” Iași

Total finanțare: 10508 lei alocați de Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște

Perioada desfășurării cercetării: 17.08 - 18.09.2020

Cercetări arheologice în situl de la Geangoești Hulă s-au desfășurat în condițiile sanitare și implicit bugetare ale anului 2020, ce au determinat schimbarea strategiei de cercetare proiectată pentru respectiva campanie. Ca urmare, noile obiective, cele preconizate a fi îndeplinite în campania anului 2021, au vizat obținerea de date arheologice despre microtopografia sitului, care să completeze și să rafineze informațiile obținute în 2016, când a fost reanalizat o parte a profilului magistral al așezării, cel realizat în campania anului 1960, și anume, partea de E a tell-ului (Ilie et al. 2017).

Astfel, pe panta de V, a fost deschisă inițial o suprafață de 6 x 25 m, prin decapare mecanică, acoperind sectoarele 52 și 51, dar și o suprafață egală, în afara zonei carioate a așezării, prin care ne propuneam surprinderea în plan a eventualelor structuri de delimitare ale spațiului locuit și secționarea lor pentru detalii, precum și evidențierea altor structuri antropice preistorice din imediata apropiere a așezării.

Restricțiile de anul acesta, sanitare, financiare, precum și lipsa forței de muncă disponibile, ne-au forțat să reconfigurăm obiectivele și să ne limităm la săparea unei secțiuni de 1,5 x 22 m (S. I/2020), deși ne-am fi dorit ca, în momentul în care am înțeles microtopografia, să punem în evidență panta naturală a așezării pe întreaga suprafață deschisă la limita de vest. În schimb, am deschis o nouă secțiune, pe panta de nord a tell-ului (S.II/2020). Aceasta, care inițial a avut 10 x 2 m, a fost prelungită cu încă ca. 5 m spre nord, ajungând în final să obținem un profil de ca. 15 m lungime (Planșa 1).

Stratigrafia în S.I/2020 (Planșa 2). Sub nivelurile de pământ redepozitat (Us. 848) și vegetal (Us. 1), ultimul gros de ca. 20 până la 40 cm spre E, spre așezare, a apărut un strat de ca. 20 cm, dar cu o grosime maximă de ca. 50 cm, în zona ușor albiată de la piciorul pantei movilei, Us. 828. Us. 828 a fost descris ca fiind un sediment maroniu deschis, cu tentă roșcată, dată de pigmentii de chirpici arși dezagregați, foarte dur, compact, prezentând pietriș cu dimensiuni de până la 5 cm, fragmente ceramice, iar rar, utilaj litic cioplit. Pe profil apare ca având o culoare brun-cenușie. Îl interpretăm ca fiind rezultatul lucrărilor agricole și nivelărilor efectuate în sit, pentru că sedimentul și materialele sunt remaniate.

Us 829 a putut fi observat, sub nivelul Us. 828, pe întreaga lungime a S.I/2020. Este un sediment siltic de culoare cafeniu-gălbui, compact, dar mai puțin dur decât Us. 828. Conține material arheologic, deși pe profil nu apare ca prezentând constituenți antropici. În careurile E-2, E-3, E-4, a primit numărul 840, fiind deconectat fizic de 829 de anumite lucrări de amenajare ale terenului, contemporane, înregistrate drept Us. 839. A fost interpretat ca fiind un nivel de coluvium.

Ambele niveluri, Us. 828 și Us. 829, prezintă înclinare de la E-V și de la NE-SV, urmând curbura movilei.

La piciorul pantei, au fost înregistrate Us-urile 830, 831/Cx. 831, 837, 838. Us. 830 este un sediment siltic, brun-negricios, friabil, pigmentat cu fragmente milimetrice și centimetrice de chirpici arși și mai ales cărbune. Conține foarte mult material ceramic și chiar o cantitate importantă de așchii din silex. Cx. 180/us. 831 este o aglomerare formată din materiale arheologice, cu precădere chirpici arși și ceramică vitrificată, localizați în careurile E3-E2. Considerăm că reprezintă materialele aflate, la un moment dat, la limita zonei inundate cu panta ridicăturii, fragmentele ceramice prezentând urme de degradare specifice unui mediu semi-umed. Este vizibilă pe profilul de N al S.I/2020 ca o interfață, între Us. 830 și Us. 832.

Us 832 este un sediment argilos, degradat, ce conține pietriș, de culoare negru-alburiu. Integrează materiale arheologice.

Us. 837 este un stat de argilă, ușor cleioasă, amestecat cu pietriș/balastru, de culoare cenușie. Cuprinde rar, fragmente de chirpici arși, deși la limita dintre careurile E1 și E-1, apar în cantitate mai mare. Aici au fost observați și pigmenti de cărbune, precum și fragmente foarte degradate de oase și chiar corn.

Us. 838 este o argilă cleioasă, impermeabilă, ce conține balastru. Deși prezintă materiale arheologice, considerăm că este același strat geologic care formează ridicătura pe care se află așezarea gumelnițeană de la Geangoești - Hulă, Us. 827, iar materiale, cu precădere fragmente ceramice, constituie o intruziune.

Unitățile stratigrafice 832, 837, 838 conțin nisip, argilă, galeți de râu cu granulometrie diversă, cu indice de rulare diferită, dar și fragmente de rocă fără urme de rulare, amestecate, nestratificate. Caracterul nestratificat al orizontului denotă prezența unui indice de turbiditate ridicat. Fenomenul este specific albiei minore, în porțiunea situată la baza frunților de terasă. În concluzie, pot fi interpretate drept un paleosol ce prezintă un proces de reducere, pentru că zona este inundată.

Us. 839 reprezintă o serie de amenajări contemporane – o groapă, care marchează anumite lucrări mecanice de decapare a stratului vegetal, precum și înlocuirea acestuia cu pietriș. Aceste urme sunt legate de prezența în imediata apropiere a sitului a urmelor unei foste sonde de extracție a țigăiului, în prezent dezafectată, mai precis de amenajarea careului de sondă.

Us. 841 a fost surprins în careurile E-3, E-4, E-5. Este un nivel de pietriș, așezat sub formă lenticulară, înclinat de la V spre E, amestecat cu pământ. Este un nivel geologic.

În concluzie, acest sondaj de pe latura de vest a aşezării sugerează că peisajul a suferit, într-o oarecare măsură, modificări recente, prin instalarea sondei şi realizarea amenajărilor din jurul său, legate de exploatarea respectivă.

În secţiunea S.II/2020 (Planşa 3), în capătul de sud al sau, în treimea sudică a careului 3 şi careul 4 a fost surprinsă, după îndepărtarea stratului vegetal, urmele de distrugere ale unei locuinţe incendiate (Us. 834), locuinţa 9. Din această distrugere, au fost recuperate fragmentele de la 4-5 greutăţi de la războiul de ţesut (Cx. 182/Us 835), cele aflate la suprafaţă.

Dincolo de limita de nord a locuinţei, cu precădere în carourile 2 şi 3, a fost interceptată o zonă menajeră, Cx. 183/us. 836, săpată parţial, scopul acestei campanii nefiind acela de a cerceta mici părţi din aşezare, ci de a înţelege microtopografia aşezării şi de a surprinde eventualele structuri de delimitare ale aşezării preistorice. Us. 836 a fost descris ca fiind un sediment siltic-argilos, de culoare gri-albicios, cu foarte mult pietriş, uneori şi bolovani de râu, cu dimensiuni de până la 15-20 cm. Din punct de vedere al artefactelor, acesta prezintă frecvent pigment de cărbune, destul de rar fragmente mici de chirpici arşi, dar şi resturi de la vetre, respectiv fragmente de plăcuţe, uneori cu dimensiuni de până la 10 cm, şi, mai ales, cantităţi impresionante de fragmente ceramice, uneori, fiind evidenţiate şi părţi mai mari de vase. Au fost recuperate, de asemenea, fragmente de figurine sau piese litice cioplite, iar foarte rar, fragmente mărunte de oase. Această zonă este situată la limita de nord a aşezării şi are o lăţime nu mai mare de 4 m.

La nord de această zonă menajeră, sub nivelul vegetal, au fost întâlnite niveluri de coluvium (Us 842 şi Us 843) sau geologice (845, 846).

Us. 842 este un sediment siltic de culoare bej-marونی, ce conţine puţine materiale arheologice, respectiv fragmente ceramice, surprins în carourile -1, -2, -3, -4. A fost interpretat drept coluvium, partea superioară a lui Us. 843, dar degradat sub acţiunea factorilor pedogenetici.

Us. 843 a fost descris drept un sediment siltic fin, ce conţine foarte puţin material arheologic, şi a fost cercetat în carourile +1, -1, -2, -3, -4. A fost interpretat drept coluvium. Ar putea fi acelaşi lucru cu Us. 829 înregistrat în S1/2020, poziţia stratigrafică, precum şi structura, textura şi culoarea fiind asemănătoare.

Fragmentele ceramice provenite din Us. 842 şi Us. 843 pot fi încadrate culturii Gumelniţa.

Us. 844 este un nivel brun-negricios, cu foarte mult cărbune, pe alocuri dispus lenticular. Considerăm a fi dezagregat/nestratificat. Nu conţine fragmente ceramice sau alte materiale care să permită încadrare cronoculturală. Prezenţa unor amprente lenticulare de fragmente de cărbune în Us 844, precum şi aspectul său nestratificat ne determină să considerăm că acest strat corespunde locuirii preistorice din afara aşezării. Au fost prelevate probe de cărbune şi trimise pentru datare la IFIN „Horia Hulubei” – Măgurele.

Us. 845 este o argilă marونی-albicioasă, un nivel geologic, parte din forma de relief, o ridicătura, pe care a

fost amplasată aşezarea, deşi rare fragmente ceramice (cultura Gumelniţa) au fost identificate, dar numai în careurile – 3, -4.

Us. 846 este un nivel de pietriş, de asemenea, din structura geologică locală.

Toate aceste niveluri prezintă înclinare de la S spre N, spre terasa stângă a râului Dâmboviţa, aflată la o distanţă ca. 60 m.

Am mai menţiona două aspecte: 1. Cx. 181/Us 833 marchează o aglomerare de ceramică aflată la limita locuirii gumelniţene, parte din zona menajeră Cx. 183, la interfaţa cu nivelurile naturale, aflate la exteriorul aşezării. Modul în care acestea se ridică pe nivelul 845 sugerează că ridicătura naturală aleasă pentru aşezare a fost amenajată prin terasare şi crearea unei cuvette, comportament observat şi în cazul altor situri, de exemplu La Gorgan - Alexandria (Andreescu et al. 2003). 2. O parte din niveluri au fost deranjate/nivelate, în perioadă modernă, la sfârşitul deceniului 7 al secolului al XX-lea, prin amenajarea unui drum care înconjoară poligonul de tragere al Uzinei de produse speciale Dragomireşti, fondată în 1981, pe la baza terasei, la limita de nord a aşezării gumelniţene.

La sfârşitul campaniei de săpătură, terenul a fost adus la starea iniţială.

Rezultatele cercetării arheologice au fost popularizate în presa locală.

Toate materialele arheologice prelevate în campania 2020 au trecut prin procesul de spălare, iar acestea, precum şi probele prelevate pentru datare, analizele carpologice, sedimentologice, sedimentul ridicat pentru tamisare au fost ambalate corespunzător, etichetate, inventariate şi depozitate în depozitul de tranzit.

În campania 2021 ne propunem, în măsura în care va exista finanţare adecvată, continuarea cercetărilor demarate în anul 2018, în zona de sud-est a aşezării preistorice, precum şi prospectări în spaţiul limitrof aşezării.

Abstract

The archaeological field campaign from 2020 in the site Geangoeşti-„Hulă”, Dâmboviţa county, consisted in two trenches aiming to clarify the microtopography of the area and to obtain data about a possible defensive system of the settlement.

Thus, S.I (1,5 x 22 m) was placed on the west area of the site, and S.II (2 x 14,70 m), North of the site, both of them exterior to settlement. The result did not confirm the existence of a defensive system of the inhabited space, but brought new insights on the natural conditions chosen by the community to settle down.

Bibliografie:

Andreescu et al. 2003 - Andreescu R.R., Haită C., Bălăşescu A., Moise D., Radu V., Mirea P., Apope S., Zaharia P., Lazăr C., Bailey, D., Mills S., Tissen L., Stone N., 2003, Raport preliminar Alexandria Gorgan, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campanie 2002*, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=1867>.

Ilie et al. 2017 – Ilie A., Haită C., Năstase M., Cîrstina O., 2017,

Raport preliminar sat Geangoești, comuna Dragomirești, jud. Dâmbovița, pct. Hulă, în Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2016, vol. I, p. 59-60.

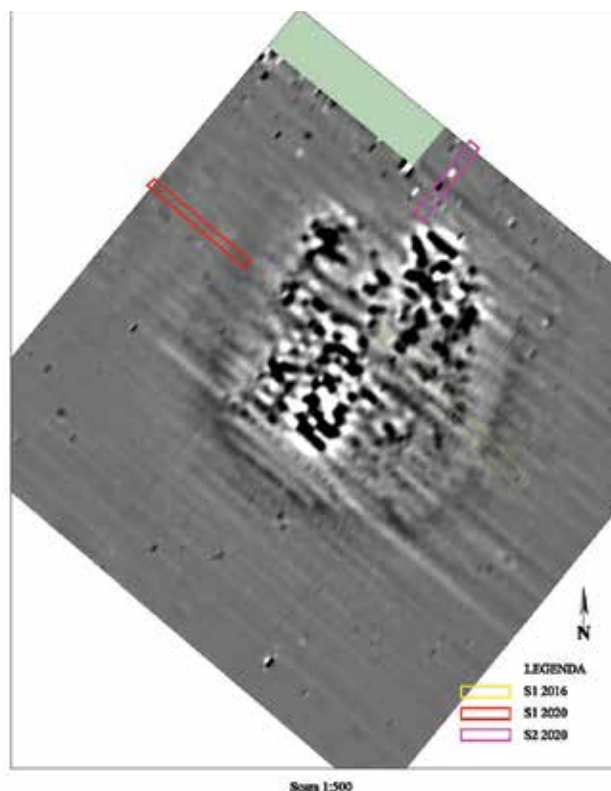
Micle, Stăvilă 2014 - Micle D., Stăvilă A., Geangoești-Hulă, Romania: a Gumelnița Settlement on the banks of the Dâmbovița river. Non-invasive research results, *Annales de l'Université „Valahia” Târgoviște*, Section d'Archéologie et d'Histoire, tome. XVI (2), p. 33-43.

List of illustration:

Pl. 1. GPS plan of the trenches S.I and S. II/2020, in red, and of S.I/2016, in yellow (by B. Ilie), overlapped on the geomagnetic map of the settlement (after Micle, Stăvilă 2014) (up); Photo over the site, where are marked the two trenches from the archaeological campaign of 2020 (photo A. Ilie) (down)

Pl. 2. Photos over the trench S. I/2020 (up) and stratigraphic detail at the base of the mound (down) (photos A. Ilie)

Pl. 3. Photos over the trench S. II/2020 (up) and stratigraphic detail at the base of the mound (down) (photos A. Ilie)

Planșa 1. Planul secțiunilor S. I și S. II/2020 (cu roșu), precum și S. I/2016 (autor B. Ilie) proiectate pe harta geomagnetică a tell-ului Geangoești-Hulă (după Micle, Stăvilă 2014) (sus); Fotografie cu secțiunile trasate în 2020 (autor A. Ilie) (jos)

Planșa 2. Imagine de ansamblu cu S. I/2020 (sus) și detaliu cu stratigrafia la piciorul pantei (jos) (fotografii A. Ilie)

Planșa 3. Imagine de ansamblu cu S. II/2020 (sus) și detaliu cu stratigrafia la piciorul pantei (jos) (fotografii A. Ilie)

17. Giurgeni, jud. Ialomița

Punct: Orașul de Floci

Cod LMI- IL-I-s-A-14051

Cod RAN: 93655.02

Colectiv: dr. Daniela Mihai, (INP) Radu Coman, dr. Florin Vlad, Simona Munteanu (MJI), Elena Rența

Perioada desfășurării cercetării: august – septembrie 2020

Grind 1, Edificiu civil

Așezarea medievală urbană lângă Dunăre și în același timp pe râul Ialomița, adică pe două însemnate rute comerciale, la punctul de contact dintre Muntenia și Dobrogea, a fost determinantă pentru ridicarea rapidă a a cesteia, devenită la un moment dat principalul debușeu în comerțul extern al Țării Românești. Bălțile din apropiere, cu bogăția în pește atât de căutată, îndeosebi în Transilvania, precum și produsele câmpiei, la care se adăugau produsele păstorilor care treceau cu ocazia transumanței, au favorizat dezvoltarea târgului ialomițean: o poziție favorabilă ca centru de schimb, consolidat și prin acțiunile autorității centrale care stabilesc un punct vamal, devenit o importantă sursă de venituri. Înflorirea economică a Orașului de Floci este accentuată și de căderea Brăilei în 1540, când Orașul va cunoaște o adevărată explozie economică.

Începute încă din anul 1975, investigațiile arheologice de la Orașul de Floci, au continuat neîntrerupt, punând la dispoziția celor ce se ocupă de geneza orașelor medievale, un material extrem de bogat și interesant. Ruina zidului ce aparține de biserica nr. 1 (Grind 6) a suscitât interesul de timpuriu a celor care treceau pe lângă ruinele Orașului, sau a celor care trăiau în zonă. Astfel este deosebit de interesantă relatarea învățătorului A. Popescu din anul 1873, trăitor în comuna Giurgeni, care relatează despre vechile așezăminte ce se află în comuna Piuța Petrii, plasa Balta, jud. Ialomița, ca răspuns la chestionarul inițiat de Al. Odobescu.

Cercetarea arheologică de pe Grindul 1, unul dintre cele mai mari din cadrul așezării urbane medievale a prilejuit descoperiri importante, printre care enumerăm descoperirea Bisericii nr. 2 și a necropolei aferente, casa descoperită în anul 1996 - 1997, ce dispunea de o sobă somptuoasă, decorată cu cahle reprezentându-l pe Sf. Gheorghe, care se pare că aparținea unui locuitor de vază al Orașului.

Alături de aceste descoperiri importante ce datează locuirea pe acest grind din a doua jumătate a secolului al XV-lea, descoperirea edificiului civil, de foarte mari dimensiuni, pun în evidență caracterul aparte al locuirii pe acest grind, cu caracter rezidențial – administrativ, datat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Încă din anul 2017, investigația arheologică a avut ca obiectiv cercetarea unui important edificiu civil, un edificiu de mari dimensiuni, 14,80 x 7 m, (fără pivniță) cu fundație din piatră, legată cu mortar de var, cu ziduri din cărămidă și acoperiș din olane, ce a avut cel puțin două etape de refacere. Edificiul este situat la aproximativ 60 m. sud de biserica nr. 2.

Edificiul descoperit în cadrul așezării urbane, a fost pus în legătură cu sediul administrativ al județului, personaj cu rol administrativ important în orașul medieval. Obiectivul general al cercetării a fost documentarea tuturor structurilor de locuire, a dispunerii locuințelor, a observațiilor de detaliu asupra tehnicilor și a materialelor de construcție, precum și a catalogării, inventarierii artefactelor arheologice din jurul acestui important edificiu.

În timpul campaniei anului 2020 a fost descoperită intrarea în pivniță, ce a fost adăugată într-o etapă ulterioară construirii edificiului, cu intrare pe latura vestică, cu un gârlici lung de 3,20 m. Intrarea în pivniță se făcea pe o ușă a cărei deschidere era de 2 m, păstrându-se încă urmele lăcașurilor pentru tocurile ușii. Pivnița este o realizare remarcabilă din punct de vedere al tehnicii de construcție, fiind lucrată extrem de îngrijit, în tehnica bolovanilor în casete, iar cercetarea acesteia ne-a prilejuit obținerea unor detalii de construcție foarte interesante. Campania din anul 2020 a dus la o nouă surpriză în descifrarea clădirii cu rosturi administrative din așezarea urbană, suprafața acesteia extinzându-se la peste 300 m².

Bibliografie:

- Chițescu, Lucian, Păunescu, A., Mihai, Daniela, Teodor, S., Oța, S., *Piuța Petri, județul Ialomița; Orașul de Floci comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în CCA., 1997, p. 48-50;
- Chițescu, Lucian, Păunescu Anca, *Piuța Petri (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, județul Ialomița, Situri arheologice cercetate în perioada 1983-1992*, 1996, p. 87;
- Chițescu, Lucian, Păunescu Anca, Mihai, Daniela, Teodor, S., Rența, E., *Piuța Petri (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 1994, Cluj-Napoca, 1995, p. 68;
- Chițescu, Lucian, Păunescu Anca, Matei, Ghe., Rența, E., Nițulescu, V., *Cercetări arheologice de la Piuța Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în *Cercetări Arheologice*, IX, București, 1992, p. 97-104;
- Chițescu, Lucian, Păunescu Anca, *Cercetări arheologice de la Piuța Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în *Cercetări Arheologice*, VIII, București, 1986, p. 75-83;
- Chițescu, Lucian, Păunescu Anca, Papasima, T., *Cercetări arheologice de la Piuța Petrii (Orașul de Floci), județul Ialomița*, în *Cercetări Arheologice*, VI, București, 1983, p. 95-110;
- Chițescu, Lucian, Papasima, T., Vlădilă, P., Rădulescu, V., Păunescu Anca, *Cercetări arheologice de la Piuța Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, în *Cercetări Arheologice*, V, București, 1982, p. 129-166;
- Chițescu, Lucian, Lungu, R., Papasima, T., Vlădilă, P., Rădulescu, V., Păunescu Anca, *Cercetări arheologice în anul 1979 la Piuța Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, județul Ialomița*, în *Cercetări Arheologice*, IV, București, 1981, p. 120-141;
- Chițescu, Lucian, Conovici, N., Lungu, R., Rădulescu, V., Păunescu Anca, *Cercetări arheologice la Piuța Petrii (Orașul de Floci), județul Ialomița*, în *Cercetări Arheologice*, III, București, 1979, p. 199-243;

- Conovici, Nicolae, *Delimitarea teritoriului Orașului de Floci în vederea ocrotirii vestigiilor arheologice*, în Revista Muzeelor și Monumentelor, nr. 2, XII, 1975, p. 63-68;
- Mihai, Daniela, *Inele sigilare de la Orașul de Floci, secolul XVII*, în Istro-Pontica, 2000, p. 589-592;
- Mihai, Daniela, *Mormântul unei femei din familia Frangulea, din necropola nr. 1 de la Piuia Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, jud. Ialomița*, în Arheologie medievală, II, 1998, p. 139-143;
- Mihai, Daniela, Vlad, F., Coman, R., Rența, E., Munteanu, S., *Giurgeni*, p. 144;
- Mihai, Daniela, Vlad, F., Coman, R., Rența, E., Munteanu, S., *Giurgeni*, p. 62-63;
- Mihai, Daniela, Matei Gheorghe, R. Coman, Elena Rența, Simona Munteanu, CCA, 2017, p. 62-63;
- Mihai, Daniela, Matei Gheorghe, Vlad, F., Coman, R., Rența, Elena, Munteanu, S., *Orașul de Floci, comuna Giurgeni, Județul Ialomița*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2014, Oradea, 2015, p. 73-75;
- Mihai, Daniela, Vlad, Florin, Matei Gheorghe, Coman, Radu, Rența, Elena, *Comuna Giurgeni – Orașul de Floci, Județul Ialomița*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România, 2014, p. 54-56;
- Mihai, Daniela, Vlad, Florin, Matei Gheorghe, Coman, R., *Giurgeni, comuna Giurgeni, județul Ialomița (Orașul de Floci)*, în Cronica Cercetărilor Arheologice din România, 2013, p. 57-60;
- Mihai, Daniela, Matei Gheorghe, Vlad Florin, Coman Radu (MJ Ialomița), Mehedințeanu Constantin *Giurgeni, comuna Giurgeni, județul Ialomița (Orașul de Floci)*, în CCA., 2012, p. 58-62;
- Nițulescu, Virgil, Ștefan, Rența, Elena, *Sur les Timbres amphoriques decouverts a Giurgeni-Mozacu, Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 2001, 18, p. 32-37;
- Păunescu Anca, *Orașul de Floci. Un oraș dispărut din Muntenia medievală*, Târgoviște, 2005;
- Păunescu, Anca, *Informații documentare privind așezămintele religioase de la Orașul de Floci*, în Muzeul Național, 2001, p. 15-20.

Fig. 1 - Ceramică de import descoperită în edificiul civil de pe Grindul 1.

Fig. 1 - Imagine din timpul desfășurării cercetărilor arheologice în interiorul Edificiului

18. Grădiștea de Munte, Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia

Cod RAN: 90397.01

Cod LMI: HD-I-s-A-03190

Autorizație nr. 103 / 06.05.2020

Colectivul: Gelu Florea – responsabil științific, Liliana Mateescu – Suciu (UBB, Cluj-Napoca), † Eugen Iaroslavski, Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză, Răzvan Mateescu (MNIT - Cluj-Napoca), Cristina Bodó, Cătălin Cristescu (MCDR - Deva), Daniel Cioată (Muzeul Județean Mureș). Doctoranzi: Ștefan Vasilache, Marius Mîndruțu, Edmond Nogyi

Finanțare: Consiliul Județean Hunedoara (62 000 lei), Ministerul Culturii (20 000 lei)

Perioada desfășurării cercetării: iulie – septembrie 2020

În anul 2020, la Sarmizegetusa Regia au continuat cercetările arheologice pe terasa a IX-a, amplasată în zona centrală a așezării (Pl. I / a). Terasa, cu suprafață actuală de aproximativ 2500 m², a fost investigată arheologic încă din anul 1950 când echipa coordonată de Constantin Daicoviciu a deschis trei secțiuni transversale (ele sunt marcate pe plan cu literele A, B și C). În diferite etape, cu precădere în anii '80 ai secolului trecut, săpăturile au vizat mai ales marginea estică a terasei. În anul 1990, Ioan Glodariu a aflat în extremitatea sudică segmentul unei alei pavate cu lespezi de calcar, element constructiv important care a determinat reluarea cercetărilor în campaniile recente (2017 – 2019). Pe lângă documentarea unor noi tronsoane ale căii de acces, realizate inclusiv din dale de andezit și gresie, aici a fost descoperit un nou edificiu de tipul aliniamentelor.

Obiectivele principale ale demersului arheologic au constat în completarea planului edificiului menționat și în identificarea unui segment al zidului de susținere a terasei. Astfel, au fost trasate trei suprafețe, denumite convențional SP I – SP III / 2020.

Suprafața SP I / 2020 a avut forma unui trapez dreptunghic (laturile lungi de 7 m, respectiv 5 m) fiind poziționată între SP VIII / 2017 și SP I / 2018, 2019. În suprafețele anterioare se remarcă tăierea specială a stâncii în vederea amenajării terasei și, foarte probabil, a realizării căii de acces din prima fază, astfel că se impunea cercetarea acestei zone, chiar dacă erau vizibile încă de la început urmele unui sondaj mai vechi (inițial acesta a măsurat 1,5 X 1,5 m, dar în timp pereții săi s-au prăbușit, astfel că aria afectată a fost mai mare). La o adâncime de 0,2 – 0,4 m au apărut porțiuni din pavajul din bucăți de stâncă locală (micașist) observat în anii anteriori în varii puncte ale terasei (Pl. I / b,c). El era amenajat pe un strat de pământ argilos cu sfărâmatură de micașist care suprapunea un strat consistent de arsură, la rândul lui consemnat în campaniile trecute. În el au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, unele de la vase pictate, obiecte de fier, inclusiv o fibulă, fragmente de piese din bronz și sticlă. Cercetarea s-a oprit la acest nivel, preconizându-se reluarea sa în campania următoare.

Suprafața SP II / 2020 (12 m lungime și 4 m lățime) a fost amplasată în zona mediană a terasei, fiind perpendiculară pe SP III / 2019 și în apropierea secțiunii din 1952 în care a fost reperat un segment al „zidului D”, după cum este cunoscut în literatura arheologică. Pe aproape toată jumătatea sudică a suprafeței s-au constatat urmele multiplelor săpături din perioada contemporană (din anii '50 și '80), dar totuși a fost posibilă identificarea elementelor constructive antice care erau vizate de demersul nostru. Astfel, au fost conturate trei gropi amenajate în stâncă și într-un strat de sfărâmatură de micașist în care erau fixate bazele de calcar ale edificiului de tipul aliniamentelor. Totodată, și aici a fost descoperit pavajul de micașist, păstrat relativ bine în jumătatea nordică a suprafeței (Pl. II). La o adâncime de 2,2 m față de nivelul actual de călcare au fost descoperite blocurile de calcar din componența paramentului interior al zidului de susținere a terasei și embletonul din bucăți de micașist. Astfel, a fost documentată relația stratigrafică directă dintre prima fază constructivă, reprezentată de zid, și ultima fază în care pe terasă a fost ridicat edificiul menționat anterior. Pentru înălțarea și extinderea terasei, în ultima fază, s-au folosit mari cantități de sfărâmatură și bucăți de micașist, dar și resturile unei (unor?) construcții incendiate, marcate prin prezența unor lentile și straturi cu aspect cărămiziu în care au fost aflate numeroase artefacte: piese din fier (în special cuie, țințe și piroane), fragmente ceramice, material tegular, fragmente de tencuială pictată și, nu în ultimul rând, o monedă de argint (un denar republican).

Trasarea ultimei suprafețe, SP III / 2020, a avut drept scop completarea părții sudice a edificiului de mari dimensiuni. Ea a măsurat 10 m lungime și 4 m lățime, fiind poziționată paralel cu suprafețele SP III – V / 2017 și suprapunând parțial secțiunea A / 1950 (în colțul nord – vestic). La o adâncime de 0,3 – 0,4 m s-au conturat trei gropi săpate în stâncă, cu o formă cvasi-rotundă (diametrul lor variază între 1,15 m și 1,32 m). La conturare, pentru groapa vestică (Cxt 167) au fost observate bucăți de calcar și fragmente de tencuială. Gropile sunt dispuse coliniar și aparțin rândului al treilea în planul documentat până în prezent pentru edificiul în discuție. În partea estică a suprafeței s-au păstrat resturile pavajului alcătuit din bucăți de micașist (Pl. III).

Cercetările din anul 2020 au confirmat, astfel, ipoteza potrivit căreia, în ultima fază constructivă, datată la sfârșitul secolului I p. Chr. – începutul secolului al II-lea p. Chr., pe terasa a IX-a a existat un edificiu monumental compus din cel puțin 5 alinamente a câte 12 coloane. După cum subliniam anul trecut, săpăturile sunt în curs de desfășurare, astfel că nu excludem posibilitatea ca planul său să fie modificat.

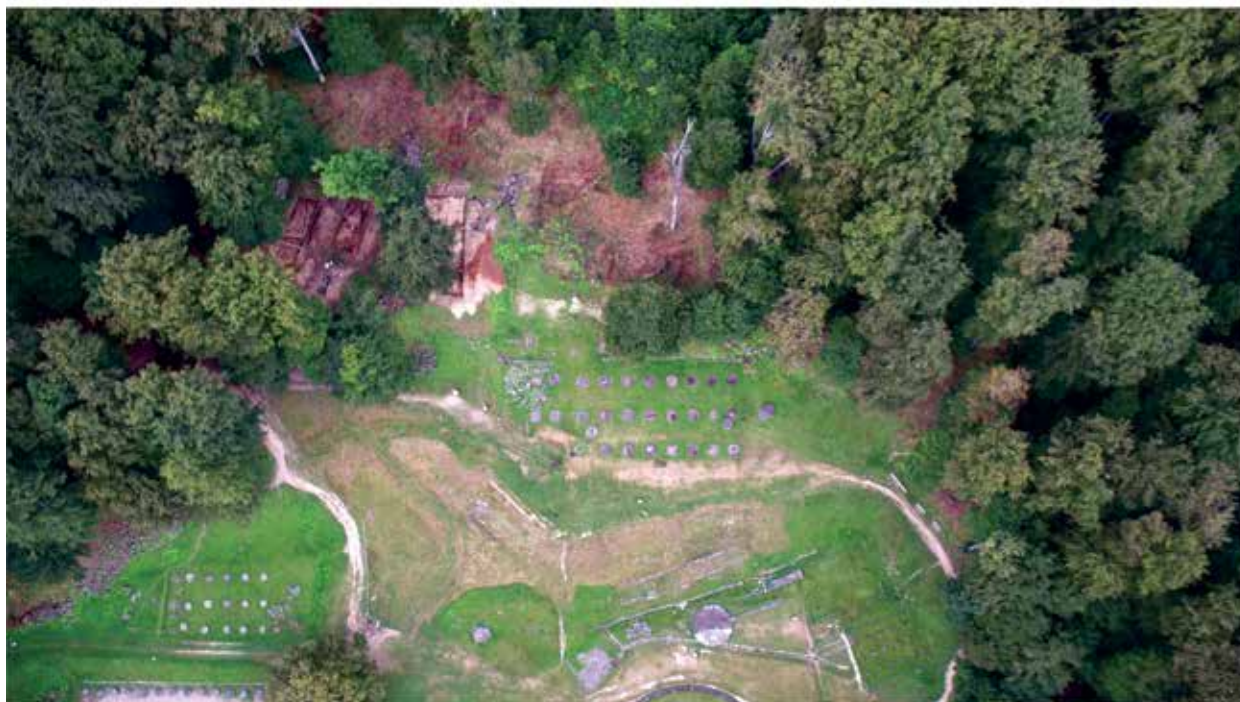
Toate artefactele au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane – Deva.

Abstract

The 2020 excavation campaign pursued the same objective as the previous one: to complete the plan of the large stone and timber building identified during the last

years on the 9th terrace, in the Sacred area. This year, several new round pits (timber column foundations) were found. The edifice, as revealed by the excavations, looks like a rectangular stone and timber temple, showing at least 5 ranges of 12 columns each. The general plan of the building still needs further excavations. This year, an important chronological issue was solved by revealing (*in situ*) a new segment of the already known "D wall" (an ashlar masonry wall built on the lower terrace as a support

for the 9th) and other details regarding the terrace' structure: several layers of clay, earth and local stone fragments, as well as debris of older, burned buildings, artefacts (ceramics, glass, bronze and iron fragments, a brooch and a Republican *denarius*).

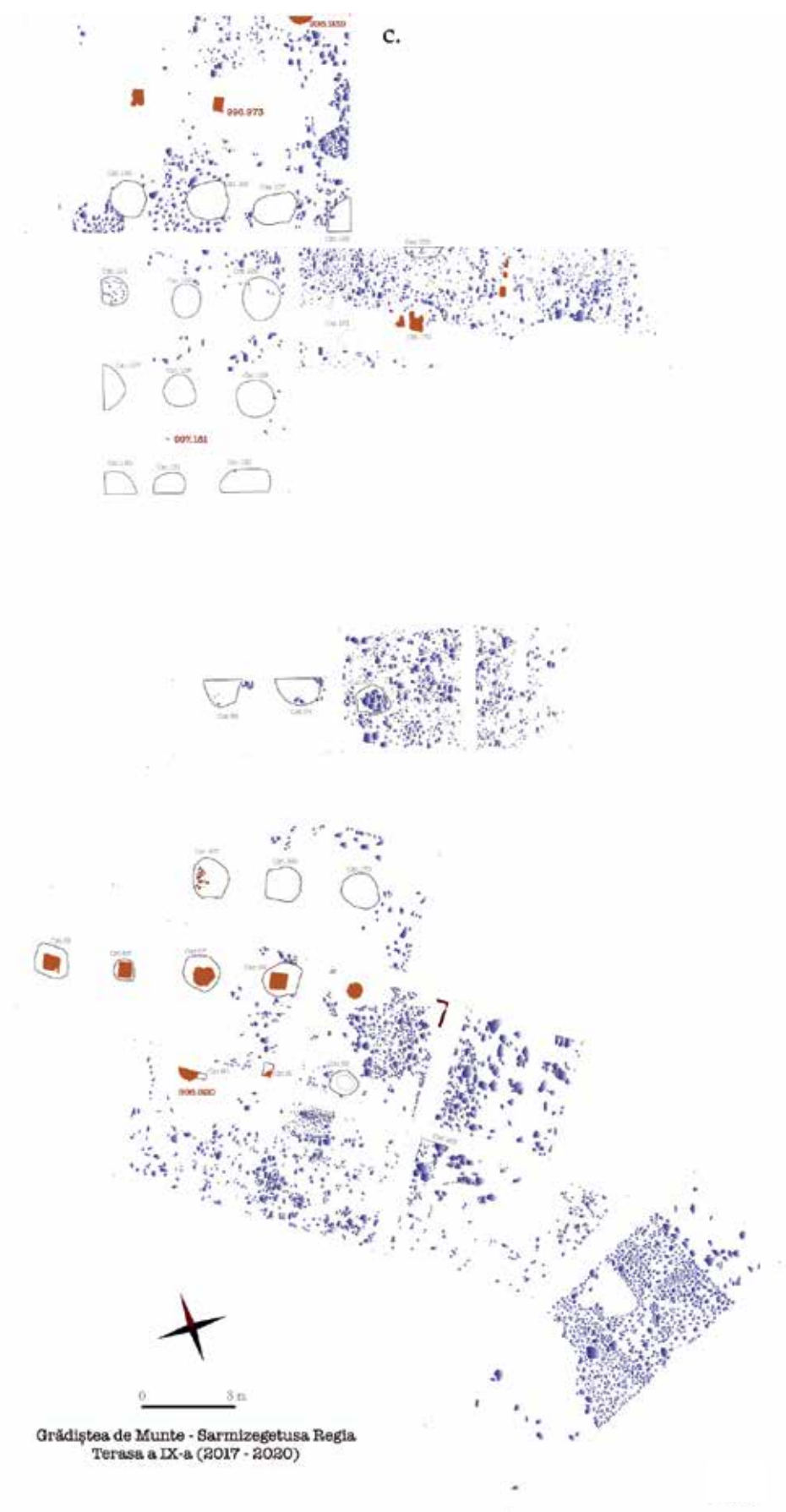

a.

b.

Pl. I Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia – a. zona sacră în timpul desfășurării săpăturilor de pe terasa a IX-a;
b. suprafețele SP I, SP III / 2020 și SP VIII / 2017 – 2019

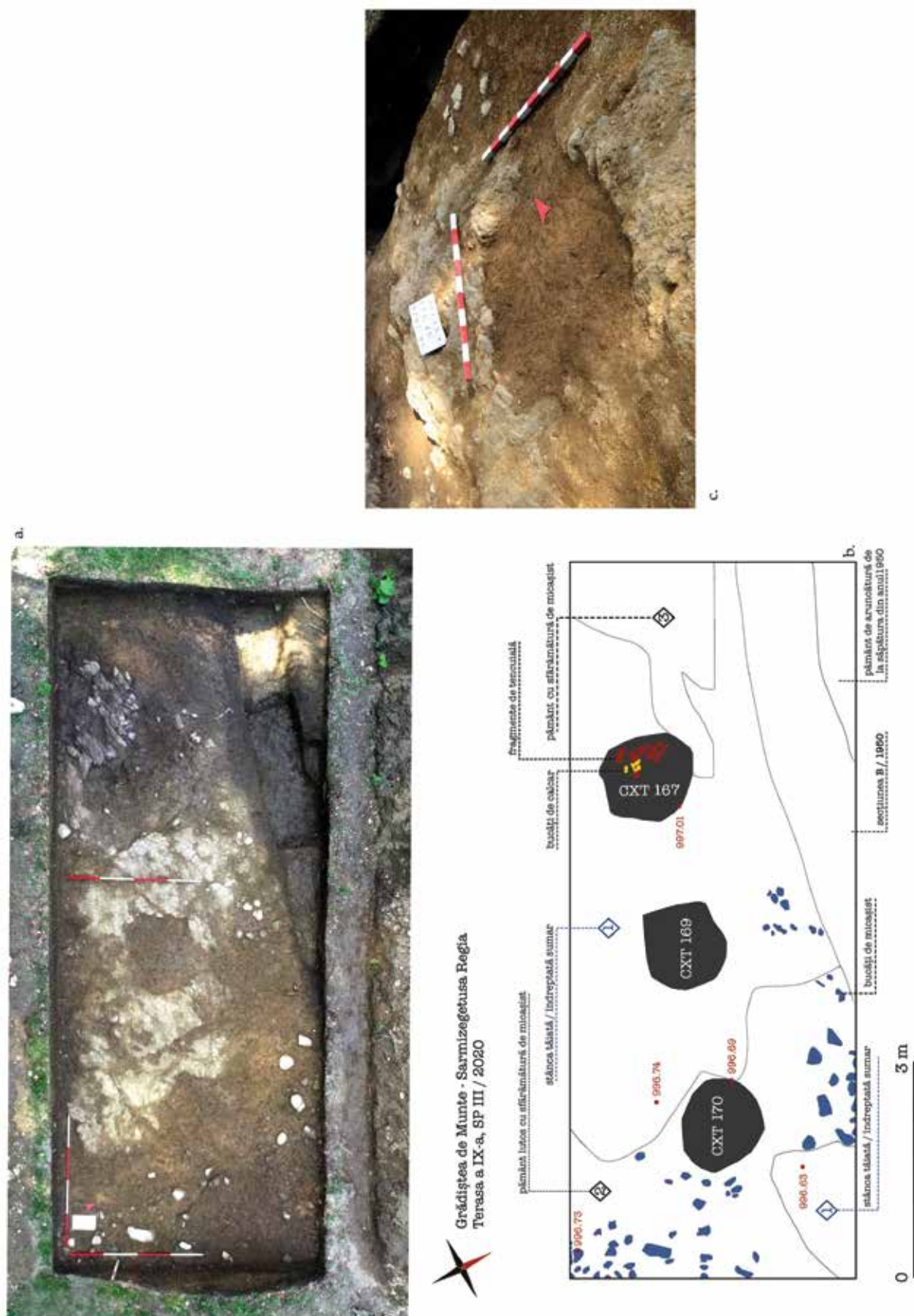

Pl. II Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia – Reprezentare a elementelor care alcătuiesc planul edificiului nou descoperit pe terasa a IX-a (resturile pavajului din bucăți de micașist, baze de calcar, gropi amenajate în stâncă și sfărâmatură de micașist).

Pl. II

Pl. III Grădiștea de Munte – Samizegetusa Regia, suprafața SP II / 2020, aspecte din timpul cercetărilor arheologice.

Pl. IV Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia, suprafața SP III / 2019 - a. aspect din timpul cercetărilor arheologice; b. plan; c. groapă amenajată în stâncă.

19. Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași**Punct: Măgura Gumelnița (Măgura Calomfirescu)**

Tip sit: 111, 117, 211

Încadrare cronologică: 14, 142, 143

Cod RAN: 100629.01

Autorizația nr. 56 / 04.05.2020

Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil, Mădălina Dimache, Silviu Cristache, Theodor Zavalaș (MCGO), Dan Pîrvulescu, Vasile Opriș, Theodor Ignat, Adelina Darie (MM București), Bogdan Șandric, Marius Streinu, Oana Borlean, Mihaela Buruiană, Alina Iancu, Marian Tufaru, (INP), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea, Gabriel Vasile (IAB), Mihai Florea, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Carol Căpiță, Cristina Covătaru, Ovidiu Frujina, Bogdan Manea (FIB), Adrian Șerbănescu, Gabriel Popescu, Alfred Vespremeanu-Stroe (UB),

Perioada desfășurării cercetării: 01.03. - 30.11.2020

Situl de la Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași, este binecunoscut specialiștilor și marelui public prin prisma așezării de tip tell de aici, care este și situl eponim al culturii Gumelnița. Situl este compus din așezarea de tip tell aparținând comunităților gumelnițene, din două necropole corespunzătoare așezării respective, iar în proximitate sunt semnalate și alte locuri atribuite eneoliticului timpuriu (cultura Boian, faza Vidra), eneoliticului final (o necropolă Cernavodă II), epocii bronzului (o așezare atribuită culturii Tei), primei epoci a fierului sau culturii Dridu.

De curând, din inițiativa Muzeului Civilizației Gumelnița din Oltenița, în parteneriat cu Muzeul Municipiului București și Institutul Național al Patrimoniului, s-a decis redeschiderea sitului de la Gumelnița, mun. Oltenița, jud. Călărași, în cadrul unui program de cercetare interdisciplinar denumit *Cercetarea pluridisciplinară a sitului arheologic Gumelnița*. Inițial, în vederea decelării corespunzătoare a potențialului arheologic actual al sitului, s-a decis organizarea unei campanii de evaluare și diagnostic arheologic, ce s-a desfășurat pentru o perioadă de două săptămâni, în cursul lunilor septembrie-octombrie 2017. Ulterior, pe baza rezultatelor obținute în 2017, în 2018 și 2019 s-a început o cercetare sistematică și interdisciplinară a sitului respectiv, ce implică un plan multi-anual complex, ce propune o abordare modernă și interdisciplinară a acestuia.

Din nefericire, în 2020, condițiile particulare impuse de pandemia COVID-19, nu au permis realizarea unor săpături arheologice. În schimb, echipa de proiect a realizat mai multe cercetări de teren tip survey, ce au implicat prospecțiuni de rezistivitate electrică (ERT) și zbouri cu UAV pentru colectare de date geo-spațiale.

Sector Tell: Campania de cercetări non-intruzive (geofizice) din 2020 a constatat în extinderea spre vest a investigațiilor începute în 2018 și continuate în 2019. Au fost efectuate zece profile de rezistivitate electrică (Electrical Resistivity Tomography – ERT), începând din dreptul celui mai vestic profil din 2019, la 2 m de acesta.

Profilele au fost orientate aproximativ S-N, paralele cu cele din campaniile precedente și cu o distanță între ele de 2 m. Separația electrozilor a fost de 0,75 m, astfel fiecare profil a avut o lungime totală de 47,25 m. Configurația aleasă a fost *dublu dipol*.

Scopul investigațiilor a fost de a studia nivelele antropice eneolitice aparținând culturii Gumelnița, detectate în toate profilele din campaniile anterioare.

Nivele antropice (arheologice) sunt prezente și în profilele efectuate în acest an, deosebindu-se de solul natural și de straturile de loess de sub el prin rezistivități mult mai mari în general, acestea variind în funcție de materialul din care sunt constituite complexele, de starea lor generală (inclusiv de conservare) și de activitățile din timpul locuirii și ulterioare acestora. Astfel, zone cu rezistivități de peste 70 Ohm.m au fost interpretate ca aparținând stratului de cultură eneolitic, raportat la stratigrafie și celelalte informații existente. În fig. 2 se poate observa interpretarea limitelor stratului gumelnițean prezent în primele 3 profile efectuate în 2020, cu anomalii puternic rezistive (roșu închis), ceea ce reprezintă fie complexe foarte compacte, fie complexe incendiate (fie ambele).

S-a reușit în acest fel observarea dezvoltării și distribuției, precum și aspectul acestui orizont cultural și s-au putut distinge și anumite intervenții ulterioare, efectuate probabil în perioada modernă, ce au perturbat stratul/urile arheologic/e.

Informațiile obținute ajută la o mai bună înțelegere a activităților comunităților preistorice pe panta sudică a tell-ului de la Gumelnița, iar prezența unor structuri în suprafața arheologică S1, în colțul sud-estic al acestuia nu reprezintă un episod întâmplător, ci mai degrabă indică o stare de fapt ce caracterizează dinamica locuirilor umane, cel puțin pe jumătatea estică a pantei sudice.

Sector Off-tell: În anul 2020 cercetarea s-a rezumat la colectarea datelor geo-spațiale brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice și altimetrice. Acest tip de studiu a fost efectuat de două echipe diferite, la scări diferite, dar cu obiective similare în ceea ce privește analiza topografiei sitului. Echipele formate din specialiști de la Universitatea din București și Institutul Național al Patrimoniului din București (INP) au avut ca obiectiv comun completarea zborurilor din anii precedenți pentru crearea unor modele cât mai precise ale terenului, obținând în același timp informații noi cu privire la impactul antropic asupra sitului și a peisajului înconjurător. În același timp, acest studiu a reprezentat un experiment pentru a vedea rezultatele care ar putea fi obținute în funcție de mai mulți parametri.

În cazul ambelor echipe, documentarea și colectarea datelor spațiale s-a realizat prin tehnica fotogrammetriei, iar achiziția datelor s-a efectuat cu ajutorul unei drone (UAV) DJI Phantom 4. Drona utilizată face parte din categoria celor medii, având sistemul de aripi rotativ (se mișcă vertical, spațiu mic de decolare-aterizare), cu o greutate de 1.4 kg și cu o autonomie de 28 minute.

Datele imagistice au fost colectate cu ajutorul modului de zbor autonom integrat în software-ul Ground Station Pro de la DJI, fiind astfel acoperită de la înălțimea

de 200 m AGL (above ground level), o suprafață totală de 174.82 ha (2019-2020). Cu o viteză medie de zbor, drona s-a oprit la puncte predefinite pentru capturarea imaginilor, având o suprapunere frontală și laterală a imaginilor de 80%. Datorită condițiilor terenului, a suprafeței mari ce trebuia documentată, dar și a altitudinii de zbor, georeferențierea imaginilor a fost realizată doar cu ajutorul GPS-ului integrat al UAV-ului.

Toate informațiile colectate vor fi integrate cu cele din campaniile anterioare, în corelație cu carotajele efectuate și cu prospecțiunile non-intruzive, în vederea realizării unui model de evoluție crono-spațială a peisajului din proximitatea sitului de la Gumelnița.

Având în vedere cele menționate mai sus, situl Gumelnița prezintă un potențial arheologic consistent, ce justifică pe deplin desfășurarea unei cercetări sistematice de lungă durată, care să aducă noi date cu privire la populațiile preistorice din zona Dunării de Jos.

Obiectivele principale urmărite în campania din anul 2021 vor fi: 1. Continuarea săpăturilor arheologice și a cercetărilor interdisciplinare din cadrul necropolei eneolitice de la Gumelnița; 2. Continuarea cercetărilor în așezarea de tip tell eponimă aparținând culturii Gumelnița; 3. Realizarea de carotaje sedimentologice și palinologice pentru reconstituirea paleomediului; 4. Realizarea de prospecțiuni tip ERT și GPR pe suprafața tell-ului, în vederea decelării zonelor ocupate de locuirea Gumelnița; 5. Periegeze tip survey în proximitatea sitului.

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în situl de la Gumelnița va consta în metoda micro-stratigrafică, înregistrările realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități și complexe, fiind utilizate fișe tipizate. Ulterior informațiile vor fi încărcate într-o bază de date dedicată, realizată în programul Acces MS-Office.

Colectarea datelor geo-spațiale brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice și altimetrice, se va realiza cu ajutorul unui receptor GNSS (Global Navigation Satellite System), la care se adaugă o stație totală Leica TCR 407 Power. Datele geo-spațiale vor fi completate cu informații colectate prin intermediul zborurilor cu UAV-ul, dar și prin integrarea surselor cartografice existente.

Sedimentul din morminte și din complexele cercetate a fost recoltat contextual și ulterior sitat, tamisat și/sau flota. Finalizarea procesului de studiu va consta în trierea materialelor rezultate și analiza acestora pe categorii.

Din toate complexele cercetate vor fi recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C), paleoparazitologie, izotopi (^{12}C - ^{13}C / ^{15}N - ^{16}N) și studiul materialului genetic uman fosil (A.D.N.).

Materialele osteologice faunistice și antropologice vor fi prelucrate și analizate de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București și a Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Diversele categorii de artefacte vor fi studiate și analizate în laboratoarele Muzeului Civilizației Gumelnița

din Oltenița, Muzeului Municipiului București, Institutului Național al Patrimoniului, Universității „Valahia” din Târgoviște și Platformei ArchaeoScience#RO din cadrul ICUB, Universitatea din București.

Probleme micromorfologice, palinologice și carpologice vor fi analizate în laborator de către specialiștii Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, ai Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României și ai Universității „Al. I. Cuza” Iași.

Alte analize interdisciplinare pe diverse categorii de artefacte și ecofacte vor fi realizate în cadrul Institutului Național pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” Măgurele, dar și în cadrul unor laboratoare din străinătate.

Bibliografie:

- V. Dumitrescu 1925. Fouilles de Gumelnița, *Dacia* II, p. 29–103.
- V. Dumitrescu 1966a. Gumelnița - sondajul stratigrafic din 1960, *Studii și Cercetări de Istorie Veche* 17 (1), p. 51–99.
- V. Dumitrescu 1966b. New Discoveries at Gumelnitza, *Archaeology* 19 (3), 162–172.
- V. Dumitrescu 1993. Oameni și Cioburi, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XI, p. 1–220.
- V. Dumitrescu, S. Marinescu-Bîlcu 2001. Noi descoperiri de la Gumelnița, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XVI-XVII, p. 114–144.
- C. Lazăr 2001. Date noi privind unele morminte gumelnițene, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* XVI-XVII, p. 173–183.
- C. Lazăr (ed.) 2012. *The Catalogue of the Neolithic and Eneolithic Funerary Findings from Romania*, Bucharest: Cetatea de Scaun.
- Cătălin Lazăr, Adrian Bălășescu, Ionela Crăciunescu, Cristina Covătaru, Mihaela Danum Adelina Darie, Mădălina Dimache, Ovidiu Frujina, Mihaela Golea, Constantin Haită, Theodor Ignat, Bogdan Manea, Monica Mărgărit, Vasile Opreș, Valentin Radu, Tiberiu Sava, Gabriela Sava, Dan Ștefan, Gabriel Vasile 2017. Gumelnița: Then and Now. The research results of the 2017 fieldwork, *Studii de Preistorie* 14, p. 119–174.
- D. Șerbănescu 1985. Vestigii neolitice descoperite la Ulmeni, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos* I, p. 25–35.
- D. Șerbănescu, O. Androne 2016. Some preliminary considerations regarding the spatial organization on the eponymous settlement of the Gumelnitza culture, *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice* 2, p. 24–35.

Abstract

The Gumelnița site is probably the most significant tell settlement North of the Danube, and it belonged to the Kodjadermen – Gumelnița - Karanovo VI civilisation that lived in the Balkan area in the second half of 5th millennium BC. The Gumelnița site is well known for archaeologists especially for the tell settlement, but in the proximity of it more sites belong to various periods (e.g., Neolithic,

Copper Age, Bronze Age, etc.) are documented. The tell being on an erosion loess island of the terrace, offers an impressive image from the ground-level. The erosion loess island is surrounded at east and north by the high terrace of the Danube River, and at south and west by its floodplain. Though from the ground level it seems to have the shape of an elongated mound, the aerial photos clearly show that the erosion witness is rectangular. It has a length of 272 m and a width of 227 m, with a maximum altitude of 38 masl. The archaeological stratigraphy has a thickness of over 4 m, with the finds attributed to the Gumelnița culture, A2 and B1 phases. The absolute chronology of the tell settlement based on the radiocarbon dating is 4448-4263 cal.BC with a 95.4% probability.

Unfortunately, in 2020, the particular conditions imposed by the COVID-19 pandemic did not allow archaeological excavations. Instead, the project team conducted several field surveys, which involved electrical resistivity (ERT) surveys and UAV flights to collect geo-spatial data.

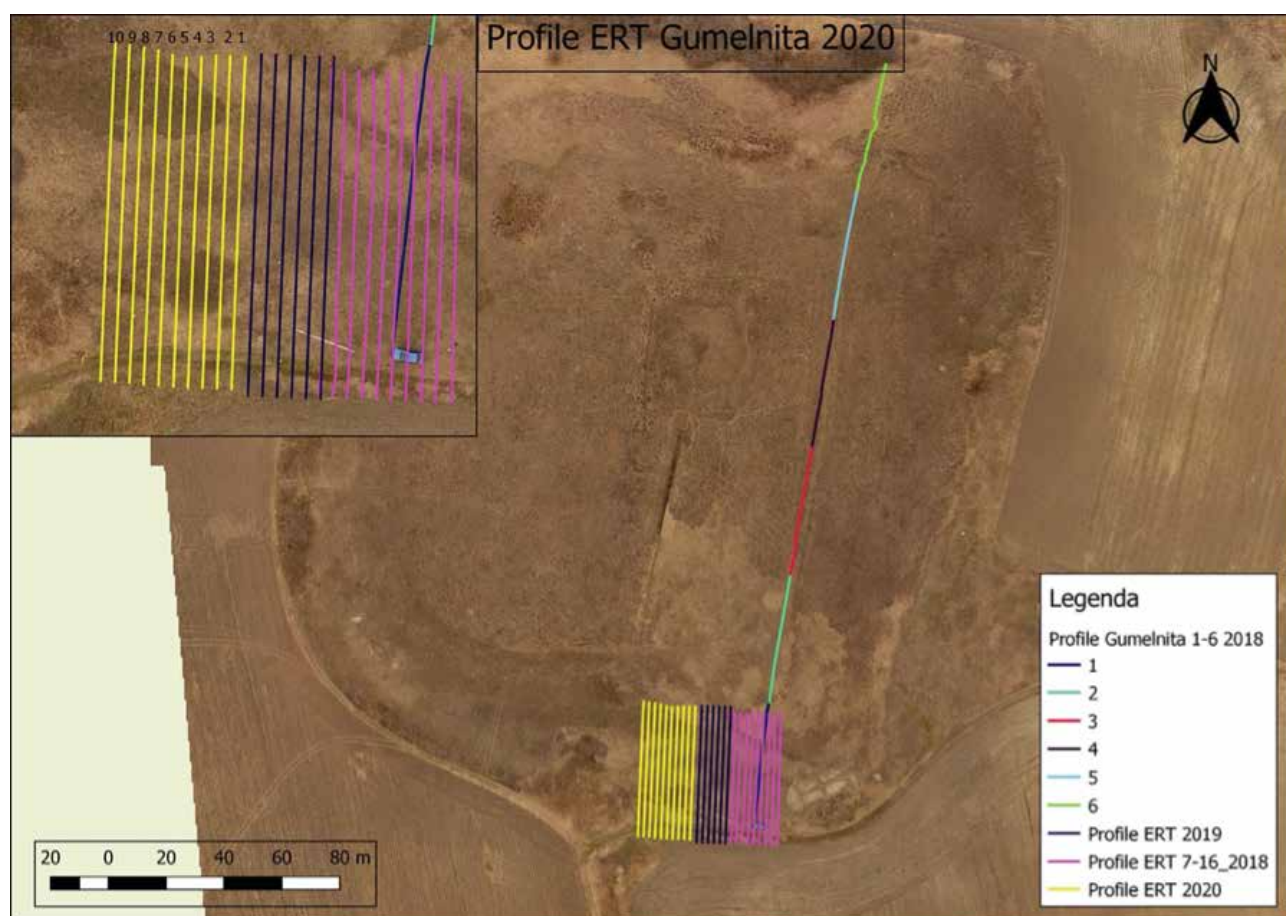

Fig. 1. Poziționarea profilelor electrometrice din campaniile 2018-2020 de la Gumelnița.

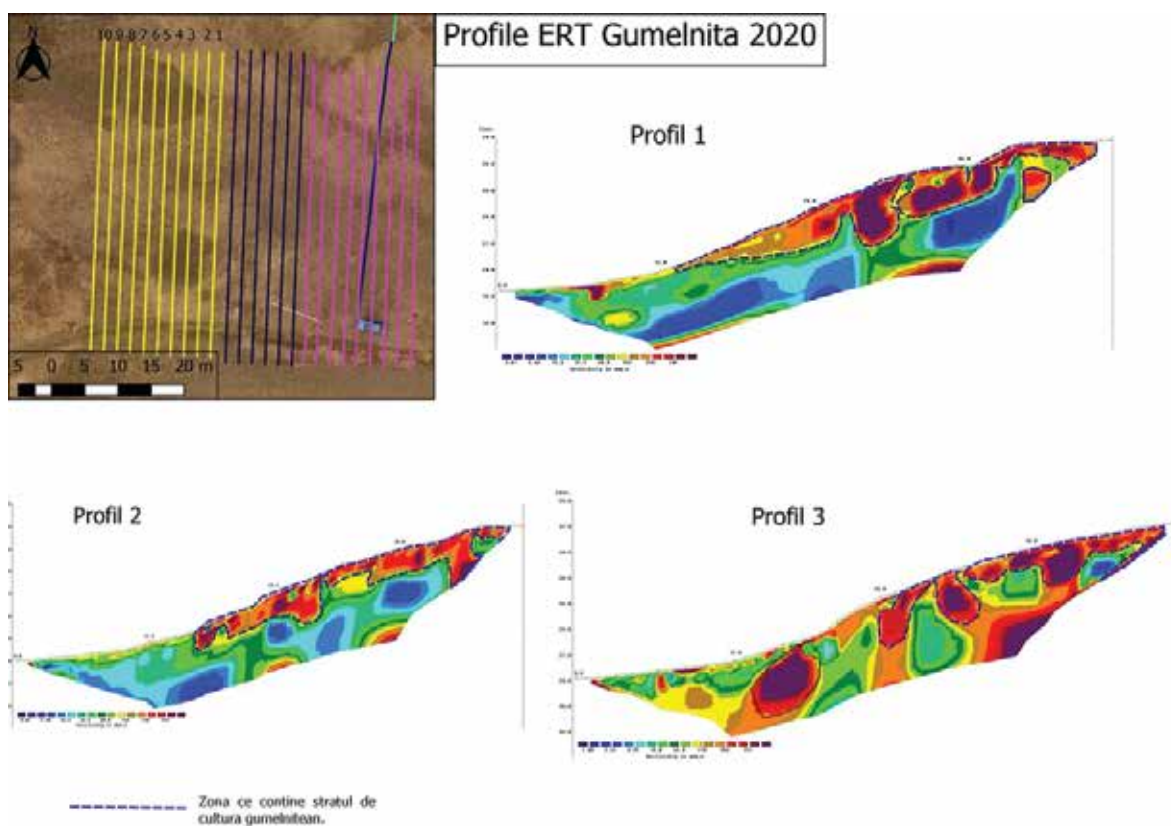

Fig. 2. Profilele 1-3 din campania 2020 cu interpretarea autorului despre posibila situare a orizontului arheologic eneolitic și localizarea anomaliilor asociate cu complexe arheologice.

Fig. 3. Imagine aeriană cu tell-ul de la Gumelnița.

20. Iaz, com. Obreja, jud. Caraș-Severin

Punct: Traianu

Tip de sit: așezare urbană, necropolă

Încadrare cronologică: epoca romană (secolele II-IV)

Cod RAN: 53407.01; 53407.02

Autorizația nr. 97/05.05.2020

Colectiv: Adrian Ardeț (MJERG Caransebeș) – responsabil științific; Lucia Carmen Ardeț (Liceul Teoretic „Traian Doda” Caransebeș) – responsabil sector; Livio Zerbini (Universitatea Ferrara, Directorul misiunii arheologice italiene la Tibiscum) – membru; Laura Audino (Universitatea din Ferrara) – membru

Perioada desfășurării cercetării: 6 - 24 iulie 2020

Scurt istoric

Proiectul italo - român lansat în anul 2016 de către Ministerul Afacerilor Externe al Italiei, prin Ambasada Republicii Italiene la București și-a propus investigarea antichităților clasice aflate în perimetrul anticului Tibiscum, respectiv necropola romană¹.

Proiectul de cercetare arheologică se numește „Banatul Roman și Lumea Mediteraneană” și a fost inițiat de Adrian Ardeț (Academia Română, filiala Timișoara) și profesorul Livio Zerbini (Universitatea din Ferrara). La acest proiect participă și Universitatea de Vest din Timișoara și Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță din Caransebeș.

La Tibiscum sunt cunoscute două necropole funerare aflate de-o parte și de alta a drumurilor Tibiscum – Ulpia Traiana Sarmizegetusa (numită de noi Necropola I) și cealaltă necropolă aflată de-o parte și de alta a drumului Tibiscum – Dierna – Drobeta (numită de noi Necropola II)².

Obiectivele cercetării

Cercetarea arheologică a necropolei romane de la Tibiscum – Iaz

Rezultate și interpretarea lor

Cercetarea necropolelor s-a bazat atât pe cercetare arheologică³ s-au pe investigare magnetometrică⁴.

Pentru o cât mai sistematică cercetare arheologică am suprapus peste incinta 1 o suprafață de 8 X 8 m, identificând fundațiile din piatră de râu legate cu mortar, ce au lățimea de 0,50 – 0,60 m și care formează o construcție patrulateră cu dimensiunile de 6 X 6 m (Fig.1).

Pentru campania arheologică din anul 2020 ne-am propus finalizarea lucrărilor la incinta patrulateră prin extinderea suprafețelor C și D cu 1,50 m spre sud. Așa se

face că am reușit să investigăm latura sudică a incintei în totalitate (Fig. 3 – 4).

Din punct de vedere stratigrafic, am putut identifica patru nivele de locuire. Primul nivel reprezentat de un strat de nisip aluvionar brun – roșcat aflat la 0,80-1,00 m adâncime (Fig. 2, negru) reprezintă construcția incintei de piatră și poate fi datată la începutul secolului al III-lea. Dată posibilă prin descoperirea în fundația din piatră (Fig. 4) a unei monede datate în timpul împăratului Geta.

Aici au fost descoperite fragmente de ceramică romană, dacică de epocă romană, țigle, cărămizi, și două lacrimare din sticlă.

Al doilea nivel (Fig. 2, verde) corespunde momentului în care această incintă a fost abandonată și s-au constatat amenajări la fundațiile laterale, unde s-au descoperit gropi de par cu diametrul de 0,40 m care presupun reutilizarea acestei incinte de către populațiile migratoare pe parcursul secolelor IV – V. De pe acest nivel provine un fragment de vâscior, lucrat la roată înceată și datat în secolul V d.Chr.

Al treilea nivel (galben) corespunde momentului când această incintă este din nou refolosită de către o populație care și-a lăsat amprenta printr-un vas lucrat la roată înceată și datat în secolele IX-X d.Chr.

Din cercetările efectuate până în prezent putem spune că în necropola I de la Tibiscum, avem de-a face cu incinte pătrate (morminte de tip *cella*) care sunt foarte răspândite în secolele II – IV d.Chr. Acest tip de mormânt, sub forma unei case sau a unei mici camere, a fost destinat comunităților sau unor grupuri de familii⁵. Până în prezent cercetările de la Tibiscum reprezintă o premieră pentru acest tip de morminte cercetate în Dacia Romană.

Materialul descoperit

Materialul ceramic a fost bogat, fiind reprezentat de vase romane târzii, dar și fragmente de vase de sticlă, cuie, mărgelile, aplici și fibule – extrem de importante în datarea nivelelor. Materialul rezultat în urma cercetării arheologice se află în depozitele MJERG Caransebeș.

Tehnici de cercetare

În săpătura realizată în anul acesta au fost utilizate mijloacele clasice de cercetare arheologică, combinate cu tehnica fișelor de context arheologic și tehnici moderne, prospecțiuni geomagnetice și aerofotogrammetrie.

Bibliografie:

A. Ardeț, *Tibiscum. Ceramica romană descoperită la Iaz „Traianu”*, Cluj- Napoca, 2009.

R. Petrovsky, Sondajul arheologic de la Iaz (Comuna Obreja, județul Caraș-Severin), în *Tibiscus* V, Timișoara, 1978, p. 77-96;

R. Petrovsky, Tipuri de morminte romane din zona Caransebeșului, în *Banatica* 5, Reșița, 1979, p. 201-212.

F. Rebecchi, *Modena romana dall'impero alla tarda antichità*, in *Storia Illustrata di Modena*, a cura di P. Golinelli e G. Muzzioli, Milano, 1990, pp. 81-100.

⁵ F. Rebecchi, *Modena romana dall'impero alla tarda antichità*, in *Storia Illustrata di Modena*, a cura di P. Golinelli e G. Muzzioli, Milano, 1990, pp. 81-100.

¹ Livio Zerbini, Adrian Ardeț, *Le guerre daciche e l'antico Tibiscum*, Ferrara, 2021 (sub tipar).

² Urmează ca materialul arheologic cercetat în campania anului 2019 să fie prelucrat și publicat.

³ R. Petrovsky, Sondajul arheologic de la Iaz (Comuna Obreja, județul Caraș-Severin), în *Tibiscus* V, Timișoara, 1978, p. 77-96;

R. Petrovsky, Tipuri de morminte romane din zona Caransebeșului, în *Banatica* 5, Reșița, 1979, p. 201-212.

⁴ <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/arp.1767> Michal Pisz, Agnieszka Tomas, Alexandru Hegyi, Non-destructive research in the surroundings of the Roman, Fort Tibiscum (today Romania).

Livio Zerbini, Adrian Ardeț, *Le guerre daciche e l'antico Tibiscum*, Ferrara, 2021 (sub tipar).

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/arp.1767>
 Michał Pisz, Agnieszka Tomas, Alexandru Hegyi, *Non-destructive research in the surroundings of the Roman, Fort Tibiscum (today Romania)*.

Sommario

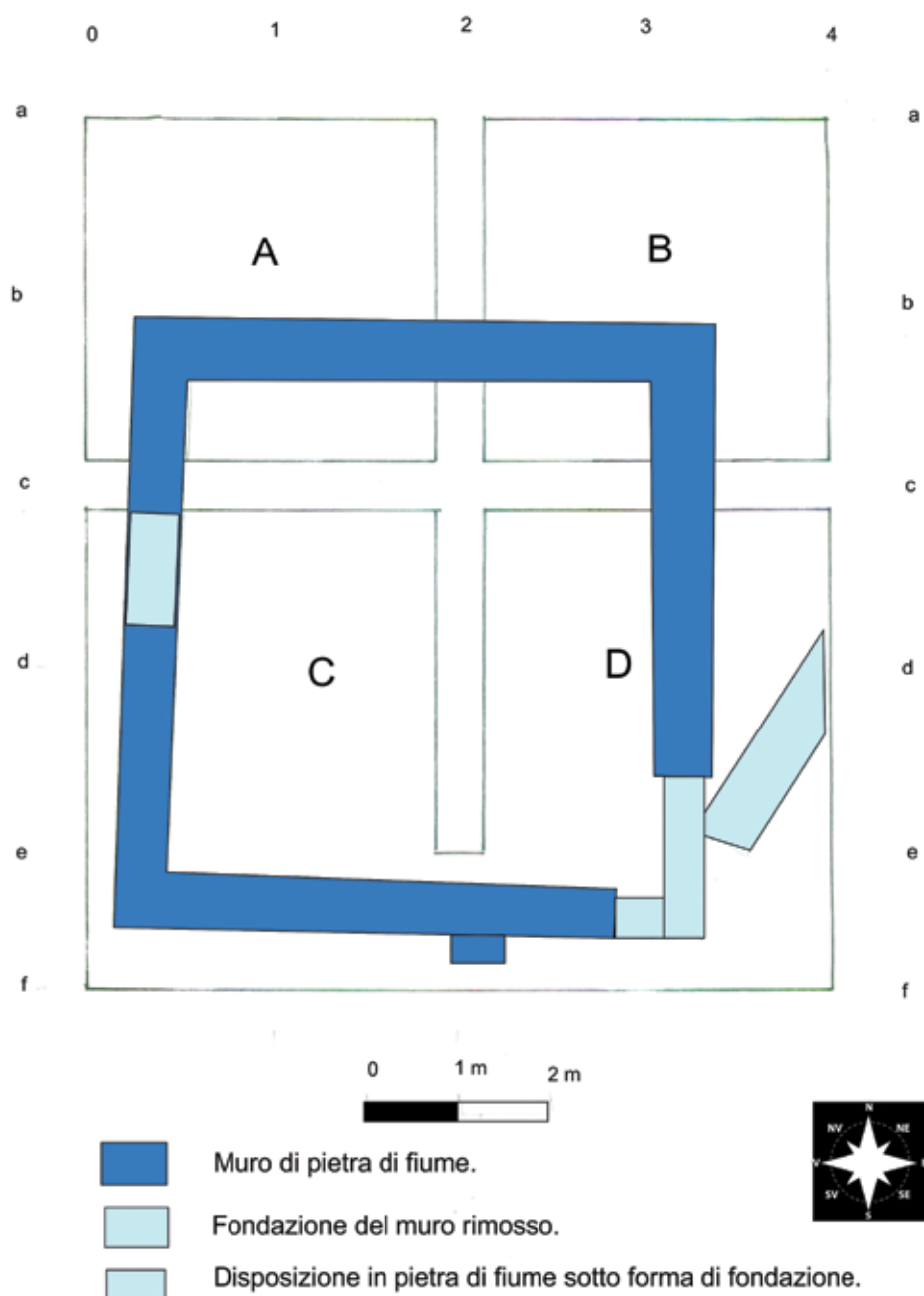
Il progetto italo-rumeno avviato nel 2016 dal Ministero degli Affari Esteri italiano, tramite l'Ambasciata della Repubblica Italiana a Bucarest, mirava ad indagare le antichità classiche situate nel perimetro dell'antico Tibiscum, rispettivamente la necropoli romana.

Per una ricerca archeologica più sistematica, abbiamo sovrapposto al recinto 1 un'area di 8 X 8 m,

individuando le fondazioni in pietra di fiume connesse con malta, larghe 0,50 - 0,60 m che formano una costruzione quadrilatera delle dimensioni di 6 X 6 m (Fig.1).

Per la campagna archeologica del 2020, ci siamo proposti di completare i lavori sul quartiere quadrilatero, estendendo le superfici C e D di 1,50 m verso sud. È così che siamo riusciti a indagare completamente il lato sud del recinto (Fig. 3 - 4).

Da un punto di vista stratigrafico, siamo stati in grado di individuare quattro livelli abitativi.

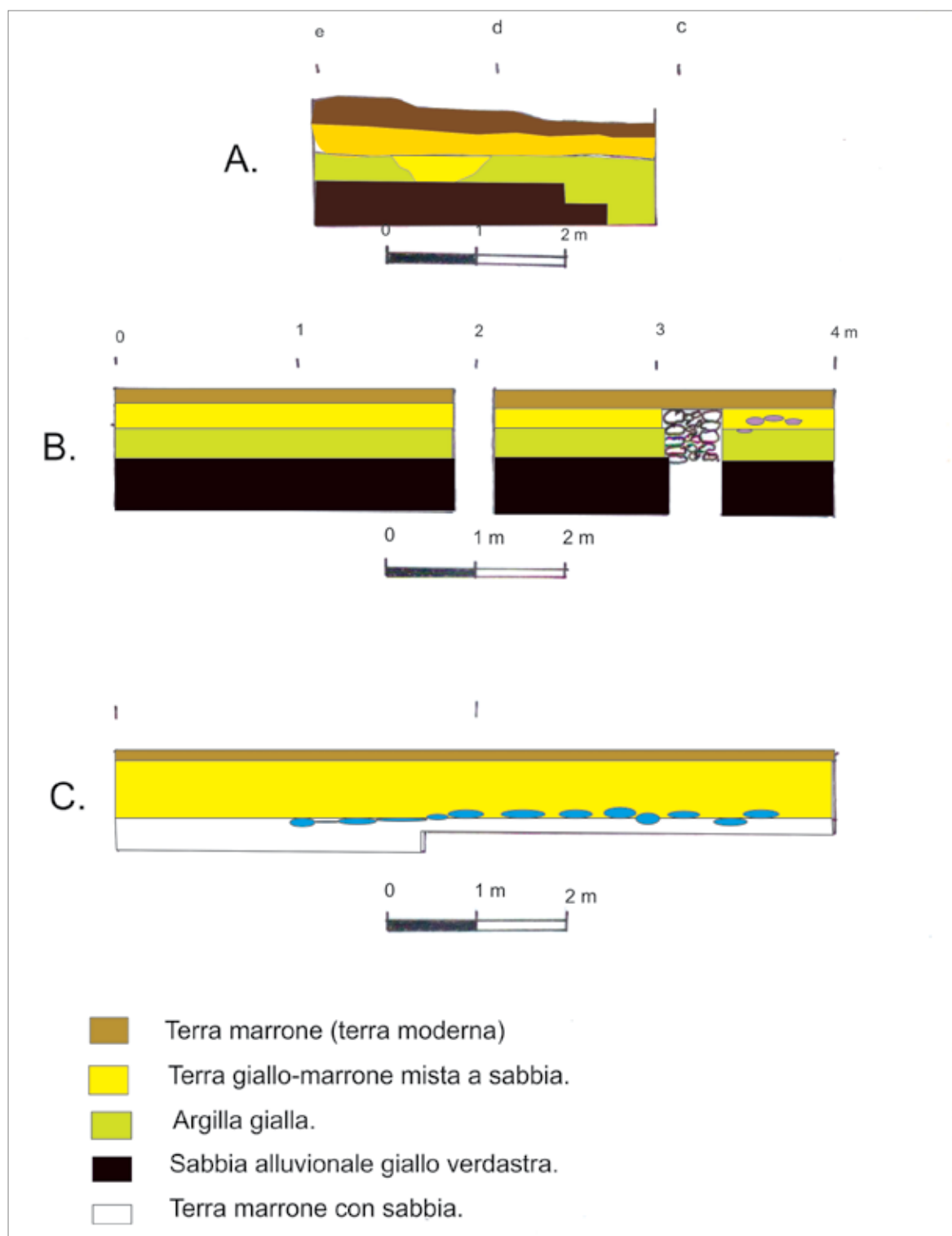

Fig. 2. Tibiscum. Stratigrafia cercetărilor arheologice.

Fig. 3. Tibiscum. Necropola I , Cercetări arheologice din anul 2020.

Fig. 4. Tibiscum. Necropola I , Cercetări arheologice din anul 2020.

21. Ighiu, com. Ighiu, jud. Alba**Punct: Castrul roman auxiliar****(Dealul Măgulici)**

Tip sit: 121 (castru)

Încadrare cronologică: epoca romană, 106-271 p. Chr.

Cod RAN: 4936.01; Cod LMI: AB-I-s-B-00048

Autorizație nr. 114/06.06.2020

Colectiv: Felix Marcu (responsabil științific), George Cupcea, Ioniță Petiș, Monica Gui - MNIT Cluj-Napoca, Marisa Tlvadar, Evelyn Ciocan - UBB Cluj-Napoca

Finanțare Ministerul Culturii 23.700 lei

Perioada desfășurării cercetării: octombrie – noiembrie 2020

Scurtă prezentare a sitului

Punctul cercetat se află pe teritoriul comunei Ighiu, jud. Alba. Comuna cuprinde satele Ighiu, Bucerdea Vânoasă, Ighiel, Șard și Țelna. Se află la 12 km de Alba Iulia, reședința de județ fiind accesibilă prin DJ 107 H și DN 74.

Situl cercetat e amplasat pe vârful dealul Măgulici, la o altitudine de 492 m. Acesta se află la circa 1,5 km sud-vest de satul Ighiu, pe partea stângă a râului Ampoi și pe partea dreaptă a râului Ighiu, la circa 1,9 km nord-est de confluența Ampoiului cu Ampoița. Cercetarea s-a desfășurat în *burgus*-ul roman de pe vârful dealului Măgulici, folosit în prezent ca pășune (fig. 1).

Comuna Ighiu e situată în partea centrală a județului Alba, la limita sud-estică a Munților Apuseni (Munții Trascăului), în bazinul hidrografic al râului Ampoi. Amplasată într-o zonă depresionară, se întinde pe pantele sud-estice ale Munților Trascăului, în luncile Ampoiului și Ighiuului, până în apropierea Mureșului. Zonele depresionare corespund culoarului Șard – Oiejdea, presupus a fi vechiul curs al Mureșului sau al Ampoiului (fig. 2).

Condițiile geografice oferite de depresiunea Oiejdea – Ighiu – Șard și de lunca Ampoiului au favorizat apariția și dezvoltarea așezărilor umane încă din preistorie. Astfel, în zonă, Repertoriul Arheologic Național consemnează următoarele situri:

1. Așezarea Wietenberg de la Bucerdea Vânoasă - Curături;
2. Așezarea din epoca bronzului de la Ighiel - Piatra Poienii;
3. Necropola romană de la Șard - Dealul Lazuri;
4. Așezarea neolitică de la Șard - Grădini;
5. Așezarea Coțofeni de la Țelna - Piatra Tăiată;
6. Așezarea de epoca bronzului de la Țelna - Rupturi;
7. Așezarea Coțofeni de la Țelna - Vârful Măgurii;
8. Așezarea Coțofeni de la Țelna - Piatra Tăiată - Gugu;
9. Situl arheologic de la Țelna - Părăuțe.

Merită menționată mai detaliat situația vestigiilor de epocă romană, semnalate cu precădere în zona satelor Ighiu și Șard.

În privința satului Ighiu, două inscripții funerare romane, acum dispărute, au fost înregistrate de M. Opitz în biserica de aici în prima jumătate a sec. XVII, una dintre acestea fiind ulterior datată pe baza formularului în sec. II p.Chr.¹ Descoperiri de epocă romană au fost consemnate telegrafic în zonă (Magyar-Igen) și de către C. Gooss și

J. Hampel spre finalul sec. XIX.² În perioada celui de-al doilea război mondial, C. Daicoviciu, I. Berciu și I. I. Russu au efectuat o serie de cercetări și evaluări de teren în împrejurimile orașului Alba Iulia, reluate apoi de M. Macrea și D. Protase în 1956. Rezultatele acestor cercetări constau în identificare unei serii de puncte cu descoperiri romane în zonă. Astfel, se consemnează o carieră de exploatare a calcarului pentru orașul Apulum pe versantul estic al dealului „Baie”. În apropierea carierei, pe panta nord-estică a dealului, e menționată o așezare romană, determinată pe baza materialului arheologic, inclusiv substrucțiunile unei *villa rustica*. Acestei așezări i-au fost atribuite inscripțiile pierdute amintite mai sus. Autorii citați au consemnat în apropierea carierei și așezării romane și o necropolă tumulară, aceasta din urmă fiind apoi cercetată arheologic. Datată în sec. II p.Chr. pe baza descoperirilor monetare, necropola cuprindea peste 20 de tumuli. Datorită inventarului și a ritului funerar, a fost asemănată cu necropolele tumulare de la Cașolț și Calbor.³

În vara – toamna anului 1956, M. Macrea și D. Protase au reluat cercetările în împrejurimile orașului Alba Iulia. Astfel, ei au identificând fortificația romană de pământ de pe dealul „Măgulici” (cota 492), necunoscută în literatura de până atunci, situată la aproximativ 1 km spre S de necropolă, carieră și așezare, și la circa 2,2 km sud-vest de localitatea Ighiu,⁴ semnalând și urmele unui posibil drum roman spre Brucla.⁵

De asemenea, pe teritoriul satului Șard e cunoscută o așezare romană, semnalată de substrucții de ziduri, elemente arhitectonice, monede de sec. I-III p.Chr., diferite obiecte (*styli*, ace, fibule etc.) și numeroase inscripții⁶ (nu e exclusă posibilitatea ca o parte din acestea să fi fost aduse de la Apulum), dar și cărămizi cu ștampila legiunii a XIII-a Gemina⁷. În 1956, M. Macrea și D. Protase au identificat în apropiere o necropolă romană de inhumatie la 3 km nord-est de sat, la capătul estic al dealului „Lazuri”.⁸

Anterior cercetării prezente, a avut loc o singură campanie de săpături arheologice la fortificația romană de pământ de la Ighiu – Dealul Măgulici, desfășurată de M. Macrea și D. Protase în anul 1956. Aceștia au deschis trei secțiuni, pe latura de N, pe cea de V, respectiv peste valul de pământ din fața laturii V a *burgus*-ului.

Fortificația are formă patrulateră (50 x 42 m) cu colțuri rotunjite, cu laturile lungi orientate pe direcția E-V și o singură poartă, pe latura de V. Valul de pământ e relativ bine păstrat, vizibil în teren. Conform literaturii, poarta ar fi avut în față un *titulus*, care nu a fost însă observat. În fața laturilor de N și V exista un șanț. La circa 64 m spre V de fortificație se observă un al doilea val de pământ orientat N-S. În campania prezentă au fost deschise trei secțiuni în interiorul fortificației, totalizând o suprafață

² Gooss 1876, 89; Hampel 1885, 437.

³ Daicoviciu 1943, 101; Berciu 1944, 135-136; Berciu, Berciu 1945, 37; Macrea, Protase 1959, 442-446.

⁴ Macrea, Protase 1959, 448-449.

⁵ Macrea, Protase 1959, 446.

⁶ CIL III, 1629.1; 1629. 20 = 8065.25; 1629.24 b = 8065.34 c; 8065.20.d

⁷ Gooss 1876, 106; Macrea, Protase 1959, 449; RepAlba 179-180.

⁸ Macrea, Protase 1959, 449.

¹ CIL III, 1235 = IDR III/5-2, 492; CIL III, 1242 = IDR III/5-2, 566.

de 78 m². În aceste secțiuni au fost surprinse o serie de complexe constând în gropi (eventual gropi de pari), posibil o alee pietruită, niveluri cu materiale arheologice datate în epoca romană, printre care și o monedă de bronz. Printre materiale mai pot fi amintite ținte de fier de la încălțăminte, un stylus, o cheie și un fragment de foarfecă tot din fier, resturi ceramice și osteologice, fragmente de sticlă și o țiglă ceramică. Rezultatele acestei campanii ar sugera prezența unor structuri interioare cu caracter mai permanent, fără a se contura concret deocamdată.

Obiectivele cercetării

Materiale recuperate în cercetările anterioare nu au putut fi datate mai precis. Prin urmare, au rămas întrebări privind cronologia și rolul *burgus*-ului în cadrul provinciei Dacia. Ipoteza conform căreia acesta se datează în timpul războaielor de cucerire nu a fost argumentată pe baza dovezilor arheologice.

Prin deschiderea unor secțiuni în interiorul castrului (fig. 3), cercetarea prezintă a urmărit identificarea unor posibile structuri care să ofere informații referitoare la organizarea interioară a fortificației, precum și recuperarea unor materiale care ar permite o datare mai exactă a perioadei în care a funcționat. Astfel am obține o imagine mai bună a rolului său. Nu în ultimul rând, cercetarea oferă posibilitatea de a evalua starea de conservare a fortificației și de a documenta și înregistra toate datele despre aceasta cu mijloace tehnice moderne.

Metodologia de cercetare

Pentru început s-a efectuat marcarea și delimitarea topografică a unităților de săpătură, amplasamentul acestora fiind ales pentru a îndeplini obiectivele cercetării. Săpătura s-a realizat manual, prin adânciri planimetrice succesive, pentru a evita distrugerea posibilelor complexe arheologice. După fiecare adâncire, suprafața a fost răzuată pentru conturarea mai clară a complexelor, identificate pe baza anomaliilor cromatice și micro-morfologice, în vederea înregistrării și cercetării lor.

Metoda de săpătură folosită a fost așa-numita „single context excavation”, unde fiecare context arheologic a fost excavat integral, separat de alte contexte, iar materialul arheologic a fost înregistrat pe contexte. Pe cât posibil, acolo unde a fost cazul, complexele au fost cercetate prin metoda „cross-section”, însemnând secționarea, înregistrarea și documentarea profilului stratigrafic al umpluturii, urmate de golirea pe negativ pentru a surprinde forma cât mai exactă a complexului. Metoda de înregistrare utilizată a fost „single context recording”, unde fiecărui context arheologic i-a fost întocmită o fișă de context cu înregistrarea descriptivă. Contextele au fost pus pe plan prin înregistrarea în coordonate S70 a conturului și prin luarea de cote MN 1975 pe partea superioară, beneficiind de asemenea de înregistrare fotografică.

Din punct de vedere metric, succesiunea pe verticală a descoperirilor arheologice și plasarea lor în spațiu s-a realizat folosind echipamente topografice de înaltă precizie: o unitate GPS conectată la ROMPOS, cu sistemul de transformare oficial al OCPI TransDatRo, integrat și stație totală Leica.

Au fost cercetate integral toate elementele de interes arheologic identificate. Înregistrarea datelor s-a realizat pe

suport analogic (desen – planuri și profile la scara 1:20) și digital (fotografii de ansamblu ale perimetrelor cercetate, ale stratigrafiei și complexelor, fotografii ale materialelor, digitizarea profilelor și planurilor).

A fost realizat cu o dronă Matrice 600 Pro un DEM de 1,57 cm/pix, pe toată suprafața incintelor de la Ighiu.

Au fost măsurate magnetometric și câteva suprafețe, atât cât a fost posibil, fără rezultate spectaculoase. Toată suprafața va fi, însă, măsurată în 2021, terenul fiind curățat de vegetație abia la sfârșitul campaniei.

Fotogrammetria a fost utilizată în toate secțiunile, imaginile fiind prelucrate în *Agisoft*, regăsite, pe alocuri, în planșele anexate.

Rezultatele cercetării

În timpul campaniei de săpături arheologice s-au deschis trei secțiuni arheologice în interiorul fortificației, suprafața excavată totalizând 75 m² (fig. 4). De asemenea, s-a refăcut profilul secțiunii SII realizate în 1956 peste latura vestică a fortificației, care nu a fost publicat, însă doar până la o adâncime la care pare că s-au oprit și în anii 1950.

Au fost identificate mai multe contexte arheologice, destul de irelevante, deocamdată. În zona centrală a fortificației (S1), în punctul cel mai înalt, stânca nativă apare imediat după îndepărtarea gliei. Totuși, înspre incinta de sud apar câteva structuri săpate direct în stâncă (gropi de diferite dimensiuni, unele de par), fără să se poată preciza o planimetrie clară.

În celelalte secțiuni constatăm aceeași inconsistență a structurilor, doar în S2 fiind identificată o stradă, dar, având în vedere poziția și orientarea, e probabil să fie modernă, poate din timpul războaielor mondiale.

Materialul arheologic recuperat aparține aproape în exclusivitate epocii romane, cu excepția unui toporaș litic preistoric, apărut în momentul refacerii profilului secțiunii S II/1956 (fig. 5). Se remarcă numeroasele ținte de fier provenite de la încălțăminte, recuperate din toate secțiunile. Nu lipsesc nici fragmentele ceramice sau de sticlă, care nu au fost însă găsite în cantități foarte mari. În S3 a fost descoperit și un fragment de țiglă romană. Mai trebuie menționate un stylus și o cheie de fier, dar și un fragment dintr-o aplică ajurată de bronz, toate descoperite în S1/2020. De asemenea, în S3/2020 a fost găsită o jumătate dintr-o foarfecă de fier. Cea mai importantă descoperire este o monedă de bronz apărută în S1/2020 (Cx 8), a cărei datare va oferi unele repere cronologice mai precise.

Concluziile cercetărilor din anii 1950 se confirmă parțial. Dimensiunile fortificației sunt corect măsurate (c. 41 x 50 m), cu mici variații, latura de sud-est nefiind foarte clar vizibilă. Însă măsurătorile sunt făcute de pe punctul cel mai înalt păstrat al valului de pământ. Până în capătul șanțurilor se mai adaugă câte c. 8 m, cel puțin pe latura de vest unde sunt clar vizibile. Întreruperea de la mijlocul incintei vestice se întrerupe nu pentru că acolo e o intrare în formă de *titulus*, ci pentru că este traversată de drumul de pământ, posibil cu substrucție de piatră, amenajat într-o epocă modernă. Dublarea incintei de vest este, într-adevăr foarte ciudată, nefiindu-ne cunoscută vreo analogie. Se află la c. 50 m de latura de vest, nu la 64, nefiind paralelă, ci în unghi ascuțit. Acest val, atât cât este vizibil are c. 100 m

lungime, fără să se unească cu colțurile micii fortificații. În profilul recurătat al secțiunii de pe latura de vest sunt foarte clar vizibile mai multe urme de stâlpi de lemn, dar precizări se or putea aduce după continuarea cercetărilor.

Nu este exclus ca valul din exteriorul castrului să fi aparținut vreunei fortificații preistorice, având în vedere descoperirea din acest an a unui topor de piatră, fără însă să putem preciza mai multe detalii. Oricum, este clar că accesul în fortificația romană se făcea doar din această direcție, dincolo de celelalte laturi panta fiind foarte abruptă (30-500).

Singurul element de datare e moneda pomenită mai sus, datată la mijlocul sec. al II-lea. Presupunerea că acest castru a funcționat în preajma războaielor se baza, probabil, doar pe existența unui *titulus*, nedovedit arheologic, invizibil în măsurătorile geofizice se dovedește a fi greșită. Având în vedere poziția dominantă, neobișnuită pentru un *burgus* din perioada clasică, poate indica o perioadă timpurie, care să nu aibă legătură, desigur, cu cetatea dacică de la Piatra Craivii, ci cu căile de acces din zonă. Înspre sud avea vizibilitate perfectă înspre Râul Ampoiului și Ampoitei, de-a lungul primului fiind drumul care duce înspre Zlatna, la c. 20 km în linie aeriană și la 35 km sud-est de Roșia Montană, accesul înspre acest punct fiind însă mai dificil.

În final, trebuie consemnate unele intervenții umane ulterioare funcționării *burgus*-ului și aparent nedocumentate. Este vorba de o groapă circulară de mari dimensiuni, dar și de o „secțiune” executată longitudinal în valul de pământ aproape de colțul de sud, cu dimensiuni de 11 x 1,50 m. Se mai pot observa tranșee la 16 m de colțul de nord al incintei (11 x c. 1 m), dar și alte, posibil „cuiburi de mitralieră”, la c. 14 m nord-est de colțul estic.

Propuneri de continuare a cercetărilor

Deocamdată nu există structuri care se pretează conservării și valorificării, prin urmare secțiunile vor fi astupate. Cercetarea trebuie, însă, continuată, fiind evident caracterul neobișnuit al sitului. Cu atât mai necesară este clarificarea organizării interioare.

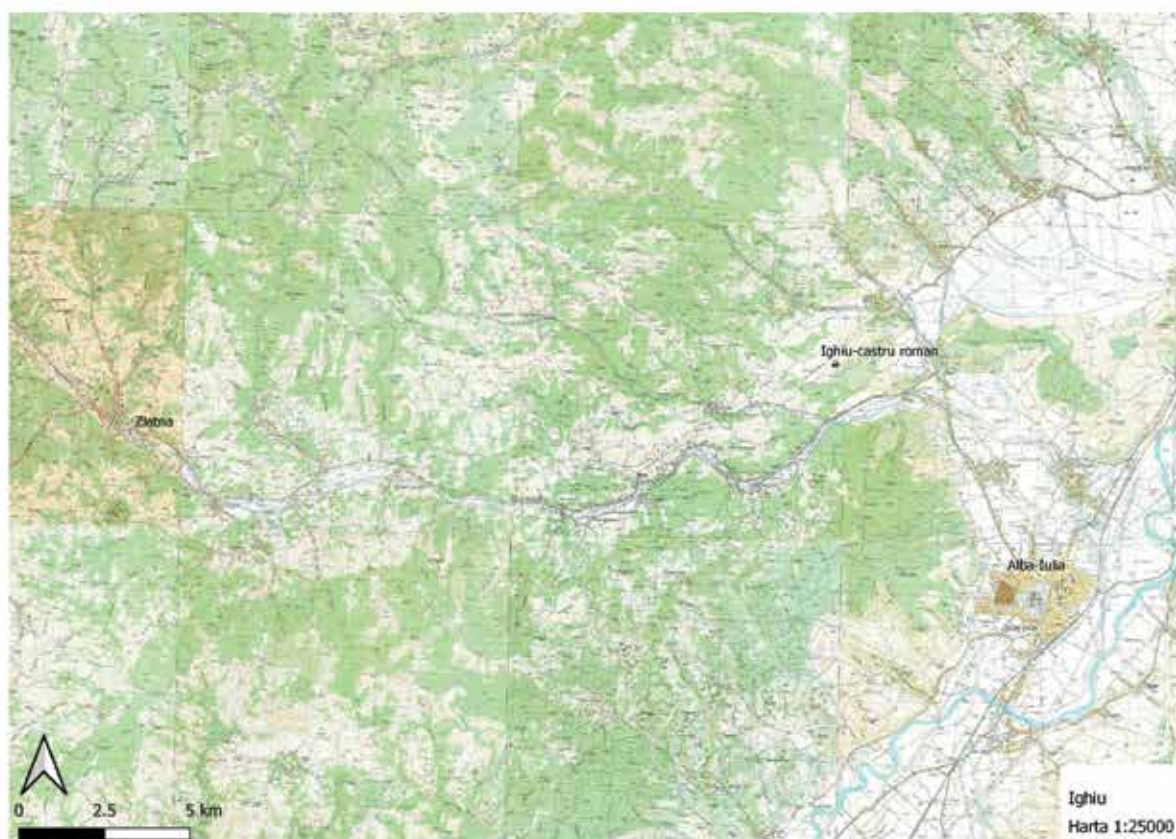
La prima vedere, valorificările din viitor vor pune accent pe interdisciplinaritate, profitând și de peisajul excepțional al zonei, cu cât mai multe reconstituiri virtuale, atunci când vom avea mai multe informații privind acest sit.

Abstract

The campaign of 2020 had as main purpose the identification of any internal planning of the Roman defence work at Ighiu. Three trenches have been dug, but no coherent interior structure could be found, except some post-pits, pits and a pebble alley. All the archaeological finds were of Roman origin, except for a polished stone axe, probably prehistoric.

Bibliografie:

- I. Berciu, *Les nouvelles fouilles archéologiques en Transylvanie*, Revue de Transylvanie 10/1-2, 1944, 131-136;
- D. Berciu, I. Berciu, *Cercetări și săpături arheologice în județele Turda și Alba*, Apulum 2, 1943-1945 (1946), 1-80;
- C. Daicoviciu, *Raportul Institutului de Studii Clasice al Universității Clujene*, Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1942, 1943, 99-105;
- C. Gooss, *Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens: im Auftrage des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Hermannstadt, 1876;
- J. Hampel, *A N. Múzeumi régiségtár gyarapodása*, Archaeologiai Értesítő 15, 1895, 435-438;
- M. Macrea, D. Protase, *Șantierul Alba Iulia și împrejurimi, Materiale și cercetări arheologice* 5, 1959, 435-452;
- V. Moga, H. Ciugudean, *Repertoriul arheologic al județului Alba*, Alba Iulia, 1995.

1

2

Fig. 1

Fig. 1. 1. Amplasament sit pe harta 1:25.000 (©Felix Marcu); 2. Amplasament sit pe ortofotoplan (©Felix Marcu)

Fig. 2. Fotografie aeriană din dronă (5.11.20_©Felix Marcu)

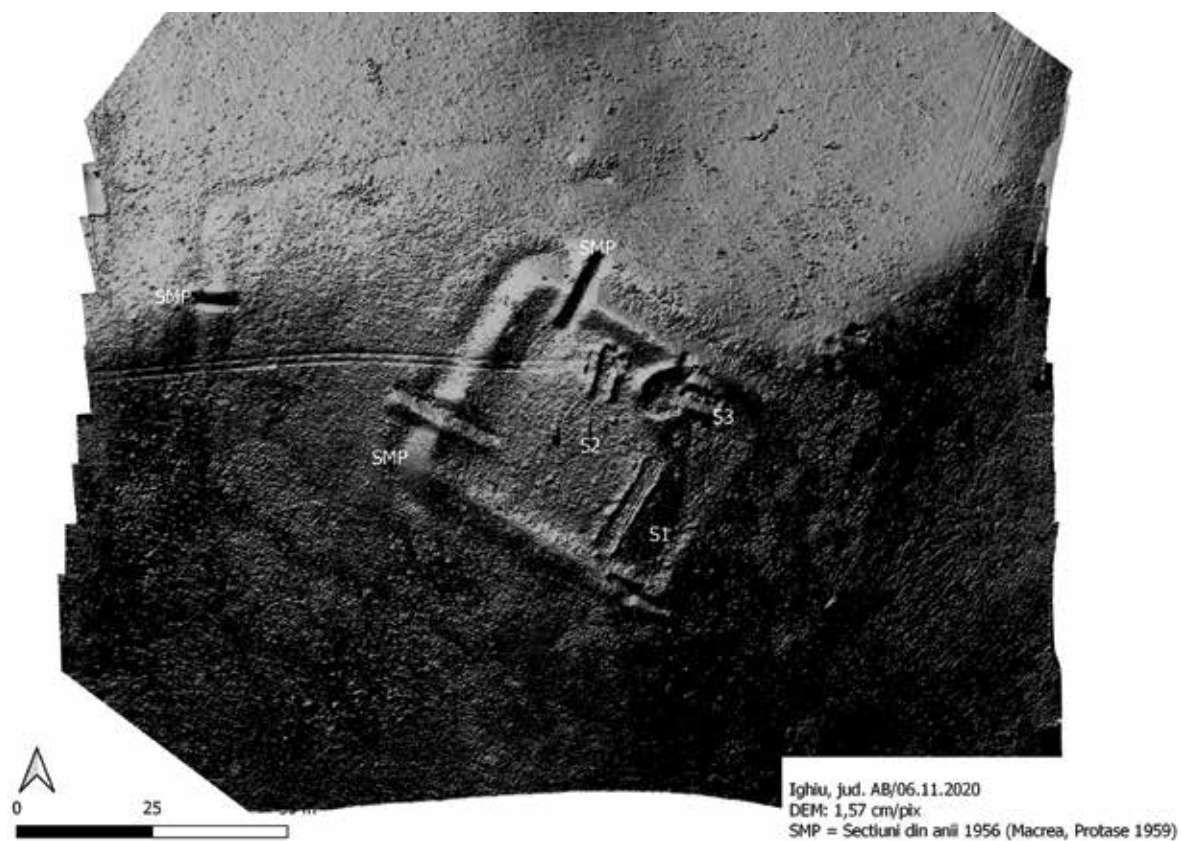

Fig. 3. Amplasarea secțiunilor

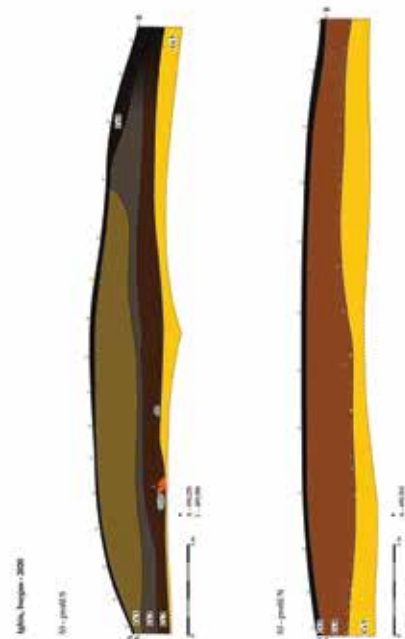
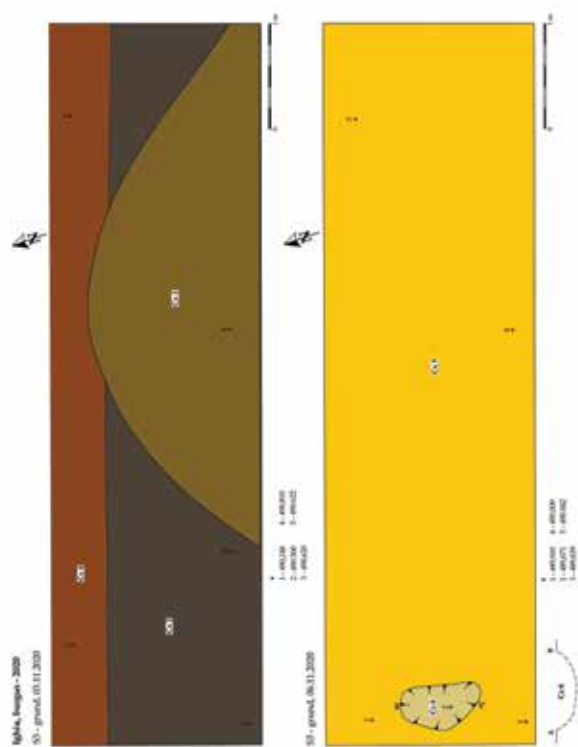
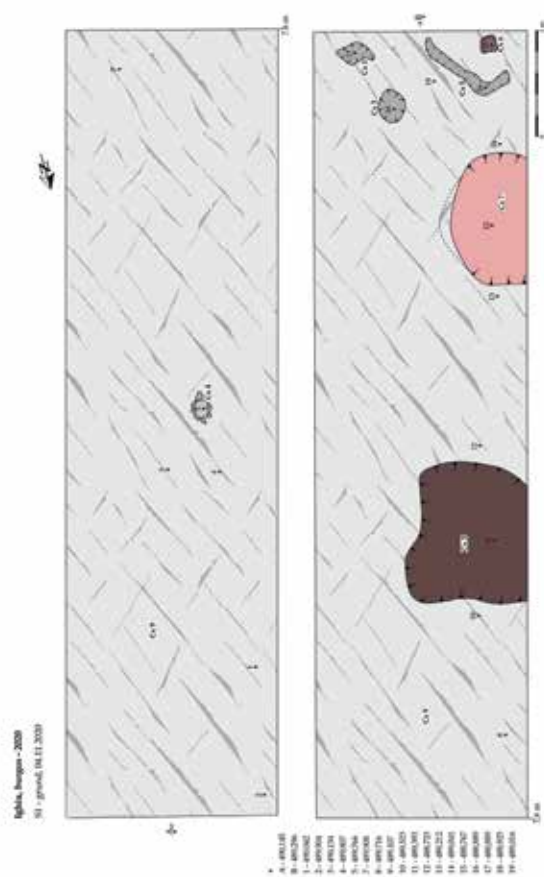
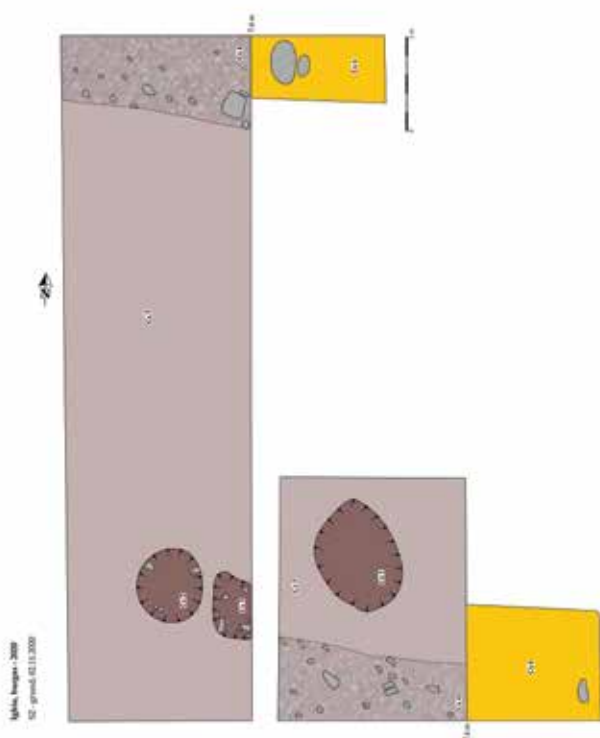

Fig. 2

Fig. 4. Desene secțiuni

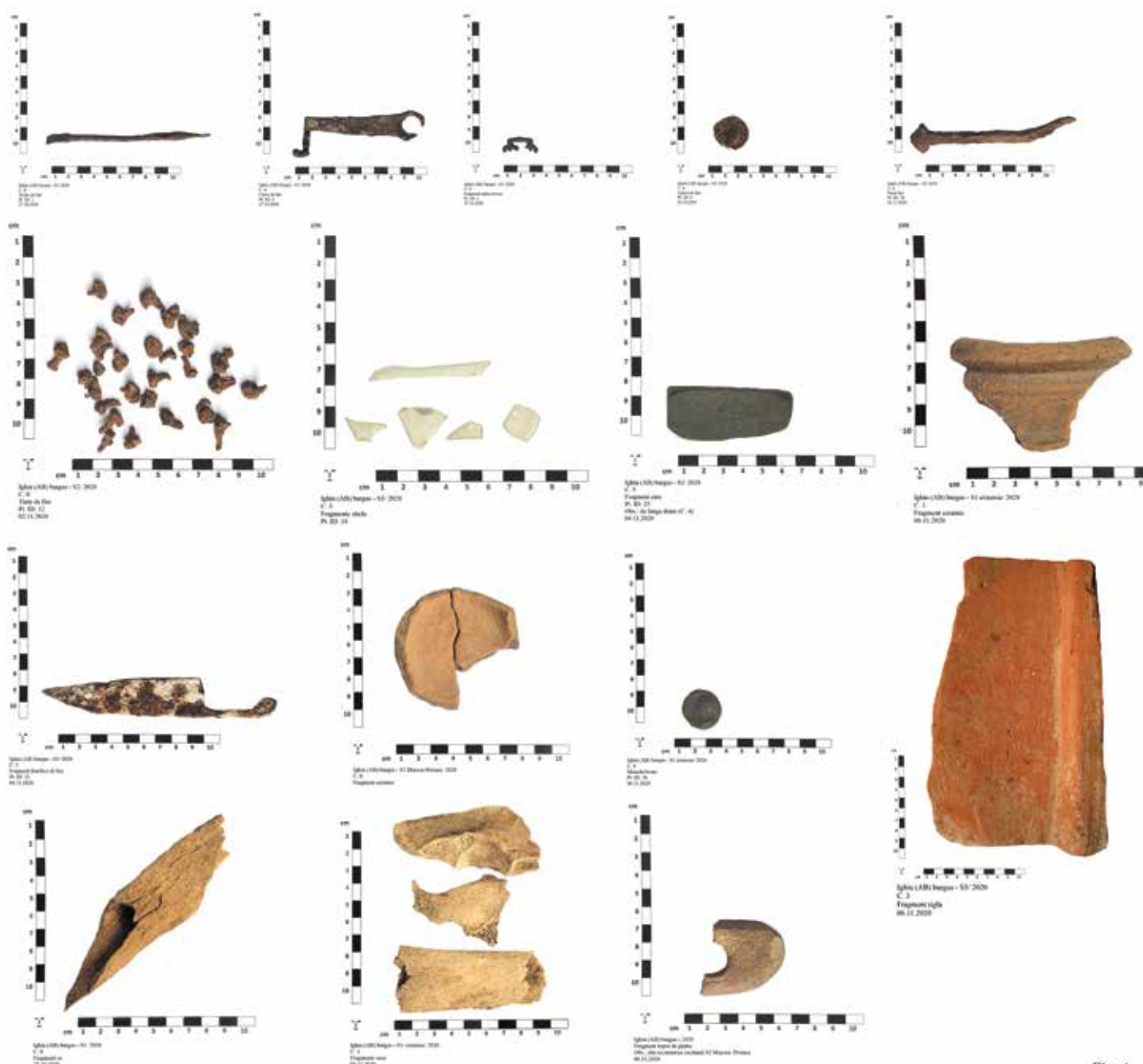

Fig. 4

Fig. 5. Materiale descoperite (selectiv)

22. Igrış, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș**Punct: Mănăstirea Egres****Tip sit:** mănăstire medievală**Încadrare cronologică:** sec. XII-XVI**Cod RAN:** 158751.04**Autorizație nr.** 18/03.05.2020.

Colectiv: Daniela Tănase (Muzeul Național al Banatului - Timișoara) - responsabil științific, Balázs Major - co-director proiect (Universitatea Catolică Péter Pázmány, Budapesta, Ungaria), Ștefan Popa (Muzeul Național al Banatului - Timișoara), Bogdan Craiovan (Universitatea de Vest Timișoara), Virgil Apostol (Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" București), Péter Langó, Attila Türk, Róbert Lócki, Vera Németh, Dominika Birta, Bertalan Zágórhidi Czigány (Universitatea Catolică Péter Pázmány - Budapesta, Ungaria), studenți, masteranzi și doctoranzi de la Universitatea de Vest din Timișoara și de la Universitatea Catolică Péter Pázmány din Budapesta.

Perioada desfășurării cercetării: 6.07 - 28.08.2020

În vara anului 2020, au continuat cercetările arheologice sistematice la abația cisterciană de la Igrış, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, ctitorită de către regele Béla al III-lea al Ungariei (1172-1196). Săpăturile arheologice sistematice desfășurate între anii 2016-2017 au avut drept principal rezultat descoperirea bisericii mănăstirii¹, iar în anul 2019 a fost evidențiată o biserică mai veche suprapusă de cea cisterciană și construită cel mai probabil pe la jumătatea secolului al XI-lea². Tot în anul 2019, ne-am edificat cu privire la locul de înmormântare al regelui Andrei al II-lea (decedat în 1235) și a reginei Yolanda de Courtenay (decedată în 1233) și au fost aduse contribuții notabile cu privire la planimetria bisericii abațiale³ și a unor încăperi adiacente spre sud, probabil sacristia și capitulul.

Obiectivele noastre principale în această campanie au fost cercetarea bisericii abațiale în partea sa de răsărit, în zona absidei, precum și continuarea cercetării bisericii mai timpurii.

Pentru dezvelirea absidei săpăturile s-au concentrat în strada situată la est de terenul denumit „La Ofer”, unde s-au cercetat cinci secțiuni în întregime (B98/2020, C97/2020, D97/2020, C98/2020 și D99/2020), cu dimensiunile de 5 x 5 m, și patru parțial (A98/2020 A97/2020, B97/2020, D98/2020).

În secțiunile B98/2020, C97, D97/2020, C98/2020, deja la o adâncime de 0,15 m sub actualul nivel de călcare reprezentat de un drum pietruit și spații verzi au apărut dărâmături, ziduri prăbușite, dar și ziduri *in situ* (Fig.1-3, Fig. 6). O bucată mare de zid prăbușit a fost găsită în secțiunea D97/2020, iar în secțiunile C 97/2020 și D97/2020 au apărut urme de locuire din epoca medievală târzie când mănăstirea a devenit fortăreață, respectiv amprenta unei sobe și ziduri: un zid situat oblic spre contrafortul din colțul sud-estic al absidei mari, apărut la adâncimea de 0,90 m față de

nivelul actual de călcare și un zid din cărămidă, la profilul de est al secțiunii D97/2020. Acest zid a fost găsit la adâncimea de 0,45 m față de nivelul actual de călcare (Fig. 2-3).

Zidurile găsite *in situ* s-au dovedit a fi absida principală a bisericii cisterciene, care avea o formă pătrată și contraforturi pătrate la colțul de nord-est și la cel de sud-est. Absida are fundația construită din cărămidă și piatră, ranforsată cu tiranți din lemn. Au fost găsite lăcașurile a doi tiranți, unul pe latura de sud (cu lungimea de 6,80 m) și unul pe latura de est (cu lungimea de 6,60 m), păstrat parțial. Fundația a fost construită la exterior din blocuri de piatră fasonată și are un decroș, iar elevația absidei este din cărămidă. În straturile de dărâmătură de deasupra și din jurul absidei s-au găsit numeroase fragmente de sticlă decorată în relief, indiciu al faptului că au existat vitralii.

Pentru dezvelirea în întregime a absidei principale, săpătura s-a extins spre nord, est și sud, prilej cu care au fost descoperite sub straturi de moloz două absidole de formă semicirculară, care flancau absida mare, de formă pătrată (Fig. 4-5). Absidiola nordică a apărut în secțiunea A98/2020 la o adâncime de 1,10 m față de nivelul actual de călcare, iar cea sudică în secțiunea D98/2020 la -0,85 m față de nivelul actual de călcare. Acestea au fundația la exterior din blocuri de piatră fasonată și un decroș, la fel ca în cazul absidei pătrate. La absidiola sudică unele blocuri din piatră au semne de meșter.

Absida mare și absidiolile adăposteau altarul principal și două altare secundare. În secțiunea C98/2020 s-a găsit altarul principal spre care se ajungea pe trepte placate cu marmură roșie. În partea de nord a altarului, la o adâncime de 0,85 m față de nivelul actual de călcare s-a găsit un strat gros de mortar compact, care reprezintă nivelul de construire al absidei pătrate.

Faptul că în secțiunea D98/2020 a apărut absidiola sudică a determinat extinderea spre vest a săpăturii, fiind trasată secțiunea D99/2020, cu dimensiunile de 5x5 m, în care s-a găsit zidul de est al bisericii și al sacristiei, care se continuă spre sud. De asemenea, s-a dezvelit o porțiune de altar din absidiola sudică, spre care se urca pe trepte din cărămidă, podeaua fiind tot din cărămidă (Fig. 7-8).

În partea dinspre vest a absidei mari, în secțiunea B98/2020, unde erau treptele care duceau spre altar, la o adâncime de 1,10 m față de nivelul actual de călcare, s-a observat un zid de formă semicirculară, construit din cărămidă și piatră, cu talpa fundației la -3,10 m față de nivelul actual de călcare, și care s-a dovedit a fi absida principală a bisericii mănăstirii într-o primă fază constructivă. Se pare așadar că au existat două etape constructive în zona absidei mari, aceasta fiind inițial de formă semicirculară, flancată de cele două absidole, iar ulterior a fost construită o absidă mult mai mare, de formă pătrată (Fig. 9-10). În stadiul actual al cercetării încă nu se poate spune dacă a doua etapă constructivă datează în ultima treime a secolului al XII-lea sau la începutul secolului al XIII-lea. Cert este că la 1241 absida centrală pătrată exista, deoarece în lăcașul tirantului de pe latura sudică s-a găsit multă cenușă de culoare neagră amestecată cu diverse materiale arheologice, unele cu urme de ardere, similare celor găsite în anii anteriori în stratul de distrugere din timpul invaziei tătare și în

¹ Tănase *et alii* 2017a, 66-68, Pl. 1-5; Tănase, Végh, Rétfalvi 2018, 48, 313-316.

² Tănase *et alii* 2020, 167, 169, Fig. 4; Tănase, Major 2020, 448-450.

³ Tănase, Major 2020, 442-446, 450-451.

groapa cu numeroase fragmente de schelete umane⁴.

În secțiunea D4/2020, cu dimensiunile de 5x5m, s-a continuat cercetarea bisericii din secolul al XI-lea și s-a găsit o porțiune din zidul său nordic, care apare la adâncimea de -0,85 m față de nivelul actual de călcare. Zidul sudic al navei bisericii cisterciene, depistat în secțiunile cercetate în 2016, 2017 și 2019, apare în această secțiune de la adâncimea de 1,20 m față de nivelul actual de călcare. Amprenta fundației de lut galben a bisericii timpurii a fost observată la adâncimea de -2,10 m față de nivelul actual de călcare, aceasta fiind paralelă zidului bisericii abațiale, la o distanță foarte apropiată de acesta (circa 5-7 cm). Înspre profilul de vest al secțiunii fundația de lut galben are o nișă dreptunghiulară, la fel cu cea observată în D3/2019⁵. Între cele două fundații există o fundație dreptunghiulară din cărămidă, care pare să fie țesută cu zidul cistercian, dar încastrată parțial în zidul bisericii mai timpurii, posibil fundația unei coloane angajate (Fig.11). Între cele două ziduri, dar și la nord de zidul bisericii timpurii au fost găsite schelete databile în secolele XIV-XV, care ajung până la adâncimea de 2,10 m față de nivelul actual de călcare.

În această campanie arheologică s-a finalizat și cercetarea a două secțiuni începute în anul 2019, A1 și B1, în care a rămas de săpat stratul de înmormântări din secolele XIV-XV. Remarcăm aici unul dintre primele morminte din biserica mănăstirii, foarte probabil de la sfârșit de secol XII - început de secol XIII, situat mai la vest de stratul compact de înmormântări și la o adâncime mai mare. Acest mormânt, notat 243, a apărut la o adâncime de 2,45 m față de nivelul actual de călcare fiind săpat în stratul de pământ negru-cenușiu cu artefacte din epoca bronzului. După piesele de inventar din os și metal pare să fi fost un prelat înmormântat într-un sicriu cu armături din fier (Fig.12). Stratul de înmormântări este documentat în aceste secțiuni până la adâncimea de 2,40-2,50 m față de nivelul actual de călcare.

Se cuvine să menționăm aici și faptul că numeroase morminte databile în secolul XV-prima jumătate a secolului XVI au fost descoperite și de jur-împrejurul absidei și a absidiolilor (Fig. 13). Unele dintre acestea au în inventar monede și piese de port și de podoabă din argint și bronz: diademe, inele digitale, aplice vestimentare, aplice de centură. Scheletele sunt de adulți (femei și bărbați), de copii și de nou-născuți, acestea din urmă fiind îngropate mai ales în partea de est și de nord a absidei la mică adâncime față de nivelul de călcare medieval.

În concluzie, campania anului 2019 a avut rezultate excepționale, prin descoperirea absidei principale și a celor două absidiolii, precum și prin contribuția adusă la planimetria bisericii cisterciene și a celei din secolul al XI-lea (Fig. 14). Ca în fiecare an, a fost găsită o cantitate însemnată de obiecte din metal, ceramică, sticlă, os și fragmente arhitecturale din piatră care ne dezvăluie aspecte ale vieții spirituale și culturale materiale a călugărilor cistercieni și a laicilor care au locuit în regiunea văii Mureșului Inferior.

Bibliografie:

Tănase, Major 2020, D. Tănase, B. Major, *Preliminary Data Regarding the Archaeological Research Performed between 2016 and 2019 at the Cistercian Abbey in Igrăș/Egres, Timiș County*, Ziridava Studia Archaeologica 34, 2020, 439-454.

Tănase, Végh, Rétfalvi 2018, D. Tănase, A. Végh, T. Rétfalvi, *Igrăș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș, Punct: Igrăș-mănăstirea Egres*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – Campania 2017*, București 2018, 48, 313-316.

Tănase et alii 2017, D. Tănase, G. Bertók, A. Kocsis, B. Major, *The location of Egres Cistercian monastery – Igrăș (Timiș County), in the light of recent geophysical research*, Ziridava - Studia Archaeologica 31, 2017, 229-240.

Tănase et alii 2017a, D. Tănase, B. Major, Zs. Kopeczny, C. Ardelean, A. Măgureanu, D. Culic,

V. Apostol, D. Măgureanu, A. Végh, Zs. Vágner, A. Türk, R. Lóki, G. Bertók, *Igrăș, com. Sânpetru Mare, jud. Timiș Punct: Igrăș - mănăstirea Egres*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – Campania 2016*, București 2017, 66-68, Pl. 1-5.

⁴ Tănase, Major 2020, 446-448.

⁵ Tănase, Major 2020, 448, Fig. 12.

Fig. 1. Secțiunea B98, vedere dinspre vest.

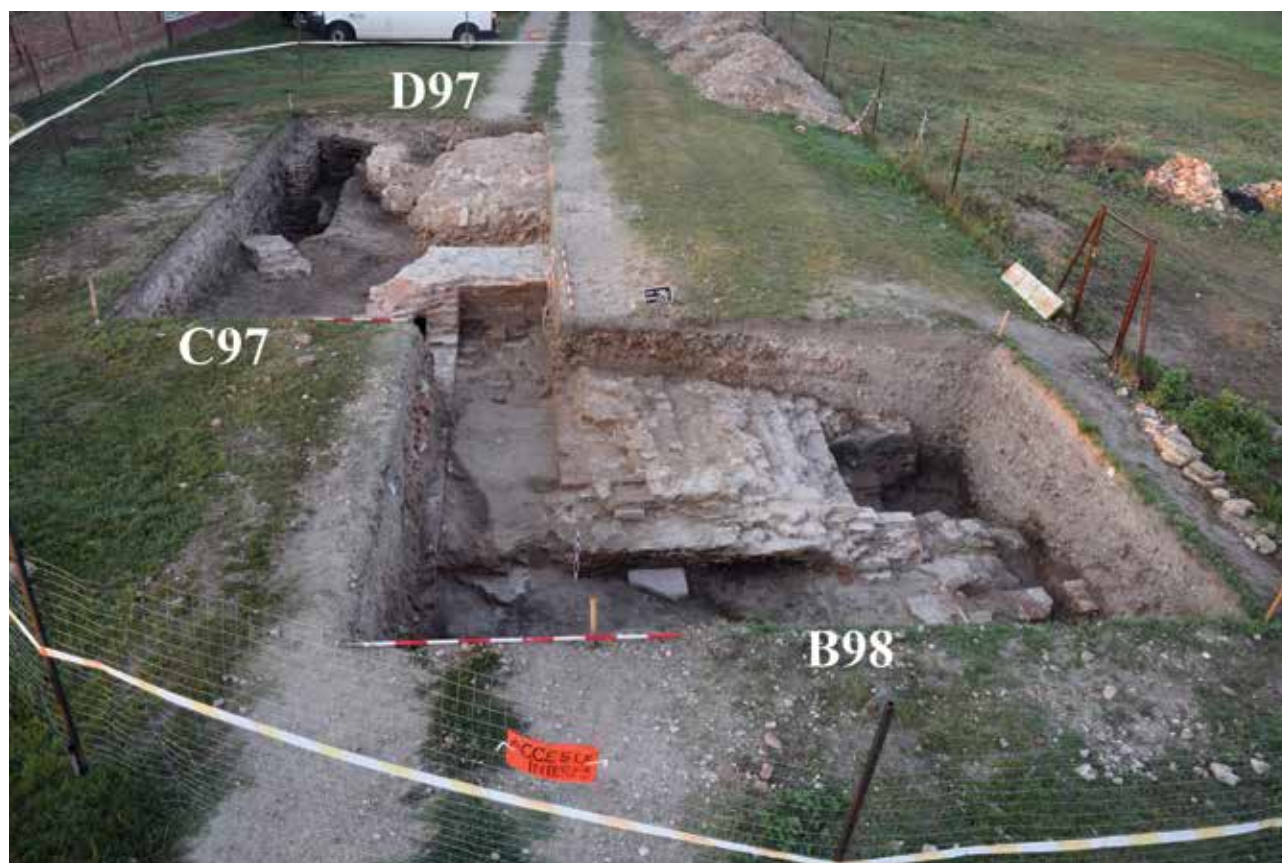

Fig. 2. Secțiunile B98, C97, D97, vedere dinspre nord.

Fig. 3. Secțiunile C97 și D97, vedere dinspre est, fotografie realizată cu drona.

Fig. 4. Secțiunile B98 și A98, vedere dinspre est.

Fig. 5. Secțiunile D98 și C98, vedere dinspre sud.

Fig. 6. Secțiunile D97, D98, C98, C97, B98, B97, A98, A97, vedere dinspre sud.

Fig. 7. Secțiunile D99 și parțial C98 și D98, dinspre vest, fotografie realizată cu drona.

Fig. 8. Secțiunea D99, vedere dinspre sud-vest.

Fig. 9. Secțiunile D99, A98, B98, C98, D98, A97, B97, C97, D97, dinspre vest, fotografie realizată cu drona.

Fig. 10. Secțiunile D97, C97, B97, A97, D98, C98, B98, A98, D99, B1, A1, dinspre est, fotografie realizată cu drona.

Fig. 11. Secțiunea D4, vedere dinspre nord, fotografie realizată cu drona.

Fig. 12. Secțiunea A1, mormânt databil la sfârșitul secolului XII-începutul secolului XIII.

Fig. 13 Secțiunea C97, mormânt din prima jumătate a secolului XVI, cu urme de sicriu din lemn, situat în partea de sud-est a absidei mari.

Fig. 14. Vedere generală dinspre nord-est, a secțiunilor cercetate în 2020, fotografie realizată cu drona.

23. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]**Punct: Cetate****Cod RAN:** 159696.05**Cod LMI:** TL-I-S-A-05804

Colectiv: dr. Aurel-Daniel Stănică, (ICEM Tulcea) - responsabil șantier; Gabriel Grumăzescu, dr. Valentin Panait, dr. Gabriela Radu, Liliana Marcu, Camelia Geanbai (ICEM Tulcea), dr. Ștefan Honcu (IAI), dr. Marius Cristian Streinu, drd. Bianca Elena Grigoraș, drd. Alina Iancu, Georgiana Dinu, Vlad Manolache, Marian Tufaru, Florentina Ghemuț, Bogdan Șandric, drd. Oana Borlean (INP), dr. Alina Streinu, dr. Aurel Vilcu (IAB), dr. Gabriel Vasile (IAB), dr. Simina Stanc, (UAIC), Adrian Șerbănescu (U. București); drd. Oliver Livanov (INCDD); Antonio Ulmeanu (Institutul Geologic al României), Adrian Drăgan (S.C. Aero Delta Suport S.R.L. Sarinasuf), Andrei Baltag, Bogdan Chiriloaie (studenți, UAIC), Gabriel Cîrstian (student UO Constanța), Daniela Stănică, voluntari (Asociația Pro Noviodunum).

Cercetările din campania 2020 s-au desfășurat, pe mai multe puncte de lucru, în perioada iunie-octombrie și au fost finanțate de Ministerul Culturii - Programul național de finanțare a cercetării arheologice – sistematice, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, Institutul Național al Patrimoniului, Primăria oraș Isaccea și Asociația Pro Noviodunum. Activitățile desfășurate au constat în pregătirea punctelor de lucru și realizare curățenie generală, săpături, conservare a structurilor de fortificație, cu o protejare a zidurilor și zonelor sensibile la posibile degradări, marcare material arheologic, prelucrare material arheologic și cercetări de teren. Tot în anul 2020, Asociația Pro Noviodunum a implementat proiectul *Noviodunum ArchaeoPark*, finanțat de Primăria oraș Isaccea. În cadrul acestui proiect s-a urmărit realizarea de prospecțiuni arheogeofizice, măsurători magnetometrice și identificarea ariilor de extracție a materialului litic utilizat la construcția zidurilor.

Din anul 2000, săpăturile se desfășoară în cadrul proiectului Noviodunum 2000, care urmărește cercetarea științifică, degajarea și valorificarea muzeală a sectorului SE al cetății Noviodunum. Acesta cuprinde un segment al fortificației, în care e înscris trei turnuri aparținând fortificației romano-bizantine - Turnul Mare, Turnul de Colț, Turnul A - și cele două cortine aferente. Facem precizarea, că în toate cele trei zone menționate există segmente din fortificația de perioadă medievală (sec. XIII), afectate de distrugerile din epocă modernă și contemporană.

Acest proiect derulat pe parcursul a 10 ani, a urmărit o serie de obiective, care au fost revizuite la finalul anului 2020.

Turnul de Colț – Intramuros

Aurel-Daniel Stănică, Ștefan Honcu, Andrei Baltag, Bogdan Chiriloaie Liliana Marcu

Înlăturarea martorilor în anul 2008 a creat o suprafață, care prezenta o diferență de nivel datorată etapelor în care s-a realizat cercetarea. În prima etapă, cercetarea s-a concentrat în vechile secțiuni TC 5, TC 1 și TC 2. Îndreptarea martorilor erodați în fiecare campanie, a condus la identificare unor noi complexe funerare. Acestea au fost cercetate campaniile din anul 2019, 2018 și 2017.

În caroul 8, din TC 5 și TC 1, se conturează o posibilă locuință semiîngropată, iar spre est două complexe menajere.

Au fost cercetate cele două complexe menajere, rezultând un bogat material ceramic, la care se adaugă monedele modul mic (tăiate) și o cantitate apreciabilă de oase de animale și pește.

Campania anului 2020 a debutat cu îndreptarea profilelor de N și de V a suprafeței ce urma să fie cercetată (13,5 x 17 m). Într-o primă etapă, s-a realizat înlăturarea pământului și a foliei utilizată pentru protejarea contextelor și complexelor, din punctul Turnul de Colț - Intramuros, cercetate în campaniile anterioare.

În urma îndreptării profilelor, de N și de V (□ 8), au fost identificate cinci morminte de inhumație (trei în profilul de N; două în profilul de V), din care unul singur a fost cercetat. Astfel, pentru excavarea acestuia s-a procedat la deschiderea unei casete (pe latura de N, în partea de N-V a profilului) cu dimensiunile de 1,70 x 1 m. Groapa defunctului a fost identificată la -0,40 m, în timp ce acesta a fost surprins și cercetat la -0,60 m. Scheletul este orientat V-E, în poziție anatomică (decubitus dorsal), având tibia dreaptă, peroneul și carpenele lipsă. Singurul material, care putea face parte din inventar, constă într-o mărgică de sticlă pictată. Cel mai probabil, mormântul poate fi încadrat cronologic în a doua jumătate a secolului al XIII-lea și făcea parte din necropola identificată la sud de acest punct, în așezarea civilă. Umplutura gropii este de culoare gri, prăfoasă cu materiale arheologice din perioada romană (fragment amforă romană de tip Shelov B) și medio-bizantină (ceramică uzuală reprezentată de vase borcan – sec. XIII).

Pe aceeași latură (de N) a fost identificată, la distanța de 1,60 m față de profilul de V, podeaua unei locuințe (din pământ galben tasat) de formă dreptunghiulară, cu lățimea de 2,5 m și grosimea cuprinsă între 8-10 cm. Totodată, pe latura de V (la intersecția dintre profilul de N și de V) a fost identificat un mormânt de inhumație, a cărui groapă se conturează la -0,30 m față de nivelul actual de călcare. Scheletul, posibil depus într-un sicriu, a fost surprins la adâncimea de -0,60 cm, în timp ce groapa are o lățime de 0,80 cm.

Orientarea acestuia este V-E, sub tibia și peroneul drept au fost identificate resturi de material lemnos, care proveneau din scândurile de la sicriu.

Un al treilea mormânt a fost identificat la 4,30 m față de intersecția celor două profile (N-V). Orientarea este aceeași (V-E), groapa a fost surprinsă la -0,40 m față de nivelul actual de călcare, cu lățimea de 50 cm. Scheletul

a fost identificat la -0,80 m, evidențiat prin membrele inferioare ale acestuia (tibia și peroneul). Scheletul a fost depus în decubit dorsal, orientat V-E, mâna dreaptă depusă pe bazin, iar mâna stângă pe lângă corp, craniul înclinat spre dreapta. Lipsesc oasele piciorului drept.

Situațiile prezentate nu sunt singulare. Aproape în fiecare campanie, la îndreptarea profilelor, au fost identificate complexe funerare, care aparțin unui orizont de înmormântări din perioadă medio - bizantină, despre care precizăm cu titlu de ipoteză, că reprezintă o extindere spre N a necropolei localizate în zona așezării civile. Totodată, grupul de morminte surprins în zona intramurană a Turnului de Colț, marchează sfârșitul locuirii în zona sud - estică a platoului cetății, optăm în continuare pentru o atribuire mai largă în secolele XIII - XIV.

După înlăturarea stratului de pământ adus și a foliei din plastic utilizată pentru protejarea monumentelor și contextelor descoperite anterior, a fost surprins un rest de podea a unei locuințe (L1) cu următoarele dimensiuni: 1,30 x 1 m (pe latura de N) și 3,50 x 2,50 m (pe latura de V)

Starea de conservare precară a acestuia se datorează faptului că podeaua a fost afectată de săparea unor gropi menajere dintr-o etapă ulterioară. A fost surprinsă partea inferioară a complexelor menajere. Atât pe latura de V cât și pe cea de N, podeaua a fost deranjată de două gropi, care după materialul arheologic descoperit, pe suprafața podelei, putem plasa cronologic locuința, cel mai probabil, la finalul secolului XII și prima jumătate a secolului al XIII-lea.

După cercetarea sa a fost identificată o a doua locuință (L2) dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, orientată N-V / S-E, cu laturile de 4 x 2,80 m. Aceasta a fost deranjată de intervenții ulterioare, prin realizarea unor gropi menajere. Pe întreaga suprafață au fost identificate cinci astfel de gropi; două cercetate în campaniile anterioare, iar alte trei în această campanie:

Groapa 1 pe latura de S-E (1 x 1,25 m).

Groapa 2 pe latura de N-V (necercetată).

Groapa 3 pe latura de N-E (1,35 x 1,10 m).

În campania anului 2018, în c. 7, au fost cercetate două instalații de încălzit/gătit, reprezentate de un cuptor din pietre legate cu lut (vatra amenajată pe pat de fragmente ceramice) și o vatră de suprafață. Cele două cuptoare aparțin probabil, complexului de locuire descris mai sus.

Cercetarea locuinței a însemnat înlăturarea nivelului de distrugere, alcătuit dintr-un strat de pământ de culoare cenușie, compact, cu cenușă, cărbune și foarte multe resturi osteologice (în special ihtiologice). Locuința a fost distrusă prin incendiere, fapt care a prilejuit descoperirea unui volum ridicat de artefacte, dintre care amintim: foarte multe fragmente ceramice (smălțuite și nesmălțuite), fragmente de sticlă (brățări), fusaiole (dintre care se remarcă un mic depozit constituit din patru exemplare cu dimensiuni diferite și realizate din șist vinețiu – una din cele patru fiind lipită, în urma incendiului, pe un obiect de fier), monede, fragmente din bronz, precum și cuie din fier de la structura locuinței. Dintre monedele descoperite se remarcă două astfel de grupuri: primul alcătuit din două monede lipite, iar al doilea constituit din alte trei monede lipite. După modul, aceste monede lipite sugerează că avem

depozit monetar ce poate fi atribuit secolului XI. Nivelul de distrugere este consistent de aproximativ 20 cm. Pe latura de N a locuinței au fost identificate patru gropi de la stâlpii acesteia. După înlăturarea nivelului de distrugere a fost identificată podeaua locuinței, ce constă dintr-un strat de mortar care a fost realizat într-o perioadă anterioară (sec. VI), dar care a fost reutilizată odată cu ridicarea locuinței. Suprafața păstrată a podelei se întinde pe o arie de 2 x 2 m (pe latura N-E). Din umplutura locuinței a fost recoltată o cantitate mare de oase de animale. În momentul spălării materialului osteologic, a fost identificat un os de mamifer, talie mare, cel mai probabil o apofiză transpersă de la o vertebră de bovină. Pe fragmentul de os, au fost incizate literele KE BO din alfabetul grecesc și o ligatură. Inscripția poate fi descifrată prin Κ(ύρι)ε βο(ήθη), care se traduce prin *Doamne ajută*.

Material ceramic recoltat din umplutura L2 este unul fragmentar. Formele cele mai des întâlnite sunt ale oalelor-borcan (fără toarte) și opaițele (2 opaițe întregi). Nu au fost identificate castroanele sau alte forme. Pasta folosită la modelarea diferitelor vase este una nisipoasă, de o calitate inferioară, ce are în compoziție degresanți precum granule pisate de calcar alb, cochilii de melci sau scoici, mică, fragmente de ceramică. În privința ceramicii de import, remarcăm un fragment de amforă tip 1. Un număr mic de fragmente aparțin ceramicii smălțuite (monocrom și smalt de diferite culori).

Locuința se încadrează, din punct de vedere cronologic, în a doua jumătate a secolului al XI-lea, cu posibilitatea unei funcționări și în primele decenii ale secolului al XII-lea.

În continuarea acestei suprafețe, pe latura de S-V, în zona interioară a colțului de S-V a unui edificiu, a fost surprins restul unei podele (mixtă – de pământ galben tasat și mortar) care a fost în uz, cel mai probabil, către a doua jumătate a sec. VI. Pe aceasta a fost identificată o vatră realizată din *tegulae* (lungimea cercetată a acesteia este de 10 cm) care continuă în profilul de V al suprafeței cercetate. După modul de construire, prin analogie cu alte instalații de ardere descoperite în alte situri, putem încadra cronologic vatra către sfârșitul veacului al VI-lea. În proximitatea acesteia au fost cercetate anterior două gropi menajere (sec. XIII).

Stratul de mortar a fost surprins în carourile 6-7 și este compus din cărămidă pisată, var, nisip, pietricele de râu, în timp ce grosimea variază între 10-15 cm. Din profilul de V, la finalul caroului 7 și începutul caroului 8 al TC, a fost surprins un rest de zid din blochete de piatră nefasonate (de dimensiuni mici și medii) legate cu pământ galben. În plus, din elevația acestuia se păstrează două rânduri de asize orientate N-V și S-E. Totuși, cercetarea restului de zid, într-o direcție sau alta, nu a fost posibilă întrucât acesta continuă în profilul de S-V. La 1,60 m față de acest zid a fost identificat (la -1,80 m, în TC carourile 6-7, pe o suprafață de 3 x 0,80 m) un strat de dărâmtură alcătuit din blocuri de piatră (dimensiuni mici), sparte, nefasonate, ce au făcut (probabil) parte din elevația unuia dintre zidurile identificate pe latura de V a suprafeței aflată în curs de cercetare.

Tot pe această latură am surprins colțul de S-E al unui edificiu, ale cărui ziduri sunt alcătuite din blocuri de

piatră fasonate (de dimensiuni mici și medii) legate cu pământ. Pe latura de S-E se păstrează aprox. 2,20 m și are înălțimea cuprinsă între 0,20-0,90 m. În același timp, pe latura de S-V, se păstrează pe o lungime de 1,30 x 0,70 m și cu înălțimea de 1,10 m. Acestui edificiu îi sunt atribuite două faze de utilizare:

I) faza inițială corespunde cu momentul în care acest edificiu a fost ridicat, interval în care pe latura de V a fost construită intrarea în clădire;

II) faza târzie când intrarea este blocată și realizată instalația de ardere (vatra), descrisă anterior

Un al doilea zid descoperit, realizat tot din piatră sumar fasonată (de dimensiuni mici și medii), s-a evidențiat la S de profilul de V. Zidul a fost identificat în caroul 7, are dimensiunile de 1,40 x 0,60 cm și păstrează în elevație trei rânduri de asize – din blocuri de calcar, legate cu mortar. Acesta a fost demantelat, cel mai probabil în perioada medio-bizantină, atunci când au fost construite locuințele de suprafață L1 și L2. Lungimea zidului afectat de distrugere este de cca. 7 m (3 m în carourile 6-7; 4 m în caroul 5) pe direcția N-V / S-E. Suprafața păstrată (parțial neafectată) este de 3,70 m, segment în care zidul păstrează patru rânduri de asize: trei (asize) sunt realizate din cărămidă (30 x 30 cm), unul din blochete din calcar mici, fasonate. Acest segment de 3,70 m a fost încastrat în elevația zidului cu contraforți, ridicat în perioada medio-bizantină, mai exact în secolul al XIII-lea, fiind surprins pe o lungime de 2,10 m. A fost construit cândva în secolul VI. O porțiune a zidului a fost identificată pe o lungime de 1,50x0,80m.

Zidul cu contraforți, cunoscut din cercetările anterioare (□ 5-6), prezintă o lungime de 8,50 m și o lățime ce alternează între 1,40-1,50 m. Acesta este orientat pe axa N-S, cu o mică deviație, a fost construit perpendicular pe latura de S-E a zidului de incintă de sec. VI și înglobează:

- zidul de incintă;
- un zid adosat zidului de incintă;
- zidul romano-bizantin construit din piatră și cărămidă.

Zidul prezintă doi contraforți pe partea de E a acestuia, spre exterior și aparține unei construcții monumentale. Primul contrafort a fost identificat la 1,70 m față de profilul de N și are dimensiunile de 1,10 x 0,40 m, în timp ce al doilea apare la 6,90 m tot față de profilul de N, cu dimensiunile de 0,80 x 0,40m. În partea de N a zidului, spre zidul de incintă, a fost surprins un „spațiu” de 0,17 x 0,17 m destinat, cel mai probabil, prinderii și susținerii unui stâlp din lemn, fapt ce sugerează existența unei intrări în acest punct.

Pe latura de S-E a zidului cu contraforți se poate observa existența a trei „trepte”, practicate în zidul de incintă de perioadă romano-bizantină:

- Prima treaptă face parte din zidul de incintă (utilizat drept treaptă cu dimensiunile 1,80 x 0,60 m);
- A doua treaptă este amenajată în momentul construcției acestora (1,90 x 0,26 m);
- A trei treaptă utilizează ca treaptă și contrafortul II (1,50 x 0,40 m).

Atât treptele cât și zidul de perioadă medio-bizantină suprapun un zid „mare” (lungimea surprinsă este de 0,77 m iar lățimea de 1,10 m) din blocuri considerabile de calcar legate cu mortar, care este adosat zidului de incintă de

pe latura de E ce continuă spre S. Acesta a fost identificat parțial și pe latura de S-E, la joncțiunea dintre latura de S și cea de E pe o lungime totală de 4,70 m.

Între cei doi contraforți ai zidului am practicat un micro-sondaj pentru a verifica momentul când acesta a fost ridicat. Nivelul constructiv al acestuia a fost identificat la o adâncime aproximativă de -2,50 m și îi corespunde un strat subțire de mortar (cu grosimea de 0,08 m) uniform, pe o suprafață de 1,80 x 1,40 m. Din păcate, nu au fost identificate elemente de datare care să permită o încadrare cronologică cât mai exactă. Între zidul cu contraforți și cel în formă de „S” a fost surprins un alt zid romano-bizantin orientat pe direcția N-E / S-V, cu lungimea de 3,70 m și lățimea de 0,70 m. Acesta este construit din blocuri mici și medii de piatră, nefasonate, legate cu un mortar de culoare gălbuie. Zidul a fost parțial dezafectat de intervențiile ulterioare.

Zidul cu contraforți, a fost realizat din pietre de talie medie, prinse în mortar de var cu, scoici și nisip ce conține granule de pietriș mărunț. La o curățare a acestuia, în vecinătatea contrafortului II, a fost identificată o monedă prinsă în mortar. Curățarea piesei nu ne-a adus elementul care să ne ajute la datarea zidului. Este vorba de un *folles* emis în perioada lui Justinian.

Segmentele de ziduri construite în această manieră, la Turnul Mare, Curtina 1 și Incinta Est, ridică o problemă de cronologie, care pe baza contextelor stratigrafice, sugerează existența unei fortificații și construcții ridicate spre finalul secolului al XIII-lea și începutul veacului următor. Sperăm ca cercetările viitoare să aducă date noi și să clarificăm dacă Hoarda de Aur a realizat o fortificație în această perioadă la *Noviodunum*.

Curtina 1

Aurel-Daniel Stănică, Bogdan Chiriloaie, Liliana Marcu

În campania anului 2020, au fost continuate investigațiile în suprafața nou creată, care cuprindea perimetrul cuprins între Turnul de Colț și Curtina 1. În anul 2019 a fost realizat un nou caroiu, fiind deschisă o suprafață cu lungimea de 8,50 m, lățimea de circa 5,00 m. a fost adusă la același nivel cu zona cercetată anterior – Curtina 1. Avem în vedere o înregistrare detaliată a contextelor și raportul dintre refacerea zidului de perioadă medie bizantină și acestea.

În carourile A2-5 și B2-5, care cuprinde martorul desființat, săpătura s-a desfășurat într-un strat reprezentând nivelul de dărâmtură aferent zidului de incintă. În acest perimetru au apărut un număr redus de fragmente ceramice și oase de animale. Carourile C și D, cuprinde zona punctului de lucru Curtina 1, la sud de zidul de incintă. A fost curățat perimetrul investigat anterior. Cercetarea noastră s-a concentrat pe carourile C2-3 și D2-3, fiind epuizat un nivel cu multe materiale datate în perioada modernă. Astfel, în carourile C2 – D2, într-un context cenușiu granulos, au fost identificate ținte din fier, o șaibă, fragmente plumb, dar și o ghiulea fragmentară din fontă. Proiectilul poate fi atribuit confruntărilor de la finalul secolului al XVI-lea și începutul secolului următor, dintre Armata Țaristă și Imperiul Otoman. În aceste contexte deranjate, au mai fost

descoperite șapte monede tăiate (stamena devalorizate modul mic) din secolul XIII și două monede care pot fi atribuite preliminar secolului al XII-lea. Materialul ceramic este unul fragmentar, fiind reprezentat de vase borcan, boluri smălțuite și fragmente de amfore bizantine tip IV. Remarcăm și prezența materialelor ceramice specifice perioadei romano-bizantine. Contextele din carourile situate spre zidul de incintă, urmează a fi abordate în campania viitoare.

Curtina 2

Aurel-Daniel Stănică

Au continuat lucrările la segmentul de curtină cuprins între Turnul A și Turnul Mare. Cercetarea noastră s-a concentrat pe înlăturarea stratului de pământ depus în campaniile anterioare și depus aici.

Așezare civilă Est

Marius Cristian Streinu, Bianca Elena Grigoraș, Alina Iancu, Georgiana Dinu, Vlad Manolache, Marian Tufaru, Florentina Ghemuț, Bogdan Șandric, Aurel-Daniel Stănică, Alina Streinu, Gabriel Cîrstian, Oana Borlean

În campania din anul 2020 am continuat cercetarea pe întreaga suprafață a S. 01 (având dimensiunile inițiale de 10 x 10 m, la care se adaugă extinderile variabile determinate de cercetarea mormintelor) propunându-ne să finalizăm toate mormintele identificate și necercetate în campania precedentă, clarificarea situației US-urilor 10 și 10.1, precum și adâncirea în suprafață.

Unitățile stratigrafice pe care le-am cercetat în campania de anul acesta sunt în număr de 16, din care 12 nou identificate:

US. 07 se găsește în colțul de NV a S. 01. Culoarea solului este brun închis, consistență friabilă. În acest nivel au fost găsite monede, obiecte de metal, brățări din sticlă, ceramică, oase umane și obiecte moderne care ne indică o intervenție modernă care a afectat această unitate stratigrafică.

US. 10 are o componentă granulară fină și consistență făinoasă de nuanță gri-gălbuie. În acest nivel au fost găsite monede, o mărgică din sticlă, obiecte din metal, brățări de sticlă, material ceramic de construcție, ceramică, oase de animale și obiecte din piatră. Unitatea stratigrafică a fost afectată de înmormântări. Nu a fost epuizată.

US. 10.1 reprezintă o aglomerare de pietre la suprafață. Solul are culoarea gri-cenușiu, de granulație mai mare decât cea din US. 10. În campania din acest an am extins suprafața acestei unități stratigrafice ca urmare a reconsiderării limitei de est a acesteia. În acest nivel au fost găsite monede, fragmente obiecte din metal, fragmente de sticlă, fragmente ceramice și oase de animale. Unitatea stratigrafică a fost afectată de înmormântări. Nu a fost epuizată.

US. 23 reprezintă umplutura gropii M. 08. Are culoare cenușiu închis și conține pietre de dimensiuni mici, fragmente ceramice, monede și oase de animale.

US. 24 se află în jumătatea de est a S. 01. Constă într-un nivel de culoare cenușiu gălbui, relativ afânat. Conține fragmente ceramice, pietre de dimensiuni mici și

medii, fragmente de materiale de construcții, oase umane și animale, monede, fragmente de obiecte din metal și fragmente de brățări de sticlă.

US. 30 se află în colțul de nord-est a S. 01. Stratul are compoziția nisipoasă, cu pietre de dimensiuni mici și mari, fragmente ceramice, oase de animale, fragmente de oase umane, mici fragmente de mortar, fiind un amestec de lut galben și pământ de culoare gri cenușiu.

US. 31 se află în colțul de nord-est a S. 01. Are culoare gri măsliniu, relativ afânat, conține pietre de diferite mărimi și fragmente ceramice.

US. 32 se află în partea de sud-est a S. 01 și conține pietricele albe, cu fragmente mărunte de ceramică, oase de animale și umane, având o consistență dură.

US. 33 se află în zona centrală a S. 01, acoperind o suprafață considerabilă. Constă într-un nivel de culoare gri închis, negricios. Conține fragmente ceramice, pietre de dimensiuni mici și medii, fragmente de materiale de construcții, oase umane și animale, monede, fragmente de obiecte din metal, numeroase fragmente de brățări de sticlă și deși pigmenți de cărbune.

US. 34 reprezintă umplutura gropii M. 11. Are culoare cenușiu închis și conține pietre de dimensiuni mici, fragmente ceramice și mici fragmente de oase de animale.

US. 35 se află în colțul de sud-vest a S. 01. Identificarea unor fragmente de șrapnel ne indică ideea că acest strat a fost bulversat de o explozie în timpul unuia din cele două Războaie Mondiale. Are culoare gri cenușiu și conține monede, mărgeli, fragmente de obiecte din metal, fragmente de brățări din sticlă, fragmente ceramice, oase umane și de animal.

US. 36 este umplutura gropii M. 14. Este necercetată.

US. 37 reprezintă umplutura gropii M. 13. Are culoarea gri închis, afânat, conține pigmenți de cărbune, fragmente ceramice, monede, fragmente de obiecte din fier și oase de animale.

US. 38 este situată în partea de nord-est a S. 01, reprezentând un nivel de culoare galben, bătătorit, afectat de alte unități stratigrafice. Este săracă din punct de vedere al materialului, conținând fragmente ceramice și oase de animale.

US. 39 reprezintă umplutura gropii M. 15. Culoarea este gri-marونی, consistență nisipoasă, conține fragmente ceramice, pietre de dimensiuni mici și fragmente de oase de animale.

US. 40 reprezintă umplutura gropii M. 06. Culoarea este gri cenușiu, conține monede, obiecte din fier, pietre de dimensiuni mici, fragmente ceramice, oase de animale și pigmenți de cărbune.

US. 41 se află în sudul S. 01. Are culoare negru cenușiu, conține fragmente ceramice, fragmente de materiale de construcție din ceramică, pigmenți de cărbune, fragmente de mortar și pietricele.

Au fost cercetate două morminte de inhumație identificate în campania din anul 2019, în timp ce anul acesta am identificat alte șase morminte, din care au putut fi cercetate numai patru. Așadar, în total au fost cercetate șase morminte¹:

¹ Mulțumim Dr. Gabriel Vasile de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” pentru sugestiile acordate în definitivarea redactării descrierii mormintelor.

Individul din M. 06 se afla în poziția decubit dorsal, orientat către V-E, mâinile depuse pe abdomen, craniul în tors spre dreapta. În zona craniului avea două pietre de dimensiuni mari, aparținând altui context, iar în zona abdomenului avea un fragment de cărămidă.

Individul din M. 08 se afla în poziția decubit dorsal, orientat către V-E. Scheletul se păstrează parțial, lipsindu-i craniul, vertebrele cervicale, toracele superior și parte din brațul stâng. În zona membrilor inferioare am identificat un fragment de calotă craniană, în timp ce la baza osului coxal și deasupra părții inferioare a tibiilor am identificat câte o piatră de dimensiuni mici.

Scheletul din M. 11 se afla în poziția decubit dorsal, orientat către V-E. Scheletul este fragmentar, lipsindu-i cutia toracică, coloana vertebrală și oasele antebrățelor. Groapa mormântului este mărginită cu trei pietre de dimensiuni mari. Acestea se regăsesc în zona capului și a picioarelor.

Individul din M. 12 este un copil, probabil de până la 6 luni, orientat către V-E.

Individul din M. 13 se afla în poziția decubit dorsal, orientat către V-E. Scheletul se păstrează integral. Brațul drept este poziționat pe partea inferioară a toracelui, în timp ce brațul stâng este poziționat pe bazin, craniul orientat spre stânga.

Individul din M. 14 se află în profilul de est a S. 01, la sud de M. 15. Este încă necercetat.

Individul din M. 15 se afla în poziția decubit dorsal, orientat V-E. Scheletul este afectat parțial, craniul este spart, iar o parte din coastele de pe partea stângă lipsesc. Mâna stângă pe bazin, iar oasele antebrățului drept sunt deranjate și au fost găsite în zona bazinului. Această situație ne indică, cel mai probabil, că ambele mâini ar fi fost așezate pe bazin.

M. 16 se află în profilul de est, la sud de M. 14. Este încă necercetat.

Ceramica descoperită în campania din 2020 a fost prelucrată primar (spălat, fotografiat, statistică, tipologizare, desen), materialele tipice fiind selectate pentru analiză și includerea în catalogul descoperirilor. Amforele romane descoperite pe parcursul campaniei din acest an, provin din zona Pontică (Heraclea, Sinope și alte centre necunoscute), Peloponez și Cilicia. Acestea oferă o datare largă cuprinsă între secolele II și V p.Chr. Pe lângă amfore, din epoca romană au mai fost descoperite fragmente provenite de la vase de servit din pastă fină, din perioada secolelor II-III p.Chr., fără a recupera însă fragmente din buze sau baze. Ceramica recuperată a fost descoperită în stare fragmentară, fără posibilitatea de a întregi vase. Cea mai mare parte dintre materialele descoperite este reprezentată de ceramica de bucătărie, expusă la ardere secundară. Se păstrează profile și baze provenind preponderent de la oale borcan, cu o varietate de tipuri și subtipuri, toate realizate din pastă nisipoasă, grosieră. Următoarea categorie ceramică prezentă este cea a vaselor de servit/transport lichide (ulcioare) și încălzit/gătit (oale borcan). Se remarcă numărul redus al vaselor de consum, fiind descoperite puține fragmente identificabile ca provenind de la castroane, conducând la ipoteza că alimentele și lichidele se consumau din vase realizate din alte materiale.

Din categoria recipientelor de iluminat, au fost descoperite fragmente provenite de la lămpi deschise (opaițe tăviță), cu urme de utilizare. Unitățile stratigrafice din care au rezultat cele mai multe fragmente ceramice sunt US. 10, US. 24 și US. 33. Fragmente de la vase de bucătărie au fost descoperite inclusiv în perimetrele mormintelor, fără a fi considerate ca parte a inventarelor funerare, ci mai degrabă ca intruziuni în contexte. Alături de ceramica locală, apare o cantitate apreciabilă de ceramică de import. Aceasta se împarte în două mari categorii: ceramica smălțuită și ceramica nesmălțuită, care provine, din punct de vedere al producției meșteșugărești, din marile centre bizantine și crimeene.

Ceramica smălțuită ocupă un procent mic din totalul descoperirilor. Aceasta se deosebește de celelalte categorii prin calitatea foarte bună a pastei, tehnica superioară de execuție, formele și decorul vaselor. Au fost identificate boluri și castroane. În funcție de decor, culoarea smălțului care o acoperă și tehnicile de ornamentare distingem două mari categorii: ceramica smălțuită monocrom și ceramica smălțuită policrom. Am remarcat că predomină ceramica smălțuită care se poate data în secolul al XIII-lea.

La finalul campaniei a fost efectuată documentarea profilelor S. 01 utilizând tehnica fotogrammetrică cu aparate foto de tip DSLR și scale bars care permit măsurarea precisă a resursei electronice care reiese în urma acestei activități.

Pe întreaga durată a cercetării a fost utilizată o dronă pentru documentare. Totodată, la finalul campaniei drona a fost utilizată pentru a culege date fotografice și spațiale ale S. 01. În urma prelucrării datelor au rezultat un ortomosaic, un model digital de elevație, un model digital al terenului și un model 3D.

Necropola medio-bizantină de la Noviodunum - Isaccea Așezare Civilă Est. Raport antropologic preliminar Gabriel Vasile

Material și metode de lucru

Cercetările arheologice din cadrul necropolei medio-bizantine de la Noviodunum-Isaccea Așezare Civilă Est au continuat și în anul 2020, fiind identificate șase morminte, dintre care au putut fi cercetate numai patru (M.6, M.11, M.13 și M.15). Acestea se adaugă celor descoperite și analizate antropologic în campaniile arheologice din anii 2018² și 2019³.

Studiul antropologic a urmărit evaluarea stării generale de conservare⁴ și de reprezentare⁵ a indivizilor, determinarea sexului biologic⁶, estimarea vârstei la deces⁷ (atât pentru subadultți, cât și pentru indivizii adulți), calculul

² Vasile 2019.

³ Vasile 2020.

⁴ Brickley, McKinley 2004: 15-17.

⁵ Buikstra, Ubelaker 1994: 7.

⁶ Buikstra, Ubelaker 1994: 16-21.

⁷ Ubelaker 1978: 46-53; Brooks, Suchey 1990; Lovejoy et al. 1985; Meindl, Lovejoy 1985: 63.

staturii scheletice⁸, precum și evidențiere patologiiilor dentare și osoase⁹. De asemenea, s-au făcut observații (cranian și postcranian) cu privire la unele aspecte (morfo)metrice¹⁰ și a fost înregistrat un set de trăsături non-metrice¹¹.

Rezultate

M.6. Reprezentare (aproximativ complet); conservare (foarte bună, grad 1); sex (feminin); vârstă la deces (16-17 ani, adolescent); statură scheletică (148,9 cm, mică).

Morfometrie: craniu (criptozig, mezocran, ortocran, tapeino-/metriocran); frunte (marginii ovale, eurimetopă, ortometopă); parietale (moderat bombate); occipital (larg, foramen megosemic); etaj facial total (euriprosop); etaj facial superior (eurien); etaj facial mijlociu (chemoprosop); orbite (mezoconche); nas (camerin); arcadă alveolară superioară (brahiurană); palat (brahistaflin, ortostafilin); profil facial (ortognat); mandibulă (gonioane ușor răsfrânte, dolicoctenomandibulară); dentiție (hipermegadontă); omoplat dr. (brahimorf); humerusi (euribrahii); radiusuri (lungimi moderate); ulne (hipereuolenice); femur st. (platimer, pilastru slab); femur dr. (eurimer, pilastru slab); rotule (lățimi moderate); tibii (euricnemice, brahichnemice).

Caractere epigenetice: a) cranian – șanț supraorbital (st.), foramen supraorbital (dr.), foramen zigomatico-facial (unul larg și unul îngust, bilat.), foramen parietal (bilat.), canal condilar (deschis, bilat.), curbura sulcus sagital superior (la dr.), foramen spinos incomplet (st.), foramen mastoidal (unul, pe temporal, bilat.), foramen mental (unul, bilat.); b) dentare – număr rădăcini premolari superiori (două, P1, st.), fovee anterioară (șanț mediu, M2, bilat.), hipoconulid (mic, M3, dr.); c) postcranian – fosă Allen (bilat.), fosă hipotrohanterică (bilat.), al treilea trohanter (bilat.), sulcus preauricular (bilat.), suprafață articulară talară inferioară (singulară, bilat.), fațetă superioară articulară atlas (singulară, bilat.).

M.11. Reprezentare (parțial reprezentat); conservare (precară, grad 4); vârstă la deces (12,0-14,0 ani, adolescent); patologie (*cribra orbitalia*: leziuni active pe plafonul orbitelor).

Morfometrie: frunte (marginii ovale); etaj facial mijlociu (hiperchemoprosop); orbite (hipsiconche); nas (mezorin); femure (eurimere); tibii (euricnemice).

Caractere epigenetice. a) cranian – șanț supraorbital (dr.), foramen mental (unul, bilat.); b) dentare – incisivi lopățică (I1-I2, bilat.), cuspid mezial (I1, st.), număr rădăcini premolari superiori (două, P1, dr.), variație cuspidi linguali premolari inferiori (doi, P2, bilat.); fovee anterioară (șanț mediu, M2, bilat.), hipoconulid (mic, M1, bilat.); c) postcranian – fosă hipotrohanterică (bilat.), suprafață articulară talară inferioară (dublă, bilat.).

M.13: Reprezentare (aproximativ complet); conservare (foarte bună, grad 0); sex (feminin); vârstă la deces (31,8 ani, adult tânăr); statură scheletică (157,3 cm, supramijlocie); patologie (carii dentare: P2 st., mezial; M1 st.,

distal; M2 st., mezial și distal; M3 st., mezial; M1 dr., distal; resturi radiculare: M3 dr., M1 st.; pierderi dentare antemortem: M2 dr.; abces dentar: în dreptul M1 st.; osteoartrroză: osteofite pe corpul vertebral al unei toracale; hernie intervertebrală (noduli Schmorl pe corpurile vertebrale a șapte toracale și două lombare).

Morfometrie: Craniu (criptozig, foarte lung, îngust, dolicoctran, scund/moderat, camecran, tapeino-/metriocran); frunte (diametru minim lat, lățime coronară îngustă, margini ovale, eurimetopă, ortometopă); parietale (moderat bombate); occipital (lărgime moderată, foramen lat); față (lată); etaj facial superior (înalt, mezen); orbită stângă (lățime moderată, foarte joasă, mezonchă); nas (lat, înălțime moderată, camerin); palat (brahistaflin, ortostafilin); profil facial (ortognat); mandibulă (moderată intercondilar, gonioane ușor răsfrânte, îngustă intergonional, dolicoctenomandibulară); dentiție (mezodontă); clavicule (gracile, lungimi moderate); omoplați (înalti, dolicomorfi); humerusi (platibrahii); radius st. (lungime moderată); radius dr. (relativ scurt); ulnă st. (platolenică); ulnă dr. (euolenică); sacrum (platihiERIC); femure (platimere, pilaștrii slabi); rotulă dr. (largă); tibii (euricnemice, brahichnemice).

Caractere epigenetice. a) cranian – șanț supraorbital (bilat.), foramen zigomatico-facial (unul larg, st.; unul larg și unul îngust, dr.), foramen parietal (dr.), os apical, osicule lambdoide (bilat.), sutură petrosquamoasă (bilat.), canal condilar (deschis, bilat.), foramen mastoidal (unul, pe temporal, bilat.), foramen mental (unul, bilat.); b) dentare – număr rădăcini premolari superiori (două, P1, dr.); c) postcranian – placă femurală (bilat.), al treilea trohanter (dr.), fațete articulare laterale tibiale (bilat.), sulcus preauricular (bilat.), fațetă articulară acromială (dr.), suprafață articulară talară inferioară (dublă, bilat.), fațetă dublă calcaneală anterioară (bilat.), fațetă superioară articulară atlas (singulară, bilat.), foramen transvers bipartit C3-C7 (bilat.).

M.15: Reprezentare (aproximativ complet); conservare (bună, grad 2); sex (masculin); vârstă la deces (43,9 ani, adult matur); statură scheletică (162,8 cm, submijlocie); patologie (sacralizarea Ccg1: completă, simetrică, bilat.; carii dentare: M2 st., distal; P1 dr., mezial; M2 dr., mezial și distal; resturi radiculare: P1 st., C# dr.; pierderi dentare antemortem: M1-M2 st., M1 dr.; osteoartrroză: osteofite pe corpul vertebral a trei lombare și pe fața palmară a șase falange proximale și a uneia intermediare de la mâini; suprafețe articulare poroase la nivelul fațetei articulare acromiale și extremității laterale claviculare st.); hernie intervertebrală: noduli Schmorl pe corpurile vertebrale a două toracale și patru lombare).

Morfometrie: mandibulă (foarte largă intercondilar, gonioane puternic răsfrânte, moderată intergonional, dolicoctenomandibulară); clavicule (robuste, lungimi moderate); humerusi (platibrahii); radiusuri (lungimi moderate); ulnă dr. (euolenică), sacrum (dolicohiERIC); femure (platimere, pilaștrii slabi); rotule (lățimi moderate); tibie st. (euricnemică, brahichnemică); tibie dr. (mezonemică, brahichnemică).

Caractere epigenetice. a) cranian – proces stiloid (dr.), foramen mastoidal (unul, pe temporal, st.), foramen mental (unul, bilat.); b) dentare – număr rădăcini premolari superiori (două, P1, dr.), absență congenitală (M3 dr., M3,

⁸ Rösing 1988: 597.

⁹ Ortner 2003.

¹⁰ Martin 1928; Bräuer 1988.

¹¹ Hauser, De Stefano 1989; Finnegan 1978; Mann, Hunt, Lozanoff 2016.

bilat.); c) postcranian – fosă Allen (bilat.), placă femurală (bilat.), fosă hipotrohanterică (bilat.), exostoze la fosa trohanterică (bilat.), fațete articulare laterale tibiale (bilat.), pliu acetabular (dr.), fațetă articulară acromială (st.), suprafață articulară talară inferioară (dublă, bilat.), fațetă superioară articulară atlas (singulară, bilat.).

Bibliografie:

Bräuer, G., 1988, *Osteometrie, Anthropologie, Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen* (Knußmann, R., Schwidetzky, I., Jürgens, H.W., Ziegelmayer, G., eds.), zugleich 4, Auflage der Lehrbuchs der Anthropologie, begründet von Rudolf Martin, Sonderdruck, Bd. I/1: *Wesen und Methoden der Anthropologie*, Verlag Gustav Fischer, Stuttgart, p. 160-232.

Brickley, M., McKinley, J.I. (eds.), 2004, *Guidelines to the standards for recording human remains*, IFA Paper, No. 7, British Association for Biological Anthropology and Osteoarchaeology, Southampton, Hampshire, UK.

Brooks, S., Suchey, J.M., 1990, *Skeletal age determination based on the os pubis: a comparison of the Acsádi-Nemeskéri and Suchey-Brooks methods*, Human Evolution, 5 (3), p. 227-238.

Buikstra, J.E., Ubelaker, D.H. (eds.), 1994, *Standards for data collection from human skeletal remains*, Arkansas Archaeological Survey Research, Series No. 44, Fayetteville, Arkansas, SUA.

Finnegan, M., 1978, *Non-metric variation of the infracranial skeleton*, Journal of Anatomy, 125 (1), p. 23-37.

Hauser, G., De Stefano, G.F., 1989, *Epigenetic variants of the human skull*, E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart.

Lovejoy, C.O., Meindl, R.S., Pryzbeck, T.R., Mensforth, R.P., 1985, *Chronological metamorphosis of the auricular surface of the ilium: a new method for the determination of adult skeletal age at death*, American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), p. 15-28.

Mann, R.W., Hunt, D.R., Lozanoff, S., 2016, *Photographic regional atlas of non-metric traits and anatomical variants in the human skeleton*, Charles C. Thomas Publisher, Springfield, Illinois, SUA.

Martin, R., 1928, *Lehrbuch der Anthropologie in systematischer Darstellung mit besonderer Berücksichtigung der anthropologischen Methoden; für Studierende, Ärzte und Forschungsreisende*, Zweite vermehrte auflage, Bd. 2: *Kraniologie, Osteologie*, Verlag Gustav Fischer, Jena, p. 580-1182.

Meindl, R.S., Lovejoy, C.O., 1985, *Ectocranial suture closure: a revised method for the determination of skeletal age at death based on the lateral-anterior sutures*, American Journal of Physical Anthropology, 68 (1), p. 57-66.

Ortner, D.J., 2003, *Identification of pathological conditions in human skeletal remains*, 2nd edition, Academic Press, San Diego, SUA.

Rösing, F.W., 1988, *Körperhöhenrekonstruktion aus skelettmaßen*, in: Knußmann, R., Schwidetzky, I., Jürgens,

H.W., Ziegelmayer, G. (eds.), *Anthropologie, Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen*, zugleich 4, Auflage der Lehrbuchs der Anthropologie, begründet von Rudolf Martin, Sonderdruck, B and I /1: *Wesen und Methoden der Anthropologie*, Verlag Gustav Fischer, Stuttgart, p. 586-599.

Ubelaker, D.H., 1980, *Human skeletal remains – excavation, analysis, interpretation*, Manuals on archaeology, 2nd edition, Washington, D.C., SUA.

Vasile, G., 2020, *Resturi scheletice umane medio-bizantine din campania 2019 de la Noviodunum-Isaccea, Așezare Civilă Est (jud. Tulcea). Raport preliminar*, Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate [36], Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2019, a LIV-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Buzău, cImeC, p. 176-179

Vasile, G., 2019, *Raport preliminar asupra materialului scheletic medio-bizantin descoperit în 2018 la Isaccea – Noviodunum în punctele Turnul de Colț și Așezare Civilă Est, Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum], Punct: Cetate [29]*, Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2018, a LIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Sibiu, cImeC, p. 79-81.

Măsurători magnetometrice

Oliver Livanov, Antonio Ulmeanu

Prin natura măsurătorilor magnetometrice se urmărește detectarea contrastelor magnetice existente în sol între diferite entități de natură geologică, arheologică sau antropică. Aceste contraste pot elucida distribuția spațială a elementelor ce se doresc a fi identificate, studiate și evidențiate. Deoarece multe artefacte au origini geologice, fie că sunt pietrele componente ale zidurilor unei cetăți, armura și armamentul din bronz sau fier al luptătorilor antici, podoabele din aur sau argint împreună cu pietrele prețioase sau semiprețioase încrustate în aceste metale nobile, toate acestea au la bază exploatarea de substanțe minerale utile (SMU). Deoarece elementul chimic Fier (Fe) este larg răspândit în natură (fiind al patrulea element chimic ca răspândire în scoarța terestră), acesta se întâlnește, în proporții variate, în lumea minerală și implicit și în aceste artefacte arheologice. Variația neuniformă al acestui element, atât în substratul geologic cât și în cel arheologic, poate genera contraste magnetice suficient de mari ce pot fi conturate aplicând metoda de prospectare geofizică magnetometrică.

Luând în considerare cele menționate mai sus, prin prezentul raport s-a urmărit pretarea metodei magnetometrice în detectarea structurilor arheologice îngropate din situl arheologic Noviodunum. În perimetrul ales (Pl. 6) au fost identificate anterior, ziduri de incintă orientate aproximativ NE-SV, decoperate pe o mică suprafață de drumul ce traversează partea nordică a cetății, în direcție NV-SE.

În perimetrul prospectat, zgomotele magnetice de natură antropică au constituit o adevărată provocare pentru procesarea și interpretarea datelor magnetometrice. Perimetrul este străbătut de drumuri, există mult material adus

în loc pentru construcția acestora și de asemenea mai sunt prezente multe obiecte metalice - sârme, conserve metalice etc. Chiar dacă s-a încercat pe cât posibil să se extragă aceste obiecte perturbatoare de pe suprafața măsurată, s-a constatat din măsurători că există structuri de natură antropică adânc înrădăcinate în pământ (cabluri, sârme) ce nu au putut fi extrase prin metode convenționale. Pe lângă aceste obiecte evidențiate ochimetric, au fost profilate din măsurători, câteva zone cu posibile structuri metalice antropice îngropate.

În urma acestor măsurători, s-au întocmit hărți geomagnetice primare care să reflecte situația existentă. Acestor hărți le-au fost aplicate diverse filtre pentru evidențierea anumitor caracteristici: delimitarea mai detaliată a anomaliilor geomagnetice prin aplicarea filtrului de semnal analitic (analytic signal) sau eliminarea influențelor magnetice de adâncime și conturarea în prealabil a celor de suprafață (filtrul HighPass).

După întocmirea hărților finale și inventarierea anomaliilor magnetice, s-a încercat o interpretare cât mai plauzibilă a acestor informații geofizice.

În primul rând, influența magnetică perturbatoare de natură antropică a fost identificată în perimetru, prin evidențierea urmelor de activități agricole recente. Acestea apar ca linii de anomalie pozitivă paralele cu drumul nordic (Pl. 7a). Alte anomalii perturbatoare antropice (drum, beton cu elemente metalice) au fost evidențiate pe harta semnalului analitic (Pl. 7b):

Anomaliile A1 și A7 se datorează prezenței drumurilor, influența magnetică perturbatoare fiind dată în special de materialul adus pentru construcția acestora;

Anomalia A5, a fost identificată ca fiind de natură antropică recentă datorită prezenței în epicentrul acesteia a unei plăci beton (îngropat) cu elemente metalice.

Pe lângă aceste anomalii antropice de vârstă recentă, harta semnalului analitic evidențiază și câteva anomalii cu potențial arheologic:

A2, A3, A8, mici anomalii magnetice pozitive cu o posibilă apartenență arheologică;

A9, A10, din aceeași categorie cu cele trei anomalii menționate mai sus, dar mai larg răspândite spațial (alunghite), apar grupate pe traseul presupus al zidului interior.

Forma alungită a acestor anomalii se diferențiază de anomaliile relativ circulare izolate, generate în mod normal de obiecte metalice recente. Totuși, două astfel de anomalii pot fi corelate cu evenimente istorice:

Anomalia A4, izolată, de formă relativ circulară, denotă prezența unui obiect metalic. Acesta poate fi de natură recentă dar nu este exclus și un artefact militar din timpul unuia din conflictele armate ce au avut loc în zonă;

Anomalia A6, apare într-o mică zonă depresionară, sugerând parcă zona de impact al unui obuz.

Hărțile magnetometrice realizate au pus în evidență câteva aspecte importante. S-a putut separa o componentă arheologică, una perturbatoare și fondul magnetic generat de geologia locală. Fondul magnetic local îl putem considera relativ constant, deoarece pe porțiunea prospectată nu sunt variații majore ale substratului geologic. Din componenta arheologică s-ar putea distinge prezența zidurilor interioare

și a artefactelor de natură arheologică.

Din păcate, interpretarea arheologică a răspunsurilor geofizice, de cele mai multe ori, nu poate fi talmăcită în mod fidel. Acest aspect se numește *ambiguitatea interpretării*, deoarece în lipsa unui contact vizual și tactil, se pot crea mai multe premize privitor la originea, compoziția sau dispunerea spațio - temporală a structurilor studiate.

Ariile de extracție a materialului litic din componenta zidurilor cetății Noviodunum

Oliver Livanov

Zidurile din partea sud-estică a cetății Noviodunum au fost cartate petrologic într-un procent destul de ridicat (Pl. 8a). Turnul de Colț, Turnul 2 (TA), precum și zidul medio-bizantin dintre acestea (Curtina 1) a fost cartat în întregime. În ceea ce privește Turnul Mare, am reușit să cartografiem doar câteva secțiuni.

Turnul de Colț - analiza petrologică (Pl. 8b)

Zidurile ce aparțin Turnului de Colț au fost numerotate TC 1 - 5, pentru simplificare (Pl. 9a). La analiza acestor secțiuni s-a constatat o predominare a calcarului cenușiu triasic, urmat îndeaproape de gresia triasică preponderent gălbuie dar uneori și cu tente roșiatice, ambele specifice regiunii Nord Dobrogea unde se întâlnește pe suprafețe mari. A treia rocă prezentă în Turnul de colț, este bazaltul triasic, rocă magmatică ce se întâlnește preponderent în Dealurile Niculițelului. Se constată că secțiunea TC5 prezintă o concentrație predominant bazaltică (67%), urmată de cele două roci menționate anterior și de calcarul roșu triasic mediu, toate trei în concentrații aproape egale (între 9 - 13%).

Alte roci care apar în număr foarte mic sunt: calcarul grezos cretacic specific Podișului Babadag (2%), calcar jurasic întâlnit cu precădere în nord-vestul județului Constanța sau cuarțit precambrian din zona Munților Măcin.

Zidul dintre Turnul de Colț și Turnul 2 (TA) - analiza petrologică (Pl. 9b)

Acest zid, delimitat în Pl. 9a, are în componență bazalt (52%) și în proporții egale, calcar cenușiu triasic și gresie triasică. În proporții mici, se mai poate întâlni calcarul roșu triasic (3%).

Turnul 2 (TA) - analiza petrologică (Pl. 10b)

Turnul 2 (TA) (Pl. 10a) este format din două secțiuni numerotate T2 (turnul propriu-zis) și Z2 (zidul din spatele turnului).

Compoziția acestora însumată este relativ simplă, formată din doar trei componente: calcar cenușiu triasic (61%), gresie triasică (37%) și bazalt (2%).

Turnul Mare - analiza petrologică (Pl. 11a)

Turnul Mare a fost împărțit în 6 secțiuni, numerotate TM1 - TM6 (Pl. 11a, Pl. 12a și b). Cartarea petrologică a Turnului mare este în curs de desfășurare, realizându-se doar câteva porțiuni din acesta: secțiunea TM1, secțiunea TM3 (partea exterioară), TM5 (partea interioară) și aproximativ un sfert din secțiunea TM4 (partea interioară).

Din analiza parțială a Turnului mare, rezultă o predominare a componentei calcaroase cenușii de vârstă triasică, variind în secțiuni între 50 - 81%, cu o medie

de 66%. Este urmat de gresia gălbui-roșcată triasică, cu proporții variabile în secțiuni (9 - 37%), cu o medie de 21%.

Alte roci care pot fi întâlnite în proporții mai mici sunt: bazaltul triasic (între 3 - 10% în secțiuni, cu o medie de 4%), calcarul grezos cretacic superior (0 - 14% în secțiuni, cu o medie de 7%), calcarul roșu triasic mediu (0 - 2%), și în proporții foarte mici (<1%): calcarul jurasic, cuarțitul sau calcarul sarmațian specific depozitelor calcaroase din județul Constanța.

Compoziția petrologică a zidurilor din partea sud-estică a cetății Noviodunum (Pl. 13a)

Însumând rezultatele petrologice obținute din analizele tuturor secțiunilor, se constată preponderența rocilor locale specifice Dobrogei Nordice (96%), cum ar fi calcarul cenușiu triasic predominant în mai toate secțiunile analizate, cu un procent de 57%, gresia gălbuie - brun - roșcată de vârstă triasic superior, cu un procent ridicat (29%), bazaltul triasic (7%) întâlnit în toate secțiunile analizate dar cu precădere în zidurile medievale (cum ar fi secțiunea TC5 sau Zidul dintre Turnul de colț și Turnul 2), calcarul roșu de vârstă triasic mediu cu un procent scăzut (3%) și cuarțitul, mult mai rar (sub 1%).

Pe lângă aceste roci locale, în zidurile cetății se mai pot observa calcare grezoase de vârstă cretacic superior specifice Podișului Babadag (4%) și foarte rar (<1%), calcare jurasice albicioase de vârstă jurasic superior (întâlnite în zona Hârșova - Cârjelari) și calcare sarmațiene specifice Dobrogei centrale și de sud.

Zonele de extracție a materialului litic din componența zidurilor cetății Noviodunum (Pl. 13b)

După analiza petrologică a zidurilor sud-estice se pot trage mai multe concluzii cu privire la zonele de unde a fost adus materialul litic:

Așa cum am menționat anterior, majoritatea rocilor componente provin din regiuni adiacente cetății: calcarul triasic cenușiu ar putea proveni din regiuni foarte apropiate ca Parcheș - Somova sau Tulcea (cel mai probabil) sau din regiuni un pic mai îndepărtate cum ar fi Zebil, Mahmudia, Murighiol. Ultimele două s-ar încadra în categoria furnizorului de piatră, deoarece acestea au fost porturi la Dunăre, materialul litic putând fi transportat cu ușurință pe apă.

Gresiile triasice provin din zone nu foarte îndepărtate, din Dealurile Niculițelului sau Zebil. Bazaltul e adus din regiuni apropiate - Dealurile Niculițelului.

Din zone mai îndepărtate se aducea calcar grezos, de culoare gălbui - ocru, din Podișul Babadagului, de la Codru sau Jurilovca.

În cantități foarte mici era adus și calcar jurasic masiv albicios, ușor gălbui sau slab cenușiu din zonele specifice: Cârjelari sau Hârșova.

De asemenea, de și mai departe se aducea calcar sarmațian fosilifer gălbui-brun, din zonele centrale și sudice ale Dobrogei.

Investigații arheogeofizice

Adrian Șerbănescu

Cercetările non-invazive geofizice efectuate în campania 2020 din zona estică a fortificației Noviodunum au continuat demersul științific început cu un an înainte de a identifica traseul zidului de incintă pe latura estică a cetății. Studiul din acest an a constatat în realizarea a șase profile de rezistivitate electrică distribuite de-a lungul acestei laturi a cetății (Pl. 17a). Datele au fost colectate pe teren în perioada 21-22 iulie 2020. Separarea electrozilor a fost 0,75 m iar lungimea totală a pozelor geoelectrice a fost de 47,25 m fiecare. Configurația folosită a fost *dublu dipol*.

Primele trei profile au fost dispuse de-o parte și de alta a unei case apartinând unei săpături arheologice mai vechi, cu latura de aproximativ 3-4 metri, care expune o porțiune din-un zid (gros de aprox. 2-2,5 m), foarte probabil de incintă, de care este adosat un zid din sec. XIII. Porțiunea din zidul de incintă expus este situată în extremitatea nord-estică a fortificației și are o orientare aproximativă SSV-NNE.

Zonele cu potențial arheologic ridicat, evidențiate prin anomalii de rezistivitate ce pot fi asociate cu ziduri și alte structuri din piatră, cărămidă sau alte materiale de construcții, au fost marcate în profilele de rezistivitate cu linii discontinuă neagră.

Profilele 1-3 de rezistivitate au fost plasate perpendicular pe direcția zidului. Primele două profile au fost plasate la nord de caseta mai-sus menționată, la 3, respectiv 8 m de marginea casei. Al treilea profil a fost plasat la 3,5 m de marginea sudică a săpăturii (Pl. 17b).

Profilele au evidențiat prezența unor anomalii rezistive puternice (valori maxime de 1000 Ohm.m) asociate cu zidul de incintă și care prezintă traseul acestuia în ambele direcții. Ele au fost notate cu **Z** în fig. 3. Au fost identificate și alte anomalii rezistive în zona estică a profilelor. Originea lor nu este clară, dat fiind faptul că materialul din săpătură a fost aruncat pe marginea acesteia. Anomaliile din profilul 1, cele mai puternic rezistive, pot însă reprezenta complexe ce nu apar în secțiunea cu vedere spre nord a casei de săpătură. Ele par a avea analogie și în celelalte două profile. O mică anomalie rezistivă **A**, a fost localizată în partea vestică a profilului 1, originea ei nu este foarte clară, putând fi amprenta unui complex arheologic sau a unei activități moderne.

După ce s-a constatat prezența clară a zidului și direcția lui în zona nord-estică a cetății după cum reiese din primele 3 profile geoelectrice efectuate, a fost încercată localizarea lui pornind spre nord din colțul de SE, acolo unde zidul de incintă ar fi trebuit să-și schimbe direcția cu 90°. Au fost plasate astfel 3 profile orientate perpendicular (E-V) pe presupusa direcție a zidului (Pl. 17a-b, 18a-b) la diferite distanțe, în special acolo unde apare piatră la suprafață.

În aceste trei profile au fost detectate anomalii (marcate cu linii discontinuă în Pl. 18b) ce pot fi asociate cu stratul de cultură aferent locuirii din interiorul cetății dar nu a fost identificată nici o anomalie ce poate avea legătură cu prezența unui zid de incintă, considerând direcția teoretică

a zidului dar și forma, mărimea și rezistivitatea pe care o astfel de anomalie ar trebui să o aibă în date. Zidul ar fi trebuit să se afle în primii 10-15 metri ai profilelor.

Trebuie menționată zona marcată cu linie neagră discontinuă din profilul 5, care, asociată cu stratul de locuire/activitate din cetate, prezintă și posibilele amprente ale unor structuri în zonele cu valori de 200-300 Ohm.m.

Momentan, concluzia este că zidul de incintă, indiferent de starea lui de conservare, se află în afara zonei cercetate în partea de SE a cetății. Cel mai probabil el se află sub construcțiile moderne situate între drumul de acces și fortificație, în estul profilelor (Pl. 17a-b, 18a-b) efectuate în 2020.

a. Noviodunum 2020. Sectoare cercetate. Imagine aeriană

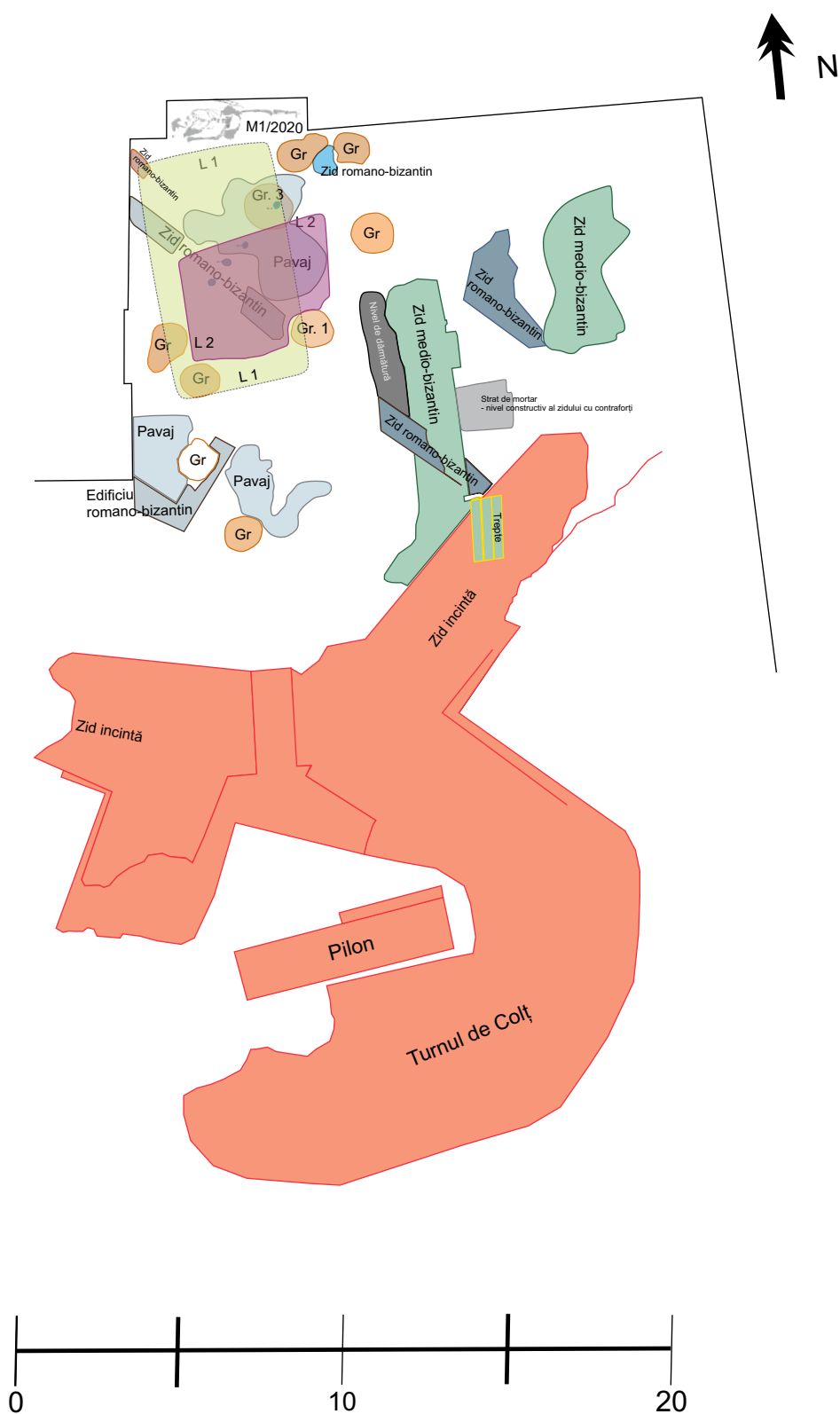

b. Curtina 1 - Turnul de Colț. Imagine aeriană.

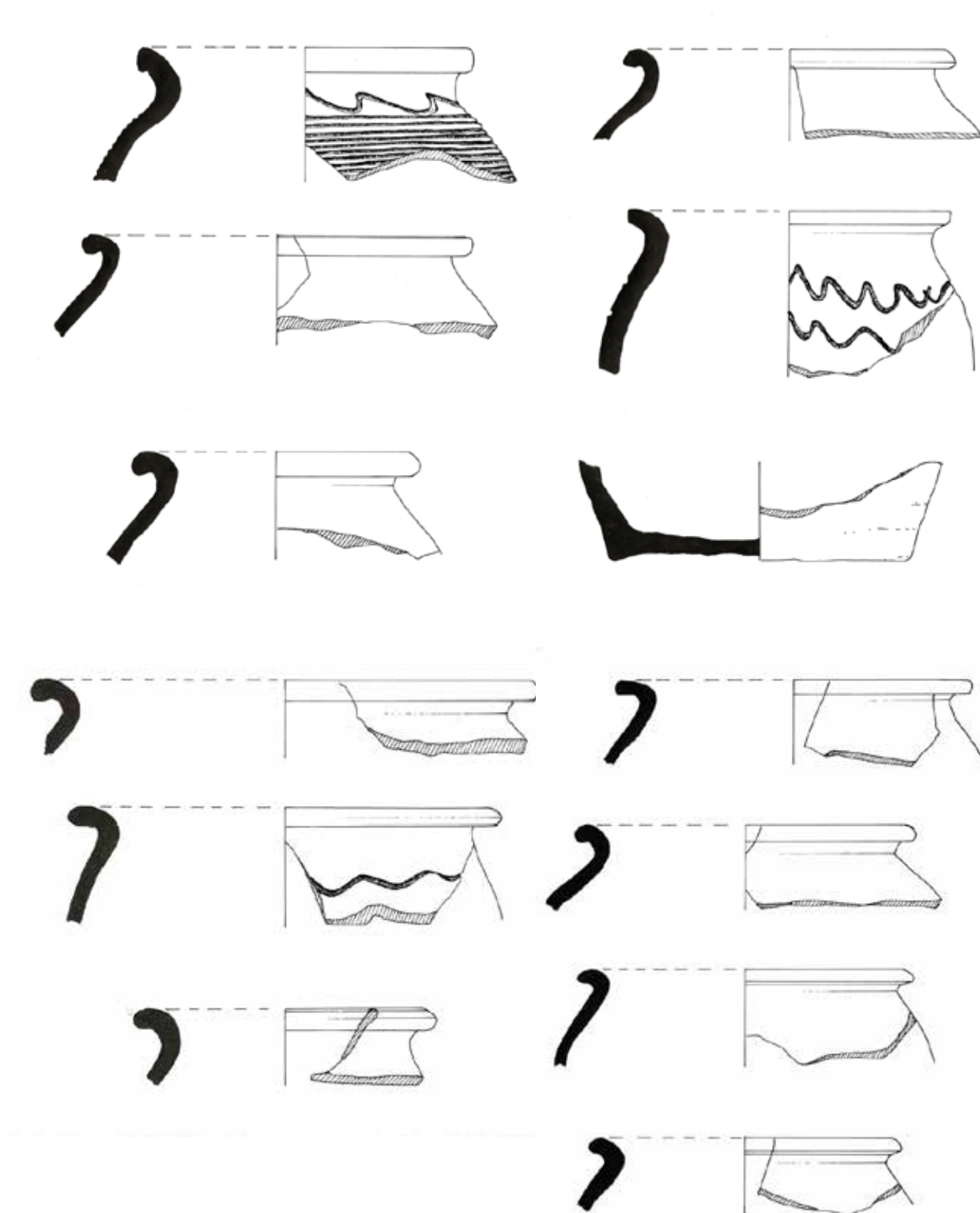

Turnul de Colț. Imagine aeriană.

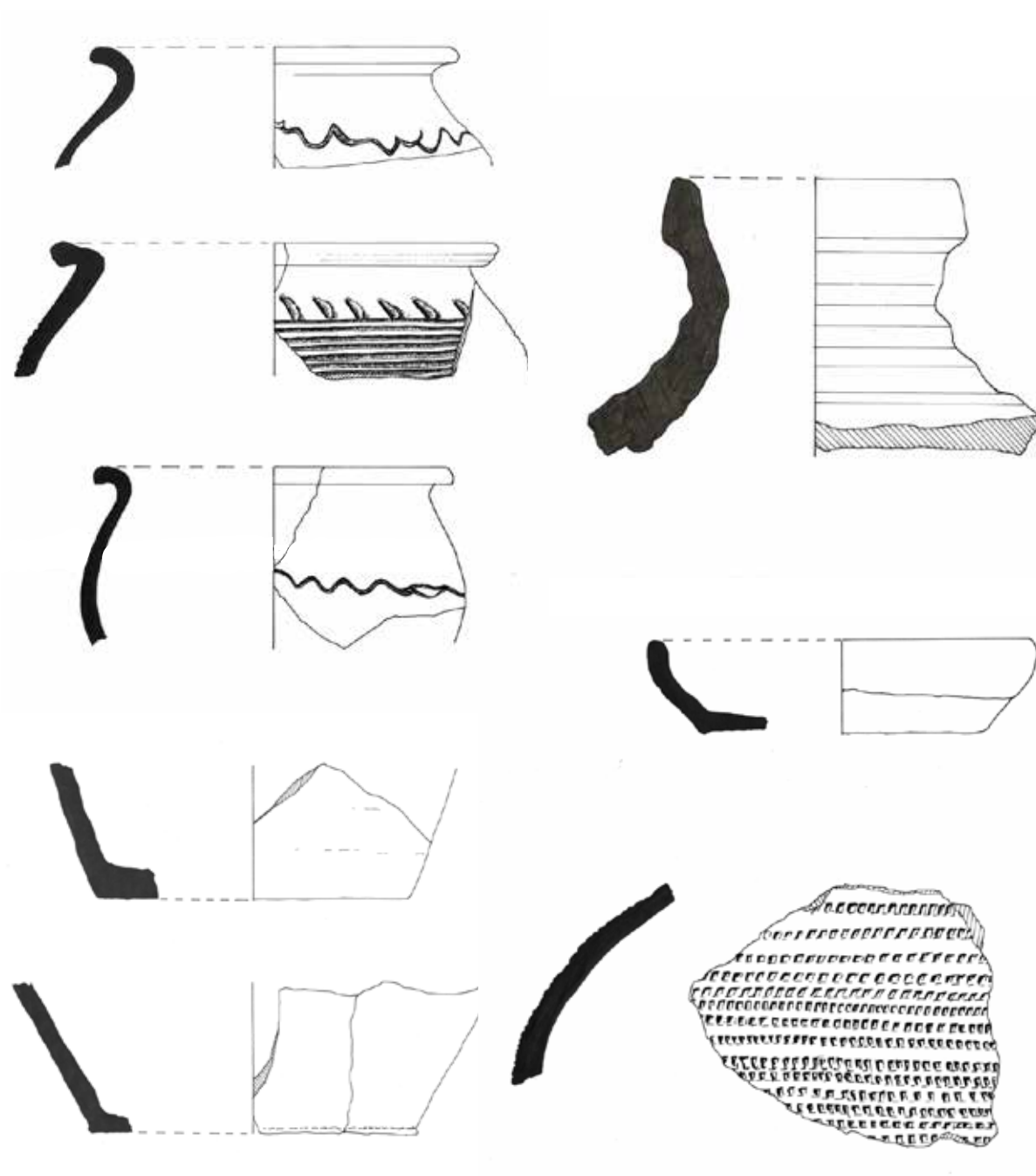
Pl. 2

Turnul de Colț. Plan.

Material ceramic din umplutura L2.

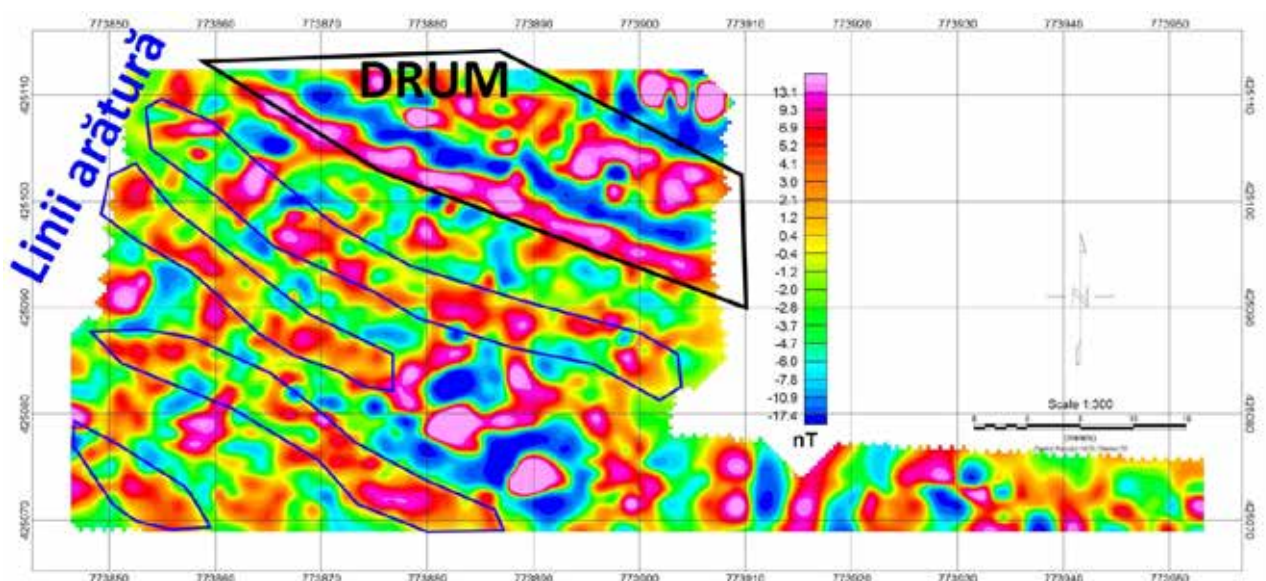

Material ceramic din umplutura L2.

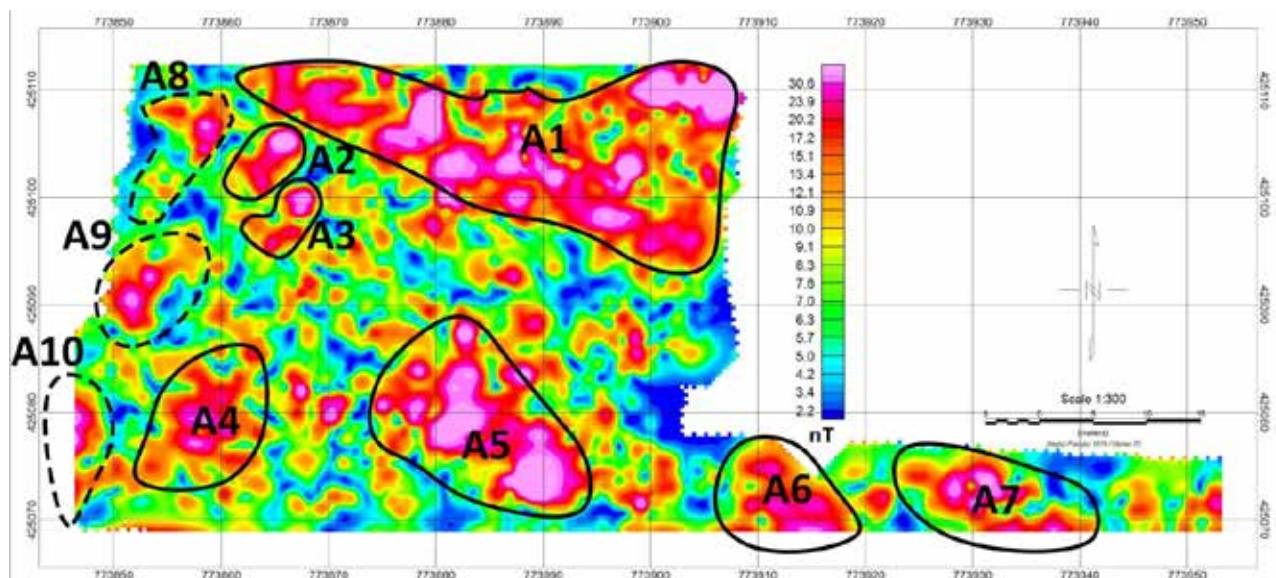
Pl. 5

Perimetrul prospectat magnetometric.

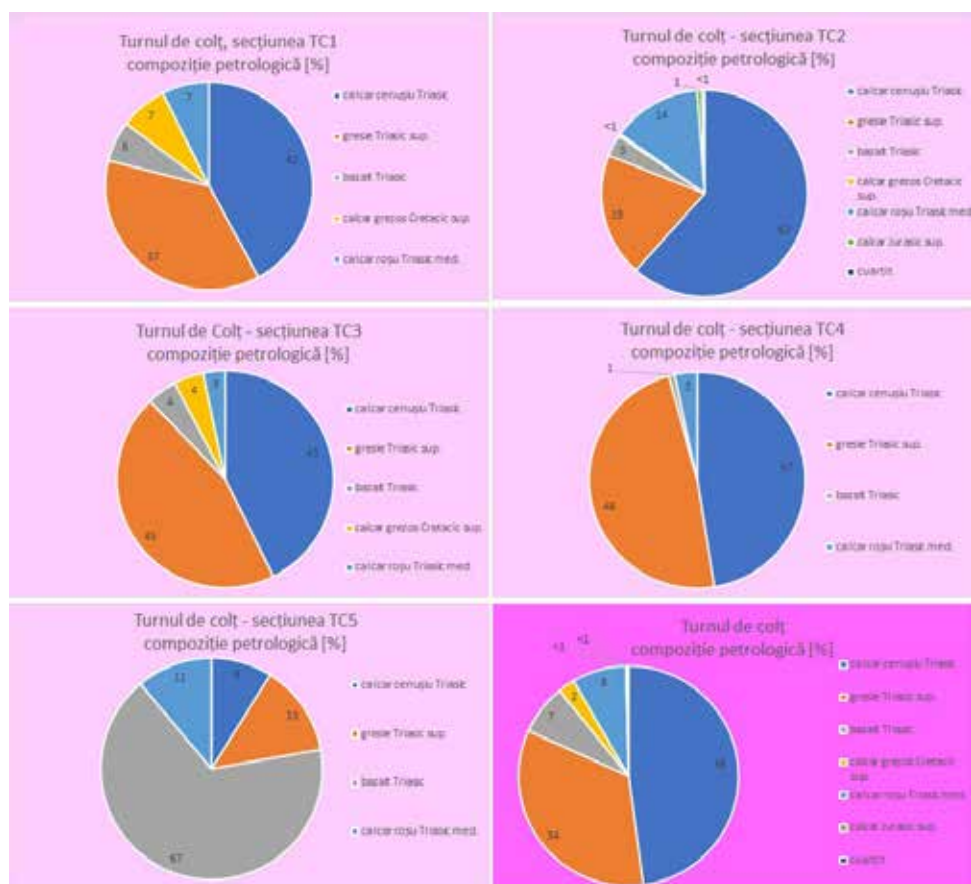
a. Linii de arătură paralele cu drumul din partea nordică a perimetrului prospectat.
Harta reziduală - Filtru HighPass 10 m - senzor jos

b. Principalele anomalii de natură antropică modernă și potențial arheologice.
Harta semnalului analitic - senzorul de jos

a. Noviodunum - incinta de SE. Reprezentarea în plan a secțiunilor cercetate petrologic

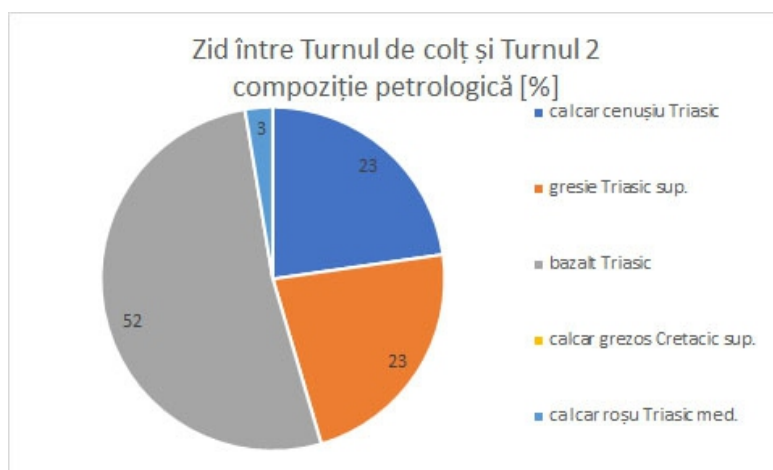

b. Turnul de colț - compoziție petrologică (exprimată în procente)

Pl. 8

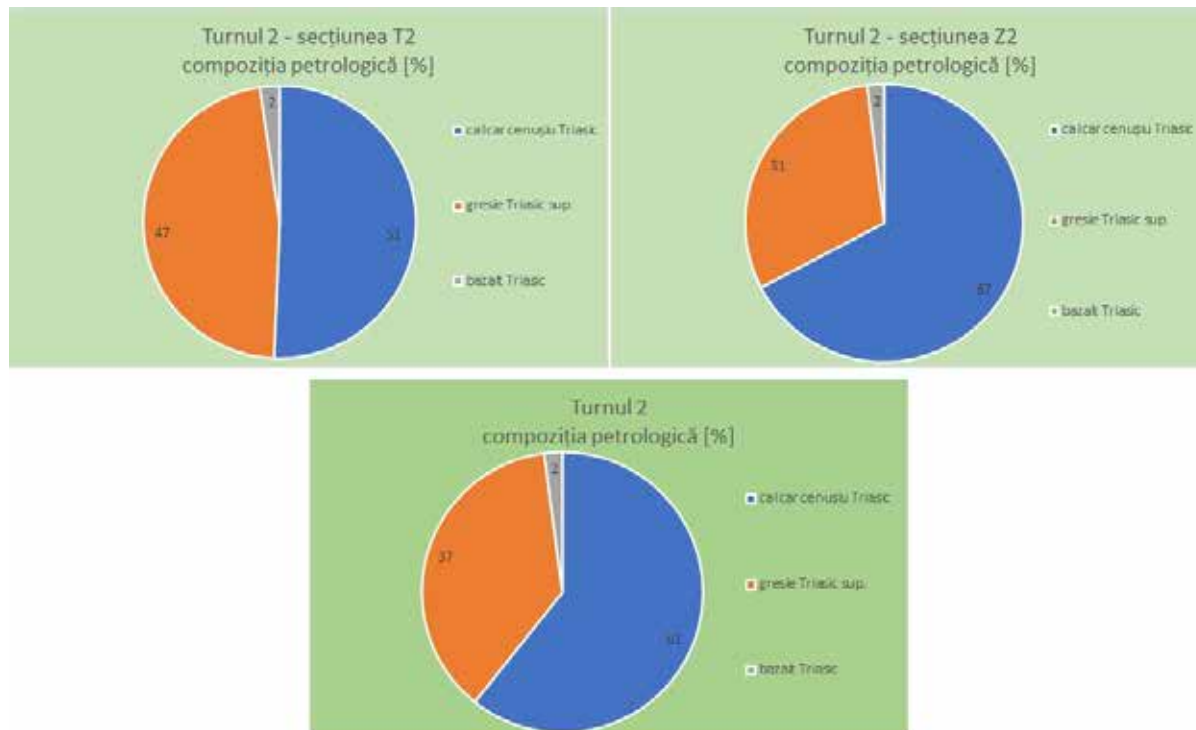
a. Delimitarea zidului medieval dintre Turnul de Colț și Turnul 2 (TA)

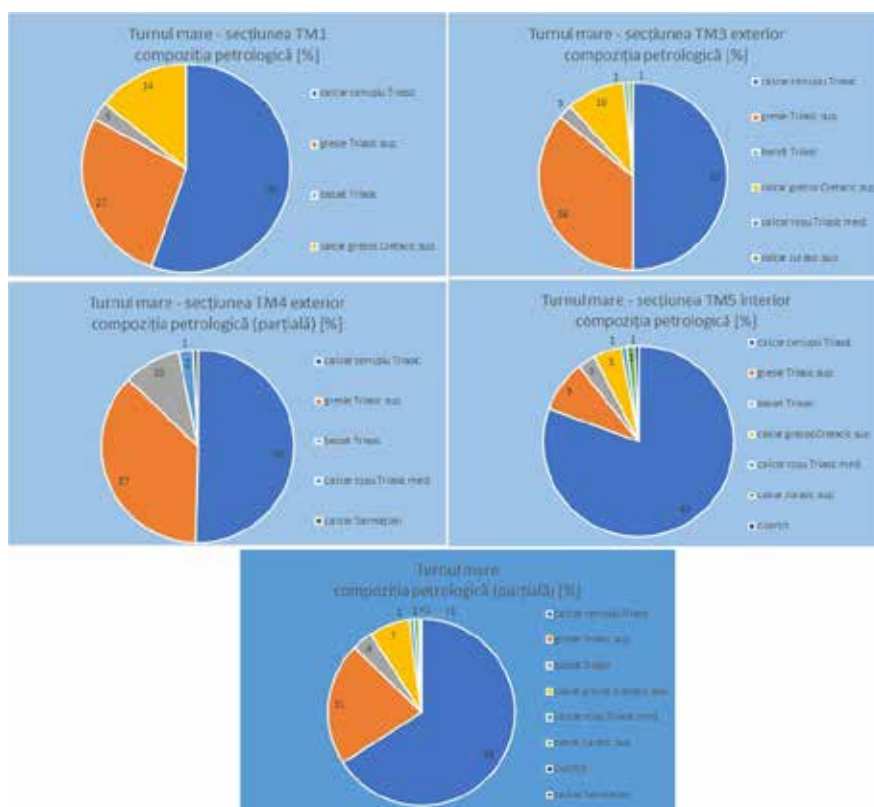
b. Zid între Turnul de colț și Turnul 2 (TA) - compoziție petrologică (exprimată în procente)

a. Turnul 2 și delimitarea secțiunilor T2 (TA) și Z2

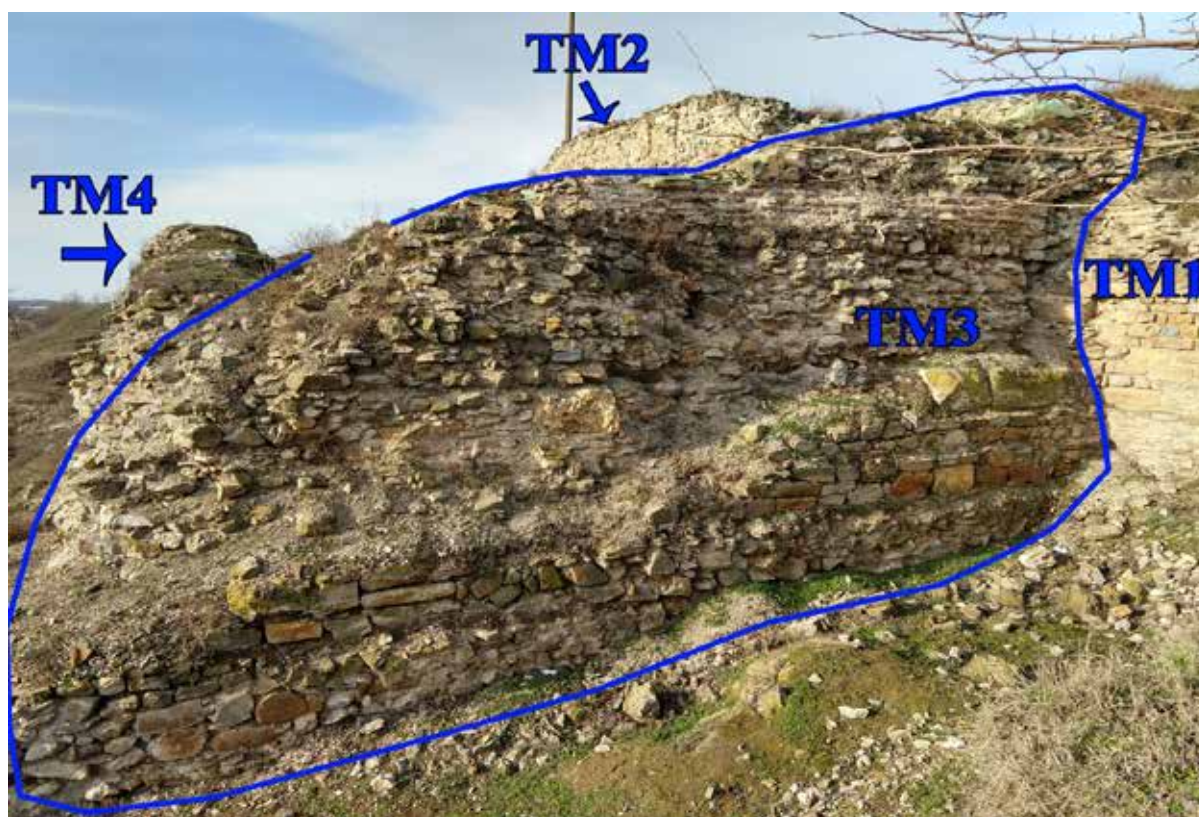
b. Turnul 2 (TA) - compoziție petrologică (exprimată în procente)

a. Turnul Mare - compoziție petrologică (exprimată în procente)

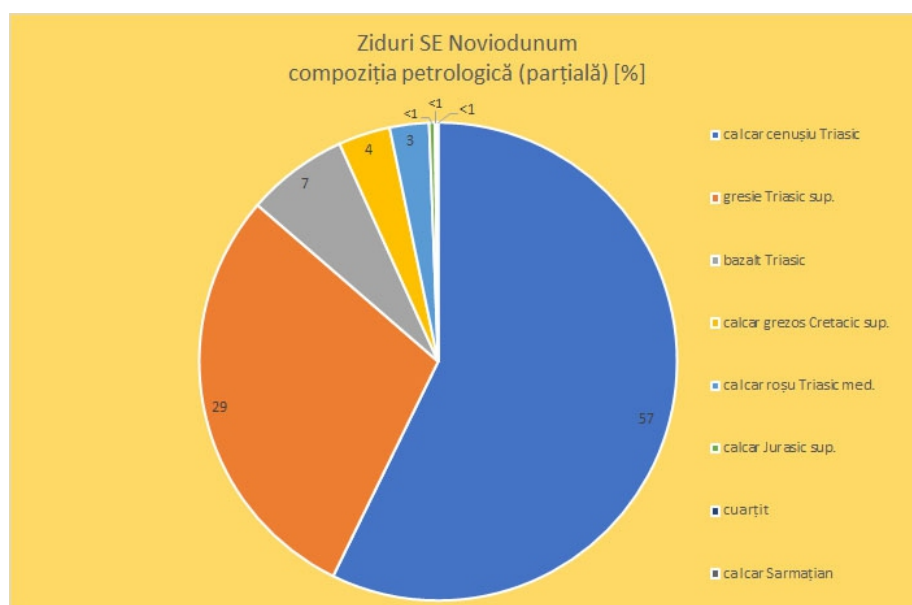
b. Turnul Mare și delimitarea secțiunilor TM1 - TM6

a. Turnul Mare - Secțiunile TM1 - TM4

b. Turnul Mare - Secțiunile TM2, TM5, TM6

a. Compoziția petrologică a zidurilor aparținând incintei de sud-est

b. Ariile de extracție a materialului litic din componența zidurilor cetății Noviodunum (după Harta Geologică 1:200 000, foile Tulcea și Sulina - Institutul Geologic Român)

a. Așezarea civilă Est - M.06

b. Așezare civilă Est - M.11

Pl. 14

a. Așezarea civilă Est - M.13

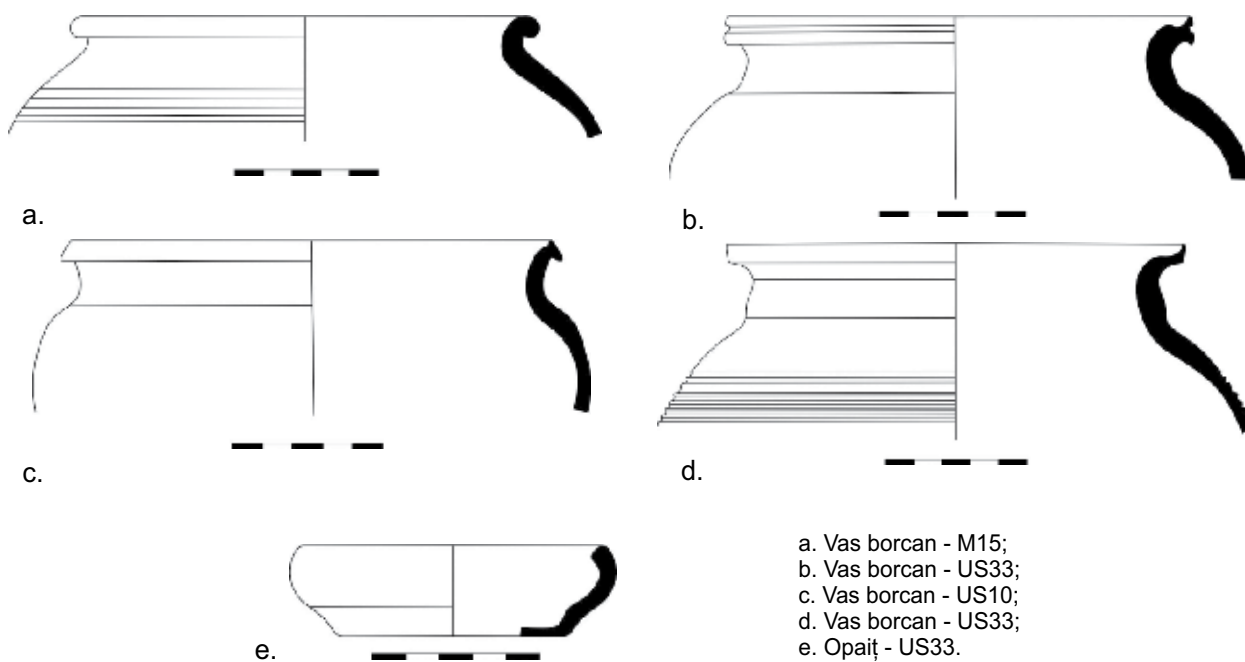

b. Așezare civilă Est - M.15

Pl. 15

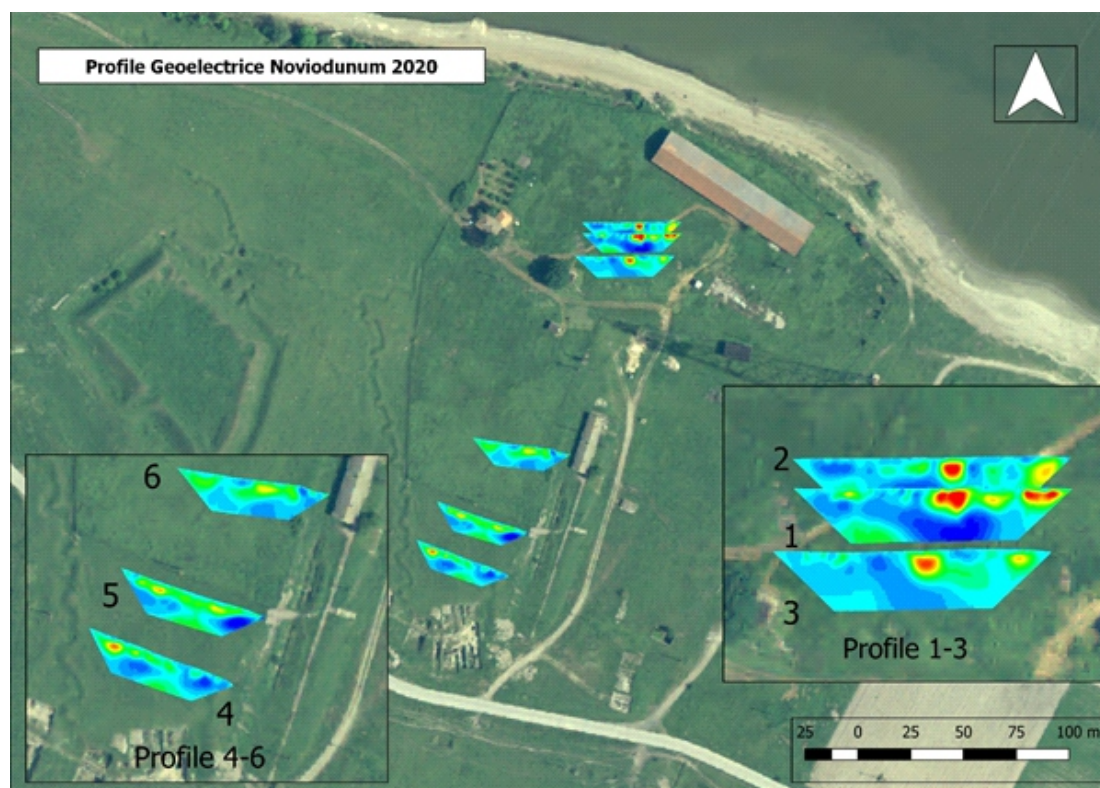

Așezarea civilă Est. fotografie aeriană

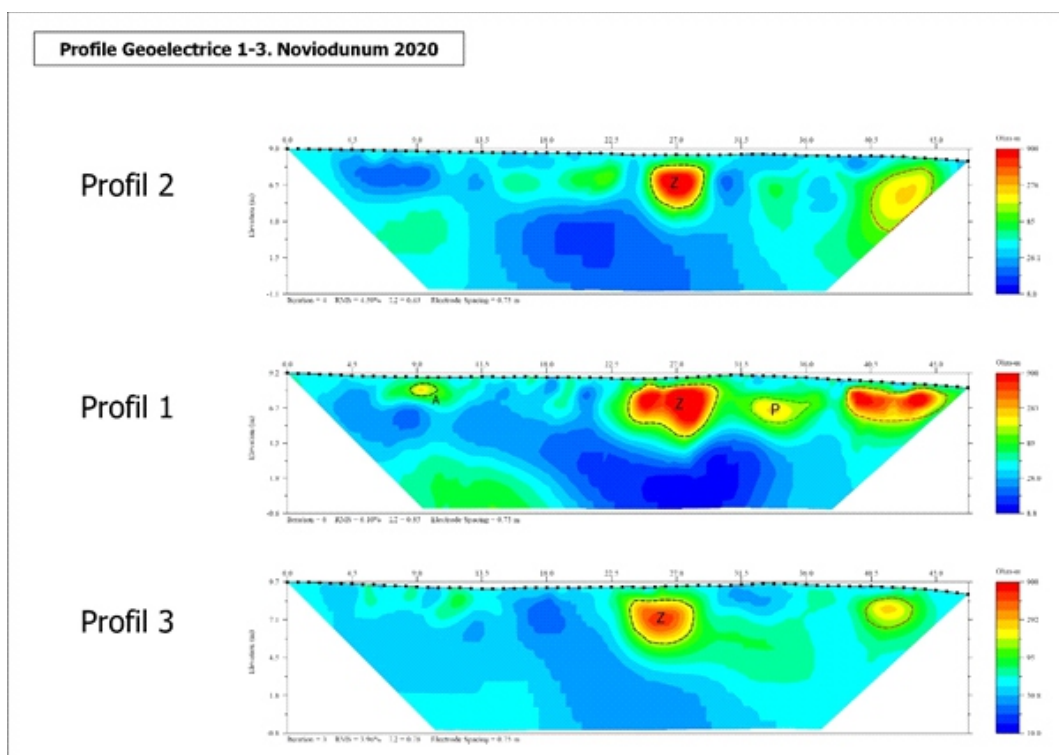

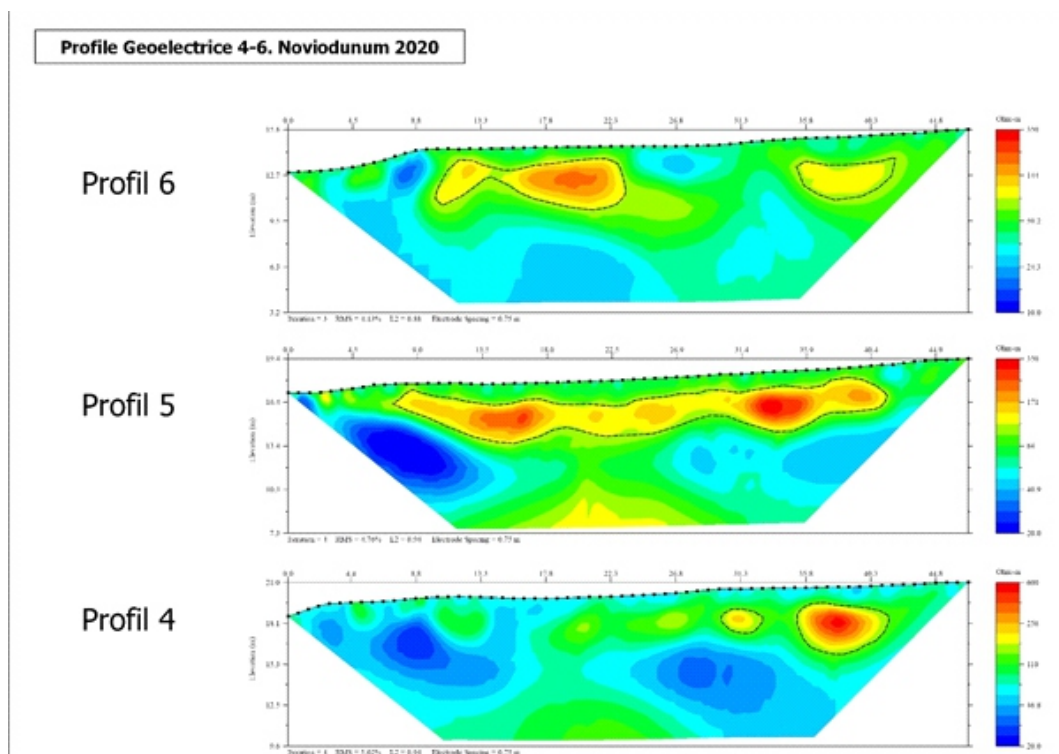
a. Poziția profilelor de rezistivitate din campania 2020.

b. Profilele geoelectrice dispuse pe hartă

a. Profilele 1-3 cu localizarea anomaliilor cu potențial arheologic ridicat, inclusiv cele marcate cu **Z**, asociate cu zidul expus în săpătură.

b. Profilele 4-6 cu localizarea anomaliilor asociate cu stratul de locuire al cetății.

24. Istria, jud. Constanța [Histria]**Punct: Sector Acropolă Centru-Sud****Cod RAN:** 62039.01; **cod LMI:** CT-I-s-A-02681**Autorizație nr.** 71/2020

Colectiv: conf. univ. dr. Valentin Bottez (responsabil sector, (Universitatea din București - UB), lect. univ. dr. Alexandra Țârlea (UB), lect. univ. dr. Alexandra Lițu (UB), arh. dr. Virgil Apostol (IAB), drd. Iulia Iliescu (UB), conf. dr. Corneliu Beldiman (asociat UB), Anca Constantin (absolventă masterat), mrd. Francesca Știrbu (mrd.), Agatha Georgescu (absolventă licență), Radu Penea (absolvent licență).

Perioada desfășurării cercetării: 15.07 – 15.08.2020

În campaniile precedente (începând cu 2013), echipa Universității din București a dezvelit cea mai mare parte dintr-o insulă de locuire, denumită convențional *insula α*, datată în ultima fază de locuire a cetății Istros/Histria (sec. VI-VII p.Chr.).

Pentru campania 2020, obiectivul a fost să săpăm și ultimele casete pe suprafața insulei de locuire, pentru a completa planul structurilor deja existente.

Unitățile de săpătură continuate sau nou deschise în 2020 (Fig. 1)

Celor 50 casete cercetate în intervalul 2013-2019 (numerotate C001 – C050; casete de 4 x 4 m, cu un martor de 1 m între ele) le-au fost adăugate trei noi unități de săpătură: **C051**, **C052** (4 x 7 m) și **C053** (2,5 x 10,2 m). Acestea sunt amplasate în partea sudică a Sectorului, pe direcția E-V, având scopul de a surprinde traseul zidului de incintă care ar delimita clădirea la Sud. De asemenea, au fost săpați șase martori (**C021/C017**, **C017/C013**, **C013/C014**, **C023/C026**, **C029/C035**, **C041/C010**) din partea nordică a zonei cercetate, pentru a finaliza decopertarea spațiilor de locuire și a structurilor urbanistice identificate în anii anteriori. Pe lângă acestea, a fost continuată cercetarea în casetele **C026** și **C029**, precum și în martorul **C026/C029**.

Stratigrafia:

Din punct de vedere stratigrafic, situația din anul acesta confirmă rezultatele obținute în anii precedenți, fiind surprinsă următoarea succesiune stratigrafică: primul strat este cel vegetal sau de depunere modernă (a cărui grosime variază), care suprapune cele două straturi de dărâmtură care marchează distrugerea ultimului nivel de locuire – primul este caracterizat printr-un pământ de culoare gri, care conține numeroase blocuri de piatră, iar cel de-al doilea este reprezentat de un pământ de culoare galben-roșiatic, cu materiale constructive și urme de arsură.

Sub acestea au fost identificate nivelele de călcare specifice ultimei faze de locuire, reprezentate de podele sub forma unor straturi de lut de culoare galbenă, puternic solidificate (contextele 29006, 51002, 52004, 52011, 52012, 53003, 53006, 23005/26005, 23006/26006, 29004/35004, 41003/10003), trotuare (contextele 21003/17003 = T002; 13003/14003 = T001), pavaje (contextele 53004 = P023; 51005 = P024) ori străzi (contextele 21002/17002, 17002/13002, 13002/14002 = ST01).

Structuri constructive:

În campania din anul acesta au fost descoperite noi tronsoane din zidurile (Z005, Z012, Z017, Z018, Z027, Z044, Z060 și Z061) (Fig. 3-4) și trotuarele (T001 și T002) (Fig. 3) identificate în anii precedenți, la care se adaugă o serie de structuri constructive noi (Fig. 2): zidurile Z066 și Z067, precum și pavajele P023 și P024. Deosebit de importantă a fost descoperirea a două tronsoane din zidul de incintă al cetății romane târzii (52013, 53011). Se adaugă o structură din chirpici (29006/35006) care poate reprezenta un perete despărțitor al *Încăperii 6*.

Aceste descoperiri au dus, pe de-o parte, la conturarea unei imagini mai clare privind încăperile care alcătuiesc insula de locuire denumită convențional *insula α*. Pe de altă parte, cercetarea din sudul complexului a determinat identificarea limitei sudice a locuinței, precum și a unor noi încăperi din această zonă. Descoperirile de natură constructivă sunt completate de numeroasele categorii de materiale arheologice (material ceramic, numismatic, osteologic, descoperiri mărunte etc.) care pot fi corelate cu cele descoperite în anii anteriori și care ne oferă o imagine mai clară privind funcționalitatea și cronologia acestui complex.

Obiective pentru campania 2021:

Principalul obiectiv al campaniei din 2021 este de a determina lățimea ST02 (strada care delimitează *insula α* spre vest), precum și de a elimina cât mai mulți din martorii rămași în săpătură, în scopul dezvelirii complete a structurilor din sector.

În acest scop intenționăm deschiderea a maxim două casete pe ST02, precum și să săpăm cei doi martori din nucleul sudic care fac legătura cu Sectorul *Basilica Pârvan* și minim trei alți martori din partea centrală și estică a insulei. De asemenea, C051 va fi extinsă către Sud, pentru a putea surprinde continuarea traseului zidului de incintă.

Abstract

The 2020 archaeological campaign on the *Acropolis Centre-South* Sector led to the discovery of new segments of the previously-identified walls (Z005, Z012, Z017, Z018, Z027, Z044, Z060 and Z061) and sidewalks (T001 and T002) and the identification of new structures: walls – the Late Roman defensive wall, Z066 and Z067 – and pavements – P023 and P024. Thus, the research allowed us to entirely delimit the 6th century *insula* and to better understand the functioning and chronology of some of the spaces partially excavated in the past – e.g. *Space 6*.

Fig. 1. Planul general al Sectorului Acropolă Centru-Sud, cu unitățile de săpătură cercetate în campania din anul 2020.

Fig. 2. Zidul de incintă roman târziu, Z066, Z067, P023 și P024

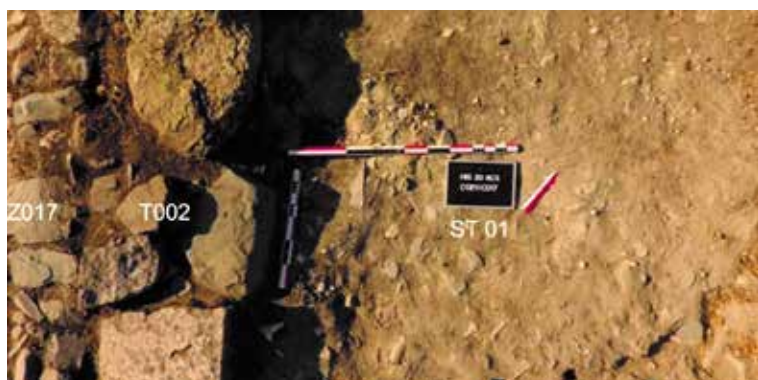

Fig. 3. C021/C017: Z017, T002 și ST01

Fig. 4. Z018

25. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj**Punct: Dealul Cămnin****Cod RAN:** 140734.03**Autorizație nr.** 86/06.05.2020**Colectiv** de cercetare: Ioan Bejinariu (responsabil științific), Dan A. Băcuț-Crișan, Dan A. Deac (membri în colectivul de cercetare, toți MJIA Zalău)**Perioada desfășurării cercetării:** 31.07 – 24.08 2020

Localitatea Jac (com. Creaca) se află în zona centrală a județului Sălaj. Din punct de vedere geografic aparține unei unități de tranziție între Transilvania și regiunea Tisei Superioare. Dată fiind situarea sitului de pe „Dealul Cămnin” în apropierea Complexului arheologic de la Porolissvum, în unele scrieri stațiunea arheologică este în mod eronat localizată în localitatea Moigrad, care administrativ aparține comunei Mirșid. Dealul Cămnin (alt. 350 m) este localizat la nord-nord-vest de satul Jac. La sud de deal curge firul văii Pometului. Este vorba despre un platou cu o formă aproximativ trapezoidală. Pantele naturale ale dealului nu sunt foarte abrupte, cu excepția zonei sudice și a celei sud-estice unde pereții sunt aproape verticali pe unele porțiuni, însă actualul aspect se datorează exploatării pietrei în epoca romană. Sistemul defensiv (valul), așa cum apare la suprafața terenului, urmează laturile platoului. Este foarte vizibil mai ales pe laturile de vest și nord-vest, unde poate fi sesizată și albierea șanțului aferent valului. Stațiunea arheologică include o incintă fortificată din prima epocă a fierului, o carieră romană pe partea sudică a dealului, resturile unei construcții romane (posibil turn de lemn ?) amplasate în zona cea mai înaltă a dealului, precum și cel puțin două amenajări rupestre care aparțin perioadei post-romane, ambele săpate în peretele carierei.

În anul 1958¹, respectiv 1994² au fost practicate o serie de sondaje arheologice care au vizat studierea elementelor defensive, respectiv zona construcției romane unde sunt vizibile la suprafață urmele unei incinte mai mici. Cercetările au fost reluate în anul 2015 și continuate, cu unele întreruperi în anii următori. Noile cercetări au vizat toate monumentele arheologice cunoscute în zona „Dealului Cămnin”. Rezultatele imediate au demonstrat că fortificația fusese în mod eronat atribuită perioadei medievale timpurii (sec. IX / X – XI) întrucât în realitate aparține primei epoci a fierului.

În campaniile trecute cercetarea vestigiilor incintei fortificate din prima epocă a fierului au vizat în egală măsură componenta defensivă (val+palisadă+șanț) dar și locuirea. Dacă în cazul primului demers rezultatele au constatat în identificarea manierei de construire a structurii defensive și mai ales au permis refacerea noului plan al incintei care este mai mare decât fusese precizată anterior, în ceea ce privește cercetarea habitatului aferent acestei perioade rezultatele au întârziat să apară. Niciuna dintre secțiunile

trasate în anii trecuți în diverse locuri din interiorul incintei pentru a surprinde eventuale componente ale habitatului nu a furnizat descoperiri sau indicii în acest sens. Chiar și cantitatea de material arheologic (fragmente ceramice) a fost extrem de puțină. În toate secțiunile care au vizat structura elementelor defensive au apărut materiale arheologice, inclusiv ceramică doar la cel mult 1-2 m în spatele valului. Ca atare am decis demararea unor investigații non-invasive pe suprafața incintei, în ciuda faptului că aceasta este împădurită. Am identificat două suprafețe unde copacii sunt mai rari și au fost marcate o serie de perimetre cu suprafața de 20 x 20 m. Aici au fost efectuate cu ajutorul colegilor de la MNIB Timișoara prospecțiuni cu un magnetometru cu cesiu pentru a detecta eventuale anomalii în subteran care să indice prezența resturilor unor structuri de locuire. O primă suprafață (2000 m²) care a fost supusă investigațiilor se află în zona unde a fost identificat prin sondaje un loc intrare în incintă, pe latura sa de sud-vest. Următoarea suprafață care are doar 400 m² a fost amplasată la circa 30 m nord-est de zona intrării. Din rațiuni care au marcat, de altfel întreaga cercetare arheologică sistematică din România în anul 2020 săpăturile au vizat doar cea de-a doua suprafață. După procesarea informației furnizate de măsurătorile magnetometrice în această zonă s-au observat pe latura de vest a suprafeței o serie de anomalii interpretate drept indicii ale resturilor palisadei incendiate, iar pe latura de est părea să se contureze o structură rectangulară de circa 7 x 6 m². Aici au fost deschise două suprafețe de 8 x 4 m orientate nord-sud cu un martor între ele lat de 1,00 m. Stratigrafia sectorului cercetat este simplă. Sub stratul de humus gros de 0,10 – 0,15 m rezultat din descompunerea frunzelor căzute apare un strat cu o grosime de 0,35 – 0,50 m cu un aspect cenușiu-gălbui, foarte fin în care au apărut fragmente ceramice și chirpici. Sub acest strat apare solul lutos, cu aspect galben-muștar, steril. Cu excepția unei singure gropi, de mici dimensiuni (groapă de par?) în suprafața cercetată nu au apărut alte complexe arheologice. Fragmentele de chirpici apărute în număr mare sunt o dovadă indirectă a existenței unei / unor construcții în zonă, în imediata apropiere a suprafeței cercetate. Însă atât bucățile de chirpici cât și în mare măsură ceramica descoperită în suprafața cercetată au un aspect rulat. Printre fragmentele ceramice din prima epocă a fierului, în partea superioară a stratului cenușiu-gălbui apare și un fragment ceramic roman și probabil un proiectil de praștie. Restul ceramicii aparține primei epoci a fierului și este cel mai adesea nedeterminabilă. Nu mai apare deloc specia bicromă, neagră la exterior, respectiv, roșie / cărămizie la interior. Majoritatea fragmentelor sunt de culoare brună, maronie sau cărămizie. Poate fi întregit parțial un sigur recipient cu buza ușor invazată, corpul rotunjit și cu mici proeminențe conice pe umăr. Un alt fragment provine de la un vas cu caneluri verticale, paralele pe zona mediană. Noile descoperiri sprijină vechile noastre ipoteze, conform cărora începutul incintei fortificate de la Jac „Dealul Cămnin” nu poate fi plasat mai devreme de faza Gáva II. Până acum situația arheologică sugerează mai degrabă că avem de-a face cu o fortificație de refugiu, sau una nelocuită permanent, însă suntem conștienți că

¹ M. Rusu, *Cetatea Moigrad și Porțile Meseșului*, în *Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 265-279.

² C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII-X d. H.*, Cluj-Napoca, 2002.

această ipoteză ar trebui verificată și prin alte sondaje în diverse zone ale incintei. Cert este că această fortificație este deocamdată singura din prima epocă a fierului cunoscută în zona „Porții Meseșene”. În strategia de control a uneia dintre cele mai importante căi de legătură dintre Transilvania de nord și zona Tisei superioare fortificația nu controlează însă direct ruta cea mai importantă de acces din și spre trecătoare și anume Valea Ortecului, ci doar două văi secundare care permit un acces alternativ spre zona de trecere³.

Pentru următoarea campanie de cercetări sistematice la Jac „Dealul Cămnin” ne propunem să verificăm prin săpături anomalii înregistrate la magnetometria realizată în zona intrării în incinta fortificată și în funcție de rezultate și de costurile cercetării să extindem excavația în acest sector. Un alt aspect care necesită o verificare în anii următori vizează necesitatea de a preciza dacă există o extindere ulterioară unei prime faze de amenajare a elementelor defensive spre sud, așa cum se lasă să se înțeleagă situația din teren precum și imaginea de tip LIDAR.

Abstract

„Dealul Cămnin” hill (alt. 350 m) is localized in the north-north-western part of Jac village (Creaca commune, Sălaj County). The hill is topped by a trapezoidal shaped plateau. The natural slopes are not very abrupt, excepting for the southern and south-eastern sides, where the slopes are almost vertical due to the Roman quarry exploitation. The archaeological site includes a fortified precinct from the First Iron Age (a surface of approximately 6.5 ha), a Roman quarry on the southern side of the hill, and also two inhabited caves cut in the walls of the Roman quarry, which are dated in the Post-Roman era.

Archaeological research previously carried out at the Early Iron Age fortification of Jac „Dealul Cămnin” (Sălaj county) did not yield results in terms of habitat and its components (dwellings, pits, fireplaces, etc.). As such, at the beginning of 2020 we conducted magnetometric investigations on two surfaces where trees are rarer. The excavation in 2020 took place on one of the 20 x 20 m surfaces where an „anomaly” with a rectangular outline was previously observed. Two surfaces of 8 x 4 m were opened in that area. Unfortunately, the research did not yield significant results. Except for an important amount of ceramic fragments and adobe, no habitation structures could be identified. Small pottery fragments belong to an evolved phase of the Gava culture. Based on the archaeological records so far, the beginning of the fortified settlement from Jac „Dealul Cămnin” can be stated no earlier than during Gava II phase.

³ I. Bejinariu, *Between Transylvania and Upper Tisza region. Poarta Meseșană / Meseș Gate in the Bronze Age and First Iron Age*, în *„Vadrózsából tündérsípót csináltam”. Tanulmányok Istvánovits Eszter 60. Születésnapjára / „To make a Fairy’s Whistle from a Briar Rose”. Studies presented to Eszter Istvánovits on her sixtieth Birthday* (L. Nagy Márta / L. Szőllősi Katalin eds.), Nyíregyháza 2018, 97-110.

26. Jac, com. Creaca jud. Sălaj [Porolissum]

Punct: Pometul Jacului

Tip sit: 32 (epoca romană), 113 (așezare urbană), 121 (castru)

Încadrare cronologică: secolele II-III p. Ch.

Cod RAN: 142159.01; 142159.03

Cod LMI: SJ-I-m-A-04909.01; SJ-I-m-A-04909.03

Autorizația nr. 16/05.05.2020

Colectiv: Coriolan Horațiu Oprean - responsabil (Academia Română - Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca); Vlad-Andrei Lăzărescu - șef sector (Academia Română - Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca); Sergiu Socaci - doctorand (Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca); Denisa Grosu - doctorand (Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca); Vlad Bologa - doctorand (Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca)

Perioada desfășurării cercetării: 07.09 - 16.10.2020

Obiective:

Dată fiind situația legată de pandemia globală cauzată de virusul SARS-CoV-2, anul acesta strategia și obiectivele cercetărilor arheologice de la Porolissum au fost adaptate situației de fapt. Cercetările au fost orientate către două direcții:

1. Continuarea investigațiilor non-invazive în zona *latus praetorii dextrum* și *praetentura dextra* a castrului mare, la care se adaugă un profil ERT peste sistemul de fortificație al castrului în zona *porta principalis sinistra*;
2. Cercetarea arheologică a complexului *praetorium*-ului prin continuarea S3/2019 și deschiderea unei suprafețe noi, S5/2020.

Într-o primă etapă s-a urmărit verificarea naturii semnalului geofizic în zonele mai sus menționate și rafinarea datelor obținute anterior. Cercetările arheologice s-au concentrat asupra unui obiectiv identificat în 2017 atât prin mijloace non-invazive, cât și prin secțiunea de control S1/2017 care a avut drept scop verificarea stratigrafiei generale a zonei.

Descrierea pe scurt a activităților desfășurate:

Investigațiile de micro-topografie și geofizică efectuate anul acesta s-au concentrat cu precădere asupra zonelor *latus praetorii dextrum* și *praetentura dextra* unde cercetările magnetometrice efectuate în anul 2010 de către o echipă de geofizicieni ai Universității „Eötvös Loránd” din Budapesta nu au avut o rezoluție suficient de clară (Fig. 1).

Cu această ocazie, în zona *latus praetorii dextrum*, au fost reluate prospecțiile magnetometrice, la o rezoluție de 0.50 metri utilizându-se un magnetometru cu vapori de cesiu având drept bază de corecție pentru variațiile rapide, un magnetometru cu precesie protonică. Suplimentar, prospecțiile au fost completate de profile ERT realizate la un interval de 0.7 metri (atât între electrozi, cât și între profile), care să permită interpolarea și transformarea lor într-o suprafață 2.5D acoperind în totalitate zona investigată magnetometric. Pentru prima dată la Porolissum a fost folosit și un georadar cu o antenă de 500 MHz în ideea de a verifica atât potențialul acestui tip de investigație non-

invazivă în sit. Am dorit să comparăm rezultatele obținute folosind cele trei metode și să stabilim „rețeta optimă” ce urmează a fi transformată într-o metodologie de cercetare aplicată sitului.

Praetentura dextra a fost la rândul său supusă unei serii similare de prospecții. Ne-am concentrat atenția asupra unei suprafețe situată în apropierea *via praetoria* reprezentând practic o primă *insula*. Studiul acestei zone are potențialul de a ajuta la o mai bună definire a succesiunii de construcții aliniate la drumul principal al castrului. Aici au fost efectuate prospecții magnetometrice la o rezoluție de 0.5 metri complementate de profile ERT la un interval de 1 metru.

Ultima serie de prospecții non-invazive a constatat într-un profil magistral ERT, cu o lungime de 74 metri și o spațiere de 1 metru între electrozi, care vizează clarificarea structurilor defensive ale castrului pe latura sa de vest, o zonă în care nu există deocamdată date consistente în acest sens (Fig. 2).

În ceea ce privește săpăturile arheologice din acest an, într-o primă fază s-a procedat la continuarea cercetării suprafeței S3/2019. Încă din anul 2019 am constatat că întregul areal a fost puternic afectat de intervenții ulterioare, ceea ce a dus la identificarea structurilor romane la nivel de fundații ale clădirilor și în puține locuri la câteva asize ale elevațiilor. Cu toate acestea, rezultatele prospecțiilor geofizice au fost confirmate în sensul în care în colțul nord-vestic al S3/2019 a fost identificată legătura dintre cele două clădiri care compun partea vestică a complexului *praetorium*-ului, respectiv P1 (cercetată în 2018) și P2 (cercetată în 2019). Din păcate, starea precară de conservare a zidului care făcea legătura dintre P1 și P2 nu a permis stabilirea existenței unor culoare, sau uși care să fi asigurat circulația dintr-o clădire în alta. Cu toate acestea, datorită identificării în acest an a porticului curții mari a clădirii P2 se poate presupune cu destul de multă certitudine că trecerea dintre cele două trebuie să se fi realizat undeva în colțul de NV al S3/2019 în apropierea camerei A a clădirii P2. Din nefericire, cercetarea S3/2019 (15 x 18.5 metri) nu a fost finalizată în acest an, suprafața fiind extrem de mare, iar forța de muncă pe care am avut-o la dispoziție a fost redusă datorită crizei sanitare cu care ne confruntăm. Am reușit totuși să conturăm parțial porticul aferent camerelor de pe latura vestică a clădirii P2 fără a ajunge la nivelul de călcare al curții sau să clarificăm posibila zonă de trecere dintre P1, camerele de pe latura de vest ale clădirii P2 și impresionanta curte interioară a clădirii P2 (cca. 33 x 21 metri). Din punct de vedere al tehnic, talpa porticului este formată dintr-un zid realizat în tehnica *opus incertum* având o lățime de 0.4 metri, fiind surprins pe o lungime de 7.5 metri. Cel mai probabil peste această structură a fost aşezată colonada de lemn a porticului (Fig. 3).

Punctul central al cercetărilor din acest an a fost reprezentat însă de o structură constructivă amplasată pe latura estică a clădirii P2, o zonă extrem de interesantă din perspectiva relației cu o potențială *palestra* clădirea această clădire P2. Bazinul ce face obiectul cercetărilor de anul acesta a fost identificat inițial în prospecțiile electrometrice fiind secționat de către S1/2017, ocazie cu

care a fost stabilită atât funcționalitatea sa, dar mai ales relațiile stratigrafice cu structurile constructive din imediata apropiere. Anul acesta ne-am propus, datorită importanței, dar și a stării sale excepționale de conservare, să cercetăm exhaustiv acest bazin în așa fel încât să poată fi valorificat și din perspectivă turistică.

A fost deschisă suprafața S5/2020, cu dimensiunile de 10 x 10 metri, împărțită în patru carouri numerotate de la A la D. S-a ales metoda de cercetare a carourilor pe diagonală pentru a putea surprinde cât mai multe elemente stratigrafice și constructive ale structurii vizate. Au putut fi însă cercetate integral doar 2 din cele 4 carouri, respectiv carourile B și D, carourile A și C (cercetate parțial) rămânând a fi epuizate în campania anului viitor. În ceea ce privește strategia de cercetare, a fost aleasă o metodă de lucru combinată: dezvelirea structurii constructive la nivelul stratigrafic și cronologic corespunzător bazinului în caroul D (oprindu-ne pe nivelul de călcare al acestuia atât în interiorul, cât și în exteriorul său), în vreme ce caroul B a fost cercetat până la nivelul sterilului arheologic, acolo unde acest lucru a fost posibil, în așa fel încât să putem surprinde întreaga secvență stratigrafică a zonei, să stabilim etapele constructive ale structurilor arheologice identificate și relațiile lor cronologice. Cu consecvență s-a avut în vedere menținerea integrității zidăriei antice, cu atât mai mult cu cât se dorește prezentarea lor către publicul larg (Fig. 4).

Caroul D a relevat structura bazinului și nivelul de călcare atât în interiorul, cât și în exteriorul său. Momentan nu au fost identificate urme ale vreunui portic și pe această latură a curții interioare a clădirii P2. Grosimea zidurilor bazinului este de 0.45 metri, dar impresionează tehnologia folosită, dar mai ales atenția cu care a fost construit.

În ambele carouri a putut fi urmărită tehnica de construcție, respectiv faptul că pe exterior bazinul a fost impermeabilizat cu un „brâu” de lut având o grosime de 0.4 metri și o adâncime de 0.5 metri, dar care nu a ajuns până la baza fundațiilor structurii, ci puțin mai jos de nivelul de călcare din interiorul bazinului, care era unul adâncit față de nivelul de călcare din interiorul curții exterioare. Această izolație cu lut a fost realizată de la nivelul de călcare din exteriorul bazinului, ceea ce înseamnă pe de-o parte că nu era vizibilă în exteriorul bazinului, dar și că era destinată să protejeze eventualele pierderi de temperatură din interiorul bazinului. În interior, bazinul a beneficiat de o încălzire cu hypocaust, întreaga structură a sistemului de încălzire fiind păstrată intact. Pereții interiori au fost tencuiți, o cantitate mare de tencuială fiind identificată căzută pe podeaua bazinului (Fig. 5).

În caroul B au putut fi efectuate mai multe observații referitoare la succesiunile stratigrafice și la relația bazinului cu construcțiile din jur. Zidul perimetral al laturii de est al curții interioare a clădirii P2 se află la o distanță de 0.96 metri de bazinul propriu-zis. De un deosebit interes este atât relația de succesiune constructivă dintre bazin și zidul perimetral, în sensul în care din punct de vedere al cronologiei relative, bazinul a fost construit anterior zidului perimetral. În același timp, o noutate a fost faptul că zidul perimetral prezintă o deschidere spre zona de est a întregului complex denumit generic *praetorium*, ceea ce asigură legătura funcțională

dintre clădirea P2 și o altă aglomerare constructivă, posibil o palestra, situată la vest și denumită generic în momentul de față P3. Din toate datele pe care le deținem în momentul de față, această succesiune constructivă relativă nu indică și o diferențiere la nivel cronologic între cele două structuri, în schimb a oferit suficiente elemente pentru a presupune existența unor terasări transpuse în treceri cu diferențe de nivel dintr-o zonă a *praetorium*-ului în alta, zidurile perimetrice jucând și un rol funcțional de zid de sprijin pentru terasele astfel formate.

În colțul de nord-est al caroului B a fost surprins un mic cuptor amenajat din cărămidă, al cărei legătură cu restul structurilor identificate nu a putut fi stabilit, cel mai probabil acesta deservind alte construcții situate în zona de la nordul secțiunii S5/2020. De asemenea, la o adâncime de -2.96 metri, în caroul D, la nivelul sterilului arheologic, au fost surprinse elemente ale fazei de lemn a castrului, respectiv urmele unei bârne dispusă pe direcția SE-NV și doi stâlpi poziționați la nord de bârna mai sus menționată. Pentru a nu periclita structura bazinului, întrucât ne aflăm la peste 1 metru sub nivelul inferior al fundației acestuia, faza de lemn a fost cercetată pe o suprafață de doar 1 x 1.5 metri, în arealul dintre zidul perimetral al clădirii P2 și zidul de est al bazinului în așa fel încât să surprindem întreaga succesiune stratigrafică pe profilul de sud al caroului B (Fig. 6).

Deși nefinalizate în cursul campaniei din acest an, carourile A și C au confirmat la rândul lor datele geofizice în sensul în care zidul perimetral al clădirii P2 continuă pe întreaga suprafață a caroului C, în vreme ce în caroul A a fost identificată o groapă care afectează întreaga zonă de NE a caroului.

Cu toate acestea, cele mai importante, elemente ale cercetărilor din anul 2020 se referă pe de-o parte la documentarea structurii bazinului cu menționarea tehnicii constructive a acestuia și a relațiilor cronologice cu construcțiile aflate în imediata sa vecinătate, dar poate cel mai important, stabilirea unei relații directe între clădirea P2 și presupusa palestră (P3), situată la est de S5/2020, ceea ce ilustrează din nou complexitatea structurală și importanța *praetorium*-ului de la Porolissum.

Descriere tehnică (nr. secțiuni, suprafețe etc.):

În campania anului 2020, au fost continuate cercetările în secțiunea S3/2020 dezvelindu-se parțial porticul curții interioare a clădirii P2 pe latura sa de vest și a fost deschisă o nouă suprafață S5/2020 pe latura de est a curții interioare a clădirii P2.

S3/2020: suprafață totală = 15 x 18.5 m (277.5 m²)
suprafață cercetată 2020 = 10 x 6 metri (60 m²)
cantitate pământ excavat 2020 = 22 m³

S5/2020: suprafață totală = 10 x 10 m (100 m²)
suprafață cercetată carou A = 5 x 5 m (25 m²)
cantitate pământ excavat carou A = 10 m³
suprafață cercetată carou B = 5 x 5 m (25 m²)
cantitate pământ excavat carou B = 30.7 m³
suprafață cercetată carou C = 5 x 5 m (25 m²)
cantitate pământ excavat carou C = 17.5 m³
suprafață cercetată carou D = 5 x 5 m (25 m²)
cantitate pământ excavat carou D = 12.3 m³

Total excavat = 92.5 m³

Rezultate și interpretare:

Pe baza descoperirilor din campania anului 2020 s-a putut stabili că întregul complex al *praetorium*-ului este unul compus din cel puțin 3 zone constructive, care din punct de vedere funcțional pot fi împărțite într-o clădire oficială, probabil de lucru (P1), o zonă rezidențială cu o mare curte interioară (P2) și o posibilă palestra (P3). Anul acesta a fost identificată legătura dintre clădirile P2 și P3, structura P3 rămânând deocamdată incertă. Bazinul cercetat anul acesta este deosebit de bine păstrat; intrarea nu a putut fi identificată în carourile cercetate integral (carourile B și D), aceasta aflându-se probabil într-unul din celelalte carouri. De asemenea, existența unui portic pe latura de vest a curții mari aparținând P2, identificat anterior prin cercetări geofizice, a fost confirmat și prin săpături arheologice. Probabil că întreaga zonă a *latera praetorii* a fost terasată, existând în acest sens elemente arheologice care să susțină un rol dublu al zidurilor perimetrice ale curții mari, atât de a delimita un spațiu aparținând clădirii P2, dar și un rol structural de a sprijini terasamentele practicate care urmăresc în fond curbele de nivel și configurația naturală a terenului. Din punct de vedere cronologic, deși există o succesiune constructivă între bazin și zidul perimetral estic al clădirii P2, nu putem vorbi despre două faze distincte de construcție în momentul de față.

Descoperiri:

Materialul arheologic recoltat este unul relativ bogat și variat ținând cont de funcționalitatea complexului cercetat.

De remarcat cantitatea mare a cupelor și paharelor de sticlă, unele dintre ele putând fi considerate de lux; atrag atenția un fragment de bol cu coaste tip Isings 3 (a doua jumătate a sec. I p. Chr.) forma care apare relativ bine reprezentată în Dobrogea dar mai puțin în Dacia, o frumoasă cupă semi-sferică cu decor geometric (prima jumătate a sec. II p. Chr.) provenind probabil din atelierele egiptene, sau fragmentele unui platou sau farfurie de mari dimensiuni. Numeroasele fragmente ale unor foi de geam, alături de tencuiala masivă a pereților căzuți pe podeaua bazinului împreună cu o multitudine de cărămizi provenind de la acoperișul bazinului ne permit să intuim caracterul complex al construcției de față. Alături de aceste materiale care formează majoritatea descoperirilor mărunte, putem menționa o *tabula ansata* de bronz, un *sestertius* emis la Roma în timpul lui Marcus Aurelius, un opaiț lucrat la roată de proveniență locală, fragmente de *terra sigillata*, chei, un jeton de os și o cărămidă ștampilată fragmentară cu inscripția (CO)H III.

Tehnici de cercetare:

Săpăturile au fost executate manual, pământul fiind evacuat cu roabele. Toate materialele arheologice au fost înregistrate cu stația totală. Contextele arheologice au fost înregistrate prin fise de context arheologic (model MoLAS) permițând astfel elaborarea schemei stratigrafice (Harris Matrix), completate de documentarea topografică și fotogrametrică a tuturor contextelor cercetate.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

În campaniile viitoare vom continua proiectul de cercetare al complexului rezidențial *praetorium*, urmărind

etapele de construcție și cronologia clădirilor și relațiile dintre acestea. Clădirile P2 și P3 vor fi cercetate cu prioritate, încercând stabilirea funcționalității lor și a relațiilor dintre acestea. De asemenea va fi terminată cercetarea bazinului și amenajarea *in situ* sa pentru a putea fi inclus în traseul de vizitare turistică a sitului.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare:

Datorită condițiilor bune de păstrare a bazinului și a potențialului său muzeistic, zidurile descoperite vor fi fost acoperite cu material geotextil și protejate cu o structură ușoară ce urmează a permite la anul cercetarea în integritate și punerea în valoare a structurilor constructive mai sus menționate.

Bibliografie:

Coriolan H. Opreanu, Vlad-A. Lăzărescu (eds.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum* (Cluj-Napoca 2016).

Coriolan H. Opreanu, The Garrison of the Roman Fort at Porolissum (Dacia). The Analysis of the Tile-Stamps. *Open Archaeology* 4, 2018, 365-372.

Coriolan H. Opreanu *et alii*, Jac.jud. Sălaj. Com. Creaca (Porolissum). *Cronica Cercetărilor arheologice din România. Campania 2018. A LIII Sesiune Națională de Rapoarte* (București – Sibiu 2019), 98-100.

Coriolan H. Opreanu, Vlad-A. Lăzărescu, The Roman Headquarters on the Northern Limes of Dacia: Porolissum (jud. Sălaj/RO) in the Light of Recent Research. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 50, 2, 2020, 225-240.

Fig. 1 Localizarea zonelor investigate în cursul campaniei din anul 2020.

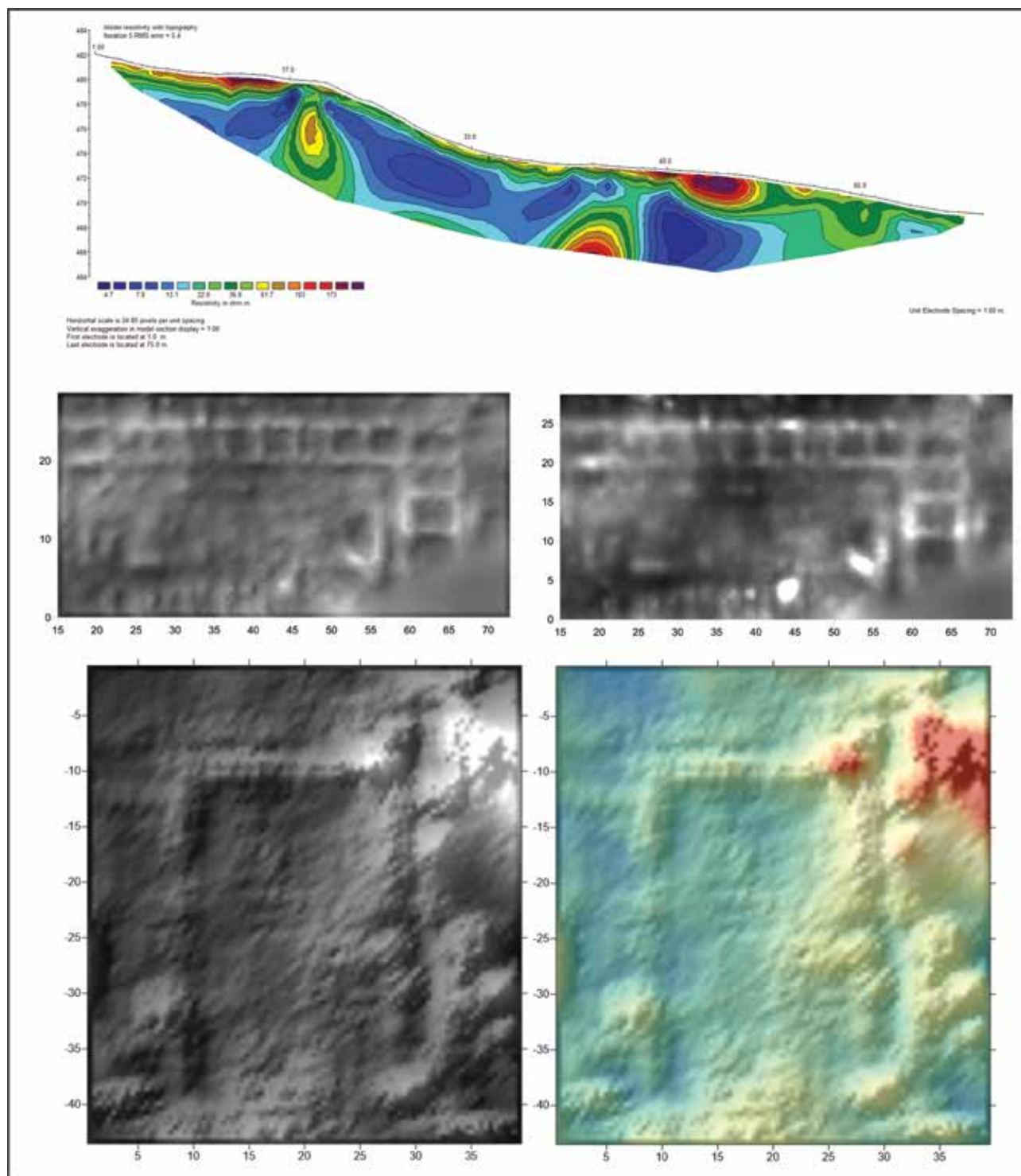

Fig. 2 Rezultatele prospecțiilor geofizice.

Fig. 3. Poziționarea zonei cercetată arheologic în cadrul praetorium-ului de la Porolissum.

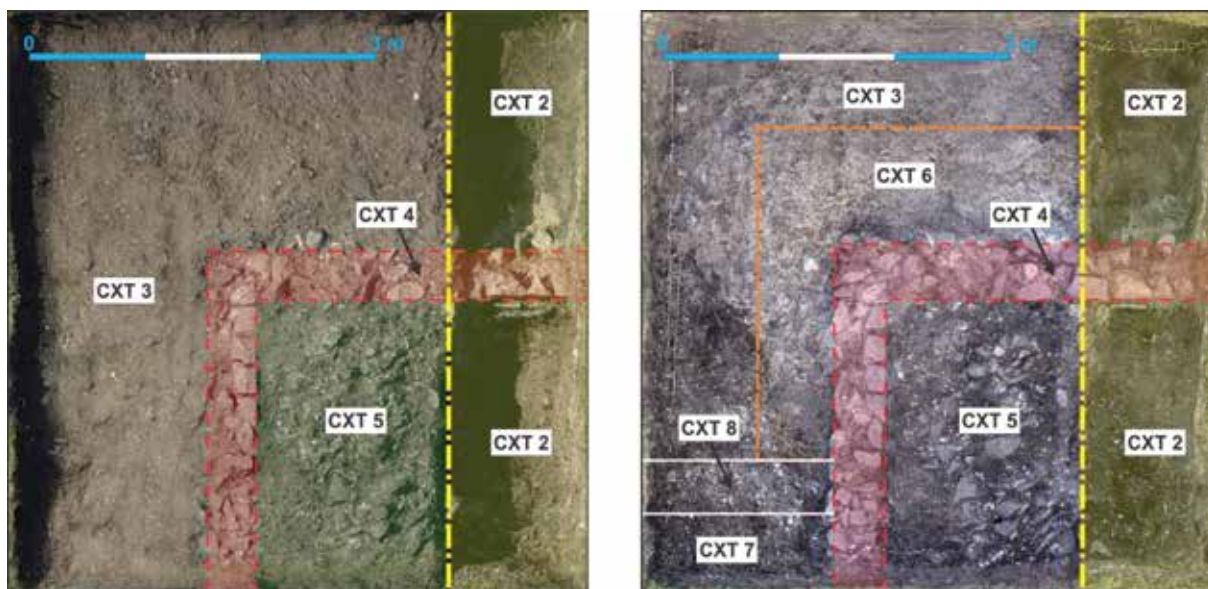

Fig. 4 Imagini cu bazinul cercetat la conturare.

Fig. 5 Imagini cu bazinul cercetat în diferite etape.

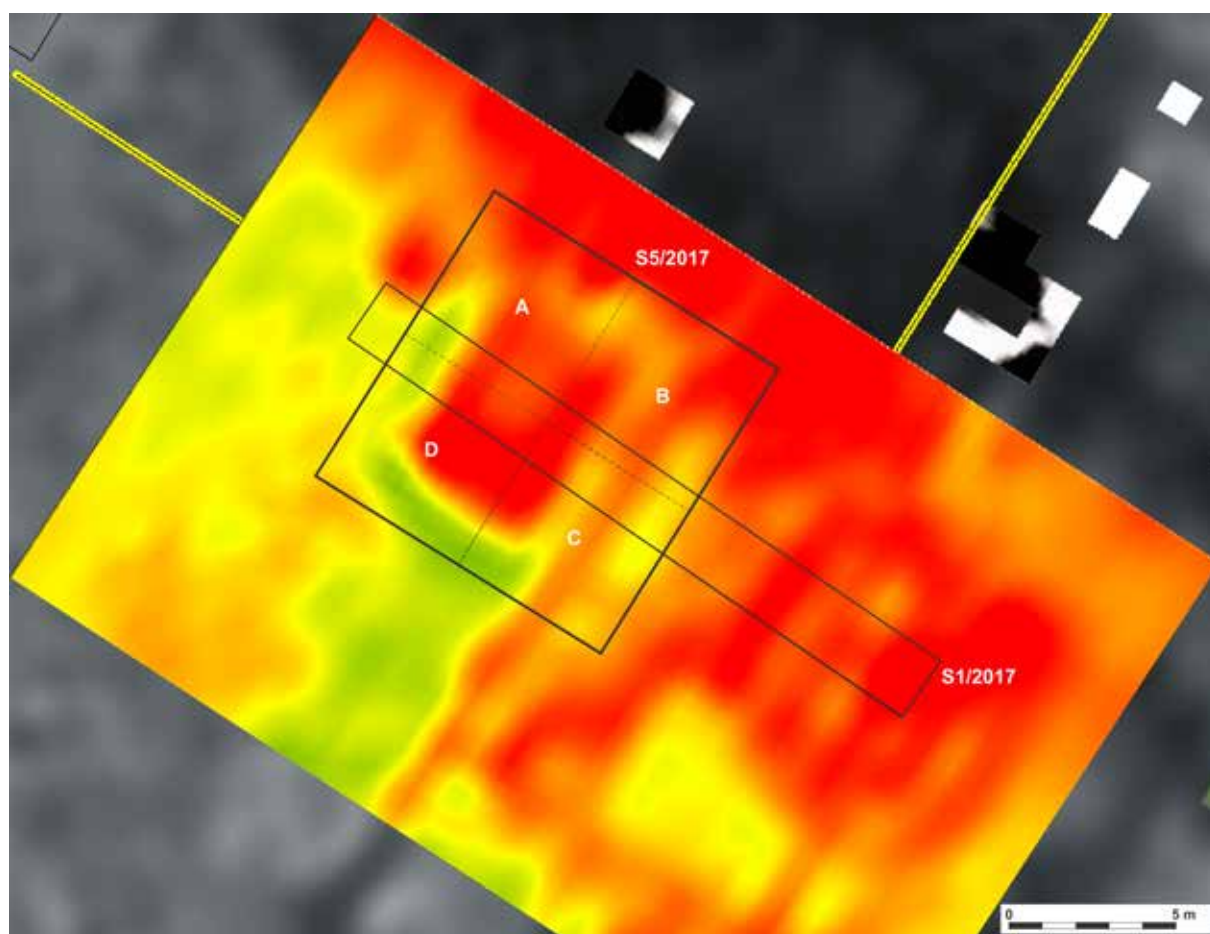

Fig. 6 Poziționarea unităților de cercetare arheologică în funcție de rezultatele prospecțiilor geofizice.

27. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea**Punct: Orgame / Argamum****Cod RAN:** 160653.02.02; 160653.02.03**Cod LMI:** TL-I-m-A-05808.01; TL-I-m-A-05808.02;
TL-I-m-A-05808.03

Colectiv: Dorel Paraschiv, George Nuțu (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (Ministerul Culturii), Bernd Paffgen (Ludwig-Maximilians-Universität München), Ștefan Honcu, Lucian Munteanu (IA Iași), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, UAIC Iași), Sorin Costea (cercetător independent), Ovidiu Albert (Colegiul Național „Roman Vodă” Roman), Laura Gheorghiu, Andrei Baltag, Bogdan Chiriloaie, Ana Honcu, Petrișor Zaporozjanu, Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Toma Tătaru (UAIC Iași), voluntari (Asociația „Mușatinii” Roman)

Sector Incintă Nord*George Nuțu, Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Iris Nuțu*

Cercetările din acest sector s-au concentrat în edificiul E1, respectiv în încăperile R2 și R3 și în realizarea a două sondaje – primul (Sondaj α) la nord de edificiul menționat, între acesta și incintă (curtina A, la V de T1) și Sondajul β , la sud de E1, între acesta și Bazilica uninavată (Bazilica I).

Sondajul α a fost practicat la S de incintă, spre zidul de N al R1. În această zonă incinta prezintă o prăbușire a paramentului de S. Această zonă prăbușită își găsește pandant pe aceeași direcție cu zidul de N al R2 care este de asemenea afectat în zona mediană. Această situație poate fi rezultatul unui sondaj anterior, rămas neacoperit.

Sondajul β a fost practicat la S de zidul de S al R3 spre Bazilica I. Sub vegetal a apărut un strat compact de dărâmtura în care au fost descoperite numeroase fragmente de amfore, majoritatea LR2, Opaiț B5 și Kuzmanov XVI, alături de fragmente de vase Hayes 3 și Hayes 105. Sub acest nivel a fost cercetat un zid paralel cu latura de S a R3, separat de acesta printr-un spațiu redus, de 0,90 m, spre Bazilica I. Dintre descoperirile numismatice din acest sondaj amintim o monedă de secol V p.Chr. descoperită la -0,75 m S de zidul 1 din Sondajul β . Aceasta datează o nivelare anterioară Z1 și, eventual, urmele unui pavaj din colțul de SV al Bazilicii I. O monedă histriană de secol V a.Chr. descoperită în zona de V a sondajului reprezintă un element antrenat.

Cercetările arheologice în R2 au condus la o serie de descoperiri inedite pentru zona intramurană argamensă. Podeaua încăperii din ultima fază a locuirii (primul sfert/jumătatea secolului VI p.Chr.), identificată încă din campania anului trecut, a fost amenajată, prin intermediul unui strat gros de lutuială, peste ceea ce pare a fi grătarul unui cuptor păstrat parțial (l: 2,25 m; L: 3 m; gr. solei: 6-9 cm). Acesta ocupă sfertul de SE al R2 și prezintă numeroase orificii de tiraj, clar individualizate. Din grătar se păstrează mai bine latura de N și, parțial, zona centrală. Latura de V este complet distrusă, probabil din cauza prăbușirii elevației pereților. Această latură este închisă de un zid lucrat cu îngrijire din blochete mici legate cu pământ considerat, inițial, prima faza a R2, respectiv a edificiului

E2. În stadiul actual al cercetărilor, nu au fost identificate elementele de susținere ale grătarului și nici nu am reușit evidențierea focarului.

La E de cuptorul 1 (C1) a fost descoperit un cuptor păstrat, de asemenea, parțial. Cuptorul 2 (C2) este circular cu diametrul de 0,70 m. Din grătar s-au păstrat câteva fragmente la -0,35 m față de partea superioară, pe un mic segment în zona de E a cuptorului. Nu au fost observate urme din pilonul central, dar în interior apar o serie de pietre mărunte prinse în straturi groase de lutuială. În interior a fost descoperită o monedă de secol V p.Chr., iar o altă monedă din secolul IV p.Chr. a fost descoperită în dărâmtura aflată la 50 cm S de cuptor unde ar fi trebuit să fie gura de alimentare. Aceasta a fost probabil distrusă în momentul în care a fost refăcut planul interior al R2, în ultima fază de locuire. Un alt element cronologic este oferit de un fragment Hayes 3 descoperit la 0,50 m E de C2, pe nivelul de funcționare din faza I (sfârșitul secolului V p.Chr.).

În colțul de NE al R2 a fost descoperită o vatră (C3) adosată zidului de E al încăperii, delimitată spre N de o piatră de dimensiune medie și un fragment de cărămidă. În interior au fost descoperite o serie de fragmente de zgură și piroane din fier. Pe latura de S se păstrează două asize realizate din pietre de dimensiuni medii, fasonate sumar.

Un alt complex (C4) a fost cercetat în sfertul de NE al R2 și constă într-o groapă masivă, conică, săpată în roca nativă. Aceasta are diametrul de 1,80 m și baza la -0,95 de la nivelul de călcare din faza I. Materialele arheologice descoperite în umplutură constau într-o serie de fragmente de amfore LR2 și un capac de amforă. Utilitatea acestuia poate fi doar presupusă, prin relație cu o groapă similară din colțul de NV al R3 în care se păstrează o jumătate dintr-un *dolium*.

În exteriorul încăperii R2 a fost adâncit nivelul corespunzător străzii de acces spre edificiu de la V. A fost descoperit un tronson de zid lung de 2 m, paralel (la exterior) cu latura de V a R2, (0,33 m în exteriorul laturii de V a R2) și păstrat pe două-trei asize realizate din piatră legată cu pământ. O piatră de talie (probabil o *spolia* din perioada greacă a orașului) marchează intrarea în R2, spre N. Disponerea acestuia sugerează că a fost fixată odată cu refacerea edificiului faza II și constituia un prag pentru un acces ascendent spre zona curtinei A, respectiv turnul I (T1).

Încăperea 3 (R3) a fost cercetată sumar. S-a mai înlăturat un strat de cca. 20 cm de pământ conturându-se în sfertul de NV aglomerare de chirpic cu urme de nuiete. Peste unele zone de chirpic au fost descoperite unele țigle și olane. Un exemplar întreg păstrat are dimensiunile de 34 x 35 x 4 cm și este decorat cu câte două incizii late, duble, dispuse în diagonală. Zona de chirpic se concentrează preponderent în zona chiupului din colțul de NV al R3. Sub acest nivel de chirpic apare un pământ cenușiu, neomogen, cu piatră mărunță și medie. Majoritatea fragmentelor ceramice aparțin unor amfore LR1 și ceramicii comune.

În această încăpere s-a conturat un șanț (4,20 x 60 x 0,65 - 0,70 m) paralel cu zidul de E al R3 (Cx 2). Umplutura constă într-un pământ cenușiu. Acesta a fost excavat în trepte, în stâncă, iar în umplutură au fost descoperite câteva fragmente din secolele V-VI p.Chr. Utilitatea sa ne

scapă, dar ar putea fi un complex grec umplut ulterior, în perioada romano-bizantină. Partea superioară pornește din stratul de pământ și din dărâmătura acoperită de chirpic corespunzător fazei II.

În campania acestui an a fost deschisă o nouă suprafață – S III. Aceasta a fost practică la V de E1, respectiv S II, spre faleza înaltă a promontoriului argamens. Obiectivul urmărit este conturarea intrării în turnul 1 (T1), în particular evaluarea intervențiilor realizate de către Paul Nicorescu în zona acestui tronson al fortificației, vizibile în zona exterioară a T1 și investigarea spațiului intramuran dintre zidul de incintă și Bazilica I, respectiv edificiul E1 cercetat în ultimii patru ani. Secțiunea III (4 x 4 m) a fost cercetată sumar; imediat sub vegetal au apărut, în nivelul de dărâmătură (-0,20 m), o serie de fragmente medio-bizantine decorate cu linii incizate „în val” – singurul lot ceramic mai important. Acestea reprezintă cel mai numeros material din perioada amintită descoperit pe sit și, de asemenea, prefigurează o locuire din această perioadă în zona argamensă. Intensitatea și consistența acestora vor fi cercetate în campania anului viitor.

Sector Poarta Mică

Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Andrei Baltag, Bogdan Chiriloaie, Ana Honcu, Petrișor Zaporjanu

Cercetările de anul acesta de la Argamum, sector „Poarta Mică”, desfășurate în luna octombrie, au urmărit dezvelirea zidului de incintă și a porții, investigarea edificiului E1, identificarea funcționalității „zidului absidat”, degajarea stratului de dărâmătură identificat în carourile I8-19 și J8-19, dar și alte obiective care s-au alăturat pe parcursul desfășurării săpăturilor arheologice.

Primele zile ale campaniei au fost destinate curățării secțiunii și înlăturării pământului și a foliei geo-textile folosite pentru protejarea monumentelor descoperite anterior. Săpătura s-a desfășurat în mai multe puncte ale suprafeței cercetate. Un prim punct de lucru a fost în interiorul edificiului E1, situat pe latura de vest a secțiunii, în carourile A9-14 – F9-14 (fig. 1). După cum am putut constata, în campaniile anterioare, acesta are două faze de construcție, cercetarea noastră efectuându-se în interiorul edificiului din prima fază de utilizare a acestuia. După secționarea și înlăturarea podelei în campania trecută, am identificat un nivel constructiv. Acesta constă dintr-un pământ galben foarte bine tasat, amestecat cu pietre mici și medii, nefasonate, care au fost aduse pentru a îndrepta zona, în vederea amenajării construcțiilor ulterioare. Am urmărit să degajăm acest nivel, pentru a putea identifica următoarele secvențe cronologice ale edificiului. O dată cu cercetarea graduală a acestuia au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, amfore de tipul LRA 1, 2, 4 și Kuzmanov 16, dar și mai multe fragmente de boluri ce aparțin formei Hayes 3 și Hayes 99 produse în zona foceană și cea africană, dar și resturi osteologice de origine animală. Printre acestea se remarcă prezența a două piese de joc, un jeton confecționat din sticlă albastră și o rondea de os, perforată la mijloc, lucrată dintr-o vertebră de pește de mărime medie, dar și un fragment de fibulă

din bronz, al cărui tip nu a putut fi stabilit încă. Tot aici au fost descoperite două fusaiole, unul confecționat dintr-o bază de kantharos elenistic și un altul, din lut. Trebuie să menționăm că pe latura de nord a edificiului a fost păstrat un martor de 80 cm. Adâncirea graduală a permis surprinderea mai multor fragmente de vase sparte și aduse aici o dată cu pământul galben, precum partea de sus a unei amfore ce aparține tipului Kuzmanov 16 sau mai multe fragmente din corpul unui chiup (fig. 1). Continuarea cercetării a condus la identificarea laturii de sud și de vest a unui alt edificiu (denumit convențional E3), care, după modul de construcție și după orientare, sugerează o etapă mai veche de locuire. Latura de sud a acestui edificiu este suprapusă de aceeași latura a edificiului E1, care i-a servit drept fundație. Segmentul de sud al clădirii E1 suprapune, parțial, latura sudică a edificiului E3. Prin urmare, am decis să continuăm cercetarea în interiorul edificiului E1, din faza 2, pentru a verifica dacă latura sudică a edificiului E3 continuă și în această suprafață. În această arie am surprins, anterior, un segment de aproximativ un metru și exista probabilitatea ca acest zid să se afle în legătură cu cele identificate în E1, din faza 1 (fig. 1). Astfel că am procedat la păstrarea unui martor în partea de nord a secțiunii, iar partea de sud a fost cercetată. Continuarea săpăturii a scos la suprafață mai multe fragmente ceramice și osteologice și a confirmat ipoteza noastră, identificând latura de est a edificiului E3. Dărâmătura evacuată a făcut parte, cel mai probabil, din elevația laturii de est a clădirii, care se păstrează precar în această zonă (doar un rând de asize). Pe o suprafață redusă a fost identificat restul de podea ce corespunde nivelului de funcționare a edificiului E3. În concluzie, în această suprafață a fost cercetat nivelul de dărâmătură aferent amenajării construcției edificiului E1 și au fost identificate și cercetate, parțial, laturile unei noi clădiri.

Un alt punct de lucru unde ne-am desfășurat săpătura este reprezentat de carourile A2-5 / C2-5, aflate pe latura de vest a secțiunii. Aici a fost identificată și cercetată o podea - P1, parțial păstrată (grosimea este cuprinsă între 10-20 cm). Acesta constă dintr-un pământ galben tasat, deasupra căruia au fost descoperite fragmente ceramice de bucătărie, de masă și transport și fragmente osteologice ictologice și de origine animală. Un alt fragment de podea - P2, a fost identificată pe latura nord a secțiunii, în carourile E1-2 / G1-2. La fel că și podeaua descrisă anterior, aceasta a fost realizată din pământ galben tasat, cu o grosime ce variază între 5 și 8 cm. Ea este mai târzie decât cea identificată în carourile A2-5 / C2-5.

Cercetarea zonei unde a fost identificat „zidul absidat” a permis stabilirea funcției acestuia (fig. 2). El reprezintă un canal ce colecta apa reziduală din cetate, fiind, cel mai probabil, anterior edificiului E1, faza 2.

În campania anterioară am identificat limitele vechii secțiuni realizată în anii '80 ai veacului trecut. Aceasta a afectat, aproape în integralitate, podeau P1, care a fost identificată doar în caroul 7G, în afară de extinderea practică de noi pe latura de vest pentru îndreptarea profilului.

Continuarea săpăturii în interiorul porții, în carourile F15-16 / G15-16, a confirmat ipoteza de anul trecut și anume că avem de-a face cu o poartă pedestră, folosită pentru a ajunge rapid în zona portului. Aceasta era

pavată, pe interior, cu dale mari de calcar, deasupra fiind turnat un strat subțire de mortar. Cercetarea celeilalte jumătăți a interiorului acesteia a scos la suprafață groapa stâlpului porții (40x42 cm – Cx 4), situat aproximativ în centrul caroului 16F (fig. 2). În interiorul acesteia se află o altă groapă, secundară (20x24 cm), care a rezultat în urma introducerii stâlpului porții, ce a fost fixat cu mortar în pământ. Continuarea conturării și degajării stratului de dărmătură din carourile G8-14 / I8-14 a permis identificarea unui pavaj din blocuri de calcar, ce este păstrat precar, dar și conturarea peretelui unui edificiu căzut dinspre est spre vest. Peretele respectiv a fost ridicat din blocuri de calcar, având deasupra mai multe rânduri de cărămidă legată cu pământ galben (fig. 2).

Un alt punct cercetat a fost în zona extramurală a cetății, în carourile A16-19 / J16-19 (fig. 2). În această suprafață am degajat un strat de dărmătură care are grosimea de 1,30 m și constă din blocuri mari și medii de calcar, fasonate, amestecate cu mortar și pământ cenușiu afânat. Materialele arheologice găsite în această suprafață sunt amestecate, fiind descoperite, deopotrivă amfore grecești de Chios și amfore romane târzii tipul LRA 4.

În campania viitoare ne propunem să elucidăm funcția și planimetria edificiilor aflate în curs de cercetare, dar și degajarea segmentului de incintă aferent secțiunii deschise de noi. Un alt obiectiv pe care ni-l propunem pentru campania viitoare este acela de a extinde secțiunea pentru a putea vedea legătura dintre poartă și zona portuară a cetății.

Sector Extra Muros, campania 2019¹

Mihaela Iacob, Sorin Costea, Laura Gheorghiu, Ovidiu Albert

Campania 2019 în sectorul *extra muros* s-a desfășurat în perioada august-septembrie și a avut mai multe obiective:

1. Finalizarea cercetărilor edificiului E 4, prin demontarea matorului dintre S X și S XI;
2. Cercetarea lui mormântului identificat în 2018, numerotat atunci M2/2018, dar nesăpat în 2018 din motive obiective, motiv pentru care a fost cercetat în 2019 și, în consecință, renumerotat M1/2019;
3. Cercetarea lui E 3, dezvelit în anii 1994-2000, prin punerea în evidență a modului în care se închide spre N;
4. Cercetarea a două suprafețe, A și B, situate la V de E4, într-o zonă în care exista o aglomerare de piatră la suprafață.

1. Demontarea matorului dintre S XI și S XII nu a adus elemente noi în ceea ce privește stratigrafia: au fost confirmate cel puțin 2 faze în ceea ce privește funcționarea edificiului în perioada romană, fapt dovedit prin suprapunerea a două pavaje, cel mai vechi fiind, firește, mai bine păstrat. A fost confirmat faptul că la amenajarea acestui edificiu, în epocă romană, au fost distruse vestigii anterioare, din perioada elenistică (amenajări funerare).

2. M 1/2019. Mormântul fusese dezvelit spre profilul de V al secțiunii S IX. Se prezenta sub forma unei amenajări din lespezi de piatră, cu dimensiunile de 1,00 x 0,60 m, care căpăcua groapa mormântului, așezate în două straturi: 3 lespezi – 0,55 x 0,40 m; 0,25 x 0,40 m; 0,35 x 0,40 m, suprapuse de 2 lespezi – 0,47 x 0,35 m; 0,43 x 0,35 m. Amenajarea are orientarea E-V și se află la adâncimea de 0,70 m măsurată pe profil V. După îndepărtarea amenajării din piatră a fost degajat scheletul care se păstrează parțial, fiind deranjat de rozătoare și intervenții antropice (practicarea agriculturii); lipsesc oasele bazinului, oasele label piciorului, oasele mâinii; coastele sunt deranjate, iar craniul, rupt în două a fost „tras” peste coaste; în poziție „originală”, nederanjată, sunt oasele piciorului drept și humerusii. Mormântul nu a avut inventar.

3. Cercetările din zona lui E 3 au avut în vedere dezvelirea integrală a acestuia, spre N. Cercetările anterioare (1994-2000) puseseră în evidență un edificiu cu cel puțin 5 încăperi, cu mai multe faze constructive datate în sec. IV, până la abandonarea locuirii în timpul lui Valens, deranjat, la un moment dat prin înmormântarea unui craniu în mijlocul încăperii nr. 5. Fazele de construcție sunt vizibile atât în amenajarea de podele, cât și prin blocări ale unor uși și re-compartimentări anterioare. Din păcate, extinderea spre N a cercetării nu a adus rezultatele așteptate în sensul că închiderea spre N a încăperii I1 nu a putut fi pusă în evidență, datorită stării de distrugere a edificiului spre N. Nici închiderea lui I 5 nu a putut fi bine pusă în evidență datorită aceleiași cauze – starea de distrugere a acestei laturi.

4. Suprafețele A și B. Cele două suprafețe au dimensiunile de 4 x 4 m fiecare, cu un mator de 1,5 m între ele. Până la adâncimea de 0,40 m, la care am reușit să coborâm (maximum atins în această campanie în cele două suprafețe), au putut fi observate urme ale unor construcții păstrate superficial: un fragment dintr-o amenajare circulară (ring?) - în SB; posibile fragmente din trasee de ziduri - în SA. Materialul recoltat este în mare parte roman târziu, cu o singură excepție, un fragment ceramic grecesc, cu firnis negru în SB.

Sector Extra Muros, campania 2020

Mihaela Iacob, Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Toma Tătaru

Cercetările au avut următoarele obiective:

1. Verificarea fazelor anterioare ale edificiului din S IX-SXII;
2. Verificarea planimetriei lui E1 (din SIV-SVI);
3. Cercetarea suprafețelor A și B, trasate anterior.

1. Verificarea fazelor anterioare ale edificiului din S IX – SXII

În acest scop, în SXI-SXII s-a coborât până la 0,80 m față de nivelul actual de călcare, sondându-se nivelurile anterioare celui de construcție și funcționare a zidurilor de E, V și S ale edificiului. Astfel, sub zidul de S (numit de noi, convențional, Z2 – care, în fapt, nu închide edificiul, ci marchează o amenajare în interiorul acestuia - a apărut un strat de tegule și cărămizi, ceea ce dovedește că acesta este construit ulterior funcționării și demolării unei construcții

¹ Raportul pentru anul 2019 nu a apărut în CCA.

anterioare; s-a pus în valoare faptul că și colțul de S-V al acestei amenajări este construit în aceeași manieră: lespezi subțiri de piatră, atent alese, de grosime constantă, legate cu pământ.

În aceeași zonă a edificiului au apărut două fragmente de ziduri paralele și foarte apropiate unul de altul, orientate E-V, situate la 0,25 m sub nivelul de construire al zidului de E al edificiului. – ziduri numite de noi Z7 și Z8. S-a observat, totodată, că zidul de E al edificiului este rupt în zona „călcăse” zidurile paralele Z 7 și Z8 anterior menționate. Primul dintre cele două ziduri - Z 7 – se situează, în fapt, în prelungirea lui Z 5, zid care este perpendicular pe peretele de V al edificiului – numit de noi Z6, dar construit anterior acestuia.

În scopul enunțat mai sus am extins S XII cu 1 m spre S pentru a surprinde și latura de S a edificiului - Z9.

S-a dovedit astfel că Z 5, Z6, Z9 și Z1” aparțin unei clădiri anterioare edificiului, clădire ce avea un pavaj din lespezi de mari dimensiuni – evidențiat pe o suprafață de cca. 1,5 m E-V și 2,5 m N-S – cu lespezi de 70 x 40 cm, 40 x 40 m; ulterior, în interiorul acestei clădiri s-a construit amenajarea delimitată de Z2 și Z3, din care noi am surprins colțul de V și latura de S. Aceleași clădiri i se adosează clădirea delimitată din laturile Z6, Z4 și Z1. Sub nivelul de călcare al clădirii adosate apar urmele unor alte construcții anterioare – tumuli? O amenajare semicirculară apare atașată laturii de E (Z10; edificiul în forma extinsă avea pavaj.

2. Verificarea planimetriei lui E1 (din SIV-SVI)

Extinderea SVI a avut scopul de a verifica maniera de închidere a zidului pe latura de N. În 2019 am excavat pământul în această extindere până la nivelul dărâmăturii. În 2020 am continuat excavarea și am realizat încă o extindere pe latura de E astfel încât să putem pune în evidență latura de E a edificiului. S-a evidențiat faptul că aceasta a fost „rasă” la un moment dat la aceeași cotă, coama zidului fiind apoi integrată într-o podea de lut bine bătătorit. Podeaua și, implicit, zidul apar la adâncimea de 0,65 m. Așadar, la un moment dat, zidul de N al edificiului a fost scos din uz, clădirea continuând să funcționeze cu încăperea dinspre N. deschisă pe una din laturi. A fost curățată și porțiunea situată la N de camera cu pavaj, astfel că edificiul apare bine delimitat în această zonă. Punerea în evidență a laturii de E a demonstrat că aceasta prezintă o deschidere de 1,08 m.

3. Suprafețele A și B se prezentau ca o masă de dărâmătură din care cu greu se puteau vedea ziduri și amenajări. A fost demontat martorul dintre cele două suprafețe și a fost deschisă o nouă suprafață, C. Excavarea până la adâncimea de 0,60 m pune în evidență câteva elemente constructive din epoci diferite: o amenajare circulară (?) spre latura de nord și o a două tot circulară din suprafața A.

În primul caz pietrele așezate circular stau pe un strat de pământ negru, în cel de-al doilea caz pe un strat de dărâmătură. În S.A, pe o distanță de 1,60 m din profil E se păstrează un zid orientat N-S. cu grosimea de 0,60-0,65 m; din profilul de V pleacă un șir de pietre (zid?) ușor arcuit care se oprește în zidul menționat anterior. Sub martorul dintre S.A și SB apare un alt traseu de zid orientat

E-V pe o distanță de cca. 3 m. Dar traseul acestuia nu este sigur. La adâncimea de 0,50 m respectiv la 0,25 m față de nivelul cu amenajarea circulară de pe latura de N, apare un pavaj din plăci de piatră cu dimensiuni maxime de 0,65 x 0,50 m care continuă și sub martorul dintre suprafețele A și B, respectiv, sub martorii dintre SC și SA, SC și SB. Suprafața C nou deschisă are dimensiunile de 9 x 2 m pe toată lungimea celor două suprafețe anterioare A și B. În noua suprafață excavată a apărut o amenajare circulară păstrată parțial. Așadar avem de a face cu amenajări din perioada elenistică și romană, din păcate puternic distruse de arăturile practicate în zonă în anii '60 ai secolului trecut.

Materialul numismatic recoltat este în mare parte de epocă romană – în special sec. IV p.Chr.: monede, ceramică, cataramă, un deneral; sporadic au apărut și câteva fragmente ceramice de perioadă elenistică.

Fig. 1. Sectorul Incintă Nord, încăperea R2 din edificiul 1, vedere dinspre E

Fig. 2. Sectorul Incintă Nord, încăperea R2 din edificiul 1 cu pragul și grătarul perforat, vedere dinspre V

CX 4 - groapă stâlp

Canal colectare apă reziduală

Secțiunea S1 - foto final

Nivel de dărâmată și pavaj

Fig. 3. Sectorul Poarta Mică

Fig. 4. Sectorul Extra muros

Fig. 5. Sectorul Extra muros

28. Maliuc, com. Maliuc, jud. Tulcea**Punct: [Taraschina]****Tip sit: tell****Încadrare cronologică:** Eneolitic, Latène, Epoca romană, Epoca Medievală**Cod RAN:** 160298.01**Autorizația nr.** 45/2020

Colectiv: Micu Cristian – responsabil; Mihail Florian, Ailincăi Sorin Cristian, Grumăzescu Gabriel (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea); Florea Mihai, Haită Constantin, Radu Valentin (Muzeul Național de Istorie a României București); Bălășescu Adrian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București); Constantinescu Mihai (Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” București); Danu Mihaela (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași), Carozza Laurent, Burens Albane, Philippe Valette (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse), Carozza Jean-Michel, François Lévêque (Université de La Rochelle), Furestier Robin (Cité de la Préhistoire d'Ornac l'Aven), Manolakis Laurence (CNRS, UMR 8215 Trajectoire, Paris), Provenzano Noelle (CNRS, UMR 5140, Lattes-Montpellier) – membri ai colectivului; Covătaru Cristina (doctorand, Universitatea București).

Finanțare MCIN: 50 000 lei; finanțare Ministerul Afacerilor Externe Franța: 15000 euro

Perioada desfășurării cercetării: 02.09 – 24.10.2020**A. Introducere**

Începând cu anul 2010, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea, împreună cu instituțiile partenere (UMR 5602 Toulouse, Muzeul Național de Istorie a României, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină București, Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” București, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București) și cu acordul Administrației Rezervației Biosferei Delta Dunării, realizează proiectul „Delta Dunării”, ce are ca obiectiv general studiul impactului comunităților umane asupra mediului înconjurător și evaluarea incidenței schimbărilor de mediu (factori climatici, evenimente extreme, crize ale mediului înconjurător) asupra comunităților umane.

Săpăturile arheologice de la Taraschina (com. Maliuc, jud. Tulcea) constituie obiectivul central al proiectului mai sus amintit. Specificul acestui sit pluristratificat – de tip *tell* – este conferit de poziția sa, cu totul originală (Pl. I), în inima actualei delte a Dunării. În plus, împreună cu situl Dâmbul lui Haralambie (com. Maliuc, jud. Tulcea) reprezintă cele mai vechi dovezi (mil. V BC) ale locuirii spațiului deltaic.

B. Obiectivele campaniei 2020

1. Continuarea cercetărilor în așezarea-tell de la Taraschina (com. Maliuc). Realizarea unor prospecțiuni geofizice pe așezarea-tell de la Taraschina, în anul 2015, a condus la conturarea unei prime hărți a anomaliilor magnetice de pe suprafața sitului (Pl. II). În urma analizei acestui material s-a decis trasarea și cercetarea unui vast sector, de aproximativ 180 mp, numit convențional Zona 3 (Pl. III), ce ar trebui să cuprindă atât structuri de locuire

(incendiate sau neincendiate), cât și spațiile conexe (zone de circulație, zone funcționale).

2. Analiza inventarului arheologic rezultat în urma săpăturilor din așezarea - tell.

C. Tehnicile și metodele de cercetare folosite

Cercetările din Zona 3 a așezării - tell de la Taraschina (com. Maliuc).

Din punct de vedere metodologic, săpătura arheologică din Zona 3 a fost realizată manual, începând chiar de la nivelul actual al solului. Un caroiș, a cărui unitate de bază este metrul pătrat, a fost dispus în funcție de sistemul de referință propriu sitului (Pl. IV). Decapajele au fost făcute pe unitate stratigrafică și pe unitate de suprafață.

Pentru o cât mai atentă înregistrare a materialului arheologic, în fiecare unitate stratigrafică a fost eșantionată o importantă cantitate de sediment ce a fost sitat uscat și sub jet de apă în imediata apropiere a sitului arheologic (Pl. V).

Materialul a fost înregistrat pe fiecare din unitățile de suprafață individualizate. În cazul cercetării unor unități stratigrafice cu grosimi apreciabile materialul arheologic a fost înregistrat pe măsură ce fiecare decapaj a fost finalizat. În această situație, alături de numărul de unitate stratigrafică se regăsește și cel al decapajului corespunzător. Coordonatele au fost măsurate cu ajutorul unei stații totale (Pl. VI).

Au fost completate bazele de date pentru fiecare categorie de material arheologic. Pornind de la acestea sunt realizate planuri tematice. Analiza lor permite identificarea elementelor necesare stabilirii modului de organizare a spațiului în cadrul zonei cercetate.

A fost continuată activitatea de cuantificare a elementelor de arhitectură din chirpici. Așa cum am precizat și în rapoartele anterioare, aceasta s-a realizat la scara fiecărei unități de suprafață (m²) și pe fiecare unitate stratigrafică. Fragmentele de chirpici mai mari au fost adunate și cântărite în timpul săpăturii iar restul a rezultat prin sitarea sistematică a sedimentului (sită de 0,5 mm). Datele au fost înregistrate pe teren cu ajutorul unei tablete.

Au fost realizate relevee grafice pentru zona cercetată (scara 1/10); au fost realizate planuri generale și de detaliu.

La finalul săpăturilor a fost actualizarea diagramei stratigrafice a Zonei 3. Analiza datelor înregistrate în teren a permis gruparea pe ansambluri a unităților stratigrafice.

Și în această campanie s-a avut în vedere continuarea activităților ce au ca scop testarea unor noi metode de datare a nivelurilor de locuire preistorice.

D. Prezentarea rezultatelor imediate ale cercetării

Cercetările din acest an au fost realizate pe suprafața numită convențional Zona 3, în carourile K-T/29-36 (Pl. VII-XII). În acest context am acordat atenție structurii de locuire UND 1.

Ansamblul 7 – constituie baza nivelului de distrugere al UND 1. Toate unitățile stratigrafice identificate se regăsesc pe cele două planuri realizate până la finalul campaniei 2020 (Pl. VII-VIII).

US 3024 – cu toate că în raportul corespunzător campaniei 2019 am precizat că cercetarea unității stratigrafice a fost finalizată, observațiile realizate la începutul campaniei 2020 au condus la concluzia că aceasta se regăsește încă în jumătatea de vest a UND 1. Unul din obiectivele fixate anterior a fost acela de a stabili relația sa cu **US 3027** – chirpici cu structură granuloasă, de culoare galben-deschis sau bej, asociați cu fragmente ceramice, greutate de lut, fragmente figurine din os. **US 3027**, localizată în zonele de nord și nord-vest ale UND 1, este anterioară **US 3024**. Cele două unități stratigrafice aparțin unui spațiu puternic afectat de incendiul ce a condus la distrugerea structurii de locuire.

US 3026 – a fost identificată anterior, în special în zona carourilor N29-30, P- R29-30. Disponibilitatea sa pe suprafața UND 1 are un caracter mai degrabă discordant. Corespunde unui sediment nisipos, brun-deschis, asociat cu granule de chirpici, ce ocupă spațiile dintre zonele cu chirpici incendiați. Culoarea brună indică o acumulare de materie organică, în timp ce prezența granulelor de chirpici poate fi pusă în legătură cu degradarea fragmentelor de chirpici incendiați. Este anterior **US 3020** și posterior **US 3040** – plăci de chirpici arși asociate cu fragmente de vase, localizate în zona de est a UND1.

US 3028 – sediment nisipos, asociat cu o cantitate apreciabilă de granule de chirpici, rezultat al transformării materialelor de construcție din UND1, aflat pe suprafața carourilor M29-31, N29-31 și O30. Caracteristicile structurii sale indică o zonă în care intensitatea incendiului ce a condus la distrugerea UND 1 a fost cu mult mai mică în raport cu aceea menționată în cazul **US 3024** și **US 3027**.

US 3029 – a fost identificată și în parte cercetată în campaniile anterioare, fiind suprapusă de **US 3024**. Se individualizează în zonele de nord, nord-est și centrală ale UND 1 prin textura eterogenă a fragmentelor de chirpici de culoare galbenă, ce formează noduli de mici dimensiuni, asociați cu un sediment argilos, brun-închis. Este posterioară **US 3037**, sediment eterogen, portocaliu, a cărei cercetare a continuat și în anul 2020, în spațiul dintre **US 3033** și **Fy 3030**.

US 3025 – a fost individualizată anterior, atât în carotajele realizate, cât în timpul săpăturii propriu-zise, în carourile O29-34, P30-34 și Q32-34, ca un strat foarte compact, format din blocuri cu grosimi de peste 15 cm, constituite din lentile fine de limon nisipos, fiecare cu o grosime mai mică de 1 cm. Limita sa de est este reprezentată de **US 3033**, amenajare în mare parte contemporană. Disponibilitatea blocurilor nu este una orizontală, întregul nivel având mai degrabă un aspect ondulat. Prezintă caracteristicile unei podele cu numeroasele sale refaceri. În campania 2020 a fost finalizată cercetarea acestei unități stratigrafice. Este anterior **3020**. **US 3039**, identificat în special în carourile N29-30, O29-33, Q32-33, corespunde unor blocuri compacte de chirpici, ce păstrează același aspect ondulat în dispunere. Și în acest caz limita de est este reprezentată de **US 3033**. Este anterioară **US 3025** și reprezintă partea inferioară a podelei UND 1. În această campanie a fost prelevat un eșantion pentru studiul sedimentologic.

Ansamblul 8

Cercetările din acest an au condus la o mai bună delimitare a traseului peretelui structurii de locuire UND 1 în colțurile sale de nord-est și nord-vest – **US 3031** (sediment nisipos, compact, bej, aparent fără constituenți antropici) și **US 3032** (sediment nisipos, compact, cenușiu, aparent fără constituenți antropici, mai omogen în raport cu **US 3031**). Atât **US 3031**, cât și **US 3032** sunt posterioare **US 3042** – sediment argilos, eterogen, asociat cu granule de chirpici arși. În stadiul actual al cercetărilor nu avem elemente suficiente pentru o interpretare corectă a acestei ultime unități.

Ansamblul 5

Reprezintă, așa cum s-a menționat în ultimul raport de cercetare, spațiul exterior complexului UND 1.

În campania 2020 a fost finalizată cercetarea **US 3023**. Remarcăm în acest context descoperirile din categoria utilaj litic (în special material litic cioplit dar și utilaj litic șlefuit), utilaj materii dure animale și piese din cupru. De asemenea, s-a reușit stabilirea limitelor între **US 3035** și **US 3038**. Prima unitate stratigrafică, identificată pe limita de nord a suprafeței cercetate, corespunde unui sediment nisipos, eterogen, puțin compact, brun-închis, ce conține numeroase resturi de pești și coprolite. Cea de-a doua, aflată pe limita de est a zonei cercetate, corespunde unui sediment eterogen, fin, puțin compact, brun-mediu, asociat cu resturi faunistice de mici dimensiuni, coprolite și rare fragmente de chirpici. **US 3038** ar putea corespunde unei zone cu resturi menajere contemporană cu funcționarea UND 1. Această ipoteză trebuie confirmată în campaniile viitoare. A continuat cercetarea **US 3036**, sediment eterogen, puțin compact, brun-mediu, asociat cu numeroase resturi faunistice, utilaj litic, utilaj materii dure animale.

Așa cum am menționat anterior, în anul 2020, pe durata săpăturilor arheologice, a fost continuată activitatea de cuantificare a elementelor de arhitectură din chirpici. Până în prezent, pentru ansamblurile prezentate în acest raport s-au înregistrat următoarele date:

- Ansamblul 5 – 106,492 kg;
- Ansamblul 7 – 4369,849 kg;
- Ansamblul 8 – 22,998 kg.

Anul 2021 va marca finalul cercetărilor programate pentru structura de locuire UND 1 și sistematizarea întregii informații acumulate.

Piese de piatră și materii dure animale

Florian Mihail

1.1. Piatră cioplită

Pe parcursul campaniei de săpături arheologice desfășurată în anul 2020 au fost descoperite 19 piese de silex. Acestea au apărut în opt unități stratigrafice: **US**

3001 (trei exemplare), **US 3002** (trei exemplare), **US 3025** (un exemplar), **US 3027** (un exemplar), **US 3029** (un exemplar), **US 3036** (șapte exemplare), **US 3040** (două exemplare) și **US 3041** (un exemplar).

Tipurile de materie primă exploatate sunt cele identificate în anii anteriori. Se observă predominanța silexului

de tip balcanic, înregistrat pe situl nostru sub denumirea *tipul A*. Două piese sunt arse cu intensitate.

În cadrul producției se remarcă numărul ridicat de elemente laminare (13 exemplare). Cele mai multe sunt lamele obținute pe calea schimbului, din zona de producție situată în nord-estul Bulgariei. Din punct de vedere tehnic, lamele studiate au fost obținute prin tehnica percuției indirecte. În ce privește așchiile, a fost observată existența a două grupuri. Așchiile au fost debitate prin tehnica percuției directă dură și constituie elemente puțin robuste.

Din cele 19 de piese, peste 80% (16 exemplare) reprezintă obiecte finite. Așa cum s-a observat și în campaniile anterioare, tipurile cu cea mai ridicată frecvență sunt lama cu retuș marginal/de utilizare și gratoarul.

Studiul realizat asupra pieselor litice cioplite descoperite în anul 2020 confirmă caracteristicile determinate în anii anteriori, nefiind identificate elemente noi, nici în privința producției, nici în cea a tipurilor. Producția și achiziția sunt marcate de două caracteristici distincte. Prima este dată de produsele exogene, exclusiv laminare, obținute prin percuție indirectă, iar cea de-a doua, de producția obiectelor finite din materii prime situate în zone învecinate, pornind de la mici bulgări aluvionari, debitați prin percuție directă dură.

1.2. Piatră șlefuită

Grupul de piese de piatră șlefuită este nu este bine reprezentat, fiind compus din șase exemplare, descoperite în următoarele unități stratigrafice: US 3025 (un exemplar), US 3027 (un exemplar), US 3034 (un exemplar) și US 3036 (trei exemplare).

Din punct de vedere tipologic au fost înregistrate următoarele elemente: lustruitor (trei exemplare), frecător (un exemplar), teslă (un exemplar); acestora li se adaugă un fragment a cărui încadrare tipologică nu a putut fi determinată.

Cu rol de lustruitor au fost utilizați galeți în forma lor naturală, nefiind realizată vreo intervenție tehnologică. Pentru confecționarea celorlalte unelte au fost executate tehnici precum: percuția și abraziunea.

2. Materii dure animale

Pe parcursul acestei campanii arheologice au fost identificate 10 piese de materii dure animale, apărute în următoarele unități stratigrafice: US 3027 (trei exemplare), US 3029 (un exemplar), US 3036 (patru exemplare), US 3038 (un exemplar) și US 3040 (un exemplar).

Prelucrarea osului este atestată prin descoperirea a trei fragmente de statueta, două vârfuri, două dălțițe și un astragal. Fragmentele de statueta au dimensiuni reduse și au fost arse cu intensitate. Vârfurile și dălțițele se află într-o bună stare de conservare. Astragalul nu prezintă urme avansate de uzură, fiind ars, la rândul său, cu intensitate.

Cornul de cerb este reprezentat printr-o baghetă, ce prezintă la nivelul unei extremități urmele unei perforații de formă circulară.

Grupul de piese de materii dure animale este completat de o scoică *Cardium*, bine conservată și neperforată.

Analiza arheozoologică a Zonei 3

Valentin Radu, Adrian Bălășescu

Din Zona 3 s-au studiat 2706 resturi faunistice, care aparțin mai multor clase de animale: moluște, pești, reptile, păsări și mamifere. Toate aceste resturi prezintă caracteristicile unor deșeuri menajere, o puternică fragmentaritate datorată intervențiilor antropice (urme de tăiere – dezarticulare și descărnare, ardere etc.) dar și din cauza unor diverse și complexe procese tafonomice, în principal îngheț/dezgheț, umiditate, Ph solului etc.

În număr de resturi, moluștele sunt cele mai numeroase (34,81%), ele fiind urmate de pești (32,67%) și mamifere (30,89%). Resturile de reptile și păsări sunt rare (1,26% și respectiv 0,37%). Dintre moluște, resturile genului *Unio* și *Anodonta* predomină. S-au mai identificat în material gasteropodele terestre *Helix* sp. și *Cepaea* sp., dar și cel acvatic *Viviparus* sp.

Peștii sunt reprezentați numai de specii de apă dulce caracteristici Dunării: sturioni (*Acipenseridae*), știucă (*Esox lucius*), plătică (*Abramis brama*), crap (*Cyprinus carpio*), babușcă (*Rutilus* sp.), somn (*Silurus glanis*), biban (*Perca fluviatilis*) și șalău (*Sander lucioperca*). Cele mai frecvente specii consumate sunt crapul, somnul și șalăul.

Reptilele identificate certifică prezența broaștei țestoase de apă (*Emys orbicularis*), iar păsările ne indică prezența unor specii de talie mică și mare.

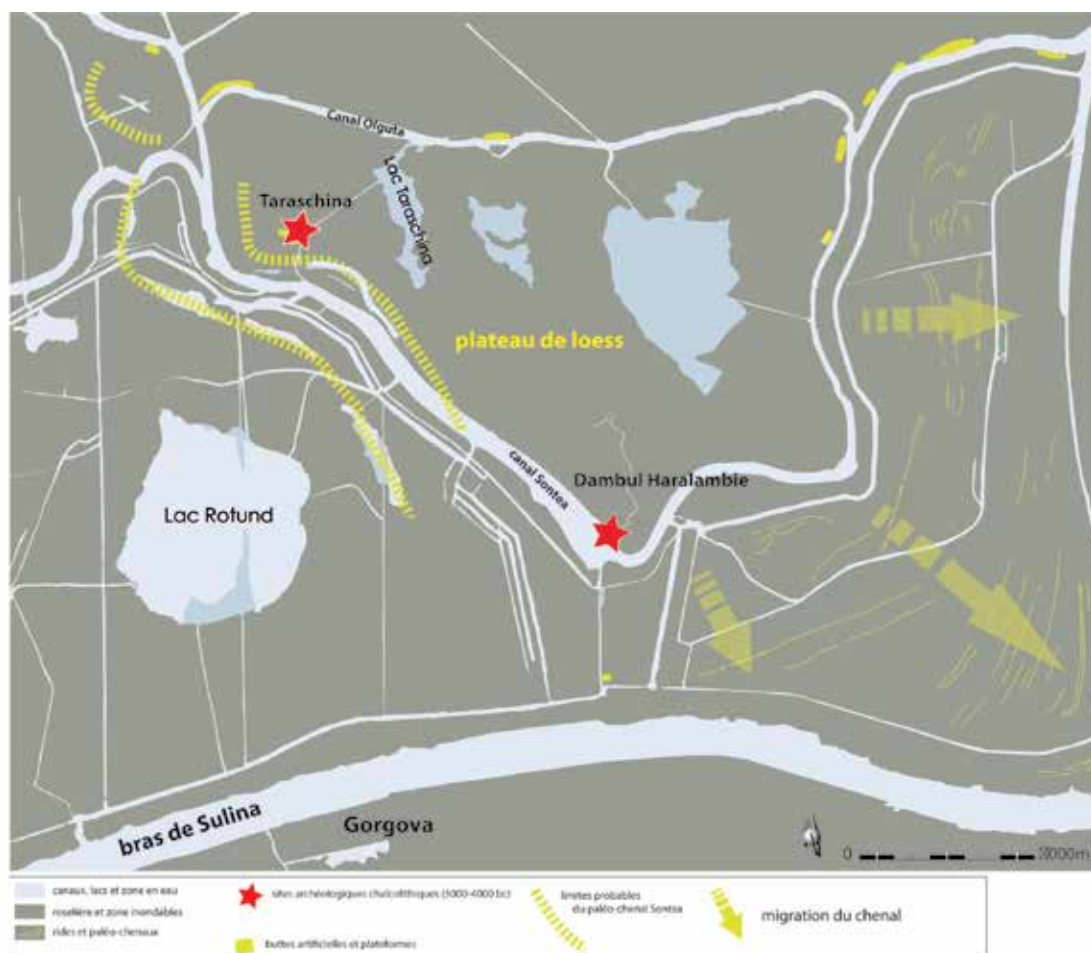
Mamiferele sunt prezente cu 15 taxoni, dintre care cinci sunt domestici – vită (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*) și câine (*Canis familiaris*) – și zece sălbatici – cerb (*Cervus elaphus*), căprior (*Capreolus capreolus*), cerb lopătar (*Dama dama*), mistreț (*Sus scrofa*), cal (*Equus ferus*), lup (*Canis lupus*), vulpe (*Vulpes vulpes*), bursuc (*Meles meles*), dihor (*Mustela putorius*) și iepure de câmp (*Lepus europaeus*). Se observă că lista speciilor sălbatice a fost îmbogățită cu o nouă specie, cerbul lopătar, care este un taxon rar întâlnit în preistoria României și mult mai cunoscut în Bulgaria și Grecia.

Studiul arheozoologic relevă că animalele domestice predomină (91%), iar dintre acestea ovicaprinele și bovinele își dispută primul loc. Vânătoarea este bine reprezentată ca număr de taxoni (10), dar importanța sa este redusă. Se vâneau în special animale de talie mare și medie cum ar fi calul, cerbul și mistrețul.

Marea varietate și bogăția faunistică ne sugerează că populația eneolitică de la Taraschina (Zona 3) practică numeroase activități paleoeconomice, cum ar fi culesul moluștelor, pescuitul, vânătoarea și creșterea animalelor.

Resumé

La fouille de Taraschina porte actuellement sur une surface de 80 m², L'objectif de cette fouille est d'étudier un bâtiment dont nous savons qu'il a été partiellement détruit par incendie, vers 4350 BC, à un moment où va s'opérer l'abandon temporaire du tell de Taraschina. L'état exceptionnel de conservation du site permet d'aborder la problématique de la destruction par feu, volontaire ou non, des unités d'habitations. Note objectif est de décrire le processus de démantèlement de cette unité d'habitation, de manière à discriminer ce qui relève de faits anthropiques et de processus davantage naturels (tafonomie et processus postdépôtionnels).

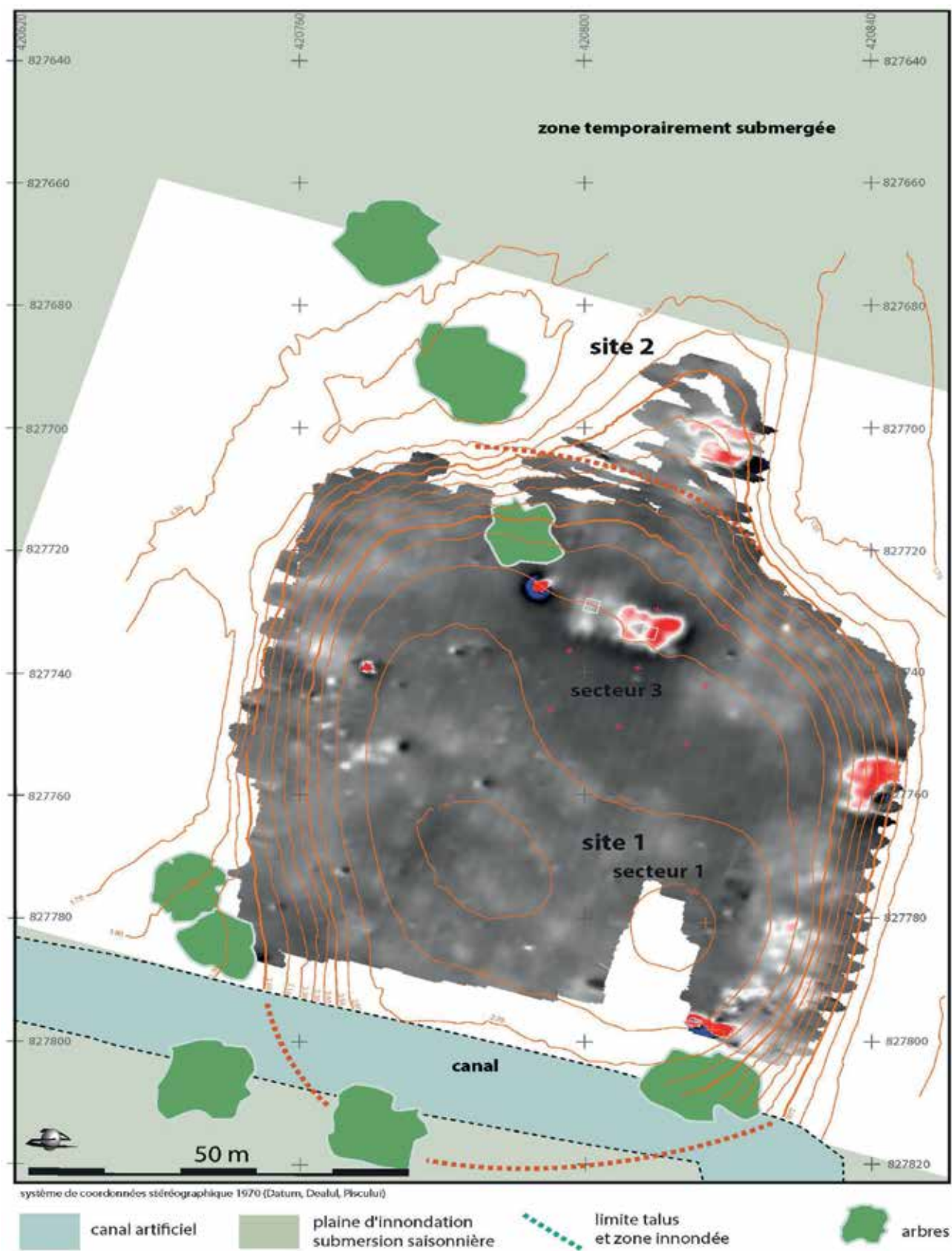

1

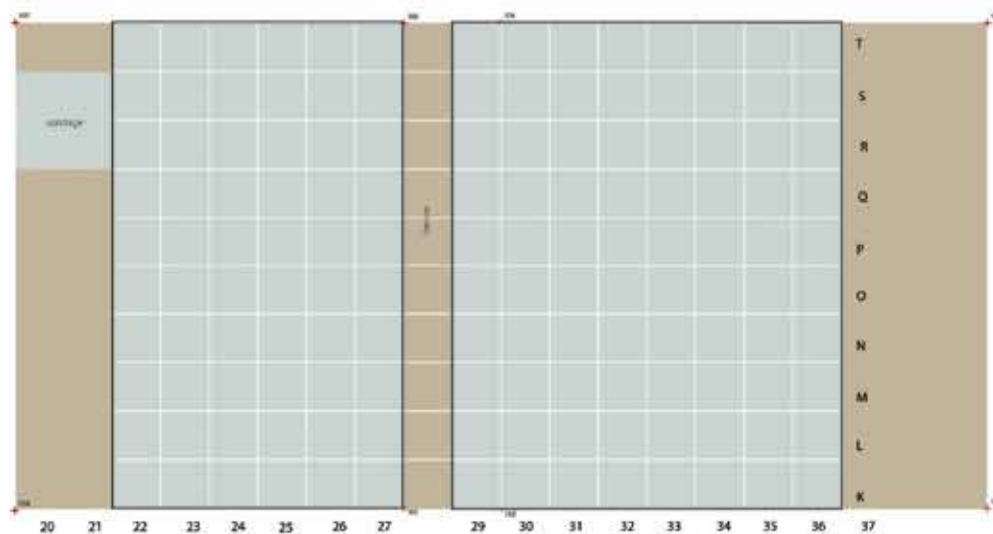
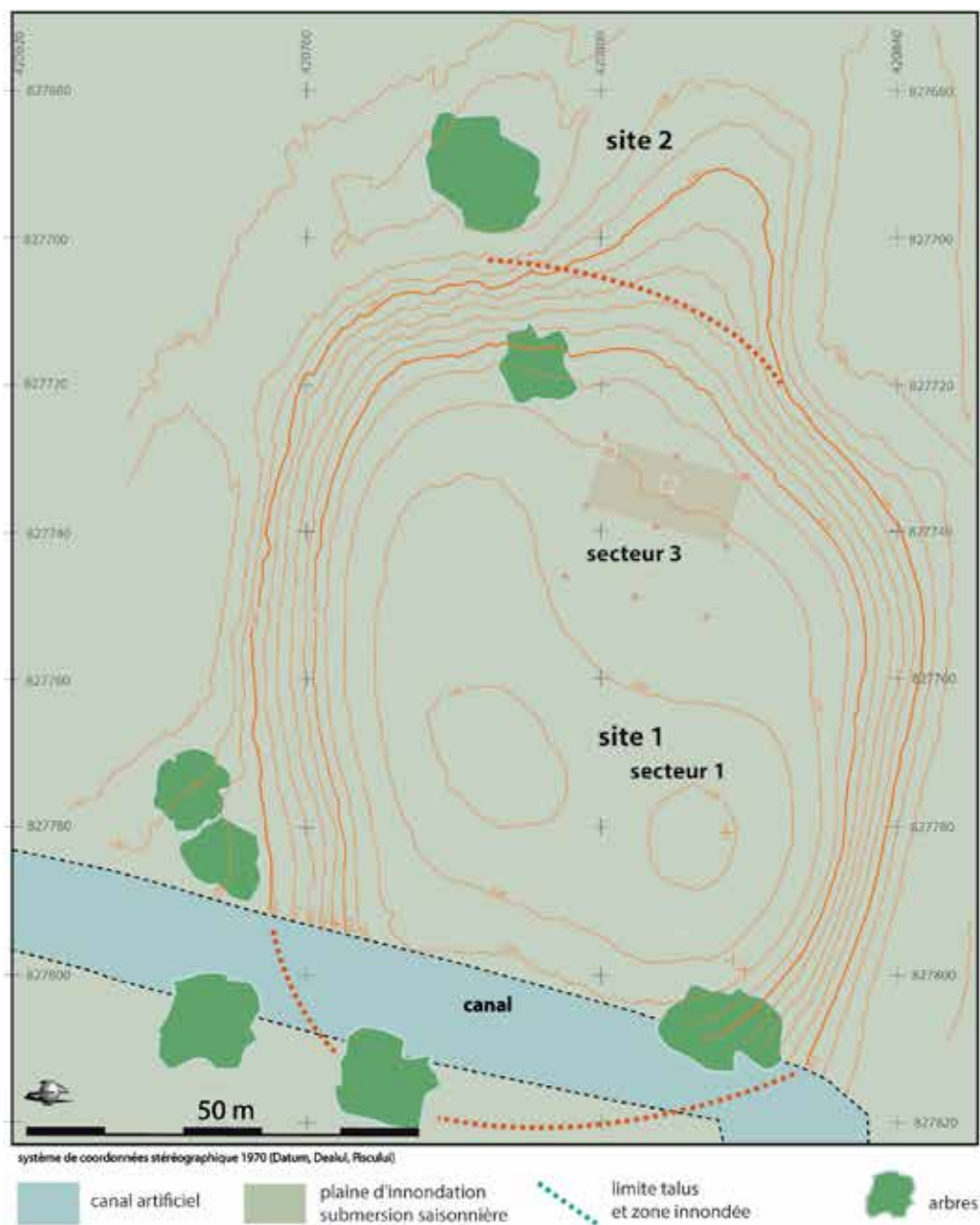

2

Pl. I: 1. Localizarea siturilor Taraschina și Dâmbul Haralambie (com. Maliuc, jud. Tulcea;
2. Situl Taraschina. Vedere dinspre canalul de lăgătură între canalele Șontea și Olguța.

Pl. II: 1. Taraschina. Harta anomaliilor magnetice de pe suprafața sitului.

Pl. III. Taraschina. Zona 3

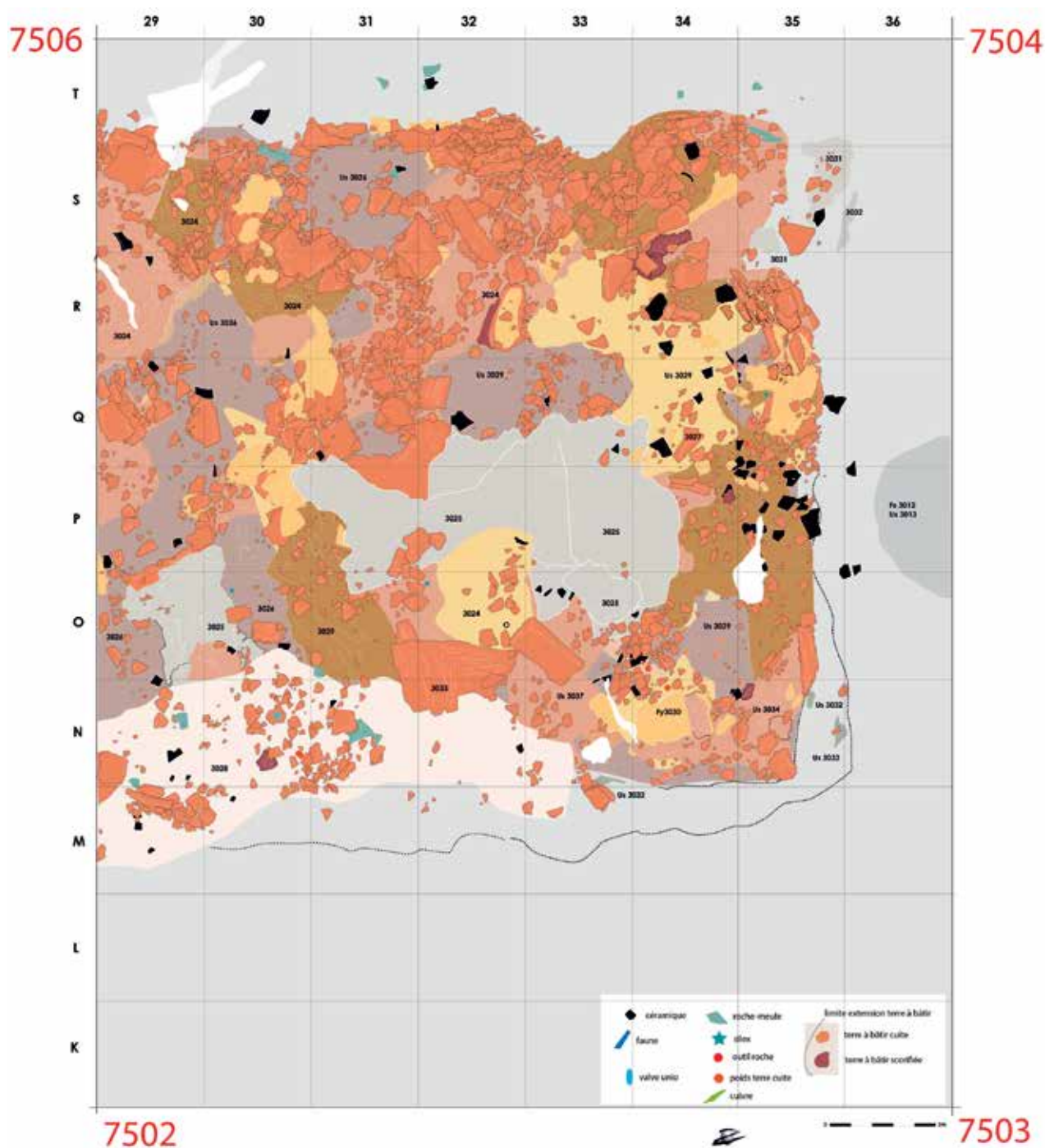
Pl. IV. Taraschina. Zona 3. Cercetările din anul 2020

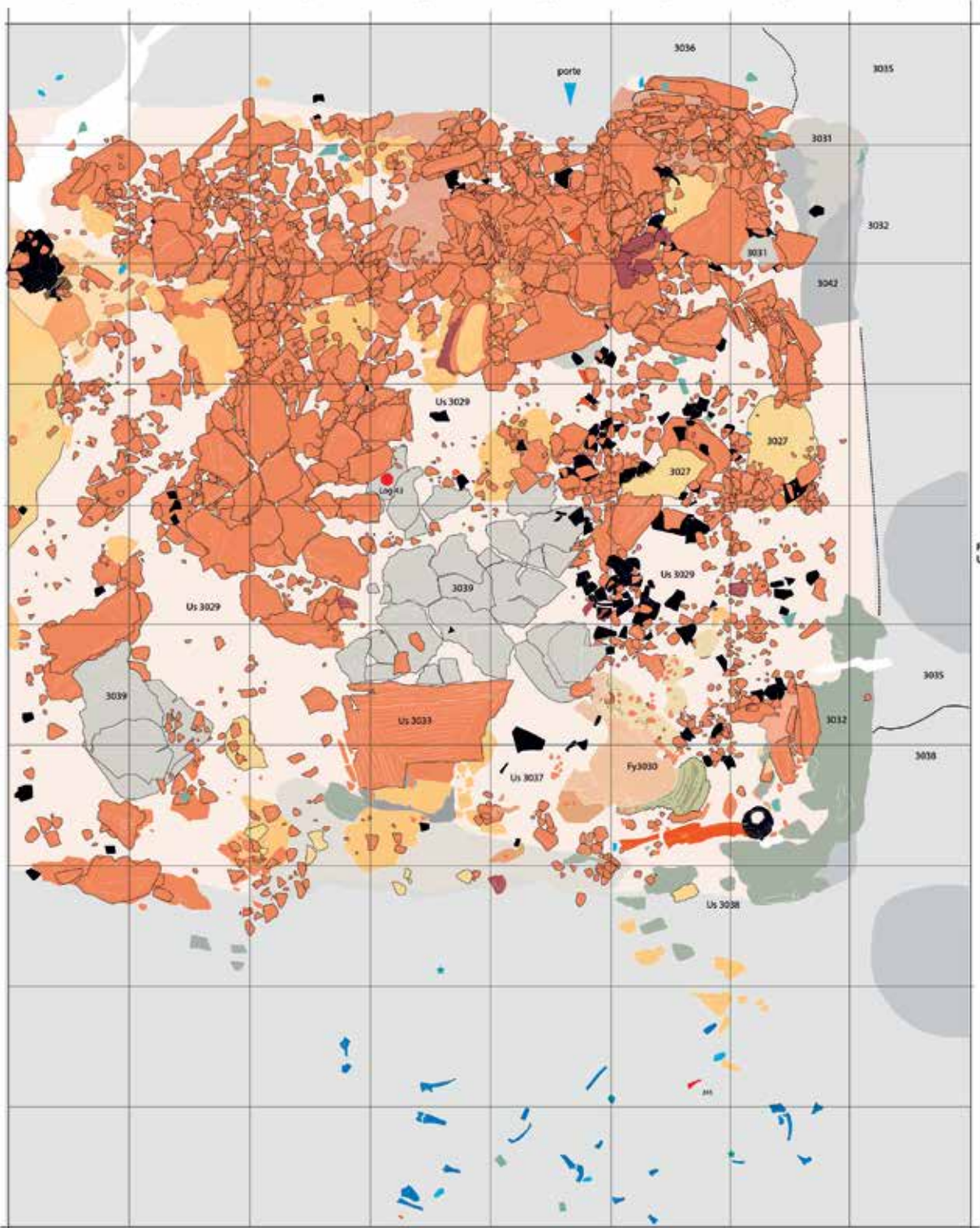
Pl. V. Taraschina. Sitarea sedimentului prelevat din zona 3.

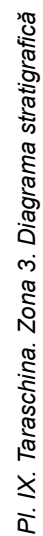
Pl. VI. Taraschina. Zona 3. Cercetările din anul 2020.

Pl. VII. Taraschina. Zona 3. Cercetările din anul 2020.

Pl. VIII. Taraschina. Zona 3. Cercetările din anul 2020

Pl. X. Taraschina. Zona 3. Suprafața cercetată în anul 2020.

Pl. XI. Taraschina. Zona 3. Suprafața cercetată în anul 2020.

Pl. XII. Taraschina. Zona 3. Suprafața cercetată în anul 2020.

29. Mangalia, jud. Constanța

Punct: Necropola tumulară - Movila Documaci

la 570 m distanță vest de DJ391 Mangalia-Albești, parțial suprapus de valul poligonului militar.

Tip sit: 212 - necropolă tumulară, 211 - necropolă plană

Încadrare cronologică: 313 - Epoca elenistică, 32 - Epoca romană, 34 - Epoca romano-bizantină

Cod RAN: 60491.04

Autorizație nr. 72/05/05/2020

Colectiv: Dan Ștefan (responsabil de șantier) (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe); Valeriu Sîrbu (Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" București), Maria-Magdalena Ștefan (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe). Au mai participat și Alexandru Halbac și Florentina Martiș.

Perioada desfășurării cercetării: 8-19 iunie 2020

Campania de cercetări a anului 2020 a fost una scurtă, de doar 11 zile, atât datorită condițiilor sanitare speciale ale acestui an, cât și încheierii, în 2019, a finanțării UEFISCDI, în cadrul căreia se desfășuraseră până acum (2017-2019) săpăturile la Movila Documaci. Totodată, pe parcursul anului 2020 s-a finalizat și trimis spre publicare monografia arheologică a monumentului *A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis, in the Western Black Sea. The Documaci Tumulus. Archaeological monograph* (Archaeopress, 2021), concepută ca un prim volum al unei serii și în care s-au integrat și interpretat elementele stratigrafice și de arhitectură obținute în campaniile de săpături trecute. Prin urmare, obiectivele de cercetare pentru campania 2020 au fost adaptate perioadei scurte permisă de fondurile reduse, dar și contextului științific – unul de reșezare a strategiei de cercetare în cadrul unui nou capitol. Au fost deschise doar două secțiuni-sondaje, cu scopul de a lămuri probleme punctuale: o anomalie de aliniere a traseului zidului perimetral (*krepis*) și modul de conectare a celor două segmente de *dromos*, la nivelul fundației.

Astfel, **S12** (2 x 8 m) a fost trasată pe direcția NNV-SSE, pe centrul segmentului sud-estic de *krepis* – așa cum a fost el pus în evidență de investigația electrometrică realizată în urmă cu doi ani – singurul care nu se înscrie în cercul ideal (cu centrul în soclul de statuie și raza de 26,4 m), pe care îl respectă restul sectoarelor investigate, inclusiv intrarea în *dromos*. S12 a tăiat, în partea sa de NNV, o porțiune din mantaua nivelată în 1993, în timpul lucrărilor ilegale de extracție de loess, iar în capătul opus s-a întins cu 5 m în exteriorul zidului (*krepis*). Pentru operativitate, săpătura a fost adâncită până la solul steril doar pe jumătatea sa estică, cea vestică rămânând conservată pe nivelul punerii în evidență a dărâmăturii zidului.

Rezultatul investigației geofizice a indicat că segmentul de zid cercetat (de cca 16 m pe lungimea arcului de cerc) ar fi excentric cu aproximativ 2 m. Săpătura a confirmat acest rezultat: în sectorul cercetat, zidul perimetral este cu 2,30 m deplasat spre exterior, față de traseul cercului ideal. În rest, lățimea zidului (1,08 m), modul de construcție (din blocuri de calcar sumar prelucrate, așezate pe asize, fără liant), starea de conservare (păstrat pe 0,80/0,90 m

înălțime – maxim 6 asize), de degradare (prăbușit exclusiv spre exteriorul movilei) sunt apropiate de rezultatele obținute anterior, în sectoarele de vest și nord. Similară este și prezența unui pavaj din dale de calcar moale asamblat la baza zidului, spre exterior, așezate peste o alveolă (20 cm adâncime, cca 2 m lățime), săpată în nivelarea inițială, realizată cu humus negru compactat, alveolă umplută cu resturi mărunte de calcar. Ce remarcăm diferit este atenția mai mare pentru prelucrarea blocurilor de piatră ce formează fața exterioară a zidului care, în S12, au fost mai masive, cu linii drepte, clar îmbinate (se observă și o îmbinare frumos executată în „L”) și care contrastează, astfel, cu pietrele din zona centrală și de pe fața interioară a zidului – mai mici și aproape neprelucrate (cu aspect de emplecton). În restul segmentelor de *krepis* anterior cercetate, prezența acestui emplecton nu era la fel de clară, dimensiunile blocurilor folosite pentru fața exterioară fiind similare celor din interior. Calcarul folosit în sectorul de SE are o nuanță mai pregnant roșcată, în comparație cu restul sectoarelor, unde era exclusiv alb. În S12 dalele din pavaj se aflau imediat la baza zidului, nu mai jos și la depărtare, ca în S3, de exemplu, poate tocmai pentru a reduce din eroarea de implementare a cercului. În S12 s-a păstrat o singură dală poligonală, de 65 cm lungime, dar presupunem că alveolarea ce înconjoară la bază movila a fost inițial acoperită de dale pe toată lățimea ei. Dalele au fost demantelate înainte de colapsul zidului *krepis*, pietrele din elevația sa umplând alveolarea rămasă, în zona fostului trotuar.

Cu toate aceste variații, nu am identificat argumente stratigrafice, ori de altă natură, care să susțină ipoteza construcției zidului din acest sector într-o etapă diferită. Diferențele sunt de execuție, nu de concept, și pot indica, mai degrabă, prezența mai multor echipe de constructori ce au lucrat simultan la ridicarea monumentului – un aspect pe care l-am mai documentat, de altfel, și în sectorul de vest. Cota de amenajare a zidului în S12 este de 43.81 m (sistem de referință Marea Neagră 1975), cu 3 cm mai sus decât dalele ce marchează intrarea în *dromos* (demantelată din Antichitate) – identificate în 2019 în S8, și cu exact 1 m mai jos decât nivelul de amenajare a zidului în sectorul de vest. Nivelul de călcare pe dalele ce formează trotuarul de la baza zidului *krepis* este însă identic în S12 cu valoarea cotelor din S3, S2 sau S11 (43,90 m). Sub zid, în S12, și de altfel pe întreaga lungime a secțiunii, inclusiv în exteriorul zidului, a fost identificată nivelarea cu humus negru bătut, de 30-45 cm grosime. Nivelul de construcție amenajat cu humus negru are în S12 o pantă ce coboară spre sud cu cca 20 cm, în cei 8 m lungime ai secțiunii, ajungând în capătul de sud la cota nivelului de călcare din camera funerară. Această amenajare inițială cu sol adus și compactat a fost realizată de constructorii antici pe toată suprafața viitoarei movile, ca un fundament. În sectoarele de vest și nord ea nu depășește zidul *krepis*. Faptul că în S12 ea se întinde spre exterior ne face să presupunem că și alte structuri ar fi putut funcționa în acest sector în legătura cu movila (de exemplu, o centură suplimentară de pietre – situată la 3 m depărtare de zid – de aproximativ 1,5 m lățime, pietre neprelucrate fixate într-o lentilă de sol galben bătut). Indicii pentru prezența unei centuri suplimentare de piatră ce ar înconjura movila au apărut în 2019 și în extremitatea vestică

a secțiunii S11. Cu toate cele trei delimitări succesive, monumentul funerar ar descrie un diametru de peste 61 m.

Săpătura în S12 a confirmat, dar și nuanțat descifrarea ordinii operațiunilor constructive: 1. Nivelarea terenului cu humus negru compactat (aceasta nu s-a făcut la zero pe întreaga suprafață a movilei, ci a redus doar la 1 m diferența naturală de pantă de la vest la est); 2. Săparea, la marginea zonei nivelate, a unui șanț periferic, puțin adânc, cu profil rotunjit, cel în care se va instala trotuarul – această săpătură s-a realizat astfel încât pavajul, odată montat, să aibă aceeași cotă de călcare, pe întreg traseul; 3. Ridicarea zidului perimetral – liber în elevație la momentul edificării, nu sprijinit de manta; 4. Umplerea cu loess galben a zonei aflate în spatele zidului.

Faptul că pe fața interioară a zidului din S12, prima asiză nu este uniformă la nivel, ci încalecă un strat de pământ, iar mai sus, în elevație, asizele nu sunt complete, ci sunt intercalate cu lentile subțiri specifice compoziției mantalei, ne îndeamnă să presupunem că, spre deosebire de ordinea obișnuită a operațiunilor de construcție observate în restul sectoarelor, în care zidul era construit primul în elevație completă și apoi completată mantaua din spate, în S12, baza mantalei a fost gata prima, iar zidul *krepis* a fost construit sprijinit pe această bază. Această desincronizare a echipelor de muncitori, între cei care se ocupau de monticuli de construcție și pietrari, ar putea explica de ce în acest loc zidul este excentric. La 2,5 m SE de *krepis*, chiar la marginea exterioară a șanțului trotuarului, a fost identificată o mică adâncitură cu diametrul de 40 cm, 30 cm adâncime, umplută cu sol negru, (groapa 7), ce ar putea aparține unei structuri susținută de stâlpi. Ea este anterioară prăbușirii zidului *krepis*, a cărui dărâmătură o acoperă. Printre rezultatele demne de menționat în S12 se numără și identificarea mai multor fragmente din același vas (de tip elenistic din pastă fină – o cană?) în stratul de loess galben scurs din manta în momentul colapsării bruste a zidului *krepis*.

Sondajul S13, de 1 m lungime, a fost deschis în interiorul cavoului, pe întreaga lățime a *dromos*-ului (1,60 m), de o parte și de alta a zonei de adosare a sectorului II (cel estic, prin care se pătrundea din exterior, cu pereți din piatră prelucrată rustic, netencuiți și acoperiți în două ape) la sectorul I (cel vestic, construit cu blocuri comune cu camera funerară, fin prelucrate, tencuite, acoperit cu boltă semicilindrică). Micro-săpătura noastră în S13 a pus în evidență următoarele: 1. *Dromos*-ul a fost afectat pe întreaga sa lățime de o demantelare antică, care a înlăturat lespezile de piatră ale podelei. Această intervenție secundară nu a coborât mai jos de 18 cm sub actualul nivel de călcare – deci strict cât s-a demantelat podeaua. Dedesubt se află solul negru, bătut, ce formează amenajarea de construcție zero în toată movila 2. Pe peretele sudic al cavoului, cele două segmente ale *dromos*-ului se sprijină pe o plintă comună așezată pe nivelarea inițială. 2. Pe peretele nordic, acolo unde plintele au fost demantelate până la marginea peretelui, cândva în antichitatea târzie, se observă cum nivelarea cu humus negru este realizată oblic în pantă, urcând cu cca. 12 cm dinspre camera funerară spre exterior. Această pantă a fost creată intenționat cu mare finețe – nivelarea cu humus adus trebuia să ridice terenul pentru a diminua diferența importantă de teren între

cele două zone ale movilei (vestul mai înalt și estul mult coborât), dar, în același timp, trebuia să asigure efectul de coborâre dinspre exterior către camera funerară (să rezolve așadar două tendințe opuse). *Dromosii* descendenți sunt specifici modelului funerar macedonean, în cadrul căruia apar deseori și trepte. Întreaga construcție a *dromos*-ului din Movila Documaci are asize ușor oblice, ce respectă aceeași diferență de nivel imprimată de nivelarea zero. Din camera funerară și până la nivelul intrării diferența de nivel era de 30 cm. Acest tip de construcție poate fi considerat unul hibrid, din moment ce cavoul nu este îngropat (specific construcțiilor funerare din Tracia), dar accesul este totuși descendent. Un alt exemplu de coridor construit oblic asociat unui cavou acoperit cu boltă semicilindrică din perioada elenistică timpurie este cel descoperit lângă Varna (Odessos), în Movila Monumentului regelui polonez Vladislav Varnenchik. O astfel de construcție integrată și planificată, precum și raportarea la același nivel zero de construcție, ori utilizarea unor plinte comune, susțin ideea că întreg *dromos*-ul a fost construit dintr-o dată, cu cele două segmente proiectate intenționat să arate diferit. De altfel, proporțiile între lungimile celor două segmente de *dromos*, precum și ale fiecăruia dintre ele, cu dimensiunile camerei funerare ori cu raza movilei (dacă le raportăm la valoarea piciorului elenistic de 0,332 m) se pot exprima în valori întregi și în raporturi matematice cunoscute, ceea ce susține aceeași idee, anume că întreg ansamblul a fost conceput și implementat unitar, sub supravegherea unui arhitect experimentat.

Abstract

The research campaign of 2020 was a short one, taking just 11 days, both due to the special sanitary conditions of this year, and the termination, in 2019, of the UEFISCDI funding based on which the excavations were carried out so far (2017-2019). At the same time, during 2020, the archaeological monograph of the monument "A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis, in the Western Black Sea. The Documaci Tumulus. Archaeological monograph (Archaeopress, 2021)" was completed and sent for publication. The volume which integrated and interpreted the stratigraphic and architectural elements obtained in past excavation campaigns, was conceived as a first part of a series. Therefore, the research objectives for the 2020 campaign have been adapted to the short period allowed by the reduced funds, but also to the scientific context - one of re-establishing the research strategy in a new chapter. Only two survey trenches were opened, in order to clarify specific problems: an anomaly of alignment of the perimeter wall route (*krepis*) and the way of connecting the two segments of the *dromos*, at the foundation level.

S12 (2 x 8 m), orientated NNW-SSE, was opened in the centre of the southeastern segment of the *krepis* - as it was highlighted by the electrometric investigation conducted two years ago - the only sector that does not fit in the ideal circle (with the centre in the base of the statue and the radius of 26.4 m), which is respected by the rest of the investigated sectors, including the entrance to the *dromos*.

The result of the geophysical investigation indicated that a segment of the wall (about 16 m along the length of the arc) would be eccentric by about 2 m. The excavation confirmed this result: in the investigated sector, the perimeter wall is displaced with 2.30 m, compared to the ideal circle path.

The fact that in S12, on the inner face of the wall, the first seat is not uniform in level, but overlaps a layer of earth, and above, in the elevation, the seats are not complete, but are interspersed with thin lenses specific to the composition of the mantle, makes us assume that, unlike the usual order of construction operations observed in the others sectors (in which the wall was built first in full elevation and then completed the rear mantle), in S12, the base of the mantle was ready first, and the krepis wall was built supported on this basis. This desynchronization of the teams of workers, between those who dealt with the embankment and the stonemasons, could explain why in this place the wall is eccentric.

The S13 trench, 1 m long, was opened inside the tomb, along the entire width of the dromos (1.60 m), on either side of the adjoining area of sector II (the eastern one, through which it entered from the outside, with rustically processed stone walls, unpainted and gabled roof) in sector I (the western one, built with common blocks with a burial chamber, finely processed, plastered, covered with a semi-cylindrical vault). Our micro-excavation in S13 highlighted the fact the two dromos sectors were built one time, as part of the same project. Specific was the choice of building the dromos with an oblique foundation (and wall rows) in order to obtain a sense of descending, despite the fact that the tomb proper was not built in a pit.

Bibliografie:

Ionescu, M., Georgescu, N. 1997, *Cercetări perieghetice în teritoriul callatian*, SCIVA 48 (2), p. 155-175;

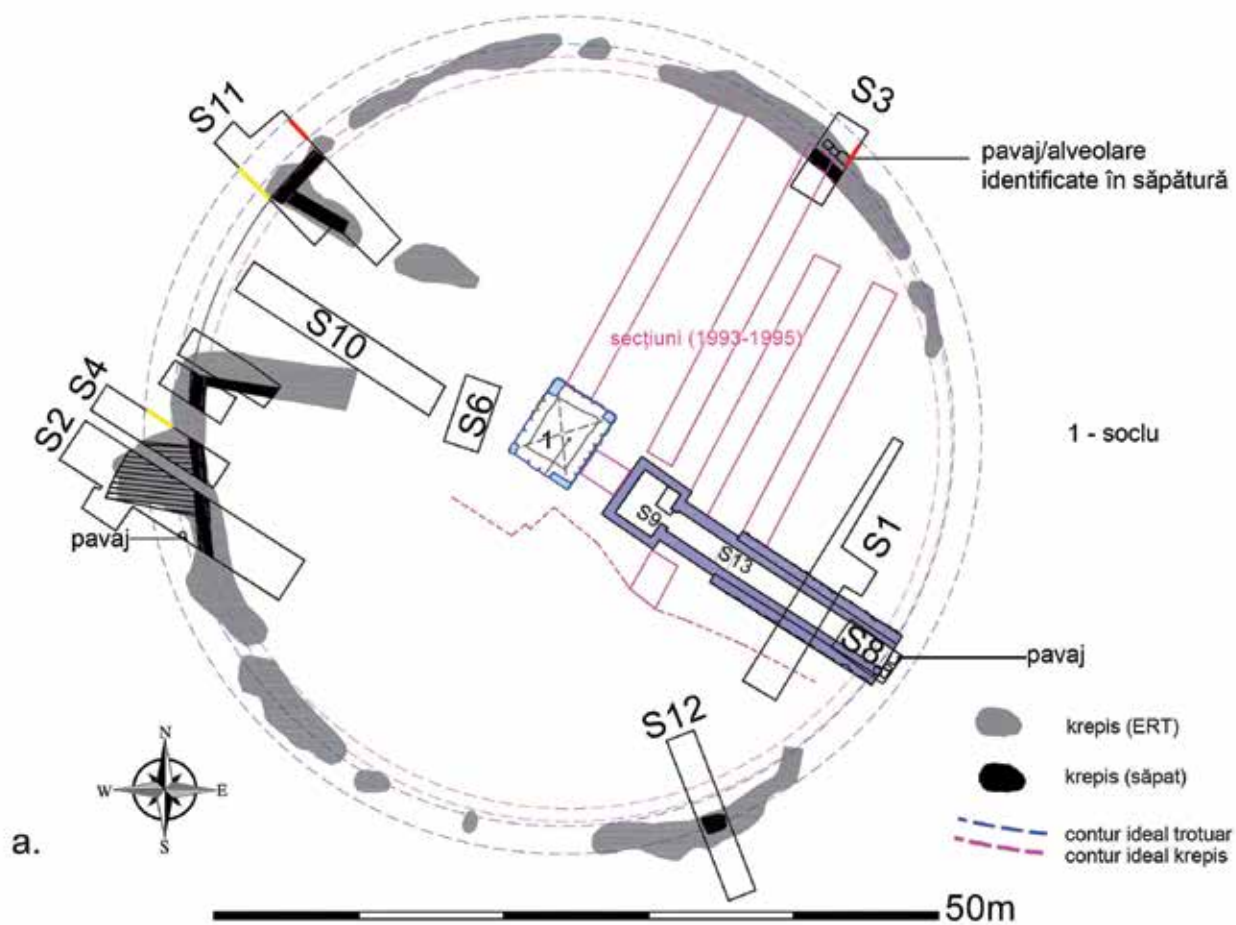
Ștefan, M., Sîrbu, V., Ștefan, D. 2017, *Tumuli, roads and plots. Decoding the monumental funerary space of the 4th-3rd centuries BC Kallatis*, JAH 4 (1) 2017, p. 52-84;

Ștefan, M., Sîrbu, V. 2016, *Early-Hellenistic Barrel-Vaulted Tombs from Kallatis*. În F. Coimbra, D. Delfino, V. Sîrbu, Cr. Schuster (eds.) *The emergence of warrior societies and its economic, social and environmental consequences - Proceedings of the UISPP Congress in Burgos 2014*, BAR, Archaeopress;

Sîrbu, V., Ștefan, M. 2019, *Delimited Funerary Spaces – Hellenistic Tumuli with Stone Enclosures at Kallatis*, Annales d'Université „Valahia” Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire, XXI, p. 51-76;

Cetean, V. 2019, *History under the microscope: The pigments used in the funerary chamber of the Early Hellenistic period tomb in Documaci Mound, at Kallatis, on the Western Black Sea*, Annales d'Université „Valahia” Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire, XXI, p. 77-86;

Sîrbu, V., Ștefan, M.M., Ștefan, D. (eds.) 2021, *A Monumental Hellenistic Funerary Ensemble at Callatis, in the Western Black Sea. The Documaci Tumulus*. Volume I, Archaeopress, Oxford.

Pl. I: a – Planul săpăturilor; b – Imagine aeriană a zonei săpate în sectorul de SE al movilei Documaci.

Pl. II. S12: a – fața exterioară a zidului krepis și dărâmtura zidului secționată pe jumătate; b – dale din trotuarul aflat la baza zidului pe exterior; c – fața interioară a zidului krepis, cea sprijinită pe manta.

Pl. III. S12, profilul estic al secțiunii; a – interiorul mantalei; b – în exteriorul mantalei; c – detaliu în exteriorul mantalei: IX, VIII – distrugerii 1993; VII – strat de loess prăbușit din manta după colapsul zidului krepis; VI – dărâmătura zidului krepis; V – amenajare centură de pietre cu fundament de loess galben (III); IV – alveolare/fundație trotuar; II – nivelare cu humus negru; I – steril.

Pl. IV. S13: a – vedere spre nord; b – vedere spre vest (camera funerară); c – peretele nordic al dromos-ului; d – vedere spre vest; 1 – nivelare cu humus negru; 2 – plinte; 3 – zidul nordic dromos sector I; 4 – zidul nordic sector II; 5 – umplutură cu nisip galben-intervenție secundară demantelare plinte.

30. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita**Punct: Abri 122/1200****Tipul sit:** 115/11**Cod RAN:** 85065.04**Autorizație nr.** 9/05.05.2020

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Alexandru Radu (DC Dâmbovița), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Loredana Niță (UV Târgoviște), Christoph Schmidt (U Bayreuth), Ulrich Hambach (U Bayreuth), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Ștefan Vasile (U București), Valentin Georgescu (UV Târgoviște), Ionel Geambașu (UV Târgoviște), Gabriel Șerbănescu (UV Târgoviște), Bogdan Stroe (UV Târgoviște)

Perioada desfășurării cercetării: iulie/septembrie 2020

Abri 122/1200 este amplasat în versantul drept al Cheilor Vârghișului, în sectorul terminal al acestora, cu acces dinspre localitatea Vârghiș, fiind reprezentat de un adăpost sub stâncă și o mică grotă plasată pe o latură a sa (fig. 1). Situl a fost cercetat sub coordonarea lui I. Deneș în mai multe etape, în anii 1989-1990, 1995-1996. Săpătura sa a fost efectuată prin înregistrarea materialului arheologic folosind trei coordonate, fapt ce a permis raportarea acestuia la un unic punct zero și corelarea rezultatelor cu noile săpături (fig. 2). Ansamblul litic și faunistic rezultat din cercetarea lui I. Deneș a fost evaluat și publicat recent.

Obiectivele și scopul proiectului de cercetare arheologică din anul 2020: obiectivul general asumat a fost cercetarea în ansamblu a locuirii umane din perioada Paleoliticului mijlociu în situl Abri 122 – Cheile Vârghișului.

Tehnici și metode de cercetare: săpătura arheologică a fost efectuată în pase mecanice de dimensiuni variabile, adaptate în funcție de densitatea materialului arheologic. Acesta (litic sau os) au fost înregistrat individual, prin raportarea la trei coordonate (x,z,y), dar și prin înregistrarea cu stația totală în vederea identificării eventualelor concentrări de material arheologic. Întregul sediment rezultat în urma săpăturii, *passim* și *in situ*, a fost trecut prin site cu dimensiuni variabile în vederea recuperării integrale a materialului arheologic.

Rezultatele cercetării: cercetarea arheologică din anul 2020 s-a concentrat în partea de N-E a grotei și a avut obiectiv principal abordarea și descrierea integrală a ansamblurilor litice și utilajelor prelucrate pe suporturi dure de origine animală, respectiv stabilirea/identificarea tradiției/tradițiilor culturale. Au fost recuperate 27 de piese litice, iar acestea au fost înregistrat individual, prin raportarea la trei coordonate (x,z,y), dar și prin înregistrarea cu stația totală (fig. 3, 4).

Materialul litic recuperat în cursul campaniei de cercetare din 2020 provine din partea inferioară a secvenței stratigrafice (2,8-2,9 m adâncime) și este format din 27 piese debitate din cuarțit, bazalt, lidit și diorit și 3 galeți din diorit.

Cuarțitul alcătuiește puțin peste jumătate din eșantion (n=16), reprezentat de piese indeterminabile, așchii, și un nucleu fragmentat. Cele mai multe așchii

sunt piese meziale și distale, cu fracturi perpendiculare pe planul suportului sau oblice; singurul exemplar complet (43 mm lungime, 48 mm lățime, 16 mm grosime) prezintă negative de desprindere dorsale din sens opus și suprafață corticală restrânsă. Fragmentul de nucleu conservă un plan de lovire, negative de desprindere aparținând așchiilor și suprafață de debitaj frontală, opusă uneia corticale. Restul eșantionului este format din așchii și fragmente indeterminate din lidit (n=2), bazalt (n=7) și diorit (n=1) și o lamă completă, corticală, din lidit, cu talon liniar, stigmat de percute dură observabil ventral și profil torse, de 47 mm lungime, 12 mm lățime, 9 mm grosime.

Materialul faunistic recuperat prezintă un grad de fosilizare uniform și este rezultatul unei acumulări de natură antropică. Au fost identificate resturi provenind de la erbivore de talie mare (*Bos/Bison*) și medie (*Capra*) și urs (*Ursus spelaeus*).

Au fost prelevare probe C14 os sau cărbune, precum și probe necesare OSL și IRSL.

Abstract

The archaeological research from season 2020 concentrated in the N-E part of the cave and had as main objective the full approach and the description of the lithic assemblies and machines processed on hard supports of animal origin, respectively establishing / identifying the cultural tradition (or traditions). 27 lithic pieces were recovered, and they were inventoried individually, by referring to three coordinates (x, z, y), but also by total station recording.

The preliminary analysis of the faunal material recovered lead to the conclusion that it presents a uniform degree of fossilization and is the result of an anthropogenic accumulation.

Fig. 1. Amplasarea sitului Abri 122

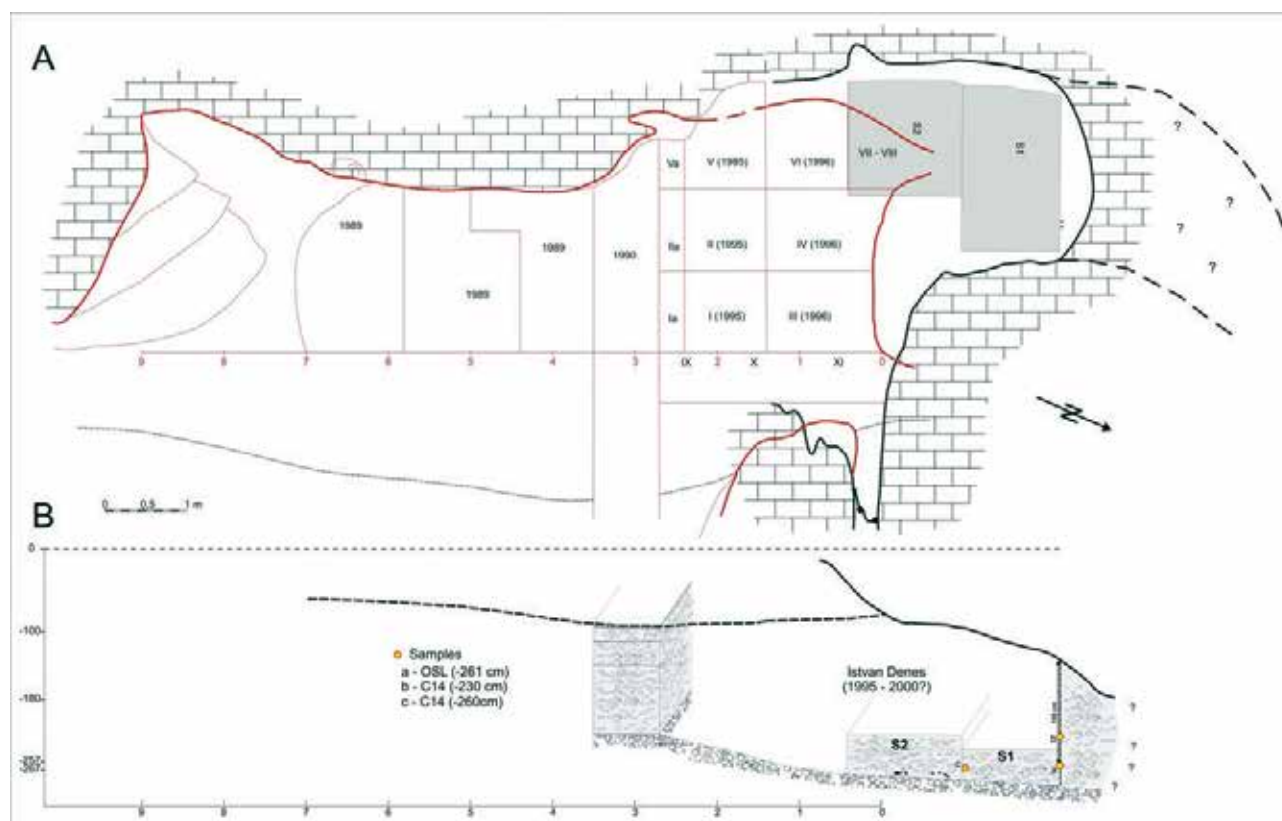

Fig. 2. Planul general al săpăturilor

Fig. 3. Imagine de ansamblu săpătură

Fig. 4. Imagine de ansamblu săpătură

Fig. 5. Detalii săpătură

Fig. 6. Detalii săpătură

31. Mintia, com. Veșel, jud. Hunedoara

Punct: [Micia]

Tip sit: locuire civilă, locuire militară - castru, necropolă, construcții

Cod RAN: 91991.01; 91991.08

Cod LMI: HD-I-s-A-03214,

Colectiv: Mihaela Simion (MNIR) – responsabil științific ; Decebal Vleja (MNIR), Ionuț Bocan (MNIR), Cătălina - Mihaela Neagu (MNIR), Marius Barbu (MCDR) Ioana Barbu (MCDR), Mihaela Maria Barbu (MCDR), Alexandru Bărbat (MCDR), Oana Tutilă (MCDR), Costin-Daniel Țuțuianu (MCDR)

Premise¹

Așezarea romană de la Micia este situată pe malul de sud al Mureșului, la circa 3 km față de defileul Brănișca, cel mai îngust loc al văii râului. Ea este alcătuită din castrul auxiliar cu o suprafață de aproximativ 7,2 ha și din așezarea civilă adiacentă (inclusiv necropolele de est și de vest). Ansamblul arheologic de la Micia este extins pe o suprafață de peste 150 ha. Acesta a suferit în epoca modernă și contemporană o serie de distrugerii. Astfel, o mare parte din cuprinsul său a fost afectată de construirea complexului energetic de la Mintia, cu lucrări ce au presupus inclusiv relocarea albiei Mureșului și au determinat schimbări radicale în peisajul arheologic specific, iar centrul său este intersectat de calea ferată dublă Arad - Deva și de șoseaua națională dintre aceleași localități. Cu toate acestea, părțile rămase, zona de nord și o parte din jumătatea de sud, permit încă o cercetare de mare amploare a acestui obiectiv arheologic. Cercetările arheologice asupra diverselor componente ale ansamblului au început la sfârșitul secolului al XIX – lea, bazate pe bogatul și spectaculosul material arheologic dizlocat de lucrările de construcție ale căii ferate Szolnok-Arad-Sibiu care avea să fie prima rețea feroviara de acces către Transilvania². Lucrările căii ferate au traversat practic situl de la Micia, pe direcția est-vest, împărțind în două întregul ansamblu. În aceste condiții o mare parte din patrimoniul Miciei, scos la iveală cu această ocazie, s-a răspândit prin colecții private și publice, marea parte a atefactelor luând drumul Clujului, al Budapestei și al Vienei. Și astăzi, colecțiile Maghiar Nemzeti Múzeum păstrează în depozite un număr însemnat de piese provenind din situl Micia.

În secolul XX cercetările arheologice au continuat, cunoștințele referitoare la planimetria și organizarea Miciei fiind îmbogățite mai ales de dezvelirea amfiteatrului roman, a clădirilor cu funcționalitate de terme dar și a altor structuri, mai ales în contextul cercetărilor arheologice preventive prilejuite de construirea actualului traseu al DN 7 și al amenajării complexului energetic de la Mintia³.

¹ Textul raportului a fost redactat de Mihaela Simion, Marius Barbu (Sector „Castrul Roman”) și Ionuț Bocan (considerațiile asupra materialului arheologic).

² În 1864 era aprobată construcția liniei Arad – Vințu de Jos – Sibiu, lucrările fiind executate de firma engleză „Edward Pickering”. Lucrările ce acopereau tronsonul Arad – Simeria – Alba Iulia aveau să fie demarate în luna august a anului 1866, responsabilitatea execuției revenind firmei fraților Klein, condusă de directorul Seppel.

³ Un cuprinzător istoric al cercetării, începând cu primele investigații

Începând din anul 2013 a fost deschis un nou sector de cercetare, denumit convențional N-E Amfiteatru A, a cărui cercetare aduce importante clarificări cu privire la evoluția așezării romane dar și asupra situației ocupării spațiului investigat în epocile anterioare și ulterioare perioadei romane. Pe baza investigațiilor non-invasive, realizate în perioada 2014 – 2018, în anul 2019, acest sector de cercetare a fost extins către vest cu un nou punct de cercetare, denumit convențional sector Nord-Vest Amfiteatru B⁴.

Cercetarea din Campania 2021

În campania din anul 2020 cercetările arheologice sistematice s-au desfășurat conform proiectului de cercetare aprobat, în două sectoare distincte. Cercetările s-au desfășurat pe parcursul lunilor septembrie și octombrie a anului 2020. Astfel, au continuat cercetările în cadrul sectorului N-E Amfiteatru B și a fost deschis un nou sector de cercetare, Sector „Castrul Roman”, apasat, cum lesne se deduce din titulatură, în interiorul castrului auxiliar, într-o poziție centrală din vecinătatea zidului de Est al fortificației (Pl. 1.).

A. Sector N-E Amfiteatru B

În acest sector a continuat dezvelirea clădirii denumite convențional E1. Au fost deschise 14 noi unități de cercetare (denumite convențional C6 – C 19) cu dimensiuni similare celor din campania anterioară (4 x 4 m) și martori de 1 m între ele, pentru asigurarea evacuării pământului dar și pentru control stratigrafic. Au fost identificate un număr de 85 complexe arheologice ce au fost cercetate parțial și înregistrate în totalitate. Astfel, Clădirea E 1 a fost dezvelită în proporție de 90 %, fiind clar evidențiate laturile de nord, sud și vest. În stadiul actual al cercetării este vorba despre un edificiu de formă rectangulară, cu laturile lungi orientate pe axa NV – SE. (Pl. 2, Pl. 3)

Dimensiunile clădirii, până la dezvelirea integrală a zonei de nord și de vest și până la clarificarea structurilor constructive poziționate aici și a relației acestora cu E1, sunt de 21 x 14,50 m. Zidurile perimetrice (Z1 – latura de S, Z3 – latura de V, Z 4 – latura de N și Z5 – latura de E), au fost surprinse la nivel de fundație, cu păstrarea, pe alocuri a câtorva asize de elevație, între două și patru, separate de zona de fundație printr-o plintă foarte îngustă. În interior se constată o compartimentare conturată de un zid cu fundație de piatră, în partea de sud a clădirii (Z 2) și a unor fundații cu șanțuri adânci umplute cu piatră nefasonată la bază și cu pietris și nisip tasate, peste care au fost așezate lespezi fasonate (Za – Zd, Zf, Zj, Zk). O parte din aceste fundații par să aparțină unei clădiri mai vechi, dezafectate, fiind reutilizate parțial pentru susținerea unor pereți de compartimentare interioară a E1. Zidurile de piatră se evidențiază la cote variabile, cuprinse între 0,25 – 0,40 m, în timp ce traseele descrise de șanțurile umplute cu pietris,

asupra Miciei, până la nivelul anilor 2002 este disponibil la I. Andrițoiu, *Istoricul cercetărilor privitoare la așezarea și fortificația romană de la Micia*, în *Sargeția XXXI*, 2003, p. 181 – 202.

⁴ Pentru campaniile 2013-2019 precum și pentru un succint istoric al cercetării zonei vezi *Simion et alii*, în CCA 2017 (2018), nr. 43, p. 92-94; CCA 2018 (2019), nr. 47, p. 131 – 133; CCA 2019 (2020), nr. 49, p. 249 – 253.

la cca. 0,30 – 0,40 m, față de actualul nivel de călcare. Ele coboară până la cota de -1.00 – 1.50 m. (Pl. 2, Pl. 3, Pl. 5.2)

De asemenea, pe întreaga suprafață a E 1 se constată o serie de intervenții ulterioare (gropi, alte amenajări), ce indică o reutilizare a monumentului într-o perioadă ulterioară funcționalității sale inițiale. Materialul arheologic în conexiune cu aceste intervenții este datat tot în perioadă romană, datele colectate până acum indicând o perioadă plasată cronologic la mijlocul secolului al III-lea. (Pl. 3)

Pe latura de nord, în zona centrală, (C12) a fost identificată o încăpăre (Cx 68), alipită de zidul perimetral Z4 cu podea din tencuială (*opus signinum*) a cărei refacere este ulterioară amenajării Z4 (urmele de tencuială sunt lipite de paramentul exterior al zidului). (Pl. 4.1). În stadiul actual al cercetării nu putem face considerații cu privire la dimensiunile sale sau la caracteristicile sale constructive, pentru lămurirea contextului fiind necesară deschiderea de noi suprafețe.

Din punct de vedere stratigrafic, nivelul de amenajare a zidurilor de piatră afectează un nivel arheologic anterior, din care au fost identificate resturi de structuri constructive, concretizate în perimetre cu resturi de podea din *opus signinum* dezafectată (C1/Cx 3, C6/Cx 60), din urme de pereți de lut prăbușiți, uneori tencuiți și de cele mai multe ori incendiați (C6/Cx 58, Cx 59), din locuințe cu șanțuri de fundație pentru pereți din lemn și lut și gropi de par pe colțuri, suprapuse sau secționare de amenajarea E 1 (C14/Cx 66) (Pl. 4.2). În ceea ce privește modalitatea de realizare a elevației E 1, datele și materialele colectate până acum indică o concentrare a cărămizilor numai în zona de sud, în timp ce tegulele de acoperiș și olanele sunt răspândite pe întreaga suprafață delimitată de zidurile perimetrale.

În acest sens, una dintre situațiile care au permis un rafinament cronologic relativ la perioada de amenajare, funcționare și de abandon a utilizării inițiale a E 1, se constată în unitatea de săpătură denumită conventional C7. În cuprinsul său se observă următoarea situație stratigrafică:

- Zona descrisă de colțul de sud-est a E 1 (Z1 și Z5) a fost consolidată în vederea realizării stabilității terenului, cu o depunere masivă de rocă mărunțită și tasată, nivelată la partea superioară astfel încât, funcționează ca o substrucție de pavaj interior și exterior. În interiorul E 1, în această zonă a colțului de sud-est, au și fost surprinse, *in situ*, lespezile fasonate ce constituiau pavajul interior (Cx 48 a). Această manieră de asigurare a stabilității terenului și implicit a E 1, a fost constatată, până în acest moment, doar în această zonă. Pavajul interior a fost perforat de două gropi (Cx 39, Cx 40) cu dimensiunile de 1 x 0,40 și 0,58 x 0,45 m, iar în exterior, corespunzător momentului amenajării lor se constată o nivelare (Cx 57) ce suprapune pavajul exterior (Cx 48) peste care, la cca 2 m spre vest este amenajat un cuptor circular de cărămidă (Cx 31) cu groapa de deservire (Cx 31 a) practică în nivelare și în stratul de rocă tasată. Cuptorul are un diametru de 1,15 m, are gura de alimentare spre sud, pereții păstrați pe o înălțime de cca. 0,30 m și placa de ardere la -0,48 m față de actualul nivel de călcare. Din punctual de vedere al încadrării cronologice au fost deosebit de relevante materialele colectate din cuprinsul acestui complex, atât de pe sola prăbușită pe placa de ardere cât și din interior - trei opaițe întregi așezate lângă perete, direct

pe placa de ardere. Întreg materialul arheologic colectat din acest complex se încadrează exclusiv în parametrii secolului al III-lea, ceea ce permite o serie de considerații cu privire la cronologia perimetrului investigat. (Pl. 5.1, Pl. 7)

Tot în această campanie a fost identificat un zid (Z 6) ce aparține probabil unui nou edificiu, E 2, la sud de E. 1 precum și un zid (Z 7) de la o clădire dintr-o fază anterioară funcționării E1, localizată în partea de est a E1. (Pl. 3)

În stadiul actual al cercetării, dat fiind timpul scurt de la încheierea campaniei de cercetări arheologice și data redactării prezentului raport preliminar al cercetărilor din Campania 2020, ce nu a permis prelucrarea în totalitate a tuturor datelor colectate și a materialului arheologic recoltat, putem face însă o serie de considerații primare.

Zona în care se desfășoară cercetarea noastră are un caracter particular în planimetria urbană a așezării de la Micia. Ea se află în imediata vecinătate a două construcții emblematice pentru orice comună urbană romană, respectiv termele și amfiteatrul. Dimensiunile clădirii E1, poziționarea sa pe o poziție dominant, vizibilă din orice punct al ansamblului de la Micia și maniera „îngrijită” de realizare precum și soluțiile tehnologice de amenajare a terenului de amplasament conduc către atribuirea unei funcționalități oficiale, comunitare a E1 (sacru sau profan). Edificiul are cel puțin două faze de funcționare (o primă fază descrisă de Z2, Z3, Z 4 și Z 5 și ulterior prelungirea sa către sud prin construirea Z1, aspecte ce vor fi clarificate în campaniile viitoare, după demontarea matorului dintre C 7 și C 10). Amenajarea sa suprapune cel puțin un nivel anterior de funcționare al așezării de la Micia, datat în a doua jumătate a secolului al II-lea p.Chr, nivel cu un sfârșit legat de evenimente violente, probabil în conexiune cu atacurile asupra garnizoanei de la Micia în contextul războielor marcomanice. La mijlocul secolului al III-lea p.Chr., probabil în contextul economic și social generat de ultimii ani ai stăpânirii romane în Provincia Dacia, zona își redefineste funcționalitatea, exteriorul E 1, pentru zona de sud fiind nivelat și utilizat în scop domestic sau economic iar interiorul, de asemenea, capătă o altă funcționalitate. Spre deosebire de situația constatată în imediata vecinătate, în cadrul sectorului de cercetare N-E Amfiteatrul A, nu se constată nicio urmă de locuire pentru perioada sec. IV – VII p.Chr., ceea ce ridică o serie de semne de întrebare cu privire la statutul perimetrului și generează o direcție de cercetare aplicată.

B. Sector „Castrul Roman”

În urma investigațiilor non-invasive realizate pe parcursul campaniilor anterioare, s-a hotărât demararea cercetării arheologice invazive, în interiorul incintei castrului Micia, cu scopul principal de a surprinde elementele de habitare umană în structurile de locuire, identificate prin metode noninvasive în jumătatea nordică a castrului.

Zona supusă investigației este amplasată la nord de calea ferată Deva-Arad, pe un teren administrat de către MCDR Deva. Astfel, a fost trasată secțiunea S 1, orientată pe direcția NV-SE, în concordanță cu orientarea fortificației romane. Pentru a simplifica descrierile următoare, vom

considera orientarea laturilor lungi ale castrului pe direcția N-S, iar a celor scurte pe direcția E-V, în conformitate cu majoritatea studiilor dedicate acestei fortificații. Unitatea de cercetare, cu dimensiunile de 15 x 3 m, dispusă relativ paralel cu latura lungă a castrului, se află situată la aproximativ 20 m vest față de zidul de incintă de est și la aproximativ 30 m nord față de calea ferată Deva - Arad, acolo unde studiile magnetometrice și de fotografie aeriană indicau prezența unor drumuri paralele, orientate pe lățimea castrului (E-V). Secțiunea S 1 a fost trasată astfel încât să surprindă situația arheologică dintre două astfel de căi de comunicație. Divizarea unității de cercetare s-a făcut prin delimitarea unor carouri de 1 x 1 m numerotate de la 1 la 15 pe direcția S-N N-S și alfabetic de la A la C pe direcția E-V. (Pl. 1, Pl. 6)

La începutul săpăturii s-a putut constata că primii 20-25 cm conțineau materiale amestecate, de factură romană și postromană, acest nivel fiind amplu afectat de lucrările agricole, efectuate timp de decenii în această zonă. În partea sudică a secțiunii, a putut fi identificat un complex arheologic (Cx 1), constând într-o vatră de foc, distrusă în mare parte de către intervențiile moderne. Instalația de ardere păstra crusta din lut puternic ars doar pe o suprafață de 20 x 25 cm, însă baza ei, formată din pietre și cărămizi bine aranjate, arată că dimensiunile reale au fost de aproximativ 80 x 70 cm. Materialele descoperite în jurul ei constau din fragmente ceramice lucrate cu mâna, specifice secolelor VI-VII p.Chr.

Între 0,25-0,30 m adâncime, față de actualul nivel de călcare, a fost identificat un strat de cultură, care în partea central-vestică a secțiunii, consta într-o aglomerare/dărâmtură de chirpici, căzută dintr-o construcție, care pare să se întindă la vest de unitatea noastră de cercetare. În cadrul acestui context arheologic, denumit C 1, au fost identificate numeroase fragmente ceramice lucrate cu mâna, dar și la roata olarului (vase de provizii decorate cu val incizat, ceramică fină, bine lustruită, de culoare gri și vase lucrate cu mâna, dintr-o pastă zgrunțuroasă), precum și un vârf de sulită, cu tija prelungă și profil romboidal. Toate aceste materiale par a sugera că avem de-a face cu un nivel post-roman, caracteristic secolului al IV-lea p.Chr.

În treimea sudică a secțiunii S 1, în carourile 1-6/A-C, la 0,35 m adâncime față de nivelul actual de călcare, a fost identificată partea superioară a unui pavaj masiv, construit din fragmente de țigle, cărămizi și pietre. Acest context, denumit C 2, intră în profilele de sud, est și vest, fiind delimitat doar în partea nordică, printr-o groapă de par, de mari dimensiuni (Cx 6). Alte două gropi de par de mari dimensiuni (Cx 2, Cx 3) străbat acest pavaj în colțurile de N-E și N-V ale secțiunii, acest lucru indicând realizarea, la un moment dat, a unui acoperiș al întregii structuri. Acest pavaj a avut și o a doua fază de utilizare, toate cele trei gropi de par fiind dezafectate, parii fiind scoși, iar gropile umplute cu cenușă și chirpici. Faptul că în umplutura acestor gropi au fost descoperite și câteva fragmente ceramice, asemănătoare cu cele descoperite în jurul vetrei de foc Cx 1, ne determină să credem că această reutilizare a avut loc în legătură directă cu funcționarea vetrei mai sus amintite. La demontarea acestui pavaj, gros de aproximativ 25 cm, au fost identificate mai multe bucăți de zgură de

fier, numeroase piese din fier, dispuse grupat, precum și o grămăjoară de fragmente de tablă din bronz și un ac de păr din argint aurit, arse secundar și parțial topite. Aceste elemente par a indica o puternică activitate de reciclare a metalelor în această zonă, însă s-a putut constata că întregul material arheologic, descoperit aici, este de factură romană, fapt care certifică prezența unei populații romane în momentul desfășurării acestor acțiuni.

În partea nordică a secțiunii, la același nivel, a fost identificat un strat de pietriș (context C 3), care străbătea unitatea de cercetare de la est la vest. Acesta s-a dovedit a fi un nivel de refacere a unui drum, orientat pe direcția E-V, structură vizibilă și pe investigațiile noninvasive. Drumul (D 1), al cărui nivel inițial a fost identificat la o adâncime de 0,55 m față de actualul nivel de călcare, este format dintr-un strat compact de pietriș gălbui, puternic tasat, limita s-a sudică constând într-o rigolă din pietre (R 1), în timp ce limita nordică nu a putut fi identificată, structura lăundu-se mai mult de 4 m și intrând sub profilul nordic al S 1.

În extremitatea nord-vestică a secțiunii, drumul D 1 a fost spart de o structură adâncită (Cx 7), cu dimensiunile identificate de 2,20 x 2,20 m (ea extinzându-se spre nord și vest, dincolo de limitele unității de cercetare). Cx 7 s-a dovedit a fi o structură de locuit cu două faze de utilizare. Într-o primă fază, complexul a fost săpat în drumul D 1, structura semi-adâncită coborând 0,30 m adâncime sub nivelul de călcare de pe drum. Perimetral, au fost identificate amprente de două bârne de lemn, orientate pe direcția est-vest, elemente care probabil susțineau podeaua. În marginea estică a locuinței a funcționat un cuptor (Cx 8), cu diametrul de 0,75 m, cu pereții construiți din pietre și fragmente tegulare, legate cu chirpici. În cea de a doua fază de utilizare, nivelul de călcare din locuință a fost ridicat, prin umplerea cu pământ, până la nivelul de călcare de pe drumul D 1, cu această ocazie fiind dezafectat și cuptorul Cx 8. În vecinătatea sudică a locuinței, au fost identificate patru gropi de par (Cx 10, 11, 12, 13), dispuse în două perechi. Două dintre acestea (câte una din fiecare pereche) au fost dezafectate, purtând urme specifice scoaterii parilor (formă de trunchi de con, umplutură afânată, conținut bogat în materiale arheologice), fapt ce indică utilizarea lor în prima fază de funcționare a construcției. Celelalte două gropi de par aveau formă cilindrică, erau întărite perimetral cu pietre, iar conținutul dens și fără materiale arheologice dovedește că parii din lemn au rămas acolo, putrezind de-a lungul timpului, fapt ce ne face să le atribuim celei de a doua faze de utilizare a locuinței. La o primă analiză a materialelor arheologice descoperite aici, s-a putut constata că acestea sunt în întregime de factură romană. Totuși, suntem de părere că o astfel de structură, care intersectează și un drum roman, nu putea fi utilizată concomitent cu funcționarea castrului. Toate acestea par a indica o reutilizare a fortificației, după abandonarea militară a acesteia, dar înainte de pătrunderea elementelor post-romane. Astfel, în acest stadiu al cercetării, putem opina, cu prudența cuvenită, că structura de locuit Cx 7 ar fi funcționat, cel mai probabil, în a doua jumătate a secolului al III-lea p.Chr.

În nivelul superior al drumului D 1 au fost descoperite mai multe elemente de echipament militar, precum solzi

de lorica din bronz, un bolț de balistă din fier, un posibil fragment de vârf de *pilum*, precum și o fibulă din bronz cu brațe în T, datată în prima jumătate a secolului al III-lea p.Chr, fapt ce aduce un argument în plus, cu privire la plasarea cronologică a acestei căi de circulație, în faza de piară a castrului Micia.

În întreaga zonă plasată la sud de acest drum, la adâncimea de 0,60 m față de nivelul actual de călcare, se conturează urmele unei structuri de locuire, cu pereți din lemn și chirpici. Cercetarea din toamna anului 2020 s-a oprit odată cu conturarea acestui nivel, distrus printr-o incendiere puternică. Materialul arheologic deosebit de bogat (piese de echipament militar uman și de harnașament), descoperit aici, indică o locuire intensă a acestor structuri, care urmează să fie cercetate pe parcursul campaniilor arheologice următoare. Identificarea unei grupări de trei monede din argint, emise de către Marcus Aurelius (1) și Septimius Severus (2) indică o plasare cronologică a acestor construcții, contemporană cu cea a drumului D 1, amintit anterior.

Pe durata campaniilor arheologice viitoare ne propunem continuarea cercetării acestor structuri de locuire, precum și cercetarea secțiunii S 1 până la nivelul steril din punct de vedere arheologic, în vederea identificării tuturor fazelor de construcție și de utilizare a elementelor de locuire umană, din această zonă a fortificației de la Vețel și a obținerii unei model stratigrafic fidel al acestui punct.

Materialul arheologic (Pl.7)

Materialul arheologic descoperit la Micia, în campania arheologică din anul 2020, deosebit de bogat și variat, este alcătuit din ceramică, monede, obiecte din metal (bronz și fier), obiecte din piatră și obiecte din sticlă.

Cum era și normal ceramica de uz comun constituie cea mai importantă parte a descoperirilor, din punct de vedere cantitativ, aducând noi informații asupra producției ceramice din așezarea de la Micia. Astfel, din punct de vedere al criteriului funcțional, formele de vase provenite de la Micia sunt tipice pentru provinciile dunărene:

a) vase pentru turnat, stocat și transportat alimente (amfore, urcioare, căni și *dolia*);

b) *vasa conquinatoria*, utilizate pentru prepararea hranei (castroane, *mortaria*, oale și capace);

c) *vasa escaria* (farfurii, platouri);

d) *vasa potatoria* (cupe, cupe/boluri); e) recipiente folosite în cadrul ritualurilor (*turibula*, *unguentaria*, opaițe).

Imaginea descoperirilor din această campanie este întregită de descoperirea unui număr semnificativ de opaițe. Cum era de așteptat, nu lipsește nici ceramica de lux, reprezentată de fragmentele de *terra sigillata*, ceramică ștampilată, dar și imitații locale ale unor forme consacrate în marile centre de producție vestice. Din punct de vedere cronologic materialul arheologic acoperă o perioadă cuprinsă între mijlocul secolului al II-lea p.Chr. și mijlocul sec. al III-lea p.Chr.

Monedele descoperite în această campanie, din bronz și argint, sunt emisiuni ale împăraților Antoninus Pius și Marcus Aurelius (Sector N-E Amf. B) și Marcus Aurelius și Septimius Severus (Sector „Castrul Roman”) detaliile emisiunilor urmând a fi clarificate după curățare și după realizarea analizei numismatice.

Investigații non-invazive

În afară de cercetarea arheologică sistematică în cadrul sectorului N-E amfiteatru B, un obiectiv important al campaniei din 2021 l-a constituit continuarea investigațiilor non invazive, în vederea realizării modelului planimetric al ansamblului de la Micia și al MDT-ului specific.

A continuat achiziția de date arheomagnetice prin utilizarea unui magnetometru pentasenzorial, prevăzut cu cinci sonde de tip FGM650B. Valorile geomagnetice achiziționate cu ajutorul echipamentului descris, au fost procesate prin interpolare și compensate prin algoritmul filtrului median. Rezultatele interpolării datelor au fost reprezentate sub formă de plan în tonuri de gri. Rezoluția imaginilor de tip raster obținute prin interpolare este de circa 20 x 20 cm. Coordonatele geografice ale punctelor în care s-au făcut măsurări magnetometrice, s-au fixat în timp real cu ajutorul unui GPS geodezic Stonex S10A. S-a folosit sistemul național de proiecție Stereo 70 (Datum S 42 -România), pentru a se atinge precizia de circa 1,5 cm s-au utilizat semnale de corecție în timp real (RTK), achiziționate de la sistemul ROMPOS. Hărțile/planurile magnetometrice au fost procesate pe fundalul unor ortofotoplanuri în sistemul de procesare a datelor spațiale Global Mapper, versiunea 21.1⁵. Au fost investigate o serie de terenuri particulare accesibile poziționate pe Castrul Roman și în exteriorul acestuia, pe o suprafață de cca 2 Ha. Principalele rezultate sunt legate de identificarea sistemului dublu de fortificare a castrului de la Micia (2 șanțuri), identificarea *via sagularia*, inclusiv la nivel de elemente constitutive, drum și rigole laterale, pentru latura de N a fortificației și indicii asupra planimetriei construcțiilor interioare (băraci) cu o lățime de cca. 16 m și portic pe ambele laturi lungi. O atenție particulară trebuie acordată unei anomalii surprinse încă din investigațiile din anul 2018, poziționată în centrul fortificației, în imediata apropiere a clădirii comandamentului, așa cum a fost ea poziționată de cercetările anterioare din interiorul castrului. Este vorba despre un șanț de mari dimensiuni și cu o adâncime considerabilă (conform datelor rezonate) ce are o direcție E – V și este legat de un moment ulterior funcționării structurii militare de la Micia, a cărui datare exactă, relație cu clădirea comandamentului și caracteristici constructive rămân de cercetat în campaniile viitoare. (Pl. 8 (nr. 1, 2, 3, 4, 5).

De asemenea, a continuat documentarea fotogrametrică⁶ aeriană a zonei cercetate, cu extragerea unor produse georeferențiate (precizie centimetrică, sistem național Stereo70) cu o rezoluție (ground sample density - GSD) de cel puțin 5 cm / pixel (orthofotomozaic și model digital al elevației) precum și realizarea modelului 3D asigurarea 3D texturat. (Pl. 9.1). În afara documentării sectoarelor în cercetare, unul din principalele rezultate a fost identificarea unei structuri de constructive, cu un amplasament extrem de interesant, în zona celui de-al doilea șanț exterior al fortificației de la Micia, ce trebuie să constituie una dintre prioritățile campaniilor viitoare, în ceea ce privește datarea,

⁵ Al. Popa, *Raport privind evaluarea arheometrică non-invazivă a terenului, prelucrarea informatizată a datelor achiziționate și interpretarea acestora din punct de vedere arheometric și arheologic, în zona sitului arheologic Micia, com. Vețel, jud. Hunedoara, 2020.*

⁶ Investigații realizate de Călin Șuteu, GIGAPIXEL ART, Alba-Iulia.

relația cronologică cu șanțul nr. 2 și caracteristicile constructive. (Pl. 9.2)

Cercetările non invazive vor continua până la acoperirea întregii suprafețe delimitate ca sit, într-un ritm impus de posibilitățile de finanțare a cercetărilor arheologice sistematice în situl Micia dar și de accesul la terenurile particulare din componența acestora.

Pl. 1. Localizarea sectoarelor de cercetare în cadrul sitului de la Micia. Imagine aeriană dinspre nord.

Pl. 2. Imagine aeriană de ansamblu asupra perimetrului cercetat în campania din anul 2020.

Pl. 3. Ortofotomozaic Sector N-E Amfiteatru B. Perimetrul investigat în 2019 – 2020 cu marcarea principalelor complexe investigate și a unităților de cercetare.

1

2

Pl.4: 1. C 12, detaliu cu Z4 și Cx 68, vedere dinspre vest; 2. C 14, detaliu cu Z5 și C 66, vedere dinspre nord.

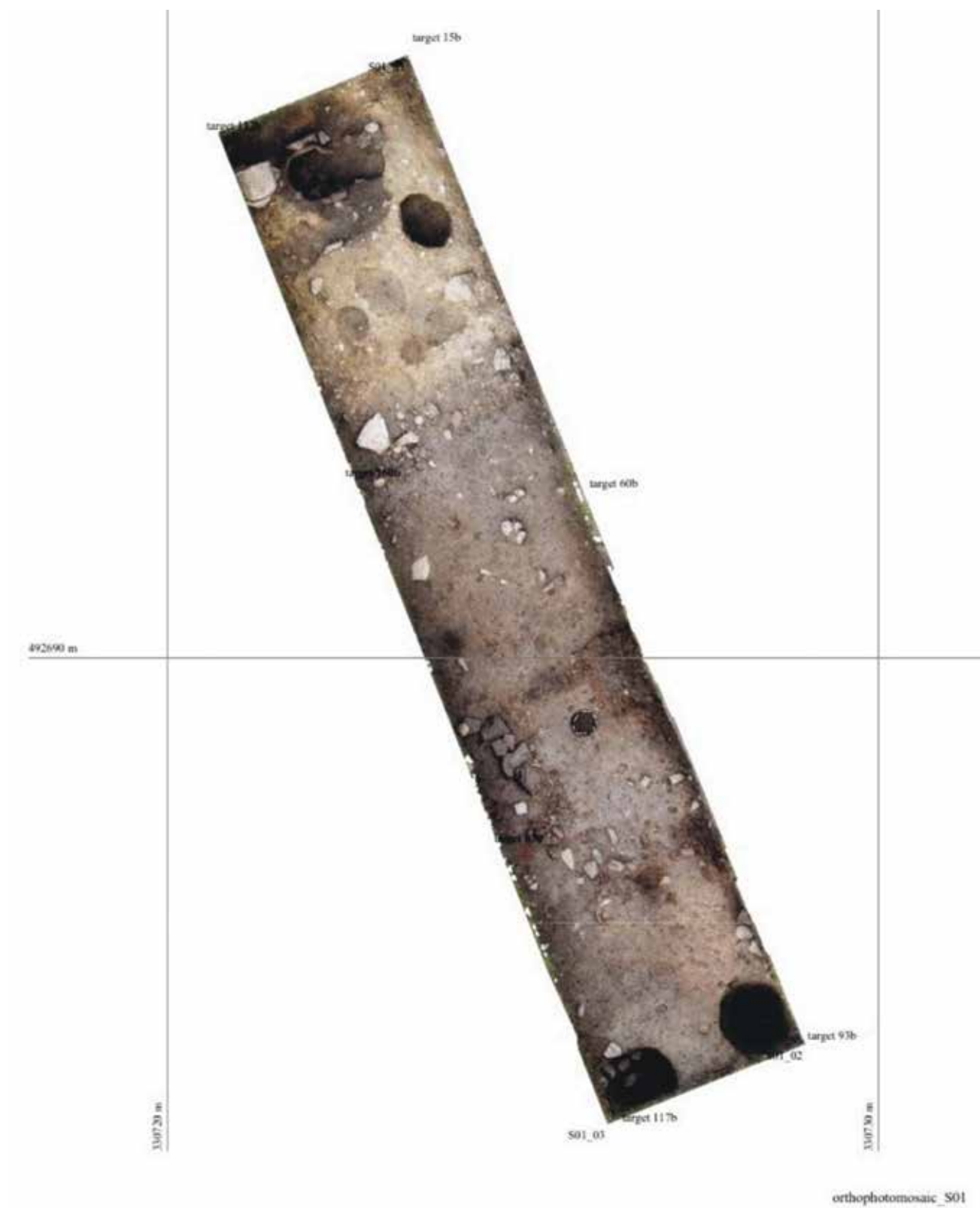

1

2

Pl. 5. 1. C 7, vedere dinspre est; 2. C 16, C17, detalii cu relatia dintre Z 5, Zf, Zj – vedere dinspre est.

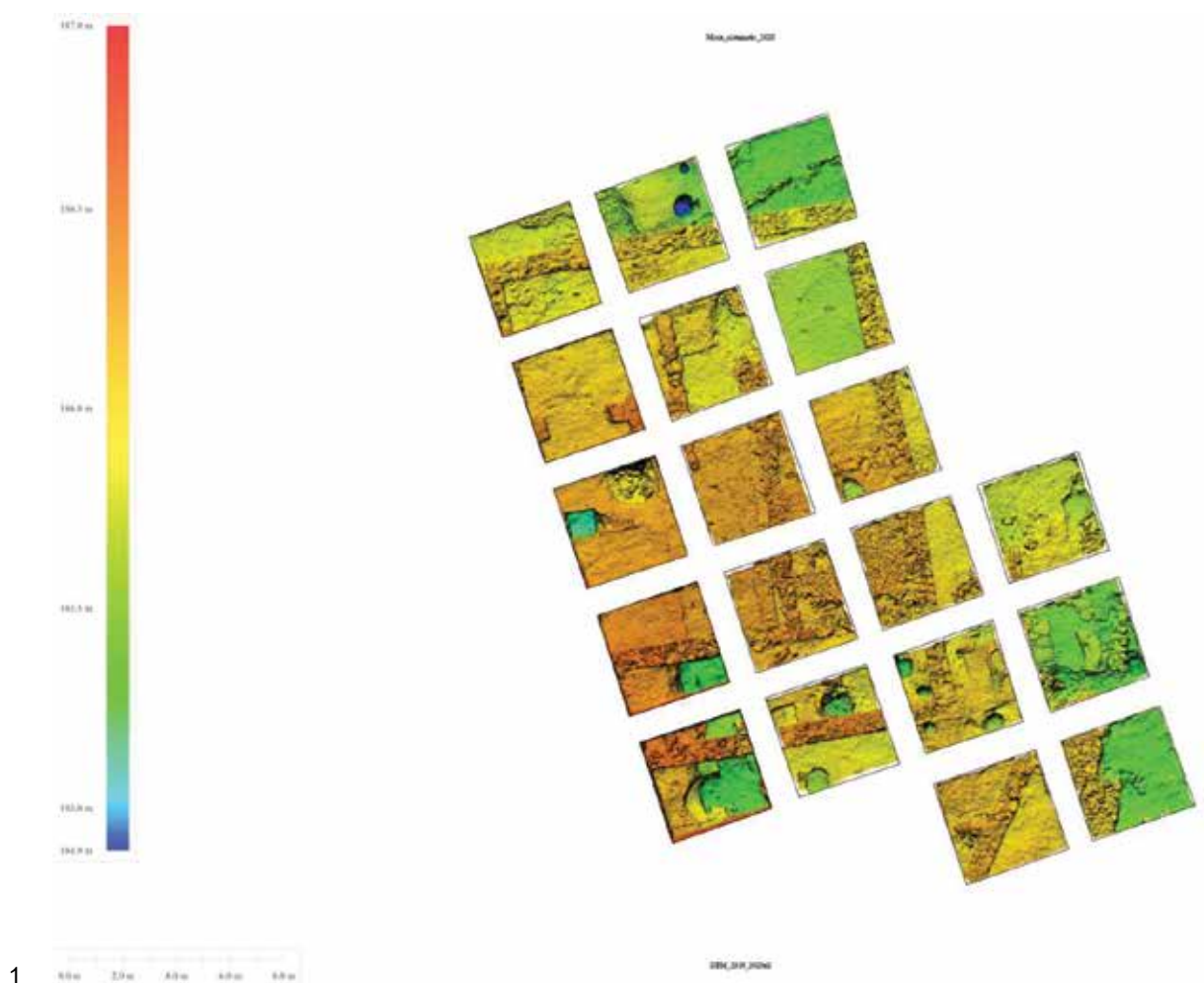
Pl. 6. Ortofotomozaic Sector „Castrul Roman”.

Pl. 7. Detaliu cu condițiile descoperire a trei opaițe (C7, Cx 31) și grupaj de materiale arheologice descoperite în campania 2020.

Pl. 8. Sinteza investigațiilor magnetometrice 2014 – 2020, cu marcarea principalelor anomalii evidențiate în perimetrul investigat în 2020.

Pl. 9. 1. Model digital al elevației DEM_ 2019 și 2020;
2. Detaliu cu latura de est a castrului (șanț + zid) și poziționarea noii structuri identificate.

32. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea**Punct: Trecere bac****Cod epocă:** 41, 43**Tip sit:** 112, 113, 122, 21**Cod RAN:** 161062.10**Autorizație nr.** 73/2020**Colectiv:** Oana Damian (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, responsabil șantier), Paul Damian, Mihai Vasile (Muzeul Național de Istorie a României)**Finanțare:** fonduri IAB**Perioada desfășurării cercetării:** aug. – sept. 2020

Investigațiile arheologice, desfășurate începând cu anul 1978, au pus în evidență pe linia Dunării, pe malul drept al brațului Sf. Gheorghe, la circa 12 km aval de Tulcea, în intravilanul localității Nufăru, un important centru de tip urban din secolele X–XIV, elemente ale fortificației bizantine, viețuirea și necropolele din secolele XI–XIII, precum și vestigii aparținând epocilor getică, romano-bizantină și modernă.

Cercetările arheologice derulate în campania 2020 s-au concentrat în punctul *Trecere bac*, aflat în extremitatea nordică a promontoriului stâncos pe care se desfășoară așezarea de la Nufăru, foarte aproape de zona de traversare a Dunării cu bacul spre și dinspre Delta Dunării, pe o proprietate încă privată (Enache Singhi), situată pe actuala stradă a Arheologiei, la nr. 7.

Săpăturile au dus la identificarea unui sistem de fortificare a zonei, datând din ultima parte a secolului al X-lea, îmbinând stânca naturală cu elementul construit – un tronson din cortina de nord a cetății, conținând și un turn-poartă, cortină asociată cu un sistem complex de platforme, amenajate în stâncă, completat cu un pavaj în pantă, care avansează spre Dunăre, definind o instalație portuară/de acostare. A putut fi cercetată, de asemenea, o locuire din prima jumătate a secolului al XI-lea, care se adosează zidului de incintă, atât la nord, cât și la sud. După ieșirea din uz a debarcaderului, zona a fost transformată, pentru circa un secol și jumătate, în spațiu funerar, suprapus de o locuire care, în acest punct, se prelungește dincolo de limitele generale ale așezării (mijlocul veacului al XIII-lea), putându-se constitui într-un punct de control din perioada influenței tătare asupra nordului Dobrogei. Cercetarea zonei a permis remarcarea unei mari adaptabilități a locuitorilor din vechime, atât în privința utilizării stâncii pentru realizarea fortificației și amenajarea necropolei, precum și în ceea ce privește schimbarea rapidă a statutului zonei, de la rolul de spațiu fortificat și de acostare la acela de zonă funerară și apoi de locuire.

Dezvoltarea în suprafață și în adâncime a cercetării arheologice, în perioada 1999–2002, 2004–2014, 2016–2019, a dezvăluit o situație complexă, care a presupus, în anul 2020, continuarea cercetării

elementelor de locuire, situate *intra muros*, la sud de cortina nordică, într-o suprafață cu dimensiunile de 15 m (V-E) × 9,30 m (N-S), înglobând turnul-poartă, cu zonele de la vest și de la est. Săpătura a fost extinsă spre sud-est atât cât au permis limitele proprietății, pentru a finaliza studiul zonei *intra muros*, atingându-se adâncimea maximă de 1,80–2 m, raportată la nivelul pavajului turnului-poartă, adâncime la care a fost reperat, atât la est, cât și la vest de acces, un pavaj din piatră mărunță legată cu mortar, gros de 0,15 m, coborând într-o ușoară pantă spre nord, adică spre Dunăre, care corespunde nivelului de călcare al constructorilor cetății, identificat deja, la est de zona cercetată, sub actuala stradă a Arheologiei, în campania 2010.

Au fost descoperite mai multe complexe (două niveluri de pavaj, o construcție cu bază de piatră, o locuință adâncită, o serie de gropi menajere) și materiale arheologice diverse, cu precădere ceramice.

A fost cercetat nivelul de călcare din **turnul-poartă** pe lungimea maximă a unității de săpătură, de 11,70 m (N-S), echivalând cu o depunere, cu grosimea de 0,30–0,40 m, din pietre suprapuse de o placă de mortar. Pavajul se păstrează spre vest încă circa 3,40 m de la limita estică a accesului (limită care coincide cu zidul vestic al unei construcții cu ziduri de piatră), adosându-se stâncii native. Cercetarea amenajării acestui nivel de călcare a fost posibilă datorită unor gropi cu conținut menajer, ceramic și osteologic specific nivelului cenușiu prăfos din secolele XII–XIII, cu dimensiunile însumate de 3 m (N-S) × 0,50/0,80/0,90 m (V-E) și adâncimea de 0,50–1,00 m, care perforază placa de mortar în partea estică a accesului. Nivelul de călcare din turnul-poartă a fost suprapus de o depunere, groasă de 0,50–0,60 m, de pământ cenușiu prăfos, cu mult material ceramic și osteologic.

La est de turnul-poartă a fost finalizată cercetarea complexului de locuire descoperit în campania 2018. Cercetat parțial, în limitele spațiului avut la dispoziție, reprezintă o structură adosată zidului de incintă nordic și zidului estic al turnului-poartă, cu o bază construită din mai multe asize de pietre legate cu pământ, cu lățimea cuprinsă între 0,90 și 1,20 m, păstrată pe înălțimea de 1,00–1,30 m, măsurată de la nivelul plăcii de mortar corespunzătoare nivelului de călcare din accesul turnului-poartă. Dimensiunile identificate ale complexului sunt: 2,60 m (latura de nord), 5,50 m (latura de vest), 2,90 m (latura de sud, incluzând o intrare cu lățimea de 1 m în colțul sud-vestic); porțiunea estică a complexului se află în malul estic al secțiunii, care coincide cu limita zonei accesibile investigației. Complexul a avut mai multe faze de utilizare, documentate prin identificarea a patru podele de lut, cea mai târzie aparținând nivelului ocupațional din epoca

influenței Hoardei de Aur. În condițiile cercetării unor gropi menajere care perforează pavajul reprezentând nivelul de călcare din turnul-poartă, de-a lungul laturii vestice exterioare a acestei construcții cu ziduri de piatră, au putut fi obținute în exteriorul acesteia informații stratigrafice suplimentare. S-a putut observa că fundația complexului suprapune un nivel, gros de circa 0,55 m, reprezentând depunerea unei vetre pe un pat ceramic, din fragmente de amfore din categoria sferoidală, pe un nivel de locuire din pământ cenușiu gălbui, încadrabil secolului al XI-lea. Această din urmă depunere acoperă un pavaj din piatră mărunță cu pământ și mortar friabil, depus, probabil, pe stâncă și coborând, eventual într-o pantă ușoară, spre nord, spre apă, reprezentând nivelul inițial de călcare al locuitorilor cetății, înainte de înălțarea nivelului de călcare din turnul-poartă. În interiorul complexului cu ziduri de piatră, săpătura adâncindu-se sub nivelul de călcare al acestuia, a putut fi documentat un nivel de locuire (constituit de o depunere de pământ cenușiu gălbui, groasă de 0,60 m) căruia îi aparține o structură de lemne carbonizate, o groapă de par, cu diametrul de circa 0,20 m și adâncimea săpată de 0,50 m, precum și o vatră amenajată pe un pat de piatră sfărâmată. Acest nivel de locuire a suprapus o depunere de pământ cenușiu dur, cu materii vegetale, care acoperă un pavaj, înglobând piatră mărunță, fragmente de cărămizi romano-bizantine și mortar, amenajat deasupra stâncii native, în faza de ridicare a fortificației, care pare să coboare într-o ușoară pantă dinspre sud spre nord.

La vest de turnul-poartă, într-o extindere a casetei cercetate în campania 2019 cu încă 3,30 m spre sud, au fost identificate mai multe complexe de locuire și menajere. Printre acestea, menționăm: o locuință de suprafață, din care se mai păstrează, pe o lățime de 1,10 m și o înălțime de 0,50 m, o porțiune din structura de chirpici și nivelul de călcare constituit de o depunere de pământ galben tasat cu fragmente ceramice incluse; complexul, amenajat deasupra extensiei spre vest a nivelului de călcare din turnul-poartă, a fost perforat de două gropi menajere, conținând fragmente ceramice, cărbune, oase și solzi de pește; o locuință adâncită, până la 0,90 m, cu dimensiunile de 3,10 m (V-E) x 1,40 m (N-S), cu podeaua din pământ galben așternut peste stânca nativă a pantei estice a promontoriului și o instalație de foc în colțul sud-vestic, reprezentată de o vatră simplă, cu grosimea de 0,45 m, reprezentând o depunere de pământ ars și cărbune pe un pat de pietre, cu lungimea de 1,20 m identificată pe malul vestic și de 0,40 m pe malul sudic. Groapa locuinței adâncite perforează nivelul de călcare extins spre vest din camera turnului-poartă. Podeaua locuinței adâncite a fost perforată de trei gropi menajere, circulare, cu diametre de 1,10 m, 1,20 m și 1,30 m și adâncimea de

0,30/0,70/1,10/1,40 m, în funcție de depunerea de pe panta naturală a stâncii; două dintre gropi perforează deopotrivă pavajul nivelului de călcare din turnul-poartă, cu extensia acestuia spre vest, și chiar stânca nativă.

Campania 2020 și-a atins obiectivul primordial, cercetarea viețuirii adosate *intra muros*, la sud de curcina nordică ridicată la baza pantei estice a promontoriului stâncos pe care se desfășoară cetatea bizantină de la Nufăru. Se poate aprecia că studiul situației arheologice din zonă, în unitatea de săpătură respectivă, ale cărei limite coincid cu limitele proprietății, a fost finalizat. Vestigiile au fost protejate de o manieră reversibilă în vederea conservării și punerii în valoare viitoare.

33. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba**Punct: Bulza - villa rustica de la Oarda-Bulza**

Tip de sit: aşezare deschisă (cod 111); villa rustica (cod 118)

Încadrare cronologică: Hallstatt (16); La Tène (21); epoca romană (32)

Cod RAN: 1053.06

Autorizație nr. 46/05.05.2020

Colectiv: Aurel Rustoiu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca) – responsabil de șantier; Mariana Elena Egri, Andreea Maria Drăgan (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca); Gabriel-Dan Balteș, Gabriel Tiberiu Rustoiu (Muzeul Național al Unirii Alba Iulia); Adrian Cătălin Căsălean, Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva); Andrei-Valentin Georgescu (Muzeul Național al Banatului Timișoara); – membri în colectiv; Călin Șuteu, Tudor Borșan, Beatrice Elena Ciută (Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia), Montana Pușcaș – colaboratori; Marina Musteață, Nica Ciubotaru (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca), Diandra-Natalia Pall-Both (Universitatea de Vest Timișoara) – studenți masteranzi

Total finanțare: 26300 lei (Ministerul Culturii și Muzeul Național al Unirii Alba Iulia)

Perioada desfășurării cercetării: 13 – 20 oct.2020

Situl arheologic este localizat în punctul Bulza, o terasă înaltă aflată pe partea dreaptă a confluenței pârâului cu același nume cu râul Sebeș, la aproximativ 2 km sud-vest de satul Oarda de Sus, care aparține municipiului Alba Iulia. Acesta a fost menționat pentru prima dată în literatura de specialitate în anul 2000, cu prilejul publicării rezultatelor unor periegeze. *Villa rustica* a fost ulterior identificată în anul 2013 cu ocazia efectuării unor fotografii aeriene în cadrul unui proiect multianual de identificare prin fotografie aeriană a siturilor din bazinul Mureșului mijlociu. Primele cercetări de teren noninvazive s-au desfășurat în anul 2018, când au fost identificate urmele unor clădiri și anexe care aparțin unei *villa rustica* de dimensiuni excepționale, precum și material arheologic aparținând primei și celei de-a doua epoci a fierului. Prima campanie de săpături arheologice sistematice s-a desfășurat în anul 2019, având ca țintă cercetarea sectorului sudic al clădirii principale A, precum și a sectorului vestic al anexei B.

Pentru campania anului 2020 trebuiau să fie continuate investigațiile din cele două clădiri amintite, dar și prelevarea de probe de sol din cele două *horrea*, realizarea unor analize interdisciplinare și investigarea sursei principale de apă a clădirilor. Cu toate acestea, restricțiile severe impuse de autoritățile europene, naționale și locale datorită pandemiei de Covid-19 au afectat organizarea campaniei arheologice din această vară. Prin urmare, campania restrânsă de cercetări arheologice s-a desfășurat în intervalul 13 – 20 octombrie 2020. În cadrul acestei campanii au fost efectuate sondaje arheologice, periegeze sistematice georeferențiate și alte investigații arheologice neinvazive în zona anexelor de producție ale *villa-ei rustica*, pentru completarea datelor obținute

în campaniile anterioare. De asemenea, au fost recoltate probe pentru analize interdisciplinare de laborator și a fost finalizată integrarea GIS a sitului și realizarea unor modele 3D intermediare ale structurilor identificate.

Pe terasa înaltă a pârâului Bulza, la est de aria ocupată de *villa rustica* și anexele sale principale, a fost realizată o periegeză sistematică pe baza unui grid georeferențiat orientat nord – sud, în completarea gridului similar utilizat în campania 2018. Amplasamentul acestui nou grid a fost determinat de identificarea prin măsurători geofizice a unor structuri noi, aparținând unor presupuse cuptoare ceramice, pentru care era necesară atât încadrarea culturală, cât și cea cronologică. Materialul arheologic adus la suprafață de plug după arat (materiale de construcție din ceramică, gresie și calcar, bucăți de mortar, artefacte din ceramică, piatră, fier, sticlă, material osteologic, cărbune), a fost recoltat sistematic din fiecare careu și fâșie, apoi a fost înregistrat într-o bază de date, iar în final a fost analizat statistic și tipo-cronologic. Pentru măsurarea frecvenței și densității materialului arheologic în aria țintă, au fost recoltate toate artefactele și ecofactele, fiind înregistrate în baza de date atât numărul de fragmente, cât și greutatea totală pentru fiecare categorie tipo-cronologică. De asemenea, au fost înregistrate informații statistice privind categoriile funcționale identificate. Analiza statistică, georeferențiată a tuturor materialelor arheologice recoltate a permis identificarea unor concentrări de materiale arheologice aparținând perioadei provinciale romane în două zone distincte aflate la est de *villa rustica*.

Astfel, la est de anexa B au fost identificate pe o suprafață relativ restrânsă zgură și fragmente de lupe din fier, un manșon din fier și un clește de fierărie fragmentar, un fragment de cute din gresie și mai multe fragmente ceramice aparținând veselei de bucătărie și de masă din perioada provincială romană. Toate aceste date sugerează prezența în zona respectivă a unui atelier de prelucrare a fierului care pare să fi aparținut *villa-ei rustica*, fiind probabil direct asociat cu anexa B din cadrul complexului agricol, aflată la mică distanță.

În același timp, la limita sud-estică a zonei investigate în acest an, unde măsurătorile geofizice au indicat prezența a două structuri rectangulare de mici dimensiuni, au fost recuperate o cantitate însemnată de materiale de construcție, mai multe fragmente ceramice aparținând unor vase de bucătărie și de masă din perioada provincială romană, dar și unor amfore, un fragment din buza unei cupe din sticlă, dar și o dală rectangulară din gresie care este similară celor identificate în cursul campaniei 2018 în zona anexei B.

Un alt obiectiv al campaniei 2020 a fost investigarea ariei din jurul posibilei surse principale de apă a *villa-ei rustica*, identificată în cursul unei periegeze efectuate în campania 2019. Pe baza datelor topografice a fost realizată o periegeză sistematică, pornind de la un grid georeferențiat constând din careuri de 10 x 10 m. Materialul arheologic recuperat include cărămizi și țigle romane fragmentare, mortar și piatră de râu legată cu mortar, un fragment de opaiț ceramic, două obiecte fragmentare din

fier, precum și o serie de fragmente ceramice din perioada provincială romană. De asemenea, lângă izvor au fost observate câteva lespezi de calcar care formează un fel de trepte parțial îngropate.

Un obiectiv important a fost și continuarea investigațiilor interdisciplinare de laborator, care au fost inițiate în campania de anul trecut. Pentru anul 2020 au fost realizate: continuarea analizării probelor de sticlă recuperate din clădirea principală A; analizarea probelor de tencuială pictată recuperate din clădirea principală A și anexa B.

Campania arheologică a anului 2020 a adus o serie de informații științifice importante privind extensia spațială a ansamblului de clădiri și anexe care au aparținut *villa*-ei *rustica* de la Oarda-Bulza, existența unor structuri sau instalații pentru prelucrarea fierului, dar și prezența unei surse exterioare de alimentare cu apă la est de complexul agricol. De asemenea, analizele interdisciplinare de laborator au oferit informații relevante despre cele mai probabile surse de aprovizionare cu obiecte de podoabă din sticlă, dar și despre tehnicile constructive utilizate la ridicarea și decorarea clădirii principale.

Bibliografie:

A. Rustoiu, G. T. Rustoiu, Așezări din a doua vârstă a fierului descoperite recent pe teritoriul orașului Alba Iulia, *Apulum* 37, 1, 2000, 177-192.

M. McCarty et al., Provincializing Roman Dacia: the Canadian – Romanian ARVP project (2018-2019), *Museion* 17, 2, 2020 (sub tipar).

A. Rustoiu et al., The role of Iron Age settlements at Oarda-Bulza in the agricultural exploitation of the middle Mureș valley, *Apulum*, 57, 1, 2020, 93-112.

Abstract

Previous archaeological campaigns on the site at Oarda-Bulza, carried out in 2018 and 2019, revealed the existence of an assemblage of buildings and annexes belonging to a very large Roman *villa rustica*. The short archaeological campaign in 2020 targeted the area to the east of the main buildings and the surroundings of the water source of the *villa*. In the eastern area, the field survey identified a concentration of iron processing debris probably belonging to a workshop. The field survey in the surroundings of the water source identified traces of a Roman built structure, as well as ceramic and iron finds. Aside from field surveys, the 2020 campaign also continued the interdisciplinary investigations. These included the analysis of a number of glass samples recovered from the main building and that of the painted plaster recovered from both the main building and the annex B. The results provided important information regarding the supply sources with glass objects, as well as about the building technologies use in the construction and embellishing of the *villa* and its main annex.

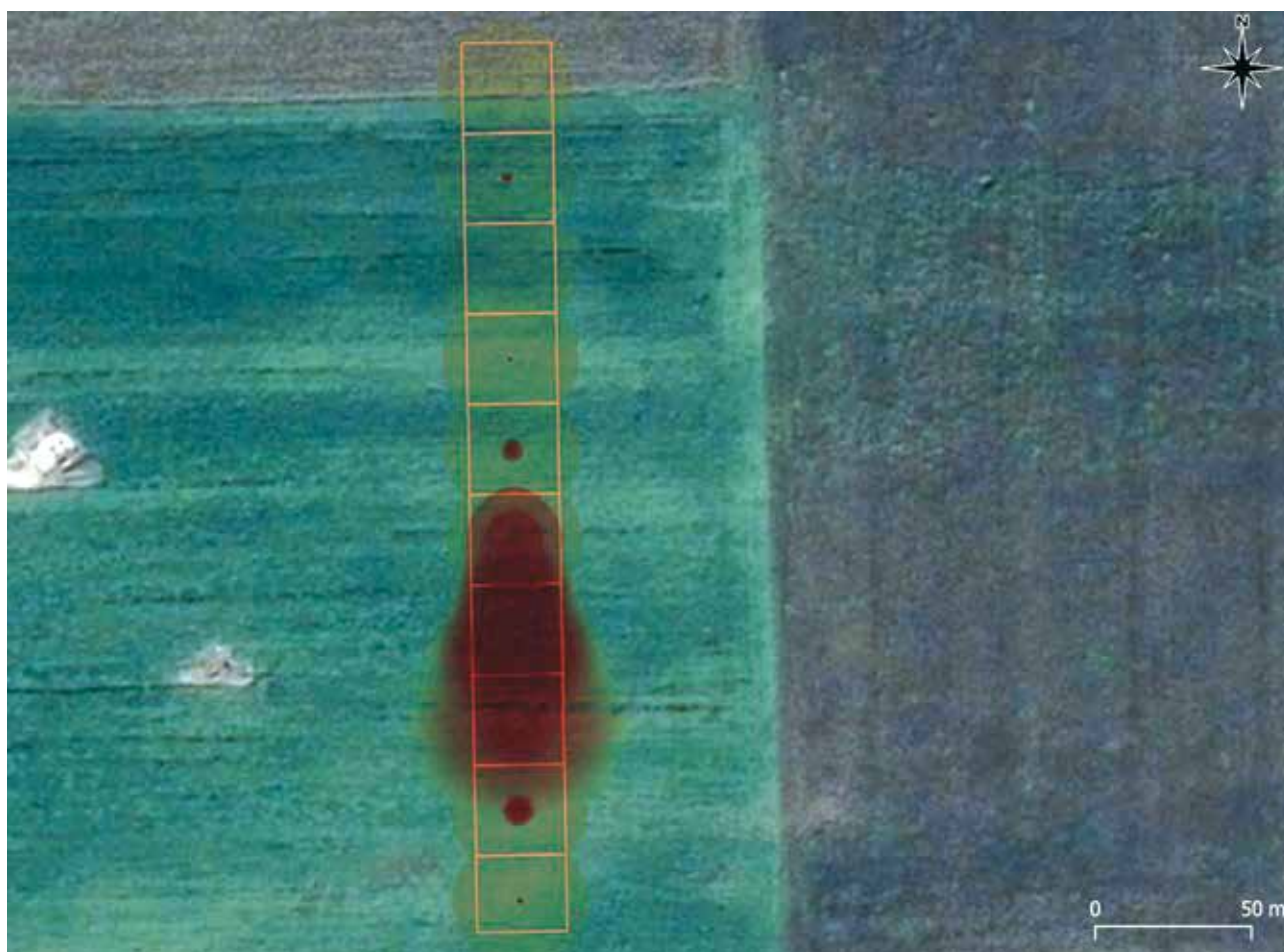

Fig. 1. Analiza GIS a frecvenței și densității materialului arheologic roman la est de villa rustica (A. Drăgan)

Fig. 2. Ceramică din perioada provincială romană din periegheză (foto M. Egri)

34. Ocnița, jud. Vâlcea

Punct: situl dacic Buridava - Dealul Cosota

Autorizație nr. 85/06.05.2020

Colectivul: dr. Constantin Augustus Bărbulescu - responsabil științific (Universitatea din Pitești - UPIT) Sorin Ilie Cociș, Iulius Alexandru Nălbitoru, Stan - Laurențiu Mecu, Claudiu Aurel Tulugea, Ion Tuțulescu, Vasile Ovidiu Udrescu, Ioan Andi Pițigoi, Corneliu Beldiman, Mihai Dan Constantinescu

Rezumat campaniile 2016-2019

Cercetările sistematice au fost reluate la Ocnița/Cosota începând cu anul 2016 și încă din aceea primă campanie rezultatele au fost promițătoare. Obiectivele inițiale, legate de rediscutarea cronologiei sitului, zona de amplasarea a cetăților, existența sau nu a unei necropole, întinderea sitului, rămân de actualitate.

Descoperirile din anii 2016-2019¹ (fig. 1-4) provin de pe Terasa VIII, acolo unde nu se efectuaseră cercetări niciodată. Până la această dată a fost cercetată o suprafață de peste 200 mp, terasa întinzându-se pe mai bine de 7500 mp.

Din punct de vedere al cronologiei, descoperirile se încadrează în perioada clasică a civilizației dacice, secolele I a. Chr. – I p. Chr..

În cele patru campanii au fost identificate un număr de 28 complexe, grupate în două categorii: gropi săpate în stâncă și complexe de suprafață de tipul unor ciste cu împrejmuire de formă ovală sau patrulateră realizate din bolovani de râu și tuf.

Ca și inventar atât gropile săpate în stâncă, cât și cistele au relevat numeroase obiecte de port și podoabă (fibule, pandantive de tip căldărușă, torquesuri etc), piese de echipament militar, obiecte de uz casnic, vase din sticlă, ceramică etc. La acestea se adaugă cenușă, cărbuni, bucăți de vatră, resturi cinerare umane sau non-umane. Analizele antropologice realizate pe decursul anilor nu relevă în mod explicit existența, exclusiv, a unor oase umane, ceea ce pune sub semnul întrebării existența unei necropolei².

Cu toate acestea considerăm pe de-o parte că cercetările legate de existența sau nu a unei necropole sunt încă la început, iar pe de altă parte rămâne întrebarea: în ce măsură concepția noastră despre morminte/necropole, în epoca clasică a civilizației dacice, trebuie legată exclusiv de existența resturilor cinerare umane? Fenomenul morții și ritualizarea acestuia, riturile de trecere merită rediscutate. Tot ceea ce nu corespunde unei viziunii liniare a imaginarului nostru legat de societate și în special de practicile funerare

și de cult nu se află în afara fenomenului, cu alte cuvinte lipsa resturilor cinerare umane nu presupune și eliminarea ideii de mormânt, în cazul nostru³.

Fenomenul funerar, riturile și ritualurile funerare dintr-o anumită perioadă istorică nu trebuie să corespundă viziunii noastre contemporane. Avem convingerea că cercetările pluridisciplinare inițiate, analizele de compoziție chimică a gropilor, cistelor și depunerilor descoperite, precum și analiza obiectele și pieselor metalice, care au puternice urme de arsură vor întregi concepția noastră despre rolul acestor descoperiri (Fig. 1 – 4).

Campania 2020. Date preliminare⁴

Obiectivele declarate ale campaniei erau de a determina dacă pe zona de pantă dintre TVII și TVIII regăsim același tip de complex arheologic și de a continua cercetările din vara anului 2019.

Din păcate cercetările arheologice ce au debutat la 1 august s-au desfășurat, cum de altfel au evoluat toate activitățile în România din martie 2020, sub presiunea exercitată de amenințarea epidemiologică a noului coronavirus, a păstrării distanței sociale etc.

Având în vedere situația sanitară, s-a luat încă de la început decizia de a nu lucra în acest an cu studenți, deși aceștia își manifestaseră în mod expres și în număr mare, dorința de a participa la campania de săpături de la Ocnele Mari.

Absența studenților a făcut necesară regândirea activităților planificate pentru acest an, astfel că s-a decis ca membrii colectivului să încerce să surprindă zona marginală a Terasei VIII, pe latura de NE, acolo unde începe o ușoară pantă spre Terasa VII. S-a stabilit efectuarea unui sondaj printr-o secțiune de 2x3 m, amplasată la 150 m NV de secțiunea V deschisă în anul 2019.

Lucrările la noua secțiune au avansat cu greu datorită numărului redus de personal, durității solului și chiar îmbolnăvirii unor membri ai echipei, ceea ce a dus la carantinarea întregii echipe pentru o perioadă de 2 săptămâni.

La reluarea cercetărilor din săpătură au fost identificate o serie de fragmente ceramice și bucăți metalice, răspândite pe întreaga suprafață a secțiunii, fără a se putea identifica existența unor complexe sau amenajări. Zona

¹ file:///C:/Users/Owner-PC/Downloads/Cronica-Cercetarilor-Arheologice-campania-2016%20(1).pdf
http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2019/CronicaCercetarilorArheologice_2019.pdf

² Mircea Babeș, recenzia volumului *Buridava dacică*, în SCIVA, 33, nr. 2, 1982, pp. 250-257; Valeriu Sîrbu, Aurel Rustoiu, *Practici funerare la Geto-dacii din secolele II a. Chr. - I p. Chr.*, în Cumidava, 2002 pp. 42-66; Valeriu Sîrbu, *Oameni și zei ...*, p. 44; Valeriu Sîrbu, Diana Dăvîncă, *op. cit.*, pp. 305-306; Valeriu Sîrbu, Dan Ștefan, Magdalena Duțescu, *Sacred Dacian Landscapes (2nd. Century BC – 1st Century AD). Searching for a Theoretical Model*, în vol. *Iron Age Sanctuaries and Cult Places in the Thracian World*, Brașov, 2007, pp. 189-190.

³ Constantin A. Bărbulescu, *Gropi și câmpuri de gropi în perioada clasică a civilizației dacice – practica nemurii la geto-daci – o perspectivă arheologică și etnografică*, în volumul *Miscellanea Historica et Archaeologica in Memoriam Dumitru Berciu*, Brăila-Râmnicu Vâlcea, 2020, p. 167-188. Studiul citat este o introducere la un volum aflat în lucru și dedicat componentei rituale și funerare la geto-daci. Volumul își propune o analiză pluridisciplinară: etnografică, bio-fizico-chimică a materialelor descoperite în gropi – cărbune, cenușă, pământ, chirpici, bucăți de vatră, ceramică, alte obiecte de port și podoabă – astroarheologie/ arheoastronomie, paleobotanică, arheozoologie, antropologie. Toate acestea au rolul de a ne familiariza cu o realitate diferită a vieții și morții în perioada clasică geto-dacică.

⁴ Parte a acestor date se regăsesc publicate de către Constantin A. Bărbulescu, Ovidiu Udrescu, Laurențiu Mecu, Aleandru Nălbitoru, Denis Negrea, *Cercetări arheologice interdisciplinare la Buridava, Campania 2020*, în volumul *Miscellanea Historica et Archaeologica in Memoriam Dumitru Berciu*, Brăila-Râmnicu Vâlcea, 2020, p. 93-106.

cercetată fusese supusă, de-a lungul timpului, unor alune-cări de teren. Stratigrafic după îndepărtarea solului de pădure (cca. 10 cm), s-a identificat un strat aluvionar - provenind de pe Terasa VII - de circa 35 cm, sub acesta apărând stânca nativă, fără urme de prelucrare. Din stratul aluvionar au fost recuperate fragmente ceramice și metalice, fără un context anume.

Fragmentele ceramice descoperite aparțin perioadei dacice, iar în cele ce urmează vom încerca o prezentare a celor mai reprezentative dintre aceste descoperiri.

I. Piese metalice

În timpul efectuării săpăturilor, imediat sub stratul vegetal, odată cu apariția de fragmente ceramice, a fost identificată o bucată de zgură cu formă neregulată, cu greutatea de 63 g (Pl. I. 1.).

Pentru a se identifica elementele chimice componente, proba a fost analizată prin spectrometrie de fluorescență cu radiații X. Pe probă s-au efectuat două puncte de scanare și s-au generat spectrele din figura (Pl. I. 2.)

Analiza EDXRF calitativă și semicantitativă prezintă un conținut majoritar de Fe, cantități de Si și Al precum și elemente minoritare: Ti, Cr, Mn, Ni, Cu. Alături de acestea, s-au mai identificat urme de componente organice pe bază de K, Ca și P.

Faptul că analiza a determinat că principalele elemente chimice ale probei de zgură sunt reprezentate de către fier, aluminiu și siliciu ne determină să apreciem că zgura respectivă provine, cel mai probabil, din activitatea metalurgică, cu atât mai mult cu cât, și în alte cercetări ale unor zguri din perioada daco-romană au determinat aceleași trei elemente chimice ca fiind produșii cu cea mai mare pondere⁵. Stabilirea unor analogii cu lumea romană nu este cu nimic exagerată atâta timp cât cercetătorii care și-au dedicat activitatea acestui domeniu au concluzionat - mai ales după ce au avut acces la metode moderne de caracterizare a materialelor - faptul că dacii foloseau instalații similare celor romane, celtice sau germanice, cu un randament apropiat și obținând chiar produse cu proprietăți superioare⁶.

De asemenea, este de precizat faptul că, în cadrul procesului siderurgic, zgurificarea minereului de fier se făcea prin adaos de cuarț⁷, acest element chimic având denumirea de dioxid de siliciu (SiO₂).

În ceea ce privește cantitatea relativ scăzută de Fe din zgura analizată, explicația poate fi găsită prin studierea unor analogii bine documentate. Astfel, dacă anumite zguri provenite din reducerea minereului de fier conțineau Fe₂O₃ într-o cantitate de 46%, iar altele conțineau Fe₂O₃ într-o cantitate de doar 28%, a fost interpretat prin faptul că zgurile pot proveni din anumite etape ale procesului teh-

nologic⁸. Explicația respectivă este destul de plauzibilă și pentru procentul relativ mic din proba de la Ocnița.

În ciuda faptului că la Ocnița nu au fost descoperite până acum cuptoare de reducere a minereului de fier, considerăm că activitatea metalurgică de aici este documentată fără tăgadă prin numeroase descoperiri de zgură și lupe, frecvența descoperirilor de zguri fiind atât de dese încât erau găsite „pretutindeni în săpături [...]”⁹. De altfel, meșteșugul respectiv este documentat și prin depunerile din interiorul unor morminte cercetate. Alături de o diversitate de obiecte depuse cu rol ritual, în anumite morminte au fost depuse unelte de minerit, bucăți de fier și de zgură¹⁰.

Se pare nu numai că activitatea metalurgică la Buridava este prezentă, ci mai ales faptul că aceasta era și temeinic practică. Analiza unor bucăți de zgură de aici efectuată în laboratorul fizico-chimic al Muzeului Național de Istorie a condus la concluzia că meșterii beneficiau de cunoștințe tehnologice înaintate în ceea ce privește răcirea și separarea minereului¹¹, în speță fiind vorba de extragerea fierului din materia primă brută.

Din punct de vedere cronologic, este precizat că, deși sunt atestate bucăți de zgură și în perioada anterioară, descoperirile mai frecvente din straturile sec. I a.Chr. a acestor elemente, au arătat faptul că, pe perioada acestui secol, metalurgia la Ocnița a cunoscut o activitate destul de intensă¹².

Ca și localizare a descoperirilor de zgură de la Buridava, aceste urme metalurgice sunt mai rare pe terasele Cetății 1 unde este atestată (prin descoperirea unui număr mare de creuzete) activitatea unui meșter argintar. În schimb, numeroasele descoperiri de bucăți de zgură în așezarea civilă¹³ de la poalele teraselor constituie cel mai important indiciu privind amplasamentul cuptoarelor de reducere a minereului de fier și eventual al atelierelor de prelucrare a fierului.

Existența cuptoarelor și a meșterilor făurari este probată prin descoperirea unor bucăți de zgură de mari dimensiuni (12 x 10,5 cm)¹⁴, ori pe o bucată de fier brut pe care se observă urmele de daltă, iar pe partea opusă, urmele cărbunilor pe care a fost încălzit fierul¹⁵.

⁸ Roman Cristian Constantin, Ioan Romulus Vasile, Roxana Turle, *Așezarea dacică de la Hunedoara în contextul extragerii metalurgiei-prelucrării fierului din munții Poiana Ruscă - Abordări metodologice* - (I), în „Acta Musei Porolissensis”, XXXVIII, Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, 2016, p. 249.

⁹ Dumitru Berciu, Mariana Iosifaru, Sergiu Purice, Mihai Diaconescu, *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică IX*, în „Thraco-Dacica”, tomul XII, 1-2, 1991, p. 113.

¹⁰ Dumitru Berciu, *Buridava - puternic centru al geto-dacilor*, în „Drobeta”, III, Drobeta - Turnu Severin, 1978, p. 12.

¹¹ Dumitru Berciu, Mariana Iosifaru, *Săpăturile arheologice de la Ocnița (jud. Vâlcea)*, în „Materiale și cercetări arheologice”, N°15, 1983, A XV-A sesiune anuală de rapoarte, Muzeul Județean Brașov, 1981, p. 227.

¹² *Ibidem*, p. 227.

¹³ Dumitru Berciu, Mariana Iosifaru, Sergiu Purice, Gheorghe Andreescu, *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică III*, în „Thraco-Dacica”, tomul VI, 1-2, 1985, p. 171.

¹⁴ Dumitru Berciu, *Carnet de săpături I/1980 - Ocnița*, p. 35, (xerocopie după originalul aflat în arhivele Institutului de Arheologie Vasile Pârvan).

¹⁵ Dumitru Berciu, *Buridava dacică*, Editura Academiei, București, 1981, p. 36.

⁵ Eugen Stoicovici, *Unele caracteristici ale zgurilor din atelierile metalurgice daco-romane și prefeudale*, în „Banatica”, 7, Reșița, 1983, pp. 243-244.

⁶ Eugen Iaroslavski, *Tehnica la daci*, Biblioteca Musei Napocensis, XV, Cluj-Napoca, 1997, p. 117.

⁷ Eugen Stoicovici, *Cuptoarele siderurgice din Dealul Cioara - Reșița*, în „Banatica”, 8, Reșița, 1985, p. 170.

II. Ceramică

Întregul material descoperit se încadrează din punct de vedere cronologic în perioada geto-dacică, cu mențiunea că starea extrem de fragmentară a acestuia, cât și lipsa descoperirii unor piese cu potențial de datare nu au permis stabilirea unei datări mai strânse. Și totuși, un număr de trei piese ceramice pot fi încadrate cu ușurință în perioada clasică geto-dacică, respectiv sec. I a.Chr.-I p.Chr. Astfel, fragmentul ceramic din Pl.II.1. fig. 4/Pl.II.2. fig. 4, deși poate părea atipic din punct de vedere coloristic, fiind de culoare roșiatică (atâta timp cât marea majoritate a ceramicii geto-dacice este de culoare cenușie), acesta face parte dintr-o categorie ceramică frecventă mai ales în ultima perioadă a fazei clasice, culoare ce predomină la vasele de provizii, dar și la imitațiile romane¹⁶. În privința acestui fragment, dacă avem în vedere grosimea destul de mare a ceramicii, respectiv 16,26 mm, atunci apartenența lui la un vas de provizii este aproape sigură.

Un fragment ceramic deosebit, care indică de data aceasta mult mai clar aceeași perioadă clasică, este reprezentat de către fragmentul de buză de fructieră din (Pl. II.1. fig. 8, respectiv Pl.II.3. fig. 8). Dacă anterior perioadei clasice astfel de tipuri de obiecte din pastă fină erau realizate la mână, odată cu această fază, confecționarea lor la roată se generalizează, astfel fiind realizată și fructiera din care a fost descoperit acum doar fragmentul menționat.

Chiar dacă din fructiera respectivă nu se mai păstrează decât un fragment, pe baza observației potrivit căreia buza nu mai este atât de lată și răsfântă ca în cazul multor fructiere întâlnite, de altfel, în mai toate așezările geto-dacice (Bordușani¹⁷, Socu-Bărbătești¹⁸, Răcățiu etc¹⁹), se poate constata că acest fragment aparține fructierelor de tip IV și V care sunt atribuite sec. I a.Chr. - I p.Chr.²⁰.

Fructiera în starea ei originală trebuie să fi fost cu totul aparte față de marea majoritate a fructierelor (descoperite în număr absolut impresionant dacă ne raportăm în special la fructierele fragmentare, dar fără să neglijăm nici numărul celor întregi sau întregibile) la Buridava. Fragmentul de buză respectiv este plan în partea superioară și destul de puțin proeminent în partea exterioară a vasului, în comparație cu celelalte fructiere ale căror buze sunt în general rotunjite și evazate în cea mai mare parte²¹.

Lățimea buzei de 16,05 mm este relativ apropiată față de aceea de 20 mm a altei fructiere descoperite pe acropolă împreună cu două monede din timpul împăratului

Augustus²². De altfel, mai ales pentru sec. I a.Chr, tehnica, formele și motivele decorative, documentează la Buridava prezența locală a unui centru de ceramică²³, fapt ce, de altfel, avea să fie confirmat ulterior prin descoperirea doar într-un singur an a unui număr de patru cuptoare de ars ceramică²⁴.

Cel de-al treilea exemplu este reprezentat de către toarta de cană (Pl.II.1. fig. 16, respectiv Pl.II.3. fig. 16). Pentru perioada clasică geto-dacică sunt obișnuite torțile prevăzute cu una sau mai multe caneluri²⁵. În cazul torței de față, cele două mici șanțuri longitudinale au rol ornamental, astfel de liniuțe incizate reprezentând ornamente aplicate pe torțile cânilor întâlnite în toate așezările geto-dacilor²⁶.

Concluzii

Deși obiectivul principal al campaniei anului 2020, acela de a continua cercetarea complexelor și delimitarea zonei descoperirilor de pe Terasa VIII, nu a fost atins în întregime, apreciem totuși că am reușit să trecem la o nouă etapă, aceea a unei analize minuțioase a materialului din 2020, dar și din anii precedenți, ceea ce ne va permite publicarea în următorii 2 ani a unui prim volum de cercetări pluridisciplinare pentru Ocnița-Buridava.

¹⁶ Ioan Horațiu Crișan, *Ceramica daco-getică cu specială privire la Transilvania*, Editura Științifică, București, 1969, p. 167.

¹⁷ George Trohani, *Decorul ceramicii lucrate la roată din așezarea geto-dacică de la Bordușani, jud. Ialomița*, în „Arheologia Moldovei”, XVIII, 1995, p. 59-67.

¹⁸ Gheorghe Calotoiu, Dumitru Hortopan, *Cercetarea arheologică preventivă de la Socu-Bărbătești*, în „Buridava. Studii și materiale”, VI, Rm. Vâlcea, 2008, p. 44.

¹⁹ Violel Căpitanu, *Ceramica geto-dacică descoperită în dăva de la Răcățiu, comuna Horgești, jud. Bacău*, în „Carpica”, XVIII-XIX, 1987, pp. 125-129, 187-191.

²⁰ Ioan Horațiu Crișan, *op.cit.*, pp. 168-169.

²¹ Dumitru Berciu, *op.cit.*, p. 189 Pl. 13. fig. 4, p. 228, Pl. 54 fig. 1-2, 4, 6, 7, p. 230 Pl. 56, fig. 1,3, p. 234 Pl. 60, fig. 3a-b, p. 267 Pl. 93, fig. 1, p. 268 Pl. 94, fig. 2-3, p. 281, Pl. 107, fig. 9, Pl. 117-119.

²² Dumitru Berciu, *O fructieră pictată descoperită la Buridava Dacică (Ocnița-Vâlcea)*, în „Buridava. Studii și materiale”, nr. 2, Rm. Vâlcea, 1976, p. 37-38.

²³ Dumitru Berciu, Mariana Iosifaru, Sergiu Purice, Gheorghe Andreescu, *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică II*, în „Thraco-Dacica”, tomul V, 1-2, p. 179.

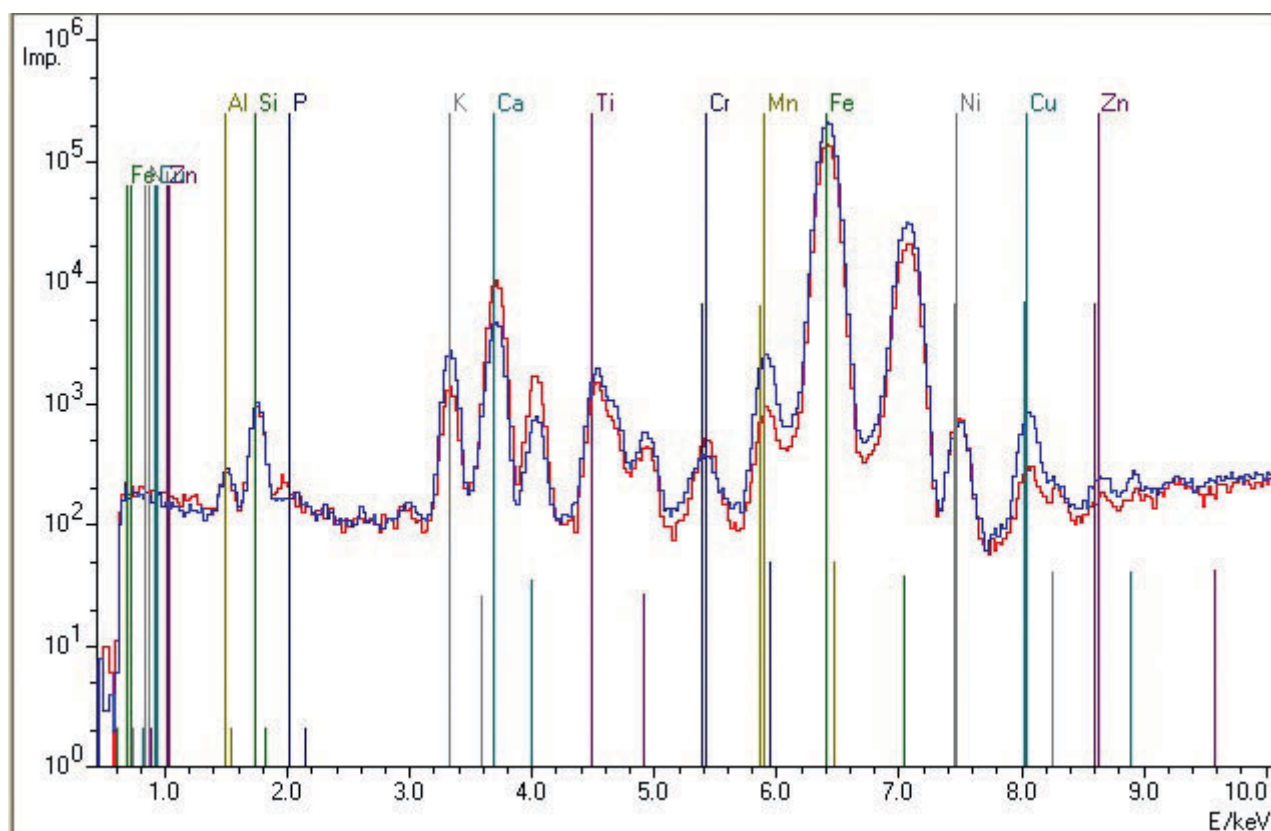
²⁴ Dumitru Berciu, Mariana Iosifaru, Sergiu Purice, Gheorghe Andreescu, *Descoperiri și însemnări de la Buridava dacică III*, în „Thraco-Dacica”, tomul VI, 1-2, 1985, pp. 168-171.

²⁵ Ioan Horațiu Crișan, *op.cit.*, p. 211.

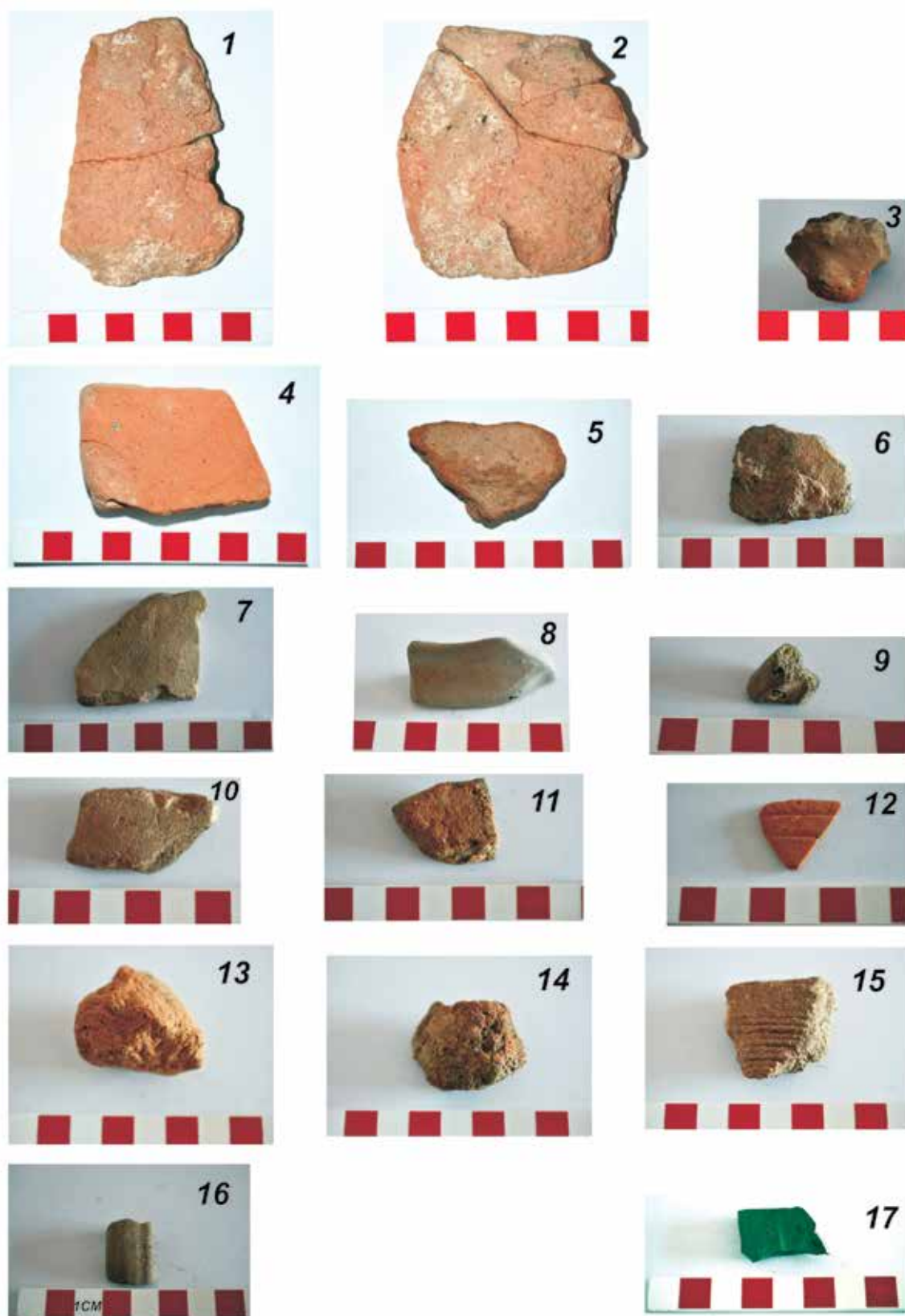
²⁶ Violel Căpitanu, *Ceștile dacice ornamentate din dăva de la Răcățiu, județul Bacău*, în „Carpica”, XXV, 1994, p. 46.

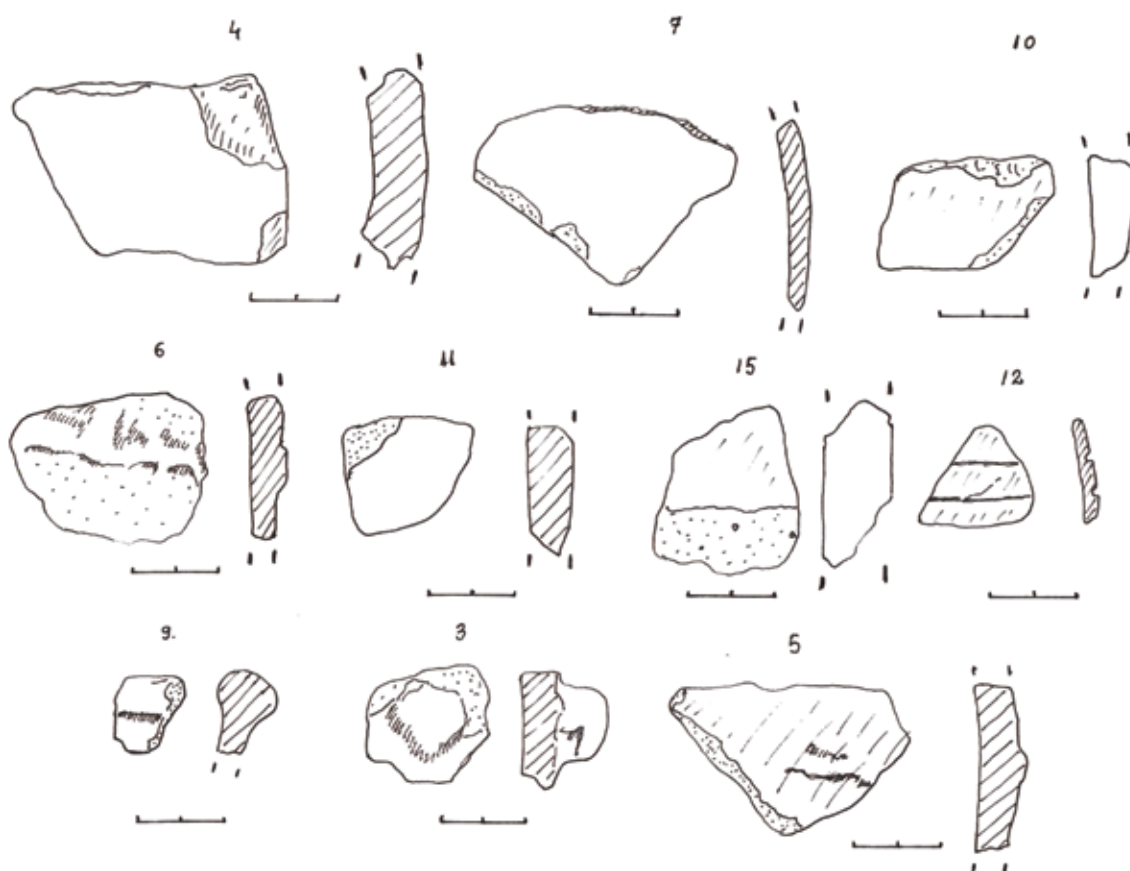
Fig. 1 - 4 campaniile 2016-2019. Vedere de ansamblu a secțiunilor

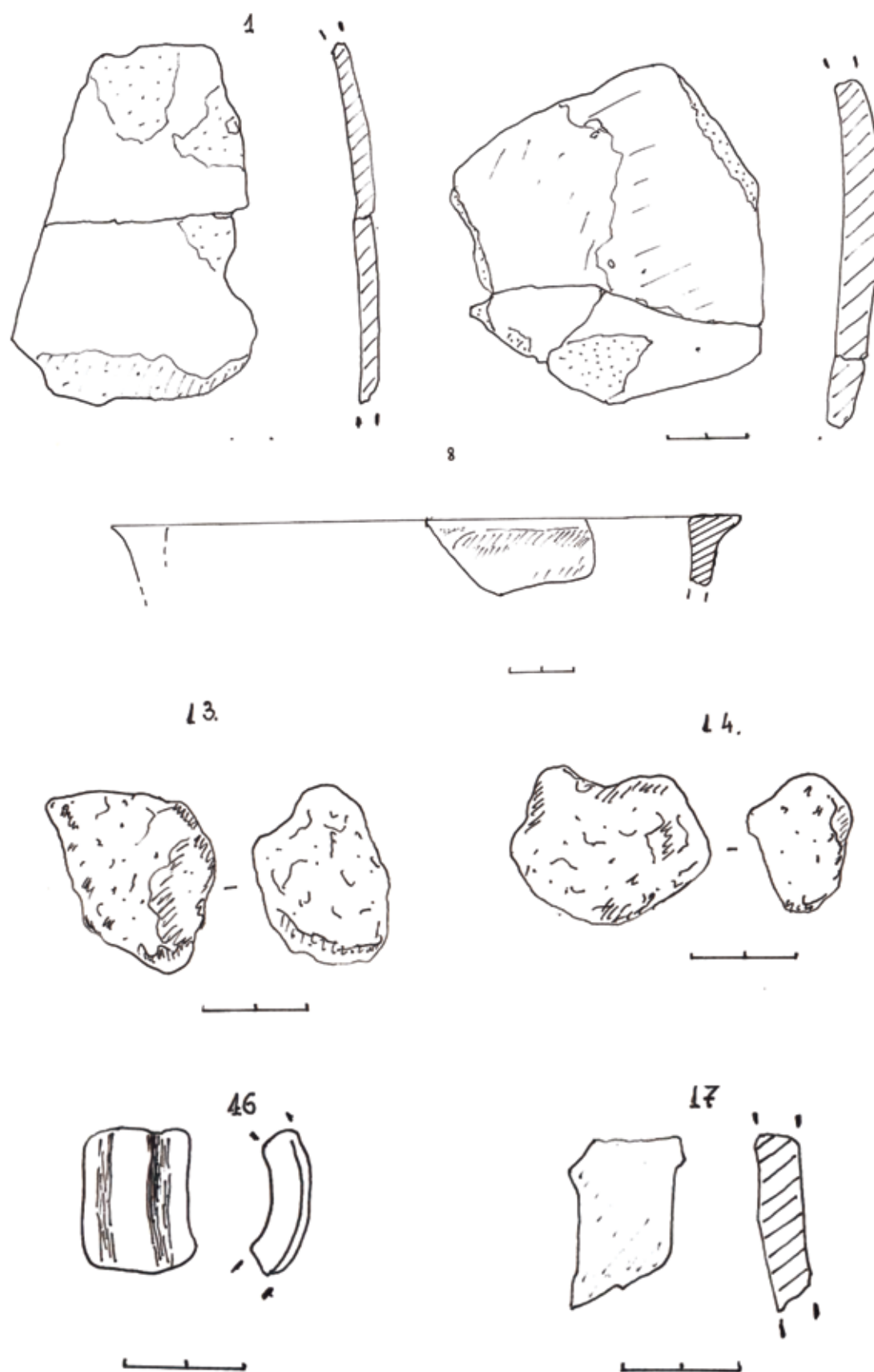
Pl. I. 1. Fragment de zgură descoperit în SVI/2020; 2. Spectrele de fluorescență cu radiații X și dispersie după energie generate pentru cele două puncte de scanare efectuate pe probă

Planşa.II.1. Fig. 1-17 fragmente ceramice SVI/2020

Planşa.II.2. Fig. 3-7, 9-12, 15 fragmente ceramice SVI/2020

Planşa.II.3. Fig. 1-2, 8, 13-14, 16-17 fragmente ceramice SVI/2020

35. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța**Punct: Capul Dealului****Tip sit:** așezare fortificată (112)**Încadrare cronologică:** epoca medievală timpurie (431)**Cod RAN:** 62495.01**Autorizația nr.** 30/04.05.2020**Colectiv:** Cristina Talmațchi – responsabil științific,

Constantin Șova (MINAC)

Total finanțare: 36.000 lei Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța**Perioada desfășurării cercetării:** octombrie 2020

Campania de săpătură arheologică sistematică din 2020 în așezarea fortificată de perioadă medieval-timpurie de la Oltina „Capul dealului” a vizat sectorul de est al așezării, având următoarele obiective: obținerea de noi informații privind situația planimetrică în cele două faze ale așezării înregistrate aici și determinarea densității de locuire prin identificarea și înregistrarea de noi complexe.

Activitatea s-a desfășurat în jumătatea vestică a secțiunii SIB și în caseta 1/2016, aflată pe partea de sud a secțiunii, însumând o suprafață de lucru de circa 130 mp. În perimetrul cercetat au fost identificate opt complexe, constând în: 6 locuințe din secolele IX-XI; o groapă pentru păstrat provizii, cu pereții lutuiți, din secolul al XI-lea și o groapă cu material roman și getic.

Două dintre locuințele cercetate prezentau cuptor clădit din pietre, trei aveau cuptoare scobite în unul din pereți, iar a șasea a fost cercetată parțial, intrând mare parte sub profilul de vest al casetei. Patru dintre locuințe se suprapuneau și întretăiau, finalizarea lor integrală nefiind posibilă în perioada alocată cercetării. Este însă de reținut descoperirea în Cpl. 5/2020, carourile 37-38, a unui cuptor cu calotă, cu dimensiunea de 1,55 m x 1,60 m, a cărui înălțime se mai păstra pe 0,20 m. Cuptoare de acest tip au mai fost descoperite în așezarea fortificată de la Oltina, dar cu diametrul de până în 1,25 m. Ele sunt corelate, în general, cu activitățile de prelucrare a grânelor, nu departe de el fiind descoperită în campaniile anterioare o instalație mecanică de măcinat cereale. Acest lucru arată una din ocupațiile principale ale locuitorilor așezării, relevând, totodată, gradul dezvoltării tehnice din această perioadă. Instalațiile mecanice de măcinat cereale sunt relativ rare în Dobrogea, fiind observate până acum doar în așezările de la Constanța și Valu lui Traian.

Din complexe și din nivelurile de locuire a fost recoltat un divers material de interes arheologic, constând în: ceramică medievală timpurie, fragmentară sau reîntregibilă, arsă în atmosferă oxidantă și reducătoare; mărgea din sticlă; obiecte din fier (lame de cuțit, cuie); fusaiole din lut; ascuțitori din cărămidă pentru împungătoare din os; greutatea din lut pentru plasa de pescuit; împungătoare din os; bile pentru praștie; material faunistic etc. Toate acestea aparțin secolelor IX-XI. Reduse cantitativ, au apărut și fragmente ceramice specifice perioadei romane timpurii și celei getice târzii (secolelor I-II).

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract

The 2020 systematic excavation campaign targeted the eastern sector of the settlement, with the following objectives: obtaining new information on the planimetric situation of the two phases of the settlement and determining the population density by identifying and registering new complexes. The activity took place in the western half of the SIB trench. In the investigated perimeter were identified eight complexes, consisting of: 6 dwellings from the 9th - 11th centuries; a storage pit, with plastered walls, from the 11th century and a pit with Roman and Getic material. Two of the investigated dwellings had an oven built of stones, three had ovens hollowed out in one of the walls, and the sixth was partially researched, mostly entering the profile. Four of the dwellings overlapped and intersected, their full completion not being possible during the research period.

The resulting material was stored at MINA Constanța.

36. Orăștie, jud. Hunedoara

Punct: *Centrul vechi; Str. N. Iorga; Str. N. Bălcescu; Str. G. Coșbuc; Str. O. Goga; Str. Cetății; Str. Stadionului; Str. Dacilor*

Tip sit: 1 – locuire; 14 – amenajare/construcție; 113 – așezare urbană; 122 – cetate; 125 – fortificații

Încadrare cronologică: 43 – Epoca medievală; 431 – Epoca medievală timpurie; 432 – Epoca medievală târzie; 5 – Epoca modernă.

Autorizația nr. 722/10.08.2020 și 1072/11.11.2020.

Colectiv: Mihai Cristian Căstăian - responsabil științific (MCDR), Adrian Cătălin Căsălean (MCDR)

Perioada desfășurării cercetării: 01.10 – 30.12. 2020.

Localitatea Orăștie are o atestare documentară de 8 veacuri, fiind o importantă așezare în sud-vestul Transilvaniei cu urme arheologice de primă importanță. Nucleul urban s-a dezvoltat în jurul Bisericii fortificate. Prezența descoperirilor cu caracter arheologic în centrul Orăștiei, este confirmată de cercetări sistematice, descoperiri întâmplătoare fiind consemnate în bibliografia de specialitate.

Pe amplasamentul construcției investiției există posibilitatea identificării unor urme arheologice. Lucrările din zona străzii Cetății, Nicolae Iorga și Nicolae Bălcescu se află în zona de protecție a monumentului de categorie A, Cetatea Orăștie cod RAN 87647.01, cod LMI HD-II-a-A-03376 și Sinagoga Orăștie cod LMI HD-II-m-B-03384, magazinul „Vulcu” cod LMI HD-II-m-B-03386, Banca „Ardeleana” cod LMI HD-II-m-B-03381, clădirea Liceului Reformat Kun cod LMI HD-II-m-B-03380, Grup Școlar Tehnologic „Nicolaus Olahus” cod LMI HD-II-m-B-03389, dar și a unor ansambluri urbane clasate strada Nicolae Bălcescu cod LMI HD-II-a-B-03375.04; strada Nicolae Iorga cod LMI HD-II-a-B-03375.16; strada Octavian Goga cod LMI HD-II-a-B-03375.05, strada Ion Creangă cod LMI HD-II-a-B-03375.12.

Obiectivele supravegherii arheologice au vizat identificarea urmelor arheologice într-un spațiu cu densă locuire în ultima mie de ani, a unor amenajări, urme de construcții, tramă stradală și instalații din diverse epoci.

Beneficiarul a executat săpătura mecanică cu un excavator echipat cu o cupă de volum 0,40 mc și lățimea de 0,5 m și manual pentru amenajarea patului destinat cablurilor subterane și în zonele traversate de alte utilități. Dimensiunea tehnologică a șanțurilor executate corespunde unei lățimi de 0,60 m cu adâncimi de 0,90 – 1,10 m în zona pietonală și 1,25 – 2 m la subtraversările carosabile. Săpătura a fost fotografiată și desenată în etapele de lucru, materialele arheologice au fost recoltate, complexe arheologice identificate au fost cercetate la limita săpăturii tehnologice și evidențiate STEREO 70.

Supravegherea arheologică s-a împărțit în cinci sectoare de lucru corespunzătoare străzilor vizate: Sector A - Strada Cetății, Sector B - Str. Ion Creangă, Sector C - Str. N. Iorga, Sector D - Str. N. Bălcescu, Sector E - Str. O. Goga și în segmente aferente fiecărui sector.

Având în vedere rezultatele supravegherii în suprafețele afectate de investiție și caracteristicile tehnologice ale săpăturii respectiv adâncimea de 1,10 m și lățimea

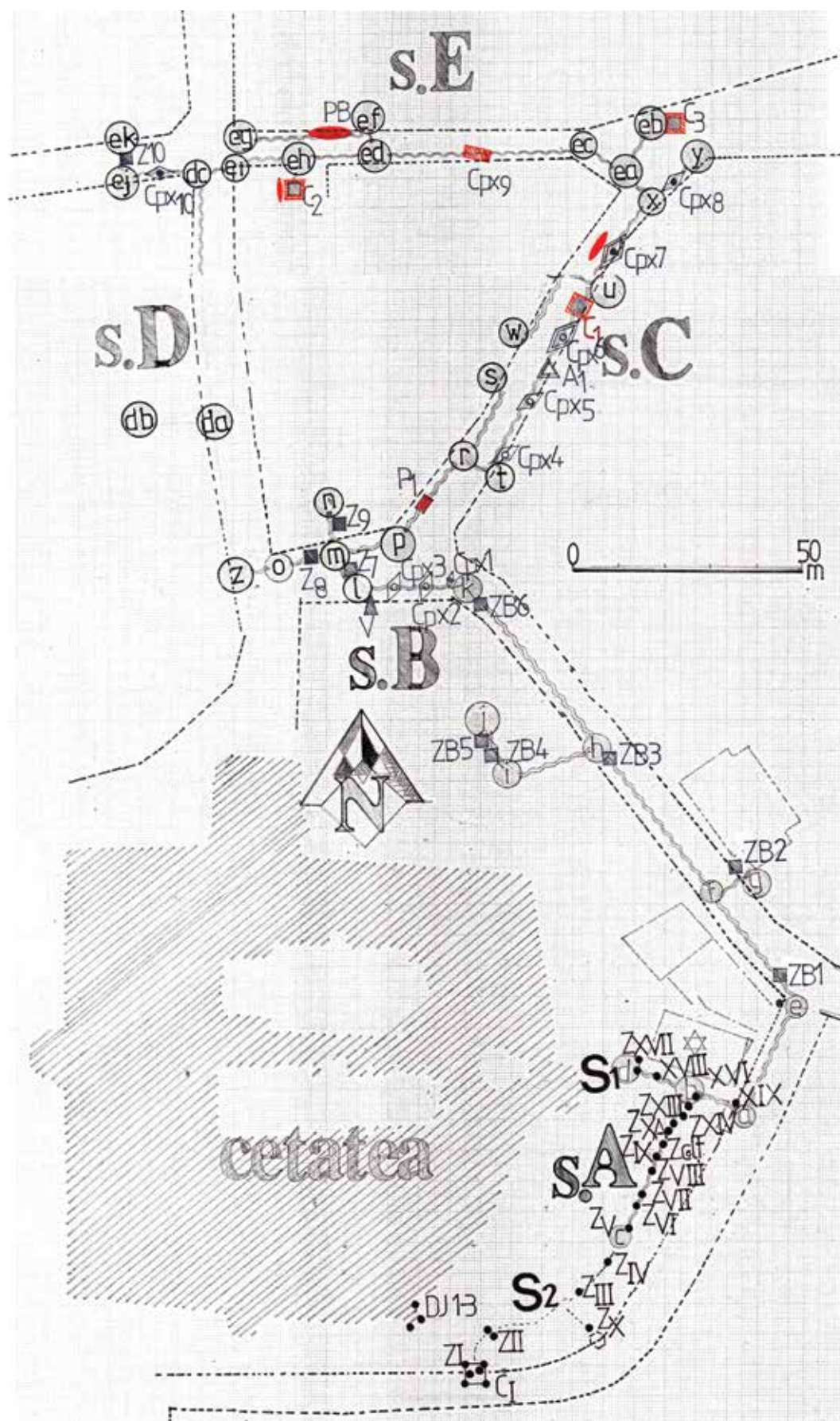
șanțurilor de 0,70 m, urmare a supravegherii arheologice s-a constatat prezența în sectorul A, a unor construcții din diferite tipuri de ziduri, bolovani de râu legați cu mortar, bolovani de râu, cărămidă și mortar, ziduri de cărămidă, pavimente din cărămidă, bolți de cărămidă zidită ceea ce demonstrează existența unor edificii sub formă de substrucții în zona de protecție a Cetății Orăștiei și a Sinagogii, respectiv monumente clasate aflate sub protecția legii. Drept urmare s-a demarat în sectorul A etapa cercetării preventive rezultatele investigației fiind cuprinse într-un raport separat.

În sectorul B au fost identificate un zid sec și materiale arheologice în fața clădirii casei hahamului, urmele unui zid cu blocuri din andezit roșu de Uroi lângă clădirea sălii de gimnastică a Colegiului Reformat, un zid de bolovani legat cu mortar în poarta carosabilă a curții Liceului Reformat, două ziduri unul din bolovani de râu altul din cărămidă în curtea Liceului Reformat și traseul canalizării cu conducte ceramice de mari dimensiuni de la sfârșitul veacului XIX la sud de clădirea Liceului Reformat. În colțul diedru al Colegiului Reformat au fost identificate urmele unei clădiri ce avea în structura sa elemente de profilatură renașcentistă. Pe latura de nord a Colegiului Reformat au fost identificate complexe de locuire sub forma unui zid sec cu o podină lutuită a unei platforme din bolovani de râu legați cu lut și a unei vetre de foc. Din zona carosabilă din fața Băncii Ardeleana, din trotuar și de sub portarul accesului rutier în clădire au fost descoperite segmente de zid din bolovani de râu legați cu mortar care corespund unei clădiri demolate și care prezenta o altă tramă stradală.

În sectorul C au fost evidențiate o platformă de piatră cu blocuri rectangulare de gresie, o platformă de bolovani de râu, stratigrafii complexe, prezența unui consistent strat de arsură în fața edificiilor cu numerele 6 și 8 de pe strada Nicolae Iorga, corespunzând unui incendiu major. Au fost documentate două șanțuri paralele pătrunse până în nivelul de steril geologic și suprapuse de amenajări incendiate. La capătul nordic al străzii a fost identificată o structură de drenaj sub forma unor amenajări din bolovani de râu legați cu lut.

În sectorul D subtraversarea a permis identificarea nivelului de locuire medievală, identificarea depunerilor care suprapun sterilul arheologic, prezența unui strat consistent de demolare și a unor amenajări sub formă de podină din bolovani de râu, ziduri seci și ziduri din cărămidă legată cu mortar. Există posibilitatea ca în urmă cu câteva veacuri pe axul străzii Nicolae Bălcescu să fi existat un drum carosabil îngust, iar clădirile edificate mai recent să fie retrase de pe un aliniament inițial.

În sectorul E cercetările din preajma clădirii clasate a Grupului Școlar Tehnologic „Nicolaus Olahus” au scos în evidență existența a numeroase și variate materiale arheologice, o stratigrafie complexă, precum și amenajări sub forma unor construcții de piatră. La vest de clădirea grădiniței a apărut un canal de piatră fasonat, iar în vecinătatea clădirii Complexului meșteșugăresc zidul unei clădiri cu podină amenajată din bolovani de râu distrusă de un incendiu de proporții. La vest de intersecția străzii Nicolae Bălcescu cu strada Octavian Goga au fost descoperite materiale arheologice cu o stratigrafie complexă precum și amenajarea unei platforme de piatră de mari dimensiuni.

Pl. 1. Plan general Orăștie Centrul Vechi.

Din traversarea străzii Octavian Goga a reieșit o stratigrafie complexă și urmele unui zid sec de epocă istorică.

Materialele arheologice rezultate reprezintă resturi ceramice, osteologice, piese metalice și piatră profilată recoltate pe segmentele de cercetare și complexele identificate. Materialele se încadrează din Evul Mediu timpuriu până în Epoca Modernă. În urma investigației au rezultat coloane stratigrafice complexe. Datorită intervenției limitate în toate sectoarele abordate stratigrafia nu a fost epuizată, iar cercetarea nu a epuizat potențialul arheologic al zonei investigate. Materialul recoltat se află în curs de prelucrare în cadrul MCDR Deva, secția Orăștie.

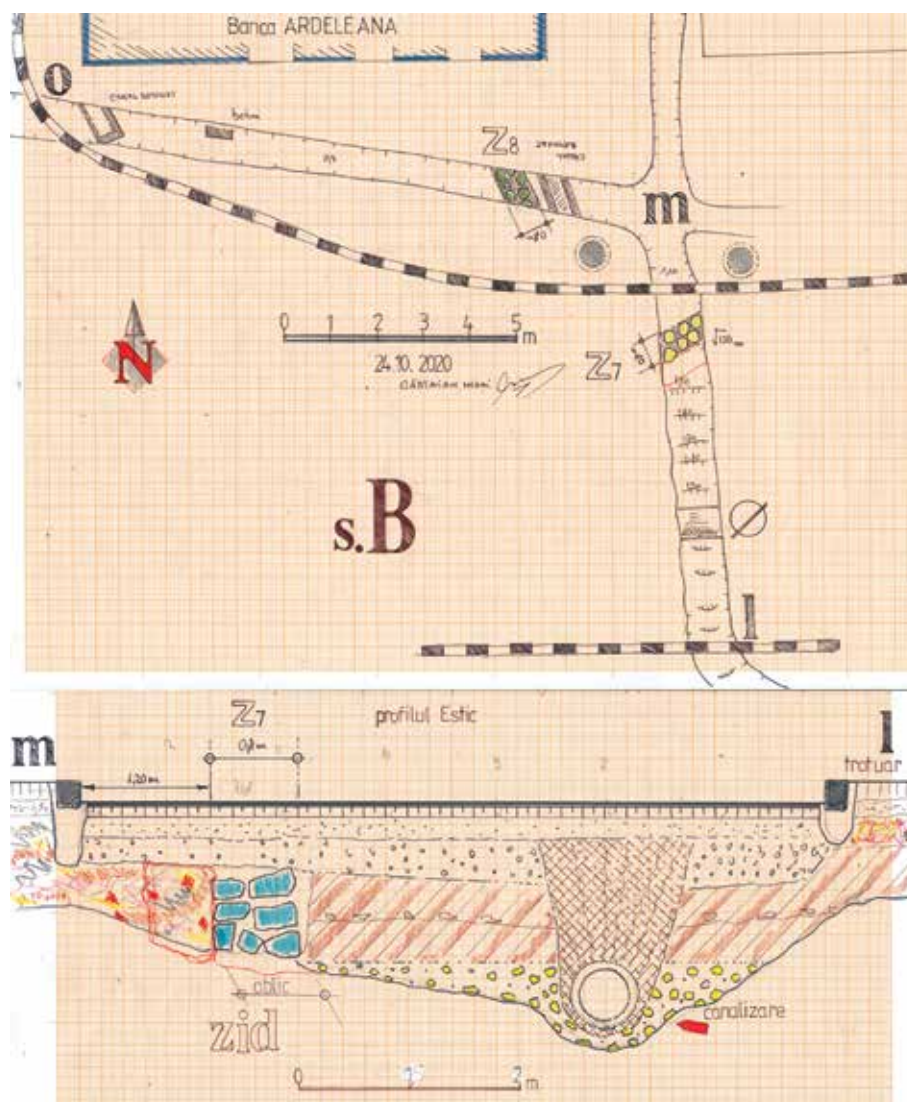
În urma descoperirilor arheologice evidențiate propunem clasarea arealului investigat pe străzile: Str. N. Iorga; Str. N. Bălcescu; Str. G. Coșbuc; Str. O. Goga; Str. Cetății; Str. Stadionului; Str. Dacilor. din Municipiul Orăștie drept Situl 1 Centrul Vechi Orăștie.

Abstract

The archaeological site monitoring carried out in 2020 in the city centre of Orăștie, Hunedoara County, led to the identification of several structures and layers of urban habitation, a significant amount of archaeological material corresponding to the early and late medieval periods as well as some finds pieces that chronologically belong to the modern times. The partially preserved walls, foundations, floors and other elements belonging to the older street plot suggest the presence of a former lively urban centre established in the proximity of the fortress from Orăștie. Considering the identified archaeological features further research is necessary to properly document, conserve and protect the heritage of Orăștie.

Pl. 2. Zidul ZB3 Orăștie Centrul Vechi.

Pl. 3. Segmentul I-m sector B, plan și profil.

Pl. 4. Șanțul din complexul 7, sectorul C.

37. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj**Punct: str. Gouț nr. 767****Tip de sit: 11****Încadrare cronologică: 163, 32, 4****cod RAN: 142293.02****Colectiv:** Horea Pop (responsabil șantier - MJIA Zalău); Horațiu Cociș (MJIA Zalău)**Finanțare:** 10.000 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 15.09-06.10.2020**Scurtă prezentare a sitului**

Situl a ajuns în atenția specialiștilor în urma unei descoperiri întâmplătoare a unui cuptor menajer tăiat de amenajarea unei locuințe în anul 2002. Cercetările din acel an au mai scos la iveală și alte complexe dacice (un bordei, un alt cuptor și un atelier de prelucrare a cornului) afectate și acestea de lucrările edilitare. Ulterior, în anul 2008, MJIAZ a efectuat o săpătură sistematică lângă proprietatea cu nr. 767 identificând nu doar nivele de locuire din epoca romană ci și unul, anterior, din prima epocă a fierului și altul, ulterior, din evul mediu târziu. Situl este amplasat la 100m nord de cursul văii Crasnei pe o prelungire a dealurilor care îl mărginesc.

Obiectivele cercetării

Anul trecut (2019) au fost trasate două unități de cercetare (S1: 7x8m și S2: 8,5x12m) care au completat imaginea anterioară cu noi și interesante complexe arheologice aparținând epocii fierului, epocii romane și celui modern. Majoritare sunt cele datate în epoca romană și sunt strâns legate de activitatea de prelucrare a cornului și realizare de piepteni din acest material. Majoritatea complexelor au în inventar piese care sugerează acest univers ocupațional al comunității de daci liberi de pe teritoriul actualului Pericei (resturi debitate din corn, piepteni sau fragmente de piepteni, lamele în curs de finisare, șpan rezultat din realizarea lamelelor, gresii pentru finisaje, ustensile din fier, fragmente de tipare și ceramică întregibilă și fragmentară). Au fost cercetate complet sau parțial (datorită surprinderii incomplete în suprafața investigată) 47 complexe arheologice (locuințe, ateliere, gropi de provizii/menajere, instalații de foc/cuptoare, gropi de stâlp) cu un inventar variabil în funcție de caracterul fiecăruia. Campania anului 2020 a avut ca scop cercetarea completă a principalelor complexe identificate în anul 2019 și investigarea spațiului dintre S1 și S2 din 2019.

Rezultate și interpretarea lor

În Campania anului 2020, cercetările au continuat prin trasarea a trei suprafețe (S3, S4, S5) în vederea completării imaginii oferite de campania anterioară. Suprafața cercetată a totalizat 105 mp, iar pământul excavat peste 100 mc. Numerotarea complexelor a continuat-o pe cea din anul precedent, ajungându-se la nr. 70. Și în această nouă campanie a fost descoperit un material arheologic extrem de bogat și au fost lămurite problemele legate de cronologia sectorului. Acesta ne-a ajutat la datarea mai precisă a complexelor descoperite. Putem astfel concluziona că în acest punct există o locuire din epoca târzie a fierului (Ha D), o așezare de meșteri daci specializată în prelucrarea

cornului de cerb și confecționarea pieptenilor din acest material (sec. 2-3), o locuire databilă în sec. 4, urmele satului medieval (sec. 15-16) și locuirea din perioada modernă.

Scurtă descriere a descoperirilor

Și în această nouă campanie a fost descoperit un material arheologic extrem de bogat și au fost lămurite problemele legate de cronologia sectorului (fibule din fier și bronz, podoabe, piese de mobilier roman, catarama, aplici, ținte). A fost investigată complet construcția atelier de prelucrat cornul Cx 20 (în care a mai fost descoperit corn și oase de cervide, piese din metal-fibule, podoabe, material de construcție-cuie, lamele din corn, ceramic dacică și romană) și o alta Cx 68, 70 (ceramic fragmentară și întregibilă, dacică și romană, piese din metal-fibule, cuțite, cuie, aplici, deșeuri din tablă de bronz și un denar de la Hadrian, fragmente de piepteni și o cantitate impresionantă de corn) cu aceeași funcționalitate, ambele date probabil în sec. 3. De asemenea a fost investigată complet locuința Cx1 datată în sec. 4 în care a fost rulat material arheologic din complexele tăiate de acesta (Cx 2 și Cx 69, 70). Un alt complex nou cercetat în S3 a fost Cx 60 de formă dreptunghiulară, adâncit 0,5m, fără instalație de foc, dar umplut cu chiupuri fragmentare, cenușă și chirpici din elevația incendiată și prăbușită. De asemenea în umplutura acestei amenajări auxiliare, au fost descoperite piese metalice din fier (cuie, cuțite fragmentare) și bronz (fibule fragmentare, deșeuri de sârme și tablă). Celelalte complexe sunt majoritar reprezentate de gropile de stâlp și câteva de provizii.

Tehnici de cercetare utilizate. Au fost realizate fotogrammetrii intermediare și finale ale unor complexe și ale întregii cercetări.

Obiectivele cercetărilor viitoare. Intenționăm să realizăm măsurători geofizice în zonele din sit nesuprapuse de construcțiile edilitare existente.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare. Descoperirile vor fi valorificate prin articole și în final prin redactarea monografiei de sit după realizarea unor sondaje pentru verificarea măsurătorilor geofizice privind extinderea așezării.

Bibliografie:

Șantierul arheologic Pericei-str. Gouț nr. 767. Campania 2002, Silvania, II, 3-4, 2003, 136-137; Șantierul arheologic Pericei-Gouț nr. 767, Cronica Cercetărilor Arheologice. Campania 2008, 169-171.

Abstract

In the autumn of 2020, Zalău County Museum of History and Art resumed the systematic archaeological excavation within the research project *Sacred and Profane of the Dacians from the North-Western Romanian. The Dacians from the Pericei – Gouț Street archaeological site*. The Roman period site came to the specialist's attention following a random discovery of a household oven affected by the building process of a house in 2002. The research uncovered other Dacian features (a hut, another oven and a horn processing workshop), also affected by modern

interventions. Subsequently, in 2008, ZCMHA carried out a systematic excavation on the Dănilă private property, identifying layers belonging to the Roman period, to first Iron Age, as well as from the Middle Ages.

In 2019, two archaeological surfaces were excavated (S1: 7 x 8 m and S2: 8.5 x 12 m). The information obtained on that occasion included archaeological features belonging to Iron Age, to the Roman period and also to the modern period. The majority of the finds dated from the Roman period (2nd – 3rd c. AD) and are closely related to horn processing and comb making activities. The archaeological inventory is mostly related to this occupational sphere of so-called *free Dacians* community on Pericei village's territory (cutting debris, combs, comb fragments, unfinished slats, iron utensils and pottery fragments). Forty-seven archaeological features (dwellings, workshops, supply/household pits, fire/furnace installations, postholes etc.) with a diverse inventory, depending on the character of each, were fully or partially investigated.

In the 2020 archaeological campaign, the research continued by excavating three surfaces (S3, S4 and S5) to complete information obtained during the previous campaign. The researched surface totalled 105 sq. m, with over 100 cubic meters excavated. The investigated surface measured 105 sq. m, with over 100 cubic meters excavated. The counting of the archaeological features continued the one of the previous years (reaching no. 70). In this campaign, a rich archaeological material was discovered (potsherds, brooches, coins, various utensils, jewels, etc.) and several issues regarding the chronology of the site were also clarified. The building of the CX 20 horn processing workshop, as well as CX 68 and 70 (with identical functionality) are dated in the 3rd c.AD, while the thoroughly investigated CX 1 dwelling is dated in the 4th c.AD.

38. Pojejena, loc. Pojejena sârbească, jud. Caraș-Severin

Punct: castrul roman, vicus militar

Cod RAN: 53522.03, 53522.04; **cod LMI:** CS-I-s-A-10866

Autorizații nr.: 112 / 06.05.2019; 8 / 03.06.2020

Colectivul: dr. Călin Timoc (MNaB) - responsabil științific; echipa română: dr. Ștefana Cristea (MNaB), Ionela Slejiuc (MNaB), Ștefan Popa (MNaB), Flavius Bozu (MBM); echipa poloneză: Emil Jeczmienski, Michal Pisz (Universitatea din Varșovia).

Cercetările sistematice realizate la castrul roman de la Pojejena (jud. Caraș-Severin) au fost reluate în ultimii ani, deoarece fortificația din punctul Șitarnița este singura de pe malul stâng al Clisurii Dunării care s-a păstrat neafectată de intervenții moderne și face parte dintre cele nominalizate pentru a fi înscrise în lista de monumente UNESCO aparținând limesului danubian.

În prealabil, s-au efectuat multiple prospecțiuni noninvazive de către o echipă mixtă româno-polonă, care au relevat planul general al fortificației, cu urmele vechilor secțiuni de sondaj efectuate în anii '70 ai secolului trecut. Astfel ne-am putut mai bine orienta în teren și stabili cu exactitate zona care putea oferi un plus consistent de informații.

În anul 2019 s-a efectuat o secțiune de sondaj de 26 m lungime și 2 m lățime, prin care se urmărea în primul rând identificarea stratigrafiei în zona porții *praetoria* a castrului mare (spațiu ce nu suprapune stratigrafic castrul mic de pământ și lemn), fiind surprins astfel sistemul defensiv pe latura de est a fortificației, *via sagularis* și mai ales clădirile învecinate acesteia. Au fost confirmate informațiile oferite de magnetogramă, și anume faptul că aceste clădiri aveau arhitectura specifică unor *horrea*. Această săpătură a arătat faptul că la Pojejena stratigrafia nu coboară sub -0,80 / -0,90 m, iar zidul de incintă s-a mai păstrat doar amprenta lui, toată piatra fiind aruncată în șanțul de apărare încă din antichitate. Șanțul este unul foarte lat, măsurând peste 8 m, iar icul pe care îl forma acesta în zona de maximă adâncime a fost găsit la -2,2 m. S-a observat, de asemenea, existența unei berme largi de aprox. 1 m, iar în apropierea amprentei zidului de incintă, s-a păstrat foarte bine lentila de mortar (adâncimea -0,60 m) formată în momentul construirii acestuia, de maximum 0,25 m grosime pe o lungime de 0,55 m.

În structura *agger*-ului de pământ (lat de 7 m) au fost identificate urme unei schele din lemn care probabil a fost introdusă pentru a stabili verticalitatea valului de pământ. De asemenea, am putut constata stratigrafic cel puțin două refaceri, iar resturile de armament găsite în apropierea suprafeței lui (vârfuri de săgeți și sulițe, călcâi de lănce sau bucăți de proiectile de praștie din lut) indică faptul că aici a avut loc o confruntare militară la finalul existenței castrului. Urme de distrugeri și incendiere au fost vizibile mai ales în dreptul drumului de rond (*via sagularis*), unde, în stratul de dărâmătură al *horreum*-ului din apropiere, au fost identificate mai multe cărămizi ștampilate cu inițialele trupelor de garnizoană piese de echipament militar din bronz, fragmentele a două plăcuțe votive din marmură cu reprezentarea cavalerilor danubieni și o statueta din bronz cu imaginea înaripată a zeiței Victoria ținând în mână întinsă cununa de lauri.

Structura zidului de *horreum* dezvelit ne relevă o construcție cu contraforți realizată din piatră de râu și pe alocuri piatră spartă de carieră (lat de 0,75 – 0,80 m) și cu un portic de cărămidă către *via sagularis*, probabil adăugat ulterior. S-a putut concluziona că aceste *horrea* ridicate în apropierea porții de paradă (*porta praetoria*) pot fi datate în secolul al III-lea. Chiar dacă nu sunt întâlnite în mod obișnuit în fortificațiile provinciale de secol II-III în această zonă intramurană, prezența acestor grânare monumentale relevă faptul că Pojejena a jucat un rol important în aprovizionarea altor garnizoane din alte cetăți de pe limes. Concluziile sunt susținute și de descoperirea câtorva sigilii de plumb utilizate la securizarea sacilor de grâne sau nutrețuri. Majoritatea monedelor descoperite în aceste contexte sunt antoninieni emiși în timpul anarhiei militare (perioada Gordianus al III-lea - Gallienus). O singură monedă de

bronz de la Constantius al II-lea, identificată în stratul de mortar de lângă zidul exterior al *horreum*-ului se datează în secolul al IV-lea, dar considerăm că este suficientă ca să ne atragă atenția asupra folosirii mai îndelungate a facilităților din castrul de la Pojejena, până cel târziu la finalul dinastiei constantiniene, la mijlocul secolului al IV-lea d.Hr.

În anul 2020 s-a realizat cercetarea arheologică a porții *praetoria*, singura poartă neatinsă de săpăturile din anii '70 dorindu-se mai ales identificarea ultimului nivel de folosire a castrului. Felul în care poarta ar fi putut fi modificată sau parțial blocată în ultima perioadă de utilizare a ei. Cu toate distrugerile suferite de zidul de incintă pe care le-am putut constata și în această zonă, piatra din zid fiind scoasă în mare măsură în perioada comunistă în momentul construirii Cooperativei Agricole de Producție (C.A.P.), am putut identifica planurile turnurilor patrulatere ce încadrează poarta. Amenajările târzii din fața porții, distrugerea prin incendiere și refacerea ulterioară a turnului de N, au contribuit la o nouă înțelegere asupra ultimelor decenii de utilizare a castrului și a arhitecturii militare defensive adoptate de ultimii romani din zonă.

Cercetarea s-a realizat prin descoperirea a două suprafețe: A (14 x 4 m) și B (14 x 3 m) cu un martor longitudinal care a tăiat ambele turnuri, intrarea și *aggerul* în zona porții de est a castrului.

Stratul de arsură pe toată zona porții a fost unul foarte consistent, în zona turnului nordic, cel mai afectat de incendiu, stratul măsurând aprox. 0,25 m grosime. Lemnul nu provenea de la un posibil nivel de lemn al turnurilor porții ci de la suprastructura acestora. Foarte multe țigle fragmentare care au sigilat acest areal sugerează o asemenea interpretare.

Porta praetoria măsoară în ansamblu: 11 x 4 m, din care cele două turnuri patrulatere măsoară fiecare 4 x 3,80, respectiv 4 x 4 m, cu o deschidere a porții de 4,5 m, spațiul de trecere prin poartă fiind condiționat de pintenii de zidărie ai turnurilor (cei 4 pinteți de zidărie măsoară între: minim 0,40 x 0,45 m și maximum 0,55 x 0,50 m). Intrarea în turnuri, identificată pe latura vestică, are 0,80 m lățime și în ambele cazuri a avut un prag realizat din piatră și mortar. În interiorul turnurilor s-a descoperit un bogat și variat material arheologic: fibule de bronz de tipul celor în formă de T sau cele cu capete de ceapă (bulbi mici), care s-ar putea datata cel mai devreme în epoca împăratului Gallienus. Turnurile au fost edificate de la bun început astfel încât zidurile lor să se țese cu incinta castrului (arheologic foarte bine surprins acest fapt în zona turnului sudic) și au fost realizate integral din piatră de carieră, fundațiile coboară mai jos de 2,5 m. Pe latura cu *aggerul*, lângă unul dintre zidurile turnului sudic s-a putut observa două nivele de „*Bauschutt*”, unul mai subțire, identificat mai aproape de suprafață și altul ceva mai jos, la -0,80 m adâncime de suprafață, ceea ce ne face să credem că turnurile porții, într-un anumit moment, au fost renovate și poate supraînălțate. La turnul nordic predominanța lemnului ars în zonă, vizibilă atât în stratigrafia verticală cât și cea orizontală, lasă să se înțeleagă că în epoca romană târzie extinderea lui s-a făcut utilizându-se o structură din bârne de lemn.

În suprafața B (la est de martor) am putut urmări zona de exterior a porții și mai ales unele amenajări pe care le-a suferit *porta praetoria* în epoca romană târzie. S-a putut evidenția clar faptul că turnul de nord a fost extins în afara liniei incintei castrului, iar în dreptul turnului sudic și al drumului de acces către poartă a fost realizată o amenajare, asemenea unei locuințe care avea podeaua din cărămizi romane refolosite îmbrăcate într-un strat gros de mortar. Între aceste materiale de construcție refolosite au fost identificate tipuri noi de ștampile tegulare ale garnizoanei romane de la Pojejena (*cohors V Gallorum*, detașamente din *legio IIII Flavia Felix* și *legio VII Claudia*). Drumul ce ieșea din *porta praetoria* avea o lățime de 5 m și a putut fi observat datorită existenței unui strat de pietriș de 0,15 m grosime, ușor bombat pe axa centrală a drumului.

Dintre obiectele găsite în zona porții am enumera aici mai multe chei din fier și bronz, un lacăt de bronz tipic pentru epoca romană târzie, cu analogii în mediul militar de început de secol IV p.Chr. de la Gornea, foarte multe cuie, piroane, scoabe metalice și o serie întreagă de bronzuri mici, piese de echipament militar și garnituri de harnășament. Monedele găsite din nivelele cele mai timpurii sunt denari de argint de la finalul secolului al II-lea, de la Septimius Severus și Iulia Domna.

Pe viitor ne dorim o extindere a arealului cercetat spre zona șanțului de apărare din dreptul porții de nord, care, conform prospecțiunilor non-invasive pare a nu fi întrerupt, dar face o buclă largă spre exterior. De asemenea, urmărim să identificăm cât mai clar amenajări romane târzii pentru a aduce date concrete privin părăsirea stăpânirii romane de la nordul Dunării, în acest punct.

Abstract

In the last two years, the systematic excavations in Pojejena have focused on the eastern side of the camp, aiming to reveal the *porta praetoria*. The stratigraphy in this area is not complicated because *porta praetoria* of the stone camp is located outside the area of the small earth and timber camp. It was observed that the last fire destruction level of the gate most likely associated to the reign of Emperor Gallienus. During the 4th century poor habitation structures reusing Roman building material (tegulae) from the previous period were identified in the area. The architecture of the gate towers has undergone changes, and the northern tower was extended beyond the defensive line of the stone enclosure of the fortress. The archaeological material is rich and varied, especially bronze finds and metal parts of iron or lead. The dating of these objects according to the indications offered by coins and brooches falls in the last part of the Military Anarchy of the Roman Empire, at the earliest during Gallienus.

Fig. 1 – Terasa castrului roman de la Pojejena (primăvara anului 2019)

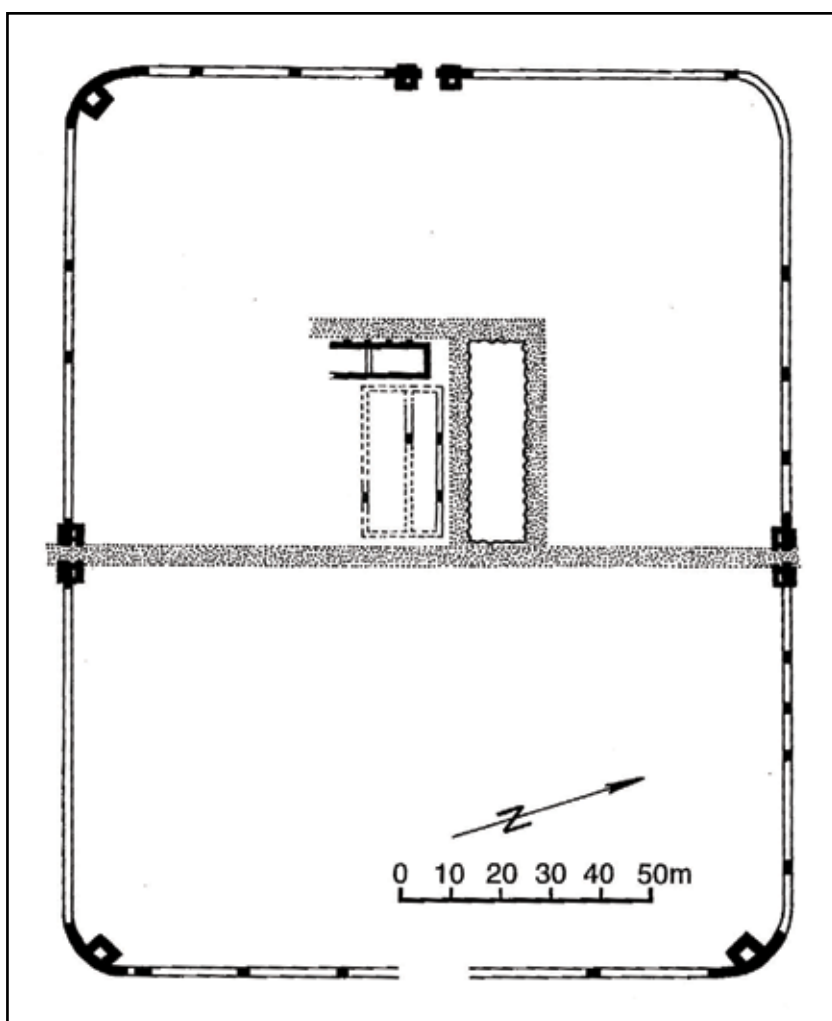

Fig. 2 – Planul zidurilor cercetate din castrul roman de la Pojejena, după N.Gudea.

Fig. 3 – Suprafețele excavate din zona porții de est a castrului de la Pojejena și datele oferite de magnetogramă (după dr. Cristian Ardelean).

Fig. 4 – Suprafața A & B / 2020 și nivelul gros de arsură din turnul nordic al porții.

Fig. 5 – Incinta dezafectată a castrului și zidul turnului sudic al porții.

Fig. 6 – Extinderea din epoca romană târzie a turnului nordic al porții vizibil în suprafața B.

39. Răducăneni, jud. Iași**[Isaia]****Punct: Balta Popii****Cod RAN: 98710.01****Autorizație nr. 94/2018****Colectiv:** dr. Felix-Adrian Tencariu - responsabil științific, dr. Andrei Asăndulesei, drd. Casandra Brașoveanu, drd. Radu Brunchi, Daniel Gheorghieș, Cristina Maria Ciobanu**Perioada desfășurării cercetării:** 1-10 octombrie 2020

Situl de la Isaia – *Balta Popii* se află, din punct de vedere geografic, în partea nordică a Podișului Bârladului, în sectorul mijlociu al culoarului Prutului, acolo unde Prutul și Jijia, curgând paralel, formează împreună o albie majoră de cca 4-5 km. Punctul arheologic este localizat la baza unei pante line cu expunere nord-estică a Dealului Zamotic. Situl este unul pluristratificat¹, cel mai consistent strat arheologic fiind cel din Eneoliticul timpuriu (cultura Precucuteni) reprezentat aici de o așezare din care au fost cercetate, până în prezent, mai multe locuințe și gropi menajere². De asemenea, au fost investigate, de-a lungul anilor (1996-2017) diverse complexe arheologice și din epoca neolitică (cultura ceramicii liniare), epoca bronzului, perioada Hallstattiană, secolele II-IV e.n. și perioada modernă.

Săpăturile arheologice sistematice din anul 2020 (fig. 1) au fost concentrate pe sondarea unor anomalii magnetice, amplasate relativ periferic față de concentrarea așezării precucuteniene, în vederea completării imaginii asupra tipurilor și cronologiei locuirilor din situl de la Isaia.

Astfel, secțiunea XV (7 x 2 m) a fost amplasată în extremitatea de sud-est a sitului, pentru verificarea unei anomalii magnetice care indica prezența unei gropi de dimensiuni medii spre mari. Bănuiala a fost confirmată, fiind vorba despre o groapă (nr. 81) de dimensiuni mari (3,40 m lungime pe axul NE-SV, 1,76 m adâncime de la nivelul de săpare – fig. 2). În umplutura ei s-au descoperit numeroase fragmente de vase smălțuite și porțelan, cărămizi, foarte multe obiecte de fier (în special cuie). Complexul aparține perioadei moderne, putând fi pus în legătură cu alte urme de locuire surprinse de cercetările noastre anterioare; drumul tradițional între Huși și Iași, până la construirea șoselei actuale, trecea chiar pe sub marginea terasei, localnicii vorbind chiar și de existența unui han în zona sitului *Balta Popii*.

Secțiunea XVI (5 x 1,5 m, cu o prelungire spre NE de 2,5 x 1,5 m) a relevat un cuptor adâncit cu destinație încă necunoscută, de formă aproximativ pătrată în plan (latura de 90 cm) și trapezoidal în secțiune (cca 1,40 m adâncime) (fig. 3). Pereții cuptorului prezintă ardere deosebit de puternică (zgurificați), cu impresiune termică de până la 15 cm în profunzime. Cuptorul era deservit de o groapă

adiacentă, cercetată în campania anului 2005 (groapa nr. 57), cu care comunica printr-o tunel de foc paralelipipedic (50 de cm lungime, 45 cm înălțime, 40 de cm lățime). Din păcate, în afară unei cantități foarte mari de zgură, provenită de la pereți, nu au fost descoperite alte materiale arheologice în umplutura cuptorului, astfel că nu poate fi datat cu certitudine. Aspectul general, poziția stratigrafică și alte descoperiri anterioare indică probabil datarea în epoca modernă a complexului.

Nu au fost intersectate complexe preistorice, singura descoperire notabilă fiind un cuțit curb de silex (*Krummesser*), întreg (fig. 4), identificat izolat în nivelul de cultură corespunzător Epocii Bronzului, în colțul sudic al secțiunii XV.

Abstract

The archaeological excavations of the Isaia - Balta Popii site in 2020 focused on checking some magnetic anomalies, located relatively peripherally from the concentration of the Precucutenian settlement. To that purpose, test trenches were excavated, in order to enhance the image on the types and chronology of the habitations. Two complexes belonging to the modern period were investigated: a large pit and a buried furnace with uncertain functionality.

¹ Pentru o descriere pe larg a localizării geografice și a stratigrafiei sitului a se vedea: N. Ursulescu, F.-A. Tencariu, *Religie și magie la est de Carpați acum 7000 de ani. Tezaurul cu obiecte de cult de la Isaia*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2006.

² A se vedea F.-A. Tencariu, M. Vornicu, A. Asăndulesei, L. Solcan, G. Bodi, C. Brașoveanu, *Investigating a Chalcolithic dwelling at Isaia, Iași County, Romania*, *Studia Antiqua et Archaeologica*, 23(2), 2017, 187-211.

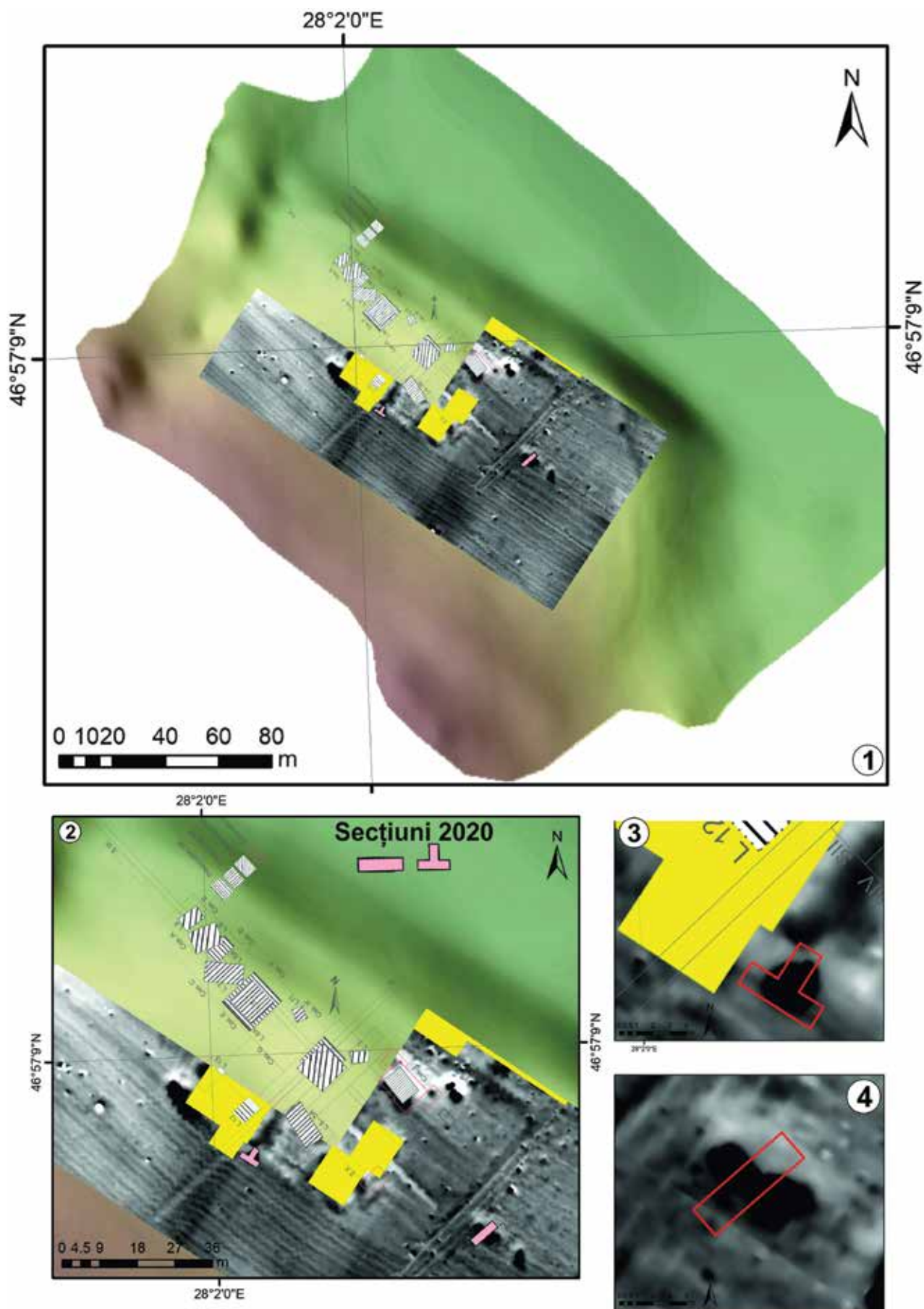

Fig. 1. Isaiia – Balta Popii. Amplasarea secțiunilor aferente campaniei 2020, în funcție de scanarea magnetometrică și de planul săpăturilor anterioare.

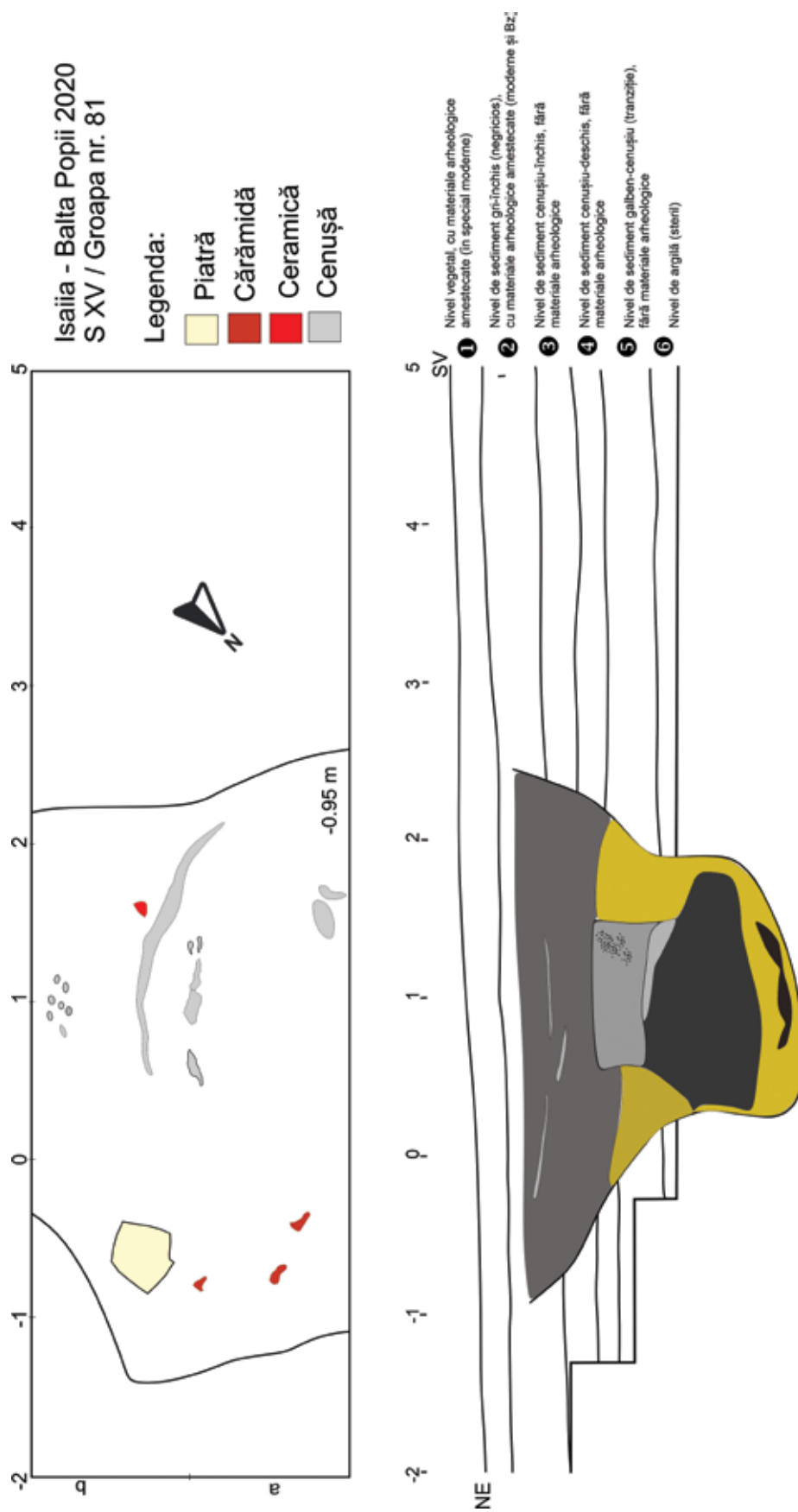

Fig. 2. Isaia – Balta Popii. Groapa nr. 81 (modernă).

Fig. 3. Isaiia – Balta Popii. Cuptorul modern.

Fig. 4. Isăia – Balta Popii. Cuțit curb de silex (Krummesser).

40. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara.

Punct: La Vie

Cod RAN: 90672.02

Autorizația nr. 27/05.05.2020

Colectiv: Gică Băeștean – responsabil de șantier (MCDR Deva), Angelica Bălos (DJC Hunedoara), Marius Gheorghe Barbu – responsabil sector (MCDR Deva), Ioan Alexandru Bărbat – responsabil sector (MCDR Deva), Ioana Lucia Barbu (MCDR Deva), Daniel-Costin Țuțuianu (MCDR Deva), Mihaela-Maria Barbu (MCDR Deva), Oana Cornelia Tutilă (MCDR Deva), Antoniu Tudor Marc (MCDR Deva), Andrei Gonciar – colaborator (Archaeotek Canada)

Campania arheologică din anul 2020 s-a desfășurat în perioada 3 iunie – 20 august, având ca obiectiv principal continuarea cercetării arheologice în suprafețele începute în anii anteriori, respectiv Sp. I și Sp. II.

Suprafața Sp. I

Cercetarea din suprafața Sp. I s-a concentrat asupra dezvelirii situației din fața (exteriorul) porții de faza a doua, de pe latura sudică a incintei situate pe platoul de la Rapoltu Mare – *La Vie* (Fig. 1/1-2). Astfel, pentru a surprinde caracteristicile drumului care ducea la această intrare a fost demontat martorul existent între secțiunile S. 6 și S. 7, cercetate în campaniile anterioare, întreaga suprafață fiind apoi extinsă cu 2 m spre sud (Fig. 1/3).

S-a putut constata faptul că drumul a fost amenajat prin nivelarea solului existent, deasupra căruia a fost compactat un strat de pietre de râu, în amestec cu fragmente de travertin local (Fig. 2/1). Partea superioară a drumului a fost nivelată cu pietriș de granulație medie. Între stratul arabil și partea superioară a acestui pavaj, a fost identificat un nivel de dărâmtură, gros de aproximativ 15-20 cm, constituind stratul aferent distrugerii clădirii porții din imediata vecinătate. El conținea numeroase fragmente de tencuială pictată, multă cenușă, precum și urmele mai multor bârne de lemn carbonizate. Descoperirea unui bolț de balistă, înfipt în una dintre bârnele mai sus menționate, indică faptul că evenimentul care a dus la incendierea și distrugerea acestui edificiu a fost unul de natură violentă.

S. 10

Pentru a verifica direcția drumului care ducea la intrarea sudică a vilei antice și pentru a observa structura acestuia, a fost trasată o nouă unitate de cercetare, denumită secțiunea S. 10 (Fig. 1/3-4). Noua unitate de cercetare arheologică, cu dimensiunile de 10×3 m, a fost orientată pe direcția est-vest, amplasarea secțiunii fiind la 9 m sud față de pragul de calcar al intrării. Datorită căderii terasei, s-a constatat că stânca nativă este foarte aproape de suprafață (la 30-35 cm) în această zonă. În nivelul arabil de deasupra ei, au putut fi identificate mai multe materiale arheologice aparținând atât epocii romane, cât mai ales perioadei moderne.

S-a constatat că drumul roman nu coboară perpendicular pe planul porții, ci la un unghi de aproximativ 45°, astfel încât panta care duce spre terasă să fie urcată oblic. Astfel, drumul D. 1 are o lățime de 4,5 m și este orientat pe direcția SV-NE. Calea de acces antică a fost săpată direct în stânca nativă, partea centrală fiind

ușor bombată. Marginea superioară (de nord-vest) este prevăzută cu o mică rigolă, săpată, de asemenea, în stânca nativă, în timp ce pentru partea inferioară panta naturală nu a mai necesitat săparea unui astfel de șanț. La curățarea suprafeței drumului roman, s-a putut constata faptul că acesta era tăiat de două gropi patruleter, cu margini regulate și dispuse paralel pe direcția est-vest. Acestea s-au dovedit a fi două morminte de înhumăție, denumite convențional M. 1 și M. 2 (Fig. 1/3-4).

M. 1 are lungimea de 2,05 m, în timp ce lățimea scade de la 0,68 m în zona capului (vest), la 0,52 m în zona picioarelor (est). Groapa, având laturile scurte și ușor arcuite, avea o adâncime de 0,60 m, defunctul cu o înălțime de 1,55 m fiind depus pe spate, cu mâinile pe lângă corp.

M. 2, cel de al doilea mormânt, a fost amplasat la 3 m sud-vest și în paralel cu primul. Groapa cu lungimea de 2,05 m are lățimea de 0,60-0,65 m, partea vestică fiind cioplită sub formă de absidă. Defunctul, așezat pe spate și cu mâinile pe piept, avea 1,65 m, lipsind orice fel de elemente de inventar, la fel ca în cazul precedent.

Datorită modului de înmormântare, în momentul de față, putem opina cu prudență că cele două morminte aparțin, cel mai probabil, epocii medievale, în acest sens stând și descoperirea la mică distanță de capătul vestic al lui M. 1 a unui vas ceramic datat larg în secolele XI-XII. Această descoperire, constând într-un vas cu gura în jos, sub care a fost introdus un obiect din fier, pare a reprezenta o depunere/ofrandă secundară în legătură cu mormântul amintit.

S. 9

Secțiunea S. 9 a fost amplasată la 0,50 m nord față de secțiunile S. 1 și S. 4, cercetate în campaniile 2014-2016, scopul principal al deschiderii ei fiind acela de a continua studiarea unor structuri identificate precedent (Fig. 2/2).

S. 9 este orientată pe direcția est-vest și are dimensiunile de 9 x 3 m. Sub nivelul arabil a fost identificat un strat subțire de dărâmtură romană, aparținând clădirii din faza a doua a vilei, adosată la vest de poartă și cercetată anterior. După excavarea acestui context a fost identificat nivelul de călcare al curții din faza a doua, constând într-un strat subțire de pietriș tasat (Cx. 75). În partea estică a secțiunii acesta era spart de o groapă de mari dimensiuni (Cx. 72), bogată în materiale arheologice de perioadă romană. La 0,45 m adâncime față de nivelul actual de călcare, a fost identificat zidul Z. 7, descoperit anterior în secțiunea S. 4/2014. Acesta aparține unei clădiri care a fost construită în prima parte a secolului al II-lea p.Chr. și a fost distrusă printr-o puternică incendiere, survenită după jumătatea aceluiași veac. Zidul Z. 7, construit din bucăți mari de travertin local, străbate secțiunea S. 9, de la sud spre nord, continuând în această direcție. Clădirea pe care o delimitează estic, era prevăzută cu un pavaj din mortar alb (Cx. 73). Cercetarea secțiunii S. 9 s-a oprit pentru campania anului 2020 la conturarea acestui nivel, situat la o adâncime de - 0,50 m.

Suprafața Sp. II

În suprafața Sp. II (Fig. 2/3-4), plasată în zona centrală a terasei, s-a continuat cercetarea arheologică sistematică a secțiunii S. 8, ale cărei niveluri de epocă romană au fost epuizate în campaniile anterioare.

S. 8

Între 0,72-0,90 m, sub cel mai timpuriu nivel de epocă romană, întâlnim un strat brun-cenușiu cu puține materiale arheologice, majoritatea reprezentate prin fragmente ceramice La Tène timpurii (sec. III-II a.Chr.) și preistorice. Ceramica La Tène este mai frecventă în jumătatea superioară a nivelului discutat, pe când cea preistorică apare puțin mai jos, fiind prezentă prin câteva piese care pot fi încadrate în eneoliticul final și bronzul timpuriu.

Următorul nivel arheologic a fost determinat între 0,90-1,10 m. Din punct de vedere cromatic, stratul arheologic este brun și cenușiu închis, distingându-se foarte bine de nivelul anterior. Pe aproximativ jumătate din suprafața lui S. 8, între 0,94-1,10 m, a fost identificat și cercetat arheologic un complex preistoric de suprafață, de circa 3x2 m, tipic pentru neoliticul timpuriu, aflat pe partea de nord-vest a secțiunii (Fig. 2/3). Complexul arheologic, denumit Cx. 62, cu o formă aproape patrulateră în plan, se prezenta asemenea unei concentrări de materiale arheologice, alcătuită din fragmente de rocă locală (andezit, micașist, travertin), resturi osteologice, scoici de râu (*Unio*), ceramică și unelte din piatră cioplită și șlefuită. Tot referitor la „arhitectura” lui Cx. 62, lângă matorul de nord a fost surprinsă și o groapă de stâlp, cu un fragment de os calcinat în umplutura acesteia. Dintre materialele arheologice reprezentative, semnalăm prezența a trei lame din silex balcanic, de mari dimensiuni, dar și a unor forme ceramice posibil sparte pe loc, care se întregesc, descoperite pe latura de sud a complexului. Totodată, mai amintim că cercetarea cu atenție a lui Cx. 62, prin răzuiri fine, succesive, a condus la identificarea unor piese osteologice de mici dimensiuni, cremate, situație pe care am întâlnit-o și în campania anului 2019, în cazul lui Cx. 48. Complexul menționat se încheia în zona matorului lăsat între S. 5 și S. 8, corespunzător cu zidul roman Z. 22, nemaifiind surprins în secțiunea din 2020, după cum credeam la momentul campaniei arheologice din anul 2019. Din punct de vedere al cronologiei relative, după aspectul cărămizii și monocrom al ceramicii, estimăm că Cx. 62 poate fi încadrat în faza Starčevo-Criș IIA (începutul mileniului VI a.Chr.), aparținând astfel orizontului timpuriu al neoliticului vechi. Nu excludem eventualitatea extinderii complexului neolitic spre nord și est, practic dincolo de limitele lui S. 8, sub zidăria construcțiilor romane din această parte a sitului *La Vie*.

Pe același nivel cu complexul neolitic, la 0,94 - 0,96 m, în colțul de sud-est al secțiunii S. 8, a fost conturată o groapă cvasi-rotundă (diametrul de 0,93 m), cu o umplutură brun-închisă, denumită Cx. 63 (Fig. 2/3). Complexul nu a pătruns mai mult de 0,12 m în nivelul preistoric, iar prezența unui fragment ceramic La Tène timpuriu, neornamentat, ne determină să credem că groapa pornea din nivelul anterior. De asemenea, pe colțul de sud-vest al secțiunii S. 8, lângă zidul roman târziu Z. 22, la 0,98 m, a fost conturată o groapă de par ovală, posibil din momentul ridicării clădirii de tip „vagon”.

Ultimul nivel arheologic, cuprins între 1,10 - 1,85 m, este compus dintr-un sediment de culoare gălbuie sau brun-gălbuie, care, odată cu apropierea de sterilul arheo-

logic (reprezentat de stânca naturală), este tot mai bogat în material litic de tipul travertinului. Exceptând unele piese ceramice neolitice timpurii, care au ajuns prin tasare în acest nivel sau datorită intervențiilor animalelor (rozătoare), cel din urmă strat preistoric din S. 8 conține și câteva piese litice, ce pot fi încadrate în paleolitic, cel mai probabil în cel superior și mijlociu (?). Utlajul litic specific perioadei paleolitice a apărut în niveluri diferite de săpare, între 1,24-1,62 m. Este vorba despre opt piese, majoritatea reprezentând deșeuri tehnologice, cum sunt așchiile și nucleele epuizate. La 1,85 m a fost surprinsă stânca, mai exact travertinul, cu o pantă descendentă pe direcția nord-sud (Fig. 2/4).

Abstract

The archaeological campaign from 2020 in the site of Rapoltu Mare-*La Vie* (Rapoltu Mare Commune, Hunedoara County), was conducted from June 3 to August 20. The main purpose was to continue the excavation of the previous years in the area of Sp. I and Sp. II trenches.

The research from Sp. I offered us information about the Roman road situated in front of the south-western gate of the *villa*. In the same place two Early Medieval graves and a Modern feature (19th-20th centuries) were found, the last one attested by pot fragments and smoking ceramic pipes.

The archaeological excavation carried out in Sp. II offers new information about different improvements of the long rectangular building discovered in 2016, dated in the first half of the 3rd century AD. Under the Roman levels from S. 8 (Sp. II) three different layers were discovered, with artifacts and features from Late Iron Age, Early Neolithic, Upper and Middle Paleolithic.

Bibliografie:

- G. Băeștean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, A. Gonciar, A. Brown, I. L. Barbu, D. C. Țuțuianu, O. C. Tutilă, M. M. Barbu, I. C. Codrea, *Rapoltu Mare, com. Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie, în CCA, campania 2016*, București, 2017, p. 109-111.
- G. Băeștean, A. Bălos, M. G. Barbu, I. A. Bărbat, I. L. Barbu, C.-D. Țuțuianu, A. T. Marc, M.-M. Barbu, A. Gonciar, *Rapoltu Mare, jud. Hunedoara. Punct: La Vie, în CCA, campania 2019*, Buzău, 2020, p. 286-287.
- M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *New Archaeological Information Regarding the Exploitation of Andesite in Măgura Uroiului (Hunedoara County), în Sargetia (S.N.), VIII, 2017, p. 71-121.*
- M. G. Barbu, I. A. Bărbat, *Noi informații arheologice privind exploatarea andezitului la Măgura Uroiului (jud. Hunedoara), în Banatica, 27, I, 2017, p. 187-231.*
- M. G. Barbu, I. A. Bărbat, G. Băeștean, A. Bălos, A. Gonciar, A. Brown, *Raport preliminar privind cercetările arheologice de la Rapoltu Mare-La Vie, campaniile 2013-2015, în Banatica, 26, I, 2016, p. 273-321.*

1

2

3

4

Pl. I: 1-2. Localizarea sitului în sud-vestul Transilvaniei; 3. Suprafața Sp. I în timpul cercetărilor arheologice sistematice din 2020; 4. Detaliu cu mormintele medievale timpurii M. 1 și M. 2 (3-4 – foto: M. Bica).

1

2

3

4

Pl. II: 1. Drumul antic și poarta de sud-vest a vilei romane; 2. Imagine de ansamblu cu S. 9, trasată la nordul lui Sp. I; 3. Cx. 62 și Cx. 63 (S. 8) în timpul cercetărilor arheologice sistematice; 4. Profilul de est al secțiunii S. 8 (1-3 – foto: M. Bica).

41. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]**Punct: Grădiște, Erdenburg**

Tip sit: castru roman

Cod RAN: 40376.01

Autorizație nr. 1077/2020

Colectiv: Liviu Petculescu (MJI Brașov) – responsabil științific, Stelian Coșuleț (MJI Brașov)**Perioada desfășurării cercetării:** 13.07 – 31.08.2020

Proiectul de cercetare a castrului Cumidava început în 2006 de către Muzeul Județean de Istorie Brașov a continuat și în 2020. Această a 15-a campanie arheologică a fost de o mai mică amploare datorită în special lipsei forței de muncă caracteristică zonei.

Și în acest an săpăturile au continuat în *praetentura sinistra* reprezentând cca. un sfert din întreaga fortificație, unde în prima fază a acesteia au fost dispuse barăcile trupelor¹. În acest an s-au săpat suprafețe late de 4 m, care în funcție de obiectivele avute în vedere au fost de lungimi diferite, însă păstrându-se sistemul de marcă stabilit de la începutul proiectului.

În campania curentă s-au urmărit două obiective: mai întâi dacă drumul secundar care divizează *praetentura sinistra* pe lățime în a doua fază constructivă, continuă și în spațiul dintre drumul secundar longitudinal și *via praetoria*, iar apoi cercetarea celor două extremități ale spațiului lat de cca 20 m, delimitat de cele două drumuri mai sus menționate.

Pentru atingerea primului obiectiv s-a trasat suprafața S 37 de 6 x 4 m, extinsă apoi până la 9 x 4 m, care a fost săpată până la adâncimea de 0,70 m. Astfel s-a precizat că drumul secundar transversal din faza II continuă până la *via praetoria*, împărțind pe lățime în două părți egale întreaga *praetentura sinistra*. Sub acest drum a apărut un strat de chirpic ars și șanțul lat de 0,30 m al unei temelii de lemn suprapuse de pietre de râu aparținând unei construcții datând din prima fază, dispusă paralel cu *via praetoria*.

În vederea rezolvării problematicei ridicate de cel de al doilea obiectiv s-au terminat suprafețele S 24 și S 59 și s-au deschis trei noi suprafețe: S 69 de 4 x 5 m; S 34 + S 35 carou 1 având în total 9 x 4 m; S 43 carou 3 + S 44 + S 45 carou 3, de 12 x 4 m în total. În acest fel s-a urmărit cercetarea celor două extremități ale spațiului dintre drumul longitudinal și *via praetoria*, necesară datorită faptului că în faza II drumul transversal delimitează în această zonă două spații egale dar cu funcționalitate și deci planimetrie a construcțiilor diferite.

În partea dinspre centrul castrului unde au fost amplasate S 59 și S 69 săpătura s-a încheiat la adâncimea de 0,70 m. Aici s-au descoperit sub stratul de pietriș alunecat din *via praetoria*, șanțurile de implantare a pereților de lemn ale unei camere cu dimensiunile exterioare de 4,30 x 3,10 m, aparținând unei construcții din faza I distrusă prin incendiere.

În S 24 s-a ajuns la -1,25 m, iar pe mijlocul ei s-a

executat un sondaj transversal de verificare în pământul steril, lat de 0,75 m și adânc de 0,40 m. S-a stabilit astfel că drumul secundar paralel cu *Via praetoria*, căruia i s-a identificat și o rigolă, a fost construit în faza I și a rămas în funcțiune până la abandonarea castrului.

În suprafața S 34 + S 35, paralelă cu precedenta, sub pământul vegetal a apărut un strat de pământ negru cu cenușă de la un atelier metalurgic situat în apropiere, care este semnalat prin descoperirea a numeroase bucăți de zgură de fier și topituri de bronz. La începutul suprafeței, pe cca. 2 m, sunt pietre din *via sagularis*, drumul din spatele valului de pământ al castrului. Săpătura a continuat până în stratul steril, la adâncimea de 1,10-1,20 m, corespunzând pantei terenului. Pe mijlocul ei s-a efectuat un sondaj transversal lat de 1 m și adânc de 0,40 m în care s-a descoperit șanțul de implantare lat de 0,30 m, al unui perete de lemn orientat în lungul suprafeței, care provine de la o construcție paralelă cu *via praetoria* aparținând primei faze constructive a castrului.

S 43 + S 44 + S 45, a fost dispusă paralel cu precedenta suprafață de care este despărțită printr-un marot lat de 1 m. La începutul său a fost descoperită *via sagularis* lată de cca. 5 m. În restul suprafeței, sub stratul vegetal, pe aproximativ 3 m lățime este un strat de pământ negru cu cenușă, pigmenți de cărbune, scursuri de plumb, bronz, fragmente informe de fier, reprezentând deșeuri ale aceluiași atelier metalurgic care a fost semnalat și în precedenta suprafață. În ultimul metru din lățimea suprafeței au apărut fragmente de chirpic ars, țigle și olane provenind de la pereții și acoperișul unei clădiri distruse violent. S-a ajuns până la cca 0,80 m adâncime, în funcție de panta terenului, urmând ca în campania următoare săpătura să continue până la epuizarea straturilor arheologice și identificarea precisă a planului și funcționalității clădirii identificate.

Dintre rezultatele științifice cele mai importante se cuvin a fi menționate: identificarea drumului secundar transversal din faza II în spațiul de până la *via praetoria*; descoperirea unor construcții aparținând fazei I în zona dinspre centrul castrului ca și a unui atelier metalurgic în apropierea *porții praetoria*.

În afară de obișnuitele fragmente ceramice, au mai fost descoperite: un opaiț întreg, un vas strecurătoare, două greutatea de plase de pescuit din lut, o gresie de ascuțit, trei funduri de vase de sticlă, un fragment de rășniță, 5 monede (dintre care 2 denari de la Severus Alexander, un bronz bătut la Niceea de același împărat, un denar și un dupondius ilizibile), două cataramă și două carabiniere de bronz, o aplică de bronz emailată și una decorată cu reliefuri, o aplică de balteus din bronz, două mecanisme de broască dintre care unul de bronz și unul de fier, o cheie de fier, o fibulă de bronz, două țiște de sanda, două balamale de fier, trei cuțite dintre care unul întreg de mari dimensiuni, un vârf de săgeată și unul de bolț, două dălți, un dorn, două mărgelă de sticlă și un fragment de buterolă din os.

În campania din 2021 se va continua cercetarea spațiului dintre drumul secundar identificat în 2018 și *via praetoria*. Astfel în zona din apropierea *porta praetoria* se va termina suprafața 43 + 44 + 45 și se vor deschide alte două noi suprafețe paralele cu aceasta în terenul rămas până la *via praetoria* iar în zona dinspre centrul castrului se

¹ CCA 2006, p. 291 – 292; CCA 2007, p. 256 – 257, pl. 56; CCA 2008, p. 185 – 186; CCA 2010, p. 109 – 111; CCA 2011, p. 116 – 117; CCA 2013, p. 113 – 114; CCA 2014, p. 62 – 63; CCA 2015, p. 68 – 69; CCA 2016, p. 111 – 112; CCA 2018, p. 383 – 374 campania 2017: CCA 2018, p. 161 – 162 campania 2018.

va efectua o nouă suprafață paralelă cu S 69 până la rigola *via-ei praetoria*.

Prin secționarea celor două extremități ale spațiului dintre drumul secundar și *via praetoria* se va putea reconstitui planul pe faze întregii *praetentura sinistra* și se va putea trece la pregătirea publicării monografice a rezultatelor proiectului de cercetare început în 2006.

Abstract

In the 15th season of excavations in the *praetentura sinistra* of the Roman auxiliary fort at *Cumidava* (Râșnov, Brașov county) was finished the digging of the areas 24 and 59 and were excavated the areas: 37 of 9 x 4 m, 69 of 4 x 5 m, 34 + 35 of 9 x 4 m, 43 + 44 + 45 of 12 x 4 m.

In the area 37 was identified the transverse road of the II building period of the fort running between *via praetoria* and the secondary parallel road discovered in 2018. Beneath the transversal road were found the foundation trenches of the walls of a building parallel to the *via praetoria* belonging to the first fort.

In the areas 59 and 69, near the centre of the fort, was found a room of a burnt building with the external dimensions of 4.30 x 3.10 m, belonging to the first phase I of the fort.

In the areas 34 + 35 and 43 + 44 + 45 situated near the *porta praetoria* was investigated a metallurgical workshop.

Among the small finds discovered in 2020 there are: two denarii of Severus Alexander and a bronze coin minted at Nikaia during the same emperor, one clay lamp, a whetstone, two bronze belt buckles and a baldric mount, one enameled bronze mount, one bronze brooch, two lock bolts, one iron key, three knives, one arrow- and one bolt head, two chisels, two glass beads, one fragment of a bone scabbard chape.

42. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt

Punct: Sector Fortificația centrală [Romula]

Tip de sit: 121 (castru), 113 (așezare urbană)

Încadrare cronologică: 321 (epocă romană timpurie)

Autorizație nr. 54/04.05.2020

Cod RAN: 126754.04

Colectiv: responsabil Conf. univ. dr. Mircea Negru (UB/USH), Prof. univ. dr. Petre Gherghe, Conf. univ. dr. Lucian Amon (UC), Dan Bălțeanu (DJC Dolj), Dr. Laurențiu-Gerard Guțică-Florescu (MJO), Prof. George Mihai, Dr. Sabin Popovici (MRC)

Total finanțare: 30000 lei (Society of Exploration Geophysicists, S.U.A.)

Perioada desfășurării cercetării: 06–12.09.2020

În anul 2020, din cauza pandemiei de COVID-19 nu au fost efectuate cercetări arheologice sistematice în acest sit. În aceste condiții, au efectuate doar investigațiile geofizice programate, în vederea identificării de posibile structuri arheologice.

Cercetări geofizice la Romula, punctul Fortificația Centrală. Raport preliminar

Conf. univ. dr. ing. Bogdan Mihai Niculescu, Lector univ. dr. ing. Gina Andrei, Asist. univ. drd. ing. Florin Nache (FGG—UB), CS II Ing. Raluca-Mihaela Maftei, AC Ing. Emil Rusu, AC Ing. Antonio Ulmeanu, AC Ing. Ioan Scutelnicu (IGR), Conf. univ. dr. Mircea Negru (UB/USH), Dr. Laurențiu-Gerard Guțică-Florescu (MJO)

Cercetările geofizice non-invasive din anul 2020 în situl arheologic Romula au avut loc în perioada 6–12 septembrie, în cadrul unui proiect de tip Field Camp finanțat de Societatea Geofizicienilor de Explorare din S.U.A. (Society of Exploration Geophysicists). La proiect au participat cadre didactice și studenți ai Universității din București - Facultatea de Geologie și Geofizică, Departamentul de Geofizică, specialiști din cadrul Institutului Geologic al României - Colectivul Geohazard, respectiv responsabilul științific al șantierului arheologic.

Scopul cercetărilor geofizice efectuate în anul 2020 în situl arheologic de la Reșca-Romula a fost identificarea unor anomalii, care pot corespunde unor structuri arheologice.

Metodologia cercetării

Metodele utilizate în vederea atingerii scopului acestor investigații au fost măsurătorile magnetometrice, de rezistivitate electrică a subsolului, respectiv gravimetrice (Pl. 1:1).

Măsurători magnetometrice

Măsurătorile magnetometrice de detaliu au fost realizate pe profile cu orientare aproximativă N–S (N 15° E) și cu echidistanța de 2 m între profile, cu un magnetometru cu cesiu de tip *Geometrics G-859AP*, la o înălțime a senzorului față de sol de circa 1.5 m, în modul de achiziție quasi-continuu a datelor (5 măsurători/secundă). Luând în considerare viteza normală de deplasare pe teren a operatorilor (5 km/h), această rată de achiziție echivalează cu o citire/

măsurătoare a intensității totale a câmpului geomagnetic T [nT] la fiecare 0.25–0.30 m.

Măsurătorile s-au realizat în trei perimetre/zonă distincte din zona centrală a sitului (perimetrele M1, M2 și M3 din Pl. 1:1) și, de asemenea, într-un perimetru de mici dimensiuni situat la sud de zona centrală a sitului (perimetrul M4 din Pl. 1:1). Corecția datelor magnetometrice de teren pentru variația diurnă a fost realizată pe baza datelor înregistrate de un al doilea magnetometru la intervale de timp de 5 minute, într-o stație de bază localizată la o distanță de cca. 1.2 km de situl arheologic, la liziera unei păduri.

Măsurătorile de rezistivitate electrică

Măsurătorile de rezistivitate electrică a subsolului p [Ω m] au fost realizate prin metoda de mare rezoluție ERT (*Electrical Resistivity Tomography*). S-a utilizat un sistem multielectrod de tip *AGI SuperSting R8/IP* cu 64 electrozi, măsurătorile fiind realizate pe 7 profile de diferite lungimi: 6 profile cu orientare aproximativă SV–NE (E1, E2, E2bis, E4, E5, E6 din Pl. 1:1) și un profil cu orientare aproximativă NV–SE (E7 din Pl. 1:1). Echidistanța dintre electrozii succesivi ai sistemului de măsură a fost de 0.8 m sau de 1.0 m.

Măsurătorile gravimetrice

Măsurători gravimetrice (variația relativă a câmpului gravitației, Δg [mgal]) au fost realizate pe trei profile scurte cu lungimi de 45–62 m localizate în extremitatea nordică a sitului (G1, G2, G3 din Pl. 1:1) și un profil scurt cu lungime de 27 m localizat în extremitatea estică a acestuia (G4 din Pl. 1:1). Pentru măsurători a fost folosit un gravimetru *Scintrex CG-5 Autograv Gravity Meter*, echidistanța dintre stațiile de măsură fiind de 2 m.

Prezentarea rezultatelor preliminare

Rezultatele măsurătorilor geofizice sunt în curs de prelucrare și interpretare, în prezentul material fiind prezentate doar unele rezultate preliminare și corelarea lor cu rezultatele cercetărilor arheologice din perioada 1965–2018.

Rezultate ale investigațiilor magnetometrice

În continuare sunt prezentate câteva dintre rezultatele preliminare ale investigațiilor magnetometrice în perimetrele M1 (Pl. 1:2) și M3 (Pl. 2:1), prin intermediul unor hărți ale anomaliilor câmpului geomagnetic ΔT [nT] în raport cu valoarea câmpului geomagnetic normal pentru zona Reșca-Dobrosloveni (48372 nT, conform modelului *International Geomagnetic Reference Field*).

Se remarcă prezența unor anomalii magnetice distincte (în general bipolare, cu amplitudini maxime de zeci de nT, local depășind 100 nT) și/sau a unor aliniamente anormale, marcate cu linii întrerupte în Pl. 1:2 și Pl. 2:1. Anomaliile sau aliniamentele anormale identificate pot proveni, de la posibile structuri de construcții similare celor deja cercetate în zonă (fundații din piatră, ziduri din cărămizi arse, cuptoare meșteșugărești), respectiv obiecte din ceramică sau altele ce conțin fier. Analiza preliminară a anomaliilor magnetice de tip dipolar identificate în cadrul perimetrului M1 indică pentru majoritatea acestora adâncimi de îngropare a surselor anormale cuprinse între 1.0 și 2.5 m.

În extremitatea nordică a perimetrului M1, un aliniament anomal liniar cu orientare NV–SE (Pl. 1:2-a) ar putea corespunde unui zid. Fondul magnetic mai ridicat

din zona centrală a perimetrului, delimitat aproximativ de izolinia de 60 nT în cadrul unui contur mai mult sau mai puțin rectangular (Pl. 1:2-b), poate corespunde ariei principale construite, magnetizarea putând proveni de la fragmente de cărămidă arsă diseminate uniform, la adâncimi relativ mici, în aria respectivă. Un element de interes particular este reprezentat de o grupare de 4–5 anomalii dipolare dispuse într-un contur pătrat sau poligonal în zona central-vestică a perimetrului M1 (Pl. 1:2-c), adâncimea probabilă de îngropare a surselor anormale fiind de 1.5–2.2 m.

În perimetrul M3 se remarcă două anomalii dipolare principale, cu un aspect care indică surse anormale cu o anumită extindere orizontală (lungimi aparente ale zonelor de anomalie de cca. 10–15 m) și o orientare preferențială NV–SE sau VNV–ESE (Pl. 2:1-a,b). Adâncimea de îngropare estimată a acestor surse anormale este de 3.0–3.3 m.

În perimetrul sudic M4 (Pl. 3:2) investigarea magnetometrică de recunoaștere s-a realizat pe 7 profile cu lungimi de cca. 50 m, orientate paralel cu laturile terenului. A fost identificată, calitativ, o zonă cu magnetizare mai pronunțată în extremitatea nordică/nord-vestică a perimetrului, fără a se putea preciza deocamdată o orientare preferențială a sursei anormale (posibil, o acumulare de cărămizi/o porțiuni de zid).

Rezultatele investigațiilor geoelectrice

Dintre rezultatele investigațiilor geoelectrice a sitului este prezentat profilul E2 cu o lungime de 190 m (Pl. 2:2-a – pseudosecțiunea de rezistivitate aparentă (ρ_A) măsurată; Pl. 2:2-b – modelul de rezistivitate reală (ρ) obținut prin interpretarea cantitativă de tip inversiune a datelor).

Modelul geoelectric de rezistivitate reală permite o separare verticală clară între „stratul arheologic”, mai rezistiv, în partea superioară a terenului (cu o grosime de 1–2 m și $\rho = 25$ –130 Ω m) și terenul de bază în partea inferioară (cu $\rho = 4$ –25 Ω m). Grefate pe fondul valorilor medii de rezistivitate ale stratului superior pot fi identificate zone anormale distincte mult mai rezistive (ρ de ordinul sutelor de Ω m), uneori cu extindere de 5–10 m, care corespund—cel mai probabil—unor vestigii arheologice (elemente de construcție, ziduri, acumulări de cărămizi). În Pl. 3:1 este prezentată o imagine de detaliu a modelului geoelectric, ilustrând mai clar aceste zone anormale foarte rezistive, care au uneori un aspect izometric (aprox. rectangular în secțiune).

Zona anomală rezistivă cuprinsă între metrii 36–42 ai profilului E2 (Pl. 2:2) corespunde unei anomalii magnetice dipolare din extremitatea NV a perimetrului M1, făcând parte dintr-un aliniament anomal liniar (Pl. 1:2-a). Această anomalie magnetică–electrică reprezintă probabil un zid de incintă îngropat, care cuprinde cărămizi arse. La începutul profilului E2, o zonă anomală rezistivă mai profundă, situată la o adâncime aparentă de 3.0–6.5 m, ar putea corespunde unui șanț sau unui canal (Pl. 3:1).

Investigațiile gravimetrice

Unele rezultate ale cercetărilor gravimetrice de pe profilele G1, G2 și G3 (valorile relative Δg [mgal] măsurate) contribuie și ele la verificarea unor anomalii (Pl. 4). Începutul profilelor G1 și G2 este marcat de o

anomalie gravimetrică de minim, cauzată de un deficit de masă (contrast negativ de densitate între zona anomală și formațiunile înconjurătoare). O posibilă explicație a acestei anomalii, în corelație cu rezultatele măsurătorilor geoelectrice, este prezența unui șanț/canal îngropat, cu o umplutură mai puțin densă decât densitatea formațiunilor adiacente.

O anomalie gravimetrică de maxim, marcând un exces de masă (contrast pozitiv de densitate între zona anomală și formațiunile adiacente) se remarcă între metrii 36–42 ai profilului G1 și metrii 28–34 ai profilului G2. De asemenea în corelație cu rezultatele geoelectrice și magnetometrice, aceste anomalii gravimetrice de maxim pot reflecta prezența unui zid cu densitate relativ mare (adâncime de îngropare estimată: 2.0–2.5 m), poziția lor corespunzând zonelor anormale ΔT și ρ din aria respectivă. Profilul gravimetric G3 are o morfologie diferită, anomalia de minim de la început fiind slab schițată (reducere a contrastului de densitate în raport cu formațiunile adiacente), iar anomalia de maxim corespunzătoare posibilului zid îngropat este absentă.

Considerații preliminare

Investigațiile geofizice au permis verificarea unor informații din cercetările mai vechi de la Romula, pe de o parte, iar pe de altă parte ele aduc elemente noi ce urmează a fi verificate prin cercetările viitoare.

Dintre rezultatele cercetărilor anterioare confirmate de investigațiile geofizice se numără în primul rând, zidul din cărămidă de pe latura de est a Fortificației centrale conform profesorului Dumitru Tudor (Pl. 5:1, litera a)¹, respectiv cercetătorului Cristian Vlădescu (Pl. 5:2, litera a)². Acesta a fost confirmat atât prin investigații magnetometrice din sectorul M1 (Pl. 1:2), cât și prin secțiunile geoelectrice (Pl. 2:2; 3:1), respectiv profilele gravimetrice G1 și G2 (Pl. 4).

Marele canal de evacuare al orașului, notat cu literele E–F pe planul publicat în anul 1978 de profesorul Dumitru Tudor (Pl. 5:1)³, a fost surprins atât prin secțiunile geoelectrice corespunzătoare profilului E2 (Pl. 2:2; 3:1), cât și prin măsurătorile gravimetrice (Pl. 4).

Dintre noutăți menționăm posibila identificare a zidului de incintă al Fortificației centrale din partea de sud, surprins în perimetrul M4 al investigațiilor magnetometrice (Pl. 1:1; 3:2).

Pe lângă anomaliile geofizice prezentate în acest material, altele se află pe secțiunile geoelectrice în curs de analiză, respectiv pe profilul gravimetric G4.

Abstract

Given the COVID-19 pandemic conditions, only geophysical investigations were performed in 2020 in Reșca - Romula archaeological site. They had as a main objective the identification of new archaeological structures, adding to the already known ones (excavated and subsequently covered).

The following geophysical methods were used: detailed magnetometric surveys, high-resolution 2D geoelectrical surveys (ERT - Electrical Resistivity Tomography), and gravity surveys. In some areas, they were integrated to verify the discovered structures.

The preliminary results of geophysical investigations identified the eastern brick wall of the Roman Central fort, also that from the western side and the main drainage channel of the town. Other identified anomalies are currently processed, in order to be checked by future excavations.

Bibliografie:

Tudor 1978 – Dumitru Tudor, *Oltenia romană*, Ed. IV, Editura Academiei, București, 1978.

Vlădescu 1986 – Cristian Vlădescu, *Fortificațiile romane în Dacia Inferior*, Craiova, 1986.

Explanation of the plates

Plate 1. The perimeters and profiles where geophysical investigations were performed. 2. Map of magnetic field anomalies – Perimeter M1.

Plate 2. 1. Map of magnetic field anomalies – Perimeter M3. 2. Geoelectrical profile E2, measured data (a) and quantitative interpretation of the data (b).

Plate 3. Geoelectrical profile E2 – Detail of the quantitative interpretation. 2. Map of the total magnetic field intensity (T) in the southern perimeter M4.

Plate 4. Results of the relative gravity measurements on profiles G1, G2, and G3.

Plate 5. Plan of the Reșca–Romula archaeological site – Detail (Tudor 1978, Pl. 142). 2. Plan of the Central Fort of Reșca - Romula site (Vlădescu 1986, Fig. 19).

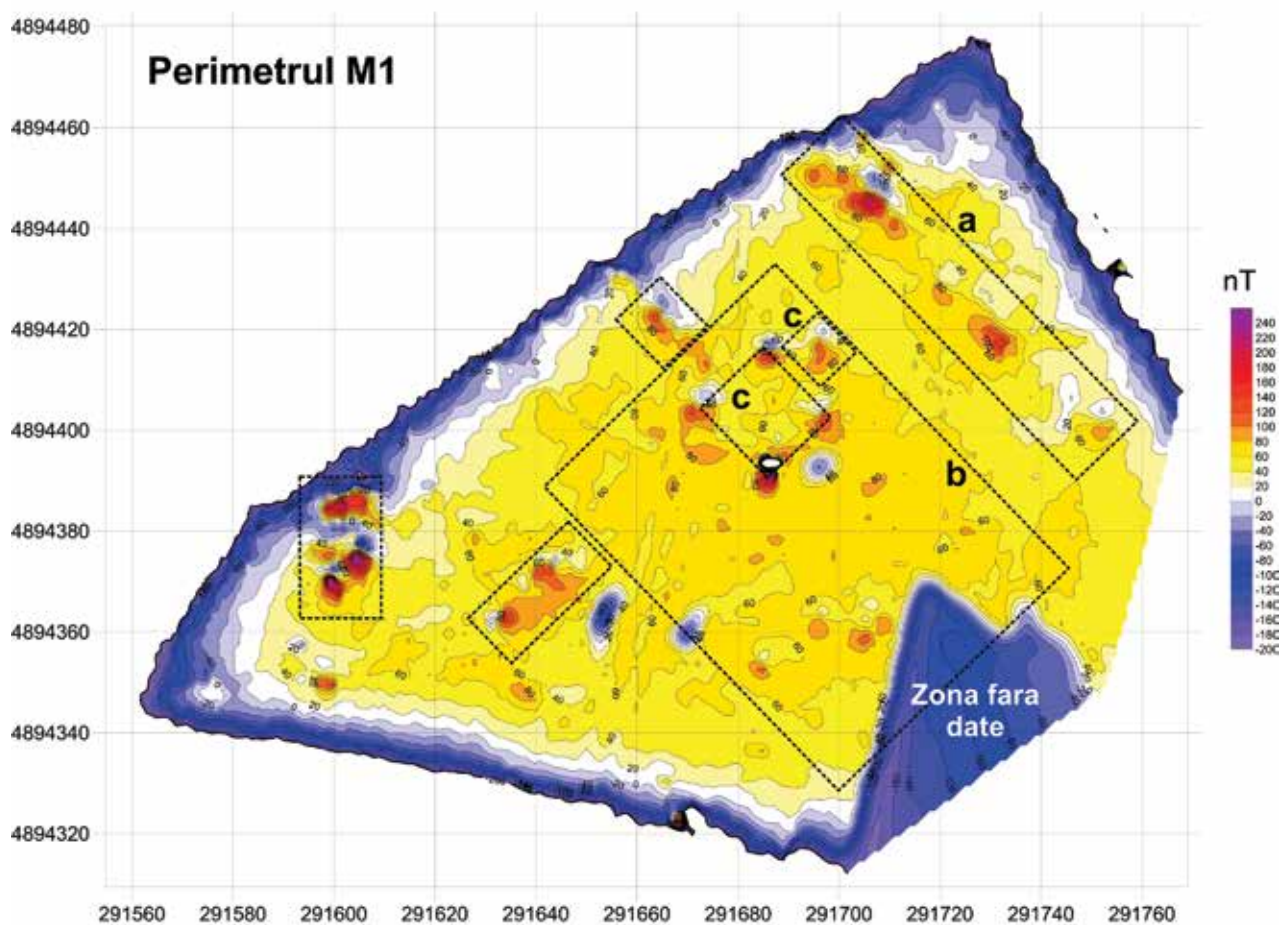
¹ Tudor 1978, p. 184-185, Fig. 142.

² Vlădescu 1986, p. 35, Fig. 19.

³ Tudor 1978, p. 186, Fig. 142, literele E–F.

1

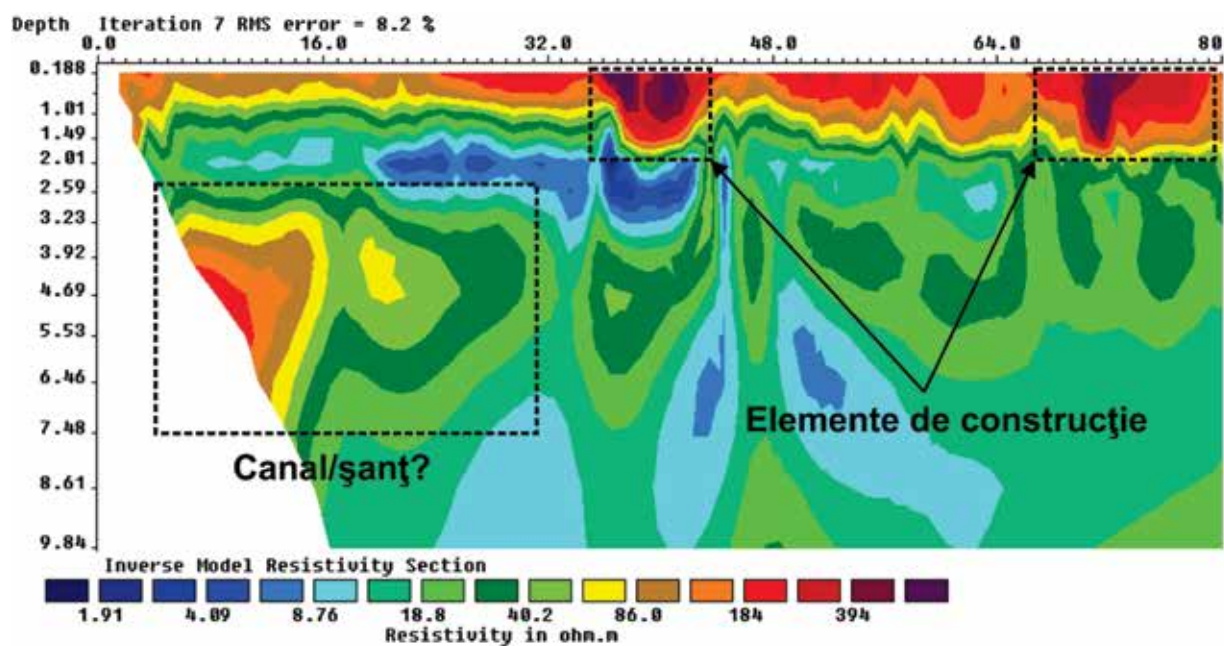

2

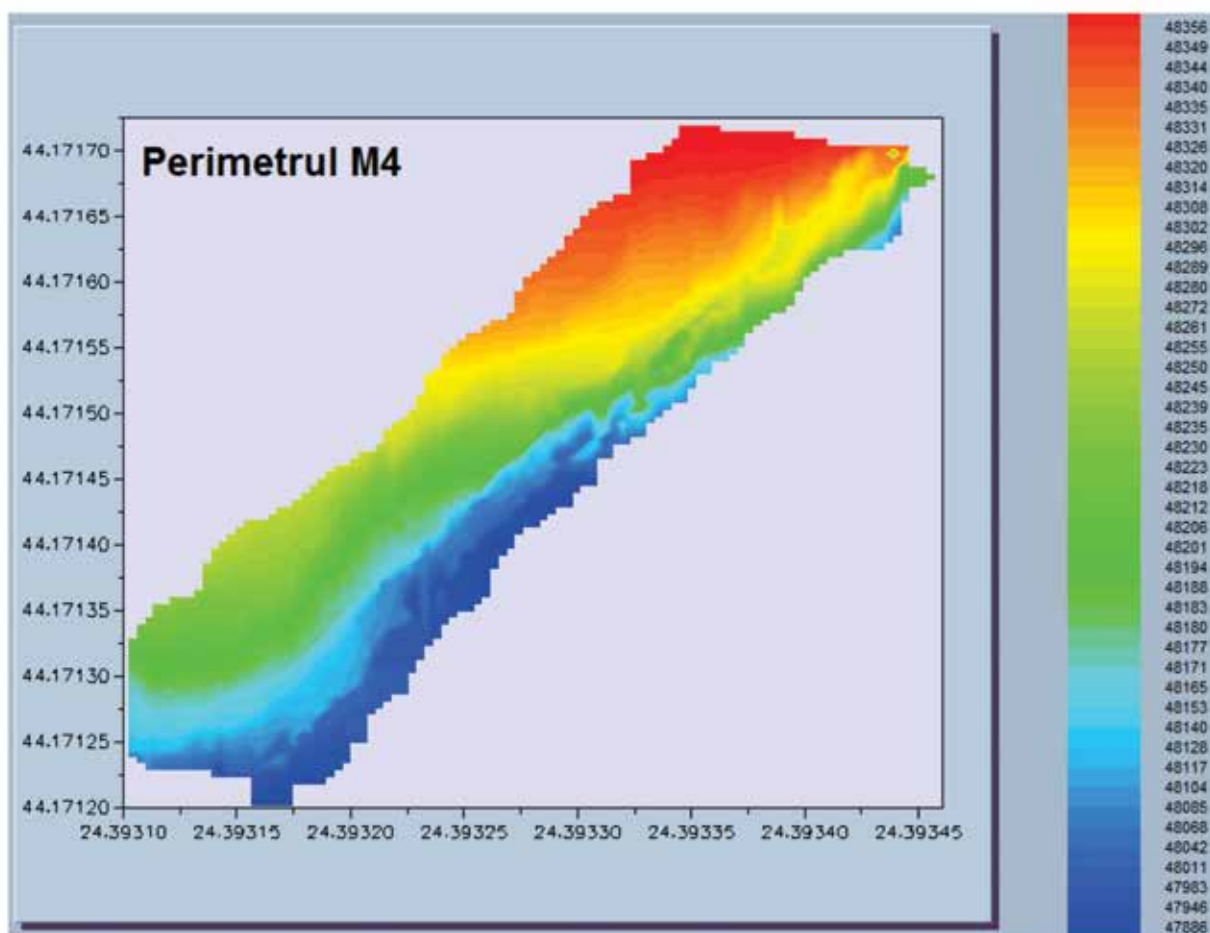
Planșa 1. Perimetrele și profilele în care au fost realizate investigații geofizice.
2. Harta anomaliilor câmpului magnetic (ΔT) – Perimetrul M1.

Planşa 2. 1. Harta anomaliilor câmpului magnetic (ΔT) – Perimetrul M3. 2. Profilul geoelectric E2, date măsurate (a) şi interpretarea cantitativă a datelor (b).

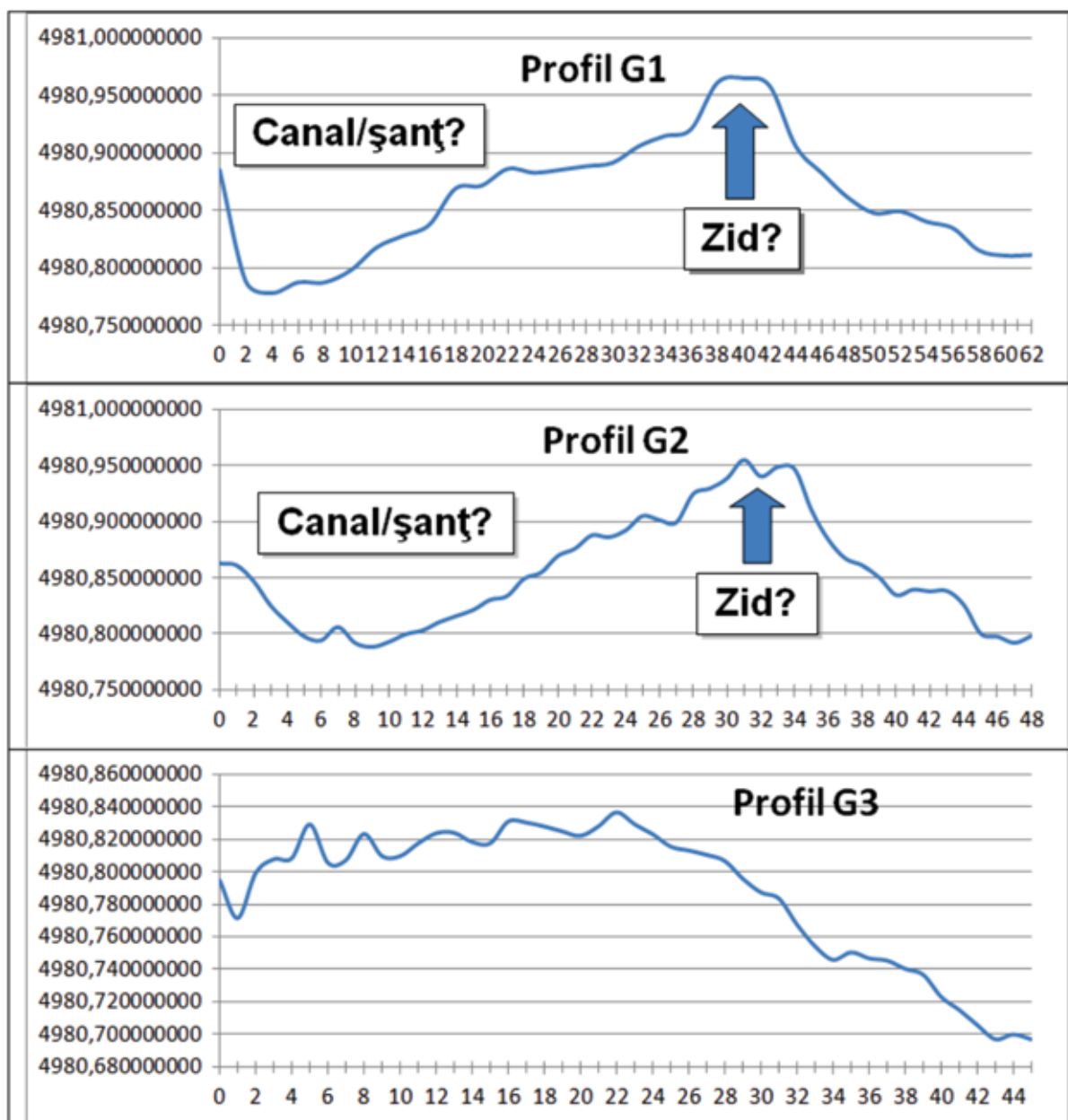

1

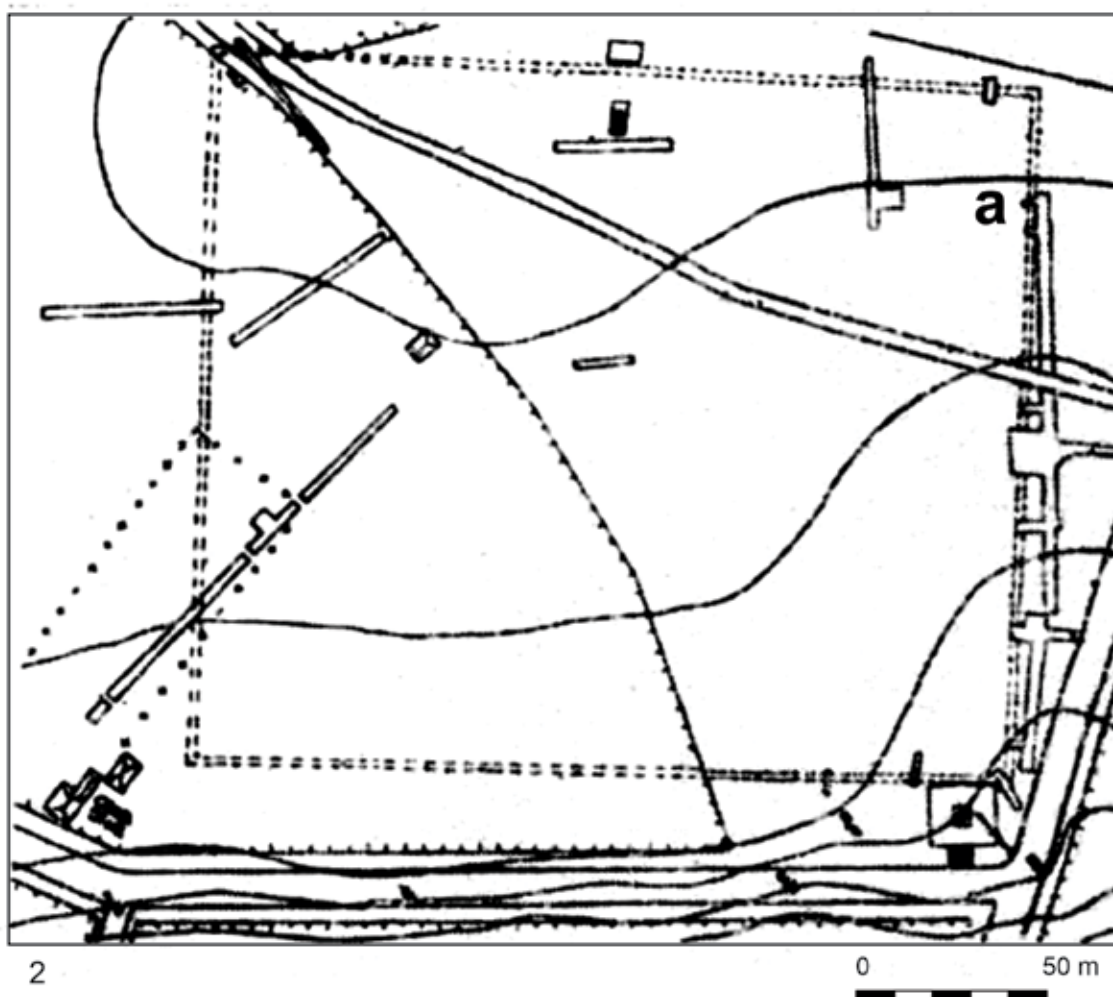
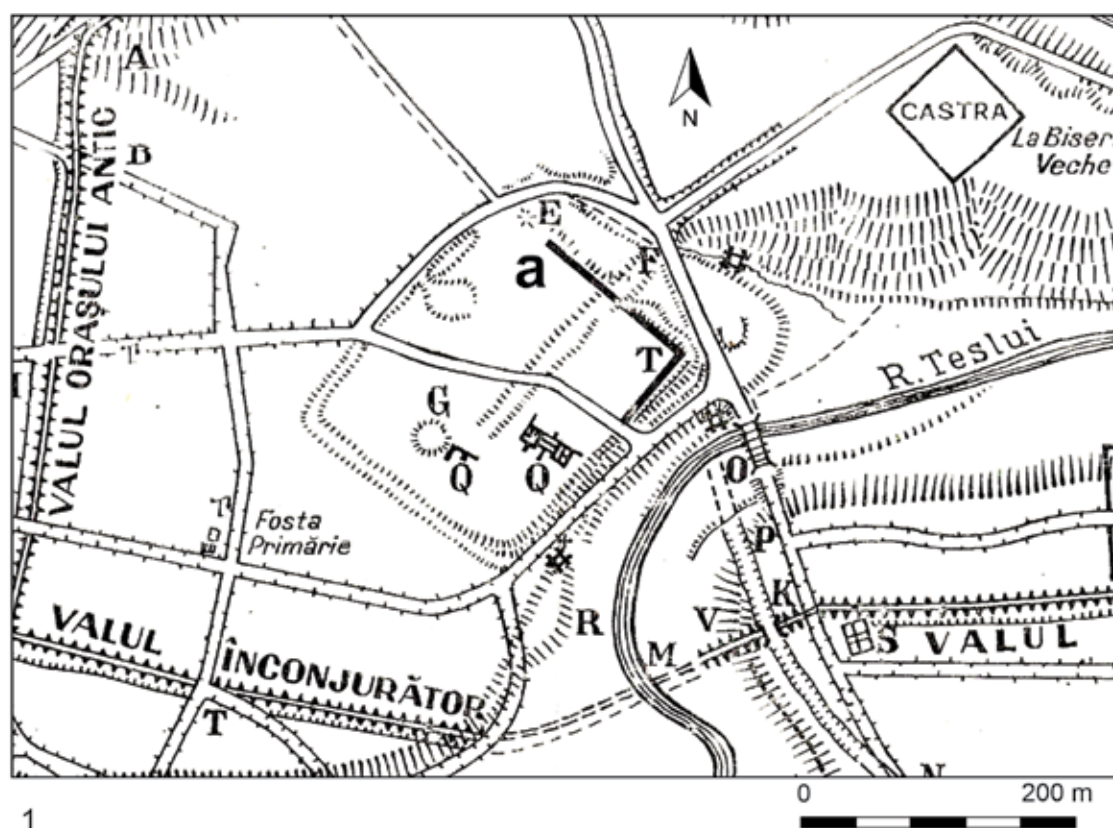

2

Planșa 3. Profilul geoelectric E2 interpretat cantitativ – Detaliu.
2. Harta intensității totale a câmpului magnetic (T) în perimetrul sudic M4.

Planșa 4. Rezultatele măsurărilor gravimetrice relative pe profilele G1, G2 și G3.

Planșă 5. Planul sitului arheologic Reșca-Romula - Detaliu (după Tudor 1978, Pl. 142).
2. Planul Fortificației centrale (Vlădescu 1986, Fig. 19).

43. Roșiori, com. Dulcești, jud. Neamț**Punct: Țarina Veche/La Humărie**

Tip sit: Sit pluristratificat: secolele III-II a.Chr., I a.Chr., II-III p.Chr. și VI-VII p.Chr. (111 așezare deschisă;

Încadrare cronologică: 21 La Tène, 32 Epoca romană, 34 Epoca romano-bizantină).

Cod RAN: 122.533.01

Autorizație nr. 68/05.05.2020

Colectiv: George-Dan Hânceanu – responsabil, Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamț), Costin Croitoru (Muzeul Brăilei „Carol I”) – membri.

Finanțare: 15.000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 24.08 – 11.09.2020

În anul 2020 s-a efectuat cea de-a zecea campanie arheologică în situl de pe terasa superioară a râului Moldova, de la Roșiori, comuna Dulcești, județul Neamț. Din motive cunoscute, de pandemie, care au redus suma de finanțare, perioada desfășurării săpăturilor a fost scurtată. Obiectivul propus pentru respectiva campanie a fost de a cerceta o parte din suprafața botului de terasă din latura nordică a sitului. În acest scop au fost deschise două secțiuni (notate S.XV și S.XVI), dispuse în paralel și alte două mici casete (notate Cas.F și Cas.G), situate în prelungirea primei secțiuni amintite.

Secțiunea S.XV a fost trasată în paralel cu fosta secțiune S.XIV/2019, de 24.00 m lungime x 2.00 m lățime. Întrucât suprafața este denivelată și neuniformă, săpătura s-a adaptat la situația din teren, motiv pentru care caseta Cas. F, care continuă S.XV a avut 5.00 m lungime, iar lățimea a variat între 1.00-2.00 m. Spre capătul acesteia a fost caseta Cas. G, de 2.00 m lungime și cu o lățime variabilă între 0.70-1.20 m. În cazul secțiunii S.XVI, paralelă cu S.XV, dimensiunile au fost de 14.00m lungime x 3.00 m lățime, iar terenul steril începea încă de la 0.40 m adâncime, întrucât se află spre capătul terasei prăbușite, ce a provocat un deranjament stratigrafic. Martorul dintre secțiuni, de 24.00 m lungime x 0.50 m lățime, iar cel dintre capetele casetelor, de 1.00 m lungime x 0.50 m lățime au fost înlăturați la final. În această campanie, ca de altfel și în cele anterioare, s-a utilizat „ciurul” ca metodă de siguranță în vederea „cernerii” pământului rezultat de la activitatea manuală de lucru (hârleț, șpaclu, truelă).

Din punctul de vedere al intensității locuirii, nivelul cel mai consistent aparține dacilor liberi, urmat de cel geto-dacic și al populației romanice. În privința complexelor de locuire au fost găsite patru locuințe (trei în S.XV și una în Cas.F) și șase gropi (trei în S.XV, două în S.XVI și una în Cas.F).

În secțiunea S.XV (pl. IV/2), dispusă în paralel cu buza terasei și orientată NE 20° – SV 210°, sub nivelul vegetal s-a reconfirmat stratul premedieval din secolele VI-VII p.Chr., dar cu puține fragmente de vase borcan. Pentru locuirea antică (veacurilor II-III p.Chr.), în dreptul carourilor c.₈-c.₁₀, la 0.40-0.60 m adâncime, s-a conturat o primă locuință (notat L.1) de formă rectangulară (cu colțurile drepte), având pietrele de la acoperiș căzute și fără sursă de încălzire (pl. I/1, 2); ultima, o caracteristică

pentru locuințele perioadei. În interior dispunea de fragmente ceramice dacice, de la vase borcan modelate cu mâna, precum și de la recipiente lucrate la roată, de culoare cenușie, din componența cânilor, castroanelor, fructierelor (pl. II/1, 2). În amestec cu ceramica locală s-au găsit fusaiole, oase animaliere, unele cu urme de prelucrare (plăsele) și fragmente de la amfore romane, majoritatea de tip Șelov C. Dintre piesele metalice interesante de semnalat sunt cuțitele (unul mare și două mici), o zăbală din fier, cu bara fixă, cabrată, dar căreia îi lipsește o verigă (pl. II/3) și o fibulă din bronz (pl. V/1). Pe podeaua L.1 s-au conturat două gropi ovale (notate Gr.1 și Gr.2), situate central (pl. I/3) și apropiate una de cealaltă (la circa 0.50m distanță). Prima groapă avea un conținut ceramic consistent, comparativ cu a doua. Printre fragmentele de vase locale și de import s-a descoperit și o fibulă fără ac (pl. V/2). A doua groapă conținea îndeosebi ceramică dacică în stare fragmentară. În ambele gropi erau oase animaliere, unele arse. Întreg materialul menționat indică rolul menajer al gropilor. Complexele amintite au fost suprinse la 0.80 m adâncime și se finalizau la 1.20 m adâncime. L.1 se prelungește spre Cas.F, unde suprapune parțial o locuință mai veche, din secolele III-II a.Chr. (notată L.3).

În capătul opus locuinței L.1, în zona carourilor c.₈-c.₁₀ din aceeași secțiune, s-a identificat o platformă cu pietre compacte, care provin de la acoperișul căzut al celei de-a doua locuințe (notată L.2), situată la 0.40m adâncime (pl. III/1). Tot de formă rectangulară (cu colțurile rotunjite), locuința fără vatră conținea fragmente de vase borcan, cătui modelate cu mâna, dar și de la recipiente fragmentare lucrate la roată, precum cânițe, câni, străchini, fructiere, amfore romane, fusaiole, oase animaliere, cute. Întreg materialul se datează în secolele II-III p.Chr. Extinderea locuinței în martorul (pl. III/2) dinspre fosta secțiune S.XIV/2019 a adus noi descoperiri importante, precum un pandantiv din bronz și o cataramă din fier (pl. V/6, 7). Pe podeaua locuinței L.2 s-a conturat o groapă (notată Gr.1), de formă circulară, situată între 0.60m-1.00m, care conținea puține fragmente de vase și oase animaliere. În cazul nivelului premedieval ceramica este slabă cantitativ, însă un cuptor din pietre de râu dezafectat, păstrat parțial, a pătruns în nivelul de locuire al dacilor liberi și a distrus o porțiune din locuința L.2. La curățarea cuptorului, în apropiere, s-a descoperit o fusaiolă și o cataramă din bronz, de import (pl. V/5). De tip *Sucidava*, piesa bizantină are însemnul crucii decupat pe placă. Acest tip de obiect se încadrează secolelor VI-VII p.Chr.

Deschiderea secțiunii a doua, S.XVI (orientată NE 40° – SV 220°), mai scurtă, în paralel cu secțiunea anterioară și ceva mai jos ca nivel (pl. IV/2), datorită prăbușirii coamei terasei, nu a adus noutăți, exceptând prezența a două gropi (notate Gr.1 și Gr.2). Nivelul steril este foarte ridicat, începând de la 0.20-0.40m adâncime. Gropile amintite sunt circulare, prima fiind pigmentată cu cărbune, iar a doua are puține oase animaliere și ceramică. Apropiate, Gr.1 conținea câteva fragmente de vase și cărbune, situație care indică o amenajare prin ardere a complexului ori poate aspectul se datorează depozitărilor repetate de resturi rămase de la focul unei vetre. Ambele fac parte din stratul de locuire al secolelor II-III p.Chr. Nivelurile premedieval și antic sunt

slab reprezentate cu fragmente sporadice de vase, la care se adaugă o cataramă din fier de dimensiuni reduse.

Ultimele două locuințe (L.3 și L.4) aparțin celui mai vechi strat de locuire, din veacurile III-II a.Chr., specific populației geto-dacice. Locuința L.3 a fost identificată și cercetată în caseta Cas.F (orientată NE 20° – SV 210°), trasată în prelungirea spre nord a secțiunii S.XV (pl. IV/3). Suprapusă pe circa un sfert din suprafață, L.3 este adâncită, podeaua fiind surprinsă la -0.60 m (pl. III/3). Inventarul se compune din multă ceramică locală fragmentară, cu aspect grosier, lucrată la mână (vase borcan, vase de provizii, căni, castroane) și oase animaliere. Importante de semnalat sunt un inel spiralat din bronz (pl. V/3) și o seceră din fier cu lama scurtă și cu cârlig de fixare pe mâner (pl. V/4). Pe podea s-a conturat restul unei vetre de foc, care avea alături o groapă pentru deservire care conținea fragmente de vase, un rest dintr-o rășniță de tuf vulcanic și două fusaiole. În caseta Cas. G (orientată NE 20° – SV 210°), deschisă în prelungirea celei anterioare (pl. IV/4), tot paralel cu buza terasei, nu s-a găsit decât ceramică sporadică și resturi de oase animaliere.

La mijlocul S.XV, în dreptul carourilor c.₅-c.₆, s-a identificat vatra și conturul unei locuințe geto-dacice (notată L.4), a cărei podea se afla la 0.40 m adâncime (pl. IV/1). Surprinsă parțial, locuința dispunea de ceramică grosieră fragmentară, obiecte din fier (un cuțit, o verigă) și bronz (un cârlig).

În cazul straturilor de locuire, exceptând complexele descrise, s-a găsit ceramică locală, dar și de import, inclusiv fragmente de vase bastarne din secolul I a.Chr. Alte piese care au fost descoperite sunt fusaiole, cute, oase animaliere, mai rar obiecte metalice.

Pentru campania anului următor ne propunem continuarea cercetărilor tot în perimetrul nordic al sitului, pentru a reuși să investigăm o suprafață cât mai mare din buza terasei, supusă în timp pericolelor naturale.

Abstract

During 2020 season we excavated two sections and two cassettes at Roșiori, the point *Old Dust* (commune Dulcești, county Neamț), on the upper mound of the Moldova river terrace: section S.XV (24.00 x 2.00 m), section S.XVI (14.00 x 3.00 m), cassette Cas.F (5.00 x 1.00-2.00 m) and cassette Cas.G (2.00 x 0.70-1.20 m). Between them stood a 0.50 m longitudinal baulk, dismantled at the end. From the stratigraphic point of view, the site had four different layers, attributed to the IIIrd-IInd, Ist centuries BC, IInd-IIIrd and VIth-VIIth centuries AD. Except for the artifacts from the living levels, they were also found in archeological complexes (dwellings and pits). Among the interesting artifacts one should mention a Byzantine bronze buckle, type *Sucidava*. In the sections S.XV-S.XVI and cassette Cas.F we found four dwellings: noted L.1/D.1, L.2/D.2 (IInd – IIIrd centuries AD), L.4/D.4 (IIIrd – IInd centuries BC) in S.XV and L.3/D.3 (IIIrd – IInd centuries BC) in Cas.F. The six pits are distributed as follows: Gr.1, Gr.2/P.1, P.2 in the dwelling L.1/D.1, Gr.1/P.1 in the dwelling L.2/D.2 (S.XV, IInd – IIIrd centuries AD), Gr.1, Gr.2/P.1, P.2 in the section S.XVI

(IInd – IIIrd centuries AD) and Gr.1/P.1 in the dwelling L.3/D.3 (Cas.F, IIIrd – IInd centuries BC). Most of them are storage pits and only one was serving the fireplace in the dwelling L.3/D.3 (Cas.F). In the mentioned habitation levels, it was discovered local, imported and Bastarnae pottery (Ist centuries BC). Spindles, whetstones, animal bones, as well as rare metal objects were also found.

List of illustrations:

PL. I: 1, 2, research stages of dwelling L.1/D.1; 3, the two household pits (Gr.1/P.1 and Gr.2/P.2) in dwelling L.1/D.1 (S.XV).

PL. II: 1-3, discoveries in situ from dwelling L.1/D.1 (S.XV).

PL. III: 1, 2, dwelling L.2/D.2 in section S.XV with extension in control, disturbed by a pre-medieval oven; 3, dwelling L.3/D.3 in cassette Cas.F, partially superimposed by dwelling L.1/D.1 in section S.XV.

PL. IV: 1, dwelling L.4/D.4 in section S.XV; 2, intermediate aspect with the sections S.XV and S.XVI; 3, in close-up, cassette Cas.F; 4, cassette Cas.G, final appearance.

PL. V: 1, brooch in dwelling L.1/D.1; 2, brooch in pit Gr.1/P.1 (L.1/D.1, S.XV); 3, ring and sickle in dwelling L.3/D.3 (Cas.F); 5, river stone oven and Byzantine buckle in dwelling L.2/D.2 (S.XV); 6, 7, pendant and buckle in dwelling L.2/D.2 (S.XV).

1

2

3

PL. I: 1, 2, etape de cercetare ale locuinței L.1; 3, cele două gropi menajere (Gr.1 și Gr.2) din locuința L.1 (S.XV)

1

2

3

PL. II: 1-3, Descoperiri in situ din locuința L.1 (S.XV)

1

1

1

PL. III: 1, 2, locuința L.2 din secțiunea S.XV cu extindere în marțor, deranjată de un cuptor premedieval;
3, locuința L.3 din caseta Cas.F, suprapusă parțial de locuința L.1 din secțiunea S.XV.

1

2

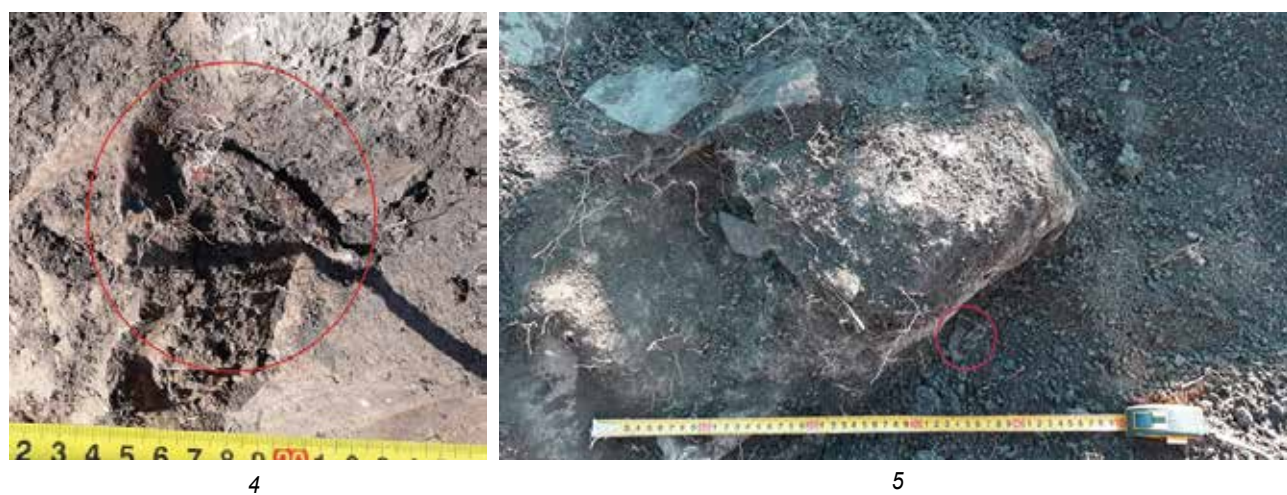

3

4

PL. IV: 1, locuința L.4 din secțiunea S.XV; 2, aspect intermediar cu secțiunile S.XV și S.XVI;
3, în plan apropiat, caseta Cas.F; 4, caseta Cas.G, aspect final

PL. V: 1, fibula din locuința L.1; 2, fibula din groapa Gr.1 (L.1, S.XV); 3, 4, inel și seceră din locuința L.3 (Cas.F); 5, cuptor din pietre de râu și catarama bizantină din locuința L.2 (S.XV); 6, 7, pandantiv și cataramă din locuința L.2 (S.XV)

44. Sâncrai, oraș Aiud, jud. Alba

Punct: Darvas

Tip de sit: necropolă plană (cod 211).

Încadrare cronologică: Hallstatt târziu (163); La Tène mijlociu (212).

Cod RAN: 1311.02

Autorizație nr. 1/05.05.2020.

Colectiv: Aurel Rustoiu (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca) – responsabil de șantier; Mariana Elena Egri, Andreea Maria Drăgan (Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca); Gabriel-Dan Balteș, Gabriel Tiberiu Rustoiu (Muzeul Național al Unirii Alba Iulia); Adrian Cătălin Căsălean, Iosif Vasile Ferencz (Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva); Andrei-Valentin Georgescu (Muzeul Național al Banatului Timișoara); Elena Beatrice Ciută (Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia) – membri în colectiv; Călin Șuteu, Tudor Borșan (Universitatea 1 Decembrie 1918 Alba Iulia), Montana Pușcaș – colaboratori; Marina Musteață, Nica Ciubotaru (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca), Diandra-Natalia Pall-Both (Universitatea de Vest Timișoara) – studenți masteranți.

Total finanțare: 26260 lei (Ministerul Culturii și Muzeul Național al Unirii Alba Iulia)

Perioada desfășurării cercetării: 4 – 12 octombrie 2020

Situl arheologic din punctul Darvas este situat în hotarul satului Sâncrai, pe terasa înaltă de pe malul stâng al râului Mureș, la cca. 850 m spre est de castelul Kemény din localitate. Situl a fost identificat în anul 2015 cu ocazia efectuării unui diagnostic arheologic pe traseul viitoarei autostrăzi Sebeș - Turda. În anul 2016 au fost efectuate ample săpături preventive care au evidențiat faptul că în aria supusă investigațiilor s-au succedat două necropole. Prima dintre acestea se datează la sfârșitul primei epoci a fierului și aparține orizontului „scitic” din Transilvania, în timp ce a doua aparține fazei mijlocii a celei de a doua epoci a fierului, mai precis fazei La Tène C2. Pentru orizontul „scitic”, au fost dezvelite până acum 93 de complexe arheologice, în timp ce pentru orizontul corespunzător fazei mijlocii a celei de a doua epoci a fierului au fost dezvelite până acum 8 complexe arheologice.

În cursul cercetărilor arheologice preventive din anul 2016, s-a observat că aria cu înmormântări se extinde spre vest în afara zonei afectate de construirea autostrăzii. Ca urmare, cercetarea sitului de la Sâncrai-Darvas a continuat prin săpături arheologice sistematice în campania de anul acesta. Conform planului multianual de cercetări, campania anului 2020 avea planificate următoarele activități: cercetarea arheologică exhaustivă în teren a sectorului sud-vestic al necropolei, situat la vest de autostrada Sebeș-Turda; completarea măsurărilor topografice în zonă și integrarea GIS a celor două necropole; realizarea modelelor fotogrammetrice ale mormintelor nou identificate; curățarea și înregistrarea primară a inventarului funerar în baza de date; prelevarea și analizarea probelor micromorfologice din aria celor două necropole; continuarea analizelor bioantropologice, arheozoologice, arheobotanice; prelevarea și analiza-

rea probelor de sticlă; prelevarea probelor pentru analize radiocarbon, ADN, biochimice, petrografice.

Conform planului de lucru, săpăturile arheologice au demarat prin decopertarea mecanizată a humusului vegetal din sectorul sud-vestic al sitului, urmată de săparea manuală a suprafețelor și complexelor arheologice. Au fost deschise succesiv cinci suprafețe (Sp A - 22,5 x 6 m; Sp B - 32 x 4 m; Sp C - 10,50 x 4,50 m; Sp D - 41,70 x 4,50 m; Sp E - 21,60 x 4,20 m), din care doar ultimele două au surprins complexe arheologice.

În suprafața Sp D au fost identificate opt din cele nouă complexe investigate, în trei cazuri fiind necesară deschiderea unor casete pe latura vestică (C1 - între m 1,50 și m 4,50 – 3 x 3 m; C2 - între m 10,50 și m 12,50 – 2 x 2,20 m; C3 - între m 16,50 și m 18,50 – 2 x 1,80 m). Dintre cele șapte morminte, șase (M1 – M5 și M7) sunt de inhumație, conținând câte un singur schelet, în timp ce M6 este un mormânt dublu, cu un defunct inhumat și altul incinerat deasupra acestuia. O examinare bioantropologică preliminară a resturilor osteologice indică faptul că cinci morminte au aparținut unor adulți, iar două unor copii. Toate mormintele au fost descoperite intacte, fiind excavate individual cu șpaclul. Forma gropii mormintelor este fie ovală (două cazuri), fie rectangulară cu colțuri rotunjite (cinci cazuri). În cazul mormântului dublu, groapa a fost căptușită cu scânduri groase, care s-au păstrat parțial datorită incinerării, astfel că s-au putut preleva probe pentru analize radiocarbon, dendrocronologice și antracologice.

În suprafața Sp E a fost identificat un singur mormânt, M9 de inhumație, care a conținut un singur schelet, parțial dezarticulat, aparținând foarte probabil unui adult. O groapă de stâlp identificată în extremitatea vestică a gropii sugerează că mormântul a avut un semn funerar, probabil din lemn. Groapa mormântului are o formă rectangulară cu colțurile rotunjite.

Fiecare mormânt identificat și săpat a fost georeferențiat, apoi desenat și fotografiat, inclusiv fotogrammetric, în vederea realizării unor modele digitale 3D. De asemenea, în fiecare caz a fost întocmită o fișă de mormânt care cuprinde descrierea complexului, a ritului și ritualului funerar, a inventarului, a stării sale de conservare, a scheletului. Au fost de asemenea înregistrate tipul și numărul de probe prelevate, precum și datele topografice aferente.

Materialul arheologic din fiecare mormânt a fost ridicat individual, înregistrat fotografic și în baza de date și apoi împachetat conform regulilor de prelevare și conservare primară, în vederea predării la laboratorul de restaurare al MNUAI. Vasele ceramice au fost ridicate fără a fi golite de conținut, acest lucru urmând a se face în condiții de laborator, care vor permite prelevarea de probe de sol și organice, dar și identificarea unor eventuale micro-resturi. Resturile osteologice umane și ale ofrandei animale, prezente în fiecare mormânt, au fost prelevate separat și înregistrate. După golirea fiecărui mormânt, s-a realizat o altă serie de înregistrări fotogrammetrice și topografice, iar în final s-au prelevat probe de sol pentru investigații micromorfologice, macrobotanice și biochimice. Probe similare au fost anterior prelevate din vecinătatea scheletelor umane și a vaselor ceramice.

Un obiectiv important a fost completarea măsurătorilor topografice în zona necropolelor de la Sâncrai-Darvas și integrarea GIS a tuturor descoperirilor, dar și realizarea unor modele fotogrammetrice ale mormintelor identificate, în vederea analizării în detaliu a practicilor funerare și a evoluției spațiale a celor două necropole. Datele topografice și modelul integrat GIS al sitului au fost de asemenea utilizate pentru georeferențierea unor griduri pe baza cărora au fost apoi prelevate probe de sol pentru analize micromorfologice și geochimice, dar și pentru georeferențierea modelelor fotogrammetrice 3D ale mormintelor identificate.

De asemenea, au fost demarate o serie de analize micromorfologice, geochimice, bioantropologice, arheozoologice și arheobotanice. Pentru investigațiile micromorfologice au fost prelevate și analizate preliminar 102 carote sedimentare și 108 probe necoezive. Un alt set de analize a vizat o serie de 24 de probe de sticlă (mărgel) provenite din morminte ale necropolelor de la Sâncrai-Darvas. Conform datelor obținute, mărgelile descoperite în aceste morminte au surse diferite de proveniență a materialului brut, chiar dacă tehnologiile de producere sunt relativ asemănătoare, în unele cazuri (3 probe) fiind foarte probabil vorba de material reciclat.

Campania arheologică a anului 2020 a adus o serie de informații științifice importante privind sectorul sud-vestic al necropolei scitice de la Sâncrai-Darvas, incluzând informații noi despre practicile funerare ale acestei comunități, modul de integrare a spațiului funerar în peisajul antic, sau originea unor artefacte. Analizele bioantropologice, arheozoologice și arheobotanice care sunt în curs vor oferi de asemenea informații importante privind vârsta, sexul biologic și genul decedaților, dar și despre practicile agricole sau pastorale ale comunităților respective. Datele topografice indică faptul că necropola scitică este mai întinsă decât s-a anticipat inițial, extinzându-se până la marginea vestică a terasei înalte a Mureșului. Acest fapt face necesară continuarea investigațiilor arheologice de teren în sectorul sud-vestic, concomitent cu demararea anul viitor și a cercetărilor din sectorul nord-vestic.

Bibliografie:

- A. Rustoiu et al., 116. Sâncrai. In: CCA. Campania 2016. București 2017, 210-211.
G. El Susi, Animal offerings in Scythian necropolises in Transylvania, *Terra Sebus* 10, 2018, 39-63.
A. Rustoiu, M. Egri, The dynamics of collective identities and cultural encounters in the eastern Carpathian Basin during the Late Iron Age. In: G. Pierrevelcin et al, *Unité et diversité du monde celtique – Unity and Diversity in the Celtic World. Actes du 42e colloque international de l'AFEAF*. Paris 2020, 449-468.

Abstract

The Iron Age cemeteries from Sâncrai-Darvas are located on a high terrace on the left bank of the Mureș River. The site was initially identified in 2015 during the evaluation survey carried out before the construction of the Sebeș-Turda motorway. The cemeteries were first excavated in 2016 during the preventive archaeological campaign, but the results have shown that the cemeteries also extend beyond the western limit of the motorway. The 2020 campaign targeted the south-western area of the site. Five surfaces were opened, of which two intercepted nine features, eight of them being graves that can be dated to the Scythian horizon. Six graves are inhumations, while one is a double burial containing one inhumed and one cremated deceased. All inventory, as well as the human and animal remains and soil samples were retrieved, registered and processed for further laboratory analyses. During this campaign were also initiated some interdisciplinary analyses. A total number of 210 micromorphological samples and 24 glass samples were retrieved, processed and analysed. The preliminary results of this campaign provided important information regarding the extension of the Scythian cemetery, the associated funerary practices and the origins of some artefacts. They are also indicating that the Iron Age cemeteries at Sâncrai-Darvas are much larger than anticipated, requiring the continuation of systematic archaeological investigations during the following years.

Fig. 1. Mormântul M1 din necropola scitică de la Sâncrai-Darvas (foto M. Egri)

Fig. 2. Modelul fotogrammetric al mormintelor M3 și M4 din necropola scitică de la Sâncrai-Darvas (A. Drăgan)

45. Sântana, jud. Arad**Punct: Cetatea Veche****Tip sit:** 125**Încadrare cronologică:** 153**Cod RAN:** 12108.06**Autorizație nr.:** 20/05.05.2020**Colectiv:** Florin Gogâltan – responsabil (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca), Victor Sava (Complexul Muzeal Arad), Rüdiger Krause (Universitatea Goethe din Frankfurt), Marian Lie (Institutul de Arheologie, Iași).**Total finanțare:** 37.500 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 18.08 - 05.11.2020

Primele investigații arheologice la Sântana „Cetatea Veche” datează din 1952, dar abia în vara anului 1963 au fost întreprinse săpături arheologice sistematice. Din colectivul de cercetare al șantierului au făcut parte Mircea Rusu, Egon Dörner și Ivan Ordentlich. În acel an au fost deschise patru secțiuni care au vizat partea nordică a incintei a III-a, tronsonul nord-vestic al fortificației incintei I, iar alte două secțiuni au fost amplasate în interiorul aceleiași incinte I. Ca urmare a acestor săpături, fortificația de la Sântana a fost atribuită cu certitudine perioadei târzii a epocii bronzului.

45 de ani mai târziu, în 2008 au fost demarate primele măsurători magnetometrice care au vizat latura sud-estică a fortificației. Pe parcursul anului 2009, datorită introducerii unei noi magistrale de gaz, au fost inițiate săpături de salvare în zona nordică a fortificației a III-a. Totodată au mai fost deschise două secțiuni în interiorul aceleiași incinte. În 2011 a fost sondată din nou latura nordică a sitului în vederea lămuririi colanei stratigrafice de aici.

Aceste cercetări au fost publicate, trimerile bibliografice regăsindu-se în ultima noastră contribuție privind „Cetatea Veche” de la Sântana (F. Gogâltan, V. Sava, R. Krause, *Sântana „Cetatea Veche”. A Late Bronze Age Megafort in the Lower Mureș Basin in Southwestern Romania*, în S. Hansen, R. Krause (Hrsg./Eds.), *Materialisierung von Konflikten. Beiträge der Dritten Internationalen LOEWE-Konferenz vom 24. bis 27. September 2018 in Fulda. Materialisation of Conflicts. Proceedings of the Third International LOEWE Conference, 24-27 September 2018 in Fulda*. UPA 346, Bonn 2019, 191-221).

Investigarea sistematică a acestui obiectiv a fost reluată în 2018 printr-o colaborare științifică între Complexul Muzeal Arad, Universitatea Goethe din Frankfurt am Main și Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca. Finanțarea cercetărilor a fost posibilă datorită proiectului LOEWE – „Prähistorische Konfliktforschung – Burgen der Bronzezeit zwischen Taunus und Karpaten”. Săpăturile arheologice au vizat colțul nord-estic al fortificației a III-a și au dus la identificarea unui sistem complex de construcție a sa format dintr-un val de pământ de mari dimensiuni, două șanțuri de apărare adânci și rămășițele unei palisade ridicată pe coama valului din lemn și lut. De asemenea au fost efectuate măsurători magnetometrice ale întregii fortificații (cca. 100 ha) și o scanare de tip LiDAR pe o suprafață de aproape 850 ha.

Săpăturile arheologice din vara-toamna anului 2019 au vizat sistemul I de fortificare și sondarea celei mai mari

construcții, identificată prin investigarea magnetometrică a sitului. Pentru aceasta întreaga clădire a fost împărțită în 100 de griduri fiecare cu dimensiunea de 7 x 5 m. În campania anului 2019, au fost cercetate, parțial, gridurilor 52 și 63 (vezi figura). În urma săpării celor două griduri au fost surprinse primele elemente din zidurile acestei structuri.

Principalele obiective ale campaniei din 2020 au fost finalizarea gridurilor G52 și G63, începute în 2019 și efectuarea unei cercetări sistematice de suprafață. Investigarea acestor griduri a dus la identificarea a două faze principale de construcție, care sunt delimitate stratigrafic printr-un strat consistent de amenajare. Structura nr. 1, cea mai mare amenajare și cea mai târzie din punct de vedere cronologic, circumscrie un dreptunghi cu latura lungă de 58 m și cea scurtă de 31,6 m, închizând o suprafață de ca. 1700 mp (incluzând zidurile), respectiv 1360 mp (suprafața interioară). O parte a tronsonului sudic al zidului acestei clădiri a fost surprins în G52. Săpăturile arheologice dar și distribuția anomaliilor magnetometrice au arătat că această prima structură a fost serios afectată de lucrările agricole (în unele zone anomaliile fiind distribuite clar pe șirurile succesive de arătură, cu precădere pe latura nordică a clădirii). Structura nr. 2, clădirea cea mai veche, păstrează o formă dreptunghiulară cu o absidă pe latura nord-vestică. Anomaliile magnetometrice ce delimitează acest perimetru de 32,5 x 18,2 m (525 mp – cu ziduri; ca. 350 mp – interiorul) sunt puternice, reprezentând foarte probabil pereții clădirii intens arși. Latura sud-estică prezintă urmele unui posibil perete interior. Toate aceste anomalii surprinse în cercetările magnetometrice au fost confirmate prin săparea G52 și G63 (vezi figura). Totodată datele AMS avute la dispoziție până în prezent sugerează că această construcție impresionantă este contemporană cu fortificațiile I și III, respectiv 1350-1250 cal BC (V. Sava, F. Gogâltan, R. Krause, *First Steps in the Dating of the Bronze Age Megafort in Sântana-Cetatea Veche (Southwestern Romania)*, în S. Hansen, R. Krause (eds.), *Bronze Age Fortresses in Europe. Proceedings of the Second International LOEWE Conference, 9-13 October 2017 in Alba Julia*. UPA, 335, Bonn, 2019, 161-176.).

Cercetările sistematice de suprafață au vizat două zone de pe fortificația I, clădirea investigată în campaniile de săpături din 2019 și 2020 dar și alte structuri mai mici din imediata apropiere, acoperindu-se astfel un perimetru de circa 20.000 mp. S-a lucrat în echipe de 2-3 persoane, fiind colectate toate materialele arheologice (fragmente ceramice, chirpici, oase, piese de bronz sau litice) care au depășit 1 cm, poziția fiecărui obiect fiind marcată cu GPS-ul.

La aceste săpături și la campania de cercetări sistematice de suprafață au mai participat Ioan Cristian Cireap și Daniel Preda de la Complexul Muzeal Arad, Oriana Svedac (Universitatea de Vest din Timișoara) și studenții Sorin Felea, Simona Itu, Andrei Mărincean, Rareș Muntean și Vlad Murgu, (Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca). Fondurile de cercetare au fost asigurate de Universitatea Goethe din Frankfurt, Complexul Muzeal Arad și Ministrului Culturii prin „Programului național de finanțare a cercetării arheologice sistematice”. Mulțumim tuturor care ne-au fost alături și au sprijinit campania de săpături a anului 2020 de la Sântana „Cetatea Veche”.

Fig. 1. Gridurile 52 și 63

Fig. 2. G52 și G63

46. Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara**Punct: Dealu Țapului****Cod RAN:** 87601.01**Autorizația nr.** 50/05.05.2020

Colectiv: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Național al Banatului Timișoara) – responsabil științific, dr. Sorin Tincu (Muzeul Castelul Corvinilor Hunedoara), dr. Victor Bunoiu (Direcția Județeană de Cultură Timiș), Sofia Berteia (Direcția Județeană de Cultură Timiș), Ionuț Marteniuc (Universitatea de Vest Timișoara), Laurențiu Lucaci (Muzeul Castelul Corvinilor Hunedoara), Prodan Aurel (Muzeul Castelul Corvinilor Hunedoara)

Campania anului 2020 s-a desfășurat în perioada 15 septembrie - 15 octombrie 2020. Principalul finanțator a fost Muzeul Național al Banatului din Timișoara. Ținta cercetării a fost definitivarea săpăturii arheologice a sfertului de NV al mivei M3.

Unitatea de cercetare a fost numită Caseta I/2020 și a avut dimensiunile de 6 x 6 m, corespunzând parțial, pe latura sudică, profilului nordic al unității de cercetare S1/2015-2016, în zona jumătății vestice a caroului 9, mai precis unui duct cu lungimea de 1,5 m (Diaconescu et al. 2016, 85), continuând practic spre vest zona cercetată (SI) în campaniile 2017 și 2019 (Diaconescu et al. 2018, 124; Diaconescu et al. 2020, 340). Liniile carourilor de pe direcție N-S a primit coduri numerice de la 9 până la 11 corespunzând și continuând numerotarea carourilor din S1/2015-2016, iar liniile carourilor pe direcție aproximativ E-V au primit coduri de litere A, B și C, corespunzând liniilor de pe aceeași direcție deja definite în SI/207, 2019.

Prima etapă a fost golirea capătului vestic al unității de cercetare S1/2015-2016 și curățarea profilului vestic al unității de cercetare SI/2017, 2019. Practic profilul sudic al Casetei I este o continuare spre vest a profilului nordic al secțiunii S1/2015-2016, coroborarea celor două putând fi făcută prin comanda *flip horizontal* a fișierului imagine rezultat.

Cercetarea a fost efectuată manual, pe nivelurile observabile pe profilul estic și, parțial, sudic al unității de cercetare. Nu au fost observate complexe secundare edificării mivei în sine.

Pentru a controla stratigrafic mai bine săpătura arheologică, pe latura sudică a liniei de carouri B a fost păstrat un martor stratigrafic cu lățimea de 0,5 m, martor stratigrafic demontat la finalul campaniei de cercetare. Au fost identificate în carourile 9A și 9B (-0,80 m) și carourile 10A și 10B (-1 m) două grupări de fragmente ceramice, distincte numite gruparea 2/2020 și, respectiv, gruparea 1/2020, pe partea superioară a nivelului 4, reconfirmând observațiile făcute în campaniile 2017, 2019. Caracteristicile morfologice ale acestor fragmente ceramice permit încadrarea lor în faza Coțofeni III, în strânsă corelație cu ceramica identificată în cadrul complexului C2/2015-2016 din această movilă precum și cu cea descoperită în campaniile 2017 și 2019.

Este clar că spre limita nordică a carourilor cercetate în prezenta campanie (linia de carouri C) nu mai există

vase ceramice sparte intenționat. În jumătatea nordică a carourilor 9C și 10C a fost practică o secțiune de control stratigrafic (4x1 m) pentru o relaționare a spațiului aflat sub movila M3 cu cel exterior acesteia.

La acest moment se poate observa că dispunerea/spargerea intenționată a mai multor vase în jurul rugului funerar numit de noi complexul C2/2015-2016 s-a făcut cu precădere în zona de nord și vest a acestuia. În cadrul nivelului 4 au fost găsite, sporadic, piese litice.

Au fost documentate grafic profilul sudic al casetei I/2020, precum și grundriss-ul unității de cercetare, în funcție de situațiile apărute. De asemenea, a fost făcută fotogrametria profilului sudic.

Materialele arheologice au fost curățate și se află depozitate la Muzeul "Castelul Corvinilor" din Hunedoara.

Abstract

The 2020 research campaign from Silvașu de Jos - Dealu Țapului was carried out into mound M3, more specifically in the north-western quarter of it. Trench I from 2020 had an area of 36 m², divided into 9 squares of 2 x 2 m, labelled as 9, 10 and 11 on S-N direction and as A, B and C on E-V direction.

No secondary features were observed. On the upper part of the layer 4, in squares 9A, 10A, 9B and 10B, two groups of potsherds belonging to Coțofeni III culture were documented. These pottery clusters are directly connected to the arrangement and use of the funerary pyre labelled as feature C.2, documented in 2015 and 2016 research campaigns.

Bibliografie:

Dragoș Diaconescu, Sorin Tincu, Cosmin Ioan Suciu, Aurelian Rusu, Andrei Georgescu, Raluca Maria Giorgi, Christine Harnischfeger, Iulian Leonti, Alexandru Hegy: Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara, punct – Dealu Țapului, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2015, 2016*, 85-86.

Dragoș Diaconescu, Sorin Tincu, Aurelian Rusu, Victor Bunoiu, Amina Muscalu-Crețescu, Mihai Bica, Vitalie Burlacu, Gheorghe Foceac: Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara, punct – Dealu Țapului, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2017, 2018*, 124-125.

Dragoș Diaconescu, Sorin Tincu, Aurelian Rusu, Victor Bunoiu, Sofia Berteia, Ionuț Marteniuc, Laurențiu Lucaci, Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara, punct – Dealu Țapului, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2019, 2020*, 340-341.

47. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea

Punct: (L)Ibida

Cod RAN: 161277.01.01; 161268.01.01

Cod LMI: TL-I-s-A-05926; TL-I-s-A-05927; TL-I-m-A-21048;
TL-I-s-B-05924

Autorizația nr. 52/04.05.2020

Colectiv: Dorel Paraschiv (ICEM Tulcea), Mihaela Iacob (Ministerul Culturii), George Nuțu, Marian Mocanu (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Sever Boțan, Alexandru Berzovan (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Iulian Moga, Simina Stanc, Andrei Asăndulesei, Felix Tencariu, Casandra Brașoveanu, Radu Brunchi (UAIC Iași), Andrei-Dorian Soficaru (IAFR București), Natalia Mateevici-Culai (Muzeul de Istorie Națională a Moldovei Chișinău), Alessandro Teatini, Antonio Ibba (Universita degli Studi di Sassari), Decebal Nedu (UDJ Galați), Petre Colțeanu, Sorin Costea (cercetători independenți), Ovidiu Albert (Colegiul Național "Roman Vodă" Roman), Cozmin Broșteanu, Andrei Baltag, Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Bogdan Chiriloaie, Toma Tătaru, Alexandru Grămadă, Alexandru Tofan, Laura Gheorghiu, Natalia Mânzăteanu, Mădălina Cioclu, Paul Talabă, Alexandru Cornea, Mălina Libiț (doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC), voluntari (Asociația „Mușatinii” Roman)

Sector Curtina X

*Dan Aparaschivei, Cozmin Broșteanu, Andrei Baltag,
Andrei Asăndulesei, Felix Tencariu,
Casandra Brașoveanu, Radu Brunchi*

Campania de cercetări arheologice din anul 2020 a stat sub semnul incertitudinii cauzate de pandemia prin care trecem, dar și de nesiguranța privind finanțarea șantierului Ibida.

Cu toate acestea, în a doua jumătate a lunii iulie am desfășurat o scurtă campanie de cercetare, care a avut două direcții. În primul rând, am dorit continuarea cercetării intruzive, ce-i drept pe o scară mult redusă, iar în al doilea rând am demarat o serie de prospecțiuni geofizice în arealul nostru de interes, corespunzător sectorului *Curtina X*.

În ceea ce privește prima direcție de cercetare, ne-am desfășurat activitatea în două puncte de lucru:

1. La martorul dintre SX și SX1, unde am început încă din 2018 demontarea sa, pentru a clarifica planimetria edificiilor E2, E3 și E4;
2. În zona dintre zidul ZX și complexul de *dolia*, în carourile 5-6, în scopul identificării nivelului de funcționare a complexului de *dolia* prin adâncirea săpăturii în preajma acestora și lângă ZX.

1. Punctul de lucru: martorul dintre SX și SX1, carourile 1-2

Demontarea martorului dintre secțiunile SX și SX1, în dreptul carourilor 1-2, a reprezentat continuarea activității desfășurate în anii anteriori în partea superioară, respectiv în dreptul carourilor 3-6. Mai mult, acest proces vine firesc, după stabilirea ca obiectiv de lucru identificarea închide-

rii edificiului E3, în fapt închiderea zidului Z1E2 descoperit aproape în întregime în anul anterior. În plus, este util a vedea și dacă în zona intramurană, în apropierea edificiilor semnalate și a căilor de acces identificate, mai există elemente de urbanism.

În consecință, am putut constata că prelungirera zidului Z1E3, așa cum previzionam încă din campania 2019 nu este certă, în sensul că edificiul E3 se închide sigur direct cu zidul Z2E3, identificat anterior. Am putut constata, din nou, că partea superioară a zidurilor se află într-o stare foarte precară de conservare, cu o evidentă deplasare către est, consecință a presiunii pantei și a căderii diferitelor părți din incintă.

Totuși, credem că se poate vorbi de o anumită structură improvizată în continuarea lui Z1E3, dar numai cu scop temporar și conjunctural. Compoziția acestui element constituie o dovadă certă în acest sens. Este vorba despre câteva pietre de dimensiuni medii dispuse oarecum organizat, iar în rest este vorba despre piatră mică, cu pământ și resturi ceramice. O explicație veridică a acestei improvizații ar fi următoarea: blocarea străzii dintre E2 și E3, bine conturată în campaniile precedente, este evident deplasată către partea din vale (spre nord-est). Astfel, scopul inițial al acestei închideri a străzii era periclitat de această breșă. Ca o soluție temporară a fost ridicată această "barieră". Așadar, dacă până acum blocarea acestei străzi am considerat-o a fi ultima etapă de funcționare a zonei în cauză, se pare că abia această plombă corespunde ultimei faze.

La capătul acestui martor, aproape de nivelul actual de călcare, am mai descoperit un bloc de piatră de calcar, prelucrat prin tăiere și fasonare grosieră, cel mai probabil căzută din incintă sau din turnurile fortificații colinare din apropiere. Dimensiunile acestui element arhitectural sunt 1,20 m lungime, 0,25 m grosime și 0,35 m lățime. Această blochetă este evident pe direcția spărturii găsite în blocarea dintre E2 și E3, deci este o dovadă „vie” a impactului pe care prăbușirea blochetelor din incinta colinară a avut-o asupra edificiilor din partea de jos a complexului fortificat. De altfel, așa cum remarcam anterior, mai toate aceste edificii și complexe adaugate ulterior sunt grav distruse. Este posibil, prin urmare, ca în această ultimă etapă de viață în cetate, fortificația colinară să fi fost în ruină și chiar să producă, prin distrugerea sa, pagube în zonele încă populate din cetatea mare.

Este de semnalat încă un lucru foarte interesant pe care l-am putut constata în acest an. Tot din dărâmătura scoasă prin demontarea acestui martor am identificat câteva fragmente ceramice din vase smălțuite, de culoare verde-olive, care par a fi caracteristice perioadei medievale timpurii. Reamintim că în anii anteriori am putut identifica și alte fragmente ceramice, dar și un posibil complex din această perioadă.

În campania următoare dorim conturarea cât mai clară a zidului Z2E2 și cu posibilele sale componente arhitecturale, de felul contrafortilor, prin definitivarea demolării martorului.

2. Punctul de lucru dintre ZX și zona cu *dolia* (carourile 5-6)

După ce am curățat circa 4,30 m din acest sondaj dinspre incintă către nord-est am putut constata că nivelul de călcare, respectiv de utilizare a depozitului de *dolia* reprezintă o podea cu lut bine tasat, și cu pietriș moale ca și

consistență. Această podea se găsește la circa - 0,80 m față de nivelul actual de conservare al ZX și la circa 1,10 m adâncime față de buza lui D5. Prin urmare, cel mai probabil, aceste chiupuri nu au fost îngropate decât în partea lor inferioară. Pe această suprafață, pe circa 3 m dinspre incintă, pe profilul dinspre *dolia*, avem următoarea stratigrafie:

- Un nivel superior de circa 0,50 m de pământ scurs, pe alocuri amestecat cu țiglă și piatră de mici dimensiuni

- Un nivel de dărâmtură cu piatră de dimensiuni medii și mari, cu țigle (inclusiv de dimensiuni mari), cu grosimea de 0,50 - 0,70 m.

- Nivelul de călcare și de utilizare a depozitului care era o podea de lut tasat cu pietre de mici dimensiuni.

Între D5 și D8, cele două vase de pe marginea depozitului, dinspre vest, la circa 2,50 m de incintă, a apărut o groapă rectangulară, care intră în profilul de est al sondajului, adică sub chiupuri. Acest complex, care are în interiorul său pământ negru cu cenușă, piatră de dimensiuni medii, are dimensiunile de 0,40 m pe latura perpendiculară pe profilul de est și 1,20 m pe latura paralelă, orientată N-S.

Tot în acest sondaj am curățat zidul ZX în partea inferioară și am mai identificat o asiză a contrafortului C2, a patra astfel de asiză, care iese puțin din aliniamentul normal. Această piatră, care intră și se țese cu ZX, are latura perpendiculară pe ZX de 0,45 m și lățimea de 0,25 m. O nouă asiză am putut identifica și la contrafortul nr. 3, chiar dacă acesta este mult mai distrus în elevație.

În campania viitoare ne propunem să extindem sondajul către caroul 4 și, apoi, prin înlăturarea blocurilor de piatră din partea de nord-est, să conturăm mai bine acest depozit de chiupuri.

A doua direcție de cercetare din campania anului 2020 s-a concentrat pe realizarea unor prospecțiuni geofizice în zona Curtinei X. Astfel, echipa Arheoinvest d.ela Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași a scanat cu un aparat GPR o suprafață de circa 2000 mp în zona intramurană, din proximitatea edificiilor deja conturate, către est. Până în acest moment rezultatele obținute, parțiale, sunt destul de puțin relevante; avem, însă, speranța că prelucrarea completă a datelor va putea duce la reliefarea mai multor complexe dezvoltate în sistemul urbanistic al cetății romane târzii, în sectorul său de sud-est.

Sector I

Alexander Rubel, Ștefan Honcu, Lucian Munteanu, Alexandru Berzovan, Bogdan Chiriloaie

Campania arheologică din anul acesta de la Sectorul I s-a desfășurat pe durata a două săptămâni și a vizat verificarea unor informații obținute în urma scanărilor magnetometrice efectuate în cetate, cu privire la existența unei clădiri de „tip insulă”.

Sectorul I este amplasat intramuros, la aproximativ 100 de metri sud de Turnul 8 și la 250 de metri est față de Curtina D a cetății. Inițial, a fost curățată o secțiune trasată în anii anteriori, care a evacuat stratul vegetal și pe cel de dărâmtură, parțial. În această campanie s-a urmărit dezvelirea laturii de sud și a colțului de sud-vest ale clădirii identificate în urma scanării magnetometrice. Astfel, a fost deschisă o secțiune (S1) orientată nord-sud, cu laturile de 10 x 5 m, împărțită în două carouri.

Într-o primă etapă s-a procedat la conturarea stratului de dărâmtură modern, la înregistrarea acestuia, precum și la eliminarea lui. În urma acestei acțiuni s-a putut observa traseul laturii de sud a clădirii. Trebuie menționat că, din punct de vedere stratigrafic, în caroul C1, în campania anterioară, fusese atins nivelul de distrugere, care se datează, probabil, în a doua jumătate a secolului VI p.Chr. Acest nivel constă dintr-un strat de pământ cenușiu, afânat cu cărbune, cenușă și materiale arheologice în compoziție. Suprafața pe care se întinde acesta este de aproximativ 3,5 x 2,5 m, fiind înconjurat, de jur împrejur, de stratul de dărâmtură a edificiului, identificat prin extinderea secțiunii. În acest nivel au fost descoperite amfore de tip LRA 4, ceramică de bucătărie și de masă, un opaiț întreg de tip „Iconomu 1986, tip XXXVII” și o cataramă de tipul „Salona Histria”. Pe baza acestor artefacte, datarea nivelului respectiv s-ar realiza în a doua jumătate a secolului VI p.Chr. De altfel aici a fost aflată și o monedă - *pentanumion*, din timpul împăratului Justin II (565-578), care confirmă această încadrare cronologică.

Cercetarea caroului C2, începută în campania anterioară prin degajarea stratului vegetal, a fost continuată anul acesta prin adâncirea graduală, fiind identificat un nivel de distrugere, ce constă dintr-un strat de chirpic ars, amestecat cu pietre și puțin material arheologic. În mijlocul acestuia a fost reperat un complex arheologic (Cx 1), reprezentând groapă modernă, care a fost realizată o dată cu extragerea pietrei din zidurile edificiilor cetății. Această groapă a deranjat ultimul nivel de locuire din cetate pe o suprafață de aproximativ patru metri pătrați. După cercetarea acestui complex, a fost îndepărtat stratul de distrugere. În interiorul acestuia, a fost descoperit foarte puțin material arheologic, compus din resturi osteologice și fragmente ceramice, oale smălțuite și ulcioare, care se datează în veacul al XIV-lea. Sub acest nivel au fost identificați, parțial, pereții căzuți ai unui bordei (aceștia continuă pe latura de vest, nord și est, confecționați din chirpic în tipar, arși la roșu și, pe alocuri, vitrificați (temperatura de ardere a acestora, depășind, probabil, 900 de grade C). Totodată, concentrarea chirpicului vitrificat în zona de nord-vest a secțiunii, indică direcția de ardere a focului, dar și locul unde a fost atinsă temperatura maximă de ardere și direcția vântului. Acești chirpici s-au suprapus, parțial, pe latura de sud și colțul de sud-vest al edificiului aflat în curs de cercetare, în zona de colț a zidului (chiar pe acesta) fiind identificată o groapă de stâlp a bordeiului. Alte gropi de stâlp au fost descoperite pe latura de est și vest ale bordeiului. Podeaua acestuia constă dintr-un strat de pământ galben tasat, ce a fost afectat, în repetate rânduri, de intervențiile ulterioare. Vatra a fost identificată în mijlocul locuinței, fiind amenajată pe un fost pilon al edificiului din perioada romană târzie, peste care s-a așezat un strat gros de lut galben. Dimensiunile vetrei (păstrate) sunt de 80 x 60/5 cm. Din cauza temperaturilor ridicate, la care au fost supuse blocurile de calcar, acestea s-au sfărmat, devenind friabile. Așadar, un prim nivel de locuire cercetat în acest sector corespunde epocii medio-bizantine. O dată cu avansarea cercetării s-au conturat laturile de sud și vest ale edificiului (parțial, aceasta continuă în profilul vestic, fiind indentificată doar fața acestuia), ce au fost construite din pietre de calcar medii și mici, fasonate și nefasonate, legate cu pământ galben.

După dezvelirea acestuia, am optat pentru înjumătățirea suprafeței de lucru, din cauza timpului scurt avut la dispoziție pentru a finaliza cercetarea. Ne-am concentrat atenția doar pe jumătatea estică a secțiunii, pe o suprafață de 5 x 2,5 m. În această arie a fost cercetat un nivel de distrugere ce corespunde celei de a doua jumătăți a veacului al VI-lea, nivel similar cu cel identificat în caroul C1. Sub acesta a fost identificat un rest de podea, de la nivelul de funcționare a edificiului, păstrată mai bine în colțul de sud-vest al acestuia. Dedesubt, a fost surprins un nivel de puternic de distrugere, ce constă dintr-un pământ cenușiu, afânat cu pietre și chirpic ars în compoziție. În umplutură au fost descoperite resturi de oase de origine animală și ceramică folosită pentru transport, ceramică de bucătărie și de masă etc.

Sub acest nivel de distrugere a fost identificat un strat subțire de cenușă, sub care a fost descoperită o podea. Aceasta a fost făcută din lut galben, bine tasat, pe întreaga suprafață aflată în curs de cercetare. Deasupra podelei au fost descoperite mai multe fragmente ceramice, resturi osteologice, un opaiț reîntregibil, copie după cele nord africane, dar și o monedă de la împăratul Arcadius (395-408).

În partea de nord a secțiunii au fost identificați doi piloni din blocuri de piatră medii, fasonate, legate cu pământ galben. Aceștia au dimensiunile de 80x60/5 cm și se află la o distanță de aproximativ un metru între ei, fiind uniți printr-un fel de prag confecționat din blocuri de piatră mari și medii, legate cu pământ galben. În colțul de nord-est a fost surprins, în profil, un zid din blocuri de piatră medii, fasonate, legate cu pământ galben. Din punct de vedere stratigrafic acest din urmă zid și pilonii au fost, cu siguranță, construiți într-o perioadă anterioară ridicării laturii de sud a edificiului aflat în curs de cercetare. În stadiul actual al investigației putem avansa ipoteza că o fază a edificiului a fost ridicată către ultimul sfert al veacului al IV-lea primul deceniu al celui următor.

În campania viitoare ne propunem să finalizăm cercetarea secțiunii deschise în anii anteriori și să deslușim funcția și planimetria edificiului aflat în curs de cercetare.

Sector T10

Lucrețiu Mihailescu-Bîrliba, Dorel Paraschiv, Iulian Moga, Natalia Mânzăteanu, Vlad Iamandi, Sofia Sălăjan, Mădălina Cioclu, Paul Talabă, Alexandru Tofan, Alexandru Cornea, Mălina Libiț

Campania din 2020 a vizat continuarea dezvelirii zidului de incintă al cetății romane de epocă târzie în proximitatea Turnului 10. Totodată, s-a urmărit punerea în valoare a laturii de vest a Turnului 10, descoperită anul precedent. S-a realizat astfel dezvelirea paramentului interior și exterior al zidului de incintă și intersecția acestuia cu turnul T10. Strada de secol VI, situată de-a lungul zidului de incintă, a fost surprinsă în secțiunea S8 (deschisă și săpată în anii precedenți) doar parțial, prin dale care nu au fost mutate de intervențiile ulterioare, în special din perioada medievală. Un bordei fusese descoperit în mijlocul secțiunii, cu un nivel de arsură puternic, datorat focului amenajat în această locuință datând din perioada medievală.

În exteriorul zidului de incintă am surprins un nivel de arsură sub care apare un nivel de pământ tare, tasat,

galben-portocaliu, cu mult mortar mărunțit. La mijlocul tronsonului exterior al incintei apare un grup de pietre și mortar. Pe paramentul exterior se observă foarte bine nivelul de reparație de secol VI (Iustinian); acesta constă într-un pat de pietre cu mortar. Sub acesta urmează un strat de pământ galben de umplutură, apoi o podea puternic incendiată (nivel datat în sec. V). Urmează un alt strat de pământ galben, în care am surprins partea superioară a plintei. Nu am ajuns până la nivelul constructiv al incintei (și al turnului).

În profilul de nord, spre marginea de vest a secțiunii, am surprins, pe o adâncime de 3,60 m, o groapă menajeră cu două faze de umplere. Aceasta pornea de la ultimul nivel de funcționare a incintei.

Între descoperirile mai importante, pe lângă o mare cantitate de ceramică, sticlărie și monede de perioadă romană târzie și bizantină timpurie, menționăm un tipar de opaițe (pentru partea inferioară) într-un context datat în sec. V.

Descoperire fortuită

Sofia Sălăjan, Vlad Iamandi, Toma Tătaru, Alexandru Grămadă

La cca. 500 m sud-vest de fortificația anexă, în pădurea dintre Slava Rusă și Camena, a fost identificată o altă necropolă, probabil de perioadă romano-bizantină. Dintr-o ravenă au fost recuperate două morminte în tegule. Doar unul dintre acestea mai avea resturi osoase (un fragment de craniu și un omoplat). Din aceeași zonă a fost recuperată și o amforă, ce constituise, probabil, inventarul unui mormânt.

Sectorul Basilica *extra muros*¹

Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv, Alessandro Teatini

Campania de cercetare arheologică s-a desfășurat în perioada 15 iulie – 10 august 2019 cu participarea a patru studenți italieni (Irene Calicchio, Giacomo Cesaretti, Paolo Dessì, Marta Fancello) și cu colaborarea studenților de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. Realizarea unei aeroportofotografieri pentru întreaga arie arheologică a sitului *Ibida*, finalizată în 2018, a permis individualizarea, la cca. 60 m nord de zidurile cetății prin raportare la Turnul 10, a unei amprente la sol care permitea individualizarea distinctă a profilului unui edificiu rectangular cu absidă la est și nartex la vest. Chiar și fără o săpătură arheologică propriu-zisă fusese formulată ipoteza prezenței unei basilici paleocreștine situate în *extra muros*, cu funcție cimiterială, dată fiind prezența sa în exteriorul cetății, mai precis la marginea necropolei care, începând din această zonă, se extinde pe mai mult de 1 km în valea care se deschide spre vest: unele morminte au fost găsite în trecut chiar în această zonă.

S-a procedat la deschiderea unui sector de săpătură în zona corespunzătoare amprente la sol a basilicii observate cu un an înainte: sub un strat subțire de sol

¹ Aceste lucrări s-au desfășurat grație susținerii financiare primite în 2019 de la Ministero Italiano degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale / Direzione Generale per la Promozione del Sistema Paese, Ufficio VI - Missioni archeologiche, antropologiche, etnologiche și grație finanțării speciale acordate de Universitățile de Sassari. Raportul nu a apărut în volumul precedent al CCA.

agricol au ieșit la iveală zidurile perimetrale ale unui edificiu care prezintă un plan rectangular absidat, orientat est-vest, cu absidă la est. În pământul de deasupra, mult deranjat de lucrările agricole, s-au găsit puține materiale arheologice care să fie în legătură cu suprastructura prăbușită; în schimb, în interiorul basilicii, mai exact în aula, pare să se fi conservat mai multe elemente constructive, dat fiind că zidurile s-au păstrat la nivelul pardoselii; în schimb, în zona absidată e foarte probabil că ceea ce se păstrează este de la nivelul fundațiilor zidurilor și că nivelul corespunzător pavimentului să fie în mare parte distrus. Ca tehnică de săpătură s-a convenit să fie adus la lumină perimetrul edificiului și apoi să se porcească la investigarea în interiorul acestuia, astfel că la momentul de față avem următoarele date referitoare la basilica: lățimea basilicii este cunoscută - măsoară 8,45 m (incluzând grosimea zidurilor), în timp ce lungimea sa a fost pusă în evidență pentru 10,25 m. Zidurile sunt realizate din piatră legată cu pământ și au o tendință oarecum neregulată în ceea ce privește grosimea: aula, care pare a fi uninavată, este delimitată la nord și sud de două ziduri al căror traseu este oblic față de absidă. Datele cele mai importante constau în faptul că e posibil să fi fost identificat un plan al edificiului dintr-o fază anterioară, clar vizibil prin prezența unui perimetru zidit mai redus față de cel din ultima fază a edificiului, ale cărui structuri se dezvoltă în paralel cu structurile basilicii mari, corespunzătoare fazei ulterioare: o primă absidă se racordează la cele două ziduri lungi de la nord, respectiv, de la sud, pe când absida de ultimă perioadă este încă neindividualizată în stratul de dărâmătură. Edificiul a cunoscut două etape în evoluția sa: de la un plan cu o suprafață mai mică s-a dezvoltat la o suprafață mai extinsă, zidurile anterioare fiind prinse în pardoseala fazei a doua. Spațiul între cele două ziduri paralele (din prima și a doua fază) care se situează pe latura de nord a fost ocupat parțial de un paviment construit din fragmente de tegule legate cu mortar (cu dimensiunile de 35/40), al căror nivel corespunde cu cel al "raderii" zidului din prima fază, respectiv pavimentului din aula; între acest nivel cu tegule și zidul din prima fază a fost lăsată o cavitate puțin adâncă, largă de cca 35/37 cm, acoperită cu un strat subțire de mortar, a cărei destinație nu e clară: poate servea scurgerii infiltrațiilor de apă? Zidurile din ambele faze au grosimea de cca 65 cm, dar această grosime nu e constantă. Partea vestică a aulei e ocupată de o suprafață mare, neregulată, cu pământ închis la culoare, dur, corespunzătoare unei depuneri de mâl provenind de la o revărsare de ape, marginile vestice ale acestei suprafețe situându-se, probabil, în afara limitelor actuale ale săpăturii.

Alături de nivelul de tegule de pe latura nordică a aulei, unica amenajare identificată în interiorul edificiului este o acumulare de fragmente de tegule situată în interiorul absidei, corespunzătoare unui nivel ce pare a fi situat mai jos decât nivelul de călcare din basilica, posibil corespunzătoare unei cavități: este vorba, probabil, de resturile unei depozitări de relicve, destinată a adăposti un *reliquarium* corespunzător altarului. Săpătura în interiorul secvenței stratigrafice în interiorul acestei structuri, care va avea loc numai după aducerea la suprafață a întregului perimetru mural al edificiului, ar putea lămuri acest aspect. Alături de caracteristicile planimetrice ale acestui edificiu, acest posibil *reliquarium* este la momentul acesta singurul element care – dacă va fi verificat și confirmat

cu această funcție – ar putea confirma interpretarea aulei ca basilica paleocreștină: vestigiile găsite în interior până la momentul de față sunt destul de limitate ca număr și valoare documentară, constând, în principal, în fragmente de tige provenind de la acoperiș - găsite în pământul rulat de lucrările agricole - și nefăcând referire la fazele de funcționare ale edificiului; este de amintit totuși un *foliis* (40 nummii) din perioada lui Justin II, bătut la Constantinopol în 568-569. În ceea ce privește locul de depunere pentru relicve, chiar dacă în momentul de față doar în stadiul de ipoteză, se cuvine a sublinia originalitatea pentru Dobrogea a acestui tip de amenajare liturgică, prezentă doar în basilica de la *Capidava*², chiar dacă în alte zone sunt destul de obișnuite: în provincia *Scythia* relicvele se găsesc, de regulă, în cripte de mari dimensiuni, prevăzute cu scară de acces și destinate să adăpostească corpul (scheletul) sau părți din corpul unuia sau mai multor martiri³.

Basilica de la *Ibida* constituie al doilea edificiu de cult paleocreștin cunoscut până acum în cetate: marea bazilică cu trei nave aflată în zona centrală a orașului, a cărei prezență e cunoscută doar datorită cercetărilor de la începutul sec. XIX și elementelor de decor arhitectural, nu poate fi readusă la lumină datorită problemelor de natură administrativă. Cercetarea arheologică a basilicii *extra muros* va continua în următorii ani: se are în vedere punerea în lumină a întregului perimetru al edificiului în perioada imediată, verificând astfel și prezența nartexului corespunzător fațadei, acesta putând fi observat în amprenta planului basilicii relevată de fotografiile aeriene realizate anterior începerii cercetărilor. Se crede că asemeni structurilor murale din partea occidentală a basilicii, și cele din zona nartexului ar putea fi mai bine conservate (adică și o parte din elevație), dat fiind că nivelul solului este înălțat față de restul zonei în această parte.

Prin continuarea cercetării acestei basilici de la *Ibida* vom afla date legate de funcționarea acesteia în conexiune cu un cimitir paleocreștin, dat fiind faptul că aceasta se află în sectorul necropolei cel mai apropiat de incintă, într-un punct nevralgic, nu departe de poarta care se află în corespondență cu drumul (*via*) direct spre *Noviodunum*. Este vorba despre o similitudine cu alte basilici paleocreștine cimiteriale cunoscute la momentul de față în provincia *Scythia*, la *Tropaeum Traiani*, *Histria*, *Axiopolis* și *Beroe*⁴. Afară de prima basilica dintre cele enumerate anterior, care este puțin cunoscută deoarece săpătura nu e terminată, iar rezultatele nu sunt publicate,

² I. Achim, I.C. Opreș, *Loca sancta Scythiae: l'église paléochrétienne de Capidava, un monument délaissé*, in *Antiquitas Istro-Pontica. Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu, M.V. Angelescu et alii* (eds.), Cluj-Napoca, Ed. Mega 2010, pp. 527-528.

³ Analiza unor astfel de tipuri de amenajări la I.A. Achim, *Les fosses d'autel en Scythie Mineure. Essai d'analyse*, *Ephemeris Dacoromana* XII, 1, 2004, pp. 277-286.

⁴ Petru astfel de edificii a se vedea informații la I. Achim, *Churches and Graves of the Early Byzantine Period in Scythia Minor and Moesia Secunda. The Development of a Christian Topography at the Periphery of the Roman Empire*, in *Death and Changing Rituals. Function and Meaning in Ancient Funerary Practices*, J. Rasmus Brandt et alii (eds.), Oxford and Philadelphia, Oxbow Books, 2015, pp. 291-298, 305, 321; o atenție deosebită pentru situația de la *Histria* la I.A. Achim, *Paysage urbain tardo-antique à Histria: les églises paléochrétiennes entre le cadre architectural et la liturgie*, *Dacia* N.S. LVI, 2012, pp. 145-154.

celelalte sunt de dimensiuni apropiate de cea de la *Ibida* și au aceeași orientare, dar numai edificiul de la *Histria* este conservat – chiar dacă nu într-o manieră consistentă –, fapt care a permis dezvoltarea de studii și analize recente care au permis individualizarea cu precizie a trei faze de construcție, începând de la sfârșitul sec. V până la începutul sec. VII. Raritatea tipologiei arhitectonice a basilicii paleocreștine cimiteriale de la *Ibida* face din acest edificiu unul dintre obiectivele cele mai promițătoare de cercetare arheologică din Dobrogea pentru următorii ani.

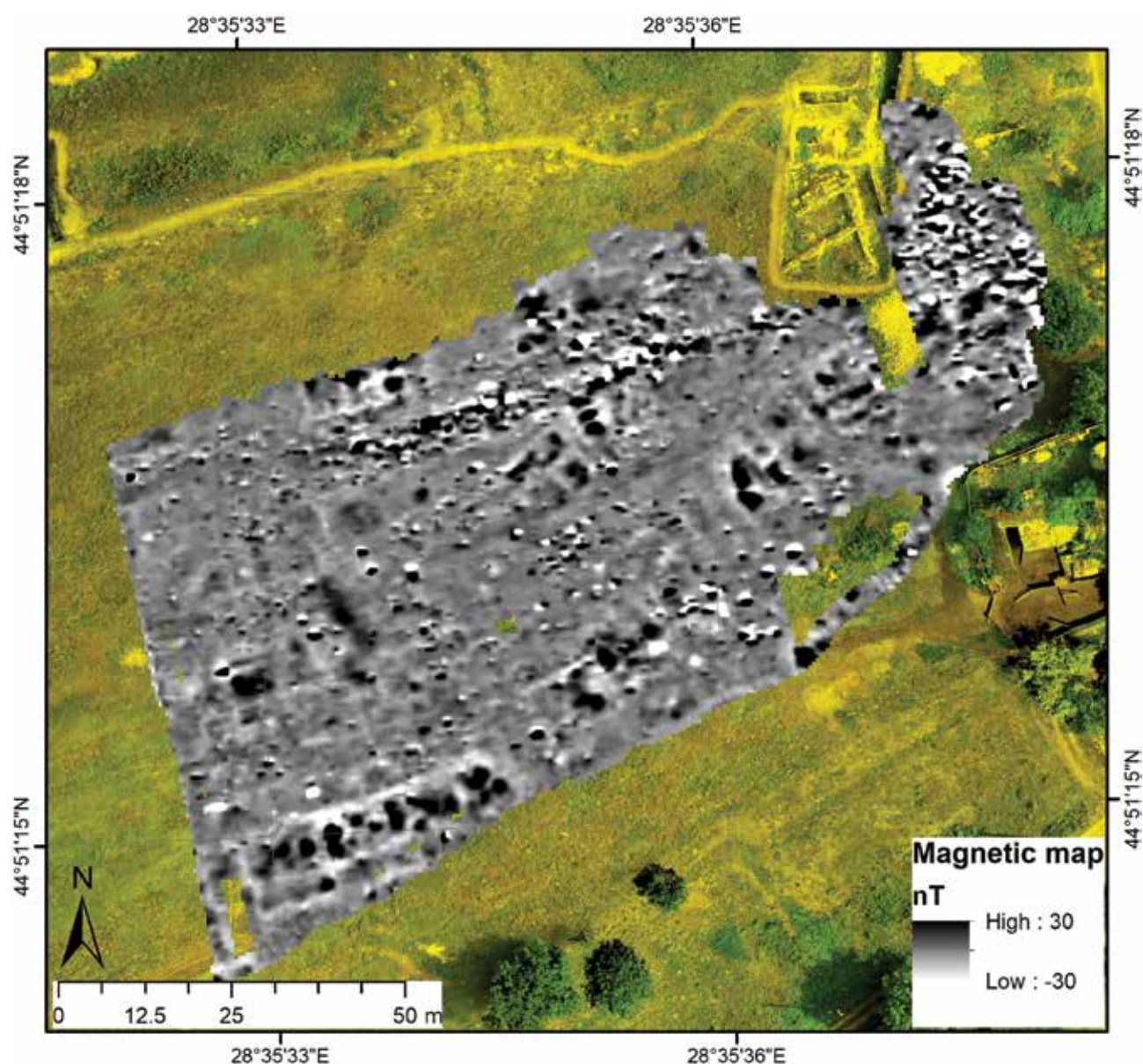

Fig. 1. Sectorul X

Fig. 2. Sectorul I

Fig. 3. Sectorul T 1

Fig. 4. Sectorul Bazilica extra muros

Fig. 5. Sectorul Bazilica extra muros

48. Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași**Punct: Malu Roșu****Tip sit:** 1, 2, 111, 117, 211**Încadrare cronologică:** 14, 142, 143**Cod RAN:** 104216.01, 104216.02, 104216.03, 104216.08, 104216.21**Autorizația nr.** 55/05.05.2020

Colectiv: Cătălin Alexandru Lazăr – responsabil, Radian Romus Andreescu, Mihai Florea, Mădălina Voicu (MNIR), Valentin Radu, Constantin Haită (CNCP-MNIR), Theodor Ignat, Vasile Opriș, Adelina Darie, Dan Pîrvulescu (MM București), Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Adrian Bălășescu, Mihaela Golea (IAB), Andrei Dorian Soficar (IAFR), Valentin Parnic, Andreea Parnic (MDJ Călărași), Cristina Covătaru, Ovidiu Frujina, Bogdan Manea, Adrian Șerbănescu, Gabriel Popescu, Ionela Crăciunescu (ICUB), Carol Căpiță, Alexandra Clara Țârlea (FIB), Mădălina Dimache, Silviu Cristache, Viorica Gureșoae, Olga Androne, Theodor Ungureanu, Theodor Zavalaș (MCG Oltenița), Cornelis Stal (HoGent, Belgia), studenți, masteranzi și doctoranzi FIB

Perioada desfășurării cercetării: 5.07-18.08. și 15-30.09.2020

Săpăturile arheologice din campania 2020 de la Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași, s-au desfășurat în mai multe puncte: Sectorul Terasă (locuirea off-tell), în paralel cu un survey pe colectare de date geo-spațiale în zona necropolei de la Sultana-Valea-Orbului, dar și procesarea și interpretarea prospecțiunilor non-intruzive desfășurate în anii anteriori, necesare pentru completarea setului de informații arheologice legate de sistemul de delimitare al așezării, dar și colectarea de noi date geo-spațiale în zona sitului și pe cursul fostului râu Mostiștea. Acestora li se adaugă o serie de prospecțiuni non-intruzive realizate în luna septembrie 2020.

Sector Terasă – locuirea off-tell

În acest punct, s-au continuat investigațiile legate de construcția incendiată eneolitică C1/2014, identificată în anul 2014 și aflată în curs de cercetare de 5 ani. Reamintim că, această construcție, cu dimensiuni considerabile, a fost identificată în limita de est a necropolei preistorice de la Sultana-Malu Roșu, iar pentru cercetarea sa a fost deschisă o suprafață de 18.4 x 16.4 m (Son 1/2015 - Son 1/2016), amplasată la cca. 70 m vest de așezarea de tip tell, la sud de Son 1/2014.

În campania 2020, cercetările au vizat identificarea și cercetarea șanțurilor de fundație ale construcției C1/2014, cercetarea nivelurilor exterioare construcției și racordarea stratigrafică a acestora. Întrucât suprafața secțiunii este foarte mare (circa 300 mp), cercetările s-au concentrat pe doar pe laturile de est, vest, nord și sud, acolo unde aveam indicii că pot fi identificate șanțurile de fundație.

Șanțurile de fundație de est și vest au fost identificate și cercetate fără a surprinde și capetele lor de sud. Implicit, șanțul de fundație de sud nu a fost încă identificat.

De-a lungul celor două șanțuri, în exteriorul construcției, au fost identificate cât șapte complexe de tip groapă, contemporane cu șanțurile de fundație.

Până la acest moment cunoaștem că șanțul de fundație de nord cercetat încă din 2014 are 9,8 m, iar cele de est și de vest au lungimi surprinse de circa 19 m.

De asemenea au mai fost cercetate 5 morminte de inhumatie ce respectă ritul funerar specific epocii neo-neolitice. Două dintre morminte au fost tăiate de șanțul de fundație de vest, unul dintre ele (M105) având un bogat inventar funerar compus din mărgelile din *Spondylus* și *Dentalium*.

Totodată au fost cercetate de mai multe complexe post neolitice (gropi, o locuință îngropată de epoca fierului, dar și o vatră cu pat de cioburi specifice culturii Cernavoda)

În apropierea tell-ului, pe văiuga care îl desparte de terasă a fost descoperit întâmplător un mormânt. În umplutura gropii au fost descoperite doar oasele unui craniu, dar și un os lung, alături de care era depusă o pisă de silex.

Conservarea primară a vestigiilor arheologice, în vedere continuării cercetărilor în campania 2021, s-a realizat cu folie de plastic și pământ.

Sector Sultana-Valea Orbului - Curățești

În sectorul respectiv s-a realizat o documentare din punct de vedere geo-spațial. Astfel, au fost continuate zborurile aeriene (UAV) și măsurători în teren cu ajutorul stației totale. Scopul acestui demers a fost determinarea stării actuale de conservare a siturilor din acest sector, precum și obținerea de noi date topografice ale zonei, necesare pentru viitoare cercetări de teren și pentru prospecțiunile non-intruzive prognozate pentru anii viitori

În timpul deplasărilor în teren pentru colectarea de date geospațiale au fost identificate resturi osteologice umane pe malul lacului, în proximitatea localității Curățești, ce au fost ulterior cercetate. Scheletul era depus în poziție chirchită pe partea stânga, iar în vecinătatea acestuia a fost descoperit un fragment de topor din piatră.

Sector Tell

În luna septembrie a fost efectuat un studiu geomagnetic ce a însemnat colectarea de date în două zone diferite: unul în zona așezării Boian de pe terasa de la Sultana - Malu-Roșu în vederea comparării datelor obținute acum cu date dintr-un studiu efectuat în 2018 cu un alt tip de magnetometru ale cărui rezultate au fost bune, iar a doua suprafață a fost centrată pe sistemul de delimitare de pe tell, care să acopere zonele de interes de pe panta tell-ului.

O suprafață cu latura de 11 m în partea de SV și 15 m în partea de NE a fost acoperită. Lungimea poligonului a fost de 30 m. S-a încercat astfel acoperirea zonei identificate în profilele ERT realizate anterior (2019) cu date geomagnetice pentru comparație și interpretare.

Datele au fost descărcate și sunt în prezent în curs de procesare, iar ulterior vor fi integrate împreună cu celelalte seturi de date deja disponibile.

* * *

Tehnica de săpătură arheologică aplicată în situl de la Sultana-Malu Roșu constă în metoda micro-stratigrafică, înregistrările stratigrafice realizându-se în sistemul unităților stratigrafice (u.s.-uri), în cadrul unor registre de unități stratigrafice și complexe, fiind utilizate fișe tipizate. Ulterior informațiile sunt încărcate într-o bază de date dedicată, realizată sub Acces MS-Office.

Colectarea datelor geo-spațiale brute din teren, în vederea înregistrărilor planimetrice și altimetrice, se realizează cu ajutorul unui receptoare GNSS (Global Navigation Satellite System), la care se adaugă o stație totală Leica TS 06 Plus. Datele geo-spațiale sunt completate cu informații colectate prin intermediul zborurilor cu UAV-ul, dar și integrarea surselor cartografice existente.

Sedimentul din complexele cercetate a fost recoltat contextual și ulterior sitat, tamisat și/sau flotat. Finalizarea procesului de studiu va consta în trierea materialelor rezultate și analiza acestora pe categorii.

Din toate complexele cercetate au fost recoltate probe pentru datări absolute (^{14}C), paleoparazitologie, izotopi (^{12}C - ^{13}C / ^{15}N - ^{16}N) și studiul materialului genetic uman fosil (A.D.N.).

Materialele osteologice faunistice și antropologice sunt prelucrate și analizate de către echipa Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, Institutul de Antropologie „Francisc J. Rainer” București și a Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României.

Diversele categorii de artefacte sunt în curs de studiu și analiză în laboratoarele Muzeului Municipiului București, Muzeului Dunării de Jos din Călărași, Muzeului Național de Istorie a României, Universității „Valahia” din Târgoviște și Platformei ArchaeoScience#RO din cadrul ICUB, Universitatea din București.

Probele micromorfologice, palinologice și carpologice vor fi analizate în laborator de către specialiștii Secției de Bioarheologie a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din cadrul Muzeului Național de Istorie a României și ai Universității „Al. I. Cuza” Iași.

Alte analize interdisciplinare pe diverse categorii de artefacte și ecofacte vor fi realizate în cadrul Institutului Național pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei” Măgurele, dar și în cadrul unor laboratoare din străinătate.

În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea săpăturilor din vecinătatea așezării de tip *tell* aparținând culturii Gumelnița, investigarea structurilor incendiate *off-tell*, realizarea de prospecțiuni geo-magnetice și sondaje în test în zona necropolei de la Sultana-Valea Orbului, dar și continuarea cercetărilor din așezarea plană aparținând culturii Boian (Sultana-Ghețarie), precum și în cadrul celor două necropole preistorice (Sultana-Malu Roșu și Sultana - Școala Veche).

Bibliografie:

Andreescu R., Lazăr, C., *Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana Malu Roșu*, Cercetări Arheologice 14, 2008, București, p. 55-76.

Andreescu R., Lazăr C. *et alii*, *Sultana, com. Mânăstirea*, CCA 2014, p. 134-136.

Andreescu R., Lazăr C. *et alii*, *Sultana, com. Mânăstirea*, CCA 2015, p. 91-93.

Lazăr, C. *et alii*, *The Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, Studii de Preistorie 5, 2008, București, p. 131-152.

Lazăr, C. *et alii*, *New Data on the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania)*, Studii de Preistorie 6, 2009, București, p. 165-199.

Lazăr, C. *et alii*, *Traditions, Rules and Exceptions in the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Southeast Romania)*, în Kogalniceanu R., Curca R., Gligor, M. & Stratton, S. (eds.), *HOMINES, FUNERA, ASTRA. Proceedings of the International Symposium on Funerary Anthropology, June 5-8, 2011, Alba Iulia*, British Archaeological Reports, International Series, no. 2410, Archaeopress, Oxford, p. 107-118.

Lazăr, C., *The Eneolithic Necropolis from Sultana-Malu Rosu (Romania) – A Case Study*, în Oosterbeek, L. & Fidalgo, C. (eds.), *Mobility and Transitions in the Holocene. Proceedings of the XVI World Congress of the International Union of Prehistoric and Protohistoric Sciences (Florianopolis, Brazil, 4-10 September 2011 in Wortley, South Gloucestershire)*, Vol. 9, British Archaeological Reports, International Series, no. 2658, Archaeopress, Oxford, p. 67-74.

Lazăr, C. *et alii*, *Sultana, com. Mânăstirea*, CCA 2018.

Abstract:

The archaeological site is located at ca. 300 m North-East from Sultana village, in the location named Malu Roșu, on the high terrace of the Mostiștea Lake.

The archaeological excavations in this site in 2020 campaign took place in the Terrace Sector. Also, new geospatial data in the area of Sultana-Valea Orbului-Curătești could be collected.

In the area of the Off-tell settlement, our research aimed to complete the excavation of the C1/2014 construction, more precisely the digging of the foundation trenches.

Along with the above mentioned, several other features contemporary of the construction were investigated in relationship to the West and Est foundation trenches.

Six Neolithic graves had been excavated out of which two have been cut by the western trench.

Near the old church of Curătești village, another grave had been investigated. Preliminary data suggest it could be dated in the Bronze Age

Fig. 1. Sultana-Malu Roșu off-tell: Imagine aeriană a construcției C1/2014. Imagine recompusă a șanțurilor de fundație

Fig. 2. Zona Valea Orbului-Curătești: Mormântul 1 cercetat pe plaja Lacului Mostiștea, în apropierea vechii biserici de la Curătești.

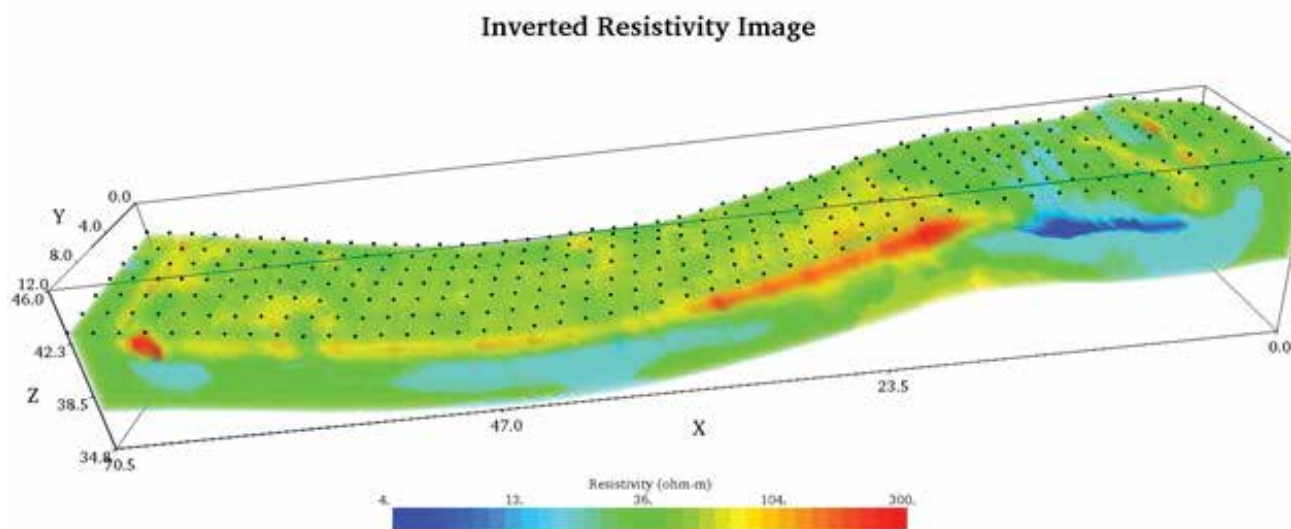

Fig. 3. Sultana-Malu Roșu tell: Volumul rezultat din interpolarea profilelor 2D, vedere spre V. Se poate observa sistemul de delimitare (roșu aprins) centrat în jurul punctului de 22,5 m în imagine

49. Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș**Punct: Grămurada de la Jupani****Cod tip de sit:** 212**Cod epocă:** 153, 161**Autorizația nr.** 6/05.05.2020**Cod RAN:** 159124.03

Colectiv: dr. Dragoș Diaconescu (Muzeul Național al Banatului, Timișoara) – responsabil științific; dr. Victor Bunoiu (Direcția Județeană de Cultură Timiș); dr. Răzvan Pinca (Muzeul de Istorie, Etnografie și Artă Plastică, Lugoj); Sofia Berteș (Direcția Județeană de Cultură Timiș); Iulian Leonti (Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță, Caransebeș); Ionuț Marteniuc (Universitatea de Vest Timișoara); Ianculescu Filip-Raul (Universitatea de Vest Timișoara); Frențoni Denis Nicolas Ioan (Universitatea de Vest Timișoara); Săndulescu Adrian (Universitatea de Vest Timișoara); Robin Quatert (University at Buffalo, New York)

Perioada de desfășurare a cercetărilor a fost între 6.07.2020 – 01.08.2020. Echipa de cercetare a fost formată din 5 arheologi (1 expert, 2 specialiști, 2 debutanți), 1 doctorand de la Buffalo University pentru studiul oaselor calcinate, 4 absolvenți facultate de istorie. Ținta principală a campaniei a fost cercetarea unui alt sector din jumătatea sudică a movilei, mai precis zona corespunzătoare arealului sudic al carourilor 4, 5, 6 și 7 din tronsonul estic al secțiunii S1/2017-2018, puternic afectat de căutătorii de comori ce au braconat *Grămurada de la Jupani* și care a fost cercetat în campania 2017 (vezi Diaconescu et al. 2018, 131-132).

Date referitoare la probleme legate de amplasamentul sitului/tumulului, dimensiuni, istoricul cercetării și toponimie au fost discutate deja în raportul campaniei 2019 deci nu vor mai fi reluate și în prezentul raport.

Cercetarea a vizat un tronson cu lungimea de 8 m pe axa E-V, din sfertul de SE al movilei. Amploarea cercetării a fost condiționată și de forța de muncă implicată în activitatea de teren.

Astfel zona cercetată, numită SIB, a fost situată în zona vestică a sfertului de SE a tumulului, având latura nordică de 8 m, pe cea estică de 14 m, cea vestică de 21,3 m, limita sa sudică având forma unui arc de cerc. Latura de nord a sectorului cercetat corespunde tronsonului cuprins între metrii 6-14 ai profilului sudic al secțiunii S1/2017-2018. Latura nordică de 8 m a sectorului a fost împărțită în 4 segmente de câte 2 m, liniile de carouri primind cifre de la 4 la 7 inclusiv, de la punctul 0 al profilului de sud al S1/2017-2018. Latura vestică, cu lungimea de 21,3 m, a fost împărțită în 11 segmente (10 dintre ele având lățimea de 2 m, al unsprezecelea de 1,3 m) ce au primit coduri sub formă de litere, pornind de la A din colțul de NV al sectorului cercetat până la K.

Pentru surprinderea Șanțului 1 ce circumscrie movila a fost practică secțiunea SIB/1 situată în jumătatea vestică a carourilor 7I, 7J, parțial 7H (lungimea profilului vestic al SIB/1 în acest carou a fost de 0,7 m) și 7K (lungimea profilului vestic al SIB/1 în acest carou a fost de 1,3 m), de-a lungul profilului vestic al sectorului cercetat.

Secțiunea a avut dimensiunile de 1x6 m. Șanțul 1 a fost surprins și documentat în caroul 7J, la adâncimea de 0,34 m, partea superioară a nivelului, aflat imediat sub stratul vegetal actual fiind caracterizată de prezența ceramicii moderne doar în zona șanțului în sine. Tronsonul respectiv de șanț a fost documentat grafic și fotografic la nivelul conturării sale.

În caroul 4A, imediat după îndepărtarea solului vegetal a fost observat, conturat și cercetat complexul C.14, complex surprins și în campaniile 2017 pe profilul sudic, precum și în campania 2019 în colțul de nord-vest al caroului 3A. Sectorul de complex aflat pe ductul jumătății estice a S1/2017-2018 a fost din păcate complet afectat de braconajul din 2015. Pe profilul sudic al sectorului estic al secțiunii S1/2017-2018, acest complex a fost numerotat cu cifra 3 în cadrul schemei stratigrafice și a fost considerat atunci posibil braconaj modern. Denominativul de complex C.14 a fost folosit începând cu campania anului 2019. Cercetarea jumătății sudice a C.14 ne-a arătat că avem de-a face cu un complex adâncit, din categoria instalațiilor de foc (cuptor) în care a fost efectuată o ardere la temperaturi destul de înalte. Zona fundului complexului și peretului de sud-est a fost afectat de arderea practică căpătând o puternică culoare cărămie specifică arderii în prezența unei cantități mari de oxigen.

Cercetarea mecanizată a fost făcută pe niveluri succesive încercându-se îndepărtarea unor straturi de pământ care să corespundă nivelurilor observate pe profilul sudic al secțiunii S1/2017-2018, ai cărei primi 14 metri de umplutură din 2017 au fost goliți ca și primă etapă, iar tronsonul corepondent din profilul sudic recurătat. Practic, folosind mijloace mecanizate, au fost îndepărtate nivelurile 1, 2, 5, 6, 7, 8 și parțial 9. Nu au fost observate intervenții ulterioare etapei de construcție a movilei, fiecare nivel de săpare mecanizat fiind urmat de o curățare efectuată manual de membrii echipei de cercetare.

Curățarea părții superioare a platformei de la baza movilei (vezi Diaconescu et al. 2018a, Imag. 1), separată în două unități stratigrafice distincte (nivelul 10a platforma de la baza movilei, iar nivelul 10 nivelul brun-roșcat subțire ce este foarte vizibil în zona centrală a movilei și devine din ce în ce mai puțin observabil spre marginile acesteia, dar care acoperă în mod direct nivelul 10a – vezi Diaconescu et al. 2018, 132) a fost făcută prin spăcluire atentă chiar dacă pachetele de sol ce compuneau nivelurile 7, 8 și 9 au o structură extrem de compactă și tare.

Nivelul 10 a fost surprins în carourile 7A, 6A, 7B, 6B, 7C și parțial în carourile 5A (jumătatea de vest), 5B (sfertul de NV), 6C (sfertul de NV), 7D (colțul de NV). Forma sa, în aria cercetată, are aspectul unui sector de cerc, fiind în perfectă coroborare cu partea superioară a nivelului 10a, confirmând ipotezele lansate în urma cercetărilor din campaniile anterioare. În carourile 6A și 6B, suprapunând în mod direct nivelul 10 a fost identificată o pată de cenușă de cărbune lemn de formă aproximativ ovală dar cu linia de demarcație a conturului cu un duct neregulat. Acest complex arheologic a fost numit Locul de foc nr. 1. De asemenea pe suprafața nivelului 10 au fost remarcate și delimitate mai multe complexe arheologice după cum

urmează: complexul C.19, situat în caroul 7A și suprapus de profilul magistral, care consta într-o groapă de stâlp cu diametrul de 34 cm și adâncimea de 17 cm, groapă vizibilă și pe profilul vestic al unității de cercetare SIB (la baza stâlpului, în momentul șpăcluirii suprafeței nivelului 10 s-a observat o ușoară ridicare a nivelului 10a în jurul acesteia), aspect care indică păstrarea în picioare acestui stâlp în momentul edificării movilei; complexul C.24 situat în caroul 7B care consta tot într-o groapă de stâlp, cu diametrul de 34 cm și adâncimea de 20 cm; complexul C.23 situat în caroul 7C, care este de asemenea o groapă de stâlp, cu diametrul de 36 cm și adâncimea de 20 cm; complexul C.25, suprapus de linia de demarcație dintre carourile 7C și 7D, tot o groapă de stâlp cu diametrul de 20 cm și adâncimea de 11 cm; complexul C.21, situat în carourile 6B și 6C și care este în fapt amprenta unei bârne de lemn cu lungimea de 1,92 m și lățimea de 12 cm cu orientarea axei lungi pe direcție ENE-VSV; aceleiași tip i se poate atribui și complexul C.22, identificat în caroul 7A, suprapus de profilul magistral, cu lungimea cercetată de 22 cm, lățimea de 11 cm orientarea axei lungi pe direcție NV-SE (în mod special în acest caz, vag însă și în cazul complexului C.21, a fost vizibilă structura de lemn mineralizat aspect ce întărește atribuirea acestor două complexe unor amprente de bârne de lemn).

O situație extrem de interesantă a fost în cazul complexului C.20 care a fost considerat ca și conturat în cadrul cercetării nivelului 10, nivel care, aparent, lipsea în zona acestui complex suprapus de linia de demarcație dintre carourile 7B și 7C și de profilul magistral al unității de cercetare din campania 2020. Ceea ce a fost considerat inițial ca fiind partea superioară a umpluturii acestui complex, care avea același aspect cu baza nivelului 9, s-a demonstrat a fi de fapt chiar baza nivelului 9 care se tasea în acest complex, argumentul esențial fiind prezența nivelului 10 sub acest pachet de sol. Tasarea menționată a fost de 10 cm, evidențiind un contur clar, de formă triunghiulară cu unghiul mare rotunjit, pentru partea cercetată din complexul C.20, complex care este în mod clar suprapus de nivelul 10.

Pe partea superioară a nivelului 10a, practic în aceeași corelație stratigrafică ca și cea dintre nivelul 10 și 10a a fost identificat Locul de foc nr. 2. În carourile 5F și parțial 5E și 5G a fost identificată o zonă în care nivelul 10a lipsea, apărând în schimb un amestec de lentile zonale de cenușă și lentile de lut gălbui sau brun cu pete cenușii. Pentru o înțelegere mai clară a situației arheologice respective a fost trasată secțiunea SIB/3 cu dimensiunile de 6x1 m. Latura lungă, estică, a secțiunii a suprapus linia de demarcație dintre șirurile de carouri 5 și 4. pe baza profilelor longitudinale ale acestei unități de cercetare și a observațiilor făcute pe grund-ul acesteia a putut fi delimitat și individualizat complexul C.28. Se poate spune despre acest complex ca și despre complexul C.20 care imediat sub nivelul 10 avea o lentilă de lut brun-gălbui cu o grosime variabilă, cuprinsă între 2 și 6 cm fiind apoi plin doar cu cenușă, că ambele taie nivelul 10a. Cercetarea completă a complexului C.28 va fi efectuată în campania viitoare.

În imediata vecinătate a complexului C.20, imediat sub nivelul 10 și o lentilă subțire de lut, practic pe partea

superioară a nivelului 10a, a fost identificat, în carourile B7, C7, D7 un nivel subțire de materie arsă/cenușă care conținea pe lângă resturi lemnoase și fragmente dispartate de os ars și piese mărunte din metal. Acest nivel de cenușă este în directă corelație stratigrafică cu umplutura de cenușă a complexului C.20, fiind împrăștiat/depus pe partea superioară a nivelului 10a în același timp cu umplerea complexului în sine, practic imediat anterior amenajării nivelului 10 în arealul central al movilei/tumulului.

În caroul 4E, în extremitatea sa estică a fost identificat, încorporat în cadrul nivelului 10a, mormântul de incinerare M2 compus din trei vase, iar în caroul B5, în același context stratigrafic al nivelului 10a, a fost identificat mormântul M3, compus la prima vedere dintr-un singur vas (până la desfacerea acestuia în etapa post-săpătură este greu să spunem dacă în vasul identificat mai există și altele). Aceste două noi morminte vin să confirme cele deja presupuse la finalul campaniei din 2019, în legătură cu mormântul de incinerare M1¹.

Liniile de carouri 6 și 7 au rămas la nivelul de cercetare aferent părții superioare a nivelului 10a, excavarea lor completă fiind un deziderat al campaniei 2021.

Sectorul cercetat în campaniile 2019-2020 (unitățile de cercetare SIA și SIB) au fost conservate, cu mijloace mecanizate, cu pământul rezultat din săpătura arheologică propriu-zisă.

Abstract

The 2020 archaeological research campaign from Susani - Grămurada de la Jupani was focused on the south-eastern quarter of the southern half of the mound (research unit SIB), more precisely on the lines corresponding to squares 4, 5, 6 and 7 from the eastern sector of the research unit S1/2017-2018. The ditch which encircled the tumulus was identified into the SIB/1 research unit. Also, two cremation graves were identified. Both of them, Grave no. 2 and Grave no. 3 are incorporated into the soil which composed the platform designated by the 10a layer, Grave no. 3 being superimposed also by layer 10. The pottery from these two graves is displaying the morphological characteristics of the Late Bronze Age stages of the Balta Sărată cultural group (i.e. phase IV according to Gumă's 1997 chronological sequence. Two features C.20 and C.28 were clearly arranged after the platform represented by layer 10a was made, for sure, in the case of feature C.20, shortly before the arrangement of layer 10.

Based on the M. Gumă's assertion, from the absolute chronological perspective the fourth stage of the Balta Sărată group is to be framed between ca. 1300-1150 cal BC. Thus, it can be concluded that the mound from Susani-Grămurada de la Jupani was built, most likely, during the C stage of the Bronze Age according to Reinecke's chronology.

Bibliografie:

Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Amina Muscalu-Crețescu, Iulian Leonti, Alexandru Hegyi, Răzvan Pinca,

¹ Diaconescu et alii 2020, 355.

Sorin Tincu, *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*. În: Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campanie 2017, 2018, 131-132.

Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Alexandru Hegyi, Răzvan Pinca, Aurelian Rusu, Robin Quatert, Iulian Leonti, Sofia Berteau, *Raport de cercetare arheologică privind obiectivul de la Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș. Punct: Grămurada de la Jupani*. În: Patrimonium Banaticum VIII, 2018, 25-35.

Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Răzvan Pinca, Sofia Berteau, Mihai Bica, Robin Quatert, Iulian Leonti, *Susani, com. Traian Vuia, jud. Timiș, punct: Grămurada de la Jupani*. În: Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campanie 2019, 2020, 353-356.

Marian Gumă, *Epoca bronzului în Banat. Orizonturi cronologice și manifestări culturale*. Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica 5, Timișoara, 1997.

Dan Vlase, Dragoș Diaconescu, Victor Bunoiu, Mădălin Bunoiu, Gabriela Vlase, Paula Sfârloagă, Titus Vlase, *Analytical investigations of adornment pieces from Susani (Timiș county, Romania)*. În: Journal of Thermal Analysis and Calorimetry, 2020, 1067-1074.

48. Șoimești, com. Ceptura, jud. Prahova

Punct: Dealul Merez/La Merez

Tip sit: 1 - locuire; 111 - așezare deschisă

Încadrare cronologică: 1 - preistorie; 14 - eneolitic; 143 - eneolitic târziu; 15 - epoca bronzului; 151 - epoca bronzului timpuriu; 152 - epoca bronzului mijlociu

Cod RAN: 132565.01

Autorizație nr.62/05.05.2020

Colectiv: Alin Frînculeasa (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova) - responsabil științific; Daniel Garvăn (Muzeul Județean Buzău), Octav Negrea (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova) - membri

Total finanțare: 25.000 lei - MC, 15.000 lei - MIAP

Data desfășurării cercetării: 01 iulie - 30 octombrie

Situl arheologic se află la V de satul Șoimești, la N de Valea Semanului, la N-E de orașul Urlați, pe dealul *Merez* care are o altitudine maximă de 446 m. Din punct de vedere geomorfologic, zona în care este situat acest obiectiv arheologic corespunde dealurilor subcarpatice. În campaniile de săpături arheologice trecute (2014-2019) am segmentat situl în mai multe areale și abordate prin săpături arheologice trei dintre acestea denumite astfel: **arealul A** (zona de S); **arealul B** (zona de E, complexul-depozit de cenușă); **arealul C** (zona de N a platoului *Merez*, lângă antenă).

În sit sunt suprapuse patru, dacă nu chiar cinci așezări care au funcționat succesiv. Cea mai veche a sfârșit în urma unui incendiu care a distrus locuințele construite din lut și lemn. Oamenii au locuit aici în prima jumătate a mileniului IV î.Hr., materialele arheologice descoperite confirmând prezența unei comunități în care tradițiile Cucuteni coexistau cu cele de origine estică care modelau o ceramică cu cochilii pisate în pastă, decorată cu șnurat. Se remarcă ceramica Cucuteni de bună calitate, dar și prezența unor reprezentări zoomorfe (bovine) realizate din lut. Este cea mai vestică așezare cercetată în care apar materiale specifice culturii Cucuteni. După mult timp, în prima treime a mileniului III pare să existe aici o locuire firavă, pe care încă încercăm să o conturăm din punct de vedere arheologic și cultural. La mijlocul mileniului III î.Hr. aici exista o comunitate Glina-Schneckenberg, în care regăsim elemente sudice și cele transilvănene bine reprezentate. De asemenea, apar izolat și fragmente ceramice decorate cu șnurul. Se remarcă alături de ceramica numeroasă, și unelte din os, corn sau piatră. Următoare comunitate care ocupă acest deal este una monteoreană timpurie/Odaia Turcului (2450-2250 î.Hr.) cu un material ceramic specific care anunță o cultură ce va ocupa zona nord-munteană un mileniu. De altfel, ultima locuire, deocamdată marcată de câteva fragmente ceramice specifice, dar și de o dată C14-AMS, aparține culturii Monteoru clasice.

În acest an prioritar a fost **arealul C** care a fost abordat prin trasarea a unei suprafețe denumită *suprafața E*, dar și două secțiuni.

Suprafața E a avut dimensiunile de 7,5 m (E-V) x 6 m (S-N) și a fost deschisă pentru cercetarea L3 atribuită epocii eneolitice, cultura Cucuteni B, identificată în campania precedentă.

Stratigrafia

Sub stratul vegetal urma un nivel de locuire Odaia Turcului (aprox. 0,20 m grosime), apoi depunerea Glina-Schneckenberg, care suprapunea o locuire eneolitică, cultura Cucuteni B. Precizăm că materialele aflate la baza nivelului de epoca bronzului apar uneori amestecate cu cele din nivelul eneolitic cucutenian. A fost cercetată locuința 3 (L.3), care avea dimensiuni de circa 5×3,5 m (EV-NS), era incendiată, cu o structură de lut și lemn. Chirpiciul era relativ bine conservat, păstrându-se zone compacte. Existau bucăți de 0,30 x 0,30 m, groase de 6-8 cm, cu urme de bârne sau nuiete, scânduri. Au fost descoperite și pietre, inclusiv dispuse compact în anumite zone. Podeaua era din lut verzui, nu prezenta amenajări speciale. În interiorul locuinței au fost descoperite fragmente ceramice, mai curând de tradiție Cucuteni, dar nu lipsesc nici cele cu cochilii pisate în pastă și/sau șnurate. Stratul natural este unul argilos, gălbui-verzui sub care se află unul de culoare galbenă, mai curând nisipos.

În această campanie arheologică în arealul C au fost trasate și cercetate două noi secțiuni, denumite secțiunea XX (abreviat S.XX) și secțiunea XXI (abreviat S.XXI).

S.XX a avut dimensiunile de 13,5×1,5 m, s-a intersectat cu S.XX, a fost orientată E-V, trasată pentru identificare limitelor locuinței 3, descoperită în anul 2019. Aceste două secțiuni, dar și Suprafața E se găsesc la marginea nordică din ceea ce s-a mai păstrat din sit (la N de antena de telefonie mobilă).

S.XXI a fost plasată la 3 m V de suprafața B, la 9 m N de gardul care delimitează platforma antenei; a avut dimensiunile de 10×1 m, orientată S-N. În capătul de N nivelul arheologic a ajuns la adâncimea de 0,90 m. Cel mai numeros material arheologic descoperit poate fi atribuit orizontului Odaia Turcului.

În vederea cercetării zonei în care a fost descoperit în anul 2016 un mormânt din perioada timpurie a epocii bronzului, în **arealul A** (partea de S a sitului aflată la baza dealului *Merez* care reprezenta probabil și calea de acces în așezare) a fost deschisă o nouă secțiune denumită S.XXII. A fost orientată S-N, trasată la 3 m est de S.XI. A avut lungimea de 10 m și lățimea de 1 m. Nu au fost identificate morminte sau alte complexe arheologice, ci doar izolat material scurs dinspre partea de N a sitului. Și în această campanie au fost realizate o serie de cate C14-AMS, în urma cărora situl de la Șoimești are acces la un lot de 14 astfel de repere cronologice.

Au fost realizate și cercetări arheologice de suprafață fiind identificat un nou sit arheologic aflat la S de vârful *Scoruș*, la V de *Merez*. Au fost descoperite fragmente ceramice, dar și 4 monede datând din secolul III d.Hr, piese din metal (un pumnal, un fragment de oglindă din argint, un fragment de fibulă din bronz, un fragment de cataramă din bronz). Situl se află pe raza localității Urlați. Proiect de cercetare arheologică sistematică și de conservare primară a patrimoniului arheologic descoperit pe situl arheologic Șoimești, localitatea Șoimești, comuna Ceptura, județul Prahova a fost finanțat de Ministerul Culturii.

Bibliografie:

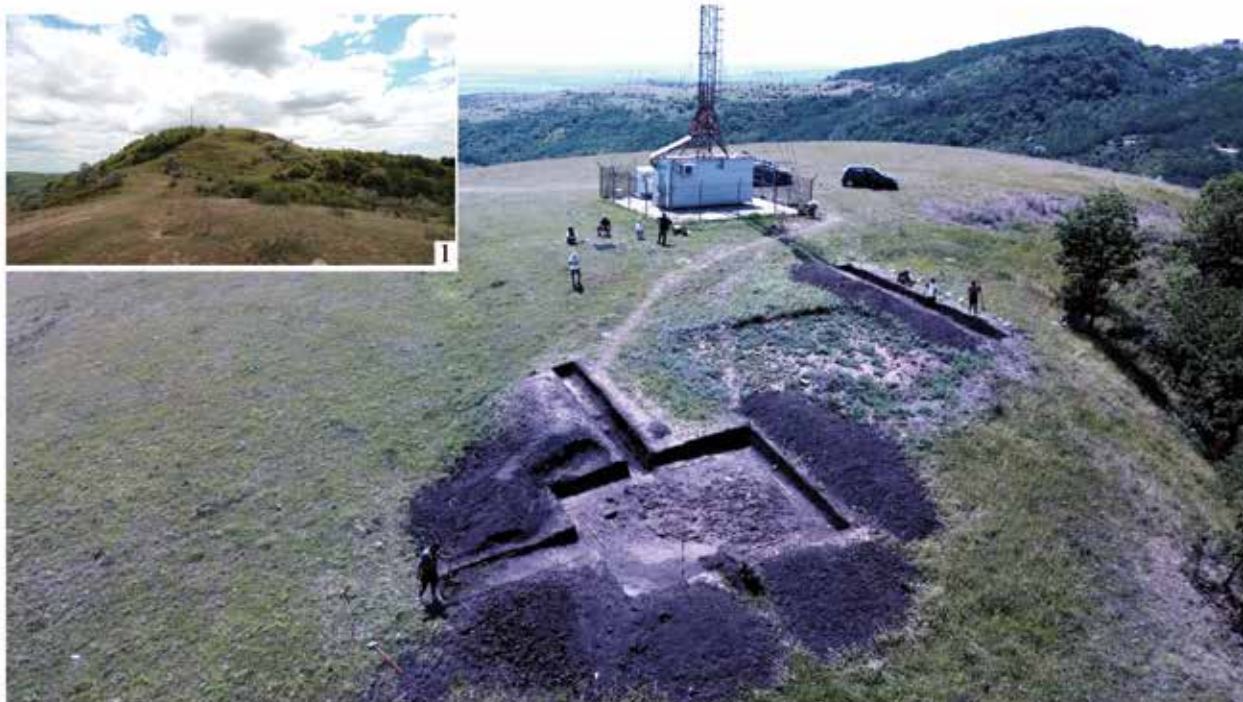
Frînculeasa A., Garvăn D., Mărgărit M., Bălășescu A., Lazăr I., Frînculeasa M.N., Soficar D.A., Molnár M., Georgescu M. (2020), Between worlds and elites at the beginning of Early Bronze Age at the Lower Danube: an pluridisciplinary approach to personal ornaments, *Archaeological and Anthropological Sciences*, 12, 9, 213, <http://doi.org/10.1007/s12520-020-01177-0>.

Frînculeasa A. (2020), Contributions regarding the Middle Bronze Age period in northern Muntenia, În: S. Matei (ed.), *Bronze and Iron Ages in Eurasia: Rituals and Grave Goods as Possible Markers of the Social Identity of the Dead*, Buzău County Museum, 17th-20th of October 2019, *Mousaios*, XXIII, p. 127-144.

Frînculeasa A., Garvăn D., Preda-Bălănică B. (2019), Curved stone knives of the *Krummesser* type recently discovered in northern Muntenia, in V. Sîrbu, A. Comșa, D. Hortopan (ed.) *Digging in the past of Old Europe. Studies in Honor of Cristian Schuster at his 60th Anniversary*, Ed. Istros, Brăila și Târgu Jiu, p. 125-138.

Frînculeasa A., Preda B., Garvăn D., Adamescu I., Munteanu R., Negrea O. (2018), Cercetări la Urlați și Șoimești, județul Prahova. Rapoarte ale campaniei arheologice 2018, *Mousaios*, XXII, p. 47-65.

Frînculeasa A., Garvăn D. (2017), Un raport pierdut: săpăturile de la Șoimești – *Dealul Merez/La Merez*, com. Ceptura, jud. Prahova, campania 2016, *Mousaios*, XXI, p. 57-67.

2

3

Pl. I: Situl arheologic Șoimești - Merez, vedere dinspre vest (1);
imagini aeriene din timpul cercetărilor arheologice în arealul C (2-3)

1

2

3

4

Pl.II: Locuința 3 (L.3), cultura Cucuteni (1), secțiuni arheologice din arealul A (2) și arealul C (3), pumnal din cupru (4)

51. Târgoviște, jud. Dâmbovița**Punct: Curtea Domnească din Târgoviște****Tip de sit și încadrare cronologică:** 113; 122**Cod RAN:** 65351.19**Autorizația nr.** 41/05.05.2020**Colectiv:** Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), Minodora Cărciumaru, Mihai Claudiu Năstase (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște), Adrian Ioniță (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București)**Perioada desfășurării cercetării:** 12.10 – 24.12.2020**Scurtă prezentare a sitului**

Fără îndoială, situl arheologic târgoviștean reprezintă cel mai prielnic și important teren de cercetare arheologică¹ și arhitecturală², nefiind afectat decât într-o mică măsură de intervenții moderne. Primele cercetări arheologice propriu-zise s-au derulat între anii 1934-1938, Virgil Drăghiceanu finalizând doar degajarea pământului și molozului depus în pivnițele palatului domnesc. Fără a arăta o preocupare specială legată de probleme de stratigrafie sau istorie arhitecturală, V. Drăghiceanu reușea, totuși, să aducă la lumină o parte din zidurile Curții Domnești.

Cercetările sistematice au început în anul 1954, printr-un sondaj întreprins de Vlad Zirra sub egida Muzeului Național de Antichități, în vederea elaborării unui proiect de restaurare. Săpăturile cu caracter sistematic și interdisciplinar au fost reluate în anul 1961, fiind coordonate de Institutul de Arheologie și conduse de Nicolae Constantinescu. Această etapă de cercetare a durat, cu destule întreruperi și ritmuri de intensitate, până în anul 1986³. Până în anul menționat anterior, cercetările stabiliseră patru mari etape de evoluție, aparținând domniilor lui Mircea cel Bătrân, Petru Cercel, Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu⁴.

În anul 1986 s-au descoperit urmele unei mai vechi locuințe domnești, fapt ce a necesitat reconsiderarea cronologică a etapelor de evoluție ale reședinței. Reluarea cercetărilor arheologice sistematice în anul 2012, după ce acestea fuseseră întrerupte în anul 1986, au condus la noi descoperiri, care reevaluează cronologia unor construcții aflate în incinta curții⁵.

Ca succesiune, reședința târgovișteană este cea de-a treia, după Câmpulung și Argeș, având o vechime stabilită cronologic în ultimii ani ai sec. XIV⁶. Ceea ce este important rezidă în faptul că pentru Târgoviște mențiunile documentare se împletesc în mod fericit cu descoperirile arheologice.

Descoperirile din anul 1986 au avut menirea de a schimba perspectiva asupra vechimii orașului, precum și a cercetării și evoluției curții, iar campaniile desfășurate începând cu anul 2012 împing cronologic vechimea orașului spre mijlocul sec. XIV, probabil în legătură cu activarea drumului comercial al Brăilei, imediat după anul 1354⁷.

Cea mai veche locuință de rang aulic, descoperită în 1986, păstrată la nivelul resturilor pivniței, avea dimensiunile la exterior de 15,80 x 7,40 m. Pivnița era adâncită la 2,50 m față de nivelul de călcare contemporan ei. Accesul în pivniță se realiza printr-un gârlici lung de cca. 6,60 m. Construcția a avut două faze de funcționare, marcate de transformări constructive. Se consideră că reședința mai conținea și un turn de intrare, situat la 60 m distanță, ce străjuia un șanț de apărare. Pe latura de sud a casei au fost descoperite urmele unei palisade. În partea de nord-vest a fost ridicată ulterior o biserică-paraclis de plan trilobat, asemănătoare ca plan cu bisericile Cotmeana și Cozia⁸. Descoperirile din anul 2014 atestă funcționarea unui cimitir anterior bisericii trilobate, implicit și existența unei biserici mai vechi, ridicată cel mai probabil din lemn. Cercetările din anul 2015 au condus la descoperirea unor faze evolutive inedite ale curții târgoviștene.

O schimbare fundamentală s-a petrecut, conform cercetărilor mai vechi, în prima jumătate a sec. al XV-lea, când vechea casă a fost demantelată și înlocuită cu un palat apreciabil ca dimensiuni pentru epoca și spațiul istoric de la sud de Carpați, măsurând la exterior 32 x 29 m, cu ziduri groase de 2,50 m. Pivnițele ocupau toată suprafața clădirii, fiind compartimentate în patru nave prin șiruri de arce sprijinite pe stâlpi masivi. Nivelul superior/parterul era compartimentat în mai multe încăperi, după criterii aulice funcționale, ce combinau spațiul privat cu cel public/administrativ.

Curtea domnească era situată pe o terasă înaltă, fiind apărată de ziduri de incintă străjuite de turnuri de apărare, la care se adăuga un mare șanț de apărare. Zidul de incintă era construit din piatră de râu, cu grosimi cuprinse între 1,25 – 1,80 m. Laturile sale erau foarte apropiate atât de biserica paraclis cât și de zidurile palatului. În colțul de nord-est al incintei se afla un turn poligonal la exterior și circular în interior, cu diametrul de 2,80 m. Marele șanț de apărare, unic în Țara Românească prin dimensiunile sale, avea o lățime de 24 m și o adâncime de peste 4 m. Un alt edificiu important al reședinței târgoviștene este Turnul

¹ Gabriel Mihăescu, *Din istoricul cercetărilor arheologice la Curtea Domnească din Târgoviște*, în MIA, XVIII, nr. 2, București, 1986, p. 14-24.

² C. Moiescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, București, 1979.

³ Într-o relativ recentă apariție istoriografică, N. Constantinescu, alături de unii dintre colaboratorii săi, publică rezultatele cercetărilor arheologice desfășurate la curtea domnească târgovișteană, v. N. Constantinescu, C. Ionescu, P. Diaconescu, V. Rădulescu, *Târgoviște. Reședința voievodală (1400-1700). Cercetări arheologice (1961-1986)*, Târgoviște, 2009.

⁴ Gh. I. Cantacuzino, *Puncte de vedere privind evoluția Curții domnești din Târgoviște în secolele XIV-XVI*, în SCIVA, 50, 1999, nr. 3-4, p. 127-154.

⁵ Câteva observații de natură arheologică au fost realizate cu ocazia proiectului de restaurare desfășurat între anii 2008-2010, v. Petru Diaconescu, Gheorghe Olteanu, Florin Petrică, Mihai Năstase, *Curtea Domnească din Târgoviște. Cercetări arheologice 2008-2010*, în Argessis, XIX, 2010, p. 109-132. Pentru cele mai recente descoperiri au fost publicate, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, rapoartele arheologice pentru fiecare

campanie în parte (2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018)

⁶ N. Constantinescu, C. Moiescu, *Curtea Domnească din Târgoviște*, ed. a II-a, Buc., 1969, p. 17.

⁷ Pentru contextul istoric, a se vedea Denis Căprăroiu, *Orașul medieval în spațiul românesc extracarpatic (sec. X-XIV). O încercare de tipologizare a procesului genezei urbane*, ed. a II-a, Târgoviște, 2014, p. 200-211.

⁸ N. Constantinescu, *Cercetările arheologice de la Curtea domnească din Târgoviște*, în „Documente recent descoperite și informații arheologice”, București, 1987, p. 69-78.

Chindia, ridicat peste pridvorul bisericii paraclis. Funcții sale defensive i se mai pot adăuga și altele, printre care și cea de simbol al puterii domnești, o ideologie transpusă în arhitectura militară. El a fost construit la o dată ulterioară palatului domnesc, însă nu foarte îndepărtată ca timp, căci nu există depuneri arheologice semnificative între cele două obiective. A fost datat în vremea domniei lui Vlad Dracul sau în cea a lui Vlad Țepeș. În anul 1476, căpitanul regal Ștefan Bathory vedea la Târgoviște „uno bono castello”⁹. Anumite lucrări de fortificare au avut loc în anul 1594, comanditar fiind Vlad Călugărul, care reținuse pentru această lucrare pe un anume Michael *pixenmeister*, care relatează că domnul dorea să facă la Târgoviște o cetate (*fest*) sau un castel (*schloss*)¹⁰.

Prin refacerea Turnului s-a restructurat și biserica. Cercetările arheologice din anii 2014-2018 au surprins cu foarte mare claritate transformările din zona paraclis – Turnul Chindia. Destul de probabil, Turnul Chindia, ca și paraclisul, au fost afectate în perioada anilor 1595 - 1659, când au fost loc unele lucrări de refacere. Fragmente de frescă și arsură *in-situ* au fost descoperite în interiorul bisericii.

În rezumat, succesiunea cronologică a etapelor reședinței târgoviștene este următoarea:

1. jumătatea sec. XIV - Cimitir, biserică (amplasare localizată), locuință de zid.
2. sfârșitul sec. XIV - castel de piatră și cărămidă, cu incintă de zid
3. post. 1442-1443 - restructurări la paraclis, edificarea bisericii Sf. Vineri, incinta palatului domnesc, șanț mare de apărare, complex aulic fortificat.
4. a doua jumătate a sec. XV - Turnul Chindia și amplificarea sistemului defensiv cu turnuri.
5. a doua jumătate a sec. al XVI-lea și 1584 - renunțarea parțială la elementele defensive de sec. XV, construirea unui nou palat și transformarea curții într-o reședință de tip occidental, cu elemente de confort predominante.
6. 1596 - construcția primului zid de incintă din piatră și cărămidă, prevăzut spre vest cu turnuri, măsură determinată de evenimente militare.
7. 1640 - masive lucrări de fortificare ale orașului și curții.
8. 1660 - demantelarea turnurilor incintei, părăsirea curții.
9. 1692 - refacerea palatului domnesc, reședință cu rang ideologic la Constantin Brâncoveanu.

⁹ Ștefan Gorovei a propus o cronologie a desfășurării evenimentelor ce au premers și condus la ocuparea tronului Țării Românești, pentru a treia oară, de către Vlad Dracula. Astfel, Ștefan cel Mare cucerește, fără alt ajutor, după un asediu de două săptămâni (18/19 octombrie – 2 noiembrie) cetatea București, răstimp în care căpitanul regal Ștefan Bathory împreună cu Vlad Dracula ocupau vechea reședință a Târgoviștei, unde vor reface castelul și fortificațiile acestuia. Pe 11 noiembrie 1476 aceștia se îndreptau spre cetatea București, ale cărei chei se aflau deja în mâinile lui Ștefan cel Mare pentru a-i fi înmânate lui Vlad, întorcându-i acestuia serviciul pe care îl făcuse în primăvara anului 1457 (Ștefan S. Gorovei, *Cronologii controversate în istoria lui Ștefan cel Mare. Observații asupra izvoarelor*, în AP, III, 2007, 2, p. 43-54)

¹⁰ P. Cernovodeanu, *Un meșter constructor sas la Târgoviște în 1494*, în *Valachica*, II, Târgoviște, 1970, p. 235-236.

10. 1716 – 1737 - ultima perioadă de existență a reședinței cu palatul domnesc funcțional.

Cercetarea arheologică din campania anului 2020 a avut la bază acumulările cercetărilor științifice ale precedentelor campanii, realizate în anii 1967, 1968, 2012, 2013 și 2018, realizate în incinta demarcată de ziduri a Bisericii Sf. Vineri. Au fost descoperite urmele unor complexe arheologice tip vatră, databile în a doua jumătate a sec. al XIV-lea și prima jumătate a sec. al XV-lea, care țin de habitatul anterior edificării bisericii Sf. Vineri. A fost identificat un orizont cronologic marcat de amprente stratigrafice unor activități constructive, nivel care se suprapune peste cel precedent, amintit mai sus, datat cu două monede, dintre care una având ca perioadă de emisie anii 1430-1437. Acesta poate fi pus, eventual, în legătură cu edificarea bisericii sau a unor construcții din imediata apropiere. În cadrul suprafeței cercetate a fost identificată și o limită spre vest a cimitirului bisericii. Au fost descoperite 15 morminte, trei dintre acestea putând aparține unui orizont de înhumări anterior celui aparținând bisericii. În partea de est a secțiunii, suprapuse de nivelul de înhumări datat în sec. XVI-XVII, au fost descoperite două complexe, foarte importante în contextul descifrării evoluției arealului curții Sf. Vineri. Este vorba un zid de piatră legată cu mortar și o groapă de mari dimensiuni (surprinsă parțial în cercetarea actuală) în care au fost aruncate diverse materiale (ceramică, monede, materiale de construcții cu urme de uzură). Complexele sunt anterioare celei de-a doua jumătăți a sec. al XVI-lea, în urma analizei materialelor descoperite.

Ne vom raporta strict la zona incintei bisericii Sf. Vineri, unde cercetările noastre au fost determinate, pe de o parte, de continuarea investigațiilor din anul 2018, pe de alta, de prospecțiunile geofizice din primăvara-vara anului 2020. Primele cercetări au avut loc în anii 1967 și 1968, realizate în cadrul șantierului de restaurare al bisericii amintite mai sus, fiind coordonate de către Gh. I. Cantacuzino. Au fost practicate atunci o serie de secțiuni în interiorul și la exteriorul bisericii, iar printre rezultate se numără și încadrarea cronologică a edificării bisericii într-un interval de timp plasat la jumătatea sec. al XV-lea. Următoarea campanie arheologică a avut loc în anul 2012, având ca obiectiv chiliile bisericii, clădire de sec. XVII cunoscută sub numele de „Casa Bălașa”. În urma cercetărilor, s-a constatat faptul că fundațiile acesteia suprapun morminte aparținând cimitirului bisericii. Unul dintre morminte avea ca inventar o monedă emisă în timpul domniei lui Vladislav al II-lea, confirmând, astfel, ipoteza construirii bisericii la mijlocul sec. al XV-lea. Următoarea campanie arheologică a avut loc în anul 2013, prin care s-a urmărit evoluția zidurilor de fundație ale unei clădiri adosată zidului de incintă. Ambele campanii au fost coordonate de către Petru Virgil Diaconescu.

Campania anului 2018, coordonată de Gheorghe Olteanu, s-a raportat la actualul proiect de restaurare, încercând să obțină cât mai multe informații cu privire la etapele de construcție și refacere ale bisericii. Cercetările au avut loc la exterior și în pronaosul bisericii, cu rezultate foarte importante.

Cercetările geofizice

Conform contractului multipartit încheiat între Asociația Culturală „Patrimoniu pentru viitor”, Complexul Muzeal Târgoviște, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București și SC Geomathics One SRL din București au fost efectuate măsurători geofizice, prin mai multe metode, pe amplasamentul Curții Domnești din Târgoviște. Scopul investigațiilor a fost acela de a pune în evidență construcții și structuri medievale rămase ascunse vederii și cunoașterii, întrucât zona nu a mai fost cercetată în trecut prin metode geofizice. Măsurătorile au fost realizate în perioada 18 mai - 15 iunie 2020, în două etape, 18 mai - 5 iunie și 12 iunie - 15 iunie. Măsurătorile au fost efectuate de către ing. geofizician Cornel David și ing. geofizician Dumitru Geangos, cărora le mulțumim și pe această cale. O primă etapă a cercetărilor a fost aceea a definirii contextului geologic în care se afla amplasamentul Curții Domnești. A fost măsurat un profil ERT test (profilul denumit A-B), situat în partea de nord-est a Curții Bisericii Sf. Vineri, într-o zonă în care sunt motive plauzibile să credem că substratul natural nu a fost afectat până la adâncimi mari. Rezultatul măsurătorilor arată că stratul antropic are o grosime care numai sporadic depășește 1,00 m grosime și este suprapus unui nivel argilos subțire, având grosime de cca 1,00 m. În baza acestuia se afla un strat de pietrișuri și nisipuri, cu structura lentiliformă și grosimi variabile, cuprinse între 2,00 și 4,00 m. Ambele orizonturi stratigrafice aparțin depozitelor terasei inferioare a Ialomiței. La partea inferioară a secțiunii geologice, până la adâncimi de cel puțin 14 m, se găsește un strat preponderent argilos. Acest context stratigrafic evidențiază caracteristicile terenului de fundare a construcțiilor, posibilitatea existenței apei subterane în stratul poros-permeabil, precum și gradul de dificultate pentru realizarea unor excavații, în contextul istoric.

S-a decis și utilizarea metodei ERT, pe panouri de detaliu, constituite din profile paralele și echidistante sau pe profile transversale pe structurile majore, amplasate în mod rezonabil, astfel încât să acopere cât mai judicios întreaga suprafață a Curții Domnești. Local, am utilizat și georadarul, atât în exterior, cât mai ales în interiorul Caselor Domnești.

În interiorul Curții Bisericii Sf. Vineri au fost efectuate măsurători asupra câmpului magnetic total pe o suprafață de cca 6500 m², din care au fost validate datele obținute pe o suprafață de cca 5000 m². În interiorul Curții Domnești I și II a fost măsurată, în aceeași rețea geometrică, o suprafață de 6000 m², din care s-au reținut numai 500 m², din cauza „zgomotelor” deosebit de mari care au făcut inutilizabile măsurătorile efectuate.

Măsurătorile electrice prin metoda ERT s-au efectuat pe 20 traverse unitare și pe 63 profile, distribuite în cadrul a 7 panouri de detaliu, în rețea 1,00 x 0,50 m: 8 – în panoul nr. 1; 17 – în panoul nr. 2; 7 – în panoul nr. 3; 13 – în panoul nr. 4; 25 – în panoul nr. 5; 6 – în panoul nr. 6; 10 – în panoul nr. 7.

Măsurătorile georadar au fost efectuate pe 82 profile, din care 15 – pe panoul GPR 1; 18 – pe panoul GPR 2; 8 – pe panoul GPR 3; 15 – pe panoul GPR 4; 14 – pe panoul GPR 5 și 12 – pe panoul GPR 6. Secțiunile georadar realizate în curtea Bisericii Sf. Vineri sunt

caracterizate, în general, prin prezența reflexiilor multiple datorate umpluturilor heterogene și amenajărilor realizate pe amplasament. Cel mai bine este evidențiat zidul din piatră care delimita la un moment dat curtea bisericii. Acesta apare atât pe profilele din panoul GPR 1 (anexa nr. 37) cât și în cele din panoul GPR 2 (anexa nr. 38). În cadrul primului panou, la est de zid, sunt evidențiate o serie de reflexii care par a indica prezența unor fundații, corelabile și cu anomalii magnetice menționate anterior. Direcțiile pereților nu sunt asemănătoare celor ale Casei Bălașa, ci mai degrabă, cu cele ale bisericii și ale Casei Aramă. (fragmente extrase din raportul *Cercetări geofizice pe amplasamentul Curții Domnești din Târgoviște*, elaborat de ing. geofizician Cornel David și ing. geofizician Dumitru Geangos, arhiva CNMCD Târgoviște)

Rezumatul cercetărilor arheologice

Cercetările arheologice de la Curtea Domnească din Târgoviște – campania anului 2020 - deși s-au rezumat la deschiderea doar a unei secțiuni, sunt în măsură să contribuie cu informații inedite la istoria habitatului de pe teritoriul Curții Domnești din Târgoviște. Amplasarea secțiunii (S.1: 15 x 2 m, prelungită ulterior la capătul vestic, pentru cercetarea unui complex apărut, cu o casetă (C.1) de 2,50 x 1 m.) a fost determinată de rezultatele promițătoare oferite de către măsurătorile geofizice realizate în primăvara – vara anului 2020 pe teritoriul Ansamblului Monumental Curtea Domnească din Târgoviște.

Săpăturile arheologice au început în data de 12 octombrie 2020, prin deschiderea S.1 (15 x 2 m) orientată sud-vest – nord-est, trasată astfel încât să secționeze structurile/anomaliile apărute în urma scanărilor geofizice. Secțiunea a fost amplasată anume în spațiul liber cuprins între biserica Sf. Vineri, Casa Bălașa și latura scurtă de est a Casei Aramă – Muzeul Cărtii Românești Vechi.

La partea superioară se află stratul vegetal, nivel de călcare gros de cca. 0,20 m, stabilit încă de la sfârșitul anilor 1960, când au fost efectuate unele răzuiri și nivelări de teren. Solul constă într-un amestec de pământ, oase de animale, ceramică și diverse resturi de materiale de construcție de factură modernă și medievală. Două lentile subțiri de pământ, unul de culoare neagră, celălalt în amestec cu fragmente de cărămizi, în grosimi de cca 0,08 m, respectiv 0,10 m, suprapun nivelurile superioare de factură medievală și premodernă. În capătul de est al secțiunii a fost interceptat un strat gros de nisip, provenit de la restaurările petrecute la finele anilor 1960.

În cadrul secțiunii au fost identificate mai multe tipuri de complexe: cimitirul bisericii și limita sa dinspre vest; morminte ieșite din contextul obișnuit, vetre domestice și meșteșugărești, un nivel de călcare de tip caldarâm, un zid de piatră legată cu mortar, o groapă de dimensiuni mai mari, dezvelită parțial. Se adaugă o varietate mare de artefacte, recoltate din diferite contexte stratigrafice.

Cimitirul bisericii

Cele mai vechi morminte descoperite în jurul bisericii țin de jumătatea sec. al XV-lea, înhumările continuând inclusiv spre finalul sec. al XIX-lea.

Începând cu adâncimea de -0,50 m și până la cea de -1,28 m s-au identificat mormintele de înhumăție aparținând cimitirului bisericii Sf. Vineri. Au fost descoperite 15 morminte, trei dintre acestea putând aparține unui orizont de înhumări anterior celui aparținând bisericii.

Complexele tip vatră

Au fost descoperite patru complexe de acest tip (V.1-V.4), ce pot fi încadrate într-un interval cronologic cuprins între a doua jumătate a sec. al XIV-lea și mijlocul sec. al XV-lea.

- V.1 este o vatră care a servit probabil unor scopuri meșteșugărești, cu diametrul de 0,24 m, având la partea superioară o lupă de zgură, rămasă în urma activității. A fost identificată la adâncimea de -0,80 m.

- V.2 este un cuptor de uz casnic, de formă circulară, cu diametrul de aproximativ un metru. În jurul ei și prăbușite peste baza de lut ars s-au găsit pietre de râu de dimensiuni medii și mari. În nivelul ei de distrugere s-a găsit o monedă Sigismund de Luxemburg emisă în perioada 1430-1437, cuptorul casnic putând fi încadrat astfel în intervalul cuprins între a doua jumătate a sec. XIV și mijlocul sec. al XV-lea. Se situează la adâncimea de -1,13 m.

- V.3 reprezintă urmele unei vetre temporare, mai curând o arsură localizată *in-situ*. Este asociată cu un nivel de călcare tip caldarâm/pietre amestecate cu pământ bătătorit. Adâncimea este de -1,14 m, fiind ca atare contemporană cu V.2.

- V.4 este o vatră temporară, fiind identificată în capătul de vest al secțiunii la adâncimea de -1,44 -1,62 m. Era mărginită de pietre, inclusiv o ghiulea de piatră, pe suprafața vetrei găsindu-se oase de animale. Vatra era adâncită în pământ, nivelul de săpare situându-se deasupra unui strat consistent de cenușă curată. Un alt lucru important este acela că vatra a distrus jumătatea inferioară a unui mormânt de înhumăție (M.15), aflat la cota de -1,62 m. Nu au fost găsite obiecte de inventar, însă mormântul face parte dintr-un orizont de înhumări medievale mai vechi decât cele descoperite până acum în cimitirul Sf. Vineri (anterior mijlocului sec. al XV-lea).

Zidul de piatră

În partea de est a secțiunii a fost interceptată fundația unui zid de piatră legată cu mortar, a căruia orientare este nord-sud. Fundația era suprapusă de mormintele aparținând cimitirului, unele dintre acestea fiind date cu monede emise în a doua jumătate a sec. al XVI-lea. Zidul fusese demantelat, pietre cu mortar dislocate din zidărie fiind împrăștiate printre morminte. Are o lățime de 0,60 m, este realizat din pietre de dimensiuni medii (0,10-0,20 m) legate cu mortar, printre care au fost găsite și fragmente de cărămidă. Talpa fundației se situează la -1,40 m față de nivelul actual de călcare, însă, ar fi de menționat și faptul că zidăria s-a fundat într-o groapă de mari dimensiuni, ce va fi descrisă mai jos. Funcția zidului nu poate fi stabilită decât în momentul extinderii cercetării. Ar putea fi un zid de incintă al bisericii sau poate face parte dintr-o locuință.

Complexul „Pivniță”

În capătul de est al secțiunii a fost interceptată și dezvelită parțial o groapă de mari dimensiuni. A primit ipotetic denumirea de „pivniță” până la dezvelirea și cercetarea ei integrală, precum și identificarea funcției

sale. Groapa s-a datat atât prin monedele descoperite în umplutura sa cât și prin tipologia și diversitatea obiectelor ceramice. La partea sa superioară au fost descoperite două monede emise în anii 1554 și 1546, indicând cu precizie perioada umplerii gropii, respectiv edificarea zidului descris mai sus. În interiorul gropii au fost descoperite fragmente ceramice de la vase de uz comun sau smălțuite, fragmente de sticlă, cahle etc. Foarte importante sunt fragmentele de țiglă smălțuită, cărămizi uzate de pavaj, fragmente de olane, de coamă de acoperiș, semn că în umplutura gropii s-au aruncat resturi de materiale de construcții provenind de la o construcție importantă (o reparație a bisericii?). Pe latura de vest a gropii, sub fundația zidului, s-au descoperit oseminte umane aparținând unui mormânt, a cărui groapă era săpată în pământul viu, dar la o adâncime nefirească de -2,46 m. Este posibil ca mormântul să fie contemporan cu perioada de umplere a gropii (sec. XVI ?).

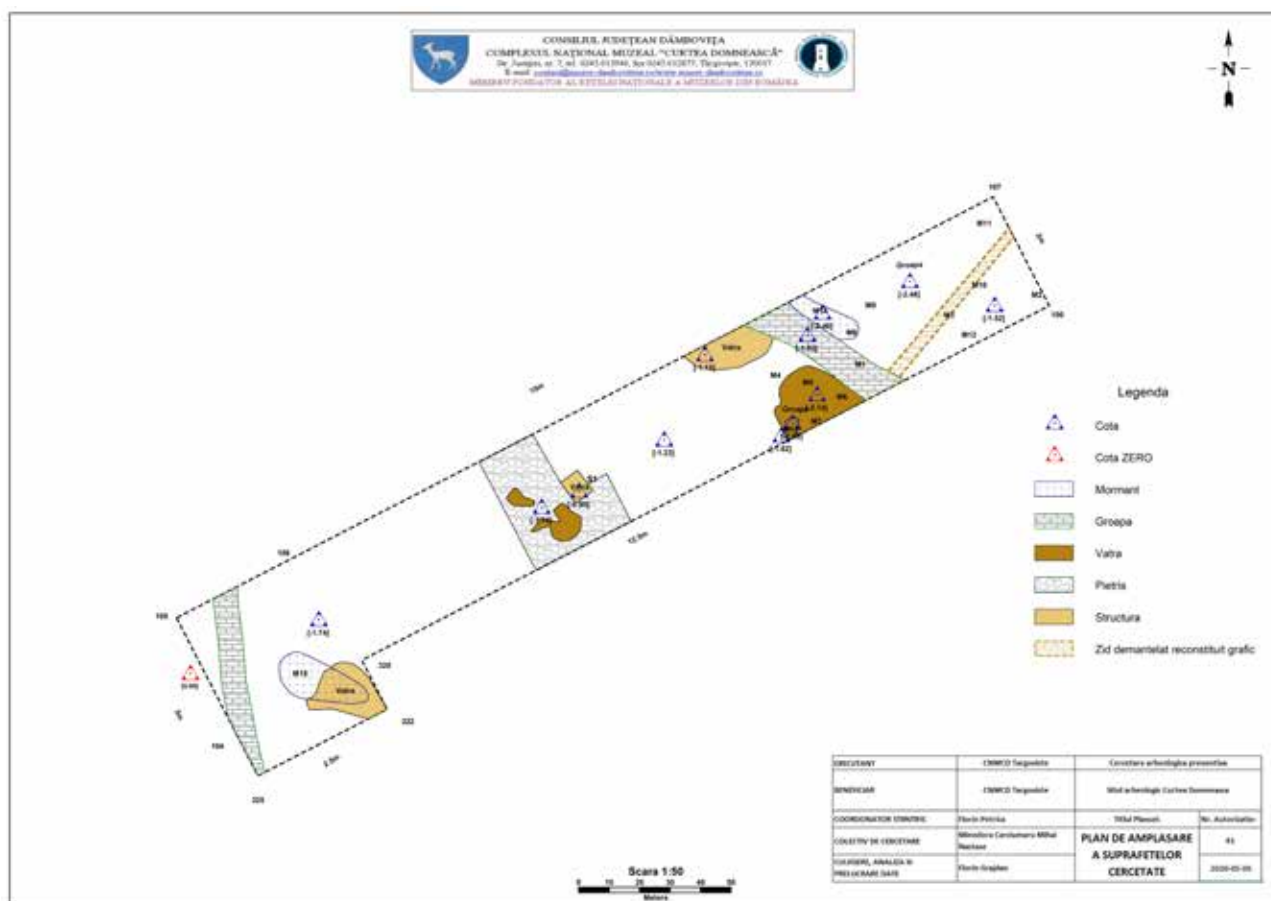
Bibliografie:

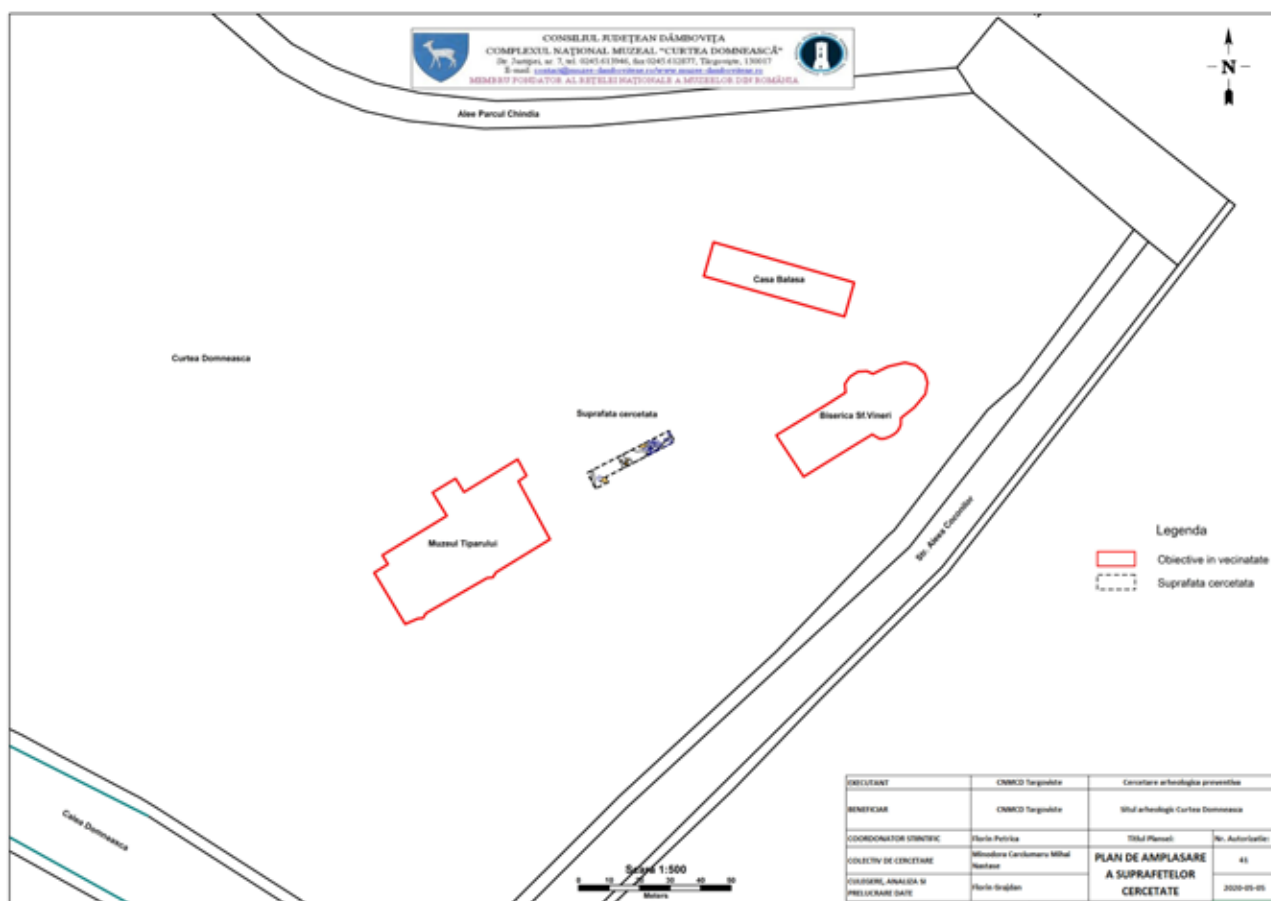
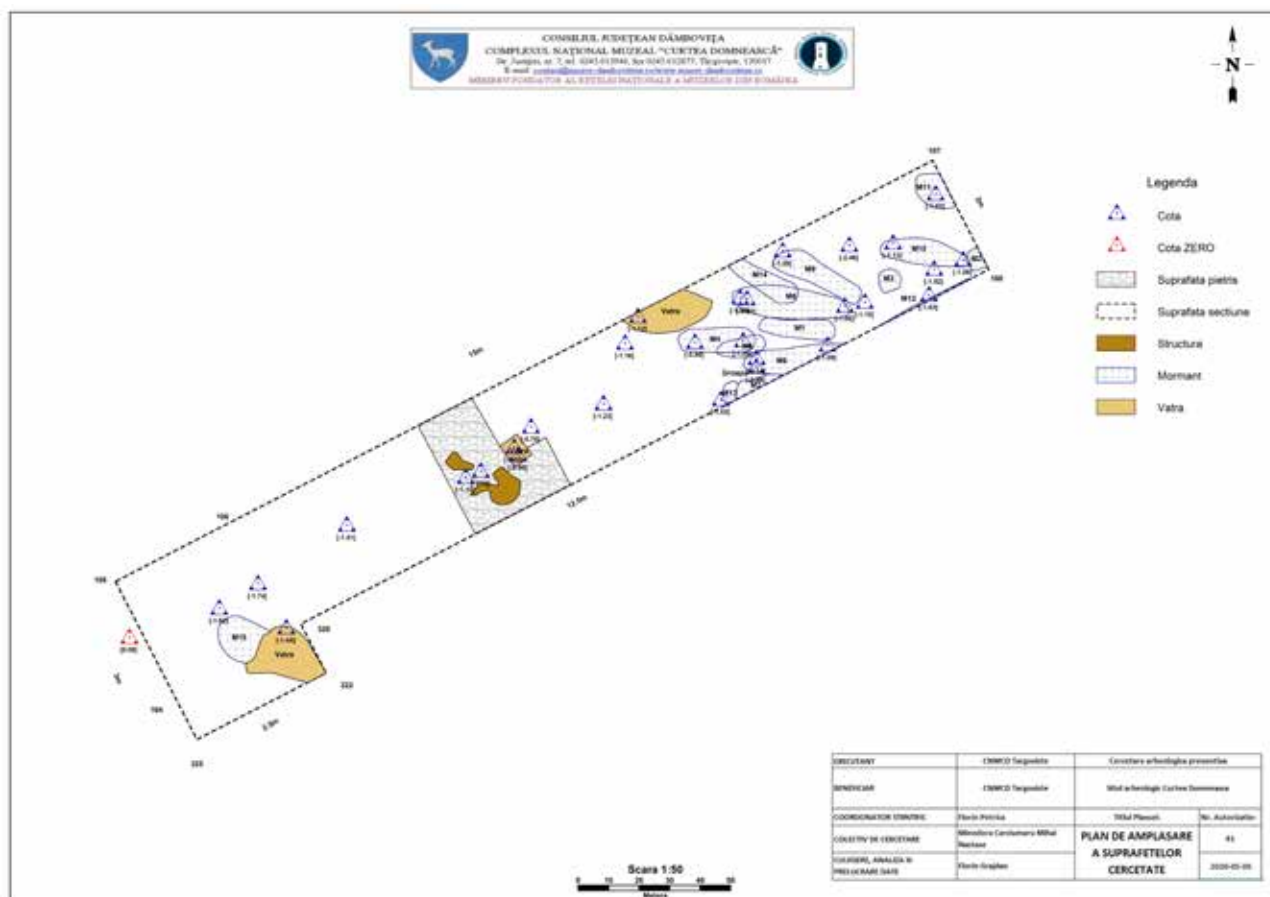
- N. Constantinescu, C. Ionescu, P. Diaconescu, V. Rădulescu, *Târgoviște. Reședința voievodală. 1400-1700. Cercetări arheologice (1961-1986)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009.
- P. Diaconescu, *Arheologia habitatului urban târgoviștean. Secolele XIV-XVIII*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009.
- Gh. I. Cantacuzino, Gh. Olteanu et alii, *Atlas istoric al orașelor din România. Seria B. Țara Românească. Fascicula 1. Târgoviște*, București, 2006.
- G. Mihăescu, E. Fruchter, *Curtea domnească din Târgoviște*, București, 1986.

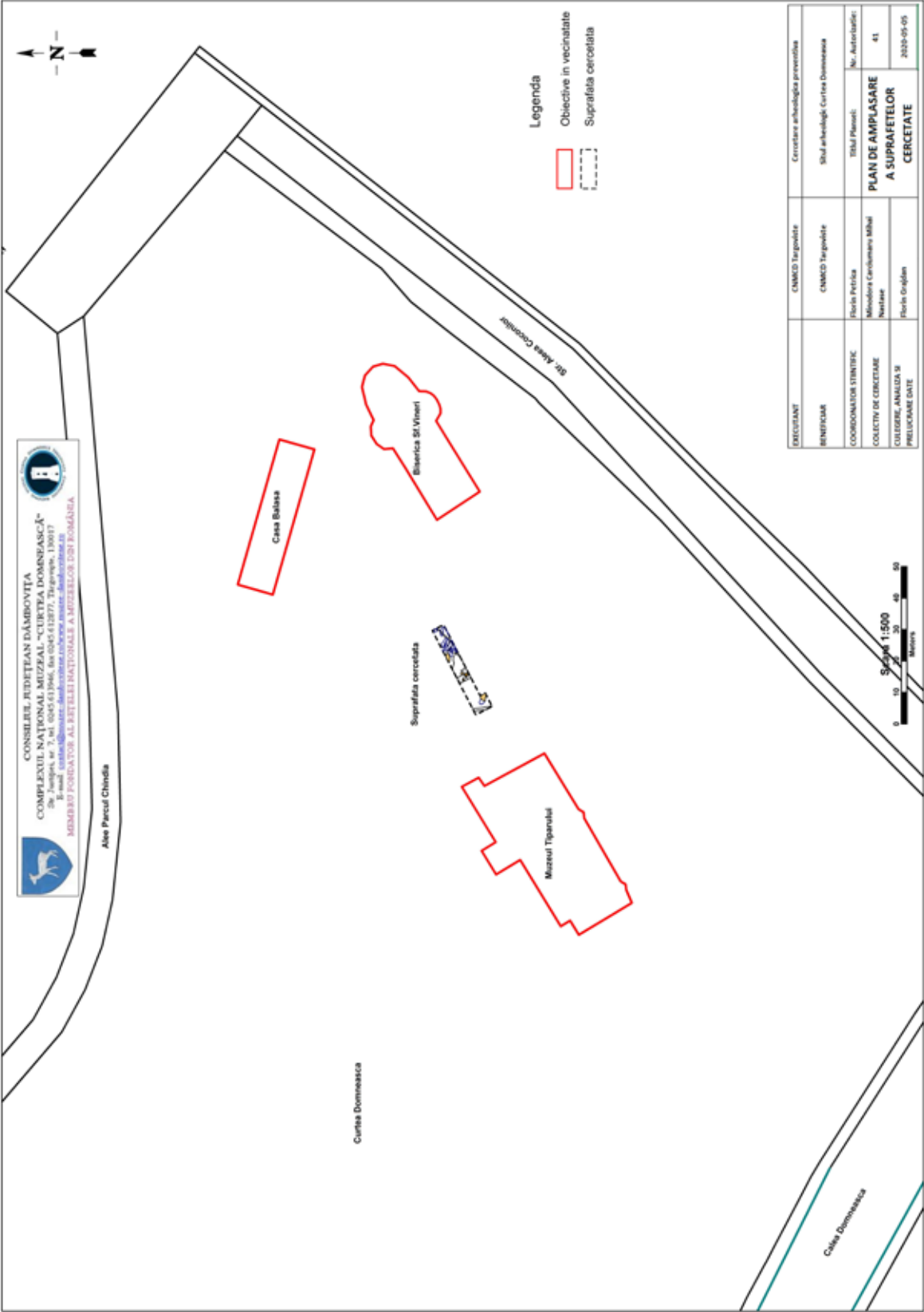
Studii, articole și rapoarte:

- Gh. Olteanu, P. Diaconescu, A. Ionița, Gh. Cantacuzino, D. Căprăroiu, F.-G. Petrică, M.-C. Năstase, *Raport Curtea Domnească din Târgoviște. Biserica Paraclis – Turnul Chindiei, 2016*, Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2016, p. 141-143.
- P. Diaconescu, Gh. Olteanu, M.-C. Năstase, F.-G. Petrică, *Curtea Domnească, Punct sector A*, Cronica cercetărilor arheologice din România – campania 2015, p. 94-98.
- P. Diaconescu, Gh. Olteanu, M.-C. Năstase, F.-G. Petrică, *Cronica cercetărilor arheologice din România – campania 2014*, p. 64-67.
- A. Ciocâltan, *Prope Turco set inter Scismaticos. Conventurile ordinelor mendicante din Țara Românească (secolele XIV-XVI)*, Historia Urbana, 17, 2009, p. 3-23.
- P. Diaconescu, Gh. Olteanu, M.-C. Năstase, F.-G. Petrică, *Curtea Domnească din Târgoviște, Cercetări arheologice 2008-2010*, Argesis, Studii și Comunicări, seria Istorie, XIX, 2010, p. 109-132;
- P. Diaconescu, Gh. Olteanu, T. Muscă, *Fortificațiile orașului medieval Târgoviște. Contribuții arheologice*, Historia Urbana, 16, 2008, 1-2, p. 91-132.
- Gh. I. Cantacuzino, *Puncte de vedere privind evoluția Curții domnești din Târgoviște în secolele XIV-XVI*, SCIVA, 50, 1999, 3-4, p. 127-154.

- P. Diaconescu, *Cercetările arheologice de la Curtea domnească din Târgoviște. Campaniile 1979, 1984*, Valachica, 15, 1998, p. 54-70;
- Al. Barnea, *Cronica cercetărilor arheologice efectuate în anii 1981 - 1988 de Institutul de Arheologie din București. Recenzii, note bibliografice etc.*, SCIVA, 40, 1989, 3, p. 295-315;
- N. Constantinescu, *Cercetările arheologice de la Curtea domnească din Târgoviște*, în *Documente recent descoperite și informații arheologice*, București, 1987, p. 69-78.
- G. Mihăescu, *Din istoricul cercetărilor arheologice la Curtea domnească din Târgoviște*, R.M.M.- M.I.A., 2, 1987, p. 14-24;
- N. Constantinescu, C. Ionescu, *Asupra habitatului urban de la Târgoviște ante 1394. Repere din vatra Curții domnești*, SCIVA, 31, 1980, 1, p. 53-75.
- A. Stoia, *Les fouilles archæologiques en Roumanie* (1976), Dacia, N.S., XXI, 1977, p. 357-376;
- R. Gloglovan, *Din problemele istoriei Complexului Monumental al Curții Domnești din Târgoviște*, Documenta Valahica, 5, 1974, p. 85-124;
- I. Chicideanu, M. Georgescu, *Un mormânt de la sfârșitul secolului al XVI-lea, descoperit în incinta Curții domnești din Târgoviște*, Valachica, 4, 1973, p. 81-84;
- C. Moiescu, *Prima curte domnească de la Târgoviște*, B.M.I., XXIX, 1, 1970, p. 11-15;
- C. Moiescu, G. Mihăescu, *Câteva considerații asupra băii curții domnești din Târgoviște*, în: *Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare*, 3, 1969, p. 147-151;
- Gh. I. Cantacuzino, *Date arheologice în legătură cu cronologia unor construcții ale Curții domnești din Târgoviște*, în: *Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare*, II, 3, București, 1969, p. 61;
- Gh. I. Cantacuzino, *Aspecte ale evoluției unui vechi monument din Târgoviște: Biserica „Sf. Vineri”*, Valachica, 1, 1969, p. 61-70;
- N. Constantinescu, Cr. Moiescu, *Curtea domnească din Târgoviște*, ed. I, București, 1965; ed. II, București 1969;
- D. Popescu, *Săpăturile arheologice din R.S.R., în anul* 1968, SCIV, 13, 1969, 1, p. 201-215;
- N. Constantinescu, Cr. Moiescu, D. Nicolaescu Plopșor, *Considerations sur les tombes princiers de Târgoviște*, Dacia N.S., IX, 1967, p. 301-319;
- N. Constantinescu, *Contribuții arheologice asupra Curții domnești din Târgoviște (sec. XIV-XVII)*, SCIV, 1964, 2, p. 225-240;
- R. Theodorescu, *Urmele unui monument brâncovenesc în Curtea domnească de la Târgoviște*, SCIA, 1, 1964, p. 121-126.

52. Tilișca, com. Tilișca, jud. Sibiu**Punct: Dealul Cățânaș**

Tip de sit: 1 - locuire, 112 - așezare fortificată, 122 - cetate, 211 - necropolă plană

Încadrare cronologică: 153 - Epoca bronzului târziu, 161 - Hallstatt timpuriu, 162 - Hallstatt mijlociu, 212 - Latène mijlociu, 213 - Latène târziu

Cod RAN: 145916.01

Autorizație nr. 26/ 05.05.2020

Colectiv: Gheorghe Vasile Natea (Muzeul Național Brukenthal) - responsabil științific al șantierului; Mihail Chideș (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Adrian Georgescu (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Christian Kaiser - membru în colectiv; Adrian Luca (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Sabin Adrian Luca (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Vasile Palaghie (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Florentin Perianu (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv; Maria Raluca Teodorescu (Muzeul Național Brukenthal) - membru în colectiv.

Perioada desfășurării cercetării: 01.07 – 30.08.2020.

Scurtă prezentare a sitului:

Dealul „Cățânaș” este situat în imediata apropiere a drumului care duce din Galeș spre Tilișca, pe partea dreaptă. Spre est se învecinează cu vatra Galeșului, spre vest cu dealul „Cetate”, iar spre sud este mărginit de vatra Tilișcăi. În partea de nord are din nou ca vecin un deal, „Dumbrăghița”.

Înălțimea „Cățânașului” atinge în partea sud-vestică 712 m., ridicându-se deasupra comunei Tilișca cu peste 100 de metri.

Așezarea dacică de pe dealul „Cățânaș” a intrat în circuitul științific acum mai bine de trei decenii - cu toate că existența sa fusese semnalată încă din secolul trecut, iar de atunci încoace o serie de studii și articole au încercat să pună în valoare diferitele aspecte legate de viața celor care au populat zona care ne interesează. O sinteză sa realizat odată cu apariția lucrării monografice a regretatului prof. univ. dr. Nicolae Lupu, după o cercetare asiduă și sistematică întinsă pe parcursul mai multor zeci de ani (remarcăm în acest context că cercetările arheologice au avut loc în perioada 1959 – 1965, iar publicarea exhaustivă a rezultatelor lor în anul 1989). Din anul 2004 până în anul 2006 au fost reluate cercetările sub conducerea regretatului conf. univ. dr. Dumitru Popa, rezultatele cercetării fiind publicate într-o serie de studii.

Așezările de pe „Cățânaș” aparțin ambelor epoci ale fierului. Hallstattienii au ocupat porțiuni mai puține și mai restrânse ca suprafață. Din perioada La Tène au fost descoperite până în prezent două turnuri locuință, aflate pe un platou arcuit pe culme și cu terase în pante. Dealul respectiv a fost fortificat cu valuri de pământ și șanțuri de apărare, amplasate pe pantele de est, vest și nord, pe acestea dezvoltându-se și așezarea. Datată de la mijlocul secolului II a.Chr. până la cucerirea romană, cetatea de la Tilișca - „Cățânaș” este una dintre cele mai importante din această zonă.

Obiectivele cercetării: În campania din anul 2020 ne-am propus continuarea cercetării celei de a treia linii de apărare a cetății, precum și pe marginea întărită a platoului superior.

Rezultatele cercetării:

Pe cea de a treia linie de apărare a cetății a fost continuată secțiunea (S2A/2019) cu dimensiunile de 14/2 m, orientată N-S, perpendiculară pe zona unde presupuneam existența unui turn de apărare. În urma cercetării s-au descoperit aglomerări de piatră ce pot proveni de la un turn sau de la valul de apărare. Această secțiune nu a fost terminată, din acest motiv nu ne putem exprima încă în vederea existenței sau nu a unui turn de apărare.

Pe marginea întărită a platoului superior a fost continuată suprafața deschisă în campania 2019, cu dimensiunile de 8 x 10 m. În suprafață s-a coborât până la nivelul stâncii, sterilul arheologic, în interiorul ei fiind descoperite și cercetate resturile locuinței cercetată parțial în campaniile din ani 2018 și 2019, ce constau în aglomerări de pietre, fragmente de chirpici cu urme de nuiiele și gropi de stâlp (cu diametrul de 20-30 cm și adâncimea de 0,40-0,60 cm). Pe nivelul de călcare fiind descoperite și numeroase materiale arheologice (vase ceramice reîntregibile, fragmente ceramice, piese din metal și fragmente osteologice de animal). Locuința are lungimea de 6 m și lățimea de 5 m și se datează în prima jumătate a secolului I a.Chr. În latura de NE a suprafeței a fost cercetată parțial (deoarece se întinde și sub profilul estic) o locuință adâncită, de formă circulară, cu diametrul de 3,60 m și adâncimea de 1,20 m, ce aparține nivelului datat în Hallstattul mijlociu, în interiorul ei fiind descoperite numeroase fragmente ceramice și osteologice de animal.

Abstract

In the 2020 campaign, two areas were investigated:

On the third line of defense of the fortress was excavated trench S2A / 2019, measuring 14/2 m, oriented N-S, perpendicular to the area where we assumed the existence of a defense tower. During the excavation, agglomerations of stones that may have come from a tower or a defense entrenchment were also discovered. This section has not been completed and it will be subject of future endeavors in 2021. For this reason we cannot yet express a point of view as regards the existence or not of a defense tower.

On the hardened edge of the upper plateau, the open surface, with dimensions of 8 x 10 m, was continued, after being opened in the previous archaeological campaign (2019). It consists of an agglomeration of stones, fragments of adobe with impressions of wattle and several postholes. Numerous archaeological finds on the level of trampling (fragmentary ceramic vessels, ceramic fragments, metal parts and osteological remains). The dwelling has a length of 6 m and a width of 5 m. In the NE part of the surface, a deep, circular sunken dwelling with a diameter of 3.60 m and a depth of 1.20 m was partially investigated. It belongs to the middle Hallstatt layer, with numerous ceramic and osteological fragments inside.

53. Topalu, jud. Constanța

Punct: Cetatea Capidava

Cod RAN: 63063.01-12; Cod LMI: CT-I-sA-02600

Autorizație: nr. 34/05.05.2020.

Colectiv: conf.dr. Ioan Carol Opreș (coordonator științific, FI-UB), dr. Al. Rațiu (MNIR, responsabil sector), dr. Raluca Moței (MMB), drd. Ioana Manea (MNIR/MMB) – sectorul VII, intra muros; Tiberiu Potârniche (MINAC) – sectorul de est, intra muros; dr. Cătălin Ionuț Dobrinescu (MINAC – responsabil sector), prof.dr. Zeno Karl Pinter, dr. Claudia Urduzia (ULSB, Muzeul Național Brukenthal, Sibiu) – sectorul X extra muros.

Finanțare: Campania a fost finanțată de către Ministerul Culturii și Identității Naționale prin MINAC cu suma de 25.000 RON. Cofinanțarea a fost asigurată de MINAC.

Date fiind condițiile speciale legate de pandemie, cercetările arheologice de la Capidava s-au desfășurat în 2020 într-un unic sector (sectorul de est) intra muros:

Sectorul de EST (sector V). Cercetările arheologice desfășurate în sectorul estic al cetății de la Capidava au fost realizate în intervalul 16 septembrie – 27 octombrie 2020, având ca scop principal continuarea cercetărilor realizate în campaniile precedente, precum și efectuarea unor lucrări de conservare asupra edificiilor plasate la vest de *Via Principalis*. În perioada 28 octombrie – 30 octombrie, membrii colectivului științific au realizat măsurători și înregistrări, operațiuni de ambalare a materialelor arheologice descoperite etc.

În campania 2020 cercetările arheologice efectuate în sectorul de est s-au desfășurat în principal pe latura de nord-est, înspre curtea F, într-un edificiu nou, denumit convențional edificiul E2. Cel de-al doilea obiectiv al campaniei arheologice desfășurate în acest an în sectorul estic al fortificației de la Capidava a fost reprezentat de cercetarea întreprinsă în încăperea C10, aflată la vest de edificiul E2.

EDIFICIUL E2: Încăperile C8A, C8B, C7

Edificiul E2 este situat în partea de nord a sectorului de est, având latura de nord-est alipită cortinei F. Acesta descrie o formă dreptunghiulară, alungită și are componența sa 3 camere, denumite în ordinea descoperirii lor: C8A, C8B și C7.

Cercetările arheologice efectuate aici de către Z. Covacef au fost stopate în anul 1996. În cadrul campaniei 2006 au fost efectuate apoi o serie de lucrări de conservare și restaurare asupra zidurilor perimetrice, în special asupra celor localizate în C8A. În vara anului 2020, au fost efectuate lucrări de restaurare asupra edificiului mai sus menționat, lucrări realizate în cadrul proiectului cu fonduri UE gestionat de CJ Constanța și recent încheiat. Aceste lucrări au vizat refacerea și consolidarea zidurilor perimetrice, prin adăugarea unei asize de cărămidă, pornind de la amprente pătate în mortarul original, precum și a două asize de protecție, realizate din blocuri de piatră.

Conform înregistrărilor anterioare, nivelul la care cercetarea arheologică a fost stopată este reprezentat de

un nivel de distrugere plasat cronologic în a doua jumătate sau chiar spre sfârșitul secolului al VI-lea p.Chr. Această situație nu este singulară în sectorul estic al Capidavei, ea fiind recent documentată și în cazul edificiului E1.

Se cuvin amintite aici și câteva date referitoare la metodologia de lucru abordată: datorită dimensiunilor reduse ale edificiului (14,35 m x 5,08 m) am hotărât realizarea a două secțiuni stratigrafice, dispuse perpendicular pe curtea F, având un martor de 1,00 m între ele, cu scopul de a surprinde cât mai bine informațiile stratigrafice. Au fost obținute astfel două secțiuni, denumite convențional S1 și S2, iar săpătura s-a desfășurat simultan în toate cele 3 încăperi. În campania din anul 2019 a fost investigată secțiunea S2, debutând astfel datorită problemelor ridicate de evacuarea pământului rezultat din săpătură.

Încăperea C7: a fost cercetată secțiunea S1, cu lățimea de 2,00 m și lungimea de 7,65 m. Pe parcursul cercetării au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, săpătura a înregistrat adâncimi variabile, cuprinse între -1,20 m și -1,65 m, fără să fi atins nivelul de loess. Pe parcursul cercetării au fost identificate 3 noi ziduri realizate din piatră legată cu pământ, dispuse paralel față de curtea F; acestea aparțin unei (unor) faze anterioare ale construcției.

Nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea a fost surprins parțial în colțul de vest al edificiului, reprezentând totodată cota la care cercetarea a fost încheiată în campania arheologică din anul 1996. A fost înregistrat un nivel de incendiu puternic, cu resturi lemnoase și urme de cenușă, fiind recuperate cu acest prilej 3 vase întregibile (două ulcioare amforoidale și un castron stampat de tip African Red Slip Ware, precum și resturile unei amfore de tip LR2 puternic calcinată. Tot în această zonă a fost descoperit un vas de provizii (*dolium*), în stare bună de conservare, a cărui buză, parțial afectată păstra urmele incendierii. Acest aspect confirmă cota nivelului de călcare, completând astfel informațiile obținute în campania din anul 2019, când în centrul acestei încăperi a fost documentat un alt *dolium* păstrat în stare fragmentară, plasat la o cotă similară.

După îndepărtarea stratului de dărâmătură și resturi de incendiu, a fost înregistrat un nivel de sol galben, puternic tasat și cu puțin material arheologic. Acesta constituia un strat de nivelare și care a fost distribuit intenționat peste construcțiile mai vechi, demantelate.

Cele trei ziduri descoperite sunt orientate pe direcția NV-SE, fiind dispuse paralel față de traseul cortinei F. Toate cele trei ziduri au fost realizate din piatră legată cu pământ și se păstrează fragmentar, fiind demantelate cu rigurozitate. Acestea au următoarele dimensiuni: Zidul 1 (ZPP1) – L = 2,00 m, l = 0,75 m, h = 0,30 m, Ac = - 1,00 m și păstrează 3 asize realizate din pietre de mici dimensiuni, legate cu pământ; Zidul 2 (ZPP2) – L = 2,00 m, l = 0,42 m – 0,44 m, h = 0,21 m, Ac = - 1,30 m și păstrează 3 asize realizate din pietre de mici dimensiuni, legate cu pământ; Zidul 3 (ZPP3) – L = 2,00 m, l = 0,75 m, h = 0,40 m, A(dâncimea) c(onturare) = - 0,70 m – 0,80 m, păstrează 2 asize realizate din pietre de dimensiuni medii și mari, legate cu pământ.

În urma cercetării arheologice s-a putut stabili faptul că zidurile ZPP1 și ZPP3 corespund aceleiași perioade, în timp ce ZPP2 reprezintă o fază anterioară afectată de refacerile succesive ale edificiului.

Materialul arheologic descoperit aici este puternic fragmentat, fiind înregistrată totodată și o amenajare din țigle și olane sparte, care a servit drept suport/bază pentru fixarea în teren a vasului de provizii. Din rațiuni de conservare, acesta a fost golit în întregime, constatându-se faptul că în partea inferioară acesta a fost fixat cu ajutorul unor pietre de dimensiuni mici și medii. La finalul campaniei, chiupul a fost învelit cu material geotextil în vederea conservării *in situ*, pe perioada sezonului rece.

Cercetarea arheologică efectuată în cadrul campaniei din anul 2020 asupra edificiului E2 s-a limitat doar la practicarea secțiunii S1 în încăperea C7. Datorită elevației crescute a zidului perimetral rezultat în urma lucrărilor de restaurare, evacuarea pământului produs în urma cercetării arheologice a fost mult îngreunată și din acest motiv am decis reprogramarea cercetării pentru încăperile C8A și C8B, precum și demontarea matorului stratigrafic, pentru campania imediat următoare.

Încăperea C10: este situată la vest de edificiul E2, iar cercetarea arheologică efectuată aici inițial a fost oprită în campaniile din anul 1997-1998. Zidurile perimetrale descriu un traseu trapezoidal, cu baza mică către nord – vest. În toamna anului 2019 a fost efectuată restaurarea și consolidarea zidurilor perimetrale existente ale încăperii în cadrul proiectului de intervenție recent încheiat. Cu acest prilej au fost identificate accesul plasat pe latura sudică, precum și o posibilă ieșire situată la est. Tot cu acest prilej a fost formulată ipoteza că încăperea C10 reprezintă o construcție adosată în componența edificiului E2, ca urmare a legăturii înregistrate pe latura nordică a zidului.

Din punct de vedere metodologic, suprafața încăperii C10 a fost împărțită în trei secțiuni denumite convențional SI-SIII, orientate pe direcția E-V, cu scopul de verificare a informațiilor de ordin stratigrafic. În cadrul acestei campanii au fost cercetate secțiunile SI, respectiv SIII, obținându-se astfel două profile ce reprezintă marginile secțiunii SII. Aceasta va face obiectul cercetării din campania viitoare.

Secțiunea SI are lățimea de 2,30 m și lungimea de 5,00 m, conform amprentei camerei. Pe parcursul cercetării au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, săpătura s-a realizat până la adâncimea de -1,60 m, fără a fi atins nivelul de loess. Pe parcursul cercetării au fost identificate mai multe straturi arheologice reprezentate de amenajări, distrugeri și demantelări ale unei faze mai vechi a edificiului.

Astfel, după îndepărtarea nivelului de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, la care s-a oprit cercetarea arheologică precedentă, a fost înregistrat un nivel de dărâmătură alcătuit din piatră și resturi de țigle și olane, cu o consistență eterogenă. La adâncimea de -0,55 m a fost identificat traseul unui zid orientat NNE–SSE, realizat din blocuri de piatră legate cu pământ (ZPP1), ce are o lățime de 0,45 m și o lungime păstrată variabil 0,52 m/0,55 m; pe verticală acesta se păstrează pe o înălțime de 0,46 m,

fiind alcătuit din patru asize realizate din blocuri de piatră de bună calitate, aranjate ordonat. Traseul acestui zid a fost întrerupt ulterior, post demantelare, de implantarea unui vas de provizii de tip *dolium*, afectat la rândul său de amenajările mai târzii. Deși nu au mai fost identificate resturile acestuia, a fost înregistrată amprenta sa, ce descrie o groapă cvasicirculară, având diametrul de 140 x 120 cm și o protuberanță centrală cu diametrul de 30 cm. Sub acest nivel, a fost identificat un strat de pământ galben – cafeniu ce corespunde nivelului de amenajare a ZPP 1. Materialul arheologic descoperit aici este puternic fărâmițat și reprezintă resturi provenite atât de la recipiente amforice, cât și de la veselă folosită în bucătărie (în special căni și oale). Pe baza acestui material, nivelul de amenajare corespunde secolului al IV-lea p.Chr și reprezintă o succesiune de bulversări și intervenții succesive.

Pe latura vestică a încăperii C10, cercetarea arheologică efectuată în secțiunea SI a relevat faptul că zidul prezintă o ușoară deviație pe direcția NE –SV, fapt ce poate fi asociat la ora actuală fie cu un aliniament inițial diferit, fie cu o utilizare spațială adaptată la construcțiile deja existente. Această informație va putea fi verificată cu ocazia campaniei viitoare, când ne propunem cercetarea integrală a încăperii C10, prin practicarea secțiunii S II. Pe latura estică a fost identificat un alt zid, suprapus perfect de faza târzie a zidului perimetral al C10. Zidul (ZPP 2) realizat din piatră legată cu pământ a fost înregistrat pe toată lățimea secțiunii SI; acesta păstrează 4 asize pe o înălțime de 50 de cm și a fost conturat la adâncimea de -1,20 m. Lățimea vizibilă este de doar 14 cm, cu blocurile de piatră din componența sa de dimensiuni medii, dar riguros așezate.

Secțiunea SIII are lățimea de 2,50 m și lungimea de 5,60 m, conform amprentei camerei. Pe parcursul cercetării au fost surprinse atât nivelul de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, cât și un nivel anterior, databil în secolul al IV-lea p.Chr. Pe verticală, săpătura s-a realizat până la adâncimea de -2,00 m, adâncime la care a fost atins nivelul de loess. Pe parcursul cercetării au fost identificate mai multe straturi arheologice fiind consemnate două demantelări succesive ale fazelor mai vechi de construcție.

După îndepărtarea nivelului de distrugere de la sfârșitul secolului al VI-lea, la care s-a oprit cercetarea arheologică precedentă, a fost înregistrat un nivel de dărâmătură cu sol gri-cenușiu, alcătuit din piatră, cărămizi și resturi de țigle și olane, având o consistență eterogenă. La adâncimea de -0,60 m a fost identificat traseul unui zid orientat NNE–SSE, realizat din blocuri de piatră legate cu pământ (ZPP1), ce are o lățime variabilă, cuprinsă între 0,65 și 0,68 m; pe verticală, acesta se păstrează pe o înălțime maximă de 1,35 m, fiind alcătuit din opt asize realizate din blocuri de piatră de bună calitate, aranjate ordonat. Traseul acestui zid a fost întrerupt ulterior, post demantelare, atât de latura vestică, cât și de cea estică a zidurilor perimetrale ale încăperii C10, în faza târzie a edificiului. Cea de-a doua demantelare, mai timpurie, este reprezentată de amprenta unui șanț, identificat la adâncimea de -1,90 m, care descrie traseul unui zid perpendicular pe ZPP1. Lățimea șanțului este de 0,60 m, iar cercetarea sa va face obiectul campaniei

viitoare, după investigarea secțiunii S II și deschiderea în suprafață a încăperii C 10. Materialul arheologic descoperit este puternic fărâmițat și reprezintă resturi provenite atât de la recipiente amforice, cât și de la veselă de bucătărie. Pe baza acestui material, nivelul de amenajare corespunde secolului al IV-lea p.Chr.

Un aspect foarte important ar fi acela potrivit căruia traseul zidului ZPP1 se conectează foarte bine cu cel al zidului Z3, descoperit în încăperea C7 din E2 pe parcursul campaniei de cercetare arheologică sistematică din anul 2019. Această informație ne conduce spre ipoteza că anterior a funcționat un edificiu mai amplu, înlocuit mai târziu de amplasamente diferite, plasate în acord cu repartitia spațială și necesitățile existente pe parcursul secolului al VI-lea p.Chr. Lipsa unei distrugerii violente, precum și demantelarea sistematică realizată unitar și liniar probează în egală măsură atât o perioadă liniștă, dar și o evidentă politică de reconstrucție edilitară. Toate aceste ipoteze vor fi verificate în campania viitoare, prin prelungirea secțiunii S III, în exteriorul încăperii C10 și conectarea acesteia cu secțiunea S2 din C7, pentru verificarea traseului zidului ZPP1/ Z3.

Alături de săpătura arheologică efectuată în interiorul edificiului E2/C7 și în încăperea C10, un alt obiectiv important al campaniei a fost realizarea lucrărilor de conservare asupra edificiilor plasate la vest de *Via Principalis*, precum și îndepărtarea vegetației și a resturilor de piatră și moloz din turnurile T7, T6, T5 și T4. Campania din anul 2020 a debutat prin realizarea lucrărilor specifice de curățare a vegetației și îndepărtarea tuturor resturilor de materiale de construcție rămase în urma proiectului de intervenție asupra curtinelor și zidurilor interioare, atât pe toată suprafața sectorului de Est, cât și în împrejurimi. Au fost efectuate umpluturi minimale în zona zidurilor perimetrice ale edificiului E1, precum și completări în interiorul acestuia, ca urmare a precipitațiilor abundente din sezonul trecut, care au produs surpări la partea superioară a umpluturilor efectuate inițial. Referitor la lucrările de acoperire ale edificiilor plasate la vest de *Via Principalis* menționăm următoarele etape: curățirea vegetației existente pentru preîntâmpinarea dezvoltării rădăcinilor, acoperirea integrală a zidurilor cu material geotextil, adăugarea pământului galben în straturi succesive.

În concluzie, cercetările arheologice realizate în sectorul estic al cetății Capidava din cadrul campaniei 2020 au fost efectuate pe o suprafață însumând circa 40,00 mp. Pe verticală, săpătura are o distribuție variabilă, în funcție de complexele atinse, înregistrându-se adâncimi între -1,20 m și -2,00 m. Principalele rezultate ale campaniei sunt reprezentate de descoperirea celor 3 ziduri ce atestă faze anterioare de construcție ale edificiului E2 alipit spre nord-est curtinei F. Aceeași situație se înregistrează și în cazul încăperii C10, fiind confirmată cu această ocazie ipoteza că respectiva încăpere reprezintă o extindere a edificiului E2, având la bază o construcție mai veche, de aceeași dimensiuni. Au fost recuperate elemente de acoperiș, vase ceramice întregi sau întregibile, piese din sticlă și os, monede din bronz și alte obiecte mărunte. Cercetările au fost documentate atât în scris, cât și digital (foto). Au fost

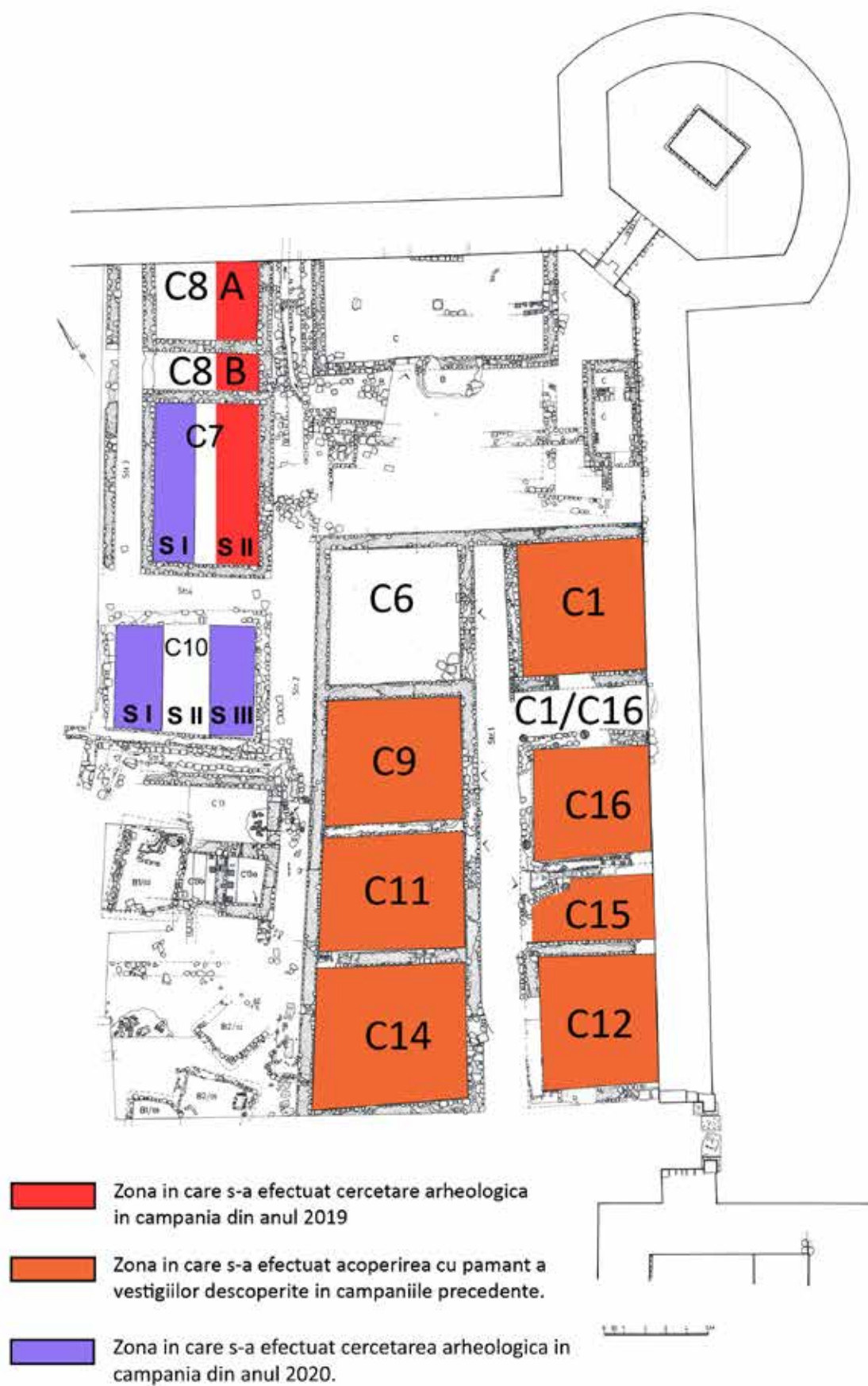
efectuate înregistrări grafice, fiind întocmite grundriss-uri și profile la scară convenabilă. La finalul săpăturii, cercetarea a fost documentată suplimentar prin realizarea unor fotografii aeriene captate cu ajutorul droniei.

[Tiberiu Potârniche, Ioan C. Opreș]

Abstract

In 2020, archaeological researches in the eastern sector of the Late Roman and Early Byzantine fort in Capidava were carried out between September 16th – October 27th, aiming to pursue the excavation of the Building E2 which restarted during the previous season. This edifice, conventionally named building E2, is situated next to the curtain wall F and has three distinct rooms: C8A, C8B and C7. The researches were resumed here in 2019, after a pause for more than two decades, starting with a longitudinal trench (S II) covering almost half of the entire surface of the edifice. In this last campaign another longitudinal section (S I) was practised, this time carried out only inside C7 room of the same edifice. As a result of the archaeological research, new construction phases could be identified, roof elements recovered, as well as pottery, glass and bone fragments, bronze coins and other small finds.

Another area of research was represented by Room C10, which is situated west of the E2 edifice. The archaeological excavations carried out there revealed an older phase of construction connected to E2 building. On the foundations left from of a unique edifice, the two buildings were subsequently designed and reconstructed in a period of peace, according to a well-established plan.

Pl. I: Situația lucrărilor efectuate în sectorul de Est campaniile 2019-2020.

Capidava 2018, sectorul de Est, imagine aeriana inregistrata la finalul campaniei.

Edificiul E2, secțiunea S II, detaliu aerian surprins în cadrul cercetărilor din anul 2019.

Capidava 2019, sectorul de Est, imagine aeriana inregistrata la finalul campaniei.

Pl. III: Edificiul E2, C7, SI, nivelul de distrugere din sec. VI p.Chr. la debutul lucrărilor.

Pl. IV: Edificiul E2, C7, S1; conturarea zidului ZPP1.

Zidurile ZPP 1 si ZPP 2 la finalul campaniei din anul 2020.

Detaliu de amenajare a vasului de provizii pe "pat" realizat din fragmente de tigle si caramizi. In stanga zidul ZPP 3 dupa conturare.

Edificiul E2, incapera C7, sectiunea S I la finalul campaniei 2020.

Pl. V: Edificiul E2, C7, SI; la finalul lucrărilor.

Pl. VI: Încăperea C10, SI; nivelul de distrugere din sec. VI p.Chr.

C10, SI, amprenta vasului de provizii dezafectat ce a distrus în momentul amenajării sale traseul zidului ZPP 1.

Încăperea C10, secțiune SI, la finalul campaniei 2020.

Pl. VIII: Încăperea C10, SI; la finalul lucrărilor.

Pl. IX: Încăperea C10, SIII; conturarea zidului ZPP1.

Pl. X: Încăperea C10, SIII; la finalul lucrărilor.

Capidava 2020, sectorul de Est, imagine de ansamblu dinspre sud-vest.

Capidava 2020, sectorul de Est, imagine de ansamblu dinspre nord-vest.

Pl. XII: Capidava 2020, sector Est, capturi aeriene realizate la sfârșitul campaniei.

54. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț**Punct: la Nord-Vest de sat****Cod RAN:** 122944.01**Autorizația nr:** 94/06.05.2020**Colectiv:** Vasile Diaconu (responsabil), Alexandru Marian Gafincu, Ionuț Stigleț, George-Dan Hânceanu, Ciprian-Dorin Nicola, Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț)

Finanțare: 30000 lei

Perioada desfășurării cercetării: 3.08. - 19.08.2020

În campania de săpături din anul 2019 au fost verificate mai multe anomalii indicate de scanarea geo-fizică a sitului. Cu acel prilej a fost cercetată o locuință eneolitică (cultura Precucuteni) și a fost verificată și posibila existență a unui șanț, a cărui prezență a fost infirmată ulterior.

În 2020 am continuat demersul prin care ne-am propus investigarea urmelor construcțiilor eneolitice, motiv pentru care, tot în zona centrală a sitului, am deschis două suprafețe distincte. Inițial, pentru a verifica una dintre anomaliile geo-magnetice, au fost trasate două secțiuni paralele, notate S.II și S.III, cu dimensiunile de 10 x 2 m. Pe măsură ce au fost puse în evidență resturile unei construcții aparținând culturii Precucuteni, matorul dintre cele două secțiuni a fost demontat, iar spre vest perimetrul inițial a mai fost extins cu încă trei carouri (2x2 m). Astfel, a fost obținută o casetă cu suprafața de 51 mp, notată Caseta 2.

Construcția L. 2. În zona centrală a casetei a fost identificată o aglomerare de chirpic ars, bine delimitată, cvasirectangulară, care ocupa o suprafață de aproximativ 16 mp. La demontare s-a observat că respectiva construcție nu a fost prevăzută cu platformă, însă nu au fost identificate urmele unor pari de susținere. Un detaliu interesant este acela că respectiva structură a fost edificată peste o alveolă puțin adâncă, fapt observat după înlăturarea depunerii de chirpic ars. Printre dărâmături au fost identificate statuete antropomorfe, resturi ceramice, obiecte de os și câteva fragmente mici de metal (cupru) (Fig. 1).

Cplx. 1/2020. În C.A.2 a fost identificată o groapă circulară în plan, de mici dimensiuni, cu un diametru de 40 cm și adâncimea de 37 cm. Din umplutura ei au fost recuperate doar câteva fragmente ceramice atipice, de factură eneolitică.

Cplx. 2/2020. A fost identificat în C.B.2-3, la adâncimea de 0,80 m și reprezintă o groapă care a secționat depunerea de chirpic ars, fiind deci posterioară construcției. Complexul avea formă de clopot, fiind circular în plan. Diametrul gropii este de 1,15 x 1,20 m, iar adâncimea este de 0,50 m. În umplutura complexului au fost găsite numeroase bucăți de chirpic ars, fragmente ceramice și o statueta antropomorfă fragmentară (Fig. 2).

La 30 m sud de Cas. 2 a fost trasată și investigată secțiunea S. IV (10 X 2 m), pentru a verifica o altă anomalie, care a fost interpretată drept locuință.

Construcția L.3. În C.1-4 a fost identificată o masă compactă de chirpic ars, foarte bine delimitată pe laturile de nord și de sud. Din rațiuni obiective, secțiunea nu a putut fi extinsă, astfel încât nu au putut fi stabilite dimensiunile

complete ale locuinței. De pe aglomerarea de lipitură arsă au fost recuperate fragmente dintr-un vas de dimensiuni medii. La demontare, dintre resturile construcției au fost prelevate fragmente ceramice și piese litice (Fig. 3/1).

Cplx. 3/2020. A fost identificat în C.1, la adâncimea de 0,80 și reprezintă o groapă circulară în plan, cu diametrul de 0,75 cm. Complexul are un profil în formă de clopot și o adâncime de 0,30 cm, având în umplutură bucăți de lipitură arsă, fragmente ceramice și câteva așchii de silex. Groapa a secționat aglomerarea de chirpic provenită din distrugerea locuinței, ceea ce susține posterioritatea sa (Fig. 3/2).

Cu totul sporadic, în cele două suprafețe (Cas. 2 și S.IV) au fost identificate și materiale ceramice specifice epocii bronzului (cultura Noua) și sec. IV p. Chr (cultura Sântana de Mureș).

Cele mai consistente vestigii aparțin culturii Precucuteni și sunt reprezentate, cu preponderență, de resturi ceramice, materiale osteologice, piese litice și plastică antropomorfă.

Și în campania din 2020 au fost prelevate probe pentru analize pedologice, arheozoologice, palinologice și petrografice.

Pe baza observațiilor din anii 2019 și 2020 putem afirma că situl este destul de bine conservat, iar structurile de locuire eneolitice sunt nederanjate de lucrările agricole, fapt ce permite o bună înregistrare detaliată a contextelor și complexelor arheologice.

Abstract

Archaeological excavations in 2020 had as main objective the investigation of two of the geo-magnetic anomalies identified within the site. Thus, in the area labelled Cas. 2, a small, quasi-rectangular construction attributed to the Precucuteni culture was identified. In the S. IV section, another house was identified, partially investigated, but very well preserved. Both houses were disturbed by pits after their destruction, also attributed to the Precucuteni culture. The archaeological material is extremely rich and composed of pottery, stone and flint tools, bone, but also many anthropomorphic statuettes.

1

2

Pl. I: Topolița – La Nord-vest de sat, construcția L.2. 1. vedere dinspre est; 2. vedere dinspre vest.

1

2

Pl. II.: Topolița – La Nord-vest de sat, complexul 2/2020. 1, conturarea gropii; 2, groapă după golire.

1

2

Pl. III: Topolița – La Nord-vest de sat, construcția L.3 și complexul 2/2020.

55. Tulcea, jud. Tulcea [Aegyssus]**Punct: Parcul „Monumentul Independenței” („Colnicul Hora”)****Cod RAN:** 159623.01: **Cod LMI:** TL-I-m-A-05718**Autorizație nr.** 53/19.05.2020**Colectiv:** George Nuțu, Marian Mocanu, Radu Stănescu, Florin Topoleanu (Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea); Dan Aparaschivei, George Bilavski, Lucian Munteanu (Institutul de Arheologie al Academiei Române, filiala Iași); Simina Stanc (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași); Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Colectivul de Geografie al Academiei Române, filiala Iași).**Finanțare:** Ministerul Culturii din România; Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea

Cercetările arheologice s-au desfășurat în perioada septembrie - octombrie, pe două sectoare, cu finanțarea Ministerului Culturii și Identității Naționale și a Institutului de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea. Cele două sectoare sunt Aria B și Sector Vest. Totodată, au fost continuate cercetările interdisciplinare în colaborare cu Colectivul de Geografie al Academiei Române, filiala Iași și Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași.

Sector „ARIA B”

George Nuțu, Marian Mocanu, Radu Stănescu (ICEM Tulcea), Simina Stanc (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), Radu Pîrnău, Bogdan Roșca (Colectivul de Geografie al Academiei Române, filiala Iași).

Campania acestui an în Aria B s-a concentrat pe cercetări mai consistente în încăperea situată la vest de *palestra*, cu dimensiuni impresionante și o suprafață totală de aproximativ 120 mp (Fig. 1). Aria investigată se află în proximitatea sectorului cercetat începând cu anul 1974. Din punct de vedere topografic se află situată în nord-vestul edificiului numit convențional „*palaestra*”, mai exact la NV de aripa vestică a acestui edificiu din care au fost cercetate anterior două ziduri orientate NV-SE, respectiv SV-NE. Prin deschiderea acestei suprafețe s-a urmărit identificarea laturii de NV, din aripa vestică a palestreii. Anterior, un segment din zidul de NV al acestei încăperi a fost cercetat, dar rezultatele nu sunt cunoscute. Din planurile publicate până în prezent reiese că în această zonă a fost trasată în anii 1980-1984 a doua secțiune magistrală, orientată E-V. Tot în această zonă a fost cercetat un bordei medio-bizantin¹. Acesta (B2) a fost cercetat parțial în campaniile din anii 1976 și 1978; podeaua a fost suprinsă la -1,75-1,80 m față de nivelul actual de călcare. Locuința cercetată a fost descoperită în carourile M3b-M4b, conform vechii împărțiri topografice a sitului. Reluată relativ recent, discuția privind această locuință nu lămurește întru totul situația din teren. Aparent, locuința/bordei în discuție a fost afectată de un șanț de demantelare a cărui datare nu a fost lămurită. Mai mult,

umplutura bordeiului, care nu avea materiale arheologice, a fost perforată de o locuință medievală sau modernă, cu care poate fi pusă în legătură și prezența acestui șanț/fundație. Cronologia acestei locuințe a fost asigurată de o serie de materiale „feudal timpurii” decorate cu caneluri orizontale și în val având puternice urme de arsură. În proximitate au mai fost descoperite, la adâncimi diferite, două brățări, una din sticlă cu urme de vopsea albastră și galbenă și a doua din bronz (?) cu capătul rotunjit².

Structura circulară cercetată în campaniile precedente se învecinează spre E cu extremitatea unei casete rezultată în urma vechilor săpături. Forma rectangulară indică acest lucru, alături de umplutura constând într-un pământul afănat, neomogen. Baza acesteia se oprește pe un nivel de pământ tasat, brun-cenușiu în care au fost descoperite materiale ceramice medio-bizantine cu decorație „în val” și două monede datate în aceeași perioadă (sec. XI). Un șanț cercetat parțial a fost surprins în grund și în umplutura din partea superioară au fost descoperite, de asemenea, câteva mici fragmente databile în secolul al XI-lea p.Chr.

În exteriorul încăperii, spre SV, a fost cercetat un tronson de zid, paralel cu latura de V a acesteia. Cercetarea preliminară a condus la ideea că acest zid reprezintă o fază de locuire anterioară ridicării acestei încăperi mari din sectorul de V al palestreii. Demantelarea acestuia s-a produs odată cu edificarea palestreii spre sfârșitul secolului al III-lea p.Chr. De asemenea, a fost evidențiat faptul că baza unei coloane descoperită pe parcursul campaniei din anul 2015 nu se află *in situ*; probabil a fost dislocată datorită unor intervenții din perioada modernă, care se observă foarte bine pe profilul de V al C1.

Degajarea întregii încăperi situată la V de *palestra* reprezintă cel mai important obiectiv al campaniei anului viitor, cu atât mai mult cu cât acest lucru ar reuși să pună în valoare încă un segment din anticul *Aegyssus*, în scopul valorificării sale științifice și turistice. Totodată, ne propunem, în funcție de fondurile de care vom dispune, realizarea unor sondaje în *palestra* și în Aria A pentru verificarea nivelurilor romane timpurii și a celor pre-romane. Alături de sondajele deja realizate în Aria C, acestea vor contribui la lămurirea începuturilor orașului antic.

Sector „VEST”

Dan Aparaschivei, George Bilavski, Lucian Munteanu (Institutul de Arheologie al Academiei Române, filiala Iași).

Încă de la deschiderea sectorului Vest din situl arheologic *Aegyssus*, în anul 2017, obiectivele principale au fost stabilirea cronologiei și a stratigrafiei pentru această zonă a cetății, precum și corelarea datelor stratigrafice și planimetrice cu informațiile similare obținute în diferite arii de locuire ale fortificației. Ne-am propus, de asemenea, reperarea complexelor de locuire și recuperarea materialului arheologic antic și medieval. În primele două campanii (2017, 2018) am reușit să deschidem și să cercetăm parțial o secțiune de dimensiuni relativ reduse (3,00x9,00 m), cu

¹ Mănușu-Adameșteanu 2010, 244, fig. 3/1 cu trimiterea la Opați, Sion, Vasiliu, 1980, 270-278, fig. 1.

² Mănușu-Adameșteanu 2010, 224.

orientare E-V. Cercetarea pe care am efectuat-o în primul an, respectiv, o săpătură până la aproximativ -1,85 m spre partea de SE a secțiunii și până la -1,20 m spre NV, ne-a oferit destul de puține repere și elemente pentru stabilirea unei stratigrafii certe a zonei. Numeroasele intervenții moderne care au avut loc odată cu amenajarea parcului „Monumentului” au răvășit destul de mult nivelurile arheologice superioare. De asemenea, tot în timpul lucrărilor de sistematizare a zonei s-a adus pământ din alte zone ale orașului. Însă, odată ce săpătura a avansat, am putut constata că nivelurile romane târzii sunt destul de bine conservate. La finele campaniei 2018 ne stabileam ca obiective viitoare cercetarea cât mai completă a edificiului C1 (L1), pe care am reușit să îl profilăm, dar mai ales „extinderea în suprafață a secțiunii SI, pentru a surprinde și documenta satisfăcător zidurile Z1 și Z2, în vederea determinării funcționalității și a cronologiei acestor elemente arhitectonice în comparație cu complexele cercetate până în prezent”.

În campania din 2019, cu sprijinul colegilor și partenerilor noștri de la ICEM Tulcea, a fost extinsă această secțiune, spre sud, cu o altă unitate de cercetare denumită de noi Suprafața 1 (Sp1). Astfel, am început cercetarea suprafeței respective pe o lățime de încă cinci metri spre sud, păstrându-se aceeași lungime, de nouă metri. A rezultat suprafața Sp1 cu dimensiunile de 8,00x9,00 m. După îndepărtarea straturilor de umplutură contemporană din această nouă unitate de cercetare, am ajuns la adâncimea de -0,65 m în colțul de nord-est, -0,85 în sud-est, iar pe latura de vest (zona mai joasă) la -0,50 m. Pentru corelări eficiente am păstrat și pentru noua suprafață numerotarea carourilor de la 1 la 3, pornind de la vest la est.

De la aceste realități am continuat cercetarea în anul 2020. Am adâncit suprafața nou trasată, iar după circa 0,20 m am putut identifica un *foliis* anonim, clasa B, c.1030/1035-1042(?) (date catalog DOC). Alături de acesta, pe același nivel, în caroul 3, au fost descoperite fragmente de ceramică din aceeași perioadă istorică, dar și fusaiole, un cosor din fier și fragmente de sticlă. Au fost primele semne care au indicat posibilitatea surprinderii evidente a unui nivel de locuire medievală-bizantină în acest sector.

La adâncimea de -1,00-1,15 m, lângă profilul de est – cel mai înalt punct al suprafeței – s-a conturat un complex rectangular, care pare a fi o locuință. Este drept că în nivelul acesta, pe lângă artefactele clar bizantine, din secolul al XI-lea, au apărut fragmente ceramice specifice perioadei romane târzii, fragmente de amforă de tip LR I și LR II, dar și unele intruziuni moderne concretizate prin apariția unor obiecte recente (un cartuș, fragmente de sticlă etc.). După curățarea acestui colț de sud-est al suprafeței 1 s-a constatat că acest complex (denumit convențional LS-E), care intră atât în profilul de sud, cât și în cel de est, ar putea fi o locuință prăbușită (Fig. 2). Dimensiunile aproximative, care pot fi măsurate în suprafața deschisă în acest moment, ar fi de circa 2,00 m pe latura lungă, paralelă cu profilul de sud, și de 1,50 m pe latura de est. În urma operațiunilor de curățare a perimetrului s-a putut observa bucăți importante de chirpici, unele de dimensiuni apreciabile (0,35 x 0,15

m), alături de bârne arse, dar și un strat consistent de lutuală de perete (mai ales lângă profilul de sud). Podeaua este constituită dintr-un strat consistent de lut galben bine tasat. De asemenea, zonele cu arsură roșietică, prezente pe aproape toată suprafața, reprezintă semne ale unei evidente distrugerii prin foc. Pe profilurile de S și E se poate observa o lentilă de arsură neagră, care se desfășoară pe circa 1,50 m (pe profilul de S) x 1,30 m (pe profilul de E) și care poate indica limitele clare ale complexului.

După conturarea acestui complex s-a trecut la secționarea sa, pe direcția N-S, lăsând un metru spre profilul de est. Monedele descoperite în secțiune reprezintă piese numismatice romane târzii, respectiv, un *foliis* de la Iustin II (și Sophia) și un *foliis* Iustinian I, de Cyzic. Alături de această structură, spre nord, practic legat de locuință, și, foarte posibil, în conexiune cu funcționalitatea acesteia, a fost identificat complexul notat de noi cu CX1 (Fig. 3). Acesta este reprezentat, de fapt, de mai multe fragmente de bârnă arse, dispuse aleatoriu, care pleacă de lângă LS-E către nord și intră în CX2, o groapă modernă. Și din acest areal au fost recuperate monede romane târzii, precum și ceramică specifică, alături de ceramică medievală timpurie, semn al răvășirii destul de semnificative a nivelurilor arheologice. Este vorba despre un *foliis* de la Maximianus „Herculeus”, de Aquileia și de o monedă AE a unui împărat din dinastia constantiniană. Complexul CX2, menționat mai sus, este interesant prin materialul furnizat, dar mai ales pentru că demonstrează numeroasele intruziuni moderne în nivelurile antice și medievale din zonă. Din acest complex, pe lângă o monedă de la Mihai I, emisă în 1942, au putut fi identificate multe fragmente de ceramică și porțelan de factură modernă, precum și obiecte de fier și alte metale, dar și părți ale unor unelte, datând din aceeași perioadă.

La vest de aceste complexe, în caroul 2, a apărut o altă structură, denumită CX3, orientată pe direcția NV-SE (Fig. 4). Este un complex rectangular, desfășurat la circa 1,00 m de profilul de sud, cu bârne de lemn ars, destul de groase, așezate în rânduri de câte două. Astfel, au fost surprinse laturile de sud, de 1,40 m lungime, și de est, cu o lungime de 1,70 m, ale acestui complex. Lângă latura de est am identificat o amforă sferoidală cu o înălțime păstrată de 0,45 m și un diametru maxim măsurat de 0,40 m. Îi lipsesc doar buza și toartele, iar din interior am prelevat, din pământul de umplutură al acesteia, un fragment osteologic de la o pasăre și un fragment ceramic. În apropiere au fost identificate mai multe monede din perioada romană târzie (o monedă AE, databilă la finele secolului al IV-lea – începutul secolului următor și o altă monedă databilă în secolul al V-lea), dar și un *foliis* anonim, clasa A2, 976(?) - c.1030/1035. Între CX1 și CX3 a mai apărut încă un *foliis* anonim, clasa B, c.1030/1035 - 1042(?). Aceste ultime piese numismatice confirmă inclusiv datarea oferită de către amfora sferoidală pentru complexele identificate, respectiv, nivelul medieval-bizantin pe care ne aflăm.

Pe lângă materialul numismatic menționat, dar alături de care mai avem și alte piese numismatice neidentificate în momentul de față, cel mai important artefact din această campanie îl reprezintă amfora aproape întreagă, descoperită în complexul CX3. Ca tip, această amforă este

destul de comună pentru regiunea dintre Dunăre și Mare, făcând parte din categoria amforelor sferoidale de tipul I. Descoperirile de vase similare de la *Dinogetia* – Garvăn³, Ostrov – *Beroe* (Piatra Frecăței)⁴, Măcin – *Arrubium*⁵, Isaccea – *Noviodunum*⁶, Nufăru⁷, Tulcea – *Aegyssus*⁸, *Capidava*⁹, Hârșova – *Carsium*¹⁰ etc. confirmă aserțiunea noastră. Deși, nu s-au descoperit urme ale atelierelor sau ale instalațiilor de ardere ale acestora, este posibilă și producerea locală a acestei categorii ceramice, pentru a doua parte a secolului al X-lea și veacul al XI-lea. Au fost lucrate la roata rapidă, dintr-o pastă de calitate și arse în mediu oxidant, dar prezentând o ușoară culoare roșie-gălbui. Majoritatea amforelor descoperite au suprafețele tratate cu o angobă albicioasă. Decorul este compus, de regulă, din caneluri înguste și regulate, trasate orizontal, începând din zona anșelor până spre fund. Toarele exemplarelor întregi sunt puternic arcuite, masive și aproape circulare în secțiune. Acestea se fixau în zona gâtului și pe umeri, uneori depășind în înălțime nivelul gurii.

În urma cercetărilor arheologice de la Garvăn – *Dinogetia* a fost descoperit un singur exemplar întregibil, precum și numeroase alte fragmente provenind de la recipiente de dimensiuni diferite. Amforele descoperite în acest sit sunt de mărime mică sau mijlocie, cu înălțimea maximă de circa 0,30-0,40 m, diametrul maxim fiind stabilit între 0,30 și 0,35 m, iar capacitatea acestora de circa 4-6 l¹¹. O amforă întregibilă și alte părți ale unor recipiente similare au fost identificate în timpul cercetărilor arheologice de la Isaccea – *Noviodunum*¹².

Vasul de la *Aegyssus*, descoperit în campania 2020, pare a fi mai mare ca dimensiuni și, implicit, mai încăpătoare. Din cercetările anterioare, tot din acest sit, provin și alte exemplare, unele aproape întregi, aceste recipiente având înălțimea cuprinsă între 0,35 – 0,45 m. Amforele de la *Aegyssus* au corpul puternic bombat, gâtul larg și scund sau înalt, buza îngroșată și fundul bine rotunjit¹³.

Această amforă descoperită recent se afla într-un context datat cu monede de secol XI, ceea ce ne determină să credem în existența unui nivel medieval-bizantin în acest sector. Este, practic, o confirmare a cercetărilor din aria B, de acum circa patru decenii, când a fost identificată și cercetată o locuință-bordei din aceeași perioadă istorică. Din păcate, prezența în aceleași contexte a artefactelor romane târzii, bizantine și a materialului arheologic de factură modernă, demonstrează încă o dată numeroasele

intervenții din perioada contemporană, care au afectat nivelurile arheologice, fapt constatat și în campaniile din 2017-2018 din acest sector.

Pentru campaniile următoare ne propunem cercetarea cât mai completă a complexelor profilate în acest an și să clarificăm stratigrafia zonei. De asemenea, ne-am stabilit ca obiective adâncirea săpăturii și surprinderea/cercetarea nivelurilor romane și romano-bizantine, dar și corelarea informațiilor arheologice obținute în acest sector cu rezultatele înregistrate în urma cercetărilor arheologice întreprinse în celelalte puncte de lucru ale sitului.

Analiza arheofaunei

Simina Stanc (Facultatea de Biologie, Universitatea „Al. I. Cuza” Iași)

Resturile faunistice descoperite în campania acestui an sunt puține. Contextele arheologice în care au fost descoperite oase de animale sunt încadrabile în perioada romană târzie (sec. IV p.Chr.) și medie-bizantină (sec. XI). Resturile animale provin, la fel ca în anii anteriori, de la patru grupe faunistice: moluște, pești, păsări și mamifere, cu o preponderență masivă a ultimelor în lotul studiat. De asemenea, în cadrul acestei grupe se menține numărul ridicat al mamiferelor domestice (bovină domestică, oaie, capră, porc, cal, câine și măgar). Bovina domestică are ponderea cea mai ridicată, urmată de ovicaprine și de porc. Cerbul și mistrețul păstrează ponderea cea mai ridicată în grupa mamiferelor sălbatice.

Cercetări pedologice

Radu Pîmău, Bogdan Roșca (Colectivul de Geografie al Academiei Române, filiala Iași)

Cercetările pedologice preliminare desfășurate în perimetrul cetății *Aegyssus* au avut ca obiectiv analiza proprietăților solurilor în raport cu nucleeele de locuire și corelarea ulterioară a datelor analitice de sol cu datele arheologice și arheozoologice. Astfel, într-o primă fază a fost descris din punct de vedere morfologic solul din secțiunea Aria C - Secțiunea 1 – Caroul 1 – Profilul E – „La Chiupuri”, fiind prelevate și 6 probe de sol de la adâncimea de – 150-270 cm, interval care corespunde din punct de vedere cronologic secolelor IV-VI p.Chr. (Tab. 1).

Analiza elementală a probelor prelevate s-a realizat prin spectroscopie de fluorescență cu raze X (XRF) utilizând un spectrometru portabil INNOV-X SYSTEM Alpha

³ Barnea 1954, 521-522; Ștefan, Barnea, Comșa, Comșa 1967, 249-257, fig. 154, 156-157; Barnea, Ștefănescu 1971, 261-265, fig. 86/1.

⁴ Stănică 2015, 237.

⁵ Mănucu-Adameșteanu 2010a, 271, nota 29.

⁶ Barnea 1954, 175-182; Barnea 1954, 521-522; Ștefan, Barnea, Comșa, Comșa 1967, 180-181, fig. 18; Stănică 2012, 55-57; Stănică 2015, 236-237, pl. 46/2-4.

⁷ Damian, Vasile, Stănică, Bănăseanu 2007, 118, fig. 23; Damian, Samson, Bîlici 2011, 49-50.

⁸ Vasiliu, Mănucu-Adameșteanu 1984, 143-144, 148, pl. 3/5, 9/5.

⁹ Florescu, Florescu 1959, 625-626, pl. 5/7.

¹⁰ Barnea, Ștefănescu 1971, 267.

¹¹ Ștefan, Barnea, Comșa, Comșa 1967, 269-251.

¹² Ștefan, Barnea, Comșa, Comșa 1967, 180-181, fig. 18; Barnea 1954, 516; Stănică 2012, 55-57; Stănică 2015, 236-237, pl. 46/2-4.

¹³ Vasiliu, Mănucu-Adameșteanu 1984, 143-144, 148; pl. 3/5, 9/5.

Tabelul 1. Caracteristici morfologice ale solului analizat

Adâncime (cm)	Nr. pb.	Textura	Structura	Culoare (umed)	Culoare (uscat)	Perioada
0-150	n	Probele au fost prelevate începând de la adâncimea de 150 cm față de nivelul actual de călcare				
150-180	1	LP	nestructurat	10 YR 5/2	10 YR 6/2	Sec. VI +
180-203	2	LN	nestructurat	10 YR 5/3	10 YR 7/3	
203-220	3	LN	nestructurat	10 YR 6/2	10 YR 6/4	Sec. V
220-235	4	LN	nestructurat	10 YR 6/4	10 YR 6/6	
235-250	5	LN	nestructurat	10 YR 5/3	10 YR 6/3	Sec. IV
250-270	6	LN	nestructurat	10 YR 5/2	10 YR 6/2	

Series, timpul de expunere fiind setat la 60 de secunde în modul „soil”. Astfel, au fost determinate concentrațiile totale pentru un număr de 15 elemente. Analizând variația pe verticală, se constată o creștere a concentrațiilor elementelor antropogene (Cu, Zn, P, Ca, K) la adâncimea corespunzătoare tranziției dintre secolele al IV-lea și al V-lea p.Chr., urmată de un al doilea maxim în partea superioară, corespunzătoare secolului al VI-lea p.Chr., unde remarcăm și o creștere a concentrațiilor elementelor geogene (Ti, Mn, Fe, Zr) (Tab. 2).

Tabelul 2. Compoziția elementală a probelor analizate (pXRF)

a		i	r	n	e	o	u	n	r					i
ppm										(ppm); < DL*				
1638	9415	982	5	64	6437	21	2	3	56	299	066	998	3881	0
0601	9926	076	01	02	5831	19	2	9	83	149	815	110	8958	4
1740	0372	924	13	56	5749	18	0	0	93	242	924	100	3366	0
6329	9993	967	6	52	3762	16	7	49	76	229	840	102	1054	1
6117	8991	743	9	08	3661	40	1	2	83	141	882	811	0653	3
1377	8487	878	7	99	3833	16	6	9	78	158	727	847	8625	3

*valori sub limita de detecție a pXRF

În campania următoare intenționăm să extindem cercetările și în alte secțiuni din zona intramurană, în vederea identificării variației verticale și distribuției spațiale a proprietăților morfologice și chimice a solurilor, gruparea acestora în funcție de similitudinea proprietăților analizate, precum și corelarea parametrilor de sol analizați cu datele arheologice.

Bibliografie:

- Barnea, I. 1954, *Amforele feudale de la Dinogetia*, SCIV 5/3-4, 513-530.
- Barnea, I., Comșa, M., Mitrea, B., Ștefan, Gh. 1954, Șantierul arheologic Garvăn (Dinogetia) (r. Macin, reg. Galați), SCIV 5/1-2, 161-198.
- Barnea, I., Ștefănescu, Șt., 1971 *Din istoria Dobrogei*, vol. III, *Bizantini, români și bulgari la Dunărea de Jos*, Ed. Academiei R.S.R., București.
- Damian, O., Vasile, M., A. Stănică, A. Bănăseanu, *Cercetările arheologice preventive la Nufăru, jud. Tulcea*, Materiale și Cercetări Arheologice, S.N. 3 (2007), 2008, 107-151.
- Damian, O., Samson, A., Bîlici, Șt. 2011, *O biserică bizantină descoperită la Nufăru (jud. Tulcea)*, SCIVA 62/1-2, 45-87.
- Florescu, Gr., Florescu, R. (în colab. cu Anastasiu, Fl. Valceanu, D. Mateescu, T. Teodorescu, D. Munteanu, P.) 1959, *Săpăturile arheologice de la Capidava*, Materiale 5, 617-627.
- Mănușu-Adameșteanu, Gh. 2010 *Locuirea de epocă medie-bizantină pe teritoriul orașului Tulcea (sec. X-XIII)*, SCIVA 61/3-4, 219-250.
- Mănușu-Adameșteanu, Gh. 2010a *Monede bizantine descoperite în Dobrogea, 1, Monede bizantine descoperite în nordul Dobrogei, secolele X-XIV. Beroe – Piatra Frecăței*,

Troesmis – Turcoaia, Arrubium – Măcin, Aegyssus – Tulcea, Salsovia – Mahmudia, Ed. Mistral Info Media, București.

Opaiț, A. Sion, A. Vasiliu, I. 1980 *Aegyssus '79*, Materiale 14, 270-278.

Stănică, A. D. 2012 *Tipologia amforelor bizantine descoperite în nordul Dobrogei*, Peuce, S.N. 10, 53-80.

Stănică, A. D. 2015 *Viața economică din nordul Dobrogei în secolele X-XIV*, Ed. Dobrogea, Tulcea.

Ștefan, Gh., Barnea, I., Comșa, M., Comșa, E. 1967 *Dinogetia, I, Așezarea feudală timpurie de la Bisericuța-Garvăn*, Ed. Academiei R.S.R., București.

Vasiliu, I., Mănucu-Adameșteanu, Gh. 1984 *Considerații finale asupra locuirii feudal-timpurie (sec. X-XI) de la Aegyssus-Tulcea (Campaniile 1959-1980)*, Peuce 9, 143-155, 541-563.

Fig. 1 Vedere aeriană a sitului Aegyssus

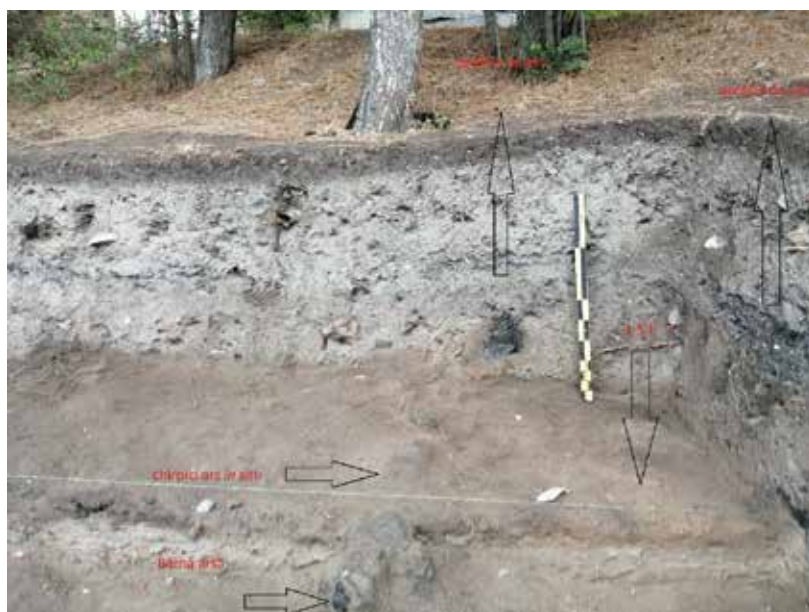

Fig. 2 L S-E

Fig. 3 CX1 - complex cu bârne arse

Fig. 4 CX3 cu amphora in situ

56. Turda Nouă, Mun. Turda, jud. Cluj**Punct: Biserica reformată Turda Nouă****Cod RAN:** 55268.17; **Cod LMI:** CJ-II-m-B-07789**Autorizație nr.** 125/06.08.2020

Colectiv: George Cristian Cupcea - responsabil (MNIT, Cluj-Napoca), Felix-Florin Marcu (MNIT, Cluj-Napoca), Demjén Andrea-Erzsébet (MNIT, Cluj-Napoca), Petruț Dávid (UBB, Cluj-Napoca), Aszalós Henrietta, Barbócz Beáta, Lőrincz Adrienn (studenți, UBB, Cluj-Napoca)

Biserica reformată „Turda Nouă” se află în centrul cartierului Turda Nouă din municipiul Turda. Ansamblul bisericii reformate, înconjurat de o incintă fortificată cu plan neregulat ovoidal, se ridică în mijlocul unei piețe trapezoidale, în apropierea drumului principal E81 spre Turda Veche. Prima menționare a localității Turda Nouă apare în 1332, într-o diplomă regală de donație.

Cele 4 secțiuni deschise în interiorul bisericii, însumând o suprafață de 42 m², au dovedit existența unei biserici anterioare (Pl. 3). În cele patru secțiuni au ieșit la iveală nava și corul bisericii anterioare. În secțiunile S 13, S 14 și S 15 a fost descoperit zidul nordic și sudic al primei biserici (Z-7a, Z-7b și Z-7c; Pl. 1/1-2, 2/1), care sunt paralele cu zidurile bisericii actuale, iar în S 16 a fost surprins arcul de triumf (Z-24), care despărțea nava de cor, cu șanțul de fundare al corului scos (Pl. 2/2).

În partea nordică, în S 13 și S 14, zidurile navei primei biserici erau parțial sub zidul nordic al navei actuale, respectiv sub fundația pilastrului (Z-9a, Z-9b) care ține tavanul. În partea sudică, în S 15, elevația și fundația (Z-7c) a fost ridicată lângă fundația sudică a bisericii actuale (Pl. 2/1). Zidul sudic al navei primei biserici a fost construit din pietre de dimensiuni mici și medii, amestecate cu fragmente mici de cărămizi, totul legat cu un mortar cenușiu, amestecat cu nisip, pietriș și pigmenți de var. Pe alocuri s-au păstrat detalii și din elevația zidului (0,26-0,34 m). Fundația are o grosime de 1,20 m (elevația are o grosime de 1,0 m), talpa fundației ajungând până la adâncimea relativă de 2,0-2,07 m de la nivelul de călcare actual. La zidul sudic al navei bisericii anterioare (Z-7c) a fost construit ulterior fundația unei altar secundar (Z-27; Pl. 4/3). În cezura celor două ziduri (între Z-7c și Z-27) a fost găsită o monedă cu cap de sarazin a lui Ludovic I regele Ungariei emisă între 1358-1366. În S 14, la o distanță de 1,60 m față de Z-7b (zidul nordic a primei biserici) a fost descoperită fundația unui stâlp (Z-26). Având în vedere amplasarea și dimensiunea sa (L: 0,81 m; l: 0,61 m), am presupus că este vorba despre o presupusă tribună nordică (Pl. 1/2). În interiorul navei primei biserici a fost descoperit un nivel de călcare realizat din blocuri mari de lepezi de piatră cu denivelări și cu lipsuri din cauza înmormântărilor ulterioare.

Arcul de triumf (Z-24) al primei biserici a fost cercetat în secțiunea S 16, împreună cu șanțul de fundare al zidului corului scos (Pl. 2/2; Pl. 4/4). Fundația arcului de triumf are o lungime de 2,20 m și o grosime de 1,0 m, talpa fundației ajungând până la adâncimea relativă de 2,24 m de la nivelul de călcare actual. Pe partea sudică a fost edificată fundația corului actual (talpa fundației ajungând până la adâncimea relativă de 3,25 m de la nivelul de călcare actual, iar pe cea sud-vestică a fost construită fundația arcului de triumf actual (Z-12; a fost observat în profilul vestic al secțiunii).

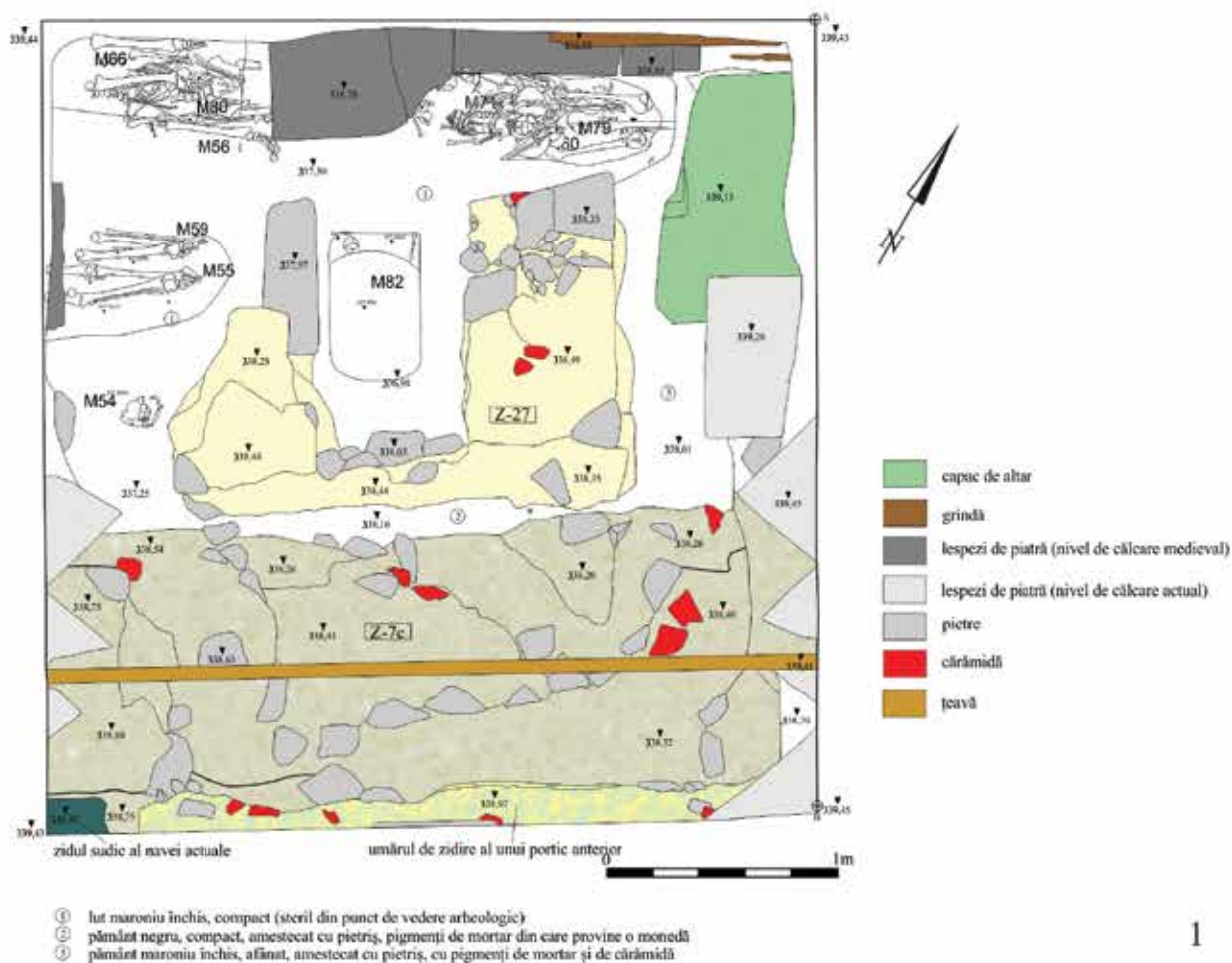
Pe partea nordică a arcului de triumf (Z-24) a primei biserici a fost anexat ulterior un alt zid (Z-23), funcționalitatea acestuia însă nu a putut fi clarificată.

În partea estică a arcului de triumf a primei biserici a fost descoperit un șanț de fundație ușor arcuit (Pl. 2/2; Pl. 4/4). Șanțul s-a putut studia în profunzime pe profilul estic al secțiunii S 16. Astfel s-a văzut cum au fost extrase pietrele din zidul de fundație, cum s-a împrăștiat mortarul în jurul lui, cum a fost umplut șanțul cu pământ amestecat cu mortar și cum a fost îngropat ulterior acestui șanț M 67. Șanțul are o grosime de 1,10 m, iar fundul șanțului a fost atins la o adâncimea relativă de 2,26 m de la nivelul de călcare actual. După amplasarea și forma sa, acesta era probabil șanțul de fundație al zidului sudic a corului semicircular aparținând primei bisericii, zidul fiind scos cu ocazia construirii corului actual. Fundația arcului de triumf, pe latura estică, era perfect dreaptă (în structură nu s-au văzut pietre scoase sau elemente care ar sugera că cele două ar fi fost țesute împreună), ceea ce sugerează că nava primei bisericii, împreună cu arcul de triumf, au fost construite separat și corul la fel. Nu s-a putut determina însă dacă ar fi vorba de două faze de construcție diferite. Tot în această secțiune (S 16) am surprins patul de mortar cu amprente de cărămizi a unei nivel de călcare aparținând bisericii actuale (acest nivel a fost descoperit și în S 6, din anul 2019).

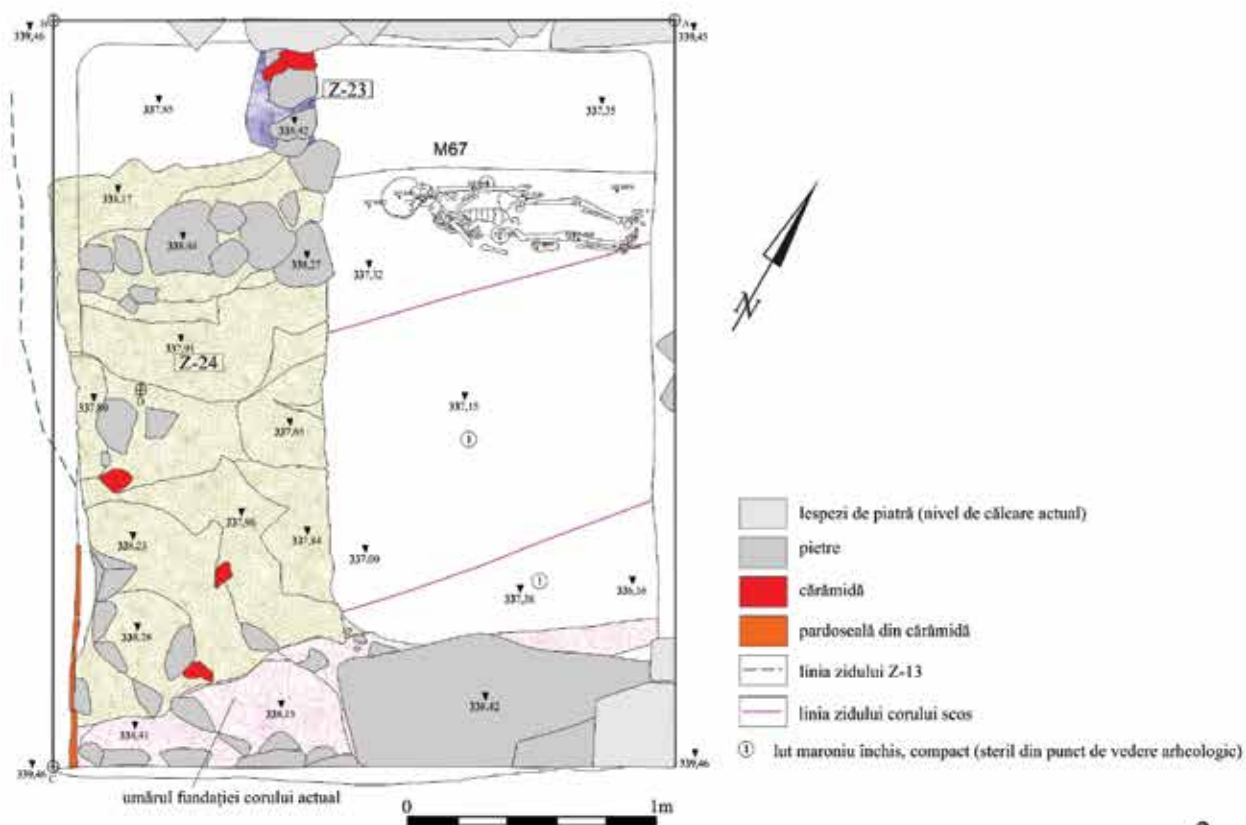
În secțiunea S 13, lângă zidul primei biserici identificat în colțul nord-vestic al secțiunii, au fost descoperite două cripte moderne (Z-21, Z-22 și Z-23; Pl. 1/1; Pl. 4/1). Cripta sudică avea zidurile laterale din piatră, iar bolta integral din cărămizi, totul fiind legat cu un mortar alb-cenușiu, compact, amestecat cu nisip, pietriș și var. În secțiune cripta a fost surprinsă pe o lungime de 1,40 m și o lățime de 1,50 m, restul aflându-se sub profilul estic și sudic al secțiunii. Nu s-a putut determina însă structura și dimensiunea cripei aflată pe partea nordică a secțiunii (Z-21 și Z-22). Având în vedere că aceste cripte sunt moderne nu au fost cercetate arheologic. A fost curățat parțial zidul și bolta, documentat și reastupat cu pământ.

În cursul cercetării au fost descoperite în total 34 de morminte medievale și premoderne, aparținând atât primei biserici cât și celei actuale. După orientare s-au putut observa mai multe faze de înmormântări: cele mai vechi fiind în strânsă legătură cu funcționarea primei bisericii, cele din faza a doua sunt legate de biserica gotică actuală, cele din faza a treia de perioada reformei, când nu s-a mai respectat cu strictețe orientarea est-vest (M 49, M 82) și cele din ultima fază sunt din epoca premodernă (M 64, M 83, M 84 și M 85). În morminte nu s-a găsit inventar funerar.

În urma cercetărilor arheologice din acest an, împreună cu cele din anul 2019 (în S 4 a fost descoperită zidul vestic al primei biserici: Z-17), s-a putut identifica și determina că nava primei biserici a avut o lungime interioară totală de aproximativ 18 m și o lățime interioară de 7,5 m. În cursul săpăturilor a fost identificat și șanțul de fundația a zidului sudic al corului semicircular, pietrele acestuia fiind extrase cu ocazia construirii corului actual. În interiorul primei bisericii, în partea sudică a navei a fost construit un altar secundar (Z-27), iar în cea nordică a fost descoperită fundația unei stâlpi de la o posibilă tribună nordică. Conform izvoarelor scrise și a celor arheologice (datarea cu 14^c a M 30) putem afirma că biserica descoperită se datează în cea de-a doua jumătate a secolului al XIII-lea.

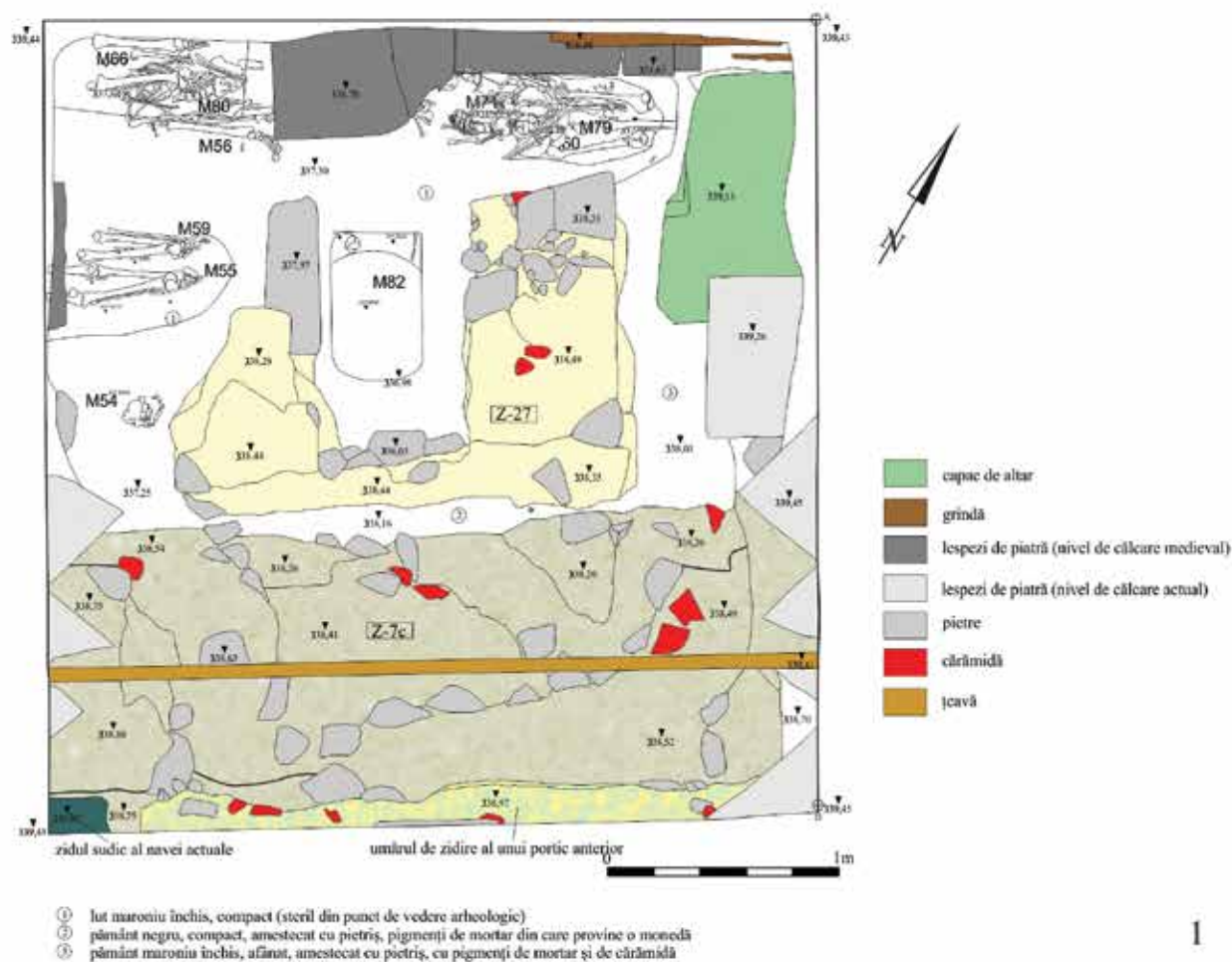

1

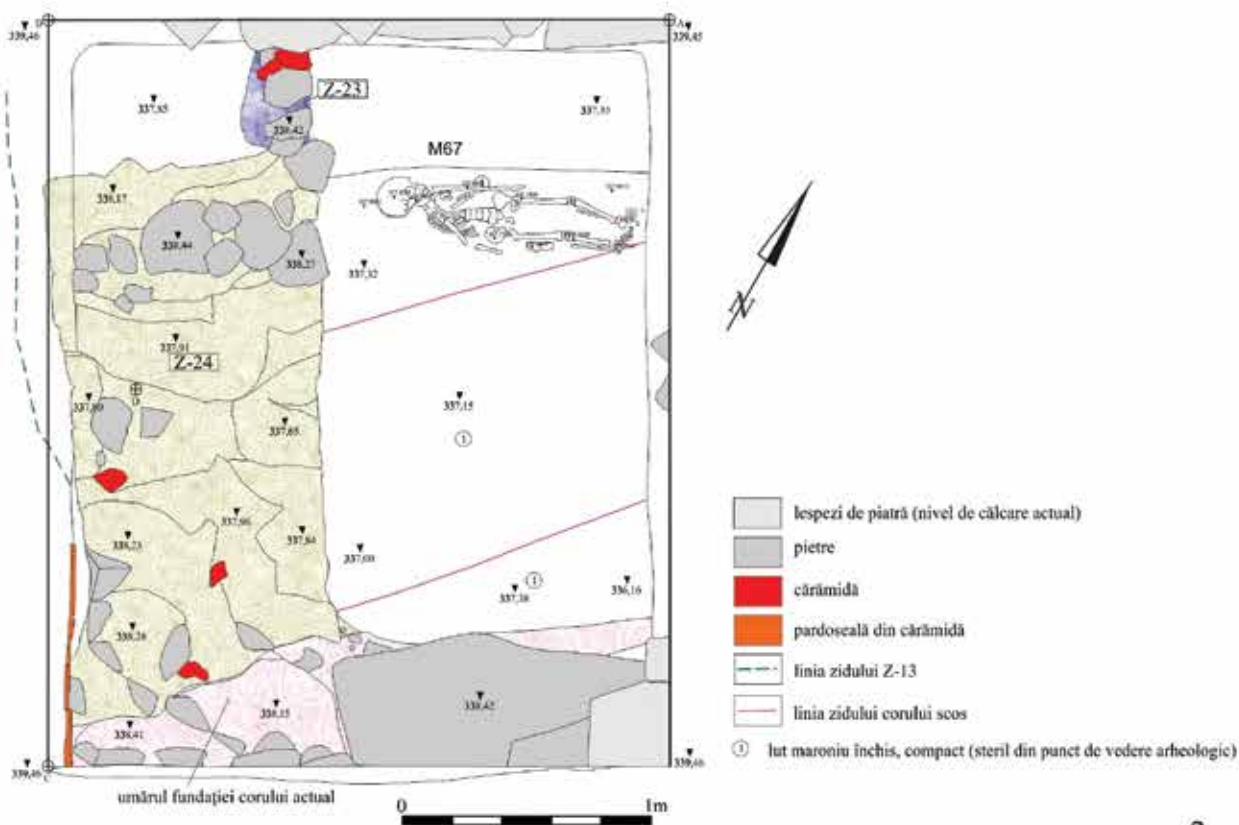

2

Planșa 1. 1. Grundul final al secțiunii S 13; 2. Grundul secțiunii S 14 cu mormintele descoperite.

1

2

Planșa 2. 1. Grundul secțiunii S 15 cu mormintele descoperite; 2. Grundul secțiunii S 16 cu mormântul M 67.

Planșa 3. Planul general al săpăturii (2019-2020).

Planșa 4. 1. Imaginea finală al S13; 2. Grundul final al S 14. Vedere dinspre sud; 3. Imaginea finală al S15; 4. Imagine cu grundul al S 16 cu traseul zidului scos (corul bisericii anterioare). Vedere dinspre vest.

57. Turda, jud. Cluj**[Potaissa - Castrul legiunii a V-a Macedonica / Canabae]****Punct: Dealul Cetății****Încadrare cronologică:** Epoca romană.**Cod RAN:** 52268.01**Colectiv:** conf.dr. Sorin Nemeti - responsabil, prof. dr. Mihai Bărbulescu, conf. dr. Florin Fodorean, drd. Luciana Nedelea (Universitatea „Babes-Bolyai” Cluj-Napoca), dr. Mariana Andone Rotaru, drd. Timea Varga, drd. Paul Chiorean (Muzeul de Istorie Turda), lect. dr. Fábrián István (Universitatea „Petru Maior” Târgu Mures), dr. Irina Nemeti (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cluj-Napoca).**Total finanțare:** 40000 lei. Cercetările arheologice s-au desfășurat pe baza alocării bugetare din Planul Național de finanțare a cercetării arheologice sistematice a Ministerului Culturii și Identității Naționale, instituții subordonate (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei).**Perioada desfășurării cercetării:** 1 – 31.10.2020

Proiectul multianual de cercetare 2017-2021 prevedea pentru campania 2017 sondarea și dezvelirea parțială a edificiilor identificate în *canabae* prin supravegherea din anul 2006, când o conductă pentru alimentarea cu apă a satului Săndulești a traversat zona civilă.

Zona civilă de la nord-vest de castru

De-a lungul anilor, în perioada lucrărilor agricole s-au descoperit fortuit numeroase artefacte romane (monede, piese mici din bronz, fragmente ceramice etc.) scoase la suprafață de lama plugului. Drumul roman, care ieșea din castru prin *porta decumana*, a fost identificat printr-un strat compact de pietriș, străbătând capătul nordic al parcelelor menționate. Supravegherea arheologică a lucrărilor de alimentare cu apă potabilă a comunei Săndulești, executate de Muzeul de Istorie Turda în anul 2006, a dus la descoperirea unor importante dovezi de locuire în această zonă în epoca romană. Astfel, în șanțul de amplasare a conductelor, care pornea de la bazinele noi de apă de 5000 mc, pe latura sudică a străzii I. I. Russu, pe o suprafață de cca. 300 m s-au surprins mai multe ziduri din piatră legate cu mortar, care atestă prezența unor construcții, un pavaj din cărămizi, un drum din pietriș lat de cca. 7 m (perpendicular pe drumul care iese din *porta decumana*), un cap de statuie din calcar frumos lucrat (probabil Jupiter), vase din sticlă fragmentare, ace de păr din os și obiecte din os prelucrate parțial, un cap de teracotă și numeroase fragmente ceramice din epoca romană. Prin urmare, terenul la care facem referire este amplasat într-un punct bine cunoscut pe harta arheologică a Potaissaei romane, unde probabil erau *canabae*-le corespunzătoare castrului legiunii V Macedonica, acestea nefiind deocamdată atestate epigrafic. Analogiile cu situația de la Troesmis, castru legionar și *canabae*-le amplasate la ieșirea din castru prin *porta decumana* sugerează faptul că edificiile excavate aici în campaniile 2017-2019 sunt *canabae*-le legiunii a V-a Macedonica. În afară de supravegherea menționată din anul 2006, în această zonă nu au mai fost efectuate cercetări arheologice.

Secțiunile-sondaj S01-S04 au identificat zona locuită, o intersecție de drumuri romane și o clădire din lemn aparținând fazei I de locuire în *canabae*. S-a identificat stratigrafia sitului și succesiunea fazelor de locuire romană, de demolare post-antică și de intervenții ulterioare din Evul Mediu până în epoca contemporană. Cercetarea din anul 2018 a avut în vedere zona situată la sud-vest de secțiunile din anul 2017, dezvelind o parte din drumul descoperit în anul anterior și spre vest de acesta un edificiu monumental. În anul 2018 s-a dezvelit parțial o clădire de lângă drum prin suprafețele Sp01/2018 și Sp02/2018 (cu dimensiunile de 10 x 10 m) și caseta 01/2018 (5 x 5 m). Suprafața au fost împărțite în patru carouri de câte 5 x 5 m, numerotate ABCD și s-au săpat pe rând fără martori. În campania din anul 2018 din Sp.02 au fost cercetate doar carourile ACD. În campania din anul 2019 s-a procedat la dezvelirea în suprafață a clădirii pe direcția vest, nord-vest. S-a terminat caroul B (5 x 5 m) din Sp.02/2018 și s-au cercetat trei carouri din Sp. 01/2019. S-a renunțat la cercetarea caroului C din motivul că acesta suprapunea o zonă liberă, în afara edificiului. Pentru dezvelirea clădirii spre nord au fost deschise casele C01/2019 (5 x 4,40 m) și C02/2019 (5 x 5 m). În campania din anul 2020 s-a continuat dezvelirea părților nordice și vestice ale edificiului prin patru casele C01-C04/2020, cu dimensiuni standard de 5 x 5 m. Au fost recuperate numeroase materiale arheologice, depozitate în Muzeul de Istorie Turda, care sunt în curs de prelucrare de către membrii colectivului de cercetare.

În acest an s-a continuat cercetarea zonei din *canabae* sondată în campania din anul 2017, la nord-vest de castrul legionar. Ca reper general au fost luate descoperirile din anul 2006, când o conductă pentru alimentarea cu apă a satului Săndulești, cu regim de supraveghere arheologică, a traversat zona. În dreptul metrilor 130-160 de la marginea gardului vestic al bazinelor noi ale Companiei de Apă Arieș, în șanțul conductei din anul 2006 s-a observat prezența ruinelor unor construcții din piatră asociate cu un bogat material arheologic. Sondajele din anul 2017 au avut drept obiectiv identificarea acestor edificii și stabilirea fazelor de evoluție a locuirii în această parte a așezării civile. Suprafețele deschise în anul 2018 și 2019 au condus la identificare unei clădiri dispusă oblic față de drumul nord-sud (unul dintre *cardines* din *canabae*), dar paralelă cu drumul care ieșea din castru prin *via decumana* și se îndrepta spre nord-vest (unul dintre *decumani* din *canabae*), așa cum se observă dintr-o fotografie aeriană. Cercetările din acest an au avut drept scop dezvelirea edificiului identificat prin campaniile anilor 2017-2019 și stabilirea fazelor de construcție a edificiilor din această zonă a *canabae*-lor (PI. I).

C01/2020, 5 x 5 m (PI. I). În partea sudică a casetei continuă încăperile X și XII, dezvelite parțial în casele C01 și C02 din anul 2019. Cele două încăperi se închid spre nord cu un zid de piatră de carieră (a cărui fundație este păstrată parțial), dincolo de care se află un acoperiș prăbușit. Acoperișul, format preponderent din olane (cu puține țigle) s-a găsit de-a lungul zidului în toate casele deschise în zona nordică a edificiului. Acoperișul aparține primei faze a clădirii din piatră (faza IIa) pentru că se ală sub stratul de lut galben compact utilizat pentru nivelare

În vederea amenajării ultimei faze a edificiului din piatră (faza IIb). Prezența a numeroase olane și puține țigle arată că este material de construcție, provenit de la un acoperiș dezafectat, și utilizat pentru umplerea unui șanț (rigole?) lângă zidul laturii nordice dinspre *atrium*.

În C01/2020, în interiorul camerei XII, la nivelare la h. 1.10 m, se observă urma unui perete de lemn și chirpici ars, aparținând unei construcții incendiate din faza I. Peretele este orientat EV (fără să fie paralel cu zidul clădirii din piatră), are o lățime de cca. 0.40 m și se păstrează pe o lungime de 2.90 m. În profilul vestic al C01/2020, la h. 0.80/0.90 m, se observă o lentilă de chirpici ars la roșu, care corespunde cu nivelul de incendiu și demolare al clădirilor de pământ și lemn din faza I. Peretele de lemn și chirpici este suprapus de zidul construcției din piatră din faza II (zid excavat complet în epoca modernă). Zidul nordic al construcției de piatră (care închide camerele X și XII) se păstrează în casetă pe o lungime de cca. 2.40 m și are o lățime de 0.70 m. Fundația zidului este vizibilă la h. 0.55 m și are păstrate două asize de piatră, în tehnica *opus incertum*. În partea estică a casetei zidul este complet excavat de căutătorii de piatră.

Zidul orientat EV se intersectează în centrul casetei cu un zid de compartimentare dintre camerele X și XII, cu aceleași caracteristici. Amprenta zidului, complet excavat, are o lățime de 0.65 m și se observă pe o lungime de 2.90 m. Zidul este continuarea celui din C01/2019, unde s-au păstrat cinci asize de piatră.

Spre N de zidul lung orientat EV se găsește un strat de material tegular (cu foarte multe olane), care continuă și în C03/2020. Stratul cu elementele de acoperiș aparține fazei intermediare de piatră (faza IIa), înainte de recompartimentare și de nivelarea cu lut galben. Materialul tegular apare la h. 0.30 m și este acoperit de stratul de lut galben. Linia umpluturii cu material tegular urmărește linia zidului scos, dovadă că acesta exista în momentul depunerii materialului tegular și nivelării cu lut galben.

S-a scos nivelul de umplură cu material tegular pentru a se documenta faza I de pământ și lemn. Sub acest nivel s-a identificat un strat compact de chirpici ars la roșu, fără a se putea contura ductul unui perete ars. Stratul rezultă din elevația unui perete de chirpic ars prăbușit. În profilul estic se poate observa o concentrare masivă de material tegular (olane, dar și puține țigle), ca și cum ar umple o adâncitură (șanț? rigolă?) la nord de zidul lung.

C02/2020, 5 x 5 m (PI. II). În partea sudică se găsește stratul de lut galben suport al podelei ultimei faze (IIb) și care suprapune și conține resturi ale unui acoperiș demolat (probabil din faza IIa a construcției de piatră). Sub acest acoperiș se află un nivel de călcare cu lut bătut și piatră mărunță, care corespunde cu nivelul de călcare din *atrium*-ul clădirii din piatră din faza IIa.

Spre nord de acoperișul demolat se găsește o zonă cu dărâmătură masivă cu piatră, material tegular, ceramică, oase, totul rulat și în poziție secundară. Tot acest nivel poate fi identificat între 0.30-0.90 m și reprezintă umplutura unei gropi de intervenție medieval-moderne. În două treimi din casetă, la h. 0.80 m, s-a nivelat pe un strat compact de piatră și material tegular roman și de la această adâncime s-a recoltat ceramică medievală lucrată la roata rapidă, din

pastă grosieră arsă neuniform (fragmente de oale și tipsii).

Succesiunea fazelor de construcție, demolare, refacere se observă pe profilul sudic al casetei C01/2020. În centrul casetei se găsește amprenta zidului de compartimentare dintre camerele X și XII, complet excavat în epocă modernă. Groapa de scoatere a fundației zidului, vizibilă pe profilul sudic, este suprapusă doar de humusul modern. Stratul de nivelare cu lut galben aflat sub humus este întrerupt de groapa de scoatere a zidului de compartimentare. Astfel zidul de compartimentare exista în ultima fază de existență a construcției din piatră (faza IIb), când camerele au fost nivelate cu stratul de lut galben (substrucția ultimei podele). Sub lutul galben se află două straturi de umplură: un strat de pământ cenușos, gri, cu fragmente de material tegular, *opus signinum* și pietriș, sub care apare un strat de pământ negru cu lentile de chirpici ars, lutuală, piatră etc. Ambele straturi au o grosime mai mare în centrul camerelor și se subțiază spre margini, în zona gropilor de implantare a fundațiilor zidurilor. La baza stratului de umplură cu pământ negru este vizibil un strat de piatră de carieră sfărâmată și pietriș care indică existența unui nivel de amenajare a terenului în vederea edificării construcției de piatră din faza IIa. Sub acest nivel de amenajare se observă o lentilă de chirpici ars la roșu, care provine de la un perete ars, prăbușit, al casei din pământ și lemn din faza I (perete a cărui amprentă se observă în grund, în C01/2020). Stratul de amenajare cu piatră de carieră sfărâmată și pietriș nu poate fi un nivel de călcare al fazei I pentru că suprapune peretele prăbușit de chirpici ars, ci un nivel de amenajare pentru construcția din piatră (faza IIa) sau un nivel de călcare din această fază.

C03/2020, 5 x 5 m (PI. II). În această casetă, situată spre E de C01/2020, continuă de-a lungul zidului nordic nivelul cu material tegular aflat sub stratul de lut galben. La nord de acesta, la h. 0.55 m, se află un strat compact de pietriș și piatră de carieră sfărâmată care corespunde cu un nivel de călcare dintr-un spațiu deschis (*atrium*, poate un portic). Amprenta zidului lung, orientat EV, a fost identificată pe toată lungimea casetei. Are o lățime de cca. 0.80 m și este complet excavat în epoca modernă. Este intersectat în unghi drept de un zid de compartimentare orientat NS, care desparte camerele VIII și X, aflat în continuarea celui descoperit în C03/2019. Este complet excavat, amprenta lui având o lățime de 0.70 m. Pe lângă amprente zidurilor fazei de piatră se mai observă trei urme de pereți cu chirpici ars la roșu. O amprentă cu o lățime de 0.30 m și care este vizibil pe o lungime de cca. 1 m este intersectată de profil spre V și de nivelul de umplură cu material tegular spre N. Colțul zidurilor din faza de piatră este dublat de un colț similar al pereților arși de chirpici (o amprentă lată de cca. 0.40 m și vizibilă pe o lungime de 1.20 m este intersectată de profilul sudic și care continuă și în C03/2019; face unghi drept cu o amprentă similară orientată EV). Între cele două amprente de pereți de chirpici se păstrează o platformă/podea cu pietriș, lut și multe fragmente ceramice sparte, la h. 0.80 m. Asemenea platforme au mai fost descoperite în diverse puncte ale clădirii și reprezintă probabil urme ale nivelelor de călcare din faza I de pământ și lemn. Sub această platformă de pietriș, lut galben și cioburi există o amenajare cu piatră de râu, iar la extremitatea vestică a

acestea o amprentă de perete de chirpici ars, similar ca structură cu cel din C01/2020, dar orientat NS.

C04/2020, 5 x 5 m (**Pl. III**). Spre vest de C01/ 2020 s-a deschis caseta C04 care a decopertă interiorul camerei XI și parțial camera XIII. La h. 0.90 m se conturează intersecția a doua amprente de zid, excavate în epoca modernă. Zidul sudic al edificiului continuă spre V și doar pe o lungime de cca. 0.60 m se mai păstrează două asize de piatră, restul fiind complet excavat. Este intersectat în unghi drept de zidul de compartimentare dintre camerele XI și XIII, orientat NS.

Noile informații obținute prin cercetarea din anul 2020 au permis clarificarea fazelor de locuire din așezarea civilă de lângă castrul legiunii V Macedonica și completarea planului unui edificiu de tip *domus/villa*. Se poate observa că în faza IIa exista acest edificiu aliniat unui *decumanus* din *canabae*. Cunoaștem acum 13 camere ale acestui edificiu, cu plan regulat, alternând camere cu lungimi de

7 m, cu camere lungi de 3,5 – 4 m. Lățimile acestora au dimensiuni variabile de 3-5 m. În faza IIa era probabil o casă de tip mediteranean, cu *atrium* și *peristylum*. În faza IIb, probabil o sistematizare a acestei zone din *canabae*, un drum orientat nord-sud este refăcut suprapunând construcții anterioare (cum s-a constatat în C02/2017). Cu această ocazie este construit un coridor / portic? acoperit cu boltă cu cofraj pierdut 9 cu *tubuli* ceramici), cercetat în campania din anul 2018. Clădirea este transformată, o zonă laterală devine fațadă și interioarele sunt remodelate obținându-se spații mai largi, unele chiar de formă trapezoidală. Nivelul fazei inițiale este demolat sistematic (acoperișuri prăbușite, moloz) și totul este sigilat cu un lut galben compact (pentru nivelarea necesară podelei fazei IIb). Artefactele descoperite completează cunoștințele moderne despre viața civilă în apropierea unui castru legionar roman la sfârșitul secolului II și în secolul al III-lea p.Chr.

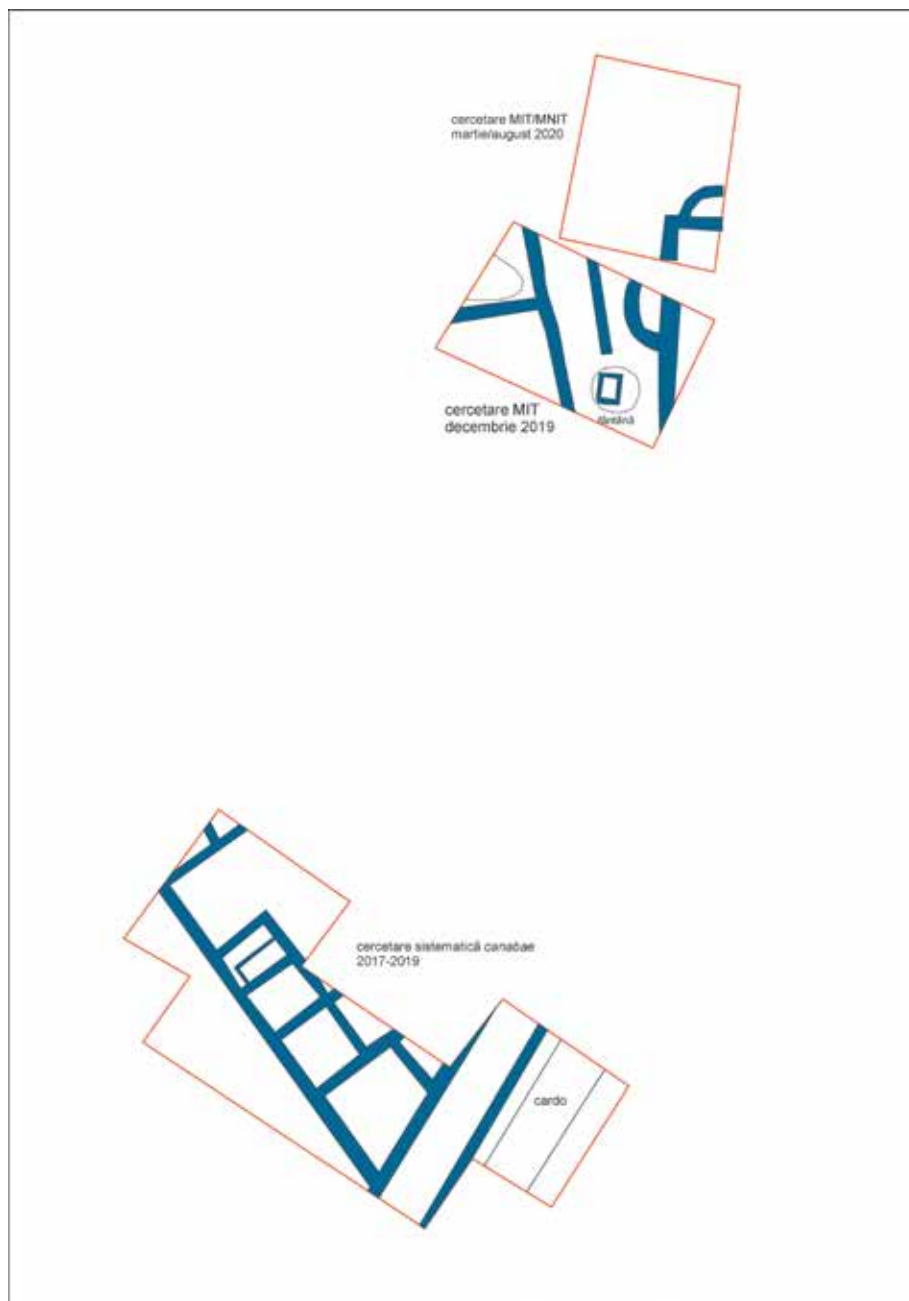

Fig. 1. Planul edificiului cercetat în *canabae*.

Fig. 2-3. Ziduri excavate în C01/2020.

Fig. 4. Groapă modernă în atrium în C02/2020.

Fig. 5. Ziduri și acoperișul prăbușit din C03/2020.

Fig. 6. Ziduri excavate din C04/2020.

58. Urlați, jud. Prahova**Punct: „La Câmp”/„La Islaz”**

Tip sit: 1 - locuire; 111 - așezare deschisă; 1 - preistorie; 131 - neolitic; 14 - eneolitic; 143 - eneolitic târziu; 15 - epoca bronzului;

Încadrare cronologică 43 - epoca medievală; 152 - epoca bronzului mijlociu; 321 - epoca romană timpurie.

Cod RAN: 131639.01

Autorizație nr. 61/05.05.2020

Colectiv: Alin Frînculeasa Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova - responsabil științific, Octav Negrea, Claudia Dumitrescu (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova) - membrii

Cercetările din acest sit se derulează în cadrul unui proiect ce vizează abordarea ariei nordice a culturii Gumelnița. De asemenea, având în vedere descoperirile din campaniile precedente, importante au devenit și obiectivele datând din primul mileniu creștin și evul mediu. Aceste două segmente culturale și cronologice sunt marcate în acest sit de descoperirea unor locuințe adâncite (bordeie) și gropi de extragerea lutului, dar și materiale arheologice, în special ceramică fragmentară. În urma acestui proiect de cercetare, zona bazinului mijlociu al Cricovului Sărat este pentru prima dată abordată prin săpături arheologice sistematice.

- Stratigrafia sitului surprinsă în campaniile anterioare este următoarea: baza depunerii arheologice ajunge să atingă rareori 0,70-0,80 m. După 0,20-0,25 m de sol afectat de arătură, cu materiale arheologice aflate în poziție secundară, urmează o depunere negricioasă groasă de circa 0,30 m. În acest strat găsim materiale specifice sec. XVI-XVII, V-VII, II-III, epocii bronzului (cultura Tei) și celei eneolitice (cultura Gumelnița). Urmează apoi un scurt episod steril definit de un strat argilos, de culoare gălbuie, gros de maxim 10 cm ce suprapune o locuire insesizabilă pe profil atribuită epocii neolitice timpurii (cultura Starčevo-Criș). Grindul pare format din cel puțin două mari depuneri aluviale, din care cea inferioară este nisipoasă (atinsă prin câteva gropi preistorice și medievale la -1/1,10 m), suprapusă de un strat argilos gălbui peste care s-a așezat comunitatea neolitică timpurie. Săpătura a acoperit o suprafață de circa 88 mp după cum urmează:

- S.IV/Nord - a fost amplasată în continuarea S.IV/sud, la 0,5 m nord de S.I, la 5 m est de S.VI. A avut dimensiunile de 12×1,5 m (18 mp).

- S.V/Nord - a fost amplasată în continuarea S.V/sud, la 0,5 m nord de S.I, la limita vestică a săpăturii arheologice derulată până în prezent. A avut dimensiunile de 29,3×1,5 m (43,95 mp).

- S.VII/Sud - a fost amplasată între S.V și S.VI/sud, la 0,5 m est, respectiv vest de cele două secțiuni, între casele C și caseta D. A avut dimensiunile de 14,5×1 m. În zona caroului 3 am deschis o casetă de 1×0,4 m în peretele estic al secțiunii pentru cercetarea unui depozit de silex (15 mp).

- Sondaj 1 - a fost amplasat la 27 m vest de S.V, în dreptul caroului 2. A avut dimensiuni de 1×1 m. Sondajul a fost trasat deoarece în anul 2018 odată cu scanarea

geofizică am identificat o zonă cu semnal puternic datorat prezenței unor piese din metal (1 mp).

- Sondaj 2 - a fost amplasat la 3 m est de S.IV/Nord, la 1 m sud de caseta A. A avut dimensiuni de 5×2 m. A fost trasat pentru a acoperi o zonă rămasă nesăpată aflată în apropierea locuinței 1 (L.1) atribuită culturii Gumelnița, epoca eneolitică (10 mp).

- Sondaj 3 - a fost trasat pe un mic grind aflat în exteriorul sitului (la circa 20 m vest), în apropierea zonei mlăștinoase/trestiei. A avut dimensiuni de 2×1 m, orientat N-S. A fost trasat pentru verificarea evoluției luncii (sondaj geologic), dar și pentru a observa dacă locuirea ar fi putut să se extindă dincolo de situl propriu-zis. A fost descoperită o groapă recentă (sec. XIX-XX) care perfora un depozit natural argilos, de culoare gălbuie cu inserții roșcate.

Au fost descoperite trei complexe de tip groapă de extras lutul transformate în gropi cu umplutură menajeră (ceramică fragmentară, oase de mamifere), toate atribuite culturii Gumelnița. În S.VII, caroul 3, la -0,30-0,50 m, a fost descoperit un depozit de piese din silex (11 bucăți), din care unele nefolosite (gratoire). Erau însoțite de fragmente de la un vas din lut (castron). Este al șaselea depozit de acest tip descoperit în așezarea de la Urlați, care confirmă un anumit comportament al comunității eneolitice care a locuit în acest sit acum peste 6 milenii. Foarte important este un depozit de piese din metal (fier și bronz) descoperit în sondajul 1 la adâncimea de circa 0,5 m. Un număr de 14 piese erau depuse într-o mică groapă (0,5 m diametrul și 0,4 m adâncime) care perfora nivelul preistoric. Dintre piese se remarcă prezența unui topor, trei cârlige, a unui dorn, perforator, fragment de lanț cu două verigi, fragmente de la o coasă (2 buc.), apărători de antebraț? (3), etc.

Cel mai numeros material identificat în campania din anul 2020 este încadrat în cultura Gumelnița. A fost recuperată ceramică fragmentată, puțină decorată, în general prin incizii sau mici impresiuni circulare, la care se adaugă barbotinarea în cazul vaselor de provizii. Alături de ceramică, am descoperit unelte litice cioplite din silex cele mai numeroase, dar și câteva unelte din piatră șlefuite, inclusiv râșnițe, frecătoare, percutoare, nuclee, etc.

Remarcăm descoperirea și în această campanie a ceramicii neolitice atribuită culturii Starčevo-Criș. Nu există vase întregibile, ci numai fragmente. Dominantă este ceramica modelată grosier, ce are pleavă tocată în pastă, suprafețele exterioare roșiatice, miezul negricios. Din nivelul de locuire neolitic în anul 2019 au fost prelevate probe pentru realizarea unor date absolute. Conform celor două date C14-AMS locuirea Starčevo-Criș din acest sit este situată aproximativ în intervalul 5800-5600 cal BC.

A fost descoperită și ceramică atribuită culturii Tei, epoca mijlocie a bronzului; predomină decorul cu măturica (*Bessenstrich*), dar nu lipsește nici cel realizat prin împunsături succesive. Între materialele atribuite epocii bronzului au fost descoperite și câteva fragmente ceramice aparținând culturii Monteoru.

Bibliografie:

Frînculeasa A., David C., Popa Al., Frînculeasa M. (2021), Magnetic exploration approach to research and reconstruct the archaeological settlement of Urlați, Prahova county, În: Chitea F. (ed.), *GEOSCIENCE FOR SOCIETY, EDUCATION AND ENVIRONMENT*, Geoscience 2020, 5th Symposium, 20-21 November, Bucharest, Romania, D.O.I. 10.5281/zenodo.4322617.

Torcică I., Frînculeasa A. (2020), Topoare de silex descoperite în aşezările Gumelnița de la Urlați (jud. Prahova), Surdulești (jud. Argeș), Ciolănești din Deal (jud. Teleorman) și Uzun (jud. Giurgiu), *Cercetări Arheologice*, XXVII, p. 203-223.

Frînculeasa A., Preda B., Garvăn D., Nica T., Negrea O. (2018), La hotarul nordic al culturii Gumelnița: aşezarea de la Urlați (jud. Prahova), *Buletinul Muzeului Județean Teleorman*, 10, p. 237-278.

Frînculeasa A., Niță L., Dumitrașcu V. (2008), Asupra descoperirilor aparținând culturii Gumelnița de la Urlați (jud. Prahova), *Acta Musei Tutovens*, III, p. 94-105.

Andreescu R., Frînculeasa A., Garvăn D., Nica T., Torcică I., Niță L., Dumitrașcu V. (2007), *Noi cercetări arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova)*, Argesis. Studii și comunicări, Seria Istorie, XVI, p. 11-37.

59. Valea Doamnei, mun. Piatra Neamț, jud. Neamț

Punct: Poiana Cireșului

Tip sit: 111 (așezare deschisă)

Încadrare cronologică: 113 (paleolitic superior)

Cod RAN: 120735.04

Autorizație nr. 42/05.05.2020

Colectiv: prof. univ. dr. Marin Cărciumaru (responsabil științific; Univ. „Valahia” din Târgoviște, Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); dr. Elena-Cristina Nițu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); dr. Ovidiu Cîrstina (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); drd. Florin Ionuț Lupu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); drd. Marian Leu (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște); dr. Mădălin Cornel Văleanu (Complexul Național Moldova, Iași); dr. Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Județean Neamț); dr. Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Județean Neamț); Horia Ghiță (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște).

Total finanțare: 35.800 lei (dintre care 25.000 lei finanțare Ministerul Culturii și Identității Naționale și 10.800 lei finanțare CNM Curtea Domnească Târgoviște)

Perioada desfășurării cercetării: 30.08. - 26.10.2020

Așezarea de la Poiana Cireșului – Piatra Neamț, prin descoperirile realizate de-a lungul timpului, este unul dintre cele mai reprezentative situri paleolitice din România și printre cele mai importante situri gravetiene din Europa, așa cum o dovedește și valorificarea științifică la nivel internațional¹. Cercetările sistematice de aici s-au desfășurat, cu unele întreruperi, din 1998 până în prezent, iar săpăturile efectuate până la maxim 6 m adâncime au reliefat existența a cinci niveluri paleolitice, datate prin mai multe metode (C-14, AMS, OSL, paleomagnetism) între 20.000 și 37.000 de ani uncal. B.P. În afară de nivelul Epigravetian, care este puternic deranjat, toate celelalte locuri paleolitice sunt bine conservate, delimitate de strate sterile groase, foarte bogate din punct de vedere cultural, reflectând activități umane diverse. Poiana Cireșului-Piatra Neamț este singurul sit paleolitic din estul României care a furnizat cel mai mare ansamblu faunistic dintre siturile gravetiene de la noi din țară, o colecție impresionantă de materiale dure animale, precum și majoritatea obiectelor de artă descoperite în paleoliticul din România. În prezent, aşezarea de la Poiana Cireșului-Piatra Neamț a livrat circa

¹ Marin Cărciumaru et al., *Parures et objets d'art du Gravettien récent de Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Roumanie) [Adornments and art objects from the Late Gravettian at Poiana Cireșului-Piatra Neamț (Romania)]*, L'Anthropologie 122, 2018, p. 220–260; M. Cărciumaru, E.-C. Nițu, O. Cîrstina, N. Goutas, 2016, *The Engraved Stone Pendant from Poiana Cireșului-Piatra Neamț, Romania. New Contributions to the Understanding of Symbolic Behaviour in Gravettian*, Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia, Institute of Archaeology and Ethnography of the Siberian Branch, Russian Academy of Sciences, nr. 4, p. 35-45; Elena-Cristina Nițu et al., *Mobility and social identity in the Early Upper Palaeolithic: new personal ornaments from Poiana Cireșului site (Piatra Neamț, Romania)*, PLOS ONE, 14(4): e0214932m 2019;

85 % din întregul număr de podoabe și peste 94 % din toate obiectele de artă descoperite până acum în așezările paleolitice din România². Industria pe materii dure animale este destul de bogată și diversă, fiind reprezentată prin patru unelte din fildeș, vârfuri din corn de ren, precum și numeroase unelte din coarne de ren și cerb. La toate acestea se adaugă o extrem de bogată colecție de material litic, structuri de combustie, strate ocrate, structuri de locuire etc. Colecția de material litic cuprinde peste 15.000 de piese aflate în studiu.

Din punct de vedere metodologic, s-a utilizat un sistem unitar de înregistrare, folosit încă de la începutul reluării cercetărilor în 1998, care implică un punct 0 unic (398 m altitudine absolută, deasupra oricărui punct cu potențial arheologic din sit), un caroi temporar fixat în fiecare campanie la 1 m față de punctul 0, în raport cu care se realizează înregistrarea individuală în trei dimensiuni a tuturor artefactelor și structurilor. Colecția impresionantă de unelte, faună sau obiecte de artă descoperite aici este, fără îndoială, consecința metodei de săpătură și recuperare a materialelor. Întregul depozit cercetat până acum a fost epuizat prin decaparea în niveluri cu grosimi foarte mici (cca 2 cm), impuse de densitatea și dimensiunea materialului arheologic. De asemenea, o atenție deosebită s-a acordat tamisării sedimentului care s-a realizat prin site fine cu ochiuri de 2-3 mm grosime. Dimensiunea foarte mică a multor categorii de materiale, pentru care s-au depus eforturi considerabile în scopul recuperării în săpătură, precum și fragilitatea unui procent variabil din materialul faunistic, ne-au impus folosirea unor unelte adaptate acestor piese, cum sunt spatulele din lemn și pensule fine. În stratul de cultură au fost utilizate cu preponderență spatule din lemn, renunțându-se la șpacluri sau truele.

Circumstanțele și datele din teren, precum și rezultatele cercetărilor anterioare, au făcut subiectul a numeroase publicații din țară și străinătate, de aceea nu vom mai insista asupra lor în acest raport³.

Obiectivul major al cercetărilor din situl Poiana Cireșului este determinat de înțelegerea dinamicii culturale a paleoliticului superior în regiunea est-carpatică. Din acest punct de vedere, situl Poiana Cireșului reprezintă o reală oportunitate, fiind singura așezare paleolitică din România care se pretează bine unui proiect atât de ambițios, îndeosebi prin prezervarea mai multor secvențe ocupaționale cuprinse între 20.000 și 37.000 de ani, precum și suprapunerea cronologică a Gravetianului, un tehnocomplex văzut ca prima cultură paleolitică

paneuropeană. Având în vedere marile schimbări climatice, inclusiv ultimul Maxim Glaciar din Pleistocenul superior, înregistrate în acest interval cronologic, locuirile din situl Poiana Cireșului pot oferi informații importante despre influența climatică asupra comunităților umane, implicit schimbări în gestiunea resurselor minerale sau animale. În acest moment, Poiana Cireșului beneficiază de 52 datări absolute, făcute în patru laboratoare diferite (Beta Analytic - SUA, ORAU-Oxford - Anglia, Erlanger - Germania, RoAMS-Tanderom Bucharest). Spre deosebire de toate celelalte situri paleolitice din România, rezultatele probelor de la Poiana Cireșului sunt consistente, foarte coerente, inclusiv în cazul datărilor încrucișate realizate pe aceleași probe în laboratoare diferite.

Pentru campania de cercetări din anul 2020, au fost propuse următoarele obiective:

- Înțelegerea funcției sitului și identificarea ariilor de activitate prin realizarea unor secțiuni în zone diferite ale sitului, care nu au mai fost săpate în etapele de cercetări sistematice, și epuizarea tuturor secvențelor ocupaționale;
- Abordarea interdisciplinară a cercetării arheologice prin efectuarea de noi analize.
- Recuperarea și înregistrarea de noi materiale litice și osteologice în scopul caracterizării modului de exploatare a resurselor animale, gestiunea resurselor minerale și determinarea caracteristicilor tehnice ale industriei litice.
- Promovarea și valorificarea rezultatelor;

Chiar dacă a existat o restrângere a finanțării, alături de condiții speciale din cauza contextului general, s-a reușit finalizarea a două secțiuni în campania arheologică din anul 2020. Fiecare secțiune a avut 4 mp, adâncimea maximă la care s-a ajuns în a doua secțiune fiind de 5 m, ceea ce a reprezentat un efort considerabil, având în vedere cantitatea uriașă de sediment excavat și timpul necesar delimitării structurilor de locuire și tamisării întregului depozit.

Prima secțiune săpată, denumită SXV, a fost amplasată pe latura sudică a sitului, într-o zonă mai joasă, la 10 m distanță de SXIV/2017 (Fig. 1). În această parte a sitului nu au fost făcute niciodată săpături, însă descrierea unui sondaj cu carotiera (Drill 16), realizat în anul 2005 de o echipă germană, indica existența unei stratigrafii clasice pentru sit, având o grosime de 7 m, în care au fost surprinse mai multe secvențe ocupaționale. Aceasta a fost și motivația amplasării secțiunii din 2020, care a suprapus sondajul cu carotiera (Fig. 2).

Spre surprinderea noastră, nimic din observațiile anterioare nu au fost valabile, ceea ce presupune că o parte din sondajele realizate în anul 2005 nu au o descriere corectă a succesiunii geologice. Tot depozitul săpat de noi este lutos, până la 1,50 m având o structură prismatică, cu pietre de diverse dimensiuni în compoziție. Acest lucru este în totală contradicție cu observațiile anterioare, în care se specifică doar o succesiune de depozite loessoide și chiar existența stratului pseudo-micelien între 1,5 și 2,5 m. Mai mult, două niveluri cu pietre de diverse dimensiuni (medii și mici) sunt evidente în secțiunea săpată, ceea ce dovedește existența unor alunecări succesive de pe panta estică a așezării. De asemenea, sedimentul devenea din ce în ce mai umed înspre baza depozitului, imposibil de săpat și, pentru că nu s-a descoperit nicio locuire paleolitică până la

² Marin Cărciumaru, Elena-Cristina Nițu, *Symbolic Behaviour and Art on the Territory of Romania from the Middle Palaeolithic to the Mesolithic (55,000-7,500 B.P.)*; *Comportamentul Simbolic și Artă pe teritoriul României din Paleoliticul mijlociu până în Mezolitic (55.000-7.500 B.P.)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2018, ISBN 978-606-537-429-4.

³ M. Cărciumaru et al., 2010, The Pluristratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireșului, Piatra Neamț. Recent Results and Future Prospects, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW, 2010, p. 209-219; M. Cărciumaru et al., 2016, 2018; E.-C. Nițu et al., 2019.

2,50 m, secțiunea a fost abandonată.

A doua săpătură a fost realizată peste o porțiune din cea mai lungă secțiune realizată în 1968 de V. Căpitanu, care avea 10 m lungime și cca 2 m lățime (Fig. 3a). Din publicații (V. Căpitanu, 1969, în *Carpica*) este cunoscut că nu s-a săpat decât până la 1, 5 m adâncime, fiind epuizat doar primul nivel Gravetian. Practic, suprafața deschisă de noi (4 mp) a suprapus colțul estic al tranșeului săpat în 1968. Obiectivul nostru a fost determinat de verificarea eventualei prezențe a nivelurilor gravetiene vechi în această zonă a sitului, care nu a beneficiat de cercetări recente, astfel încât să delimităm cât mai bine amploarea locuirilor paleolitice.

Din cauza dificultății identificării cu exactitate a malurilor vechii săpături, o parte din secțiunea noastră (cca 30/60 cm) a cuprins și depozit nesăpat, ceea ce ne-a permis să recuperăm și materiale din primul nivel Gravettian (Fig. 3a). Acestea sunt încă în etapa de procesare și analiză, colecția cuprinzând fragmente osteologice, majoritatea fiind reprezentate prin oase și coarne de ren, precum și materiale litice caracteristice acestei locuiri. Pe lângă prezervarea foarte bună a materialelor organice, se remarcă densitatea lor, precum și prezența unor urme de coloranți. Cel mai probabil, așa cum am observat și în campaniile anterioare, cantitatea mare de ocre nu poate fi explicată, neapărat, prin utilizarea simbolică a acestuia. Mai degrabă, prin asocierea cu o arie în care s-au desfășurat activități domestice (tranșarea animalelor, prelucrarea coarnelor de cervidee), coloranții erau folosiți în scopuri practice. Prin urmare, nivelul Gravetian I (20.000 ani BP) se continuă pe latura vestică a așezării, ceea ce înseamnă că așezarea se întinde pe cel puțin încă 100 mp în această zonă, care este necesar să fie cercetată în campaniile viitoare.

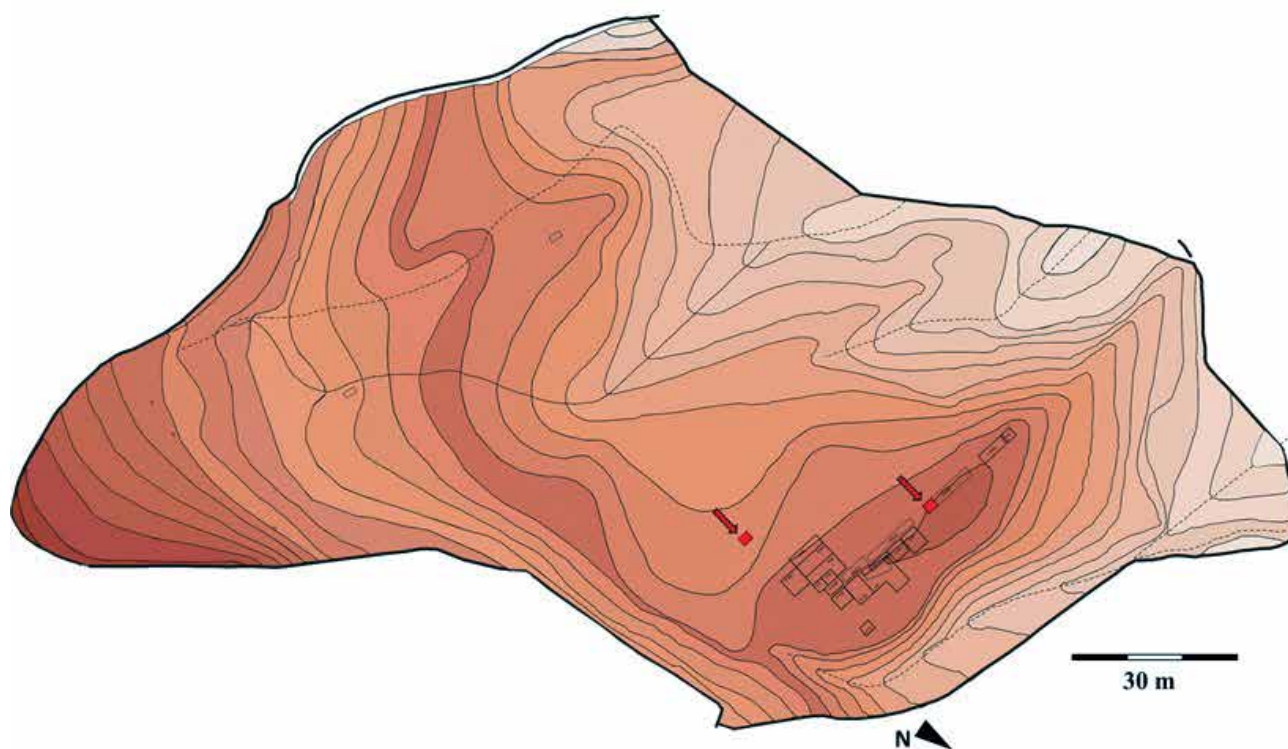
Adâncimea maximă la care s-a ajuns este de 5 m, însă depozitul este mult mai gros. Au fost identificate și locuirile aparținând nivelurilor gravetiene II și III (Fig. 3b). Chiar dacă prezentau o densitate redusă a materialelor, prezența lor consemnează că această zonă a fost locuită în etapele mijlocii și vechi ale Paleoliticului superior. Remarcabile sunt două unelte descoperite în cel mai vechi nivel Gravetian (30.000 ani B.P.): o lamă retușată convergent și o unealtă dublă (*grattoir-burin*), ambele realizate din silex a cărui proveniență este presupusă ca fiind valea Prutului.

Prezența majoritară a silexului despre care se crede că provine de pe valea Prutului în locuirile gravetiene vechi de la Poiana Cireșului, precum și în alte niveluri paleolitice de pe valea Bistriței, ne-a determinat ca, în cadrul prezentului proiect, să începem realizarea de analize mineralogice. Astfel, au fost trimise la Institutul Geologic al României un număr de 13 probe provenind din toate nivelurile identificate în sit, precum și surse de materii prime caracteristice, în scopul determinării cu exactitate a provenienței rocilor. Rezultatele cercetărilor din acest an vor putea schimba semnificativ teoriile despre prezența așa zisului silex de Prut în așezările din estul Carpaților.

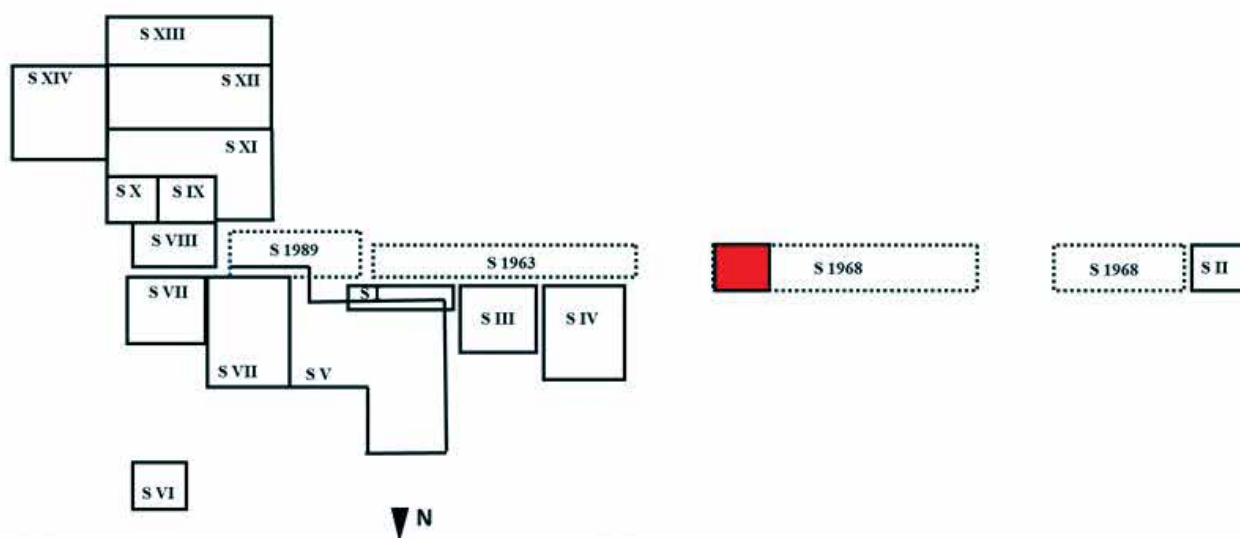
Abstract

In the 2020 archaeological campaign at Poiana Cireșului Paleolithic settlement, were excavated two different sections, each with 4 sqm. The first excavated section, labelled SXV, was located on the southern side of the site, in a lower area, 10 m away from SXIV / 2017. No excavations were ever carried out in this part of the site, but only a core drilling. To our surprise, none of the previous observations was valid, which means that some of the surveys conducted in 2005 did not offer a correct description of the geological succession. The whole deposit dug by us was clayey, with stones of various sizes in the composition, without traces of Paleolithic occupations.

The second excavation overlapped part of an old section partially excavated in 1968. Our objective was that of verifying the possible presence of old Gravettian layers in this area of the site, which did not benefit from recent research, so as to better delimit the extent of Paleolithic occupations. The maximum depth reached is 5 m, but the deposit is much thicker. The Gravettian occupations were also identified, the first layer offering rich traces of culture. Also, in the present project, we started to perform mineralogical analyses to identify more accurately the sources of lithic raw materials used in the site.

S XV

Pl. I. Planul secțiunilor; cu roșu sunt marcate secțiunile săpate în 2020.

Pl. II. Imagini din timpul săpăturilor arheologice; amplasarea SXV/2020.

Pl. III. Imagini cu a doua secțiune deschisă și detalii cu materiale descoperite în nivelurile Gravetiene I (a) și III (b).

60. Valea Stânii, com. Țițești, jud. Argeș**Punct: „Vărzărie”****Cod RAN:** 19383.01**Autorizație nr.** 110/06.05.2020**Colectiv:** Dragoș Măndescu – responsabil, Ioan Andi Pițigoi, Ion Dumitrescu (Muzeul Județean Argeș)**Finanțare:** Cercetare finanțată de Ministerul Culturii și de Muzeul Județean Argeș

Determinată în mare parte de descoperirea în luna decembrie 2019 a unor tumuli afectați de arăturile adânci pe loturile agricole ce suprapun zona nordică a necropolei de incinerare din prima epocă a fierului, campania arheologică din toamna anului 2020 a investigat o zonă mai largă, unde anterior nu avusesem permis accesul, pe proprietatea Ion Chiuță. De asemenea, în ultima parte a campaniei a fost sondată o zonă de pe proprietatea Gheorghe Ciubuc.

T 21, situat în extremitatea sudică a lotului Chiuță, la circa 30 m N de T 0 descoperit întâmplător în 1994 pe proprietatea Ion Miroiu. Mantaua din bolovani de râu de dimensiuni variabile (predominând cei de dimensiuni mai mici) era puternic deranjată de arături, pietrele fiind răspândite pe o suprafață destul de mare, de formă ovală, orientată N-S, cu diametrele de 10,5 x 9 m. În arealul central-estic, mantaua a fost afectată suplimentar de o zonă de depuneri de gunoaie menajere. Două mici sectoare din N-E, respectiv S-W tumulului au rămas nesăpate, întrucât pătrundeau pe proprietățile vecine. În zonele mai puțin atinse de deranjamentele recente, pietrele din manta erau așezate compact de două și trei rânduri, între -0,18/-0,20 m și -0,30/-0,35 m. Mormântul era plasat nu în zona centrală, ci excentric, în sectorul de S-W, suprapus de pietrele din manta. Se prezenta sub forma unei aglomerări consistente de fragmente ceramice (acoperind circa 0,8 m²), depuse direct pe solul antic, între -0,35 și -0,45 m adâncime. Aglomerarea suprapunea două vase fragmentare (baza unui castron ars reducător și, imediat la W de acesta, fragmente dintr-un borcan ars oxidant) ce serveau drept urne pentru o mare cantitate de oase calcinate, păstrate în fragmente mai mari decât cele întâlnite de obicei în necropolă. Drept inventar funerar putem nota doar trei vârfuri de săgeți plate din fier ce se aflau printre oasele calcinate (două în borcan, unul în castron) și mai multe mărgelile mici din caolin. De asemenea, între oasele din borcan s-a găsit o mică bucată de pigment roșcat ce pare a fi realgar. Grupări de fragmente ceramice au fost găsite sub marginile mantalei, în extremitățile de N (fragmente dintr-o ceașcă cu toartă supraînălțată cu buton), S și W. La 7,5 m N de mormânt, într-o zonă în care se aflau dispartate pietre scoase din marginea de NW a mantalei (așadar, probabil, inițial în afara zonei acoperită de manta), într-o altă aglomerare de fragmente ceramice, de data asta și fragmente mici de cărbune, a fost descoperit un alt mormânt de incinerare în urnă. Urna, în poziție verticală (-0,38/-0,53), era un borcan grosier ars oxidant, în care se găseau numai puține oase calcinate de mici dimensiuni, foarte friabile. La circa 0,8 m N de această urnă, la -0,5 m adâncime, între câteva fragmente de la vase arse oxidant, a fost găsit un vârf de săgeată din

fier, în formă de frunză și tub pentru fixare.

T 22, mult mai bine păstrat, se afla la circa 35 m nord de T21. Avea o manta rotundă, uniformă, alcătuită din bolovani de râu așezați pe 2-3 rânduri, chiar 4 rânduri în zona centrală, cu un diametru de 7,5 m (circa 12 m³ de pietre au rezultat după demontare). Primele pietre din manta au apărut la -0,20/-0,25 m, în arabil. Pietrele variau în dimensiune, dar de jur-împrejurul zonei centrale, descriind un oval cu diametrele de 2,5 x 1,5 m, în manta fuseseră integrate (discontinuu) mai multe pietre mari. Aceste pietre demarcau zona mormântului principal (-0,25/-0,38), de incinerare cu oasele depuse într-un castron, în preajma căruia au fost depuse elemente importante de inventar funerar: cuțit de luptă, cute, faleră, fibulă, verigă, distribuitor de curele, zăbală, precum și multe fragmente ceramice de la vase diferite (străchini, cești, castroane, borcane). Mormântul a fost amenajat direct pe solul antic, la -0,35/-0,38 m adâncime, numai castronul-urnă stând într-o ușoară alveolă. Printre oasele calcinate au fost găsite opt mărgelile tronconice din lut și un singur vârf de săgeată din fier, plat, tipic pentru grupul Ferigile. Cărbune nu a fost găsit decât în cantitate infimă. La 1,3 m SE de acest mormânt, în afara „ringului” din bolovani mari, a fost găsit un altul, probabil secundar (?), de incinerare în urnă, fără inventar funerar. Urna (-0,4 m/-0,6 m) era depusă într-o groapă rotundă cu diametrul de 0,6 m. Pe lângă oase, urna conținea și mult cărbune, de altfel răspândit și în groapă. O importantă cantitate de fragmente ceramice a fost recoltată de sub mantaua de piatră a acestui tumul. Ceramica era concentrată în grupuri, la extremități (N, S și W), pe solul antic, la adâncimi de -0,35 m/-0,45 m. Tipologia ceramicii și a inventarului indică o apartenență a ambelor morminte cercetate în 2020 la o etapă timpurie a grupului Ferigile, probabil o fază de tranziție între Ferigile-Sud și Ferigile-Nord.

Imediat la SW de T22, a fost identificat sectorul estic al unui alt tumul, ce intra pe suprafața de teren învecinată, unde nu am avut acces. Mantaua era foarte răvășită, din bolovani mici ce apăreau la -0,3 m. Singura descoperire ce poate fi atribuită acestui tumul este un grup de fragmente ceramice găsite la -0,48 m adâncime, imediat în afara marginii de N a mantalei.

Existența unui alt eventual tumul între T21 și T22 a fost verificată printr-o secțiune de 30 x 2 m orientată NW-SE. De asemenea, și zona dintre T21 și T0, descoperit întâmplător în 1994 pe proprietatea Miroiu, a fost verificată printr-o secțiune de 16 x 2 m, orientată NW-SE, în extremitatea sudică a proprietății Chiuță. Aceste două secțiuni de verificare și control s-au dovedit a fi sterile arheologic.

La circa 60 m E de T22, pe proprietatea Gheorghe Ciubuc, în luna decembrie 2019 au fost identificate în arătură pietre dispartate din mantaua unui tumul hallstattian. Pentru cercetarea acestuia, s-a intenționat acum deschiderea unei suprafețe de 18 x 10 m, alcătuită din trei secțiuni paralele, orientate NW-SE, cu lungimea de 18 m, lățimea de 3 m și doi martori de 0,5 m. Suprafața era situată în marginea de W a proprietății, aproape de hotarul cu proprietatea învecinată (Ion Dinași). Din motive obiective, nu a fost săpată (parțial) decât secțiunea vestică, de 18 x 3 m, cercetările necesitând

a fi reluate în campania anului următor. Chiar dacă săpătura aici nu a fost finalizată (săpătura s-a încheiat la -0,3 m), cercetarea a pus în evidență existența unui tumul, cu diametrul de circa 11 m. Pietrele din mantaua tumulului, din care a fost reperată doar o parte din sectorul vestic, erau deranjate de locuirea Militari-Chilia din acest sit: nivelul de locuire de epocă romană (un strat negru, gras, cu ceramică și chirpici care se confundă în acest loc cu arabilul) suprapunea direct mantaua. De asemeni, în această zonă capătă consistență și așezarea de epoca bronzului, din care au fost descoperite numeroase fragmente ceramice grosiere, cu pietricele în pastă și un fragment dintr-un topor

de piatră cu perforație pentru coadă.

După încheierea săpării fiecărei unități de cercetare alocate tumulilor, pietrele din manta au fost îndepărtate (cu excepția tumulului de pe proprietatea Ciubuc) și depozitate în afara terenului agricol, iar secțiunile astupate și nivelate spre a fi din nou destinate culturilor agricole. Suprafața totală cercetată în campania 2020 a fost de 325,75 m². În total, au fost excavați circa 180 m³ pământ și pietre de râu). Au fost prelevate *in situ* probe de lemn carbonizat și oase calcinate pentru analiză radiocarbon, continuând colaborarea cu Laboratorul AMS din Poznan. Oasele calcinate au fost prelevate separat spre a fi înaintate spre studiu și

Fig. 1. Valea Stanii 2020 T21a.

Fig. 2. Valea Stanii 2020 T21b.

Fig. 3. Valea Stanii 2020 T22a.

determinare Institutului de Antropologie „Francisc Rainer” București. Pentru determinarea pigmentului mineral pe care îl presupunem a fi realgar (al doilea caz, după cel din T20, complex cercetat în 2019), se va continua colaborarea cu Institutul National de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”. Pieseile arheologice au fost recoltate pe complexe și înaintate la sfârșitul fiecărei zile de lucru spre curățare și conservare primară în laboratoarele de restaurare ale Muzeului Județean Argeș. Documentația de șantier se păstrează la același muzeu.

Fig. 4. Valea Stanii 2020 T22b.

61. Vărădia, jud. Caraș-Severin**Punct: Castrul roman de la Vărădia „Pustă”****coordonate:** 45°4'45.46" N; 21°33'6.34" E**cod RAN** 54519.01**Autorizație nr.** 11/5.05.2020.**Colectiv:** Conf. dr. Eduard Marius Nemeth – responsabil șantier, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca; drd. Flavius Petru Bozu – membru, Muzeul Banatului Montan Reșița; drd. Alida Ozana Crișan – membru, Universitatea Tehnică Cluj-Napoca**Perioada desfășurării cercetării:** 16-30 septembrie 2020**Finanțare** 15.000 lei de la Muzeul Banatului Montan Reșița.

Campania anului 2020 a însemnat debutul cercetărilor în suprafață în *latus praetorii dextrum*, acolo unde au fost identificate prin secțiuni dintr-o campanie anterioară (2002) mai multe cazarme (barăci). În această campanie a fost începută dezvelirea primei barăci din dreapta clădirii comandamentului (așadar la est de *principia*). S-a început prin decaparea mecanizată a suprafeței de cercetat, la o adâncime de 50 de cm, pentru îndepărtarea gliei și a unei părți a stratului de măr deșeu în urma inundațiilor repetate ale râului Caraș în perioada post-romană, medievală și premodernă. De la această adâncime s-a continuat prin săpătură manuală a unei casete de 10 x 3 m. În casetă a fost dezvelită o porțiune dintr-o cazarmă (baracă) din cele situate în *latus praetorii dextrum* (acestea fiind poziționate *per strigas*, deci paralel cu *via praetoria*, pe direcția S-N). Sub gheața actuală s-a constatat un strat de măr de inundații gros de cca. 80 cm. Sub stratul de măr se află stratul de demolare prin incendiu al clădirii, constând din chirpici ars la roșu și fragmente de lemn carbonizat, gros de cca. 25 cm. În acest strat și pe podeaua de lut a barăcii s-au găsit materiale de la construcția din lemn și chirpici (cuie și scoabe din fier), cât și artefacte care au aparținut soldaților, cum ar fi proiectile de praștie din lut ars, fragmente din pahare de sticlă, un opaiț fragmentar cu reprezentarea lui Hercules, monede din bronz de la Traian (ași), un călcâi de lance, un fragment din lama unei spade (*gladius*) și ceramică uzuală. Baraca a fost așezată pe un nivel de amenajare din lut brun închis, bine tasat. În mijlocul casetei am identificat un perete longitudinal al barăcii, probabil cel care despărțea șirul de camere de locuit de veranda clădirii. În campaniile viitoare vom urmări dezvelirea întregii clădiri, pentru a defini planul acesteia.

62. Vlădeni, jud. Ialomița**Punct: Popina Blagodeasca****Autorizație nr.** 66/5.05.2020**Colectiv:** dr. Emilia Corbu, responsabil științific, Niculina Dinu, membru**Finanțare:** Fonduri alocate de Muzeul Județean Ialomița - 40000 lei.**Perioada desfășurării cercetării:** 15.09 – 23.10.2020

Pe 109 m² se aflau 10 complexe arheologice în două secțiuni (SP,SR) și patru casete (cas.A68-A70, cas. B38). În doar 32 m² (cas. A68-A69) au fost descoperite șapte complexe arheologice din trei epoci istorice, un sandviș stratigrafic care confirmă extinderea așezării medieval-timpurii spre NV, precum și existența unui nivel medieval-târziu distrus de agricultură, dar și faptul că ambele au intersectat un nivel aparținând antichității târzii.

Nivelul medieval-târziu

Pe SR (10 x 1,5 m) orientată N-S, perpendiculară pe cas. A68 c.1 unde în stratul arabil se afla amprenta unei construcții de suprafață, stratul arabil era plin de detritus: paie arsă în pigmenți sau pelicule mici, pământ galben, arsură, de consistență tare. Se mai păstrau două complexe adâncite: respectiv o groapă de var și una de bucate. Din construcția de suprafață se observă o amprentă la -0,15 m și în apropiere o groapă cilindrică. Datarea nivelului a fost efectuată pe baza a opt monede datate în secolul XVI găsite într-un bulgăre de detritus. Erau groși polonezi, dinari ungurești și o monedă lituaniană.

Nivelul medieval-timpuriu

A fost evidențiat de patru complexe arheologice: un bordei (prima jumătate a sec IX), un cuptor menajer (a doua jumătate a sec. IX), două gropi de bucate. Cuptorul intersecta bordeiul folosind o parte a acestuia pentru amenajarea gropii de acces. Strat afânat caracterizat de multă cenușă, arsură, pigmenți de paie și pământ galben.

Șanțul de apărare și palisada se descriu la aceeași adâncime de -0,40 - 0,45 ca și complexe medievale-timpurii la fel ca și în anii precedenți. În această campanie am găsit al treilea caz în care o groapă rituală apare exact sub podeaua unui bordei Dridu, fără a avea ceva Dridu în inventar. (Tabel 1)

Inventar ceramic

Complexele descrise mai sus au fost sărace în inventar. Datorită suprapunerii nivelurilor și intersectării complexelor materialul specific culturii Dridu apare și în complexe mai vechi, dar și invers. În funcție de tehnologie și compoziția pastei, fragmentele ceramice se împart în patru categorii și anume: ceramică nisipoasă lucrată la roata de mână, ceramică cenușie lucrată la roata de mână sau rapidă, ceramica din pastă roșie fină lucrată la roata rapidă și ceramica lucrată cu mână. Situația statistică a materialului relevă corelații între complexe contemporane. O situație aparte o au gropile. Acestea au fost pline în momentul abandonului, dovadă că au forma intactă. Nu putem preciza dacă au fost umplute cu pământ din zonă pentru a le conserva sau au depozitat ceva specific, dar sărăcia inventarului ceramic ne obligă să le atribuim cultural în funcție de relațiile topostratigrafice. (Tabel 2)

Tabel 1 centralizator – complexe arheologice

COMPLEX	FORMĂ	LUNGIME	LAȚIME	ADÂNCIME De la nivelul actual al solului	INTERSECȚĂRI
EVUL MEDIU-TÂRZIU					
Groapa construcției de suprafață (cas. A69, c3) Fig. 1	cilindrică	-	Diametru - 1,75 m	-1,75 m	
Groapa de bucate (SR, c.2) Fig.2	borcan	-	DG - 1,10; DB - 0,75 m	-1,30 m	
Groapa de var (SR, 4-5) fig.3	ovală	2,75 m	1,75 m	-1,35 m	
EVUL MEDIU-TIMPURIU					
Cuptor menajer nr.15 (cas. A69, c.2-3) Fig.5-5b	Vatră rotundă, pe pat de cioburi, cu o refacere	1,35 m	1,30 m	-0,80 m	Groapa de acces distrusă de construcția de suprafață și groapa acesteia
Bordei nr. 15 (Cas. A69, c. 1-4, A68, c1) Fig.6,6b)	Cuptor cotlonit în formă de potcoavă (1,20 m x 1 m). Amenajat pe pat de cioburi	-	Se păstrează o lățime de 3 m	-1 m	Intersectat de cuptorul menajer
GB 1/2020 (SP, c.1) Fig.7	butoi	-	DG -1,50 m DB -1,45 m Dmax -1,90 m	-2 m	-
GB 2/2020 (SR, c.4-5) Fig.8	cilindrică	-	DG-2/-1,90 pânline DB-1,85 m	-2,50 m	Suprapusă de groapa de var
ANTICHITATEA TÂRZIE ȘI SECOLELE VI-VII					
Șanțul de apărare (SP, c.3-7) Fig.9	Două fose despărțite de o platformă îngustă de pământ galben	-	9,75 m	Adâncimea platformei central de 1 m, Adâncimea foselor de -2,30 m	
Palisada (cas. A68, SR1) Fig.10	Talpa de forma unui șanț	7,75 m	1 m	-0,95 m	Intersectată de bordeiul Dridu, acoperită de nivelul medieval-târziu.
Complex adâncit Fig.11	Aproximativ dreptunghiular, cobora în trepte. Se îngusta la bază. Boltită neregulat spre est și vest	2,25 m	La gură 2 m; la bază 1 m	-1,46 m	Posibil legată de palisadă
Groapa rituală Fig.12	Sac cu umerii lăsați. Căpăcuiță de un strat gros de bucăți de vatră	-	DG-1,09 m DB-1,20 m Dmax-1,54 m	2,15 m	Suprapusă de bordeiul Dridu; tăiată de groapa medieval-târzie

Tabel 2 centralizator inventar ceramic (nr. Fragmente/procente)

	Ceramica nisipoasă	Ceramica cenușie	Ceramica roșie	Lucrată cu mână	Total
EVUL MEDIU-TÂRZIU					
Groapa de bucate(SR c.2)	64/24%	2/8%	4/16%	13/52%	25 fg.
Groapa de var (SR c.4-5)	27/52%	9/17%	14/27%	2/3,9%	52 fg.
EVUL MEDIU-TIMPURIU					
Cuptor menajer nr.15	155/67,6%	26/11,3%	26/11,3%	22/9,6%	229 fg.
Bordei nr.15	332/70,5%	46/9,7%	55/11,6%	38/8%	471 fg.
Groapa de bucate nr.1/2020 (SP.c1)	5/ 4%	5/ 4%	33/26%	83/66%	126 fg.
Groapa de bucate nr.2/2020 (SR,c.4-5)	46/54%	11/13%	10/11,7%	18/21%	126 fg.
ANTICHITATE TÂRZIE ȘI SECOLELE VI-VII					
Șant de apărare	3/3%	8/8,3%	28/29%	57/59,3%	96 fg.
Palisada	37/28,4%	10/7,7%	25/19,2%	58/44,6%	130 fg.
Complex adâncit	14/ 21,8%	5/ 7,8%	26/40,6%	19/29,6%	64 fg.
Groapa rituală	6/8,3%	6/8,3%	32/44,5%	28/38,8%	72

Abstract

A total area of 109 sq m was uncovered, and 10 archeological complexes were identified by opening two trenches (SP, SR) and four square surfaces (cas. A68-A70, cas. B38). The aim of the excavation had as specific objectives to clarify the defensive system and the features of the early medieval settlement.

Seven archeological complexes from three historical epochs were discovered on the surface of only 32 sqm of surfaces A68-A69. This superposed stratigraphic situation confirmed three things: a) the medieval-early settlement extended to the NW; b) it also verified the existence of a late-medieval archaeological layer destroyed by farming works; c) both medieval layers intersected a late antique one. The imprint of a surface building, a storage pit and a lime pit all belonged to a late medieval period. Eight coins dated this layer in 16th century. A hut, a household-oven and two storage pits dated in 9th century were documented from early-medieval layer.

From a late antiquity stronghold (VIth-VIIth century), the defense ditch, the palisade, a sunken complex and a ritual pit were excavated.

Fig. 1. Groapa de bucate a construcției de suprafață.

Fig. 2. Groapa de bucate medieval-târzie (SR, c.2)

Fig. 3. Groapa de var

Fig. 4. Monedă lituaniană, Ag, 1/2 gros, 1563

Fig. 5. Cuptorul menajer, vedere generală.

Fig. 5B Pat de cioburi sub cuptor menajer

Fig. 6. Bordei nr.15, vedere generală

Fig. 6B. Pat de cioburi sub bordeiul nr.15

Fig. 7. Groapa de bucate (SP,c.1)

Fig. 8. Groapa de bucate (SR,c.4-5)

Fig. 9. Șanțul de apărare (SP, c.3-7)

Fig. 10. Palisada

Fig. 11. Complex adâncit (cas. A68, c.3)

Fig. 12. Strat de bucăți de vatră deasupra gropii rituale (cas. A69, c.3)

63. Voinești, com. Lerești, jud. Argeș**Punct: Malul lui Cocoș – Măilătoia****Tip sit:** terme militare**Cod RAN:** 16935.01**Autorizație nr. MC:** 47/04.05.2020**Colectiv:** Florian Matei-Popescu (IAB) – responsabil șantier; Ion Dumitrescu (MJA) Mădălina Sava-Moise (colaborator MJA)**Total finanțare:** 22.000 lei (MJA)**Perioada desfășurării cercetării:** 15.09 – 12.10 2020

Cercetările arheologice desfășurate la termele castrului de la Voinești (Lerești, județul Argeș), în 2020, au vizat latura vestică a clădirii termelor¹.

Cu scopul de a stabili planimetria, funcționalitatea încăperilor și circuitul termal, începând din anul 2017, am decis să degajăm integral edificiul termal. Astfel, în campaniile 2017–2018, s-a reușit cercetarea încăperilor de pe latura sudică: C1 identificată cu *caldarium*-ul (7,60 x 5,90 m) și o încăpăre de mici dimensiuni – C2 (3,20 x 3 m), a cărei funcționalitate nu o putem deocamdată preciza. Tot în campaniile 2017–2018, între zidul estic al *caldarium*-ului și zidul sudic al C2 au apărut structurile unui *praefurnium*, denumit de noi *praefurnium* nr. 1. El încălzea bazinul cu apă caldă, *caldarium*, situat, conform preceptelor vitruviene, pe latura de sud a edificiului (Vitruvius, *De architectura*, V, 10, 1).

Praefurnium-ul nr. 1 a fost cercetat integral în campania 2019. La degajarea umpluturii din *praefurnium* a fost recuperat un *sestertius* de la Hadrian, datat 119 d.Hr., piesă care constituie un *terminus post quem* pentru momentul distrugerii și părăsirii castrului și termelor de la Voinești.

De asemenea, în campania 2019, s-a demontat murtorul dintre S1 și S2, carourile 1-2. Prin unirea celor două unități de săpătură a rezultat o suprafață de 6 x 4 m. Limitele ei au fost trasate: cea vestică perpendicular pe zidul sudic al C3; cea sudică perpendicular pe zidul vestic al C1. Am ales această soluție pentru a avea o relație stratigrafică între cele două ziduri.

Urmare a cercetării s-a constatat că în spațiul dintre zidul vestic al C1 (*caldarium*) și zidul estic al C3 nu a mai existat o altă încăpăre, ci între cele două a fost intercalat un *praefurnium*, notat de noi, pentru al diferența de *praefurnium*-ul de pe latura estică a C1 (*caldarium*), *praefurnium* nr. 2. El a fost realizat în aceeași manieră cu *praefurnium*-ul nr. 1, cu pereții laterali ieșiți în afara zidului. În acest caz, pereții ieșeau față de zidul sudic al C3 cu 1,10 m, fiind realizați din piatră. Bolta *praefurnium*-ului era

de cărămidă. Peretele estic al *praefurnium*-ului nr. 2 se sprijinea pe zidul vestic al C1. Ambii pereți aveau o grosime de 0,70 m. La interior, bolta avea o înălțime de 0,90 m și o lățime de 0,75 m. Vatra a fost amenajată din lut, direct pe pietrișul nativ.

Prin excavarea suprafeței dintre zidul sudic al C3 și zidul vestic al C1 s-a reușit degajarea integrală a laturii sudice a clădirii băilor. Dată fiind această situație, în campania 2020, cercetarea a fost concentrată pe latura de vest a clădirii termelor. În această zonă, era delimitată clar numai latura de vest a încăperii C3. Totodată, în campaniile precedente, la nord de încăperea C3, se conturase spațiul unei alte încăperi ale cărei ziduri orientate vest-est intrau în profilurile de vest ale Sp. A și Sp. E. Cu scopul de a identifica limitele acestei încăperi, în capătul de vest al suprafețelor Sp. A și Sp. E a fost trasată secțiunea S5. Ea este orientată relativ nord-sud, măsura 13 m x 2 m. Între această secțiune și cele două suprafețe a fost lăsat un martor de 1 m.

În S5, după degajarea, nivelului vegetal, la adâncimea de 0,20 - 0,30 m, în carourile 3-6 (numerotarea carourilor s-a făcut de la sud la nord), a apărut un zid orientat relativ nord-sud, care împreună cu alte două ziduri descriu traseul unei încăperi. În exteriorul acestei încăperi, la colțurile de nord-vest și de sud-vest ale ei, erau prezenți doi contraforți. Un al treilea contrafort a fost identificat în continuarea zidului care închidea în partea de nord încăperea C3. De asemenea, reamintim că, tot pe latura vestică, existau încă doi contraforți: unul în colțul de sud-vest al încăperii C1 (*caldarium*) și un altul la colțul sud-vestic al încăperii C3. Exceptând contrafortul din colțul de SV al C1, care îmbracă la exterior tot colțul încăperii, ceilalți patru erau dispuși pe latura de vest a clădirii termelor și ieșeau în afara zidului cu 0,65 – 0,80 m, iar grosimea lor varia între 0,70 și 0,75 cm.

Pentru a înțelege mai bine descrierea situației arheologice, dar și urmare a faptului că multe dintre zidurile clădirii băilor au fost interceptate în campaniile precedente, am procedat la numerotarea lor. Astfel, plecând de pe latura sudică a clădirii termelor au fost identificate următoarele ziduri: Z1 închide în partea de est încăperea C2; Z2 închide în partea de sud încăperea C2; Z3 închide în partea de est încăperea C1; Z4 închide în partea de sud încăperea C1; Z5 închide în partea de vest încăperea C1; Z6 închide în partea de sud al doilea șir de încăperi; acesta este împins spre vest față de Z5 cu 2,85 m, dimensiune nu include lungimea contrafortului, cu acesta măsurând 3,80 m; Z7 închide în partea de vest încăperea C3; Z8 desparte încăperile C3 și C4; Z9 închide în partea de est încăperea C4 și pe aceea aflată la nord de ea; Z11 reprezintă zidul absidei = încăperea C5; Z11 închide în partea de nord încăperea C6 și este adosat la Z9; Z12 închide în partea de nord al doilea șir de încăperi și delimitează în partea de sud al treilea șir de încăperi; Z12 este mai împins către vest cu 2,60 m față de Z7, la această dimensiune se adaugă și lungimea contrafortului de 0,75 m; Z13, zid în mare parte scos de o groapă din epoca medievală – GR1, a fost identificat în campania 2020 și s-a observat că face colț cu Z12. El măsoară la exterior 1,60 m.

În traseul S5 au fost intersectate Z14, Z15 – zidul orientat nord-sud și Z16. Z14 pornește din Z13 și era

¹ În campaniile 2013-2017 au fost identificate opt încăperi din clădirea băilor, vezi: Constantin C. Petolescu, Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, *Castrul și termele de la Voinești, comuna Lerești, județul Argeș*, în *Limes*, 2, 2017, p. 14-19; Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, *Voinești, com. Lerești, jud. Argeș - Punct: Malul lui Cocoș - Măilătoia*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2017*, Institutul Național al Patrimoniului, București, 2018, p. 153-155; Florian Matei-Popescu, Ion Dumitrescu, *Băile militare romane de la Voinești*, în Constantin Augustus Bărbulescu, Costin Croitoru, Ovidiu Vasile Udrescu (editori), *Miscellanea Historica et Archaeologica in Memoriam Dumitru Berciu*, Brăila, Editura Istros a Muzeului, Brăilei „Carol I”, 2020, p. 261-268.

orienta est-vest, iar Z16 este paralel cu Z14, toate aceste ziduri delimitează spațiul unei încăperi – C7, pe care o vom descrie mai jos (vezi figura 1-2)

Din Z16 pleacă Z17, orientat nord-sud. Acesta are la exterior o lungime de 1,90 m. Din expunerea acestor date tehnice, se poate observa că Z13 și Z17 sunt aproape egale. Din zidul Z17 pornește Z18, orientat vest-est. Față de zidurile Z13 și Z17, limita exterioară a zidului Z15, este mai împinsă către vest cu 2,47 m, dimensiune care este egală cu lungimea exterioară a zidurilor Z14 și Z16. Din ambele ziduri se prelungește câte cu un contrafort (fig. 2).

Zidul Z15 este întrerupt, în aceeași zonă fiind observată și o intervenție modernă. Ea este rezultatul unui sondaj arheologic, ale cărui dimensiuni au putut fi precizate, 3 x 2 m. El a fost realizat de profesorul de istorie de la Școala Voinești, Marin Bădescu, anterior anului 1989. În umplutura gropii sondajului a fost găsită, între altele, o insignă de comandant de detașament de pionieri. Ulterior anului 1989, groapa a fost umplută cu gunoarie. Pentru a proteja structurile antice, profesorul le-a acoperit cu carton bitumat. (fig. 3a).

În profilul estic al S5 s-a observat că intervenția modernă tăia nivelurile de depunere, dar nu a scos și zidul Z15. Susținem aceasta deoarece, prin sondajul amintit, nu s-a degajat integral zidul, iar pe profil, în porțiunea nederanjată de intervenție, am putut constata că toate depunerile coborau, situație determinată de prăbușirea zidului Z15 și a podelei de *opus signinum* (fig. 3b).

Degajarea integrală a zidului și nivelurilor de dărâmtură ne-a permis să clarificăm mai bine această situație. Pe taseul zidului a fost sesizată baza unei bolți din cărămizi (?). Amenajarea ei într-un zid exterior, precum și prezența unei amprente de mortar în exteriorul zidului, imediat la sud de peretele bolții, sunt elemente care fac probabil identificarea structurii cu un *fornax* și *praefurnium*-ul său. Amprenta de mortar ar putea proveni de la unul dintre pereții *praefurnium*-ului. Distanța dintre cei doi pereții de cărămidă ai bolții era de 0,87-0,90 m. Totuși, față de celelalte două *praefurnia*, identificate și cercetate la Voinești, acesta are o particularitate: bolovanii dintre pereții bolții de cărămidă sunt prinși cu mortar. În celelalte două situații, vatra *praefurnium*-ului era fie din cărămizi, fie din lut și era amenajată direct pe solul nativ (fig. 4a).

Am subliniat mai sus că zidurile Z14, Z15 și Z16 descriu planul unei încăperi. Între aceste ziduri, sub stratul vegetal, a apărut un nivel de dărâmtură. El se compunea din pământ de culoare brun deschisă amestecat cu cenușă, cărbune și fragmente de tencuială albă. După degajarea acestui nivel, în jumătatea de sud a încăperii, a apărut o podea prăbușită pe loc. Pe peretele de sud al încăperii și parțial pe cel vestic s-a păstrat și un strat de tencuială cu grosimea de 0,07 m. Podeaua de mortar era alcătuită din trei straturi: stratul inferior mai compact, cu mult mortar de var în compoziție; stratul intermediar constând dintr-un mortar amestecat cu cărămidă pisată și pietre de mai mari dimensiuni; și stratul superior reprezentând un mortar cu multă cărămidă pisată în compoziție, relativ fin. În grosime, podeaua măsoară 0,20-0,24 m. Un rest de podea s-a păstrat și în colțul de nord-vest al încăperii (fig. 5a). Pe podea au

fost găsite mai multe țigle / cărămizi înguste acoperite cu mortar alb, probabil căzute din structura acoperișului. Între aceste cuie au apărut și unele în formă de „T”, cu partea inferioară lătită și prezentând un orificiu în care era fixat un cui simplu. Pieseile aveau o lungime de 12-13 cm, iar cuiul care trece prin acel orificiu măsoară în lungime 7 cm. Cuie având această formă au fost găsite și în încăperea absidată, fiind asociate cu același tip de țigle/cărămizi (acoperite cu mortar alb).

În jumătatea de nord a încăperii, unde podeaua nu s-a conservat, au fost identificate patru șiruri de pile. Primul șir, pe direcție nord-sud, este lipit de zidul sudic, al doilea șir este lipit de primul. Celelalte două șiruri pe direcție nord-sud sunt dispuse la distanța de 0,30-0,35 m unele față de altele (fig. 5b).

În partea de est, spațiul încăperii pare a fi închis de un zid cu lățimea de 0,60 m – Z20, din el păstrându-se numai un fragment, lipit de zidul nordic al încăperii. Un zid similar, Z19, a fost identificat în continuarea lui Z16 și întocmai ca Z20 este adosat la Z16. Încăperea măsoară pe direcție nord-sud 4,15 m, iar pe direcție vest-est 2,10 m. Pentru descrierea și identificarea în plan, ea a fost denumită C7 (fig. 2).

În nivelul de dărâmtură al încăperii C7 a fost descoperit un pandantiv de harnașament de bronz. El datează din prima jumătate a secolului al II-lea d.Hr.

Din cele prezentate se poate constata că încăperea era prevăzută cu hipocaust, un *praefurnium* fiind amenajat pe latura de vest. În privința funcționalității încăperii, ea nu poate fi deocamdată precizată.

Tot în S5, la sud de încăperea cercetată, a fost surprins un pavaj realizat din pietriș bătut. El era amenajat în exteriorul clădirii termelor (fig. 6).

Pe lângă complexele din epoca romană, în campania 2020 a fost identificată și o groapă medievală. Complexul, denumit GR. 1, s-a conturat la adâncimea de 0,70 m, având o formă ovală, cu diametrul de 1,80 x 1,70 m, secțiunea tronconică, mai largă la gură, atingând de la conturare o adâncime de 0,90 m. Umplutura gropii era constituită dintr-un pământ de culoare brun închis, amestecat cu tencuială romană, fragmente ceramice și bolovani de mari dimensiuni. Groapa a spart parțial zidurile Z12, Z14 și a scos în mare parte zidul Z13, fundația acestuia fiind sesizată pe fundul ei. Inventarul a fost relativ bogat și se compunea din: ceramică de factură medievală (fragmente de farfurii, o toartă smălțuită, un fund de oală borcan), un braț de foarfece, un cui, câteva semințe. La acestea se adaugă unele materiale romane antrenate: un fragment de *tegula mammata*, câteva fragmente de tencuială acoperită cu vopsea roșie, un fragment de cărămidă romană (fig. 7).

Materiale arheologice medievale descoperite în groapă, în special, ceramica, permit datarea complexului în secolele XVI-XVII. Materiale medievale au mai apărut și în campaniile din anii anteriori, însă nu într-un complex.

Concluzii. În campania 2020 s-a reușit degajarea integrală a laturii vestice a clădirii băilor. Dispunerea încăperilor în acest sector, prezența contraforturilor, dovedesc faptul că planimetria clădirii a fost influențată de forma terenului,

limita vestică a ei copiiind curba de nivel a terasei. Amplasarea în acest punct a clădirii a fost determinată, probabil, și de prezența apei, valea care desparte în prezent castrul de clădirea băilor existând cu certitudine și în epoca romană.

Descoperirea pandantivului de harnașament reprezintă un element care vine să confirme, alături de descoperirile din campaniile precedente, datarea clădirii băilor la începutul secolului al II-lea d.Hr.

Prezența unei gropi medievale, la care se adaugă și descoperirea unor materiale de factură medievală făcute campaniile precedente, confirmă existența în punctul „Malul lui Cocoș” a unui nivel de locuire medievală din secolele XV-XVII.

Abstract

During the 2020 archaeological season, we completely uncovered the western side of the Roman military bathhouse from Voinești. In the north-western corner, a chamber 4,15 x 2,10 m in size was excavated. In its southern half, the *cocciopesto* floor, 0,20-0,24 m width, was collapsed and preserved *in situ*. In the other half, under the collapsed floor four rows of columns from the hypocaust system were uncovered on the north-south direction. A partially preserved *praefurnium* was identified on the western side of the chamber. On the same side the wall was supported by buttresses. They were needed on this side of the building since it followed the terrain slope towards the little valley which divided the areas where the fort and the bathhouse were located.

In the same season, an archaeological complex dated to the medieval period was also excavated. It consisted of a rather large oval pit, 1,80 x 1,70 m in size and 0,90 m in depth. It partially destroyed the walls Z 12-14, and its bottom sat on the foundation of wall Z 13. The recovered archaeological material allows us to date the pit in the 16th-17th century.

List of illustrations:

Fig. 1. The general layout plan of the archaeological excavations from Voinești.

Fig. 2. The layout plan of the 2020 archaeological excavations from Voinești.

Fig. 3. The wall Z15.a) The wall destroyed by a modern excavation; b) the eastern profile of the trench S5 with the modern excavation.

Fig. 4. The *praefurnium* on the western side of the bathhouse.

Fig. 5 The collapsed floor and the rows of hypocaust columns within the chamber C8.

Fig. 6. The compacted gravel pavement.

Fig. 7. The medieval pit – GR. 1.

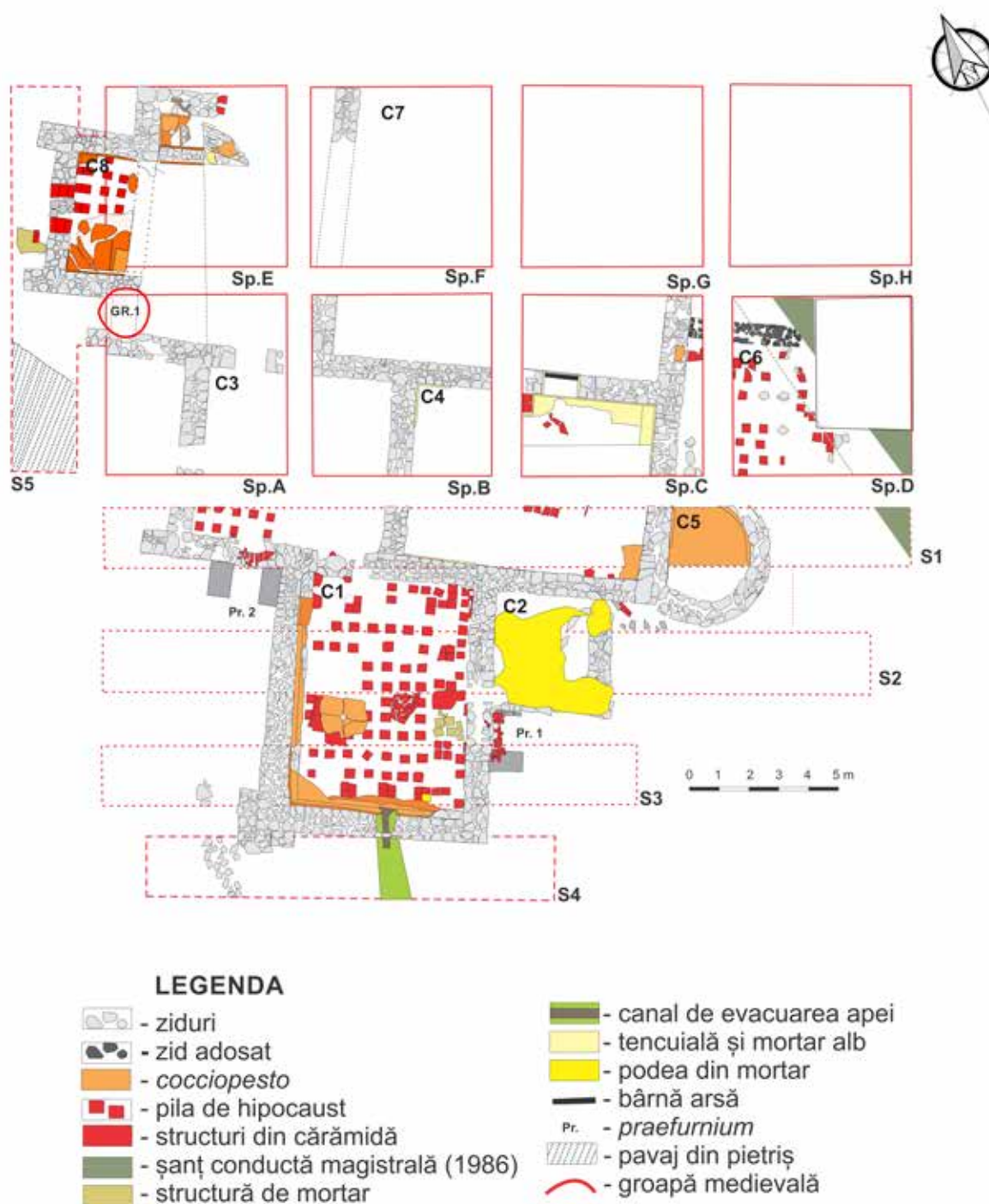

Fig. 1. Planul general al cercetărilor arheologice de la Voinești

**BĂILE ROMANE DE LA VOINEȘTI
LATURA VESTICĂ A CLĂDIRII**

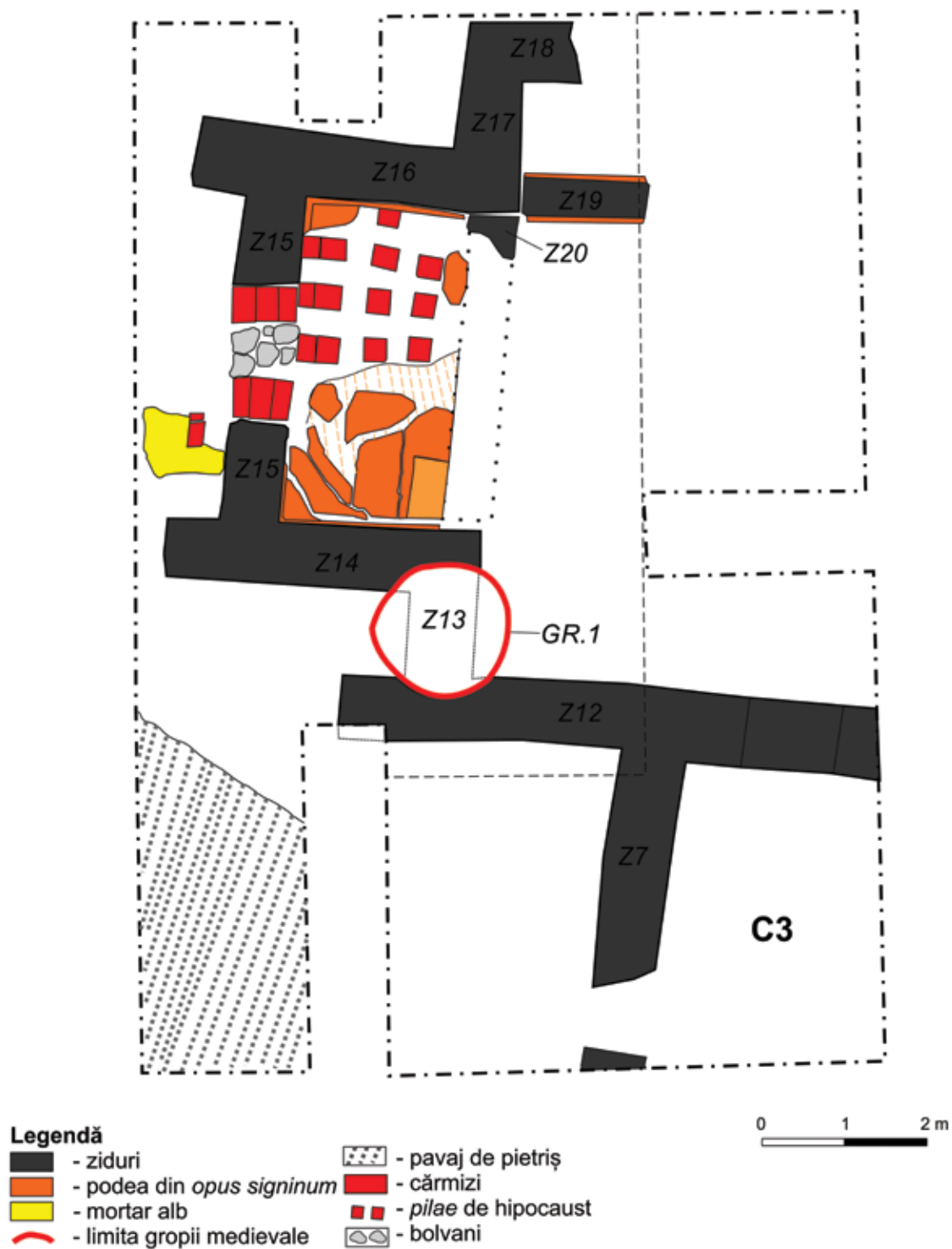

Fig. 2. Planul cercetărilor arheologice de la Voinești, campania 2020

Fig. 3. Zidul Z15. a) Întreruperea observată pe traseul zidului; b) Profilul estic al S5, pe care este vizibilă intervenția modernă

Fig. 4. Praefurnium amenajat pe latura vestică a clădirii termelor.

Fig. 5. Podeaia încăperii C8 prăbușită peste pilele de hipocaust.

Fig. 6. Pavajul din pietriș.

Fig. 7. Groapa medievală – GR. 1.

Lista rapoartelor de cercetare arheologică preventivă

64. Alexandria, jud. Teleorman <i>Punct: V.V. 07 – „Limonagiul”</i>	354
65. Bărboși-Tirighina, mun. Galați, jud. Galați <i>Punctul: S.C. DEMCAR 200 S.R.L.</i>	361
66. Bărboși, mun. Galați, jud. Galați. <i>Punct: Dealul Tirighina SENTOSA. Necropola romană de la Bărboși</i>	367
67. Bisericanii, com. Alexandru cel Bun, jud. Neamț <i>Punct: Mănăstirea Bisericanii</i>	374
68. Cârliști, com. Ștefan cel Mare, jud. Neamț <i>Punct: Biserica „Sfinții Trei Ierarhi”</i>	377
69. Ceplenița, com. Ceplenița, jud. Iași <i>Punct: Ansamblul conacului Cantacuzino-Pașcanu</i>	380
70. Cluj-Napoca, jud. Cluj <i>Punct: Str. Regele Ferdinand</i>	389
71. Constanța, jud. Constanța Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt / XXVI Tocilescu al valului de piatră <i>Punct: Constanța, B-dul 1 Mai, nr. 44</i>	395
72. Constanța jud. Constanța [MOBIPARK] <i>Punct: zona Palazu Mare/Complex Comercial Tom</i>	396
73. Corbeanca, jud. Ilfov <i>Punct: Biserica „Buna Vestire”, str. Independenței, nr. 16</i>	400
74. Coșeiu, jud. Sălaj <i>Punct: Coșeiu nr. 142</i>	404
75. Dudeștii Noi, com. Dudeștii Noi, jud. Timiș <i>Punct: Strada Dealului</i>	406
76. Enăchești, com. Berești-Tazlău, jud. Bacău <i>Punct: „Livada Școlii”</i>	408
77. Giarmata Vii, com. Ghironda, jud. Timiș <i>Punct: „Giarmata Vii 2, Aleea Uberland</i>	411
78. Giurgeni, jud. Ialomița <i>Punct: Orașul de Floci - Izvor termal</i>	412
79. Hârșova, jud. Constanța, [Carsium] <i>Punct: Hârșova, Cetate, str. Cetății – str. Carsium</i>	416
80. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum] <i>Punct: Necropolă - Livadă</i>	423
81. Limba, com. Ciugud, jud. Alba, [Coliba Barbului] <i>Punct: Limba – Vărar</i>	432
82. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita <i>Punct: Peștera Mare – nr. 14</i>	452
83. Negriștești, jud. Galați <i>Punctul: Curtea Școlii. Sector topo B4-B5 („Grădiniță”); Sector topo C3 („Pin”)</i>	455
84. Orăștie, Județul Hunedoara <i>Punct: Centrul vechi – Str. Cetății</i>	462
85. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj <i>Punct: Str. Gócs, Nr. 668)</i>	466

86. Pitaru, com. Potlogi, jud. Dâmbovița <i>Punct: Biserica Adormirea Maicii Domnului de la Pitaru - Strâmbeanu</i>	467
87. Popești, oraș Mihăilești, jud. Giurgiu <i>Punct: Cimitirul satului</i>	471
88. Sintești, com. Vidra, jud. Ilfov <i>Punct: Sit 1, Km 69+880-70+160 Autostrada A0, Centura București Sud, Lot 2</i>	475
89. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj <i>Punct: strada Nucului nr. 2</i>	481
90. Ștefan cel Mare, com. Ștefan cel Mare, jud. Neamț <i>Punct: Hanul Șerbești</i>	482
91. Târgoviște, jud. Dâmbovița <i>Punct: str. Calea Domnească, nr. 218A</i>	486
92. Târgoviște, jud. Dâmbovița <i>Punct: str. Calea Domnească, nr. 192</i>	496
93. Târgoviște, jud. Dâmbovița <i>Punct: str. Calea Domnească nr. 198</i>	502
94. Târgoviște, jud. Dâmbovița <i>[Fortificațiile orașului medieval Târgoviște]</i> <i>Puncte: str. Leo Plângă, str. Tighina (Poarta Dealu), str. Radu de la Afumați nr. 2B</i>	507
95. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova <i>Punct: Balastieră Holcim</i>	518
96. Techirghiol, jud. Constanța <i>Punct: Dealul Minerva – Paloda, (Bd. Eforie, nr. 7 - fostul Parc Oituz)</i>	524
97. Timișoara, jud. Timiș <i>Punct: Fortificațiile Cetății Timișoara - Centrul istoric, str. Popa Șapcă 7</i>	528
98. Timișoara, jud. Timiș <i>Punct: Timișoara 36, Calea Torontalului, DN 6 Km 5+600</i>	529
99. Timișoara, jud. Timiș <i>Punct: Construire Corp 2 al Liceului Teoretic Nikolaus Lenau pentru Școala Gimnazială Nikolaus Lenau</i>	530
100. Turturești, comuna Girov, județul Neamț <i>Punct: Biserica „Adormirea Maicii Domnului”</i>	533
101. Viforâta, com. Aninoasa, jud. Dâmbovița <i>Punct: Mănăstirea Viforâta, str. Mihai Viteazul nr. 267</i>	536
102. Vitănești, jud. Teleorman <i>Punct: „Măgurice”</i>	543
103. Zalău, jud. Sălaj <i>Punct: Dealul Lupului / Farkás-domb, MICHELIN</i>	547

64. Alexandria, jud. Teleorman**Punct: V.V. 07 – „Limonagiul”****Tip sit:** 111 aşezare deschisă**Încadrare cronologică:** 141 Eneolitic timpuriu**Autorizație nr.:** 383/28.07.2020**Colectiv:** Pavel Mirea (MJT), responsabil științific, Ion Torcică (MJT)**Perioada desfășurării cercetării:** 7.09 – 27.10.2020

Cercetările arheologice preventive începute în 2019, pentru salvarea unor complexe arheologice eneolitice timpurii din aşezarea de la Alexandria (punctul V.V. 07 – „Limonagiul”), jud. Teleorman, au continuat și în anul 2020.

Aşezarea se găseşte amplasată la est de municipiul Alexandria, pe terasa înaltă, de est a râului Vedea, în zona din aval a vechiului baraj de pe râu. Se află la aproximativ 590 m sud-est de DN 6 (Alexandria - Bucureşti) și de podul de peste Vedea și la 560 m sud-vest de DJ 504 (Alexandria - Cernetu). Situal a fost identificat în anul 2008, cu ocazia efectuării unor cercetări de suprafață pentru întocmirea „Studiului arheologic aferent PUG-ului municipiului Alexandria”. Dimensiunile sitului au fost estimate la cca. 290 x 90 m pe axele nord-vest – sud-est, respectiv nord-est – sud-vest. În urma cercetării au fost identificate fragmente ceramice atribuite multor epoci: eneolitic (Gumelnița timpurie), prima epocă a fierului și epoca medievală. Aşezarea este parțial afectată de eroziunea naturală la limita ei vestică, ce corespunde cu marginea terasei și panta abruptă a acesteia. Zona în care se află complexele arheologice cercetate a fost identificată în toamna anului 2018, în profilul creat ca urmare a practicării unei gropi de împrumut.

Pentru realizarea obiectivelor campaniei 2020, respectiv continuarea cercetării complexelor Cpl. 1 și Cpl. 2, a fost prelungită secțiunea S. I/2019, spre sud, cu încă 3 m, lățimea fiind de 2,5 m. La est de aceasta a fost trasată secțiunea S. III/2020, de 8 x 2,5 m, împărțită în patru sectoare (C. 1-4), fiecare de 2 x 2,5 m, săpate efectiv fiind doar C. 3 și 4.

Stratigrafia generală înregistrată a fost aproximativ aceea cu cea din secțiunea inițială (S.I/2019): 0-0,40 m – nivel vegetal; 7 niveluri succesive de depuneri cu grosimi între 0,10-0,50 m, formate din sedimente cu diferite grade de compactare, ce conțin mari cantități de materiale arheologice, dintre care nivelul US14, reprezintă umplutura complexelor (Cpl. 2 - Cpl. 3) săpate într-un sol gălbui-cenușiu, steril arheologic.

La baza majorității nivelurilor s-au delimitat aglomerări de materiale arheologice, în principal ceramică și oase. Au fost evidențiate și pe suprafața excavată în 2020 cele două niveluri, unul având la bază un strat compact de pietriș și al doilea unul de chirpici ars, ele neacoperind însă toată suprafața.

În ceea ce privește complexele arheologice cercetate, integral a putut fi cercetat doar complexul Cpl. 3 – o groapă de formă ovală neregulată, cu dimensiunile aproximative de 2,40 x 1,80 m pe axele nord-sud, respectiv est-vest și adâncimea maximă de 0,90 m. Acesta era posterior

complexului Cpl. 2, pe care îl tăia în partea de vest.

Pentru complexul Cpl. 2 dimensiunile determinate parțial au fost de 6,00 x 4,00 m pe axele nord-vest – sud-est, respectiv sud-vest – nord-est, adâncimea maximă de 1,00 m, forma fiind tot ovală neregulată.

În partea de sud a S. III (C. 4), complexul Cpl. 2 a fost tăiat parțial de o groapă posteneolitică (complexul Cpl. 4), cercetată în proporție de aproximativ 40%, cu diametrul evidențiat la partea superioară de aprox 1,70 m, la partea inferioară de 1,80 m și o adâncime maximă de 2,10 m. Pereții gropii au fost arși la roșu. Umplutura consta dintr-un sol negru cenușiu, foarte compact, ce alterna cu lentile de arsură. Materialele arheologice recuperate, extrem de puține, constau în câteva fragmente ceramice provenite de la vase lucrate la mână, datele cel mai probabil în prima epocă a fierului.

Inventarul arheologic constă din fragmente ceramice, unelte de silex, os și cupru, obiectele de podoabă (mărgelile), plastică antropomorfă și zoomorfă fragmentară. A fost descoperite și oase de animale, materialele arheologice fiind în curs de analizare.

Cea mai frecventă categorie de descoperiri este reprezentată de ceramica eneolitică, mai precis vase sau profile de vase parțial reconstituite, de recipiente bitronconice sau cu pereți arcuiți, vase cu pereți puternic arcuiți și umăr pronunțat, castroane tronconice sau bitronconice cu umăr lățit, castroane tronconice, boluri, capace, strecurători și mai rar străchini. De semnalat și o categorie de vase aparte, de formă rectangulară, sprijinite pe patru picioare. O prezență unică până în momentul de față o constituie un vas cu profil accentuat, în formă de „S”, cu buza unghiulară, îngroșată, prevăzută cu alveole, cu butoni perforați aplicați pe pântec și buză, sprijinit cel mai probabil tot pe patru picioare.

În ceea ce privește decorul, cel mai frecvent este barbotina, excizia, însoțită uneori de încrustarea cu pastă albă sau roșie și asociată cu pictura cu grafit, canelura și mai rar incizia, impresiunile triunghiulare, pictura cu roșu sau alb crud sau aplicațiile plastice.

În categoria descoperirilor arheologice ar fi de amintit și prezența destul de mare, având aici în vedere mărimea suprafeței excavate, a obiectelor de cupru, mai precis patru piese descoperite în cei doi ani de cercetare: un ac, două verigi și un alt obiect fragmentar cu funcție neprecizată, precum și un fragment de minereu de cupru (bornit).

Nivelul și complexele eneolitice timpurii pot fi datate aproximativ 4500-4300 a.Chr., pe baza analogiilor cu materiale ceramice din aşezări similare, mai ales de la sud de Dunăre (de ex. nivelurile inferioare de la Ovcharovo). Pentru lămurirea cronologiei absolute, mai multe probe prelevate urmează a fi datate cu ¹⁴C.

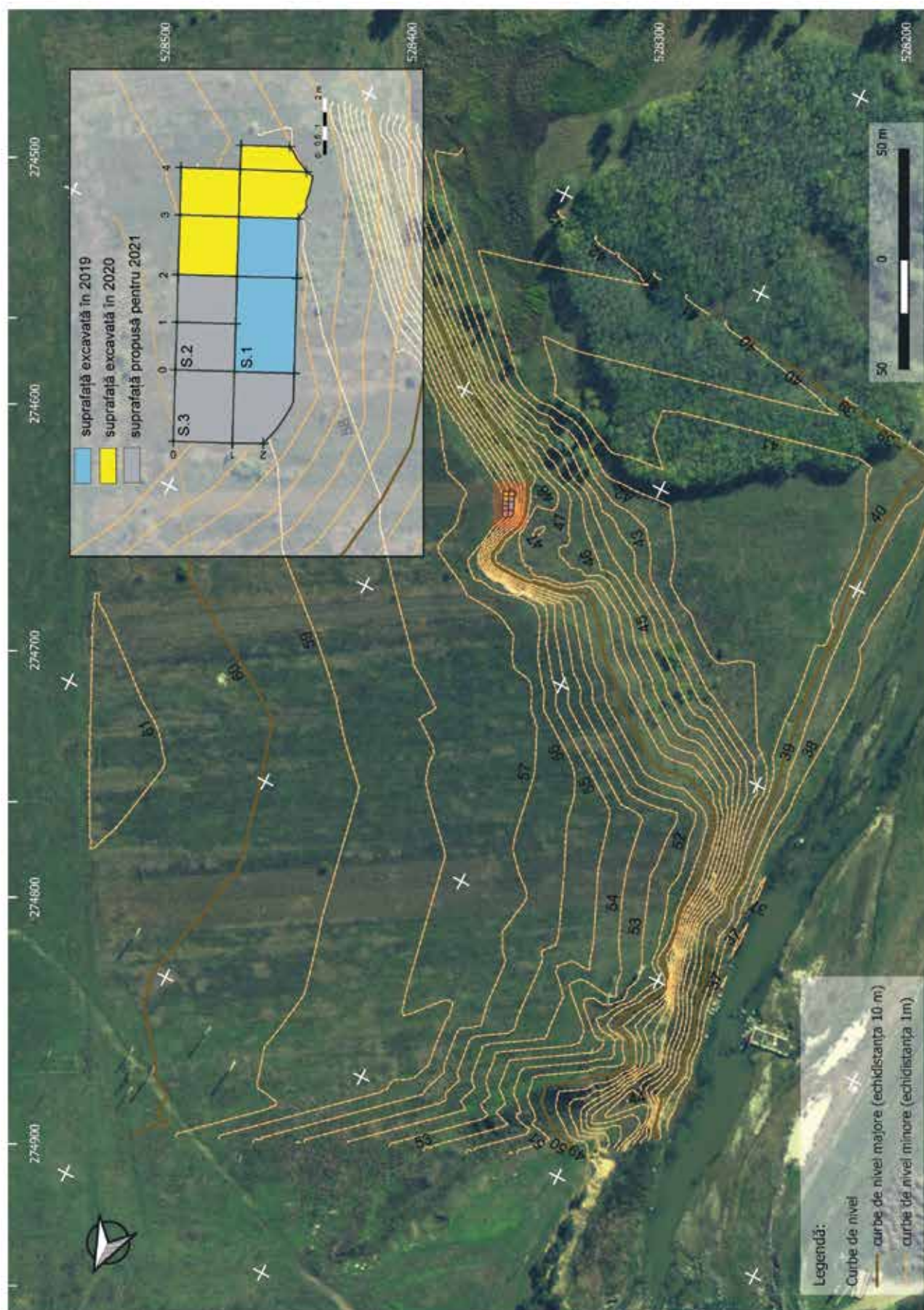
Pentru cercetarea în totalitate a complexelor eneolitice timpurii ne propunem continuarea cercetării arheologice preventive și finalizarea ei în anul 2021.

Abstract

Rescue excavation carried out in 2019 and 2020 at Alexandria V.V.07 ("Limonagiul" point) focused on the investigation of three early eneolithic pits (Gumelnița A1). The site is located on the edge of the eastern terrace of Vedea River, and east of the city of Alexandria, as well. The settlement is partially affected by natural erosion at its western limit. The area where the above mentioned complexes were located was identified in the autumn of 2018, in the profile created as a result of clay quarry.

A single Gumelnița pit was totally excavated. The archaeological finds comprise potsherds, flint, bone and copper tools, personal adornments (beads), anthropomorphic and zoomorphic figurines fragments, as well, animal bones. The pottery represents the most common type of finds. Early Eneolithic vessels or just partially preserved profiles of vessels point to several categories, such as storage vessels, holemouth pots, bowls, colanders and less frequent dishes, but also four legged rectangular vessels.

Based on analogies with ceramic materials from similar settlements, especially south of the Danube (eg. the lower levels of Ovcharovo) the early Eneolithic levels and pits can be dated around 4500-4300 BC. Several samples were collected and will be dated with ¹⁴C.

Planșa I. Alexandria, V.V 07 – „Limonagiul”. Plan general (ortofotoplan) și suprafața vizată de cercetarea arheologică preventivă.

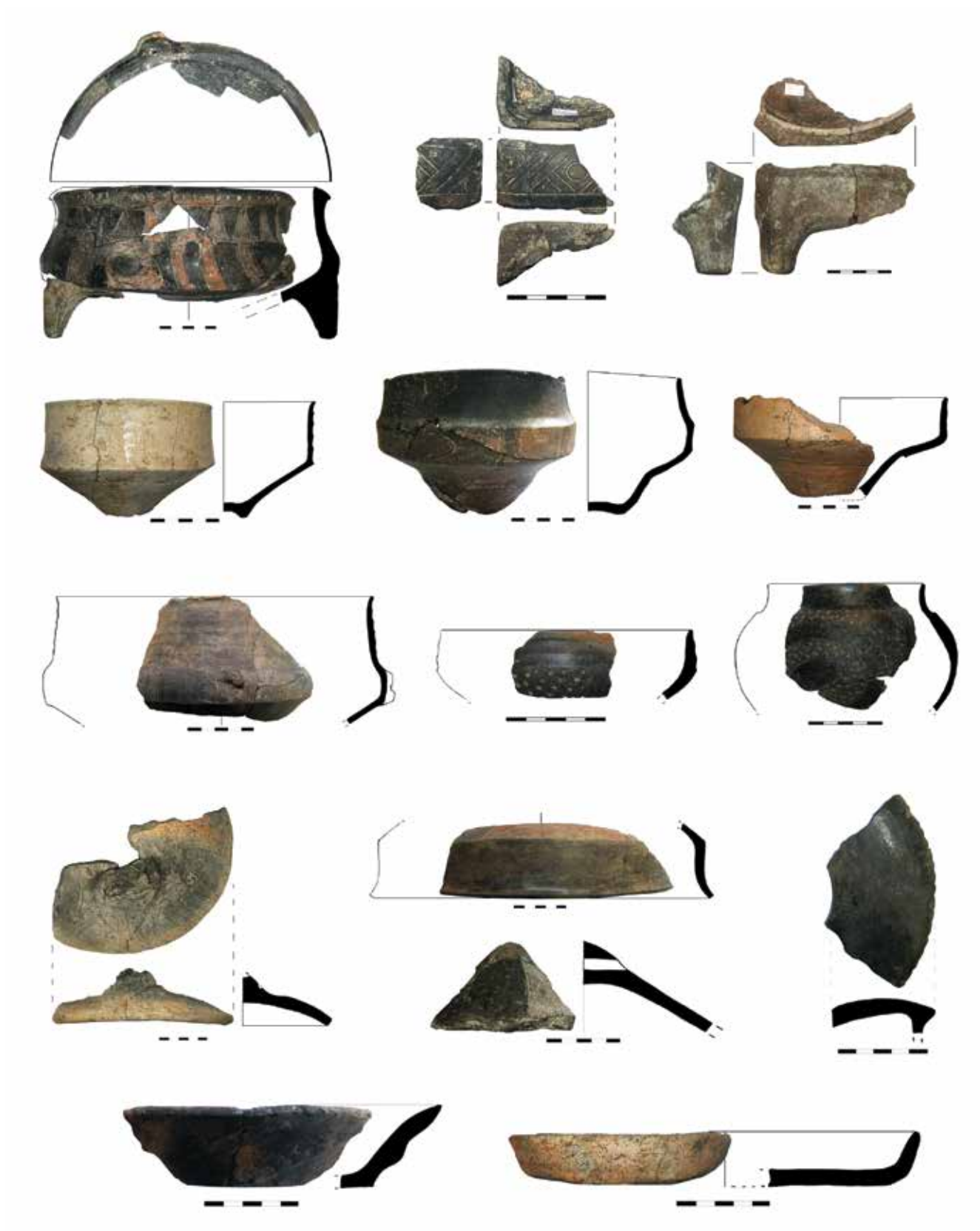

1

2

Planșa II. Secțiunea S.I, Cpl.1 nivel cu material arheologic (1); secțiunile S.I și S.III, complexele eneolitice Cpl.2, Cpl.3 și complexul postneolitic Cpl.4 (2).

Planșa III. Vase Gumelnița A1 provenite din complexele Cpl.2 și Cpl.3

65. Bărboși-Tirighina, mun. Galați, jud. Galați**Punctul: S.C. DEMCAR 200 S.R.L.****Cod tip de sit:** 111, 211**Cod de epocă:** 322**Cod RAN:** 75105.04; **Cod LMI:** GL-I-s-A-02971**Autorizație nr.** 235/15.05.2020**Colectiv:** Ilie Costel - responsabil de șantier (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați); membri: Adamescu Adrian-Ionuț, Mandache Tudor (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați)**Finanțare:** 81.300 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 15.05. – 29.05. 2020

La solicitarea firmei S.C. DEMCAR 2000 S.R.L. de a obține degrevare de sarcină arheologică pentru o suprafață pe care se va realiza un obiectiv investițional (hală de producție cu dimensiunile de 104 m/26 m), Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” din Galați a efectuat o cercetare arheologică preventivă, pe un teren situat în cadrul Sitului arheologic de la Bărboși-Tirighina de pe platoul Tirighina, la 200m nord-vest de ruinele castrului roman.

Cercetarea a fost realizată prin deschiderea a șapte suprafețe de săpătură, două secțiuni magistrale SD1 (108 m/6 m), SD2 (108/4 m), pe direcția NS și între ele a cinci casete SD3, SD4, SD5, SD6 (20/20 m) și SD7(24 m/20 m), cu martori de un metru între ele. A fost acoperită astfel întreaga suprafață pe care se va realiza hala și drumul de acces de pe latura de est. La finalizarea lucrărilor, din toate cele șapte suprafețe, au fost demontați martorii dintre acestea.

În toate cele șapte suprafețe de săpătură, solul viu este constant suprapus de un sol galben cu concrețiuni calcaroase, ce are o grosime de 0,10 m - 0,40 m și care reprezintă stratul în care sunt săpate, de regulă, complexele funerare romane. Următorul strat este format dintr-un sol de culoare gri, cu o grosime de 0,15 m - 0,40 m, în care au apărut complexe din perioada romană. Acest strat este bine evidențiat în suprafețele SD1-3 și SD6-7. În SD4 și SD5 nivelul roman este deranjat de traseul unui canivou și a unor șanțuri pentru cabluri electrice din perioada contemporană. Urmează, în toate suprafețele un sol negru compact, cu grosimi de -0,25 m - 0,50 m, care reprezintă o compactare din perioada contemporană. Peste acest nivel se află, în ordine, un strat cu pământ galben cu cărămidă spartă, de circa 0,15 m - 0,30 m, vizibil îndeosebi în SD1, SD3-4 și SD7, o nivelare contemporană și stratul vegetal, ce avea o grosime de doar 0,05 - 0,10 m.

Complexe arheologice (șanțuri, morminte)

Șanțul 1 a fost surprins în SD1, SD2 și SD7 încă de la adâncimea de -0,60 m în toate suprafețele și are o orientare NE-SV. Este un șanț de apărare ce face parte din sistemul defensiv al castrului roman¹, aflat la circa 200 m

spre est. Lungimea segmentului de șanț, surprinsă în cele trei suprafețe, este de 38m.

Această structură a fost sesizată mai întâi în SD1, c. 19-12, în profilul de est. Șanțul avea direcția sud-vest și intra în profilul de vest al SD1. În plan avea o deschidere de 3,80 m, cu un pământ de umplutură negru albicios compact.

În SD7 șanțul a fost surprins, în profilul de est, în c. 7-9, iar în SD2 în c. 1-2. În suprafața SD7 șanțul avea la conturare o deschidere de 4-4,50 m, iar în SD2 aceasta ajungea la o lățime de 5,5 m. Șanțul de apărare roman se continuă și în afara suprafeței afectate de obiectivul investițional, fapt vizibil în cele două sondaje efectuate la sud-vest de SD2. Capătul dinspre versantul de sud al promontoriului nu a putut fi verificat întrucât terenul aparține unui alt proprietar.

Profilul șanțului diferă după modul în care a fost săpat. Astfel în SD 1, profilul dinspre sud, în partea sa inferioară, este înclinat și ușor tras spre interior, iar cel din spre nord este oblic. În SD7 și SD2, un profil este arcuit spre exterior și celălalt înclinat. În SD1 baza șanțului se închide făcând un unghi ascuțit, iar în SD2-SD7 baza este ușor rotunjită.

Din punct de vedere stratigrafic, șanțul de apărare are la partea sa superioară un strat de pământ negru granulos care era vizibil doar pe traseul său și care reprezintă etapa finală a umplerii sale. Sub stratul menționat anterior, și din nivelul specific perioadei romane, a fost evidențiat un pământ de umplutură gri cenușiu cu o consistență compactă. Adâncimea maximă a fost surprinsă la -2,55 m. Din pământul de umplutură au fost recoltate materiale tegulare, fragmente ceramice romane provenind de la amfore, castroane și un fragment de opaiț.

În campania arheologică din anul 2019, în cadrul proiectului de punere în valoare a sitului arheologic Tirighina-Barboși, a fost descoperit pentru prima dată un segment din șanțul de apărare a castrului de la Bărboși. Traseul șanțului de apărare descoperit în campania anului 2020 pare să continue pe aceeași direcție (nord-est) cu cel identificat în Secțiunea S III din campania 2019².

Tot în campania anului 2020, în urma unei cercetări preventive din zona necropolei tumulare de la Tirighina Bărboși, punct „Sentosa” a fost descoperit un alt segment de șanț de apărare roman³. Nu excludem faptul ca acest segment de șanț, din punctul „Demcar”, să fie în conexiune cu celelalte două segmente descoperite în anii 2019 – 2020.

Șanțul 2

A fost sesizat în suprafețele SD2 și SD3 și se constituie într-un șanț de delimitare a unei incinte funerare. Șanțul S.2 (notat SD2-03) a fost surprins inițial în SD2 în c. 47-48AB, pe direcția NV-SE și în c. 51-52AB (notat SD2-04), pe direcția SV-NE. Ambele segmente se continuau sub profilele de est și vest ale casetei. Cele două segmente au

¹ T. Mandache, *Raport de cercetare arheologică preventivă. Situl Necropola tumulară romană Tirighina-Barboși. Punct Sentosa.*, manuscris, Galați, 2020, p. 6.

² F. Topoleanu et alii, *Raport de cercetare arheologică preventivă. Situl Tirighina-Barboși, Galați*, manuscris, Galați, 2019, p. 26.

³ C. Ilie et alii, *Raport de cercetare arheologică preventivă. Situl Necropola tumulară romană Tirighina-Barboși. Punct Sentosa*, manuscris, Galați, 2020, p. 6

¹ V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman la Dunărea de Jos*, „Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom. 36, nr. 4, București, 1913, p. 93-130. În lucrare sunt semnalate existența a trei șanțuri la NV de castru; Un segment de șanț a fost sesizat în punctul „Sentosa”, vezi. C. Ilie, A. Adamescu,

apărut încă de la -0,60 m și se adânceau până la -1,50 m - 1,60 m.

Continuarea acestui șanț parțial a fost surprinsă în suprafața SD3 (notat inițial SD3-01). În această suprafață, șanțul, ce vine din profilul de vest al casei, se închide în c. 5-6EF. Închiderea șanțului la vest, a laturilor de vest și sud, nu a fost surprinsă întrucât nu am extins săpătura, terenul fiind al altui proprietar. În profile s-a putut observa că laturile șanțului sunt ușor oblice, iar baza este ușor alveolată. Baza a fost atinsă la adâncimile de -1,50 m - 1,80 m. Incinta funerară, cu laturile de 13,2 m/9,3 m, avea o suprafață de 122,76 mp. În pământul de umplutură de culoare gri compact au fost găsite fragmente ceramice de factură romană. Mormintele M1 și M3 se aflau în interiorul acestei suprafețe delimitată de șanț.

M1 a fost sesizat în c.4-5A din SD3 și se continua în profilul de V al casei. După demontarea mormântului a fost dezvelit în totalitate complexul funerar. Este vorba de un mormânt de incinerare în groapă rectangulară, arsă puternic și orientată SV-NE. La conturare, la -0,60 m, groapa mormântului avea dimensiunile de 2,10 m/1,25 m. După un mic prag (0,10 m), apărut la -0,70 m - 0,75 m, groapa se adâncea cu încă 0,35 m până la bază, unde era o crustă cenușie cu o grosime de 0,05 m ce apare și pe pereții gropii. Difuziunea la roșu în sol era de 0,04-0,05 m. Rugul avea o lungime de 1,90 m, la sud-vest o lățime de 1,30 m, iar la nord-est de 0,90 m. Din acest complex au fost recuperate câteva fragmente de oase umane calcinate, mici fragmente ceramice și de metal. Complexul se afla în interiorul incintei funerare delimitate de șanțul S.2.

M2 a fost un mormânt de înhumare ce a fost sesizat în SD4, c.1-2A, la -0,80 m. Mormântul a fost parțial deranjat, spre sud-vest, de lucrările de amenajare a canivoului rețelei de apă. Groapa avea dimensiunile de 2,20 m/1,60 m, s-a adâncit până la -1,20 m și era orientată SV-NE. Forma neregulată a gropii poate fi urmare a jefuirii mormântului, încă din vechime. Au fost găsite doar două mici fragmente de oase umane și câteva fragmente ceramice. Complexul se afla la 3 m sud de S.2, șanț ce delimita incinta funerară descoperită în SDS2 și SD3.

M3 a fost un mormânt de înhumare, ce a fost surprins în SD2, c.49A, la -0,60 m și intra sub profilul de vest al casei. Groapa, orientată NV-SE, cu dimensiunile surprinse de 1,60 m/0,80 m, s-a adâncit până la -1,50 m. Nu au fost recuperate oase umane sau materiale arheologice. Lipsa inventarului ne determină să credem că și acest mormânt a fost jefuit. Complexul se afla în interiorul incintei funerare delimitate de șanțul S.2.

Material arheologic

Materialul arheologic descoperit atât în complexele funerare, cât și din șanțuri sau nivel, se încadrează în secolele II - IV p.Chr. și este în întregime de factură romană.

Ceramica este fragmentară și provine de la o gamă variată de forme cum ar fi opaițe, amfore și castroane sau boluri. Din punct de vedere al realizării lor, putem spune că recipientele au fost modelate dintr-o pastă de bună calitate, arse secundar, având în compoziție nisip și pietricele.

Materialul tegular este reprezentat prin descoperirea a trei piese, o cărămidă întreagă și două fragmentare, fără inscripții sau ștampile. Cărămida întreagă este decorată cu două registre de valuri.

Abstract

In the Tirighina-Barboși archaeological site, Galați county, S.C. DEMCAR 2000 S.R.L. intends to build a production facility. Seven excavation areas: two main sections, SD1 (108 m / 6 m), SD2 (108 / 4 m) and five digging units, SD3, SD4, SD5, SD6 (20 / 20 m), SD7 (24 m / 20 m), were opened in order to undertake the archaeological research.

Out of the five archaeological complexes identified in the excavation, three were tombs: one cremation grave and other two inhumation graves, dating from the 2nd-4th centuries AD. Two graves were located inside a funerary enclosure separated by a ditch.

In the southern part of the investigated areas a segment of a defensive ditch, spanning over 48 m in length, was discovered. The ditch is oriented NS, located 200m west of the Roman camp and it was part of its defensive system.

Bibliografie:

Dragomir, I.T., *Morminte romane într-un tumul funerar cu ringuri de piatră descoperite la Tirighina-Bărboși, în sudul roman al Moldovei*, „Danubius”, X, 1981, p. 73-114.

Idem, *Descoperirea fortuită a unui mormânt roman tumular de incinerare în apropierea castrului de la Tirighina Bărboși*, „Pontica”, XXIV, 1991, pp. 237-245.

Ilie, C., Adamescu, A., *Raport de cercetare arheologică Galați, jud. Galați, punct Tirighina-Necropola tumulară romană (Tumul 1)*, „Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2009”, București, Institutul de Memorie Culturală-CIMEC, 2010, pp. 265-266.

Pârvan, V., *Castrul de la Poiana și drumul roman la Dunărea de Jos*, „Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom. 36, nr. 4, București, 1913, p. 93-130.

Idem, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923.

Petculescu, L., *Despre cronologia fortificațiilor romane de la Bărboși*, „Pontica”, XV, p. 249-253.

Sanie, S., *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î. Hr. - III d. Hr.)*, Iași, 1981.

Săulescu, Gh., *Descrierea istorico-geografică a cetății Caput Bovis (Capul Boului sau Ghertina) a cărui ruine să află în apropierea Galațiului*, ed. S. Sanie și V. Cristian, București, 1991.

1

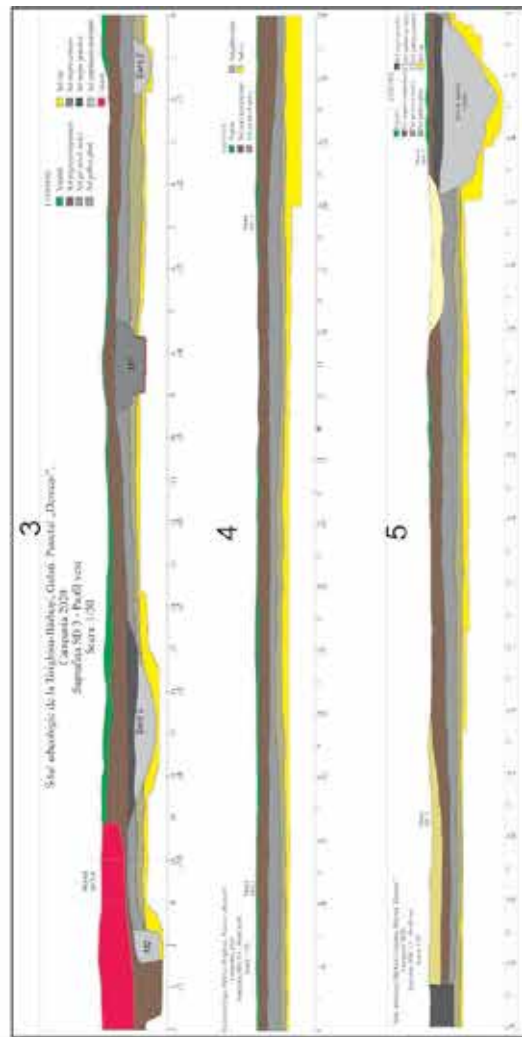
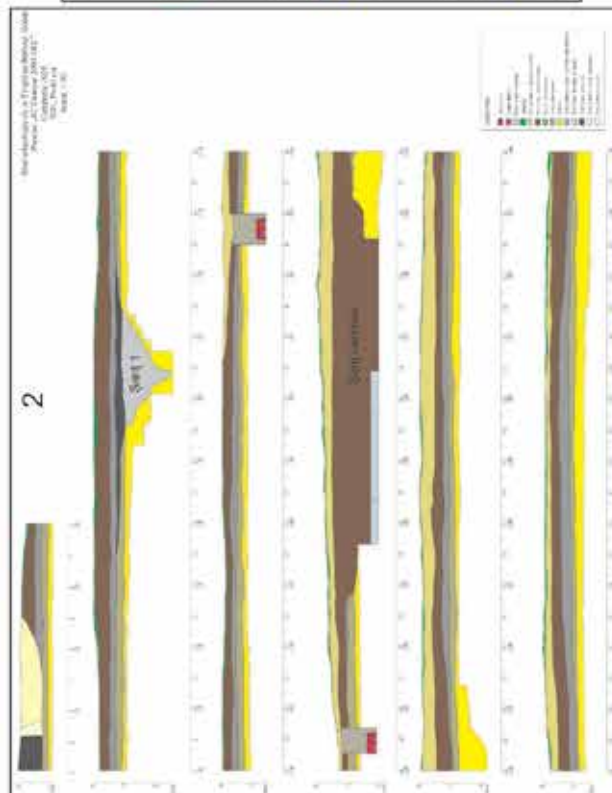
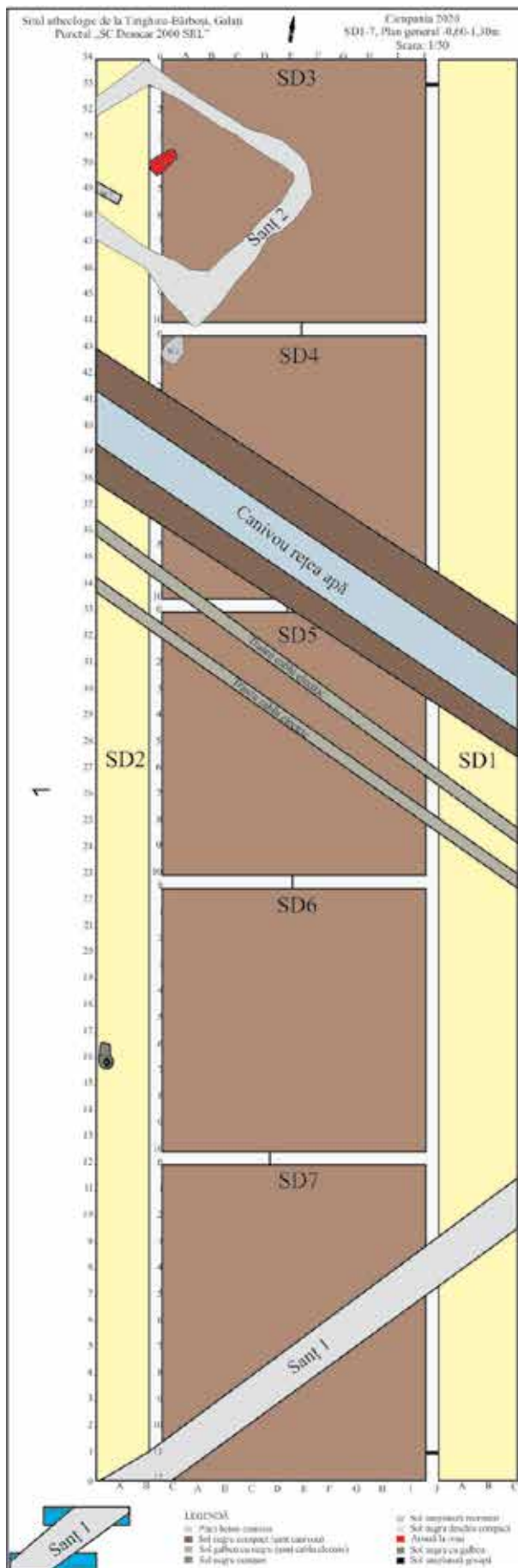
2

3

4

Planșa 1 : 1. Imagine satelitară asupra zonei cercetate în situl Bărboși Tirighina, Galați. Punctul „Demcar”; 2. Punctul „Demcar” la începutul cercetării, vedere spre nord; 3-4 Punctul „Demcar” la finalul cercetării.

Planșa 2: 1. Situl Bărboși Tirigheș, Galați. Punctul „Demca”. Planul general al suprafețelor cercetate; 2. Profilul de E al SD1; 3. Profilul de V al SD3; 4. Profilul de N al SD2, SD3, SD1; 5. Profilul de S al SD1, SD7, SD2.

1

2

3

4

Planşa 3: 1. Conturul şanţului de apărare roman (S.1) în suprafaţa SD7; 2. Şanţul S.1 în suprafeţele SD1, SD7 şi SD2; 3. Profilul de NE al şanţului S.1 în suprafaţa SD1; 4. Profilul de SV al şanţului S.1 în suprafaţa SD2.

1

2

3

4

Planșa 4: 1. Șanțul S.2, din suprafețele SD2 și SD3, care delimitează o incintă funerară, vedere spre SE; 2. Șanțul S.2, vedere spre NV; 3. Mormântul de incinerare, M.1 din suprafața SD3; 4. Mormântul de înhumare, M.3 din suprafața SD2.

66. Bărboși, mun. Galați, jud. Galați Necropola romană de la Bărboși Punct: Dealul Tirighina SENTOSA

Tip sit: 212

Încadrare cronologică: 322

Cod RAN: 75105.05; Cod LMI: GL-I-s-B-02972

Autorizație nr: 122/03.03.2020

Colectiv: Ilie Costel-responsabil de șantier (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați; membri: Adamescu Adrian-Ionuț, Mandache Tudor (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați)

Finanțare: 33.260 lei

Perioada desfășurării cercetării: 11.03. - 10.04.2020

Firma S.C. SENTOSA IMPEX S.R.L. intenționează a realiza două hale de depozitare cu dimensiunile de 35 m/16 m pe un teren situat în cadrul Necropolei tumulare romane, de pe platoul Tirighina - Galați, la 100 m vest de banda transportare a minereului pentru Combinatul Siderurgic și la 400 m nord de urmele castrului roman de pe promontoriul Tirighina. În zona sitului arheologic Necropola tumulară romană Tirighina (cod LMI GL-I-s-B-02972) sunt construcții similare, cu destinația de hale, depozite și sedii firme. În anul 2009, Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” din Galați a cercetat un tumul aflat la 200 m sud de terenul pe care se va realiza obiectivul investițional.

Descrierea cercetării

Pentru a descărca de sarcină arheologică întreaga suprafață pe care se vor realiza cele două hale au fost deschise cinci suprafețe de săpătură, o secțiune magistrală SM (78 m/ 1,20 m) și patru casete (Cas.1, Cas. 2, Cas. 3, Cas. 4) cu dimensiunile de 17 m/16 m. Cas. 1 și Cas. 2 acoperă suprafața halei nr.1, iar Cas. 3 și Cas. 4 acoperă suprafața halei nr. 2. Între cele două hale este o suprafață de 8 m ce nu a fost studiată.

Suprafața SM, orientată NE-SV, a fost deschisă pe latura de N a viitoarelor hale pentru a evalua arheologic și zona pe care urmează a se realiza căile de acces spre spațiile de depozitare. În această suprafață au fost sesizate traseele a două șanțuri antice (S.1, S.2), a trei tranșee moderne (T.1, T.2, T.3), precum și un mormânt de incinerare din perioada romană (M.1).

Casetele au fost trasate la sud de SM, având aceeași orientare NE-SV, cu martori de 1m între ele, ce au fost demontați la finalizarea cercetării.

În Cas.1 au fost cercetate nouă morminte, șapte de înhumare (M.2, M.4-8, M.10) și două de incinerare (M.3, M.9). Au mai fost sesizate două complexe Cx.1 și Cx.2. Cx. 2 este un șanț (S.1) ce se continua din SM, până în Cas.2 și în care a fost găsit material arheologic de factură romană. Acest șanț delimita o incintă funerară.

Complexul Cx.2 (S.1), se continuă și în Cas.2, unde au mai apărut alte două complexe Cx.3 și Cx.4. Cx.3 s-a dovedit a fi tot un șanț (S.2) ce delimita o incintă funerară, în care a fost găsit material arheologic de factură romană.

În caseta Cas.3 a fost surprinsă continuarea Cx.3 (S.2), traseele a două tranșee din Primul Război Mondial (T.1, T.2), precum și capătul unui șanț de apărare Cx.5 (S.3) din perioada romană.

În suprafața Cas.4 a fost identificat și cercetat un mormânt de înhumare din perioada romană, precum și traseele unor tranșee militare, din primul război mondial (T.2, T.3).

Stratigrafie generală

În toate cele cinci unități de săpătură s-a constatat că solul viu este suprapus de un sol galben cu concrețiuni calcaroase, cu o grosime de 0,10 m - 0,30 m, care reprezintă stratul în care se află baza complexele romane. Următorul strat, un sol de culoare gri, cu o grosime de 0,15 m - 0,40 m, este cel în care se regăsesc complexele romane. Acest strat este vizibil îndeosebi în casetele Cas.1 - Cas.2. În Cas.3 - Cas.4, nivelul roman este deranjat de un nivel de pământ negru granulos (0,30 - 0,50 m), strat care corespunde structurilor defensive datate în perioada Primului Război Mondial. Peste acest nivel se găsește un sol negru compact, cu grosimi de 0,25 m - 0,70 m, care reprezintă o compactare realizată în perioada contemporană. Urmează o nivelare de 0,15 m - 0,30 m formată dintr-un strat de pământ negru în amestec cu galben. Profilul stratigrafic se încheie în primii 18 m de la vest cu un strat de zgură compactată, cu o grosime ce variază între 0,10 m și 0,15 m, iar în restul suprafeței de stratul vegetal.

Complexele funerare

În urma cercetării arheologice din punctul „Sentosa”, au fost identificate două incinte funerare delimitate de șanțuri (S.1, S.2), ambele orientate NS. Ambele incinte se extind dincolo de zona ce a putut fi cercetată la acest obiectiv investițional.

De la prima incintă (I.1), în care au fost identificate nouă morminte (șapte de înhumare și două de incinerare), a fost surprins doar șanțul de pe latura de nord, pe direcția VE, ce avea o lungime de 18,5m și o întrerupere de 3m pentru acces. Șanțul, S.1(Cx.2), avea la conturare o formă rectangulară, cu o lățime de 3,20 m. Pereți erau ușor oblici, iar spre baza coborau în unghi ascuțit. Baza șanțului a fost atinsă la -1,80 m. Din sedimentul depus în șanț au fost recuperate fragmente ceramice de factură romană.

Din a doua incintă (I.2) au fost surprinse părți din laturile de sud (pe direcția VE) și est (pe direcția NS), colțul de SV, precum și o întrerupere de 2,5 m pe latura de sud pentru acces. Lungimea surprinsă a șanțului de delimitare pe latura de sud este de 12,20 m, iar latura de est avea lungimea de 16 m. În plan, șanțul S.2 (Cx.3) avea o formă rectangulară cu o lățime de aproximativ 2,00 m. Pereții șanțului erau ușor oblici și spre bază se albiau. Baza a fost atinsă la adâncimea de -1,60 m. În pământul de umplutură, de culoare gri compact, au fost descoperite fragmente ceramice de factură romană. În această incintă au fost identificate doar două morminte de incinerare.

Morminte de înhumare

În cele patru suprafețe au fost descoperite opt morminte în care defuncții au fost înhumați în gropi, de regulă rectangulare. Gropile erau simple sau prezentau un prag, iar în două cazuri și nișă (M.2, M.12). Șapte morminte au fost găsite în I.1 (M.2, M.4, M.5, M.6, M.7, M.8 și M.10), iar unul izolat în Cas. 4, M.12. Doar într-un mormânt scheletul se mai păstra în conexiune anatomică în rest oasele fiind găsite răvășite, de posibile jafuri sau distruse de aciditatea solului. În privința inventarului acesta a fost relativ puțin,

remarcându-se mormintele M.6 și M.7 în care au fost găsite monede romane, un pandantiv (M.7), precum și trei vase întregi, o căniță în M.6 și un opaiț și altă căniță în M.7.

Morminte de incinerare

Ritualul incinerării în necropola romană de la Tirighina este reconfirmat prin descoperirea a încă patru morminte în care defuncții au fost arși în gropi rectangulare, care prezentau și un prag de 10 - 20 cm. Gropile de ardere aveau o adâncime de 30 - 40 cm, erau arse puternic, crusta avea o grosime de 0,5-1 cm, iar difuziunea la roșu a solului ajungea până la 20 cm. În morminte au fost găsite urme de oase calcinate, cărbune, cenușă, fragmente de metal și ceramice.

Șanțul roman

Șanțul roman, S.3 (Cx.5), a fost sesizat în c.6 - 8AB, din Cas. 3, sub stratul de pământ vegetal. Surprins în profilul de sud al Cas. 3, complexul a fost observat de la adâncimea de -0,40 m. În plan, complexul are o formă dreptunghiulară. În umplutura acestuia, formată dintr-un pământ gri cenușiu-compact au fost găsite fragmente ceramice de factură romană din secolele II-III p.Chr. În profil, pereții șanțului de apărare sunt arcuiți și neregulați. La adâncimea de -2,60 m, baza șanțului se îngustează formând o treaptă. Baza șanțului a fost surprinsă la -3,20 m unde au fost sesizate urme de lemn și fragmente ceramice. Lungimea surprinsă a acestui segment de șanț a fost de 2 m. Acest segment reprezintă punctul final al unui șanț de apărare, cu orientarea NS, ce făcea parte din sistemul defensiv al castrului roman aflat la 400 m sud.

Tranșee moderne

În secțiunea magistrală SM și în casetele Cas.3 și Cas.4 au fost puse în evidență o serie de structuri defensive datate din Primul Război Mondial. Au fost identificate trei tranșee și două puncte de observație/tragere ce începeau de la -0,60 m și se adânceau până la 1,90 m. În plan tranșeele sunt rectangulare, cu lățimi de 1,30 - 1,40 m, iar pereții sunt oblici și baza dreaptă. Au fost recuperate fragmente de metal și un cartuș.

Material arheologic

Din complexele cercetate (morminte, șanțuri) a fost prelevat material arheologic ce se încadrează în secolele II - IV p. Chr. și este în întregime de factură romană.

În general materialul ceramic este foarte fragmentar și tipologic provine de la diferite forme de vase, cănițe, opaițe, fragmente de amfore piriforme de culoare roșie sau gălbuie. Au fost descoperite și trei vase întregi, două cănițe și un opaiț.

Obiectele din metal sunt reprezentate prin câteva piroane, ținte, monede și un pandantiv din bronz. Două dintre monedele care au fost curățate, deși greu lizibile pot fi încadrate în categoria bronzurilor romane din secolele II - III p.Chr.

Cercetarea arheologică a dus la punerea în evidență a 12 morminte, patru de incinerare și opt de înhumare din perioada romană târzie, secolele II-IV p.Chr., precum și a unor șanțuri de delimitare a unor incinte funerare.

A fost surprins și capătul de nord al unui șanț de apărare ce face parte din sistemul defensiv al castrului roman aflat la circa 400 m sud de amplasamentul cercetat.

De asemenea, în casetele Cs.3 și Cs.4 au fost puse în evidență traseele mai multor tranșee militare, realizate în primul război mondial.

Abstract

S.C. SENTOSA IMPEX S.R.L. intends to build two storage facilities on a plot of land located within the area of Roman necropolis Tirighina-Barboși, Galați county.

Five excavation areas: a main section, SM (78 m / 1.20 m) and four digging units, Cas. 1-4, with sizes of 17 m / 16 m, were opened in order to undertake the archaeological research.

The preventive archaeological research led to the discovery of two funerary enclosures, separated by ditches. Eight graves, six presenting inhumation and other two incineration graves (in Cas.1 and Cas. 2 digging units) were discovered in the first funerary area, whereas two more incineration tombs (Cas.2 digging unit) were unearthed in the second funerary enclosure. Another inhumation grave was discovered on the surface of Cas. 4. All funerary complexes are dating from the 2nd-4th centuries AD.

In the southern part of the Cas. 3 digging unit, the identified archaeological structure was part of the defensive system of the Roman camp on the Tirighina promontory, namely the end of a defensive ditch.

A series of defensive structures, trenches and firing and observation points from the First World War were also discovered during the excavation.

Bibliografie:

Brudiu, M., *Lumea de sub tumulii din sudul Moldovei. De la indo-europeni la turanicii târzii - mărturii arheologice*, București, 2003.

Dragomir, I.T., *Morminte romane într-un tumul funerar cu ringuri de piatră descoperite la Tirighina-Bărboși, în sudul roman al Moldovei*, „Danubius”, X, 1981, p. 73-114.

Idem, *Descoperirea fortuită a unui mormânt roman tumular de incinerare în apropierea castrului de la Tirighina Bărboși*, „Pontica”, XXIV, 1991, pp. 237-245.

Ilie, C., Adamescu, A., *Raport de cercetare arheologică Galați, jud. Galați, punct Tirighina-Necropola tumulară romană (Tumul 1)*, „Cronica Cercetărilor Arheologice din România – campania 2009”, București, Institutul de Memorie Culturală-CIMEC, 2010, pp. 265-266.

Pârvan, V., *Castrul de la Poiana și drumul roman la Dunărea de Jos*, „Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom. 36, nr. 4, București, 1913, p. 93-130.

Idem, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, București, 1923.

Petculescu, L., *Despre cronologia fortificațiilor romane de la Bărboși*, „Pontica”, XV, p. 249-253.

Sanie, S., *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (sec. II î. Hr. - III d. Hr.)*, Iași, 1981.

Săulescu, Gh., *Descrierea istorico-geografică a cetății Caput Bovis (Capul Boului sau Ghertina) a cărei ruine să află în apropierea Galațiului*, ed. S. Sanie și V. Cristian, București, 1991.

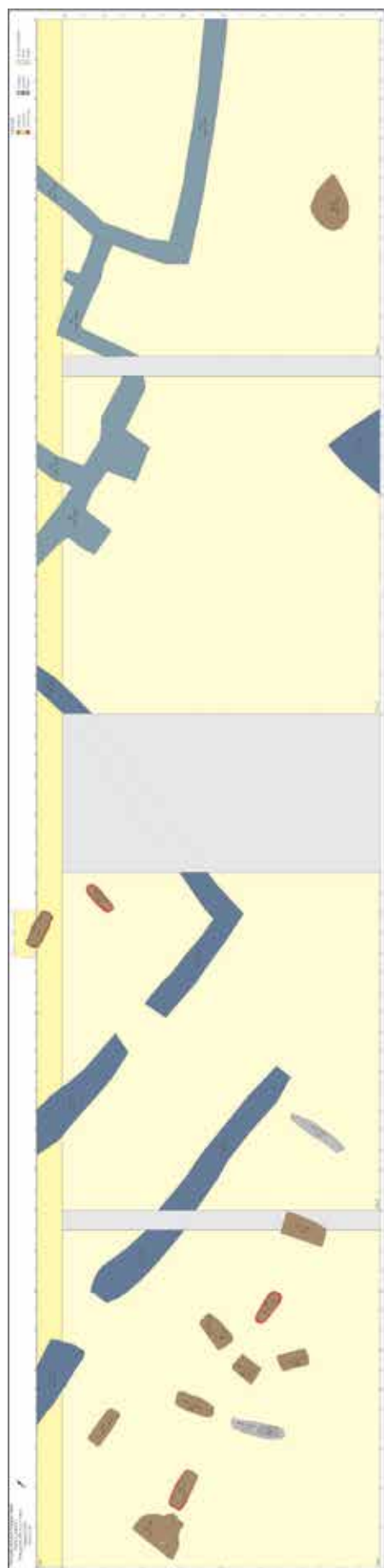
1 2 3 4

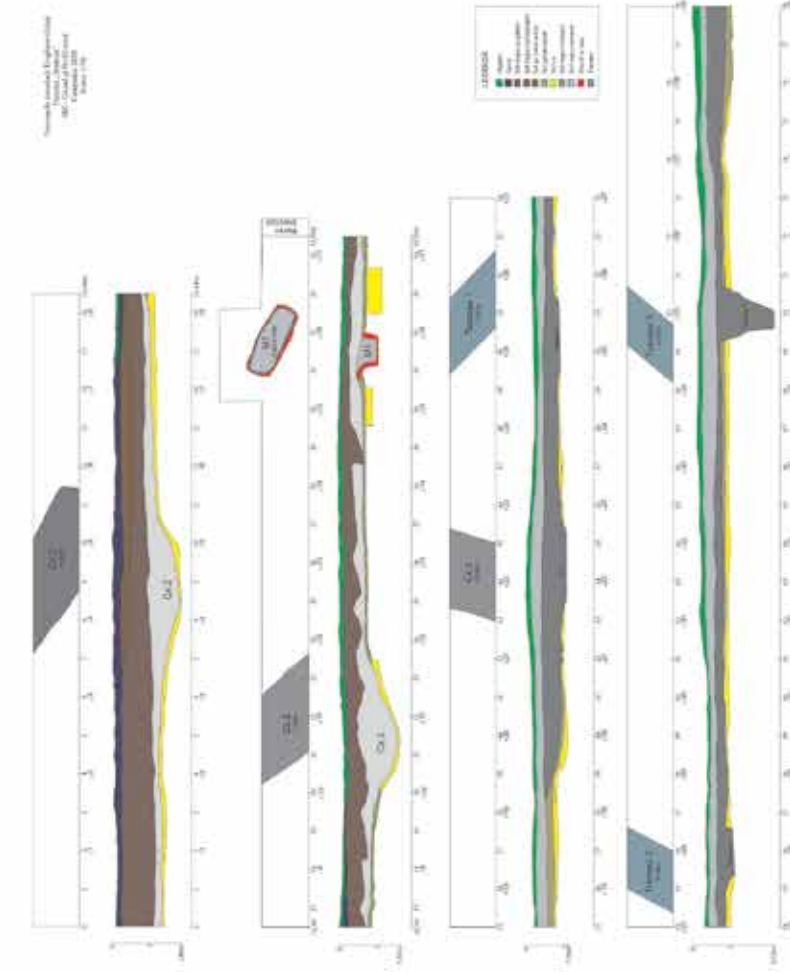
1 2 3 4

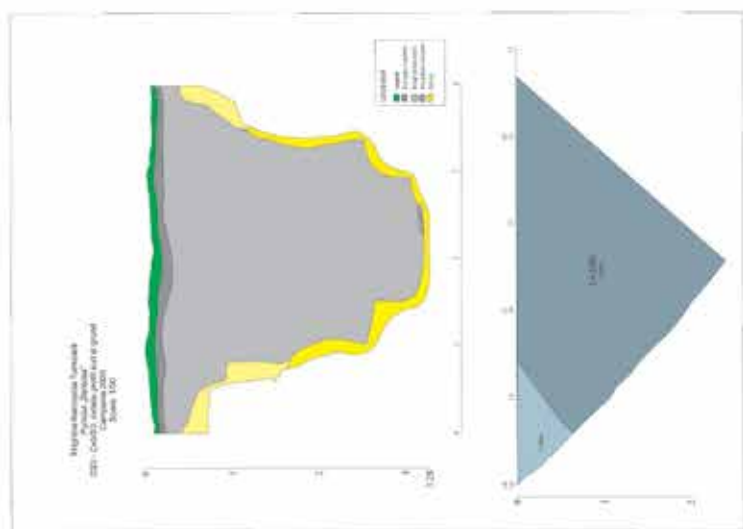
Planșa 1: 1-2. Imagine satelitară asupra zonei cercetate în situl Necropola romană Tirigina-Bărboși, Galați. Punctul „Sentosa”; 3-4. Punctul „Sentosa” la începutul cercetării, și la finalul cercetării, vedere spre est.

1

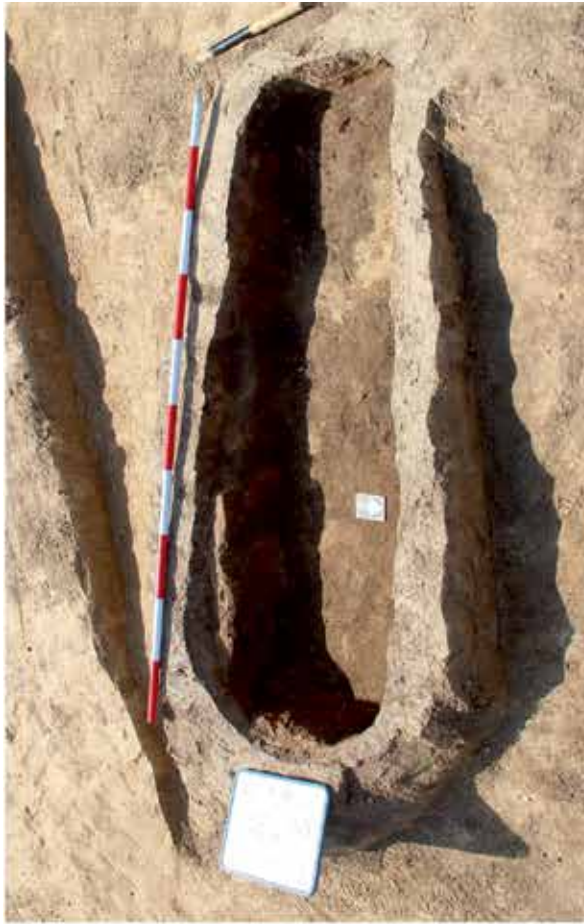

2

3

Planșa 2: 1. Planul general al suprafețelor cercetate; 2. Profilul de N al SM; 3. Profilul șanțului de apărare din perioada romană, S.2 din Cas.3.

1 2
3 4

Planşa 3: 1. Mormântul de incinerare M.1 din suprafaţa SM; 2. Mormântul de incinerare M.3 din suprafaţa Cas.1; 3. Mormântul de înhumare M.2 din suprafaţa Cas.1; 4. Mormântul de înhumare M.6 din suprafaţa Cas.1.

1 2
3 4

Planșa 4: 1. Mormântul de înhumăție M.7 din suprafața Cas.1; 2. Mormântul de înhumăție M.10 din suprafețele Cas.1-Cas.2; 3. Șanțul S.1 (Cx.2), de delimitare a unei incinte funerare; 4. Șanțul S.1 în Cas.1 și Cas.2, vedere spre SE.

1 2
3 4

Planșa 5: 1. Profilul de NV al Cx.2(S.1), șanțul ce delimita o incintă funerară. 2. Profilul S.2(Cx.5), șanț de apărare din perioada romană; 3. Trasee de tranșee militare din Primul război mondial; 4. Profilul de nord al tranșee T.2.

67. Bisericiani, com. Alexandru cel Bun, jud. Neamț

Punct: Mănăstirea Bisericiani

Tip sit: 13 – structură de cult / religioasă; 134 – mănăstire

Încadrare cronologică: 4 – epoca medievală; 5 – epoca modernă

Cod LMI: NT-II-m-A-10591

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceașu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Alexandru Gafincu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț).

Perioada desfășurării cercetării 18.05. - 05.06.2020.

Mănăstirea Bisericiani se află în Masivul Pietrosu din Munții Stânișoarei ai Carpaților Orientali, într-un loc izolat de pe Valea Bistriței.

Cunoscut mai ales începând cu veacul al XVII-lea, lăcașul de cult a constituit în secolele următoare un reper important în viața culturală și spirituală a Moldovei. Până în acest moment, istoriografia consacră patru faze principale în evoluția Bisericanilor în secolele XV-XVIII. Începuturile vieții monahale ar coincide cu domnia lui Alexandru cel Bun, când ar fi fost ridicat un schit de lemn. A doua etapă ar avea ca punct de reper domnia lui Ștefan cel Mare, inclusiv urmașii acestuia, când s-ar fi ctitorit o biserică de zid. A treia fază se va desfășura în prima jumătate a secolului al XVII-lea, în vremea egumenului Partenie, când se vor produce transformări importante în arhitectura complexului monastic, fiind realizate incinta de zid prevăzută cu turnuri, trapeza, paraclisul și chiliile¹. În fine, ultima fază corespunde anului 1786, când biserica este demantelată până la nivelul fundațiilor și refăcută „... fiindu învechită și pornită spre răsipire”².

Începând cu anul 1905 în imobilele ansamblului monastic (exceptând biserica), la care s-au adăugat ulterior și alte clădiri, funcționează unul dintre cele mai mari spitale de pneumofiziologie din România.

Diagnosticul arheologic

Diagnosticul arheologic a fost realizat în vederea elaborării unui proiect tehnic de consolidare, restaurare și reabilitare a Bisericii „Buna Vestire”, monument istoric grav afectat de vicisitudinile timpului (fig. 1).

Sedimentul excavat a fost tamisat integral, complexe arheologice au fost evidențiate și ulterior protejate *in situ*, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul zero (P. 0) a fost fixat pe pragul de intrare dintre biserica inițială (alcătuită din altar, naos și pronaos) și pridvorul adosat ulterior.

Cele patru sonde (S. I-IV) au fost realizate în conformitate cu solicitările beneficiarului și ale proiectantului.

Două dintre acestea au fost executate în interiorul lăcașului de cult (S. II, S. III), fiind amplasate în jumătatea estică a absidei de nord a naosului (S. II), respectiv înspre colțul nord-vestic al pridvorului (S. III), iar celelalte două au fost practicate în exterior, pe locul unor sonde geotehnice anterioare (S. I, S. IV), în partea de nord a absidei altarului, în dreptul proscomidiei (S. I), respectiv pe latura de vest a pridvorului (S. IV) (fig. 2).

Sondajul I (fig. 3) are forma trapezoidală și suprafața de aproximativ 2,25 m². În cuprinsul său au fost observate urmele refacerii bisericii din anul 1786, fiind identificat inclusiv un bloc de piatră așezat la baza zidăriei, în dreptul proscomidiei, și care mai păstra urme din vechea frescă ce împodobise biserica în interior. Urmele refacerii au fost vizibile și pe tronsonul de nord al altarului poligonal, elevația actuală cunoscând două registre. Cel inferior, decroșat în raport cu fundația cu cca. 0,10 m, se păstrează pe o înălțime de cca. 0,25 m, fiind suprimat de un al doilea registru, ce constituie actualul soclu al bisericii și care se retrage cu cca. 0,08 m față de primul. Cu alte cuvinte, aici elevația inițială a bisericii a fost parțial demantelată în momentul refacerii, păstrându-se primele două asize de piatră. În raport cu punctul zero (P. 0) fundația se află la - 0,22 / - 0,28 m, în timp ce registrul inferior al elevației corespunde cu însăși cota de referință.

Cu această ocazie a fost identificat traseul zidului de incintă ce avea să fie amputat în perioada modernă sau contemporană. De asemenea, a fost identificat racordul bisericii la sistemul de încălzire, ce a presupus străpungerea fundației monumentului.

Sondajul II (fig. 4) are forma poligonală și suprafața de aproximativ 2,95 m². Acesta a oferit și cele mai importante rezultate, în cuprinsul său fiind descoperită o fundație mai veche, dezafectată parțial de temelia actualei biserici. Această fundație, realizată din piatră legată cu mortar, a fost interceptată la - 0,34 m față de punctul zero (P. 0), lățimea fiind de cca. 0,45-0,50 m. Din punct de vedere stratigrafic, vestigiile sunt acoperite de un strat de umplutură așternut în vederea nivelării zonei, cu precizarea că acesta are în compoziție numeroase resturi faunistice, inclusiv solzi de pește, dar și câteva fragmente ceramice specifice secolului al XVI-lea și primei jumătăți a secolului al XVII-lea. Acest nivel este suprapus de un strat de mortar ce marchează turnarea fundațiilor și care reprezintă o etapă distinctă, anterioară anului 1786, când s-a reclădit actuala biserică. O altă observație are în vedere faptul că fundația descoperită taie un pavaj mai vechi, realizat din lespezi de piatră de munte, identificat la - 0,40 / - 0,41 m față de punctul zero (P. 0). Sintetizând rezultatele din cele două sonde, informațiile converg spre identificarea parțială a fundațiilor unui lăcaș de cult ce a funcționat cel puțin în secolul al XVI-lea și care, în momentul ridicării, a tăiat un pavaj mai vechi ce deservea o construcție ce nu a fost surprinsă în săpătură. Într-o etapă ulterioară, cel târziu în primele decenii ale secolului al XVII-lea, a fost ridicată o nouă biserică, a cărei planimetrie, foarte probabil, a fost asemănătoare cu cea existentă astăzi și care datează de la 1786.

Desigur, cercetările arheologice viitoare vor lămuri pe deplin aceste ipoteze.

¹ D.C. Giurescu, *Bisericiani – ctitorie a epocii lui Ștefan cel Mare*, în *Studii și Cercetări de Istoria Artei*, VII, 1, 1961, p. 227, 228.

² Arhimandrit Partenie, *Ochire istorică asupra fondării (originii) monastirii Bisericanii*, București, 1863, p. 24.

Fig. 1. Vedere generală asupra Bisericii „Buna Vestire” (foto: C. Preoteasa, 2020).

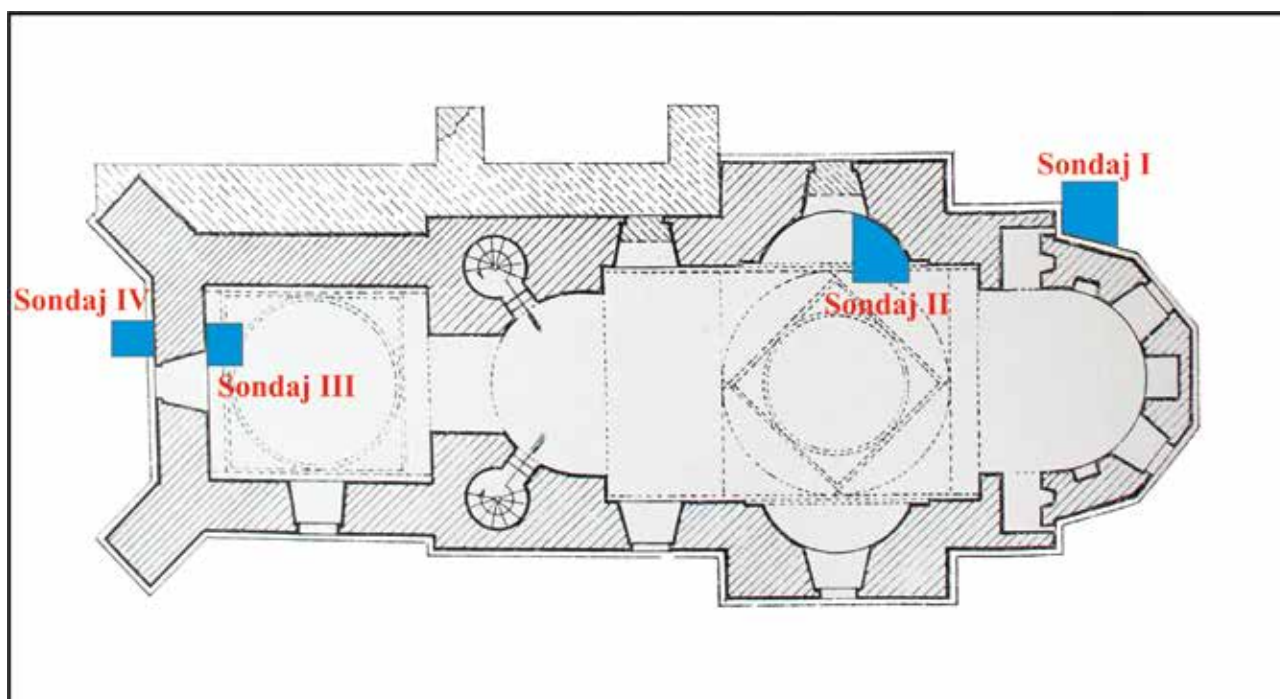

Fig. 2. Planul Bisericii „Buna Vestire” cu amplasamentul sondajelor (S. I-IV) (desen: A.-M. Gafincu, 2020, apud Gh. Balș, Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea, București, 1933, p. 278, fig. 440).

Fig. 3. Sondajul I (S. I) (foto: S.-C. Ceașu, 2020).

Fig. 4. Sondajul II (S. II) (foto: S.-C. Ceașu, 2020).

Fig. 5. Sondajul III (S. III) (foto: S.-C. Ceașu, 2020)

Fig. 6. Sondajul IV (S. IV) (foto: S.-C. Ceașu, 2020).

Sondajul III (fig. 5) are forma dreptunghiulară și suprafața de aproximativ 1,60 m². În cuprinsul său s-a observat că fundația pridvorului prezintă un decroș de cca. 0,25 m față de elevație, ea aflându-se la - 0,68 m față de punctul zero (P. 0). Stratul de umplutură aflat sub pardoseala de piatră (așezată pe un strat de mortar pe bază de ciment) conținea un material amestecat, fiind identificate, pe lângă obiecte contemporane, mai multe fragmente de frescă și cărămizi cu inscripție. De asemenea, au fost identificate două cripte ce aveau bolțile sparte.

Sondajul IV (fig. 6) are forma dreptunghiulară și suprafața de aproximativ 1,30 m². În cuprinsul său a fost descoperită doar fundația exterioară a pridvorului, aflată la - 0,75 m față de punctul zero (P. 0). Raportată la elevație, fundația este mai lată cu cca. 0,55 m, aceasta fiind realizată prin turnare direct în șanțul de fundație.

Abstract

The purpose of the archaeological diagnosis carried out at the church of the Bisericiani Monastery (Alexandru cel Bun commune, Neamț County) was to provide data on the foundations of the historical monument for a further project of restoration. Thus, four archaeological sondage (test) excavations were distributed inside and outside the church. The results converge towards the existence of several phases that take place between the 14th and 17th centuries. Among the discoveries we mention the foundations of a church that functioned at least in the 16th century.

68. Cârligi, com. Ștefan cel Mare, jud. Neamț **Punct: Biserica „Sfinții Trei Ierarhi”**

Tip sit: 13 – structură de cult / religioasă; 133 – biserică

Încadrare cronologică: 4 – epoca medievală; 5 – epoca modernă

Cod LMI: NT-II-a-B-10603

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceaușu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Alexandru-Marian Gafincu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț).

Perioada desfășurării cercetării: 30.03. - 10.04.2020

Ansamblul boieresc de altădată, alcătuit din curte, actualul Conac „Dimitrie Sturdza” (cod LMI: NT-II-m-B-10604) și actuala Biserică „Sfinții Trei Ierarhi” (cod LMI: NT-II-a-B-10603), este situat în partea centrală a localității, la poalele sudice ale Dealului Dușești, pe partea dreaptă a Pârâului Dușeștilor, în Depresiunea Cracău-Bistrița a Subcarpaților Moldovei, la aproximativ 350-450 m spre sud-vest de Hanul „Caragea” (cod LMI: NT-II-m-B-10605). Distanța dintre conac și biserică este de cca. 100 m.

Cercetarea arheologică preventivă – realizată în premieră în cadrul acestui obiectiv – a vizat implementarea proiectului de investiție *Construire capelă mortuară*. Construcția, prevăzută cu fundație de beton, elevație zidită și acoperiș de lemn cu învelitoare de tablă, urma să fie amplasat la nord-vest de biserică. Pe laturile de est și de sud ale lăcașului de cult se află actualul cimitir al localității (fig. 1).

Biserica „Sfinții Trei Ierarhi”

Actuala biserică de zid – alcătuită din altar, naos, pronaos și pridvor, deasupra căruia se înalță clopotnița – a fost ridicată în anul 1660, spre sfârșitul vieții marelui vistiernic lordache Cantacuzino, așa cum menționa cândva pisană lăcașului de cult¹.

Biserica fusese închinată „Sfintei Paraschiva”, hramul inițial fiind diferit de cel actual – „Sfinții Trei Ierarhi”. Amintirea acestui moment a fost păstrată și pe o cruce aflată la Biserica Tălpari din Iași, care mai purta inscripția: „Această crucea a făcut-o și a ferecat-o dumnealui lordachi Marele-Vistier și jupâneasa sa, Alexandra, și a dat-o la biserică cu hramul Preacinstitei Sfânta Paraschiva, din satul Cârligi; 7168 [1659-1660]”².

Lăcașul de cult a fost construit după tipicul celor din secolul al XVII-lea, găsindu-și analogii în monumentele eclesiastice de la Bozieni, Bodeștii de Jos, Buciulești sau Budești. Particularitățile sale constau în dezaxarea absidelor laterale spre est în raport cu naosul și în folosirea cărămizilor

dispuse în zimți pentru a marca la interior nașterea boltirii, atât în cazul naosului cât și a pridvorului³. La zidire s-au folosit și unele materiale recuperate, montantul stâng al ferestrei vestice a pronaosului provenind de la o piatră de mormânt spartă longitudinal, pe jumătate⁴.

În ceea ce privește clopotnița bisericii, aceasta a fost supraînălțată cu încă un registru în anul 1796. Până la acea dată ea a avut un singur nivel, lăcașul de cult dispunând de acest spațiu încă de la începuturile ei, din 1660⁵. Așadar, includerea monumentului în *Lista Monumentelor Istorice* ca ansamblu compus din biserică și clopotniță este eronată și lipsită de temei.

În pronaosul bisericii se află mormântul lui Ioniță Ruset – trecut la cele veșnice la „1830 decembrie 17”⁶, conform inscripției de pe piatră tombală –, fiul marelui logofăt Constantin Ruset, de la care a moștenit, prin intermediul testamentului din anul 1787, moșia Cârligi⁷.

Caseta A (Cas. A)

Caseta A (Cas. A) a fost amplasată pe locul viitoarei capele mortuare, în extremitatea nord-vestică a proprietății Parohiei Cârligi, la aproximativ 4 m distanță atât de latura sa nordică, cât și de latura sa vestică. Latura de est a Casetei A (Cas. A) se află în continuarea laturii de vest a bisericii, la aproximativ 9,50 m de aceasta. Suprafața cercetată a fost orientată pe direcția vest-est, are forma dreptunghiulară și următoarele dimensiuni: lungimea – 8 m, lățimea – 6 m, perimetrul – 28 m, suprafața – 48 m². Caseta A (Cas. A) a fost împărțită simetric în 12 carouri de formă pătrată, cu laturile de 2 m, perimetrul de 8 m și suprafața de 4 m² (fig. 2).

Sedimentul excavat a fost tamisat integral, complexe arheologice au fost demontate, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul zero (P. 0) a fost fixat pe pragul de intrare în biserică.

În urma cercetărilor noastre au rezultat 12 complexe arheologice, dintre care: o vatră (din epoca bronzului – cultura Noua) (V. 1), patru gropi – trei din evul mediu, secolele XIV-XV (G. 3), respectiv secolele XVII-XVIII (G. 1, G. 2), două dintre ele aferente probabil unei construcții-anexă (C. 1) și una (G. 4) din perioada contemporană, respectiv secolul XXI – și șapte morminte medievale (din secolele XVII-XVIII) (M. 1-7) (fig. 3).

Epocii bronzului, mai precis culturii Noua îi corespunde un nivel cu consistența de 0,10 - 0,15 m aflat deasupra nivelului de argilă galbenă sterilă, în care au fost descoperite fragmente ceramice de culoare cărămizie. Unele dintre acestea provin de la vase-borcan, cu pereții drepecți, decorate cu brâu alveolat, cești cu toarte supraînălțate și castroane care prezintă proeminențe sub buză. Alte fragmente sunt decorate prin tehnica *Besenstrich*, iar toarte sunt trase în bandă. În privința vetrei, aceasta a fost surprinsă parțial în

³ Gh. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 173, 174.

⁴ N. Iorga, *op.cit.*, p. 229, nr. 653.

⁵ S. Ignat, *Biserica Sf. Gheorghe – Șerbești, com. Ștefan cel Mare, jud. Neamț*, în *Revista Monumentelor Istorice*, LXIV, nr. 1-2, 1995, p. 101.

⁶ N. Iorga, *op.cit.*, p. 229, nr. 654.

⁷ I. Marinescu, *Copii de documente din diferite arhive (1557-1853). VI Acte moldovenești felurite*, în *Buletinul Comisiei Istorice a României*, VIII, 1928, p. 103.

¹ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 197, 237, n. 76.

² N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. II, București, 1908, p. 186, nr. 506.

săpătură, în profilul de est al casei. Forma era una relativ rectangulară, cu colțurile rotunjite și laturile de 0,25 - 0,30 m.

Un număr redus de fragmente ceramice, de culoare cenușie, realizate la roată din pastă grosieră, cu mult pietriș în compoziție, aparțin culturii Sântana de Mureș (secolul IV d.H.).

În ceea ce privește mormintele identificate în suprafața cercetată, acestea au făcut parte din necropola ce s-a desfășurat în jurul bisericii. Din cele șapte complexe de acest tip, trei aparțineau unor indivizi adulți (M. 1, M. 3, M. 5), iar patru unor copii (M. 2, M. 4, M. 6, M. 7). Inventarul a fost unul sărac, fiind identificată doar o singură piesă, o monedă de tip denar, emisă pentru Regatul Ungariei în 1698, ce a fost așezată între palmele înhumatului din Mormântul 1 (M. 1). Înhumările au fost practicate într-o perioadă posterioară ridicării bisericii, în umplutura gropilor fiind identificați pigmenți și bucăți de mortar, dar și fragmente ceramice mai timpurii, specifice secolelor XIV-XV, perioadă în care pare a fi fost realizată Groapa 3 (G. 3). Orizontului cronologic atribuit secolelor XVII-XVIII îi corespund două gropi de par (G. 1, G. 2) surprinse parțial în profilul de sud al casei, aflate la aproximativ un metru una de cealaltă. Cel mai probabil, prezența acestora poate fi explicată prin existență în această zonă a unei construcții-anexă de lemn (C. 1), aici observându-se atât gropile inițiale, în care au fost fixate elementele portante, cât și cele făcute cu ocazia recuperării materialului lemnos. Din punct de vedere stratigrafic, atât înhumările cât și cele două gropi de par au fost suprapuse de un nivel compus din fragmente de mortar, piatră și cărămidă,

pe care îl atribuim activităților desfășurate la sfârșitul secolului XVIII, când a fost supraînălțată clopotnița bisericii.

În cursul cercetării arheologice preventive a mai fost identificat un craniu la baza gropii menajere contemporane (G. 4), a cărei realizare a distrus probabil un mormânt medieval.

Vestigii arheologice din perioadele amintite au fost reperate – în urma unei periegeze – pe o suprafață mai mare, ce denotă existența unui sit arheologic destul de vast la poalele sudice ale Dealului Dușești, acesta fiind înconjurat pe laturile de est și de sud de Pârâul Dușeștilor.

Abstract

The rescue excavation at Cârliți (Ștefan cel Mare commune, Neamț County) was carried out as a result of the construction of a funerary chapel very close to the orthodox church built in 1660 by the great treasurer of Moldavia, lordache Cantacuzino.

The excavated area covered a surface of 48 m². On this occasion a hearth from Bronze Age (Noua culture), potsherds from Sântana de Mureș culture (IVth century A.D.), three pits from Middle Age (XIV-XVth centuries, respectively XVII-XVIIIth centuries) – two of them representing the remains of a construction –, a pit from contemporary period (XXIst century) and seven tombs of a necropolis from Middle Ages (XVII-XVIIIth centuries) were discovered.

Fig. 1. Vedere generală dinspre sud-vest (foto: C. Preoteasa, 2020).

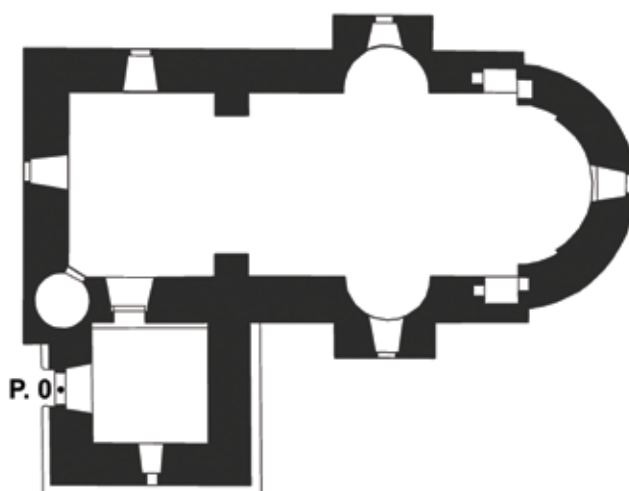
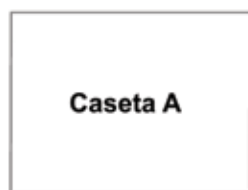

Fig. 2. Plan de situație (apud: Gh. Balș, *Bisericile și mănăstirile moldovenești din veacurile al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1933, p. 173, fig. 254).

Fig. 3. Komplexe arheologice din cuprinsul Casetei A (Cas. A) (foto: C. Preoteasa, 2020).

69. Ceplenița, com. Ceplenița, jud. Iași**Punct: Ansamblul conacului Cantacuzino-Pășcanu****Cod LMI** IS-II-a-B-04119, IS-II-m-B-04119.04**Autorizație nr.** 487/01.09.2020**Colectiv:** Sergiu Iosipescu - responsabil șantier, membrii: Raluca Iosipescu, Mihaela Ciornei**Perioada desfășurării cercetării:** 31.08 - 8.09.2020

Comuna Ceplenița se află în nord-estul județului Iași, pe malurile râului Bahlui și pe cele ale afluentului său, Buhalnița. Satul Ceplenița se află la distanța de 1 km de drumul european 58, segmentul dintre Târgul Frumos și Botoșani. Pe platoul dealului dinspre sudul satului se află Ansamblul conacului Cantacuzino - Pășcanu.

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat în septembrie 2020, în cadrul Școlii de vară organizată de către Institutul Național al Patrimoniului în parteneriat cu Universitatea de Arhitectură „G.M.Cantacuzino” din Iași și primăria comunei Ceplenița.

Ansamblul conacului Cantacuzino-Pășcanu din Ceplenița datează, într-o formă apropiată de cea actuală, din anii 1835-1836, ulterior fiind realizate alte adăugiri. Vechimea construcțiilor anterioare, în special a pivnițelor aflate sub partea centrală a conacului, era necunoscută.

Ruinele conacului sunt amplasate izolat pe teren, aproximativ în centrul acestuia, retrase față de limita de proprietate. Clădirea, așa cum este delimitată de zidurile perimetrare existente astăzi, are o amprentă la sol de aproximativ 928 m².

Gândită dintâi să ofere un diagnostic arheologic necesar realizării proiectului de conservare, cercetarea arheologică de la conacul Cantacuzino-Pășcanu-Zarifopol a trebuit să se transforme într-o cercetare arheologică preventivă datorită complexității situației ruinelor construcției, ceea ce, datorită timpului scurt de lucru din cadrul școlii de vară, a constituit o provocare atât pentru conducătorul ei cât și pentru membrii colectivului.

Obiectivul cercetării arheologice preventive constă în precizarea vechimii construcțiilor anterioare ultimei etape de funcționare, îndeosebi a beciurilor aflate sub partea centrală a conacului, precizarea și marcarea pe plan a etapelor constructive și determinarea caracteristicilor tehnice ale acestora în vederea fundamentării proiectului de conservare și restaurare a ruinelor conacului.

Astfel, în campania din anul 2020, cercetarea arheologică preventivă s-a concentrat pe degajarea straturilor groase de dărâmtură în scopul punerii în evidență a intradosului bolților și a zidurilor interioare de la nivelul parterului.

La Ceplenița, curțile domeniului au fost stăpânite de câțiva dintre cei mai mari cărturari ai românilor din secolele XVI-XVIII: Nestor și Grigore Ureche, Nicolae Costin.

În prima jumătate a veacului al XVIII-lea moșia trecuse în posesia lui Toderașcu Palade, ca după 1758 să fie atestată în stăpânirea paharnicului Constantin Cantacuzino. Urmașului acestuia, marele logofăt Iordache Cantacuzino Pășcanu, i se datorează refacerea curților la 1818 și

construirea bisericii. Fiul acestuia, Mihail Cantacuzino Pășcanu a reconstruit curțile și înălțat turnul clopotniță timbrat cu stema ramurii familiei sale (1832-1838). Ulterior, Christache Zarifopol și fiul său Constantin împreună cu soția sa Eliza, au fost ultimii proprietari ai moșiei și curților până la exproprierea din 1948. Incendiat în 1986, conacul a fost parțial distrus de locuitori după 1989.

La ora actuală, clădirea păstrează doar pivnița și o parte din zidurile perimetrare și de compartimentare ale parterului și etajului. O singură încăpere este acoperită integral cu boltă din piatră, una este acoperită parțial și nu mai există planșee peste parter sau peste etaj. Cea mai mare parte a clădirii a fost demantelată, iar fragmente din zidurile perimetrare sunt în pericol de colaps.

Rezultatele cercetării de teren și a imaginilor obținute cu drona au dus la definitivarea programului de săpături arheologice preventive atât pentru campania din anul 2020 cât și în perspectivă.

Pentru campania 2020 cercetările au fost concentrate asupra laturilor de vest și sud ale curților și caselor, pornind de la singura încăpere a cărei boltă se păstrează, caracteristicile acesteia fiind primele studiate, continuând cu secțiunile peste vechea pivniță, dintre care una a fost dezvoltată într-o casetă.

Au fost trasate două secțiuni perpendiculare pe axa marelui beci al clădirii: prima – S I – pornind de la limita estică a dărâmăturilor spre interiorul clădirii, deasupra extradadosului beciului; a doua – S II – de la limita vestică a ruinelor spre partea centrală a acestora, acolo unde, odinioară se afla sala de primire de la parter.

S I, orientată E-V, cu dimensiunile 8,5 m x 1,5 m, a dezvelit peretele estic al clădirii și încăperile care se succedau spre partea centrală a acesteia cu deschiderile lor. Datorită aspectului stratigrafic al capătului de est al secțiunii, aceasta a fost adâncită dezvelindu-se un zid puternic de piatră, paralel cu acela al clădirii existente în ultima fază de funcționare a curților (secolul XX, ante 1990). Acest zid are un traseu care se îndreaptă spre turnul semicircular unde au funcționat, în aceeași ultimă fază a conacului, rezervorul de apă și latrinele. Cercetarea de parament a bazei acestui turn relevă însă o zidărie de piatră și cărămidă, iar elevația, goluri a căror formă, dincolo de evidentele adaptări, aparțin unei alte funcțiuni a turnului.

Continuarea cercetării amintitului zid, a legăturii sale cu turnul "de apă" și spre sud cu restul construcțiilor, rămâne o sarcină însemnată a viitoarei campanii.

S II, orientată E-V, cu dimensiunile 5m x 2m, a dezvelit o pardoseală de ciment din care ieșea un picior de zidărie din piatră (1,30 m x 1m), păstrat la nivelul primelor asize. Mai departe, spre est, corespunzător extradadosului beciului a fost dezgropată o încăpere a cărei intrare dădea spre sala de primire de la parter.

Spre a lămurii situația piciorului de zidărie aflat chiar la începutul secțiunii a fost trasată o casetă C 1 (6 m x 4 m) care a scos la iveală bazele a încă două picioare de zidărie și a unei puternice zidării de piatră perimetrare păstrată la nivelul fundației. Din detaliile unora dintre puținele fotografii vechi ale conacului s-a putut conchide că picioarele de zidărie și fragmentele de ziduri dezvelite formau parterul

loggiei situate la etaj. Cercetarea arheologică în zona casei C1 s-a oprit pe nivelul pavajului, astăzi din ciment, al porticului peste care se afla loggia.

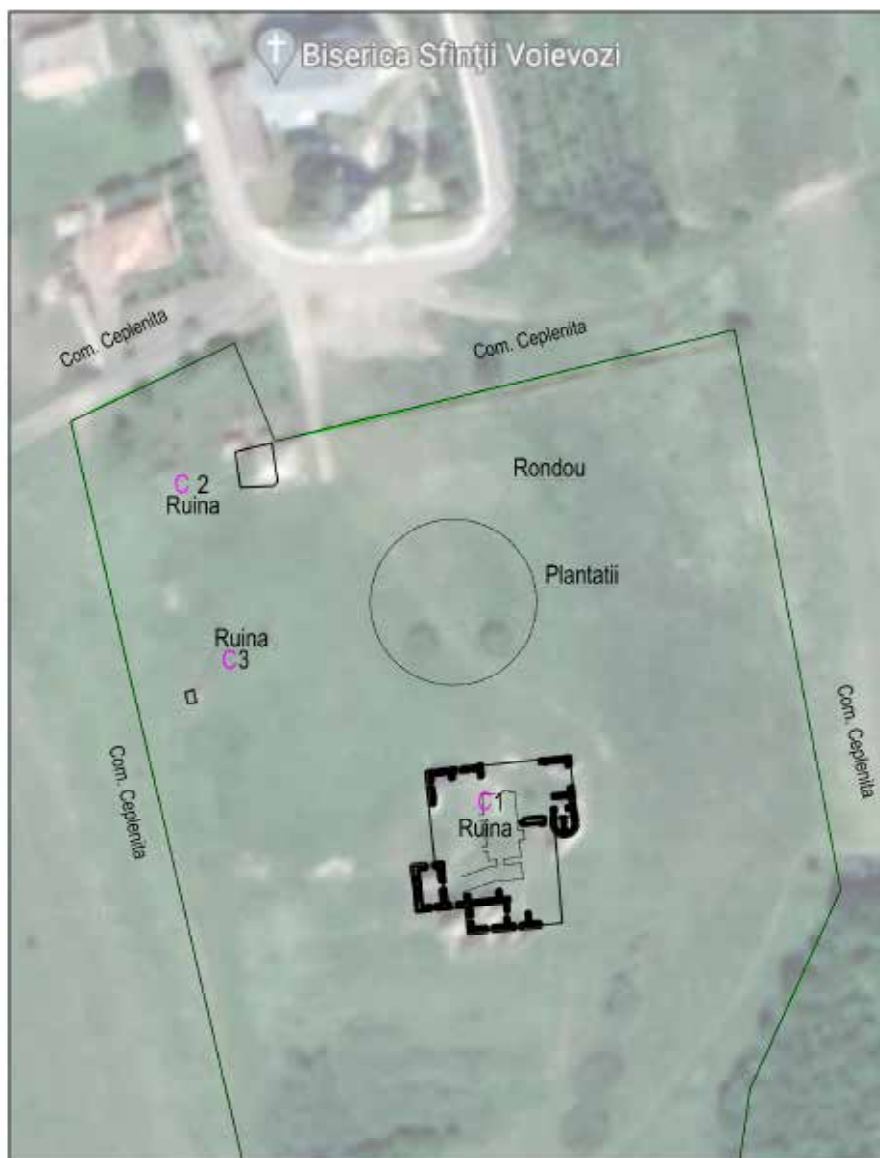
Cercetările de teren pentru identificarea laturilor dispărute ale incintei curților au determinat trasarea și săparea secțiunii S III, orientată E-V, cu dimensiunile 5m x 1,5m. Ea a dezvelit un fragment al zidului incintei sudice care se racorda încăperii boltite. Elevația vechiului zid de incintă s-a putut citi la o examinare atentă a paramentului exterior al acestei laturi a încăperii boltite.

Materialul descoperit, deși destul de amestecat datorită incendierii și distrugerii clădirii la sfârșitul sec. XX, conține totuși ceramică și feronerie atestând existența curților boierești încă de la mijlocul sec. XVII – începutul sec. XVIII. Se remarcă ceramica de bună calitate, câteva

vase smălțuite, fragmente de sticlă și feronerie. Din aceasta ultimă categorie face parte un posibil bolț de arbaletă.

Având în vedere stadiul de ruină în care se află monumentul, cantitatea mare de dărâmtură căzută peste bolta încăperilor beciului, faptul că această boltă prezintă trei deschideri mari pentru aerisire, cele două dinspre vest umplute cu dărâmtură și deșeuri contemporane, cea dinspre est fiind astupată cu cărămidă, cercetarea arheologică preventivă s-a oprit pe nivelurile unde au fost realizate în ultimii 70 de ani pavaje/pardoseli de ciment.

Pentru înțelegerea compartimentărilor interioare ale conacului și evoluției istorice a acestuia se impune în campania următoare degajarea în primul rând a dărâmăturilor cu recuperarea materialului arheologic și a elementelor de construcție sau decorative descoperite.

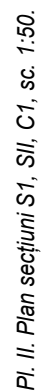

[Sergiu Iosipescu, Raluca Iosipescu, Mihaela Ciomei]

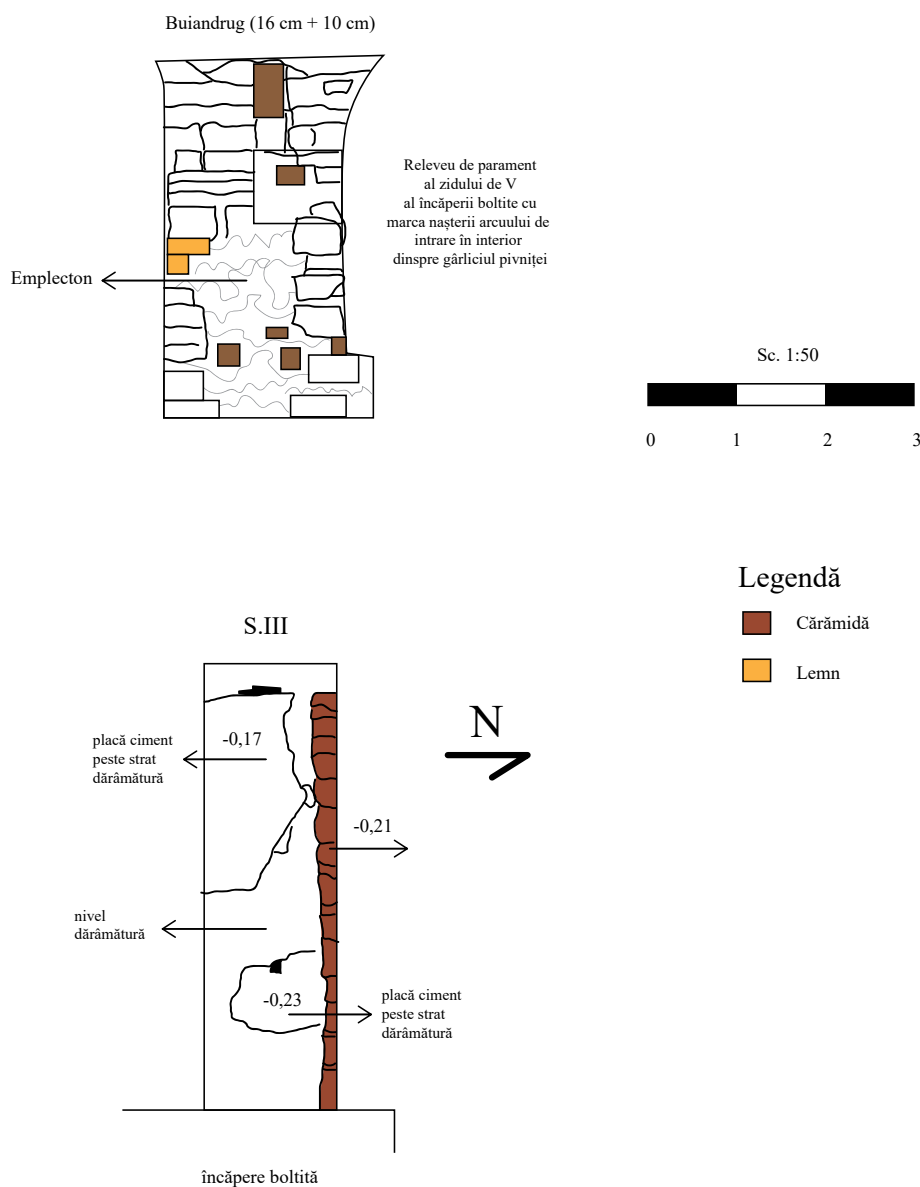
Notă:
PLAN DE AMPLASAMENT pe suport topografic, aferent extrasului de carte fundiară cu nr. cadastral 61006 / UAT Ceplenita (data: 16.06.2020).
Suportul topografic a fost comunicat de Primăria Comunei Ceplenita prin adresa electronică, înregistrată la INP cu nr. 4174 / 03.08.2020.

PROIECT CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ	PLANȘA 01 PLAN SITUAȚIE	ADRESA	 Institutul Național al Patrimoniului Ministerul Culturii
data: iulie 2021	verificat: dr. arhg. Sergiu Iosipescu dr. arhg. Raluca Iosipescu desenat: arh. Lucia Leca	Ruina conacului Cărlăcuțino-Poșcanu, sat Ceplenita f.n. comuna Ceplenita, județul Iași	

Pl. I. Plan de situație

Conacul Cantacuzino-Paşcanu
Ceplenița, Iași 2020
PLAN SECȚIUNE ȘI RELEVU DE PARAMENT

Pl. III. Plan secțiune SIII; relevu de parament al zidului de E al încăperii boltite cu marcarea intrării în aceasta.

Fig. 1. Secțiunea SI – vedere generală.

Fig. 2. Secțiunea SI.

Fig. 3. Secțiunea SI – zid interior.

Fig. 4. Secțiunea SII.

Fig. 5. Secțiunea SII – zid interior .

Fig. 6. Secțiunea SII – detaliu zid interior .

Fig. 7. Caseta C1 – detaliu stâlpi loggie.

Fig. 8. Caseta C1 – detaliu.

Fig. 9. Caseta C1 – stâlpi loggie.

Fig. 10. Secțiunea SIII – zid incintă.

Fig. 11 – 19. Fragmente ceramice, de sticlă și feronerie.

70. Cluj-Napoca, jud. Cluj**Punct: Str. Regele Ferdinand****Tip de sit:** așezare urbană**Cod de epocă:** 32, 4**Încadrare cronologică:** epoca romană și medievală

Cod RAN: 54984.106

Autorizații: nr. 547/17.09.2019; nr. 36. 03. 01.2020)

Colectiv: Sorin Cociș (IAIA, Cluj- Napoca), responsabil științific de șantier, Radu Lupescu, (Universitatea Sapiientia, Cluj- Napoca) responsabil sector, Dan Matei, (IAIA Cluj- Napoca). Florin Gogâltan (IAIA Cluj- Napoca). Gelu Copos, (IAIA Cluj- Napoca). George Cupcea, (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca) Csok Zsolt, (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca). Cosmin Rusu, (Universitatea Babeș-Bolyai- Cluj Napoca), Vlad. Rusu, (Universitatea Tehnică Cluj Napoca) Arnold Macalik, (Mossfern Arhitectura SRL) arhitect Elek Zsolt. (Lit line studio SRL) - membrii.

Perioada desfășurării cercetării: 17.09.2019 – 29.03.2020

Cercetările arheologice preventive s-au desfășurat în cadrul proiectului de investiții al primăriei Cluj-Napoca „Lucrări de îmbunătățire a spațiului pietonal și modernizarea str. Regele Ferdinand”¹.

Str. Regele Ferdinand este una dintre cele mai vechi străzi ale orașului, atestată pentru prima dată în 1362. Până în secolul al XIX-lea a purtat numele de Ulița Podului, apoi str. Wesselény Miklós, str. Gheorghe Doja. Pe parcursul existenței sale a suferit mai multe reamenajări (una majoră după în anii 1870), dar și după prin ridicarea unor clădiri moderne (clădirea poștei din vecinătatea zonei cercetate a fost construită între 1896-1898). Din punct de vedere arheologic terenul abia a fost cercetat, cu toate că după demolarea turnului (1870) în ultimii 150 ani pe această importantă arteră au fost executate lucrări de canalizare, introducerea gaz, curent electric, apă potabilă, cabluri telefonice etc. Strada și trotuarele sunt străbătute de la sud spre nord de 17 tuburi aparținând rețelilor vechi sau mai noi, mai sus amintite. Singura cercetare arheologică a avut loc în 1968 în fața clădirii poștei, condusă de Pál Gyulai.

Metodologia de cercetare a constatat în săpătură manuală cu sprijin mecanizat pentru evacuarea pământului de umplutură până la nivelele arheologice nederanjate, desenarea complexelor arheologice, documentație fotogrammetrică georeferențiată pentru realitățile observate pe parcursul săpăturii (3D).

În urma cercetărilor arheologice preventive din str. Regele Ferdinand au fost identificate următoarele complexe: zidul de incintă medieval de pe latura nordică a orașului, turnul de poartă al orașului medieval cu sistemul de fortificație din jurul ei.

Z1. Este cel mai vechi zid atestat arheologic în zonă. Este construit din blocuri mari de piatră (max. 0,80*0,50 m). S-au păstrat două asize, din câte două blo-

curi. Suprafețele sunt fasonate. Pornește de la -2,70 m și urcă până la -1,70 m. Cele două blocuri superioare sunt prinse cu o scoabă metalică. Zidul pare să aibă o grosime de 2,30 m. Datarea lui este destul de dificilă. Ar putea fi zid roman. Sub acest zid se află o fundație construită din pietre de carieră înecate în mortar. Are o înălțime de aprox. 0,50 m. Direcția ei diferă cu câteva grade față de Z1 și iese în decroș față de acesta.

Z2. Fundația turnului medieval de pe ulița Podului (str. Regele Ferdinand). Este construită din piatră de carieră, inclusiv câteva pietre de talie romane și cărămizi. A fost dezvelită o singură latură întreagă a turnului, având 10 m lungime (latura de vest). Fundația are 2,70 m grosime și 2,80 m adâncime. Turnul mai are fundație pe latura de nord, însă lipsește pe latura de sud. Adică fundația are forma literei „U”. Nucleul zidului a fost spart de o conductă de canalizare pe toată lungimea lui. Pe partea exterioară a zidului, lângă fundație, a ieșit la iveală urma unui par carbonizat. Ar putea fi urma schelei de construcție folosită la turn și la zidul de incintă.

Z3. Zidul medieval de incintă al orașului. Zidul a fost construit din același material și împreună cu turnul. Cele două fundații sunt țesute. Talpa fundației în zona săpată este cu cca. 10-20 cm mai înaltă față de turn. Direcția zidului este est-vest, perpendicular pe latura turnului. Pe latura de sud, adică înspre oraș, i-au fost adosate mai multe clădiri moderne construite în secolul al XVIII-lea. La nivelul fundației a ieșit la iveală geneza bolții de la pivnița unei asemenea clădiri, realizată din cărămidă.

Z4. Zid scut pentru protejarea turnului, care a făcut parte din structura unei barbacane. A fost dezvelită pe o lungime de 18,20 m. Gros de cca. 1,60 m, este realizat din piatră de carieră. A fost adosat zidului de incintă.

Z5. În continuarea zidului precedent (Z4), având aceeași funcție. Acest zid continua probabil până la podul de peste Canalul Morii. A fost dezvelit pe o lungime de 6,5 m. Fundația este mai înaltă față de Z4 cu 25 cm. La construcția lui au folosit atât piatra cât și bolovanii de râu, zidul însă este mai puțin solid față de Z4. Paramentul de vest al zidului a fost distrus de intervențiile moderne.

Z6-Z7. Cele două ziduri formează „Casa Paznicului”. Cel nordic (Z6) este mai solid, construit din blocuri mari de piatră. Are o grosime de 90 cm. Pare să fie un zid mai timpuriu decât casa, însă nici grosimea, nici direcția lui nu permit legătura cu zidul Z1. Zidul de nord (Z7) în „L” este mult mai superficial având grosimea de min. 60 cm. Paramentul exterior al zidului a fost desființat de conducta principală de canalizare al orașului. La -2,60 m am identificat un pavaj din dale de piatră. Casa a fost construită în 1544.

Z8, Z9, Z10. Sunt ziduri surprinse pe o suprafață foarte mică. Contextul lor de construcție și existență nu s-a putut stabili.

Ca urmare a cercetării am putut constata o stratigrafie generală după cum urmează:

- 0,00 - 0,20: asfalt;
- 0,20 - 0,30: beton;
- 0,30 - 0,50: pietriș amestecat cu pământ;
- 0,50 - 1,30: strat de pământ amestecat cu material modern;
- 1,30 - 1,70: moloz rezultat din demolarea și scoaterea zidurilor medievale în 1870-1872;

¹ Mulțumim și pe această cale Primăriei Municipiului Cluj-Napoca, SC Diferit SRL (ing. Sandu Alexandru) pentru sprijinul logistic acordat cercetărilor arheologice.

1,70 – 2,70: pământ cu material arheologic sec. XV-XVII;
2,70 – 3,00: strat de construcție roman?
3,00 – 3,20: pietriș (steril arheologic).

1. Ca elemente de datare pentru un eventual nivel roman (?) dispunem de materialul ceramic, (amforă, fragmente de opaiț). Pentru epoca medievală ca elemente de datare dispunem de ceramică (cahle 23 de fragmente, 11 fragmente de vase, un vârf de săgeată și o cataramă găsite în general în poziții secundare (sec. XV-XVIII).

Turnul de poartă de pe ulița Podului (actuala stradă Regele Ferdinand), a fost unul dintre cele mai importante turnuri ale Clujului medieval. A străjuit principala cale de acces în oraș dinspre nord. A făcut parte din a doua incintă fortificată a orașului, construită în urma privilegiului regelui Sigismund de Luxemburg acordat clujenilor în 1405. Anul 1477, săpată pe una dintre pietrele turnului, marchează probabil data de finalizare a lucrărilor de construcție. Până în epoca modernă turnul se afla în grija breslei lăcătușilor.

Turnul era o construcție masivă alcătuită din parter și patru etaje. Poarta de la parter cuprindea toată lățimea turnului și era protejată dinspre exterior cu o hersă. Accesul în turn se afla la primul etaj, dinspre drumul de strajă al zidului de incintă. Etajele erau prevăzute cu fante de trageră. Cele mai multe, câte patru pe fiecare latură, se aflau la etajul superior, care era de altfel o cameră mai spațioasă așezată pe console.

În fața turnului se afla o barbacană, care avea menirea să apere poarta turnului. În 1544 în curtea barbacanei a fost construită o casă pentru paznic de către judele orașului Antal Ferenczi, marcată cu o placă comemorativă. În fața curții se afla podul de pe Canalul Morii. Primul pod din piatră a fost construit în 1580, pe a cărui latură au montat un relief cu stema orașului, respectiv placa comemorativă care se păstrează și astăzi cu blazonul voievodului Cristofor Báthory. Acest pod, împreună cu turnul de poartă a suferit mai multe restaurări și modificări până în secolul al XIX-lea. Odată cu modernizarea orașului, ambele au fost dezafectate și demolate începând cu anul 1870.

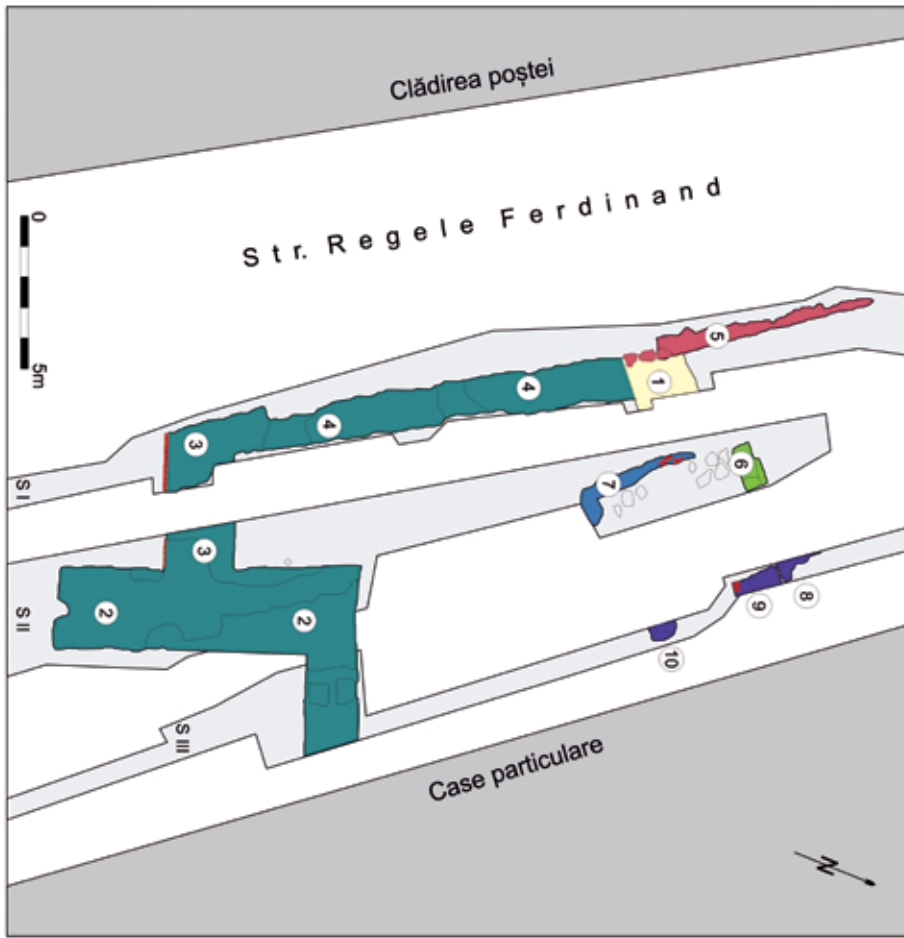
Bibliografie:

Lupescu Radu: „Cetatea Veche (Óvár) a Clujului” Lupescu Makó Mária (coord.): *Cluj – Kolozsvár – Klausenburg 700. Várostörténeti tanulmányok. Studii de istorie urbană*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2018. 93-118.

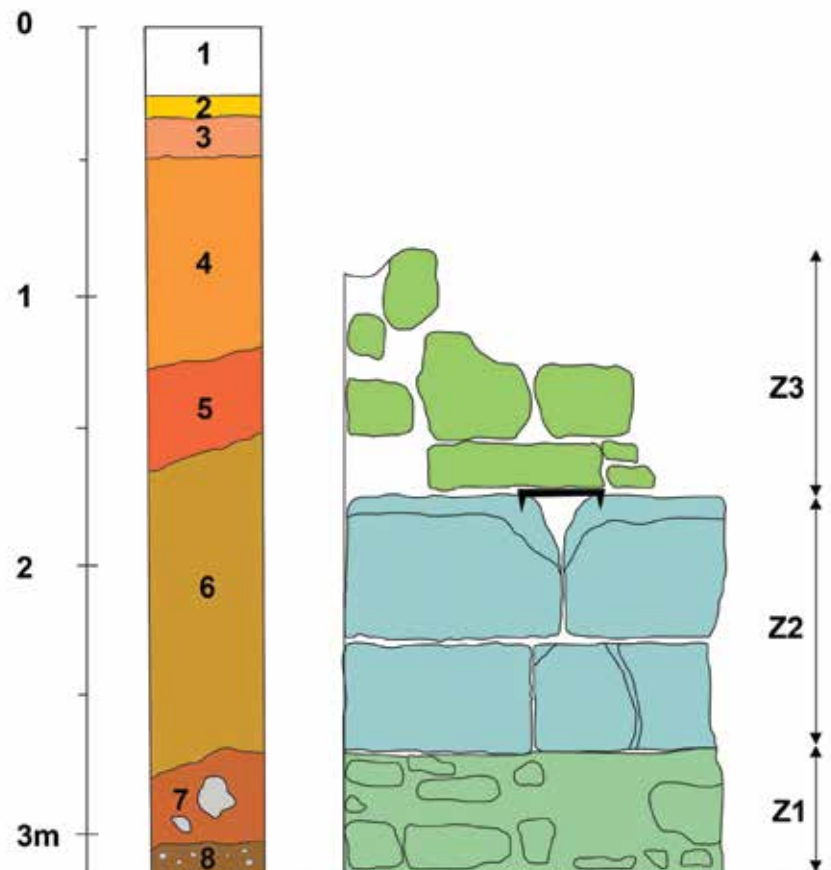
Miklósi-Sikes Csaba: „Kolozsvár bástyái és városfalai. Adatok a középkori Kolozsvár katonai jellegű építkezéseihez.” *Művészettörténeti Értesítő* 50.3-4 (2001): 269-284.

Abstract

During the preventive archaeological research carried out in Cluj-Napoca, King Ferdinand Street, major defensive structures were identified: the medieval enclosure wall on the northern side of the city, as well as the tower of the northern gate of the medieval city with the fortification system around it.

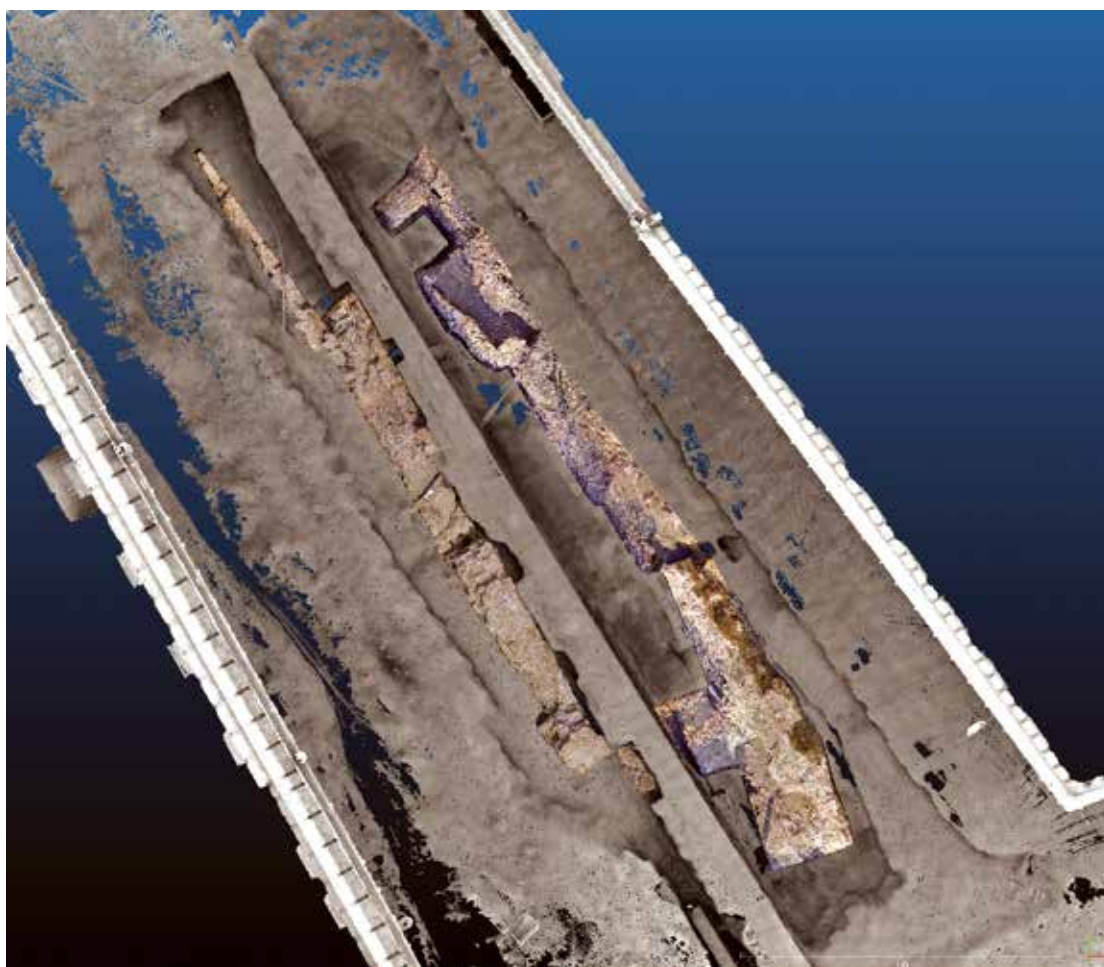
Pl. I. Planul săpăturilor arheologice (SI-SIII). Fundații:
1. Roman/medieval timpuriu?;
2. Turnul porții de pe ulița Podului;
3. Zidul de incintă al orașului aferent turnului; 4-5. Elemente de fortificare din zona turnului; 6-7. Casa paznicului; 8-10. Fundații de la construcții neidentificate.

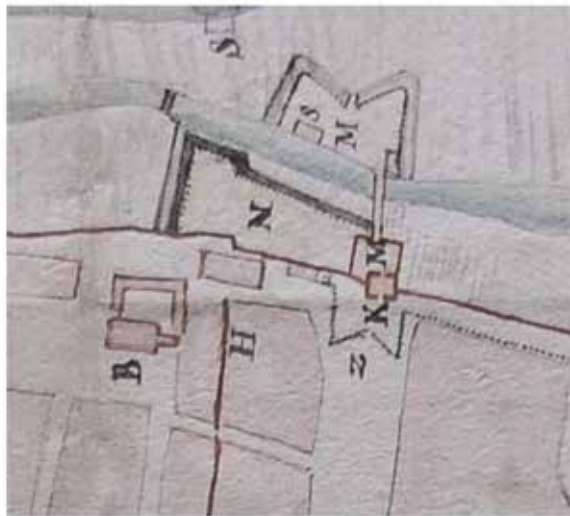
Pl. II. Stratigrafia surprinsă în SI, capătul de nord: 1. asphalt, 2. beton, 3. pietriș, 4. material amestecat, 5. moloz (desfacerea zidului Z3), 6. pământ cu material arheologic medieval și premodern, 7. moloz, 8. pietriș, 9. pat mortar. Ziduri: fundație (Z1), zid roman? (Z2), zid medieval (Z3)

Planșa III Vedere de ansamblu asupra zonei cercetate.

Planșa IV Scanare 3D a secțiunilor SI și SII (Mossfern Arhitectura).

1691

1718

1751

Planșa V. Ridicări topografice austriece. Zona turnului de pe ulița Podului.

Planșa VI. Turnul de poartă dinspre nord (sus) și sud (jos).
Fotografii realizate de Veress Ferenc în 1859.

71. Constanța, jud. Constanța**Așezarea medievală timpurie de lângă castrul I Schuchhardt / XXVI Tocilescu al valului de piatră****Punct: Constanța, B-dul 1 Mai, nr. 44****Tip sit:** așezare deschisă (111)**Încadrare cronologică:** epoca medievală timpurie (431)**Cod RAN:** 60428.20**Autorizația nr.** 522 / 23.09.2020**Colectiv:** Cristina Talmațchi – responsabil științific, Constantin Șova (MINAC)**Perioada desfășurării cercetării:** septembrie-octombrie 2020

În toamna anului 2020 a fost realizată cercetare arheologică preventivă pe b-dul 1 Mai, nr. 44, conform contractului de cercetare încheiat între MINAC și beneficiarul Dakonis Imobiliar SRL, asociat unic Pașata Cociu și Nedelcu Ilyus-Edward. Cercetarea preventivă a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a terenului, de 633 mp, pe care urmează a fi ridicat un imobil S+P+8 etaje - locuințe colective și spații comerciale la parter.

Terenul, situat la vest de Centrul de Scafandri și la nord de Grădinița nr. 42, se află într-o zonă cu patrimoniu arheologic reperat, reprezentând o așezare medievală timpurie constituită în preajma castrului I Schuchhardt / XXVI Tocilescu al valului de piatră. În ultimii trei ani, la 200 m est, pe str. Alea Scafandrilor (Fundătura 1 Mai), au fost descoperite mai multe complexe, reprezentând locuințe, spații meșteșugărești și gropi, medievale timpurii (secolele IX-XI)¹. Obiectivele cercetării din 2020 au fost: verificarea posibilității extinderii așezării spre vest, identificarea de noi complexe care să completeze planimetria acesteia, realizarea stratigrafiei noului perimetru excavat, înregistrarea datelor și recoltarea materialelor de interes arheologic.

Săpătura a debutat cu efectuarea unei secțiuni stratigrafice în partea de vest a terenului studiat, apoi s-a trecut la cercetarea în suprafață. Nivelul la care s-au putut delimita complexe arheologice era la 0,90 m sub nivelul de călcare actual. În perimetrul cercetat, s-a constatat că au fost depuse în timp un strat de nisip cu pietriș și un strat de pământ brun, care cumula o grosime de maxim 0,38 m. Spre limita estică au fost identificate un șanț și două gropi circulare din umplutura cărora au fost colectate fragmente de cărămizi moderne, gloanțe și cartușe, rare obiecte din plastic și fier, oase.

În urma cercetării au fost identificate două complexe medievale timpurii, reprezentând locuințe, și trei contemporane, reprezentând șanțul și gropile anterior menționate.

Succesiunea stratigrafică generală a perimetrului cercetat era următoarea: nivelul vegetal, cu o grosime variind între 0,20 și 0,25 m; urmează un strat de pământ brun, reprezentând depunere modernă, gros de 0,20 – 0,30 m; apoi un strat de nisip cafeniu amestecat cu pietriș, a cărui grosime varia între 0,03-0,08 m; acesta era urmat de un nivel de pământ brun compact, cu sporadice resturi

moderne (obiecte din fier, plastic, resturi de veselă etc.), cu o grosime de 0,20-0,30 m; apoi un nivel de pământ brun măzăros, cu sporadice materiale ceramice romane și medieval-timpurii, gros de circa 0,40 m (din acesta porneau complexe cu inventar medieval-timpuriu); urmat de un nivel de pământ brun-gălbui (paleosol), cu numeroase galerii de crotovine și fără material arheologic, gros de maxim 0,30 m; apoi pământ galben viu (*loess*), care apare la -1,45 m pe vest, respectiv la -1,30 m pe est.

Cele două complexe de interes arheologic sunt:

Cpl. 1 – Locuință adâncită (bordei). S-a conturat la -1,30 m în colțul de sud-vest al perimetrului. Avea cuptor scobit în peretele de nord-est. Colțul de vest al complexului nu a putut fi cercetat, intrând sub o conductă. Pe latura de vest, în exterior, se afla o groapă de par, cu rol în susținerea structurii superioare. În umplutura bordeiului, evidențiată ca o pată ușor diferită de restul grundului, au fost descoperite fragmente ceramice medievale timpurii (arse în atmosferă reducătoare și decorate cu linii lustruite sau arse oxidant și decorate prin tehnica inciziei, cu linii orizontale sau în val; un fund fragmentar cu marcă în relief) și oase.

Cpl. 2 – Locuință adâncită (bordei). S-a conturat la -0,90 m pe latura de sud a perimetrului cercetat, în sfertul sud-vestic. A fost cercetată parțial, intrând sub profilul de sud. Inventarul acesteia constă în ceramică medievală timpurie, un împungător din os, o greutate făcută dintr-o cărămidă, o scoică și material osteologic.

În strat materialul de interes arheologic era sporadic, constând în fragmente ceramice medieval-timpurii și romane, o cărămidă cu șanțuri folosită la ascuțit obiecte din os și material faunistic. În timpul cercetării nu a fost descoperită nici o piesă monetară specifică perioadei.

Cercetarea preventivă efectuată în Constanța, pe b-dul. 1 Mai, nr. 44, a confirmat extinderea așezării medievale timpurii și în acest perimetru, cu o densitate redusă de locuire. Corelând inventarul arheologic din perimetrul nou cercetat cu realitățile oferite de săpăturile arheologice efectuate în punctele din 1986² și 2017-2019, considerăm că toate fac parte din aceeași așezare. Caracteristicile complexelor și cele ale ceramicii descoperite la Constanța, pe b-dul. 1 Mai, nr. 44, relevă o locuire din secolul al X-lea, integrându-se descoperirilor anterioare, corespunzătoare intervalului cronologic delimitat de secolul al IX-lea și primele decenii ale secolului al XI-lea.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract:

In the autumn of 2020, preventive archeological researches was carried out in Constanța on 1 Mai Boulevard, no. 44. As a result of the research, two complexes from the 10th century were identified, representing dwellings. These discoveries are added to those recorded in the area in 1986 and 2017-2019. The correlation of archaeological data has led to the conclusion that all those finds are part of the same early medieval settlement formed around the *castellum* I Schuchhardt / XXVI Tocilescu of the stone *vallum*.

The resulting material was stored at MINA Constanța.

¹ C. Paraschiv-Talmațchi, *About an Early Medieval Settlement in the South of Ancient Tomis*, Konstantinove listy/Constantine's Letters, Nitra, 11/1, 2018, p. 3-15..

² Gh. Mănuclu-Adameșteanu, *Tomis – Constantia – Constanța*, Pontica 24, 1991, p. 299-327.

72. Constanța jud. Constanța [MOBIPARK]**Punct: zona Palazu Mare/Complex Comercial Tom****Tip de sit și încadrare cronologică:** 11; 141**cod RAN:** 60428.23**Autorizație nr.** 248/15.05.2020

Colectiv: Constantin Băjenaru (responsabil de șantier), Valentina Voinea (responsabil de sector), Marius Lascu, Cătălin Nopcea, Dan Vasilescu (membrii în colectiv) - Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; la lucrări au participat Adrian Irimia (student), Alin Gheorghe (master) de la Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius” Constanța.

Perioada desfășurării campaniei: 19.05. – 15.06.2020

Terenul pe care se propune construcția imobilului este situat în perimetrul și în zona de protecție a două situri arheologice. Cel dintâi este situl arheologic de la Constanța - Palazu Mare (cod RAN 60446.01), descris în LMI 2015 ca având două componente: o așezare romană din sec. II-IV și o necropolă din perioada eneolitică. Ne aflăm de asemenea în zona de protecție a sitului Constanța - Complex comercial Tom (cod RAN 60428.23), unde cercetări preventive din anii 2005 și 2010 au evidențiat o importantă așezare și o necropolă aparținând culturii Hamangia, precum și urme sporadice din perioada romană. Totodată, în vecinătatea amplasamentului supus studiului, la SV de DN 2A, au fost reperate pe fotografii aeriene din timpul celui de-al doilea război mondial urmele unui drum antic pe direcția N-S.

Supravegherea arheologică efectuată în anul 2016 pentru lucrările de canalizare și aducțiune a apei pe terenul viitorului cartier rezidențial Sigma (situat între cartierul Tomis Plus și complexul comercial Tom) a permis identificarea de material arheologic la suprafață, care poate proveni de la complexe arheologice. Cele mai recente investigații arheologice efectuate în zonă (2017 – 2018) au confirmat prezența unor complexe din perioada eneolitică, aflate probabil la marginea de NV a marii locuiri Hamangia. În anul 2017 s-au efectuat cercetări preventive pe terenul învecinat aparținând SC Infra Route SRL, unde s-au descoperit mai multe complexe (gropi) datate în perioadele eneolitică și romană, iar în anii 2018-2019, în zona magazinelor Jysk, Lems și a terenului Black Sea Estate s-au identificat complexe izolate aflate la marginea de sud a locuirii eneolitice.

Obiectivele cercetării:

Cercetarea a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a perimetrului supus investiției și precizarea mai clară a limitelor siturilor arheologice din zonă.

Rezultate și interpretarea lor:

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Mobipark a permis precizarea mai clară a limitelor locuirii Hamangia din zona Centrului Comercial Tom. Pe baza informațiilor acumulate până în prezent, nucleul principal al acesteia s-a aflat în zona centrului comercial amintit și în terenul arabil situat la nord-est de Bd. Tomis, până către malul Lacului Siutghiol.

Scurtă descriere a descoperirilor

În suprafața cercetată de 1731 mp au fost identificate și cercetate 47 de complexe arheologice, atribuite culturii Hamangia (Fig.1). Succesiunea stratigrafică se prezintă astfel:

- strat de depuneri moderne, pietriș (0,20 - 0,30 m grosime);
- strat vegetal (0,30 m);
- pământ brun-gălbui steril (0,30 m) ;
- pământ galben viu (loess), surprins la circa -0,70/-0,80 m sub nivelul actual.

Majoritatea materialului arheologic provine din gropi Hamangia, de forme variate – cu contur circular (Fig. 2), oval, neregulat (Fig. 4), cu trepte (Fig. 3) - și cuprinde material ceramic, piese de silex, toporaș și dăltiță de piatră, fragmente de rășniță, foarte multe resturi osteologice (oase provenind de la animale de talie mare, oase de pește, cochilii de scoici și melci).

Ceramica, în cea mai mare parte fragmentară, se înscrie în tipurile caracteristice pentru finalul fazei Hamangia III. Categoria ceramicii fine, din pastă omogenă, de culoare brună-cenușie și neagră, este reprezentată de vase bitronconice cu umăr rotunjit sau carenat, de dimensiuni mici, mai rar mijlocii, arse uniform, în mediu reducător, acoperite cu o angobă fină, puternic lustruită: pahare, străchini și castroane cu profilul în „S” și buza evazată. Decorul se rezumă la șiruri de împunsături succesive sau impresiuni realizate cu un obiect zimțat și încrustate cu pastă albă. Pe câteva fragmente ceramice apare și decorul sub formă de pliseuri paralele, dispuse orizontal sau oblic între buza și umărul castroanelor. Un fragment de pahar, decorat cu pliseuri și alte câteva fragmente de mici dimensiuni, cu pereții subțiri pot fi incluse în categoria ceramicii fine – de culoare neagră, puternic lustruită, cu pereții subțiri, arși uniform. Vasele din categoria ceramicii semifine sunt modelate din pastă omogenă, amestecată cu nisip sau chamotă, arsă uniform, predominând nuanțele închise de maro și cenușiu. Chiar și în cazul vaselor de dimensiuni mari, suprafața exterioară prezintă un aspect îngrijit. Repertoriul formelor, din cauza cantității reduse și a fragmentarității materialului recoltat, cuprinde un număr redus de tipuri: vase bitronconice cu gât înalt, castroane, străchini. Tipică este ornamentarea vaselor prin impresiuni cu un obiect zimțat, obținându-se șiruri de liniuțe orizontale, încrustate cu pastă albă. Motivele liniare sau triunghiulare sunt dispuse simetric, în registre orizontale, pe pansa vaselor bitronconice și pe partea superioară a străchinilor. Decorul incizat apare pe un vas întregibil, sub forma unor linii paralele vertical. Categoria ceramicii grosiere este destul de slab reprezentată. Pasta conține pietricele și șamotă și este, în general, arsă oxidant. Pe multe fragmente ceramice apar urme de ardere secundară, situație ce sugerează utilizarea lor ca vase de gătit. Cele mai multe sunt acoperite cu barbotină neorganizată sau organizată în linii paralele, verticale sau oblice, dispuse pe toată suprafața exterioară (Fig. 5).

Materialul litic este reprezentat îndeosebi de deșeuri de silex, zona fiind probabil folosită pentru prelucrarea primară a materialului litic. Alături de așchii s-au descoperit și lame, burine, gratoare și microlite. Tot din categoria

materialului litic fac parte un topor – calapod, descoperit în groapa C.3 și o dăltiță care a apărut în groapa C.2.

Tehnici de cercetare:

Cercetarea s-a efectuat prin metoda decapării mecanice a întregii suprafețe destinate fundațiilor viitorului imobil (75 x 23 m) și prin răzuiri manuale succesive pentru identificarea complexelor arheologice. Complexele Hamangia cu material arheologic bogat au fost sitate fiind recuperate oase de dimensiuni mici, provenind de la pești, cochilii de scoici și melci.

Bibliografie:

V. Voinea, Gl. Caraivan, M. Florea, *Holocene landscape changes and eneolithic settlements dynamics on the Western Black Sea coast*, Pontica 48-49, 2015-2016, p. 147 – 176

Fig. 1. Mobipark Constanța – plan general (desen C. Băjenaru).

Fig. 2. Mobipark Constanța – complexul Hamangia C.37 (foto V. Voinea).

Fig. 3. Mobipark Constanța, complexul Hamangia C.46 (foto V. Voinea).

Fig. 4. Mobipark Constanța, complexul Hamangia C.2 (foto V. Voinea).

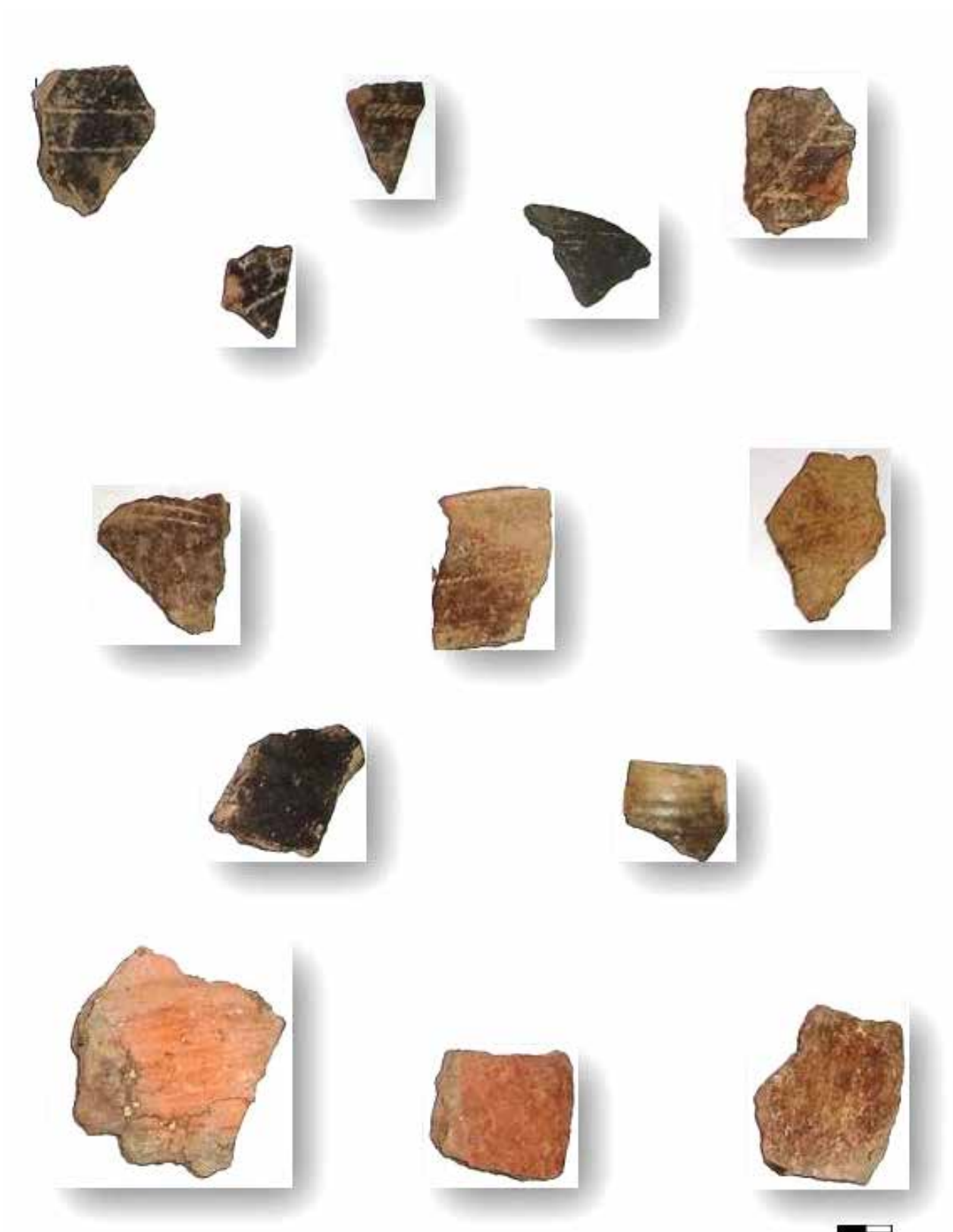

Fig. 5. Mobipark Constanța, ceramica Hamangia (foto V. Voinea).

73. Corbeanca, jud. Ilfov**Punct: Biserica „Buna Vestire”****str. Independenței, nr. 16****Cod tip sit:** 133, Cod de epocă, 5**Cod LMI:** IF-II-m-B-15276**Autorizație nr.** 465/02.06.2020**Colectiv:** Raluca Iosipescu (responsabil științific), Sergiu Iosipescu, Mihai Duca, Mihaela Ciornei. Instituție organizatoare: Institutul Național al Patrimoniului**Perioada desfășurării cercetării:** iunie – septembrie 2020

Supravegherea arheologică a fost impusă prin Aviz nr. 61/M/2016 emis de Direcția Județeană pentru Cultură Ilfov în vederea executării lucrărilor de eradicare a umidității de capilaritate, hidroizolație verticală și orizontală, refacerea pardoselii din biserică, introducerea sistemului de încălzire prin pardoseală, refacere trotuar și rigolă perimetrală. În prima fază a fost efectuată o supraveghere arheologică a lucrărilor din interiorul bisericii iar, în etapa a doua, la exteriorul bisericii, pe conturul acesteia.

Etapa I – s-a efectuat în două puncte: pronaos și naos. În zona de S a pronaosului au fost descoperite trei morminte, iar în zona de naos au apărut câteva indicii privitoare la diverse refaceri ale bisericii. În pronaos au fost descoperite 3 morminte în jumătatea dreaptă a acestuia, pe latura de S a bisericii. Mormintele erau amplasate la mică distanță unele de altele. Este vorba despre trei adulți, două din cele trei morminte au fost descoperite într-o stare de conservare extrem de precară, scheletele fiind practic măcinate, neputând fi curățate din cauza friabilității lor. Cel de-al treilea schelet descoperit se afla într-o stare de conservare mult mai bună, ceea ce a permis cercetarea lui.

După cercetarea celor 3 morminte s-a păstrat pentru documentare un profil orientat E-V, pe toată lungimea pronaosului. Succesiunea stratigrafică a cercetării din interiorul bisericii:

- Pardoseală contemporană din mozaic turnat
- Strat suport nisip, aflat imediat sub pardoseala modernă din mozaic turnat
- Strat reprezentat de o dărâmtură masivă formată din bucăți de cărămidă, mortar și piatră de mici dimensiuni ce servesc ca substrucție și nivelare pentru podeaua modernă. Grosime nivel de cca. 15-20 cm
- Strat de mortar pentru vechea pardoseală, strat ce se regăsește și în naos
- Strat de pământ de culoare maro – roșcat reprezentând un nivel de călcare anterior din interiorul bisericii.

În naos, după îndepărtarea podelei actuale, a fost descoperit un strat de nivelare format din dărâmtură (fragmente de cărămidă în special) cu o grosime de 15-20 cm, folosit ca suport pentru podeaua contemporană (mozaic turnat). După degajarea acestui strat de dărâmtură a fost descoperită o șapă de mortar întinsă pe toată suprafața naosului. Această șapă a folosit probabil ca suport pentru o podea anterioară, din cărămidă, a bisericii. Existența unei pardoseli anterioare din cărămidă a fost confirmată de descoperirea, în partea de SV a naosului, a unei cărămizi *in situ* prinsă în șapa de mortar.

Pe latura de N a naosului, în apropierea zidului bisericii, a fost descoperit un fragment de zid din cărămidă legată cu mortar, cel mai probabil un fragment de boltă prăbușit. Fragmentul de boltă căzut pe șapa de mortar a fost ulterior acoperit de stratul de nivelare al dărâmturii ce servea drept suport pentru pardoseala actuală. Tot în naos a fost executată o secțiune de control pentru a verifica din punct de vedere stratigrafic zona.

Etapa II - După cercetarea efectuată în interiorul bisericii s-a trecut în etapa a doua de supraveghere a săpăturilor efectuate la exteriorul bisericii. Pentru a se realiza izolarea la exterior a pereților bisericii s-a efectuat un șanț de 0,80 m lățime de jur împrejurul acesteia. Șanțul a fost adâncit până la dezvelirea fundației zidurilor. Ca elemente constructive se observă că fundația este construită din piatră de râu, de dimensiuni medii, legată cu mortar, elevația zidurilor fiind din cărămidă legată cu mortar. S-a constatat păstrarea, pe alocuri, a unor fragmente de tencuială cu tentă de culoare roșie pe porțiunea de zidărie de deasupra plintei.

În șanțul efectuat de jur împrejurul bisericii au fost descoperite și cercetate un număr de 4 complexe funerare. Cel mai interesant complex descoperit este M4 aflat în apropierea absidei altarului, care cuprindea mai multe înhumări, foarte apropiate și suprapuse aparținând unui adult și trei copii. Coșciugul celei mai recente inhumatii, păstrat foarte bine, taie practic cel puțin două din celelalte trei morminte. Zona a fost mult deranjată de intervenții recente datorate atât introducerii unei conducte de gaze naturale, cât și a platbandei pentru paratrăsnet.

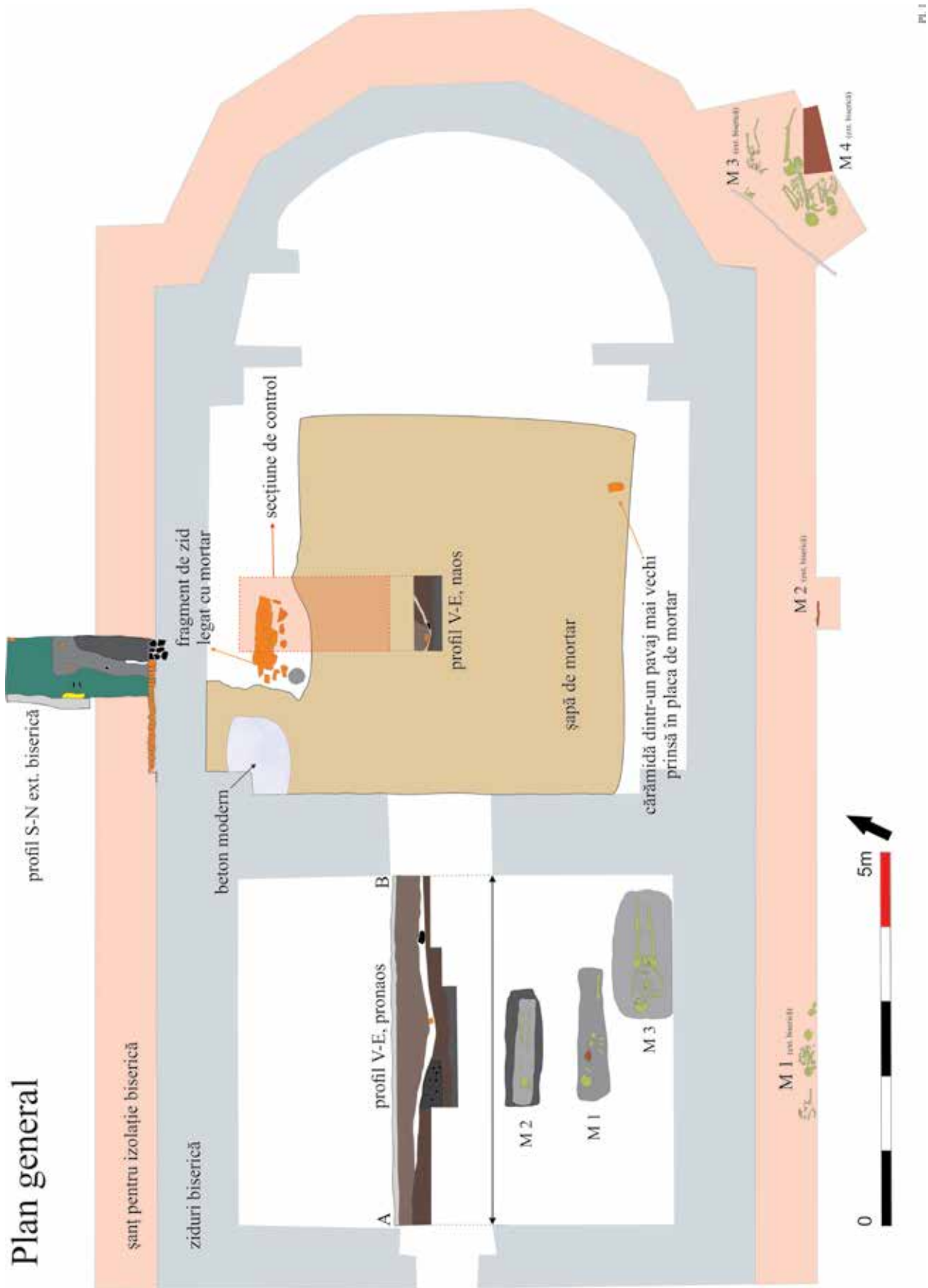
După îndepărtarea fragmentelor de lemn, în interiorul coșciugului a fost descoperit scheletul într-o stare de conservare extrem de proastă, oasele fiind vizibile doar prin amprenta lor pe sol. Deși scheletul era atât de prost conservat, a fost descoperit un inventar compus din mărgelile de diferite mărimi și culori, fire din veșminte, nasturi, un pandantiv și monede.

Sub acest coșciug au mai fost descoperite alte două schelete fără a se identifica groapa acestora.

Succesiunea stratigrafică a cercetării de la exteriorul bisericii:

- stratul vegetal, cu o grosime variind între 0,20 și 0,45 m, se prezintă ca un sol de culoare neagră, conținând pigmenți de arsură, cărămidă și materiale contemporane rulate din cauza diverselor amenajări ale curții bisericii;
- stratul arheologic (orizontul de inhumatie), cu o grosime variind între 0,50 și 1,00 m, prezintă o culoare cenușiu închis, pământ compact, cu consistență dură;
- stratul steril, de culoare gălbuie, lutos, compact.

[Raluca Iosipescu, Sergiu Iosipescu,
Mihai Duca, Mihaela Ciornei]

Pl. I. Plan general al cercetării arheologice.

Fig. 1. Fotografie a mormintelor descoperite în pronaos, M3 in situ.

Fig. 2. Fotografie detaliu a mormântului M3 din pronaosul bisericii.

Fig. 3. Fotografie din naos – fragment de arcadă și șapa de mortar.

Fig. 4. Fotografie detaliu a mormântului M4 (exterior), zona absidei.

Fig. 5. Cărămidă decorată descoperită în naos.

74. Coșeu, jud. Sălaj**Punct: Coșeu nr. 142 - sală de ceremonii funerare și împrejmuire****Încadrare cronologică:** 13, 21, 4, 5**cod RAN:** 140592.01, 140592.02, 140592.03**Autorizație nr.** 717/2019**Colectiv:** Horea Pop, Horațiu Cociș (MJIAZ)**Finanțare:** 1.458,60 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 6-7.02.2020

Biserica reformată din comuna Coșeu se ridică pe un promontoriu al localității, pe parcela parohiei reformate. Promontoriul este aflat la confluența a două cursuri de apă cu debit fluctuant. Siturile arheologice, identificate prin material arheologic în anul 2007 la cercetarea bisericii, sunt foarte probabil amplasate pe platoul superior al promontoriului (cf. PUG comună), nu pe pantele acestuia unde a fost efectuată cercetarea preventivă pe suprafața afectată de proiectul investițional. Diferența de nivel între baza promontoriului și platoul superior este de 15 m.

Prima cercetare arheologică sistematică în Coșeu, la acest obiectiv ecleziastic a avut loc în anul 2007. În perioada 2007 au fost realizate 9 sondaje arheologice la Biserica Reformată din Coșeu, județul Sălaj. Obiectivul cercetării a fost acela de a identifica structurile zidite ale construcțiilor de sub actualul nivel de călcare, demolate anterior, dar și urmărirea stratigrafiei din interiorul și din jurul acestora, a datelor tehnice legate de acestea și de biserica actuală și a informațiilor privind habitatul uman și al acțiunilor antropice din spațiul pe care a fost amplasat edificiul. Cercetările au fost organizate de Asociația Culturală Hieronimus din Brașov.

- Așezare neolitică surprinsă sporadic prin fragmente ceramice mărunte

- Așezare La Tene (sec. 3-2 a.Chr.) caracterizată printr-un nivel negru lutos în care au fost descoperite câteva fragmente ceramice modelate cu mâna și la roată, altele cu grafit în pastă specifice acestei perioade.

- Așezare medievală timpurie presupusă datorită descoperirii unor fragmente ceramice ornamentate cu linii incizate în val (sec. 11?).

- Bula papală, care s-a păstrat până în zilele noastre, descrie sumar mănăstirea consacrată Sfântului Duh, care avea biserică, cimitir, turn, clopot, claustru, cameră de dormit și alte încăperi pentru frații minoriți. În această primă etapă nava este prevăzută cu trei bolți presupuse prin descoperirea, pe latura nordică, a doi contraforți perpendiculari pe zid. Probabil acestei faze îi corespunde și primul nivel de călcare din cor (lungime 11 m până la absidă) și nivelul de construcție al bisericii.

Obiectivele cercetării

Obiectivul principal al cercetării preventive de la Coșeu din punctul în care se intenționează construirea *Sălii de ceremonii funerare și împrejmuire*, l-a constituit eliberarea terenului de sarcină arheologică în vederea predării amplasamentului pentru ridicarea edificiului.

Stratigrafia stațiunii arheologice de la Coșeu, precizarea cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția

sa, stabilirea caracterului sitului, a etapelor evolutive, toate au reprezentat obiective prioritare ale cercetării. Toate aceste aspecte au părut dificil de sesizat, mai ales datorită faptului că situl a fost afectat, de-a lungul timpului, nu doar de eroziunea naturală, dar mai ales datorită construcțiilor edilitare (biserica monument, casa parohială, Dispensarul uman al comunei, fose septice, canalizări, împrejurări, gropi menajere moderne) și lucrările agricole.

Rezultate și interpretarea lor: Pe baza ceramicii descoperite în complexul C3, modelată exclusiv la roată, cuptorul poate fi datat larg în sec. 3 a.Chr. Recipientele, de la care provin cele câteva fragmente ceramice, sunt strachini, castroane și vase mai mari. Toate au fost arse reducător, culoarea maronie, prezentă la unele fragmente, fiind determinată fie de controlul defectuos al tirajului, fie de o ardere secundară oxidantă. Un fund de oală atrage atenția prin prezența unor linii incizate care nu sunt specifice olăriei celtice. Cuptorul nu este o prezență insolită la nivelul Sălajului. Două astfel de instalații au fost descoperite în cursul săpăturilor de pe Centura Zalăului. Acestea au funcționat în sistem de baterie deservite de o groapă în care din cuptoare era trasă cenușa, dar și ceramica rebutată. În cazul de la Coșeu, cuptorul nu prezenta groapă de deservire, iar alimentarea se făcea dinspre pantă, cenușa fiind trasă spre gura instalației, de acolo și coloritul cenușiu, negricios al umpluturii din acel segment.

Scurtă descriere a descoperirilor:

Complexul C1: Tip complex: Groapă menajeră (latrină?). Locație: S6, extremitatea nord-vestică, conturată la imediat la decapare, pornind de la suprafața solului, adâncimea -0,0 - 1,5 m. Formă probabil patrulateră, surprinsă pe 1,5m în profilul nordic și pe 0,3 m în cel vestic. Datarea complexului: epoca contemporană, înc. sec. 20. Elemente de inventar: Sol negru granulos cu fragmente de cărămidă spartă, Sol maroniu cu fragmente de cărămidă spartă, Sol negru argilos cu fragmente de cărămidă spartă.

Complexul C2: Tip complex: groapă de stâlp. Locație: S7, conturat la adâncimea -0,7 m. Diametru 0,45 m, adâncimea 0,10 m. Datarea complexului: epoca modernă, sec. 19-20. Elemente de inventar: Sol argilos cu arsură neagră antrenat din Cx 3.

Complexul C3: Tip complex: cuptor de olar fără amenajări speciale de tip groapă de deservire. Locație: S7 și martorul dintre S7 și S8. Conturat la adâncimea -0,50 m. Orientare aprox. S-N. Dimensiunile cuptorului: lungime 2 m, lățime 1,25 - 1,50 m. Cuptorul prezintă un perete median, cruțat în lutul local în care a fost săpat. Lungimea peretelui ars la roșu este de 1,50 m. Pereții laterali ai cuptorului, în zona camerelor de ardere, au culoarea roșie de la temperatura generată de instalația de coacere a vaselor și prezintă grosimi variabile determinate de intensitatea focului (0,05 - 0,12 m). Adâncimea păstrată a camerelor de ardere este de 0,35 m și prezintă umpluturi asemănătoare de lipitură de cuptor, fragmente din grătar și fragmente ceramice celtice modelate la roată în arsură roșie (spre fundul cuptorului) și negricioasă (spre gura cuptorului). Datarea complexului: epoca *La Tene*, sec. 3 a.Chr. Elemente de inventar: ceramică celtică modelată la roată, fragment de lipitură de cuptor și de grătar. Fragmentele

de grătar au max. 0,15 m grosime, iar perforațiile păstrate au diametre de max. 0,04-0,05 m. Elementele cuptorului au fost realizate din lut local amestecat cu pietriș cu bobul mare amestecat cu paie, dar arderea, deși la temperatură mare, nu a dat consistența conferită recipientelor arse sub bolta acestuia.

Complexul C4: Tip complex: groapă de stâlp. Locație: martor dintre S7 și S8, conturat la adâncimea -0,70 m. Diametru 0,55 m, adâncimea 0,20 m. Datarea complexului: epoca modernă, sec. 19-20. Elemente de inventar: Sol argilos cu arsură neagră antrenat din Cx 3.

Tehnici de cercetare utilizate: Campania anului 2020 a constatat în trasarea a 11 unități de cercetare acoperind toată zona afectată de proiect (planșa 2-4). Materiale arheologice au apărut doar în complexul C3 identificat în S7 și martorul dintre S7 și S8. S-a optat pentru decapare mecanică datorită resturilor vegetale (zona a fost livadă neîntreținută în ultimii ani) și a rocii sterile sesizată imediat sub humus. Săpătura manuală a venit în completarea celei mecanice în momentul identificării complexelor arheologice în extremitatea vestică a suprafeței cercetate.

Obiectivele cercetărilor viitoare: publicarea rezultatelor cercetării într-o revistă de specialitate.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Nu este cazul

Bibliografie:

Ioan Fedor Pascu, Horea Pop, Daniel Culic, *Coșeiu, com. Coșeiu, jud. Sălaj. Biserica reformată, CCA. Campania 2007*, p. 116-123.

Abstract

The research at Coșeiu, although of small scale and carried out in a short period of time, highlighted the fact that the area subjected to the archaeological excavation is poor in vestiges.

The investigated surface is not located within the perimeter of the already marked sites on the GUP of Coșeiu commune. The 2020 campaign revealed that the sites signaled by DJPC Sălaj prior to the development of the construction work did not extend on the investigated perimeter. The presence of a pottery kiln was actually not surprising; such installations are located near watercourses and peripheral locations connected to the settlements, due to the danger of burning down buildings covered with straw, reed or other organic material.

The Celtic pottery kiln was not accidentally located in the western extremity of the research area. Just in that part does the clay appear as a geological layer. In this particular layer the kiln could be dug and probably part of the raw material needed to make pottery came from this sector.

The La Tene settlement (3rd-2nd c. BC) characterized by a clayey black layer in which some hand-made, wheelmade and graphite pottery was found (in 2007), is most probably located around the medieval church, on the flattened plateau and not on the steep-sided slopes where the limestone layer was shallow. Neither the Neolithic nor

the medieval dwelling were found in the surface investigated in 2020, their real spatial distribution confirming very likely the GUP 2007. Moreover, the excavated area's eastern side was affected by the access road from the village to the church. Also, the western side was affected by household pits that were related to the activities of the old uman Dispensary, according to the local oral evidence and the Google 2009 images. To the northwest of the surfaces S5, S6 and S6, recorded in 2020, a septic tank was designed, in line with the architectural blueprints. According to the field situation, the area affected by this tank is actually much larger.

**75. Dudeștii Noi, com. Dudeștii Noi,
jud. Timiș**

Punct: Strada Dealului

Tip sit: 111 (așezare deschisă), 211 (necropolă plană)

Încadrare cronologică: 153 (Epoca Bronzului Târziu); 5 (Epoca Modernă)

Cod RAN: 155788.06

Autorizație nr. 427/06.08.2020

Colectiv: Andrei Stavilă - responsabil științific, Darius Rareș Nica, Roxana Cîrț, Dragoș Bustan (Universitatea de Vest din Timișoara).

Durata desfășurării cercetării: 10.08.-10.10.2020

Punctul arheologic Dudeștii Noi – „Strada Dealului” este amplasat la 0,7 km SSV față de biserica ortodoxă din localitatea Dudeștii Noi, și la 0,8 km NV față de calea ferată Timișoara-Sânnicolau Mare. Din punct de vedere administrativ aceasta se află în teritoriul localității Dudeștii Noi. Situl arheologic Dudeștii Noi - Strada Dealului ocupă o terasă înaltă de pe interfluviul constituit de Pârâul Niarad la sud și Surduc spre nord. Descoperirile de aici se referă la două complexe din epoca bronzului (Pl.1/4-5) și o necropolă din secolul XVIII (Pl.1/1-3). Atât așezarea, cât și cimitirul din secolul XVIII au fost identificate pe terasa înaltă cu deschidere spre valea pârâului Surduc. Terasa coboară abrupt spre valea menționată, diferența de nivel fiind de 10 m altitudine absolută. Poziția este una favorabilă din punct de vedere al amplasării unei așezări, vizibilitatea și accesul la resursele de bază fiind facil. Când privește așezarea preistorică, complexele documentate aici se referă la o groapă de formă circulară, cu diametrul de 0,42 m și adâncimea de 0,21 m și la o locuință de tip bordei. Locuința are o formă circulară, având dimensiunile de 3,7 × 2,3 m. Umplutura a fost stratificată, fiind identificate două straturi după cum urmează: (1) sol lutos, cenușiu deschis, afânat bogat în materiale arheologice; (2) sol lutos-nisipos, brun deschis, afânat pigmentat cu concrețiuni calcaroase (Pl.1/4-5). Celălalt complex este reprezentat de o groapă de mici dimensiuni a cărei funcționalitate nu poate fi precizată.

Când privește necropola care poate fi încadrată secolului XVIII, aceasta a fost surprinsă de-a lungul străzii Dealului, pe segmentul cuprins între străzile Paris și Viilor. Au fost cercetate astfel 91 de morminte de înhumatie, toate având o orientare NE-SV. Deviația față de direcția generală N-S a acestora a fost în majoritatea cazurilor cuprinsă între 50° și 70°. Predomină mormintele care pot fi atribuite copiilor (Pl.1/3), însă nu lipsesc și cele ale adulților (Pl.1/2). Defuncții au fost depuși în decubit dorsal, de regulă cu mâinile împreunate în zona bazinului. Au fost documentate și cazuri în care mâinile au fost depuse pe piept. Mormintele au fost sărace în inventar, exceptând câteva cazuri în care au fost identificate fragmente de țesătură sau ornamente vestimentare realizate din fir de metal acoperit cu oxid de culoare verzuie. Se remarcă și prezența a două pandantive acoperite cu oxid verzui, precum și o mărgea confecționată din lemn.

Abstract

The archaeological site Dudeștii Noi – Dealului Street occupies a high terrace on the interfluve formed by the Niarad creek to the south and Surduc creek to the north. The archaeological finds from here consisted of two Bronze Age features and an 18th century necropolis. A circular pit and a hut-type dwelling were the only complexes belonging to a Bronze Age settlement.

As to the modern graveyard, the latter can be framed during 18th century and could be observed along Dealului Street, on the segment between Paris and Viilor streets. 91 graves were excavated, all presenting a NE-SW orientation. The graves that can be attributed to children prevail, yet those of adults were equally identified.

1

2

3

4

5

Pl.1 Imagine aeriană de ansamblu privind necropola cercetată pe Strada Dealului (1) și detalii privind complexele funerare (3-4); Profil și grund al unei locuințe de epoca bronzului – Cx. 1 (4-5).

76. Enăchești, com. Berești-Tazlău, jud. Bacău**Punct: „Livada Școlii”****Tip de sit:** locuire (1), locuire civilă (11)**Încadrare cronologică:** preistorie (1), epoca bronzului (15), Hallstatt (16), epoca romană (32), epoca medievală timpurie (431), epoca medievală târzie (432)**Autorizații:** nr. 68/18.02.2020 și 184/02.04.2020**Colectiv:** Andrei Măgureanu (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București), Lăcrămioara-Elena Istina, Dănuț Prisecaru, Tiberiu-Theodor Plăcintă (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău); la realizarea raportului și la prelucrarea materialului arheologic participând și Simina-Mihaela Ilaș, Marius-Alexandru Istina și Dragoș Mănescu-Bogdan (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău)**Perioada desfășurării cercetării:** martie-aprilie 2020

Cercetarea arheologică a fost determinată de lucrările pentru construirea unei noi conducte destinată transportului de gaz în cadrul proiectului „DEZVOLTĂRI ALE SNT ÎN ZONA DE NORD-EST A ROMÂNIEI ÎN SCOPUL ÎMBUNĂTĂȚIRII APROVIZIONĂRII CU GAZE NATURALE A ZONEI PRECUM ȘI A ASIGURĂRII CAPACITĂȚILOR DE TRANSPORT SPRE REPUBLICA MOLDOVA”, dezvoltat de Societatea Națională de Transport de Gaze Naturale „Transgaz” S.A Mediaș.

În Repertoriul Arheologic Național, precum și în literatura de specialitate, nu sunt menționate situri arheologice în zona satului Enăchești, com. Berești-Tazlău, jud. Bacău.

Situl de la Enăchești, așa cum a fost delimitat de diagnosticul arheologic din 2019, se află pe terasa râului Tazlău, pe malul stâng al acesteia. Situl este amplasat în spatele școlii, fiind traversat de livada acesteia, în dreptul intersecției DJ 118 cu DJ 118B, la 400 m vest de biserica catolică. El este la 650 m nord de confluența dintre cursurile Nadișei și Tazlăului.

Cea mai mare parte a sitului este dispus pe un grind lat, aflat pe șesul Enăcheștilor, parte a culoarului Tazlăului, mărginit la vest de Depresiunea Tazlăului din care fac parte dealurile Boșoteni și Fânărișului, aflate imediat la vest de sit. Întreaga suprafață a sitului este cultivată în prezent.

Suprafața investigată a sitului a fost decapată mecanizat, situațiile arheologice fiind cercetate strict manual, prin secționarea complexului pe un ax median. Pentru planul general s-a folosit o stație totală Leica. Materialul arheologic a fost recoltat pe complexe, precum și pe situații stratigrafice.

Situl se află într-o zonă cu depuneri sedimentare din miocenul inferior, potrivit hărții geologice din 1978, editată de Institutul Geologic al României, foaia L_35_XV_21 Bacău. În general, pe toată întinderea suprafeței cercetate variația solurilor întâlnite este redusă. Sub stratul vegetal (arabil, în cea mai mare parte, cu excepția zonei de livadă) gros de circa 0,25-0,30 m, apare un strat argilos de culoare cenușie, gros de cca. 30-35 cm, în care se distinge o ușoară pigmentație specifică locuirii antice, apoi un strat argilos de culoare gălbuie, steril din punct de vedere arheologic.

Cercetarea celor 3.155 mp a condus la descoperirea a 160 de complexe arheologice:

Locuințe adâncite – 8

Gropi de stâlp/ par – 29

Gropi cu depuneri – 29

Groapă de provizii – 1

Anexe – 2

Gropi contemporane de copaci (pomi fructiferi din livadă) – 90

Groapă contemporană (conductă) – 1

Delimitate în urma decapării și cercetate integral, complexele arheologice au constat în special în gropi cu destinații felurite și mai puțin în structuri de locuire. Potrivit materialului arheologic identificat în complexe, acestea se pot încadra, în special, în trei orizonturi cronologice diferite: preistorie (epoca Bronzului), epoca romană (geto-daci/carpi/carpică), ev mediu timpuriu (Dridu). Dincolo de acestea, sporadic au apărut și materiale din Hallstatt, evul mediu târziu și au fost identificate și complexe contemporane.

Materialul arheologic identificat în complexele cercetate este reprezentat în marea majoritate de ceramică. Starea de conservare este în general cea de fragmentare puternică, fiind prezente și fragmente ceramice de dimensiuni mai mari. Acestea din urmă permit identificarea unor caracteristici tipo-cronologice, care pot separa lotul ceramic în trei grupe: preistorică (epoca Bronzului), epoca romană (geto-daci/carpică) și ev mediu timpuriu (Dridu). Desigur, aceste considerații sunt preliminare și pot fi amendate de un studiu mai atent realizat în vederea publicării.

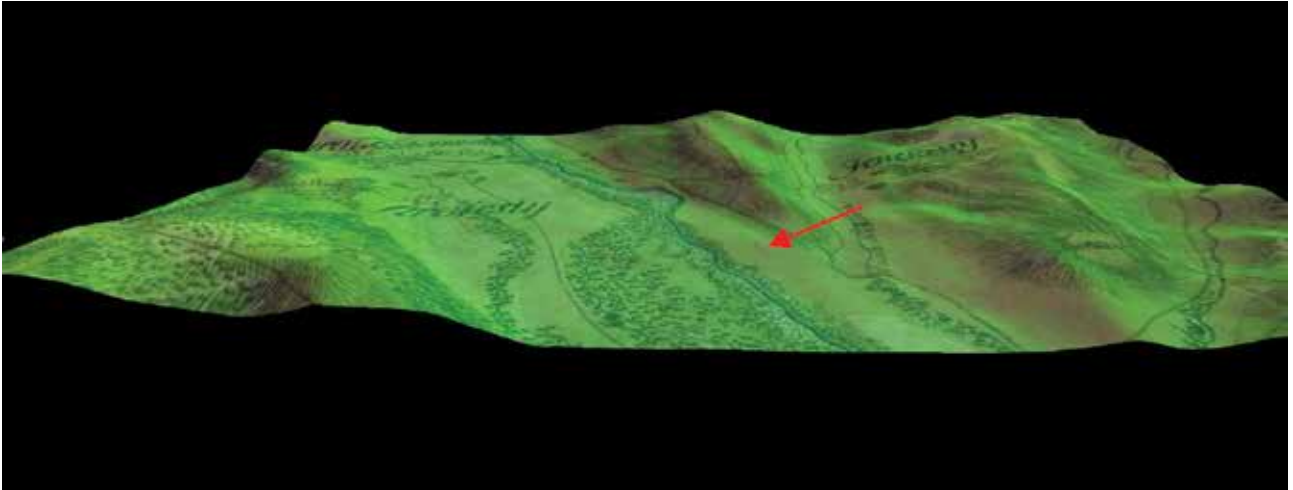

Fig. 1. Poziționarea sitului pe modelarea 3D a terenului pornind de la Josephinische Landesaufnahme.

Fig. 2. Aspecte din timpul cercetării.

Fig. 3. Aspecte din timpul cercetării complexului Cx. 15.

Fig. 4. Aspecte din timpul cercetării complexului Cx. 15.

77. Giarmata Vii, com. Ghiroda, jud. Timiș**Punct: „Giarmata Vii 2, Aleea Uberland, extravilan, C.F. 409795 proprietatea SC SEDAKO GROUP SRL”****Tip de sit:** 11**Perioada:** 21**Autorizație nr.** 640/08.12.2020**Colectiv:** Silviu Ene – responsabil științific de șantier, Dorel Micle, Silviu Iliuță, Alin Diaconu (UVT Timișoara).**Perioada desfășurării cercetării:** 9.12 – 21.12.2020

Hotarul cadastral de nord al localității Timișoara este unul dintre cele mai bine cunoscute areale din județul Timiș din punct de vedere arheologic. În zonă sunt cunoscute mai multe situri arheologice ca urmare a efectuării Planului Urbanistic General al Timișoarei, locația exactă a siturilor fiind cunoscută atât de Direcția Județeană de Cultură Timiș cât și de Primăria Municipiului Timișoara.

De-a lungul pârâului Beregsău, au fost descoperite recent o salbă de situri arheologice datând din neoliticul timpuriu până în evul mediu târziu. Locuirea umană s-a concentrat pe malurile apei, sub formă de cătune, unele de întindere mai mare, iar altele cuprinzând doar câteva bordeie. Datele sunt în curs de prelucrare și publicare. Zona de interes pentru acest proiect suprapune aria sitului arheologic Giarmata Vii 2.

În luna decembrie 2020 au avut loc săpături arheologice preventive pe terenul aflat în proprietatea SC SEDAKO GROUP SRL. Terenul fiind situat în zona sitului arheologic Giarmata Vii 2, DJC Timiș a dispus efectuarea unor săpături arheologice în zona afectată înaintea lucrărilor de construcție. Astfel a fost încheiat un contract de prestări servicii în vederea efectuării cercetărilor arheologice preventive în zona afectată, între proprietar SC SEDAKO GROUP SRL și Universitatea de Vest din Timișoara.

Cercetarea arheologică în cauză a fost efectuată în perioada 9-21 decembrie 2020. Scopul săpăturilor arheologice a fost investigarea unei proprietăți unde se dorește construirea unei hale de depozitare. Pentru a fi acoperită toată zona cu potențial arheologic afectată de proiect a fost săpată o suprafață S1 (35 x 25 m). În urma decapării zonei, (suprafața decapată 875 m²) au fost identificate și cercetate nouă complexe arheologice, datate în în a doua epocă a fierului (La Tene).

Dintre cele nouă complexe, șase sunt gropi (Cx 2, 5, 6, 7, 8, 9) și trei locuințe (Cx 1, 3, 4). Gropile au o formă rotund-ovală în plan, iar în profil sunt alveolate. Locuințele sunt de tip bordei, cu o formă rectangulară cu colțurile rotunjite în plan, fără instalație de foc. Materialul arheologic încadrabil în această epocă este specific mediului celtic și este reprezentat prin fragmente ceramice decorate cu brâu cu împunsături succesive, ceramică grafitată și ceramică de import semifină de culoare cenușie, o fusaiolă, un cuțit și o piatră de râșniță.

Stratigrafia zonei:

1. Arătura de culoare cafenie, afânată, amestecată cu rădăcini și pigmenți de chirpici, situată de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,30;

2. Strat de cultură de culoare negricioasă, compact, de consistență lutoasă, pigmentat cu fragmente de cărbune și chirpici, amestecat cu material arheologic divers, de la cota de -0,30 m până la cota de -0,70 m.

3. Strat de depunere de culoare brun-lutos, compact, de consistență lutoasă, pigmentat cu fragmente de cărbune și chirpici, amestecat cu material arheologic rar, de la cota de -0,70 m până la cota de -0,90 m.

4. Strat de lut steril de culoare galben pai, de consistență siltoasă, fărâmicos, ce are în compoziție aglomerări calcaroase. Acesta este situat între -0,90 m și -1,50 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Abstract:

The rescue excavation on Sedako property at Giarmata Vii 2 led to the identification of a settlement belonging to La Tene period. Three pit houses and six refuse pits were excavated and documented.

Bibliografie:

Bertea, Sofia, 2020 [Fișă de sit]

78. Giurgeni, jud. Ialomița**Punct: Orașul de Floci - Izvor termal****Cod RAN** 101305.01**Colectiv:** dr. Daniela Mihai, (INP), dr. Gheorghe Matei, dr. Elena Rența, Simona Munteanu, Radu Coman, dr. Florin Vlad.(MJI)**Perioada desfășurării cercetării:** iulie – noiembrie 2020**Sector Avicola, Grind 3, Izvor termal, cercetare arheologică preventivă**

Punctul *Izvor termal* se află pe grindul nr. 3 (*Avicola*) situat în partea de nord a așezării medievale și la nord de DN 60 București - Constanța. Izvorul a fost captat în a doua jumătate a secolului trecut intenționându-se exploatarea acestuia. Consiliul Județean Ialomița intenționează exploatarea acestei resurse naturale sulfuroase, solicitând Muzeului Județean Ialomița cercetare arheologică preventivă. Cercetarea arheologică preventivă în situl Orașul de Floci din punctul Izvor termal, a avut în vedere următoarele obiective:

- cercetarea arheologică exhaustivă a perimetrului aferent viitoarei investiții
- documentarea tuturor structurilor de locuire, a dispunerii locuințelor, a observațiilor de detaliu asupra tehnicilor și materialelor de construcție, prelevarea tuturor artefactelor precum și a catalogării, inventarierii și valorificării inventarului arheologic.

Scurtă descriere a situației arheologice

Din cercetările arheologice anterioare desfășurate în anii 1985-1986 și 2003-2008, se cunoaște faptul că Grindul 3 aparținea unui cartier al orașului, unde au fost cercetate mai multe locuințe incendiate și o necropolă medievală, căreia nu i-a fost identificat biserica.

Cercetarea arheologică din acest an a început prin delimitarea unei suprafețe de 2500 m² având în centru izvorul termal. Suprafața propusă cercetării a fost împărțită în două sectoare: nord și sud. Terenul supus cercetării din sectorul sudic a fost mai puțin afectat de lucrările antropice în comparație cu sectorul nordic. În partea sudică au fost trasate cinci secțiuni orientate E-V, cu lungimi cuprinse între 24 - 50 m, late de 2 m, cu martori stratigrafici de 2 m, la care s-au adăugat casetele deschise în vederea cercetării complexelor de locuire. Astfel, au fost trasate trei casete: cas. A (6 x 2 m), cas. B (10 x 2 m) și cas. C (8 x 3 m). Partea nordică, unde se află izvorul termal, a fost mai mult afectată de lucrări antropice, inclusiv de șanțul de drenaj al apei termale care se deversează într-un canal de evacuare al orezării ce marchează și limita sitului. Datorită acestor particularități ale terenului, cele patru secțiuni trasate și cercetate au fost orientate N.-S., cu lungimi cuprinse între 18 - 25 m și lățimi de 1 - 1,5 m. De asemenea, cercetarea a fost completată prin trasarea și săparea unor casete: cas. D (10 x 1,5 m), cas. E (6 x 2 m) și cas. F (6 x 2 m). În anul 2019 în suprafața cercetată au fost descoperite un număr de 32 de complexe arheologice, dintre care 26 de locuințe distruse prin incendiere sau abandon și șase gropi menajere. Complexele cercetate au fost încadrate cronologic sfârșitului secolului al XV-lea și a primei jumătăți

a secolului XVIII.

Pentru completarea datelor arheologice obținute în campania din anul 2019 au fost deschise, în anul 2020, 15 secțiuni, cu lungimi cuprinse între 18 - 50 m. și lățimea de 1 - 2 m, precum și 14 casete cu lungimi cuprinse între 6-27,5m și lățimea de 1,5 - 6 m.

În suprafața cercetată au fost descoperite un număr de 58 de complexe arheologice, dintre care 28 de locuințe distruse prin incendiere sau abandon și 30 gropi menajere. Complexele cercetate au fost încadrate cronologic între sfârșitul secolului al XV-lea și prima jumătate a secolului XVIII. Materialele de construcție folosite la ridicarea locuințelor erau lutul, lemnul și stuful, specifice zonei.

Stratigrafia generală

În urma analizei stratigrafice s-au determinat patru niveluri de locuire marcate de resturile unor locuințe de suprafață distruse prin incendiere sau abandon, cu mențiunea că pe unele suprafețe din zona cercetată, cel mai târziu nivel de locuire a fost parțial distrus de lucrările contemporane.

Astfel, primul nivel de locuire și cel mai timpuriu a fost interceptat la adâncimea de -0,80 - 1,00 m.

Al doilea nivel de locuire a fost interceptat la adâncimea de -0,60 - 0,80 m și este reprezentat printr-un nivel de distrugere de cca. 0,12 m sub care au fost găsite podelele locuințelor cu o grosime de 0,10 m. Podelele sunt realizate din pământ galben, bine bătătorit, iar în unele cazuri se observă refaceri succesive.

Cel de-al treilea nivel de locuire a fost surprins între cotele -0,40 - 0,60 m, fiind reprezentat din nivelul de distrugere cu grosimea de aproximativ 0,10 m, sub care apar podelele locuințelor, groase de cca. 0,8 - 0,10 m, de asemenea, realizate din lut galben, bine bătătorit.

Ultimul nivel de locuire, a fost surprins la adâncimea de -0,20 - 0,40 m, fiind reprezentat din nivelul de distrugere (incendiere), gros de aproximativ 0,8 - 0,10 m, de cele mai multe ori deranjat de lucrări antropice, sub care existau podele din lut galben, bine bătătorit, groase de cca. 0,10 m, unele prezentând urme de luturi.

Din cercetările arheologice anterioare efectuate în anii 1979, 1985, 1986 și 2003-2008, se cunoaște situația stratigrafică și cronologică a nivelurilor de locuire medievală descoperite pe Grindul nr. 3, pe care s-a desfășurat și cercetarea arheologică preventivă.

Astfel, cel mai timpuriu nivel de locuire descoperit între cotele -0,80 - 1,00 m, a fost datat pe baza unor descoperiri monetare la sfârșitul secolului al XV-lea.

De asemenea, în perioada 2003 - 2005 pe Grindul nr. 3, la adâncimea de -1,00 m, au fost descoperite și cercetate parțial două locuințe (L.4 și L.5) care aparțin celui mai timpuriu nivel de locuire. Pe baza inventarului arheologic descoperit între resturile incendiate, locuințele au fost date la sfârșitul secolului al XV-lea.

Al doilea nivel, care-l suprapune pe cel timpuriu, a fost interceptat între cotele -0,60 - 0,80 m și a fost datat, prin descoperirea în cadrul unei locuințe (L2/2003) a unui ducat polonez, emis în anul 1521 și a unor dinari ungurești emiși în anii 1530 și 1549 de Ferdinand I al Ungariei, la

început de secol XVI. În perioada 2003-2007, tot pe acest grind au fost cercetate integral patru locuințe, datate, în urma analizei inventarului ceramic, la începutul secolului al XVI-lea.

Cel de-al treilea nivel de locuire, descoperit la adâncimea de -0,40 - 0,60 m, a fost încadrat în urma cercetărilor arheologice din anii 1985-1986 și 2003-2007, la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor.

Ultimul nivel de locuire este prezent între cotele -0,20 – 0,40 m, care, în urma unor cercetări arheologice anterioare desfășurate pe acest grind, a fost datat la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor.

Bibliografie:

- L. Chițescu et alii, *Cercetări arheologice de la Piua Petri (Orașul de Floci), jud. Ialomița*, în C.A., III, București, 1979, p. 210-228;
- L. Chițescu et alii, *Cercetări arheologice în anul 1979 la Piua Petri (Orașul de Floci) comuna Giurgeni, jud. Ialomița*, în C.A., IV, București, 1981, p. 132-139;
- L. Chițescu et alii, *Cercetările arheologice de la Piua Petri (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, jud. Ialomița*, în C.A. IX, București, 1992, p. 97-104;
- R. Coman et alii, *Raport de cercetare arheologică pe anii 2001-2003 la Orașul de Floci (com. Giurgeni, jud. Ialomița)*, în C.A., XII, București, 2003, p. 45-56;
- Anca Păunescu et alii, *Cercetări arheologice în vatra Orașului de Floci (Piua Petri), com. Giurgeni, jud. Ialomița*, în C.A., XIII, București, 2006, p. 111-132;
- Anca Păunescu et alii, *Cercetări arheologice în vatra Orașului de Floci (Piua Petri), comuna Giurgeni, județul Ialomița. Campaniile din anii 2006-2007*, în C.A., XIV-XV, București, 2007-2008, p. 11-42.

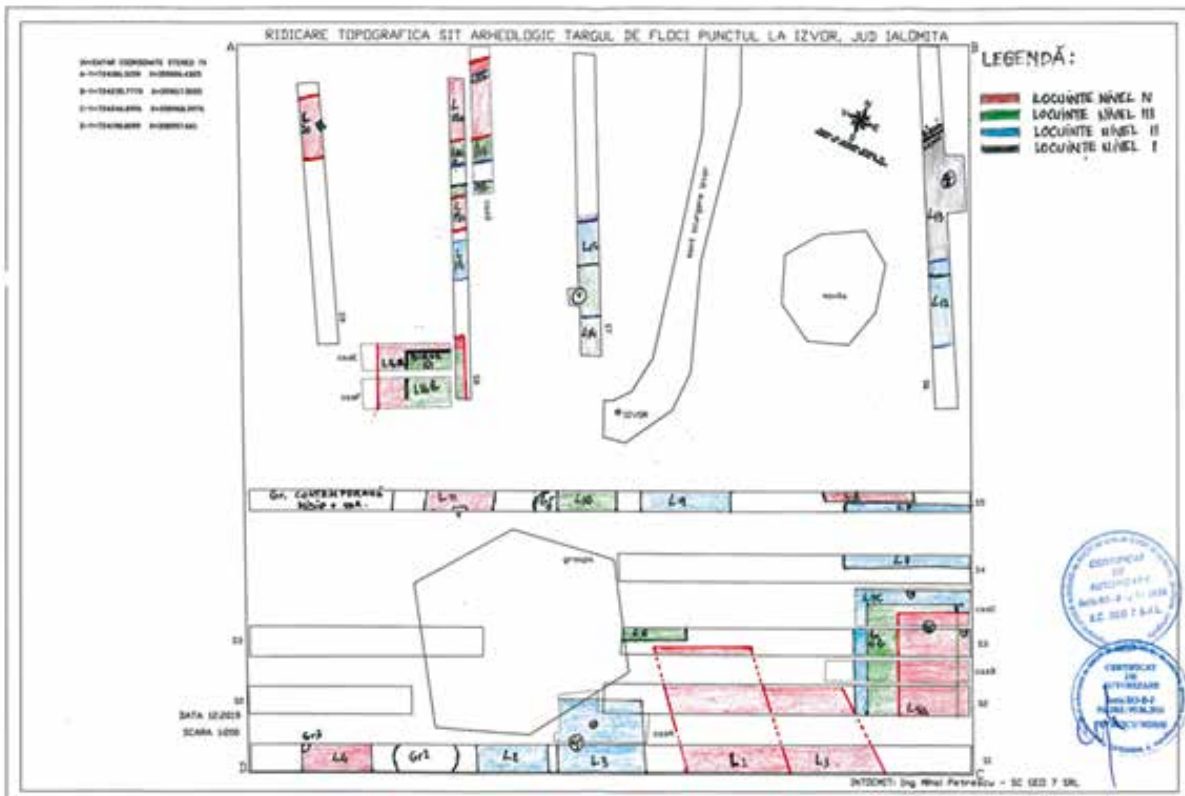
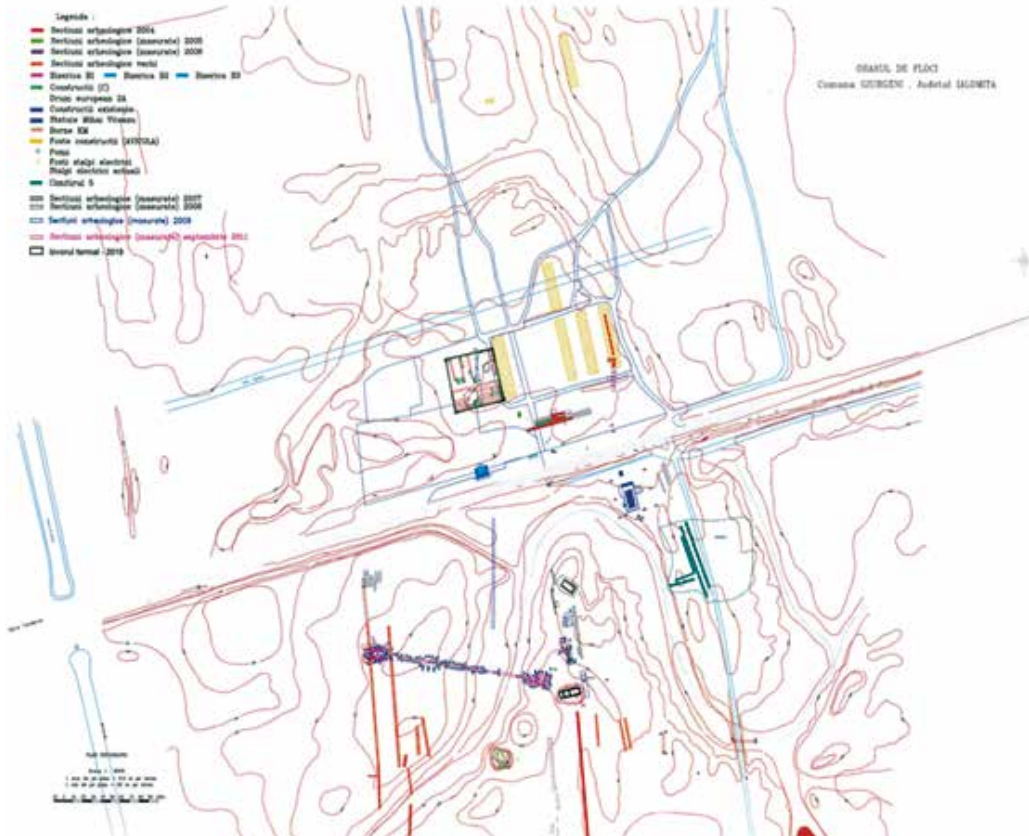

Fig. 3 și 4. Imagini ale cercetărilor arheologice realizate cu drone, 2020, Sector Izvor termal, Avicola, grind 3.

79. Hârșova, jud. Constanța**[Carsium]****Punct: Hârșova, Cetate, str. Cetății – str. Carsium****Cod RAN:** 60810.01**Tip sit:** așezare fortificată; cetate**Încadrare cronologică:** sec. I-II p.Chr. până în sec. al XIX-lea p.Chr.**Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă** nr. 66/19.02.2020; nr. 259/15.05.2020; nr. 447/13.08.2020; nr. 607/11.11.2020.**Colectiv:** Cristina Talmațchi – responsabil științific; Constantin Șova, Irina Sodoleanu, Aurel Mototolea (MINA Constanța); Niculina Dinu (Muzeul Brăilei „Carol I”)**Perioada desfășurării cercetării:** iunie – noiembrie 2020

Contextul care a generat cercetarea arheologică preventivă este dat de proiectul „Restaurarea, conservarea, amenajarea și valorificarea cultural-turistică a cetății Carsium, oraș Hârșova, jud. Constanța” desfășurat de Consiliul Județean Constanța, cu finanțare europeană. Intervențiile propuse urmăresc amenajarea unui parcurs muzeal corespunzător sitului istoric, împrejmuirea acestuia, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a ruinelor cetății („Turnul Comandant”, „Zidul genovez” din zona portuară, incinte vest), construirea unui punct de informații turistice (în zona *extra muros* est) etc. Obiectivele cercetării au încercat să răspundă necesităților impuse de lucrările propuse în cadrul proiectului, totodată obținându-se importante date de interes arheologic. Acestea au avut în vedere: identificarea stratigrafică a momentului de construire a turnului și incintei mici, pentru o cât mai corectă restaurare din punct de vedere istoric; evidențierea structurii „Turnului Comandant” și a zidului incintei mici, precum și a fundațiilor acestora pentru a se putea constata stadiul de conservare a elementelor care nu erau vizibile; evidențierea substructurii zidului medieval din zona portuară și surprinderea traseului acestuia în porțiunea în care nu mai apare pe suprafața actuală a solului; identificarea posibilei instalații portuare a cetății.

Sector „Turnul Comandant” sud. Secțiunea SIA*Cristina Talmațchi, Constantin Șova*

SIA este de 14 x 5 m și a fost deschisă în anul 2007. Ea lărgeste spre vest secțiunea magistrală SI, inițiată de A. Aricescu, și este delimitată spre nord de incinta mică, iar spre sud de un zid de perioadă medievală (posterior secolului al XI-lea). Cercetările desfășurate în perimetrul acesteia în anii 2007-2012 ajunseseră la -1,75 m lângă turn, respectiv la -2,50 m în partea mai înălțată a terenului, în caroul 6. De la aceste cote a fost efectuată cercetarea arheologică preventivă în acest an.

În urma cercetării în SIA au fost identificate, integral sau parțial, 12 complexe, reprezentând locuințe medievale timpurii (8), gropi cu diverse întrebuințări medievale timpurii (3) și de perioadă otomană (1) și un edificiu cu ziduri din piatră și cărămidă (secolul al IV-lea). Existența acestuia din urmă a fost semnalată lumii științifice în 1997-1998,

când au fost descoperite câteva elemente componente. Săpătura preventivă a oferit ocazia dezvelirii a altor câtorva elemente, aproape dublând suprafața cunoscută a acestuia. Pentru realizarea unuia din zidurile edificiului a fost refolosită o parte dintr-o inscripție (de 0,38 x 0,58 m) care, după caracteristicile literelor, presupunem că aparține primei jumătăți a secolului al II-lea. În perimetrul SIA s-a constatat că incinta mică a fost construită peste unul din zidurile edificiului, care a fost încastrat în fundația acestuia, nefiind demantelat. Edificiul roman a fost construit pe stâncă.

Cercetarea arheologică din SIA a relevat că pe partea de sud „Turnul Comandant” a fost construit pe stâncă (lângă turn aceasta a apărut la -3,98 m). Situația stratigrafică arată că momentul ridicării turnului și a incintei mici aparține evului mediu timpuriu, în acest stadiu al cercetărilor înclinând pentru a doua jumătate a secolului al X-lea. Pentru edificarea acestuia a fost necesară o pregătire a terenului, constând într-o nivelare cu pământ galben-brun, bine tasat, în care au fost antrenate numeroase fragmente ceramice romane (secolele IV-VI), dar și medievale timpurii (reduse numeric, comparativ cu cele romane). Această nivelare a fost observată în carourile 5-6, lenticular, până la o înălțime de circa 2 m deasupra stâncii, echivalând cu 0,35 m sub partea superioară a fundației. Nivelarea a fost sesizată și pe partea nordică a turnului. Existența unor găuri de la elementele din lemn (grinzi pătrate în secțiune), asemănătoare celor observate în elevație, a fost înregistrată și în partea inferioară a fundației. În două dintre acestea pot fi observate acțiuni de întărire cu ajutorul unor ranforți din fier (bare și piroane), care străbăteau grinda din lemn, totodată fiind prinși cu unul din capete în zidărie.

Materialului ceramic medieval-timpuriu, abundent în acest sector, i se adaugă un divers material arheologic, constând în: obiecte din lut (fusaiole, bile de praștie, greutăți fragmentare pentru plasa de pescuit); din rocă (gresii pentru ascuțit), obiecte din metal (clopoței, aplice, cuțite, cuie, catarama), material faunistic etc. În timpul cercetării, au fost descoperite și piese monetare specifice perioadei medievale timpurii și romane. O prezență bună are și ceramica romană, mai ales în stratul de nivelare în care uneori apar părți importante din același vas, spart pe loc. Materialul de perioadă otomană a fost prezent în zona gropilor. Acesta constă în vase fragmentare, arse oxidant, smălțuite cu verde, galben sau maro, simplu sau marmorat, toate aparținând secolelor XVII – XIX. Alături de ele au fost găsite fragmente care provin de la ceramică de Iznik, databile în secolul al XVIII-lea.

Sector „Turnul Comandant” sud. Secțiunea SIB*Niculina Dinu*

Secțiunea IB (de 8 x 3 m) a fost trasată paralel cu SIA, fiind perpendiculară pe „Turnul Comandant”, în scopul de a verifica fundațiile turnului. De la începutul săpăturii s-a observat o diferență de nivel de circa 0,40 m între primul carou aflat lângă turn și carourile 4-7. Porțiunea de la c.1 până aproape de c.3 a fost considerată ca fiind suprafața cercetată în perioada interbelică de Victor Brătulescu. Dar în zona mai înaltă au fost găsite resturi de cărămidă, piatră

spartă, mortar ce proveneau de la demantelarea zidurilor, ceea ce ne face să presupunem că săpătura din anii 40 nu s-a îndepărtat de marginea zidurilor mai mult de 3 m. Prima treaptă care ducea pe turn a apărut la - 0,20 m de la nivelul actual al solului. Printre dărâmurile din cărămidă, olană, piatră și fragmente ceramice s-au descoperit 11 ghiulele de fier în c.6. În c.2 au fost găsite pietre grupate pe o lungime de 0,95 m, perpendicular pe profilul vestic, având o lățime de 0,60 m. În continuare pe o lungime de 4,5 m s-au descoperit pietre aliniate ce delimitează o suprafață lutuită ($L = 2,5$ m, $l = 1,10$ m) în care sunt cărămizi sparte care prezintă urme de arsură. Cel mai probabil urmele acestea aparțin unei clădiri bombardate ce a existat până pe la începutul secolului al XIX-lea. Podeaua acestei clădiri nu a fost uniformă, porțiunile de lătuială și cărămidă alternând cu zone mai afânate care indicau posibile gropi menajere ce au fost astupate și s-a încercat nivelarea suprafeței pentru ridicarea unei noi construcții.

În c.1, în profilul vestic se vede mai bine urma șanțului din perioada interbelică la -1,40 m, fiind mărginit spre sud de pământ galben cu cenușă și arsură. Sub el s-a observat o groapă menajeră care nu prezintă urme de intervenție contemporane primelor cercetări arheologice. În restul suprafeței resturile menajere (oase de animale, fragmente ceramice de mici dimensiuni) au fost nivelate cu porțiuni incendiate (cenușă și cărbune) într-un strat de lut neuniform. Gropile apărute de la -1,20 – 1,40 m pe ambele laturi în partea nordică, lângă fundația turnului, conțin pe lângă resturi menajere, blocuri de piatră și piatră sfărâmată, fapt ce indică distrugerea unor ziduri în secolul al XVIII-lea, mai ales pentru că o mare parte a lor sunt concentrate în zona vestică.

Pe aproape 7 m lungime SIB a avut urme de incendiere sub straturi de lătuială neuniforme, cele mai groase, de circa 0,10-0,20 m, au fost găsite în c.2 – 4 de la - 0,80 – 1,00 m. Tot din c.2-3 spre capătul sudic al secțiunii au fost găsite cahle disc, fragmentare, ceea ce ne duce la ideea ca una din porțiunile cu lut ars să fi fost baza unei sobe. La -1,5 m în c.4-5 s-a observat lângă marginea tare a nivelării o grindă arsă dispusă de-a lungul profilului estic pe o lungime de 0,65 m. La desfacerea stratului și curățarea jumătății sudice s-au descoperit alte trei grinzi.

În zona profilului vestic stratul de arsură este foarte bățătorit, indicând o nivelare în timp ce înspre est pământul a fost mai moale. Aici, în c.6-7, la -1,50 – 1,60 m, sub stratul de paianță căzută, a apărut o groapă (1,50 x 1,10 m), în umplutura căreia se găseau pietre finisate de diverse dimensiuni, cărămizi sparte, resturi ceramice medievale timpurii, iar în pereți se păstrau urmele unor grinzi arse. Săpătura s-a oprit la aproximativ - 2,30 m, groapa având la acest moment o adâncime de - 0,90 m, dar nu a fost complet golită. Pentru că materialul a fost foarte sărac și fragmentar nu i se poate data cu certitudine perioada de creare. Este probabil să fi fost făcută înainte de secolul al XVIII-lea și umplută cu diverse resturi de construcție în momentul când a fost nivelat terenul.

Pe toată suprafața SIB au fost găsite un număr mare de ghiulele de fier (bombarde), cuie și piroane indicând nu numai prezența uneia sau mai multor clădiri construite din lemn, ce aveau pereți din paianță, ci și motivul incendierii

și distrugerii lor în timpul războaielor ruso-turce din secolul al XVIII-lea și primii ani ai secolului al XIX-lea. În cele două gropi de lângă turn s-a descoperit ceramică databilă în mare parte în secolul al XVIII-lea, dar și ceramică medieval-timpurie, otomană (Milet, Iznik, Kutahya) sau porțelan chinezesc, fapt ce arată că amenajarea din secolul al XVIII-lea s-a făcut prin distrugerea unor niveluri timpurii. În restul suprafeței, ceramica fragmentară de secol XVIII s-a amestecat cu ceramica medieval-timpurie, punându-se problema ce perioadă a fost mai intens locuită.

Lângă secțiunea SIB s-a trasat o casetă, de 4 x 3,60 m, orientată nord-sud, perpendiculară pe turn, pentru a vedea în continuare fundația acestuia și a desface complet zona scărilor.

Sector „Turnul Comandant” nord

Aurel Mototolea, Irina Sodoleanu

Pe partea de nord a „Turnului Comandant” au fost excavate două secțiuni, S1N (8,3x3 m) și S2N (4,3x2 m), dispuse în zona colțului dinspre vest, respectiv a colțului dinspre est și a locului de îmbinare cu zidul (la o distanță de 4,60 m între ele), între turn și incinta mijlocie. O altă secțiune, S3N (5,6x2,1 m), a fost plasată pe partea exterioară a incintei mijlocii, urmând traseul lui S2N. În S1N adâncimea maximă la care s-a ajuns este de -1,70m; în S2N de -1,80 m, iar în S3N de -2,30 m.

Zona cercetată la nord de turn se dovedește a fi o zonă a locuirii din perioada romană și romano-bizantină, așa cum o dovedește materialul arheologic recoltat. Datorită pantei terenului, în S2N s-a săpat mai adânc, fiind descoperit un zid de piatră legată cu mortar, databil în perioada romană târzie. Alte complexe din perioada romană nu au mai fost identificate, situație similară și în S1N. Aici, în schimb, a fost descoperită o locuință databilă în evul mediu timpuriu, cu un bogat material arheologic și osteologic de origine animală. Putem postula, chiar fără a fi încheiată cercetarea suprafețelor, că este o zonă marginală pentru perioada romană și locuită ocazional în evul mediu timpuriu, dată fiind posibilitatea de utilizare a zidurilor rămase aici din perioadele anterioare. Pentru perioada otomană nu avem date înregistrate; fiind primul strat arheologic identificabil, cu siguranță a fost afectat de cercetările din 1939.

În S3N, pe exteriorul zidului de incintă, s-a constatat că a fost depus un strat masiv de pământ rezultat din cercetările deceniilor anterioare, în care nu a fost identificat material arheologic. Rolul depunerii a fost, probabil, de a proteja ceea ce mai rămăsese din zidul puternic demantelat de localnici.

Sector Est extra muros

Constantin Șova, Cristina Talmațchi

Cercetările arheologice au fost determinate de construirea unui corp anexă cu rol de informare turistică și pază. Terenul pe care se propune construcția imobilului este situat în imediata apropiere a incintei de est a cetății Carsium.

Suprafața, de 12 x 10 m, a fost cercetată în trei etape, inițial fiind excavată o secțiune de control în partea

centrală (SCA, de 4 x 12 m), orientată est-vest, apoi părțile de nord (SCA-N) și sud (SCA-S). Pe întreaga suprafață s-a ajuns la nivelul stâncii, respectiv -4,45 m, în perimetrul cercetat evidențiindu-se o stratigrafie complexă. Au fost înregistrate straturi ce pot fi atribuite epocii romane, perioadei medievale timpurii, celei otomane, precum și o depunere contemporană consistentă, terenul în cauză suferind numeroase acțiuni antropice de-a lungul timpului.

Au fost identificate șapte complexe, majoritatea gropi cu funcționalități diverse, dar și o amenajare cu rol meșteșugăresc, inventarul atribuit acestora constituindu-se majoritar din ceramică medievală timpurie, dar și un topor de fier, piroane și sporadic fragmente ceramice de perioadă romană. Gropile au fost încadrate cronologic secolului al VI-lea (2), veacurilor XI-XII (1) și perioadei otomane (3).

În ceea ce privește materialul descoperit, pentru perioada romană ceramica este majoritară. Ea a apărut atât în straturile de perioadă romană, cât și în poziții secundare (în nivelurile târzii), corespunde secolelor IV-VI și constă în fragmente de amfore, o serie de fragmente ale unor *opercula* (unele inscripționate), materiale de construcție (*tegulae*, *imbrices*), fragmente de opaițe etc. Mult mai puține, din punct de vedere procentual, sunt materialele datate în secolele II-IV, dintre care amintim: fragmente de opaițe cu corpul discoidal, ceramică fină, vase de masă și transport etc.

Dintre artefactele de perioadă romană, o descoperire importantă este reprezentată de două piese din plumb inscripționate cu litere latine, ce par a fi părți componente a două matrițe de ștampilare a produselor ceramice. Ambele aparțin tipului de ștampile cu cartușul în forma unei tălpi (*planta pedis*), cu literele poziționate central.

Piese de bronz, numeroase fragmentare, reprezintă o altă categorie importantă în cadrul descoperirilor: monede (majoritatea din secolele V-VI), chei de casetă, cataramă, verigi și fibule.

Perioada medievală timpurie este cel mai bine reprezentată de materialul ceramic, alături de care au apărut și diverse obiecte de lut (bile de praștie, fusaiole, greutate fragmentare pentru plasa de pescuit), din rocă (gresii pentru ascuțit obiecte din metal), material faunistic etc. În timpul cercetării, au fost descoperite puține piese monetare specifice perioadei, de regulă antrenate în pământ purtat.

Cel mai slab reprezentat, din punct de vedere procentual, este materialul de perioadă otomană, care constă în vase fragmentare aparținând secolelor XVIII-XIX. Alături de ele a fost găsit un fragment de cahlă tip ciupercă, smălțuit cu verde și maron închis, probabil din secolul al XVIII-lea. Vaselor ceramice li se adaugă lulele din lut, precum și diverse obiecte fragmentare din fier (piroane, lame de cuțit, verigi) sau bile de muschetă.

Sector zona portuară

Irina Sodoleanu, Aurel Mototolea

Obiectivele cercetării arheologice preventive din acest sector au fost următoarele: evidențierea substructiei zidului medieval de la baza masivului de stâncă; încercarea de surprindere a traseului său în porțiunea în care nu mai apărea pe suprafața actuală a solului; furnizarea de date

arheologice necesare proiectantului în vederea restaurării; surprinderea unei eventuale continuări a zidului în *opus mixtum* romano-bizantin către vest și relaționarea traseului său cu cel al zidului medieval amintit (este folosit ca substructie de acesta?) – din păcate acest obiectiv nu a putut fi atins, din cauze obiective (demantelarea totală a zidului de sprijin spre est, după cum s-a constatat în partea de nord a S1P și S2P).

În acest sector cercetarea s-a desfășurat inițiat în perimetrul a trei secțiuni (S1P de 3x10 m; S2P de 3 x 4,5 m; S3P de 3 x 4,5 m), orientate nord-sud, cu martori de 3 m între ele. Secțiunile S2P și S3P au fost mai scurte, fiind adaptate la situația terenului (un bloc de zidărie masiv, căzut din unul dintre zidurile medievale, care ulterior a fost spart mecanic, pe locul său fiind săpată caseta C1P, cu dimensiunile 2 x 1 m). La finalul cercetării martorul dintre S2P și S3P a fost excavat, situație solicitată de identificarea unei instalații portuare în trepte, construită din blocuri de piatră de dimensiuni medii și mari legate cu mortar.

Portul vechi a fost identificat spre Dunăre, între doi piteni stâncoși, în partea de sud a masivului stâncos pe care s-au succedat diferitele faze din existența cetății *Carsium* și, mai târziu, în perioada otomană, *Hirsova*, și a funcționat de-a lungul mai multor etape istorice. Un zid de perioadă romano-bizantină, parțial conservat în jumătatea de est a spațiului amintit, construit în tehnică *opus mixtum*, și câteva resturi de amenajări identificate spre sud, au fost puse în legătură cu instalațiile portuare, folosite din perioada romană până în cea medievală. Din perioada medievală datează două ziduri care mărginesc zona portuară spre nord, un zid superior, având fundația mai ridicată, în raport cu un zid inferior, construit cu rolul de a susține masa de pământ de nivelare pe care se sprijină primul.

Sucesiunea stratigrafică înregistrată este similară în cele trei secțiuni cercetate. Un prim strat de depuneri moderne, mai bogat în centrul suprafeței investigate (în S1P este mai gros, ajungând până la 1,50 m în capătul de sud al acesteia), conține gunoi menajer din perioada modernă (sticlă, metal, plastic mărunțit, fragmente de cărămidă modernă, toate amestecate și cu material antic, antrenat din pământul alunecat de sub zidul superior). Au fost surprinse mai multe straturi de depuneri aluvionare, care marchează perioadele de creștere a apelor Dunării, ajunse până la baza stâncii pe care se sprijină zidul inferior. Se prezintă sub forma unor straturi groase de aproximativ 0,30 m, de culoare gălbuie sau cafenie, compacte, fără material arheologic. Succesiunilor stratigrafice nu li se poate atribui o încadrare cronologică certă – materialul din straturile vechi este foarte puțin și amestecat din cauza fluctuațiilor apelor Dunării, care au spălat nivelurile de călcare.

Materialul arheologic este preponderent roman (sec. I-III), amestecat cu cel de factură bizantină și medievală: fragmente ceramice, nituri, cuie din fier, monede etc.

Materialul rezultat din cercetarea tuturor sectoarelor a fost depozitat la MINA Constanța.

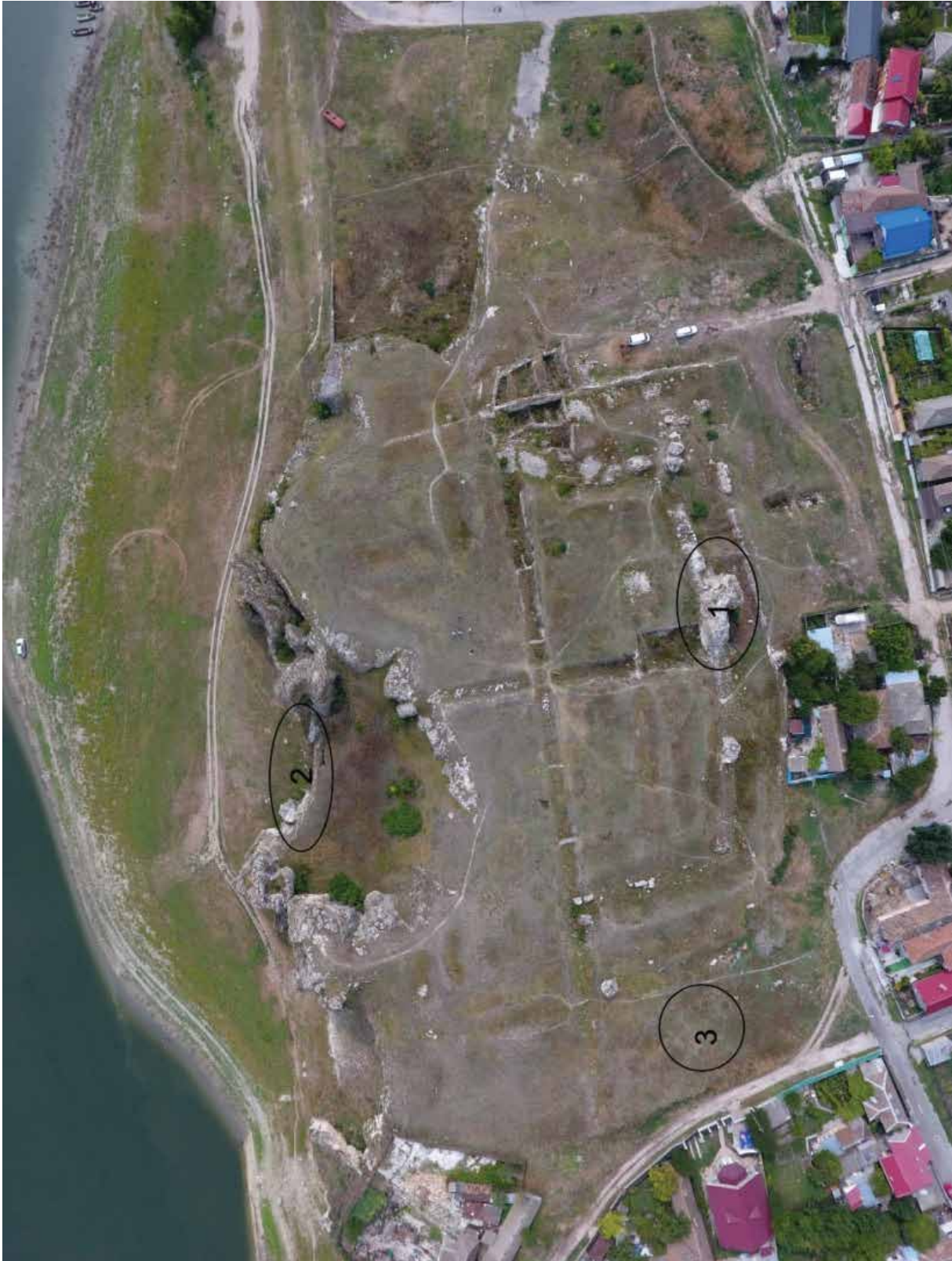

Fig. 1. Hârșova. Marcarea punctelor cercetate și poziționarea lor pe suprafața sitului: 1 – Sector Turmul Comandant; 2 – Sector zona portuară; 3 – Sector Est extra muros.

Fig. 2. Hârșova, Cetate. Secțiunea IB: 1-2 – urmele clădirii din secolul al XIX-lea; 3 – detaliu cu podea luită; 4-5 – decopertarea treptelor turnului; 6 – porțiuni dintr-un nivel de incendiere aflat sub podeaua clădirii din secolul al XIX-lea; 7 – nivel de incendiere descoperit pe toată suprafața secțiunii.

Fig. 3. Hârșova, Cetate. Secțiunea IB și caseta IB: 1 – profilul nordic al secțiunilor cu zidurile de fundație ale turnului; 2 – suprafață CAS IB la finalul săpăturii; 3 – fragment de vas găsit în zona podelei de lut; 4 – detaliu zid de fundație.

Fig. 4. Imagine cu profilul de sud al SCA (Hârșova).

80. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]**Punct: Necropolă - Livadă****Cod RAN:** 159696.05**Cod LMI:** TL-I-s-A-05804

Colectiv: dr. Aurel-Daniel Stănică (ICEM Tulcea),- responsabil santier; dr. Marian Mocanu, drd. Radu Stănescu, Liliana Marcu, dr. Radu Gabriela (ICEM Tulcea), dr. Marius Cristian Streinu, Marian Tufaru (INP), dr. Aurel Vilcu (IAB), dr. Alina Streinu (MMB), voluntari (Asociația Pro Noviodunum).

Prezentul raport a fost întocmită pe baza cercetării arheologice preventive desfășurate în extravilanul localității Isaccea (F12 extravilan, T39, Li472, T41, Li479, T47, Li583, Li585, Li589, Li594, Li595, T48, Li605, Li607, T49, Li610, Li614, Li621, T51, Li631, Li634, T52, Li642, T53, Li648, Li650, T88, Li1281, Li1283, T90, Li1286, Li1294, T49, Li614(SP), /1220), în situl arheologic – **TL I m A 05804.01, TL I m A 05804.03, TL I m A 05804.06** și în zona de protecție a acestora, în conformitate cu Lista Monumentelor Istorice din România, M. Of. al României, Partea I, nr. 113 bis / 15.02.2016, vol. II, p. 2508-2563, jud. Tulcea, poziția 177, 179-180 în vederea realizării investiției „Modernizarea plotului de irigații SPP1 din amenajarea de irigații Isaccea, județul Tulcea”, beneficiar Organizația Utilizatorilor de Apă pentru Irigații Fruvinis (OUAI) Isaccea.

O.U.A.I. Fruvinis, deține infrastructura amenajărilor interioare pentru irigații de pe o suprafață netă de 838 ha din amenajarea hidroameliorativă Isaccea, amplasată în bazinul hidrografic al Dunării¹. Suprafața plotului aparținând O.U.A.I. Fruvinis amenajată pentru irigații a fost pusă în funcțiune în anul 1977 și cuprinde terenul situat în extravilanul localității Isaccea, aflat în proprietatea membrilor Organizației Utilizatorilor de Apă pentru Irigații Fruvinis. Lucrările de modernizare au avut ca obiectiv montarea de conducte noi în paralel cu conductele existente, la o distanță de cca 1 m.

Zona denumită Necropolă-Livadă, este cunoscută în literatura de specialitate pentru complexe de cripte, necropola tumulară, necropolele plane sau de incinerare, drumurile antice și locuirea rurală.

Necropola tumulară a cetății a fost cercetată de Gavrilă Simion, între anii 1958 și 1992. Au fost cercetate 30 de movile², reprezentând jumătate din numărul celor existente. Informațiile desprinse din cercetarea necropolei se referă la perioada cuprinsă între sfârșitul secolului I și sfârșitul secolului II p. Chr. și scot în evidență riturile și ritualurile funerare practicate la Noviodunum în epoca romană timpurie.

Din punctul de vedere al numărului de morminte cercetate, necropola din faza *municipium Noviodunum* oferă una dintre cele mai importante secvențe de complexe funerare din provincia Moesia Inferior. Mare parte a cercetărilor din necropola de la Noviodunum au fost publicate, fie în articole al căror obiectiv era cel de a pune în circulație

complexele funerare descoperite, studii de sinteză asupra ritualurilor funerare, ori discuții asupra anumitor tipuri de piese sau de complexe funerare.

Investigația noastră a avut ca obiectiv un număr de 17 puncte, la care se adaugă 11 complexe identificate în timpul supravegherii lucrărilor.

În urma cercetării arheologice preventive desfășurate la investiția „modernizarea plotului de irigații SPP1 din amenajarea de irigații Isaccea, județul Tulcea” au fost înregistrate următoarele situații:

- Pt. 1 (A1)³ – au fost realizate trei secțiuni pe acest amplasament (30 x 1 m), dar nu au fost descoperite materiale sau complexe arheologice. În proximitatea acestui punct, cercetarea de teren nu a condus la identificarea de materiale arheologice;
- Pt. 2 (A5) – se află la 25 m de amplasamentul propus pentru conductă. Beneficiarul nu a dorit realizarea săpăturii în acest amplasament, care este reprezentat de un complex tumular aplatizat.
- Pt. 3 (A7) – Acest punct este reprezentat de o movilă parțial cercetată în 1979. Conducta de irigații nu traversează complexul funerar. În proiectul beneficiarului este redat traseul conductei pe partea dreaptă a drumului de exploatare, dar în realitate (se pot observa hidranții), traseul conductei urmează partea stângă a drumului. În urma dispoziției de șantier, Antena A7 s-a realizat la 12 m spre vest de amplasamentul proiectat, în proximitatea conductei vechi.
- Pt. 4 (A5) – A fost realizată o secțiune lungă de 40 m și lată de 1 m. În zona canalului de irigații (forma de L și vizibil pe imaginile satelitare), au fost descoperite materiale ceramice, la 0,60 m, care sugerau o grămadă de fragmente ceramice, selectate, în special amfore. În pământul scos din acesta se aflau multe fragmente ceramice romane (sec. I-III p.Chr.). Pe profilul de est se poate observa un sol gri-cenușiu, foarte afânat în care apăreau fragmente ceramice, fragmente de plastic și o bucată de tablă (cazma). Posibil ca în această zonă să fi fost realizate săpături arheologice în urmă cu mulți ani.
- Pt. 5 (A5) Se află în prelungirea punctului 4. A fost investigat un traseu cu lungimea de 60 m și 1 m lățime. În capătul nordic au fost descoperite în stratul vegetal două fragmente ceramice (bol ? și amforă), dar și un fragment osteologic uman.
- Pt. 6 (A2) – A fost trasată o secțiune lungă de 60 m și 1 m lățime pe traseul unde urma a se instala conducta. Nu au fost descoperite materiale ceramice.
- Pt. 7 (A1) – Între hidranții 10 și 12, pe 60 ml nu au fost descoperite materiale ceramice. Șanțul conductei a fost realizat într-un sol galben foarte compact.
- Pt. 8 (CS) – în apropiere de antena 4. A fost investigată o suprafață de 60 x 1,5 m. Pe profilul nordic, spre capătul de est, se puteau observa materiale ceramice la -0,60 m. Spre capătul estic, în afara zonei investigate, a fost identificat compleul CX1 și CX2, reprezentat de două morminte de incinerare.
- Pt. 9 (A4) – A fost realizată o secțiune cu lungimea de 30 x 1 m. În vegetal au apărut fragmente ceramice

¹ Proiect Tehnic și Detalii de Execuție, „Modernizarea plotului de irigații SPP1 din amenajarea de irigații Isaccea, jud. Tulcea, p. 8.

² În literatura de specialitate nu există date decât pentru 23 dintre ei.

³ În paranteză este specificată antena de irigații.

(opaițe, boluri sec. I-II p.Chr.). La -0,60 m se poate observa pe pofilele secțiunii o linie subțire din materiale ceramice și oase calcinate. Acest aspect indică distrugerea unor complexe funerare când s-a realizat amenajarea terenului în anii '70.

În această secțiune a fost descoperit un mormânt de incinerare cu ardere pe loc, orientat NE - SV. Groapa este cu prag, nu are amenajare cu țigle. Complexul este de formă relativ patrulateră, cu colțurile rotunjite. A fost conturat la -0,40 m, iar adâncimea maximă este de 1,25 m. Groapa a fost săpată în steril. Mormântul a fost secționat de șanțul pentru conducta de irigație. Umplutura mormântului este constituită din pământ negru, afânat, cu pigmenți de arsură. În umplutura mormântului au fost descoperite următoarele: oase calcinate piroane (de la amenajarea rugului funerar) două monede din bronz, un *balsamarium* din sticlă, un *unguentarium* ceramic, un kantharos și o cană cu corpul globular, iarăși o oală și un opaiț.

- Pt. 10 (CS) – Unde conducta urmează să traverseze un traseu de drum roman – 60 m. Nu au fost descoperite materiale ceramice. Pe traseul conductei magistrale CS – a fost înregistrat un strat de piatră, ce suprapune un sol gri-cenușiu. În această zonă există o viroagă orientată NNE-SSV, care preia apele pluviale. La suprafață înainte de începerea săpăturii au fost descoperite două fragmente ceramice. Au fost înregistrate și intervenții contemporane. Au fost identificate 4 gropi, care aveau adâncimi cuprinse între 0,50 - 1,00 m, în care erau aruncate bucăți de tablă, fragmente de porțelan, pahare din sticlă, bucăți de plastic, aluminiu și cenușă. În zona situată la nord de acest punct, la suprafața solului sunt foarte multe fragmente ceramice de epocă romană (sec. I-II p.Chr.).

- Pt. 11 (CS) - Pe traseul conductei magistrale CS – a fost înregistrat un strat de piatră, ce suprapune un sol gri-cenușiu. În această zonă există o viroagă orientată NNE-SSV, care preia apele pluviale. Pe traseul conductei au fost înregistrate și intervenții contemporane. Au fost identificate 4 gropi, care aveau adâncimi cuprinse între 0,50 - 1,00 m, în care erau aruncate bucăți de tablă, fragmente de porțelan, pahare din sticlă, bucăți de plastic, aluminiu și cenușă. În zona situată la nord de acest punct, la suprafața solului sunt foarte multe fragmente ceramice de epocă romană (sec. I-II p.Chr.). La nord de acest punct a existat movila A-I (Tumul 40), care a fost cercetată la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut. De asemenea, în urma cercetărilor de teren, am înregistrat două puncte, care prezintă multe fragmente ceramică, piatră cu urme de mortar ce sugerează posibile complexe tumulare.

- Pt. 12 (CS) – Nu au fost descoperite materiale ceramice.

- Pt. 13 (CS) – Nu au fost descoperite materiale ceramice. Secțiunile pentru punctele 12-și 13 au avut 60 m lungime.

- Pt. 14 -15 - Pe o pantă accentuată a fost realizată o secțiune cu lungimea de 20 x 1 m. Materiale ceramice (sec. I-II p.Chr) la suprafață, dar și în secțiune. Stratigrafia

este un simplă, reprezentată de un sol galben, compact. La -0,20 m a adâncime, a fost descoperită o monedă bizantină (sec. XI). La est de acest punct au fost descoperite în urma cercetării de teren, nu număr mare de fragmente ceramice (amfore, tegulae) și pietre de dimensiuni medii.

- Pt. 16 – La nord de Tumulul 65 (Pt. 3), a fost realizată o secțiune cu lungimea de 20 x 1 m. În vegetal au apărut fragmente ceramice (*tegulae*). Șanțul conductei a fost realizat pe partea stângă a drumului, la 3,5 m, și aici fiind înregistrate fragmente de *tegulae* și fragmente ceramice.

- Pt. 17 – Pe o lungime de 60 m, a fost surprinsă conducta veche din azbociment. La intersecție cu drum exploatare care merge spre Movila Mare (Kurgan Vizir), a fost descoperite oase umane de la un mormânt deranjat și fragmente de ceramică otomană (sec. XVIII).

Complexe arheologice:

P9 – CX 1. Mormânt de incinerare cu ardere pe loc, orientat NE - SV. Groapa este cu prag, nu are amenajare cu țigle. Complexul este de formă relativ patrulateră, cu colțurile rotunjite. A fost conturat la -0,40 m, iar adâncimea maximă este de 1,25 m. Groapa a fost săpată în steril. Mormântul a fost secționat de șanțul pentru conducta de irigație. Umplutura mormântului este constituită din pământ negru, afânat, cu pigmenți de arsură. În umplutura mormântului au fost descoperite următoarele: oase calcinate, piroane (de la amenajarea rugului funerar), două monede din bronz, un *balsamarium* din sticlă, un *unguentarium* ceramic, o cupă *kantharos*, o cană cu corpul globular, o oală de dimensiuni reduse un opaiț cu corpul globular. Inventarul funerar este datat la sfârșitul secolului I p.Chr. și în primele decenii ale celui următor.

P8(CS) – CX 1. Mormânt de incinerare cu arderea pe loc și groapă cu treaptă. Complexul este puternic afectat de lucrările pentru amenajarea livezii și de cele pentru sistemul de irigație. Practic se păstrează doar baza complexului (ultimii 40 de cm). Umplutura este constituită din pământ cenușiu compactat, cu urme evidente de arsură pe fundul gropii. Din umplutură au fost recuperate fragmente ceramice (toate aparțin unui ulcior cu gura trilobată) și două fragmente a unor obiecte din fier. Înainte de defrișarea zonei pentru amenajarea sistemului de irigație, mormântul a fost afectat de rădăcina unui copac.

P8(CS) – CX 2. Mormânt de incinerare cu ardere pe loc, groapă cu treaptă. Complexul este distrus aproape în totalitate de intervențiile moderne. A fost secționat de două șanțuri ale sistemului de irigație. Nu au fost recuperate elemente de inventar. Umplutura este constituită din pământ cenușiu, compact, cu resturi vegetale (rădăcini) și foarte puțin pigment de arsură. Se păstrează urme de arsură pe fundul gropii.

A7 – CX 2. Mormânt afectat de șanțul conductelor pentru sistemul de irigații (atât cea actuală, cât și cea veche). A fost cercetată o amenajare funerară (*cistă*) din cărămizi legate cu mortar cu mult var în compoziție. Forma cistei este rectangulară și este orientată aproximativ E - V. Capacul cistei a fost realizat din țigle de dimensiuni mari,

legate la rândul lor cu același tip de mortar. Una dintre țigle păstrează ștampila flotei - CLFM. Elevația cistei este de patru asize, iar dimensiunile cărămizilor sunt standard (30 x 15 cm). Mormântul a fost deranjat (jefuit din vechime). Extremitatea de est (cea cu capac) a fost mai bine conservată. Pereții cistei s-au prăbușit în interior afectând grav partea superioară a scheletului. Acesta era în poziție decubit dorsal cu privirea spre vest (capul la est). Nu pare a fi un adult. Maxilarul și mandibula prezintă urme de bronz oxidat de la un obiect de inventar funerar.

A7 – CX 3. Amenajare funerară (cistă) din cărămidă, orientată aproximativ E - V. Limita de V a complexului a fost afectată de lucrările pentru amenajarea sistemului de irigație. Complexul este suprapus de trei morminte medievale. Partea centrală a cistei a fost demantelată în sec. XI - XII. La limita estică se păstrează întreaga elevație a structurii (7 asize din cărămidă) și parte a capacului construit din blocuri mari de calcar, sumar fasonate. Capacul este prins de pereții cistei cu același liant cu care sunt legate cărămizile (mortar cu foarte mult var în compoziție). Dimensiunile cărămizilor sunt standard, de 15 x 30 cm. Podeaua cistei apare la cota de -1,08 m și este amenajată din trei dale de cărămidă cu dimensiunea de 60 x 60 cm. Pentru a completa spațiul rămas la limita estică au fost folosite patru cărămizi similare cu cele din elevație. Cista a fost golită în epoca medie-bizantină. Din scheletul antic am recuperat mandibula și câteva vertebre.

A7 – CX 4. Mormânt de înhumatie, orientat aproximativ E - V. Scheletul este bine conservat, depus în poziție decubit dorsal. În zona capului, în partea dreaptă, groapa mormântului este marcată de o țiglă în poziție verticală. Țigla a fost luată din capacul cistei romane (A7 - CX 3). Nu au fost descoperite elemente de inventar funerar. În umplutura gropii au fost descoperite fragmente ceramice romane timpurii, dar și urme de mortar, de unde rezultă că groapa mormântului medieval a afectat cista romană.

A7 – CX 5. Schelet adult orientat aproximativ N - S. Mormântul a fost afectat de realizarea șanțului pentru sistemul de irigație. Din schelet lipsesc brațul drept, piciorul drept și craniul. Nu există obiecte de inventar funerar. La est de schelet există o amenajare funerară ce constă într-un șir de pietre (blochete de calcar de dimensiuni medii, foarte puțin fasonate). Limita nordică a acestei amenajări este deplasată spre est față de poziția inițială.

A7 – CX 6. Mormânt de înhumatie (copil) orientat aproximativ E - V. Starea de conservare a scheletului este foarte precară. Nu s-a putut contura groapa mormântului și nu au fost descoperite obiecte de inventar. În umplutura de deasupra scheletului apar fragmente ceramice romane timpurii.

A7 – CX 7. Mormânt de înhumatie (adult) orientat E - V. Scheletul este foarte slab conservat, fiind afectat atât în vechime cât și de lucrările pentru sistemul de irigație. Din schelet se păstrează tibiile și peroneele și un braț. Restul oaselor au fost recuperate în poziție secundară (nu sunt în conexiune anatomică). Acestui schelet (CX 7) i se poate asocia lama unui cuțit descoperit în umplutură. Mormântul suprapune cista de epocă romană (A7 - CX 3). Odată cu amenajarea mormântului medieval a fost demantelată

partea centrală a cistei. Având în vedere orientarea identică cât și vecinătatea, nu excludem posibilitatea ca CX 6 și CX 7 să fi fost îngropați în același timp.

Inventar funerar: Majoritatea obiectelor de inventar funerar au fost descoperite în mormântul de incinerare P9-CX1. Din umplutura acestui mormânt au fost recuperate două monede de bronz (as), între care una a putut fi identificată ca emisiune a împăratului Domitian, din anii 81 – 82. Pe lângă monede au mai fost descoperite obiecte de toaletă, un *balsamarium* din sticlă și un *unguentarium* ceramic. Recipientul din sticlă a fost deformat în timpul arderii funerare. Au mai fost descoperite un opaiț cu corp circular, o cupă *kantharos* cu decor în tehnica barbotinei, o cană cu corpul globular și o oală de dimensiuni reduse. Toate recipientele ceramice sunt produse vest-pontice. A mai fost descoperită o cantitate apreciabilă de piroane din fier, folosite pentru amenajarea rugului funerar.

Pe lângă obiectele descoperite în mormântul P9-CX1, a mai fost recuperat un ulcior cu gura trilobată, în stare fragmentară. Acesta se asociază cu complexul P8/CS-CX1. Și acest recipient este produs în atelierele din Moesia Inferior și este specific secolului II.

În afara recipientelor ceramice și a celor din sticlă menționăm prezența unei țigle fragmentare care poartă ștampila flotei (CLFM) în cartuș rectangular. Aceasta a fost folosită pentru amenajarea capacului mormântului în cistă A7-CX2 și poate fi datată în secolul al III-lea.

Complexele funerare CX4, CX 5, CX 6 și CX 7, fac parte din orizontul de înmormântări atribuit secolelor XI-XII. La mică distanță de zona cercetată, în anul 1979, a fost cercetat un cimitir din secolele XI-XII, cu 172 de complexe. În mantaua a două movile funerare romane, au fost descoperite 69 de morminte, iar spre nord, în opt secțiuni trasate în continuarea complexului tumular, au mai fost cercetate 103 morminte. Mabila aflată în vecinătatea punctelor cercetate, a fost parțial cercetată în 1979. Având în vedere, dificultatea localizării zonei unde au fost realizate cercetările, facem câteva precizări.

Legat de localizarea acestei necropole la Movilele Dese, există o problemă de topografie, care dă naștere la confuzii. În articolul publicat în anul 1984, autorul cercetărilor menționează faptul că „...*cimitirul este situat în marginea estică a orașului, în punctul cunoscut în literatura de specialitate La Movilele Dese, morfologic fiind amplasat pe un promontoriu separat de faleză Dunării printr-o albie naturală, întinzându-se pe o suprafață de teren aproximativ dreptunghiulară, orientată cu axul lung pe direcția nord-est către sud-vest*”. În harta care însoțește studiul publicat în 1984⁴, cimitirul apare plasat foarte aproape de cetate. În realitate, perimetrul cercetat poate fi localizat la cca 500 m sud de cetate, în punctul Livadă⁵, iar Movilele Dese se află la 3 km sud-vest de zona fortificată.

Pe traseul CS, la 320 m NE de stația de pompă, a fost identificat pe traseul conductei magistrale o zonă, denumită de noi CX 3. În acest punct au fost descoperite fragmente de sarcofag, bucăți de plumb și un număr mic

⁴ Vasiliu 1984, 107–142, 519–540; Stănică, Vasile 2018, 51–52.

⁵ Locuitorii din Isaccea numesc zona *Livada de cireși* (astăzi defrișată) sau *Movila tăiată*.

de fragmente ceramice. A fost realizată o casetă de 6 x 2 m, pentru verificarea acestui complex. A fost identificată o lespede din calcar, așezată pe cant, care prezintă urme de prelucrare. Stratigrafia înregistrată se prezintă astfel: - vegetal, culoare gri (0-0,23 m); - strat gri/brun, compact (0,23-0,30 m); - strat pietriș (strat compact de nisip și pietriș roșiatic, amestecat cu fragmente ceramice), o posibilă amenajare pavaj sau drum, surprins pe o lungime de 4,40 m; - strat gri deschis cu tentă gălbuie și mici granule.

Tot pe traseul CS, la 100 m NE de CX 3, a fost identificată un alt complex. În momentul săpării șanțului au apărut fragmente de amfore și apeducte sparte. A fost trasată o casetă de 6 x 3 m. În partea de nord a casetei, a fost identificată o amenajare din fragmente ceramice și tegulae, care sugerează un „zid”, ce avea înălțimea de 0,25 m și lat de 0,30 m. Acest complex a fost tăiat de șanțul conductei și credem că aparține unui complex funerar. La sud de acest complex, distribuția materialului ceramic, sugera o locuință, de formă ovală. Cercetarea în suprafață nu a condus la identificarea pereților, dacă au existat pari sau instalație de foc.

Materialul ceramic recoltat de aici se prezintă astfel:

Cea mai mare parte a descoperirilor reprezintă fragmente de corp, atipice, indicând posibile centre de producție în funcție de calitatea și consistența pastei. Fragmentele aparțin mai multor categorii ceramice, atât amfore de transport, cât și ceramică de servit și bucătărie. Din punct de vedere statistic, dintr-un total de 543, cel mai mare procent aparține amforelor de transport, 55,43%, urmate de ceramică comună de servit – 24,30%, ceramică de bucătărie – 3,49%, ceramică fină – 2,94%, cu un procent de 13,81% de fragmente incerte. Cea mai mare parte a fragmentelor de amfore provin din centre egeene (34%), de tip Dressel 24 (nr. 1-2) și Dressel 2-4 (nr. 3), pontice (26%) (nr. 4-8), dintre care cele produse în Heraclea acoperă 17,27%. Din centre africane au fost identificate doar fragmente, care atestă totuși transportul la mare distanță spre Noviodunum.

Ceramica de bucătărie este cel mai puțin reprezentată, iar din punct de vedere tipologic include caserole – atât din pastă roșie cât și caolinică (nr. 9-10), și oale, acestea din urmă cu urme puternice de ardere secundară (nr. 11-12). Din punct de vedere tipologic caserolele se caracterizează prin corpul carenat și buza oblică, evazată, cu analodii în majoritatea așezărilor din provincie, existând ipoteza unei origine egeene a formei.⁶

Ceramica comună (nedecorată) și cea fină acoperă împreună jumătate din totalul fragmentelor identificabile. Ceramica fină decorată cu slip roșu provine din ateliere micro-asiatice precum Pergam (trei baze inelare de la vase de servit, nr. 13-15) și Çandarlı, dar și din ateliere nord și est pontice. Din cadrul produselor Çandarlı se remarcă două fragmente de buză aparținând tipului Atl.II, L19, 76/ Hayes 1972, Çandarlı ware Forma 3 (nr. 16-17), cu o distribuție largă în Dobrogea.⁷

Din punct de vedere cronologic, fragmentul decorat, nord pontic (nr. 18), se poate data încă din secolul I a.Chr, având o analogii la *Aegyssus*⁸, restul de fragmente fiind tipice secolelor II-III p.Chr. Fragmentele de boluri indică o origine atât locală a produselor, cât și una din centre vest și sud-pontice (nr. 19-22). Descoperiri de ceramică fină din categoria vaselor de servit (boluri, ulcioare amforoidale, căni, etc.) din centre pontice și locale mai sunt atestate atât din timpul cercetărilor arheologice din așezare⁹, cât din necropola de la *Noviodunum*.¹⁰

În categoria veselei de servit se remarcă și fragmente de la ulcioare amforoidale și amfore de masă, atât posibile produse locale (nr. 23, 26), dar și importante din centre egeene (nr. 24) și pontice precum Heraclea (nr. 25).

Amfore	Cer. Fină	Cer. Comună	Cer. Bucătărie	Incerte
55,43%	2,94%	24,30%	3,49%	13,81%

Bibliografie:

- Baumann, V.H., *Ceamica Terra sigillata de la Noviodunum*, Peuce s.n. VI, 207-250.
- Băjenaru, C., 2013, *Contextes ceramiques de Tomis. (I). Un ensemble de la fin du Ie – debut du IIe s. ap.J.C.*, Pontica 46, 41-110.
- Băjenaru, C. 2014, *Early Roman pottery groups from the central sector of the late Roman city at Histria*, Materiale, S.N. 10, 105-131.
- Băjenaru, C., Dobrinescu, C., 2008, *Săpături de salvare în necropola romană a Tomisului*, Pontica 41, 189-208.
- Cătănciu, I., Barnea, I. 1979, *Ceramica și Descoperirile Mărunt, în Tropaeum Traiani I. Cetatea*, București, 177-224.
- Hayes, J.W. 1972, *Late Roman Pottery*, The British School at Rome, London.
- Honcu, Ș., *Ceramica romană de bucătărie din Dobrogea (sec. I-III p.Chr.)*, Constanța, 2017.
- Nuțu, G., Costea, G., *Ceramică fină descoperită la Aegyssus*, Peuce s.n. VIII, 147-162.
- Opaiț, A., Ionescu, M., *Contributions to the economic life of the city of Callatis in light of new ceramic finds*, Arheologia Moldovei XXXIX, 2016, p. 57-112.
- Simion, G., *Descoperiri noi în necropola de la Noviodunum*, Peuce 9, 67-73, 473-479.
- Stănică, A. D., Vasile, G. 2018, *Date arheologice și antropologice despre o necropolă medio-bizantină de la Isaccea-Noviodunum (jud. Tulcea)*, Sectorul Terenul Poliției de Frontieră, SCIVA 69, 1-4, 49-119.
- Suceveanu, A. 2000, *Histria X. La céramique romaine des I-er-III-e siècles ap.J.C.*, București.
- Taras, D. 2014, *Aegean Coarse Ware from the layers of the ancient port of Zaton*, Diadora 28, 191-218.
- Vasilii, I. 1984, *Cimitirul feudal-timpuriu de la Isaccea*, Peuce 9, 107-142, 519-540.

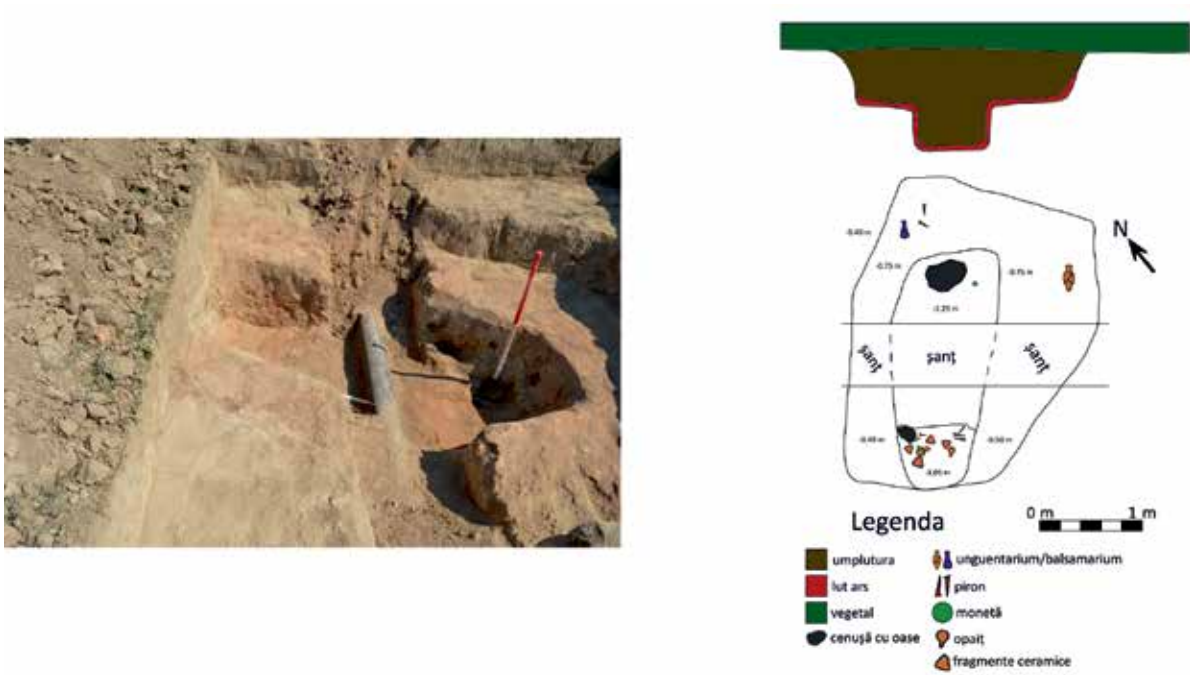
⁶ Opaiț 1980, 332, Pl. III/2; Honcu 2017, p. 83-90 nr. 143, 148; Suceveanu 2000, tip XXIV; Opaiț, Ionescu 2016, nr. 160.

⁷ Suceveanu 2000, type XVI, 60-69 la Histria; Băjenaru 2013, No. 5-6 la Tomis; Cătănciu, Barnea 1979, Fig. 143 (2.1), 180 la Tropaeum Traiani.

⁸ Nuțu, Costea 2010, Pl. II.8.

⁹ Baumann 2008, Pl. 12 *sigillata* nord-pontică, Pl. 13 *sigillata* moesică, Pl. 14 producții locale.

¹⁰ Simion 1984, Pl. XIII-XVII, din cercetările din anii 1979-1980.

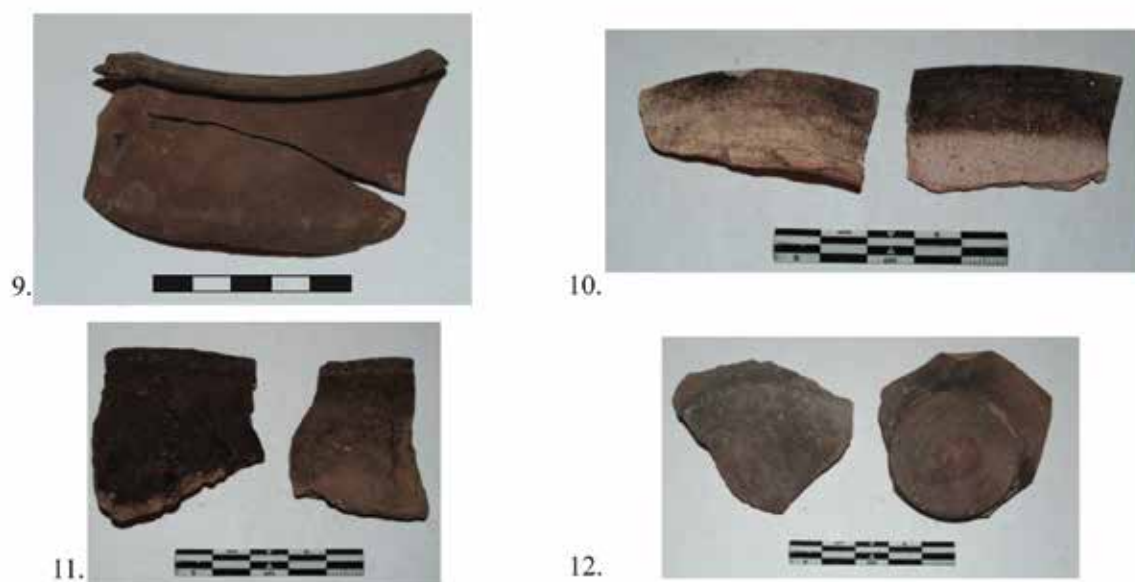
Pl. 1. P9 - CX1.

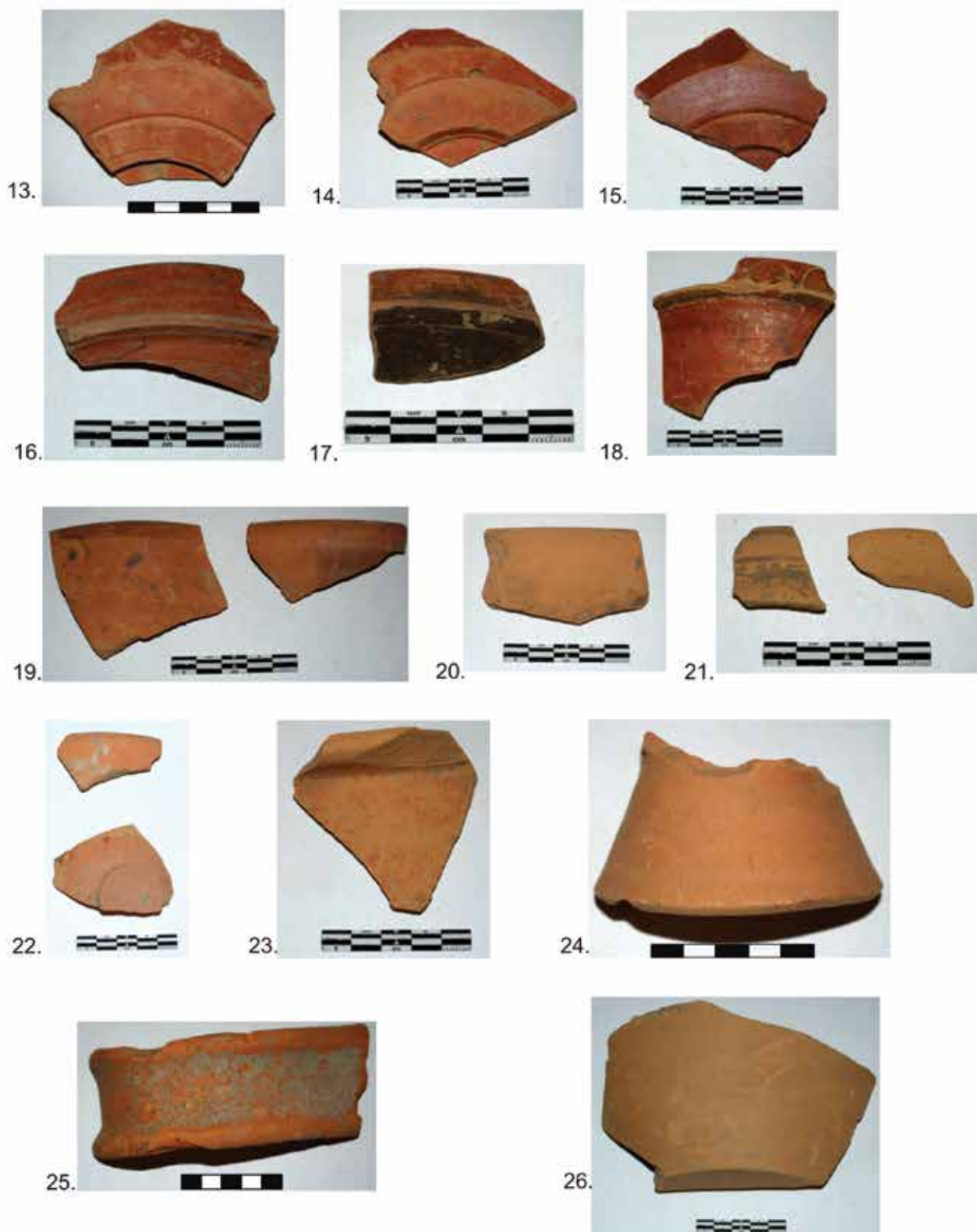
Pl. 2. P9 - CX1. Inventar funerar.

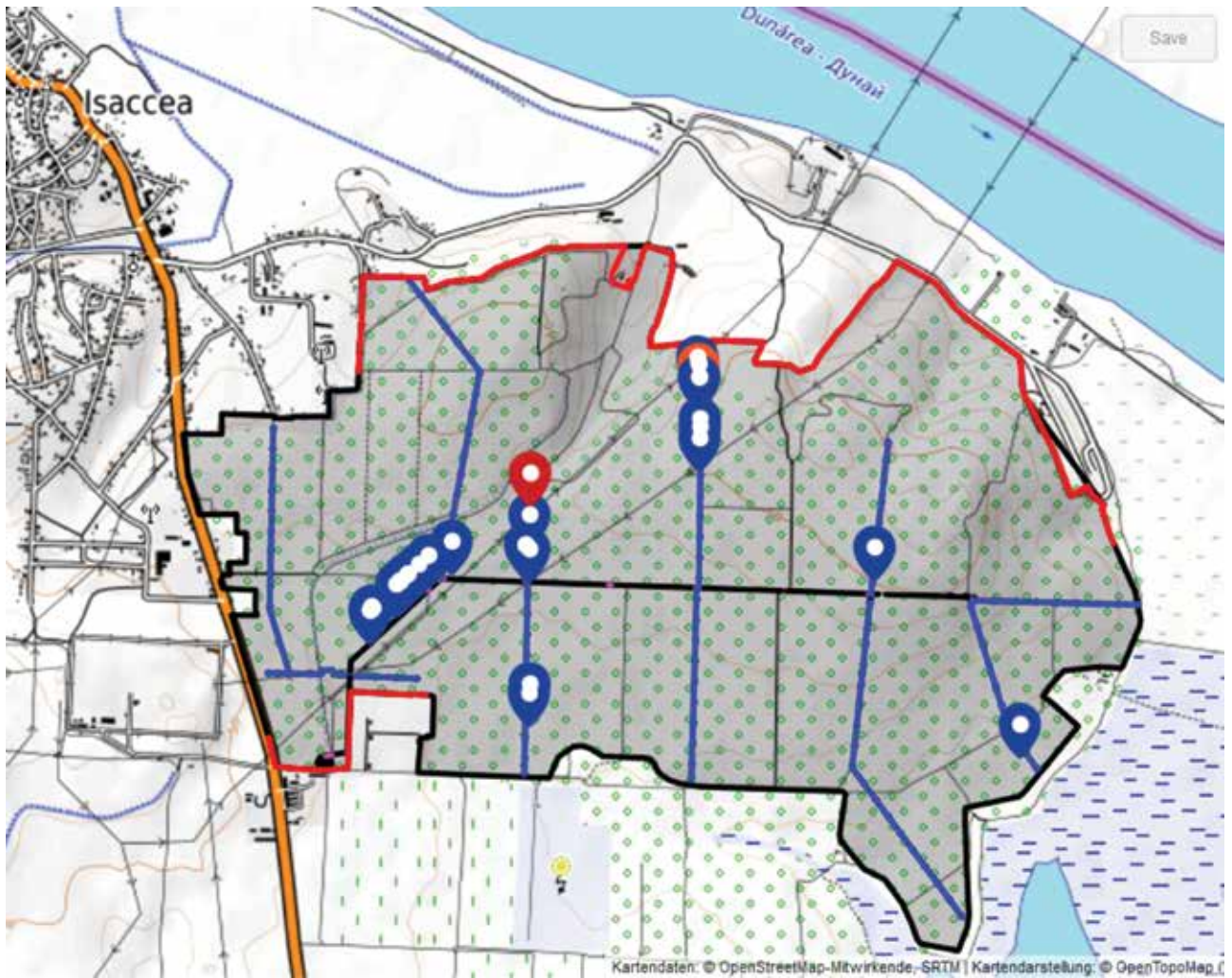
Amfore: 1-3 Egeene (Dressel 24, Dressel 2-4); 4-8 Sud pontice (4-6 Heracleea, 7-8 centre pontice incerte)

Ceramică de bucătărie: 9. caserolă; 10. caserolă și capac din caolin; 11. oale la roată lentă; 12. baze oale

Ceramică fină: 13-18 importuri micro-asiatice (13-15 Pergam, 16-17 ESC); 18 ceramică nord pontică; 19. ceramică vest pontică; 20-23 ceramică locală (?); 24. amforă de masă (egeean); 25. ulcior amforoidal (sud pontic); 26. bază ulcior (local?).

Pl. 5. Necropolă Livadă - Distribuție complexe și materiale arheologice.

81. Limba, com. Ciugud, jud. Alba

Punct: Limba – Vărar [Coliba Barbului]

Cod RAN: 1106.01 **Cod LMI** AB-s-B-00035

Colectiv: Marius-Mihai Ciută (Universitatea *Lucian Blaga* Sibiu); Radu Totoianu (Muzeul Municipal *Ioan Raica* Sebeș); Beatrice Elena Ciută (Universitatea *1 Decembrie 1918* Alba Iulia)

În prezentul raport, urmează să tratăm sub forma unei sinteze, rezultatele obținute în urma efectuării cercetărilor arheologice preventive realizate în ultimii 3 ani (2018 - 2020) în cadrul sectorului Limba - Vărar (subsectorul *Coliba Barbului*), componentă a *Ansamblului de situri preistorice de la Limba - Oarda de Jos* (jud. Alba). Cercetările au fost efectuate în aria delimitată la nord de DJ 107C, pe segmentul de ieșire din localitatea Limba, către Oarda de Jos (cartier al mun. Alba Iulia), șosea care a fost denumită recent, prin includerea întregului perimetru aflat de o parte și de alta a ei, în cadrul PUG Ciugud ca *zonă intravilană*, strada Dacilor. La vest limita sectorului este linia care desparte UAT Ciugud de UAT Alba Iulia, pe talvegul vechiului Pârâu al Școalei iar la est de talvegul Pârâului Ghișorilor.

Urmare a acestui demers urbanistic al Primăriei comunei Ciugud, în arealul indicat situat la sud de DJ 107C, terenul a fost parcelat și destinat, integral, construirii de locuințe familiale. Au fost conturate, astfel, cel puțin 7 parcele, pe care au fost proiectate locuințe familiale, anexe, împrejurimi, conexiuni la utilități, toate necesitând cercetări preventive. Au fost efectuate, până la momentul de față, un număr de 6 cercetări preventive, după cum urmează, de la vest spre est¹: *Proprietatea Farcaș Cosmin*², *Proprietatea Hancăș*³, *Proprietatea Ignat*⁴, *Proprietatea Mârza*⁵, *Proprietatea Furdui*⁶, *Proprietățile Lungu*⁷ (2). La momentul actual din acest sector de sit a mai rămas necercetată extremitatea de est, dinspre Pârâu Ghișorilor, care este însă parcelată (2-3 parcele).

Anterior anului 2019 în acest sub sector sudic al sectorului *Vărar*, cunoscut de localnici sub denumirea de dealul *Coliba Barbului* sau *Dealul Bercului*, nu fusese realizată nici o cercetare arheologică, nefiind construită nici o locuință, astfel că cercetarea preventivă a acestui sector (subsector) de sit era extrem de importantă, în înțelegerea întinderii, pe orizontală, a locuitorilor preistorice, cu precădere ale celor neolitice dezvoltate, ale culturii Vinča. Această, mai ales ca urmare a faptului că rezultatele cercetărilor efectuate în anii '40 ai secolului trecut la nord de DJ 107C,

de către frații Dumitru Berciu și Ion Berciu, relevau o stratigrafie remarcabilă și materiale arheologice deosebit de bogate⁸. O cercetare prin sondaj efectuată în anul 2000 de către arheologi de la universitatea din Alba Iulia, pe sectorul *Vărar*, la nord de DJ 107C, și la cca. 40 de metri spre est de suprafețele deschise de frații Berciu în anii 40, releva-se un strat de locuire mult mai subțire, precum și o densitate redusă a materialelor arheologice neolitice⁹. Sectorul *Vărar*, cu subsectorul *Coliba Barbului*, reprezintă, practic, limita de est a locuirilor neolitice de pe întinsa terasă de sud (dreapta) a Mureșului, între localitățile Limba și Oarda de Jos. O excepție o face sectorul *în coastă*, care este un fragment de terasă de mici dimensiuni, aflat la est de *Vărar*, pe marginea de nord a terasei, dar în acest sector au fost documentate doar depuneri Coțofeni (faza II¹⁰).

Cadrul geografic

a. Localizarea și delimitarea Sitului Limba - Vărar (Coliba Barbului)

Din punct de vedere geografic, situl se află amplasat în colțul de sud-vest al Depresiunii (Podișului) Transilvaniei, pe cursul mijlociu al Râului Mureș – la sud de mun. Alba Iulia, în apropierea locului în care râul părăsește culoarul depresionar Aiud - Alba Iulia și pătrunde în Culoarul intramontan Alba Iulia - Vințu de Jos - Orăștie. Terasa cu depuneri arheologice se află pe malul stâng al Mureșului, în zona de contact a luncii majore cu Podișul Secașelor, spre sud, unde geomorfologia se caracterizează prin pante și terase succesive ce coboară spre râu, terase ce au asigurat condiții optime locuirii umane. Situl se află pe o terasă neinundabilă, a cărei înălțime față de cursul apei variază de la cca. 8 m, în sectorul *Bordane*, până la 12-14 m la limita dintre sectoarele *Vărar* și *Vărraria*, la cca. 3 km sud de centrul civic al mun. Alba Iulia, la cca. 2 km în amonte de locul vărsării, pe aceeași parte, stângă, a râului Sebeș în Mureș, respectiv la cca. 1 km în aval de actualul loc de vărsare în Mureș a Ampoiului (acesta a diferit de-a lungul ultimelor secole). În ansamblu, din locul delimitat de sit, există o perspectivă excelentă spre nord, est și vest, bucurându-se de o foarte bună vizibilitate și deschidere către principalele căi de acces. (Fig. 1)

Situl de la Limba - Oarda de Jos, este situat în punctul maxim al unei meandre active, unde râul își schimbă practic direcția generală de curgere dinspre sud, spre vest. Sedimentele din albie prezintă materiale ce contrastează puternic. Afluenții montani (Ampoiul) aduc sedimente (pietriș) de dimensiuni mari (cca. 5-7 cm), cu care este *căptușită* în mare parte albia râului, iar aluviunile microlocale, cu dimensiuni medii de 1-3 mm, sunt transportate cu ușurință. Având în vedere ponderea mare a aluviunilor grosiere aduse de afluenți, pe care Mureșul nu le poate transporta decât când are apele mari, albia sa, în bună parte, este relativ stabilă. În dreptul sitului, a existat la jumătatea sec. XX o insulă (grind), colmatată actualmente, rezultat al depunerilor masive aduse de Ampoi dar și al lucrărilor de asanare și regularizare a râului, începute în perioada austriacă.

¹ Succesiunea dinspre vest spre est nu respectă și succesiunea cronologică a cercetărilor.

² Farcaș Cosmin, *Autorizația de supraveghere arheologică* nr. 312/12.06.2018. contract nr. 440 din 02.05.2018.

³ Hancăș Radu Augustin, *Autorizația de cercetare preventivă* nr. 182 / 02.04.2019: contract nr. 299 din 02.02.2019.

⁴ Ignat Marius Ionel, *Autorizația de cercetare preventivă* nr.646 din 09.11.2019, contract nr. 1540 din 22.10.2019.

⁵ Mârza Flaviu Călin, *Autorizația de cercetare preventivă* nr. 337 din 29.06.2020, contract nr. 647 din 28.05.2020.

⁶ Furdui Gheorghe, *Autorizația de cercetare preventivă* nr.217 din 11.05.2020, contract nr. 448 din 08.04.2019.

⁷ Lungu Daniel, *Autorizația de cercetare preventivă* nr. 200 / 24.04.2020, contract nr. 447 din 08.04.2019.

⁸ Berciu, Berciu 1947.

⁹ Paul et alii 2001.

¹⁰ Ciută, Gligor 1999.

Pe tot sectorul fundul albiei Mureșului este constituit, în cotul activ, de pietrișuri. În mal, peste acestea, se poate observa un nivel de gresii.

Afluenții minori (torenți) ai Mureșului din sectorul sitului (pe stânga a râului) sunt **Pârâul Școalei** la extremitatea vestică a sectorului **Vărar** (exact la limita administrativă cu localitatea Limba, com. Ciugud) care delimitează sectoarele **Vărar de Văraia** și **Pârâul Ghișorilor** (pe teritoriul localității Limba), la extremitatea estică, cel care delimitează sectoarele **Vărar** și **În coastă**. (Fig. 2, 3, 4, 5)

Relieful petrografic este destul de uniform fiind dezvoltat pe argile friabile (bentonite, caolin, hematite etc.). El este dezvoltat totodată pe argile impermeabile. Relief dezvoltat pe depozitele tortoniene și sarmatice (argilă albă și roșcată și marne roșii) gresii cuarțitice slab cimentate, marne și argile, conglomerate și gresii slab cimentate. Relief este format pe depozite de argile bentonitice, cu măguri rotunjite, cu mult glaciș între ele, cu prăbușiri. Se mai desprind reliefurile formate pe depozite de terasă (pietrișuri, argilă, loess, lehm, nisipuri), în apropierea contactului cu lunca, acolo unde pietrișurile și bolovanișul piemontan n-au fost spălate în întregime.

Procese actuale de versant dezvoltate pe suprafețe înclinate

Între formele eroziunii liniare s-au înglobat rigolele, ogașele, torenții, văiugile și vâlcelele și unele văi de pâraie cu curs temporar sau net torențial, eliminându-se văile mai mari cu curs permanent, chiar dacă au mari creșteri la viituri. Alunecările de teren apar destul de frecvent dând o notă caracteristică reliefului. Punctul în care se află amprenta locuinței proiectate, se caracterizează prin prezența fenomenului de eroziune de pantă.

Eroziunea de pantă: Numim eroziune a solului procesul de desprindere, transport și depunere a particulelor de sol de către factorii de mediu. Eroziunea solului afectează terenurile agricole, dar prin materialul erodat, care ulterior ajunge și este transportat în albia râurilor, influențează negativ și unele lucrări hidrotehnice și activități umane. Pagubele produse anual în România de fenomenele de eroziune a solului sunt de circa 600 mil \$ (în valori 1970) din care aproximativ 80% revin agriculturii¹¹. Apa din precipitații a îndepărtat treptat, dar în cantități variabile, stratul superior de sol de pe unele terenuri înclinate, fapt ce a dus, sub influența timpului, la o îndepărtare parțială sau totală a stratului de sol fertil și la scoaterea la suprafață a orizonturilor nefertile, ajungându-se uneori la roca mamă. Eroziunea de suprafață este periculoasă și pentru că este destul de greu sesizabilă și poate duce foarte repede la pierderi ireparabile. Acțiunea agresivă a apei asupra solurilor de pe terenurile în pantă, a avut un dublu efect: spălarea stratului arabil și transportarea, apoi depunerea acestuia la baza versanților, pe lunca râurilor și în lacurile de acumulare degradând astfel atât solurile de pe pante cât și pe cele de la baza versanților sau de pe lunci, având ca efect scăderea fertilității solului și implicit a producției culturilor agricole comparativ cu producția ce se obține pe solurile neerodate.

Pe pantele dealului Coliba Barbului (sau Dealul Bercului), stratul vegetal este extrem de subțire, între 10-30 de cm, tocmai ca urmare a proceselor de eroziune accentuate de caracterul impermeabil al argilelor. Fenomenul este mai puternic pe zona superioară (înaltă) a pantelor și mai atenuat spre bază. Pe alocuri, unde stratul a fost extrem de subțire, în argila de culoare albă, galbenă sau cenușie au fost distinse inclusiv liniile paralele ale vârfului de plug, dovadă a grosimii stratului vegetal. Pentru a atenua procesul eroziunii de pantă, regula agricultorilor a fost mereu aceea a practicării arăturii perpendiculare pe linia pantei (paralel cu curbele de nivel). Chiar și în aceste condiții, acolo unde au existat pante mai accentuate, stratul arabil a rămas foarte subțire, situație vizibilă și în imaginile date de www.GoogleEarth, unde sunt vizibile ariile erodate puternic, unde argila apare practic la suprafață. Refacerea sau formarea pe cale naturală a unui strat de 1 cm sol vegetal durează 100 - 300 ani (în funcție și de roca de bază). (Fig. 6)

Situația descrisă mai sus, privind caracteristicile solurilor specifice **sitului Limba – Vărar - Coliba Barbului**, are o relevanță extrem de importantă, esențială chiar, în înțelegerea *arhitecturii* așezărilor neolitice situate pe terasa I a Mureșului și pe panta dealului Coliba Barbului. Modul de protejare a comunității de fenomenul de șiroire-inundare, provocat de combinația *precipitații – pantă - sol argilos impermeabil*, poate fi înțeles mult mai bine în acest context.

Astfel se explică de ce pe pantele cu înclinație mare ale dealului Coliba Barbului agricultura se mai practică doar ocazional, sub forme derivate (lucernă, plante tehnice etc.), datorită aportului scăzut de componente fertile în sol, în vreme ce la baza pantei și pe terasa întinsă a **Sesului Orzii**, prin acumularea solului fertil, se obțin producții remarcabile de produse agricole, urmare a migrării factorilor fertili odată cu eroziunea de pantă și depunerea lor pe zonele plane. De departe cel mai fertil sol apare pe sectoarele **Bordane** și **Văraia**, unde humusul vegetal abundent se combină cu loessul nisipos situat foarte aproape de suprafață, caracterizat prin densitatea extraordinară a complexelor neolitice, majoritatea pline de cenușă (după cum se va vedea mai departe în acest sector au funcționat cuptoarele așezărilor neolitice), precum și alte elemente organice și minerale fertile.

Istoricul cercetărilor

Situl arheologic **Limba - Oarda de Jos**, a fost identificat în anii 40 ai secolului trecut - la început în sectorul **Vărar**, fiind cercetat între 1944-1947 de D. și I. Berciu (fig. 5). Acesta apare în *Repertoriul arheologic al județului Alba* (1995), precum și în *Lista Monumentelor Istorice* (LMI 2010, 2015). În aceste documente localitatea (respectiv situl arheologic) poate fi identificată sub numele „Dumbrava” (RepAlba 1995, 92-93; LMI 2004, *Monitorul Oficial al României*, anul 172 (XVI), nr. 646 bis, 16 iulie, 2004, pag. 8 – nr. crt. 66, cod LMI AB-s-B-00035, respectiv LMI 2010 și 2015), deși, încă din anul 1990, prin decizia locuitorilor localității, aceasta a revenit la denumirea ei originală: Limba, decizie publicată în Monitorul Oficial din martie 1990.

În anii 70, sectoarele **Vărar**, **Vararia** și **Bordane** au fost cercetate la suprafață de H. Ciugudean, pentru că între anii 1995-2001 sectoarele **Bordane**, **Sesu Orzii** și **Văraia**

¹¹ <http://www.creeaza.com/referate/geografie/geologie/Eroziunea-solului-procese-de-e671.php>

să fie cercetate sistematic de un colectiv al Universității "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia¹². Din anul 2009, cercetarea sistematică a sitului a fost reluată, fiind organizată de către Muzeul Municipal *Ioan Raica* din Sebeș în colaborare cu Universitatea *Lucian Blaga* din Sibiu. Cu aceste prilejuri s-a constatat faptul că, în teritoriul administrativ al localității Limba se află doar 2 sectoare (*Vărar*, cu tot cu *Coliba Barbului*, și *În Coastă*), în vreme ce zona centrală, de maximă intensitate a locuirilor neolitice se află în teritoriul administrativ al localității Oarda de Jos, devenită între timp cartier al mun. Alba Iulia (sectoarele *Vărăria*, *Bordane*, *Șesu Orzii*). În intervalul 2015-2020, în cadrul sitului au fost efectuate, în diferite sectoare, mai multe cercetări preventive, ocazionate de construcții de locuințe familiale, dar și de situl nr. 6 de pe lotul 1 al Autostrăzii Sebeș-Turda (2016-2017). (Fig. 7)

Caracteristicile geomorfologice ale sitului

Sectorul de sit cunoscut sub denumirea de Coliba Barbului se află localizat pe pantele relativ abrupte ale dealului cu același nume, care coboară spre nord-vest, spre Mureș de la altitudinea maximă de 263 m, fiind delimitat de sectorul *Vărar*, situat pe terasa cu altitudinea de 220 m, cu aspect plan, situată deasupra râului Mureș, la cca. 8-9 metri. Sectorul se află la sud de DJ 107C.

Metodologia propusă pentru cercetarea integrală a loturilor de pe acest subsector, situat paralel cu DJ 107C (strada Dacilor), a avut la bază practicarea de suprafețe/sondaje-de control și informare stratigrafică, arheologică, pe lățimea terenului aferent, în vederea surprinderii potențialelor depuneri arheologice, a succesiunii lor, respectiv a identificării stratului de depuneri sau a complexelor de locuire.

Strategia de cercetare arheologică

1. Metode și tehnici de cercetare folosite

a. Tehnici și metode non-distructive

- Studiul orto-fotoplanurilor atașate proiectului de construcție (la diverse scări), al fotografiilor satelitare și a tuturor hărților disponibile, în vederea identificării posibilelor structuri antropice dar și a evoluțiilor caracteristicilor geomorfologice în ultimele secole

- Realizarea unor cercetări de suprafață pe întreg arealul proiectului menite să verifice și să înregistreze eventualele anomalii ale reliefului (diferențe de culoare ale vegetației, amenajări antropice etc.) sau prezența unor materiale arheologice la suprafață (ceramică, piese litice, din os sau corn, resturi de materiale de construcție etc.)

b. Tehnici cu potențial distructiv

- Executarea, pe anumite zone ale sectorului de sit cercetat a unor unități de cercetare (sondaje), excavate atât manual cât și mecanic, cu un utilaj de tip excavator dotat cu lama de taluz, muncitorii și utilajul săpători fiind sub permanenta și directă coordonare a unui arheolog.

Strategia de abordare, prin săpătură, a fost condiționată de mai mulți factori, după cum urmează:

- specificul depunerilor arheologice (adâncimea de

relevare, grosimea, caracteristici),

- specificul morfologic al sectorului (pantă, loc drept, zonă accidentată etc.),

- momentul în care a fost abordat sectorul prin unitatea de cercetare

- strategia de evacuare a pământului excavat, pe suprafața de mari dimensiuni

- disponibilitatea logistică a beneficiarului (forța de muncă existentă implicată în săpătură)

Cercetarea arheologică a subsectorului Coliba Barbului (2018-2020) a avut un caracter preventiv. În prima fază, a fiecărei cercetări, a fost delimitată amprenta locuințelor (proiectului), respectiv amprenta sistematizării pe verticală. Acestea au fost marcate cu țărâși din lemn, înfipti în pământ la colțurile suprafeței prevăzute. Precizăm faptul că amprenta proiectatelor locuințe este suprapusă integral de arealul sistematizării pe verticală și se află la diverse distanțe de DJ 107C. Anterior operațiunii de delimitare/înțărâșare, a fost îndepărtată vegetația aflată pe amprentele proprietăților, terenul era acoperit integral de vegetație rezultate din urma lucrărilor agricole din campania anului 2019.. Dincolo de DJ 107C, la nord, pe sectorul *Vărar*, se află mai multe case, recent construite.

Odată efectuată operațiunile precizate, s-a trecut la trasarea secțiunilor și excavarea propriu-zisă, utilizând un excavator, dotat cu cupă de taluz, cu lățimea cupei de 1,50-2 m. S-au efectuat adânciri succesive în sol, cu grosimi de cca. 20 cm fiecare cu lungimi cuprinse între 10 și 20 de metri. Secțiunile arheologice, de control și informare stratigrafică, au fost executate fie orientate nord-sud) perpendicular pe traiectoria DJ 197C, fie orientate est-vest, paralel cu DJ 107C, respectiv marginea (muchia) terasei.

Deoarece proiectele au prevăzut amprente diferite ale locuințelor familiale, ale garajului, anexelor și a împrejmuirii, s-a decis deschiderea unor secțiuni de mari dimensiuni, care să surprindă situația stratigrafică pentru întreg arealul cuprins de proprietate, pe o suprafață de cel puțin 1/3 din aria totală afectată de proiecte.

Dacă în cazul proprietăților Farcaș, Ignat, Furduiu, Lungu nu au fost surprinse complexe arheologice și nici strat de depuneri ale locuirilor, în cazul proprietăților Hancăș și Mirza, au fost surprinse complexe adâncite, conturate imediat după îndepărtarea solului deranjat de lucrările agricole.

După îndepărtarea stratului vegetal (arabil), de cca. 20-35 cm, în care nu au fost observate materiale arheologice, pe toată suprafața s-a relevat un strat de culoare neagră cu o grosime de cca. 60-80 cm. (strat negru de sol, nederanjat recent, rezultat al procesului de eroziune de pantă cu foarte puține materiale arheologice în poziție secundară). Îndepărtarea acestor două prime straturi a fost efectuată mecanic, până la adâncimile precizate mai sus (0,90 m), prin adâncirea succesivă cu niveluri de săpare de 20-25-30 de cm. La adâncimea de 0,90 m, în SII din cadrul Proprietății Hancăș s-au profilat, parțial, un complex de tip groapă/bordei, cu formă relativ circulară, cu diametrul de cca. 1,10 m (Cpx. 1). S-a procedat la conturarea/golirea/ documentarea acestuia.

Acolo unde au fost semnalate/conturate complexe, s-a procedat la conturarea/ documentarea/golirea acestora.

¹² Paul et alii 1999; Paul et alii 2000; Paul et alii 2001; Ciută et alii 2010, Ciută et alii 2012, Ciută et alii 2013, Ciută et alii 2014, Ciută et alii 2015, Ciută et alii 2016, Ciută et alii 2017, Ciută et alii 2018

Din cadrul lor a fost recuperat materialul arheologic, constând din ceramică, resturi faunistice, utilaj litic cioplit, unelte din os (IMDA), scoici, fragmente de chirpici ars, râșnițe și fragmente de râșnițe, frecătoare/percutoare iar solul mai închis la culoare din care era compus, argilos, era de duritate mai mare în comparație cu loessul în care s-a adâncit aproximativ un metru, pe fundul gropii fiind surprins un strat compact de cenușă și resturi faunistice. Au fost relevate și documentate straturile de umplere.

Complexele de tip groapă, aparținând locuirii neolitice (Vinca) au fost surprinse doar în cadrul proprietății Hancăș, respectiv două gropi (Cpx. 1 și Cpx. 2) surprinse în limita de vest a secțiunii II. După caracterul materialelor conținute, ambele aparțin categoriei gropilor menajere.

În cadrul proprietății Mârza, a fost surprinsă, în capătul de vest al SI (și capătul de nord al SII) un alt complex de tip adâncit, fără a avea relații stratigrafice cu nivelurile superioare, rezultate din acumularea de sol la baza pantei. După analiza primară a materialelor ceramice, avem de a face cu un complex ce aparține epocii eneolitice, mai precis fazelor timpurii (I) a culturii Coțofeni. Un complex relativ contemporan, de fază II, fără strat de cultură, a fost cercetat, documentat în sectorul În Coastă al Ansamblului de situri preistorice de la Limba în anul 1997 și publicat în periodicul *Apulum*¹³. Se conturează o nouă ipoteză de lucru, aceea a utilizării temporare a terasei înalte a Mureșului din sectoarele *Vărar* și *În Coastă*, de purtătorii culturii Coțofeni, în special a fazelor timpurii, în care apar și influențele de tip Cernavoda III, cu ceramica decorată cu caneluri și formele de cești cu toate înălțate și cu perforații.

La adâncimea de 0,90 - 1 m, specific zonei situate la baza pantei din Coliba Barbului, s-a profilat, pe toată suprafața sondajului (SI/2020), strat de sol de culoare brun-gălbui, pentru ca la adâncimea de 1 m să apară argila de culoare deschisă, sterilul arheologic.

Depunerile naturale de sol pe acest sector, identice pe toate parcelele cercetate pot fi descrise, începând cu cota 0, astfel:

(0) Strat vegetal cu depuneri antropice recente și deranjamente recente parțiale (0,10-0,30m), ocazionate de lucrările agricole și stâlpilor de curent electric.

(1) Un prim orizont este constituit din cernoziomuri tipice, bine humificate, cu structură afânată, cu mult conținut organic, de culoare neagră spre brun închis; acest orizont are grosimi cuprinse între 0.2 m (în zonele de pantă accentuată) mergând până la 0.8 m (pe porțiunile de acumulare de la baza pantei). Este un sol de culoare neagră, care prezintă caracteristicile solurilor în care există un exces de umiditate. Materialele arheologice apar, sporadic, rulate, în acest orizont.

(2) Al doilea orizont este unul de tranziție, mai slab humificat, cu structură grăunțoasă, prezentând ocazional diverse incluziuni carbonatice; are o culoare cenușiu deschisă și grosimi cuprinse între 0.30 și 1. m, fiind prezent doar în zona de acumulare, la baza pantei. Are un aspect brun-închis, consecință a locuirii umane caracterizate prin activități de ardere a lemnului. Materialele arheologice apar, sporadic, rulate, în acest orizont.

(3) Al treilea orizont este o depunere de loess galben

nisipos, puțin compactat cu incluziuni de argilă bentonitică (de culoare gri-albăstrie, roșu-vișinie și mai rar gri); în anumite zone ale sectorului acest orizont este mai argilos, căpătând nuanțe maronii și o consistență mai ridicată; prezintă incluziuni carbonatice, mai ales în zona de contact cu orizonturile superioare, prezentând caracteristici specifice solurilor mlăștinoase. Steril arheologic.

(4) Al patrulea orizont, geologic, este compus din argila galbenă, dură, compactă, uneori argiloasă, care se desprinde în bulgări tetraedrici. În sectorul din jumătatea de vest apare cea uscată, cu culoare galbenă cenușie, iar în zona de est este înlocuită de argila umedă, compactă. Acest orizont este definit tot ca steril arheologic.

Concluzii

Cercetările preventive efectuate în intervalul 2018-2020, în sectorul aflat la sud de DJ 107C (Strada Dacilor), cunoscut sub toponimicul de *Vărar - Coliba Barbului*, dovedesc faptul că acesta a fost puternic afectat de fenomenul eroziunii de pantă, fiind relevantă lipsa efectivă a unui strat propriu-zis de depuneri arheologice respectiv prezența sporadică a unor complexe de tip groapă, cel mai probabil cu caracter menajer, din epoca neolitică (cultura Vinča, fazele timpurii), a unor șanțuri ce par a avea o origine naturală (rupturi ale straturilor geologice, paralele cu cursul râului Mureș), respectiv a fost surprins un singur complex adâncit de tip *bordei*, care aparține fazei timpurii a culturii Coțofeni (faza I). Stratul de sol aflat deasupra sterilului arheologic (loess-argilos), conține sporadic materiale ceramice și litice (neolitice și, extrem de rar, de epocă romană) care se află în poziție secundară, fiind rulate prin procesele eroziune. Zona de pantă a subsectorului *Vărar - Coliba Barbului* pare să fi avut o poziție periferică în cadrul locuirilor neolitice, cu funcționalitate menajeră. Materialele de epocă romană pot proveni din *villa rustica* semnalată mai sus pe pantă, la cca. 500 de metri spre sud, fiind antrenate de același fenomen al eroziunii de pantă.

Ca urmare a cercetărilor preventive efectuate pe cele șapte parcele din subsectorul *Vărar - Coliba Barbului*, la finalul cercetărilor, au fost recomandate, eliberarea certificatelor de descărcare de sarcină arheologică.

Bibliografie:

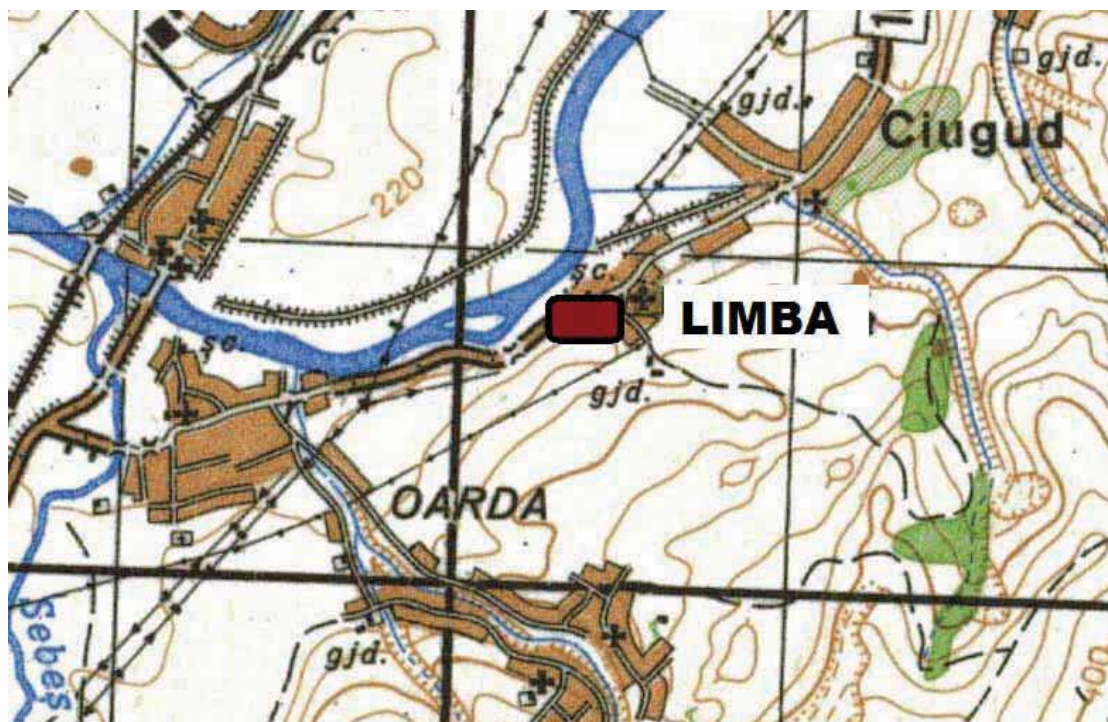
- D. Berciu, I. Berciu, *Cercetări arheologice în județul Alba I*, în *Apulum*, III, 1947, p. 1-43;
M-M. Ciută, *Începuturile neoliticului timpuriu în Transilvania intracarpatică*, Alba Iulia, 2005, Ed. Aeternitas, 340 p. (teza de doctorat);
M-M. Ciută, *Precizări cu privire la topografia, toponimia și sectoarele complexului de așezări preistorice de la Limba - Oarda de jos (jud. Alba)*, în *Apulum*, XLV, 2009;
M-M. Ciută, *References regarding the topography, toponimy and the sectors of the archaeological complex of settlements from Limba-Oarda de Jos (Alba county)*, în *Acta Terrae Septemcastrensis*, VIII, Sibiu, 2009;
M-M. Ciută, C. Suciu, S. A. Luca, G. Rustoiu, H. Ciugudean, C. Fântâneau, B.E. Ciută, C. Florescu, *Limba - Oarda de Jos*, în *CCA*, 2010;
M-M. Ciută, S.A. Luca, C. Suciu, T. Borșan, B. Ciută, R.

¹³ Ciută, Gligor 1999.

- Totoianu, C. Anghel, P. Poienaru, *Limba - Oarda de Jos – Văraie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2012*, în CCA, 2013;
- M-M. Ciută, S.A. Luca, C. Suci, T. Borșan, B. Ciută, R. Totoianu, C. Anghel, P. Poienaru, *Limba - Oarda de Jos – Văraie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2013*, în CCA, 2014;
- M-M Ciută, S.A. Luca, C. Suci, T. Borșan, B. Ciută, *Limba-Oarda de Jos – Văraie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2014*, în CCA, 2015;
- Marius-Mihai Ciută, R. Totoianu, C. Șuteu, I.-C. Codrea, E. B. Ciută, B. Bobîna, Al. Bărbat, *Considerații preliminare privind cercetările preventive din situl nr. 6, km. 6 + 050 – 7 + 050, din lotul 1 al autostrăzii Sebeș-Turda*, în *Terra Sebus*, VIII, 2016, p. 9-22;
- M-M. Ciută, R. Totoianu, B. Ciută, *Limba - Oarda de Jos – Văraie (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2015*, în CCA, 2016;
- M-M. Ciută, R. Totoianu, C. Șuteu, B. Bobîna, I. Codrea, B. Ciută, Al. Bărbat. *Situl nr. 6 Lotul 1 Autostrada Sebeș - Turda (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2016*, în CCA, 2017;
- M-M. Ciută, R. Totoianu, C. Șuteu, I. Codrea, B. Ciută, *Situl nr. 6 Lotul 1 Autostrada Sebeș - Turda (com. Ciugud, jud. Alba) campania 2017*, în CCA, 2018;
- M-M. Ciută, A. Gligor, *O descoperire aparținând culturii Coțofeni în situl arheologic de la Limba - În coastă*, în *Apulum*, XXXVI, 1999, 55-80;
- M-M. Ciută, B. E. Ciută, *Contribuții la cunoașterea organizării interne a așezărilor viciene timpurii. Așezarea de la Limba - Oarda de Jos*, în *ARHEOVEST*, VI/1, In Memoriam Marian GUMĂ: Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie: Timișoara, 24 noiembrie 2018, Vol. 1: Arheologie, Vol. 2: Metode Interdisciplinare, Ed.: Sorin Forțu, Coordonator: Dorel Micle, DVD-ROM: Adrian Cîntar, WEB: Sorin Forțu și Claudiu TOMA, JATEPress Kiadó, Szeged, 2018, Vol. 1: ISBN 978-963-315-386-4 (Összes / General), ISBN 978-963-315-384-0 (I. kötet/volumul 1), p. 121-146;
- I. Paul, M-M. Ciută, M. Căstăian, A. Gligor, G. Rustoiu, *Raport asupra săpăturilor arheologice efectuate la Limba - Oarda de Jos, campania 1999*, în CCA, 2000, 56-58;
- I. Paul, M-M. Ciută, M. Gligor, G. Rustoiu, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în cadrul sitului arheologic de la Limba - „Vărar”, Oarda de Jos - „Șesu’ Orzii”, „Oarda de Jos” - „Dublihan”, campania 2000*, în CCA, 2001, 133-136;
- I. Paul, M-M. Ciută, M. Căstăian, A. Gligor, G. Rustoiu, *Limba, com. Ciugud; Oarda de Jos, com. suburb. Oarda, mun. Alba Iulia, jud. Alba*, în C.C.A., *Campania 2000*, cImec, București, (Suceava), 2001, p. 133-136, <http://archweb.cimec.ro>;
- I. Paul, Paula Mazăre, Călin Șuteu, Anita Niculescu, Ian Haynes, Szilamer Panczel, Doru Bogdan, Gabriel Sicoe, Mihaela Ciaușescu *Oarda (Limba), mun. Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Șesu Orzii*, în C.C.A. *campania 2004*, cImec, București, (Mangalia), 2005, p. 246-247, <http://archweb.cimec.ro>;
- Rustoiu, Ciută 2001 - (G. Rustoiu), *Considerații cu privire la unele descoperiri aparținând primei epoci a fierului din așezările de la Limba - Bordane și Limba - Șesu’ Orzii*, în *Studii de arheologie transilvăneană* = Omagiu N. Gudea la 60 de ani, Cluj-Napoca-Zalău, 2001.

a

b

Fig. 1. (a) Localizarea sectorului de sit Limba-Vărar, pe harta administrativă a județului Alba
(b) Detaliu cu sectorul care limitează, la est, situl arheologic.

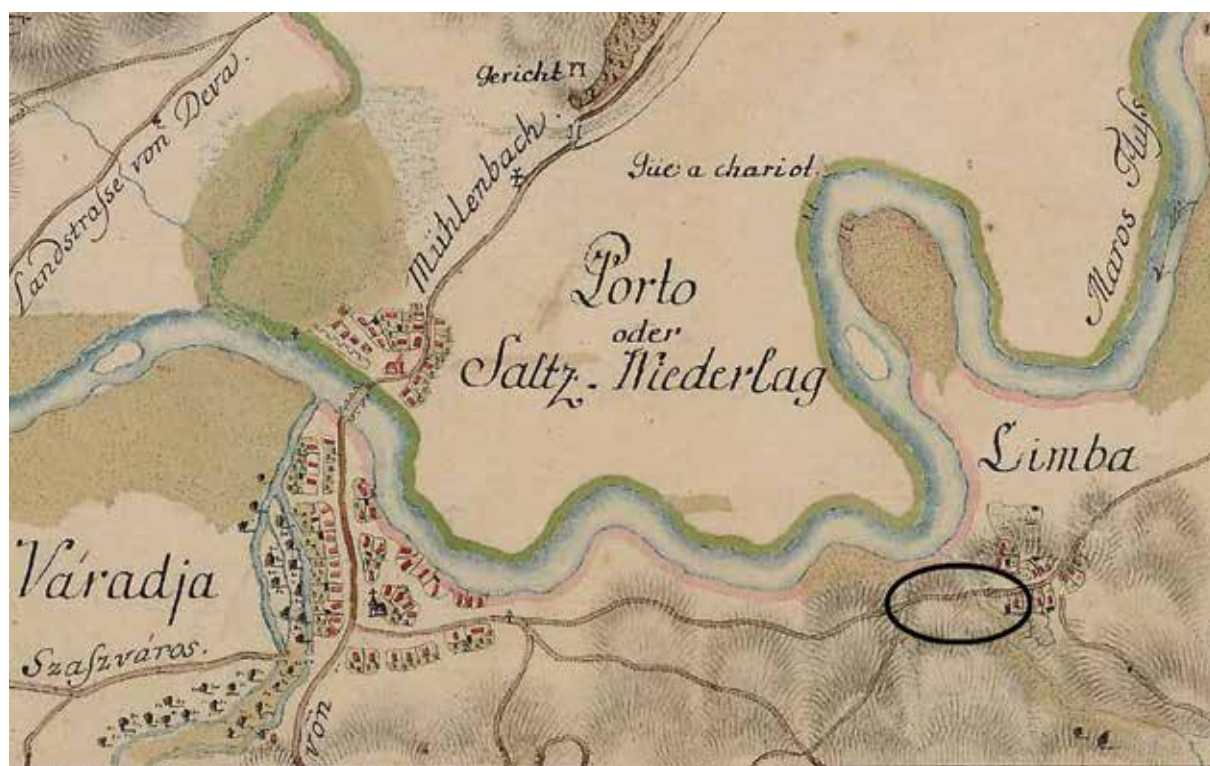

Fig. 2. Arealul sectorului de sit Vărar-Coliba Barbului în Prima Ridicare Topografică Militară austriacă (Tereziană) 1763-1787. Se observă că meandru puternic spre nord-est (și alte meandre) încă existau la acea vreme.

Fig. 3. Arealul sectorului de sit Vărar-Coliba Barbului în A Doua Ridicare Topografică Militară austriacă (Franciscană) 1806-1869.

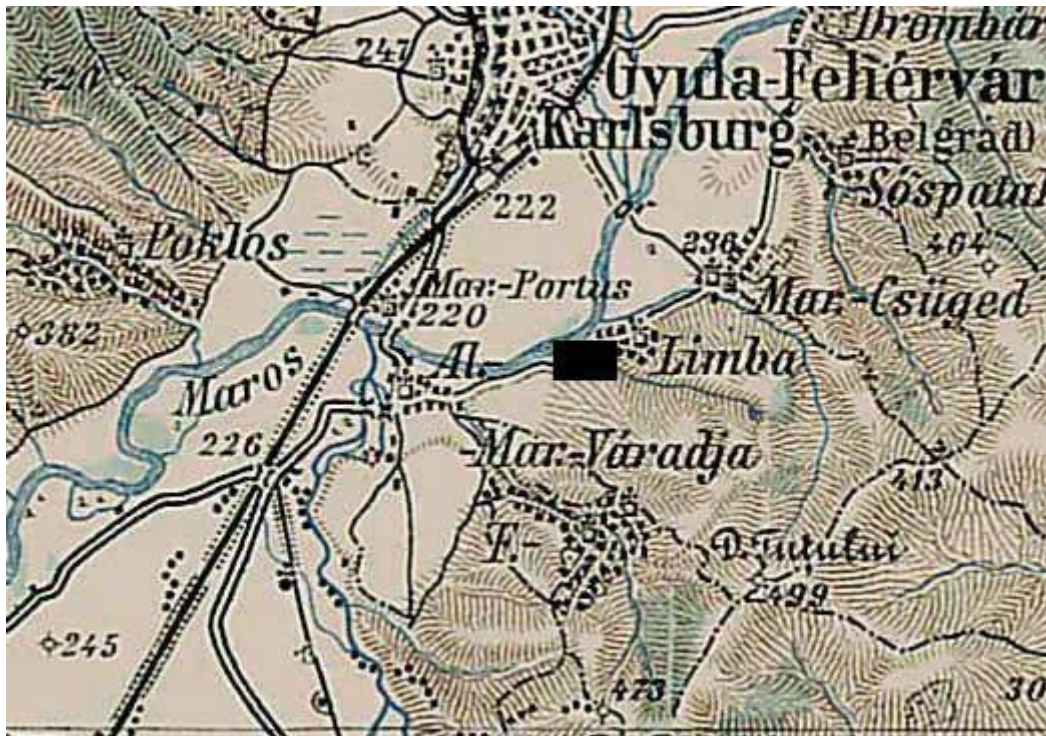

Fig. 4. Sectorul de sit Vărar-Coliba Barbului în A Treia Ridicare Topografică Militară austriacă (Josefină) 1869-1887.

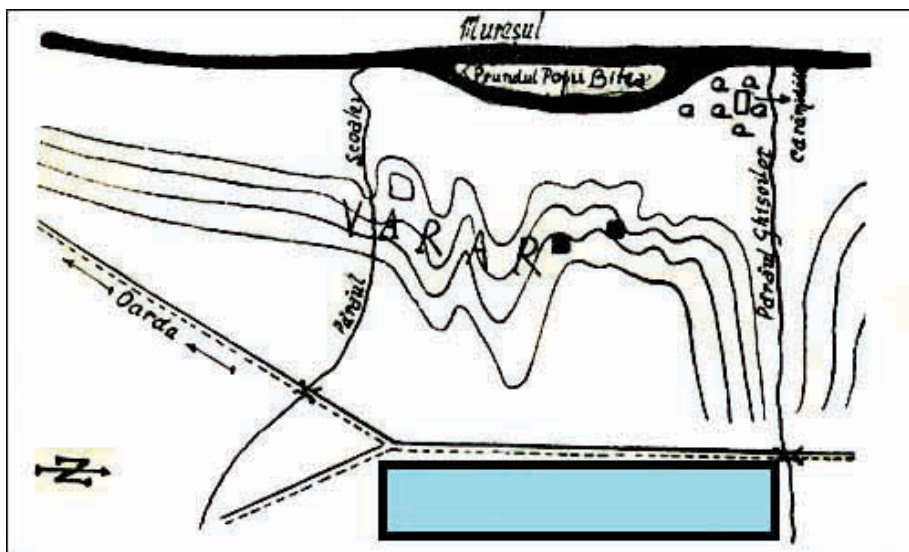

Fig. 5. Schița topografică realizată de D. și I. Berciu, cu prilejul publicării primelor rezultate ale cercetărilor din punctul Vărar (1947). Cu dreptunghi albastru subsectorul Vărar - Coliba Barbului.

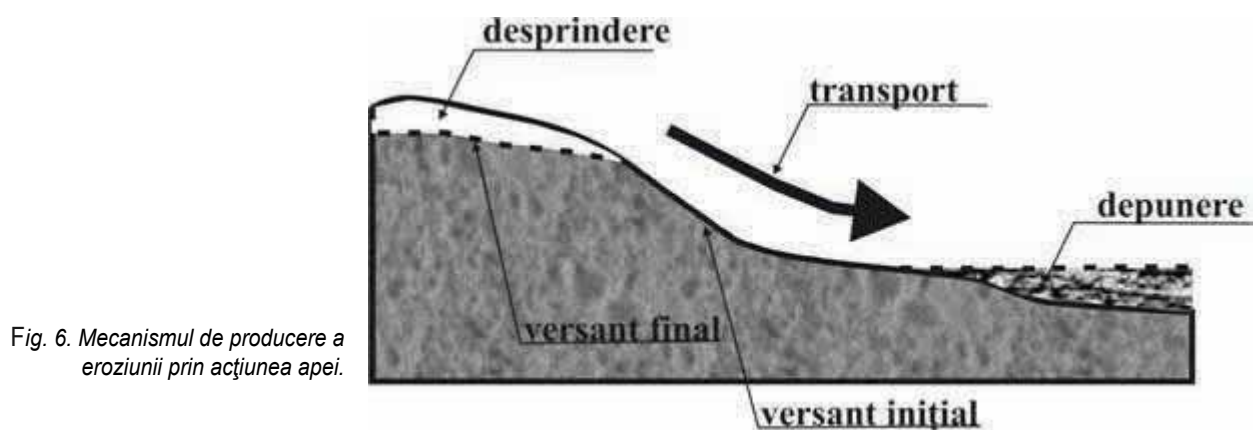

Fig. 6. Mecanismul de producere a eroziunii prin acțiunea apei.

Fig. 7. Imagine satelitară cu ocalizarea sectoarelor ce compun ansamblul de situri arheologice Limba - Oarda de Jos. Marcare cu negru, delimitarea ansamblului de situri neolitice (Ciută 2009); marcă cu linie galbenă, delimitarea administrativă (Alba Iulia – Limba), marcă cu roșu suprafața cercetată preventiv.

Fig. 8. Imagine satelitară cu Sectorul Vărar-Coliba Barbului. Cu dreptunghiul albastru este indicată proprietatea Farcaș (2018). Cu negru este indicată proprietatea Hancăș (2019), cu portocaliu proprietatea Ignat (2019), cu verde este indicată proprietatea Mârza (2020), cu roșu este indicată proprietatea Furduiu (2019), cu galben proprietatea Lungu (2020). (sursa: Google Earth 2016).

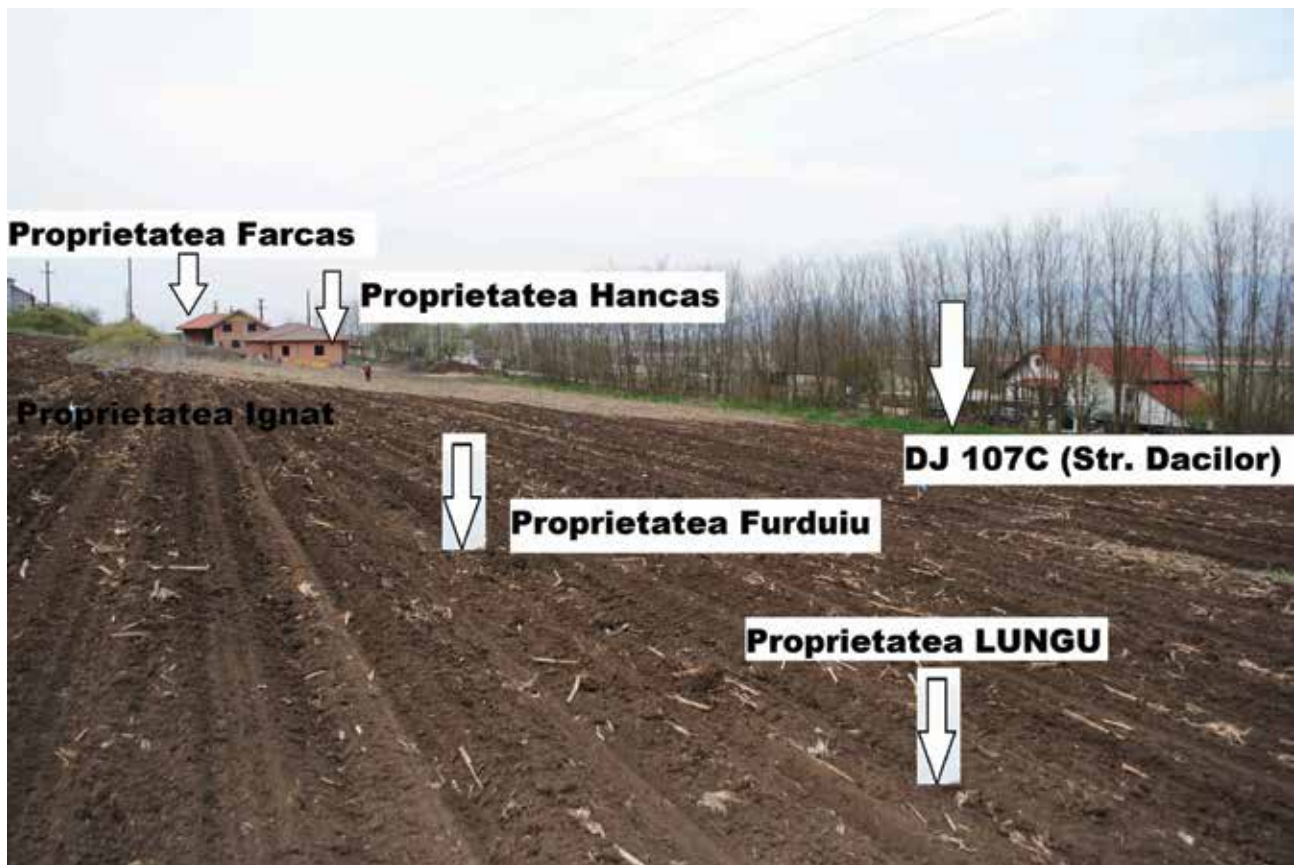

Fig. 9. Vedere generală dinspre nord-est, a sub-sectorului Coliba Barbului la momentul delimitării prin înțăruișare și trasare a proprietății Mârza. Săgețile albe indică colțurile ariei. În planul secund se observă proprietățile Farcaș, Hancăș și Ignat, cercetate anterior (2018-2019), iar în prim plan proprietatea Lungu (2020). În dreapta DJ 107C.

Fig. 10. Proprietatea Hancăș SII/2019. Vedere dinspre est, asupra complexului 1 (Cpx. 1) la conturare.

Fig. 11. Proprietatea Hancăș SII/2019. Vedere dinspre nord-est asupra Cpx. 1 și Cpx. 2, după golire.

Fig. 12. Proprietatea Hancăș. Vedere dinspre est, asupra Cpx.1, din SII/2019, după golire (detaliu).

Fig. 13. Proprietatea Hancăș. Vedere generală asupra SII/2019, dinspre sud-est.

a

Fig. 14. Proprietatea Hancăș. (a) Vedere generală asupra S I (dinspre sud) și (b) SIII/2019 (dinspre est).

b

Fig. 15. Proprietatea Hancăș. Vedere generală, dinspre nord-vest, a SI/2019.

Fig. 17. Proprietatea Hancăș. Materiale arheologice din SI/2019. Ceramica, material faunistic și rășniță din gresie. Se observă caracterul rulat al materialului ceramic.

Fig. 16. Proprietatea Hancăș. Materiale arheologice din Cpx 1 (SI/2019). Ceramică, material faunistic. Se observă caracterul rulat al materialului ceramic.

Fig. 18. Proprietatea Mârza. Vedere dinspre vest, asupra SI/2019. În prim plan se observă complexul în timpul golirii complexul adâncit Coțofeni (bordei?), care s-a conturat în sterilul de culoare gălbui închis, direct din primul nivel în lipsa depunerilor de interes arheologic (strat) în solul acumulat.

Fig. 19. Proprietatea Mârza. Vedere dinspre vest asupra complexului Coțofeni SI/2020, la final.

Fig. 20. Proprietatea Mârza. Vedere dinspre nord asupra complexului Coțofeni, cu limitele surprinse și în SII/2020.

Fig. 21. Proprietatea Mârza. Detaliu dinspre nord, asupra SII/2020, cu complexul în prim plan.

Fig. 22. Proprietatea Mârza. Vedere generală dinspre sud, asupra SII/2020. Se observă sterilul arheologic loessoid.

Fig. 23. Proprietatea Mârza. Vedere dinspre sud-est a complexului cercetat, în stadiul final.

Fig. 24. Utilaj litic cioplit și unealtă din os, din bordeiul Coțofeni I.

Fig. 25. Materiale ceramice de factură Cernavodă III, decorate cu caneluri și cu toarte perforate.

Fig. 26. Vas ceramic de factură Cernavodă III, decorat cu caneluri și cu toarte perforate.

Fig. 27. Vas ceramic fragmentar Coțofeni I.

Fig. 28. Vas ceramic fragmentar Coțofeni I.

Fig. 29. Fragmente ceramice Coțofeni I.

Fig. 30. Vas ceramic fragmentar Coțofeni I.

Fig. 31. Vas ceramic fragmentar Coțofeni I.

Fig. 32. Vas ceramic fragmentar Coțofeni I.

Fig. 33. Râșniță și frecător din gresie, din complexul Coțofeni I.

Fig. 34. Fragmente de râșnițe din gresie, din complexul Coțofeni I.

Fig. 35. Proprietatea Furduiu SII/2020. Vedere dinspre est, sud-est. Se observă nivelul la care se conturează sterilul arheologic, loessoid, în zona de la baza pantei, din apropierea DJ 107C (Strada Dacilor).

Fig. 36. Profil magistral, orientat est-vest, în cadrul proprietății Ignat, rezultat din taluzarea pantei (după acordarea Certificatului de descărcare de sarcină arheologică).

Fig. 37. Proprietatea Furduiu. Suprafața II. Se observă evoluția stratului steril arheologic.

82. Merești, Cheile Vârghișului, jud. Harghita

Punct: peștera Mare – nr. 14

Tipul de sit: 1/115/116

cod RAN: 85065.04

Autorizație nr. 295/2.06.2020

Colectiv: Marian Cosac – responsabil (UV Târgoviște), George Murătoareanu (UV Târgoviște), Daniel Vereș (ISER Cluj Napoca), Loredana Niță (UV Târgoviște), Dan Lucian Buzea (MCR Sf. Gheorghe), Dan Ștefan (MCR Sf. Gheorghe), Ștefan Vasile (U București), Gabriel Șerbănescu (UV Târgoviște), Valentin Georgescu (UV Târgoviște), Bogdan Stroe (UV Târgoviște), Ionel Geambașu (UV Târgoviște)

Perioada desfășurării cercetării: iulie/septembrie 2020

Peștera Mare este amplasată pe versantul stâng al Cheilor Vârghișului, la aproximativ 18 m deasupra talvegului. Peștera prezintă o serie de săli și galerii ce totalizează 1.100 m. Portalul se deschide sub forma unei bolte arcuite, cu o lărgime de 12 m și o înălțime de 6 m. În sala principală pachetul sedimentar este ușor ascendent, dar se orizontalizează în sala din stânga acesteia. Acesta este și spațiul în care lumina naturală facilitează activitatea umană. Tr. Orghidan și M. Dumitrescu au denumit acest sector „complexul AA” și menționează faptul că pachetul sedimentar, cu o grosime de 6 m, a fost exploatat prin extragerea de îngrășământ fosfatic.

Consistentul pachet sedimentar al acestei peșterii a fost cercetat de J. Teutsch între anii 1900-1902, când a cules materiale arheologice de la suprafață. În 1907 a efectuat și o săpătură arheologică, prin deschiderea unei secțiuni la 7-8 m. de intrare, dar care nu a depășit adâncimea de 20-30 cm. În anul 1932, J. Teutsch și L. Schmidt au reluat săpătura arheologică în sala de la intrare. În 1941-1942 Maria Mottl a efectuat două sondaje, dar rezultatele obținute nu au fost publicate la standarde acceptabile. O cercetare arheologică a mai fost întreprinsă de speologul István Déneș, dar nu cunoaștem rezultatele. Din păcate, în acest stadiu al cercetărilor, nu putem identifica paternitatea gropile vizibile la nivelul de călcare, singura decelabilă fiind exploatarea de guano.

În mod natural, accesul la Peștera Mare este extrem de dificil, versantul din fața acesteia fiind reprezentat de un perete aproape vertical. În prezent, accesul în peșteră se face cu ajutorul unei serii de 2 scări metalice și a uneia săpată în versant. O pictură din anul 1857, valorificată de speologul István Déneș, redă intrarea în Peștera Mare și o scară pe care urcă un vizitator.

Obiectivul nostru pentru anul 2020 a fost de a evalua succesiunea și componența culturală a etapelor de locuire, iar în vederea atingerii acestuia a fost deschisă secțiunea S2 (2 x 2 m) în sala principală (fig. 1, fig. 2, 3), în proximitatea secțiunii din anul 2019. Ca și în anul 2019, secvența superioară conține un numeros material ceramic atribuibil perioadelor eneoliticului și epocii bronzului. Numeros material ceramic se concentrează zona S-SV în asociație cu cărbune și cenușă (fig. 4, 5).

Material litic a fost descoperit de-a lungul unei secvențe stratigrafice cuprinsă între 0,87 m și 1,90 m (fig. 6) și este format din 21 de galeți rulați, întregi sau fragmentați, din bazalt și 21 de piese rezultate din secvențe de debitaj. Bazaltul și cuarțul sunt materiile prime utilizate cu precădere, alături de care apar, izolat, dioritul și liditul. Așchiile proximale, meziale și distale formează cea mai mare parte a eșantionului; puținele exemplare complete au taloane netede sau diedre și dimensiuni medii (40-44 mm lungime, 22-30 mm lățime, 5-10 mm grosime). Unica lamă din colecție, din bazalt, este un exemplar mezial, de 63 mm lungime, 31 mm lățime și 9 mm grosime, cu profil rectiliniu, secțiune transversală trapezoidală și marginile lungi retușate direct, neregulat, continuu. Extremitățile proximală și distală prezintă desprinderi neregulate, probabil efectuate în încercarea de reamenajare a suprafețelor de fractură.

Materialul litic este asociat cu numeroase resturi faunistice de *Ursus spelaeus*.

Din întreaga coloană stratigrafică au fost prelevate probe pentru datări C14, OSL și IRSL.

Mostrele de os estimate prin metoda radiocarbon indică o corologie peste posibilitatea de estimare a acestei metode.

Abstract

Peștera Mare is located on the left side of Vârghiș Gorges, about 18 meters above the thalweg. The cave presents a series of halls and galleries totaling 1,100 m. The consistent sedimentary package of this Cave was investigated by J. Teutsch, M. Mottl and István Déneș. Our goal for 2020 was to evaluate the succession and cultural composition of the habitation stages, and in order to reach it, was opened a section S2 (2 x 2 m) in the main room. The upper sequence contains a large number of ceramic materials dating to the Eneolithic and Bronze Age periods. Lithics was discovered along a stratigraphic sequence between 0.86 m and 1.90 m and consists of 21 lithics. The lithics are associated with numerous faunal remains of *Ursus spelaeus*. Samples for C14, OSL and IRSL dating were taken from the entire stratigraphic column.

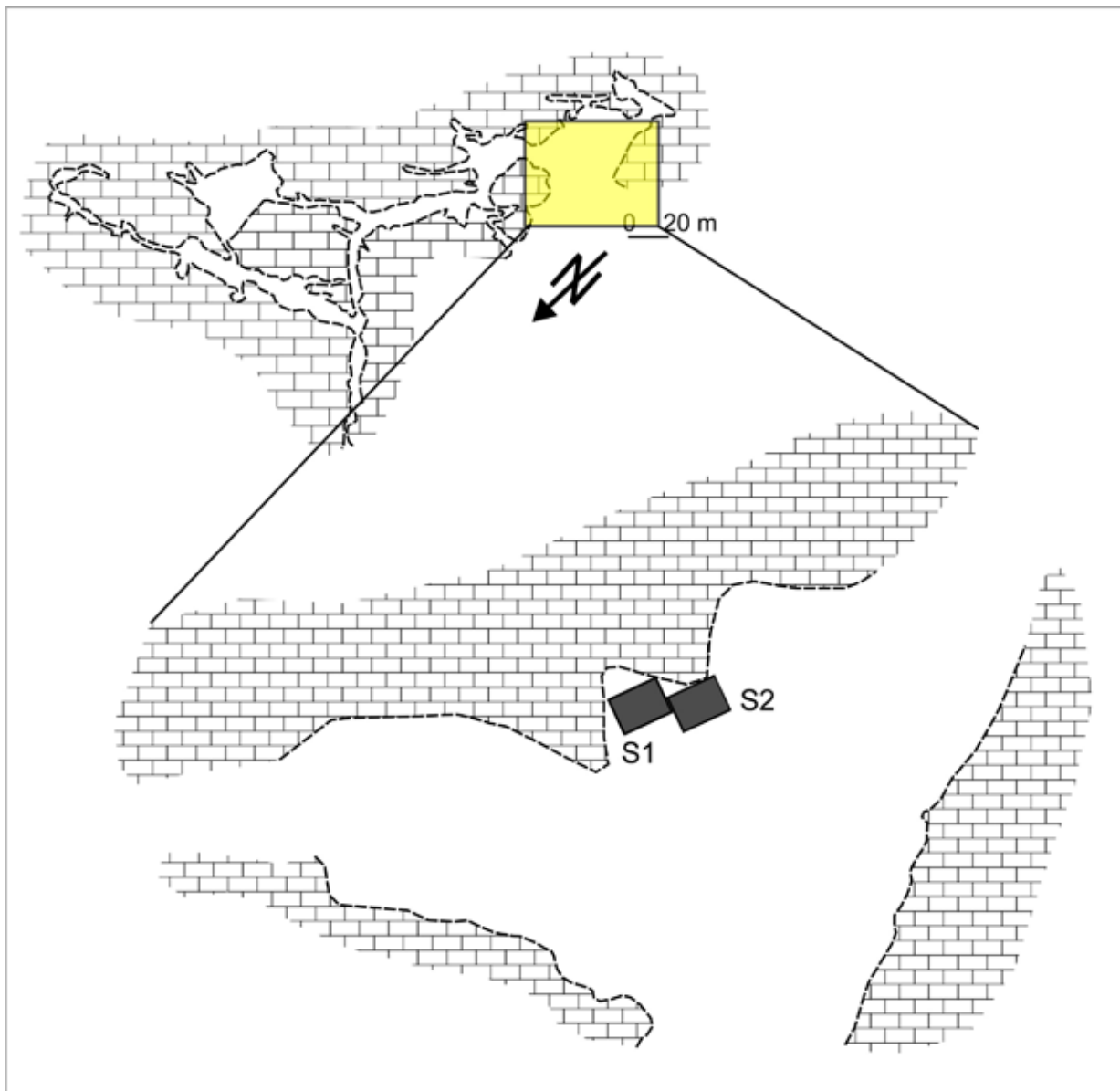

Fig. 1. Plan Peștera Mare 2020.

Fig. 2. Plasare secțiune S2.

Fig. 3. Imagine de ansamblu S2.

Fig. 4. Vatra asociată cu material ceramic.

Fig. 5. Detaliu vatră.

Fig. 6. Profil stratigrafic.

83. Negrilești, jud. Galați**Punctul: Curtea Școlii****Sector topo B4-B5 („Grădiniță”); Sector topo C3 („Pin”)****Cod tip de sit:** 111, 22**Cod de epocă:** 131, 153, 33, 42, 5**Cod RAN:** 75285.01; Cod LMI/2004-GI-I-s-B-02988**Autorizație nr.** 344/30.06.2020**Colectiv:** Ilie Costel - responsabil de șantier (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați); membri: Ciobotaru Paul (Muzeul de Istorie „Teodor Cincu” Tecuci);**Finanțare:** 15.000 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 30.06.- 17.09.2020

Proiectele investiționale pe care Primăria și Școala Gimnazială „Florea Julea” din Negrilești, intenționează a le realiza pe terenuri aflate în situl arheologic necesită avize de descărcare arheologică. Astfel, în zonele unde se vor realiza lucrările de împrejmuire a clădirii grădiniței și traseul de canalizare spre fosa septică, au fost efectuate cercetări arheologice preventive prin deschiderea a două unități de cercetare (SG17, SG18).

Suprafața SG17/2020, orientată NE-SV, este situată la 10 m vest de SG16, pe latura de vest a curții viitoarei grădinițe, la 100 m vest de școala gimnazială și a avut dimensiunile de 60m/2m. Adâncimea maximă de săpare a fost de 3,00 m. Cota 0 a fost stabilită în colțul de NV, de unde începe și numărătoarea carourilor. Diferența de nivel dintre metrul 0 și metrul 60 este de 3,30 m. Cercetarea acestei suprafețe a dus la descoperirea a 26 complexe de locuire (gropi menajere, de provizii, locuințe, instalații de foc) și a unui complex funerar. Au fost practicate și două casete (Ext.1E, Ext. 2E) pe latura de E, în dreptul c.20-23 pentru a studia complexe apărute în secțiune.

Suprafața SG18/2020, orientată ESE-VNV, este situată la 0,5 m vest de colțul de NV al SG15/2019 și la 2 m nord de suprafețele SG1/2018, SG2/2018 și SG8/2018. Capătul de vest al SG18 se află la 4 m sud de intrarea în clădirea vechiului conac. Dimensiunile suprafeței au fost de 21m/2m, iar adâncimea maximă de săpare de 2,40 m. Numerotarea carourilor a fost stabilită de la E la V. În SG18 au fost descoperite zece morminte din necropola medievală a satului Negrilești, precum și 12 complexe de locuire (gropi, instalații de foc, locuințe), datate în epoca bronzului, secolul IV p. Chr., perioada premedievală și cea modernă. Suprafața a fost extinsă cu mici casete pentru a cerceta complexe apărute.

Stratigrafie generală sector topo B4-B5 („Grădiniță”)

Stratigrafia acestei zone surprinde intervențiile moderne și contemporane care au afectat nivelurile de locuire preistorice, antice și premedievale. Astfel, solul viu este suprapus de un nivel de locuire din epoca bronzului, reprezentat de un pământ negru deschis în amestec cu galben sau cafeniu, gros de circa 15 - 20 cm, cu material din culturile Monteoru și Noua. Peste nivelul de epoca bronzului se suprapune un nivel de locuire din secolul IV p. Chr. și a secolelor IX-X, de culoare negru granulos, gros de circa 20 - 40 cm. Straturile arheologice preistorice și antice au fost

perforate în multe situații de intervenții moderne și de gropile mormintelor din necropola medievală a satului. Nivelul medieval are o grosime de circa 30 cm și este constituit dintr-un sol negru mai afânat. Peste acest nivel se găsește un strat de 20 - 40 cm format dintr-un amestec de sol negru compact cu cărbune, chirpic, cărămidă, var și materiale de factură modernă. Un strat de pământ negru, gros de circa 15 - 20 cm, vegetal până acum un an, este acoperit de o nivelare efectuată odată cu lucrările la noua grădiniță.

În cele două suprafețe cercetate au fost evidențiate 38 complexe de locuire, locuințe, gropi, instalații de foc din epoca bronzului, secolul IV p.Chr., secolele IX-X, perioadele medievală și modernă. Au mai fost cercetate și 11 complexe funerare, cu înhumări umane din perioada premedievală și cea medievală.

Locuințe

Structurile cu destinație de locuință au fost sesizate în cele două secțiuni și sunt din perioade diferite, cea mai veche fiind din epoca bronzului.

L.1 (Cx.123) este o locuință ce se datează, pe baza ceramicii din interior, în din perioada târzie a epocii bronzului, cultura Noua. Complexul a fost sesizat la adâncimea de -1,60 m, în capătul de est al SG18, în c.1-2 și în extinderile spre E și S. Avea o formă ovală (2,70 m/2,10 m), cu o groapă de acces spre nord, de 1 m, care cobora 0,40 m. Baza complexului a fost surprinsă la - 2,40 m.

L.2 (Cx.90) a fost o locuință semiadâncită ce a fost surprinsă parțial (2,5 m/2 m) în c.1-2, din SG17, între adâncimile de 0,90 - 1,90 m și care se continuă sub profilele de est și vest. Spre profilul de V au fost sesizate urmele a două gropi de stâlpi, cu diametru de 0,30 m/0,40 m. În pământul de umplutură, negru granulos, au fost descoperite fragmente ceramice din secolul IV p.Chr. precum și bucăți de chirpic.

L.3 (Cx.115) este o altă locuință datată în secolul IV p.Chr., de formă rectangulară, surprinsă parțial în SG18, c.6-7. A fost o locuință semiadâncită, orientată NV-SE, cu dimensiunile surprinse de 3,55 m (EV)/1,35 m (NS), ce a fost sesizată între adâncimile de 0,50 m și 1,20 m.

L.4 (Cx.98) reprezintă o locuință adâncită din epoca modernă care a fost surprinsă în SG17, c.13-15, încă de la adâncimea de -1,10 m și se prelungea sub cele două profile. Locuința avea, pe axa NS, 3,80 m și se adâncea până la -2,30 m. Au fost recuperate materiale ceramice specifice epocii moderne.

Instalații de foc

Din această categorie de structuri arheologice au fost cercetate opt complexe, cinci vetre (Cx.89, Cx.92, Cx.114, Cx.116, Cx.117), și trei cuptoare (Cx.101, Cx.111, Cx.118). Dintre acestea cuptorul Cx.111, ce a fost surprins parțial în colțul Cas.1 ext.E este datat în epoca bronzului, fiind în interiorul unei amenajări (Cx.110), posibil să fi fost o locuință.

Cx.118 este un cuptor pietrar, surprins în SG18, c.4, de formă rectangulară, cu dimensiunile de 1,00 m / 0,75 m / 0,60 m, la exterior și de 0,75 m/0,40 m/0,50 m, la interior. Din zona cuptorului și din interiorul acestuia, au fost recuperate fragmente ceramice din secolele IX-X.

Un cuptor de uz gospodăresc (Cx.101), din perioada modernă, a fost surprins în SG17, c.22-23 și Cas.

Ext.1E. Acesta a fost dezvelit integral și avea dimensiunile exterioare de 1,40 m/1,40 m/0,60 m, cele interioare de 1,10 m/0,60 m/0,50 m și a fost realizat din pământ galben pe o vatră din cărămidă.

Două vetre au fost sesizate în SG17, una datată în secolul IV p. Chr. (Cx. 92) și cealaltă în epoca modernă (Cx.89), iar alte trei vetre (Cx.114, Cx.116, Cx.117) în SG18, dateate în secolele IX-X.

Gropi menajere și de provizii

Cele mai numeroase complexe sunt gropile cu depuneri menajere, acestea fiind în total de 22, dintre care 16 au fost sesizate în SG17, iar restul în SG.18. Ca formă ele sunt circulare sau ovalizate, în plan, cu pereții drepecți, ușor înclinați în interior sau sub formă de clopot. În una dintre gropi a fost găsit material ceramic specific culturii Monteoru (Cx.100), iar în alte zece (Cx.93, Cx.94A, Cx.94B, Cx.95, Cx.96, Cx.97, Cx.105, Cx.109, Cx.113, Cx.125) material arheologic de la finalul epocii bronzului, cultura Noua.

În trei gropi (Cx.121, Cx.122, Cx.124) au fost găsite fragmente ceramice din secolul al IV-lea p. Chr., iar în alte opt (Cx.91, Cx.99, Cx.102, Cx.106, Cx.108, Cx.112, Cx.119, Cx.120) diferite materiale arheologice din epoca modernă.

Tot din epoca modernă datează și o groapă de provizii (Cx.103) ce avea o formă tronconică, cu diametrul gurii de 1,10 m și cel de la bază de 1,90 m. Înălțimea surprinsă a gropii a fost de 1,20 m. Pereții gropii au fost arși puternic, difuziunea la roșu a pământului fiind de 0,05 - 0,08 m.

Complexele funerare

În suprafețele cercetate în anul 2020 au fost descoperite 11 morminte de înhumăție, unul în SG17 și 10 în SG18.

Mormântul M.35 a fost descoperit în SG17, c.17-18, la adâncime de -1,00 m. Era un schelet de adult, cu orientarea N-S și brațele întinse pe lângă corp. Pe umărul stâng s-a găsit o scoică, iar lângă tibia piciorului drept un fragment ceramic. Mormântul suprapunea o groapă din epoca bronzului. Nivelul în care a fost găsit, cu puține fragmente din secolele IX-X, ne indică că depunerea a fost făcută în perioada premedievală.

În suprafața SG18 au fost descoperite 10 morminte de înhumăție (M36 - M45), toate de rit creștin, având orientarea V-E cu mici deviații, în general spre SE. Starea lor de conservare este diferită, în funcție de compoziția solului. Aceste înhumări aparțin necropolei medievale a satului Negrilești.

Monedele prelevate sunt emisiuni ale regatului Ungariei, dinari emiși în secolul al XVI - lea și ale regatului Poloniei din aceeași perioadă. Alături de monede au mai fost recuperate și alte bunuri de inventar, care se datează în aceeași perioadă. Inventarul descoperit în mormintele cercetate încadrează necropola în secolele XVI-XVII.

Sector topo C3 (Pin)

În aceeași perioadă de timp a fost deschisă o casetă (Cas1/2019), în sectorul topo C3, pentru a verifica extinderea spre E a unor complexe sesizate în anul 2018 în Cas.2/2018. În respectiva suprafață, Cas1/2020 (8 m/8 m), a fost delimitată integral o locuință din secolul al X-lea, apărută parțial în 2018 (Cx.22) și au mai fost evidențiate

alte 14 complexe de locuire din neolitic, epoca bronzului și perioada modernă. Locuința semiadâncită, din secolul al X-lea (Cx.4/2020), avea dimensiunile de 3,60 m/3,00 m, intrarea pe latura de E (groapa de acces Cx.5) și era prevăzută cu un cuptor pietrar pe latura de S (Cp.1).

În această suprafață a mai fost surprinsă o groapă circulară cu material specific culturii Starčevo-Criș (Cx.8), cinci gropi din perioada târzie a epocii bronzului (Cx.9-Cx.12, Cx.14), trei dateate în secolul al IV-lea p. Chr. (Cx.6, Cx.7, Cx.13) și una din perioada modernă (Cx.2). A fost pus în evidență și un canal de scurgere (Cx.1), realizat din cărămidă, care deservea construcția de epocă modernă descoperită în anul 2013.

Abstract

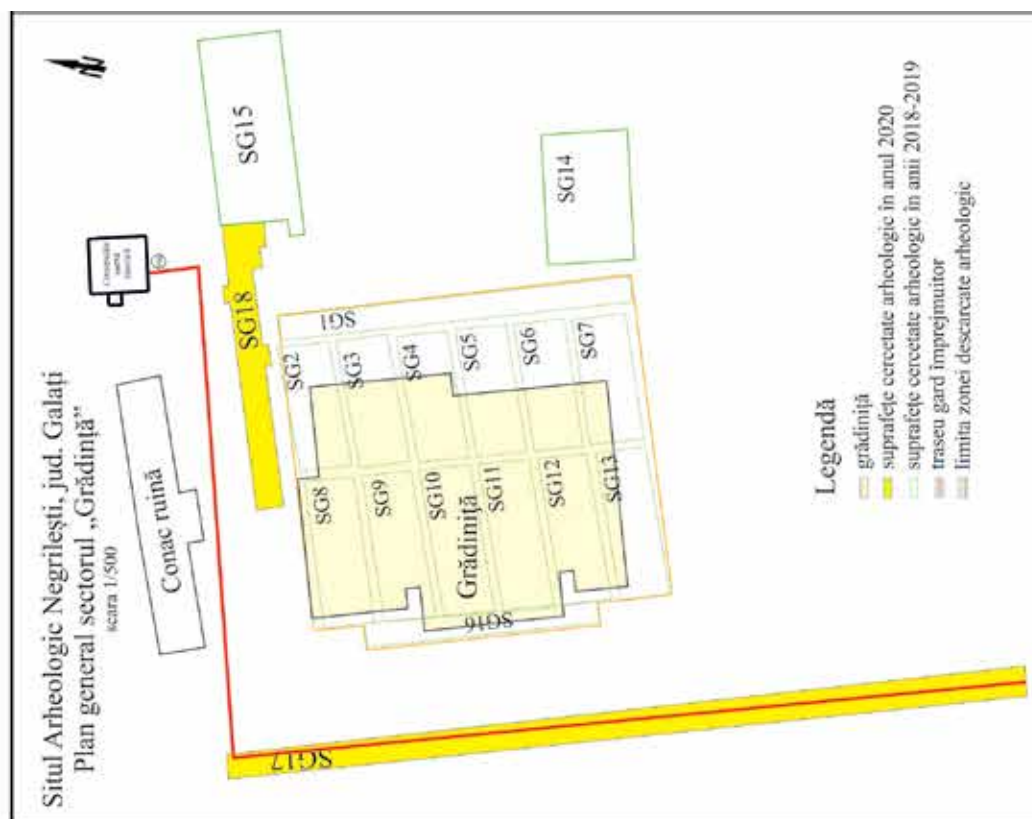
The preventive archaeological research carried out in the Negrilești - Schoolyard archaeological site, in 2020, consisted in the excavation of two areas, SG17 (60 m/2 m) and SG18 (21 m/2 m), in the topographic sector B4-B5 („Kindergarten”) and an additional area, Cas.1/2020, in the topographic sector C3 („Pine”).

In the “Kindergarten” sector, 38 dwelling complexes (household pits, supply pits, dwellings, fire installations), dating from the Bronze Age to the modern era, and 11 tombs from the pre-medieval and medieval periods, were discovered.

Research of the Cas1/2020 (8 m/8 m) area, from the topographic sector C3 (“Pine”), led to the complete unveiling of a house from the 10th century AD, which partially appeared in 2018 in Cas.2/2018. Furthermore, the archaeological research enabled the closer examination of some other 13 complexes dating from the Neolithic, the Bronze Age, the 4th century AD and the modern era.

Bibliografie:

Mircea Nicu, Costel Ilie, *Raport de cercetare arheologică Negrilești - Curtea Școlii, com. Negrilești, jud. Galați*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România - campania 2007*, cImEc, 2008, p.204-207;
Idem, *Raport de cercetare arheologică Negrilești-Curtea Școlii, com. Negrilești, jud. Galați*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România - campania 2008*, cImEc, 2009, p.319-320;
Situl arheologic Negrilești, județul Galați. Cercetare preventivă, 2018, în *Danubius*, 36, 2018, pp. 7-42;
Costel Ilie, Adrian Adamescu, Tudor Mandache, *Situl arheologic Negrilești. Cercetare preventivă din punctul „Grădiniță”*, în *Danubius*, 37, 2019, p.69-84.

Planșa 1: Imagine satelitară asupra zonei cercetate în punctele „Grădiniță”, „Pin” și planul suprafețelor studiate în sectorul „Grădiniță”.

1 2
3 4

Planşa 2: Complexe din epoca bronzului. 1. Gropile Cx. 94A și Cx.94B din SG17; 2. Groapa Cx.105 din SG17; 3. Groapa Cx.9 din SG17; 4. Locuința Cx.123 din SG18.

1 2 3 4

Planșa 3: Complexe din perioada postromană, premedievală și medievală. 1. Groapa Cx.124 din SG18, secol IV p. Chr.; 2. Vatra Cx.114 din SG18, secole IX-X; 3. Cuptor pietrar(Cx.118), secolele IX-X; 4. Morminte din perioada medievală(M.42, M.43), în SG18.

1 2 3 4

Planșa 4: Complexele din epoca modernă descoperite în secțiunea SG17. 1. Groapa Cx. 108; 2. Groapa Cx. 112; 3. Groapa de provizii Cx. 103; 4. Cuptor casnic, Cx. 101.

1

2

3

4

Planșa 5: Complexe descoperite în suprafața Cas. 1/2020 1. Canal de scurgere (Cx. 1) din perioada modernă; 2. Locuința Cx. 4 cu groapa de acces Cx. 5, secolele IX-X; 3. Locuința Cx. 4, groapa Cx. 8 (cultura Starčevo-Criș) și groapa Cx. 9 (cultura Noua); 4. Groapa Cx. 12, la SE și Cx. 10, Cx. 11, la SV (cultura Noua).

84. Orăștie, Județul Hunedoara

Punct: Centrul vechi – Str. Cetății

Tip sit: 1 – locuire; 113 – așezare urbană; 122 – cetate; 125 – fortificații

Încadrare cronologică: 43 – Epoca medievală; 432 – Epoca medievală târzie; 5 – Epoca modernă

Autorizația nr. 602/05.11.2020

Colectiv: Mihai Cristian Căstăian - responsabil științific (MCDR), Adrian Cătălin Căsălean (MCDR)

Perioada desfășurării cercetării: 06 – 10.11.2020

Pe amplasamentul construcției investiției există urme arheologice zona străzii Cetății, aflate în zona de protecție a monumentului de categorie A, Cetatea Orăștie cod RAN 87647.01, cod LMI HD-II-a-A-03376 și Sinagoga Orăștie cod LMI HD-II-m-B-03384.

În urma lucrărilor de supraveghere desfășurate la investiția „Modernizare LEJT și securizare grupuri de măsură în Municipiul Orăștie”, derulate cu Autorizația de Supraveghere Arheologică nr. 722/21.08.2020 au fost descoperite în cadrul Sectorului A pe segmentele a-b și c-d urmele unor substructii zidite reprezentând podini de cărămidă, bolți de cărămidă, ziduri de cărămidă și mortar, precum și ziduri din bolovani de râu legați cu mortar.

Sectorul de cercetare preventivă a suprapus în parte descoperirile făcute în cadrul supravegherii arheologice, iar tronsonul **a - b - c** a fost continuat către sud pe același aliniament cu o subtraversare rutieră a străzii Cetății. Această parte între Sinagogă și subtraversarea rutieră a fost denumită secțiunea S2, iar în cadrul ei a fost practicat caseta CI de 1,50 x 1,50 m amplasată în partea nordică a subtraversării. Segmentul **b - d** al supravegherii arheologice a fost lărgit prin săpătură mecanică până la cota de 1,20 m, profilul sudic al acestei suprafețe notate S1 fiind îndreptat, desenat și fotografiat, rezultând o suprafață de 1,20 x 11,5 m.

În cadrul suprafeței S2 au fost reperate un număr de 18 ziduri numerotate cu cifre romane. Zidurile I, II, VII, IX, XII, XIII sunt ziduri cu bolovani de râu prinși în mortar. Zidurile III, IV, V, X a și XIV au o structură mixtă fiind prezentă și cărămida, iar zidurile VIII, XV sunt ziduri de cărămidă legată cu mortar. Tot din cărămidă și mortar la capătul nordic al S2, pândit zidului XV există resturile unei bolți în plin cintru prăbușite. Mai există paralel cu S2 în punctul A al săpăturii în dreptul colțului clădirii Sinagogii un zid de cărămidă legată cu mortar aliniat cu frontul stradal. În aceeași situație de aliniere cu frontul stradal al străzii Cetății se regăsește și zidul X descoperit pe traseul perpendicular între S2 și un stâlp de curent electric aflat la colțul parcurii.

La capătul sudic al S2 în zona subtraversării datorită intersectării cu traseul unei conducte de canalizare cu diametrul de 1000 mm în încercarea de a coborî sub cota conductei șanțul a fost lărgit sub forma casetei CI de 1,50 x 1,50 m până la cota de 1,90 m. Pe latura nordică a casetei a fost identificat un zid din bolovani de râu legați cu mortar, zidul are o lățime de 0,6 m orientare EV cu adâncimea de fundare aflată la 1,10 m, către S. În interiorul casetei CI apare pietrișul geologic, iar la nord de acest zid șanțul cuprinde numeroase urme de demolare

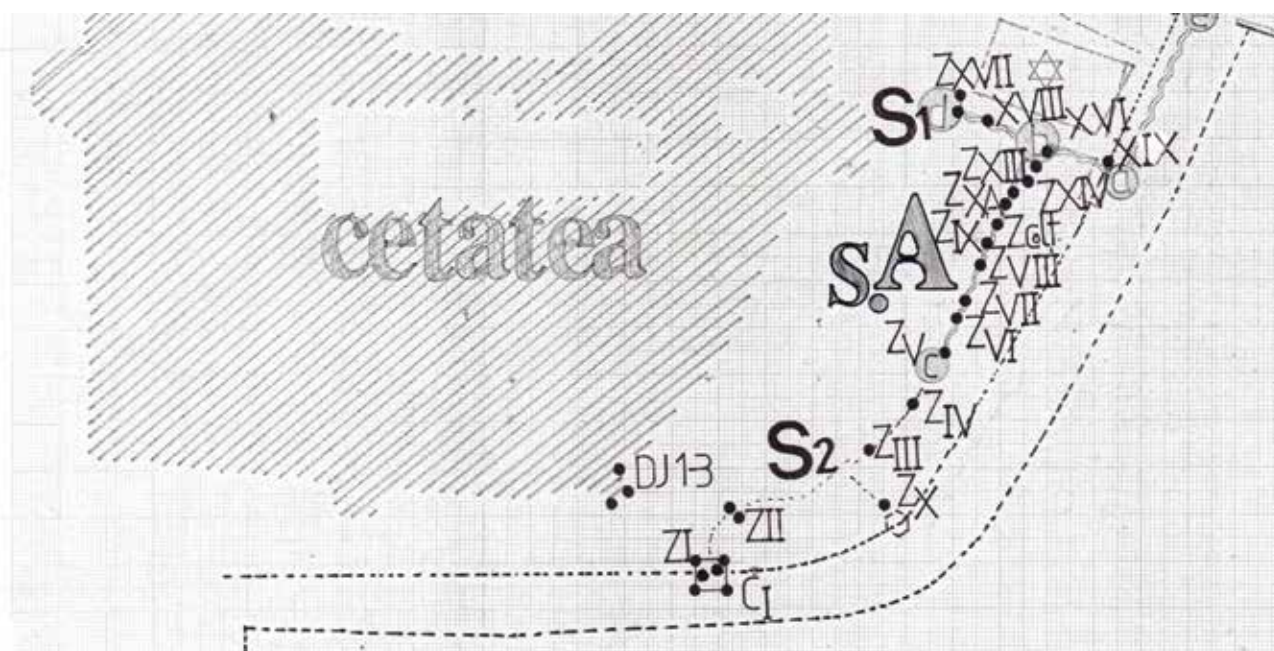
și umplutură având la bază în jurul adâncimii de 1 m un nivel de măr. Complexul identificat este denumit zidul I și se regăsește la o distanță de 20 m înspre NV față de turnul donjon al Cetății Orăștie (coordonate DJ3 N 483464.265, E 360005.943). Pe profilul estic dintre zidurile I și II apare o stratigrafie cu depuneri recente reprezentând fundamentul parcurii care are o placă de beton deasupra unui nivel de arocamente compactate care suprapun un strat cu o consistență de 70 cm având materiale demolate și resturi de construcții tasate, iar începând cu adâncimea de 1 m se configurează un strat lutos și un măr negru păstos cu un miros specific de hidrogen sulfurat. Prezența depunerilor măloase trădează existența unui șanț de apă al fortificației mărginit la exterior de zidul contraescarpei surprinse în caseta C I. Descoperirea urmelor de apă al cetății și a zidului de contraescarpă sprijinit în spate pe pietrișul geologic are drept consecință amplificarea semnificativă a suprafeței Cetății Orăștiei, monument istoric clasat cod RAN 87647.01, cod LMI HD-II-a-A-03376, schimbând regimul de protecție pe arealul investigat.

Cercetarea arheologică a fost restrânsă de condițiile tehnologice ale investiției concretizate prin șanțuri cu lățimea de 0,60 – 0,80 m și adâncimea generală de 1,20 m. În zona casetei I s-a ajuns la adâncimea de 2 m în încercarea de a subtraversa conducta de canalizare, în segmentul dintre zidurile I și II săpătura a coborât până la adâncimea de 1,30 m putându-se astfel evidenția umplutura șanțului de apă al cetății medievale, iar pe cca. 3 m lungime în interiorul suprafeței S1 s-a coborât la adâncimea de 2,5 – 2,6 m verificând coloana stratigrafică și scoțând în evidență umplutura de măr a șanțului de apă al cetății.

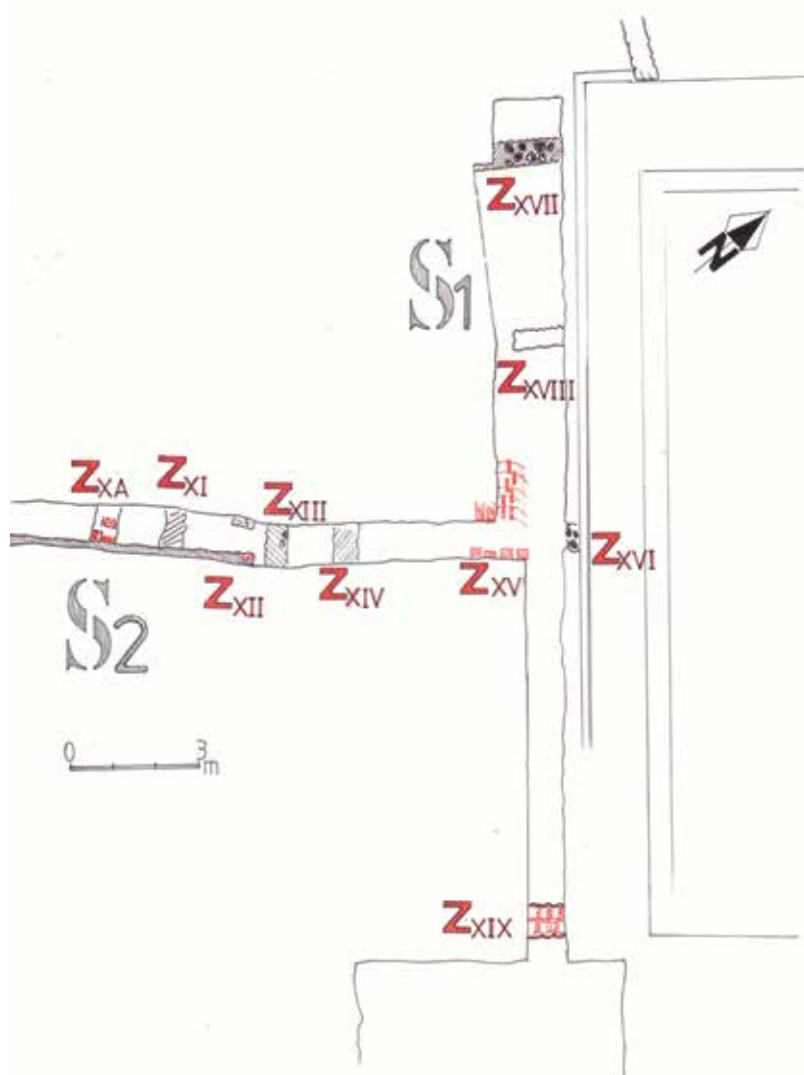
În concluzie cercetarea arheologică preventivă desfășurată în zona de est a cetății Orăștiei corespunzând străzii Cetății a evidențiat și lărgit fortificația medievală orăștitană prin descoperirea șanțului de apă al cetății și a limitei sale zidită sub forma contraescarpei. Zidurile mai multor clădiri cu vârste diferite și încadrabile în ultimele 3 veacuri arată existența unor edificii importante din punct de vedere urbanistic aflate sub formă de substructii în zona centrală a Municipiului Orăștie a căror cercetare arheologică detaliată poate oferi informații istorice valoroase pe amplasamentul protejat de lege al monumentului medieval Cetatea Orăștiei și în zona de protecție a Sinagogii.

Abstract:

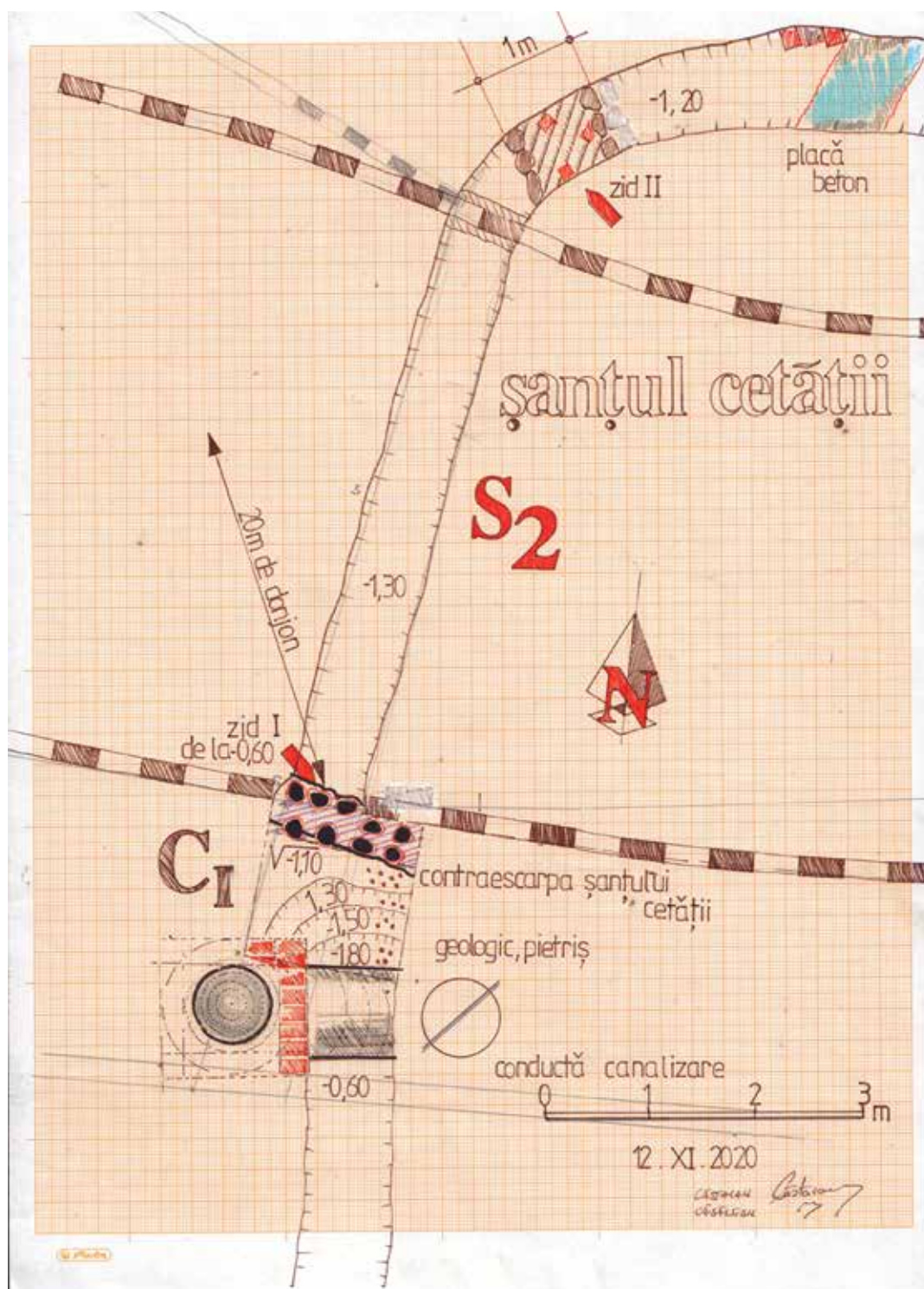
In the fall of 2020, due to an archaeological supervision project, several features could be discovered on the Cetății Street in Orăștie, Hunedoara County. The finds were building foundations and walls, pottery fragments and other archaeological material, chronologically dated to the Medieval and Modern periods. The subsequent rescue excavation was divided into two separate sections, named SI and SII and a smaller one CI. These research units uncovered a series of walls belonging to different stages of habitation, as well as the structure of the water ditch around the fortress from Orăștie. These finds brought new data regarding the construction of the fortress and its defensive features, as well as new insights on the urban landscape of medieval and modern Orăștie.

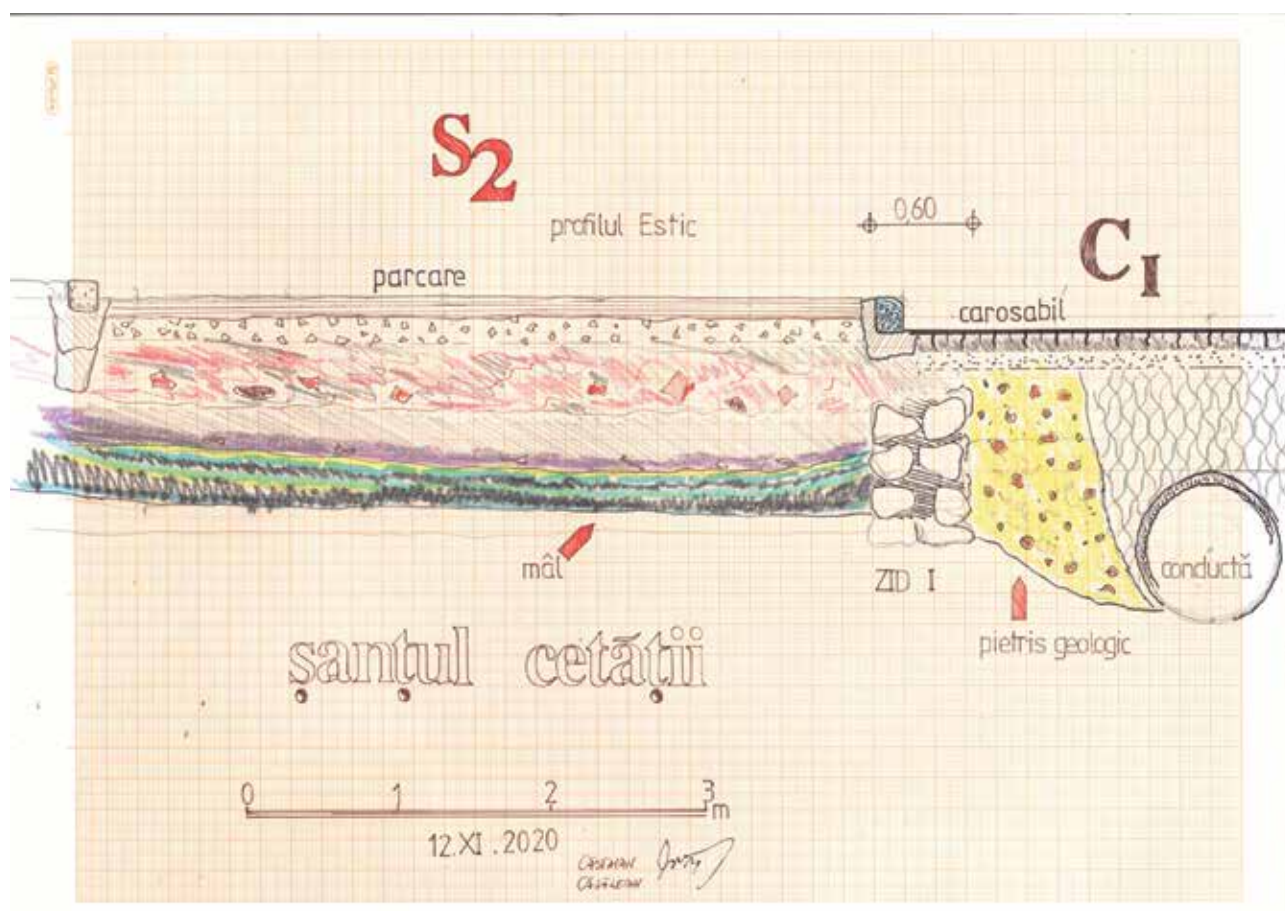
Pl.1. Plan general.

Pl.2. Plan S1.

PL.3. Plan caseta C1, Z1 și Z2.

Pl.4. Profil șanțului de apă al Cetății și al contraescarpei.

Pl.5. Zidul 12.

85. Pericei, com. Pericei, jud. Sălaj**Punct: Str. Góç, nr. 668****Tip sit:** 21, 133**Încadrare cronologică:** 43, 432.**Cod RAN:** 142293.08.**Autorizație nr.** 457/17. 08. 2020.

Colectiv: dr. Dan Băcuet-Crișan - responsabil științific de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău), dr. Ioan Bejinariu, dr. Horea Pop, dr. Horațiu Cociș, dr. Dan Augustin Deac, Timea Keresztes (membri în colectiv, toți de la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău).

Perioada desfășurării cercetării: 24.08 – 5.10.2020**Cadrul geografic. Istoricul cercetărilor**

Localitatea Pericei (com. Pericei) este amplasată în Depresiunea Silvaniei, pe cursul râului Crasna. Zona supusă cercetărilor arheologice cu caracter preventiv se află pe un deal aflat la nord de râul Crasna (partea dreaptă a râului), la ieșirea din localitatea Pericei, pe partea stângă a drumului ce duce spre localitatea Periceiul Mic.

În acest sit, primele săpături arheologice s-au derulat în anul 2017 și au avut tot un caracter preventiv determinat de construcția unei capele mortuare pentru Comuna Pericei. Săpăturile arheologice derulate în 2017 s-au soldat cu descoperirea unor elemente de locuire din perioada medievală și modernă. Cercetarea din anul 2017 a vizat în primul rând zona cea mai înaltă a dealului unde trebuia amplasată capela mortuară, zonă în care nu au fost identificate vestigii arheologice. De asemenea a fost vizată suprafața care făcea legătura dintre actuala șosea și vârful dealului pe care urma să se ridice capela mortuară. În acest sector (care urma să fie acoperit de un drum de acces) au fost identificate doar structuri (case) din perioada sec. XIX.

În anul 2020 cercetarea arheologică preventivă a fost reluată și s-a concentrat pe partea joasă a zonei, mai exact pe terasa de la baza dealului situată în vecinătatea șoselei actuale ce duce spre Periceiul Mic.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Cercetarea a avut drept obiectiv principal salvarea vestigiilor arheologice și eliberarea terenului de sarcină arheologică pe terenul ce urmează să fie afectat de investiția *Amenajare spații verzi situate în curtea capelei din localitatea Pericei* și completarea informațiilor științifice despre situl arheologic respectiv. Săpătura arheologică preventivă din acest an a vizat zona mai joasă a spațiului investițional, zonă aflată la sud de capela mortuară (construită în punctul cel mai înalt al terenului respective). Unitățile de cercetare arheologică preventivă au fost denumite S. 1/2020, S. 2/2020 și S. 3/2020.

Rezultatele cercetărilor. Concluzii

Complexele arheologice au fost descoperite doar în unitatea de cercetare arheologică preventivă S. 1/2020: urmele (fundațiile scoase/negativul zidurilor) unei biserici medievale distruse/spoliate din vechime, morminte de înhumare din cimitirul aferent, un osuar (amenajat în perioada modernă, după dispariția construcției eclesiastice),

anexe gospodărești/dependințe și gropi menajere din perioada modernă (sec. XIX). Stratigrafia surprinsă în unitățile de cercetare arheologică preventivă deschise în anul 2017 și 2020 au arătat faptul că, datorită intervențiilor umane repetate, terenul pe care urmează să se realizeze proiectul investițional *Amenajare spații verzi situate în curtea capelei din localitatea Pericei* a suferit transformări/modificări importante. Datorită acestor intervenții repetate și în profunzime, spre exemplu, fundul gropilor unor morminte a fost identificat (în săpătura arheologică) la adâncimea de doar 0,20 m față de nivelul actual de călcare, scheletele umane din cimitirul medieval fiind serios afectate de lucrările agricole (arături)!

Complexele arheologice cercetate (au fost înregistrate 23 de complexe arheologice) indică două etape de habitat (perioada medievală și perioada modernă) și sunt variate ca dimensiuni, planimetrie, structură și funcționalitate: urmele unei biserici medievale și morminte medievale, anexe gospodărești/dependințe și gropi menajere din perioada modernă.

La finalizarea cercetărilor arheologice s-a recomandat protejarea și conservarea (în vederea valorificării muzeografice) amprentei bisericii medievale prin acoperirea cu geotextil și strat de pământ. Atât reprezentanții administrației comunei Pericei, cât și membrii comunității locale au conștientizat importanța respectării legislației de protejare a patrimoniului local, în cazul de față a ceea ce s-a mai păstrat dintr-un vechi edificiu eclesiastic medieval și de valorificare în scop turistic a monumentului. De asemenea, echipa de cercetare arheologică a recomandat ca în proiectul de amenajare a perimetrului respectiv să se pună în valoare planul bisericii medievale prin realizarea unei amprente la sol din materiale sugestive (piatră și/sau cărămidă).

Abstract

The rescue excavations undertaken in 2020 in the site from Pericei "Str. Góç, nr. 668" (Pericei commune, Sălaj county) led to the discovery of 23 archaeological features. The archaeological features investigated indicate two stages of habitat (medieval period and modern period) and are varied in size, planimetry, structure and functionality: traces of a medieval church, medieval graves, households and pits from the XIXth century.

86. Pitaru, com. Potlogi, jud. Dâmbovița**Punct: Biserica Adormirea Maicii Domnului de la Pitaru - Strâmbeanu****Tip de sit și încadrare cronologică: 133****Cod RAN: 68486.03****Autorizația nr. 709/16.12.2019****Colectiv:** Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), Minodora Cârciumaru, Mihai Claudiu Năstase (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște)**Perioada desfășurării cercetării:** dec. 2019 – ian. 2020

Zona cercetată: naosul bisericii, pronaosul bisericii și exteriorul bisericii.

Scopul investiției: *Restaurarea, consolidarea și punerea în valoare cultural - turistică a monumentului istoric Biserica „Adormirea Maicii Domnului” de la Pitaru, jud. Dâmbovița.*

Cercetările din naos

La partea superioară se află pavajul de interior al bisericii alcătuit dintr-o amenajare combinație de cărămidă (26 x 14 x 0,05) și lespezi de piatră (58/60 x 58/60), așezată pe un pat de mortar gri, gros de 0,04 m. Sub patul de mortar există o depunere de cca. 0,20 m de moloz mărunț amestecat cu fragmente de cărămidă. Presupunem că această depunere este rezultatul operațiunilor de construcție a bisericii. În exterior, din cauza reînhumărilor efectuate chiar lângă zidurile bisericii acest nivel a fost mai greu de identificat. Talpa fundației bisericii, surprinsă în axul absidei de sud este la cota de - 1,10 m față de pavajul interior și la 0,75 m față de umărul fundației, zidărie retrasă către interior cu cca. 0,08 m. Talpa fundației bisericii surprinsă în axul absidei de nord este de 0,70 m raportată la cota de călcare a interiorului și la 0,35 m față de umărul fundației, retras către interior cu 0,06 m. Rosturile de mortar dintre cărămizile fundației sunt de 0,04 m. Fundația a fost săpată în solul steril, care succede nemijlocit nivelul de construcție al bisericii (cca. - 0,25 m). Nu s-au identificat niveluri mai vechi, alte urme materiale, artefacte sau înhumări în naos. Cărămizile de pavaj au aceleași dimensiuni cu cele ale zidăriei bisericii. Au fost identificate și cărămizi de pavaj, de alt format, dispuse chiar lângă zidurile absidelor (29 x 13 x 0,05 m).

Săpăturile din exterior

C1/ALTAR (C1A) 120x120 la cota de - 0,90 m a apărut un craniu, parte a unui proces de reînhumare.

C2ABSIDĂ SUD (C2AS) 100 x 100 cm

Și aici s-au evidențiat urme de reînhumări, determinate de construirea de cavouri la mică distanță de zidurile bisericii

C3/ABDISĂ NORD (C3AN) 150 x 110 cm: la cota de -1,10 m au apărut membrele inferioare ale unui schelet, probabil sec. XIX-XX.

Stratigrafia celor trei casete executate este aceeași, în sensul că profilele stratigrafice opuse zidurilor bisericii sunt caracterizate de o perturbare a reînhumărilor (recente?). S-a evidențiat ceea ce era mai important, adică fisurile zidăriei bisericii și cotele de călcare medievală, respectiv cotele de fundare ale bisericii, necesare proiectului de restaurare.

Nivelul de călcare exterior

Într-un profil nordic al șanțului perimetral efectuat de restauratori, s-a observat și urmele unui nivel de călcare exterior, constând dintr-un pavaj sau mai curând o bordură care era dispusă perimetral bisericii, alcătuită din cărămizi de format hexagonal, caracteristice sec. al XVIII-lea. Bordura este așezată pe un pat de mortar de 0,04 m. Față de cota actuală de călcare, această bordură se află ca cota de -0,50 m. Sub acest pat se observă nivelul de construcție al bisericii, ca o aglomerare de mortar, cărămidă spartă, pietre, nisip, etc.

Cercetările din pronaos/ ianuarie 2020

După executarea săpăturilor din naos și exterior, s-a reluat cercetarea arheologică și în pronaos, singura zonă care mai putea oferi informații substanțiale cu privire la eventualele înhumări de acolo ale familiei Strâmbeanu. După fotografierea și desenarea pavajului de piatră și cărămidă din pronaos, s-a prelungit și în pronaos S1/2019, până în momentul apariției primelor oseminte umane, care ne-au prilejuit concluzia și întemeiat decizia că este oportună deschiderea și cercetarea exhaustivă a întregului pronaos. După îndepărtarea pavajului, a apărut un nivel compact de pământ amestecat cu nisip, var și cărămizi sparte, precum și unele fragmente de oseminte umane. Acest lucru a dovedit că trebuie să ne așteptăm și la morminte deranjate sau reînhumări. Pronaosul nu are dimensiuni mari, este de 3,30 m pe laturile de est și vest și 2,70 m pe sud și nord. De la sud către nord au fost identificate două amprente de gropi de mormânt în jumătatea de sud a pronaosului și alte două amprente de gropi de înhumare, dar mari și neregulate, în jumătatea de nord. După adâncirea săpăturii până la cotele de înhumare a osemintelor umane au fost descoperite șapte schelete, în șapte gropi de înhumare, respectiv reînhumare. Din cele șapte morminte, doar trei morminte au fost găsite nederanjate (M2 și M7), sau doar parțial deranjate (M6).

Piese de inventar funerar:

M5 - monedă; copcă haină; fire metalice aurite (reînhumat)

M2 - bumbi și monedă rău conservată (nederanjat)

M6 - inel sigilar (parțial deranjat)

M7 - inel sigilar (nederanjat)

Prezentarea mormintelor:

M1/- 0,75 m/lângă zidul de sud al pronaosului/sicriu lemn putrezit/deranjat și reînhumat în același sicriu.

M2/- 0,85 m, în axul longitudinal al bisericii/nederanjat/femeie/bumbi de cămașă/

M3/- 0,55 m/lângă M2, în partea de nord a pronaosului/sicriu mic (copil?)/ l-a deranjat pe M4.

M4/- 0,80 m, dar cu oseminte la nivelul lui M3 - deranjat de M3.

M5/ 0,70 m - reînhumare sub cristelniță, colțul de nord-vest al pronaosului/ monedă/poate conține osemintele din M1 sau M4?

M6/- 0,75 m - 0,80 m, deranjat parțial de M3 și reînhumarea lui M5 / inel sigilar

M7/ femeie/ Bălașa Strâmbeanu/- 0,80 m/pentru a putea fi înhumată a fost nevoie să se spargă circa 20 cm din zidul sudic al pronaosului și să se desființeze zidul dintre stâlpul naos-pronaos/inel sigilar.

Osemintele au fost trimise pentru expertiză antropologică la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, cercetător Vasile Gabriel. După această analiză vom putea exprima mai clar un punct de vedere cu privire la cronologia înmormântărilor din pronaosul bisericii și a reînhumărilor.

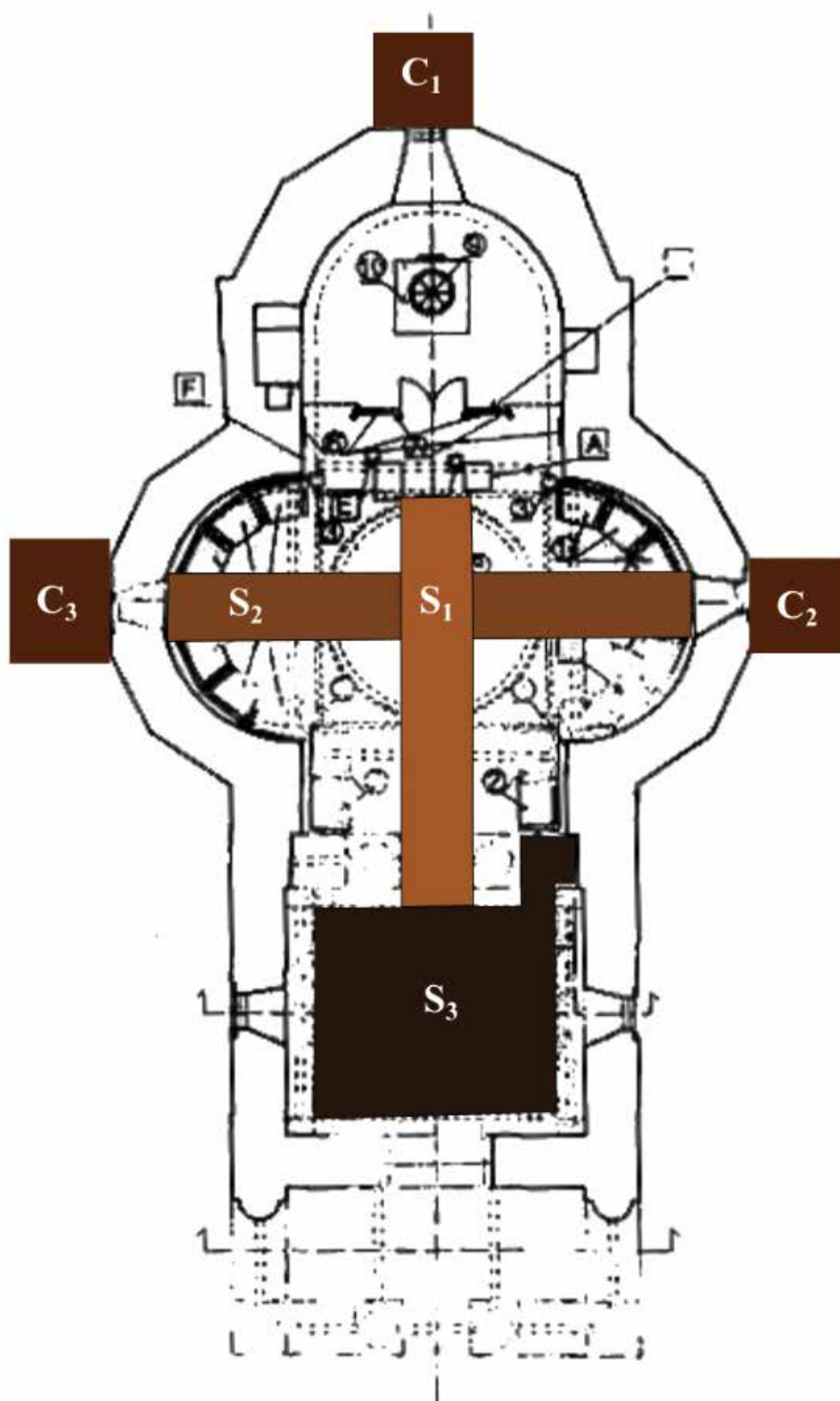

Fig. 1. Biserica Adormirea Maicii Domnului-Strâmbeanu - Planul cercetărilor.

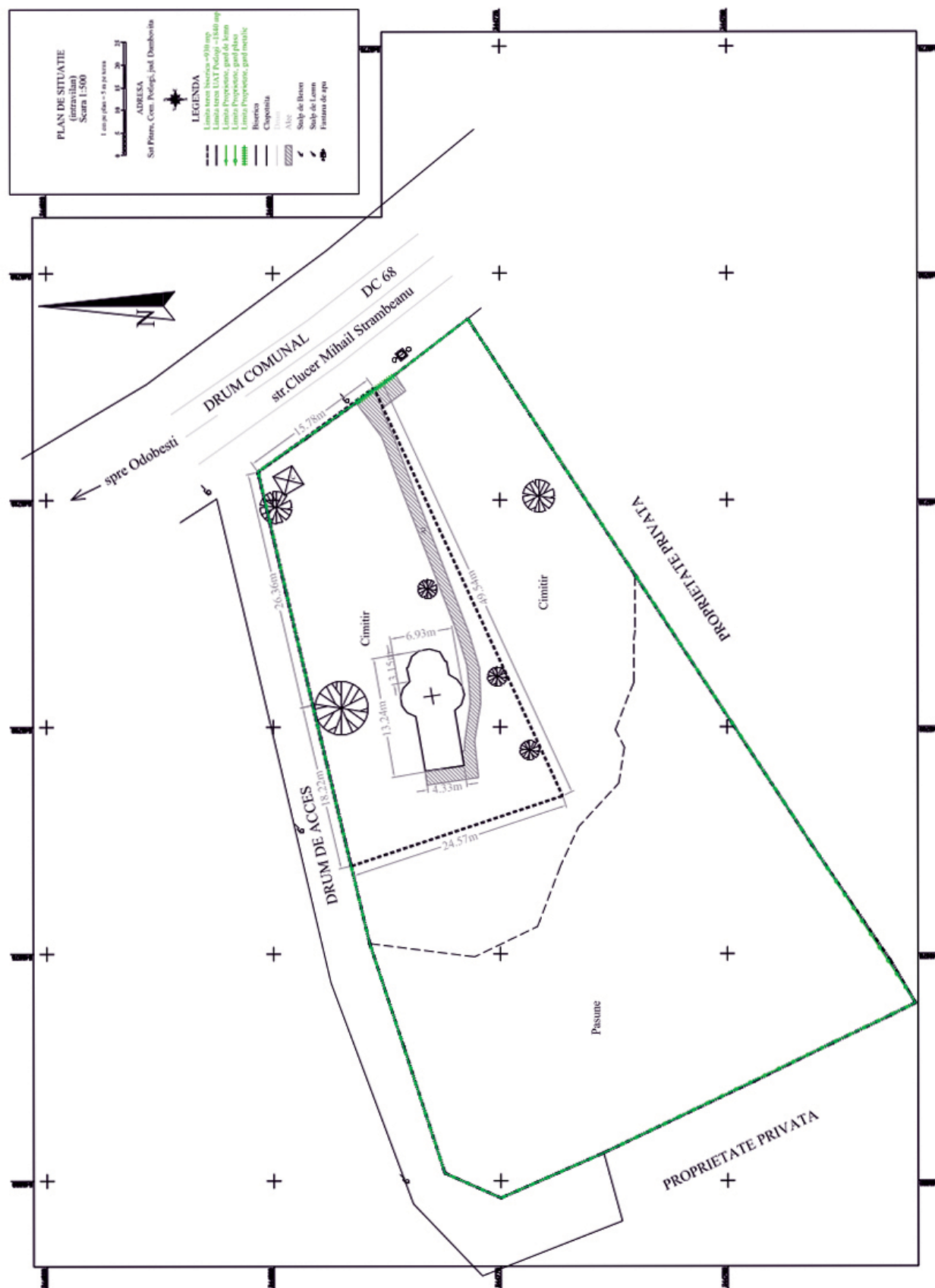

Fig. 2. Biserica Adormirea Maicii Domnului-Strâmbeanu - Planul de situație.

Fig. 3. Plan morminte.

Fig. 4. M2.

Fig. 5. M3, M4.

Fig. 6. M5, M6.

87. Popești, oraș Mihăilești, jud. Giurgiu**Punct: Cimitirul satului**

Tip sit: așezare fortificată; așezare deschisă; așezare rurală

Încadrare cronologică: epoca bronzului mijlociu; Hallstatt timpuriu; Hallstatt mijlociu; Latène mijlociu; ev mediu târziu

Cod RAN: 104172.01: **Cod LMI:** GR-I-S-A-14816

Autorizație nr. 30/21.01.2020

Colectiv: Nona Palincaș - responsabilă de șantier; Cătălin Ion Nicolae, membru în colectiv (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”)

Finanțare: Finanțarea cercetărilor preventive ar fi obligația legală a Parohiei „Sf. Treime”, proprietara terenului cimitirului, dar, cum aceasta nu are banii necesari, s-a recurs la soluții conjuncturale, respectiv costurile au fost împărțite între comanditarii cavourilor și mormintelor, responsabilă de șantier și Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”.

Perioada desfășurării cercetării: 21.01 – 31.12.2020

Cimitirul satului se află în partea est-centrală a Sectorului B (Vulpe 2004-2005, fig. 2 stânga) și ocupă o suprafață de 1,4 ha, incluzând și pantele promontoriului. Deoarece din săpăturile preventive din 2019 s-a constatat că: 1). aici se află o foarte importantă depunere arheologică; 2). înmormântările nu pot fi oprite din lipsă de alt cimitir; 3). parohia locală, proprietara terenului, nu are bani pentru săpături preventive; și 4). finanțare pentru săpături sistematice, cele mai potrivite în raport cu importanța sitului, nu s-a obținut, pentru a preveni distrugerea a ce a mai rămas din această parte de sit, s-a continuat abordarea din 2019, aceea de a face săpături preventive pe ariile imediat afectate de amenajarea de gropi funerare. Dacă, pe de o parte, această politică are dezavantajul major de a lăsa necercetate ariile *in situ* – chiar dacă în general reduce ca suprafață – din jurul gropilor funerare, ea reprezintă, pe de altă parte, singura posibilitate de a obține din ariile gropilor funerare informații care altfel ar fi pierdute pentru totdeauna. În plus, s-a asigurat asistență arheologică în cazul mormintelor care au fost amenajate peste morminte pre-existente, pentru a mai recupera artefacte și profile acolo unde ele sunt vizibile în marginea noilor gropi de mormânt. Asistență arheologică s-a făcut pentru o suprafață de cca. 59 mp, reprezentând suprafețele a trei cavouri și 17 morminte, majoritatea în zone deja afectate parțial de înmormântări mai vechi și aflate în diferite părți din cimitir. Trei înmormântări s-au făcut fără asistență arheologică din cauza crizei COVID-19.

Rezultatele cercetării

Stratigrafia continuă să fie considerabil diferită de la o zonă a cimitirului la alta. Datarea se bazează deocamdată pe observațiile făcute asupra materialului nespălat (din lipsă de fonduri).

Bronz mijlociu

Sunt doar câteva cioburi, dintre care se remarcă unul ce imită în tehnica împunsăturilor succesive motivul decorativ „Q”, altfel specific ceramicii Monteoru (Zaharia, 1991, p. 64, 71, fig. 4/4; 5/5; 6/4 etc.).

Hallstatt timpuriu

Câteva cioburi într-un strat, în partea de nord-est a cimitirului, pot fi atribuite etapei Pre-Basarabi (Palincaș 2004-2005).

Hallstatt mijlociu

În partea centrală (cavou Florin Tudor) și de sud-vest (M. Maria Necula) s-a identificat un strat Basarabi cu gropi și ceramică întregibilă.

Latène mijlociu

Locuirea este bine reprezentată peste tot. Se remarcă, în partea de nord-vest a cimitirului, aria de 2,50 x 1,10 m din cavoul lui Nicolae-Petrică Gheorghe, unde s-au identificat trei refaceri ale unei construcții mari: etapa cea mai recentă consta în resturile nearse ale unor pereți de chirpici; cea precedentă dintr-o construcție de chirpici cu o vatră în formă de trunchi de piramidă, cu suprafață pătrată de aproximativ 1 mp, decorată prin șanțuire simplă ce forma chenare și aprox. opt dreptunghiuri pe margini și două cercuri și un sector major de cerc în mijloc (fig. 1); iar etapa de dinainte, din fragmente masive de chirpic ars, un fragment de vatră decorată și un fragment de olan (fig. 2). Restul construcției a fost distrus de gropi de cavouri cu excepția unei fâșii de cca. 1m lățime, spre sud (necercetat din lipsă de fonduri).

Resturi importante de locuire s-au găsit și în sud-vestul cimitirului: în aria cavoului lui George Cornea s-au identificat trei nivele, cu un fragment de toartă de amforă cu ștampilă epigrafică pe nivelul al doilea de călcare, iar în aria M. Maria Necula, unde depunerea depășea -2,45 m adâncime, s-au identificat inclusiv gropi foarte adânci (fig. 3).

Ev mediu târziu

Aproape în toate ariile săpate apar resturi de locuire din această perioadă, în principal sub forma cărmizilor de pavaj, *in situ* sau nu. În partea de sud-vest a cimitirului, în aria cavoului lui Cornel Radu, s-au găsit și resturile unui cuptor și un tipar de piatră pentru turnat un obiect globular, probabil o podoabă de metal.

Arhiva documentară și materialele sunt la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”.

Obiectivul cercetărilor viitoare este, evident, excavarea tuturor ariilor încă *in situ*, înainte de a fi distruse de mormintele noi.

Concluzii

Descoperirea clădirii Latène cu vatra decorată și pereții groși schimbă imaginea anterioară despre structuri Argedavei, conform căreia clădirile mari, publice se aflau toate pe Acropolă (Sector A), iar Sectorul B era „așezarea «civilă»” (Vulpe și Gheorghită 1979, 96). Acest tip de informații va fi însă iremediabil distrus dacă nu se vor găsi fonduri pentru cercetări arheologice corespunzătoare.

Abstract

Preventive excavations were carried out in the well-known Geto-Dacian site identified as *Argedava/Argedaon*, in the east-central part of Sector B, occupied by the village cemetery. As no other burial ground could be provided and the parish does not have the funds for preventive excavations in their own right, we provided archaeological assistance

for each grave- or vault-pit, as the only immediate solution to prevent complete loss of archaeological information. Habitation traces dated to the late mediaeval-, Late Iron Age- and prehistoric periods – Middle Bronze Age, Urnfield- (pre-Basarabi ceramics) and middle Hallstatt- (Basarabi culture) – were found. A small plot (2.50 x 1.10m) in the north-western part of the cemetery stands out due to the remains of a large building reconstructed three times in a row. The uppermost stage consisted only in a layer of clay resulted from the unburned walls, the preceding layer yielded a nearly completely preserved square-shaped hearth of approx. 1sqm, decorated with approx. eight rectangles along the margins, two circles and a major circle segment in the middle (fig. 1); in the preceding layer there were massive burnt pieces of wattle-and-daub walls, a piece of a decorated hearth and a fragment of an roofing tile with arc-shaped cross-section (fig. 2). These remains change our image of the structure of *Argedava*, as it shows that large, public buildings were not confined to Sector A, as previously believed. In conclusion, it is argued that proper excavation funding is needed to save from destruction the last remains from this area of this major archaeological site.

Bibliografie:

Palincaș, N., *Zur chronologischen Stellung der kannelierten (Vor-Basarabi-) Keramik von Popești*, în *Dacia* NS 48-49, 2004-2005, p. 55-64.

Vulpe, A., *50 years of excavations at the pre- and protohistoric site at Popești*, în *Dacia* NS 38-39, 2004-2005, p. 19-37.

Vulpe, A. și Gheorghiiță, M., *Șantierul arheologic Popești, com. Mihăilești, jud. Ilfov. Raport preliminar asupra rezultatelor din campania anilor 1976-1977*, în *Cercetări arheologice*. Muzeul Național de Istorie a României, 9, 1979, p. 95-104.

Zaharia, E. *La culture de Monteoru. la IIIe étape Mlc2. Les fouilles de Sărata-Monteoru (dép. de Buzău)*, în *Dacia* NS 35, 1991, p. 61-91.

Caption of figures:

Fig. 1. Popești. Late Iron Age decorated hearth (V1) (foto: Cătălin I. Nicolae).

Fig. 2. Popești. Layer of wall debris of the Late Iron Age building preceding the one with the decorated hearth (foto: Cătălin Voivozeanu).

Fig. 3. Popești. Photograph at the depth of -2.45 m, illustrating how thick the Late Iron Age archaeological deposit is in the south-western part of the cemetery (foto: Nona Palincaș).

Fig. 1. Popești. Vatra decorată (V1) de epocă Latène (foto: Cătălin I. Nicolae).

Fig. 2. Popești. Strat de dărâmături din construcția de epocă Latène precedentă celei cu vatră decorată (foto: Cătălin Voivozeanu).

Fig. 3. Popești. Fotografie la adâncimea de -2,45 m, ilustrând grosimea depunerii arheologice de epocă Latène în zona de sud-vest a cimitirului (foto: Nona Palincaș).

88. Sintești, com. Vidra, jud. Ilfov**Punct: Sit 1, Km 69+880-70+160 Autostrada A0, Centura București Sud, Lot 2****Tip de sit:** locuire civilă (119)**Încadrare cronologică:** 15 (epoca bronzului) și 21 (La Tène)**Autorizație nr.** 503/ 2020**Colectiv:** Lăcrămioara-Elena Istina, Dănuț Prisecaru, Tiberiu-Theodor Plăcintă (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), Petre Colțeanu, Laura Gheorghiu, Claudiu Lăzărică (SC Banat Archaeosave SRL)**Perioada desfășurării cercetării:** sept. - oct. 2020

Cercetarea arheologică preventivă a fost determinată de lucrările pentru construirea proiectului de infrastructură Centura de Sud a municipiului București, lot 2, km. 69+000 – 85+300, beneficiarul fiind Compania Națională de Administrare a Infrastructurii Rutiere SA (CNAIR SA), iar Antreprenorul pentru acest lot este compania Alsim Alarko Sanayi Tesisleri ve Ticaret AS.

Situl numărul 1, identificat și delimitat în urma unui diagnostic arheologic intruziv desfășurat în luna iulie 2020, se află la indicativii kilometrici Km 69+880-70+160 și se află pe raza localității Sintești, com. Vidra, jud. Ilfov. Încă din faza de diagnostic s-a putut determina că este vorba de o așezare deschisă din cea de a doua epocă a fierului, dar în care existau și elemente caracteristice epocii bronzului și sfârșitului primei epoci a fierului.

Din punct de vedere al așezării geografice comuna Vidra împreună cu satele componente Crețești și Sintești sunt situate pe malul stâng al râului Sabar, afluent al râului Argeș. Satul Vidra este întretăiat în partea sud-estică de calea ferată București-Giurgiu la o distanță de 17 km față de gara Progresul din partea sudică a Capitalei. Între așezările Vidra-Crețești-Sintești nu există spații libere ci se leagă unele de altele.

Pe perimetrul marcat de către beneficiar ca zonă care urmează să fie afectată de construcția viitoarei autostrăzi a fost efectuată decopertarea mecanizată a solului vegetal, în mai multe etape, pe fâșii cu o grosime între 20-40 de cm, până în momentul conturării complexelor arheologice. Decopertarea s-a realizat cu ajutorul unui excavator ce avea cupă de taluz. Punctual s-a realizat decapare manuală (toate zonele), atunci când contextele arheologice se conturau. Adâncimea până la care s-a realizat decoperta a variat de la -0,40 la -1 m. După conturare, fiecare complex a fost fotografiat și marcat cu un număr de identificare. Complexele care depășeau suprafețele marcate au fost cercetate prin casete. Pentru a înregistra aspectul umpluturii, al inventarului arheologic și eventuala succesiune a contextelor aflate în relație stratigrafică directă, toate complexele au fost secționare sau cercetate folosind metoda planurilor succesive și a stratigrafiei orizontale, iar profilul și groundriss-ul rezultate au fost fotografiate și desenate. Datele evidențiate la fiecare dintre aceste etape au fost înregistrate pe un formular tipizat special, denumit fișă de complex/context arheologic. Materialul arheologic rezultat în urma cercetării a fost preluat pe contexte în teren, apoi a fost spălat în

cadrul Muzeului din Bacău sub coordonarea unui arheolog, ambalat corespunzător și etichetat. Datele primare pentru planul general, au fost înregistrate cu ajutorul echipei de topografi, pusă la dispoziție de către beneficiar, iar punctele topo au fost prelucrate și asamblate în GIS de către Vanderlay Arheo. Trebuie menționat faptul că o suprafață de aproximativ 2.500 mp, reprezentând albia și malurile pârâului Valea Slotea nu au putut fi decopertate din cauza terenului extrem de accidentat și a infiltrației de apă. De fapt, infiltrația apei în complexele arheologice cercetate și în curs de cercetare a reprezentat principala problemă și provocare a șantierului arheologic.

Cercetarea arheologică preventivă efectuată pentru acest sit a confirmat concluziile diagnosticului. La finalul cercetării, efectuată pe suprafața afectată de proiect (13.924 mp) au fost documentate 87 de contexte arheologice, din care 3 locuințe de tip adâncit și o locuință de suprafață. Restul contextelor au putut fi definite ca gropi de depunere, un mormânt de inhumatie, iar restul gropi de provizii/ gropi menajere. Materialele arheologice se datează în mare parte în secolele III a.Chr.-I p.Chr. Există un sigur context care poate fi datat în epoca bronzului, cultura Tei, cu toate că materiale tipice au mai fost descoperite în poziție secundară și în alte contexte. Pentru prima epoca fierului există două contexte, databile la finalul grupului Ferigile (Ferigile III). Cel mai târziu complex este mormântul de inhumatie, databil din secolul al II-lea p.Chr., mormânt care prin inventar prezintă analogii în alte necropole sarmatice din Câmpia Română.

Complexele cercetate pot fi definite ca:

- Locuință adâncită – 3
- Locuință de suprafață – 1
- Groapă de stâlp – 2
- Groapă cu depuneri – 1
- Groapă cu resturi menajere – 79
- Mormânt de inhumatie – 1

Total complexe cercetate – 87.

Situl 1 de pe Centura București, lot 2, reprezintă un sit cu un singur nivel de cultură, ce păstrează urmele unei așezări civile din secolele III a.Chr.-I p.Chr., documentată prin structuri de locuire, gropi (cu diverse utilizări) și un inventar mobil bogat.

Stratigrafia se prezintă astfel: sol vegetal actual, arabil, având consistență afânată, culoare brun închisă, aflat între -0,0-0,30 m; nivelul de cultură este cuprins între -0,30-0,80 m, cu un sediment brun închis, compact; între 0,80-1,00 m se află solul brun-gălbui, steril. Depunerea antropică se delimitează la contactul dintre cele două straturi, mai ales la partea superioară a stratului vegetal, brun închis. Complexele au fost identificate la adâncimi cuprinse între -0,50 și -1,00 m.

În ceea ce privește cronologia și încadrarea culturală a contextelor, la acest moment de prelucrare a datelor, putem spune că majoritatea contextelor se încadrează în perioada secolelor III a.Chr.-I p.Chr. Materialul ceramic este tipic pentru cultura geto-dacă, modelate atât la mână, cât și la roată. Formele sunt vase borcan, vase sac, străchini, strecutori etc. Decorul este tipic, ornamente cu brăuri în relief, alveolate sau crestate, întrerupte de proeminențe sau butoni, incizii în val sau chiar câteva fragmente de

vase pictate. Complexele din secolul II- I p.Chr. au fost datate prin apariția fragmentelor de vase pictate, fructiere, cățui, imitații după boluri deliene, butoni sau decor incizat în valuri. Un alt element de datare este reprezentat de importurile romane, cu valoare de datare clară fiind câteva torți de amforă de tip pseudo-Cos. Pe baza materialul ceramic putem postula că pe latura de Vest a sitului există concentrarea de locuire caracteristică secolului III-II a.Chr, iar pe cea de Est secolele I a.Chr. - I.Chr (prima jumătate).

Din epoca bronzului avem un singur complex, puternic bulversat de contextele ulterioare, dar care poate fi încadrat cultural și cronologic, printr-un fragment ceramic tipic, în epoca mijlocie a bronzului, Cultura Tei. Materiale ceramice din epoca bronzului au mai fost identificate în săpătură, dar aflate în poziție secundară.

Prima epocă a fierului a fost identificată în două complexe, încadrare cultural-cronologică realizată prin descoperirea unor materiale tipice, pereții unor vase pântecoase cu butoni și a unor fragmente de la boluri decorate cu alveole fine. Caracteristicile pastei, arderii și decorului ne indică un moment cronologic aflat la finalul primei epoci a fierului, începutul celei de a doua.

O situație aparte o reprezintă Cx 39/ M1. Este vorba de un mormânt de inhumație în groapă simplă, dar al cărui inventar își găsește analogii în necropola sarmatică de la Păuleasca și este datat din a doua jumătate a secolului II p.Chr. Prezența unui mormânt ne face să credem că în zonă, în afara suprafeței cercetate, se poate să fie și o necropolă, mai târzie totuși decât așezarea cercetată.

În concluzie, la nivelul actual de prelucrare a datelor, putem considera că situl 1 de pe Lot 2 A0 este, preponderent, o așezare deschisă aparținând La Tène-ului geto-dacic din Câmpia Munteniei. Elementele culturale din epoca bronzului și prima epocă a fierului ne arată că în zona aflată în afara suprafeței cercetate există niveluri de locuire aparținând și acestor epoci. Finalul locuirii poate fi intuit la nivel istoric și legat de evenimentele de la începutul secolului I p.Chr., atunci când izvoarele amintesc despre strămutarea a peste 50000 de geți în sudul Dunării de către Aelius Catus (6-9 p.Chr). Ca elemente de datare pentru finalul locuirii avem fragmentele de amfore de tip pseudo-Cos, a căror circulație se oprește cel mai târziu la sfârșitul epocii lui Augustus. Situația este asemănătoare cu cea din alte situri getice din Câmpia Română.

Bibliografie:

Andreescu 2005: R. R. Andreescu, Valea Teleormanului. Mediul și comunitățile umane în mileniul V a.Chr., în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, XXII, Călărași, 2005, p. 141-150.

Andreescu 2008: R. R. Andreescu, Considerații asupra plasticii antropomorfe gumelnițene, în: *Acta Musei Tutovens*, III, Bârlad, 2008, p. 86-93.

Andreescu, Popa 2000: R. R. Andreescu, T. Popa, Sultana. Plastica de os, în: *Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu*, S.N., V-VI, nr. 5-6, 1999-2000, p. 133-141.

Bem 2000: C. Bem, Considerații privind o serie de tipuri

de piese din aramă gumelnițene, în: *Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu*, S.N., V-VI, nr. 5-6, 1999-2000, p. 155-179.

Berciu 1942: D. Berciu, Topoarele de cupru cu două brațe opuse, în: *Apulum*, I, 1939-1942, Alba-Iulia, 1942, p. 39-71.

Bichir 1984: Bichir Gh., Geto-dacii din Muntenia în epoca romană, București 1984.

Bolomey 1982: Al. Bolomey, Contribuție la cunoașterea economiei animale a culturii Boian în lumina materialelor de la Căscioarele, jud. Călărași, în: *Cercetări arheologice*, V, 1982, p. 169-193.

Boroneanț 2005: V. Boroneanț, Tăblițele de lut, scrise, de la Vidra, în: *București. Materiale de Istorie și Muzeografie*, XIX, 2005, p. 5-11.

Catalog 1999: M. Neagu (coordonator), *Civilizația Boian pe teritoriul României* (catalog de expoziție), Călărași, 1999.

Comșa 1954: E. Comșa, Considerații cu privire la evoluția culturii Boian, în: *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, V, nr. 3-4, 1954, p. 361-398.

Comșa 1974: E. Comșa, *Istoria comunităților culturii Boian*, București, 1974.

Comșa 1974.: E. Comșa, Figurinele de aur din aria de răspândire a culturii Gumelnița, în: *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, tomul 25, nr. 2, București, 1974, p. 181-190.

Comșa 1977: E. Comșa, Despre „figurinele en violon” din aria culturii Gumelnița, în: *Pontica*, X, 1977, p. 45-51.

Comșa 1978: E. Comșa, Date cu privire la evoluția culturilor neolitice de pe teritoriul județului Ilfov, în: *Ilfov - File de istorie*, București, 1978, p. 9-16.

Comșa 1981: E. Comșa, Unele date referitoare la complexe neolitice din zona Bucureștilor, în: *Cercetări Arheologice în București*, III, 1981, p. 19-29.

Comșa 1983: E. Comșa, Câteva probleme referitoare la metalurgia aramei în timpul neoliticului târziu din România (topoarele-ciocan de tip Vidra), în: *Muzeul Național*, VII, 1983, p. 17-30.

Comșa 1990: E. Comșa, *Complexul neolitic de la Radovanu, Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, VIII, Călărași, 1990.

Comșa 1995: E. Comșa, Raporturile culturii dintre comunitățile Gumelnița și cele ale aspectului cultural Aldeni II, reprezentate prin figurinele antropomorfe, în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, XIII-XIV, Călărași, 1995, p. 19-28.

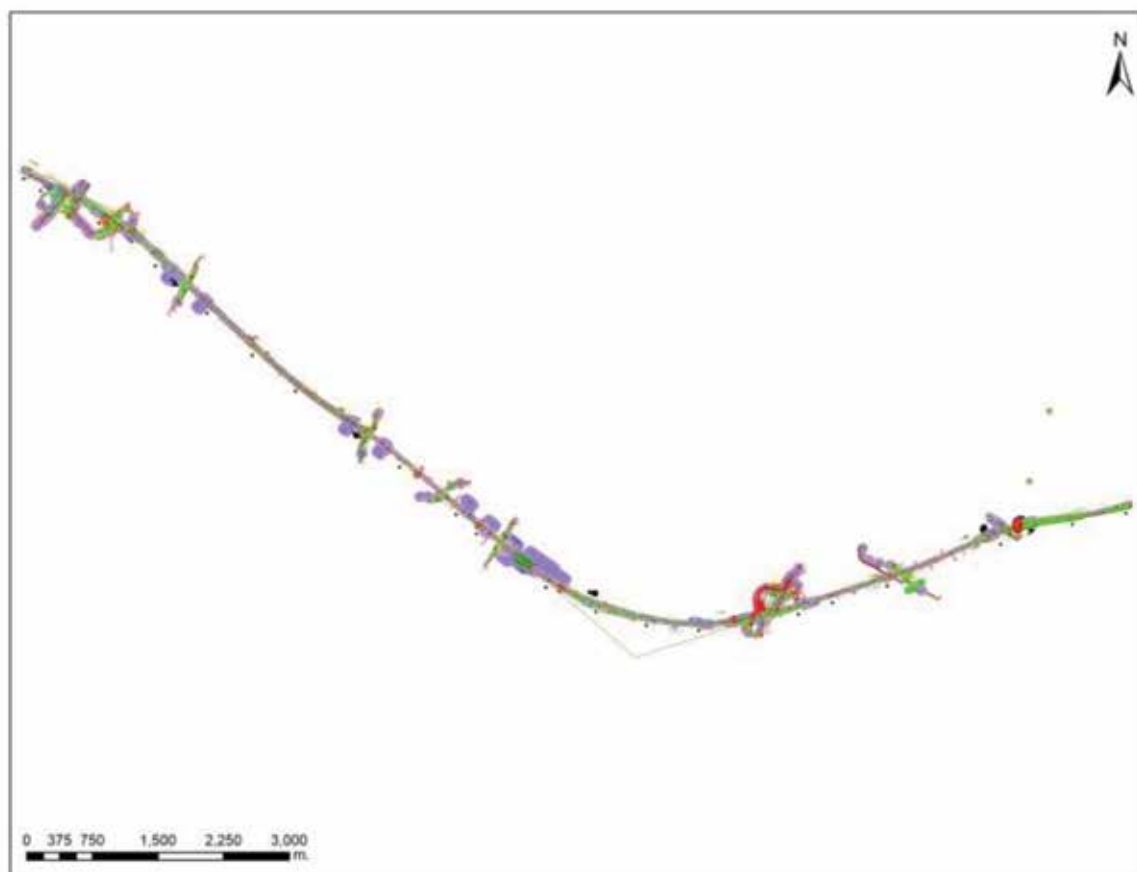
Comșa 2000: E. Comșa, Cuptoare neolitice din Muntenia, în: *Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu*, S.N., V-VI, nr. 5-6, 1999-2000, p. 93-99.

Comșa 2002: E. Comșa, Măști reprezentate pe figurine antropomorfe din epoca neolitică din Muntenia, în: *Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu*, S.N., VII-VIII, nr. 7-8, 2001-2002, p. 93-101.

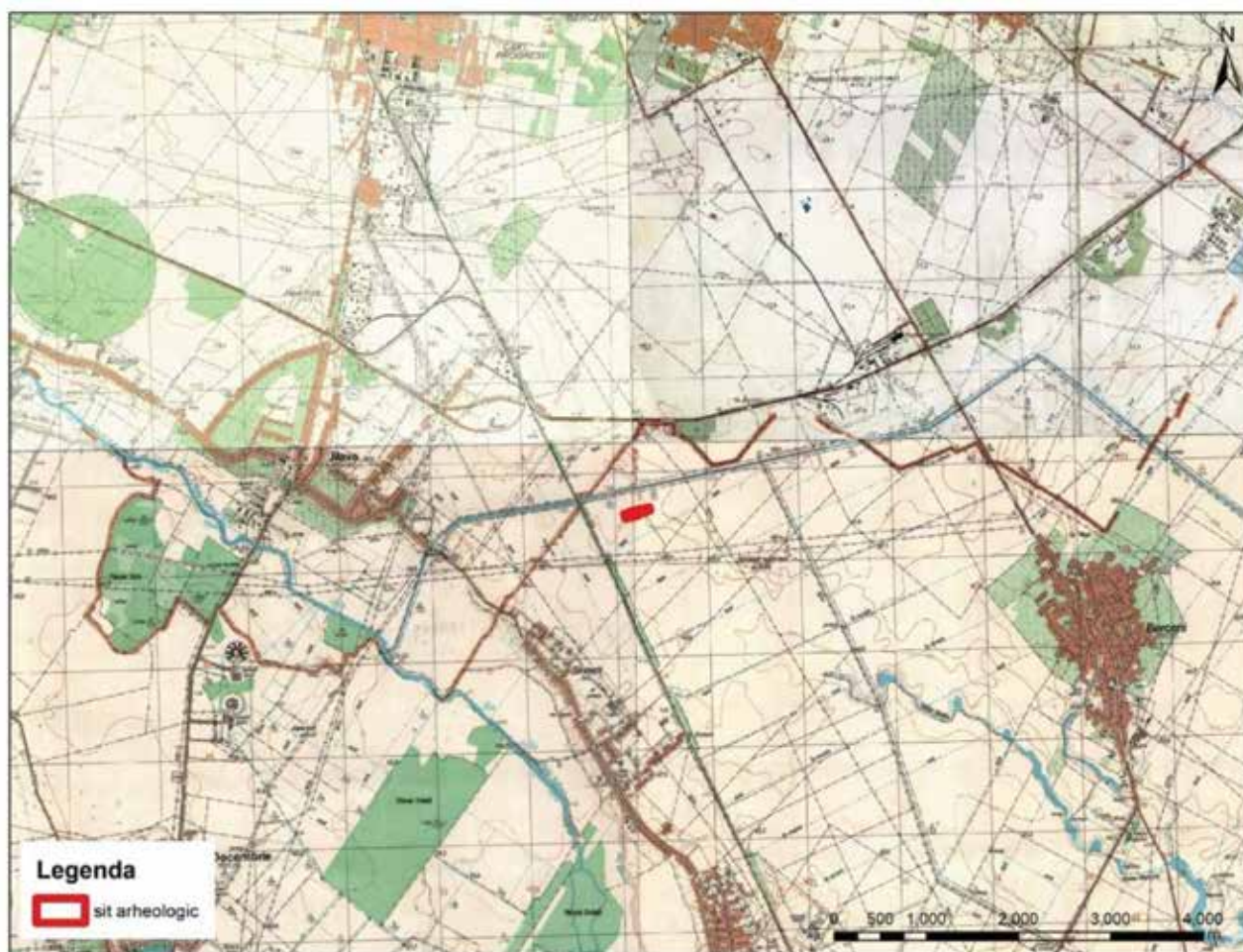
Comșa 2007: E. Comșa, Figurinele masculine din epoca neolitică descoperite pe teritoriul Munteniei, în: *Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu” Giurgiu*, S.N., IX-XII, nr. 9, 2007, p. 129-136.

Cosma 1971: V. Cosma, Permanențe ale relațiilor de cola-

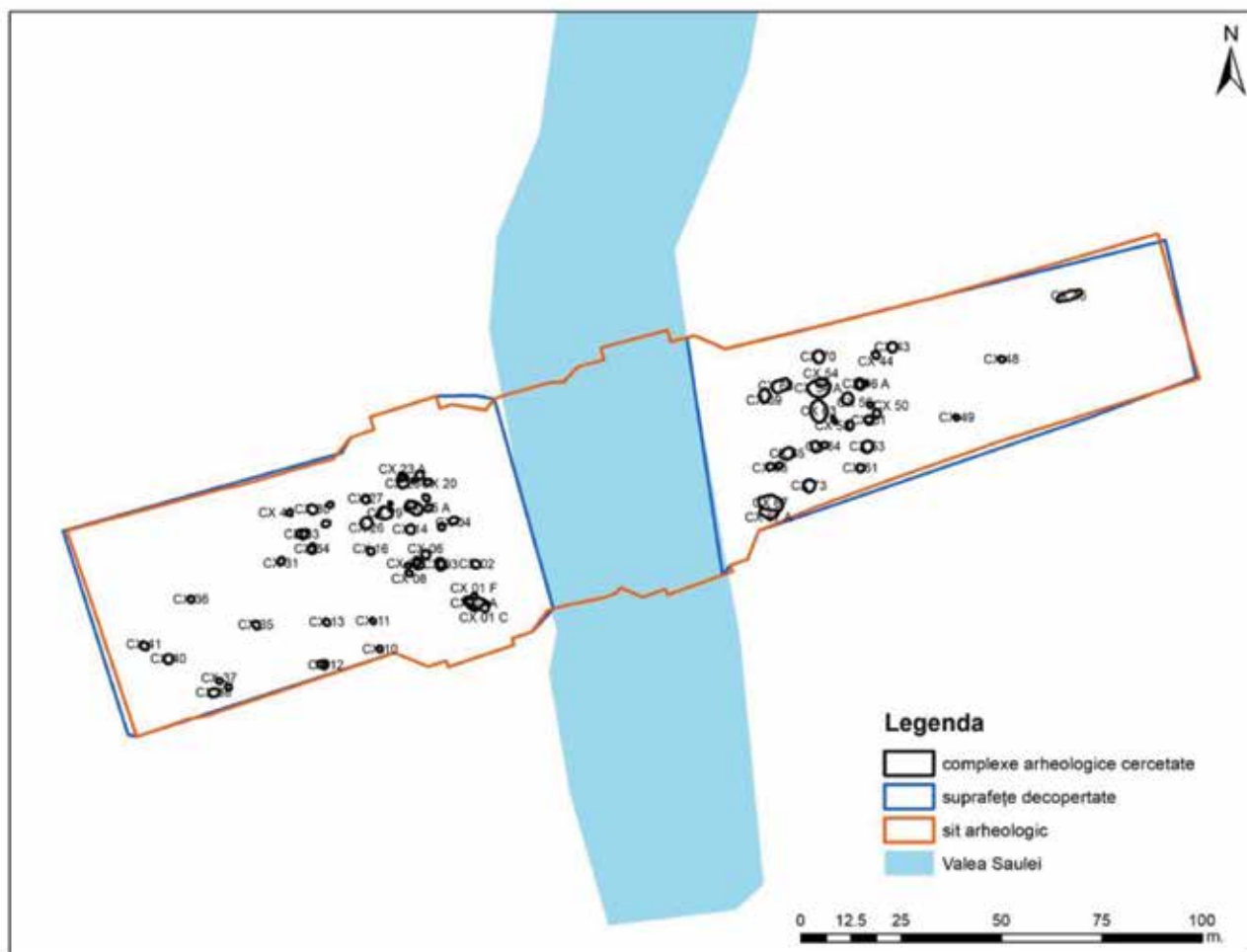
- borare dintre Muzeul de istorie a municipiului București și instituțiile de cultură din județul Ilfov, în: *București - Materiale de Istorie și Muzeografie*, VIII, 1971, p. 437-441.
- Cuculea-Sandu 2007: Cuculea Sandu V., Cercetări arheologice pe șantierele de construcții din județul Ilfov, Partea I-a, Cercetări Arheologice în București, VII, 2007, p.297-328
- Cuculea-Sandu 2009: Cuculea Sandu V., Raport de cercetare arheologică. Evaluare de teren, Obiectivul: Avizarea studiului de fezabilitate pentru Autostrada de Centură București, 2009
- Dullo 1936: E. Dullo, Die kaukasischen Äxte der Bronzezeit, în: *Præhistorische Zeitschrift*, 27, 1936, p. 66-172.
- Dumitrescu 1993: V. Dumitrescu, *Oameni și cioburi. Contribuții la istoria contemporană a arheologiei românești*, Călărași, 1993.
- Ghinea 2002: Ghinea D., Enciclopedia geografică a României, ediția a III, București, 2002
- Ion 2008: Al. Ion, Oseminte umane descoperite în așezări din arealul culturii Gumelnița, în: *Studii de Preistorie*, 5, 2008, p. 109-129.
- Leahu 1966: Leahu V., Cultura Tei, București, 1966
- Marinescu-Bîlcu 1978: S. Marinescu-Bîlcu, Relații între culturile Precucuteni și Gumelnița, în: *Ilfov - File de istorie*, București, 1978, p. 77-80.
- Măndescu 2010: Măndescu D., Cronologia *Perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului (Sec. V-III) între Carpați, Nistru și Balcani*, Brăila, 2010.
- Mănucu Adameșteanu 2005: Gh. Mănucu-Adameșteanu, *Cronica Cercetărilor în București (1999-2004)*, Cercetări Arheologice în București, VI, 2005, p. 289-314
- Neagu 1997: M. Neagu, Statuete antropomorfe ale culturilor Bolintineanu și Boian din Câmpia Munteniei, în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, XV, Călărași, 1997, p. 97-132.
- Neagu 2003: M. Neagu, *Neoliticul mijlociu la Dunărea de Jos*, în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, XX, Călărași, 2003.
- Nestor 1933: I. Nestor, Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, în: *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission*, Bd. 22, 1932 (1933), p. 11-181.
- Oprîș 2016: V. Oprîș, O istorie a ceramicii preistorice din colecția Maria și dr. George Severeanu, în: *Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice*, Anul II, nr. 2, 2016, p. 11-23.
- Pandrea 2002: S. Pandrea, Debuts de la culture Goumelnitsa Au nord - est de la plaine Roumaine, în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, XIX, Călărași, 2002, p. 122-146.
- Pandrea, Vernescu 2005: S. Pandrea, M. Vernescu, Câteva observații referitoare la raporturile dintre cultura Gumelnița și cultura Precucuteni, în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, XXII, Călărași, 2005, p. 263-278.
- Parnic 1999: V. Parnic, VIII. Vidra. Fișă de stațiune, în: *Civilizația Boian pe teritoriul României* (catalog de expoziție), Călărași, 1999, p. 25.
- Patte 1934: E. Patte, Souvenirs de voyage en Roumanie. Notes de Préhistoire. în: *Bulletin de la Société préhistorique de France*, tome 31, nr. 9, 1934. p. 371-432.
- Rosetti 1934: D. V. Rosetti, Săpăturile de la Vidra. Raport preliminar, în: *Publicațiile Muzeului Municipiului București*, București, nr. 1, 1934, p. 6-60.
- Rosetti 1938: D. V. Rosetti, *Steinkupferzeitliche Plastik aus einem Wohnhiigel bei Bukarest*, în: *JPEK*, XII, 1938, Berlin, p. 29-50.
- Rosetti, Morintz 1961: D. V. Rosetti, S. Morintz, Săpăturile de la Vidra, în: *Materiale și cercetări arheologice*, VII, 1961, p. 71-78.
- Schuster et alii 2012: Schuster C., Popa T., Barbu V., Cercetări arheologice în bazinul Argeșului, județul Giurgiu, Giurgiu, 2012.
- Sîrbu 1993: Sîrbu V., Credințe și practici funerare, magice și religioase în lumea geto-dacilor, Galați, 1993
- Sîrbu 1996: Sîrbu V., Dava getică de la Grădiște, Județul Brăila, I, Brăila, 1996.
- Sîrbu et alii 1996: Sîrbu V., Damian P., Damian O., Alexandrescu E., Pandrea S., Safta E., Niculescu A., Așezări din zona Căscioarele-Greaca-Prundu- milenii I î.Chr-I d.Chr, Brăila, 1996.
- Sîrbu et alii 2014: Sîrbu V., Oța L., Vlăcu A., Neagu M., Oprea V., Sudul Munteniei în sec. I a. Chr.- III p. Chr. Sarmați, Daci, Romani, Brăila 2014.
- Ștefan 2010: C. E. Ștefan, Unele observații privind habitatul fazei Giulești a culturii Boian, în: *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, tomul 61, nr. 1-2, București, 2010, p. 5-30.
- Trohani 2005: Trohani G., Locuirea getică din partea de nord a popinei Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița, I, Târgoviște, 2005.
- Trohani 2006: Trohani G., Locuirea getică din partea de nord a popinei Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița, II. Interpretarea materialului descoperit, Târgoviște, 2005.
- Turcu 1979: Turcu M., Geto-dacii din câmpia Munteniei, București, 1979.
- Tzony 1971: M. Tzony, Topoare de silex eneolitice aflate în colecția Muzeului de istorie a Municipiului București, în: *București - Materiale de Istorie și Muzeografie*, VIII, 1971, p. 391-399.
- Vintilă 2013: C. M. Vintilă, Așezările neo-eneolitice din Câmpia Bucureștiului (cu un repertoriu al descoperirilor), în: *Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie*, 5, 2013, p. 189-211.
- Vintilă et alii 2013: C. M. Vintilă, C. Pavel, M. Neagu, Noi aspecte ale plasticii antropomorfe descoperite la Dunărea de Jos / Several antropomorphic figurines found during the excavations on the Vidra tell, în: *Materiale și cercetări arheologice (Serie nouă)*, nr. 9, 2013, p. 83-96.
- Voinea 2005: V. Voinea, Gesturi și semnificații în arta gumelnițeană, în: *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, XXII, Călărași, 2005, p. 383-398.
- Vulpe 1975: Al. Vulpe, Die Äxte und Beile in Rumanien II, în: *Præhistorische Bronzefunde*, Bd. 5, München, 1975.

Pl. I. Proiect de construcție – „Centura București Sud, lot 2, km. 69+000 – 85+300”.

Pl. II. Sit arheologic nr. 1. Plan de încadrare în zonă 1:50.000.

Pl. III. Planul general al săpăturilor arheologice.

Pl. IV. Aspecte din timpul cercetării complexului 39 (M 1).

Pl. V. Aspecte din timpul cercetării complexului 58.

Pl. VI. Bol delian descoperit în complexul 33A.

89. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**Punct: strada Nucului nr. 2****Tip de sit:** 11, 21**Încadrare cronologică:** 13, 15, 32, 4, 5**cod RAN:** 139893.14**Autorizație nr.** 419/2020 și 440/2020**Colectiv:** Horea Pop (responsabil de șantier - MJIAZ),

Horațiu Cociș (MJIAZ)

Finanțare: 839,30 lei**Perioada desfășurării cercetării:** 24-25.08.2020

Scurtă prezentare a sitului: Situl se află amplasat pe terasa a doua neîndubilă a râului Crasna, la circa 100 m sud de cursul acestuia (Planșa 1). Terasa este la o altitudine de 205 - 208 m față de nivelul mării, pe malul stâng al văii. Zona este plată, întinsă, ușor de amenajat în vederea ridicării unor construcții de locuit. Aspectul geomorfologic face din această terasă cel mai favorabil loc pentru amenajarea unor astfel de construcții. Peste valea Crasnei, la nord, se ridică impozanta Măgură a Șimleului unde locuitorii din toate epocile găseau refugiu în fortificațiile ridicate pe vârfuri, sau în pădurile din jur.

Adresa sectorului de cercetare se află la 234 m sud de culoarul râului Crasna.

Obiectivele cercetării: Obiectivul principal al cercetării preventive de la Șimleu Silvaniei din punctul *Strada Nucului nr. 2*, l-a constituit eliberarea terenului de sarcină arheologică în vederea predării amplasamentului pentru materializarea obiectivului *Extindere casă familială și construire garaj*.

Stratigrafia stațiunii arheologice de la Șimleu, în acest sector, precizarea cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția sa, stabilirea caracterului sitului, a etapelor evolutive, toate au reprezentat obiective prioritare ale cercetării. Nu în ultimul rând ne-am propus, precizarea relației și succesiunii fazelor evolutive și componentelor stațiunii arheologice, întrucât în apropiere aveam mai multe etape de locuire și o necropolă de înhumăție cu morminte neolitice. Toate aceste aspecte sunt dificil de sesizat, mai ales datorită faptului că straturile de cultură au fost afectate de-a lungul timpului de eroziunea naturală, construcțiile edilitare și lucrările agricole. În suprafața cercetată, din punct de vedere stratigrafic, a fost constatată următoarea situație generală:

- 0,00-0,50 m, umplutură de piatră cu moloz și sol cenușiu închis

- 0,50-1,00 m, sol negru cu maroniu cu pigmenți din perioada modernă

- 1,00-1,30 m sol maroniu închis (nivel de cultură neolitic)

- 1,30-2,00 m argilă maronie sterilă

- 2,00-....balast steril (pietre de râu)

Rezultate și interpretarea lor: zona afectată de proiectul *Extindere casă familială și construire garaj* din Șimleu Silvaniei are un potențial arheologic, anticipat de descoperirile din proximitate, eșalonat pe cel puțin 4 epoci istorice. Unele suprafețe din cadrul întregului perimetru construibil au fost compromise de amenajări anterioare

(bazin de colectare a apei de ploaie și fosă septică din beton). Au fost descoperite 6 complexe arheologice cu un inventar sărac din neolitic (C1, C1.1, C1.2), epoca modernă târzie (C2, C4) și din perioada recentă (C3).

Cercetările de la Șimleu de pe strada Nucului nr. 2, deși de mică anvergură, desfășurate într-un timp scurt, au evidențiat, încă o dată, faptul că spațiul cuprins între străzile T. Vladimirescu și Oașului este unul cu un potențial arheologic. Campania anului 2020 a relevat faptul că nivelele de cultură se simplifică spre sud, fiind identificat doar cel neolitic și cel modern. Materialul neolitic recoltat indică un moment cronologic cu clare analogii în așezările de pe terasa văii Crasnei din zona Pericei (mai exact cu materialul din nivelul neolitic superior din așezarea de la Pericei - *Keller Tag*) și cea de la Porț/ Suplac de pe valea Barcăului, așezări care în ultimul timp au fost atribuite grupului Cluj.

Scurtă descriere a descoperirilor:

Complexul C1: Tip complex: locuință. Locație: S4, S5, S6, conturat la 0,5 - 3,7 m în S4, adâncimea -0,70 - 0,95 m. Dimensiuni estimate, după dispersia materialului ceramic, 4 x 3,5 m. Grosimea stratului de chirpici și ceramică 0,10 m. Datarea complexului: neolitic. Elemente de inventar: ceramică și chirpici puține.

Complexul C1.1: Tip complex: Vatra de foc a locuinței complex C1. Locație: S4, conturat la m 0,5-1,1; adâncimea -0,95 m. Dimensiuni estimate diametru 0,6m. Grosimea stratului de arsură pe pat de pietre de râu: 0,10 m. Datarea complexului: neolitic. Elemente de inventar: lipitură din lut ars.

Complexul C1.2: Tip complex: groapă de stâlp ce ține de complexul C1. Locație: S4, conturat la 3,2 - 3,5 m înspre profilul nordic al S4, adâncimea -0,75 - 0,93 m. Dimensiuni diametru 0,30 m. Datarea complexului: neolitic. Elemente de inventar: pietre de râu și lemn ars.

Complexul C2: Tip complex: cuptor menajer. Locație: S4-profil nordic, conturat la m 1,1-1,8, adâncimea -0,50 - 0,70 m. Diametru estimat 0,70 m. Grosimea stratului de arsură din perete 0,05 m, iar cel de lemn ars de la bază 0,05 m. Datarea complexului: perioada modernă. Elemente de inventar: sol cu mortar sfărmat.

Complexul C3: Tip complex: latrină. Locație: S9, conturat la 5 - 6 m în colțul de SV al S9, adâncimea -0,60 - 1,10 m. Dimensiuni surprinse în S9: 1,1 x 0,95 m. Datarea complexului: perioada contemporană/comunistă. Elemente de inventar: cărămidă din elevație.

Complexul C4: Tip complex: groapă de var. Locație: S4. Conturat la 4,1 m - 5,4 m în profilul S4, adâncimea -0,25 - 0,75 m. Dimensiuni estimate 1,3 x 1,3 m. Datarea complexului: epoca modernă. Elemente de inventar: sol steril cu piatră spartă și mortar.

Tehnici de cercetare utilizate

Campania anului 2020 a constatat în trasarea a 9 unități de cercetare acoperind întreaga zona afectată de proiect. Au fost desenate câte un profil și planul secțiunilor trasate și excavate.

Materiale arheologice au apărut doar în secțiunile 4 și 6 în complexul C1 neolitic identificat. S-a optat pentru decapare mecanică datorită stratigrafiei cu depuneri

masive sterile identificată în campania 2019 în vecinătate. Săpătura manuală a venit în completarea celei mecanice în momentul identificării complexelor arheologice. Pentru o mai bună manevrabilitate a utilajului s-a recurs la acoperirea succesivă a unităților de săpătură excavate, după documentarea acestora.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Materialul arheologic va fi prelucrat și publicat, iar în funcție de proiectele investiționale viitoare, vor fi efectuate cercetări arheologice preventive.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: nu este cazul.

Abstract

The archaeological excavation at Șimleu Silvaniei, Nucului no 2 Street, emphasized features belonging to the periphery of the fortified Neolithic settlement with two phases of habitation. Burials define a third phase, with the deposition of the deceased crouched on one side and with funerary inventory composed of ceramic vessels and offerings.

The second terrace of Crasna River, more precisely the space delimited by T. Vladimirescu – Oașului – G. Coșbuc – Horea – G. Barițiu streets, represents the optimal open habitation area, so that the complex, deep archaeological stratigraphy becomes much clearer.

The 2 m thick stratigraphy offers the site an exceptional archaeological and historical potential, in order to complete the already known image of the human habitat in the area of Magura Șimleului.

Bibliografie:

Horea Pop, Ioan Bejinariu, Sanda Băcuet-Crișan, Dan Băcuet-Crișan, Daniel Sana, Zsolt Csok, *Șimleu Silvaniei. Monografie Arheologică. Istoricul Cercetărilor*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006.

90. Ștefan cel Mare, com. Ștefan cel Mare, jud. Neamț

Punct: Hanul Șerbești

Tip sit: 1 – locuire, 11 – locuire civilă, 114 – așezare rurală, 14 – amenajare / construcție, 143 – construcție, 322 – monument

Încadrare cronologică: 1 – preistorie, 14 – eneolitic, 4 – epoca medievală, 43 – epoca medievală, 432 – epoca medievală târzie, 5 – epoca modernă

Cod LMI: NT-II-m-B-10705

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceaușu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Perioada desfășurării cercetării: 06.05.2019 - 01.02.2020

Situl arheologic, cu statut de monument istoric, este amplasat în vestul satului Ștefan cel Mare (fost Șerbești), în cuprinsul Depresiunii Cracău-Bistrița a Subcarpaților Moldovei, pe malul drept al Pârâului Valea Mare, afluent al Cracăului.

Acesta beneficiază în prezent de primele cercetări arheologice, cu caracter preventiv și interdisciplinar, premergătoare implementării proiectului *Restaurarea monumentului de patrimoniu cultural „Hanul de la Șerbești”, din sat Ștefan cel Mare, comuna Ștefan cel Mare, județul Neamț*, de către Primărie și Consiliul Local, cu sprijinul fondurilor europene obținute prin intermediul Agenției pentru Finanțarea Investițiilor Rurale.

De altfel, hanul – de tip „ratoș” –, aflat în precolaps, este primul monument istoric de acest fel din România care va fi cercetat integral și valorificat monografic. Ulterior reabilitării, imobilul va fi transformat în muzeu, în incinta sa urmând să fie valorificate expozițional artefactele descoperite în urma investigațiilor arheologice.

Acestea din urmă au debutat odată cu realizarea unor fotografii aeriene cu drona și modelarea digitală a terenului (fig. 1).

Cercetările noastre au evidențiat în premieră existența aici a unui sit arheologic pluristratificat, cu depuneri antropice preistorice (eneolitice), aparținând culturii Precucuteni, evului mediu, epocii moderne și perioadei contemporane.

Cu acest prilej, prin intermediul a două sondaje (s. 1, 2), trei secțiuni (S. I-III) și 12 casete (Cas. A-L), au fost investigate integral sau parțial mai multe complexe arheologice, respectiv: locuințe precucuteniene, construcții datând din epocile istorice amintite, gropi cu diferite funcționalități și, desigur, ruinele hanului modern.

Săpătura arheologică a afectat o suprafață de aproximativ 500 m² și a presupus excavarea a cca. 1000 m³ de sediment, tamisat în totalitate.

Suprafețele cercetate au dimensiuni diferite și sunt delimitate fie de zidurile hanului modern, fie de martori stratigrafici.

Măsurătorile altimetrice au fost raportate la un punct zero (P. 0), amplasat la nord de han, în dreptul culoarului de trecere.

Artefactele descoperite au fost recoltate integral, iar cele mai importante dintre ele au fost cartate tridimensional. Acestea constau în vase provenite din toate epocile identificate (realizate din lut ars, sticlă, faianță, porțelan sau metal), reprezentări antropomorfe și zoomorfe precucuteniene, unelte de os, piatră cioplită și șlefuită eneolitice, obiecte uzuale de lut ars, sticlă și metal din perioadele istorice menționate, precum și monede din epoca modernă și perioada contemporană. Artefactele, aflate în diferite stadii de conservare, se află în prezent în plin proces de restaurare. Acestora li se adaugă resturile faunistice ce datează din toate epocile atestate aici.

Totodată, au fost găsite accidental și elemente de muniție, respectiv cartușe din Primul Război Mondial și dinamită din al Doilea Război Mondial, care au fost ridicate cu promptitudine de reprezentanții Inspectoratului pentru Situații de Urgență „Petrodava” al Județului Neamț.

De asemenea, au fost recoltate diferite eșantioane de piatră, cărămidă, mortar, tencuială, lemn, lut ars, os și metal, în vederea realizării unor analize petrografice, pirotehnologice, fizico-chimice, antracologice, dendrocronologice, arheozoologice și metalografice.

Hanul modern este orientat pe direcția sud-nord, elevația sa având forma patrulateră (asimetrică), lungimea de aproximativ 25 m, lățimea de aproximativ 20 m, perimetrul de cca. 90 m și suprafața de cca. 500 m² (fig. 2). Pivnița sa are forma patrulateră (simetrică), lungimea de aproximativ 11 m, lățimea de aproximativ 5,50 m, perimetrul de cca. 33 m și suprafața de cca. 60 m² (fig. 3).

Ratoșul este alcătuit din pivniță (aflată în partea de vest în raport cu elevația), iar parterul prezintă două corpuri: de vest (cu sala de mese, gârliciul, cămara, bucătăria și locul pentru atelaje) și de est (cu trei camere de oaspeți și locul pentru atelaje). Cele două corpuri ale hanului sunt separate de culoarul de trecere, cu sens unic.

Ruinele hanului, la suprafața solului, păstrau îndeosebi parterul, din mansardă conservându-se doar cele două frontoane, aflate în extremitățile nordică și sudică. În perioada de funcționare a rateșului, la mansardă se aflau probabil numai camere de oaspeți, ce le suprapuneau pe cele de la parter, în corpul de est, și respectiv sala de mese, cămara și bucătăria, în corpul de vest.

Prin naționalizare, hanul a fost transformat în sediu al Cooperativei Agricole de Producție (C.A.P.) din Ștefan cel Mare și a suferit o serie de modificări importante.

După desființarea acestei instituții monumentul a fost abandonat și s-a ruinat, localnicii utilizând o parte din piatră în propriile gospodării, iar în incinta hanului au depozitat o mare cantitate de deșeuri menajere.

Abstract

The archaeological investigations carried out for the first time to *Hanul Șerbești* (*Șerbești Inn*), as a result of a project to rehabilitate the historical monument, allowed the identification of a multi-layer site, with prehistoric (chalcolithic) remains, belonging to the Precucuteni culture, the Middle Ages, the modern era and the contemporary period vestiges.

On this occasion, numerous artefacts were discovered consisting of vessels from all the identified epochs (made of burnt clay, glass, faience, porcelain or metal), Precucuteni anthropomorphic and zoomorphic representations, bone tools, lithic tools, common objects of burnt clay, glass and metal from the mentioned historical periods, as well as coins from the modern era and the contemporary period. The artefacts, in different stages of preservation, are currently in the process of restoration. To these are added the animal osteological remains dating from all the periods attested here.

Also, various samples of stone, brick, mortar, plaster, wood, burnt clay, bone and metal were collected in order to perform petrographic, pyrotechnological, physico-chemical, anthracological, dendrochronological, archaeozoological and metallographic analyses.

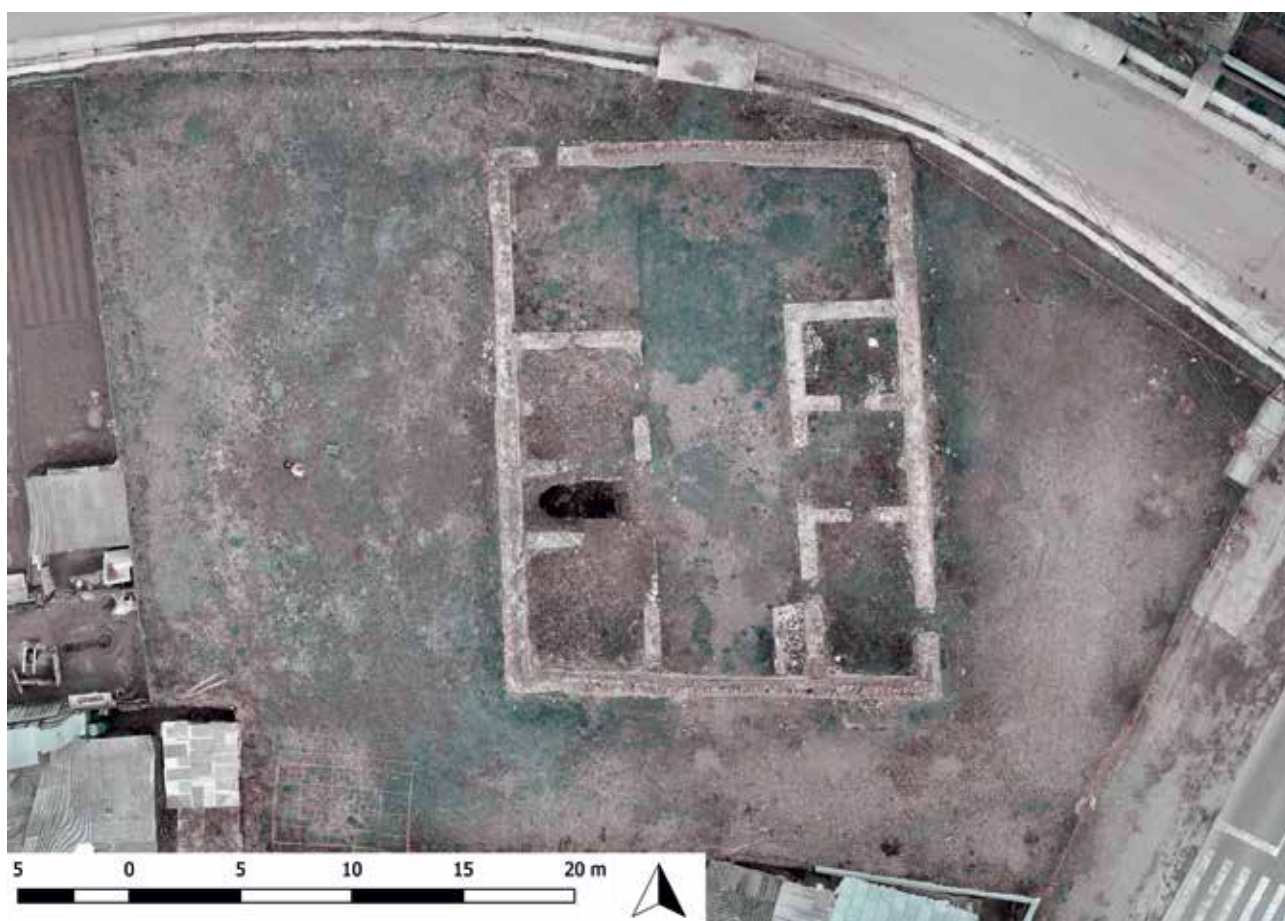

Fig. 1. Ștefan cel Mare - „Hanul Șerbești”. Modelarea digitală a terenului (grafic: C. Mischka, 2019).

Fig. 2. Ștefan cel Mare - „Hanul Șerbești”. Vedere generală dinspre sud-vest asupra ruinelor elevațiilor hanului modern (foto: C. Preoteasa, 2019).

Fig. 3. Ștefan cel Mare - „Hanul Șerbești”. Interiorul beciului hanului modern văzut dinspre nord (foto: C. Preoteasa, 2019).

91. Târgoviște, jud. Dâmbovița**Punct: str. Calea Domnească, nr. 218A****Tip de sit și încadrare cronologică:** 113; 125; 134**Cod RAN:** 65351.28**Autorizația nr.** 666/20.11.2019/;

72/18.02.2020/262/14.05.2020

Colectiv: Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), Minodora Cârciumar, Mihai Claudiu Năstase (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște)**Perioada desfășurării cercetării:** noiembrie 2019 – iulie 2020

Ca urmare a dosarului nr. 4213/16.10.2019 depus la secretariatul Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, în perioada noiembrie 2019 – iulie 2020 s-a efectuat cercetare arheologică preventivă, în conformitate cu contractul încheiat între beneficiar și Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, precum și în baza autorizațiilor pentru cercetare arheologică preventivă nr. 666/20.11.2019/ 72/18.02.2020/262/14.05.2020 emise de către Ministerul Culturii.

Zona cercetată: exhaustiv perimetrul afectat de proiect, precum și zone din suprafața terenului care prezintă interes deosebit; suprafața totală a terenului 505 mp, din care cercetați 252 mp. Scopul investiției: CONSTRUIRE IMOBIL PRESTĂRI SERVICII și introducerea utilității, Târgoviște, str. Calea Domnească, nr. 218A, jud. Dâmbovița/Echipa de cercetare: arhg. expert Florin Gabriel Petrică, arhg. specialist Minodora Cârciumar, arhg. Năstase Mihai Claudiu¹.

Cercetare începută inițial prin trasarea a două secțiuni magistrale, perpendiculare pe cele patru laturi ale terenului și adaptate scopului cercetării, care să permită o evaluare stratigrafică a întregii suprafețe. În cea de-a doua fază, după înregistrarea stratigrafică, s-a trecut la cercetare în suprafață, adaptată descoperirilor complexelor arheologice descoperite. S-a împărțit suprafața de teren în patru sectoare, individualizate din punct de vedere cronologic și funcțional.

Perimetrul cercetat se plasează la intersecția străzilor Calea Domnească la nord-est și Stelea la nord-vest. La sud-est și sud-vest, terenul este mărginit de zidurile de incintă ale Mănăstirii Stelea/DB-II-a-A-17310. Terenul se plasează în zona centrală a orașului medieval, cercetările mai vechi evidențiind complexe arheologice databile în perioada sec. XIV-XVIII, dar și din perioadele modernă și contemporană. Numeroase campanii de cercetare arheologică (1969-2014) au avut loc în interiorul actualei incinte mănăstirești: 11, dintre care 9 (nouă), coordonate de dl. Gheorghe Cantacuzino, ultimele două cercetări aparținând lui Petru Virgil Diaconescu și Gheorghe Olteanu – 2010 și 2014.

Câteva informații despre Mănăstirea Stelea sunt necesare dat fiind faptul că suprafața cercetată de noi are numeroase aspecte istorice comune cu cele ale mănăstirii. Mănăstirea Stelea a fost ridicată de către spătarul Stelea la începutul deceniului nouă al sec. XVI, complexul monahal fiind refăcut de către Vasile Lupu, domnul Moldovei la mijlocul

sec. al XVII-lea. De-a lungul existenței sale, mănăstirea a cunoscut mai multe etape de distrugere, respectiv refacere, dintre care amintim etapele Mihai Viteazul (1595 -1596, legate de expediția lui Sinan pașa), 1601-1611 (Simion Movilă - Mihnea al II-lea – Radu Șerban, diverse lupte date în oraș) și 1658-1659 (Constantin Șerban – Mihnea al III-lea). Amintim aceste evenimente deoarece cercetarea noastră a reușit să surprindă *in-situ* urmele unor asemenea distrugerii.

În zona care privește strict raportul nostru de cercetare, proprietate ce nu aparține mănăstirii, au fost executate câteva casete în anul 1982, (cinci casete) care au avut ca scop sondarea fundațiilor laturii de nord-est a chiliilor mănăstirești și a fundației zidului de incintă. Rezultatele obținute nu au fost publicate. Cercetarea respectivă a fost favorizată de intrarea parcelei de teren în „vizorul” specialiștilor de resistemizare urbană din anii regimului comunist. Cu această ocazie, facem următoarea precizare, fundamentală pentru înțelegerea metodei de săpătură și a rezultatelor acesteia: în anul 1977 s-au demolat toate clădirile care funcționau pe suprafața respectivă, adică o casă de locuit, de vârstă medievală și care la data respectivă era monument istoric, numită Casa Vesely, precum și mai multe anexe.

Avându-se în vedere atât înclinația terenului cât și relația planimetrică dintre elementele arhitecturale din jur, vizibile sau deduse din planuri de arhivă (ziduri incintă mănăstire, corpuri chilii, fundație casa Vesely, gard delimitare proprietate), s-au trasat două secțiuni magistrale, care au secționat terenul de la nord-est la sud-vest și de la sud-est la nord-vest: S1, trasată pe direcția nord-sud, perpendiculară pe curba de nivel și zidurile corpului de chilii, 14 m lungime x 2 lățime; S2, trasată pe direcția est-vest, pornită din zidul de incintă vestic al mănăstirii până la limita de proprietate, 27 m lungime x 2 m lățime (inițial). Acest lucru s-a făcut pentru a surprinde toate nivelurile stratigrafice ale zonei ce urma a fi cercetată. În urma trasării celor două secțiuni s-au obținut numeroase informații și rezultatele de început ale cercetării au fost în măsură schimba metodologia de lucru, după cum urmează:

S-a constatat faptul că există un nivel de demolare datat în anul 1977 extins pe toată suprafața terenului studiat. Acest nivel de demolare suprapunea la rândul său un caldarâm de sec. XIX – XX, datat cu două monede Carol I (1906), extins și el în zona celor două secțiuni.

În cele două secțiuni au apărut complexe arheologice de vârstă medievală, situate în exteriorul suprafeței afectate de proiect, care au determinat o schimbare a strategiei de lucru, precum și extinderea pe o suprafață mai mare a cercetării.

În funcție de acești factori s-a trecut de la cercetarea pe secțiuni la cercetarea în suprafață. Prin cercetarea de suprafață, raportată la analiza stratigrafică obținută din cele două secțiuni magistrale, s-a încercat, pe de o parte, un control mai bun asupra unei suprafețe de teren mai mare, pe de alta stabilirea unui nou nivel stratigrafic de la care să înceapă cercetarea complexelor medievale. Acest nou nivel a fost dat de caldarâmul modern, relevat pe o suprafață mare (circa 30 mp).

¹ Au mai participat la cercetări, în anumite perioade, colegii Florin Lupu și Marian Leu, cărora le mulțumim.

Pentru controlul stratigrafic vertical ne-am folosit de taluzul sudic al S2, relevat pe toată lungimea proprietății.

Nivelul de moloz depus peste pavaj a fost înlăturat, iar în zonele unde acest pavaj nu s-a mai întâlnit s-au marcat cotele stratigrafice situate imediat de sub demolarea din anul 1977. Această demolare a avut ca țintă casa- monument Vesely și anexele acesteia, iar nivelul de distrugere prin excavare mecanică a afectat parțial și niveluri mai vechi de sec. al XIX-lea.

Prin cercetarea de suprafață, asupra căreia s-a avut control prin cariere și înregistrare a cotelor, s-au făcut noi descoperiri de complexe arheologice, care au determinat o împărțire pe sectoare a suprafeței, sectoarele purtând numele complexului arheologic descoperit. Au apărut, astfel, sectoarele, dispuse de la vest la est: „Casa Vesely”, „Șanț de apărare”, „Atelier medieval” și „Chilii”

Cercetarea acestor sectoare s-a realizat în funcție de natura complexului arheologic, care, fiecare a presupus o metodă diferită: astfel, sectorul Șanț de apărare a presupus o secționare care să permită obținerea unui profil stratigrafic. Acest profil, precum și descoperirile din umplutura șanțului ne-au permis o datare *post quem* certă a Casei Vesely, bazată pe o crono-stratigrafie relevantă.

Pentru sectorul Atelier medieval, care coincide cu perimetrul afectat de proiect, a fost necesar demontarea caldarâmului, cu păstrarea unui martor. S-au surprins, astfel, părțile inferioare a numeroase gropi menajere, din umplutura cărora au fost recoltate numeroase și importante artefacte, care au reușit să dateze perioada de funcționare a atelierului medieval. Având ca reper taluzul sudic al S2 s-a stabilit și relația cronologică între șanțul de apărare și atelierul medieval.

Sectorul Chilii, care iese înafara zonei proiectului imobiliar, a fost cercetat parțial, în capătul de est al S2. Caracteristicile sale speciale, mă refer aici la o posibilă sigilare a parterului clădirii de tavanul prăbușit, presupune o cercetare de detaliu și o atenție pe măsură. Am propus, astfel, Comisiei Naționale de Arheologie ca reluarea cercetării acestui sector să se realizeze independent, după data de 15 septembrie, sectorul nefiind deloc afectat în eventualitatea derulării proiectului beneficiarului, care sprijină întreaga cercetare.

În concluzie, considerăm că metodologia aleasă de noi a fost cea mai potrivită pentru cercetarea acestei suprafețe de teren, fiind adaptată permanent descoperirilor de complexe arheologice. În prezent, după prelucrarea primară a materialelor și restaurarea unor piese, se lucrează la prelucrarea grafică a materialului desenat, pregătindu-se, astfel, un material publicabil sub forma unei monografii. Prin această metodologie, precum și prin minuțiozitatea cercetării noastre, am reușit să descoperim o serie de artefacte importante, inedite, să încadrăm cronologic complexe arheologice, precum și să obținem să reconstituim, pe baze științifice, istoria unei suprafețe de teren aparținând Târgoviștei medievale.

Terenul cercetat are o înclinație lină de la sud către nord (de la chilii către stradă), diferența de nivel fiind de – 1,32 m (măsurată de la cota 0, reprezentată de colțul soclului chiliilor). Cercetarea a început în data de 28 noiembrie prin trasarea S1, perpendiculară pe zidul nord-est

al chiliilor mănăstirești, cercetate arheologic și restaurate în anii 1970 – 1985. Scopul a fost acela de a verifica situația zonei respective, în sensul în care putea exista posibilitatea ca inițial corpul de chilii să fi fost mai lung. Cu alte cuvinte, aveam o dilemă cu privire la inexistența colțului de nord-est al corpului chiliilor, pe care cred că am rezolvat-o cu această cercetare, după cum se va vedea. Secțiunea a avut lungimea de 14 metri și lățimea de 2,5 m, fiind orientată sud-vest-nord-est, din zidul chiliilor până aproape de gardul proprietății.

În capătul de sud-vest al secțiunii, aproape de zidul chiliilor (la 1,80 m), la cota de - 0,50 m a apărut partea superioară a unui zid demantelat, aparținând unei clădiri de vârstă sigur medievală, pe care noi, în acest stadiu al cercetării din acest sector, îl prezumăm ca aparținând corpului de chilii medievale. Zidul are aceeași orientare ca și cel al chiliilor existente azi, zidăria fiind alcătuită în sistemul casete de cărămidă cu bolovani încastrați, specifică sec. al XVI-lea. Cărămizile sunt de format 28 x 14 x 4 cm, corespunzătoare epocii. Pentru a putea vedea dacă fundația acestei clădiri se țese cu cea a chiliilor ne-am adâncit în capătul de sud al secțiunii până la circa – 2 m, fără a obține un rezultat. Acest lucru se datorează unei gropi adânci, de dată recentă (probabil din timpul restaurărilor anilor 1970 - 1980), care a distrus atât stratigrafia cât și eventuala zidărie (adică un zid de fundație care să lege corpul de chilii actual cu locuința descoperită de noi). Cu alte detalii despre această construcție vom reveni la momentul analizei sectorului respectiv.

La cota de – 0,85 m s-a identificat marginea bordurată a unui caldarâm din bolovani mari de râu, cu axa ușor deviată față de cea a zidului medieval. Peste acest caldarâm au fost găsite numeroase urme ale demolărilor din anul 1977, inclusiv cabluri electrice dezafectate precum și o monedă 1906. Având la bază suficiente informații privind zona secțiunii S1, am luat decizia de a deschide o secțiune magistrală S2 pe axa nord-vest-sud-est, între zidul de incintă nordic al mănăstirii și zidul exterior sudic al Casei Vesely. Scopul era acela de a surprinde evoluția stratigrafică a întregii suprafețe, să relevăm alte elemente planimetrice ale construcției medievale recent identificată, o limită spre nord a caldarâmului de piatră și date stratigrafice care să poată ajuta la o încadrare cronologică cât mai precisă a Casei Vesely, prezumată de arh. Cristian Moisesescu ca aparținând sec. al XVII-lea.

S2 a avut o lungime totală de 32 m și o lățime de 3 m. Lățimea a fost adaptată noilor descoperiri, după cum se va explica mai departe. Rezultatele obținute, foarte promițătoare, au fost în măsură să determine, în final, o nouă abordare metodologică. Dintre rezultate, menționăm interceptarea zidului estic al chiliilor, zonă pe care o numim în acest raport, sub titlul de ipoteză de lucru „chilii”, cota de demantelare a acestora, precum și porțiuni din podeaua interioară a clădirii. Cel mai important lucru legat de această construcție este faptul că aceasta a pierit în urma unui masiv incendiu. În mica zonă interceptată în cadrul S2, s-a putut constata faptul că tavanul clădirii era din lut si lemn (chirpic), că era vitrifiat de la ardere și că era prăbușit peste pavajul (și el afectat) chiliilor.

Precizăm faptul că prin săpătura noastră am încercat să cercetăm toată suprafața proprietății, depășind, astfel, zona de strict interes imobiliar, adică suprafața afectată de proiect. Cu toate acestea, am stabilit ca fiind prioritară, pentru moment, zona afectată pe viitor de construcții, încercând, pentru zona chiliilor, să alocăm, ulterior, un timp mai generos cercetării.

În timpul cercetării/îndepărtării de pământ și moloz a părții superioare a zidului de nord est al chiliilor, a fost descoperită, pe zid, o monedă de argint prusacă, datată în anul 1624/1625. Este evident o descoperire extraordinară, care semnifică ipotetic o limită *post quem* a distrugerii clădirii. Luăm în calcul, în acest moment al raportului, și o interpretare conform căreia moneda ar putea data și un moment imediat ulterior distrugerii clădirii, marcând demantelarea și extragerea pentru refolosire a materialului de construcție. Tot în S2 am relevat și colțul de nord-est al clădirii.

La nord de zidurile chiliilor descoperite, am interceptat, pe o lungime de aproximativ 8 metri, caldarâmul de pietre, suprapus peste tot de urmele demolărilor din 1977. A urmat, pe o lungime de circa 4 m, un nivel în care au fost surprinse, sub nivelul de demolare 1977, părțile inferioare ale unor gropi, databile în perioada medievală. Acestea se adânceau în solul steril, identificat în S2 la cota de 1,33 m raportat la W0. La sud de zidul casei Vesely, deci în capătul de nord al S2, după îndepărtarea stratului aparținând demolărilor recente, s-a identificat, pe o lungime de 9 m, mai multe lentile succesive de pământ amestecat cu moloz, arsură, chirpic. Aceste straturi se adânceau considerabil față de solul viu, semn că putea fi vorba de un complex arheologic de dimensiuni mai mari.

Pentru a pune în evidență mai bine zona în care au apărut gropile medievale, ce aveau în umplutura lor ceramică specifică sec. al XVI-lea, s-a trasat S 3, axă nord est-sud vest, perpendiculară pe S2 și strada Calea Domnească. În S 3 a fost identificat traseul unei țevi de alimentare apă, dispusă est-vest (aparținând unei anexe demolate în 1977), urmele unei canalizări ce ducea spre o fosă septică, precum și urmele a două gropi din epoca medievală.

În urma unei analize a descoperirilor, s-a luat decizia de a se efectua o cercetare de suprafață a zonei cuprinse între chilii și zidul Casei Vesely, pentru relevarea planimetrică a tuturor complexelor și pentru o cercetare exhaustivă a zonei afectate de proiectul imobiliar.

Cercetarea a început prin decaparea mecanică a stratului afectat de demolările din anul 1977 și a continuat manual de la nivelul straturilor nederanjate. S-a insistat, inițial, în zona complexului de lângă zidul casei Vesely, unde straturile se adânceau suficient de mult încât să credem, inițial, că ar putea fi o locuință semiadâncită sau cu pivniță. Ulterior, printr-o cercetare de mai lungă durată, s-a relevat existența unui șanț, despre care vom vorbi mai jos.

Paralel cu acest sector de cercetare, s-a continuat săpătura și în zona gropilor descoperite anterior, rezultatele fiind deosebite. În zona caldarâmului, s-a constatat că avem de-a face un pavaj modern, aflat la o cotă mai joasă față de nivelul funcțional al anexelor gospodărești de dată recentă/

moderne (s-a mai surprins din acestea doar un fragment de fundație de bolovani legați cu ciment, în profilul vestic al S2). Această cotă era stabilită pentru a facilita accesul atelajelor la nivelul străzii Calea Domnească.

Cercetarea în suprafață a întregii arii a proprietății ne-a determinat să împărțim perimetrul în sectoare de cercetare, după cum urmează:

Suprafața întreagă a terenului: 505 mp

A. Sector „Casa Vesely” (înc. sec. XVII) – 56,4 mp

B. Sector „Șanț apărare” (sf. sec. XVI) – 132 mp

C. Sector „Atelier meșteșugăresc” (sec. XVI) – 192,6 mp

D. Sector „Chilii” sec. XVI-XVII – 123,6 mp.

Descrierea sectoarelor de cercetare:

Sector A – Casa Vesely

Despre acest monument de arhitectură urbană medievală, din care doar pivnițele își mai păstrau vechimea și planimetria, cunoaștem unele lucruri datorită arhitectului Cristian Moiescu, care-i face o scurtă descriere: „situată în imediata apropiere a ansamblului Stelea, are beciuri alcătuite din două nave boltite semicilindrice, despărțite prin trei arcade, având inițial un gârlici alungit, cu access dinspre stradă. Această clădire, al cărei parter era compus inițial din sală și patru încăperi, considerăm că este una din puținele case vechi negustorești păstrate, aflate odinioară pe Ulița Mare și care făceau parte din zona comercială a Târgului de Jos” (Cristian Moiescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, Buc., 1979, p. 69).

Casa a fost demolată în anul 1977, avându-se ca justificare lărgirea străzii și resistemizarea urbană. A dispărut, astfel, un monument emblematic al Târgoviștei medievale. Din motive evidente, o cercetare a acestei case nu s-a putut face, în zona cercetată de noi existând doar colțul de sud-vest al acesteia. Am insistat cu cercetarea, în schimb, în zona fundației pivniței, având ca repere profilele de vest și est ale S 2, precum și cercetarea în suprafață din proximitatea zidurilor. Datarea a fost posibilă prin descoperirile din sectorul „Șanț de apărare”, care au oferit cu generozitate artefacte ușor databile. Astfel, zidul pivniței Casei Vesely secționează toate straturile arheologice aferente sectorului alăturat, fiind, așadar o construcție ulterioară. Ceramica și monedele descoperite la partea superioară a umpluturii șanțului, la care vom face referire imediat, plasează edificarea Casei Vesely la cumpăna sec. XVI-XVII, mai probabil în prima jumătate a sec. al XVII-lea. Fundațiile casei (surprinse la cota superioară W – 1,00 și cea inferioară de – 3, 20 m) sunt alcătuite din bolovani de râu, de dimensiune medie, înecați în mortar de var dur.

B. Sector „Șanț apărare” (sf. sec. XVI)

O descoperire insolită, desigur, cel puțin prin amplasamentul său. Reamintim faptul că suprafața cercetată de noi se află în zona centrală a orașului medieval unde un asemenea șanț de apărare își găsește cu greu justificarea, cel puțin la prima vedere.

După cum aminteam, acest sector se află în imediata apropiere a zidurilor fundației casei Vesely, fundație care taie straturile acestui complex. Adâncimea neobișnuită la care se lucra, ținându-se cont de faptul că solul viu se află

la cota W – 1,33 m și la doar circa 0,50 m raportat la trotuarul străzii, a ridicat încă de la început semne de întrebare. S-a lucrat prin secționarea capătului de nord a S2, pe o lungime de 9 metri. În umplutura șanțului a fost descoperită o mare cantitate de ceramică specifică sec. XVI-XVII, unele fragmente de vase reîntregibile aflându-se la cote diferite, chiar și la un metru adâncime unele de altele. Acest lucru dovedește faptul că umplerea șanțului, după perioada sa de funcționare, s-a făcut în scurt timp. În straturile de umplutură ale șanțului au fost descoperite și trei monede, la cotele de 1,00, 1,10 și 1,40, una dintre acestea a fost emisă în anul 1569. Celelalte două, una otomană, alta datând din anul 1624 (identificată de dr. Aurel Vâlcu, numismat, Institutul de Arheologie Vasile Pârvan - București) arată perioada cronologică de umplere a șanțului.

Descrierea complexului: Șanțul are o formă trapezoidală, asemănător celui al Cetății Târgoviștei, fiind adâncit în solul viu. La partea superioară are o deschidere de 9-10 m (zidul beciului Casei Vesely taie capătul dinspre nord al șanțului), la partea mediană 6 metri iar la bază are trei metri.

Fără a intra, cel puțin acum, în detalii de ordin istoric, pe care le vom prezenta într-un alt context, vom rămâne la cadrul tehnic al săpăturii, făcând precizarea că traseul acestui șanț a încercat să fie detectat și cu ajutorul metodelor neinvazive, prin scanare geomagnetică, urmele acestuia fiind vizibile spre nord și spre sud. Probabil că șanțul a avut o existență efemeră, legată de una dintre luptele din interiorul orașului (vezi asediul mănăstirii Stelea din anul 1658).

În interiorul șanțului a fost identificat, la cota – 3,40 m/1977 sau (-W - 4,26) un fragment dintr-un bulmac de lemn, lung de 1,20 m, diametru 0,18 m, probabil înfipt în șanț (urme palisadă?). A fost extrasă o probă pentru datare, trimisă la Laboratorul de Biometrie Forestieră, Universitatea Suceava.

C. Sector „Atelier meșteșugăresc” (sec. XVI) , 192,6 mp

Acest sector reprezintă aria unde se va construi viitorul imobil. Toată suprafața afectată a fost cercetată exhaustiv. Acest sector a oferit, la rândul său, descoperiri arheologice importante. Au fost identificate resturile activității unui atelier de meșteșugar care a lucrat mai mult în cupru. De precizat că, în anul 2014, cu ocazia construirii unei trapeze în incinta mănăstirii, a avut loc o cercetare arheologică preventivă, ocazie cu care a fost descoperită o situație similară. Probabil actualul zid de incintă a despărțit în două același complex arheologic. Cercetarea acestui sector a fost posibilă după demontarea caldarâmului modern, păstrându-se un martor stratigrafic. Au fost descoperite părțile inferioare a mai multor complexe arheologice de tip groapă, vatră, cuptor. Numitorul comun al acestor complexe rezidă în urmele activității meșteșugărești, reprezentată de resturi de zgură de cupru, tablă tăiată de cupru, artefacte de cupru, precum și numeroase monede.

Pe baza descoperirilor, a fost posibilă încadrarea sa cronologică parțială, atelierul fiind anterior atât chiliilor cât și șanțului. Îl prezumăm, până la analiza detaliată a tuturor materialelor, inclusive a numeroaselor monede, ca datând din prima jumătate a sec. al XVI-lea. Atelierul a ieșit din

uz în a doua jumătate a aceluiași secol, construcția chiliilor anulând activitatea acestuia.

Gropile sunt de mai multe tipuri:

- Gropi circulare de depozitare, ulterior menajere
- Gropi de pari și țărugi
- Groapă var
- Gropi de ardere/retopire a cuprului
- Cuptor (surprins parțial, suprapus de chilii, intră probabil în incinta actuală a mănăstirii)

În total, au fost evidențiate circa 22 de gropi, dintre care unele conțin artefacte importante pentru cultura materială medievală (sec. XVI).

D. Sector „Chilii” sec. XVI-XVII– 123,6 mp

Acest sector este unul foarte important pentru înțelegerea evoluției ansamblului mănăstiresc, în condițiile date de noile descoperiri. Precizăm faptul că în cadrul cercetării noastre, acest complex a fost primul descoperit, identificat în secțiunile 1 și 2. Au putut fi documentate părți din două laturi ale complexului, cele de est și nord, în lungime de 8,7 m la nord și 7,9 m la est. Spunem părți din laturile de nord și est pentru că, în acest moment al cercetării, ipotetic aceste laturi se prelungesc în incinta mănăstirii. Cu alte cuvinte, este posibil să fi interceptat colțul de nord-est al chiliilor mănăstirii medievale Stelea.

După cum am spus și la începutul raportului, zidurile acestei clădiri sunt din cărămidă și piatră, realizate în sistemul „în casetă”. Zidul are o grosime de 0,65 m, iar talpa fundației este adâncită la cota de 0,75 m.

Clădirea a fost distrusă de un incendiu masiv, tavanul din chirpic (ars) fiind prăbușit peste podeaua locuinței. Clădirea a fost demantelată până aproximativ la nivelul de călcare din interior (cu 30-40 cm peste acest nivel, 2-3 asize), acest moment fiind datat cu o monedă prusacă emisă în 1624/1625. La refacerea chiliilor mănăstirii, această latură nu a mai fost refăcută. Motivul ar putea fi, ipotetic, reprezentat de intrarea suprafeței de teren în proprietatea unei alte persoane, posibil a celui care a zidit casa Vesely în prima jumătate a sec. al XVII-lea. De altfel, un prim argument rezidă în traseul zidurilor de incintă, datate 1645, care pe latura de nord suprapun corpul de chilie descoperit de noi, iar pe latura de vest pornesc din capătul actual al chiliilor.

Precizăm că din corpul de chilie descoperit, s-a cercetat doar o mica parte, din simplul motiv că această cercetare presupune o minuțiozitate deosebită, de mai lungă durată. Această măsură este justificată de faptul că au fost identificate, sub tavanul prăbușit, deci pe podea, fragmente de țesătură arsă. Reliefarea tuturor acestor aspect și înregistrarea întregului context pe o suprafață mare presupun o săpătură foarte atentă, de mai lungă durată. Ținându-se cont de faptul că aceste chilii nu vor fi afectate de noi construcții și că recomandăm protejarea și conservarea lor *in situ*, cercetarea acestora se poate realiza și după acordarea certificatului de descărcare arheologică pentru suprafața afectată de proiect.

Ținem să precizăm faptul că cercetarea arheologică preventivă, la care face referire raportul actual, s-a desfășurat între 28 noiembrie 2019 – 06 iulie 2020.

Propuneri:

Sectorul Vesely: conservarea *in situ* a zidurilor descoperite.

Sectorul Șanț: având în vedere surprinderea lui parțială, propunem conservarea *in situ*

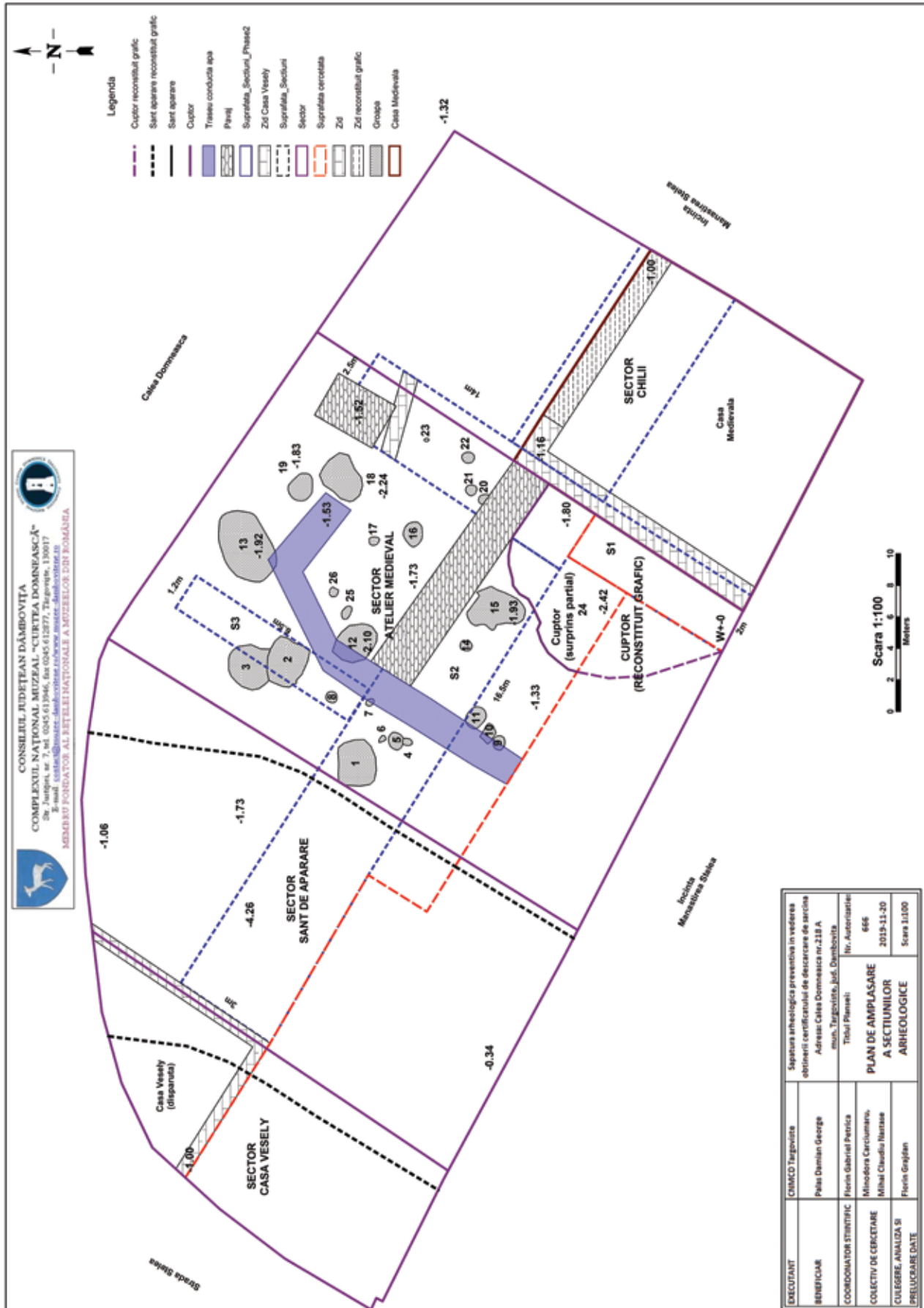
Sectorul Atelier Medieval: suprafața este descărcată de sarcină arheologică în vederea realizării proiectului beneficiarului.

Sectorul Chiliz: Propunem spre aprobarea competentă a Comisiei Naționale de Arheologie ca cercetarea arheologică a acestui sector să se poată desfășura și după eventuala aprobare a raportului de descărcare de sarcină arheologică a suprafeței marcate. Recomandăm conservarea, protejarea și valorificarea descoperirilor arheologice.

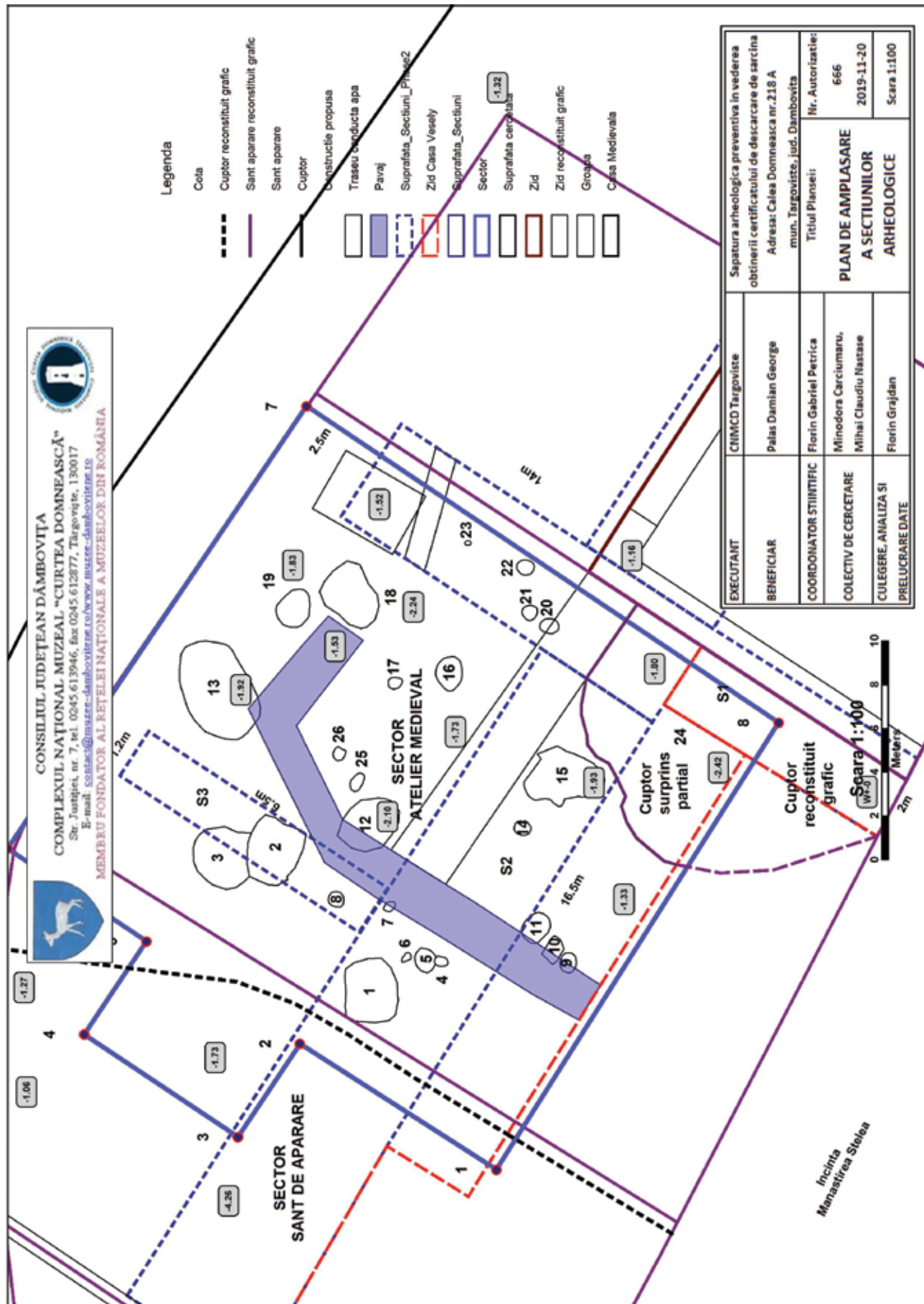

SCARA 1:2000

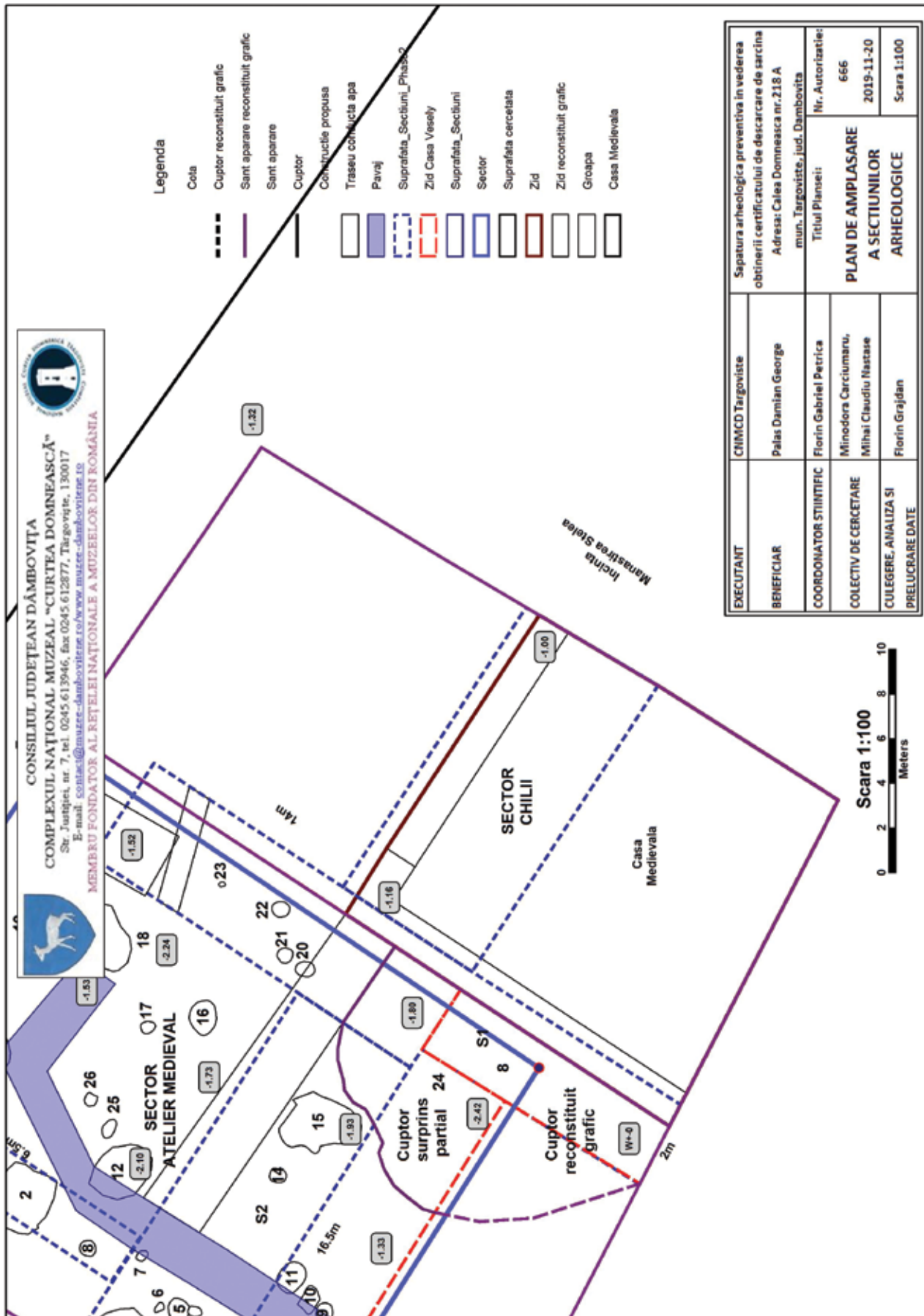
Pl. 1. Plan încadrare în zonă.

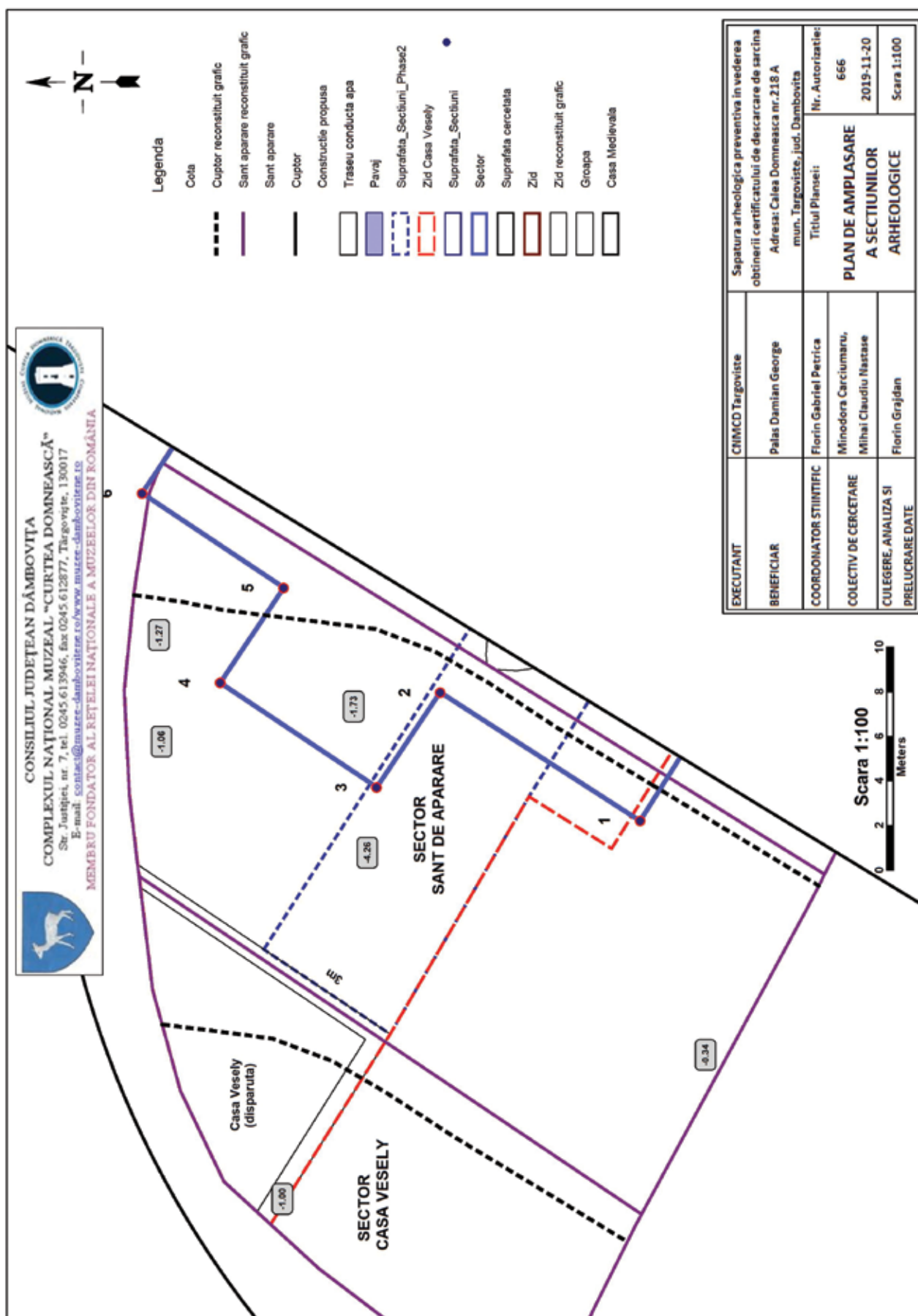

Pl. 2. Plan Șantier Palas, iulie 2020.

Pl. 3. Sector Atelier Medieval.

Pl. 5. Sector Șanț de Apărare.

92. Târgoviște, jud. Dâmbovița**Punct: str. Calea Domnească, nr. 192****Tip de sit și încadrare cronologică:** 113**Cod RAN:** 65351.15**Autorizația nr.** 555/20.10.2020**Colectiv:** Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), Minodora Cărciumaru, Mihai Claudiu Năstase (C.N.M. „Curtea Domnească” - Târgoviște)¹**Perioada desfășurării cercetării:** 26.10. – 07.12.2020**Scurtă prezentare a sitului**

Cercetarea arheologică preventivă de la adresa Târgoviște, jud. Dâmbovița, str. Calea Domnească nr. 192 a suscitat interes atât prin faptul că zona este inclusă în situl arheologic *Vatra Orașului Medieval* cât și prin amplasamentul terenului chiar vis-a-vis de Curtea Domnească din Târgoviște.

Scurtă descriere a descoperirilor

Au fost descoperite următoarele complexe arheologice, descrise în ordinea vechimii lor. Au fost identificate patru niveluri culturale, după cum urmează: cel mai vechi dintre acestea, datat pe baza materialelor ceramice, așezat direct peste nivelul de steril în anumite zone, se datează în perioada sec. XIV-XV; al doilea nivel este reprezentat de amenajarea unui cimitir în perioada cronologică imediat următoare (cercetat parțial, pe una din limitele sale, dar care se extinde spre sud și vest, către curțile învecinate, posibil și către strada Ion Heliade Rădulescu); al treilea nivel cultural este reprezentat de o nivelare a terenului și o folosire a sa în scop gospodăresc. Acestui nivel îi aparține „groapa mare”, surprinsă parțial în S 1 și S2, databilă spre sfârșitul sec. al XVII-lea și începutul sec. al XVIII-lea. Al patrulea nivel cultural este de factură modernă și contemporană și este legat de edificarea casei actuale, probabil la încep. sec. XX. Cercetările noastre arhivistice au reușit să descopere faptul că această proprietate, inițial mai mare, a aparținut familiei Pârjolescu, o familie veche târgovișteană.

Tehnici de cercetare

Cercetările au început în data de 26.10.2020, inițial prin curățarea la suprafață a zonei afectată de proiect. Astfel, s-a înlăturat un strat de beton care acoperea parțial curtea interioară, strat care suprapunea nemijlocit un nivel de caldarâm aparținând casei, contemporan cu edificarea acesteia (început de sec. XX).

Urmărind, pentru început, evoluția depunerilor stratigrafice din zona afectată de proiect și delimitarea planimetrică a eventualelor complexe arheologice descoperite, s-a trasat S1 (8 x 2 metri) orientată sud-nord, pornind din paramentul nordic al casei actuale. În capătul de nord al S1 s-a trasat S2 (6 x 2 metri) orientată est-vest, cu latura lungă paralelă cu gardul proprietății și capătul de vest perpendicular pe calcanul casei vecine.

Ulterior, spre a se putea cerceta integral suprafața afectată de proiect a fost deschisă S3 (8,00 x 2,5 m) în continuarea S1, iar martorul dintre S1, respectiv S3 și S2 a fost demontat deschizându-se o unică suprafață de

cercetare ce a cuprins toate cele trei secțiuni. Cele mai vechi complexe arheologice descoperite sunt reprezentate de o serie de gropi cu forme circulare și neregulate, cu diametrul variabil, cuprins între 0,50 – 1,00 m. În interiorul acestora a fost găsită ceramică databilă în sec. XIV-XV, ce poate fi atribuită primei perioade a habitatului urban târgoviștean. Mare parte din suprafața acestor gropi a fost distrusă de complexele arheologice apărute ulterior, astfel că nu am putut intercepta decât partea inferioară a acestor gropi, la adâncimea de cca. 1,40 m, în special în S3 și parțial sub temelia casei actuale (vezi plan general al descoperirilor). Unele gropi au fost suprapuse de ceea ce pare a fi destul de probabil o alee pietruită, lată de cca. 1 – 1,20 m, orientată est-vest, ce taie oblic suprafața S3 în capătul de nord. La sf. sec. al XV-lea sau chiar prima jumătate a sec. al XVI-lea, zona a suferit o sistematizare, vizibilă atât stratigrafic cât și sub raportul descoperirilor materiale. Astfel, peste aleea pietruită și complexele de tip gropi menajere s-a depus un strat de nivelare cu pământ negricios, afânat, ce conține diverse materiale, precum fragmente de cărămidă, pietre de râu, oase de animale, ceramică. Pe acest nivel s-a depus un strat variabil ca grosime de cca. 0,30 - 0,50 m de pietre de râu, tasate, ce au format un caldarâm. Acesta făcea parte, foarte probabil, dintr-un complex mai mare, ce avea în centru o biserică medievală, un turn clopotniță și un cimitir. Vom argumenta ipoteza noastră mai jos, după descrierea stratigrafiei zonei. Acest caldarâm a fost surprins în S1 și S3, parțial și în S2, la adâncimea de cca. 0,40 – 0,50 m. Acesta are aceeași orientare ca și aleea menționată mai sus, est-vest, cu precizarea că suprafața sa era mai mare, în cursul cercetării fiind surprinsă marginea sa de nord care delimita incinta unui cimitir medieval.

Caldarâmul a fost străpuns în toată partea de sud - est a suprafeței cercetate de numeroase gropi de înhumatie, care s-au tăiat unele pe celelalte de-a lungul timpului. Din acest cimitir, de a cărui existență nu se bănuia, care este pentru prima dată documentat arheologic, a fost surprinsă doar o mică parte din suprafața sa. Precizăm că cimitirul, raportat la suprafața afectată de proiect, se extinde spre vest, sud și est, adică spre curțile vecine și strada Ion Heliade Rădulescu. Gropi de înhumatie se mai situează sigur și sub temelia casei, un craniu (M16) fiind vizibil în profilul de est al S1, întrând însă sub scările de intrare neputând fi cercetat. În partea de vest a S3 au fost interceptate în timpul săpăturii urmele unei clădiri de cărămidă prăbușite *in situ*.

Clădirea, din care noi am surprins doar un fragment de zid prăbușit peste caldarâmul de piatră, avea la partea superioară un registru de cărămidă ce alcătuia un decor tip „dinti de fierăstrău” specific lăcașelor de cult sau clădirilor civile mai importante. Cum urme de frescă nu au fost descoperite, credem că rămășițele clădirii ar putea aparține ipotetic unui turn clopotniță. Din păcate, această clădire prăbușită dinspre sud către nord, se află în totalitate sub temelia sau în curtea casei vecine, imediat de la sud (str. Ion Heliade Rădulescu, nr. 35).

Poziția sa în topografia urbană zonală ar justifica acest lucru întrucât clădirea s-ar plasa la limita cu actuala str. Ion Heliade Rădulescu. Mai mult, descoperirea în S3,

¹ Au mai participat, o scurtă perioadă de timp, arhg. Florin Lupu și arhg. Marian Leu, cărora le mulțumim pe această cale.

În context stratigrafic cronologic imediat posterior prăbușirii clădirii a unei cărămizi ce avea incizată pe suprafața sa chiar o clădire ce seamănă izbitor cu un turn clopotniță ar putea fi considerat un alt argument solid în acceptarea ipotezei că această clădire prăbușită este un turn clopotniță, care împreună cu celelalte descoperiri ne duc la concluzia că au fost interceptate urmele unei incinte de biserică.

Revenind la analiza unităților stratigrafice, precizăm că atât cimitirul cât și clădirea – turn par să își fi încheiat existența destul de timpuriu, în zona cercetată de noi cele mai vechi monede ținând de orizontul primei jumătăți a sec. al XVII-lea. Peste cimitir și clădirea prăbușită s-a depus un strat de pământ negricios, în care s-a fundat actuala casă.

În S2, situația stratigrafică a fost complet diferită față de S1 și S3. Astfel, aici lipsesc complet înhumările, limita cimitirului fiind clar delimitată în celelalte secțiuni. La partea superioară se găsește nivelul de depunere de sec. XIX-XX în care s-a fundat casa actuală și pe care s-a amenajat pavajul nr. III, epoca modernă și contemporană. Sub acest nivel, la adâncimea de 0,30 - 0,40 au fost descoperite resturile unui cuptor de uz gospodăresc, de formă circulară. Se datează, pe baza materialelor descoperite, în sec. XVII – XVIII. Asociat cu acest cuptor a fost descoperită o lulea, în nivelul de distrugere. În nivelul anterior cronologic cuptorului a fost descoperită limita de nord a caldarâmului nr. II, iar sub acest nivel urmele unor șanțuri înguste practicate în solul steril.

Descrierea săpăturii și a descoperirilor arheologice:

S 1 – 8 x 2 m, orientată sud – nord. Este secțiunea care a determinat, datorită descoperirilor, strategia de abordare a întregii săpături. Trasarea ei a fost determinată, ca și în cazul S2, de obținerea unui orizont stratigrafic pe întreaga latură de vest a proiectului imobiliar propus, pe de o parte, pe de alta pentru a putea observa nivelurile anterioare fundării casei actuale. La partea superioară, după înlăturarea stratului de beton s-a putut observa caldarâmul amenajat ca nivel de călcare al curții casei moderne, casă edificată cel mai devreme la cumpăna veacurilor XIX-XX. Sub acest nivel se află o depunere de pământ de cca. 0,40 – 0,50 m (spre casă) în care s-a fundat clădirea. Sub acest nivel se constată un nivel subțire ce conține mortar și cărămidă spartă care suprapune un alt nivel, gros de cca. 0,30 – 0,40 m format din bolovani de râu. Nivelul subțire de mortar și cărămidă reprezintă o limită interceptată stratigrafic a nivelului de distrugere al clădirii menționate mai sus iar nivelul de bolovani reprezintă caldarâmul nr. 2. Spre casă, gropi succesive, abia vizibile în profile, au amestecat pământul cu pietrele. Sub acest caldarâm au fost descoperite urmele a 10 înhumați, în poziție de decubit dorsal, orientați creștinește. Urme de înhumări s-au observat în profilele de vest și est ale secțiunii, cu specificația că în profilul de est un mormânt intră sub treptele casei și casă, neputând fi cercetat. Mormintele surprinse doar parțial în profilul de vest au fost cercetate integral în momentul deschiderii S3. Un alt lucru de menționat aici ar fi și stabilirea limitei de nord a cimitirului, identificată în S1 și S3. Sub fundația zidului casei, dar și sub groapa unei perechi de înhumați a fost identificată o

altă groapă, anterioară plasării cimitirului în această zonă urbană sau poate extinderii cimitirului. Mormintele au fost înregistrate planimetric, desenate și fotografiate iar osemintele au fost recoltate pentru fiecare individ în parte, acolo unde s-a putut face deosebirea. Au fost cazuri în care suprapunerea mormintelor a făcut cu greu deosebirea între osemintele înhumaților.

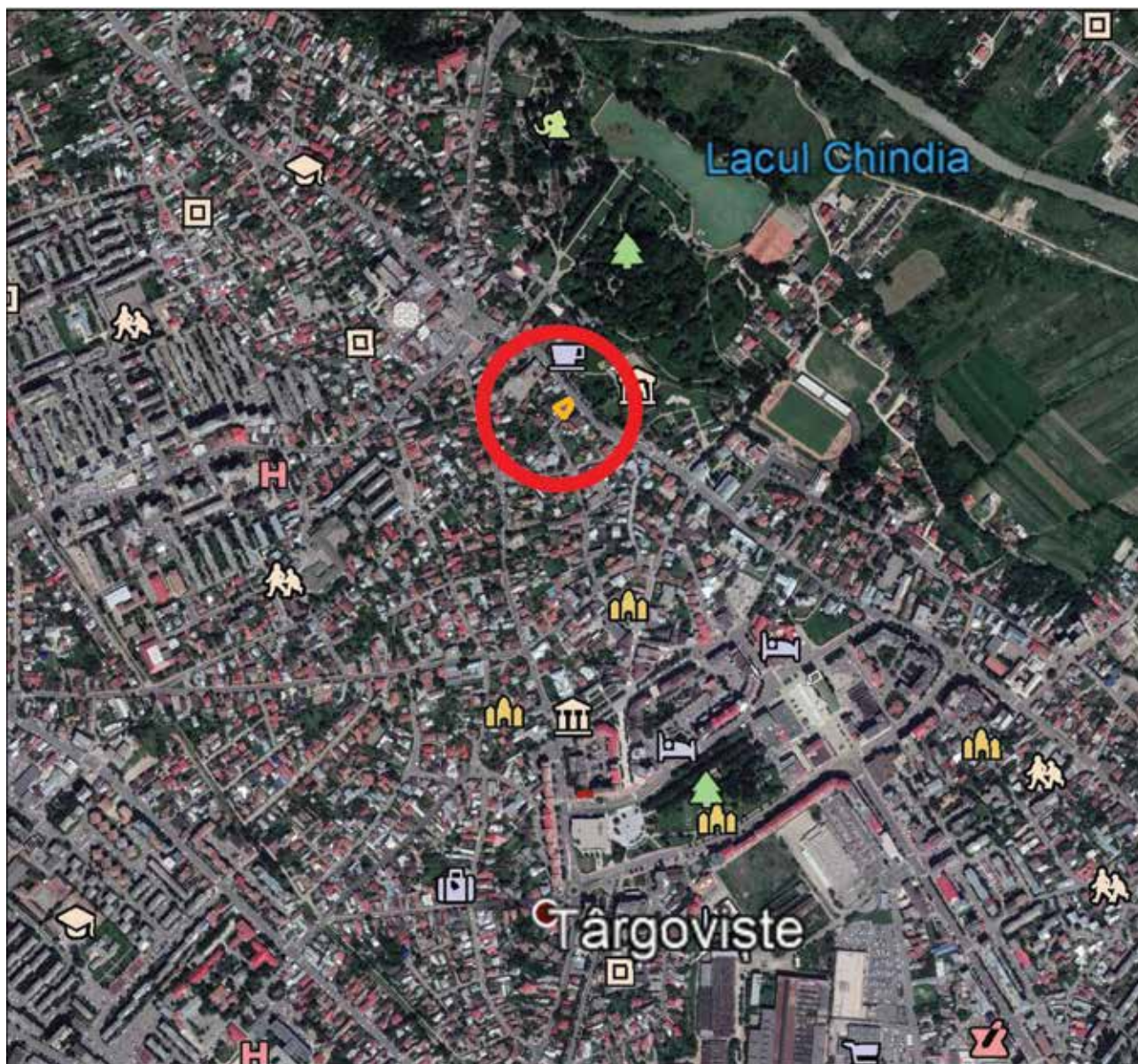
S2 – 6 x 2 m, dispusă perpendicular pe calcanul casei vecine, a oferit, la rândul său, o serie de informații esențiale. În suprafața sa nu au mai fost identificate morminte de înhumație, ci doar limita caldarâmului de sec. XVI-XVII. La partea inferioară, suprapunând solul argilos steril, se observă urmele unei activități ce a presupus utilizarea focului. Cel mai probabil este vorba de un cuptor, neinterceptat, însă, care se situează spre nord, înafara ariei noastre de cercetare, aflată la limita cu proprietatea vecină (vezi plan general) și foarte probabil în curtea vecină. Urmele de arsură se observă foarte bine în profilul nordic al S2. Câteva șanțuri înguste, practicate în solul steril, ar putea avea legătură cu un complex situat la est, dar distrus complet de săparea unei gropi de mari dimensiuni, adâncită până la 1,80 m față de nivelul actual de călcare, care ocupă două treimi din suprafața S2. Pereții gropii, așa cum au fost ei interceptați în capătul de nord al S1 și în profilele de sud și nord ale S2 sunt oblici, deci groapa nu poate fi identificată cu beciul unei locuințe. În umplutura sa a o fost descoperită ceramică de sec. XVII-XVIII. În interiorul gropii a fost practică în sec. XX o groapă de var, al cărei profil rectangular a fost surprins în profilul de nord.

S3 – 8 x 2 m, în această secțiune s-a continuat cercetarea complexelor din S1. În total, au fost descoperite și cercetate 20 de morminte de înhumație creștină. Descoperirile arheologice (ceramică, sticlă, metal, resturi osteologice de origine animală, schelete umane) au fost curățate și depozitate spre analiză în Depozitul de Arheologie nr. 3 (Casa Bălașa). O parte din osemintele umane prelevate au fost trimise spre analiză la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București, C.Ș. Vasile Gabriel.

Spre profilul sudic al secțiunii a fost interceptat zidul prăbușit al unei clădiri de cărămidă (format 27/27 x 13 x 14), inclusiv o porțiune din cornișa în formă de „dinți de fierăstrău”. Zidul era prăbușit peste un caldarâm de bolovani, interceptat la cota superioară de 0,40.

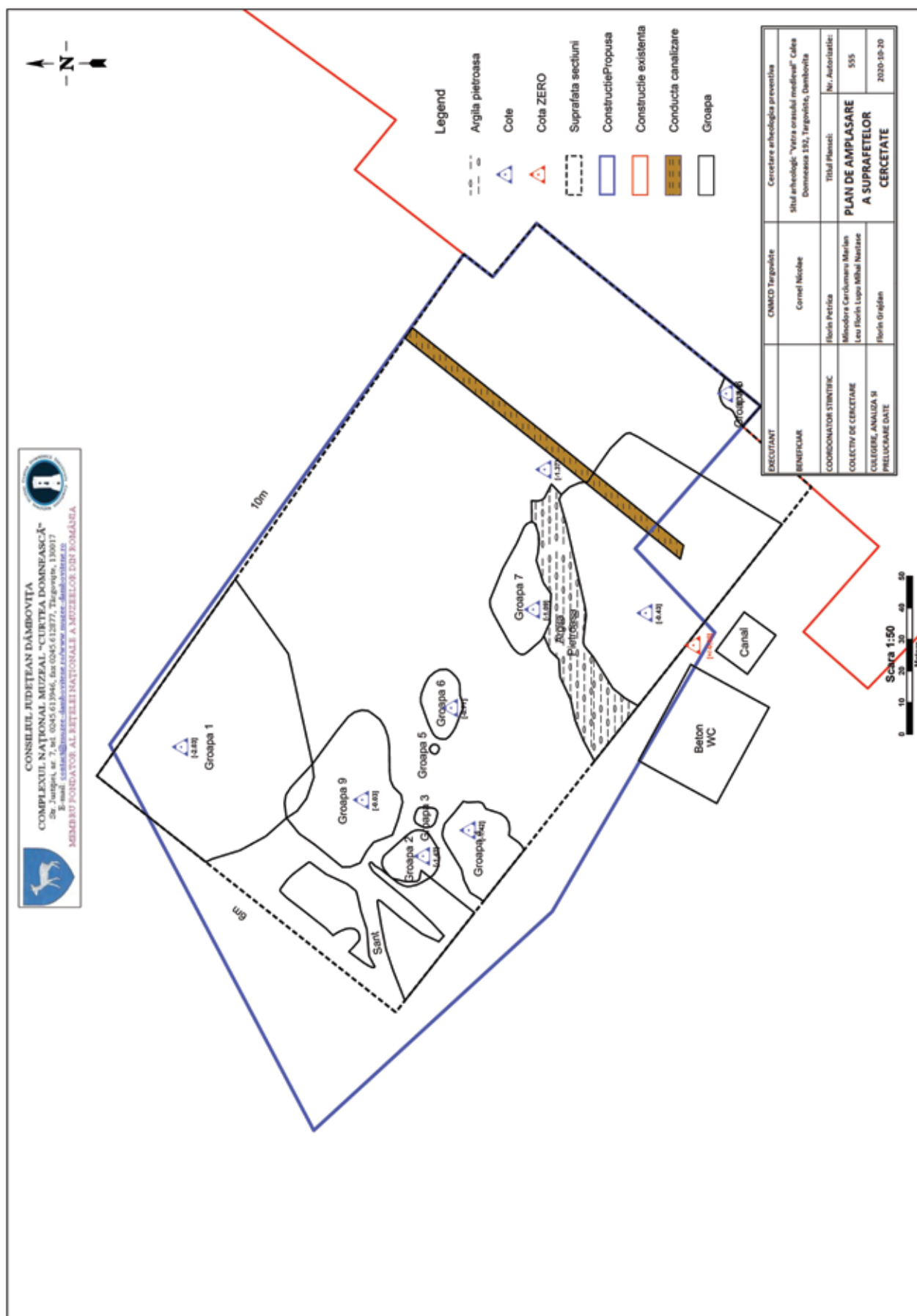
Bibliografie:

Virgil Drăghiceanu, *Inscripții din Târgoviște*, în BCMI, XXIV, Buc., 1931, p. 92.

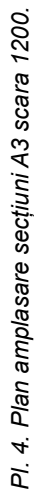
SCARA 1:10000

Pl. 1. Încadrare în zona Calea Domnească nr. 192.

Pl. 2. Plan amplasare secțiuni A3 1 50 detali S1 faza 2.

93. Târgoviște, jud. Dâmbovița**Punct: str. Calea Domnească nr. 198****Tip de sit și încadrare cronologică:** 113**Cod RAN:** 65351.82**Autorizația nr.** 703/02.12.2019**Colectiv:** Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), Minodora Cârciumaru, Mihai Năstase, Marian Leu, Lupu Florin (Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște)**Perioada desfășurării cercetării:** decembrie 2019 – februarie 2020

Ca urmare a dosarului nr. 4458/29/10/2019 depus la secretariatul Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, în perioada decembrie 2019 – februarie 2020 s-a efectuat cercetare arheologică preventivă, în conformitate cu contractul încheiat între beneficiar și Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, precum și în baza autorizației pentru cercetare arheologică preventivă nr. 703/02.12.2019 emisă de către Ministerul Culturii și Identității Naționale.

Zona cercetată: suprafața afectată de proiect, degajată de resturile fostei case din perioada interbelică, demolată în vara anului 2019.

Scopul investiției: CONSTRUIRE LOCUINȚĂ S+P+2, introducere utilități ȘI ÎMPREJMUIRE TEREN, punct lucru Târgoviște, str. Calea Domnească nr. 198

Echipa de cercetare: arhg. expert, dr. Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), dr. Minodora Cârciumaru, drd. Mihai Claudiu-Năstase, drd. Lupu Florin, drd. Leu Marian.

În perimetrul respectiv nu au mai avut loc anterior cercetări arheologice, însă, cercetările din iarna 2019-2020, sunt, așa cum se va vedea, în completarea observațiilor arheologice din vara anului 2013, realizate în imediata apropiere a obiectivului nostru. Cercetarea noastră a avut ca scop săparea întregii suprafețe de teren, spre a putea oferi o bună înțelegere a situației arheologice. În anul 2013, cu ocazia unor lucrări edilitare de introducere a unor conducte de canalizare s-au interceptat în zonă niveluri de activități antropice de vârstă medievală, databile în sec. XIV-XV. Este vorba de un cuptor de ars ceramica și resturile unui atelier, din care s-au recuperat mai multe obiecte feroase. Pentru o cât mai bună evidențiere a stratigrafiei zonei și cercetare a eventualelor complexe a fost deschisă o secțiune S1, orientată nord-sud, și o alta S2, perpendiculară pe S1. Alte trei casete au fost trasate pe latura de est a imobilului propus, astfel încât întreaga arie afectată de proiect să fie acoperită arheologic.

S1/nord-sud/11,5 x 1,5 m (17, 25 mp)

S2/est-vest/3x1 m (3 mp)

C1/colțul de nord est/3 x 2,5 m (7, 5 mp)

C2/colțul de nord-vest/2 x 2 m (4 mp)

C3/la vest de C1/2 x 2 m (4 mp)

Aceste suprafețe cercetate și-au atins scopul propus, fiind concludente pentru aria proiectului propus. În timpul cercetării au fost interceptate numeroase fundații de beton ale imobilului demolat, precum și pivnița (parțială) a

casei. O serie de complexe descoperite în timpul cercetării, așa cum se va vedea, au fost afectate în diferite proporții de aceste fundații. Facem precizarea, încă de la început, ca majoritatea complexelor descoperite sunt reprezentate de o serie de gropi circulare, folosite ca gropi de depozitare, cuptor de oale, toate sfârșind prin a fi folosite ca gropi menajere. O descoperire insolită a avut loc în C1, fiind reprezentată de un schelet, înhumat creștinește. Toate descoperirile se încadrează în orizontul cronologic al sec. XIV-XVI.

Stratigrafie generală:

La partea superioară a terenului, pe toată suprafața sa, se găsesc resturile de materiale de construcții – moloz, provenite de la demolarea imobilului care se afla pe acest teren. Imobilul era prevăzut în partea centrală cu o pivniță, actualmente umplută cu moloz. Edificată în sec. XX, casa și pivnița nu au prezentat interes arheologic deosebit. Fosta casă era așezată pe fundații de beton simplu, interceptate des în timpul săpăturilor. Sub nivelul de dărâmături se constată faptul că apar nemijlocit straturile de cultură materială medievală. Presupunem că în sec. XX, în momentul construirii casei, s-a procedat la o răzuire și nivelare a terenului. Această suprafață de teren, aflată vis-a-vis de curtea domnească ne-a suscitât un interes deosebit în timpul cercetării.

Sub nivelul stratigrafic al sec. XX, s-a interceptat un nivel pe bolovani, care este, în fapt, o nivelare și totodată o cotă de călcare a terenului, corespunzătoare cronologic perioadei medievale sau mai curând premoderne. Sub acest nivel de bolovani de mărime medie, pe alocuri gros de cca. 0,20 m, s-au întâlnit urmele unei activități meșteșugărești ce a presupus arderea/combustia. S-au descoperit mai multe gropi circulare, dintre care una era racordată la o gură de ardere. Este vorba de un cuptor de mici dimensiuni, de ars oale de lut. Nu a fost interceptată nicio structură de locuit. Insolită a fost descoperirea în C1 a unui schelet, mormânt izolat de altfel, orientat creștinește (cu axele ușor deviate spre nord și sud), cu mâinile așezate deasupra bazinului, fără inventar. Databil în perioada medievală, probabil anterior sec. XV. A fost dus spre expertiză d-lui Gabriel Vasile, cercetător la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București.

S1 - nord-sud - 11,5 x 1,5 m (17,25 mp)

Planimetrie: s-a descoperit în capătul de nord resturile de ardere (cenușă) ale unui cuptor (groapă circulară cu diametrul de 100 cm), precum și resturile unei platforme din cărămidă arsă și lespezi mici de piatră, reprezentând gura instalației de ardere. La mijlocul secțiunii a fost interceptată intrarea în pivnița casei de sec. XX. În jumătatea de sud a secțiunii au apărut două gropi, dintre care una circulară iar una neregulată, în care s-au găsit câteva resturi menajere, servind așadar, în final, ca gropi de gunoi.

Stratigrafie: la partea superioară moloz și resturi de la demolarea casei anterioare, precum și o fundație de beton a acesteia. Urmează nemijlocit, semn al unei răzuiri la un moment dat a terenului, o lentilă groasă de 0,30 m de pământ amestecat cu cenușă. La adâncimea de 0,60 m a fost interceptată o platformă de cărămidă arsă și lespezi mici de piatră care era orientată spre o groapă circulară, în care au fost aruncate pământ și resturi menajere (oase,

ceramică, cărămizi sparte, etc.) Acest complex, care este un cuptor simplu de ars oale a fost numit Cx 1. Groapa circulară era secționată pe jumătate de fundația de beton a casei de sec. XX. În partea centrală a S1 a fost interceptată intrarea în pivnița casei, umplută cu moloz recent. Nu a prezentat interes arheologic. În jumătatea de sud a S1, stratigrafia se prezintă în felul următor. Aici nivelurile de demolare ale casei sunt mai pregnante, în sensul că au fost interceptate și gropi din care s-au excavat și ziduri ale casei contemporane, ceea ce a dus la distrugerea unei mari părți din teren, până la adâncimi de 1,20 m. Au fost interceptate părțile inferioare ale unor complexe (numite Cx2 și Cx3), o groapă circulară, cu diametrul de 1,40 m și o altă groapă, neregulată ca formă, distrusă de săparea pivniței.

S2 - est-vest – 3 x 1 m (3 mp)

A fost trasată perpendicular pe S1, ținându-se cont de apariția Cx1 și a gurii de ardere. Și aici au fost prezente și foarte vizibile urmele activității meșteșugărești, constând în straturi masive de cenușă sau pământ amestecat cu cenușă (vezi desen cu profilul nordic S2). În axul secțiunii, cu verificare pe profilul nord, a fost identificată o altă groapă circulară (Cx4), cu diametrul de 1,40 m, adâncă de 2,20 m, față de nivelul de pietriș, care marchează scoaterea sa din funcțiune. La adâncimea de 100 cm, în interiorul ei a fost descoperit un pat gros de pietriș cu urme de arsură. A servit, cel mai probabil, tot în contextul activității meșteșugărești amintite mai devreme. A devenit și ea groapă de gunoi, fiind aruncate în interior resturi ceramice smălțuite în verde, fragmente de cahlă, cărămizi sparte, pământ, oase de animale. Din punct de vedere al relației cronologice cu cuptorul din S1, se constată o ușoară anterioritate lui a Cx4 față de Cx1. În fapt, toată această zonă a orașului a servit, în perioada cronologică a sf. sec. XIV și începutul sec. XV (poate către 1420), ca zonă de activități meșteșugărești.

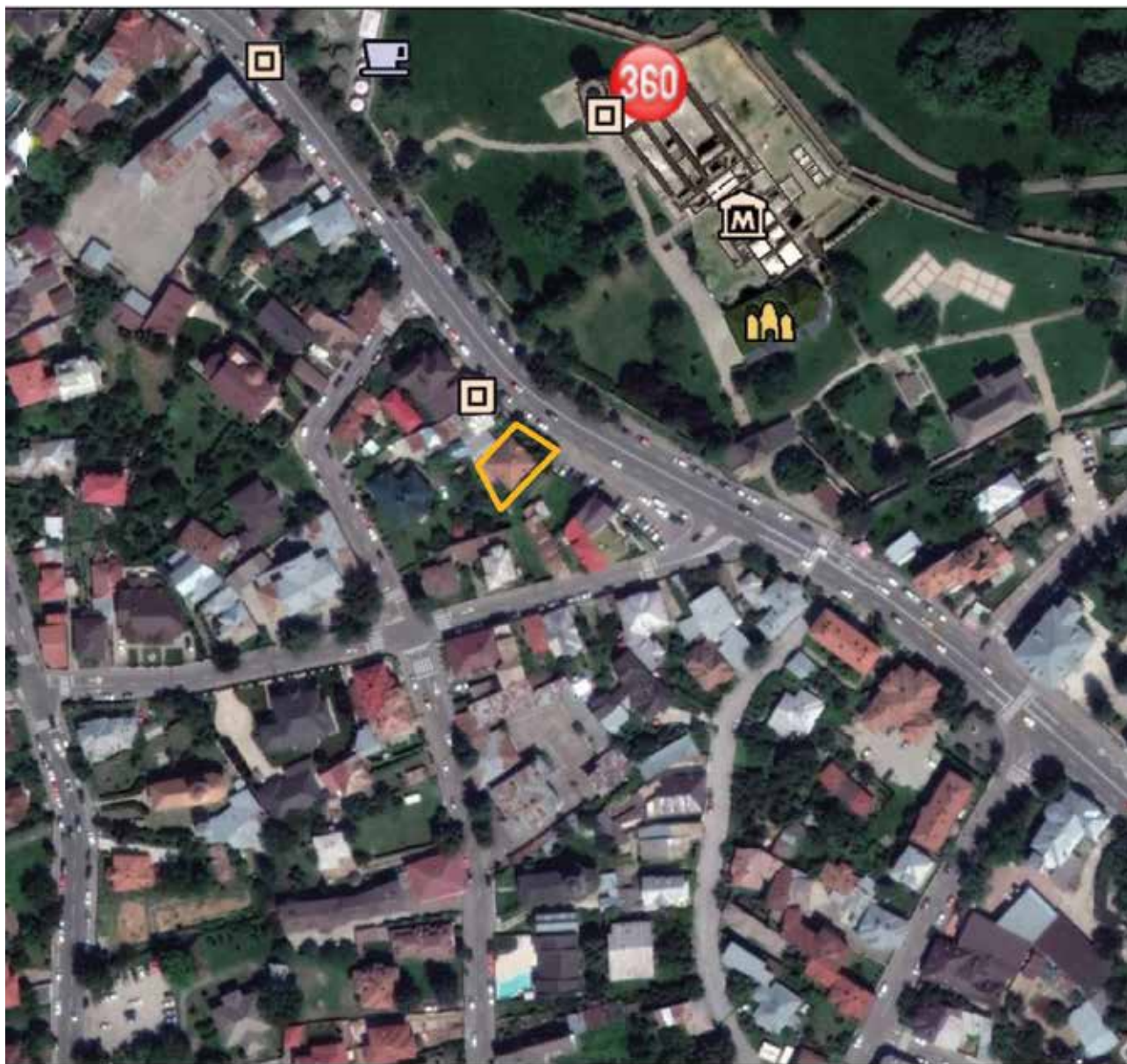
Casetele C2 - colțul de nord-vest – 2 x 2 m (4 mp) și C3 - la vest de C1 – 2 x 2 m (4 mp) au prezentat și ele un interes deosebit. În particular, în C2 a fost întâlnită nivelarea cu bolovani de rău, care a suprapus/căpăcuit o altă groapă circulară (și ea distrusă pe jumătate de o fundație de beton), din care a fost extrasă un fragment de cahlă deosebit ca tipologie.

C1 - colțul de nord est – 3 x 2,5 m (7,5 mp)

Singura descoperire notabilă este mormântul de înhumatie, descoperit la adâncimea (cota de săpare a casetei) de 0,80 m. Din păcate, demolarea și răzuirea terenului din 2019 s-a realizat aproape de nivelul de înhumare (spre vest), încât puțin a lipsit să nu fie distrus. Considerăm că este un mormânt izolat – C3 a fost trasată special pentru a controla zona de alte eventuale înhumări, dar nu s-au mai descoperit altele – databil în sec. al XIV-lea, poate chiar mai vechi (osemintele sunt trimise spre expertiză). Nu a avut inventar, înhumatul a fost depus într-o groapă simplă, fără coșciug, fără inventar. Nu este orientat foarte corect pe axa est-vest, ci are o poziție mai curând nord-vest – sud-est.

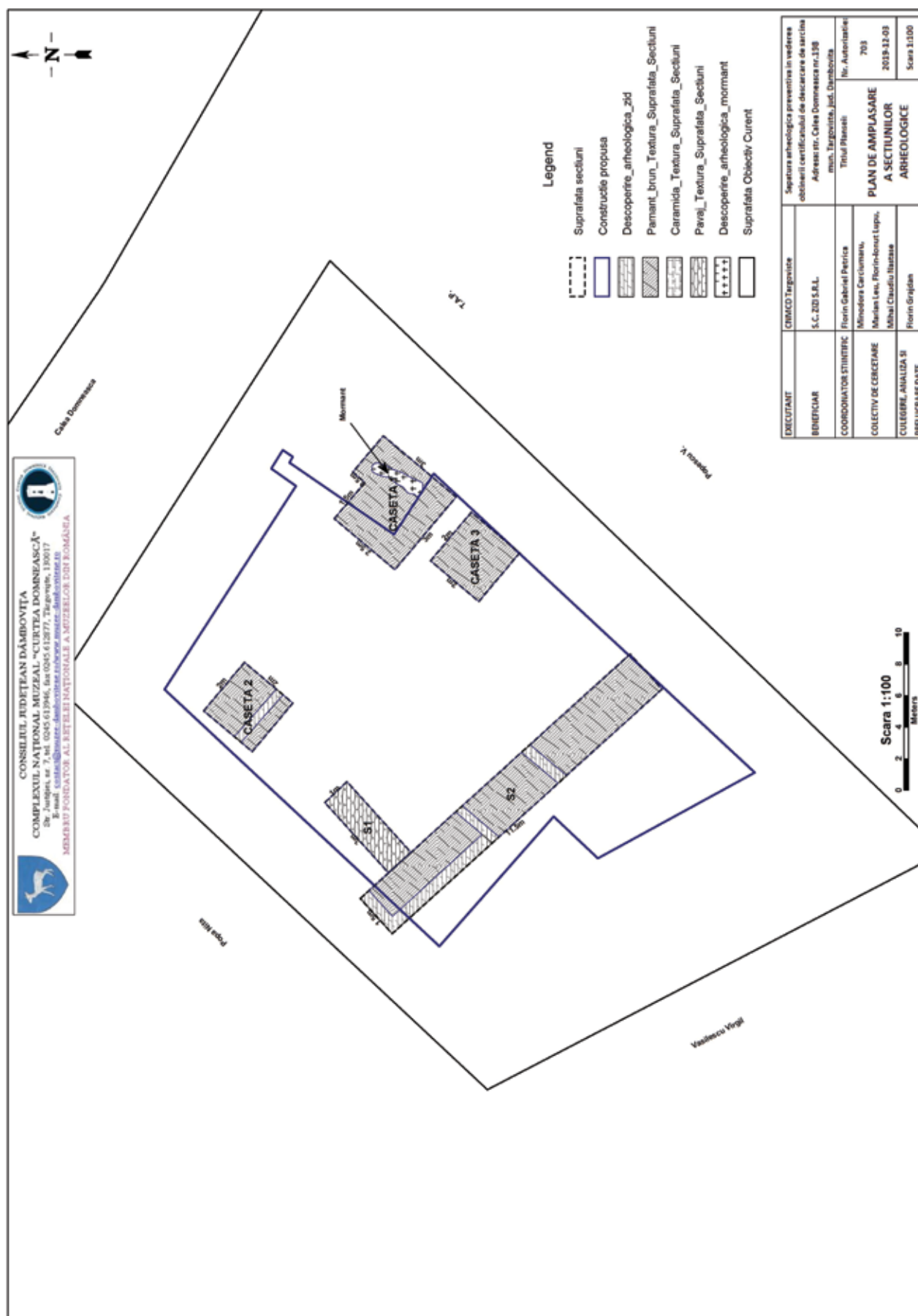
Această zonă în care a avut loc cercetarea, care se întinde destul de mult, de la sud de cartierul săsesc (actualmente Piața 2 Brazi), incluzând perimetrul curții domnești, intrarea în Muzeul de Istorie, până în zona Mănăstirii Stelea - deci pe o lungime de aproximativ 300 -

400 m, au fost descoperite de-a lungul timpului asemenea instalații simple de ars oale. În momentul de față al cercetării noastre, credem că apariția curții domnești și transformarea zonei de care amintim în zonă urbană de locuit, a determinat încetarea activităților care presupuneau combustia pe scară mare. Nivelarea cu pietriș mediu, pe alocuri destul de groasă, a întregii zone cercetate de noi, umplerea gropilor cu deșeuri menajere, databile în prima jumătate a sec. al XV-lea, indică faptul că zona a primit o altă funcțiune urbană.

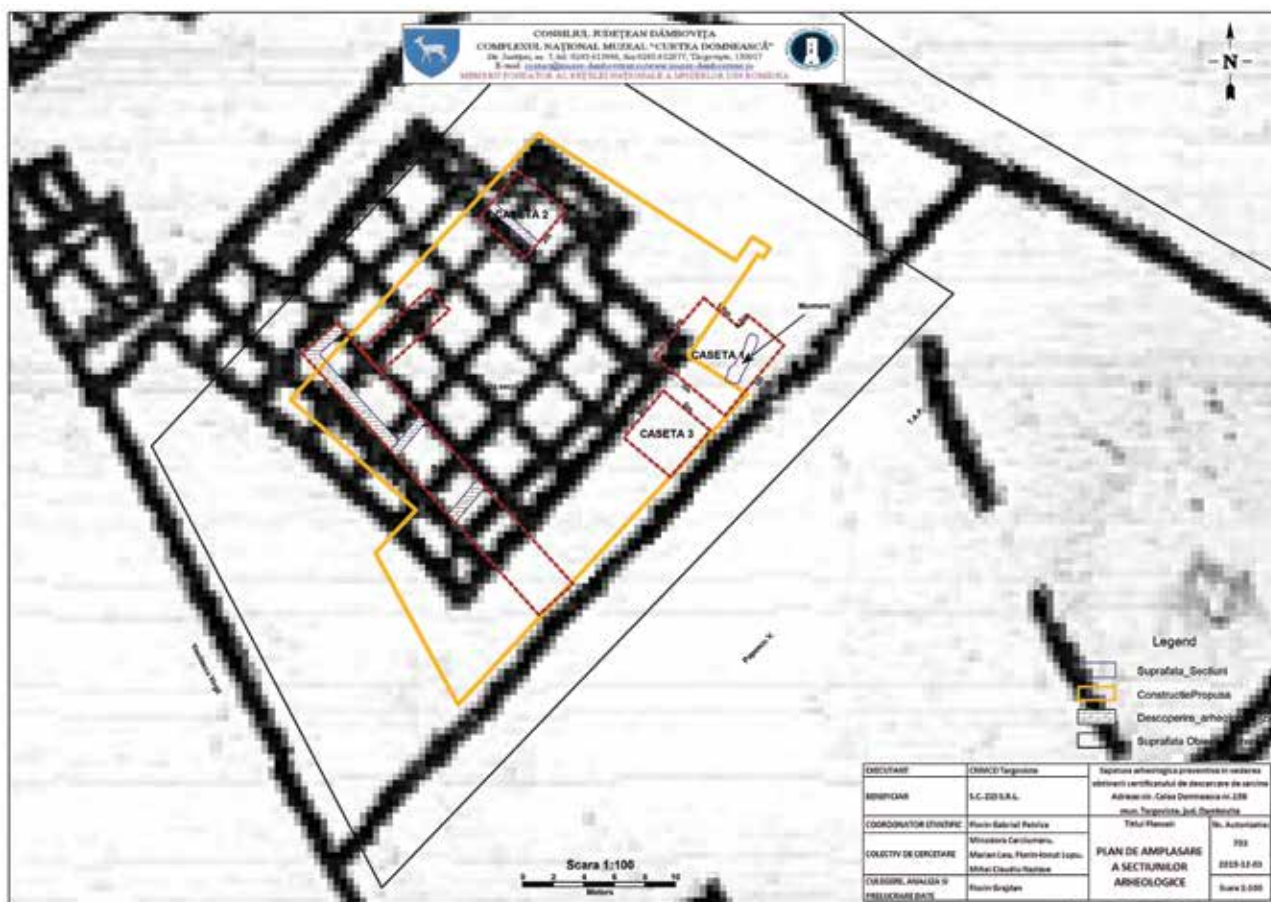

SCARA 1:2000

Pl. 1. Încadrare, str. Calea Domnească, nr. 98, A4.

Pl. 2. Plan cercetare str. Calea Domnească nr. 192.

Pl. 3. Plan secțiuni arheologice, str. Calea Domnească nr. 198, A3.

Fig. 1. M1 2020.

94. Târgoviște, jud. Dâmbovița**[Fortificațiile orașului medieval Târgoviște]****Puncte: str. Leo Plângă, str. Tighina (Poarta Dealu), str. Radu de la Afumați nr. 2B****Tip de sit și încadrare cronologică: 113; 125****Cod RAN: 65351.45; Cod LMI: DB-I-s-A-16953****Autorizații nr. 58/26.02.2018; 212/12.04.2019;****626/16.10.2019; 31/22.01.2020****Colectiv:** Florin Gabriel Petrică (responsabil științific), Mihai Claudiu Năstase, Lupu Florin, Leu Marian, Minodora Cărciumaru, Felician Cheosea (Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște)**Perioadele desfășurării cercetărilor:** 04.04. – 11.04.2018 (str. Tighina și str. Leo Plângă); 20-31 mai 2019 (Poarta Dealu); 04 – 23 noiembrie 2019; 19.02 – 06.03.2020 (str. Radu de la Afumați nr. 2B)**Scurtă prezentare a sitului**

Ca urmare a dosarului nr. 4127/10.10.2019 depus la secretariatul Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, în perioadele 04 - 23 noiembrie 2019 și 19.02 - 06.03.2020 s-a efectuat cercetare arheologică preventivă, în conformitate cu contractul încheiat între beneficiar și Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, precum și în baza autorizațiilor pentru cercetare arheologică preventivă nr. 626/16.10.2019 și nr. 31/22.01.2020 emise de către Ministerul Culturii și Identității Naționale. Scopul investiției: CONSTRUIRE LOCUINȚĂ COLECTIVĂ S+P+5 CU SPAȚII COMERCIALE LA PARTER și introducere utilități (apă, canalizare, gaze), beneficiar SC SUD FLEISH SRL, punct lucru str. Radu de la Afumați, nr. 2B, Târgoviște, jud. Dâmbovița. Săpăturile preventive s-au executat la sud-vest de Poarta Brăilei și Buzăului (azi numită Poarta Bucureștilor), în zona din spatele imobilului cunoscut sub numele de Magazinul Chindia – (vezi planșe). Sunt cunoscute cercetări arheologice în zonă doar la Poarta Brăilei și la nord-est de aceasta, efectuate în anii 1988-1990, dar nepublicate. Deci, zona unde noi am efectuat săpătura nu a mai fost afectată în trecut de alte cercetări arheologice. Până în anii 1987-1990 zona a fost ocupată de locuințe/gospodării particulare, demolate ulterior. Locul caselor a fost luat de o parcare ce a servit locuitorilor din zonă. Cercetarea arheologică întreprinsă în perimetrul afectat de proiect (474 m²) a pornit de la o cotă stratigrafică superioară marcată de *solul steril*! Acest lucru s-a datorat faptului că în anii 1989-1990 s-a procedat la o nivelare masivă a terenului, care a dus la distrugerea Valului Cetății pe o lungime de cca. 200 m vest de Poarta Bucureștilor și a tuturor straturilor culturale anterioare. Singurul nivel care conținea urme arheologice de sec. XX se află în context stratigrafic secundar și este reprezentat de urmele demolărilor din zona apropiată și din cartierul de blocuri alăturat. Șanțul a fost și el descoperit în starea relevantă de raport, oricum afectat de lipsa unor măsuri de întreținere și conservare. În mai multe locuri se poate observa în profil ruperea taluzurilor și aruncarea diverselor resturi (chiar și resturi de construcții) în interiorul său.

În momentul debutului cercetării, suprafața ce

urmează a fi afectată de proiect (circa 470 mp) servea ca parcare, fiind acoperită cu o placă de beton groasă de circa 0,30 m. După spargerea și eliminarea plăcii s-a început săpătura propriu-zisă, fiind trasate inițial două secțiuni magistrale S1 și S2, orientate est – vest și paralele între ele, săpătura fiind completată cu o secțiune mai mică S3, dispusă nord-sud. După emiterea rezoluției CNA de a se completa cercetarea, s-au mai realizat alte două secțiuni, S4 și S5, dispuse între S1 și S2 și paralele cu acestea. Secțiunile, prin amplasamentul lor au acoperit stratigrafic întreaga zonă afectată de proiect. Așa cum se va vedea din descrierea săpăturii și a relevării descoperirilor, în momentul actual nu mai sunt necesare alte săpături, cunoscându-se traseul, dimensiunile și starea de conservare actuală a șanțului de apărare.

S1 - 25 x 2 m - dispusă est-vest

S2 - 25 x 1,5 m - dispusă est-vest

S3 - 6 x 1,5 m - dispusă nord – sud

S4 - 20 x 1,20 m - dispusă est-vest

S5 - 20 x 1,20 m - dispusă est-vest

Evidențiem faptul că săpătura s-a executat pe o suprafață de teren ce corespunde într-o mare măsură cu traseul fortificației de sec. XVII numită: *Fortificațiile medievale ale orașului medieval Târgoviște. Cetatea Târgoviștei* sau monumentul medieval cunoscut sub denumirea de *Fortificațiile medievale ale orașului Târgoviște*, ce mai cuprinde azi monumentele *Poarta Dealu, Poarta Câmpulungului, Poarta Buzăului și Brăilei, 7 bastioane, Șanț de apărare și Valul Cetății Târgoviște*.

Edificată în anul 1645 și scoasă din uz militar în 1660, din această fortificație urbană se mai păstrează și astăzi unele porțiuni însemnate, altele fiind complet distruse. Cetatea, alcătuită odinioară din val, șanț, palisadă și bastioane, este considerată a fi un unicat arhitectural în istoria spațiului extracarpatic din sec. al XVII-lea.

Indiferent de modalitatea aleasă de fortificare ori de mărimea elementelor defensive, încă din primele momente ale genezei sale, Târgoviștea medievală a deținut un sistem de apărare. Fie că vorbim despre curtea domnească, fronturi urbane sau alte elemente defensive urbane, existența acestui sistem a permis intrarea capitalei Țării Românești în rândul cetăților cunoscute ale Europei medievale. Astfel, geografia arealului interfluviului Dâmbovița – Ialomița, zonele mlăștinoase ce înconjoară orașul, terasa înaltă propice construcțiilor, poziția la contactul dintre zona de deal și cea de câmpie, alinierea la drumul comercial, au fost factori ce au determinat permanent domnia să încerce găsirea unor soluții privind atât apărarea cât și dezvoltarea orașului.

Târgoviștea medievală, din perspectiva amenajărilor defensive urbane, se individualizează în spațiul extracarpatic în sec. XV – XVII datorită încercărilor repetate ale domniei de a-și asigura protecția printr-o serie de fortificații adaptate armelor de foc. Iar cetatea lui Matei Basarab este, pentru spațiul extracarpatic, un unicat în această privință căci în acea vreme edificarea de cetăți era interzisă de puterea suzerană otomană¹.

¹ Pe lângă ctitorirea unor mănăstiri fortificate, care reprezentau un element defensiv, un sistem militar, domnul a mutat în anul 1640

O cetate cu un timp de funcționare foarte scurt, de numai 15 ani, dar care, prin simbolistica sa, a continuat să constituie un reper istoric fundamental, cel puțin pentru târgoviștenii ultimelor două veacuri și fosta Comisie a Monumentelor Istorice². Fortificație de lemn și pământ, de forma arcuită, străjuia orașul pe malul înalt drept al râului Ialomița și al terasei sale înalte. Latura orașului aflată către râul Ialomița era apărată natural, atât de râu, cât și de smârcuri, mlaștini, lacuri și de apa rapidă a Iazului Morilor. La aceste elemente defensive naturale se mai adăuga și terasa înaltă a Ialomiței, pe care luase naștere orașul.

Morfologic, fortificația era alcătuită dintr-un val de pământ bine bătătorit, la care se adosau bastioane rectangulare de pământ și un șanț de apărare la exterior. Pe coama valului se aflau două rânduri paralele de pari de lemn, legate între ele cu pământ și lemn. În interiorul șanțului se afla, de asemenea, un sistem de pari ascuțiți. Fortificația avea o lungime de aprox. 5,2 km, fiind prevăzută cu bastioane și cinci porți de zid.

Porțile erau orientate către celelalte orașe importante ale țării, purtând numele destinației respective: Poarta Buzăului și Brăilei, Poarta Bucureștilor, cu ramificație spre Pitești, Poarta Câmpulungului și Bariera Plaiurilor. A cincea poartă – Poarta Dealu, ridicată pe latura de est a orașului, pe traseul drumului spre Mănăstirea Dealului, era racordată la zidurile reședinței domnești. Spre deosebire de valul cetății, alcătuit din pământ și lemn, porțile erau masive și înalte, fiind zidite din cărămidă legată cu mortar. Din cele cinci porți, doar două au fost cercetate arheologic, constatându-se, printre altele, că erau prevăzute cu camera capcană. Doar una dintre ele mai poate fi vizibilă astăzi. Este vorba de Poarta Dealu, aflată în stare de colaps.

Numărul *bastioanelor* este, încă, incert. Analiza hărții lui August von Fligely³ pare a indica un număr de șapte bastioane izolate și cele cinci porți. Însă, pe planul orașului Târgoviște, aparținând institutorului târgoviștean D. P. Condurățeanu, porțile apar ca fiind încadrate fiecare de câte două bastioane, ceea ce ar ridica numărul bastioanelor la 17.

Valul avea o formă de trapez, lat la bază de cca. 8 metri și 3-4 metri la partea superioară cu tot cu palisadă. Înălțimea sa, măsurată de la gura șanțului de apărare, era de cca. 4 metri. Dacă îi vom măsura înălțimea de la baza șanțului de apărare valul depășea, așadar, 6, 5 metri.

Șanțul de apărare, așa cum a fost el surprins arheologic în câteva puncte (Poarta Buzăului și pe str. Leo Plângă), avea o lățime la gură de circa 6 – 6,5 m iar la bază 4 m. Adâncimea sa, măsurată de la cota medievală de călcare, era de cca. 2,5 m. În urma cercetărilor noastre,

probate cu fotografii și desen se adaugă unele corecții la cele știute până acum. Astfel, în zona de la vest de Magazinul Chindia, în cele patru șanțuri ce au secționat șanțul cetății s-a constatat că adâncimea la bază a șanțului era cuprinsă între 2,60 m și 2,90 m. Lățimea la gură era de circa 9-9,50 m. La partea mediană, șanțul avea o lățime de circa 5 metri, iar la bază lățimea era de circa 2,5-3 m.

Bastioanele aveau o formă rectangulară, cel puțin așa reiese din forma celor trei bastioane care se mai păstrează azi, deși, din analiza hărții Fligely, care este foarte precisă cu privire la trama stradală și topografia monumentelor orașului, ele sunt de două feluri. Astfel, pe plan se văd două bastioane mai mari, „de colț”, de formă poligonală, restul fiind triunghiulare. Ele serveau, bineînțeles, ca spații pentru poziționarea pieselor de artilerie, sprijinindu-se reciproc.

Principalele izvoare istorice referitoare la cetatea lui Matei Basarab sunt, în ordine cronologică, sursele contemporane domniilor lui Matei Basarab (1632-1654), Constantin Șerban (1654-1658) și Mihnea al III-lea Radu (1658-1659). Dintre acestea, importante sunt: pisania bisericii mănăstirii Clocociov (jud. Olt), din textul căreia îl aflăm pe ispravnicul fortificației, marele spătar Diicu Buicescu și anul construcției, 1645⁴. Urmează *Letopisețul Țării Românești* (1292-1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim⁵ și *Jurnalul de călătorie* al lui Paul de Alep, secretarul patriarhului Antiohiei. Documente de cancelarie, în principal otomane și transilvane, completează șirul izvoarelor legate de evenimentele din Țara Românească în perioada anilor 1654-1660⁶. Cronicile de epocă brâncovenească vin să completeze și să transmită pe mai departe informații despre Târgoviștea deceniului șase al sec. al XVII-lea. O fază tardivă de refuncționalizare a cetății ține de evenimentele anului 1821, în special de stabilirea cartierului general al comandantului Eteriei Alexandru Ipsilanti, la Târgoviște, unde-și pregătea apărarea împotriva turcilor, încercând refacerea unor bastioane și șanțului cetății.

Cercetarea arheologică

Cercetarea arheologică a cetății este de dată recentă, primele săpături fiind inițiate în anul 1983, fără ca rezultatele să fie publicate. În anii 1988-1989, ca urmare a unor construcții edilitare, au loc săpături preventive la Poarta Buzăului și Brăilei, efectuate de către Luciana Muscă, Tiberiu Muscă, și Petru Diaconescu. S-a obținut, pentru prima dată, un profil al șanțului și valului fortificației, precum și un plan al fundațiilor porții. S-a constatat că turnul porții avea o formă pătrată, cu laturile de circa 7 m. În fața intrării, între șanțul de apărare și poartă se situa camera-capcană. Grosimea zidurilor variază între 1,30 m pe laturile de nord, est și vest iar spre sud de numai 0,65 m. Zidurile de est și vest ale porții se prelungeau în interior ca două parapete de sprijin din zidărie cu lungimea de 7,3 m iar lățimea de 1,3 m, ceea ce ar fi un argument în sprijinul

capitala țării din nou la Târgoviște, fortificând curtea domnească, dar și orașul-reședință, în fapt o inițiativă din anul 1635, lucru care a stârnit mânia Porții, v. Ion Sirbu, *Relațiile externe ale lui Matei vodă Basarab. 1632-1654. (Cu privire la istoria Orientului European)*, ed. îngrijită de Rudolf Gräf, Timișoara, 1992, p. 51.

² Arhiva Institutului Național al Patrimoniului, fond Comisia Monumentelor Istorice, dosarul *Șanțul fostei cetăți și Poarta* nr. 3398, f. 29.

³ https://www.arcanum.hu/media/uploads/mapire/pub/romanian_bartoselekes_et_al.pdf/ Zsombor Bartos-Elekes, Gábor Timár, Zoltán Imecs, Zsolt Magyar-Sáska, *Georeferencing the topographic map of Walachia (1855-1864)*.

⁴ Ion Ionașcu, *Biserici, chipuri și documente din Olt*, Craiova, 1934, p. 41.

⁵ Virgil Cândea, *Letopisețul Țării Românești (1292-1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim*, în *Studii. Revista de istorie*, vol. 23, Buc., 1970, p. 673-692.

⁶ A. Veress, *Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești (1637-1660)*, vol. X, București, 1938.

flancării porților cu două bastioane laterale.

În zona „Chindia” au fost descoperite 19 locuințe extra muros, deci înafara șanțului cetății, 15 gropi menajere, recuperându-se numeroase piese de harnașament și armament⁷. Descoperirile au fost publicate parțial, fiind valorificate de către Petru Virgil Diaconescu. Cu probabilitate, credem că în zona extra muros a porții Buzăului era cantonată o garnizoană, așa cum era cazul și la celelalte patru porți. În anul 1992, porțiuni întregi din zona cercetată au fost distruse de construcții noi. În aceeași stare se păstrează și zona cercetării noastre, unde Valul Cetății a fost complet distrus, iar șanțul colmatat și cu unele părți distruse.

În anul 2000, determinată de o intervenție edilitară executată pe sub Poarta Dealu, a avut loc o altă cercetare preventivă, efectuată de Petru Virgil Diaconescu. În anul 2009, în cadrul unui proiect⁸ de cartare a siturilor arheologice, conjugat cu un altul, ce viza valorificarea fortificațiilor în scop turistic⁹, au mai fost trasate câteva secțiuni în zona de nord a fortificației, către Halta Teiș și șoseaua de centură.

În anul 2018, cu ocazia unor lucrări edilitare au fost realizate cercetări preventive pe străzile Tighina și Leo Plângă, iar în 2019 s-a început o altă cercetare arheologică la Poarta Dealu, în cadrul unui proces de restaurare. Ultimele cercetări au fost realizate de subsemnatul. La sfârșitul anului 2019 și începutul anului 2020 (noiembrie 2019 și februarie-martie 2020) a fost cercetat prin secțiuni paralele un perimetru situat la vest de Magazinul Chindia, pe traseul fostei fortificații. Descrierea tehnică are loc în raportul arheologic prezent.

Cercetările din 2018, str. Tighina și Leo Plângă, și 2019 (Poarta Dealu)

responsabil științific Florin Gabriel Petrică

Străzile Leo Plângă și Tighina au aliniamentul paralel cu fortificația medievală Șanțul și Valul Cetății (Șanțul de apărare și Valul Cetății Târgoviște, cod LMI DB-I-m-A-16953.05). S-a considerat că lucrările edilitare se efectuează în sit, prin urmare, secțiunile au avut ca principal scop stabilirea clară și fără echivoc a raportului stratigrafic între lucrări și șanțul de apărare al Cetății Târgoviște. Pentru a afla raportul între șanțul de apărare și lucrările edilitare s-a trasat S1/2018, orientată est-vest. Secțiunea era mărginită la vest de axul străzii Tighina iar la est de creasta valului de apărare. Precizăm că zona aleasă de noi pentru cercetare reprezintă cea mai mică distanță între axul valului de apărare și cel al străzii. Între aceste două axe, teoretic,

conform vechilor cercetări, trebuia să apară reprezentat stratigrafic așa-zisul șanț de apărare. Spre sud, strada se depărtează vizibil de complexul de fortificații, iar secțiunea noastră trebuia să lămurească, în primul rând, dacă strada Tighina se suprapune sau nu șanțului de apărare al Târgoviștei sec. al XVII-lea. Prin urmare, s-a executat S1/2018 Tighina, orientată est-vest, cu dimensiunile de 11 x 2,20 m. Săpătura a urmărit relevarea situației stratigrafice pe întreaga suprafață a secțiunii și identificarea șanțului de apărare. La partea superioară se află stratul vegetal, surprins în special în capătul de est, spre valul de pământ. În capătul de vest al secțiunii, pe o distanță de trei metri se află carosabilul străzii alcătuit din moloz tasat și pietriș. Din păcate, secțiunea noastră a interceptat masivele lucrări de excavații realizate în anul 1981, având ca scop introducerea unei rețele de termoficare ce pornea de la Uzina Doicești și alimenta Târgoviștea. Proiectul edilitar a prevăzut introducerea acestei rețele exact pe traseul șanțului cetății, pe o distanță de circa trei km spre sud (până pe strada Valul Cetății la intersecția cu Dumitru Băltărețu) conductele fiind supraterrane, fixate pe fundații solide și adânci de beton armat. Aceste fundații au fost realizate, din păcate, în situl medieval Șanțul de apărare.

Pe strada Leo Plângă proiectul edilitar prevede introducerea în ax a unui sistem de canalizare și asfaltare. Prin urmare, s-au trasat două secțiuni S II Leo Plângă (LP) și S III LP. S-a urmărit și în acest caz relația dintre proiect și poziția în teren a monumentului, care teoretic era afectat de proiect. Secțiunile au fost amplasate pe direcția est-vest pentru o perspectivă a lățimii șanțului de apărare. La partea de est, capătul secțiunii a pornit din dreptul fostei rețele de termoficare din anii 1980, care este formată din două tuburi, fiecare cu diametrul de 1,30 m. Distanța dintre partea inferioară (pornirea de la bază) a valului de apărare și secțiunea noastră este de 2,60 m, loc ocupat de spațiul construit al rețelei de termoficare. În aceste condiții, am încercat să surprindem, pe cât posibil, măcar o parte din șanțul de apărare și să vedem adâncimea și lățimea acestuia. Precizăm că stratigrafia celor două secțiuni, cu mici deosebiri nesemnificative, este aceeași.

S III LP (Leo Plângă) a fost amplasată la distanța de 10 metri sud față de S II LP și s-au obținut rezultatele scontate de noi. A avut dimensiunile de 7,50 m x 2,20 m, iar adâncimea de 2,90 m. Săpătura s-a realizat parțial manual, parțial mecanizat, adaptându-se condițiilor geologice ale solului.

Situația stratigrafică a S III LP se prezintă astfel: la partea superioară se află un strat masiv de umplutură, realizat în urma săpării gropii de fundație a pilonilor de beton ai conductei de termoficare. Are o grosime cuprinsă între 0,70 m în capătul de vest al secțiunii și 1,70 m în capătul de est. Urmează diferite straturi subțiri de depuneri din perioada anterioară realizării rețelei de termoficare, datând de la mijlocul sec. XX. S-a observat că terenul avea din vechime o pantă pronunțată către est. S-a identificat în capătul de vest al secțiunii un strat de pământ ce poate fi interpretat ca nivel de călcare. Și pe strada Leo Plângă se repetă situația de pe strada Tighina, zona nefiind locuită între sec. XVII și anii 1970 ai sec. XX.

Sub stratul de pământ interpretat ca nivel de călcare

⁷ Cimec. *Cronica cercetărilor arheologice din România, 1983-2010*. Rapoarte preliminare de cercetare arheologică - Ansamblul Stelea, Banca Agricolă, Str. M. Bravu nr. 3, Chindia, Poarta Buzăului, Suseni.

⁸ Arhiva Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”: *Evaluarea, cercetarea și cartarea siturilor arheologice existente în actualul perimetru al municipiului Târgoviște*, Dos. nr. 3843/2008. P. V. Diaconescu, *Raport arheologic aferent proiectului „Restaurarea, conservarea, protejarea, punerea în valoare și promovarea turistică a fortificațiilor medievale ale orașului Târgoviște”*, dosar arhiva CNMCD Târgoviște, nr. 143/2010.

⁹ *Viza Restaurarea, conservarea, protejarea, punerea în valoare și promovarea turistică a Fortificațiilor orașului Târgoviște*, neîmplinit, însă.

se află așa-zisul „steril de Târgoviște”, constituit din strat masiv de pietriș de dimensiuni medii amestecat cu nisip și argilă roșcată. Acest steril are o pantă pronunțată spre est, spre valul de apărare, pantă care nu este naturală ci realizată antropic. La 4 m de la capătul de est al secțiunii, la adâncimi surprinse între -1,70 și 2,70 m s-a observat în profil o adâncitură pronunțată, realizată în sterilul descris mai sus. Fără nicio îndoială, ne aflăm, în sfârșit, în fața șanțului de apărare al Târgoviștei sec. al XVII-lea, pe care îl documentăm cu această ocazie, în condițiile în care acesta a fost interceptat.

Șanțul de apărare a fost surprins în doar capătul de est al secțiunii, pe o distanță săpată de 4 metri. Restul șanțului se află spre est, către valul de apărare, suprapus și distrus de sistemul de termoficare. Din fericire, pornirea sa și taluzul de vest ne permit să facem câteva aprecieri cu privire la lățimea și adâncimea sa. Așadar, pornirea dinspre vest a șanțului de apărare se află la distanța de circa 6, 50 m de valul de pământ, iar partea sa cea mai lată și adâncă, realizată în stratul geologic măsoară circa 4 m. Adâncimea sa, raportată la nivelul său contemporan de săpare este de aproximativ 2,5 m.

Poarta Dealu - 2019

Turnul – poartă, cunoscut sub denumirile de Poarta Dealul sau a Vânătorilor a făcut parte din sistemul de fortificații al Târgoviștei, edificat în anul 1645 sub domnia lui Matei Basarab. Turnul-poartă se află dispus strategic, între zidul incintă de sud-est al curții domnești și panta terasei înalte a lalomiței, pe care este așezat orașul.

Situația de la fața locului, așa cum reiese și din materialul fotografic se prezenta în felul următor: la vest, marginea/taluzul Teraselor Înalte a lalomiței, pe care a luat naștere orașul, care la partea sa superioară desparte, printr-un gard de ciment, incinta Stadionului de construcții anexă ale Consiliului Județean. Înălțimea actuală a terasei coincide cu nivelul superior de ruinare/colaps al Porții Dealu Vânătorilor și cu nivelul de călcare de la nivelul superior al Turnului - Poartă.

Prima etapă a cercetării a constat în eliminarea molozului și demontarea terasei acoperite. După ce operațiunea a fost finalizată, au ieșit la iveală elementele constructive ale unui imobil de cărămidă, care a avut două etape de existență, așa cum se poate observa în imagini și în planul de situație arheologică. Clădirea era de formă dreptunghiulară, cu laturile lungi dispuse la nord și sud. Din clădire se mai păstrau, pe latura sa de vest, fundația și câteva asize ale parterului. Nu s-a putut determina exact decât lățimea clădirii 6,10 m, lungime fiind aproximată la 10 - 12 m. Precizăm că zidul de nord al construcției era același cu zidul exterior sudic al Turnului-poartă.

Datarea acestei clădiri s-a putut face stratigrafic, prin analogia cărămizilor de construcție și prin analiza detaliată a planurilor de arhivă (1943) ale zonei Stadionului, furnizate de către Primăria Târgoviște.

Deocamdată, nu putem preciza funcția acestei clădiri, însă, în apropierea sa, la câțiva metri spre est, este atestat pe plan garajul Prefecturii (existent în perioada interbelică). Această a doua clădire a dispărut odată cu faza a II-a de existență a construcției moderne, alipite Porții Dealu. Această fază, a doua, corespunde unei masive

nivelări a terenului, realizată sub cota de fundație inițială a Clădirii I (cu 0,80 m mai jos). Ulterior s-a turnat o placă de beton armat, groasă de 0,16 m, care a constituit nivelul de călcare a unei construcții de lemn (C2) ce a avut funcția de popicărie. În partea de vest a clădirii, pe o suprafață de 5 x 1,70 m, nu s-a turnat beton, ci doar o placă de smoală, la un nivel mai coborât cu 0,20 cm. Acest spațiu era destinat mecanismului de colectare și elevare a bilelor și popicelor. Anul de înființare al popicării nu îl cunoaștem, deocamdată, însă, știm foarte bine data când a luat sfârșit clădirea: 12 iunie 1977. În condițiile date, singura suprafață disponibilă pentru cercetare era aceea de 5 x 1,70 m, aferentă zidului de vest al C1. Precizăm că acest zid se sprijinea direct pe taluzul terasei. S-a constatat că placa de beton este uniformă, având o lungime de circa 25 m, o lățime de 5 m (125 m²) și o grosime de 0,16 m. Mai mult, ea era alipită și construcției Porții Dealu, împiedicând trasarea unei secțiuni perpendiculare pe zidul edificiului medieval.

S-a mai constatat faptul că o bună parte din zidul sudic exterior al turnului-poartă este „ascuns” sub pamantul scurs de pe panta terasei. Astfel, considerăm că latura exterioară de sud a porții Dealu era vizibilă în perioada sa de funcționare, iar taluzul terasei putea fi întărit prin diferite mijloace, pentru a nu se prăbuși. Întărirea se putea face fie printr-un zid de cărămidă ori prin altul, format din stâlpi de lemn.

Deschiderea S1 a prilejuit câteva descoperiri, care vin în completarea săpăturilor din anul 2000. Să precizăm de la început faptul că nivelurile arheologice s-au prezentat destul de diferit în capetele de sud și nord ale secțiunii. Primul nivel arheologic de la partea superioară este un pământ cenușiu nisipos, identificat în jumătatea de sud a secțiunii. La aceeași cotă, în partea de nord am găsit pământ amestecat cu mult moloz, printre care multe cărămizi medievale. Luând ca reper W0, acest nivel se află la cotele -1,00 -1,50 m. Sub acest nivel, la cota de - 1,55 m W s-a documentat un pavaj (P II) alcătuit din pietre de râu de dimensiuni mijlocii, între care se intercalau și fragmente de cărămidă. La partea superioară s-au descoperit urmele unei vetre. Nu s-au găsit elemente de epocă modernă, fapt pentru care considerăm că această amenajare de tip pavaj aparține unei etape mai târzii de funcționare a porții Dealu, posibil din sec. al XVIII-lea. Pavajul, gros de 0,15 - 0,20 m avea ca strat suport un nivel consistent de umplutură (pietriș, cărămizi, inclusiv caramizi cu uzură mecanică, deci de pardoseală interioară a unei clădiri, pigmenți var, cărbune). În acest nivel a fost descoperit un fragment de pipă din ceramică neagră, databil în sec. al XVII- XVIII-lea. Nivelul de umplutură are o grosime ce variază între 0,40 și 0,75 m. Sub acest nivel, la cota de - 1,95 m W a fost găsită o altă amenajare de tip pavaj (P I), alcătuită din pietre de dimensiuni mai mici. Elemente de datare nu au fost identificate, însă, ar putea fi pavajul aparținând primei etape de funcționare a porții (1645). P I a fost păstrat ca martor. Chiar dacă aceste amenajări nu au apărut și în partea de sud a secțiunii, unde straturile sunt deranjate, considerăm că cele două pavaje sunt contemporane cu perioada de funcționare a Turnului – poartă, fiind dispuse în exteriorul clădirii, ceea ce pare firesc.

Raport arheologic 2019-2020, str. Radu de la Afumați nr. 2

Florin Gabriel - Petrică

Situat la sud-vest de Magazinul Chindia, terenul cercetat este cuprins între străzile Radu de la Afumați la sud, gen Matei Vlădescu la nord și Ion Ciorănescu la vest. La est se învecinează cu incinta de zid a magazinului amintit. Tot acest perimetru a fost afectat masiv în anii 1980 de construcțiile de blocuri, magazine și parcuri. Afectat, în sensul că monumentul medieval numit Valul Cetății, încă vizibil în acei ani, a fost distrus pentru a face loc Magazinului Chindia și a parcarilor auto aferente. Perimetrul cercetat de noi în anii 2019-2020, la vremea respectivă (anii 70-80), se afla în regim de proprietate privată, unde exista un atelier de fierărie și potcovit caii.

Astfel, după naționalizarea terenului de către autoritățile regimului comunist, s-a trecut la nivelarea masivă a acestuia până la *cota nivelului stratigrafic al sterilului (!!!)*, nivelare pe care noi am surprins-o în săpătură. Precizăm că inițiativa demarării unui proiect imobiliar în această zona a fost luată după ce statul român, prin Ministerul Culturii, nu și-a exercitat dreptul de preemțiune.

Descrierea descoperirilor

După cum reiese și din planșele anexate, principala descoperire a constat în relevarea șanțului de apărare al cetății lui Matei Basarab, al cărui profil *documentat foto și desen milimetric* este redat aici istoriografic pentru prima dată. El a fost surprins în S1, S2, S5 și parțial în S4, fiind desenate în hârtie milimetrică profilele de nord\S2 și sud S1, nord S4 și sud S5.

Stratigrafie generală

Precizăm că stratigrafia este identică în toate cele patru secțiuni magistrale, cu unele mici și ne semnificative diferențe. În S4, s-au găsit aruncate în șanț resturile demolate ale unei case moderne (sec. XIX-XX). La partea superioară se află un strat consistent de pietriș amestecat cu nisip (20-30 cm), ce servea ca strat suport pentru cei 30 cm de placă de beton ai parcarii auto. Sub acesta se afla un strat subțire de pământ negru, amestecat cu resturile demolate ale caselor și anexelor unor gospodării (0,20-0,30 cm, uneori mai subțire). Imediat sub el, în capătul de sud al secțiunilor a fost surprinsă panta exterioară oarecum lină a șanțului de apărare. În pandant cu aceasta, a fost surprinsă în partea dinspre nord a secțiunii și pornirea rampei aferentă valului de apărare, ce era, evident, mai abruptă. Stratigrafic au fost surprinse toate nivelurile de colmatare ale șanțului de apărare, între care se remarcă faptul că porțiuni din valul cetății dar și din malul opus s-au surpat de-a lungul timpului în șanțul de apărare. În S5, de exemplu, s-au surprins resturile demolate aruncate în șanț ale unei case moderne, profilul sudic fiind în mare măsură compromis. Săpătura arheologică a fost una complexă, lucrându-se la adâncimi considerabile, cu pereții secțiunilor instabili. În momentul extinderii locuirii urbane în zona fortificațiilor, pe la mijlocul sec. al XIX-lea, umplerea șanțului s-a făcut mai rapid și intenționat. Mărturie stau descoperirile de ceramică etnografică, databilă la cumpăna sec. XIX-XX, surprinsă în nivelurile de colmatare. Colmatarea și umplerea șanțului de apărare s-a făcut atât în mod natural, prin antrenarea în interior a malurilor, mărturie stând unele lentile de pământ

curat, cât și antropic, prin aruncarea în șanț a gunoierului menajer și a resturilor de construcții. În nivelurile antropice, ceramica etnografică (sec. XIX-XX) probează acest fapt. În interiorul șanțului, dar și la baza sa, s-au surprins niveluri subțiri dar omogene de pietriș de râu, ce ar putea proveni de la partea superioară a valului cetății. Materialele descoperite în umplutură indică o masivă distrugere a șanțului mai curând în prima jumătate a sec. XX, decât în sec. XIX. La sfârșitul anilor 1980, două treimi din latura estică a fortificației a fost rasă pentru construcții noi, precum Tribunalul, Magazinul Chindia, blocuri de locuințe. S-a restaurat în anul 1993, după un proiect ante 1989, Poarta Bucureștilor, spre a servi ca simbol al fostei fortificații.

Caracteristicile șanțului de apărare

De la panta de pornire exterioară a șanțului de apărare și până la rampa valului sunt 9 m, deci deschiderea maximă „la gură” a șanțului de apărare este de aprox. 9,50 m.

La partea mediană, șanțul de apărare are o lățime de circa 4 metri.

Baza șanțului este albiată, panta lină spre exterior, abruptă spre val, cu o lățime cuprinsă între 2, 50 – 3,50 m.

Precizare: în momentul relevării pantei exterioare a șanțului de apărare, aceasta a fost păstrată, fără a fi distrusă, astfel că săpătura a putut releva atât întreaga stratigrafie a șanțului, cât și forma completă a șanțului de apărare, vizibilă și păstrată ca martor în S2, S4, S5.

S3 a fost o secțiune martor, păstrată ca atare: *sub nivelul parcarii, a stratului suport de pietriș și nisip, se află nivelul de steril, o argilă galbenă, plastic vârtoasă! Se documentează, astfel, și se atribuie anilor 1988-1989, gradul complet de distrugere al valului și șanțului cetății în acest sector!*

Bibliografie:

- Cristian Moiescu, Cornel Ionescu, T. O. Gheorghiu, Petru Virgil Diaconescu, Minodora Cârciumaru, Radu Cârciumaru, Florin Gabriel - Petrică.
Teodor O. Gheorghiu, *Cetățile orașelor*, Buc., 2000, p. 106
P. V. Diaconescu, *Arheologia habitatului medieval târgoviștean (sec. XIV-XVIII)*, Târgoviște, 2009.
N. Stoicescu, C. Moiescu, *Târgoviștea și monumentele sale*, Buc., 1976, p. 43-48.
M. Oproiu, *Cultura medievală târgovișteană*, p. 142-148.
P. V. Diaconescu, *Raport arheologic aferent proiectului Restaurarea, conservarea, protejarea, punerea în valoare și promovarea turistică a fortificațiilor medievale ale orașului Târgoviște*, Dosar arhiva CNMCD Târgoviște, nr. 143/2010.
Cristian Moiescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, Buc., 1979.
Florin Gabriel Petrică, *Fortificațiile medievale ale orașului Târgoviște: „Șanțul și valul” cetății lui Matei Basarab*. Cercetări istorice și arheologice, în vol. *Relații interetnice în Transilvania. Interferențe istorice, culturale și religioase*, ed. Ioan Marian Țiplic, Maria Crângaci Țiplic, Sibiu, 2019, p. 167-190.

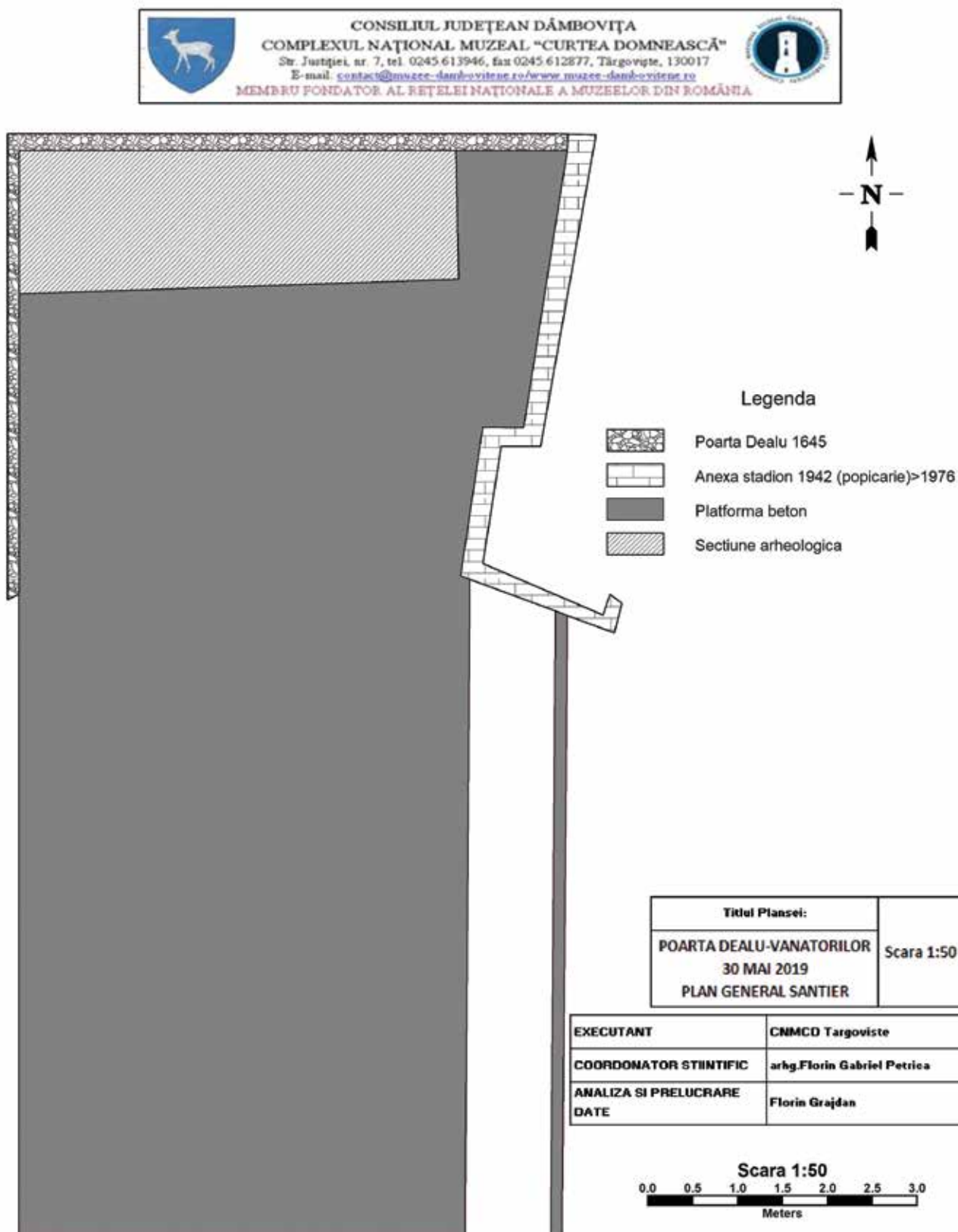

Pl. 1. Plan reconstituire traseu șanț și val.

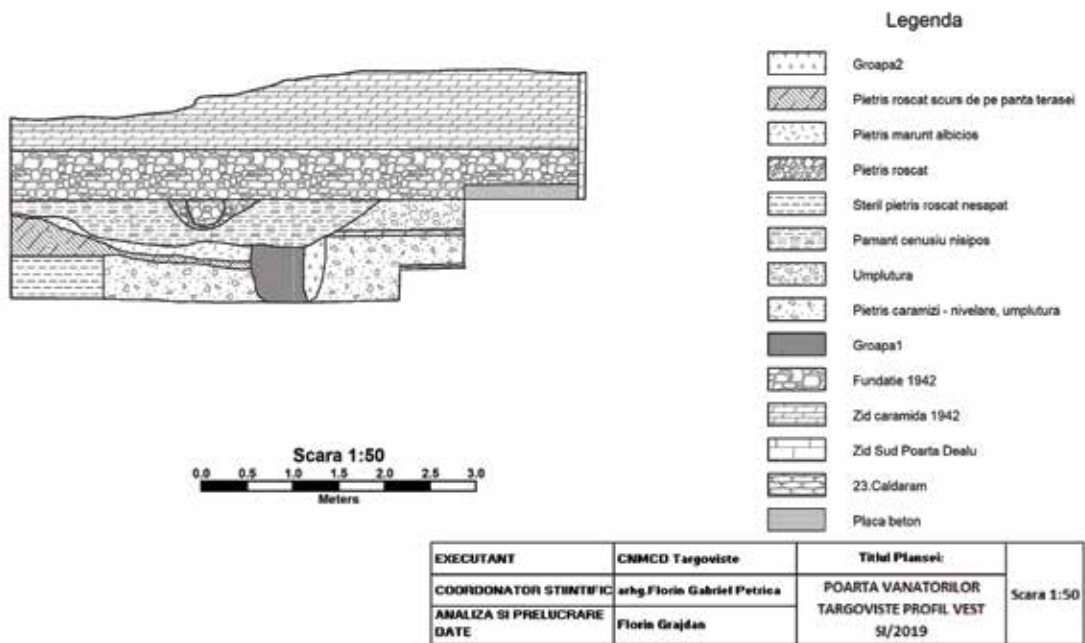

Pl. 2. Strada Leo Plângă (fostă str. Valul Cetății). Amplasare secțiunile 2 și 3 (S2 și S3).

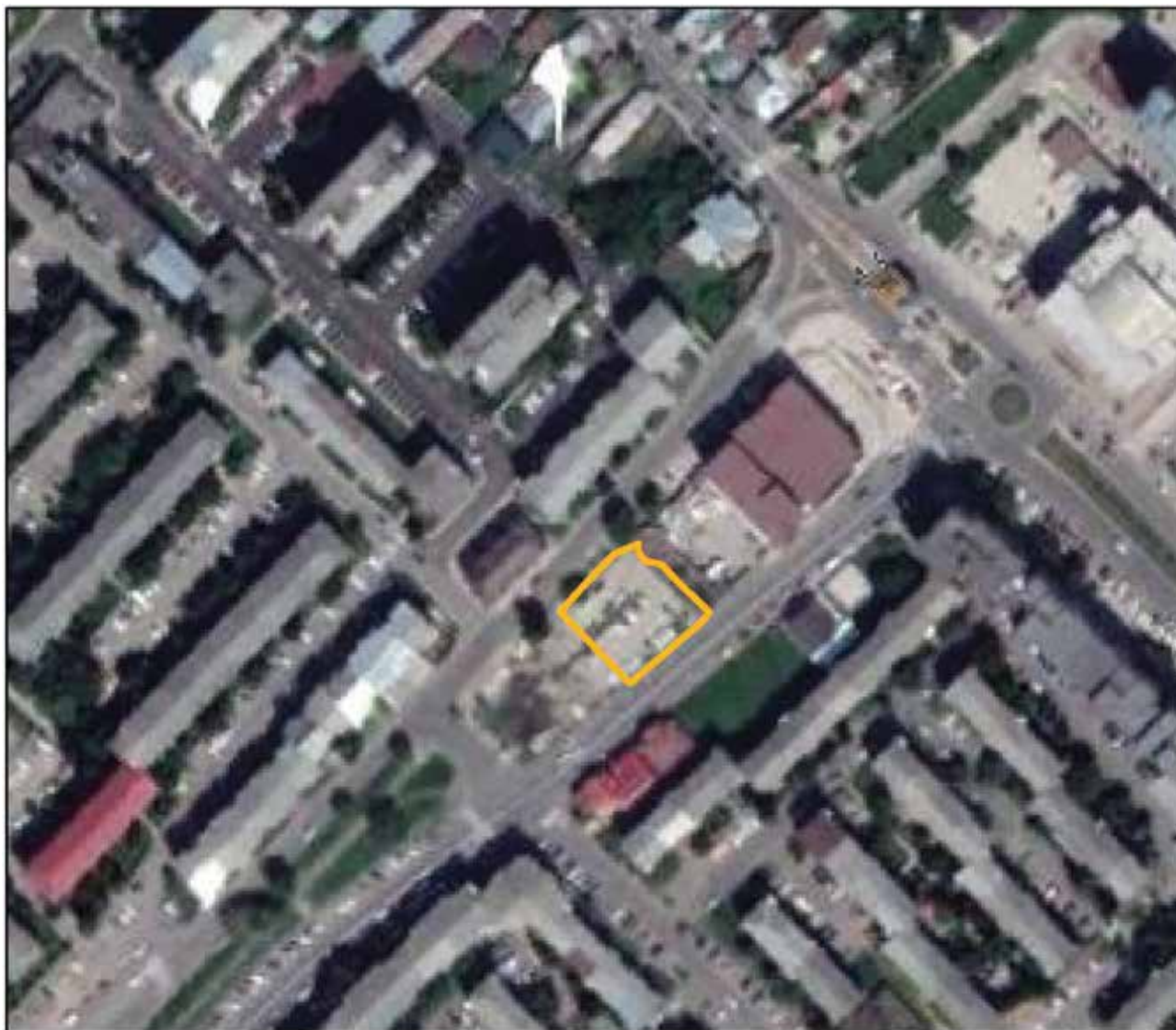
Pl. 4. Poarta Dealu Vânătorilor. Plan șantier, 2019.

Pl. 5. Poarta Dealul Vânătorilor, profil, 2019.

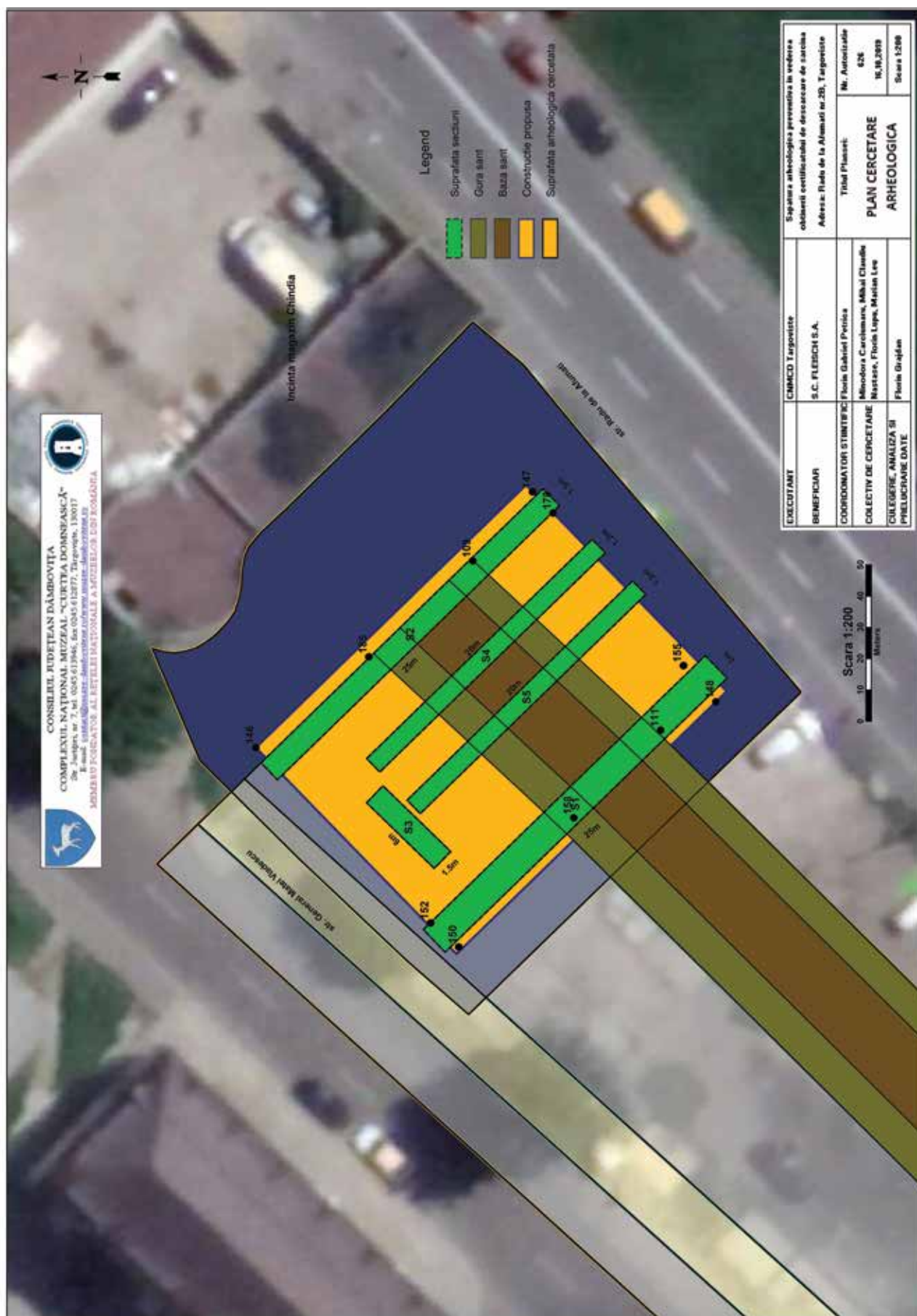

Pl. 6. Poarta Vânătorilor și Biserica Sf. Vineri, vedere dinspre est. Desen de Karol Isler, 1861.

SCARA 1:2000

Pl. 7. Plan încadrare, proiect „Radu de la Afumați”.

Pl. 8. Amplasament secțiuni, Șantier Radu de la Afumați nr 2B.

95. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova

Punct: Balastieră Holcim

Cod RAN: 130927.13

Cod LMI: PH-II-s-B-16215

Autorizație nr. 350/1.07.2020

Colectiv: Bogdan Ciupercă – responsabil științific, Cătălin Dîscă, Tudor Hila (Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Ploiești)

În 2020 Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova a continuat cercetările arheologice preventive începute în 2019 în punctul „Balastiera Holcim” de pe teritoriul satului Târgșoru Vechi, comuna Târgșoru Vechi. Situl din punctul „Balastiera Holcim” se găsește la o distanță de 0,75 km V de vatra satului Târgșoru Vechi și la 1,2 km E de râul Prahova, imediat la SE de drumul județean DJ129 (balastat) / Strada Apei (Planșa I/1).

Continuarea cercetărilor a fost necesară deoarece pe terenul pe care urmează a se realiza exploatarea de agregate de către compania SC Holcim SA se găsește un sit arheologic cu un inventar deosebit de bogat din mai multe epoci. De asemenea, acest teren se află în zona de protecție a doi tumuli (T 27 - Cod RAN: 130927.13 și T 29 - Cod RAN 130927.12) și a unei așezări de epoca bronzului (Cod RAN: 130927.02).

Din punct de vedere metodologic cercetarea a urmat aceeași abordare ca în 2019. Astfel, într-o primă etapă a fost îndepărtat prin mijloace mecanizate stratul vegetal, afectat în mare parte de lucrări agricole. În cea de-a doua etapă au fost identificate și înregistrate complexele arheologice observabile după îndepărtarea stratului vegetal. În cea de-a treia etapă au fost golite manual complexele identificate, au fost documentate relațiile stratigrafice și s-a recuperat inventarul arheologic.

Arealul cercetat a fost împărțit încă din 2019 în șase suprafețe (A-F), dispuse în jurul celor trei secțiuni de control (S I, S II și S III). Aceste trei secțiuni au fost amplasate după cum urmează: S I, orientată NE – SV, a fost amplasată la o distanță de 0,75 km V de vatra satului Târgșoru Vechi și 105 m SE de drumul DJ 129, având o lungime de 175 m și o lățime de 2 m; S II, orientată NV – SE, pornea de la SE de DJ 129, intersecta în unghi de 90° secțiunea S I, și avea o lungime de 312 m și o lățime de 2 m; S III, orientată NV – SE, paralelă cu S II, la 48 de m SV de aceasta, pornea de la SE de DJ 129 și intersecta secțiunea S I în unghi de 90°; S III avea o lungime de 312 m și o lățime de 2 m. Cele șase suprafețe amplasate în jurul secțiunilor I-III au fost denumite după cum urmează: Suprafața A: între drumul DJ 129 la N, S I la S, limita zonei cercetate la E și S III la V; Suprafața B: între drumul DJ 129 la N, S I la S, S III la E și S II la V; Suprafața C: între drumul DJ 129 la N, S I la S, S II la E și limita zonei cercetate la V; Suprafața D: între S I la N, limita zonei cercetate la S, limita zonei cercetate la E și S III la V; Suprafața E: între S I la N, limita zonei cercetate la S, S II la E și S III la V; Suprafața F: între S I la N, limita zonei cercetate la S, S III la E și limita zonei cercetate la V (Planșa I/2).

În campania din anul 2019 au fost cercetate suprafețele A, B și parțial C, fiind identificate un număr de 55 de complexe arheologice pe o suprafață de 1 ha. Din punct de vedere funcțional cele 55 de complexe investigate sunt împărțite după cum urmează: 11 locuințe, 6 dependințe / anexe gospodărești, 3 instalații de foc exterioare locuințelor, 1 cuptor metalurgic, 2 fântâni, 2 depozite de unelte și arme din fier, 2 morminte de înhumăție orientate E-V și 28 de complexe reprezentând gropi de dimensiuni diferite, unele având funcționalitate încă nedeterminată. Cele mai spectaculoase descoperiri ale campaniei din 2019 au fost, fără îndoială, cele două depozite de unelte și arme din fier, depuse în două gropi alături de oale și ulcioare din lut¹. Din punct de vedere cronologic cele mai multe dintre complexele cu inventar arheologic databil se încadrează între secolele VIII – X p.Chr. Două dintre complexe au un inventar specific epocii La Tène, în vreme ce cuptorul metalurgic, se poate data, cu rezerve, la sfârșitul epocii medievale și începutul celei moderne.

Lucrările oprite din cauza condițiilor meteorologice în anul 2019 au fost reluate în anul 2020 când au fost cercetate integral Suprafețele C și F și parțial Suprafețele D și E, suprafața totală cercetată în cursul acestei campanii măsurând 2,98 ha. Pe suprafața cercetată în cursul anului 2020, au fost identificate 112 complexe arheologice. Din punct de vedere funcțional aceste complexe se împart în următoarele categorii: 14 locuințe (Planșa II/2), 2 instalații de foc exterioare locuințelor, 5 dependințe / anexe gospodărești, 9 morminte de înhumăție orientate E-V, 4 fântâni / puturi, 2 cuptoare întrebuintate în producția meșteșugărească, 1 depozit de obiecte din fier și 75 complexe reprezentând gropi de dimensiuni diferite, unele având funcționalitate încă nedeterminată. Din punct de vedere cronologic cele mai multe dintre complexele cu inventar arheologic databil se încadrează între secolele VIII – X p.Chr. (Planșa III). Un număr însemnat de complexe, printre care și unele dintre morminte, conțin piese care se datează la sfârșitul epocii medievale și începutul epocii moderne (Planșa II/1). În fine, 3 dintre complexe au un inventar specific epocii La Tène, iar altele 2 au piese tipice pentru epoca bronzului.

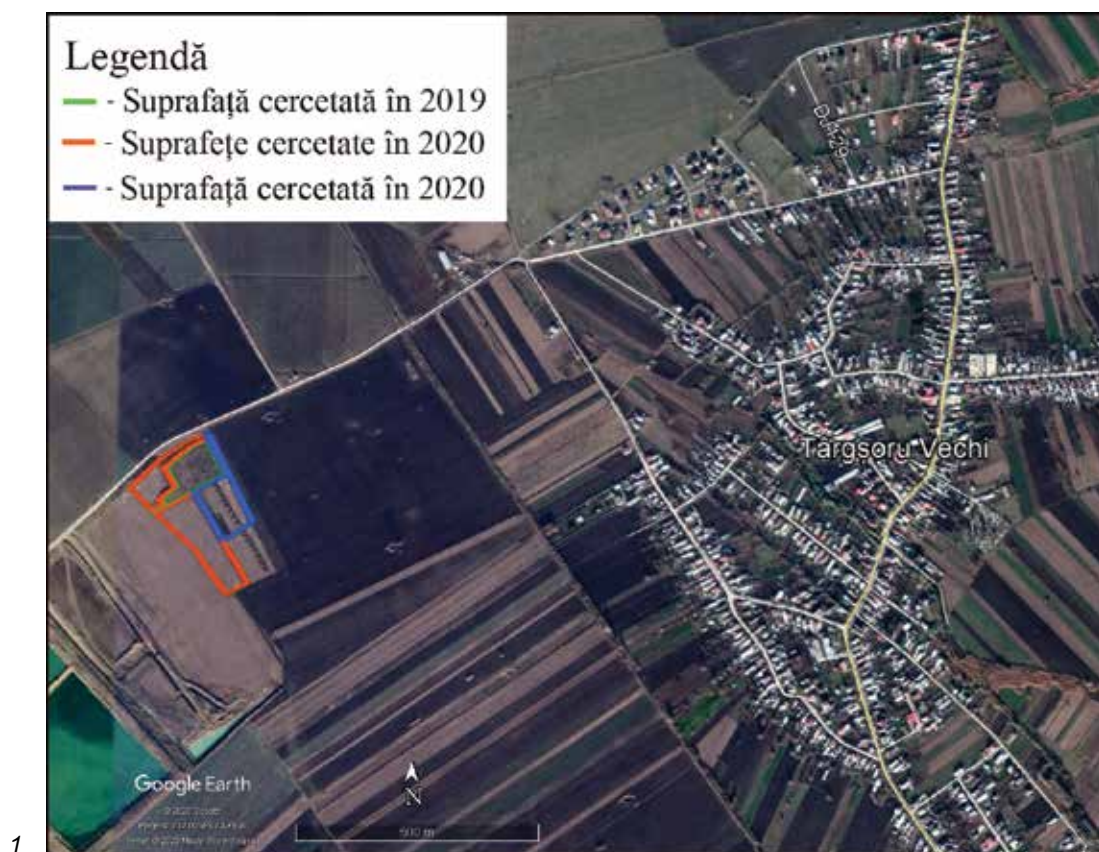
Suprafața rămasă de cercetat în viitoarea campanie măsoară aproximativ 0,75 ha, fiind reprezentată de jumătatea de SE a suprafețelor **D** și **E**.

După cum a fost menționat deja, numeroasele complexe și materialele arheologice databile în intervalul secolelor VIII – X p.Chr. indică foarte clar că în perimetrul cercetat s-a dezvoltat o importantă așezare de la sfârșitul mileniului I p.Chr. Rezultatele cercetărilor arheologice preventive derulate în anii 2019 și 2020 arată chiar că aceasta este una dintre cele mai mari așezări (din punct de vedere al întinderii și numărului de complexe cercetate) din această perioadă cunoscute în Muntenia, similară cu cele cercetate la Bucov Tioca, Bucov Rotari, Dridu sau în perimetrul Rezervației Arheologice Târgșoru Vechi.

¹ A se vedea raportul arheologic pentru campania din 2019: B. Ciupercă, A. Anton, C. Dîscă, T. Hila, *Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova, Punct: Balastieră Holcim, Cod RAN: 130927.13, Cod LMI: PH-II-s-B-16215*, în CCAR. *Campania 2019, 2020*, p. 511-515.

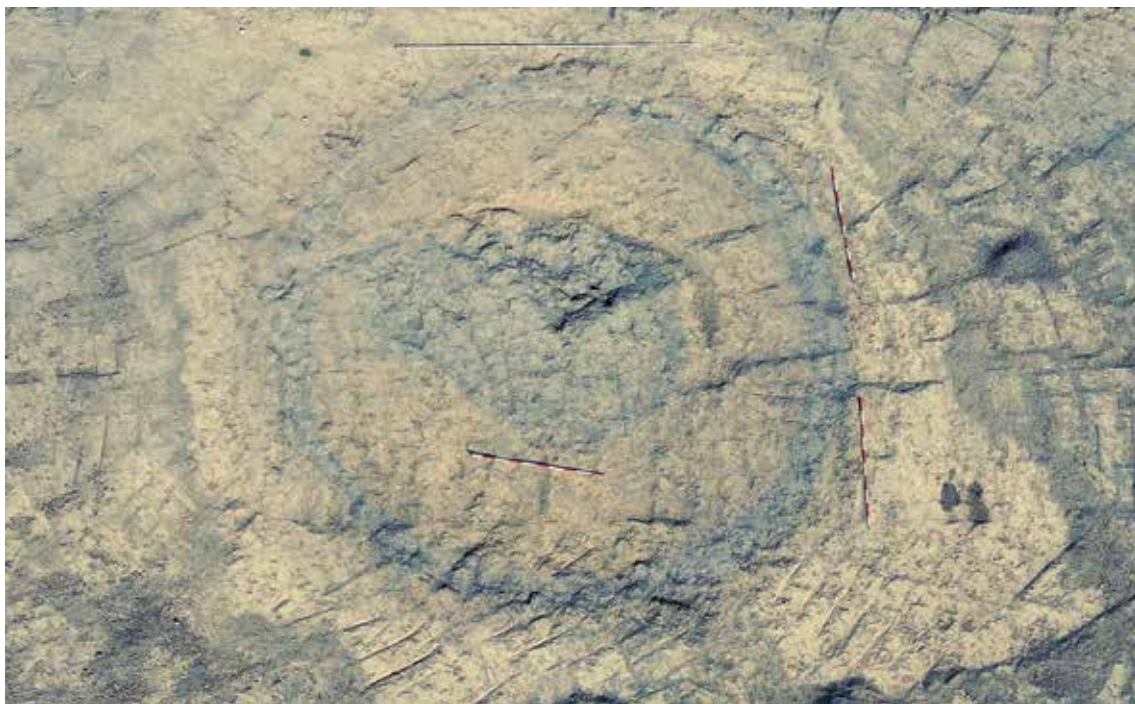
Bibliografie:

- A. Canache, Fl. Curta, *Depozite de unelte și arme medievale timpurii de pe teritoriul României*, în *Mousaios*, IV/1, 1994, p. 179–221.
- Bogdan Ciupercă, Andrei Măgureanu, *Locuințe din a doua jumătate a mileniului I p. Chr. descoperite la Târgșoru Vechi*, în *Arheologia Mileniului I p. Chr. Cercetări actuale privind istoria și arheologia migrațiilor*, Ploiești, 2010, p. 152-174.
- Bogdan Ciupercă, *Câteva observații privind depozitul de unelte descoperit la Ploiești-Triaj (jud. Prahova)*, în *Între stepă și imperiu. Studii în onoarea lui Radu Harhoiu* (ed. A. Măgureanu, E. Gáll), București 2010, p. 271-288.
- Bogdan Ciupercă, Andrei Măgureanu, Eugen Paveleț, Dorin Sârbu, *Cercetări arheologice în Curtea Domnească de la Târgșoru Vechi*, în *MCA IX*, 2013, p. 219-230.
- Maria Comșa, *Cultura materială veche românească. (Așezările din secolele VIII–X de la Bucov-Ploiești)*, București, 1978.
- Oana Damian, Aleandru Gheorghe Niculescu, Andrei Măgureanu, *50 de ani de cercetări arheologice în siturile de la Târgșoru Vechi și Păcuiul lui Soare*, în *SCIVA* 58, 1 – 2, 2007, p. 177-181.
- Andrei Măgureanu, *Așezarea de la Târgșoru Vechi. Pretext pentru unele considerații referitoare la cercetarea așezărilor din secolele VI-VII dintre Carpați și Dunăre*, în *Între stepă și imperiu. Studii în onoarea lui Radu Harhoiu* (ed. A. Măgureanu, E. Gáll), București 2010, p. 253-270.
- Andrei Măgureanu, Bogdan Ciupercă, *Preliminary notes on the medieval structures of Târgșoru Vechi*, în *Caiete ARA*, 2, 2011, p. 123-127.
- Andrei Măgureanu, Bogdan Ciupercă, Alin Anton, *Medieval Heritage from Târgșoru Vechi. An Archaeological overview of 50 years of research*, în *Caiete ARA*, 4, 2013, p. 91-108.
- Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria poporului român*, București, 1967.

Planșa I. Târgșoru Vechi – Balastiera Holcim: 1 – amplasamentul sitului și suprafețele cercetate în anii 2019 și 2020; 2 – dispunerea secțiunilor și suprafețelor.

1

2

Planșa II. Târgșoru Vechi – Balastiera Holcim: 1 - Cpl. 75 și cpl. 76, complexele cu inventar arheologic din epoca modernă;
2 – Cpl. 150 (locuință, secolele VIII-X p. Chr.) la conturarea în plan.

1

2

Planșa III. Târgșoru Vechi – Balastiera Holcim: 1 – Cpl. 147, ceramică de secolele VIII – X p. Chr., in situ;
2 – Cpl. 116, depozit de obiecte din fier, in situ.

96. Techirghiol, jud. Constanța**Punct: Dealul Minerva – Paloda****(Bd. Eforie, nr. 7 - fostul Parc Oituz)****Tip de sit și încadrare cronologică:** 11; 141, 321, 322.**cod RAN:** 60543.01**Autorizație nr.** 49 / 04.02.2020; 258 / 15.05.2020

Colectiv: Constantin Băjenaru (responsabil de șantier), Valentina Voinea (responsabil de sector), Marius Lascu, Cătălin Nopcea (membrii în colectiv) - Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; la lucrări au participat Adrian Irimia (student), Manuela Măiță (masterand), Alin Gheorghe (master) de la Facultatea de Istorie și Științe Politice, Universitatea „Ovidius” Constanța.

Perioada desfășurării cercetării: 12.02 – 31.08.2021**Scurtă prezentare a sitului**

Conform contractului de cercetare nr. 2 / C / 2020, arheologii Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța au efectuat cercetarea arheologică preventivă pe terenul beneficiarului SC Paloda SA care intenționează să construiască un centru de cazare și tratament. Terenul pe care se propune construcția imobilului este situat în partea de Est a orașului Techirghiol, la o distanță de 50 m spre Nord de malul lacului Techirghiol, la o altitudine medie de +10m față de nivelul mării și se află în perimetrul sitului arheologic Techirghiol – „Dealul Minerva”. El este cunoscut în literatura de specialitate datorită săpăturilor de salvare efectuate aici de E. Comșa, D. Galbenu, A. Aricescu (1959). În urma sondajelor efectuate s-au identificat două niveluri culturale: un nivel eneolitic cu gropi Hamangia și un strat de cultură romană. Horia Slobozianu recuperase mai înainte materiale arheologice importante care ilustrau existența unei așezări romane. Autorul scria că a descoperit pe Bulevardul Eroilor o cantitate apreciabilă de ceramică, cu ocazia lucrărilor de canalizare efectuate pe o distanță de circa 300 m și în jurul clădirilor construite în partea de Nord a aceluiași bulevard.

Studiul arheologic pentru PUG Techirghiol (2011, reactualizat 2018) a permis identificarea în aceeași zonă a unor urme de locuire din perioadele elenistică, romană și medievală timpurie. În urma numeroaselor supravegheri de pe raza orașului Techirghiol efectuate în perioada 2004-2006, a fost delimitat mai bine un nucleu de locuire, bogat în ceramică greco-romană și medievală timpurie; acesta a fost localizat în zona de nord-est a localității, suprapunând în mare parte locuirea Hamangia din zona Hotelului Minerva. Pe o arie foarte întinsă (de circa 4 ha) a fost recuperată multă ceramică elenistică și romană, conturându-se foarte clar o așezare de mari dimensiuni ale cărei limite cronologice pot fi încadrate între secolele V a.Chr. - IV p.Chr. Tot de la Techirghiol provin mai multe fragmente sculpturale și arhitectonice, două inscripții (una în limba greacă și cealaltă în latină). De asemenea, o serie de monede descoperite întâmplător pe teritoriul orașului, provenind cel mai probabil din așezările romane situate în vatra localității și de pe malul lacului, ilustrează intensă circulație monetară din această perioadă.

La începutul anului 2019 a fost realizată cercetarea

arheologică preventivă pe un teren aflat la circa 80 m NV (str. Costache Negri, nr. 3), unde au fost evidențiate structuri de locuire romane și gropi aparținând culturii Hamangia. Cea mai recentă cercetare s-a efectuat în luna noiembrie 2019, pe un teren aflat în imediata apropiere, respectiv str. Minerva, nr. 6; aici au fost descoperite două niveluri de locuire romane, cu artefacte ce ar putea indica prezența în apropiere a unor edificii de cult (sec. II-III p.Chr.), urme slabe din epoca eneolitică (cultura Hamangia) și morminte dintr-o necropolă medievală târzie.

Obiectivele cercetării:

Cercetarea a avut drept scop descărcarea de sarcină arheologică a perimetrului pe care se intenționează construirea imobilului. Obiectivul științific major a constat în identificarea și delimitarea de complexe arheologice aparținând așezărilor și nucleelor de locuire cunoscute în sit.

Rezultate și interpretarea lor

Cercetarea arheologică s-a efectuat pe amprenta la sol a fundațiilor proiectate pentru viitorul imobil, prin decaparea cu mijloace mecanice și răzuiri manuale succesive, până la o cotă la care era posibilă conturarea eventualelor complexe arheologice (aproximativ - 1,00 m sub nivelul actual în partea de Nord și de Vest, circa - 0,50 m în partea de Est și de Sud).

Scurtă descriere a descoperirilor

Stratigrafia generală în suprafața cercetată prezintă următoarea succesiune:

- strat superficial de depuneri moderne, discontinuu (grosime medie 0,10-0,20 m);
- strat vegetal post-antic, alterat de intruziuni moderne (circa 0,20-0,30 m);
- strat de cultură romană (în colțul de NV al suprafeței studiate, în legătură cu complexe C.46 și C.31);
- strat de pietre mici și mijlocii, în zona de NV a săpăturii, aparținând epocii neolitice;
- pământ brun-gălbui steril (grosime medie 0,20 m);
- pământ galben viu (loess), surprins la adâncimi cuprinse între -0,50 și -1,00 m sub nivelul actual.

În suprafața săpată (4305 mp) au fost identificate și cercetate 181 de complexe arheologice, atribuite culturii Hamangia (148 de complexe), epocii romane timpurii (19 complexe), perioadei romano-bizantine (sec. IV – V p.Chr. / un complex) și perioadei moderne – contemporane (13 complexe). Pe lângă complexe neolitice și romane identificate, au existat în perioada modernă multiple intervenții antropice, indicate prin gropi de împrumut (GM.1 și GM.2), gropi cu destinație incertă (umplute cu resturi menajere), tranșee din Primul Război Mondial, un șanț de implantare a unei conducte de apă (Fig. 1).

Complexele din epoca romană timpurie se încadrează majoritar în secolul al II-lea p.Chr. și par să fie situate la marginea de SE a așezării din punctul „Dealul Minerva”. Șanțul C.181 poate fi interpretat deocamdată ca o linie de demarcație a acestei limite. Tipurile de complexe predominante sunt structurile adâncite în pământ (bordeie sau locuințe semi-adâncite susținute de pari), precum și gropile de provizii. Două gropi de dimensiuni foarte mari au fost identificate în partea de N și de S a suprafeței cercetate, cu o umplutură aproape identică, care denotă utilizarea lor ca

gropi de împrumut pentru extracția lutului.

Complexele eneolitice Hamangia acoperă întreaga suprafață cercetată și se prezintă sub forma unor gropi, variate ca formă și dimensiuni: gropi „clopot”, în secțiune circulare, gropi neregulate de dimensiuni foarte mari (lungimea maximă variind între 4 – 6 m), gropi cu trepte (Fig. 2). În gropi s-au descoperit vase întregibile (Fig. 3 – 5), lame de silex, herminete și toporașe de piatră, mânere și lustruitoare de os, pandantiv din carapace de broască țestoasă și o cantitate impresionantă de material osteologic; materialul ceramic se încadrează în faza Hamangia IV.

Cercetarea preventivă efectuată pe proprietatea Paloda din orașul Techirghiol a permis identificarea de noi complexe eneolitice și romane în perimetrul sitului „Dealul Minerva”, după 60 de ani de la primele cercetări efectuate în acest punct. Noile descoperiri confirmă existența unui orizont bogat de locuire Hamangia (faza IV) și ilustrează de asemenea o intensă locuire de epoca romană (sec. II-III p.Chr.). Pe baza observațiilor din teren, este foarte posibil suprafața cercetată să se afle la marginile de SE ale acestor locuiri.

Tehnici de cercetare:

În cazul complexelor Hamangia pluristratificate s-a efectuat analiza microstratigrafică a depunerilor sedimentare (complexele C.33, C.85). Gropile cu material arheologic bogat au fost sitate fiind recuperate oase de dimensiuni mici, provenind de la pești.

Bibliografie:

- H. Slobozianu *Considerații asupra așezărilor antice din jurul lacurilor Techirghiol și Agigea*, MCA 5, 1959, p. 741;
E. Comșa, D. Galbenu, A. Aricescu, *Săpături arheologice la Techirghiol*, MCA 8, 1962, p. 165-171;
V. Voinea, G. Caraivan, M. Florea, *Holocene landscape changes and eneolithic settlements dynamics on the Western Black Sea coast*, Pontica 48-49, 2015-2016, p. 147 – 176.

Abstract

The field of preventive archaeology has provided, in the last decades, the possibility of certain large-scale archaeological excavations and, implicitly, the chance of studying the sites on large areas. The settlement of Hamangia from Techirghiol point - Minerva Hill was reported a long time ago by D. Galbenu. The latter led rescue excavations here in 1959, subsequently published in a preliminary report in „Materiale și Cercetări Arheologice” 8, 1962. The construction of a Spa Complex on the southeast slope of the knoll (investor SC. Paloda), occasioned the performance of preventive excavations on an area of approx. 5.000 sqm and the identification of 181 archaeological complexes - attributed to the Hamangia Culture, from the Early, Late Roman periods and the Modern Age. The study of the over 148 Hamangia complexes has significantly completed the picture of the last phase of this culture (IV), previously known in Romania, only through surveys and fortuitous discoveries (Techirghiol, Mangalia).

Fig.1 – Techirghiol Paloda – imagine de ansamblu (foto C. Nicolescu).

Fig. 2 – Techirghiol Paloda, complexul Hamangia C.33 (foto V. Voinea).

Fig. 3 - Techirghiol Paloda, complexul Hamangia C.13 (foto V. Voinea).

Fig. 4 - Techirghiol Paloda, complexul Hamangia C.172 (foto V. Voinea).

Fig. 5 - Techirghiol Paloda, complexul Hamangia C.25 (foto V. Voinea).

97. Timișoara, jud. Timiș**Punct: Fortificațiile Cetății Timișoara - Centrul istoric, str. Popa Șapcă 7**

(CF nr. 432768, beneficiar Compania Națională de Investiții)

Tip de sit: 11, 125, 21.

Perioada: 32, 4, 5

Cod RAN: 155252.06

Autorizație nr. 256/15.05.2020

Colectiv: Silviu Ene – responsabil științific de șantier, Dorel Micle, Silviu Iliuță, Alin Diaconu (UVT Timișoara).

Perioada desfășurării cercetării: 21.05 – 15.06.2020

În lunile mai-iulie 2020 au avut loc săpături arheologice preventive pe terenul aflat în proprietatea Companiei Naționale de Investiții situat în spatele penitenciarului Popa Șapcă. Terenul fiind situat în zona sitului arheologic Fortificațiile Cetății Timișoara - Centrul istoric, DJC Timiș a dispus efectuarea unor săpături arheologice în zona afectată înaintea lucrărilor de construcție. Astfel a fost încheiat un contract de prestări servicii în vederea efectuării cercetărilor arheologice preventive în zona afectată, între executant S.C. Compas Construct S.R.L. și Universitatea de Vest din Timișoara.

Cercetarea arheologică în cauză a fost efectuată în perioada 21 mai - 15 iulie 2020. Scopul săpăturilor arheologice a fost investigarea unei proprietăți unde se dorește construirea unui bazin de înot. Pentru a fi acoperită toată zona afectată de proiect au fost săpate două suprafețe S1 (48,57 x 28,57 m) m și S2 (12,45 x 1,88 m). În urma decapării zonei, (suprafața decapată 1420,482 m²) au fost identificate și cercetate 45 de complexe arheologice, datele în: antichitate (sec. II-IV p.Chr.), perioada arpadiană (sec. XII-XIII) și perioada habsburgică (sec. XVIII-XIX) iar unele sunt neîncadrabile cronologic (pl. 1/1).

Complexele încadrabile din punct de vedere cronologic în Antichitate (secolele II-IV p.Chr.) sunt în număr de 27: 12 gropi (Cx 3, 4, 8, 9, 12, 15, 16, 17, 18, 28, 34, 35), 11 morminte (Cx 14, 19, 20, 21, 30, 31, 33, 38, 39, 40, 41) (pl. 1/2), două locuințe (Cx 5, 6), o groapă de par (Cx 45) și un șanț (Cx 23). Gropile au o formă rotund-ovală în plan, iar în profil sunt alveolate. Groapile mormintelor sunt de formă ovală în plan și sunt orientate SE-NV. Locuințele sunt de tip bordei, cu o formă rectangulară cu colțurile rotunjite în plan, fără instalație de foc. Materialul arheologic încadrabil în această epocă este reprezentat prin inventarul funerar al mormintelor (un pandantiv lunular, o monedă romană, fibule de tip arbaletă etc.), ceramica cenușie (specifică mediului sarmatic) și diversele obiecte ceramice (o afumătoare, o fusaolă).

Din perioada arpadiană am identificat o singură locuință (Cx 2), de tip bordei, fără instalație de foc, în care au fost găsite mai multe fragmente de vase din pastă semigrosieră și semifină, lucrate la roată și decorate cu împunșături succesive cu unghia, precum și material arheologic sarmatic antrenat din stratul de cultură.

Din perioada habsburgică (sec. XVIII-XIX) datează zece complexe arheologice, dintre care: două (Cx 1, 27)

garda și contragarda incintei IX (Cx 11, 29), patru gropi (Cx 7, 13, 43, 44), o fântână (Cx 24) și șanțul exterior al fortificație austriece (Cx 42). De menționat pentru această perioadă sunt câteva sticle de bere ștanțate cu sigla producătorilor, o sticlă de farmacie și ceramica descoperită în emplectonul zidurilor.

Complexele neîncadrabile din punct de vedere cronologic constau în două morminte (Cx 10, 32) și cinci gropi (Cx 22, 25, 26, 36, 37) fără inventar arheologic.

Stratigrafia zonei:

1. Strat vegetal de culoare gri negricios, compact, de consistență lutoasă, situat la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,20;
2. Strat de depunere de culoare galbenă, compact, de consistență lutoasă, de la cota de -0,20 m până la -0,80 m;
3. Strat de depunere galben-murdar, compact, de consistență lutoasă, de la cota de -0,80 m până la cota de -0,94 m.
4. Strat de cultură de culoare negricioasă, compact, de consistență lutoasă, pigmentat cu fragmente de cărbune și chirpici, amestecat cu material arheologic divers, de la cota de -0,94 m până la cota de -1,39 m.
5. Strat de depunere de culoare maroniu-negricioasă, compact, de consistență lutoasă, pigmentat cu fragmente de cărbune și chirpici, amestecat cu material arheologic rar, de la cota de -1,39 m până la cota de -1,69 m.
6. Strat de lut steril de culoare galben pai, de consistență siltoasă, fărâmițos, ce are în compoziție aglomerări calcaroase. Acesta este situat între -1,69 m și -3 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Abstract:

The rescue archeological excavations carried out on the land owned by the National Investment Company, located behind the Popa Șapcă penitentiary, in the area of the Austrian Fortifications of Timișoara, uncovered discoveries from several historical epochs. The features can be chronologically framed in: Antiquity (2nd-4th centuries AD) are 27: 12 pits, 11 graves, two pit-houses, a post pit and a ditch. From the Arpadian period we identified a single pit-house. Ten archeological complexes date from the Habsburg period (XVIIIth-XIXth centuries), of which: two walls, guard and counterguard (envelope) of the IXth enclosure, four pits, a fountain and the outer moat of the Austrian fortification. The complexes that cannot be chronologically framed consist of two tombs and five pits without archeological inventory.

Bibliografie:

Măruia, L.; Micle, D.; Cîntar, A.; Ardelean, M.; Stavilă, A.; Bolcu, L.; Borlea, O.; Horak, P.; Timoc, C.; Floca, C.; Vidra, L., *ArheoGIS. Baza de date a siturilor arheologice cuprinse în Lista Monumentelor Istorice a județului Timiș. Rezultatele cercetărilor de teren*, BioFlux, Cluj - Napoca, 2011.

Capotescu 2008 – Capotescu, Valentin, *Arhitectura militară bastionară din România. Cetatea Timișoarei, Timișoara*, 2008.

Gindele, R., 113. *mun. Timișoara, jud. Timiș, Punct: Str. Oituz nr. 4. „Institutului de Cercetări Avansate de Mediu”*

(ICAM). *Universitatea de Vest din Timișoara*, Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2015, Institutul Național al Patrimoniului, 2016, 210-211, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=5573&d=Timisoara-Str-Oituz-nr-4-Institutului-de-Cercetari-Avansate-de-Mediu-ICAM-2015> [Publicație].

Drașovean, F., 114. *mun. Timișoara, Piața Sf. Gheorghe, Punct: Cetatea Timișoarei*, Cronica cercetărilor arheologice din România, campania 2015, Institutul Național al Patrimoniului, 2016, <http://cronica.cimec.ro/detalii.asp?k=5570&d=Timisoara-Cetatea-Timisoarei-2015> [Publicație].

98. Timișoara, jud. Timiș

Punct: Timișoara 36, Calea Torontalului, DN 6 Km 5+600 (C.F. 448405, 448406 proprietatea Buga Viorel și Buga Laura)

Tip de sit: 111

Perioada: 15, 32

Autorizație nr. 69/18.02.2020

Colectiv: Silviu Ene – responsabil științific de șantier, Dorel Micle, Silviu Iliuță, Alin Diaconu (UVT Timișoara).

Perioada desfășurării cercetării: 24.02 – 11.03.2020

Efectuat în anul 2016, PUG-ul Timișoarei a reperat mai multe situri arheologice, unele dintre ele inedite, mai ales în aria metropolitană a orașului. Unul dintre acestea este situl arheologic Timișoara 36, descoperit în anul 2015 și datat în perioada secolelor II-III p.Chr.

În urma adresei emise de către DJC Timiș și a Raportului de Diagnostic Arheologic ulterior, constructorul a fost înștiințat asupra potențialului arheologic al zonei pe care urma să construiască două locuințe pe Calea Torontalului, DN 6 Km 5+600, CF 448405, 448406. Astfel a fost încheiat un contract de prestări servicii în vederea efectuării cercetărilor arheologice preventive în zona susnumită, între beneficiar Buga Viorel, Buga Laura și Universitatea de Vest din Timișoara.

Cercetarea arheologică a fost începută în luna februarie și s-a finalizat în luna martie 2020. Scopul lucrării arheologice de față este descărcarea de sarcină arheologică a două amprente de casă unde se dorește construirea unor locuințe familiale. Pentru început au fost săpate două suprafețe S1 (9,75 x 8,65 m) și S2 (9,75 x 8,65 m). În urma decapării zonei, (suprafața decapată 166,94 m²) au fost identificate șapte complexe arheologice, încadrate cronologic în două perioade istorice: Epoca Bronzului și perioada secolelor II-IV p.Chr.

Complexele încadrabile din punct de vedere cronologic în epoca bronzului sunt reprezentate de patru gropi (Cx 3, 4, 5, 6) și o locuință (Cx 7). Gropile au o formă rotund-ovală în plan, iar în profil sunt alveolate. Locuința este de tip bordei de formă ovală în plan și alveolată în profil. Materialul arheologic încadrabil în această epocă este reprezentat prin ceramică grosieră, arsă reducător, cu mult degresant în pastă și fără decor. Datorită lipsei decorului sau a anumitor forme tipice nu am putut încadra cultural descoperirile.

Complexele încadrabile din punct de vedere cronologic în perioada secolelor II-IV p.Chr. sunt reprezentate de două gropi (Cx 1, 2). Ele au o formă ovală în plan, iar în profil sunt alveolate. Materialul arheologic încadrabil în această epocă este foarte sărac, constând în câteva fragmente ceramice de culoare cenușie sau brun-cenușie, lucrate la roată. Cea mai importantă piesă este un fund de vas fragmentar descoperit în Cx 1.

Stratigrafia zonei cercetate:

1. Arătură - de culoare brun-închisă, friabil, amestecată sporadic cu pigmenți de chirpici, situat de la nivelul actual de călcare (0) până la cota de -0,30 m;
2. Nivel de cultură - de culoare neagră, compact, amestecat cu fragmente ceramice, osteologice animale și chirpici, de la cota de -0,30 m până la -0,62 m;
3. Steril arheologic - nivel de culoare brun deschis, compact, fără constituenți antropici de la cota de -0,62 m până la cota de -1,10 m.
4. Steril arheologic - nivel de culoare galbenă deschis, omogen, compact, cu conținut mare de carbonați, fără constituenți antropici. Acesta este situat între -1,10 m și -1,30 m (adâncimea maximă în cadrul săpăturilor efectuate).

Abstract:

The rescue excavation on Buga property at Calea Torontalului, Timișoara archaeological site identified traces of a settlement belonging to the Bronze Age and other complexes from the IInd-IVth century A.D. Four refuse pits and one sunken dwelling were dated from the Bronze Age, and two refuse pits from the IInd-IVth century AD.

Bibliografie:

Micle D., Rogozea O., Craiovan B., Dincă R., *Studiu de fundamentare pentru definirea, instituirea și delimitarea zonelor protejate care cuprind patrimoniu arheologic pentru Municipiul Timișoara, județul Timiș Perimetrul Timișoara"-Memoriu General*, Timișoara 2016 [Raport PUG].

99. Timișoara, jud. Timiș

Punct: Construire Corp 2 al Liceului Teoretic Nikolaus Lenau pentru Școala Gimnazială Nikolaus Lenau (CF 433378, Timișoara)

Tip sit: 111 (așezare deschisă), 125 (fortificații)

Încadrare cronologică: 432 (Epoca Medievală Târzie); 5 (Epoca Modernă)

Cod RAN: 155252.06

Autorizație nr. 585/30.09.2019; 706/05.12.2019

Colectiv: Andrei Stavilă-responsabil științific, Dorel Micle, Darius Rareș Nica (Universitatea de Vest din Timișoara).

Perioada desfășurării cercetării: 17.10. - 15.02.2020

Punctul arheologic „*Construire Corp 2 al Liceului Teoretic Nikolaus Lenau pentru Școala Gimnazială Nikolaus Lenau*” este amplasat la 0,33 km N față de Catedrala Romano-Catolică Sfântul Gheorghe din Timișoara, la 0,4 km NE față de Spitalul Clinic Municipal din Timișoara și la 0,18 km SSE față de calea ferată Timișoara-Lugoj. Din punct de vedere administrativ aceasta se află în teritoriul localității Timișoara, la limita cartierelor Cetate și Sever Bocu. În arealul cuprins între strada Oituz și calea ferată Timișoara-Lugoj, au fost realizate anterior prezentei cercetări alte două investigații cu caracter preventiv: una în subsolul clădirii aparținând Facultății de Muzică și Teatru¹, iar cealaltă în jurul clădirilor Institutului de Cercetări Avansate de Mediu al Universității de Vest din Timișoara². Cercetarea arheologică a vizat o suprafață de aproximativ 4000 m², obiectivul principal al acesteia fiind descărcarea de sarcină arheologică (PI.1/1). Au fost investigate astfel complexe care au confirmat extensia și în această zonă a cartierului Palanca Mare, suburbie a orașului Timișoara din perioada stăpânirii otomane. Totodată au fost surprinse și părți ale fortificației bastionare a Timișoarei din perioada modernă. În colțurile de nord-est și sud-vest ale suprafeței au fost cercetate complexe de locuit, anexe gospodărești sau fântâni. Locuințele sunt de tip bordei, de formă circulară, acestea având de regulă dimensiuni mari cuprinse între 7 și 9 m² (PI.2/1-2). Anexele gospodărești sunt reprezentate de gropile de provizii și cele menajere. Acestea au formă circulară și diametre la gură cuprinse între 2 și 2,5 m, fiind surprinse pe adâncimi cuprinse între 0,2 și 0,8 m. Au fost cercetate și două fântâni (PI.2/3-4), una dintre acestea fiind prevăzută cu ghizd de lemn care însă s-a păstrat precar (PI.2/3). Atrage atenția un complex a cărei umplutură este caracterizată de arsură, pe suprafața căruia au fost găsite două piese din fier de tip *polearm* (PI.2/5).

Din perioada modernă au fost identificate părți din fortificația bastionară a Timișoarei, reprezentate de escarpa și contraescarpa Contragardei IX (PI.1/2-3). Escarpa contragardei a fost surprinsă pe o lungime de 60,3 m. Lățimea zidului variază între 1,3 și 1,5 m, fața zidului fiind orientată spre nord-est. În partea dinspre sud-vest zidul are adosați zece contraforți de formă trapezoidală. Aceștia au lungimi de 1,8-1,9 m și lățimi de 1,6 (baza mare

a trapezului) și 1,2 m (baza mică a trapezului). Distanța dintre contraforți este cuprinsă între 4 m și 4,4 m. Acest zid se află într-o stare de conservare precară, fiind demantelat până la cota nivelului cu complexe aparținând Evului Mediu Târziu. Contraescarpa a fost surprinsă pe o lungime de 22,1 m și o lățime de 0,85 m. Fața zidului este orientată spre sud-vest, iar spre nord-vest au fost identificați patru contraforți de formă trapezoidală. Dimensiunile acestora se leagă de o lungime de 1,7 m, și lățimi care variază între 0,9 și 1,3 m. Aceștia sunt dispuși la distanțe egale unul de celălalt și anume 4,6 m. Zidul păstrează între 15 și 21 de asize de cărămidă legate cu mortar (față de cota șanțului). Contraescarpa se află într-o stare de conservare relativ bună, doar în colțul de nord-vest ductul acesteia fiind reconstituit pe baza dispunerii spațiale a contraforților. Aici zidul contraescarpei fiind demantelat pe o adâncime mai mare. Interesant este faptul că, spre deosebire de restul segmentelor de fortificație cercetate, aici zidurile au fost clădite direct pe sol fără ca fundația să fie amenajată cu acei stâlpi din lemn cu rol de stabilizare a solului (PI.1/4-5). Tot din perioada modernă datează și cele trei morminte surprinse în spatele zidurilor (PI.2/7-8) și fragmentul de canalizare amplasat în zona dintre cele două ziduri (PI.2/6).

Abstract

The archaeological research „*Construire Corp 2 al Liceului Teoretic Nikolaus Lenau pentru Școala Gimnazială Nikolaus Lenau*” pursued the discharge of the archaeological load of the area on which a new building is to be built, resulting in an excavation of cca 4000 sqm. The archaeological features discovered on that occasion confirm the extension in this area of the Palanca Mare neighborhood, suburb of Timișoara during the Ottoman rule. At the same time, parts of the fortification of Timișoara from the Modern period were also discovered.

Bibliografie:

Vlase Dan, *Cetatea Timișoara: între cercetare și valorificare / Timișoara Fortress: between research and highlighting heritage*, în *Patrimonium Banaticum*, VI, 2016, 307-328.

Gindele, Robert; Marta, Liviu; Gașpar, Adriana, În vreme de război și pace. Bastionul Carol și Palanca Mare – str. Oituz, Timișoara, În: Bunoiu, Victor; Vlase, Dan (eds.), *Arheologia Banatului. Cercetări. Descoperiri. Intervenții*. 2015, Timișoara, 2016, p. 28–29.

¹ Vlase 2016, 310.

² Gindele et al. 2016.

1

2

3

4

5

Pl. 1: Imagine aeriană privind planul general al cercetării arheologice (1);
contraescarpa și escarpe Contragardei IX (2); fundația escarpei (3).

Pl.2: Descoperiri încadrabile evului mediu târziu (1-5) și epocii moderne (6-8): profilul și grundul unui bordei (1-2); fântâni (3-4); complexul cu descoperiri de tip polearm (5); profil al fragmentului de canal (6); morminte (7-8).

100. Turturești, comuna Girov, județul Neamț**Punct: Biserica „Adormirea Maicii Domnului”****Tip sit:** 13 – structură de cult / religioasă; 133 – biserică**Tip epucă:** 4 – epoca medievală; 5 – epoca modernă**Cod LMI:** NT-II-m-B-10725

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Silviu-Constantin Ceașu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț), Alexandru Gafincu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț).

Perioada desfășurării cercetării: 01.06. - 28.08.2020

Biserica de lemn „Adormirea Maicii Domnului”, precum și cimitirul, sunt amplasate în partea de nord a localității, pe Dealul Turtureștilor, în Depresiunea Cracău-Bistrița a Subcarpaților Moldovei.

Cercetarea preventivă s-a desfășurat ca urmare a implementării proiectului de investiție *Consolidare, restaurare biserică de lemn „Adormirea Maicii Domnului”*.

Istoricul monumentului de lemn – alcătuit inițial din altar, naos și pronaos – este foarte puțin cunoscut, din datele de care dispunem în prezent reieșind că vechimea sa nu pare a fi mai jos de anul 1825¹, cu mențiunea că la 1930 s-a adăugat în partea de sud-vest un pridvor (fig. 1). Însă, foarte probabil actualul lăcaș de cult continuă viața unuia mai vechi, care a funcționat cel puțin în a doua jumătate a secolul al XVIII-lea, așa cum apare în harta militară austriacă de la sfârșitul acestui veac².

Fundația bisericii a fost realizată din lespezi de gresie legate cu argilă, pe latura dintre pronaos și pridvor fiind incluse și câteva conglomerate (fig. 2). Pereții altarului și naosului sunt din bârne, acoperite în ultimele decenii cu scânduri, iar cei ai pronaosului și pridvorului sunt exclusiv din scânduri. Acoperișul are structura de rezistență din lemn și învelitoarea din draniță. Deasupra pronaosului se ridică turla bisericii, în interiorul căreia este amplasat clopotul. În cuprinsul altarului, naosului și pronaosului a fost realizată o șapă de beton peste care a fost amplasată pardoseala de lemn. În pridvor pardoseala de lemn era fixată peste grinzi de lemn refolosite, acestea din urmă suprapunând niște lespezi de piatră.

Recent, în exteriorul absidei altarului, în partea de sud-est a lăcașului de cult, a fost realizat un coș rectangular de cărămidă, pentru evacuarea fumului.

Pe latura de sud a bisericii inițiale a fost realizat un pavaj din lespezi plate de gresie, de mari dimensiuni, acesta fiind surprins atât în exteriorul pridvorului (în fața scărilor de intrare în biserică, realizate recent din beton), cât și în interiorul său (fig. 3).

Cercetarea arheologică – realizată în premieră în cuprinsul acestui obiectiv – a constatat în 13 sonde (S. 1-13) ale căror dimensiuni au variat, fiind condiționate

de forma bisericii și de amplasamentul actualului cimitir. Sondajele 1-12 (S. 1-12) au fost efectuate în exterior, între biserică și cimitir, iar Sondajul 13 (S. 13) a fost amplasat în interiorul pridvorului.

Sedimentul excavat a fost tamisat integral, complexele arheologice au fost demontate, iar artefactele au fost recoltate exhaustiv. Punctul zero (P. 0) a fost fixat pe pragul de intrare în pronaosul bisericii.

În urma acestor investigații au fost descoperite 41 de morminte, reprezentând atât înhumări, cât și reînhumări (fig. 4). Mormântul 6 (M. 6) a fost suprapus parțial de pridvorul bisericii, în timp ce toate celelalte erau dispuse în imediata apropiere a acesteia, îndeosebi în zonele de sud și de est. Inventarul mormintelor a constatat în monede otomane și austriece emise pe parcursul secolelor XVIII-XIX³, cuie și ținte de la sicrie, precum și resturi de veșminte aflate în stare precară de conservare. De asemenea, au fost descoperite și câteva fragmente ceramice moderne.

Abstract

The first archaeological investigations at Turturești (Girov commune, Neamț County) took place in 2020, following an investment project which involved restoring the wooden village church dating from 1825, with additional parts in 1930. The research led to the identification of 41 graves (burials and reburials), some of which dating back to the 18th century, thus offering precious information on the initial building of this monument.

¹ N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 197, 875.

² <https://mapire.eu/en/map/firstsurvey-moldova>

³ Deocamdată monedele descoperite sunt în curs de restaurare, astfel încât intervalul cronologic propus este cu titlu provizoriu.

Fig. 1. Vedere generală dinspre sud (foto: C. Preoteasa, 2020).

Fig. 2. Fundația dintre pronaos și pridvor (foto: C. Preoteasa, 2020).

Fig. 3. Pavajul de piatră (foto: C. Preoteasa, 2020).

Fig. 4. Morminte de înhumăție și reînhumări (foto: C. Preoteasa, 2020).

101. Viforâta, com. Aninoasa, jud. Dâmbovița**Punct: Mănăstirea Viforâta,****str. Mihai Viteazul nr. 267****Tip de sit și încadrare cronologică: 134****Cod RAN: 65404.04****Autorizația nr. 64/18.02.2020; 263/14.05.2020****Colectiv: Florin Gabriel Petrică (responsabil științific),****Minodora Cârciumaru, Mihai Claudiu Năstase****Perioada desfășurării cercetării: februarie – august 2020**

Ca urmare a dosarului nr. 741/10.02.2020 depus la secretariatul Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, în perioada februarie – august 2020 s-a efectuat cercetare arheologică preventivă, în conformitate cu contractul încheiat între beneficiar și Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște, precum și în baza autorizațiilor pentru cercetare arheologică preventivă nr. 64/18.02.2020 și 263/14.05.2020 emise de către Ministerul Culturii

Zona cercetată: interiorul și latura de sud a exteriorului bisericii Sf. Gheorghe

Scopul investiției: „Restaurarea și consolidarea bisericii Sf. Gheorghe, Mănăstirea Viforâta, com. Aninoasa, jud. Dâmbovița”.

Cercetarea a început în data de 18.02.2020, prin trasarea S1, dispusă în axul longitudinal al bisericii, deci cu orientare vest-est, în lungime de 15,30 m și lățime de 1,10 m, de la intrarea în pronaos până în fața rândului de lespezi de piatră pe care este așezată catapeteasma. În momentul începerii săpăturilor se demontase dușumeaua de lemn (0,03-0,04 m) și se înlăturase stratul suport de beton armat, gros de cca. 0,15 m. Cota de la care s-a început săpătura era, așadar, cu cca. 0,20 m mai coborâtă față de perioada de funcționare anterioară începerii procesului de restaurare. Cercetarea a început de la un strat de moloz în care predominau fragmente mari de cărămidă roșatică, de diferite tipuri: 22 x 11 x 4 cm; 24 x 12 x 4 cm; 28 x 14 x 4 cm. La cota acestui strat, în S1, caroul 3 (2,10 m est de intrarea în pronaos) a fost interceptată partea superioară a unui zid de cărămidă orientat sud-nord, legat organic de zidurile bisericii actuale (sec. XIX, post 1802). Este vorba de un zid de sprijin, lat de 1,10 m (cărămizi format 24 x 12 x 3 cm) menit a consolida clădirea la eventualele cutremure. Un zid identic a fost surprins la limita dintre naos și pronaos, pe aceeași linie cu stâlpii naos-pronaos. La cota de -0,80 m, în naos, au apărut câteva oseminte aparținând unui făt, împreună cu o monedă de argint păstrată prost (în curs de cercetare). Pentru o mai clară evidențiere a înhumărilor, numerotarea scheletelor a purtat individual codurile P (pronaos) și N (naos). Astfel, în pronaos au fost descoperite urmele a 8 înhumați, dintre care gropile a patru indivizi erau tăiate de zidurile bisericii de sec. XIX. Știind încă din 2010 traseul aproximativ al bisericii vechi, datată atunci ca aparținând sec. XVI (datare revizuită de noi după noile descoperiri, o vom numi în continuare *biserica veche*), am considerat, corect, că indivizii au fost înhumați în exteriorul bisericii vechi, la nord. Adâncimile au variat între -1,10 și 1,80 m.

În naos, carourile 8-12, s-a evidențiat la o cotă de -0,30 m, așa cum ne așteptam, partea superioară a zidului

bisericii vechi aparținând absidei nordice a acesteia. În naos au fost interceptate urmele a 13 înhumați, la adâncimi cuprinse între 0,80 și 2,20 m. Adâncimea neobișnuită a unor gropi de mormânt, dar mai ales analiza stratigrafică a S1 a condus la concluzia că avem de-a face cu două orizonturi distincte de înhumare, fapt care a condus la ideea că ar putea exista și un al treilea lăcaș de cult, pe care, încă, nu îl identificasem. Mai mult, parțial sub talpa fundației bisericii vechi, s-a descoperit un mormânt din care vizibil mai era doar craniul (-1,60 m). La nivelul aceleiași cote, reprezentând talpa fundației bis. vechi s-au observat și urmele unui mic cuptoraș, din care a fost recoltat un fragment de zgură metalică. La adâncimea de -2,20 m s-a descoperit un mormânt în care capul înhumatului era încadrat cu cărămizi, semn distinct al apartenenței defunctului la rasa monahală. Acest mormânt a tăiat un altul, aflat la aceeași cotă. În total, în naos au fost identificate urmele a 13 înhumați, care, împreună cu cele din pronaos ridică numărul total la 21. Mai precizăm faptul că pământul în care au fost practicate înhumările este unul extrem de umed, cleios, semn al unor infiltrații de apă pe sub actuala biserică. Astfel, în majoritatea cazurilor de cercetare a mormintelor, acest lucru a fost făcut cu mare dificultate, pământul fiind greu de detașat de pe oseminte.

Precizăm că în lăcașul actual (sec. XIX) nu au fost practicate înhumați, mănăstirea dispunând încă de la sf. sec. XVIII de un cimitir și o capelă, situate în imediata apropiere a mănăstirii.

În pronaos, a fost realizat un sondaj în colțul de sud-vest pentru a putea surprinde, așa cum ne așteptam, zidul de nord al pronaosului bisericii vechi, lucru care s-a și întâmplat. Cercetarea a continuat prin trasarea S2N (6,30 x 1,50 m), alipită zidului de sud al pronaosului bisericii actuale, fapt care a condus la dezvelirea fundației zidului de nord al bisericii vechi (la adâncimea de -0,62 m).

Următoare fază a cercetării a constat în trasarea S2, proiectată inițial perpendicular pe absidele de nord și sud ale bisericii moderne. Având în vedere noile descoperiri, a identificării traiectoriei bisericii vechi, s-a decis dezvelirea completă a părții sudice a naosului bisericii moderne, care suprapunea absida nordică a bisericii vechi. S-a renunțat, justificat, la cercetarea absidei de nord a interiorului bisericii moderne, relevându-se deja faptul că vom intercepta, și încă la adâncimi mari, doar morminte. Am evitat să deranjăm, nejustificat, vechiul cimitir și ne-am îndreptat atenția către zona bisericii vechi. Acest lucru s-a făcut prin trasarea a trei secțiuni (S 2 N - S 4N) perpendiculare pe absida sudică a bisericii actuale. Trasarea secțiunilor a avut ca scop atât surprinderea în plan a absidei nordice a bisericii vechi, cât și evidențierea prin cât mai multe profile stratigrafice a etapelor de demantelare a bisericii vechi, respectiv construcție a celei existente azi.

Prin trasarea celor trei secțiuni, cu doi martori între ele, de 0,50 m respectiv 1,00 m, s-au putut observa mai multe detalii constructive ale bisericii vechi, precum și o refacere a acesteia. Astfel, fundația acesteia are o lățime de 1,20 m și adâncimea surprinsă de cel puțin 1,50 m la talpa fundației. S-a mai putut observa și faptul că biserica veche are abside poligonale (pentagonale). La un moment dat, s-a adăugat atât fundației, foarte probabil și paramentului, o „căptușeală” groasă de 0,30 m.

Prin acest adaos, încă nedatat cu precizie, dar care poate fi pus în legătură cu refacerea bisericii de către doamna Maria Brâncoveanu, soția lui Constantin Brâncoveanu, absidele bisericii au fost rotunjite, din pentagonale devenind semicirculare. Din punct de vedere stratigrafic, datorită profilelor foarte clare, s-au putut observa toate etapele constructive și de demolare ale bisericii vechi, precum și cele de edificare și reparație (1914) ale celei actuale.

Însă, următoarele descoperiri, puse în lumină de trasarea celor trei secțiuni, au relevat, după cum urmează să detaliez, apariția urmelor unui alt lăcaș de cult, cu o morfologie și planimetrie diferite de celelalte două. Cum această descoperire este mai presus de orice dubiu, am numerotat bisericile, pentru a înlătura orice confuzie, astfel: B1 – biserica navă cu pavaje (sf. sec. XV? -1530?); B2 (1650?) – biserica cu absidă poligonale (este tipul Matei Basarab, cu numeroase analogii, inclusiv în Târgoviște); B3 – biserica actuală, de sec. XIX – post 1802.

La adâncimea de 1,00 m, în toate cele trei secțiuni au fost interceptate două tipuri de pavaje de cărămidă, aparținând unui lăcaș de cult mai vechi. Un fragment de zid din această veche biserică (mai departe numită B1) a fost identificat în S3N. Zidul are o lățime de 0,86 - 0,88 m, este de tip „emplecton” (fețele zidului sunt din cărămidă, iar în interior sunt înecați în mortar bolovani de piatră, medii și mici). Zidul a fost interceptat în spațiul creat de fundația absidei nordice a B2, fapt care ne arată că fundația B2 a suprapus zidul demantelat la nivelul pavajului al B1 (doar pe lățimea de 0,86 m, căci fundația B2 are lățimea de 1,20 m). A fost astfel limpede că B1 este de tip navă.

După înregistrarea profilelor celor trei secțiuni (foto și desen) s-au demontat martorii pentru înregistrarea planimetrică a B1 și B2, precum și a relevării pavajelor. S-a putut vedea, în urma planului reieșit din săparea S2P și S2N, S3N, S4N că am surprins aproape întreaga latură de nord a B2, inclusiv parte din fundația piciorului mesei altarului, iar din B1, pavajele din naos și altar, parțial surprinse, inclusiv parte din fundația piciorului mesei altarului.

Cercetările arheologice preventive din lunile februarie – iunie 2020, realizate în interiorul bisericii Sf. Gheorghe din Mănăstirea Viforâta, jud. Dâmbovița au surprins succesiunea în timp a cel puțin trei bisericilor de zid. Din cea mai veche dintre acestea, B1, au fost surprinse *in situ* elemente constructive inedite, foarte bine păstrate și conturate. Acest fapt ne obligă, atât pe noi, cât și Comisia Națională de Arheologie de a analiza și hotărâ în favoarea păstrării și expunerii muzeistice a unui model de succesiune în timp a unui lăcaș de cult important pentru cultura spirituală a Evului Mediu Românesc. Tocmai existența acestor vechi biserici justifică statutul de monument istoric de vârstă medievală a ansamblului mănăstiresc, restaurat complet în epoca modernă și contemporană. Ineditul și frumusețea acestor noi descoperiri justifică întrutotul și inițiativa noastră de a face vizibil tuturor eforturile arheologiei de a aduce la lumină și cunoaștere trecutul istoric al țării.

Mai precizăm că proiectul de restaurare actual al monumentului de sec. XIX nu a prevăzut cercetări arheologice preventive, așa cum prea adesea se întâmplă în ultimul timp, desi era cunoscută existența unei biserici

medievale, încă din cercetarea arheologică din anul 2010. Prin săpăturile din anul 2020 a mai fost adăugat istoriei un nou lăcaș de cult, descoperit prin eforturile arheologiei, iar o eventuală reîngropare a sa nu va face altceva decât să ascundă tocmai piatra de temelie care a determinat obținerea de fonduri europene pentru restaurarea ansamblului monahal.

După finalizarea cercetărilor din interior, în data de 17 iulie 2020 s-au reluat cercetările în exterior, mai precis pe latura de sud a bisericii. S-a trasat C1, între decroșul absidei sudice a naosului și cea a altarului B3 și ușa actuală de acces în altar, pentru a surprinde, pe cât posibil, latura de sud a altarelor B1 și B2.

După îndepărtarea trotuarului perimetral al bisericii actuale, a unui strat de pământ depus, și a unui nivel de demolare, a apărut partea superioară din ceea ce s-a mai păstrat din zidul de fundație al părții sudice a absidei altarului B2. Zidăria nu s-a păstrat întreagă pe toată lățimea fundației, fiind parțial distrusă de sistemul de paratrăznet precum și de un canal termic ce alimenta caloriferele din biserică. Dincolo de această parțială distrugere a zidului de fundație se poate observa foarte bine sistemul de tiranți ce lega zidăria, precum și una dintre fisurile ce au slăbit biserica la cutremurul din anul 1802.

În paralel cu C1 s-a deschis cercetarea în suprafață a zonei unde se desfășoară spre exterior resturile fundațiilor B1 și B2. Suprafața a fost împărțită în carouri, astfel încât să se poată urmări, surprinde și înregistra eficient toate descoperirile. Așa cum ne așteptam, imediat sub stratul vegetal a apărut nivelul de demolare corespunzător anilor 1802-1803 precum și părțile superioare păstrate *in situ* ale fundațiilor B2.

La adâncimea de 0,30 m, pe o suprafață întinsă situată la sud de zidurile fundațiilor B2 a apărut un pat de mortar, aparținând unui nivel distinct de refacere al bisericii B3. Datarea s-a făcut cu ajutorul unei monede otomane, descoperită chiar pe patul de mortar/caroul 9A (Mahmud II din anul 20 = 1828 - 1829, identificare dr. Aurel Vâlcu, IAB București).

Cercetarea a continuat cu degajarea stratului de moloz depus peste fundațiile B2 - aici trebuie făcută o precizare necesară: spre deosebire de B1, din care s-au păstrat nivelurile de pavaje, deci nivelul de călcare interior, la B2 s-au descoperit doar fundațiile, nivelul de călcare interior al bisericii dispărând odată cu edificarea B3.

La partea de vest a B2, imediat sub stratul vegetal, acoperite de stratul de moloz al demolării B2, au apărut, parțial păstrate, treptele de intrare în B2, structură alcătuită din îmbinarea unor elemente arhitecturale mai vechi, posibil aparținând B1 (montant fereastră?), lespezi de piatră, cărămizi legate cu mortar.

În zona treptelor, în interiorul stratului de moloz al B2 a fost descoperită o altă monedă otomană - C2D, - 0,50 m (para otomană de la Abdulhamid I (1774-1789) bătută la Constantinopol. Nu se poate vedea clar anul de batere din poza, dar cel mai probabil e 11 adică 1783/1784, identificare dr. Aurel Vâlcu, IAB București). Lângă trepte au fost găsite și câteva lespezi de calcar gri, friabile, ce reprezintă un nivel de călcare exterior. Această monedă datează foarte precis demolarea B2.

Prezentarea descoperirilor din interiorul B2

Am precizat anterior că deasupra fundațiilor B2 se afla un nivel de placi de beton, aliniate zidului B3, un strat de pământ vegetal, succedat imediat de un nivel de dărâmtură aparținând B2. Mai existau și doi copaci, ale căror rădăcini au afectat nivelurile arheologice. Planul B2 (sec. XVII) este un triconc cu abside poligonale, cu un pronaos compartimentat în două.

După îndepărtarea molozului, cercetarea a continuat în cele două compartimente ale pronaosului B2 - numite C1P la vest și C2P la est. Pentru a putea obține o stratigrafie a umpluturii, cel puțin până la nivelul presupus al pavajelor B1, s-au secționat median cele două compartimente.

C1P (C1B2)

În C1P, la cota de - 0,50 m, au apărut câteva resturi de oseminte umane în context secundar (fragment mandibulă și femur). În același compartiment, la cotele de 0,60 și 0,70 m au fost identificate paturile de mortar a două straturi de pavaj.

În latura de nord a compartimentului, tăiat în ax de fundația B3 s-a descoperit un cavou? de cărămidă, necercetat, al cărui extradados păstrat se vede foarte bine (numit M5). Se va ține cont de existența acestuia în momentul găsirii soluțiilor pentru consolidarea fundațiilor bisericii în cult B3. Ulterior, s-a practicat un sondaj în interiorul așa-zisului cavou, însă nu s-a descoperit golul cripei. Recomandăm demontarea zidăriei în momentul consolidării fundațiilor bisericii actuale.

În partea de sud a compartimentului s-a descoperit un mormânt de călugăr, cu o cărămidă depusă la creștet. În același context, au fost descoperite și trei monede, lipite între ele, aflate la Laboratorul de Restaurare-Conservare. Mormântul aparține unui ieroschimonaș pe nume Macarie, înmormântat în anul 1821 - numit M2. Aparține, deci, nivelului de înhumare nr. 3, aparținător B3. Înhumarea a avut loc după demolarea B2.

Cercetarea în interiorul compartimentului a fost epuizată, săpătura ajungând la solul viu. Se pot realiza injectări și consolidări de fundație.

C2P (C2B2)

După degajarea stratului de moloz, în zidul ce desparte pronaosul B2 în două, în partea sa de est s-a descoperit o firidă, a cărei gură era astupată cu două cărămizi legate cu mortar. Nu s-a ajuns încă la o adâncime care să permită cercetarea ei integrală. S-a descoperit și prelevat totodată, din interiorul ei, căci era vizibil, un *unguentarium*, păstrat integral, piesă remarcabilă atât prin realizare cât și prin extraordinara sa raritate.

Credem că este poate fi vorba de o depunere intenționată, foarte probabil asociată cu oseminte umane.

Precizăm că acest zid despărțitor (posibil să despartă pronaosul de un pridvor, a dus la distrugerea unuia sau unor morminte, după resturile de osteologice lipite de zidărie.

La cota de - 0,70 m a apărut pavajul format din cărămizi mici, aparținând B1. Spre nord, tăiat pe jumătate de fundația B3 (situație similară și în C1P, vezi mai sus) a apărut un mormânt de înhumare - numit M1, în groapa acestuia fiind antrenate porțiuni din pavajul B1.

În jumătatea de sud a compartimentului au mai apărut două morminte M3 și M4, aparținând unor călugări sau călugărițe. Osemintele M 4 se află depuse într-un

cavou de cărămidă - 27 x 14 x 4 cm (format identic și la cavoul lui M5, aflat în C1P), a cărui boltă este spartă aproape complet, cu excepția unei mici porțiuni de la vest, la zona capului. Nu s-a ajuns la cercetarea sa completă, însă, după statura înhumatului pare că avem de-a face cu o refolosire a cavoului. Înhumatul are craniul încadrat de trei cărămizi inscripționate. În interiorul cavoului au mai apărut fragmente din alte două calote craniene, - 0,75 m.

M3 aparține de asemenea unui monah/ie, având deasupra capului depuse două cărămizi de formă paralelogram, 29 x 17 x 4 cm. Analogii cu aceste cărămizi găsim la curtea domnească din Târgoviște, folosite la pavajul bisericii-paraclis. Se datează în sec. XVII.

În urma săpăturilor au reapărut cele două pavaje ale B1, cu specificarea că pavajul înspicat a fost refăcut la o dată ulterioară, cărămizile fiind așezate longitudinal. Pentru o verificarea a situației de sub pavaje acestea au fost demontate, cu această ocazie stabilindu-se cotele la care se află talpa fundațiilor B1, B2 și B3.

Cercetarea a fost epuizată în C2B2, se pot realiza injectări și, cu acordul CNA și CNMI, demontarea a 0,40 m spre sud a fundațiilor B1 și B2 spre a se consolida fundațiile B3. La nivelul solului acestea vor fi, însă, marcate împreună cu panouri explicative.

Naosul B2

Cercetarea acestuia s-a făcut inițial pe o suprafață redusă, datorită existenței aceluși canal termic, care este propus spre demolare, spre a putea continua cercetarea și eventual consolidarea fundației B3. La cota de 0, 70 m a apărut, în condiții de păstrare bune, acolo unde a fost surprins, pavajul B1. Ulterior, canalul termic a fost demolat, constatându-se că sub el se află neatins pavajele succesive de sec. XVI ale B1, întins până la contactul cu fundația B3. Acestea nu au fost demontate, fiind propuse pentru conservare *in situ*, ca martor arheologic. Noua propunere a proiectantului prevede demontarea sa pe o lățime de 0, 40 m. se va realiza acest lucru sub supraveghere arheologică.

Altarul B2

A fost identificată o mică parte din partea sudică a absidei altarului, restul fiind suprapus de zidurile actuale biserici B3. Pentru a obține mai multe date privind cronostratigrafia zonei ocupată de B1 și B2 au fost deschise două casete C1 și C2, C1 pe latura vestică a B2 și C2 pe latura de sud, ambele ancorate de colțul de sud-vest al B2.

C3 (1,90 x 1,40 m) - descriere profile:

Profil nord

La partea superioară pământ vegetal. De-a lungul fundației structurii numită „cămășuială” (post-brâncovească, datată) se observă urmele unui șanț care a întrerupt realția stratigrafică dintre cămășuială și partea terenului de sud. Această „cămășuială” este în relație cu o placă de mortar groasă pe alocuri 0,20 m, scursă spre exteriorul bisericii 2 (spre sud) cu cca. 1,70 m. Deasupra acestei plăci de mortar se află două straturi: Placa de mortar de var datată cca. 1820, care suprapune nemijlocit un strat gros de nisip (0,35 m). Aceste două straturi sigilează spre sud nivelurile de înhumări. Ele au și retezat, de altfel, partea superioară a gropilor de mormânt, așa cum se vede în profilele de vest, nord și sud.

Sub placa de mortar dur aparținând etapei de construcție a „cămășuielii” se vede o groapă de reînhumare, în care se distinge o aglomerare de oase umane, printre care și trei calote craniene, oase de femur și două cărămizi care probabil au încadrat un craniu înainte de reînhumare. La 0,65 m sub placa de mortar se află baza gropii de reînhumare și începe nivelul de steril.

În profilul de vest situația este aproximativ aceeași, sub stratul de mortar aflându-se o groapă de mormânt aparținând la doi indivizi. La est stratigrafia este neschimbată.

Profilul de sud păstrează nealterată succesiunea straturilor, placa de mortar abia atingând profilul.

1. Vegetal
2. Pietriș de călcare
3. Pământ amestecat cu cărămizi și mortar
4. Nisip
5. Succesiune de plăci de mortar și nisip (nivel pregătire material de construcție)
6. Pământ și cărămidă spartă
7. Demolare/strat de moloș fin
8. Pământ cu pigmenți de cărbune
9. Pământ/cărămizi sparte/mortar/
10. Pământ/cărămidă spartă
11. Pământ/cărămizi/mortar
12. Lentilă fină de mortar
13. Pământ cu pigmenți de cărbune/pietre/mortar
14. Steril

S1

A apărut la M8 un inel de aur cu pietre semiprețioase și o monedă. S-au scos din profilul de est al S1 patru cărămizi ce încadrau capul M9. Cărămizile au fost extrase pentru a se încerca datarea cât mai exactă a stratului de pământ care sigila mormântul la partea superioară

Repere:

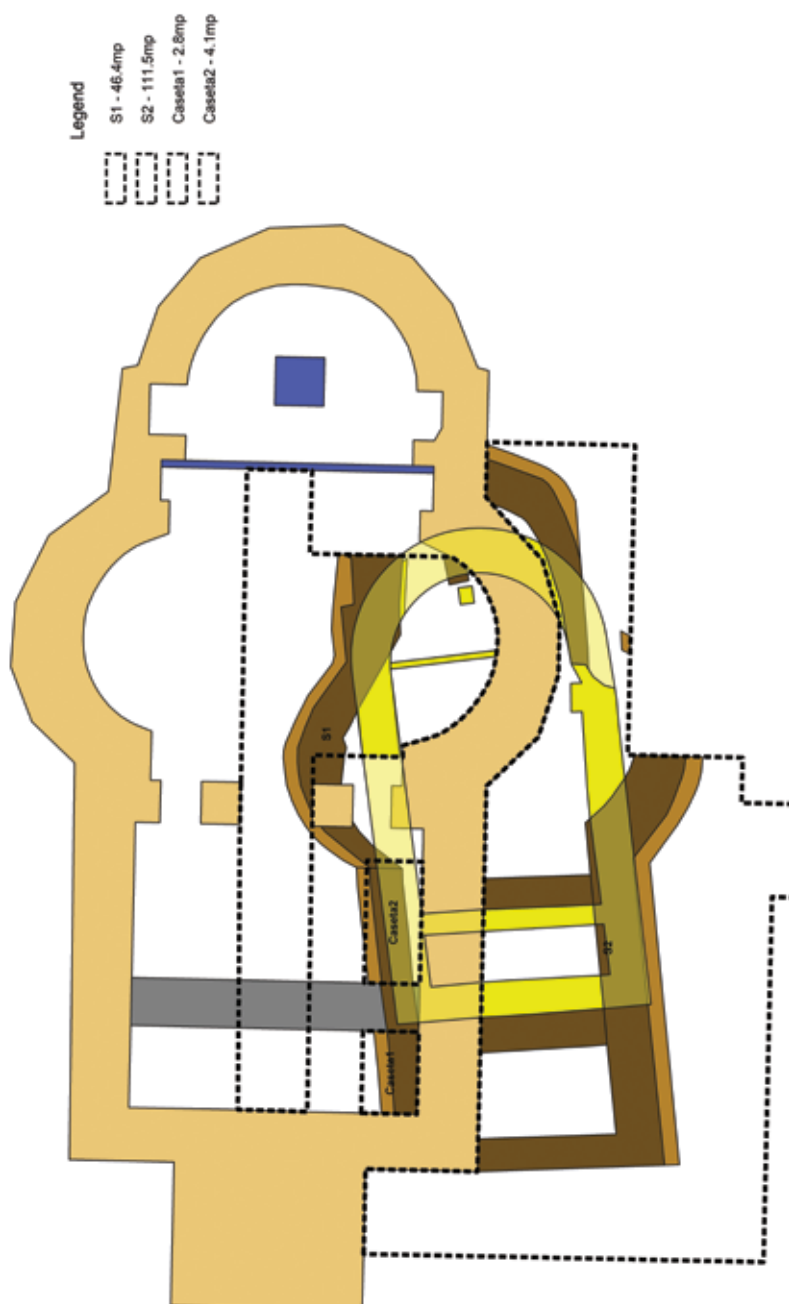
Cota W0 finală este aceeași cu cea a constructorului, atât pentru cercetările din interior cât și pentru exterior.

- Cotă pavaj hexagonal în C2P – 2,10 m
- Cote pavaje în naos B1 – înspicat (2,02 m); hexagonal (- 2,10 m)
- Ultima structură tip pavaj C1 B2 (přidvor lemn B1?) – (- 2,25 m)

C2B2 - spărgând în mod identic fundația B1 (ca și la M3 și M4), a fost descoperit un alt mormânt, care are la cap așezate cărămizi tip paralelogram (29 x 18 x 4 cm). S-a constatat faptul că pavajul B2 este reprezentat de acest tip de cărămizi.

În axul B2, în C1B2, unde nu se mai observă urmele B1 au apărut oseminte aparținând orizontului cimitirului B1, depuse într-o groapă comună.

Centura de fundații s-a realizat deja pe laturile de est și nord, sub atenta supraveghere a lucrărilor de către arheologi. Se cunoștea situația stratigrafică încă din anul 2010, de la precedentele lucrări de cercetare preventive. Nu au fost descoperite morminte sau alte structuri de zid, solul fiind afectat încă din anii '60-'70 până la o adâncime de 1,10 – 1,20.

EXECUTANT	COMAC Targu Mureș	Suportul a tehnologiei proiective
FINANȚIER	Asociația Targu Mureș UNIT COM. Asociația	Adresă: 60-Adresă Virtuală nr.267, sat Văratea com. Asociația, Jud. Dâmbovița
COORDONATOR ȘTIINȚIFIC	Florin Gabriel Petrică	Total Punctaj:
COLECTIV DE CERCETARE	Mădălina Ciocanescu, Mihail Nevesteiu	260 2020-05-15
VALOAREA DATE	Florin Grigores, Mihail Nevesteiu	Suma 1:100
VALOAREA SI PRELUCRARE DATE	Florin Grigores	

A vertical scale bar labeled "Scala 1:100" and "Meters". The scale ranges from 0 to 50 meters, with major tick marks every 10 units (0, 10, 20, 30, 40, 50) and minor tick marks every 2 units. The bar is black with white text and markings.

Fig. 1. Plan amplasare suprafețe cercetate.

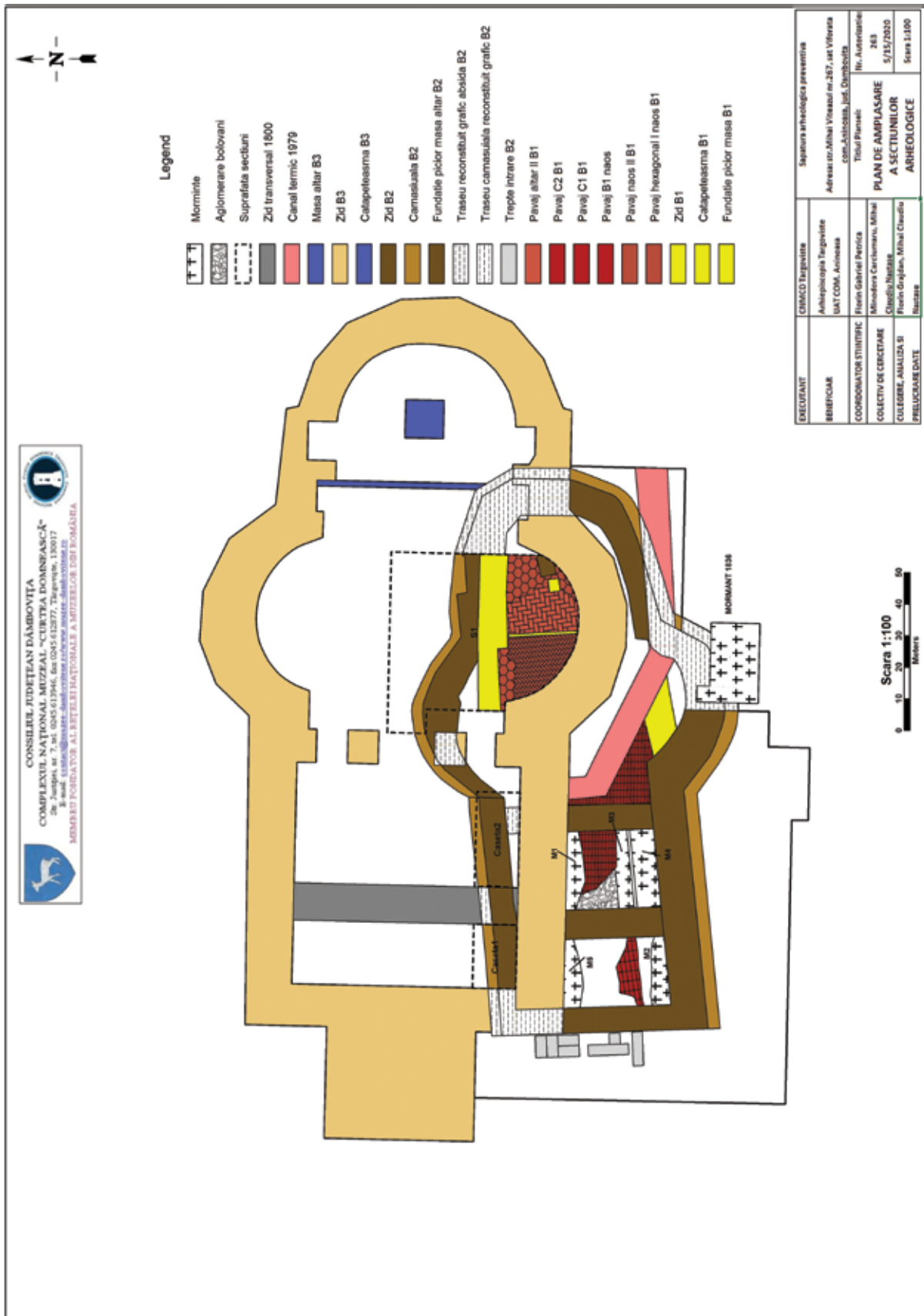

Fig. 2. Plan amplasare secțiuni.

Fig. 3. Viforâta, plan B1 B3.

Fig. 4. Lăcrimariu, sec. XVI.

102. Vitănești, jud. Teleorman**Punct: „Măgurice”**

Tip de sit: 117

Încadrare cronologică: 141-143

Cod RAN al sitului: 153785.01

Autorizație nr. 80/05.05.2020

Colectiv: Radian-Romus Andreescu - responsabil de șantier, Katia Moldoveanu, Mihai Florea, Andreea Bîrzu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR), Pavel Mirea, Ion Torcică (MJT Alexandria)

Total finanțare: Muzeul Județean Teleorman

Perioada desfășurării cercetării: 23.08.- 06.09.2020

Scurtă prezentare a sitului

Situl se află la cca. 1,5 km est de DN 6 București - Alexandria. Așezarea de tip tell din punctul „Măgurice” se află în lunca râului Teleorman, într-o zonă mlăștinoasă, la baza terasei de nord-est. Tellul se prezintă ca o movilă relativ ovală, cu diametrele de circa 80-90 m și o înălțime maximă de circa 6 m. Descoperirile din această așezare aparțin culturii Gumelnița (eneolitic, a doua jumătate a mileniului V BC).

Obiectivele cercetării. În campania 2020 s-a continuat cercetarea nivelului Gumelnița A2 din sectorul Sx (sud-vest) al așezării eneolitice. Ca urmare a faptului că finanțarea a fost asigurată doar de către Muzeul Județean Teleorman, campania 2020 a fost una de scurtă durată, în care s-a urmărit cercetarea situației stratigrafice din suprafața M-R (1-5), în care au fost descoperite în campania precedentă resturile unor locuințe.

Metoda de cercetare a fost săpătura în suprafață, fiind folosit un sistem cu suprafețe de 10 x 10 m, împărțite în carouri de 2 x 2 m. În campania 2020 a fost cercetată o suprafață de circa 100 m².

Rezultatele cercetării

În campania 2020 s-a continuat cercetarea locuinței incendiate L1/2018, ce a fost identificată anterior în suprafața M-R (1-5). La finalul campaniei 2019, o parte din resturile locuinței au fost conservate, acestea făcând obiectul cercetării de anul acesta. Este vorba despre o alveolă a solului unde se aflau concentrate mai multe vase întregibile sparte pe loc, prinse sub resturile de chirpici ars. De asemenea, au fost conservate și resturile unei amenajări tip cutie cu rășniță/laviță și ale unei vetre (carourile O4-P4) aflate în apropierea vetrei mari/posibil cuptor din carourile O3-O4, cercetată în campania precedentă. Observațiile stratigrafice efectuate în această zonă a locuinței au dus la considerații deosebit de interesante privind dinamica locuirii în așezare.

Astfel, se pare că a existat un moment în utilizarea locuinței în care funcționau vatra din c. O4-P4, alături de care se afla o amenajare tip cutie. Ulterior, într-un alt moment de utilizare a locuinței, ca urmare a unei reamenajări, vatra cea mare (c. O3-O4) a fost construită peste resturile dezafectate ale cutiei. Astfel, problema relației celor două vetre și a amenajării tip cutie din locuința incendiată a fost rezolvată, în sensul evidențierii a două momente cronologice de folosire a spațiului locuit din interiorul casei, primul în care

erau în uz vatra din c. O4-P4 și amenajarea tip cutie, peste aceasta din urmă fiind construită, într-un moment ulterior, vatra cea mare din c. O3-O4.

Vatra din c. O4-P4 era de formă pătrată, cu latura de cca. 1 m și avea cca. 40 cm înălțime. Avea un miez din lut ners și o gardină din lut ars cu mai multe refaceri. Vatra avea o singură fază de utilizare, plăcuțele de vatră fiind păstrate doar pe o suprafață mică. Amenajarea tip cutie avea cca. 60x65 cm, fiind adosată vetrei. După secționarea sa, s-a putut observa că avea un pat de amenajare făcut din lut ners și fragmente ceramice, unele sparte pe loc.

Tot în această campanie a fost secționată și cercetată parțial și podeaua locuinței. Aceasta a fost construită din 4-5 starturi subțiri din lut, fiind păstrată în special în zona unde a fost acoperită de distrugerea arsă a locuinței.

Cea de-a doua direcție de cercetare a urmărit finalizarea zonei alveolate cu vase sparte *in situ*. Acestea erau concentrate în zona carourilor R3-5 și localizarea lor pare a indica latura de vest a locuinței. Au fost descoperite mai multe vase de diferite dimensiuni, dintre care unele mici aflate în interiorul unora mai mari, precum și mai multe capace.

Ca o concluzie, deși cercetarea sa nu a fost încă finalizată, se poate spune că locuința L1/2018 avea cca. 13 mp, existând posibilitatea ca părți din ea să se afle în suprafețele alăturate. Deși resturile sale erau destul de consistente, limitele locuinței nu au putut fi stabilite cu precizie. Era orientată aproximativ est-vest. S-au putut contura câteva zone distincte, cum ar fi alveolarea cu vase sparte pe loc de pe latura vestică, în tip ce pe latura estică se aflau cele două vetre și amenajarea tip cutie, vatra cea mare fiind construită ulterior. În continuarea vetrelor se afla o concentrare de rășnițe.

Scurtă descriere a descoperirilor

Materialul arheologic este foarte bogat, fiind format din ceramică, material osteologic, unelte din piatră, os, corn. În zona carourilor R4-R5 (locuința L1/2018) au fost identificate alte vase sparte *in situ* ce fac parte din aglomerarea de vase descoperite în campania precedentă. De asemenea, pe acest nivel începe să crească procentul de ceramică fină, de culoare neagră, decorată cu grafit și pictată cu roșu. Mai multe astfel de fragmente ceramice decorate au fost descoperite în șanțurile ce taie resturile locuinței.

Materialele sunt depozitate la MNIR, MJT și Școala din Vitănești.

Obiectivele cercetărilor viitoare

Campaniile viitoare au ca obiectiv extinderea săpăturilor pe toată suprafața așezării, în vederea cercetării dinamicii locuirii corespunzătoare nivelului Gumelnița A2.

Bibliografie:

Radian Andreescu *et alli*, Vitănești „Măgurice”, com. Vitănești, județul Teleorman, Cronica Cercetărilor Arheologice din România, Campaniile 2008-2017, cIMeC 2009-2018.

Radian-Romus Andreescu, Pavel Mirea, Katia Moldoveanu, Ion Torcică, *Noi descoperiri în așezarea gumelnițeană de la Vitănești „Măgurice”*, Buletinul Muzeului Județean

Teleorman. Seria arheologie 1, 2009, p. 75-92.

Radian Andreescu, Katia Moldoveanu, *Considerații privind vetrele din așezarea gumelnițeană de la Vitănești „Măgurice”, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, nr. 3, 2011, p. 103-117.

Radian Andreescu, *Reprezentări ornitorfe descoperite în așezarea de la Vitănești „Măgurice”, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie 4, 2012: 47-52.

Katia Moldoveanu, *Un capac cu mâner antro-po-zoomorf descoperit la Vitănești „Măgurice”, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie 4, 2012: 53-57.

Ion Torcică, *Piese de tipul „coarne de consecrație” descoperite în așezările Vitănești „Măgurice” (jud. Teleorman) și Surdulești (jud. Argeș)*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie 4, 2012: 59-69.

Radian Andreescu, Katia Moldoveanu, *Note asupra unui complex descoperit în așezarea eneolitică de la Vitănești, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie 5, 2013: 143-154.

Katia Moldoveanu, *O categorie aparte de materiale descoperite în așezarea gumelnițeană de la Vitănești*, Musaios, XIII, p. 51-58.

Radian-Romus Andreescu, Katia Moldoveanu, *Pandantive din lut descoperite în așezarea eneolitică de la Vitănești, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, nr. 9, 2017, p. 29-40.

Ion Torcică, *Un tip aparte de vase descoperite în structurile de locuire Gumelnița B1 din tell-ul Vitănești - Măgurice, jud. Teleorman*, Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie, nr. 9, 2017, p. 41-56.

Abstract

The 2020 campaign focused on the research of Gumelnița A2 habitation level from the South-Western area (Sx) of the Eneolithic settlement.

Due to limited funding, the 2020 campaign lasted for only two weeks. During this time, the researches concentrated in M-R (1-5) area, in order to continue the excavation of the debris of a burnt dwelling (L1/2018). One goal was to finish the excavation of the agglomeration of *in situ* broken vessels, placed in a pit, probably on the Western edge of the dwelling. Another goal was to settle the stratigraphical relation between the inner arrangements of the dwelling, more precisely between the big hearth excavated last year, the little hearth and the clay box standing between the two. According to the stratigraphical sequence, the big hearth was raised later than the little one, on top of the clay box.

The inventory is very rich, comprising a large amount of ceramics, including whole vessels or broken *in situ*, in the area of L1 dwelling. The percentage of high quality ceramics (including graphite painting) began to raise starting with this habitation level.

The future campaigns will aim to extend the excavation in the habitation level belonging to Gumelnița A2.

Fig. 1. imagine de ansamblu a locuinței L1/2018 în timpul cercetării.

Fig. 2. Vatra mică și amenajarea tip cutie.

Fig. 3. Vase sparte in situ.

Fig. 4. Capace.

103. Zalău, jud. Sălaj**Punct: Dealul Lupului / Farkás-domb, MICHELIN****Cod RAN:** 139713.20**Autorizație nr.** 249/26.05.2020**Colectiv:** Dan A. Băcuet-Crișan (resp. științific), Ioan Bejinariu, Horațiu V. Cociș, Dan A. Deac, Timea Keresztes (membri în colectivul de cercetare)

Cercetarea arheologică preventivă din vara anului 2020 de la Zalău, punctul „Dealul Lupului / Farkás-domb, MICHELIN” a fost precedată de un diagnostic arheologic pe o suprafață de peste 6 ha solicitată de beneficiarul lucrării MICHELIN România. La limita sud-estică a suprafeței respective au fost descoperite indicii arheologice în baza cărora zona cu vestigii a fost delimitată și s-a solicitat autorizație de cercetare arheologică preventivă pentru descărcarea terenului de sarcină arheologică.

Cercetările cu caracter preventiv desfășurate anterior la Zalău „Dealul Lupului” în contextul amenajării investiției grupului francez MICHELIN și ulterior pentru conectarea la utilități au evidențiat bogatul patrimoniu arheologic existent mai ales la limita nordică a platoului. Vestigiile arheologice aparțin neoliticului, Bronzului timpuriu, primei epoci a fierului și sec. II – III d.Chr.¹ Până acum însă în cadrul cercetărilor derulate nu au fost evidențiate și descoperiri sau materiale arheologice din Bronzul târziu.

Așa cum precizăm, mormintele au apărut la limita sud-estică a zonei supuse evaluării de teren, spre limita platoului. De aici terenul începe să fie ușor înclinat către est, însă acest aspect s-ar putea datora și amenajărilor trecute ale acestui loc, mai pregnante fiind cele din al doilea război mondial când a fost amenajat un aeroport militar. Toate mormintele descoperite sunt de incinerare în urnă și apar la mică adâncime față de actualul nivel de călcare: -0,36 m – 0,48 m. Deși imediat după apariția primelor indicii am efectuat răzuiri succesive pe suprafața unde au apărut fragmente ceramice în niciunul dintre cazuri nu am putut surprinde conturul gropii în care a fost îngropată urna funerară, iar acest aspect a fost reținut și în cazul altor descoperiri cu caracter funerar din partea de nord-est a Ungariei. Inițial am apreciat că avem de-a face cu 16 morminte, dintre care două sunt incerte. Spre deosebire de celelalte morminte unde inventarul ceramic funerar este grupat, chiar dacă recipientele sunt fragmentare, în cazul celor două (Cx. 9 – 10) fragmentele ceramice sunt foarte dispersate, mai ales dacă ne referim la Cx. 9 unde fragmentele ceramice sunt răspândite pe o suprafață de 1,50 x 1,20 m. Suntem tentați să credem, până la restaurarea materialului ceramic, că în cazul celor două avem de-a face cu un singur mormânt împrăștiat de lucrările agricole executate în anii socialismului. Majoritatea mormintelor sunt compuse dintr-un vas în care au fost depuse resturile cinerare și un alt vas care acoperea urna,

însă apar în câteva cazuri și vase adiacente. În două dintre cazuri (Cx. 17 și Cx. 19) după conturare și șpăcluirea contextelor arheologice am constatat că apar resturile de la patru (Cx. 17), respectiv trei recipiente (Cx. 19). După flotarea conținutului tururilor recipientelor am observat că în fiecare dintre cele 7 vase ale celor două morminte apar diferite cantități de oase arse. Cantitatea de resturi cinerare diferă. Sunt vase în care apare o cantitate apreciabilă de resturi arse în timp ce în câteva cazuri am recuperat mai puțin de un pumn de oase arse. Într-un asemenea caz (Cx. 15), o cantitate foarte mică de oase arse a fost depusă într-un vas bitronconic, miniatural, cu un picior cilindric care pare să fi fost acoperit cu o ceașcă tronconică fără toartă. Având în vedere că fiecare recipient a fost ridicat cu grijă „*in situ*” și transferat la laboratorul muzeului am avut oportunitatea de a curăța atent, în cele mai bune condiții și ulterior de a flota conținutul vaselor din inventarul funerar. Astfel din inventarul Cx. 6 au fost recuperate două mici bucăți de bronz, indeterminabile, iar câteva dintre oasele arse din Cx. 14 prezintă o pigmentare verde, slabă ceea ce ar indica prezența unor piese de metal distruse prin foc. Din inventarul Cx. 17, mai precis din vasul „C” provine o așchie de silex, respectiv o piatră de râu. Din vasul „B” al aceluiași mormânt provin trei fragmente de la o piesă de bronz. Distanța între morminte diferă. Bunăoară între Cpx. 3 și 5 este mai puțin de 0,50 m, însă în cazul Cpx. 17 și 19 vasele sunt foarte apropiate, fără a exista suprapuneri, sau deranjări.

Analiza preliminară a materialului ceramic descoperit, care este în curs de derulare, dovedește că în acest loc a existat o necropolă de incinerare a unei / unor comunități ale grupului cultural Cehăluț-Hajdúbagos din Bronzul târziu, documentat prin descoperiri în partea estică a regiunii Tisei superioare, aproximativ între bazinul Crasnei și Crișul Alb, inclusiv la sud de cursul ultimului râu, pe teritoriul Ungariei. Ceramica s-a conservat destul de prost în solul lutos, acid, însă la o primă analiză se observă că majoritatea recipientelor nu sunt foarte bine arse, iar slipul pe care este aplicat decorul a avut o aderență precară pe pereții vasului. Formele de vase și decorul lor sunt cele comune acestui grup cultural. Este vorba despre vase cu corpul bitronconic sau rotunjit, cu un gât cilindric, scurt, uneori cu o pereche de torți de gât. Pot fi identificate străchini / castroane cu corpul tronconic, cu umărul profilat și buza răsfrântă la exterior, decorate pe umăr cu proeminențe conice înconjurare de caneluri semicirculare sau cu arcade hașurate, care uneori alternează cu spații cruțate. Apar și câteva fragmente ceramice ce provin de la o strachină cu buza invazată, iar într-un alt context regăsim câteva fragmente cu colorit dublu, negru la exterior, respectiv cărămiziu-roșcat la interior. Datarea mormintelor necropolei grupului cultural Cehăluț-Hajdúbagos de la Zalău „Dealul Lupului” nu poate fi făcută decât prin analiza ceramicii întrucât puținele fragmente de piese de bronz sunt indeterminabile. Îndeosebi unele forme ceramice precum străchinile sau castroanele tronconice cu umăr proeminent și buza evazată, pe care se remarcă apariția decorului realizat din arcade hașurate, proeminențe conice delimitate de incizii sau caneluri semicirculare, concentrice uneori marcate pe margine cu impre-

¹ Al. V. Matei, H. Pop, M. Andraș, D. Băcuet-Crișan, *Șantierul arheologic Zalău (jud. Sălaj). Punct: „Dealul lupului (Farkás domb) CCA. Campania 2003, Cluj Napoca 2004, p. 375-378; I. Bejinariu, Contribuții arheologice la cunoașterea epocii bronzului în Depresiunea Șimleului (I.) Descoperirile din Bronzul timpuriu și cel mijlociu, Cluj-Napoca 2015, p. 71, pl. 4-10.*

siuni rotunde sunt printre elementele definitorii pentru ceramica primei faze a evoluției grupului Cehăluț - Hajdúbagos din zona Depresiunii Șimleului. Am observat însă și o serie de elemente precum strachina cu buza invazată din Cpx. 12, dar și apariția unor fragmente ceramice cu colorit dublu, negru la exterior, cărămiziu-roșcat la interior (Cpx. 10) care ar indica o evoluție mai lungă a necropolei, care să depășească cadrul cronologic al primei faze a grupului Cehăluț - Hajdúbagos. Evoluția grupului cultural Cehăluț - Hajdúbagos se întinde cel puțin pe parcursul primelor două etape ale Bronzului târziu din Transilvania, fără a putea vorbi cu certitudine despre o participare nemijlocită a acestui grup la geneza culturii Gáva.

Comportamentul funerar al comunităților grupului cultural Cehăluț - Hajdúbagos este cunoscut până acum prin puține descoperiri, majoritatea apărute în arealul vestic al zonei locuite de purtătorii acestui grup, pe teritoriul Ungariei. Este vorba despre cimitirele de la Hajdúbagos (18 morminte), Sárrétudvari (22 de morminte, încă nepublicate) și un grup de trei morminte de la Zsáka. Practic grupul de morminte de la Zaláu „Dealul Lupului / MICHELIN” ar reprezenta prima necropolă identificată și parțial cercetată a purtătorilor acestui grup din nord-vestul României. Până acum în această zonă au apărut doar descoperiri funerare izolate, cu excepția grupului de 4 (?) morminte de la Suplacu de Barcău „Lapiș”. Cu excepția unei descoperiri de la Pișcolt - „Nisipărie” (jud. Satu Mare), unde ar fi vorba despre o înmormântare cu depunerea resturilor cinerare direct în groapă, toate celelalte descoperiri sunt morminte de incinerare în urnă, cel mai adeseaacompaniate de alte 1-2 sau chiar mai multe vase². (I. Bejinariu)

Date antropologice

Au fost analizate resturile cinerare provenite din șapte morminte. Deși lotul de oase umane este redus numeric, remarcăm faptul că în marea lor majoritate osemintele au fost supuse unei temperaturi de ardere asemănătoare (peste 800° C), doar în **Cx 6**, complex care păstra și oase incinerate de animal, apărând și oseminte arse la temperaturi mai scăzute (650-700° C).

În lotul analizat au fost identificați defuncți de vârstă adultă, ambele sexe fiind reprezentate în mod egal, iar jumătate dintre complexe analizate au oseminte aparținând unor sub-adulți. Interesantă (în contextul practicii incinerăției în Bronzul târziu), este situația din **Cx 17**. În primele trei vase ale complexului au fost identificate oseminte provenind de la un/niște indivizi adolescent/adolescenți. Având în vedere că în **Cx 17 vasul C** sunt prezente cu precădere oase provenind din scheletul cranian, în **Cx 17 vasul B** mai ales oase din membrele inferioare, iar în **Cx 17 vasul A** sunt foarte puține oseminte, este posibil ca osemintele din cele trei vase menționate mai sus să provină de la un singur individ. Oasele acestui individ au fost, probabil, adunate de pe rug și depuse în trei recipiente diferite, în funcție de ordinea recuperării de pe rug. Atribuirea acestor oseminte din **Cx 17 vasele A-C** unui singur individ, este coroborată și de observația

că, printre aceste oseminte, nu au apărut “dubluri” de fragmente osteologice. În **Cx 17 vasul D** au apărut resturi osteologice de la un sub-adult, cu vârsta de 0,6-2 ani, printre resturile sale osteologice fiind identificate și două oase umane de dimensiuni mai mari, posibil provenite de la defunctul/defuncții din celelalte trei vase. Aceasta poate indica arderea concomitentă a defuncților depuși în acest complex.

Singurele urme de patologii identificate sunt deformări ale epifizelor și corpurilor vertebrale, datorate osteoartrozei (**Cx 8, 18, 19 vas B-C**) (analiza: M. Constantinescu, Institutul de antropologie “Fr. I. Rainer”, București).

Abstract

In the summer of 2020, a place called “Dealul lupului / MICHELIN” in Zaláu (Sălaj County) was investigated. The archaeological excavation acknowledged a part of a cremation cemetery from the Bronze Age. At least 16 cremation graves with urns belonging to the Cehăluț - Hajdúbagos cultural group from the Late Bronze Age were dug on that occasion. A series of graves is characterized by an urn and a second vessel covering the mouth of the urn, but there were also tombs in which 3-4 vessels appeared. In a few cases, small fragments of fire-deformed bronze objects were also discovered. Based on the types and decoration of the vessels, the graves can be by now attributed to the first phase of the evolution of the Cehăluț-Hajdúbagos cultural group, even if the analysis of the ceramic material is not completed yet.

² I. Bejinariu, *Contribuții arheologice la cunoașterea Bronzului târziu din nord-vestul României. Descoperirile grupului Cehăluț-Hajdúbagos* (în curs de apariție).

Lista rapoartelor de cercetări arheologice de diagnostic și evaluare

104. Băiceni, jud. Iași <i>Punct: Dealul Laiu</i>	551
105. Bălăneasa, com. Livezi, jud. Bacău <i>Punct: La sud-vest de sat - Siliște</i>	556
106. Eforie Nord, jud. Constanța <i>Punct: Zona țărmului Mării Negre cuprinsă între Eforie Nord și Eforie Sud, delimitată de portul Belona și primul promontoriu de după structura dig - ES1 la sud</i>	561
107. Florești, jud. Prahova <i>Punct: Parcul Palatului „Micul Trianon”, sat</i>	563
108. Milova, com. Conop, jud. Arad <i>Punct: Cioaca Milovei</i>	567
109. Ruginoasa, jud. Iași <i>Punct: Dealul Ruginii</i>	568
110. Sânmihaiu Almașului, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj <i>Punct: Dealul Bogatului</i>	574
111. Sântă Măria, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj <i>Punct: Dealul Bogatului</i>	580
112. Stâna, mun. Zalău, jud. Sălaj <i>Punct: Dealul Mielei</i>	581
113. Ștefănești, com. Ștefănești, jud. Botoșani <i>Punct: Hulboca I</i>	582
114. com. Ștefănești, jud. Botoșani <i>Punct: Hulboca II</i>	585
115. Zalău, județ Sălaj <i>Punct: Dealul Lupului/Michelin</i>	587

104. Băiceni, jud. Iași

Punct: Dealul Laiu

Autorizație nr. 178/15.05.2020

Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu¹ (responsabil), cerc. dr. Andrei Asăndulesei¹, conf. univ. dr. Vasile Cotiugă¹, cerc. dr. George Bodi², cerc. drd. Casandra Brașoveanu¹, cerc. dr. Ștefan Honcu², drd. Radu Brunchi¹, muz. dr. Ciprian Lazanu³, cerc. drd. Radu Balaur¹. Au participat și Andrei Baltag, Cozmin Valerian Broșteanu, Denis Alexei Irimia, Natalia Mânzăteanu, Petrișor Zăporoianu (doctoranzi, masteranzi și studenți ai Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași).

Platoul Laiu, pe care se găsește celebra așezare Cucuteni - Cetățuie este poziționat la circa 2-2,5 km nord-nord-vest de satul Cucuteni și la numai câteva sute de metri vest de satul Băiceni (com. Cucuteni) (fig. 1). Din punct de vedere al încadrării în unitățile fizico-geografice ale regiunii, zona se găsește la limita dintre Câmpia Moldovei și Podișul Sucevei, din cadrul unității Podișului Moldovei, într-o zonă în care spre est și sud se găsesc dealuri domoale cu altitudini absolute reduse, sub 150 m, iar spre vest și nord dealuri cu altitudini de peste 300-350 m. Din punct de vedere hidrografic, zona aparține de bazinul Văii Oii, ultimul afluent de stânga al râului Bahluiet înainte ca acesta să se verse în râul Bahlui.

Scopul principal al evaluării de teren a fost de a deschide o altă perspectivă, mult mai amplă, asupra locuirii din apropierea celei mai cunoscute așezări a civilizației cucuteniene, prin prisma posibilităților moderne de investigare din dotarea Platformei Arheoinvest (topografie arheologică, magnetometrie, fotografie aeriană etc.). Cercetările de suprafață și prospecțiunile magnetometrice s-au concentrat pe o suprafață de două hectare situată la SV de Cetățuie.

Amintim că în anul 2017, prin investigații non-distructive și un mic sondaj, a fost confirmată prelungirea așezării de pe Cetățuie de la Cucuteni, cel puțin în faza B1 (fig. 1). Anul acesta s-a decis verificarea unei anomalii magnetice, situată la o distanță considerabilă (150 m) de ultimele vestigii cucuteniene identificate, și care prezenta toate caracteristicile unui posibil cuptor (de ardere a ceramicii).

Pentru aceasta, a fost deschisă inițial o casetă de 3 x 3 m, centrată pe anomalia menționată. Ulterior, situația arheologică a necesitat extinderea spre sud și spre vest, astfel că suprafața totală cercetată a însumat 27 m².

Bănuiala inițială a fost confirmată, în sensul că anomalia a indicat prezența unui cuptor de ardere a ceramicii și a gropii adiacente (a fochistului). Înainte de săparea elementelor cuptorului, întreaga zonă a fost amenajată prin practicarea unei gropi foarte puțin adânci (o albiere, surprinsă pe numai 10 cm adâncime), de formă neregulată (aprox. 6 x 4 m). Această albiere a fost realizată probabil pentru atingerea solului steril, mai stabil pentru săparea

elementelor constitutive ale cuptorului. Cuptorul (probabil în întregime îngropat) avea două camere dispuse vertical, separate de un grătar de lut cu perforații, care se sprijinea pe un perete median cruțat. Camera superioară (a vaselor) a fost și ea parțial sau total îngropată (înălțimea surprinsă – 50 cm, nu s-au descoperit fragmente de lutuială ale unei eventuale bolți construite). Camera vaselor nu pare să fi fost amenajată, diferența de culoare fiind dată de intensitatea arderii; astfel, pe o grosime de aprox. 2-3 cm, imediat lângă camera vaselor, lutul a căpătat o culoare gălbui-deschisă, următorii 10-12 cm fiind de culoare roșie-cărămizie, cu lentile de negru. La nivelul grătarului, cuptorul avea diametrul de aprox. 1,25 m. Grătarul avea un aspect de ardere foarte intensă, aproape vitrificat, ceea ce, alături de grosimea arderii lutului de alături, indică, probabil, mai multe arderi. Grătarul, cu o grosime de 15 cm spre centru, 16-17 cm spre margini, a fost amenajat direct în cuptor, pe un pat de scânduri care au lăsat amprente specifice la partea sa inferioară. Spre Vest, s-a săpat mai adânc (până la -1,60 m de suprafață) o groapă a fochistului, de o formă neregulată, cu doi lobi spre capătul vestic și o intrare amenajată spre SSE, compusă din trei trepte. Pereții gropii, în vecinătatea accesului la cuptor, precum și gura cuptorului au fost placate cu lespezi de dimensiuni mari și medii de calcar oolitic (locale). Gura cuptorului, prelungită ca un tunel, lungă de cca 70 cm și înaltă de 45 cm, era mai îngustă spre groapă (38 x 60 cm), se lărgea spre camera de combustie, până la o lățime de 90 cm. La capătul gurii de foc, exact în fața malului cruțat, care separa cele două canale de foc, a fost așezată vertical o altă lespede, probabil pentru a proteja de uzură peretele care susținea grătarul. Materialul arheologic recuperat, foarte puțin și fragmentat (fig. 4), determină atribuirea complexului cercetat culturii Sântana de Mureș, deși cercetările anterioare au relevat, pe Cetățuie și în zonă, numai vestigii geto-dacice (sec. V-III a.Chr.)

În perspectivă, ne propunem continuarea cercetărilor arheologice în această așezare de interes major, principalele obiective fiind investigarea noilor elemente de fortificație identificate prin scanarea magnetometrică și sondarea mai multor complexe pentru întregirea tabloului cronologic al locuirii din zona Cetățuiei.

Bibliografie:

M. Petrescu-Dîmbovița, M.C. Văleanu, *Cucuteni – Cetățuie. Săpăturile din anii 1961-1966. Monografie arheologică*, Editura Constantin Matasă, Piatra-Neamț, 2004.

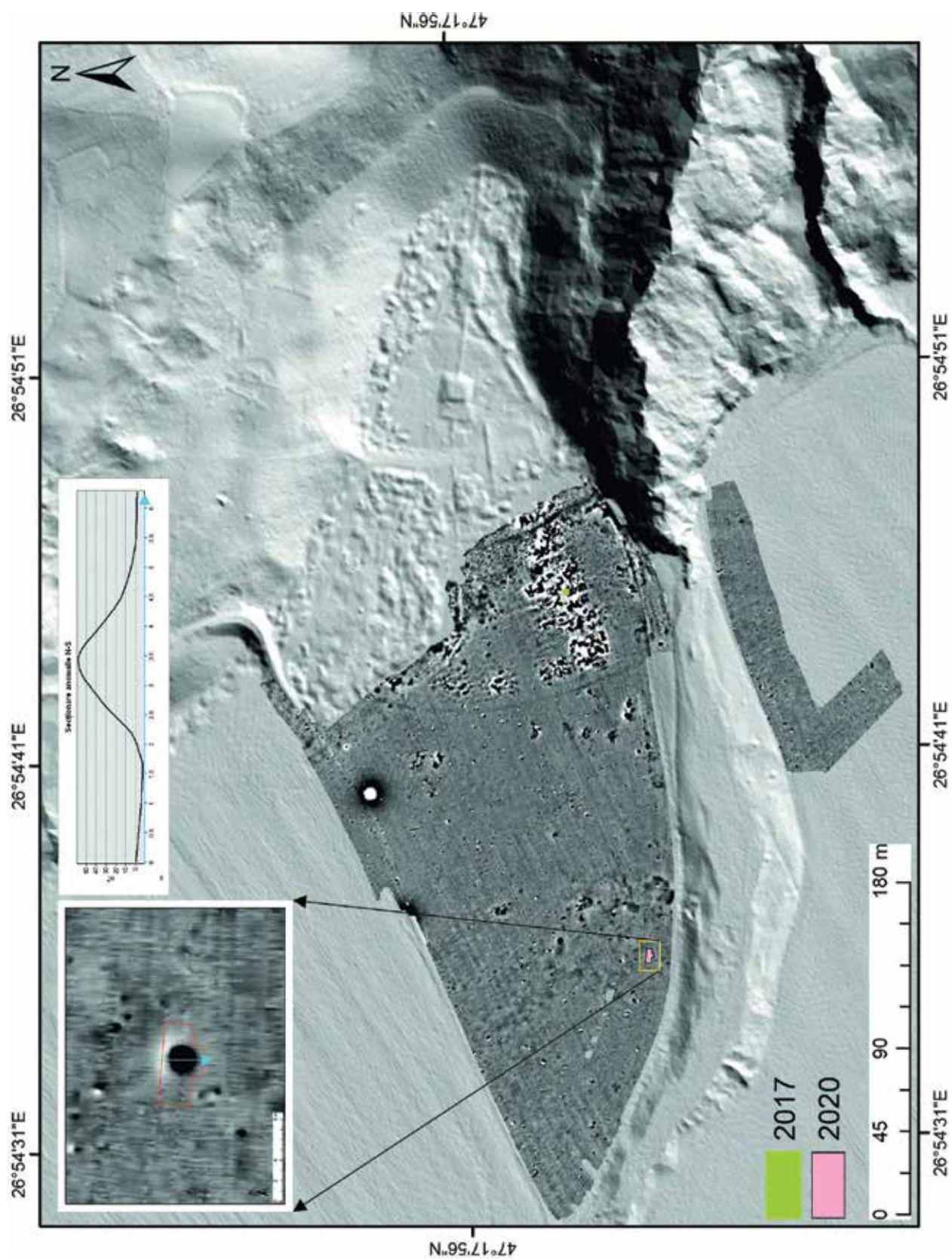
Abstract

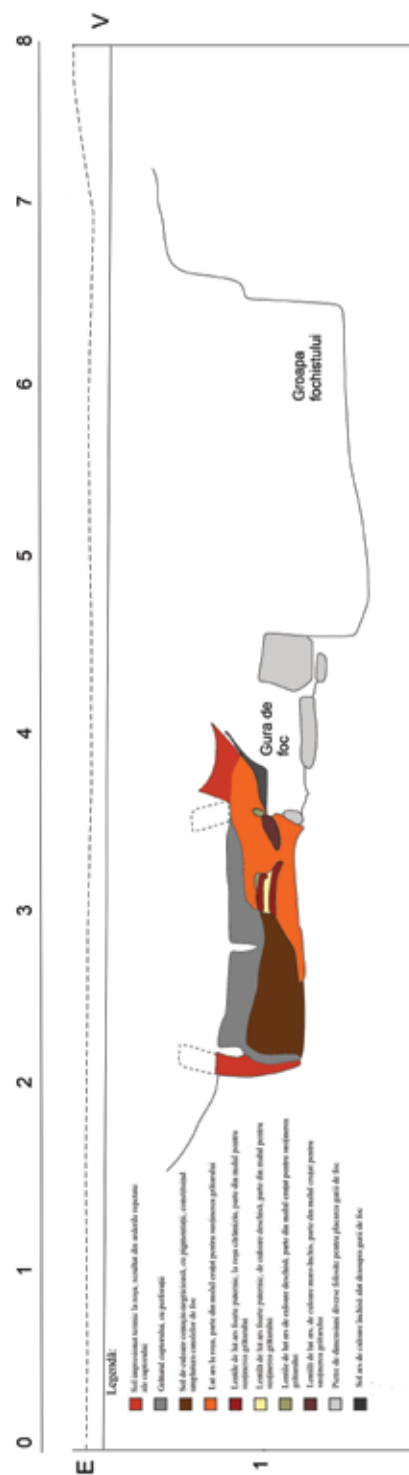
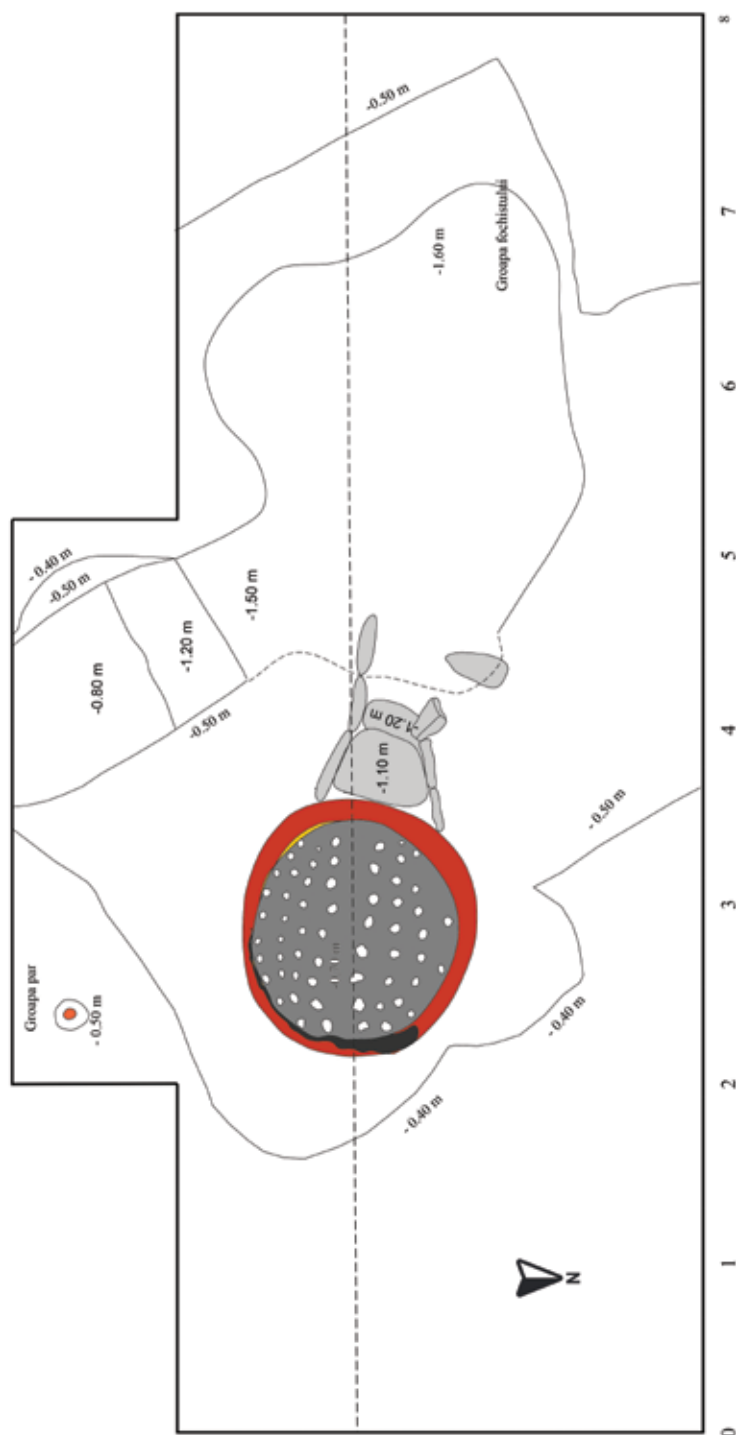
The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography and geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Platform on the Laiu Plateau, in the immediate vicinity of the Cucuteni Cetățuie settlement revealed an extension of this settlement to the southwest. Several dwellings and new fortification elements have been identified. A small stratigraphic survey indicates the presence of a complex pottery kiln belonging to the Sântana de Mureș culture.

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul de Științe, Centrul Arheoinvest.

² Institutul de Arheologie al Academiei Române – Filiala Iași

³ Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui.

105. Bălăneasa, com. Livezi, jud. Bacău**Punct: La sud-vest de sat - Siliște****Tip de sit:** locuire (1), locuire civilă (11)**Încadrare cronologică:** preistorie (1), epoca bronzului (15), Hallstatt (16)**Autorizație nr.** 78/20.02.2020 și 185/02.04.2020**Cod RAN:** -**Colectiv:** Andrei Măgureanu (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București), Lăcrămioara-Elena Istina, Dănuț Prisecaru, Tiberiu-Theodor Plăcintă (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău); la realizarea raportului și la prelucrarea materialului arheologic participând și Simina-Mihaela Ilaș, Marius-Alexandru Istina și Dragoș Mănescu-Bogdan (Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău)**Perioada desfășurării cercetării:** aprilie-mai 2020

Cercetarea arheologică a fost determinată de lucrările pentru construirea unei noi conducte destinată transportului de gaz în cadrul proiectului „Dezvoltări ale SNT în zona de Nord-Est a României în scopul îmbunătățirii aprovizionării cu gaze naturale a zonei, precum și a asigurării capacităților de transport spre Republica Moldova”, dezvoltat de Societatea Națională de Transport de Gaze Naturale „Transgaz” S.A Mediaș.

Situl, așa cum a fost delimitat de diagnosticul arheologic, se află pe terasa râului Tazlău, pe malul stâng al acesteia, râul aflându-se la 1 km vest de sit. Situl este amplasat la cca. 400 m vest de DN 11 și la 720 m SV de biserica ortodoxă, de o parte și de alta a drumului care iese din sat spre râu.

Cea mai mare parte a sitului este dispus pe o mică terasă, delimitată la nord de Valea Bălăneasa, care se află la 400 m față de sit. Terasa amintită, face parte din șesul Enăcheștilor, parte a culoarului Tazlăului, mărginit la vest de Depresiunea Tazlăului din care face parte dealul Chichila, aflat imediat la vest de sit. Întreaga suprafață a sitului este cultivată în prezent.

Zona nu a mai fost cercetată arheologic până la realizarea prezentei cercetări preventive. Diagnosticul arheologic intruziv, care a determinat existența sitului arheologic, a permis identificarea unor complexe databile în epoca bronzului.

Suprafața investigată a sitului a fost decapată mecanizat, situațiile arheologice fiind cercetate strict manual, prin secționarea complexului pe un ax median. Pentru planul general s-a folosit o stație totală Leica. Materialul arheologic a fost recoltat pe complexe precum și pe situații stratigrafice.

Metodologia de cercetare a fost cea uzuală pentru arheologia preventivă. Solul vegetal a fost decopertat mecanizat, cu un excavator dotat cu o cupă de taluz, până la adâncimea de conturare a complexelor arheologice. Complexele arheologice au fost apoi cercetate manual, prin răzuirea suprafeței pentru conturarea situațiilor arheologice, desenarea grundului de surprindere și fotografierea acestuia. Urmând secționarea acestuia, desenarea și fotografierea profilului complexului și cercetarea completă a acestuia.

Situl se află într-o zonă cu depuneri sedimentare din miocenul inferior, potrivit hărții geologice din 1978, editată de Institutul Geologic al României, foaia L_35_XV_21 Bacău. În general, pe toată întinderea suprafeței cercetate variația solurilor întâlnite este redusă. Sub stratul vegetal (arabil) gros de circa 0,25-0,30 m, apare un strat argilos de culoare cenușie, gros de cca. 30-35 cm, în care se distinge o ușoară pigmentație specifică locuirii antice, apoi un strat argilos de culoare gălbuie, steril din punct de vedere arheologic.

În suprafața de 3700 mp au fost identificate și cercetate 240 de complexe arheologice datate în epoca bronzului și în prima epocă a fierului:

Locuințe adâncite – 3

Gropi de stâlp/ par – 7

Gropi cu depuneri – 87

Gropi de provizii/ menajere – 137

Anexe – 5

Mormânt de inhumație – 1

Delimitate în urma decapării și cercetate integral, complexele arheologice au constatat în special în gropi cu destinații felurite și mai puțin în structuri de locuire. Potrivit materialului arheologic identificat în complexe, acestea aparțin unui orizont cronologic din epoca bronzului și un altul din prima epocă a fierului.

Situl reprezintă o așezare deschisă, marcată de structuri de locuire sub forma unor gropi (mai ales în epoca bronzului). Pe baza acestui aspect, precum și pe baza scanării geofizice, considerăm că ne aflăm într-o zonă periferică a așezării, care, probabil, se dezvoltă mai la nord-est de zona cercetată în 2020.

Caracteristicile ceramicii și a întregului material arheologic identificat în urma cercetărilor arată că suntem într-un sit cu nivele de locuire din epoca bronzului și Hallstatt, și nu într-un sit cucutenian, așa cum ne lasă să înțelegem Repertoriul Arheologic Național. Prin urmare este un sit nou, necunoscut până în prezent, dacă nu cumva o fi situl cu Cod RAN 23305.02 (cod LMI BC-I-s-B-00703), dar care este localizat mult mai departe de zona studiată: la 2 km sud-vest de satul Bălăneasa și la est de satul Poiana, pe malul estic al Tazlăului Mare.

Materialul arheologic identificat în complexele cercetate este reprezentat în marea majoritate de ceramică. Starea de conservare este în general cea de fragmentare puternică, fiind prezente, însă, și destule fragmente ceramice de dimensiuni mai mari. Acestea din urmă permit identificarea unor caracteristici tipo-cronologice, care pot identifica și așeza materialele de la Bălăneasa la locul lor istoric: epoca bronzului – cultura Noua, respectiv Hallstatt-cultura Ferigile-Bârsești.

Ca urmare a cercetărilor arheologice preventive desfășurate în perioada lunilor aprilie-mai 2020, pe terenul în suprafață totală de 3700 mp, situat în perimetrul sitului de la Bălăneasa, jud. Bacău, au fost identificate elemente de interes arheologic și au fost cercetate integral.

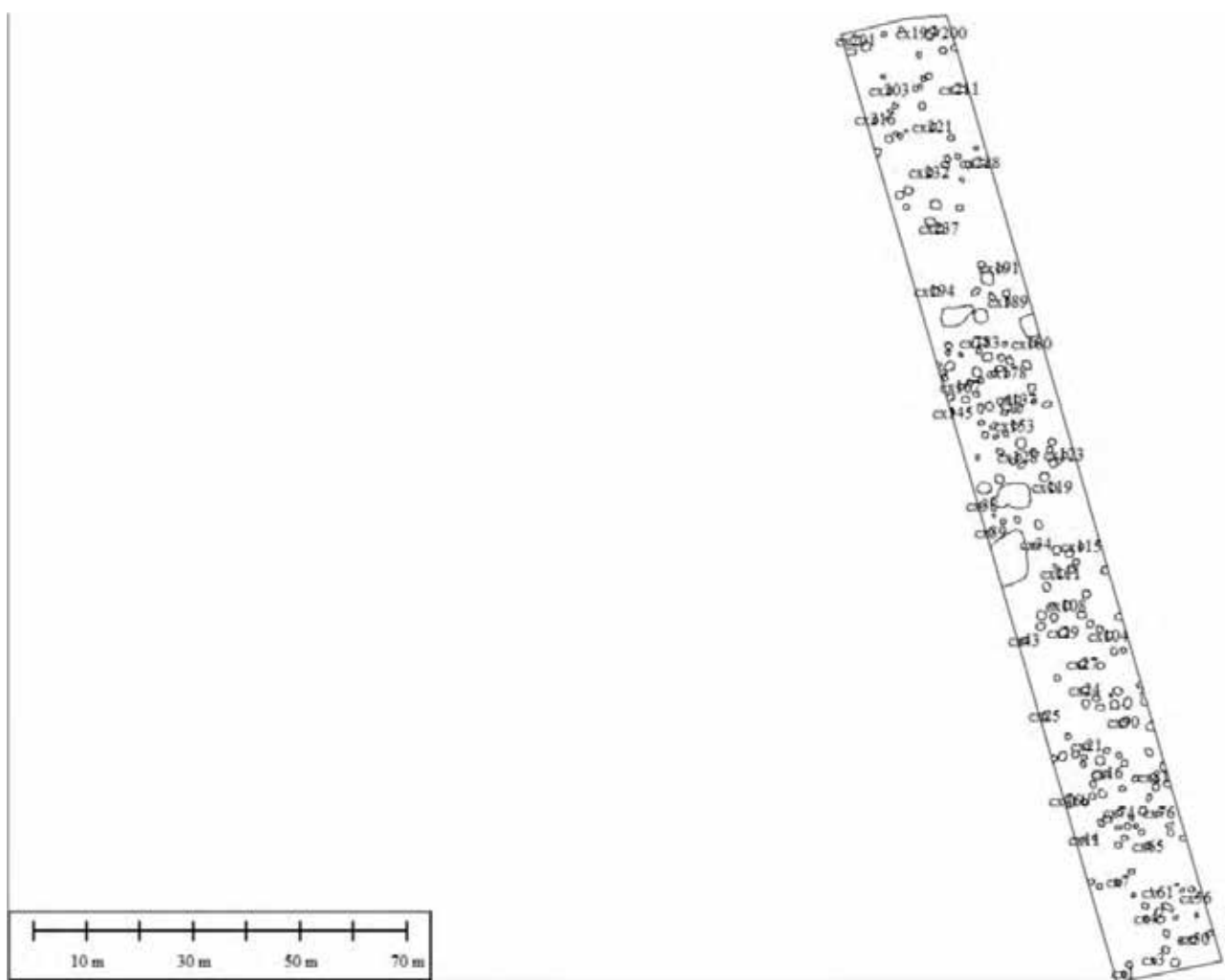

Fig. 1. Planul general al complexelor arheologice cercetate la Bălăneasa (aprilie-mai 2020).

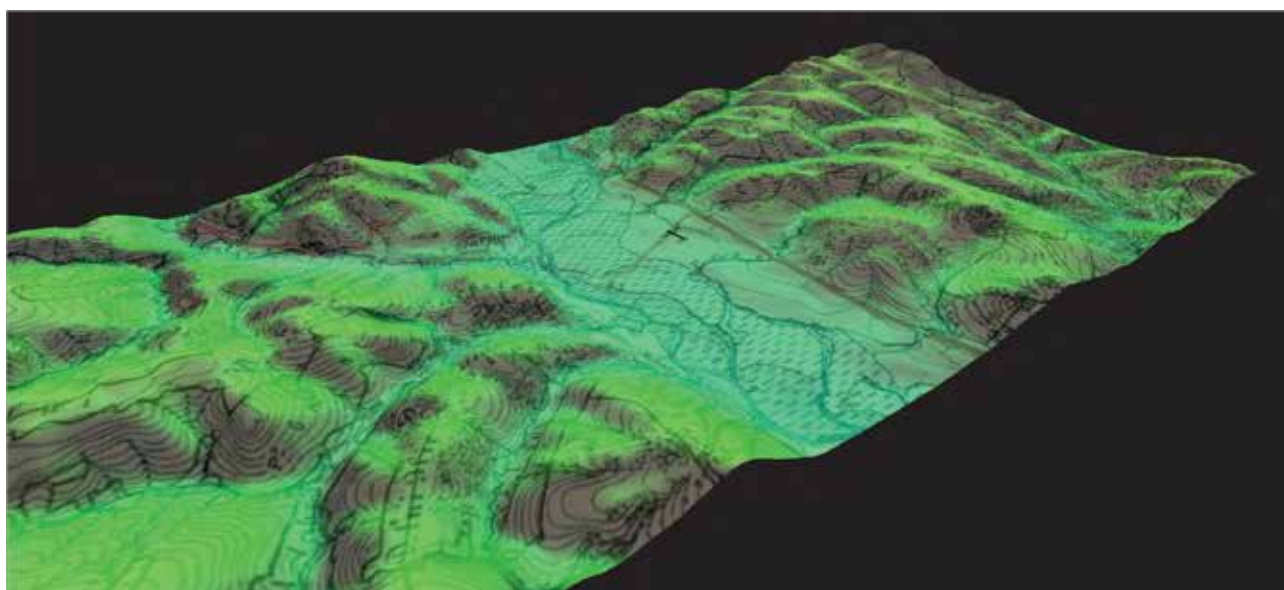

Fig. 2. Poziționarea zonei cercetate pe modelarea digitală a hărții Moldovei (1892-1898).

Fig. 3. Vedere aeriană a sitului de la Bălăneasa.

Fig. 4. Aspect general din timpul cercetării.

Fig. 5. Detaliu de profil stratigrafic.

Fig. 6. Aspecte din timpul cercetării complexului 40.

Fig. 7. Aspecte din timpul cercetării complexului 40.

Fig. 8. Aspecte din timpul cercetării complexului 131.

Fig. 9. Aspecte din timpul cercetării complexului 131.

106. Eforie Nord, jud. Constanța

Punct: *Zona țărmului Mării Negre cuprinsă între Eforie Nord și Eforie Sud, delimitată de portul Belona și primul promontoriu de după structura dig - ES1 la sud*

Cod LMI: CT-I-s-A-02561

Autorizație nr. 317/03.08.2020

Colectiv: Raluca Iosipescu (*responsabil științific*), Sergiu Iosipescu, Mihai Duca. Instituție organizatoare: Institutul Național al Patrimoniului

Perioadele desfășurării cercetării: scanări 7 - 28 iunie 2020; verificări subacvatice 25 septembrie 2020

În vederea obținerii avizului Ministerului Culturii pentru lucrările de protecție și reabilitare a litoralului românesc al Mării Negre în zona Eforie din cadrul proiectului „Protecția și reabilitarea litoralului românesc al Mării Negre în zona Eforie (Lot 5)”, Van Oord Dredging and Marine Contractors BV, Sucursala Constanța, a solicitat INP efectuarea unui diagnostic arheologic (evaluare de teren non-intruzivă).

Zona supusă diagnosticului arheologic reprezintă o fâșie submarină litorală cu extinderea N-S, cuprinsă între limita nordică a plajei Eforie Centru reprezentată de digul portului Belona, acesta nefăcând parte din proiect, și limita sudică reprezentată de protecția de piatră din fața Taberei internaționale, cu o lungime de c. 5 km și o lățime de la limita plajei spre larg de c. 1 km.

Metodologia de lucru a constat în efectuarea de scanări de tip multibeam (realizate de beneficiar și puse la dispoziția colectivului INP spre cercetare, analiză și verificare), scanări de tipul sub bottom profiler, reverificare cu sonar de tip side scan și verificare puncte cu potențial arheologic prin scufundare, documentare foto și video.

Cercetarea de ansamblu a zonei submerse relevă o bună claritate a imaginii, anomalii și obiecte de mici dimensiuni, sub 1 m chiar, putând fi detectate. Câteva porțiuni, restrânse, ale fundului mării nu au putut fi scanate datorită plaselor de pescuit instalate în acele locuri, în consecință acolo nu au putut fi făcute observații. Întreaga fâșie scanată a fost supusă examenului detaliat al anomaliilor de relief, de culoare, în vedere 2D și 3D etc.

Urmare a verificării scanărilor multibeam puse la dispoziție de beneficiar au fost realizate capturi de ecran rezultând un mozaic al zonei studiate. S-au observat astfel caracteristicile fundului mării și au fost identificate anomalii pentru care s-au notat coordonatele spre a fi verificate pe teren. Pe baza diagramelor PES - Parametric Echo Sounder realizate pe traseele viitoarelor diguri și de-a lungul țărmului s-au putut face observații privitoare la straturile de sedimente aflate sub fundul mării, până la adâncimi de maxim 17 m.

După analizarea și filtrarea tuturor datelor puse la dispoziție de beneficiar au fost identificate 16 puncte de interes/anomalii ce au fost verificate la fața locului. Unul dintre puncte a fost verificat ca urmare a indicațiilor din bibliografia studiată, în această zonă fiind menționată

existența unei epave aparținând unei ambarcațiuni din lemn.

Reverificarea cu sonarul de tip side-scan s-a efectuat în data de 25 septembrie 2020. Nava cu care s-au efectuat verificările este o nava de tip pescador cu coca din oțel „Odiseey” echipată cu sonar RAYMARINE. Prin reverificare cu sonar side-scan o parte a anomaliilor constatate inițial pe scanarea multibeam s-au dovedit a fi erori ale interpretării electronice a programului. Unele puncte s-au verificat prin scufundare acolo unde și side-scannerul sesiza anomalii; două din cele patru puncte verificate au oferit și informații de ordin vizual și fizic. La una din verificări acolo unde exista o anomalie și pe scanările anterioare a fost descoperit pe fundul mării un lest de beton în formă de trunchi de piramidă cu inel de metal cu dimensiunile de aproximativ 1,5 x 1,5 m și o înălțime de 1 m iar în aceeași zonă a fost identificat un obiect din metal. Pe scanările multibeam a fost reperat de asemenea și traseul canalului de evacuare a apelor provenite de la stația de epurare, el fiind acoperit de dale de beton ce se pot observa foarte clar și la fața locului pe fundul mării.

În punctul cunoscut din datele bibliografice, unde era menționată existența epavei de lemn, adâncimea mică a apei nu a permis apropierea navei Odyssey pentru a scana cu exactitate locația epavei, fiind necesar un survey de pe o ambarcațiune pneumatică. Neavând la dispoziție o astfel de ambarcațiune la momentul respectiv s-a hotărât ca epava să fie căutată și identificată prin scufundarea scafandrilor autonomi. Adâncimea mică a apei și vizibilitatea bună a permis identificarea resturilor epavei, au fost observate elementele care compuneau corpul navei – chilă și fragmente de bordaj, cuie din metal cu secțiune pătrată, cu lungime cca. 10 -12 cm. Cu toate că epava este acoperită cu material vegetal se poate distinge ușor forma și dimensiunile acesteia. Lungimea păstrată a chilei este de cca. 20 m.

Se constată pe scanarea multibeam faptul că în general zonele cu fundul mării nisipos au fost mult transformate prin acțiunea navelor de tip trawler pentru recoltarea midiilor și rapanelor, fiind foarte vizibile urmele lăsate de bara inferioară a plaselor de pescuit.

De-a lungul traseelor navelor trawler ecosonarul a pus în evidență marginile acestora, marcate de ridicături de formă conică ale nisipului sau pietrelor de pe fundul mării. Acestea au fost eliminate din categoria anomaliilor constatate. Au fost selectate acele anomalii care sugerau prezența umană.

Prin verificări cu sonarul navei „Odiseey” s-a constatat că majoritatea anomaliilor identificate erau de natură geologică. Verificarea prin scufundare cu scafandri autonomi a permis identificarea în două puncte a anomaliilor antropice, reprezentate de un lest din beton, un fragment metalic, două dintre lespezile ce acoperă canalul de deversare a apelor provenite din stația de epurare a orașului Eforie, situată la extremitatea sudică a zonei cercetate, precum și epava unei nave din lemn. Aceasta din urmă reprezintă singura descoperire arheologică notabilă realizată prin diagnosticul arheologic subacvatic.

[Raluca Iosipescu, Sergiu Iosipescu, Mihai Duca]

Fig. 1. Lest de beton – obiectul indică pe scanarea multibeam și pe cel de tip side-scan o anomalie, verificarea a confirmat prezența acestui obiect pe fundul mării.

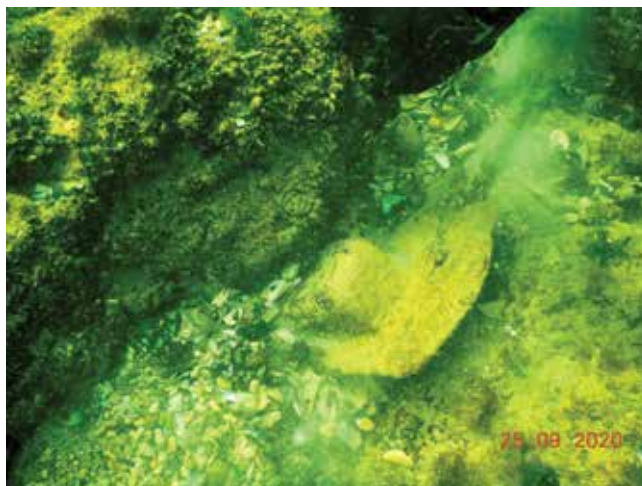

Fig. 2. Obiect de metal prins sub o piatră – prezent pe scanări ca anomalie.

Fig. 3. Fotografie subacvatică a dalelor ce protejează canalul de scurgere.

Fig. 4. Fotografie subacvatică a uneia din bârnele de lemn și un cui păstrate din epava descoperită.

107. Florești, jud. Prahova**Punct: Parcul Palatului „Micul Trianon”, sat****Tip sit:** 322**Epoca:** 5 (epoca moderna)**Cod LMI:** PH-II-m-A-16490.03**Autorizație nr.** 378/06.08.2019, 395/24.08.2020**Colectiv:** dr. arhg. Sergiu Iosipescu - responsabil șantier; membrii dr. arhg. Raluca Iosipescu, Mihaela Ciornei**Perioadele desfășurării cercetării:** 20-28.08.2019; 17-28.08.2020

Proiectul de conservare, restaurare și punere în valoare a ansamblului Curtea lui Gheorghe Grigore Cantacuzino – Nababul de la Florești – Prahova, cod LMI PH-II-a-A-16490, cuprinzând ruinele palatului „Micul Trianon” și întregul domeniu ce aparținut familiei Gheorghe Grigore Cantacuzino, în parte deținut în continuare de urmașii acesteia, a cuprins și o parte peisagistică.

În 2019 și 2020, diagnosticul arheologic s-a realizat în cadrul Școlii de vară „În Florești”, organizată de Fundația Cantacuzino-Florești, Asociația Arche în parteneriat cu Institutul Național al Patrimoniului.

Diagnoza arheologică întreprinsă în anii 2019-2020 a avut în vedere partea amenajării peisagistice din partea de est a „Micului Trianon”, dinaintea fațadei principale a acestuia.

Informația istorică directă se reducea la planul intitulat *Florești. Propriété de son Excellence Monsieur I. G. Cantacuzène. Restauration du Parc*, descoperit la Arhivele Naționale din București și publicat de domnul dr. peisagist Alexandru Mexi.

Planul din 1912 datorat cunoscutului arhitect peisagist francez Emile Pinard nu este, măcar aparent, lipsit de ambiguitate. După mărturia de la 1904 a lui Gheorghe Grigore Cantacuzino, tatăl său, Grigore Cantacuzino, căsătorit cu Luxița Krețulescu, a amenajat către 1830 parcul de la Florești, forma definitivă fiind dată de cunoscutul arhitect peisagist Carl Friedrich Wilhelm Meyer (1817-1852).

Cât din această amenajare subzista în restaurarea lui Pinard rămânea un alt deziderat al cercetării arheologice.

Diagnoza și reconstituirea evoluției peisajului au fost facilitate de folosirea imaginilor aeriene ale terenului obținute cu drona în prima etapă de documentare a sitului. După interpretarea rezultatelor obținute au fost realizate secțiuni stratigrafice mecanice și manuale. Ținând seama de fragilitatea obiectivului cercetat s-au trasat mai multe secțiuni și casete în zonele unde denivelările terenului sau chiar apariția la firul ierbii a unor urme ce puteau aparține unor foste pavimente, puteau releva vechea amenajare peisagistică.

Au fost realizate următoarele secțiuni și casete: SI, cu dimensiunile de 24 x 2 m, orientată E-V; SII, cu dimensiunile de 5 x 1,5 m, orientată NE-SV; SIII, cu dimensiunile de 9 x 4 m, orientată N-S; C1 cu dimensiunile de 9 x 6 m, orientată E-V, trasată perpendicular pe fațada palatului; C2 cu dimensiunile de 7 x 5 m, orientată E-V, continuată spre E cu C3; C3 cu dimensiunile de 3 x 3 m; C4 cu dimensiunile de 3,5 x 2,8 m.

Secțiunea SI, trasată în axul fațadei palatului, a dezvelit către extremitatea sa nordică fundația vârfului hemicicului vechii alei de preumblare, pietonală.

În secțiunea SII, situată spre extremitatea nord-vestică a sectorului cercetat, a fost dezvelită, din stratul vegetal ce o acoperea parțial, o porțiune semnificativă din aleea perimetrală, circulară, ce întovărășea zidul de incintă al domeniului. Aleea era pavată cu piatră mică de râu, bordurile fiind marcate prin bolovani de dimensiuni mai mari. Prin compararea ecartamentului roților unui cupeu de la 1890, aflat în remiza palatului, cu dimensiunile aleii pietruite perimetrare, s-a confirmat faptul că aceasta era carosabilă și îngăduia vizitarea hipomobilă a domeniului.

În secțiunea SIII, trasată paralel cu fațada palatului, a fost pusă în evidență porțiunea estică a hemicicului vechii alei de preumblare.

În casetele 1, 2, 3 și 4, după îndepărtarea stratului vegetal și printr-o atenă adâncire pe întreaga suprafață, au fost surprinse fundațiile vechilor alei pietonale. Acestea fuseseră realizate prin săparea, pe conturul trasat de arhitectul peisagist, unor albiu umplute cu un pietriș mărunț. De-a lungul lor, de o parte și de alta a fostelor alei, în structura solului se păstrau fragmente de tije din lemn care lăsa să se bănuiască existența odinioară a culturilor horticoale.

În caseta C2, după îndepărtarea stratului vegetal, a fost dezvelită o amenajare peisagistică din cărămizi dispuse pe cant, figurând două cercuri concentrice. Această amenajare suprapune traseul vechii alei pietonale și aparține, cu probabilitate, ultimei faze de locuire a palatului și folosire a grădinii.

Ceea ce a constituit o surpriză în cazul casetelor 1, 2 și 3 a fost aflarea imediat sub stratul vegetal a unei mari cantități de brichete ovoidale de cocs răspândite pe o mare suprafață spre zidul de incintă al domeniului. După mărturiile unor bătrâni localnici, în subsolurile palatului se aflase un mare depozit de astfel de brichete.

Materialul arheologic scos la iveală este format din fragmente de vase ceramice de mari dimensiuni, smălțuite, servind ca mobilier ornamental horticol, descoperite la întretărirea sau de-a lungul aleilor.

De asemenea, s-au descoperit fragmente de veselă de cea mai bună calitate precum și fragmente de teracote ales ornamentate.

O mențiune specială trebuie acordată unui mic fragment de vas pe care sunt pictați policrom trei copilași în cămăși de noapte cu lumânări în mână. Reprezentarea trebuie pusă în legătură cu una dintre îndeletnicirile doamnei Gheorghe Grigore Cantacuzino, de a realiza vase pictate cu scene din cărțile de povești pentru nepoții lor.

Concluzia diagnozei de arheologie a grădinilor este că în această parte estică a domeniului, între fațada principală a palatului „Micul Trianon” și zidul de incintă al domeniului, s-a păstrat vechea amenajare peisagistică, consemnată în planul de la 1912 al lui Emile Pinard, a cărei restaurare se impune. Adiacent, diagnoza arheologică aduce dovezi ale funcționării palatului.

[Raluca Iosipescu, Sergiu Iosipescu, Mihaela Ciornei]

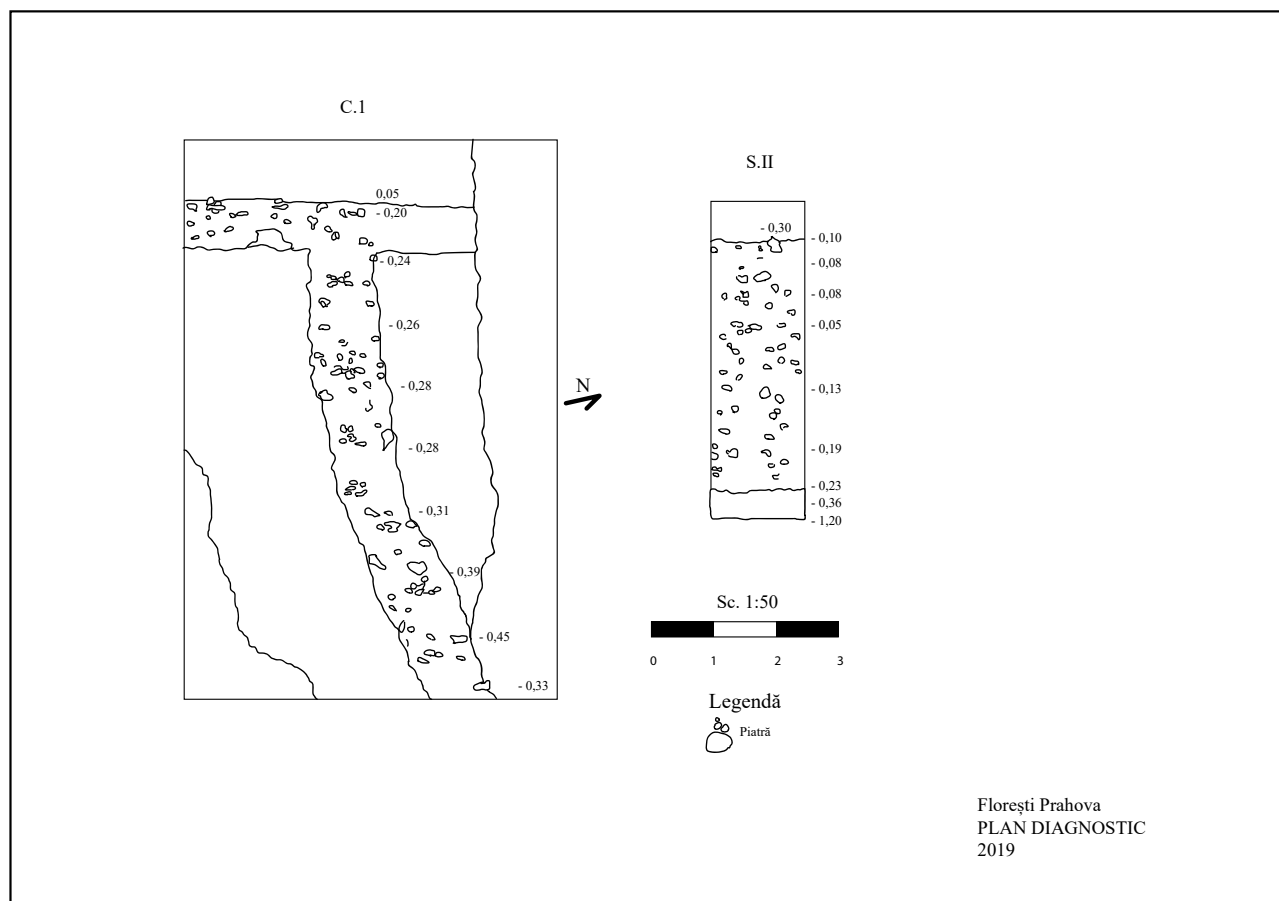

Fig. 1. Plan Diagnostic 2019.

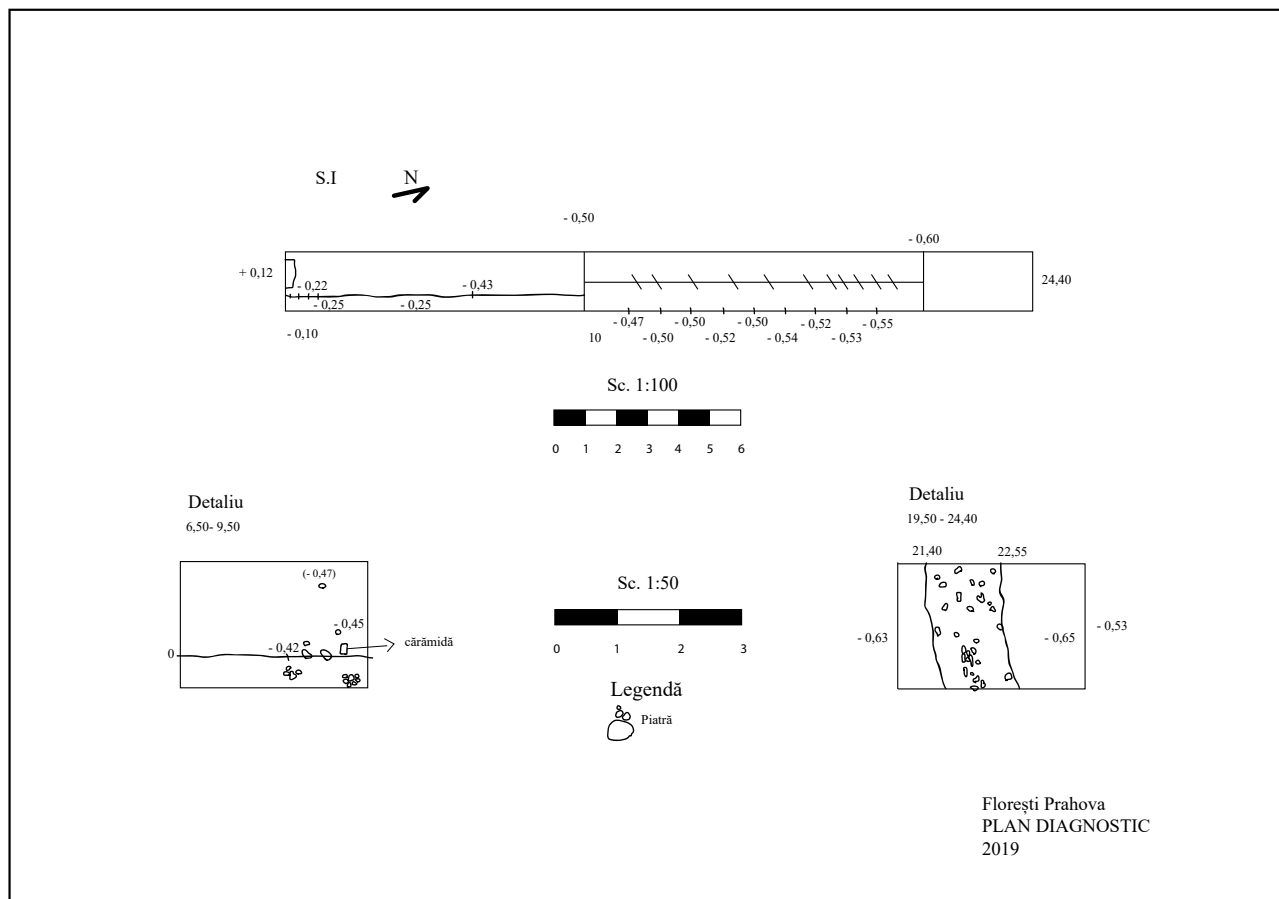

Fig. 2. Plan Diagnostic 2019.

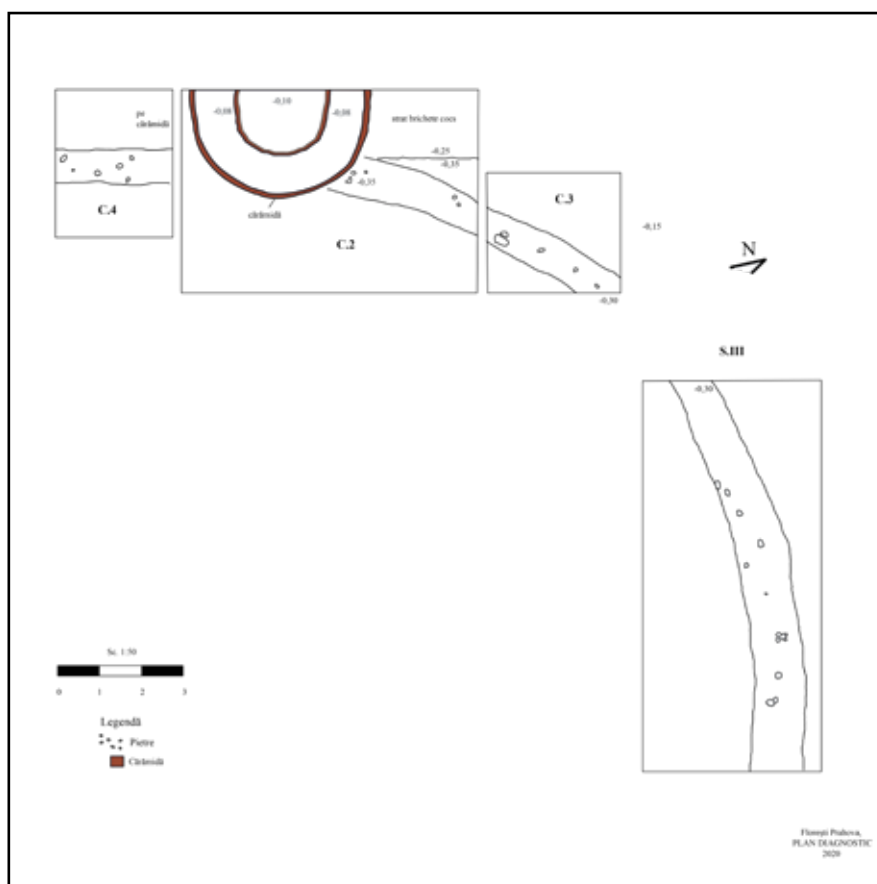

Fig. 3. Plan Diagnostic 2020.

Fig. 4. Plan parc, arh. Emile Pinard, 1912.

Fig. 5. Fragmente vase ceramice decorative exterioare.

Fig. 6. Fragmente vase ceramice decorative exterioare.

Fig. 7. Fragmente vase ceramice decorative exterioare.

Fig. 8. Fragment ceramică – farfurie.

108. Milova, com. Conop, jud. Arad**Punct: „Cioaca Milovei”****Tip sit:** 21 (necropolă)**Încadrare cronologică:** 213 (La Tène târziu)**Autorizație nr.** 257/01.07.2020**Colectiv:** Victor Sava (responsabil), Ioan Cristian Cireap, Daniel Preda, Florin Mărginean, Norbert Kapcsos (Complexul Muzeal Arad)**Perioada desfășurării cercetării:** 27.07. - 06.08.2020

Punctul, inedit, este situat în extravilanul satului Milova, pe terminația sudică a Dealului Milova (*Cioaca Milovei*), pe un platou care ocupă înălțimea acestei terminații. Platoul este acoperit de o pădure tânără de stejar. Starea de conservare este una bună, exceptând urmele unor intervenții antropice (adâncituri, posibile amenajări contemporane cu caracter militar).

În martie 2020, un deținător autorizat al unui detector de metale a descoperit aici mai multe artefacte; urmând circuitul legal, acestea au ajuns la Complexul Muzeal Arad. Ulterior, persoana respectivă ne-a oferit locația și detalii despre aflarea pieselor.

Artefactele au fost descoperite în trei puncte de pe platou.

Într-un punct care se prezenta sub forma unei movile foarte aplatizate, au fost descoperite:

- două piese din aur, contorsionate, lucrate în tehnica *au repoussé*, cu proeminențe conice în relief, posibil provenind de la același artefact de forma unei aplici-placaj;
- două fibule cu câte patru nodozități, una având și trei noduri intermediare, fragmentate, din argint;
- zăbală din fier, articulată, bara care intra în gura calului fiind torsadată, la capete fiind prinsă câte o verigă; alături se mai afla o verigă, puțin mai mare.

Conform celor spuse de către persoana care a făcut descoperirile, după ce a săpat la o oarecare adâncime, a găsit zăbalele, deasupra unor pietre; îndepărtând câteva pietre, a descoperit piesele din aur, între marginea unei lespezi mai mari și o piatră. Ridicând apoi lespezea, a găsit cele două fragmente de fibule; pe lângă acestea, a observat ceva ce păreau a fi oase arse.

La distanța de 1-2 m. spre est-sud-est, tot deasupra unor pietre, a mai descoperit o zăbală din fier, articulată, cu bara torsadată, verigile de la capete fiind mai mici.

La o oarecare distanță de locul primelor descoperiri, în direcția est-nord-est, au fost descoperite:

- o monedă romană republicană, probabil aliaj argint;
- un fragment de fibulă din argint (se păstrează un fragment de picior cu două noduri).

În timpul cercetării de suprafață, efectuată cu ocazia deplasării în teren alături de persoana care a făcut descoperirile, pe platou am mai putut observa alte câteva movile aplatizate. Una din intervențiile menționate la început, pare să fi deranjat o amenajare din bolovani, care pot fi observați la baza și pe marginea acestei adâncituri. Aici și în vecinătatea imediată, am observat la suprafață fragmente de cărămizi, bucăți de mortar; înlăturând frunzele căzute, am găsit numeroase mici fragmente de chirpici.

La 2-3 metri est-nord-est față de acest loc au fost găsite moneda și fragmentul de fibulă.

În vederea stabilirii caracterului sitului, a cronologiei acestuia și a potențialului său, după obținerea autorizației, a fost săpată o secțiune (S1). Aceasta, orientată NE-SV, cu dimensiunile 1 x 4 m, a fost amplasată pentru a surprinde punctul în care s-au descoperit podoabele din metale prețioase.

S1. La adâncimea de 10-15 cm, în jumătatea SV a secțiunii a fost identificată o aglomerare de bolovani. În locul în care a săpat persoana care a făcut descoperirile se aflau două lespezi de dimensiuni mai mari; în spațiul dintre ele se puteau observa mici fragmente de lut ars și de cărbune.

După îndepărtarea bolovanilor din jumătatea SV și a pământului din cea NE, la adâncimea de 30-35 cm s-a observat un nou nivel al aglomerării de bolovani, ocupând întregul grund al S1. Pe acest nou nivel adâncimea este mai mare în jumătatea NE. Sub cele două lespezi mari a fost identificată o depunere (**Cx1**) de cenușă, fragmente de oase calcinate, mici bucăți de lut galben și de lut ars. Pe suprafața acesteia se aflau acul unei fibule, un fragment al unei podoabe spiralate (tip *saltaleone*) și resortul unei fibule, toate din argint, dar și fragmente ceramice provenind de la un vas de mici dimensiuni, lucrat cu mâna, de culoare cenușiu-închis.

Înlăturându-se bolovanii de pe al doilea nivel, la adâncimea de cca 45 cm, a apărut un al treilea nivel al amenajării, cu o concentrare mai mare a bolovanilor în jumătatea NE a S1.

Pentru surprinderea integrală a Cx1, a fost săpată o casetă (**cas. A**), între metrii 2 și 3 ai S1, în profilul NE al acesteia; lățimea cas. A este de 0,5 m. La adâncimea de 20 cm se afla o aglomerare de bolovani. După înlăturarea acestora s-a putut observa conturul depunerii Cx1 (Fig. 1). S-a procedat la recoltarea și documentarea, treptată, a depunerii. În timpul acestui proces, între resturile de cenușă și oase calcinate au fost descoperite două resorturi și un fragment de ac de fibulă, fragmente ale unei podoabe spiralate, patru mărgelile din sticlă, albastru-verzui, foarte friabile și alte patru obiecte mici din metal, slab păstrate, posibil ornamente. La final, s-a putut observa că depunerea a fost așezată într-o alveolă cu contur aproximativ circular, săpată în solul brun-gălbui, având adâncimea de 7 cm și un diametru de 50 cm.

După îndepărtarea bolovanilor de pe al treilea nivel, s-a ajuns la sterilul arheologic.

Prin analogii cu descoperiri similare, artefactele oferă o datare în intervalul sec. II-I î.Hr.

Resturile calcinate au fost analizate de dr. Angela Simalcik, antropolog al Centrului de Cercetări Antropologice al Academiei Române – Filiala Iași. Ele aparțin unei femei de vârstă adultă tânără (20-35 ani). Putem astfel conchide că ne aflăm în fața unei descoperiri cu caracter funerar, un mormânt de incinerare, cu arderea defunctului în altă parte și depunerea resturilor calcinate direct pe sol și acoperite ulterior cu pietre.

Cercetările viitoare își propun să determine felul amenajării din pietre și întregul conținut al acesteia. Ca proiect de lungă durată, dorim să aflăm caracterul și complexitatea acestui sit.

Abstract

Following a discovery made by a metal detector user (gold and silver artifacts, a coin and two horse hooves), an archaeological diagnosis was made at the point named *Cioaca Milovei*. An arrangement of boulders was discovered, housing the cremated remains of a young woman, along with other artifacts. The discoveries date back to the 2nd-1st century BC.

Bibliografie:

Crawford, Michael Hewson, *Roman Republican Coinage*, vol. I, Cambridge University Press, 1975;

Crișan, Ion Horațiu, *Necropola dacică de la Cugir. Considerații preliminare*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p.81-87;

Glodariu, Ioan; Iaroslavschi, Eugen, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n - I e.n.)*, editura Dacia, Cluj, 1979;

Rustoiu, Aurel, *Fibulele din Dacia preromană (sec. II î.e.n - I e.n.)*, Institutul român de tracologie, București, 1997.

Fig 1. Caseta A cu conturul depunerii de cenușă și oase calcinate.

109. Ruginoasa, jud. Iași

Punct: Dealul Ruginii

Autorizație nr. 176/15.05.2020

Colectiv: cerc. dr. Felix-Adrian Tencariu¹ (responsabil), cerc. dr. Andrei Asăndulesei¹, cerc. dr. George Bodi², cerc. drd. Casandra Brașoveanu, drd. Radu Brunchi¹, drd. Ana Drob¹, cerc. dr. Angela Simalcsik³, drd. Sebastian Drob⁴. Au participat și Andrei Baltag, Ciobanu Maria Cristina, Adumitroaie Denisa Gabriela, Petrișor Dănuț Zaporozjanu (masteranzi și studenți ai Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași).

Stațiunea de pe Dealul Ruginii a fost identificată la est de satul Rediu și pe partea dreaptă a pâraului cu același nume, pe un platou întins, situat la sud-est de lazul Ruginii (astăzi secăt), foarte aproape de calea ferată. Prin investigații non-invasive și un mic sondaj stratigrafic (2018) fost semnalată o așezare cucuteniană, de fază greu de determinat, din cauza materialului foarte puțin, corodat și fragmentat.

Geografic, situl este localizat la contactul dintre Câmpia Moldovei și Podișul Sucevei, în Șaua Ruginoasa-Strunga.

În campania 2020, s-a dorit sondarea unei gropi, în speranța recoltării mai consistente de material arheologic pentru determinări tipologice și datări radiocarbon. Inițial, a fost decopertată manual o secțiune de 2 x 3 m, amplasată pe o anomalie magnetică ce indica o posibilă groapă. Situația arheologică deosebită a necesitat extinderea secțiunii până la 4 x 5 m, fiind identificate trei complexuri individuale suprapuse (fig. 2-3).

Cx. 1. Este vorba despre o groapă menajeră, de dimensiuni mari (3,40 x 3,32 m; axul NS-EV), puțin adâncă spre margini. În umplutura ei, materialul este diversificat, dar nu foarte numeros. Se disting câteva fragmente de silex (unelte și deșeuri – fig. 4), fragmente ceramice de factură atât Precucuteni (III), cât și probabil Cucuteni A (fără pictură, decorate cu puncte – fig. 5), fragmente de statuete antropomorfe (fig. 6). Ceramica de factură Precucuteni este gri-negricioasă, decorată cu incizii, în maniera tipică. Alături de acestea, au fost recoltate și fragmente osteologice de origine animală. În partea centrală, pe o lungime de aprox. 1,90 m, groapa se adâncește în trepte până la -1,85 m de la suprafață, iar în această adâncitură, cu cca. 25 cm deasupra fundului, sunt lentile groase de cenușă (aprox. 10 cm grosime). Complexul a fost cercetat numai pe jumătate, cealaltă urmând să fie terminată într-o campanie viitoare.

Cx. 2 reprezintă o amenajare gospodărească - o vatră exterioară și vase sparte pe loc, în proximitatea ei. Vatra a fost construită într-o etapă ulterioară gropii, parțial peste umplutura acesteia, într-o zonă unde cea din urmă nu era foarte adâncă. Din acest motiv, spre nord, vatra

și materialele arheologice din jur sunt ușor alunecate pe umplutură, având aspect deformat. Vatra a fost puternic deranjată în trecut, astfel încât nu se poate stabili cu precizie forma inițială. Pe două dintre laturi (aprox. est și vest) păstrează, probabil, urme din gardină, sub forma unor lutuie friabile și cvasi-amorfe. Astfel, diametrul inițial al vetrei era, probabil, în jur de 1,5 m. Vatra are aspectul clasic mozaicat, cu plăcuțele groase de 2,8 cm, fără refaceri vizibile. Alături de vatră (spre est), imediat lângă resturile de gardină, se află resturile unor vase, posibil întregibile. Ceramica are același aspect, ca în cazul locuinței 1, sondate în 2018. Nu are sau nu păstrează urme de pictură și are un aspect foarte friabil. Zona cu ceramică are aproximativ 60 x 30 cm, fiind probabil vorba despre un complex gospodăresc extern.

Cx. 3. Este vorba despre un mormânt, săpat în umplutura Cx. 1 (în centrul gropii). Într-o groapă rectangulară cu colțurile rotunjite a fost descoperit un schelet aparținând unui individ matur, de sex masculin. Orientarea acestuia era Vest-Est, fiind poziționat chircit pe partea dreaptă, cu privirea spre Sud. Capul era puțin aplecat spre bărbie, mâna stângă îndoită, în unghi drept, din cot, iar cea dreaptă îndoită și adusă sub cap. Din inventarul funerar face parte un vas de dimensiuni mici, de culoare neagră, extrem de friabil, fără decor. De asemenea, în dreptul capului, a fost depus un schelet de animal, aflat momentan în analiză. Groapa în care s-a realizat înmormântarea nu a putut fi observată inițial, motiv pentru care inhumarea a fost considerată ca aparținând întregului complex cercetat, din perioada culturii Cucuteni. Au fost prelevate probe pentru analiza palinologică și a fitolitelor, precum și pentru analize pedologice și radiocarbon. Totodată, în prezent, resturile osteologice se află în analiză, din punct de vedere antropologic. Foarte probabil aparține epocii bronzului (cultura Noua?). Identificarea analogiilor și datările radiocarbon vor fi în măsură să elucideze acest aspect.

Probabil, mormântul a fost săpat într-o alveolă deja existentă, determinată de tasarea umpluturii gropii cucuteniene care era, după cum s-a precizat, mult adâncită spre centru.

Abstract

The non-invasive research based on archaeological topography, cartography, aerial photography and geophysical prospecting and the stratigraphic surveys conducted by a team of the Arheoinvest Platform on the large plateau of the Dealul Ruginii (Ruginoasa, Iași County) revealed a novel settlement of the Cucuteni culture. The test trench from the 2020 campaign intersected an interesting and complicated archaeological situation: a household complex arranged over the filling of a pit from an earlier stage, both disturbed by a Bronze Age grave.

¹ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași – Institutul de Cercetări Interdisciplinare, Departamentul de Științe, Centrul Arheoinvest.

² Institutul de Arheologie al Academiei Române – Filiala Iași.

³ Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”, Academia Română - Filiala Iași.

⁴ SC Banat Archaeosave SRL Timișoara.

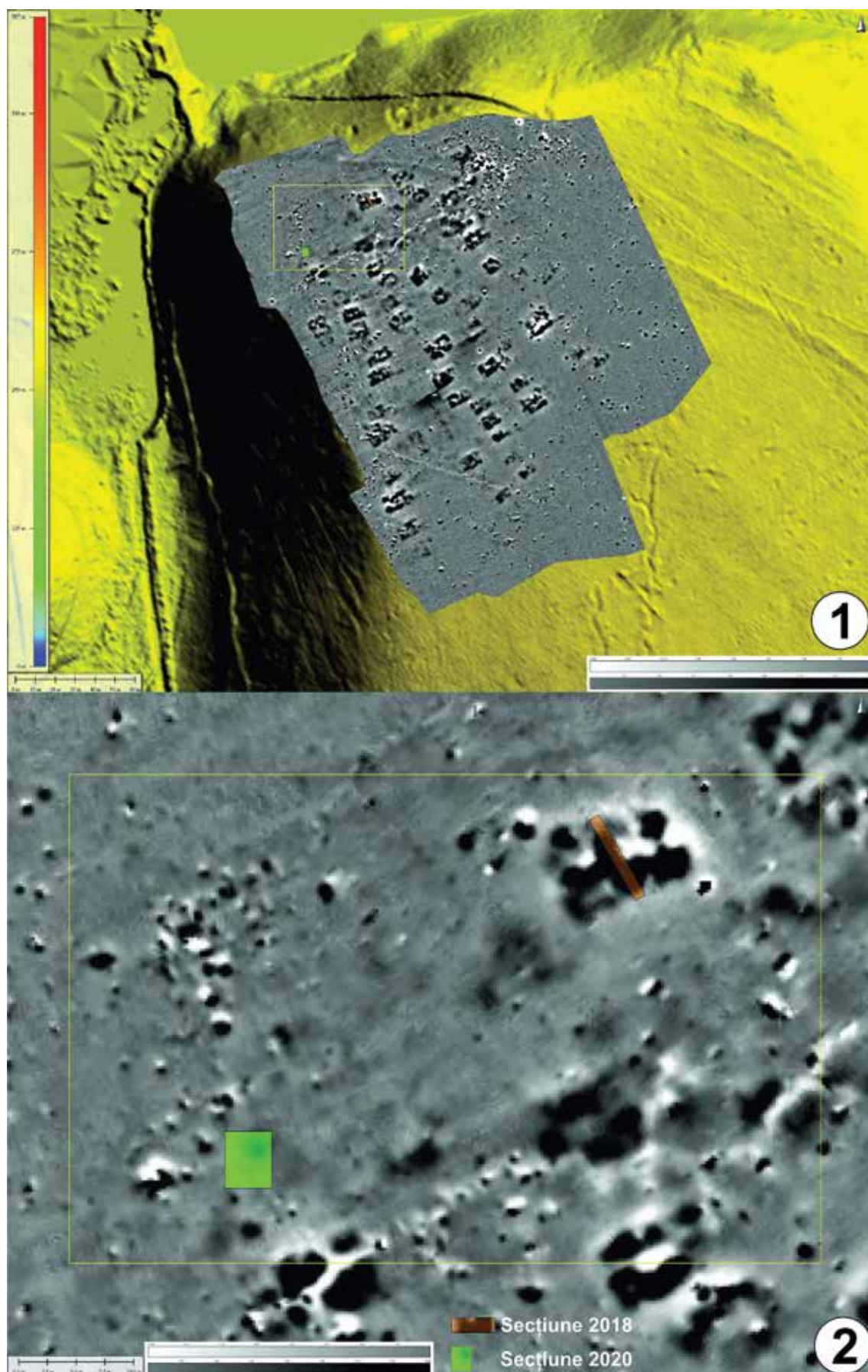

Fig. 1. Ruginoasa – Dealul Ruginii. 1. Harta magnetometrică (-15/+15 nT, alb/negru) suprapusă peste modelul numeric derivat din datele LiDAR; 2. Harta magnetometrică (detaliu) cu reprezentarea celor două secțiuni arheologice (din 2018 și 2020).

Fig. 2. Ruginoasa – Dealul Ruginii. Imagine aeriană a complexelor cercetate.

Fig. 3. Ruginoasa – Dealul Ruginii. Profilul complexelor cercetate.

Fig. 4. Ruginoasa – Dealul Ruginii. Unelte de piatră cioplită descoperite în Cx. 1.

Fig. 5. Ruginoasa – Dealul Ruginii. Ceramică cucuteniană descoperită în Cx.1.

Fig. 6. Ruginoasa – Dealul Ruginii. Plastică cucuteniană descoperită în Cx. 1.

110. Sânmihaiu Almașului, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj

Punct: Dealul Bogatului

Cod RAN: 142685.02.

Autorizație nr. 423 / 26.10/2020.

Colectiv: Horațiu Valentin Cociș (resp. științific); Dan Augustin Deac (MJIA Zalău).

În anul 2019, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău a dat startul derulării unui proiect local a cărui scop primar este acela de a identifica, cartă și cerceta în manieră clasică și inter-disciplinară așezările rurale non-militare de pe teritoriul județului Sălaj. Situația acestor așezări din arealul nord-vestic al provinciei Dacia Porolissensis este una încă incertă, dat fiind faptul că, în cadrul județului, până în momentul începerii proiectului, erau cunoscute cinci puncte cu descoperiri de factură romană care au fost atribuite unor așezări rurale, ultima dintre ele fiind identificată în 1979 de către regretatul Al. V. Matei (Luca, Gudea, *Arheologie și istorie (IV). Descoperiri din județul Sălaj*, 2010, Oradea; Luca, Gudea *Repertoriul arheologic al județului Sălaj*, 2010, Sibiu).

În prima fază, cercetările au constat în periegeze sistematice focalizate pe diferite bazine hidrografice, după verificarea datelor din literatura veche de specialitate. Din cele cinci puncte menționate, nici unul nu a putut fi re-identificat în manieră corespunzătoare, urmând a fi reluate cercetările. Însă, rezultatele noi au apărut în momentul în care anumite bazine hidrografice secundare au fost cercetate. Menționăm aici faptul că, în bazinul hidrografic la Văii Sântă Mariei și a confluenței ei cu Valea Almașului au fost identificate trei așezări rurale romane noi: Sânmihaiu Almașului – *DI. Bogatului*, Bercea – *Poiată* respectiv Răstolțu Deșert – *După corciuri*. Dintre aceste trei puncte noi, de departe cea mai bogată așezare din perspectiva materialului arheologic identificat la suprafața solului este cea de la Sânmihaiu Almașului – „*Dealul Bogatului*”.

Acest demers are ca scop îmbunătățirea informațiilor privind habitatul rural din Dacia Porolissensis precum și aprofundarea punctuală a datelor particulare privind situl de la „*Dealul Bogatului*”.

Context geografic și istoric

Așezarea rurală romană de la „*Dealul Bogatului*” este amplasată la aproximativ jumătatea distanței (40 km) dintre centrele urbane de la Porolissum (jud. Sălaj) și Napoca (jud. Cluj), la o distanță de aproximativ 800 m vest de drumul imperial Napoca-Porolissum. Situl este localizat la confluența Văii Almașului cu Valea Sântă Măriei, pe raza UAT Sânmihaiu Almașului, în extravilanul localității. Ca repere geografice, situl este amplasat pe o terasă mai înaltă a Văii Sântă Măriei, fiind localizat la aproximativ 0.3 km sud de Valea Sântă Măriei, aproximativ 0.5 km nord de Valea Chendremalului și la aproximativ 3 km est de Dealul Lupului. Totodată, el se află la intersecția drumului E81 cu DN 55, la 3.5 km nord de castrul auxiliar de la Sutor (jud. Sălaj). Acest punct nu apare în istoriografia mai veche, mențiunile despre el fiind inexistente până în momentul descoperirii lui în 2020.

Metodologie aplicată

Dintre cele trei așezări rurale identificate, ne-am focalizat pe cea menționată anterior, atât pentru faptul că este cea mai bogată din punct de vedere arheologic dar și din cauză că arăturile extensive și scarificările regulate au afectată iremediabil, nivelul de cultură, unele structuri fiind dislocate și împrăștiate la suprafața solului.

Prima dintre metodele aplicate a fost determinarea extinderii spațiale a ceramicii și calcularea densității materialului prin metoda KDE (Kernel Density Estimation), bazată pe punctele topografice luate în teren. A doua metodă complementară a constat în scanarea fotogrammetrică aeriană precum și în realizarea unui set de fotografii oblice și perpendiculare pentru identificarea unor posibile *crop marks*, *soil marks* sau *shadow marks* care să indice unde anume pot fi identificate structuri subterane. Astfel, modelul digital a terenului georeferențiat a fost comparat cu analiza densității materialului și cu analiza fotografiilor aeriene, fiind astfel identificate câteva zone principale unde cantitatea de material la suprafață este mai ridicată, indicii aeriene corespunzând și ei.

Ulterior, în vara anului 2020, pentru a dubla aceste investigații de suprafață, a fost realizată o scanare geomagnetică pe toată suprafața sitului (aprox. 3.6 ha), în parteneriat cu dr. Cristian Ardelean și dr. Adriana Sărășan (Muzeul Național al Banatului), pentru a obține harta magnetometrică completă a anomaliilor magnetice, aceasta fiind coroborată și cu datele precedente.

Ulterior aplicării acestor metode non-destructive, s-a realizat un diagnostic arheologic pentru a verifica natura anomaliilor magnetice respectiv pentru a stabili în linii generale stratigrafia și cronologia sitului. Diagnosticul a constat într-o suprafață de 5 x 5 m, realizată în toamna anului 2020 (S1/2020).

Rezultate și interpretări

Scanările geo-magnetice au dus la refierea unei imagini complexe. Astfel, așezarea rurală se întinde pe o suprafață de aprox. 3.6 ha, fiind compusă dintr-o serie de structuri de lemn pe tălpi de piatră, posibil o serie de structuri de lemn și chirpic, bordeie și semi-bordeie precum și din unele anomalii periferice nucleului care au fost interpretate ca fiind cuptoare. Diagnosticul arheologic (5x5 m) a fost amplasat în zona de sud-vest a sitului, partea centrală a lui. În acest moment considerăm că *vicus*-ul are o organizare circulară, cu o serie de structuri adiacente, periferice. S1/2020 a fost suprapusă prin georeferențiere pe una dintre anomaliile care indicau construcții din piatră.

După înlăturarea nivelului vegetal (CX 0) a cărui grosime variază între 25-30 cm a fost identificat un strat gri-cenușiu, lutos, cu o grosime de 10-15 cm, conturat la adâncimea de -15 cm (CX 1). Acest strat conține o cantitate relativ crescută de material ceramic, pigment de arsură precum și piese metalice, în special piroane. Nivelul este în totalitate răvășit de lucrările agricole, materialul arheologic ceramic și ferros, precum și materialul de construcție este scos din straturile inferioare și amestecat. Sub acest strat s-au conturat pe rând un nivel de dărâmtură compus din gresie, calcar, piatră de râu și chirpic (CX2), la o adâncime de aproximativ – 40 cm, precum și traiecul a cinci tălpi de

piatră pentru pereții de lemn care compun o clădire multi-compartimentată (Z1-Z5), conturate la -32-35 cm, având grosimi variabile între 0.43 și 0.67 cm. Prin eliminarea stratului de dărâmtură, a fost identificat nivelul de călcare/lutire din interiorul clădirii denumită convențional A4 (CX 3 – camera delimitată de Z1, Z2 și Z3, CX 4 – camera delimitată de Z4, Z1, Z2 și Z3 respectiv CX 5 – camera delimitată de Z1 și Z5, toate la adâncimi între -30 – -45 cm). Un alt nivel de dărâmtură a fost identificat în exteriorul clădirii A4 (CX 6). Sub acest nivel se află CX 7, un nivel de călcare/lutire identic cu CX 3, CX 4 și CX 5. În exteriorul clădirii A4, conturate în CX 7, au fost identificate două gropi de stâlp a căror fund a fost icuit cu bucăți de gresie (G1, d.max.=67 cm, -45 cm; G2, d.max.=57 cm, -20). Umplutura lor a constat din pământ negru afânat care conținea câteva fragmente ceramice, osoase și cărbune). Datorită poziției lor, considerăm că aceste gropi de stâlpi provin de la un posibil portic de lemn al clădirii pe tălpi de piatră.

Eliminând acest strat, precum și nivelul de călcare din interiorul clădirii (cu excepția CX 3), a fost identificat un strat nisipos, compact, de culoare gălbui închis, fiind uniform delimitat pe toată suprafața cercetată, neuniform însă ca adâncime de conturare (-45-80 cm în exteriorul clădirii respectiv -55-65 în interiorul ei, datorită rupturilor de pantă ale terenului). Acest strat corespunde unui nivel de amenajare dintr-o fază anterioară (faza I), fiind suprapus de ziduri și de nivele de călcare și lutire menționate. Tot în acest CX 8 s-a conturat o structură (CX 9) realizată integral din bârne și stâlpi de lemn precum și din pereți izolați cu chirpic, în interiorul camerei formată din Z1, Z2, Z3 și Z4. Cele patru gropi de stâlpi (G3-G6) s-au conturat sub forma unor amprente distruse de Z1, tăind CX 8 precum și stratul steril din punct de vedere arheologic (CX 11). Aceste gropi sunt în conexiune cu structura de lemn (CX 9), amprentele acesteia conturându-se la -65 cm, sub nivelul de călcare/amenajare din faza a II-a (clădirea cu tălpi de piatră). Adâncimea amprentelor după golire este de -34-40 cm de la nivelul de conturare. Umplutura amprentelor consta în bulgări de chirpic, cărbune și material ceramic.

Potrivit materialului cronologic identificat în acest sector al *vicus*-ului roman, putem preciza faptul că, clădirea din faza a II-a funcționează până spre jumătatea secolului al III-lea (denarius de la Iulia Soemias Bassiana – 218-222, identificat în nivelul de dărâmtură, CX 2). În nivelul de dărâmtură din exteriorul clădirii din faza a II-a (CX 6) a fost identificat un denarius de la Bruttia Crispina (174-191). Pe nivelul de călcare din exterior (CX 7), a fost identificat un denarius de la Antoninus Pius (138-161), piesa fiind în curs de restaurare. Mergând pe această logică, faza de lemn a *vicus*-ului ar trebui să se dateze undeva în timpul domniei împăratului Traian sau Hadrian, construcția clădirilor pe tălpi de piatră fiind ulterioară.

Concluzii

În urma acestui diagnostic arheologic realizat pe baza unei cercetări geofizice extensive, concluzionăm faptul că avem de-a face cu o așezare rurală non-militară a căru tip de habitat implică în acest moment structuri de lemn pe tălpi de piatră precum și o fază anterioară, realizată din lemn. Ne propune ca, începând cu anul 2021, cercetările

arheologice să fie realizate în manieră sistematică, fiind vizată extinderea suprafețelor de cercetare pentru descoperirea integrală a clădirii dar și pentru probarea altor elemente de habitat identificate geofizic.

Abstract

The rural Roman settlement at Sânmihaiu Almașului - „Dealul Bogatului” was found during systematic field research carried out in order to identify the settlements belonging the rural Roman habitat from the north-western area of the province of Dacia Porolissensis. We could determine the site's physical extension by applying several non-destructive methods such as Kernel Density Estimation (KDE), aerial photogrammetry, aerial photos, and geomagnetic surveys.

In the autumn of 2020, we carried out an archaeological test surface (S1 / 5 x 5 m) to verify the magnetic anomalies and established the site's general archaeological stratigraphy. Base on this excavation, we concluded that the anomaly in question belonged to a structure built out of stone with the elevation made of wood and adobe, representing the second phase of the *vicus*. Under the 2nd phase habitation layer, another turf and timber phase was found, dated somewhere during Emperor Trajan or Hadrian's reign. It was overlapped by layers belonging to the second phase. The latter's dating had probably as starting point a moment under Hadrian or Antoninus Pius. Our objective is to continue the excavation systematically, starting with 2021, to gather as much possible data about this kind of peripheral, rural habitat, so far ignored.

Fig. 1. Amplasarea S1/2020 pe ortophotomosaic-ul sitului de la Sânmihaiu Almaşului - „Dealul Bogatului”. Detaliu.

Fig. 2. Sânmihaiu Almașului - „Dealul Bogatului”. S1/2020. Aspecte din timpul cercetării arheologice.

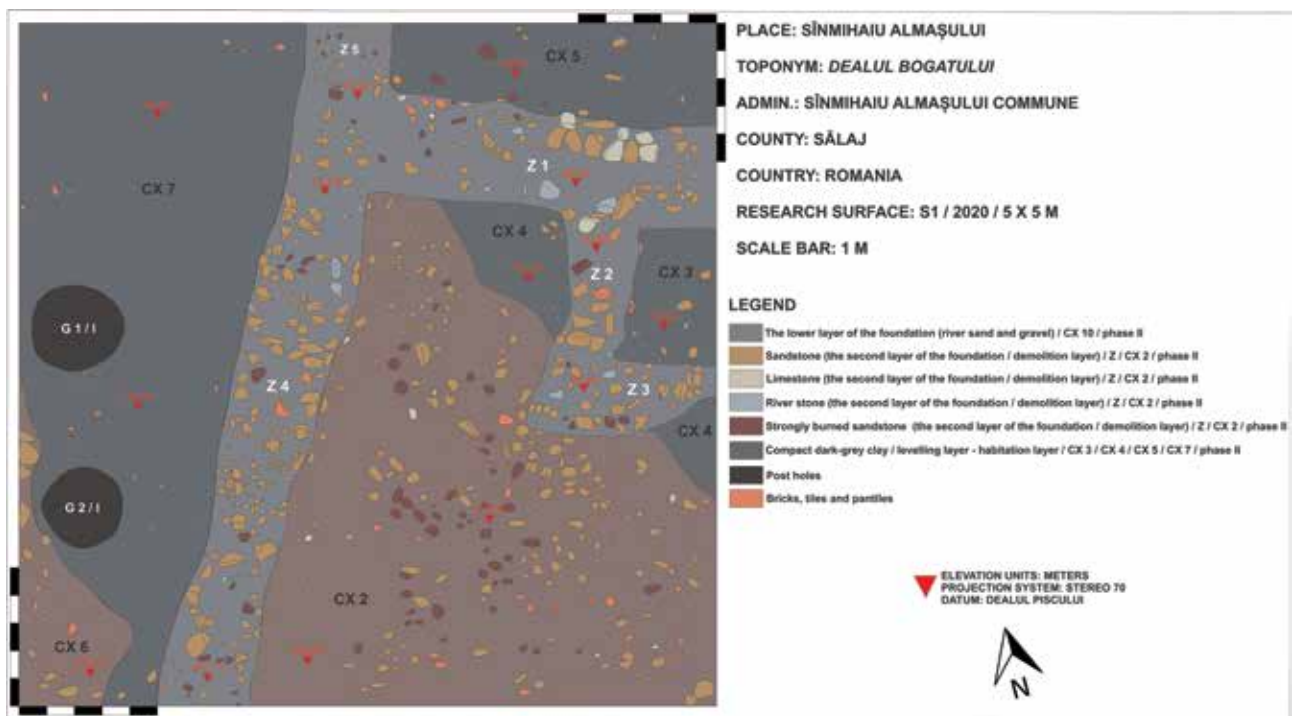

Fig. 3. Sânmihaiu Almaşului - „Dealul Bogatului”. S1/2020. Planul intermediar (de conturare) al cercetării arheologice.

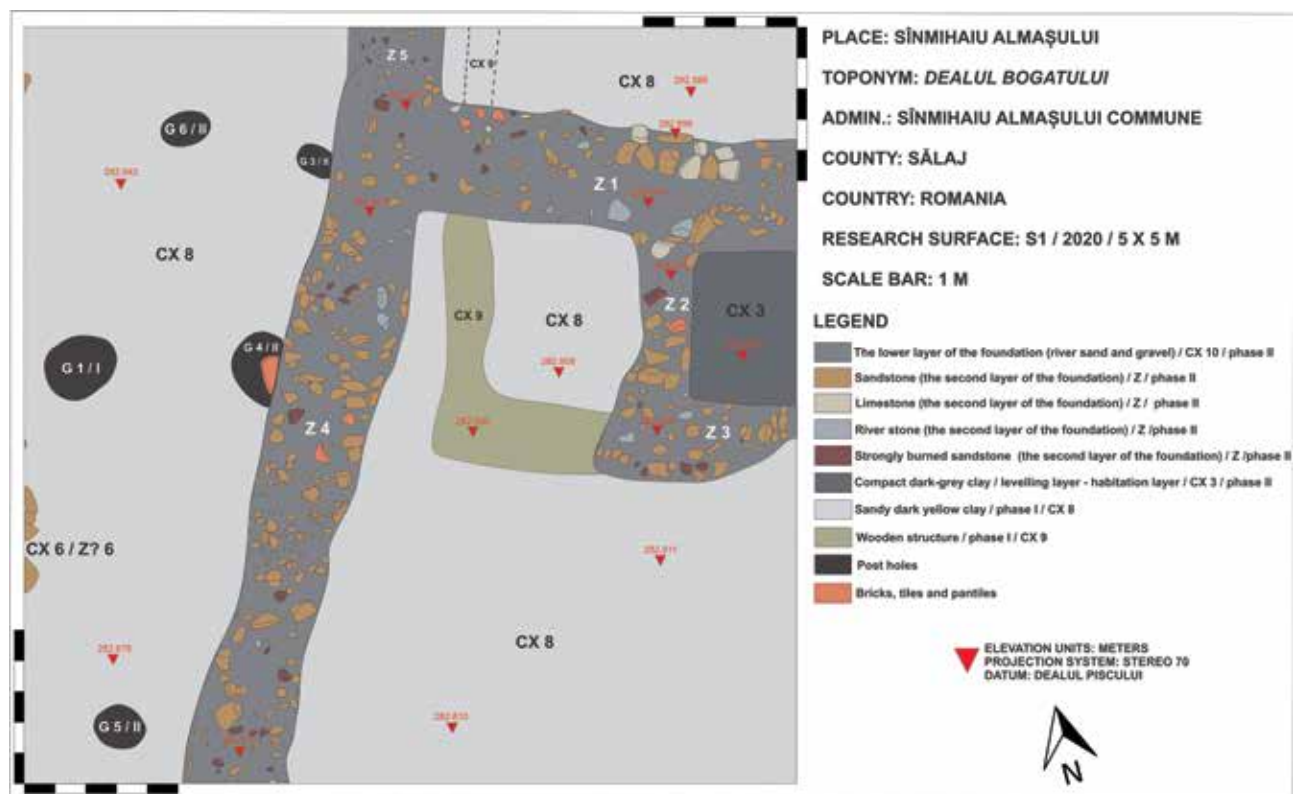

Fig. 4. Sânmihaiu Almaşului - „Dealul Bogatului”. S1/2020. Planul final al cercetării arheologice.

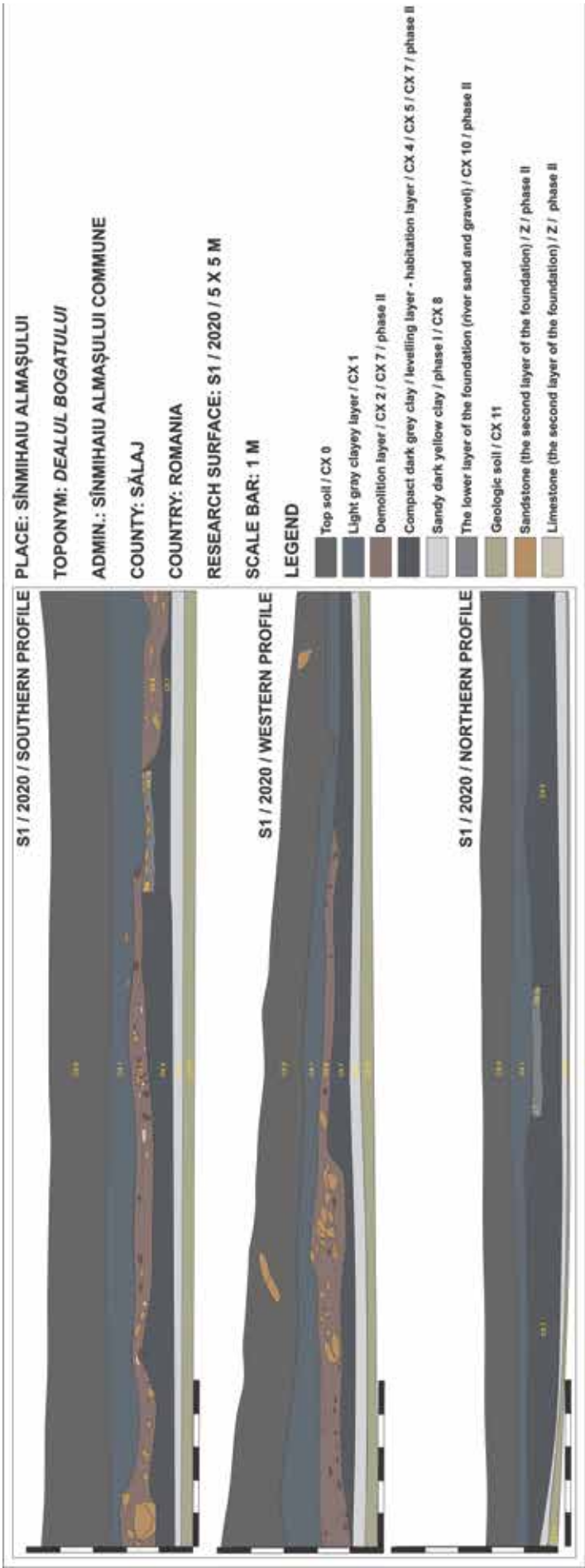

Fig. 5. Sânmihaiu Almașului - „Dealul Bogatului”. S1/2020. Profilele stratigrafice.

111. Sântă Măria, com. Sânmihaiu Almașului, jud. Sălaj

Punct: Dealul Bogatului

Tip sit: 313 – Tezaur monetar

Încadrare cronologică: 43 – Epoca medievală

Autorizație nr. 452 din 08.10.2020

Colectiv: arheolog specialist dr. Emanoil Pripon (MJIA Zalău) – responsabil de șantier, arheolog expert dr. Horea Pop (MJIA Zalău)

Data cercetării: 09.10.2020

Localitatea Sântă Măria se află în partea de sud a județului Sălaj, la confluența Văii Sântămăriei cu Valea Bercii, o caracteristică predominantă a zonei fiind, dealurile argiloase și văile adânci.

Situată la o altitudine de 303 m, localitatea Sântă Măria se învecinează la nord cu localitatea Poarta Sălajului, la sud cu localitatea Bercea, la vest cu localitatea Răstolțu Deșert, iar la est cu localitatea Sânmihaiu Almașului.

Obiectivul diagnosticului arheologic a constat în recuperarea unui posibil tezaur monetar medieval identificat ca urmare a unei activități de detecție din care au rezultat șase monede medievale din argint emise în secolul XVI.

În baza autorizației pentru diagnostic arheologic, cercetarea a fost realizată în data de 09.10.2020, prin deschiderea unei casete cu dimensiunile de 1,60 x 1,30 m. Ulterior suprafața de cercetare a fost extinsă cu 0,20 m spre sud, astfel încât la finalizarea cercetării aceasta măsura 1,80 x 1,30 m.

Cercetarea de teren a fost finalizată în aceeași zi, cu recuperarea a încă 30 de monede, pe lângă cele șase descoperite inițial. Monedele au fost identificate la adâncimi diferite, între - 0,10 – 0,35 m. Nucleul tezaurului, format din 21 de piese a fost surprins la adâncimea de - 0,35 m, dispus, aproximativ sub forma unui fișic.

Pe parcursul derulării diagnosticului arheologic nu a fost surprins nici un indiciu al depozitării tezaurului în vreun recipient realizat din materiale anorganice (ceramică, metal etc.). Cel mai probabil, piesele s-au aflat inițial în vreoa punga din piele sau pânză, materiale care nu au rezistat trecerii timpului și condițiilor de zacere. O mare parte dintre monede au fost descoperite grupat, ceea ce poate sugera faptul că inițial, acumularea monetară se afla sub forma unui fișic, fie pe fundul unei pungi din material organic, cum s-a mai spus, fie învelită într-un material perisabil.

După descoperire, tezaurul monetar a intrat într-un laborios proces de restaurare, în urma căruia au fost evidențiate caracteristicile fiecărei monede: locul emiterii, numele emitentului, numele gravorului sau a maestrului monetar, anul emiterii și valoarea înscrisă pe fiecare piesă. Piese se află în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău, județul Sălaj.

Tezaurul conține așadar, 36 de monede emise în intervalul de timp 1551-1599 în Polonia, Lituania, la Riga și în Ungaria, sub autoritatea a cinci suverani: Sigismund August (1548-1572), Ștefan Bathóry (1576-1586), Sigismund III Wasa (1587-1632), Ferdinand I (1526-1564) și Rudolf II (1578-1608). Din punct de vedere al nominalului,

tezaurul cuprinde trei piese cu valoarea de șase groși, o piesă de patru groși, 27 piese de trei groși și cinci piese de câte un dinar, toate din argint.

Așa cum se știe, în Transilvania secolului al XVI-lea, valoarea produselor și a serviciilor era exprimată în dinari. Tezaurul descoperit la Sântă Măria avea în epocă o valoare de 314 dinari, adică puțin peste trei taleri.

Această sumă putea reprezenta remunerația unui mercenar pedestru, care era plătit cu trei taleri pe lună¹, pierdută în timpul mișcărilor de trupe de la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, o perioadă de timp zbuciumată, din istoria acestor locuri. La fel de bine, suma aceasta putea fi rodul unei tranzacții, pierdută mai apoi în condiții asupra cărora nu ne putem pronunța cu exactitate, de vreun localnic sau negustor.

Pentru a ilustra valoarea tezaurului, facem referire la câteva date în legătură cu prețurile de pe piața clujeană din anul 1600 (o dată apropiată de cea a ultimei monede din tezaur): un miel costa 32 de dinari, un purcel 30-35 de dinari, o gâscă 16 dinari, iar o găină 8-12 dinari². Tezaurul putea reprezenta așadar prețul a zece miei, nouă porci și a.m.d.

Tezaurul de la Sântă Măria atestă modificările survenite în structura masei monetare din Transilvania în ultimul deceniu al secolului XVI, se remarcă prin starea foarte bună de păstrare a pieselor (cu precădere a celor emise în sistem polonez) și prin prezența unor nominale mai rar întâlnite în tezaurele monetare din acest areal, cum ar fi piesa de patru groși emisă de Sigismund August în 1568 și cele trei monede cu valoarea înscrisă de șase groși, emise de Sigismund III Wasa în 1696 și 1699³.

Abstract

In the autumn of 2020, a passionate about metal detections, discovered with his own detector a number of six silver coins in Sântă Măria village, from Sălaj county.

After obtaining the research permit, archaeologists started to dig an area of 1,80 x 1,30 m. On that occasion, there were discovered 30 more coins. We did not find ceramics or any organic materials (textiles or leather) which could have indicated that the hoard was deposited in a pot or in a textile or leather bag.

The hoard contains 36 coins issued in the period 1551-1599 in Poland, Lithuania, Riga and Hungary, under the authority of five sovereigns: Sigismund August (1548-1572), Ștefan Bathóry (1576-1586), Sigismund III Wasa (1587-1632), Ferdinand I (1526-1564) and Rudolf II (1578-1608). From the nominal point of view, the hoard comprises three pieces with the value of VI grossus, one piece of IV grossus, 27 pieces of III grossus and five pieces of one dinar each, all of silver.

¹ Corina Toma, *Tezaure monetare și tezaurizare în Transilvania secolelor XV/XVI-XVII*, Editura Muzeului Țării Crișurilor Oradea, 2016, p. 110, nota 89.

² Samuil Goldenberg, *Clujul în sec. XVI*, Editura Academiei RPR, 1958, pp. 322-325, 358-361.

³ Corina Toma, *op. cit.*, pp. 99-100.

112. Stâna, mun. Zalău, jud. Sălaj

Punct: Dealul Mielei

Tip de sit: 213

Încadrare cronologică: 22

Colectiv: Horea Pop, Horațiu Cociș, Timea Keresztes

Autorizație nr. 328/2020

Finanțare: voluntariat

Data desfășurării cercetării: 7.08.2020

Scurtă prezentare a sitului: descoperirea a fost făcută de către un utilizator de detector de metale care a surprins un fragment de fibulă din bronz și fragmente din partea superioară a urnei funerare. În urma predării acestora la DJC Sălaj ele au fost analizate la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău și pentru că fragmente de oase calcinate erau fixate pe fibulă s-a dedus că este vorba despre elemente de inventar funerar.

Obiectivele cercetării: Recuperarea inventarului mormântului și administrarea informației furnizate de contextul depunerii.

Rezultate și interpretarea lor: Cercetarea a fost realizată cu voluntari și a fost trasată o casetă în arealul menționat de către descoperitor. A fost descoperită o urnă cu oase calcinate și la restaurare s-au descoperit elementele din fier ale fibulei fragmentare predată de către descoperitor. Investigarea zonei, care este un dâmb împădurit, ramificație de dealuri, ne-a permis să concluzionăm că avem de-a face cu un mormânt dacic izolat.

Scurtă descriere a descoperirilor: Descoperirea funerară nu prezintă groapă de depunere, aceasta nefiind mai mare decât urna. Vasul este o oală cu patru butoni, realizată din pastă semifină, arsă oxidant, caracteristică sec. 1 a.Chr. Fibula cu toate fragmentele metalice se află în curs de restaurare, fiind specifică în mare aceluiași orizont.

Tehnici de cercetare utilizate: Pe lângă cercetarea intruzivă în zona urnei a fost realizată și diagnosticarea arealului pe o rază de 15m. Spre surprinderea noastră au mai fost descoperite piese arheologice (2 verigi din bronz, scoabe fier) din care o parte pot aparține depunerii funerare propriu-zise. Acestea au o dispersie pe o rază de 5m în jurul urnei. Celelalte (fibulă fier, dăltiță, inel roman din fier cu piatră gravată Jupiter Tronans, manșon lance, etc.) sunt dispersate excentric față de „nucleul” descoperirii. Toate piesele au fost amplasate în teren cu stația totală.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Extinderea cercetării prin lărgirea casetei în zona „nucleului” depunerii funerare pentru a lămurii acest tip de comportament funerar ciudat de discret, dar și dispersat prin piesele izolate descoperite.

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: La finalul cercetării și restaurării inventarul funerar va fi expus în segmentul Funeraria al expoziției de bază a MJIAZ.

Abstract

The item has been discovered by a metal detector user who observed a fragment of a bronze brooch and fragments from the top of the funerary urn. The objects have been handed over to DJC Sălaj and they were further analyzed at the Zalău County Museum of History and Art. Since fragments of calcined bones were joined onto the brooch, it was concluded that they were elements of a funeral inventory. The research was conducted with volunteers and a survey unit was opened in the area mentioned by the discoverer. An urn with calcined bones was discovered. During the restoration, further iron elements of the fragmentary fibula handed over by the metal detector operator were found. Investigating the area, which is a wooded hillside, we concluded that we are dealing with an isolated Dacian grave.

The funerary complex did not have a proper burial pit, and was not bigger than the urn itself. The vessel is a pot with four buttons, of semi-fine fabric and result of an oxidising combustion, specific to 1st century BC. The restored fibula is largely specific to the same horizon. In addition to the intrusive research in the area of the urn, a survey of the zone was conducted within a radius of 15 m. To our surprise, additional archeological finds were retrieved (2 bronze links, iron clamps), some of which could have belonged to the above mentioned funerary inventory. They were dispersed on a radius of 5 m around the urn. The others (iron brooch, chisel, Roman iron ring with engraved stone reading Jupiter Tronans, lance socket etc.) were scattered towards the “core” of the find place. The position of all artefacts was recorded in the field with a Total Station. For the next campaign we intend to expand the investigation by enlarging the research unit in the area of the funeral complex to clarify this type of strange funeral behavior with scattered isolated pieces.

113. Ștefănești, com. Ștefănești, jud. Botoșani

Punct: Hulboca I

Tip sit: 11 – locuire civilă

Cod epocă: 143 – Eneolitic târziu

Cod RAN: 39177.20

Colectiv: Andreea Țerna – responsabil de șantier (Muzeul Județean Botoșani), Knut Rassmann (Römisch-Germanische Kommission, Frankfurt am Main), Stanislav Țerna (Universitatea „Școala Antropologică Superioară”, Chișinău)

Autorizație nr.: 310/24.07.2020

Perioada desfășurării cercetării: 27.07.2020 – 14.08.2020

Cercetările arheologice realizate pe promontoriul cunoscut sub numele de *Hulboca* sau *Hâlboci* sunt rodul unei colaborări între Muzeul Județean Botoșani și Römisch-Germanische Kommission și au cuprins o etapă de prospecțiuni geofizice și două sondaje arheologice. Până în prezent, a fost prospectat cca. 80% din suprafața sitului, iar prin săpături arheologice au fost investigate două tipuri de complexe: o porțiune dintr-o groapă și o instalație de lut exterioară (Vornicu-Țerna et al. 2019). Odată cu extinderea măsurătorilor geomagnetice mult în afara sistemului defensiv al așezării, în partea de nord-vest a promontoriului a fost identificat un grup de anomalii geomagnetice, întinse pe o suprafață de cca 0,3 ha (zona prospectată). În urma sondajelor arheologice întreprinse în anul 2020, a devenit clar că pe promontoriu se află două situri preistorice din perioade diferite, ale căror areale nu se intersectează: primul cunoscut deja din cercetările precedente, datat în faza B1 a culturii Cucuteni (denumit în continuare Ștefănești-Hulboca I), iar cel de-al doilea, Ștefănești-Hulboca II este format din complexe adâncite și este atribuit fazei A a culturii Cucuteni.

Situl de la Ștefănești-Hulboca I, cu o suprafață de 17 ha este în prezent cea mai mare așezare a culturii Cucuteni de pe teritoriul României. Prospecțiunile geofizice organizate în anul 2017 au revelat faptul că așezarea este organizată după un model centripet și conține toate elementele caracteristice așa-numitelor mega-situri cercetate până acum pe teritoriile Ucrainei și Republicii Moldova (Maidanetske, Nebelivka, Petreni, Stolniceni) (Rassmann et al. 2016; Țerna et al. 2019): grupuri de case dispuse radial, prezența mega-structurilor, a drumurilor, cuptoarelor de ars ceramica, sistemelor de fortificație/delimitare etc.

După modelul deja testat în cercetarea siturilor mari (Rassmann et al. 2016; Țerna et al. 2019), investigațiile invazive de mică amploare din situl de la Ștefănești urmăresc: verificarea diferitelor tipuri de anomalii geofizice pentru a oferi o interpretare cât mai precisă a planului magnetometric, obținerea de material arheologic din diferite zone ale așezării pentru elaborarea unei scări cronologice a așezării și prelevarea de probe de diferite tipuri (botanice, pedologice, arheozoologice ș.a) în vederea unei înțelegerii holistice a istoriei sitului.

În interpretarea planului geomagnetic al așezării de la Ștefănești, extrem de importante sunt zonele periferice de nord-est și de sud-vest unde sunt prezente o serie de

anomalii care, după caracteristicile cunoscute din alte situri din Ucraina și Republica Moldova (Korvin-Piotrovskiy et al. 2016; Țerna et al. 2019a) indică prezența unor cuptoare de ars ceramica. Pentru verificarea acestei probabilități au fost deschise două secțiuni (3 și 4) peste două tipuri diferite de anomalii din extremitatea de sud-vest a așezării. Una dintre acestea s-a dovedit a fi o locuință, iar cealaltă a reprezentat într-adevăr un cuptor de ardere a ceramicii.

Secțiunea 3 a fost deschisă peste două anomalii, corespunzătoare cuptorului și gropii adiacente (fig. 1). Cu dimensiuni inițiale de 2x2 m, secțiunea a fost extinsă spre vest, sud și nord pentru a surprinde în totalitate cele două complexe, ajungând la o suprafață de 40 mp.

Resturile cuptorului (complex 3006) au fost identificate la adâncimea de aproximativ 70 cm de la suprafața actuală a solului sau 20 cm de la nivelul antic de călcare (fig. 2-5). Cuptorul este unul de tip bicameral, cu tiraj vertical, cu camerele îngropate, orientat nord-sud. Dimensiunile totale sunt de aproximativ 180 cm (est-vest) și 150 cm (nord-sud). Conservarea este mai proastă în parte de nord și mai bună în sud, spre gura de alimentare, acolo unde temperatura de ardere a fost mai înaltă.

Cuptorul prezintă următoarele elemente constructive:

1. *groapa fochistului* (complex 3010), care oferea acces la gurile de alimentare, este situată în partea de sud a cuptorului, are formă ovală și dimensiuni de cca 90 x 160 cm (fig. 3). Spre partea din față a camerei de ardere, groapa găzduiește o platformă lutuită din argilă sfărâmicioasă, de culoare cenușie, fără impurități vizibile în compoziție (fig. 4).

2. *camera de ardere*, de formă aproximativ ovală, a fost săpată în lutul galben și constă din trei canale paralele despărțite de pereți cruțați în lutul steril. Atât pereții despărțitori, cât și canalele au fost tencuite cu un strat subțire de lut. Canalele aveau un profil în formă de U și o adâncime de aproximativ 40 cm fiecare. Canalul central prezenta o traiectorie liniară iar cele laterale, aveau pereții exteriori arcuiți. După ultimul eveniment de utilizare a cuptorului, în interiorul camerei de ardere s-au prăbușit sau au fost aruncate fragmente de plăci de lut rectangulare (fig. 6) și discoidale ce aveau dublu rol: de a separa cele două camere în timpul procesului de ardere și de a susține șarja de vase. O cantitate mai mare de resturi a fost recuperată din canalul estic. Astfel de discuri sunt cunoscute și din siturile Cucuteni-Tripolie din Ucraina și Republica Moldova (Burdo, Videiko 2016; Țerna et al. 2019a). Pe fundul canalului central a fost identificată o zonă cu depunere de ocru.

La extremitatea sudică, fiecare canal prezenta o deschidere boltită sau „gură” care făcea legătura cu platforma de ardere din partea din față a cuptorului (fig. 4).

3. *camera vaselor*, situată deasupra camerei de ardere era despărțită de aceasta prin plăcile de lut mai sus menționate. A fost săpată la cca 20 cm sub nivelul de călcare preistoric și acoperită cu o cupolă din lut, construită pe structură de nuiel. Cupola a fost îndepărtată după ultima ardere și depusă în altă parte; mici fragmente din aceasta s-au păstrat în interiorul canalelor. Presupunem că la fiecare ardere era ridicată o nouă cupolă.

Groapa aferentă cuptorului (complex 3011) se afla la cca. 150 cm nord de acesta și prezenta o formă

neregulată, alungită pe direcția nord-sud, mai largă în partea de sud. La partea superioară ocupa o suprafață mai întinsă, de cca 170 x 250 cm, îngustându-se puternic spre fund. În zona sudică, groapa atinge adâncimea maximă de 50-60 cm de la nivelul vechi de călcare și prezenta o aglomerare destul de compactă de ceramică și un strat de cenușă. Restul gropii, puțin adânc era sărac în descoperiri. Cel mai probabil, groapa a fost săpată pentru a extrage argila necesară lutului cuptorului, ulterior fiind folosită pentru aruncarea deșeurilor menajere.

Atât cuptorul cât și groapa adiacentă au fost cercetate prin planuri orizontale și profile și documentate prin fotogrammetrie de tip SfM. Configurația complexelor, adâncimile, piesele individuale și probele prelevate au fost înregistrate topometric cu ajutorul unui sistem GNSS RTK Emlid Reach. În cazul cuptorului, a fost măsurată susceptibilitatea magnetică prin profil în cruce, la un interval de 10 cm¹.

Secțiunea 4 de 1x4 m, orientată est-vest a fost deschisă concomitent cu secțiunea 3 peste o anomalie geomagnetică care indica prezența unei structuri arheologice arse, de tip incert (fig. 1). Încă de la adâncimea de 30-40 cm s-au reliefat resturile arse ale unei locuințe. Pentru a înțelege arhitectura acesteia, complexul a fost cercetat până la lutul steril. Astfel, la partea superioară au fost identificate fragmente de lut ars provenite de la pereții locuinței. După demontarea acestora, s-a conturat un nivel de lutuie compacte, de mari dimensiuni, unele păstrând amprente de bârnă, ce constituie platforma de la etaj. Pe platformă au fost găsite fragmente ceramice de la vase de diferite tipuri (străchini, cratere, capace ș.a.). Podeaua de la parterul locuinței a fost amenajată direct pe solul natural.

În partea de nord-est, marginea locuinței a fost deranjată de o groapă săpată ulterior, dar tot din nivelul cucutenian. Complexul a fost surprins pe o lungime de cca 80 cm, lângă profilul de nord, iar adâncimea maximă a fost înregistrată la cca 1 m de la nivelul de călcare. Reumplerea gropii s-a produs într-o singură secvență, în conținut fiind angrenate fragmente de lut ars, provenite cel mai probabil din zona deranjată a locuinței.

Din cele două secțiuni au fost recuperate fragmente ceramice de la diverse tipuri de vase (pahare, străchini, cratere, amfore), din categoriile fină și Cucuteni C, unelte de silex, de os, resturi faunistice și o figurină zoomoră.

În concluzie, cercetările din anul 2020 contribuie cu date esențiale la înțelegerea modului de organizare a producerii ceramicii într-o așezare din etapa mega-siturilor, extinzând lista cuptoarelor similare cercetate în Ucraina și Moldova. Trebuie menționat că este prima descoperire a unui cuptor bicameral cu trei canale de pe teritoriul modern al României și totodată cea mai vestică în cultura Cucuteni-Tripolye. Toate celelalte exemplare provin din mega-siturile ucrainene, Talianki, Maidanetske sau Nebelivka (Burdo, Videiko 2016; Korvin-Piotrovskiy et al. 2016); așadar, nu există o corelație directă între numărul de canale ale unui cuptor și dimensiunea așezării. Documentarea cuptorului prin metode digitale moderne precum și colectarea de probe

pentru diferite determinări arheometrice ar trebui să ofere o perspectivă pătrunzătoare asupra construcției și funcționării unor astfel de instalații de ardere în zona de vest a distribuției fenomenului siturilor mari de la finalul culturii Cucuteni-Tripolie.

Abstract

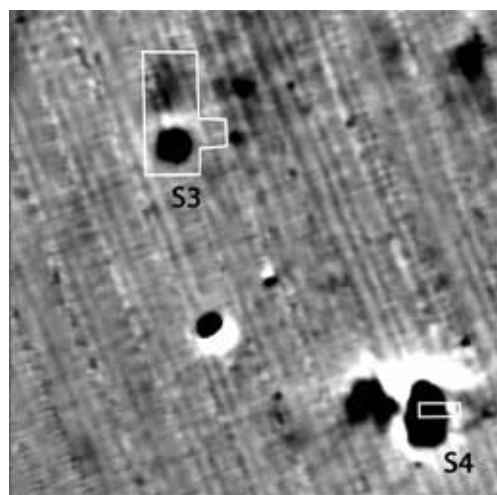
The excavations within the large site of Ștefănești-Hulboca I (Cucuteni B- Tripolye C1) focused on the investigation of two geomagnetic anomalies from the south-western part of the settlement. One of them, a burnt house was investigated by trial excavation, which provided enough information to certify the presence of one storey houses within the settlement. The second, turn out to be a pottery kiln, the first of its kind from the first half of the 4th millennium BC discovered in the western area of the Cucuteni-Tripolye. The kiln, measuring 1.8x1.5 m was of dual-chambered updraught type with the opening oriented towards south. The combustion chamber consisted of three parallel channels, plastered with fine clay. The filling of the channels yielded many fragments of discoidal, rectangular and shield-like clay slabs and small remains from the cupola. A small oval pit in front of the chamber hosted the plastered firing platform. North of the kiln, was investigated a pit, which probably was dug out in order to extract clay for plastering the kiln and afterwards used for discard of household waste.

Bibliografie:

- Burdo N., Videiko M. 2016. Nebelivka: From Magnetic Prospection to New Features of Mega-Sites. In: Müller J., Rassmann K., Videiko M. (eds.), *Trypillia-Megasites and European Prehistory 4100-3400 BCE*. Routledge, London and New York, 95-116;
- Korvin-Piotrovskiy A., Hofmann R., Rassmann K., Videiko M., Brandtstätter L. 2016. Pottery Kilns in Trypillian Settlements. Tracing the Division of Labour and the Social Organization of Copper Age Communities. In: Müller J., Rassmann K., Videiko M. (eds.), *Trypillia-Megasites and European Prehistory 4100-3400 BCE*. Routledge, London and New York, 221-252;
- Rassmann K., Korvin-Piotrovskiy A., Videiko M., Müller J. 2016. The New Challenge for Site Plans and Geophysics: Revealing the Settlement Structure of Giant Settlements by Means of Geomagnetic Survey. In: Müller J., Rassmann K., Videiko M. (eds.), *Trypillia-Megasites and European Prehistory 4100-3400 BCE*. Routledge, London and New York, 29-54;
- Țerna S., Vornicu-Țerna A., Hofmann R., Dal Corso M., Shatilo L., Vasilache-Curoșu M., Rud V., Knapp H., Kirleis W., Rassmann K., Müller J. 2019. Stolniceni – excavation results from the 2017 campaign. *Journal of Neolithic Archaeology* 21, 209-281;
- Țerna S., Rassmann K., Vornicu-Țerna A., Müller J., 2019a. The evolution of dual-chambered updraught kilns on the Cucuteni-Tripolye mega-sites in the 4th millennium BC: a view from Stolniceni. *Godišnjak/Jahrbuch*, 48: 41-58;

¹ Mulțumim pe această cale colectivului de la platforma de cercetare Arheoinvest (Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași) care ne-a pus la dispoziție utilajul necesar realizării măsurătorilor.

Vornicu-Țerna A., Țerna S., Rassmann K., Kalmbach J., Skorna H., Briewig B., Grundmann A. 2019. Ștefănești, com. Ștefănești, jud. Botoșani. Punct: Hulboca. *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2018*, 329-332.

1

2

3

4

5

6

Pl. 1: (1) poziționarea celor două secțiuni; (2) Cuptorul de ars ceramica la conturare: se observă camera de ardere cu cele trei canale; (3) groapa fochistului și cuptorul cu resturile de discuri în umplutura canalelor; (4) cuptorul după ultima curățare – privire dinspre sud; (5) secțiune transversală prin canale; (6) fragment dintr-o placă de lut rectangulară. foto de: Radu Brunchi (2), A. Țerna (3-4, 6), S. Țerna (1, 5).

114. Ștefănești, jud. Botoșani**Punct: Ștefănești - Hulboca II****Tip sit:** 11 – locuire civilă**Epocă:** 141– eneolitic timpuriu**Cod RAN:****Autorizație nr.** 310/24.07.2020**Colectiv:** Andreea Țerna – responsabil de șantier (Muzeul Județean Botoșani), Knut Rassmann (Römisch-Germanische Kommission, Frankfurt am Main), Stanislav Țerna (Universitatea „Școala Antropologică Superioară”, Chișinău)**Perioada desfășurării cercetării:** 27.07. – 14.08.2020

Situl se află la cca 150 m de așezarea datată în faza B1 a culturii Cucuteni de la Ștefănești – *Hulboca I*, pe un pînten de formă triunghiulară, în partea de nord-vest a aceluiași promontoriu. A fost descoperit în anul 2019 odată cu extinderea prospecțiunilor geomagnetice în zona din afara șanțurilor aferente așezării eneolitice târzii. Scanarea geofizică, realizată de Römisch-Germanische Kommission, a surprins pe o suprafață de cca 0,4 ha o aglomerare de anomalii relativ circulare, cu diametrul variind între 1,5 și 3 m, a căror intensitate maximă se situează între 3 și 9 nT. Limitele sitului sunt cunoscute doar în părțile de nord și est. Pe baza configurației promontoriului estimăm o suprafață totală de cca. 0,8 ha.

Cercetările periegetice efectuate în această zonă nu au furnizat materiale pentru încadrarea cronologică a noului sit. Mai mult, la suprafața proaspăt arată a solului, nu au fost observate decât rare fragmente de lut ars sau ceramică de dimensiuni mici. Așadar, s-a impus realizarea unor secțiuni stratigrafice manuale pentru stabilirea relației cronologice dintre cele două situri și a tipului de vestigii arheologice care a produs amprenta geomagnetică.

În alegerea strategiei de săpătură am luat în calcul caracteristicile geomagnetice ale obiectelor, dar și poziționarea acestora în relației cu drumul de acces la sit și parcelarea modernă a terenului. Astfel, au fost selectate două anomalii din extremitatea nordică a sitului, aflate la o distanță de cca. 10 m una de cealaltă (fig. 1).

Secțiunea 1, cu o suprafață totală de 14 mp a fost plasată peste o anomalie geomagnetică circulară cu intensitate maximă de 8 nT cuprinzând și un spațiu de cca 9 mp la vest de aceasta, acolo unde, pe planul geomagnetic, se remarcă o zonă de formă neregulată cu amprentă slabă (intensitate maximă 2 nT).

Stratigrafia secțiunii pe pereții de nord, de sus în jos, se prezintă astfel:

- cca. 25 cm strat de sol negru arat, cu resturi vegetale;
- cca. 20-25 cm strat de sol cenușiu-închis cu materiale arheologice sporadice aflate în poziție secundară;
- cca. 20-25 cm strat de sol brun-deschis în care se găsesc complexe preistorice;
- sol galben lutos, reprezentând sterilul arheologic.

În cadrul secțiunii au fost surprinse două situații diferite. Zona de vest se caracterizează prin prezența unei cantități medii de material arheologic, răspândit pe o

suprafață de cca 4 mp, lângă profilele de nord și de vest (complexele 1003, 1004). Au fost descoperite fragmente ceramice cu decor incizat și, mai rar, pictat, resturi faunistice și un fragment de lut ars asemănător cu cel de la gardina unei instalații.

În partea de est a secțiunii a fost cercetată o groapă (complex 1005) care corespunde anomaliei geomagnetice circulare cu valori mai înalte.

Groapa a fost conturată la adâncimea totală de 70 cm, avea formă aproximativ rotundă cu diametrul maxim de cca 140 cm. A fost excavată pe planuri artificiale, cu profil pe direcția nord-sud, demontat și retrasat în funcție de caracteristicile nivelurilor de umplere.

La partea superioară, groapa conținea un sol închis la culoare, semi-compact, lipsit de materiale arheologice și puternic afectat de neoformării biogene (de tipul crotovinilor). Spre fundul complexului, la adâncimea de cca 140 cm de la suprafața actuală de călcare (90-100 cm de la nivelul antic de călcare) a apărut un nivel caracterizat prin prezența unei acumulări de lut ars, cu aspect dezorganizat (fig. 2). De consistență friabilă, fragmentele de lut erau arse neuniform, unele la roșu deschis, altele la negru, cu o incidență mai mare a resturilor bine arse în jumătatea vestică a gropii. O parte dintre resturile de lut ars prezentau, la partea inferioară, amprente de nuiele; în colțul de sud-vest al gropii unele amprente erau dispuse perpendicular. Aspectul și configurația masei de lut indică posibilitatea ca aceste resturi să provină de la o instalație ușoară de tip platformă/capac construită pe structură de nuiele, care acoperea suprafața gropii aproape în întregime și care s-a prăbușit în interiorul acesteia. La partea inferioară, la contactul cu fundul gropii, masa de lut era amorfă, slab arsă, de culoare brună sau neagră și puternic deranjată de crotovine.

În pătrimea nordică a gropii, fundul și o parte din pereții gropii erau căptușite cu fragmente de la un vas ceramic de mari dimensiuni, dispus cu partea exterioară în jos (fig. 3). Vasul era decorat cu motive spiralice prin tehnica inciziei asociată cu pictură cu roșu, iar la nivelul diametrului maxim prezenta protuberanțe conice. Fragmentele ceramice alcătuiesc profilul întreg al vasului și reprezintă mai puțin de jumătate din recipient. Extrem de fragil, vasul a fost ars inegal: ardere slabă la negru în partea superioară, care era amplasată în jumătatea estică a gropii și mai bună, oxidantă înspre bază, corespunzând cu jumătatea vestică a gropii. Regimul de ardere este similar cu cel al instalației alăturate, ceea ce ne determină să postulăm ideea că ambele au fost arse pe loc. Mai mult, fundul gropii prezintă urme de arsură.

Secțiunea 2 a fost deschisă pentru a cerceta o anomalie geomagnetică circulară, cu intensitate maximă de 3 nT. Amplasarea inițială a secțiunii a fost greșită, necesitând extinderea spre sud pentru a surprinde întreg complexul arheologic, aria totală a zonei excavate fiind de 7 mp.

Stratigrafia este aceeași cu cea din secțiunea 1.

Groapa (complex 2005) s-a conturat la adâncimea de 75 cm, în secțiunea inițială fiind surprinsă mai puțin de jumătate din suprafața sa. Complexul a fost excavat până la

nivelul inferior, păstrând peretele sudic al secțiunii ca profil. După documentarea integrală a acestuia și recoltarea de probe, secțiunea a fost extinsă 2 m spre sud pentru a cerceta restul complexului.

Groapa, de formă aproximativ ovală, orientată ușor NV-SE, avea la conturare dimensiunile de 90 x 80 cm. La partea superioară, conținea un sol moderat compact, brun-cenușiu, fără materiale arheologice. În apropiere de peretele estic al complexului a fost surprinsă prezența unei gropi de par (complex 2006), săpată ulterior, probabil tot din nivelul cucutenian. Solul de umplutură, ușor mai închis față de cel al gropii principale, conținea fragmente mici de lut ars, provenite din deranjarea părții superioare a stratului de lutuiei. Din umplutură a fost recuperată o figurină zoomorfă.

Asemenea complexului 1005, și în groapa 2005 a fost identificat un nivel de lut ars cu aspect dezordonat și consistență friabilă (la adâncimea de cca. 130 cm de la nivelul actual de călcare). Unele fragmente prezentau amprente de nuiile. Majoritatea resturilor erau arse la roșu.

La partea inferioară (150 cm adâncime de la nivelul actual de călcare, cca 90-100 de la cel preistoric), groapa conținea două vase de tip pahar cu decor canelat și pictat și o construcție de lut, de tip „cutie” (fig. 5). Unul dintre pahare se afla în afara cutiei, iar celălalt la marginea ei. Construcția avea formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, prezentând o întrerupere în partea de nord-vest. Pereții subțiri erau arși la negru pe interior și la roșu pe exterior, păstrându-se în elevație cca. 20 cm (fig. 6). Cutia nu a fost construită după configurația gropii, existând un spațiu de cca 10-15 cm de la pereții gropii la cei prezervați ai construcției (fig. 5). Astfel s-ar putea explica și regimul de ardere în mediu oxidant de la exteriorul instalației de lut. Acest spațiu a fost umplut cu fragmente căzute din masa de lut ars de deasupra cutiei, care ar fi putut juca rolul unui capac.

În timpul excavării, din zona de nord-est a gropii, din apropierea pereților cutiei au fost recuperate câteva fragmente osoase friabile, arse la negru. Identificarea taxonomică nu a fost încă realizată.

Fundul gropii prezenta urme de arsură, asemenea situației identificate în secțiunea 1.

La sud-est de groapă, pe aceeași direcție și la cca 20 cm de groapa de par 2006 a fost identificată o altă groapă de par, cu pereții drepecți și fundul convex (fig. 4).

În ceea ce privește materialele arheologice recuperate din cele două secțiuni, cantitatea acestora este redusă. Cu excepția vaselor depuse în gropi, au fost recuperate 238 de fragmente ceramice, 92% din acestea provenind din complexe 1003 și 1004. Din total, doar 7% prezintă decor pictat, simplu sau în asociere cu alte tehnici. Inciziile, impresiunile și canelurile domină în registrul ornamental. Stilistic, sunt întâlnite elemente spiralice, elemente foliacee, angulare, grupuri de linii scurte sau impresiuni ascendente, linii orizontale ș.a. Morfologic, se întâlnesc fragmente de străchini, vase cu picior, pahare, vase cu gât înalt și corp sferic, vase tip binoclu.

Analogiile cele mai bune se regăsesc în situl Cucuteni A3 de la Trușești-*Tuguiești*, care se află la cca. 10 km în linie dreaptă de situl de la Ștefănești.

O reconstituire a evenimentelor care au produs situațiile arheologice înregistrate, dar și înțelegerea

semnificației lor sunt încă departe de a fi realizate. Din datele disponibile până acum putem remarca câteva caracteristici comune ale celor două gropi: prezența a cel puțin un eveniment de ardere, dispunerea vaselor ceramice în zona de nord a gropii, existența unei construcții de lut pe structură de nuiile prăbușită în interiorul gropii.

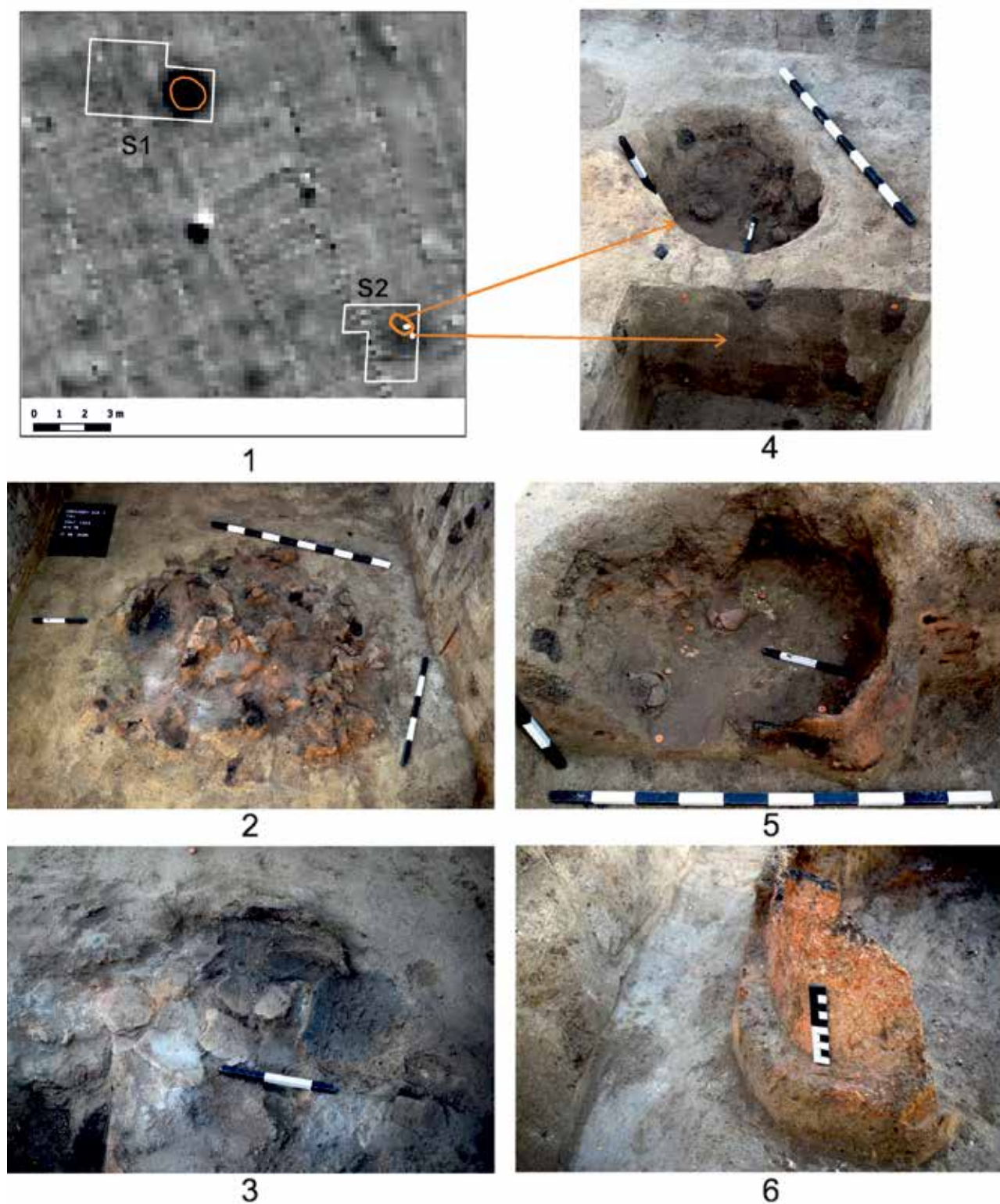
Activitățile desfășurate în cadrul sitului de la Ștefănești-Hulboca II nu sunt cele specifice unei așezări, ci mai degrabă acest loc îndeplinea un rol non-cotidian, probabil legat de anumite practici sociale sau ceremoniale. Pentru această idee pledează, deocamdată, lipsa de structuri de locuire (conform planului geomagnetic), inventarul neobișnuit al gropilor și cantitatea redusă de material arheologic, cunoscută fiind densitatea mare a acestuia în așezările uzuale cucuteniene. Este necesar ca această ipoteză să fie verificată mai departe prin datele furnizate de analize interdisciplinare (arheobotanice, palinologice, de geochimie solului etc.) dar și prin continuarea cercetărilor de teren. Finalizarea prospecțiunilor geofizice dar și excavarea unor suprafețe largi care să cuprindă și spațiul dintre complexe vizibile geomagnetic pot furniza date noi despre funcționalitatea sitului. Până în acest moment, nu cunoaștem analogii în arealul culturii Cucuteni-Tripolie pentru situația identificată la Ștefănești-Hulboca II și putem vorbi despre un nou tip de sit pentru spațiul în discuție.

Abstract:

The Cucuteni A-Tripolye B1 site from Ștefănești-Hulboca II was recently discovered by geomagnetic prospections, while investigating the area outside the Late Copper Age settlement of Ștefănești-Hulboca I (Cucuteni B – Tripolye C1).

Measuring about 0.8 ha, the site consists of small circular and oval pits with weak geomagnetic signal, two of which were investigated by excavations. The researched features displayed several common elements such as: the presence of at least one firing event, ceramic vessels arranged on the northern part of the pit and a heap of daub with twig imprints which apparently covered the pit and later fell inside. Additionally, one of the pits contained a clay box.

The absence of dwellings on the geomagnetic plot, the very low density of finds and the uncommon inventory of the pits may indicate that the activities performed here were not the ones specific for a normal Cucuteni settlement. The pits from Ștefănești build a new kind of site, previously unknown in the Cucuteni-Tripolye culture.

Pl. I. 1. Amplasarea secțiunilor și poziționarea principalelor complexe arheologice investigate; 2. groapa 1005, nivel de lut ars; 3. groapa 1005, vas ceramic ce căpătușește partea nordică a gropii; 4. complexele 2005 și 2007; 5. cutie de lut pe fundul gropii 2005; 6. perete în elevație a cutiei de lut.

115. Zalău, județ Sălaj

Punct: Dealul Lupului/Michelin

Tip de sit: 21.

Perioada: 15.

Cod RAN: 139713.20.

Autorizație nr. 26/4. 02. 2020.

Colectiv: dr. Dan Băcșeț-Crișan - responsabil științific de șantier (Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău), dr. Sanda Băcșeț-Crișan, dr. Ioan Bejinariu, dr. Dan Augustin Deac, dr. Horațiu Cociș, dr. Horea Pop (membri în colectiv, toți de la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău).

Perioada desfășurării cercetării: 12.02. – 3.03.2020

Cadrul geografic și istoricul cercetării

Suprafața supusă diagnosticului arheologic este amplasată pe o terasă înaltă aflată în partea stângă a văii Zălăului. În urma săpăturilor arheologice preventive efectuate în ultimii ani, în zona denumită Zalău *Dealul Lupului/Michelin* au fost identificate diverse tipuri de obiective arheologice (cimitire, castru de marș, așezări) aparținând mai multor etape istorice: preistorie, antichitate, epoca migrațiilor și evul mediu timpuriu.

Modul de derulare a săpăturii arheologice

Zona supusă diagnosticului arheologic avea suprafața de 6, 45 hectare. Având în vedere dimensiunile mari ale suprafeței care trebuia supusă diagnosticului arheologic, pentru o organizare eficientă a cercetării am împărțit suprafața totală în 6 carouri/griduri denumite A, B, C, D, E și F. Fiecare dintre aceste carouri/griduri a fost investigat arheologic prin trasarea unor unități de diagnostic arheologic (secțiuni arheologice). Toate secțiunile arheologice au fost realizate mecanizat, în total fiind trasate 44 de secțiuni (S. 1/2020 – S. 44/2020). Acestea au fost dispuse în așa fel încât să poată fi verificată toată suprafața aflată în discuție.

Rezultatele cercetărilor, concluzii

Vestigii arheologice au fost identificate doar în caroul/gridul E (fragmente ceramice din epoca bronzului în secțiunea S. 32/2020 și 2 complexe arheologice (morminte de incinerare în urnă databile în epoca târzie a bronzului) în secțiunea S. 34/2020). Complexele arheologice sunt dispuse grupat în partea de S-E a suprafeței investigate arheologic (caroul/gridul E). Caracteristicile contextelor, complexelor și artefactelor arheologice identificate prin acest diagnostic arheologic indică existența (în zona respectivă) unei necropole de incinerare din epoca târzie a bronzului.

Abstract

The archaeological diagnosis made in 2020 in the site from Zalău *Dealul Lupului/Michelin* (Sălaj county) led to the discovery of 2 archaeological features (cremation graves). The features can be dated in the Late Bronze Age.

RAPOARTE CERCETĂRI ARHEOLOGICE NEPUBLICATE ÎN VOLUMUL PRECEDENT CAMPANIA 2019

116. Adamclisi, jud. Constanța [<i>Tropaeum Traiani</i>] <i>Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3</i>	591
117. București <i>Punct: Str. Tuzla nr. 50A, sectorul 2</i>	595
118. Grădiștea, jud. Ilfov <i>Punct: Biserica „Adormirea Maicii Domnului” – Măxineni, Str. Intrarea Bisericii, nr. 15</i>	600
119. Petricani, com. Petricani, jud. Neamț <i>Punct: Râpa lui Răvaru</i>	601
120. Târgu Neamț, jud. Neamț <i>Punct: Cimitirul Evreiesc</i>	606
121. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț <i>Punct: La Arminici</i>	608
122. Valea Seacă, com. Bălțătești, jud. Neamț <i>Punct: Ferma de Vaci</i>	610
123. Vânători-Neamț, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț <i>Punct: La Budăi</i>	612

116. Adamclisi, jud. Constanța**[Tropaeum Traiani]****Punct: Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3****Cod RAN:** 60892**Autorizație nr.** 46/03.05.2019**Colectiv:** Mihai Severus Ionescu (Baza 90 Aeriană, Otopeni) – responsabil sector; Filica Drăghici (B.C.U. București)

Strada AV3, axă de circulație nord-sud, amplasată în sectorul A din cetatea *Tropaeum Traiani* (fig. 1), permitea în antichitatea târzie fluidizarea traficului uman și comercial spre nordul orașului și defluirea acestuia spre strazile adiacente, ABV IV și ABV II, ce încadrează la sud și nord bazilica episcopală (vezi și F. Scurtu, Al. Barnea, *Geofizica în arheologie, aplicații în România, planșe*). Traseul străzii s-a conturat în urma excavațiilor efectuate în anii precedenți, când nou deschisele secțiuni S 11 și S 13 au prefigurat intrarea spre această nouă tramă stradală. Aceasta are lățimea de 4 m și este delimitată la vest de edificiul A 11 și la est de edificiul A 9 (fig. 2). În primii metri este pavată cu lespezi mari de calcar (1,20 x 0,30 m), păstrate până la intrarea în primul edificiu. Cercetările desfășurate în anii următori au evidențiat atât strada cât și clădirile limitrofe. Pavajul sus menționat stă pe un nivel de substrucție brun, tasat cu piatră. Pe traseul străzii au fost identificate trei socluri cu bazele de coloană aferente (fig. 3). Cercetările de anul acesta, de mică amploare, au permis degajarea celui de-al treilea postament, tamburul cilindric superior al acestuia fiind refolosit, ca și în cazul celorlalte două, în structura pavajului străzii de secol VI p.Chr. Postamentele au dimensiunile de 0,60 x 0,60 m, plintele 0,50 x 0,50 m, tamburele cilindrice de bază 0,48 x 0,48 m, iar tamburele cilindrice superioare 0,44 x 0,44 m. Cum am precizat în trecut, postamente și baze de coloane cu dimensiuni identice întâlnim în cetate pe ambele axe de circulație principale, *via principalis* și *cardo*. Distanța dintre acestea este însă dublă (2,70 m) față de cea dintre soclurile identificate pe strada AV 3. Probabil, instalarea edificiului A 9 dezafectează acest portic, anterior străzii de secol VI p.Chr.

De asemenea a fost degajat zidul încăperii A 9δ (încăpere dezafectată într-o anumită fază) și a fost cercetat pragul de calcar din fața intrării în curtea exterioară a edificiului A 9. Este o amenajare rudimentară, probabil de sfârșit de secol VI p.Chr. În structura zidului în care este integrat pragul găsim blocuri de calcar nefasonate, frag „*zidurile barbare*” din perioada de dinainte de căderea orașului. Pe prag au fost identificate două fragmente de opaițe.

[Mihai Severus Ionescu].

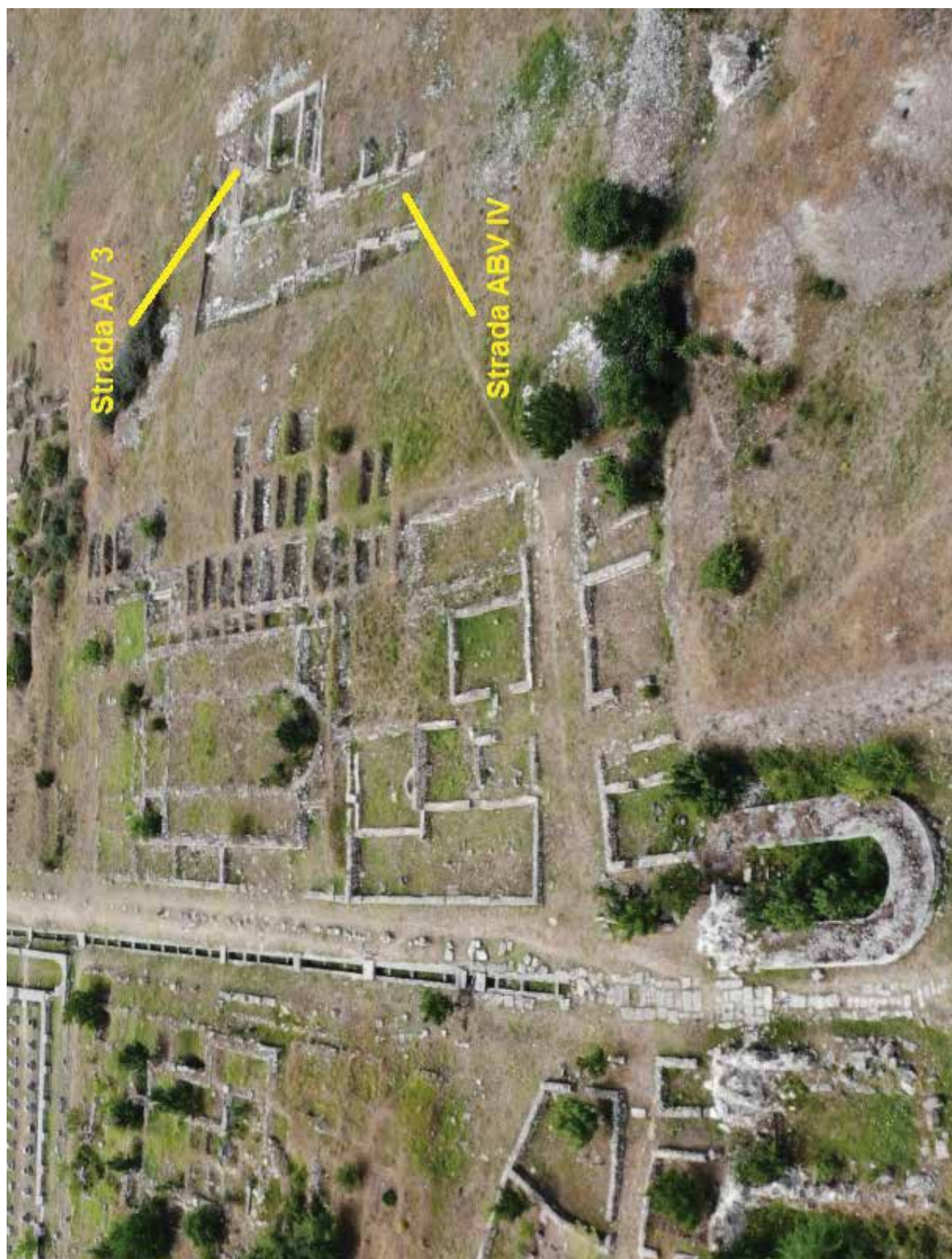

Fig. 1: Sector A, Străzile ABV IV, AV 2' și AV 3, fotografie aeriană 2019.

Fig. 2: Strada AV 3, plan general.

Fig. 3: Postamente pentru baze de coloană (portic).

Fig. 4: Prag și fragment din zidul încăperii A 95.

117. București**Punct: Str. Tuzla nr. 50A, sectorul 2****Cod de epocă:** 5**Cod RAN :** 225/06.05.2019**Cod LMI:** B-I-s-B-17876**Autorizație nr.** 225/06.05.2019

Colectiv: Raluca Iosipescu (*responsabil științific*), Sergiu Iosipescu, Mihai Duca - Institutul Național al Patrimoniului, Mihaela Ciornei; *Muzeul Național al Satului - Andrei Câmpeanu (fotogrammetrie)*. Instituție organizatoare: Institutul Național al Patrimoniului

Perioada desfășurării cercetării: mai 2019

Terenul este situat în zona administrativă a sectorului 2 al capitalei pe strada Tuzla nr. 50A în imediata apropiere a lacului și parcului Tei pe acest teren urmând a se construi *Centru fitness și spa; Club pentru copii; Alimentație publică*

Terenul identificat cu numărul cadastral 202321 se află în situl arheologic clasat monument istoric în Lista Monumentelor Istorice la poziția 51 „Lacul Tei – Debarcader” cod B-I-s-B-17876 și în Repertoriul Arheologic Național cu codul 179132.19, astfel că terenul a fost cerceat arheologic așa cum era prevăzut și în avizul preliminar primit de la Direcția de Urbanism – Serviciul Urbanism din cadrul Primăriei Municipiului București de beneficiar.

Situl este marcat pe planșa cuprinzând delimitarea siturilor arheologice din PUG București, realizat în anul 2000 la poziția 19 cu perimetrul: Cartierul Tei, pe malul sud-vestic al Lacului Tei, suprapus de str. Caroieni, Tuzla, Glodeni și Oltețului, carourile 5 - 6; AA' și B'C'; 7 - 8; B'C'(*), cercetarea arheologică efectuându-se în perimetrul delimitat de străzile Caroieni, Tuzla, Glodeni și Oltețului.

Terenul în partea de S este ocupat cu construcții: garaje și platforme de beton care au aparținut vechii baze sportive a Întreprinderii de Transport București. Partea de N a terenului până la limita proprietății este neconstruită, fiind acoperită cu vegetație arboricolă și lăstăriș. În această zonă se propune prin PUZ construirea a două clădiri 2S+P. Astfel, zona de cercetare s-a împărțit practic în două sectoare diferite, Sectorul 1 (N), neconstruit, care a făcut obiectul cercetării preventive prezente și Sectorul 2 (S), cu construcții și amenajări existente, pentru care PUZ propune o clădire 2S+P+1E. Zona denumită convențional Sector 2 va face obiectul unei cercetări arheologice preventive ulterioare, condiționată de demolarea construcțiilor existente și dezafectarea platformei de beton care servește în prezent ca spațiu de parcare.

Terenul la momentul începerii cercetării era puternic împădurit având o pantă abruptă care coboară de la nivelul străzii Tuzla, cota 83,00 m, până la cota 77,00 m, diferența de nivel fiind de 6 m.

Vegetația abundentă a influențat atât orientarea cât și forma secțiunilor, care prezintă ușoare neregularități.

Cercetarea a demarat prin trasarea secțiunilor S1, S2, S3, S4, S5 și S6, perpendiculare pe limita terenului dinspre str. Tuzla în scopul cercetării arheologice a amplasamentului viitoarelor clădiri propuse în această zonă. Vegetația abundentă a influențat atât orientarea cât și for-

ma secțiunilor, care prezintă ușoare neregularități.

Prin aceste secțiuni s-a dorit acoperirea unei suprafețe cât mai mari, în cazul în care ar fi apărut elemente arheologice ar fi urmat extinderea cercetării în măsura în care terenul permite.

Săpătura s-a efectuat mecanizat în faza inițială pentru înlăturarea stratului vegetal și de dărâmături, ulterior manual, cu muncitori. În cazul secțiunilor mai lungi, respectiv S3, S4, S6, a fost amenajată câte o treaptă datorită diferenței mari de nivel.

Orientarea secțiunilor este SV-NE și au următoarele dimensiuni:

S1 – dimensiuni – 4,38 x 3,32 x 4,28 x 2,75m

S2 – dimensiuni – 6,08 x 3,32 x 5,89 x 2,52m

S3 – dimensiuni – 11,61 x 3,40 x 11,79 x 2,52m - treaptă

S4 – dimensiuni – 11,14 x 2,66 x 10,85 x 2,48m - treaptă

S5 – dimensiuni – 8,59 x 2,98 x 8,63 x 2,53m

S6 – dimensiuni – 9,72 x 3,46 x 10,33 x 2,44 m – treaptă

În nici una din cele 6 secțiuni nu au fost identificate straturi arheologice și nici elemente care să indice urme ale viețuirii omenești din perioadele menționate în descrierea cronologică a sitului clasat. Stratigrafia este simplă iar studiul geologic pus la dispoziție de beneficiar confirmă cele descoperite prin cercetarea arheologică.

Primul strat, cel vegetal, variază între 0,20 și 0,50 m urmat de un strat de pământ, variabil ca grosime ce cuprinde material modern (sticle, bucăți de beton, cărămizi cu ciment, bucăți de asfalt, bucăți de tablă, haine, fragmente de material plastic etc.), fiind practic stratul dintre nivelul vegetal și solul steril.

În S3 se observă cel mai clar faptul că după stratul de lut galben (steril) urmează straturi succesive de pietriș și nisip de diferite culori, fapt ce indică cel mai probabil o zonă ce era inundabilă, același strat fiind vizibil și în S6. În 5 din cele 6 secțiuni se poate observa pe profilele stratigrafice o intervenție ce se prezintă sub forma unei pete de formă dreptunghiulară ce conține material modern – este vorba de traseul unei foste țevi de alimentare cu apă ce străbate de la S spre NV întreaga zonă cercetată.

Privind în ansamblu întreaga zonă cercetată și raportându-ne la profilele stratigrafice putem spune că terenul este situat pe limita superioară a terasei albiei râului Colentina, mult mai vizibilă probabil înainte de indiguirea lacului, fapt confirmat și pe Harta Topografică a Județului Ilfov ridicată pe teren în anii 1893, 1896-1899.

[Raluca Iosipescu, Sergiu Iosipescu, Mihai Duca, Mihaela Ciornei].

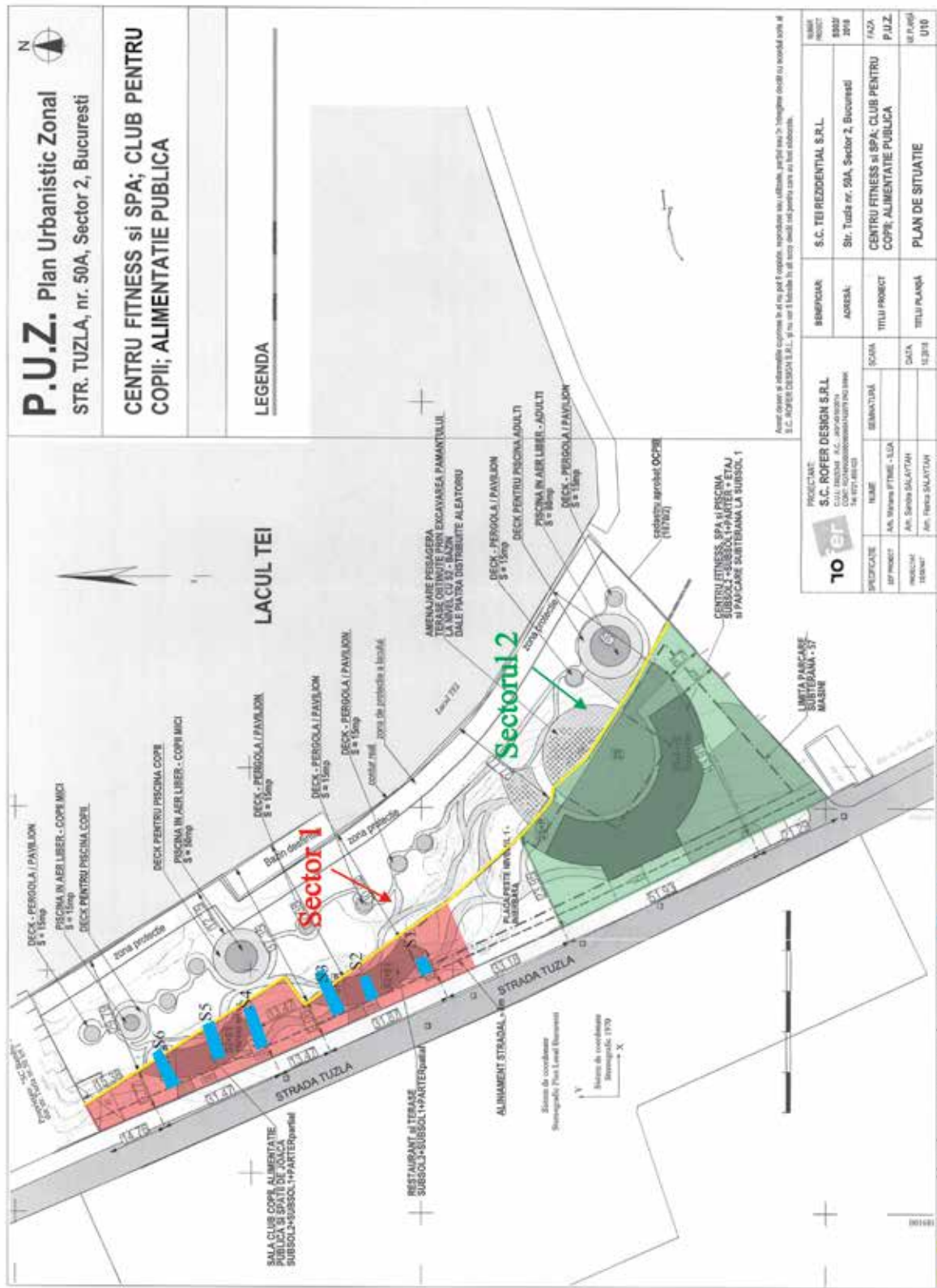

Fig. 1. Plan general al cu secțiunile practicate.

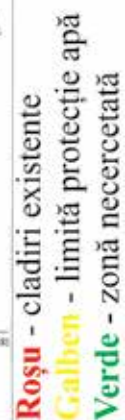

Fig. 3. Vedere generală înainte de începerea cercetărilor.

Fig. 4. Aspecte din timpul cercetării.

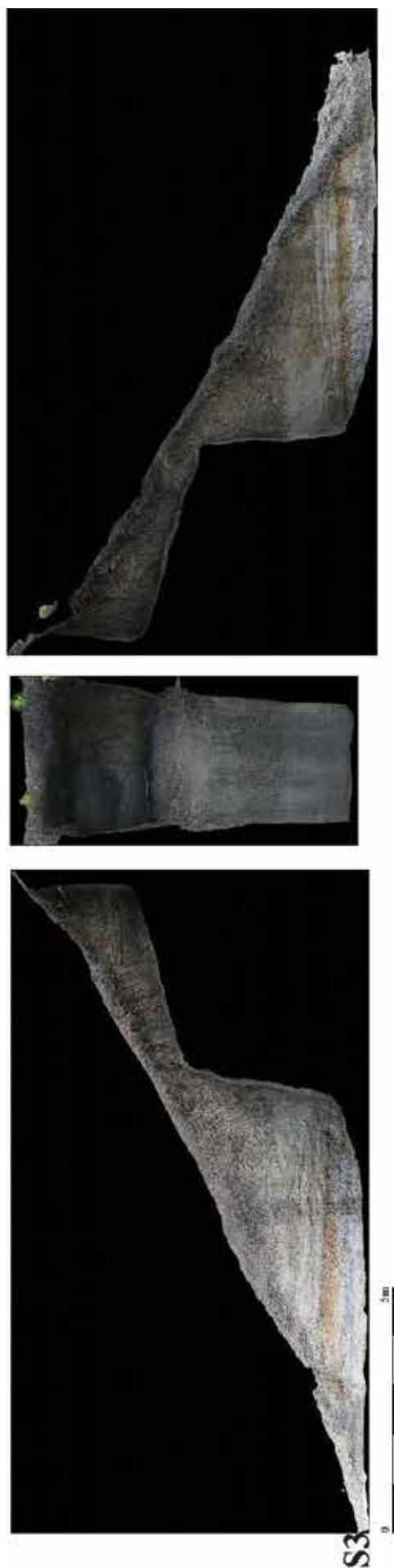

Fig. 5. Profilele secțiunii S3 (fotogrammetrie – Andrei Câmpăanu).

118. Grădiștea, jud. Ilfov

Punct: Biserica „Adormirea Maicii Domnului” – Măxineni, Str. Intrarea Bisericii, nr. 15

Cod tip de sit: 211

Cod de epocă: 5

Cod LMI: IF-II-m-B-15288

Autorizație nr. 565/28.11.2018

Colectiv: Raluca Iosipescu (*responsabil științific*), Sergiu Iosipescu, Mihai Duca, Mihaela Ciornei. Instituție organizatoare: Institutul Național al Patrimoniului

Perioada desfășurării cercetării: februarie – martie 2019

În vederea executării proiectului „*Construcție centru socio-cultural*” din strada Intrarea Bisericii Măxineni, nr. 15, localitatea Grădiștea, jud. Ilfov, mai exact în curtea bisericii Adormirea Maicii Domnului” – Măxineni înscrisă în LMI cu codul IF-II-m-B-15288 (fig. 1), DJC Ilfov a eliberat Avizul nr. 194/Z/2017 cu condiția supravegherii arheologice a lucrărilor de executare a săpăturilor pentru fundația centrului socio-cultural.

Astfel, au fost deschise 3 secțiuni transversale, de 1,5 m lățime, orientate N-S. După trasarea secțiunilor S1, S2, S3 s-a trecut la decopertarea mecanizată. După înlăturarea stratului vegetal, în S2 a fost atins de cupa excavatorului un mormânt M1 situat la o adâncime de -0,60 m. Drept urmare s-a decis cercetarea în suprafață a întregului perimetru. Cu toate că cercetarea s-a efectuat în suprafață, identificarea gropilor de mormânt a fost dificilă, cu câteva excepții, datorită solului închis la culoare și a durității acestuia, neputând fi executate răzuiri în urma cărora să se poată contura urmele de gropi.

Fundația noii construcții urma să se execute la cota de -0,80 m față de nivelul actual al solului, cercetarea a continuat și sub această cotă, până la solul steril, astfel adâncimea maximă a săpăturii a fost de -1,30 m, fiind descoperite un număr de 44 de complexe reprezentate de morminte de înhumăție. Adâncimile la care acestea au fost cercetate variază între -0,60 m și -1,20 m, fiind vorba de două orizonturi de înhumăție, aspect confirmat și de împrejurarea descoperirii unor morminte cu reînhumări la picioare. Mormintele sunt de adulți, pre-adulți și copii. Toate mormintele sunt orientate E-V, în mare parte cu poziția mâinilor împreunate în zona toracelui sau a bazinului.

Disponerea mormintelor se concentrează în partea de NE a suprafeței cercetate, fiind dispuse circular în proximitatea bisericii. Unele morminte au fost deranjate, probabil cu ocazia înhumărilor ulterioare, nefiind descoperite în poziție anatomică și cu fragmente de oase lipsă, suprapunerea gropilor mai noi peste mormintele mai vechi provocând distrugerea scheletelor.

Ca inventar arheologic au fost descoperite: copci de argint, monede, bumbi de bronz, inele cu sau fără piatră, mărgel și obiecte din os.

La câteva morminte se păstrau și fragmente de lemn din sicrie și mai multe cuie.

Starea de conservare a resturilor osteologice este în mare parte bună.

De asemenea, unele dintre mormintele aflate în nivelul superior au fost deranjate de activitățile agricole contemporane.

Din totalul de 44 de complexe cercetate, 35 dintre acestea sunt morminte descoperite fie în poziție primară, fie foarte puțin deranjate, restul de 9 complexe reprezintă fie reînhumări, fie morminte deranjate cu ocazia săpării unor noi gropi. Astfel, din cele 35 de morminte descoperite în poziție primară 15 prezintă inventar, iar din cele 9 deranjate sau reînhumate doar 3 au inventar.

Faptul că monedele sunt uzate și subțiri, indică o circulație intensă și o folosire îndelungată fiind clar identificate, respectiv perioada împăraților Austriei Francisc I (1804-1835) și Ferdinand I (1835-1848); împreună cu cele patru perechi de copci din argint cu analogii datate în a doua jumătate a sec. XVIII, post 1775 ne indică că mormintele cercetate datează din a prima jumătate a secolului XIX. Reparațiile capitale efectuate la biserică în anul 1859 ar putea reprezenta momentul dezafectării vechiului cimitir și mutarea acestuia din zona de nord-est și sud-est a bisericii.

În concluzie a fost descoperit un vechi cimitir al bisericii Adormirea Maicii Domnului – Măxineni, despre a cărui existență nu se mai păstrează informații în documentele parohiei și nici în memoria locuitorilor. Acest lucru este confirmat și de funcțiunea agricolă a terenului în perioada contemporană. În cimitirul actual, situat în cea mai mare parte la N, E și SE de biserică, sunt numeroase cruci de piatră vechi, cu inscripțiile în chirilică, unele înșiruite de-a lungul aleilor, altele pe lângă mormintele recente, parte din acestea ar putea fi fostele pietre de mormânt ale mormintelor descoperite în timpul campaniei de cercetare arheologică.

[Raluca Iosipescu, Sergiu Iosipescu, Mihai Duca, Mihaela Ciornei].

Fig. 1. Plan general – detaliu cu localitatea - Wallachia – Second military survey of Habsburg Empire sec. XIX.

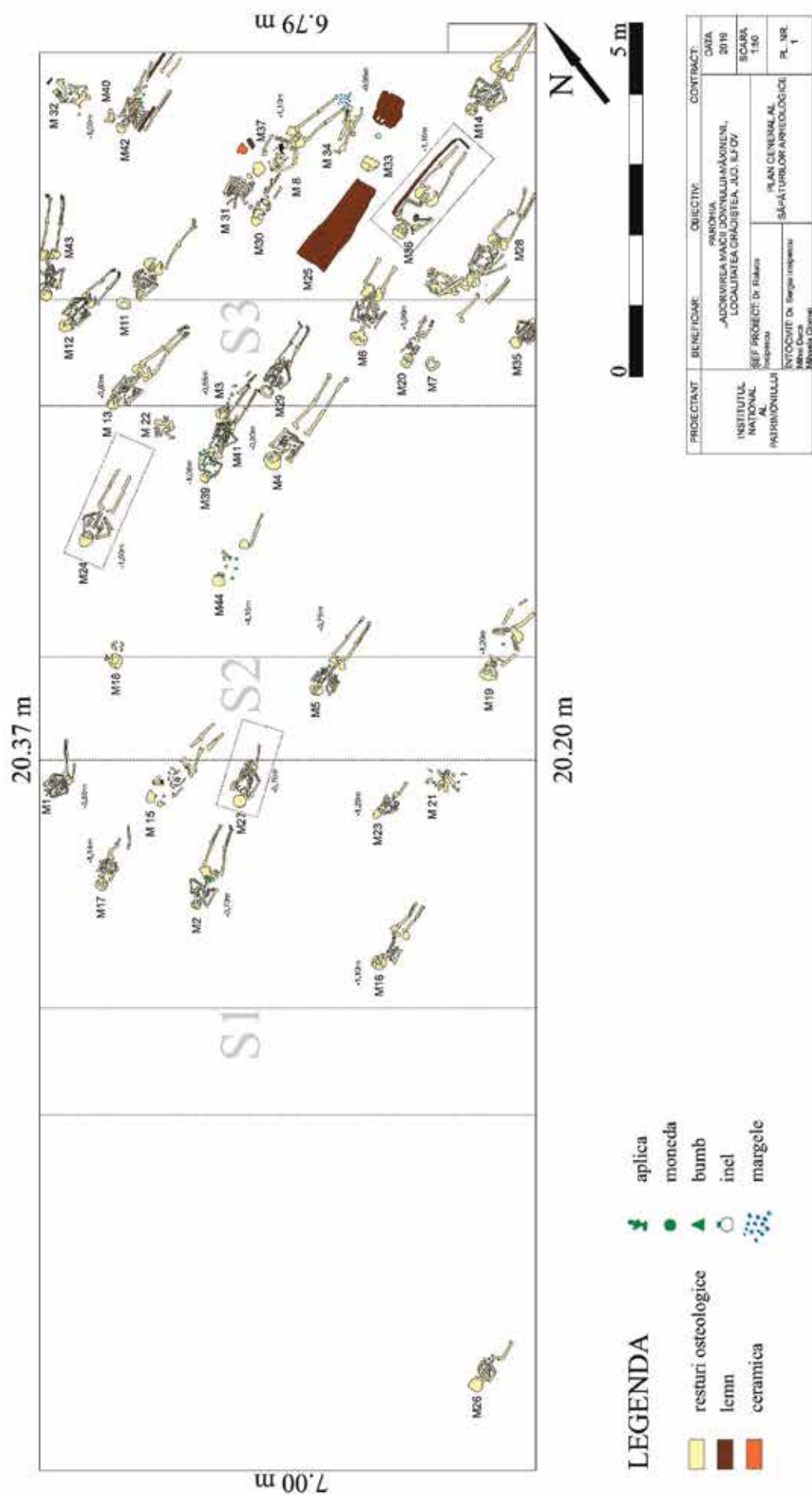

Fig. 2. Plan general cu dispunerea mormintelor cercetate.

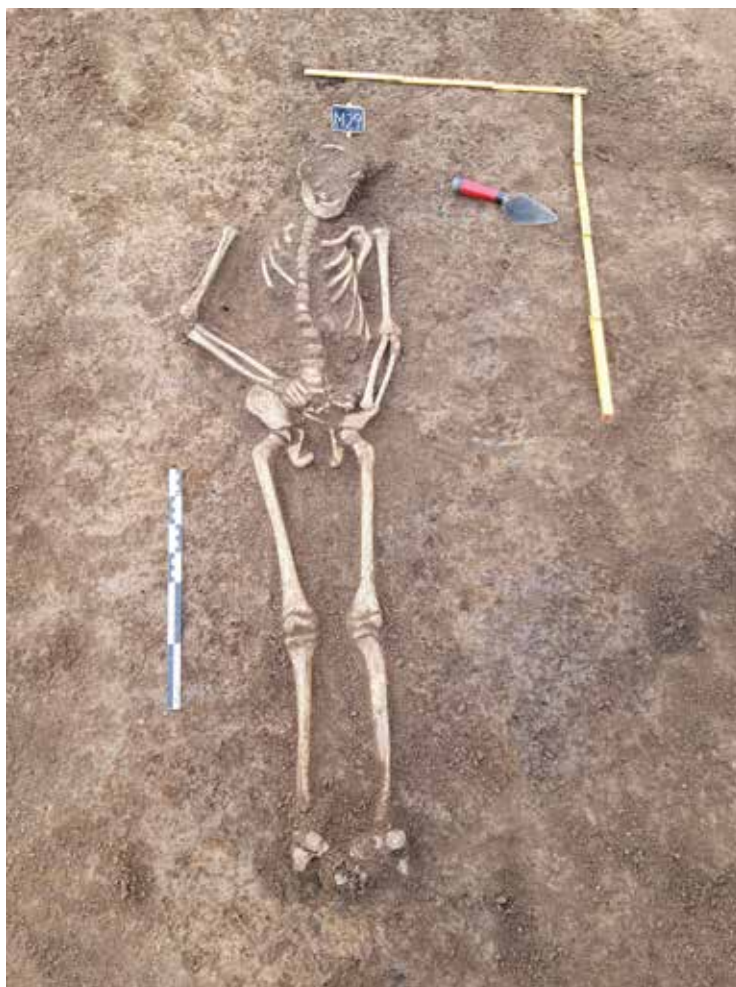

Fig. 3. Fotografie detaliu a mormântului M 29.

Fig. 4. Monede - inventar al mormântului M 40 (datate în prima jumătate a sec. XIX).

119. Petricani, com. Petricani, jud. Neamț**Punct: Râpa lui Ravaru****Tip sit:** 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 112 – așezare fortificată;**Încadrare cronologică:** 1 – preistorie; 14 – eneolitic**Cod RAN:** 123433.02**Cod LMI:** NT-I-s-B-10525

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Elisabeth Günther („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Germania), Franziska Wanka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Fabian Gapp („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Miriam Gildehaus („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Philipp Drexler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Katja Hagemann („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Florian Held („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Clemens Kruckenberg („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Maria Mkhitarian („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Rajith Yoganantham („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Perioada desfășurării cercetării: 18.03. - 29.03.2019

Situl arheologic, afectat în mare măsură de construirea bisericii și a dependințelor acesteia, de lucrările agricole și alunecările de teren, are o suprafață de aproximativ 2 ha și este situat pe terasa Râului Topolița, în partea centrală a satului.

Stațiunea a fost identificată și sondată pentru prima dată în anul 1938 de către Constantin Matasă, alături de Radu Vulpe. Săpăturile au fost reluate ulterior de Ștefan Cucoș și Ilie Untaru, în 1973, respectiv Ștefan Cucoș și Dan Monah, în 1974¹.

Vestigiile descoperite aici aparțin fazelor Cucuteni A și B.

În anul 2019 au fost efectuate noi investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii formei, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Rezultatele obținute cu acest prilej atestă existența unui sit cucutenian pluristratificat, prevăzut cu un șanț de apărare, în cuprinsul căruia au fost identificate mai multe construcții și gropi.

Résumé

En 2019, des recherches archéologiques interdisciplinaires non-invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospections géomagnétiques) ont été effectuées à l'intérieur de l'habitation attribuée aux phases Cucuteni A et B de Petricani. Ainsi, ont été mises en évidence la surface, la forme et les limites du site.

La station archéologique chalcolithique fortifiée, avec une surface d'environ 2 ha, comprend quelques constructions et quelques fosses à l'intérieur.

1 D. Monah, Șt. Cucoș, *Așezările culturii Cucuteni din România*, Editura Junimea, Iași, 1985, p. 128, nr. 764.

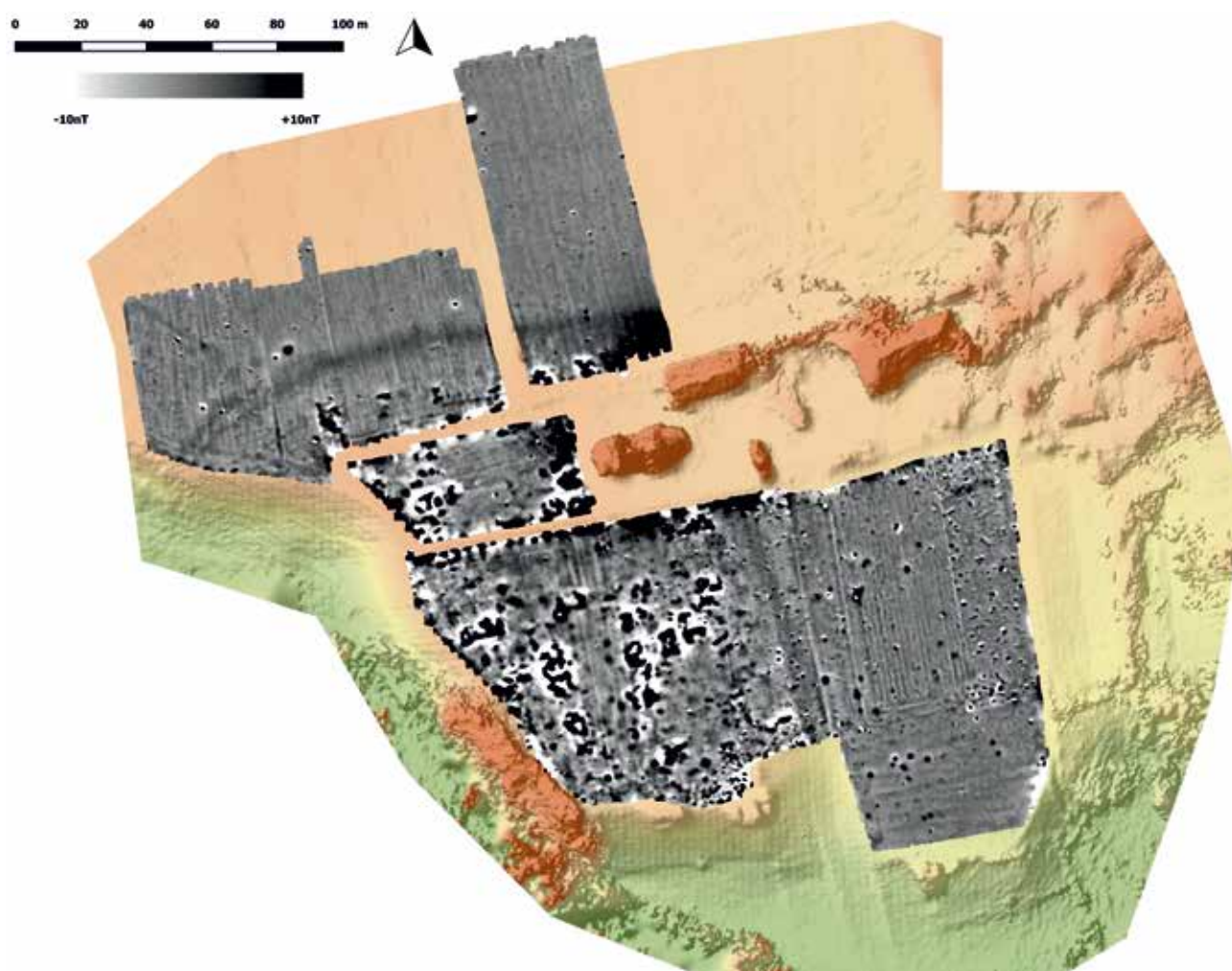

Fig. 1. Petricani-„Râpa lui Răvaru”. Harta geomagnetică a sitului și modelarea digitală a terenului (autor: C. Mischka).

120. Târgu Neamț, jud. Neamț

Punct: Cimitirul Evreiesc

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 114 – așezare rurală

Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 14 – eneolitic

Cod RAN: 121064.05

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Elisabeth Günther („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Germania), Franziska Wanka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Fabian Gapp („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Miriam Gildehaus („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Philipp Drexler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Katja Hagemann („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Florian Held („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Clemens Kruckenberg („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Maria Mkhitarian („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Rajith Yoganantham („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Perioada desfășurării cercetării: 18.03. - 29.03.2019

Situl arheologic, afectat în prezent de lucrările agricole și de alunecările de teren, este situat pe terasa Râului Ozana (Neamț), în partea de nord-est a orașului.

Așezarea a fost identificată în anul 2016 în urma unei cercetări de suprafață efectuată de Vasile Diaconu¹.

Vestigiile descoperite aici aparțin fazei Cucuteni A.

În anul 2019 au fost efectuate investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii formei, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Rezultatele obținute cu acest prilej atestă existența unei așezări cucuteniene cu suprafața de aproximativ 1 ha, afectată în mare măsură de lucrările agricole și de alunecările de teren, în cuprinsul căreia mai pot fi observate în prezent câteva gropi.

Résumé

En 2019, des recherches archéologiques interdisciplinaires non-invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospections géomagnétiques) ont été effectuées à l'intérieur de l'établissement attribué à la phase Cucuteni A de Târgu Neamț.

Actuellement, le site est gravement affecté par les travaux agricoles et par les glissements du terrain.

¹ V. Diaconu, *O nouă așezare cucuteniană descoperită în Târgu Neamț. Observații preliminare*, în *Memoria Antiquitatis*, XXXIII-XXXIV (2017-2018), 2018, p. 37-46.

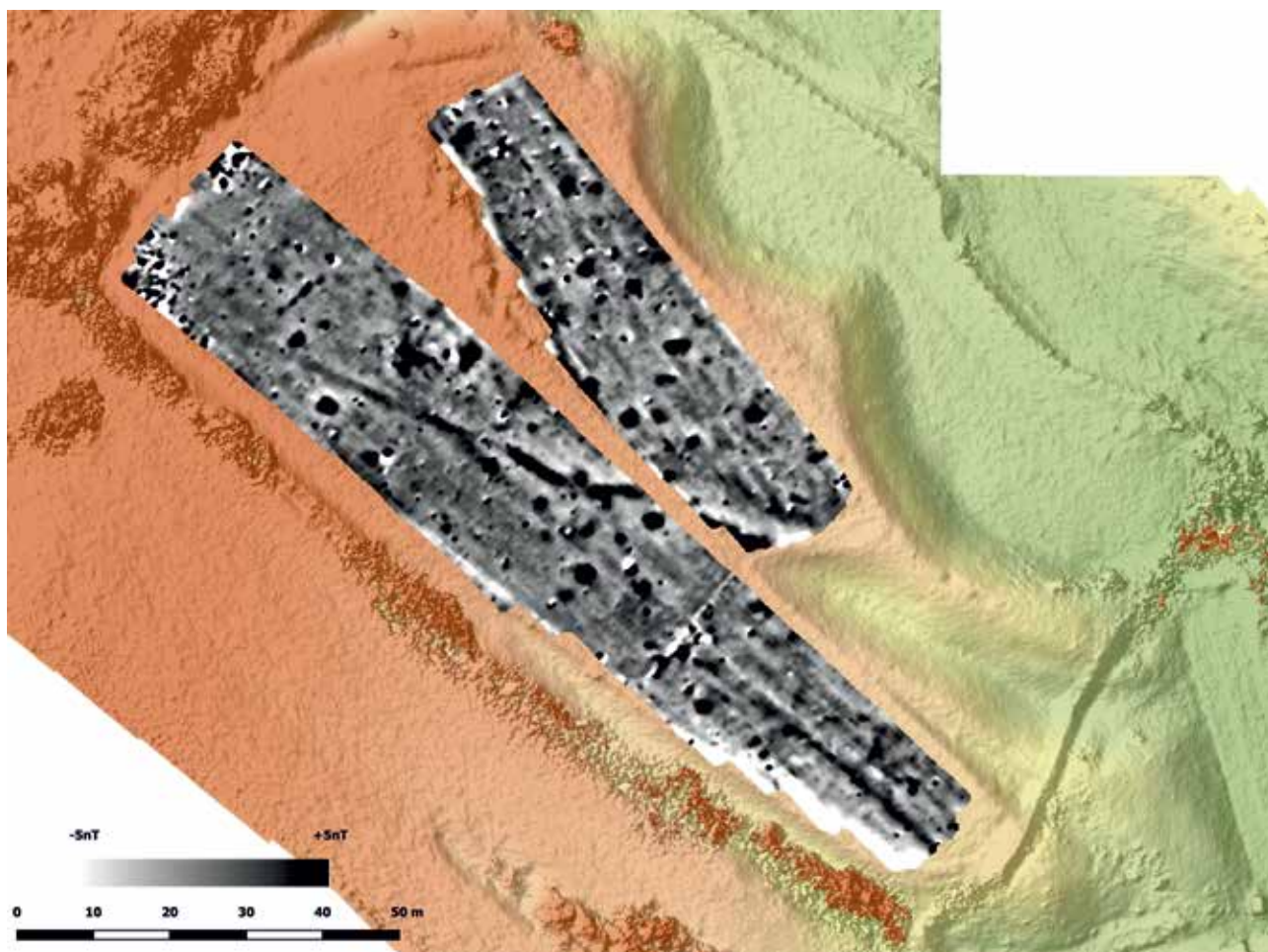

Fig. 1. Târgu Neamț - „Cimitirul Evreiesc”. Harta geomagnetică a sitului și modelarea digitală a terenului (autor: C. Mischka).

121. Topolița, com. Grumăzești, jud. Neamț**Punct: La Arminici**

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 112 – așezare fortificată; 114 – așezare rurală

Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 14 – eneolitic

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Elisabeth Günther („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Germania), Franziska Wanka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Fabian Gapp („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Miriam Gildehaus („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Philipp Drexler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Katja Hagemann („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Florian Held („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Clemens Kruckenberg („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Maria Mkhitarian („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Rajith Yoganantham („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Perioada desfășurării cercetării: 18.03.- 29.03.2019

Situl arheologic, din care în prezent se mai păstrează o suprafață de aproximativ 0,5 ha, este situat pe terasa înaltă de pe dreapta Râului Topolița, în partea de sud-vest a satului, în imediata apropiere a limitei dintre comunele Grumăzești și Agapia.

Așezarea a fost descoperită în anul 1981 de către Gheorghe Dumitroaia, în urma unei cercetări de suprafață¹.

Vestigiile descoperite aici aparțin fazei Cucuteni A.

În anul 2019 au fost efectuate noi investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii formei, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Rezultatele obținute cu acest prilej atestă existența unei așezări fortificate parțial conservate (cu câteva construcții de suprafață incendiate și gropi în cuprinsul său), de formă relativ triunghiulară, afectată de alunecările de teren din extremitatea nordică, abruptă, a terasei, protejată de o ravenă pe latura de vest și de un șanț de apărare pe laturile de sud și est.

Résumé

En 2019, des recherches archéologiques interdisciplinaires non-invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospections géomagnétiques) ont été effectuées à l'intérieur de l'habitation attribuée à la phase Cucuteni A de Topolița. Ainsi, ont été mises en évidence la surface, la forme et les limites du site.

L'établissement fortifié est très petit (ayant la forme triangulaire et la surface conservée d'environ 0,5 ha), et comprend à l'intérieur quelques constructions et fosses.

¹ Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XVIII, 1992, p. 80, nr. 65.

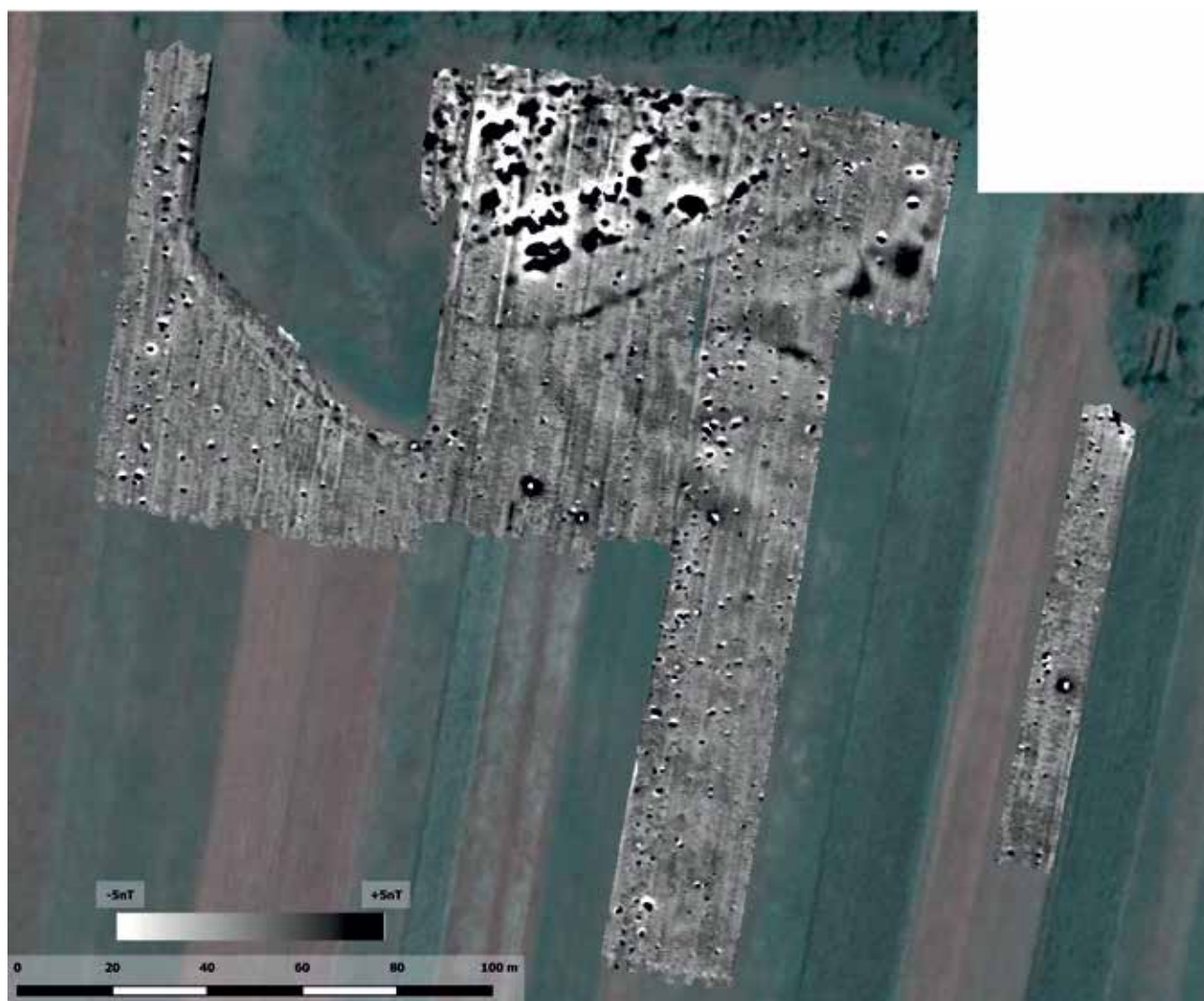

Fig. 1. Harta geomagnetică a sitului (autor: C. Mischka).

122. Valea Seacă, com. Bălțătești, jud. Neamț**Punct: Ferma de Vacii**

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 112 – așezare fortificată; 114 – așezare rurală; 2 – descoperire funerară; 22 – mormânt izolat; 221 – mormânt tumular

Încadrare cronologică: 1 – preistorie; 14 – eneolitic; 15 – epoca bronzului

Cod RAN: 121288.01

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Elisabeth Günther („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Germania), Franziska Wanka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Fabian Gapp („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Miriam Gildehaus („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Philipp Drexler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Katja Hagemann („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Florian Held („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Clemens Kruckenberg („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Maria Mkhitarian („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Rajith Yoganantham („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Perioada desfășurării cercetării: 18.03. - 29.03.2019

Situl arheologic, intens afectat de procesele de eroziune pe laturile de nord și vest, din care în prezent se mai păstrează o suprafață de aproximativ 1,5 ha, este situat pe un promontoriu de pe interfluviul dintre Pârâul Zimbrești și Pârâul Sărat, la est de drumul național (DN 15 C) care leagă localitățile Piatra-Neamț și Târgu Neamț, în partea de nord-est a satului.

Așezarea a fost descoperită în anul 1981 de către Gheorghe Dumitroaia, în urma unei cercetări de suprafață, reluată în 1986¹. Ulterior, Vasile Diaconu a întreprins periegeze aici în anii 2005-2006².

Vestigiile descoperite aparțin fazei Cucuteni A.

În anul 2019 au fost efectuate noi investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii formei, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Rezultatele obținute cu acest prilej atestă existența unui sit cucutenian alcătuit probabil din două așezări alăturate, prevăzute cu sisteme de fortificație complexe, constând în mai multe șanțuri de apărare.

În partea sa nord-estică a fost descoperită o structură antropică circulară, cu suprafața de aproximativ 300 m², ce reprezintă probabil un tumul aplatizat, de dată mai recentă (probabil din epoca bronzului – cultura Noua).

Résumé

En 2019, des recherches archéologiques interdisciplinaires non-invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospections géomagnétiques) ont été effectuées à l'intérieur de l'habitation attribuée à la phase Cucuteni A de Valea Seacă. Ainsi, ont été mises en évidence la surface, la forme et les limites du site.

La station archéologique chalcolithique fortifiée avec plusieurs tranchées est petite (ayant la forme trapézoïdale et la surface conservée d'environ 1,5 ha), comportant probablement deux établissements voisins avec quelques constructions et quelques fosses à l'intérieur.

Dans la partie de nord-est du site a été découvert un tumulus, appartenant à une période chronologique plus récente (probablement l'Âge du Bronze – la culture Noua), qui a la forme circulaire et la surface d'environ 300 m².

¹ Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XVIII, 1992, p. 72, nr. 18.

² V. Diaconu, *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice*, *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, XXVIII, Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2012, p. 31, nr. 15.

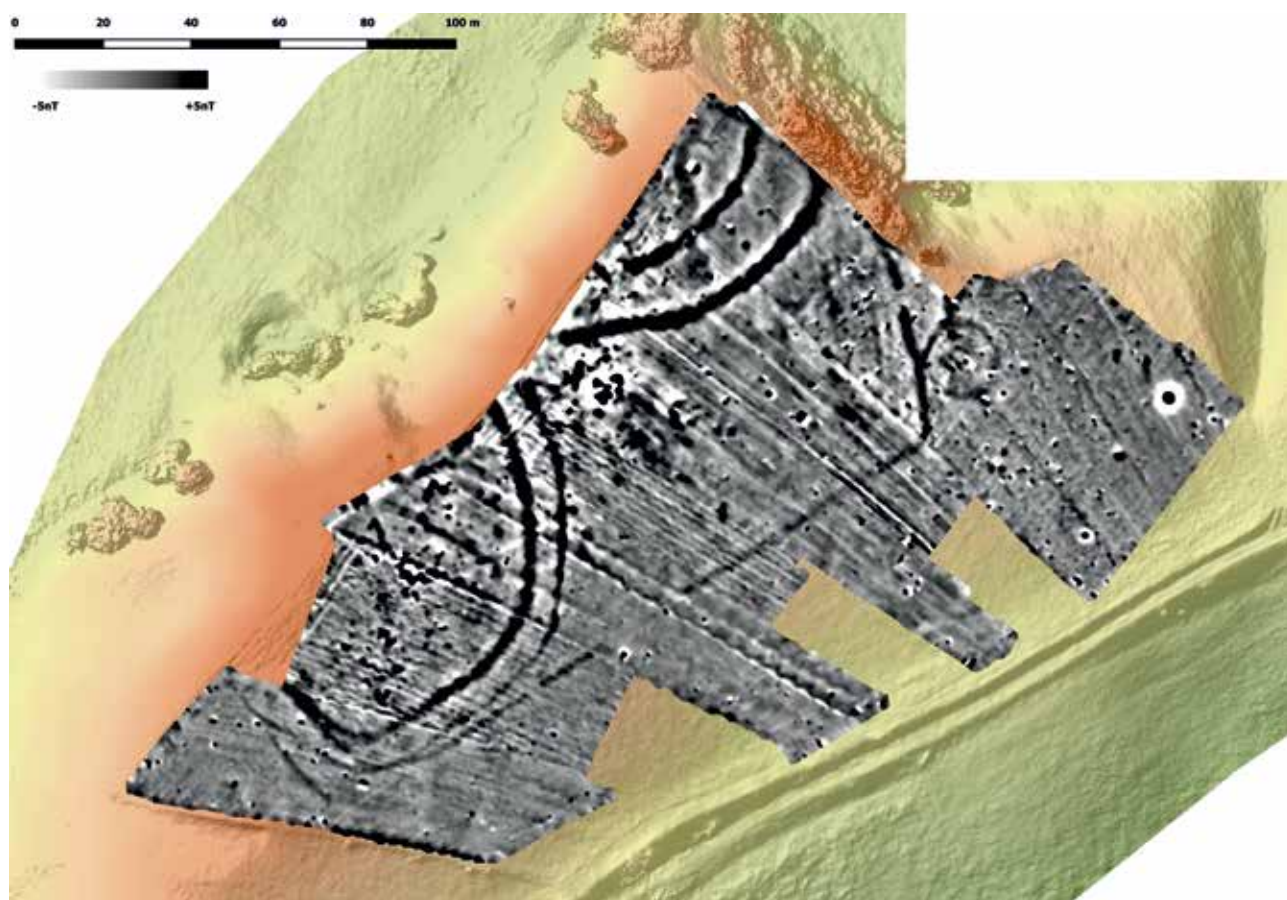

Fig. 1. Harta geomagnetică a sitului și modelarea digitală a terenului (autor: C. Mischka).

123. Vânători-Neamț, com. Vânători-Neamț, jud. Neamț

Punct: La Budăi

Tip sit: 1 – locuire; 11 – locuire civilă; 111 – așezare deschisă; 112 – așezare fortificată; 114 – așezare rurală

Epocă: 1 – preistorie; 14 – eneolitic; 15 – epoca bronzului; 4 – epoca medievală; 42 – epoca migrațiilor; 43 – epoca medievală

Cod RAN: 125025.07

Colectiv: Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Național Neamț, Centrul Internațional de Cercetare a Culturii Cucuteni Piatra-Neamț – responsabil științific), Vasile Diaconu (Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul de Istorie și Etnografie Târgu Neamț), Doris Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Elisabeth Günther („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Germania), Franziska Wanka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Fabian Gapp („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Miriam Gildehaus („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Philipp Drexler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Katja Hagemann („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Florian Held („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Clemens Kruckenberg („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Maria Mkhitarian („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Markus Trodler („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania), Rajith Yoganantham („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Philosophische Fakultät und Fachbereich Theologie, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Germania).

Perioada desfășurării cercetării: 18.03. - 29.03.2019

Situl arheologic, intens afectat de lucrările agricole, este situat pe terasa Râului Ozana (Neamț), în partea de sud-est a satului, în imediata apropiere a unor izvoare.

Așezarea a fost descoperită în anul 1980 de către Gheorghe Dumitroaia, care a efectuat aici o serie de periegeze până în 1982, când a întreprins și două sonde. Astfel au fost descoperite resturile unor locuințe cucuteniene prevăzute cu vetre, precum și artefacte specifice¹. Ulterior, Vasile Diaconu a întreprins o cercetare de suprafață în anul 2005².

Vestigiile descoperite aparțin îndeosebi eneoliticului (faza Cucuteni A), dar și epocii bronzului (cultura Noua), epocii migrațiilor (cultura Sântana de Mureș) și evului mediu (secolele XVI-XVII).

În anul 2019 au fost efectuate noi investigații arheologice interdisciplinare neinvazive, constând în cercetări de suprafață, fotografii aeriene cu drona, modelarea digitală a terenului și prospecțiuni geomagnetice, în vederea reevaluării potențialului stațiunii, stabilirii formei, dimensiunilor și limitelor depunerii antropice, precum și a gradului actual de conservare a vestigiilor.

Rezultatele obținute cu acest prilej atestă existența unei așezări cucuteniene grav afectată de agricultura practică intensiv în ultimele decenii, în cuprinsul căreia mai pot fi observate în prezent câteva gropi. Aceasta era prevăzută cu un șanț de apărare.

Résumé

En 2019, des recherches archéologiques interdisciplinaires non-invasives (investigations de surface, photographies aériennes prises par le drone, modélisation digitale du terrain et prospections géomagnétiques) ont été effectuées à l'intérieur de l'établissement fortifié attribué au énéolithique (la phase Cucuteni A), à l'Âge du Bronze (la culture Noua), à l'époque des grandes migrations (la culture Sântana de Mureș) et du Moyen Âge (les siècles XVI-XVII) de Vânători-Neamț.

Actuellement, le site est gravement affecté par les travaux agricoles.

¹ Gh. Dumitroaia, *Sondajul arheologic de la Vânători-Neamț*, în *Memoria Antiquitatis*, XII-XIV (1980-1982), 1986, p. 15-29.

² V. Diaconu, *Depresiunea Neamț. Contribuții arheologice*, *Bibliotheca Memoriae Antiquitatis*, XXVIII, Editura „Constantin Mățașă”, Piatra-Neamț, 2012, p. 44, 45, nr. 63.

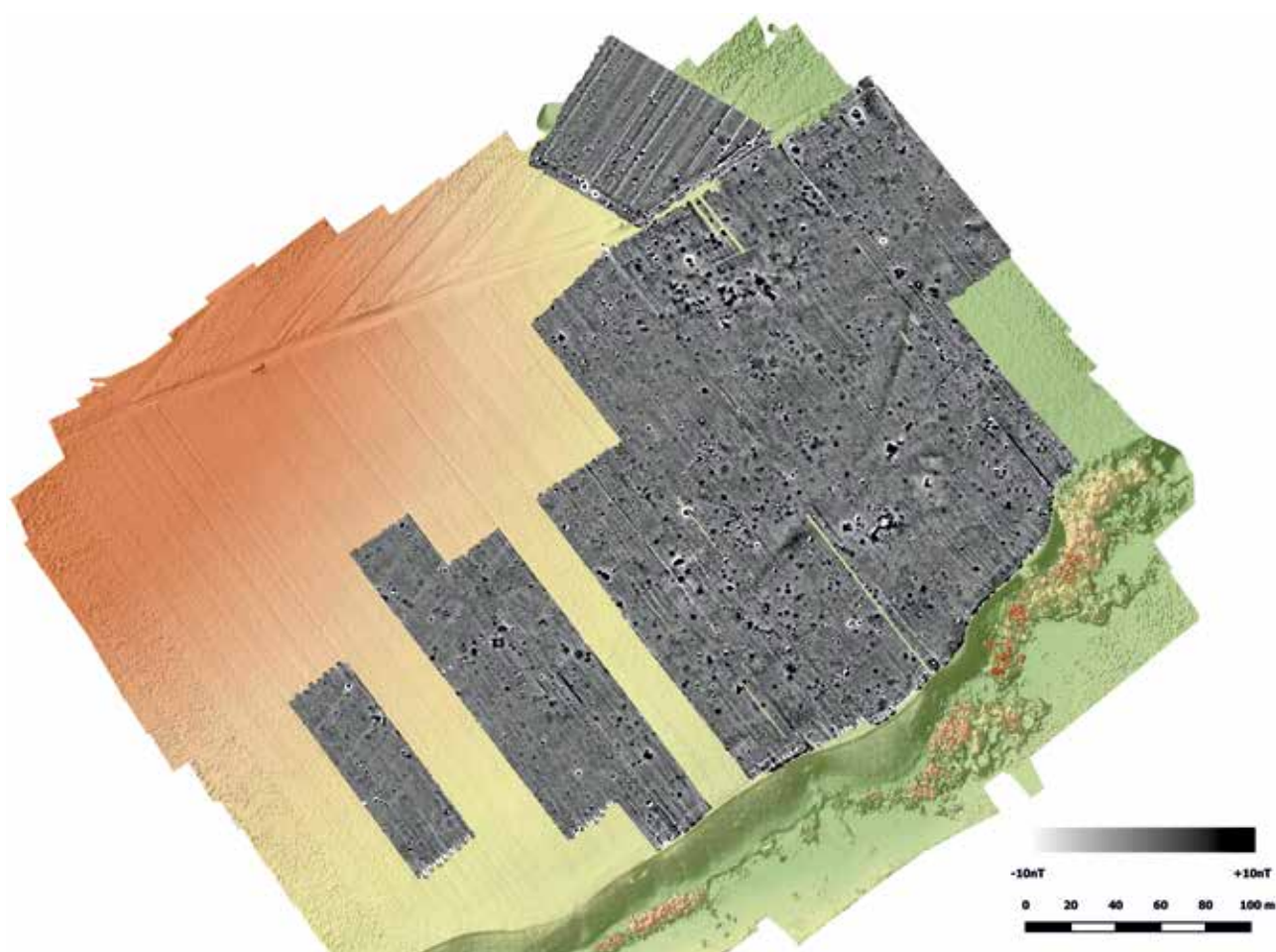

Fig. 1. Vânători-Neamț - „La Budăi”. Harta geomagnetică a sitului și modelarea digitală a terenului (autor: C. Mischka).

RAPOARTELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE

SOSITE LA ÎNCHEIEREA EDȚIEI

124. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani <i>Punct: Holm/Telescu</i>	617
125. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui <i>Punct: Dealul Miclea/Paic</i>	623
126. Târgu Frumos, jud. Iași <i>Punct: Vest de oraș</i>	626

124. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani

Punct: Holm/Telescu

Cod RAN: 38740.03

Autorizație cercetare sistematică nr. 95/06.05.2020

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Aurel Melniciuc, Eduard Gheorghe Setnic, Adela Kovács, Marcel Sebastian Ciupu (MJBT), Andrei Asăndulesei (UAIC Iași), Alexandru Pascariu, Irina Rusu (USM Suceava)

În ciuda pandemiei de SAR-COV 19, investigațiile arheologice din campania 2020 s-au desfășurat în situl preistoric de la Ripiceni - *Holm/Telescu* (județul Botoșani), în perioada 15 octombrie - 03 noiembrie¹, cu finanțarea asigurată de Muzeul Județean Botoșani. De aceea, având în vedere situațiile concrete, resursele financiare și umane avute la dispoziție, precum și condițiile climatice mai puțin prielnice, colectivul de cercetare a convenit, în complementaritatea planului anual de cercetare pe anul 2020, abordarea a două complexe arheologice independente, ambele situate în partea de NNV a sitului, pentru a verifica dacă unele anomalii relevate de magnetogramă și în ce constau acestea: o anomalie cvasi-circulară, considerată *apriori* groapă sau cuptor, pentru care a fost trasată **Caseta X/2020**, și un segment din primul șanț de apărare, investigat prin **Șanțul de Control 1/SC1/2020** (fig. 1 a-b), cu scopul cunoașterii caracteristicilor complexelor și corelării planimetrice și stratigrafice cu celelalte realități arheologice din arealul de extindere al sitului spre SE, S și SV, considerat a data dintr-o a doua fază de locuire eneolitică. Trasarea secțiunilor s-a realizat în conformitate cu coordonatele din ridicarea topografică².

Cercetarea celor două secțiuni a fost realizată stratigrafic, în general, până în lutul loessoid, în medie – 2 m adâncime (sterilul arheologic), în funcție de situațiile și complexele arheologice aferente (cu statut de noutăți în acest sit), în conformitate cu procedurile specifice.

Complexele arheologice

Caseta Cas X/2020 și Locuința L 8/2020 (coordonate: P1–X = 660810.573; Y = 719615.716; P2–X = 660815.178; Y = 719617.662; dimensiuni: 5,10 x 4 m = 20,40 m² axul longitudinal NV-SE). Pentru surprinderea stratigrafiei presupusei amenajări (groapă; cuptor?), pe centrul acestei secțiuni a fost trasat și păstrat (până la demontare) un martor transversal, cu lățimea de 0,40 m. La adâncire, între 0 și – 0,40/– 0,50 m, au fost descoperite câteva bucăți/spărturi de silex de Prut rulate, cărămizi moderne sparte, fragmente ceramice de sec. III-IV/V și Noua (fig. 2.a-b), acestea din urmă cu brăie simple, alveolate și torți cu buton. De la –0,90 m (caroul 3D) și –1/–1,20 m (carourile 2B-D, 3B-C, 4B-D) s-a conturat o aglomerare cvasi-circulară de lutuiele bine arse, ceea ce justifică puternicul semnal din magnetogramă. Această amenajare se continuă spre N-NE, în porțiunea nesăpată.

La demontare, s-a observat că este vorba de lipituri cucuteniene, alcătuite din argilă cu amestecuri vegetale în pastă (pleavă; paie tocate/mărunțite), altele monolitizate prin infiltrarea carbonatului de calciu din sol (CaCO₃), unele foarte bine arse și păstrând urmele/amprentele substrucției lemnoase pe care au fost aplicate (lodbe cu suprafața semicirculară ($\varphi = 10-12/15$ cm) sau cu urmele despicăturilor, cele mai multe prezentând orientarea pe direcția VNV-ESE și NV-SE, care nu pot fi legate de un cuptor ci, mai degrabă, de pereții sau porțiuni din tavanul (?) unei locuințe de mici dimensiuni (anexă ?), pe care am desemnat-o drept **locuința L 8/2020**, din etapa Cucuteni A-B1 (Fig. 2. c-d; 3.a-b).

În microaglomerarea de lipituri din carourile 1-2B (jumătatea de VNV) trebuie remarcată prezența unui fragment provenit de la o gardină de vatră sau, poate, de la o instalație de macinat (?). În rest, în suprafața cercetată, au fost descoperite puține elemente clare de lipituri de vatră (spărturi mozaicale făcute, din argilă cu nisip în compoziție dispersate în caroul 3A, fiind vorba de vatră cucuteniană distrusă de locuirile ulterioare, fapt care nu pune sub semnul întrebării funcționalitatea acestei construcții, de locuință de mici dimensiuni.

Se pare că axul lung al L 8/2020 a fost pe direcția N/NE-S/SV, de aprox. 3-3,5 m prelungindu-se, așa cum am arătat, în porțiunea nesăpată de la N-NE (fig. 3 a-b), iar lățimea acestei construcții pare să fie pe direcția NV-SE/NNV-SSE (cca 3-3,5 m lungime), aproximativ la fel cu orientarea elementelor substrucției lemnoase a lutuieiilor. Din punct de vedere constructiv, este posibil să ne aflăm cam în aceeași situație ca la L 2-3/2013, unde s-au păstrat mai bine lutuielele care au avut o substrucție lemnoasă mai robustă, restul pereților mai ușori, poate nelipiți cu lut, sau unși doar superficial, risipindu-se ca urmare a incendiului și a împrăstierii/pulverizării lutului ars mai mult sau mai puțin puternic.

Printre, dar mai ales sub aceste lipituri destul de coerente, într-un sol faeozionic amestecat și cu multe bioperturbații, se găseau câteva vase sparte, răspândite în suprafață, câteva lespezi de piatră, unele cu concavități, parca ar fi pseudo-recipiente (asemănătoare cu cele din os?) sau spărturi provenite de la alveolarea unei râșnițe, resturi osteologice și câteva piese de silex (spărturi și deșeuri), (fig. 7.1-2, 5-9). Din cauza numeroaselor bioperturbații (crotovine) nu s-au putut decela nici stratigrafic, nici planimetric, eventualele gropi de stâlpi/pari și nici forma propriu-zisă a alveolării podelei simple.

Podeaua L 8 era parțial adâncită (0,25 - 0,30 m; –1,20 – 1,45/–1,50 m), de jur-împrejur realizându-se niște pereți scunzi, de formă rectangulară, funcționalitatea fiind, așa cum arătam, destul de greu de stabilit, dar înclinăm, deocamdată, către a o considera, sub rezerva investigării și porțiunii nordice, drept locuință. Așa cum s-a putut observa la prima vedere, unele fragmente ceramice erau pictate cu negru pe fondul natural al vasului, dar mai multe precizări se vor putea face după prelucrarea acestora în laborator.

La adâncire, sub –1,45/–1,50 m, în Cas. X/2020 nu au mai fost identificate alte complexe arheologice. Pe profile, se observă atât podeaua parțial adâncită, alveolată a L 8, precum și faptul că suprafața nivelului eneolitic de căl-

¹ La unele activități de cercetare, a participat, ca voluntar, și d-nul dr. Sorin Ignătescu (USM Suceava).

² Mulțumim colegei dr. Andreea Țerna pentru ajutorul oferit la trasarea secțiunilor în ziua de 16 octombrie 2020.

care, reprezentată printr-un sol faeozionic în formare, ca-feniu-deschis, era denivelată, fie natural, fie antropic, fără a putea fi definite gropi propriu-zise, nici ca amenajări, nici sub formă de umplutură caracteristică. Totuși, nu excludem ca unele din aceste alveolări, mai ales cele de la SV, să se fi aflat în directă legătură cu L 8/2020 și suprafața utilă a locuinței să fi fost mai mare, păstrându-se doar părțile care au avut substrucție lemnoasă unsă cu lut, în urma cărora au rămas lutuilele.

2. Șanțul de control SC1/2020 și primul șanț de apărare (coordonate: P1-X = 660844.254; Y = 719572.854; P2-X = 660851.159; Y = 719565.620; dimensiuni: 18 x 3 m = 54 m²; orientare NV-SE). După cum arătam mai sus, această secțiune a fost trasată și săpată, până la -2 m, pentru surprinderea traseului primului șanț de apărare/împrejmuire/delimitare al primei faze de existență a așezării Cucuteni A-B, precum și pentru precizarea raporturilor planimetrice dintre stratul eneolitic de cultură și această fortificație. La adâncire, între 0 și -0,40/-0,50 m (solul vegetal actual), au apărut numeroase bucăți de silex rulate, bucăți de cărămizi moderne, câteva fragmente ceramice datate în sec. III-IV/V, cuie dinți de grapă, bucati metalice etc. Sub -0,40/-0,50 m, până la -50/-0,60/-0,80/-0,90 m adâncime, în stratul post-eneolitic nepurtat, de culoare cenușie, au fost identificate areale cu placaje din mici lespezi de gresie în asociere cu resturi osteologice animaliere și fragmente ceramice atribuite culturii Noua, dintr-unul fiind recuperat un omoplat cresat, caracteristic acestor comunități.

În ceea ce privește **primul șanț de apărare** (fig. 4-6, 7.3 - 4, 10), așa cum se observă și din profilul de VSV al SC1/2020, în ciuda unor deranjamente și bioperturbații, a fost intersectat între m 2,5, unde pare săpat de la -0,90/-0,95 m (baza nivelului Cucuteni A-B din acest sector) și m 8,20, unde apare săpat de la -1,25 m (baza nivelului Cucuteni A-B din acest sector), și se adâncește, deși nu s-a ajuns la sterilul arheologic, până la -1,90/-2 m adâncime, nefiind, deci, epuizat. Dacă spre NV (m 2,5-3,5) șanțul de apărare are o pantă înclinată NV-SE de aproximativ 45°, în partea de SE (7,5 - 8,2 m) versantul prezintă o treaptă, care pare o intervenție ulterioară, având în vedere, atât conturul, cât și umplutura (un eventual deranjament din epoca bronzului?).

Până în prezent, acest șanț de apărare, cu o deschidere de 5,7 m, la partea superioară, a fost investigat doar pe o adâncime de 0,70-0,80 m. Diferența de adâncime de la care a fost săpat se datorează acumulării de sol, în eneolitic terenul având o altă configurație a suprafeței.

Interesantă este, în cazul în care nu se va dovedi doar o banală bioperturbație, o posibilă **groapă de stâlp de palisadă** (m 10,60-11,90, -1,15/-1,95 m, continuată în marmorul transversal din dreptul m. 11-11,50).

Aceleași observații stratigrafice s-au făcut și pentru profilul de ENE, cu particularitățile sale. De asemenea, pe marmorii transversali (m. 2-2,50, 6,50-7/în șanțul de apărare, 11-11,50/posibila palisadă și 15,50-16) au fost observate o serie de alveolări, generate de multiplele bioperturbații istorice și actuale, precum și de o serie de intervenții antropice post-cucuteniene, ale căror raporturi cu spațiul construit și locuit vor face obiectul cercetărilor viitoare, ca de altfel și

încheierea cercetării primului șanț de apărare și a elementelor conexe (eventuala palisadă).

Așa cum reiese din prezentarea secțiunilor și complexelor, descoperirile din 2020 completează fericit cunoștințele dobândite despre situl Cucuteni A-B de la Ripiceni-Holm/Telescu între anii 2010 și 2019. Au fost aduse noi precizări asupra caracteristicilor unor complexe din prima etapă de funcționare a sitului (Locuința L 8/2020 și primul șanț de apărare), și care, potrivit materialelor ceramice, pot fi încadrate tot în etapa Cucuteni A-B1, foarte importante pentru lămurirea raporturilor dintre rezultatele cercetărilor non-invazive și realitățile arheologice stabilite prin săpătură, precum și a legăturilor cu celelalte descoperiri anterioare. Deși rămâne deschisă, până la finalizarea investigației, problema șanțului de apărare a căpătat verificare arheologică, fiind una dintre amenajările importante din sit, indiferent dacă este vorba de o singură etapă de locuire sau de mai multe, cu elemente de contemporaneitate și/sau succesiune. În acest sens, realitățile arheologice de la Ripiceni-Holm se aseamănă, în bună măsură, cu cele din alte așezări contemporane Cucuteni A-B: Traian-Dealul Fântânilor, Cucuteni-Băiceni-Dâmbul Morii și Cetățuie, Polivanov-Yar etc., vorbind de complexitatea organizării spațiului construit și locuit. Dacă se va verifica, prin cercetările ulterioare, existența unei eventuale palisade, aflate în complementaritatea primului șanț de apărare, va putea fi demonstrată existența unor structuri fortificate elaborate, aflate atât în interiorul cât și în exteriorul unor situri, reflectând, încă o dată, structurarea și ierarhizarea internă a comunităților cucuteniene și așezărilor acestora, într-o societate eneolitică deosebit de complexă.

Abstract

In the last archaeological campaign, carried out between 15 October and 3 November 2020, two areas were investigated: the cassette / surface Cass X / 2020 and the control trench SC I / 2020 (CT I/2020) in the North-Western sector, totalling 74.40 sqm. Two Cucuteni A-B1 complexes were discovered: the surface dwelling L 8/2020 (D 8/2020) and a segment of the first defence / enclosure / delimitation ditch of the settlement, completing the stratigraphic and planimetric data of the site.

List of illustrations

Fig. 1.a-b. Ripiceni-Holm/Telescu. The archaeological features investigated in the 2020 campaign

Fig. 2.a-b. Ripiceni-Holm. Cass X/2020. The level Noua II in South-Eastern half; c-d. The level Cucuteni A-B1 (L 8) in North-Western half.

Fig. 3.a-b. Ripiceni-Holm. Cass X/2020. Dwelling D 8/2020, Cucuteni A-B level, in the South-Eastern half.

Fig. 4. Ripiceni-Holm. Control Trench SC I / 2020 (CT I/2020). The WSW section with first defence / enclosure / delimitation ditch (m. 0-4,5).

Fig. 5. Ripiceni-Holm. Control Trench SC I / 2020 (CT I/2020). The WSW section with first defence / enclosure / delimitation ditch (m. 7-11,5).

Fig. 6. Ripiceni-Holm. Control Trench SC I / 2020 (CT I/2020). The WSW section of m. 11,5-18.

Fig. 7. Ripiceni-Holm. Artefacts of Cass. X (1-2; 5-9) and SC I/2020/CT I/2020 (3-4, 10).

Abrevieri / Abbreviations

L / D = Locuință / Dwelling

Cas / Cass = Casetă / Cassette

SC / CT = LȘanț Control / Control Trench

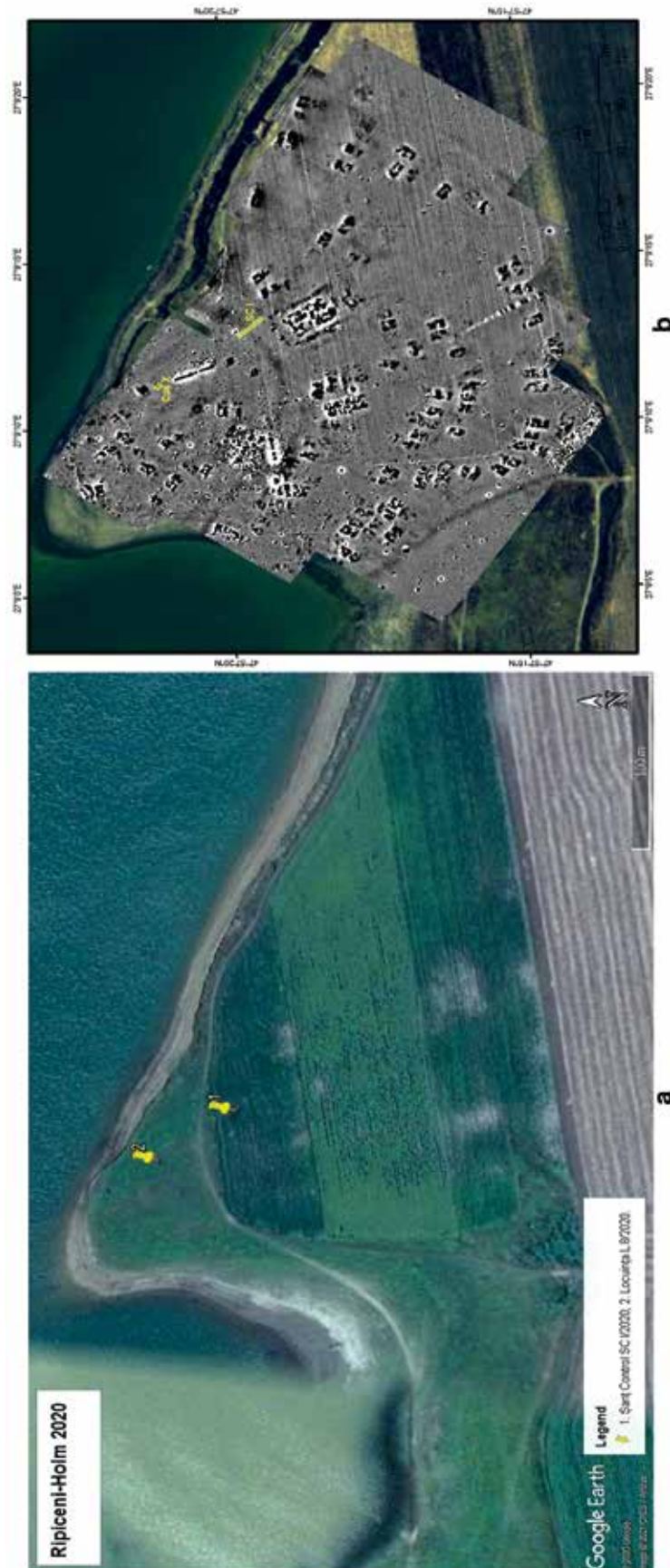

Fig. 1.a-b. Ripiceni-Holm/Telescu. Complexele arheologice investigate în campania 2020.

Fig. 2.a-b. Ripiceni-Holm. Cas X/2020. Nivelul Noua II în jumătatea de SE; c-d. Nivelul Cucuteni A-B1 (L 8), în jumătatea de NV.

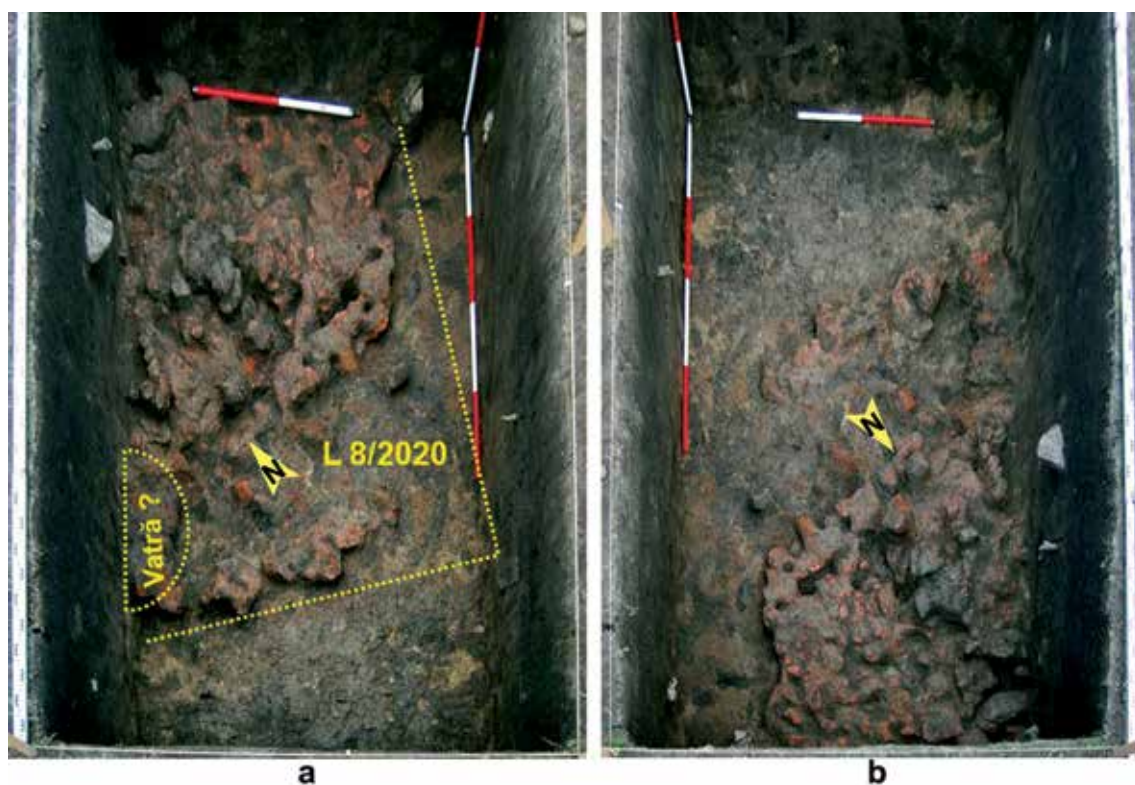

Fig. 3.a-b. Ripiceni-Holm. Cas X/2020. Jumătatea de SE, L 8/2020, nivelul Cucuteni A-B.

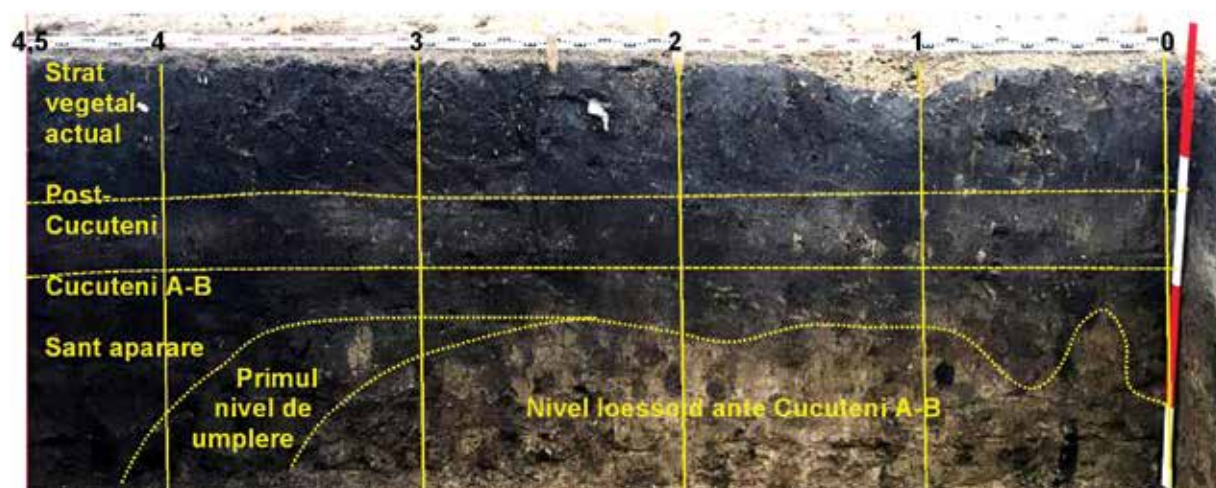

Fig. 4. Ripiceni-Holm. Șanț control 1 (SC1/2020). Profilul VSV cu șanțul de apărare, sectorul m. 0-4,5.

Fig. 5. Ripiceni-Holm. Șanț control 1 (SC1/2020). Profilul VSV cu șanțul de apărare, sectorul m. 7-11,5.

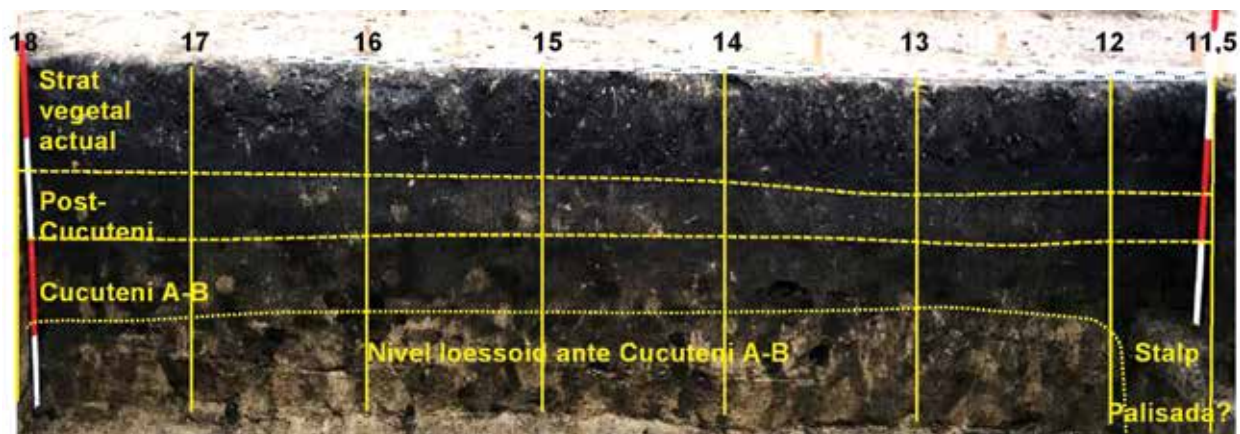

Fig. 6. Ripiceni-Holm. Șanț control 1 (SC1/2020), Profilul VSV al m. 11,5-18.

Fig. 7. Ripiceni-Holm. Materiale din Cas. X (1-2 ; 5-9) și SC I/2020 (3-4, 10).

125. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui

Punct: Dealul Miclea/Paic

Cod RAN: 166244.01

Autorizație de cercetare arheologică sistematică nr.
87/06.05.2020

Colectiv: Sergiu-Constantin Enea – responsabil (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Dumitru Boghian (USM Suceava), Ciprian-Cătălin Lazanu (MJSM Vaslui), Andrei Asăndulesei, Felix-Adrian Tencariu (UAIC Iași).

Campania arheologică proiectată pentru anul 2020 nu s-a putut desfășura conform planului anual de cercetare, din cauza situației generate de pandemia SARS-COV 19. Cu toate acestea, în primăvara anului 2020 începutul lunii martie) s-a realizat o nouă etapă de prospectare geomagnetică a unor noi zone din sit, recurgându-se la o schimbare metodologică și de aparatură (a fost utilizat un magnetometru *fluxgate*, *Sensys* cu cinci probe, în locul magnetometrului cu vapori de cesiu, *Geometrics G850*), la care ne referim în prezentul raport. În primul rând, arătăm că suprafața sitului continuă să fie împărțită în multe loturi mici și alungite, unele eliberate de vegetație și arate, altele cu suprafețe plantate (ex. vița de vie). Cu toate acestea, în perioada menționată am avut acces la mai multe parcele, deși nu toate alipite. Este vorba de o suprafață de 0,75 ha, aflată în extremitatea de NNV a sitului, o alta, de 1,25 ha, aflată în partea de SSE, și un areal mai mic (0,10 ha) în partea centrală a locuirii protoistorice, ajungându-se la o suprafață totală scanată magnetometric, împreună cu cea anterioară (2,5 ha) de 4,6 ha (fig. 1), din cele 10 ha estimate.

Analiza preliminară a rezultatelor confirmă extinderea sitului destul de mult către SE, fără a fi siguri că a fost acoperită întreaga suprafață a locuirii. Pe această latură deschisă (fără pante abrupte; ușor coborâtă către valea pârâului Rediu), se pare că așezarea a avut un complex sistem defensiv, alcătuit din cel puțin patru șanțuri de dimensiuni diferite, completate cu alte trei șanțuri de fortificare/ delimitare, care se aliniază cu marginea sud-vestică a sitului și cea vestică a promontoriului.

De asemenea, o situație interesantă se observă în sectorul nord-vestic al sitului, unde sunt vizibile o serie de anomalii pozitive, de formă rectangulară, cu un contrast bun de susceptibilitate magnetică, fiind posibile locuințe arse. Acestea par să alcătuiască un șir orientat NNE-SSV, compus din șase construcții rectangulare (cinci mai mici și una mai mare, dispusă cvasi-central), înconjurate de anomalii circulare care par a indica anexe, cuptoare și gropi, înconjurate de o anomalie semicirculară, prelungă, un posibil șanț de apărare.

Alte anomalii (gropi, restul de L. 2/2013, cât și structuri supuse arderii) care prezintă interes arheologic sunt observabile și în zona centrală și de N-NE a sitului, aliniate aproximativ pe direcția nord-sud. Este posibil ca unele complexe circulare, care prezintă un semnal pozitiv difuz, să reprezinte posibile *cenușare* ale comunităților culturii Noua.

Chiar dacă racordarea magnetogramelor a permis realizarea unei imagini mai complete asupra realităților arheologice prezente în sit, intenționăm să finalizăm măsu-

rătorile acestui monument cât mai curând pentru a putea înainta o serie de ipoteze pertinente cu privire la organizarea internă a acestuia, în vederea încadrării sale într-unul dintre tiparele care încep a se creiona tot mai clar în această direcție.

De asemenea, în laboratorul Muzeului județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui a continuat prelucrarea materialelor arheologice (fig. 2) recuperate în campaniile anterioare.

Abstract

In 2020, the research project halted and the annual excavations could not be carried out, due to the situation generated by the SARS-COV 19 pandemic. Instead, a new session of geomagnetic prospecting of an area of 2.1 ha was carried out, from the total 4.6 ha scanned (fig. 1), based on a methodological and equipment change (*Sensys* fluxgate magnetometer, with five samples). The magnetometric map shows a complex fortification system with defense / delimitation ditches (in the SE, S and SW side of site), a series of houses and other complexes that can be connected to possible annexes, pits and Cucuteni A kilns, surrounded by a new ditch (in the NW sector), as well as Noua *ashmounds*. In the County Museum „Ștefan cel Mare” laboratory from Vaslui continued the processing of archaeological materials (fig. 2) recovered in previous campaigns.

List of illustrations

Fig. 1. Tăcuta-Dealul Miclea. Magnetometric map (black / white, -6 / + 6 nT) in which numerous magnetic anomalies of archaeological interest can be observed (A. Asăndulesei)
Fig. 2. Tăcuta-Dealul Miclea. Ceramic materials of pit no. 11/2017 (photo C.-C. Lazanu).

Abrevieri / Abbreviations

L = Locuință / Dwelling

Gr = Groapă / Pit

Fig. 1. Tăcuta-Dealul Miclea. Harta magnetometrică (alb/negru, $-6/+6$ nT) în care se pot observa numeroase anomalii magnetice de interes arheologic (A. Asăndulesei).

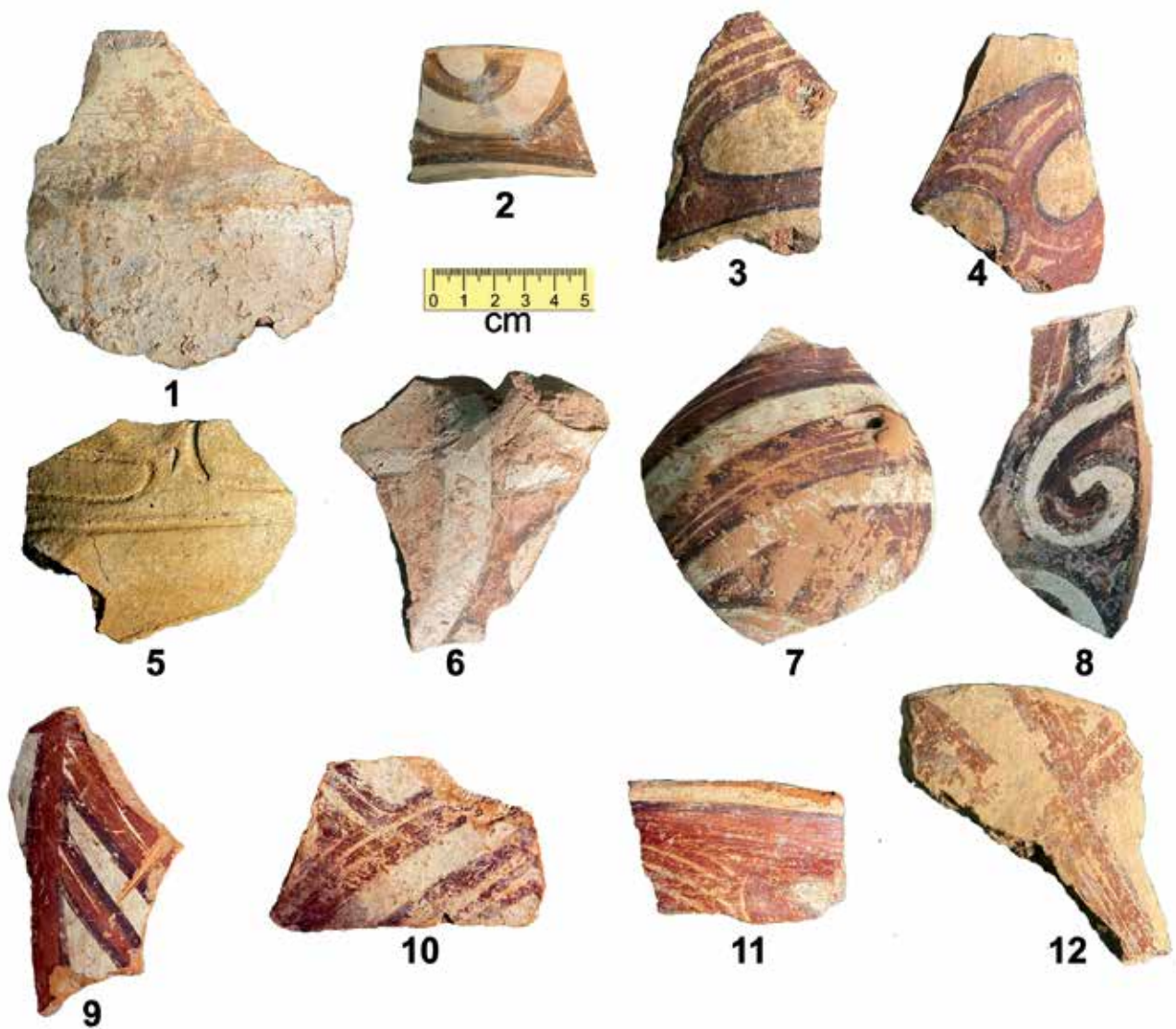

Fig. 2. Tăcuta-Dealul Miclea. Materiale ceramice din Gr. 11/2017 (foto C.-C. Lazanu).

126. Târgu Frumos, jud. Iași**Punct: Vest de oraș****Cod RAN:** 985480.04**Autorizație cercetare diagnostic nr.** 370/19.08.2020

Colectiv: Dumitru Boghian—responsabil (USM Suceava), Sergiu-Constantin Enea – responsabil adjunct (Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos), Ion Ciobanu (Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”, Republica Moldova), Sergiu Popovici (Agenția Arheologică Națională Chișinău, Republica Moldova), Angela Simalcik (Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”), Radu-Gabriel Pîrnău (Academia Română, Filiala Iași, Colectivul de Geografie), Andrei Asăndulesei, Felix Adrian Tencariu (UAIC Iași), Sergiu-Marian Țifui (Archäologiebüro Dr. Woidich GmbH)

În perioada 12-17 octombrie 2020 s-a desfășurat cea de-a treia etapă a diagnosticului arheologic al movilei T 1¹, aflată în necropola tumulară de la vest de intravilanul actual al orașului Târgu Frumos (H=2 m; diametrele istorice de 40 x 36 m, pe direcțiile N/S-E/V; D. actuale = 60 x 50 m), (fig. 1), având drept obiectiv încheierea investigării caracteristicilor acestui monument funerar complex, cercetat anterior (2018-2019²), când au fost efectuate studii geomorfologice și istorice, scanarea magnetometrică și investigarea arheologică a sectorului estic al movilei (600 mp), în care fuseseră descoperite cinci morminte de inhumație: M1 și M5/2019 (Mnogovalikovaya/Sabatinovka/Noua?), M2/2019 (Yamnaya târzie/Mnogovalikovaya?); M3/2019 (Yamnaya târzie); M4/2019 (Katakombnaya târzie), toate datate relativ și larg între sfârșitul Bronzului timpuriu și cel târziu (secolele XXVII-XIV î.Chr.) și au fost decelate cele cinci mantale (etape de construcție și extensie), dispuse diferit în planimetria jumătății estice a tumulului.

Prin urmare, în campania pe care o prezentăm (2020), tot prin decapare mecanică, în straturi de câte 10 cm, sub atenta îndrumare și supraveghere a specialiștilor din colectiv, și manual, la corectarea profilurilor și exploatarea complexelor funerare, efectuate de arheologi și antropolog, în jumătatea vestică a monumentului funerar (600 mp), au mai fost descoperite, dispersate în suprafață, și investigate exhaustiv, șapte morminte, dintre care șase inhumații (una distrusă/răvășită) și un cenotaf (fig. 2)³,

¹ Mulțumim și pe această cale domnului Vasile Sîtă pentru mijlocul tehnic pus la dispoziție, organizației «Societas Pro Patrimonium» Târgu Frumos, domnului Ion Crețu, pentru permisiunea de a folosi terenul în scopul cercetărilor arheologice, elevilor Alexandru Gafon, Andrei Apostol și Andrei Zabulic, de la Liceul Teoretic „Ion Neculce” Târgu Frumos și voluntarului Cezar Moisa pentru prețioasa contribuție adusă pe parcursul cercetărilor.

² D. Boghian, S.-C. Enea, A. Asăndulesei, *Târgu Frumos, jud. Iași, Punct: Vest de oraș, CCAR. Campania 2018, 2019*, p. 332-333; D. Boghian, S.-C. Enea, I. Ciobanu, S. Popovici, Angela Simalcik, R.-G. Pîrnău, *Târgu Frumos, jud. Iași, Punct: Vest de oraș*, în *CCAR. Campania 2019, 2020*, p. 545-553.

³ Materialele osteologice recuperate se află în studiu la Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov” al Academiei Române, Filiala Iași (dr. Angela Simalcik), urmând să fie investigate multidisciplinar, iar piesele ceramice, osteologice și metalice la

încadrate crono-cultural pe baza elementelor de rit/ritual, construcții, caracteristici și inventare funerare (cazurile în care exista), la care ne vom referi în continuare.

M6/2020 (fig. 3.1-2) a fost identificat în zona centrală a T1, la 1,70 m VNV față de RC, la -0,73 m adâncime, având o groapă rectangulară, ușor neregulată, cu colțurile rotunjite (1,60 x 1 m), orientată vest-est. În această cameră funerară, pe o rogojină, de la care a rămas doar un subțire strat cafeiniu, rezultat din putrezirea suportului vegetal, era depus defunctul, în poziție chircită pe spate, mâinile întinse pe lângă corp, cu picioarele căzute spre dreapta. Orientarea generală era vest (craniul) – est (picioarele). Starea de conservare a scheletului era deosebit de precară, aproape neputându-se recupera. Urme de ocră roșatică, de nuanță aprinsă, au fost sesizate atât pe oasele scheletului, cât și pe rogojină. Una dintre „pete” era mare (30 x 15 cm) și se afla la 0,40 m N de craniu. Nu au fost descoperite obiecte de inventar. Pe bază de rit și caracteristici poate fi atribuit, cu probabilitate, culturii Yamnaya, fazele timpurie-mijlocie (?).

M7/2020 (fig. 4.1-2) a fost descoperit tot în partea de vest a T1, la 9,15 m VSV față de RC și adâncimea de -1,62 m. Groapa acestuia era rectangulară, orientată NNW-SSE și avea o treaptă de amenajare a acoperământului (dimensiuni variabile: 2,80/2,90 x 2,40/2,50 x -0,30 m), absentă în partea sudică, în umplutura căreia, într-un sol compact/tasat, au fost surprinse resturi de lemn, provenind de la 8 bârne dispuse longitudinal. Camera funerară propriu-zisă se afla la -1 m și se adâncea până la -1,50 m). Aceasta era tot rectangulară și cu colțurile rotunjite, mai restrânsă dimensional (2,10 x 1,30/1,40 m), cu axul lung pe direcția NNW-SSE. În umplutură se găseau urme de lemn (probabil tot de la acoperământ). Pe fundul gropii se găsea depus defunctul, cu capul la NNW, în poziție chircită pe spate (decubit dorsal), cu mâinile în lungul corpului, cu genunchii în sus (chiar dacă picioarele se păstrau parțial). Pe oase se observau urmele de ocră roșu-vișiniu, păstrat, în special, pe membrele inferioare. „Pete” de ocră au fost identificate în colțul de SE al gropii, lângă brațul stâng și alăturat humerusului stâng. Sub schelet, pe fundul gropii, au fost surprinse, sub forma unui consistent stat vegetal putrezit, urmele unei posibile împletituri vegetale (rogojină de stuf sau papură ?), care se păstra mai bine în zona craniului și umărului drept și sub schelet, sub forma unor fâșii longitudinale cu lățimea de cca. 2 cm, presărată, la rândul său, pe alocuri, cu ocră, depus mai abundent sub oasele picioarelor. Nu au fost descoperite obiecte de inventar. Având în vedere ansamblul trăsăturilor, credem că poate fi încadrat, ca și p/recedentul, tot în cultura Yamnaya, fazele timpurie-mijlocie (?).

M8/2020 (fig. 5.1-2) este considerat mormântul central/principal/primar, atât ca amplasare topografică, în cadrul construcției tumulare, cât și ca încadrare cultural-cronologică. Se afla în partea centrală a tumulului, la 0,45 m vest de RC și la -1,60 m adâncime. Așa cum se observa în martorul central (N-S) și la adâncire, la nord și la sud de groapa mormântului, se individualizau două grămezi de

Muzeul de Istorie din cadrul CMN Moldova din Iași. De asemenea, din M 4-5, 8 și 10 au fost prelevate probe pentru datarea C14, precum și eşantioane pedologice, care se află în stadiu de prelucrare.

pământ, semicircular, în plan orizontal (dimensiuni 4 x 1,2 m, grosime maximă 0,15 m), care se prezentau sub forma unor "pete" de lut deschis la culoare, extras/depus în două straturi succesive, în ordinea săpării, unul mai închis la culoare, brun închis, reprezentând solul vegetal antic (faeozionic) din groapă, depus imediat deasupra stratului identic, de pe nivelul antic de călcare, și un strat de argilă ușor nisipoasă, aruncat peste cel anterior, mult mai bine individualizat în profil decât precedentul, sub forma unor lentile gălbui.

Groapa era bine individualizată, săpată în nivelul antic de călcare, avea o formă rectangulară, orientată V-E, cu dimensiunile de 1,80 x 1 x -0,60 m. Avea pereții ușor cotlioniți (trapezoidală în secțiune transversală, fig. 5.2), pe care se observau, ca, de altfel, și pe fundul gropii, urmele uneltelor cu care a fost săpată camera funerară, în interior având o umplutură alcătuită din pământ cenușiu închis granulat. De jur-împrejurul pereților, la întâlnirea cu fundul gropii, se găsea un șanțuleț (5-7 cm lățime; 4-5 cm adâncime), iar în colțurile acestuia gropile a patru țărui/pari (D=5-7 cm; adâncime=15-27 cm), care alcătuiau, foarte probabil, elementele de delimitare și susținere a căptușelii lemnoase a camerei sepulcrale, de pe urma căreia a rămas doar un strat negricios, probabil de origine vegetală/lemnoasă, păstrat în șanțuirea despre care făceam vorbire.

Pe fundul gropii/camerei funerare, pe o rogojină, de la care au rămas unele indicii și urme de ocru portocaliu, a fost depus defunctul, orientat vest (craniul) - est (picioarele), în poziție chircită pe spate (decubit dorsal), cu genunchii ridicați, căzuți spre dreapta. Pe maxilar a fost observată o urmă de arsură, iar lângă umărul drept o "pată" circulară evidentă de ocru roșu cu o nuanță deschisă (portocaliu). Nu au fost descoperite obiecte de inventar, dar pe baza elementelor constructive și de rit/ritual, M8 poate fi atribuit, cu foarte multă încredere, fazei timpurii a culturii Yamnaya.

M9/2020 (fig. 6.1-2) a fost descoperit în același sector vestic al T1, la 13 m VNV față de RC și la adâncimea de -1,80 m de la cota 0. Groapa propriu-zisă a acestui complex funerar era prevăzută cu alte două gropi de acces (puțuri) anexe. Groapa sau puțul 1 se afla în partea sudică a gropii funerare propriu-zise și avea o formă circulară alungită (1,10 x 0,70 m) până la treaptă (treapta: lățime 0,30 m, adâncime -0,10 m), se adâncea până la -2,10 m. Groapa sau puțul de acces 2 se găsea în partea de VNV a gropii cenotafului, era circulară și avea diametrul de 1 m și o adâncime de -0,10 m.

Groapa funerară propriu-zisă era de formă rectangulară (1,70 x 1,20 m; adâncime -1,40 m), cu colțurile evident/puternic rotunjite, orientată VNV-ESE. A fost săpată în stratul vegetal antic și nivelul argilos următor și era umplută cu sol negru granulat/măzăros. Pe fundul gropii a fost identificat un strat subțire de resturi vegetale putezite (rogojină?), dar nu au fost găsite resturi scheletice. De aceea, emitem două ipoteze de lucru: prima, potrivit căreia ne-am afla în fața unei înmormântări simbolice, de tip cenotaf, iar cea de-a doua care se bazează pe presupunerea că ar putea fi vorba de o înmormântare a unui copil, dar oasele s-au "topit" din cauza acidității solului. Nu au fost descoperite obiecte de inventar. Pe baza formei, caracteristicilor complexului, cu pseudo-puțuri, și a poziției în cadrul tumulului, M9 ar pu-

tea fi atribuit purtătorilor culturii Katakombnaya.

M10/2020 (fig. 7.1, 8.1) a fost identificat tot în sectorul vestic al T1, la 14 m VSV față de RC, la adâncimea de -1,83 m. Prezenta o groapă trapezoidală, în plan orizontal, cu latura lungă pe direcția N-S (1,20 x 1,10; adâncime de la nivelul de identificare fiind -0,15 m). Pe fundul gropii (-1,98 m), pe o rogojină, ale cărei urme se păstrau sub forma unui strat/așternut vegetal, cu grosime variabilă de 0,5-3 cm, era depus defunctul, orientat NNV (capul) - SSE (picioarele), în poziție chircită, pe partea dreaptă, cu mâinile aduse în față. Umplutura gropii era alcătuită dintr-un pământ amestecat, cu nuanțe cenușiu-brun deschis - brun închis. Nu au fost descoperite obiecte de inventar, de aceea încadrarea crono-culturală este dificilă, probabil Yamnaya faza târzie/Mnogovalikovaya (?).

M11/2020 (fig. 7.2, 8.2) a fost descoperit în sectorul sudic al T1, la 14,5 m SSV în raport cu RC și adâncimea de -1,18 m. Groapa acestuia era dreptunghiulară alungită, pe direcția NNE-SSV (2,20 x 0,90; adâncime -0,15 m de la nivelul de descoperire). Scheletul se afla depus cu capul la NNE, în poziție întinsă pe spate, picioarele drepte și mâinile pe lângă corp. Din nefericire, mâna dreaptă a fost deteriorată la descoperire. Lângă femurul drept se găsea un pumnal din fier, prins în teaca sa (28 x 3 cm), o plăcuță de os de formă dreptunghiulară (2,5 x 1,8 cm) cu perforare centrală (probabil de la cureaua de prindere pe piciorul drept a tecii pumnalului?), lateral genunchiului drept, două mărgelile cu aspect metalic, de culoare verde, în zona falangelor mâinii drepte, alte două mărgelile printre oasele tălpii drepte, precum și fragmentele unui vas de culoare galben-brună, în dreptul labei piciorului drept. Umplutura gropii era compusă dintr-un sol amestecat, brun închis și brun deschis. Elemente de rit/ritual funerar și inventar permit atribuirea acestui complex unui mormânt sarmatic, cu o încadrare largă, probabil sec. II p.Chr.).

M12/2020 este acel mormânt distrus, alcătuit din oase dispartate (fără nici o conexiune anatomică), descoperite la baza tumulului, aprox. 1 m vest în raport cu labele picioarelor M11, fără context arheologic, la baza stratului vegetal (-0,30-0,40 m), grav afectat de amenajările genetice din cel de-al doilea război mondial, lucrări agricole și decaparea neautorizată din anul 2017.

Ca alte complexe și deranjamente, descoperite în timpul cercetărilor menționăm: **Groapa nr. 1 (Gr.1/2020)**, aflată la 15,70 m pe direcția NV față de RC, la -1,43 m adâncime, circulară, în plan orizontal (D=1,20 x 1,10 m), care se pare că a fost o groapă rituală, specifică complexelor conexe ale înmormântărilor culturii Yamnaya (fig. 8.3); **Complexul contemporan 2 (CC2/2020)** situat la 16,40, tot pe direcția NV, față de RC, la -1,38 m adâncime, rectangular, asemănător cu CC1/2019, dar diferit dimensional (L = 1,75 m; l = 1,20/1,30 m), reprezentând un adăpost - punct avansat de observare și tragere din cel de-al doilea război mondial, în umplutura căruia se găseau: cărămizi, o ran-gă de fier, o porțiță de la o instalație de foc/sobă (?), două tuburi de cartușe, o amenajare din scândură, reprezentând probabil părți din acoperiș, se afla pe fundul complexului, iar conținutul se prezenta, către partea inferioară, sub forma unui sol negricios, compact, scurs, în vreme ce, către partea superioară nu se deosebea de carpului mobilei (fig.

8.3); **Complexul contemporan 3 (CC3/2020)** identificat lângă fața vestică a marmorului II (vest), în dreptul RV (reper vestic), depistat sub forma unei amenajări, probabil tot rectangulară (L = 3,90 m; l = 2 m), în care se găseau: o concentrare de cărămizi moderne, resturi de lemn putrezit, cuie, cărbune, o balama, ceramică smălțuită, bârne dispuse longitudinal N-S, reprezentând, probabil, având în vedere vizibilitatea de jur-împrejurul locației, adăpostul/bordeiul principal/punct avansat de observare și tragere din cel deal doilea război mondial.

În ceea ce privește observațiile stratigrafice, compoziționale și ale etapelor constructive, acestea se corelează cu cele din campania precedentă, fiind vorba tot de cinci mantale, extinse planimetric, spre vest, și est și de la nord spre sud (având în vedere RC), fiind vorba de o construcție tumulară inițială Yamnaya timpurie, extinsă în etapele următoare (Katakombnaya, Mnogovalikovaya, Sabatinovka și Noua, respectiv în Bronzul mijlociu și târziu).

În concluzie, se poate arăta că mormintele Yamnaya, Katakombnaya, Mnogovalikovaya și Sabatinovka-Noua (?) din T1 de la Târgu Frumos au fost sărace în trusouri funerare compuse din artefacte realizate din materiale neperisabile (arme/unelte, podoabe, vase etc.), fiind clare doar pozițiile caracteristice de depunere ale scheletelor (relativ chircită, cu variante, și chircită, cu diferite unghiuri de etalare ale defuncților), acoperite cu straturi de ocru, precum și urmele „lințoliilor” și așternuturilor vegetale (rogojini putrezite), piesele perisabile dispărând în timp.

Cu toate deranjamentele din cel de-al doilea război mondial (Bătăliile Târgului Frumos și Operațiunea Iași-Chișinău, aprilie-august 1944, care au generat lucrări genistice: bordeie-adăposturi, puncte de observație, porțiuni de tranșee/căi de acces), cele mai multe dintre morminte s-au păstrat în bune condițiuni, chiar dacă majoritatea scheletelor a fost afectată de aciditatea solului, fărâmițându-se la curățare și prelevare.

Încheiem, arătând că acest monument funerar, cu o suprafață totală de aprox. 2000 mp și un volum de peste 300 mc, a reprezentat, în sine, o necropolă multiculturală, cu începuturile în perioada timpurie a epocii bronzului (cultura Yamnaya), dezvoltată și utilizată pe întregul parcurs al acestei epoci, precum și asociat, într-o așa-numită necropolă liniară, de pe culmea interfluvială dintre Pârâul Reditu și Bahluiet, cercetarea acesteia clarificând și completând una dintre lacunele cultural-cronologice ale locuirilor pre-/protoistorice din zona Târgului Frumos⁴ și multe dintre problematicile Bronzului de la răsărit de Carpați (cca. 3000-1200 î. Chr.), precum și din primele secole ale primului mileniu, cu numeroase asemănări/identități cu realitățile arheologice dintre Prut și Nistru și nu numai.

Abstract

The third stage of archaeological diagnosis in the Barrow T 1 from Târgu Frumos-West of the city occurred between 12 and 17 October 2020, when the western half of

this funerary construction was investigated. Seven new graves were discovered: G6-7 (Yamnaya culture, early-middle phases ?) G8 (central/main/primary tomb, Yamnaya culture, early phase), G9 (cenotaph, Katakombnaya culture), G10 (Late phase Yamnaya culture / Mnogovalikovaya ?), G11 (Sarmatian), G12 (destroyed / ruined tomb, not framed chrono-cultural), a ritual Yamnaya pit (P1) and complexes/features from the Second World War (CC2 and CC3). The discoveries from the 2020 campaign, together with those from 2019, bring important contributions to the knowledge of the Bronze Age, particularly from the Eastern Carpathian area.

List of illustrations

Fig. 1. Geographical location of the tumular necropolis and barrow T1 (cartographic support: Topographic map 1:5000, Sheet L-35-30-Bd-4-II, Edited and printed by the Institute of Geodesy, Photogrammetry, Cartography and Territorial Organization, Bucharest, 1983).

Fig. 2. The general plan of the barrow T1 research (drawing Ion Ciobanu).

Fig. 3. 1-2. Barrow T1, Grave G6/2020 (photos: Sergiu-Constantin Enea, Sergiu Popovici).

Fig. 4. 1-2. Barrow T1, Grave G7/2020 (photo: Sergiu-Constantin Enea; drawing Ion Ciobanu).

Fig. 5. 1-2. Barrow T1, Central/main/primary Grave G8/2020 (photo: Sergiu Popovici; drawing Ion Ciobanu).

Fig. 6. 1-2. Barrow T1, cenotaph grave G9/2020 (photos: Sergiu Popovici, Sergiu-Constantin Enea).

Fig. 7. 1-2. Barrow T1, Graves G10 and G11/2020 (photos: Sergiu Popovici, Sergiu-Constantin Enea).

Fig. 8. Barrow T1, Graves G10 (1), G11/2020 (2), Contemporary Complexes 2 and Pit 1 (3); (drawing Ion Ciobanu).

Abrevieri/Abbreviations

M = Mormânt

T = Tumul/Tumulus/Barrow

G = Grave

P = Pit

CC = Contemporary Complex

⁴ D. Boghian, S.-C. Enea, *Habitatul uman din zona Târgului Frumos în Epoca Bronzului*, în D. Boghian, S.-C. Enea, M. Chelcu, I. Minea, *Monografia orașului Târgu Frumos*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Iași, 2018, p. 137-144.

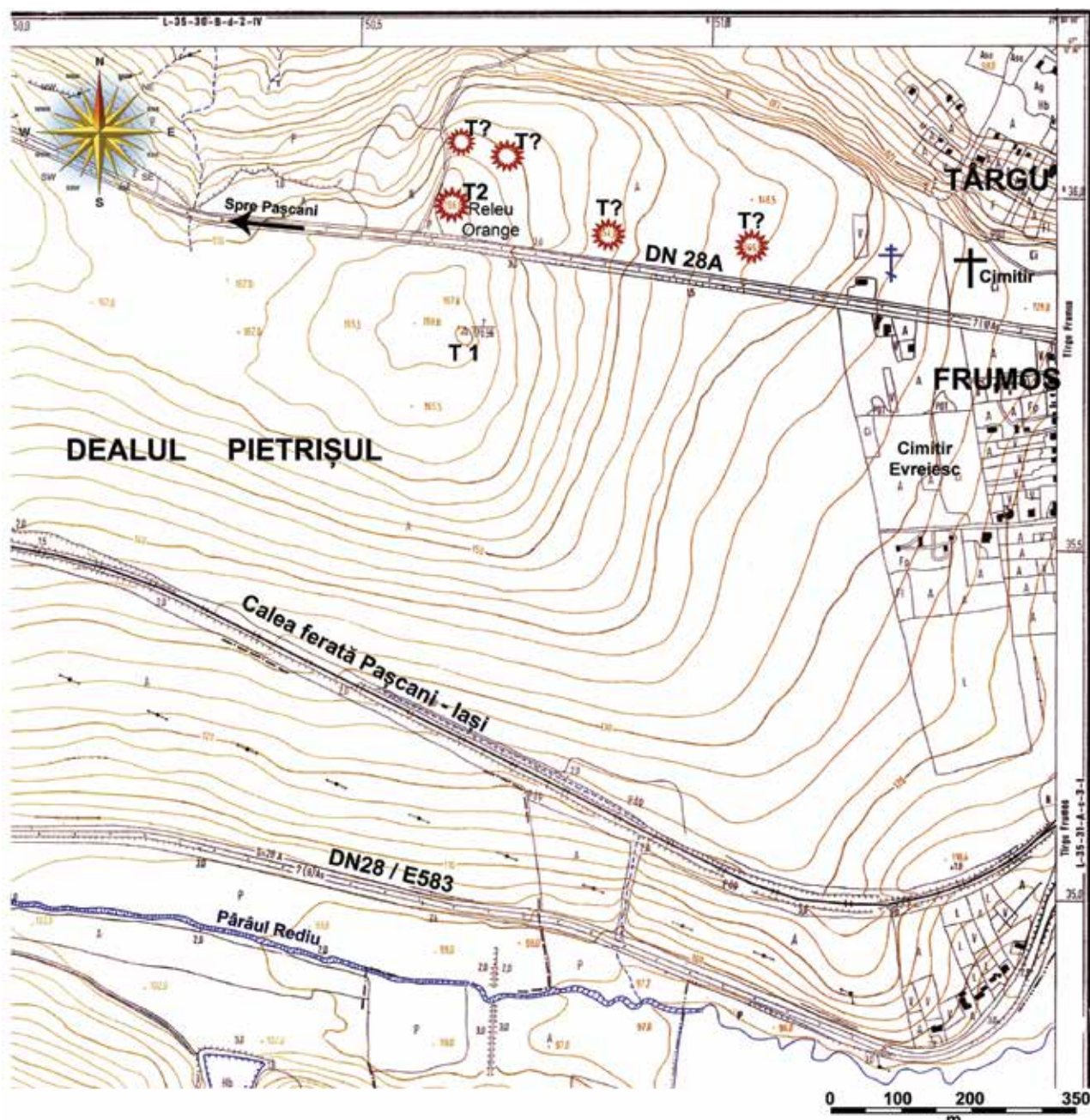

Fig. 1. Amplasarea geografică a necropolei tumulare și a movilei T1 (suport cartografic: Harta topografică 1:5000, Fila L-35-30-B-d-4-II, Editată și imprimată de Institutul de Geodezie, Fotogrametrie, Cartografie și Organizarea teritoriului, București, 1983).

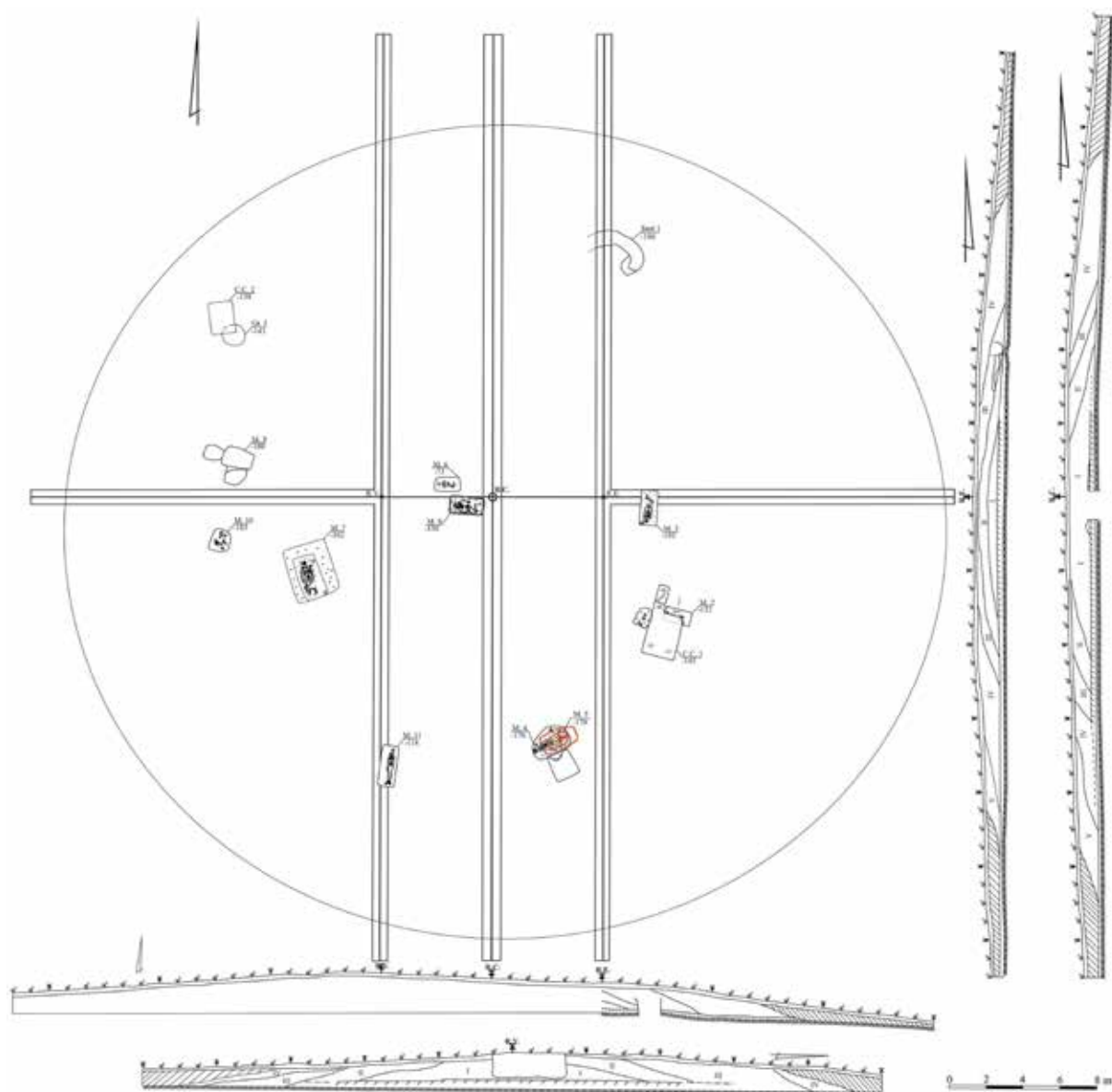

Fig. 2. Planul general al cercetării tumulului T1 (desen Ion Ciobanu).

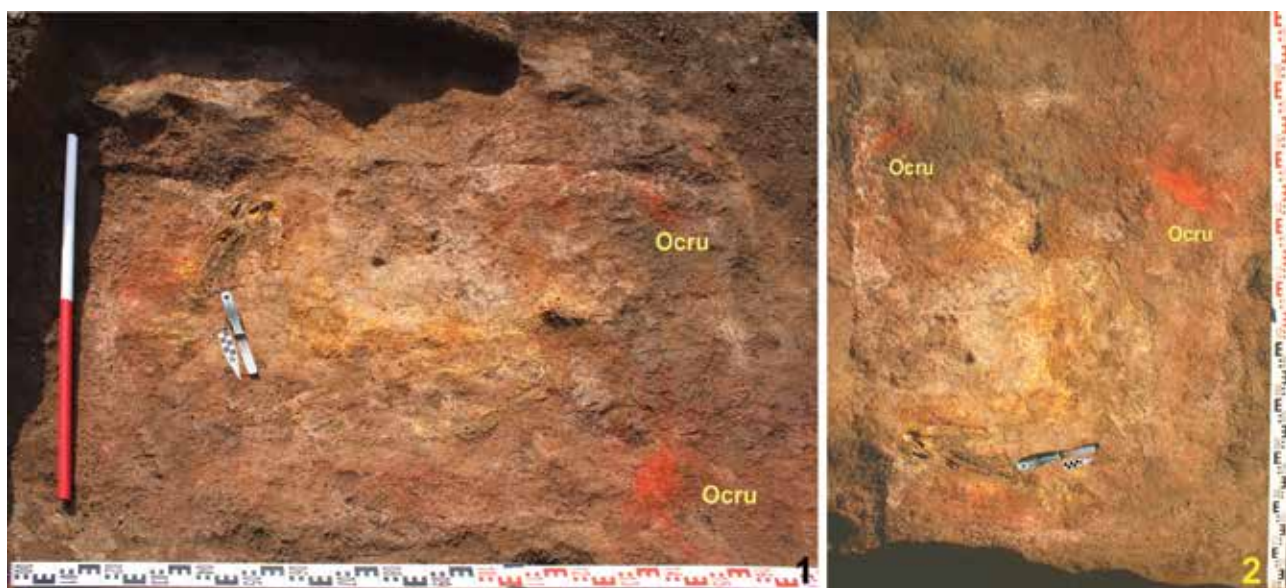
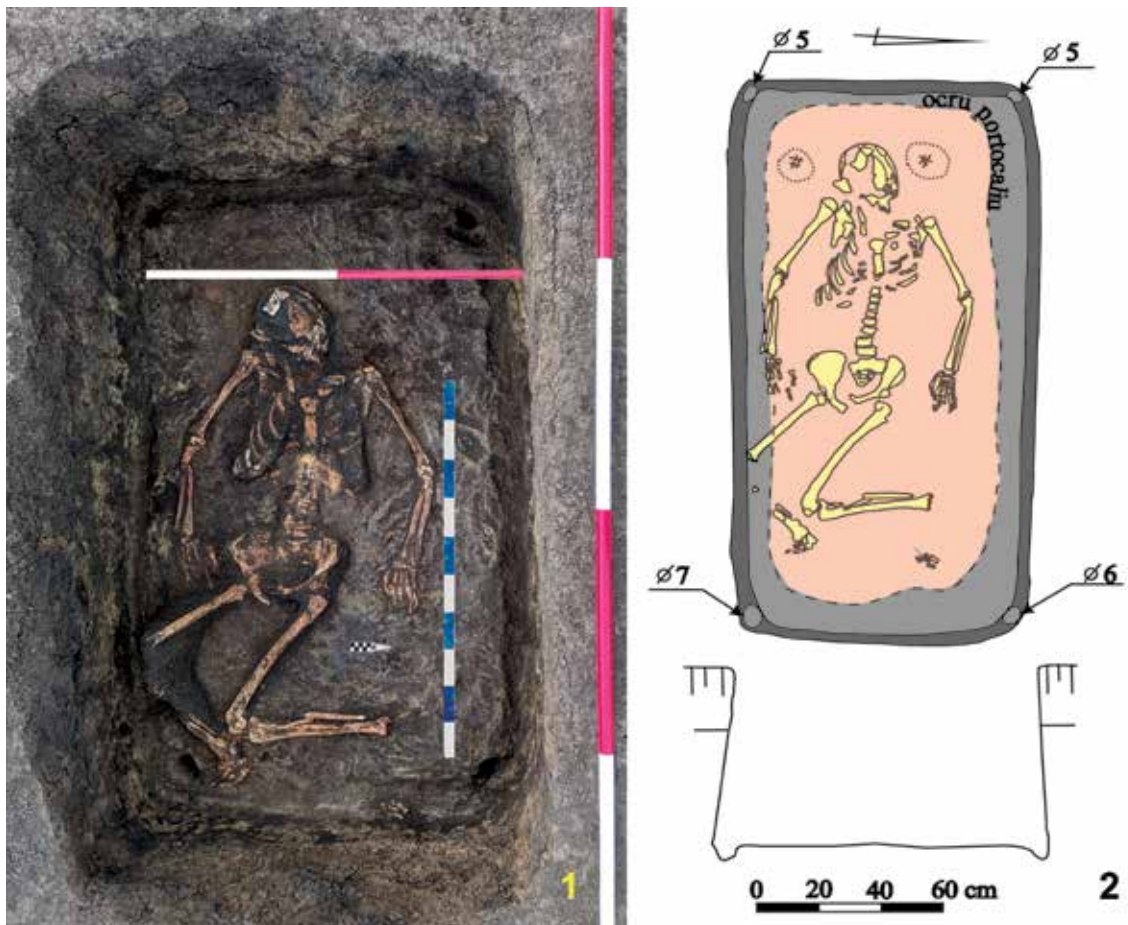
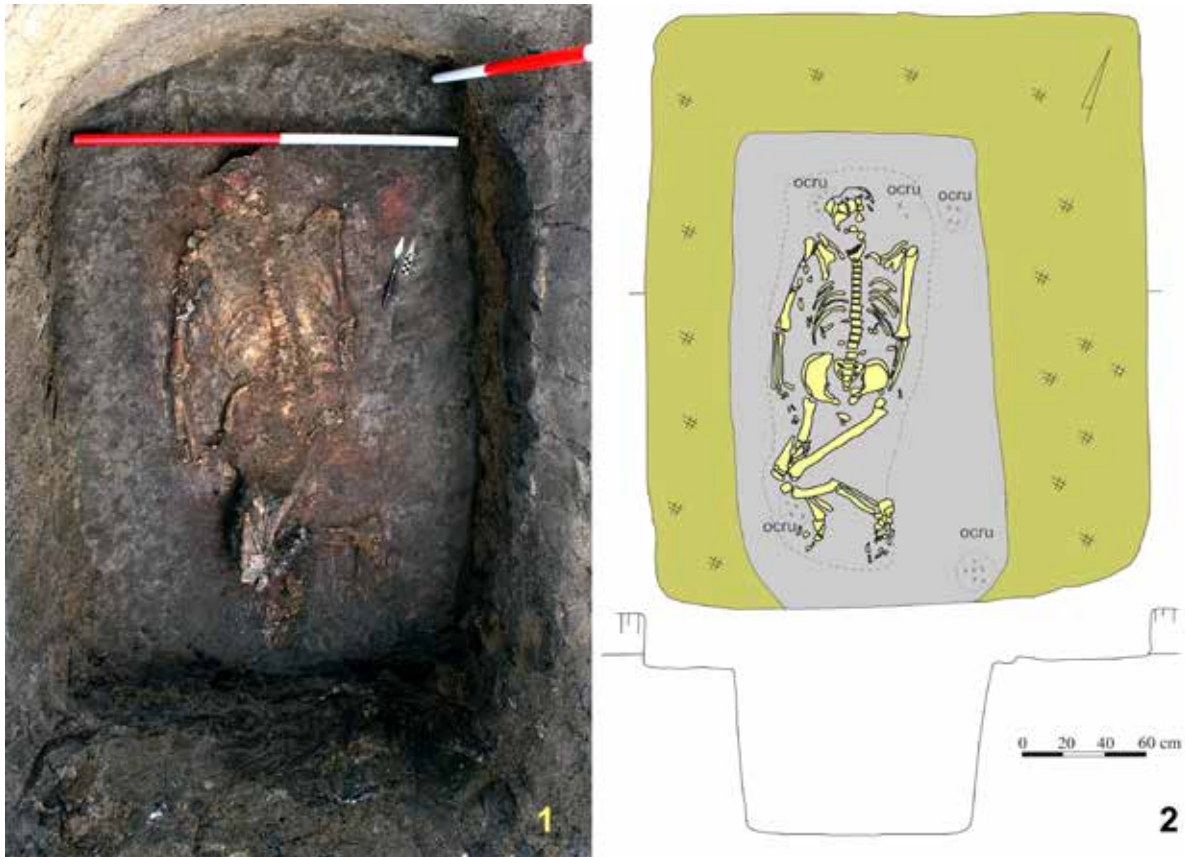

Fig. 3. 1-2. Tumulul T1, mormântul M6/2020 (fotografii: Sergiu-Constantin Enea, Sergiu Popovici).

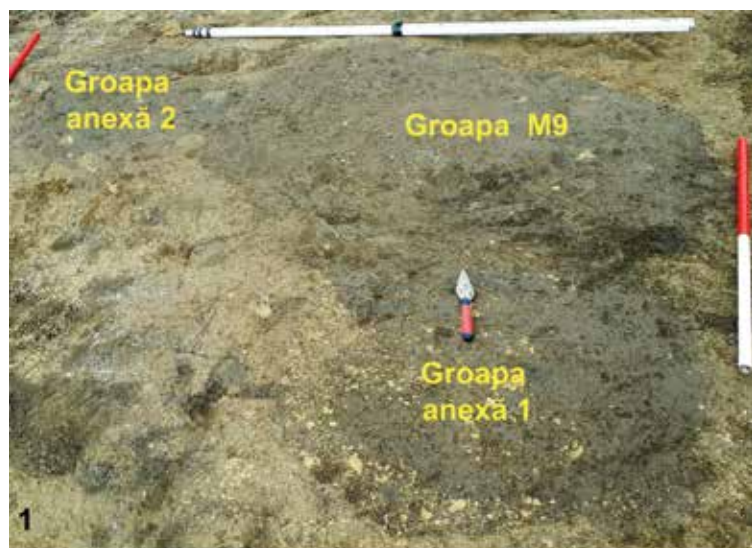

Fig. 6. 1-2. Tumulul T1, mormântul cenotaf M9/2020 (fotografii: Sergiu Popovici, Sergiu-Constantin Enea).

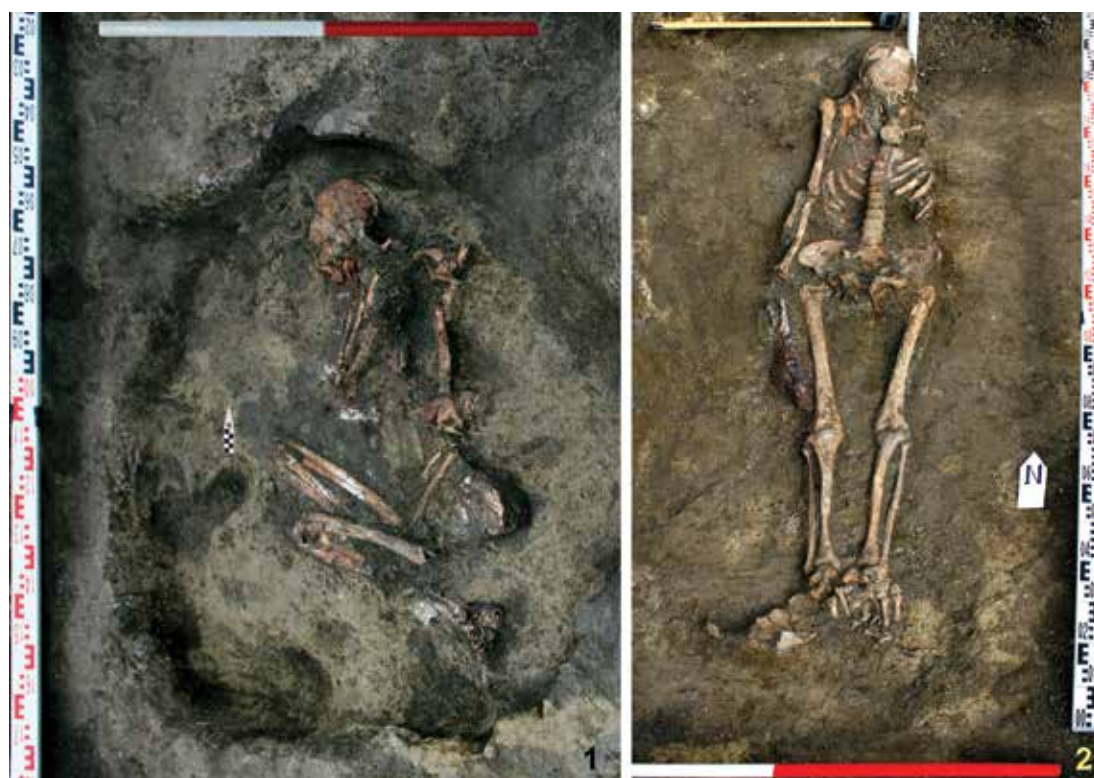

Fig. 7. 1-2. Tumulul T1, mormintele M 10 și M11/2020 (fotografii: Sergiu Popovici, Sergiu-Constantin Enea).

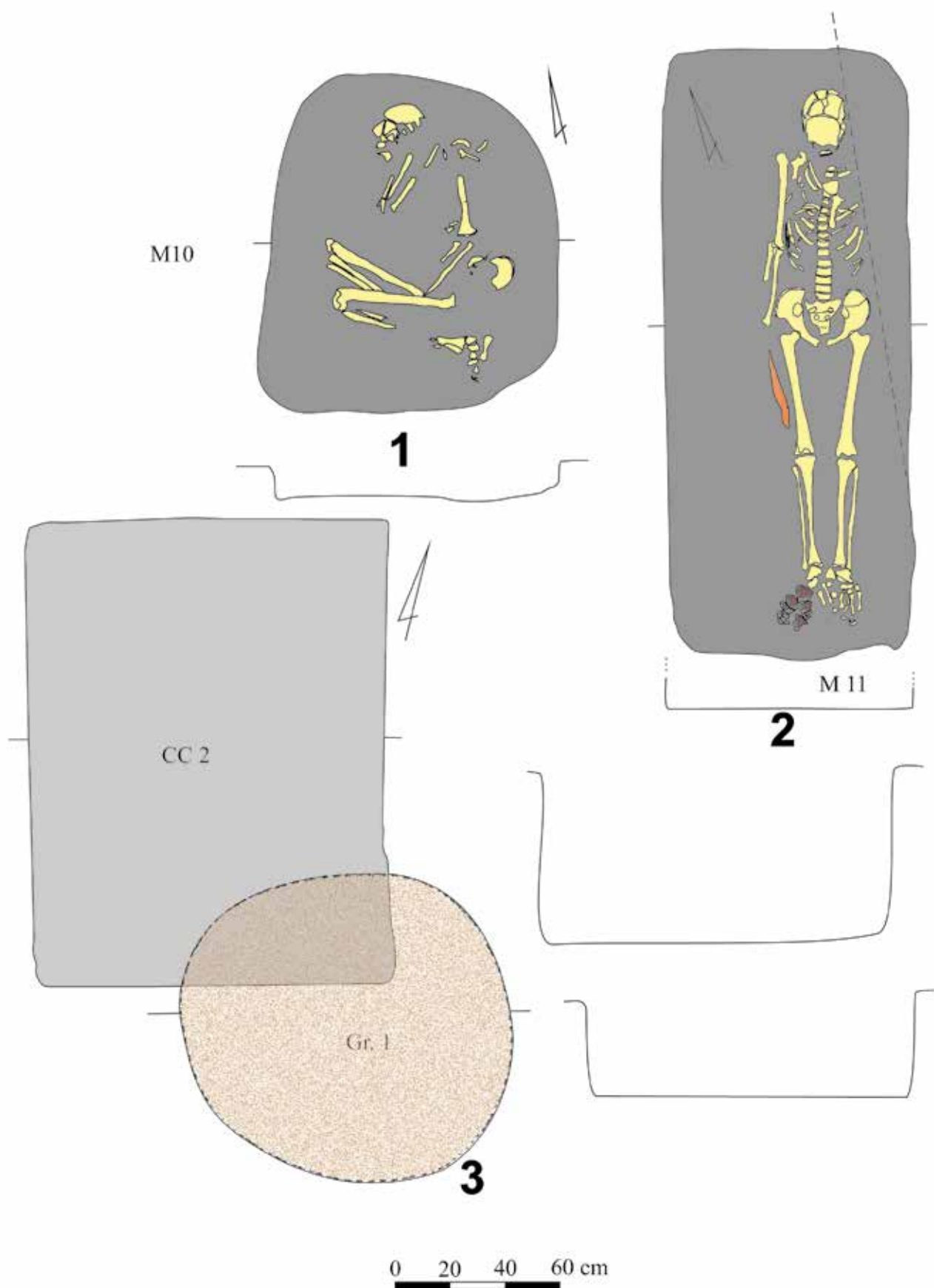
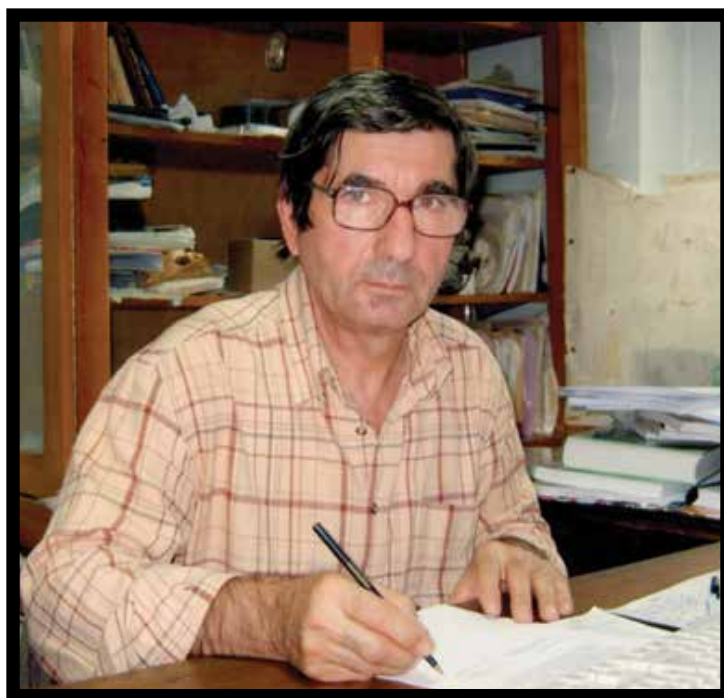

Fig. 8. Tumulul T1, mormintele M10 (1), M11/2020 (2), Complexul Contemporan 2 și Gr. 1 (3); (desen Ion Ciobanu)

Vasile Chirica

(3 iulie 1943 – 18 aprilie 2021)

Pe 18 aprilie 2021 aflăm cu surprindere și reală durere că, după o scurtă și inegală luptă cu o boală incurabilă, Vasile Chirica a părăsit această lume. Remarcabil cercetător și arheolog de teren, plin de vervă și pasiune, specialistul Vasile Chirica și-a legat pentru totdeauna numele de cercetarea paleoliticului din România și de integrarea evoluției acestuia în cea a Europei centrale și de sud-est.

S-a născut la 3 iulie 1943 la Vișani (com. Bârnova, jud. Iași) unde a și urmat cursurile școlii primare. După un scurt popas la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț, și-a definitivat studiile secundare și apoi pe cele universitare, la Iași.

După absolvire (1968) a fost angajat la Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, iar din 1990 când instituția se reorganizează, devine cercetător științific la nou creatul Institut de Arheologie, aflat, de asemenea, sub jurisdicția Filialei Iași a Academiei Române.

Încă de la începutul carierei sale a fost atras de paleolitic, epocă istorică pe care a cercetat-o cu interes și pasiune, aducând contribuții importante cu privire la evoluția și caracteristicile sale în spațiul european. Susținută în 1980, lucrarea sa de doctorat, „Așezările paleolitice de la Mitoc” (coordonată de profesorul Mircea Petrescu-Dîmbovița), a constituit doar începutul într-o carieră clădită, pas cu pas, cu dorința de a aduce studiile asupra paleoliticului din România la standarde internaționale.

Activitatea lui Vasile Chirica cuprinde mai multe direcții, el afirmându-se atât ca cercetător, dar și ca profesor sau coordonator al unor instituții de cultură.

Arheolog de teren în primul rând, Vasile Chirica a participat sau a condus de-a lungul activității sale numeroase șantiere arheologice în țară (Cucuteni-Cetățuia, Glina, Ripiceni-Izvor, Văleni, Mitoc, Ohaba Ponor, Baia de Fier, Nandru (*Peștera Curată*, *Peștera Murdară*), Gura Cheii-Râșnov, Mamaia Sat, Țibănești, Ceahlău (Dârțu, Podiș, Bistricioara-Lutărie), Cremenea-Sita Buzăului), dar a luat parte și la cercetări din alte zone, precum Cosăuți (Republica Moldova), Molodova (Ucraina), La Micoque (Franța). Dar, dintre toate șantierele arheologice pe care a lucrat, cele mai importante sunt, fără îndoială, cele de la Mitoc (jud. Botoșani), de pe malul Prutului. Aici a întreprins cercetări sistematice de-a lungul a mai multor decenii (1978-2018) în câteva din punctele cele mai elocvente pentru paleolitic (în unele cazuri și cu resturi arheologice mai târzii), respectiv *Malu Galben*, *Valea lui Stan*, *Pârâul lui Istrati* sau *Valea Izvorului*. Ca urmare a muncii sale, stratigrafia din situl de la Mitoc – *Malu Galben* este, astăzi, de referință pentru evoluția Paleoliticului Superior din Europa centrală și de sud-est. Investigarea sa, alături de o echipă internațională, constituie un model de cercetare și valorificare interdisciplinară. Rezultatele

cercetărilor de la Mitoc au constituit subiectul mai multor articole, studii sau lucrări de sinteză foarte apreciate, pe care le-a semnat singur sau împreună cu colaboratorii săi.

Contribuția sa cu privire la paleolitic a fost animată de dorința de a moderniza cercetările privitoare la această epocă, de a realiza o nouă schemă a geocronologiei paleoliticului din România în context european, ca și de a asigura accesul unor specialiști recunoscuți pe plan european la realitățile arheologice și istorice de pe teritoriul României de astăzi. Colaborarea cu cercetători de renume precum Kenneth Honea, Marcel Otte, Paul Haesaerts, Alain Tuffreau, Pierre Noiret, Philip Nigst și alții i-au permis lui Vasile Chirica să pună în valoare, o dată în plus, descoperirile de la Mitoc și să scoată în evidență importanța paleoliticului din această parte a Europei, prin extinderea cercetărilor interdisciplinare și a datărilor de cronologie absolută.

Trebuie să remarcăm, de asemenea, și contribuția sa – împreună cu Ilie Borzic și Nicolae Chetaru – la punerea în valoare a rezultatelor cercetărilor cu privire la paleoliticul carpato-nistean sau a celui din spațiul dintre Nistru și Tisa, insuficient cunoscute, prin realizarea mai multor sinteze deosebit de necesare pentru înțelegerea evoluției paleoliticului european.

O altă direcție importantă a cercetărilor sale de teren a reprezentat-o activitatea pe care a desfășurat-o împreună cu alți specialiști la realizarea repertoriilor arheologice ale județelor Botoșani (1976) și Iași (1984-1985). Volumele întocmite atunci au devenit modele pentru realizarea unor lucrări similare referitoare la alte județe ale României, fiind recompensate succesiv cu Premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române (în 1978 și, respectiv, 1986). Repertoriile arheologice au însumat o muncă migăloasă și de lungă durată, dar ele constituie și astăzi, după aproape o jumătate de veac, lucrări de referință atât pentru specialiști, cât și pentru publicul larg.

Mereu deschis la noi provocări, în ultimele decenii Vasile Chirica a participat alături de alți colegi la cercetări de salvare și preventive, aducând contribuții la cunoașterea unor obiective aflate în pericol din cauza intervențiilor antropice sau a dezvoltării vieții urbane.

A fost implicat mereu în viața științifică a Institutului de Arheologie din Iași unde a îndeplinit multă vreme funcția de secretar științific, sau pe aceea de șef al Departamentului de Arheologie Preistorică. Totodată, a fost Expert acreditat de Ministerul Culturii în Bunuri arheologice și istorico-documentare – specializarea Arheologie preistorică (din 2004) și Arheolog expert înscris în Registrul arheologilor din România (din 2008).

În intervalul 1997-2000 a fost Director general al Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, aducându-și contribuția, prin energia și implicarea sa, la dezvoltarea muzeologiei și la păstrarea și valorificarea patrimoniului muzeelor ieșene.

Activitatea didactică l-a atras, de asemenea, astfel că a predat la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, ca și la Facultatea de Istorie-Geografie a Universității „Mihail Kogălniceanu” din Iași. Special pentru uz didactic a alcătuit, împreună cu Dumitru Boghian, două volume privitoare la arheologia preistorică a lumii, care s-au bucurat de interesul studenților, dar și al specialiștilor.

Din 2002, a fost conducător de doctorat la Institutul de Arheologie din Iași, în domeniul „Arheologie preistorică. Artă și religii preistorice”, îndrumând lucrările de doctorat ale mai multor specialiști aflați la începutul carierei. A coordonat, de asemenea, și proiecte de cercetare postdoctorală (2010-2013), fiind mentor și expert în cadrul programului „Comunități umane și creația lor materială și spirituală în preistoria și protoistoria spațiului carpato-nistrian” din cadrul proiectului „Științele socio-umaniste în contextul evoluției globaliste – dezvoltarea și implementarea programului de studii și cercetare postdoctorală”.

Vasile Chirica a publicat aproximativ 200 de lucrări de mai mare sau mai mică amploare, volume, studii și articole, pe care le-a realizat singur sau în colaborare cu alți colegi. A contribuit, de asemenea, la editarea unui număr de aproximativ 50 de volume. Are meritul de a fi fost printre inițiatorii seriei „Bibliotheca Archaeologica lassiensis”, de apariția căreia a răspuns multă vreme și unde au publicat atât el, cât și alți specialiști, valoroase lucrări de arheologie și istorie.

Nu în ultimul rând, a fost membru în mai multe colective redacționale ale unor reviste de specialitate din țară („Arheologia Moldovei”, „Cercetări Istorice”, „Annales d'Université „Valahia” Târgoviște”, „Analele Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”, Seria Istorie) și străinătate („Préhistoire Européenne”, Liège ; „Praehistoria”, Miskolc).

Activitatea sa publicistică reflectă și interesul pentru alte direcții de cercetare. Astfel, în această categorie se înscrie volumul referitor la podgoriile ieșene, semnat împreună cu Silviu Văcaru, volum recompensat cu Premiul Fondului Literar din România (2001). Tot aici, amintim faptul că Vasile Chirica a contribuit, ca editor, la reintegrarea în cultura contemporană a primelor trei volume din „Istoria Românilor” a lui Nicolae Iorga.

Un loc important în activitatea lui Vasile Chirica l-a reprezentat și interesul său, din ultimele două decenii, pentru arta și religiile preistorice, căutând să descopere aspecte ale spiritualității comunităților umane prin cunoașterea elementelor sacralului la nivel individual și colectiv, în preistorie și nu numai. În

relație cu acest interes, se înscriu – pe lângă studiile sale asupra paleoliticului, și cele privitoare la cultura Cucuteni, dar și lucrarea referitoare la *Zona Neamțului – Athosul românesc*, realizate împreună cu alți autori.

A participat cu lucrări originale la numeroase simpozioane naționale sau internaționale (Nice, Bordeaux, Cracovia, Nitra, Mayence, Londra, Mainz, Brno, Montignac, Tréignes, Bratislava, Miskolc, Ravello, Trento, Liège, Carcassone, Leiden, Forlì, București, Vila Nova de Foz Côa, Zaraisk, Mikulov, Iași, Eyziès-de-Tayac, Lisabona, Florianopolis-Brasil, Alba-Iulia, Cluj-Napoca), unde și-a prezentat propriile cercetări sau a pus în valoare descoperiri importante preistorice din România.

La acestea se adaugă și coordonarea sau participarea la unele proiecte naționale ca de exemplu, Proiectul CNCSIS 648/2006 „Religie, artă și societate în Preistoria Europei, cu privire specială la spațiul carpatic” (2006-2008, director) sau Proiectul CNCSIS 517/2007, „Cunoașterea prin cercetări interdisciplinare a vechilor așezări rurale din spațiul carpato-dunărean: Gara Banca, punctul Șapte Case: preistorie, sec. III-IV, olăritul în sec. III-IV” (2007-2009, membru).

A colaborat și în cadrul unor proiecte internaționale (cu specialiști din Franța, Belgia, Ucraina, Republica Moldova), precum în cadrul proiectelor: „INTAS-Réseau-2000-0879” al Uniunii Europene (2000-2005), „Le Paléolithique supérieur ancien autour des Carpates” (2003-2005), ca și la cel inițiat de Universitatea McGill, Montréal (Canada), „The beginning of the European Paleolithic Superior. The Study of the human behavior in the preparation and of the artefacts in the sites from Mitoc: Malu Galben and Valea Izvorului” (2004-2005) sau, relativ recent, la proiectul european „La transition de l'Aurignacien au Gravettien à l'Est des Carpates” (2013-2016), sub auspiciile Universităților de la Liège (Belgia) și Cambridge (Marea Britanie).

Ca recunoaștere a activității și a contribuției sale la cercetarea paleoliticului a fost ales membru în Comisia a 8-a, dedicată studierii problematicei Paleoliticului superior al Eurasiei, a Uniunii Internaționale de Științe Pre-și Protoistorice (1979-2013) și în Consiliul Permanent al UISPP (2004-2012), iar din 2014 a fost membru în Comitetului de Onoare al UISPP.

Așa cum se poate observa din scurta trecere în revistă a activității sale științifice, cercetătorul Vasile Chirica a avut preocupări multiple fiind unul dintre cei mai reprezentativi specialiști pe care i-a avut Institutul de Arheologie din Iași. Recunoscută și apreciată atât pe plan național, cât și internațional, activitatea sa va rămâne de referință pentru multă vreme de-acum încolo.

Și-a dorit să părăsească această lume în acordurile „Odeii bucuriei”. Bucuria unei vieți trăite din plin... Bucuria unei noi vieți într-o primăvară eternă.... *Sit tibi terra levis!*

Cornelia-Magda LAZAROVICI
Senica ȚURCANU